

Lologena Wo Kienane Yesu Kristo

Lewo 2016 Edition

This Bible is copyrighted by Wycliffe Bible Translators (Wycliffe.org) and is printed with permission by the Digital Bible Society (dbs.org) for non-commercial use.

This Bible is available for free download in a variety of digital formats at dbs.org/bibles.

Matiu	4
Mak	51
Luk	79
Yoane.....	130
Yurñaena Lala	166
Rom	215
1 Koren.....	239
2 Koren.....	260
Kalesia	275
Episas	284
Piliþae.....	291
Kolosi.....	297
1 Tesalonaika	303
2 Tesalonaika.....	308
1 Timote	311
2 Timote	318
Taetas	323
Pilimon	326
Le Yu Lala	328
James.....	346
1 Pita.....	352
2 Pita.....	359
1 Yoane.....	363
2 Yoane.....	368
3 Yoane.....	370
Sut.....	372
Nakilologianega	375

Matiu

Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, , naga pisawal lologena wo sape Yesu, naga yaru naþa Ntewa pisaar pa kiena yeririna la nanua sumo rui sape yoko naga imi vena tamalia la. A e Yesu, navisaarena la naþa Ntewa pisaar pa kiena yeririna lala e Tusi Þesa ana pimi malivi narui. Yesu paeme e yo kiena lus nae Israel lala, a kiena lologena wo nene, naga pe kiela re ga poli, naga pe kiena yeririna punuga na yomarava nini.

Matiu mligan ruru komþasnen tusi la nene sunaga sanene. Naga pisayu þesania, naþa Yesu paeme, a naga pisayu menaga naþa Yoane kea, a naþa Yermare kilalia. A siraunia, naga pisayu naþa Yesu siari kiena yumaena e yo naþa Kalele suna pisawal ke lologena wo pa yaru lala, pian la, a kila ruru kiela inanena lala. Siraun nene, naga pisayu mena naþa Yesu pa ma Yerusalem, amio suri la naþa Yesu kila maron e kiena legiena na olua maro. A naga pisayu maron naþa Yesu mare, a yoko mal sina.

Matiu pisayu naþa Yesu naga pe navianiena tai naþa po taulu navianiena taþena lala a naareraena na vi-sawalen kinasnen navisaluaena kiena Ntewa sike e naga, a pisayu þelaga naþa Ntewa pimi pe Þarin Suþe kiena ne kiena yeririna lala.

Suri la moki naþa Yesu pian la ea, Matiu miliþere kompas lima, sanene:

Yesu pian kiena yeririna lala metava e kunusa. E kiena vianiena nena, naga pisawal þelaga naþa yaru la monar akila, vena aimi naþa Ntewa ve kiela Þarin Suþe. A naga pisawal kiela yumaena lala, ana taman pan la vena ayumaena, a pisayu sur la naþa yoko atolia e luwasnen kiela maliena e yomarava vii naþa Ntewa imi ve Þarin Suþenia. Kiena vianena la nene sike e marana na keviu lima vito tol marana na keviu olua.

Yesu pian kiena yeririna lualima taaga pa lua. A mila mareraena pan la vena ava avisawal kiena lologena wo va yaru taþena lala. Navianena la nene sike e marana na keviu lualima.

Þakaiwa la naþa Yesu pisa vena visayuen yaru la naþa Ntewa pe kiela Þarin Suþe, e yomarava vii naþa yoko ava asike ea. Þakaiwa la nene sike e marana na keviu lualima taaga pa telu.

Yesu pian kiena yeririna lala e þelaga naþa yaru monar kila vena tavevea. Navianena la nene sike e marana nakeviu lualima taaga pa orelu.

Yesu pian kiena yeririna lala, pisayu suri la naþa yoko imi malivi e legiena maro, a e yomarava vii naþa Ntewa ve Þarin Suþenia. Navianena la nene sike e marana na keviu lualima lua pa vari a lualima lua pa lima.

Komþasnen tus la nini

Repinane Yesu lala a Yesu paeme 1:1—2:23

Yumaena kiena Yoane Nakeena 3:1-12

Yoane kee Yesu, a Yermare taþalia 3:13—4:11

Yesu kila kiena yumaena e lepas naþa Kalele 4:12—18:35

Yesu moluwe Kalele pa ma Yerusalem 19:1—20:34

Legiena na maro kiena Yesu naþa kila kiena yumaena garu Yerusalem a yo la naþa lavisin ga Yerusalem 21:1—27:66

Yesu mal sina a kiena nalogena lala apisu naga 28:1-20

Repina ne Yesu lala

Luk 3:23-38

1 Yesu Kristo naga molue kome lus na yermarua keviu lalua kiena ne repina ne le Yu lala, nane Epraam naga sumo, amio Tepet naþa naga sirau. Repina ne Yesu la punu ga, la kiela kia sanini:

² Epraam naga narina naþa Aisak.

Aisak naga narina naþa Sekop.

Sekop naga narina naþa Suta, amio wenla taþena lala.

³ Suta naga narina lua, Peres amio wenla Saera, naþa lalua na ape kaora, naþa lalua na anela naþa Tana.

Peres naga narina naþa Esron.

Esron naga narina naþa Ram.

4 Ram naga narina naþa Aminatap. Aminatap naga narina naþa Nason. Nason naga narina naþa Salom.
 5 Salom naga narina naþa Poas, a Poas nene naþa naga anena Reap. Poas naga narina naþa Opet, a Opet nene naþa naga anena Rut.
 Opet naga narina naþa Sese.
 6 Sese naga narina naþa Tepet, a Tepet nene naþa naga pe þarin suþe kiena ne le Israel lala. Tepet naga narina naþa Solomon, a Solomon nene naþa anena, naga wona ne Uraea na sumo.
 7 Solomon naga narina naþa Reopoam. Reopoam naga narina naþa Apia. Apia naga narina naþa Asa.
 8 Asa naga narina naþa Seosepat. Seosepat naga narina naþa Soram. Soram naga narina naþa Usaea.
 9 Usaea naga narina naþa Sotam. Sotam naga narina naþa Eas. Eas naga narina naþa Isakaea.
 10 Isakaea naga narina naþa Manasa. Manasa naga narina naþa Amon. Amon naga narina naþa Sosaea.
 11 Sosaea naga narina naþa Sekonaea, amio wenla lala. Ana e pogos kiena ne la nene narui, yaru lala na purvanua taþena naþa Þapilon apanon aþure plan le Israel lala ava ayuþmae korena garu Þapilon.
 12 Sekonaea naga narina naþa Seltiel, nane pogos naþa le Israel lala amiyuþmae korena ke garu Þapilon wa.
 Seltiel naga narina naþa Seruþapel.
 13 Seruþapel naga narina naþa Apiut. Apiut naga narina naþa Eliakim. Eliakim naga narina naþa Aso.
 14 Aso naga narina naþa Satok. Satok naga narina naþa Akim. Akim naga narina naþa Eliut.
 15 Eliut naga narina naþa Eliesa. Eliesa naga narina naþa Matan. Matan naga narina naþa Sekop.
 16 Sekop naga narina naþa Yosop, naþa wona ne Maria. Maria nene, naga anenane Yesu, naþa apisape naga pe Navisaarena.
 17 Siar e Epraam, teras lelei lala pimi tol Tepet, teras la nene tol lualima taaga pa vari. A siar e Tepet pimi tol pogos naþa le Þapilon lala aþure plan le Israel lala avanon ayuþmae korena garu Þapilon, teras lelei lala tol mþena ga lualima taaga pa vari, a siar e pogos naþa la asike garu Þapilon, pimi tol Kristo, teras lelei lala tol ke sina ga lualima taaga pa vari.

Yesu paeme

Luk 2:1-7

18 †Suniena nini kiena ne Yesu Kristo, naþa naga paeme sanape, naga sanini: naga anena, sira naþa Maria, naþa la apisaaria sumo asape yokorena talopa

† 1:18 Luk 1:27

amio yaru tai, kiena kia Yosop. Ana pogos naþa lalua pe atalopa re poli wa, Maria naga mlogekilale naþa naga mþena, na pimi kome Ninuna Wa. 19 A Yosop naþa la apisaaria apisape yokorena naga talopa amio Maria nene, naga pe yaru wo tai, a naga pe pisa re pisape Maria naga kila suri tai piowa poli. Ana naga pisu sane þisi na lalua na monar akilaro kiela navisaarena nene, ana naga sitom ke pisape kila ga e þelaga tai naþa malumu ga, vanon naþa naga yepen mavin kilaen Maria memawa manenea vanon suri nene. 20 A pogos naþa naga sitom ke sape kila sanene, naga mþenia, pisu navisi tai kiena ne Ntewa mþalivin naga, ana navisi nene pisa pania, pisape "Yosop, ko lus kiena ne Tepet, ko na ve ologe re viowagan naþa oure Maria ve woþna, vanon sisi naþa teke e naga, naga pimi ga kome Ninuna Wa. 21 ††Yokorena Maria war narina yermþene, a monar osikia kiena kia Yesu Natamaliaena, vanon yokorena naga warplan mlamulena viowa lala vetan kiena yeririna lala."

22 Ana suri la nene pimi kakate sanene, vena kila vise-na kiena ne Ntewa tai vim ve lelaga, sa naþa Navisawalena Aisea naga pisawal sumo, 23 naþa naga pisape

"Yokorena sira mþee tai naþa yermþene pe pisu re poli wa, naga mþena, þisi na war narina tai ve yermþene, ana þisi na asikia kiena kia ve 'Emanuel.'"

Ais 7:14

Kia naþa "Emanuel" naga kana kinas sane "Ntewa sike amio ita."

24 Pogos naþa Yosop tavolo sina, kila sa naþa navisi kiena ne Ntewa pisa pania, ana naga talopa amio Maria, þere pe wona. 25 †Ana pe pa pisu re Maria tol pogos naþa Maria þarlua narina nene. A pogos naþa Maria þarlua sisi nene, ana Yosop sikia kiena kia "Yesu."

Yaru la naþa akilia ruru þelaga kiena ne verue lala apimin asape avisu Yesu

2 Yesu naga paeme e pulkumali tai, kiena kia Petleem, lepas nae Yutea. E pogos naþa Yesu paeme, Erot naga pe þarin suþe kiena ne le Yu ke lala. A siraunia, pe piavi re nena poli, ana yaru la þasia naþa la akilia ruru þelaga kiena ne verue la po paþisi, apimi atol garu Yerusalem. Susumo la nene amolue e kiela purvanua, e lepas naþa mrae molue ke komea, ana apimi. 2 Ana la apiun tan yaru lala, asape "?Sisi naþa paeme mare ga na wa, naþa asape þisi na naga vim ve þarin suþe kiena ne le Yu lala, naga mþeke pe? Imimi moþmal kiena verue rui, molue ke e yo naþa mrae molue ea, ana imimi mepimin ke mesape meieluar naga."

3 Ana pogos naþa Þarin Suþe Erot tol visena la nene, amio yaru taþena laþasia nae Yerusalem, amloge, ana la pe akekaran re nena ga. 4 Ana Erot pio yerkaewa kiena ne yaru wa lala amio navianena navisaluaena lala apimi apisuia, ana naga piun tan la, pisape "?Nav-

†† 1:21 Luk 1:31 † 1:25 Luk 2:21

isaarena naþa apisape þisi na naga imi, la apisa ke asape þisi na naga vaeme pe?"

⁵ La naþani apisataþnea, asape "Yokorena Navisaarena naga vaeme garu lepas nae Yutea, e pulkumali naþa Petleem. ⁶ Nanene vanon naþa sumo na, navisawalena tai siriyuia, pisape

*'Ntewa naga pisa sanini, pisape
"Amiu nae kumali naþa Petleem, amiu taþatete
avisavenua,
yerkawa taþena nae Yutea lala, la atola metavan
amiu, ana amiu na ato ga tano, peraga,
vanon yokorena nasumonena keviu tai molue nena-
ga kom pun amiu,
ana naga visuar ruru kiau yeririna lala nae Israel."'* " *Maika 5:2*

⁷ Þisi na Þarin Suþe Erot naga pio vinaun ga yaru na kilia ruruen þelaga kiena ne verue la nene, vena aimi avis ga amio naga taaga, vena naga loge ruru tan la, pisape la apisu verue naþani kate na pogwai. ⁸ Ana naga pisa pan la, pisape "Amiu na monar ava akale sisi nene vano-o alualia, ana awasuþe si aimi avisawal van inu, vena inu mþena ga nevano neieluar naga," ana naga mligan la apa garu Petleem. Ana kiena visena nene naþa naga pisa ana pisokan ga, naga sinenan pisape visae lual sisi tomtom nene, ana weþmaria.

⁹⁻¹⁰ Ana yaru la nene la amloge visena kiena ne þarin suþe nene þisi, ana apa sina ga e kiela mrapplepa, ana apisu sina verue nene naþa tego þesia e lepas naþa mrae molue ke komea. Pogos naþa la apisu si verue nene, akekara paþisi, ana verue naþa naga sumon la mþa ga pano-o atol e naþa sisi nene mþeke ea. ¹¹ Ana la apa loyurþa e yurþa nene, apisu sisi nene, amio anena naþa Maria. Ana la akinai, amieluar naga. A la apikeþa kiela karo lala, aþar plan kiena nalaena la pania, suri tai naþa kol, amio suri lalua naþa ponos taninu po paþisi sa naþa mþaþes, naþa kiela kia prakensis, amio mer, naþa mer nene naga kana kilavaru keviu paþisi.

¹² Ana kolemallo, Ntewa pisi pan la e mþeniena tai, pisaluþar la pisape "Ve ava akom re si lepas naþa puna ne Erot." Ana la amligan yo nene, aþasuþela ke sina ga, akome mrapa taþena apa kiela.

Aþurelua Yesu, aþure apa Isip

¹³ Pogos naþa yaru la nene amial rui, ana Yosop mþenia mþa navisi kiena ne Ntewa tai pimi puna, pisa pania pisape "Yosop, osuþmalu, owar ninis nene amio anena, amiu aure ava garu Isip, vanon lavisi ke Þarin Suþe Erot kale ninis tomtom nene vena weþmar narui. Ava asuþma garu Isip vano-o tol pogos naþa nevisa van ko, ana awasuþe amiu si aimi." ¹⁴ Ana Yosop mlogear vise-na kiena navisi naþani, ana suþmalu þarlua ninis tomtom nene amio anena, ana amligan plan ke e yemallo nene, ana amialin ke ava garu Isip. ¹⁵ Ana la apa asuþma garu Isip yam piavi li mþa ga, pano-o tol pogos naþa Þarin Suþe Erot mare.

Suri la nene pimi kakate sanene, vena kila visena kiena ne Ntewa tai naþa Navisawalena Osea naga pi-

sawal nanua sumo vena vim ve lelaga, naþa naga sapenua

*"Naruu na yerþmene sike garu Isip,
ana nevio naga wasuþe imi."*

Ose 11:1

Yaru nakilaen mara lala aþne moþmar ninis lala

¹⁶ Pogos naþa Þarin Suþe Erot naga kilia sape yaru nakilia ruruen þelaga kiena ne verue lala pe akila re sa naþa naga pisa poli, pe apimi akom re si puna poli, ana naga sinena mimi paþisi, ana naga pisa pan kiena yaru na mara lala, pisape "Ava akale ninis la punu ga naþa ape yerþmene asike Petleem, a la mþena ga naþa asike lavisinia, la naþa pe kiela kas lua re poli wa, ana awe moþmar la make ga amarmare." Þarin Suþe nene naga polo pogos nene sanini, vanon mloge visena tan yaru la nene, naþa apisawal mesmesun pania nanua e pogos naþa verue nene kateþesia.

¹⁷ Suri la nene kila visena naþa Navisawalena Sereþmaea naga pisa sumo pimi pe lelaga, naþa naga pisape

*"Le Raþna lala amloge sira nae pula tai tagi na tagi,
naga mloge piowa paþisi,
sira nene naga Resel, naþa naga tagin ke mapina lala.
Ana naga yepena mavin yaru tai kila luþeluþeena ve-
na loge wo sina,
vanon mapina la akokovio make þisi rui."*

Ser 31:15

Yosop þar Yesu nene molue Isip, þasuþe si pa Nasaret

¹⁹ Ana pogos naþa Yosop lala asike garu Isip wa, ana Þarin Suþe Erot naga mare. Ana Yosop mþenia, pisu sina navisi kiena ne Ntewa tai pimi puna, ²⁰ ana navisi nene pisa pania, pisape "Yosop, osuþmalu, oure ninis nene amio anena, awasuþe amiu si, ava garu kiamiu purvanua naþa Israel, vanon Þarin Suþe Erot nene naþa naga sape weþmar ninis nene, naga mare rui."

²¹ Ana Yosop naga mlogear visena nene, naga suþmalu, þar ninis nene amio anena, aþasuþela ke sina ga apa e kiela purvanua naþa Israel.

²² Pogos naþa la amialin ke asape ava tol garu Yutea, ana Yosop mloge asape Akaleas kus ke lelana ne ari-mana naþa Erot, pe þarin suþe ke garu Yutea. Ana Yosop maraun si vaen garu Yutea, ana naga mþeni si tai, mþal Ntewa naga pisi pania, pisaluþar pisape "Ve ova re si garu Yutea," ana Yosop lala apalein e yo taþena tai, kiena kia Kalele. ²³ †Ana la apa asike e kumali tai e lepas nene, kiena kia Nasaret.

Suri nene pimi kate sanene vena kila visena kiena ne navisawalena lala vim ve lelaga, naþa la apisayu Navisaarena nanua sumo rui, naþa la apisa apisapenua "Yokorena, lala avisave naga ve yaru nae Nasaret tai."

† 2:23 Mak 1:24; Luk 2:39; Yoan 1:45

Yoane Nakeena sike ga e yokorena, mlologon ke navilopuena

Mak 1:1-8; Luk 3:1-8; Yoane 1:1-28

3 Yesu naga kapuru pimi keviu, gar ga Nasaret, ana e pogos ke nene narui, Yoane Nakeena naga pimi þarpoyo e yokorena e lepas nae Yutea, ana naga suřna mlologon ke, pisapenua ²†Amiu na monar avilopu amiu, vanon Nasuřnenena kiena ne Ntewa pimi ke narui." ³ Yoane Nakeena nene naga pe yaru nařa Navisawalena Aisea pisawal nanua sumo rui, nařa naga pisa, pisapenua

"Pulgon yaru tai suřna pio ke e yokorena, pisape 'Amiu akila ruru make mrapa kiena ne Ntewa, vena naga kilia imi řmalivi e kiamiu malena lala.' "

Ais 40:3

⁴ Yoane Nakeena nene naga sane Navisawalena Elaisa nene nanua sumo, sa nařa naga pe miyen re kulsota nařa po poli, řmana kulsota na ape ga e vilulus nen kamel, a kiena kilika na kararen řmeřena na amiyuřnaen ga e kulus nen puluk. A kana kinanena e yokorena, kan ga narin suri la nařa asape kurpo ne, amio suri kiki nařa sukapak tetan la amiyuřnaenia.

⁵ Naga suřna e yokorena nene pano pano-o, ana yeririna nae Yerusalem lala amio řmena ga pulkumali tařena lala nae lepas nařa Yutea, a pulkumali řmena ga la nařa lavisin wii nae Yortan, la apanon apisu naga. ⁶ La amiyagogon kiena lologena lala, a la apisa plan kiela mlamulena piowa lala pania, ana Yoane kela e wii nae Yortan.

⁷ †Ana e pogos tai, Yoane pisa nařa yeririna la moki na řegas nalotena lua nene kiena ne le Yu lala, nařa Varasi lala amio Satusi lala, la apimin ke nařa naga ke la, ana naga pisi řmarera pan la, pisape "Amiu na sane lořara lala, nařa la amaraun kapi tai ana la ařure, ana amiu na asitom asape akilia aurmatan kapi nařa Ntewa naga řisi na ligam imi, nařa pe amiu apilon amiu re poli wa? ⁸ Ana visae ve lelaga kemua nařa amiu amaraun nakoena nene, ana kiamiu malena naga monar war mras la nařa powo, nařa torokin kiamiu navilopuena nene. ⁹ ‡Ana avisuar amiu, popon amiu na ve awarwar amiu re sina, sa nařa asuřna akila ke rui, nařa apisa ke asape 'A, ita na poga ga rui, okilakan ita na tepe lus ruru kemua kiena ne yermarua Epraam.' Ana nanene na pe suri re tai nene poli, vanon visae Ntewa naga sinenania, naga kilia la ga kilavaru la nene, kila la aimi ave lus kiena ne Epraam la ve moki, vena akus lelemiu. ¹⁰ ††Nevisa van amiu, nesape řmeki-avi mon ruru rui pisape teroro purlaki la nařa pe řar re mras wo poli, ana yokorena ateroro la ana akoven la ava e kapi. ¹¹ In na nepimi sumo, ana nekee amiu ke ga e wii, vena kila merarava sa nařa amiu apilopu amiu rui, ana yaru tařena tai naga pimi ke siraun inu wa. Yaru nene, naga to laa metavan inu, a in na nepi-owa ga, netorokin re nowar plan kiena kulus nen lana poli, pona nekilia nekila kiena yuřnaena tařena lala.

† 3:2 Mat 4:17; Mak 1:15 †† 3:7 Mat 12:34, 23:33 ‡ 3:9 Yoan 8:33 †† 3:10 Mat 7:19

Ana naga ke narui, naga kilia kee amiu e Ninuna Wa, amio kana kapi nena, vena kekan plan kororaki lala e kiamiu malena lala. ¹² Naga na sane mlarar ke koruak nayuraren wit e limana, ana sisilin plan mrasa la akekapil vito lele tařena, a vinus vito lele tařena, ana war plan mrasa va uřna řmana, a yokorena naga kilia kuan vinusa va e kapi nařa tařatete mare pogos tai."

Yoane ke Yesu

Mak 1:9-11; Luk 3:21-22

¹³ Ana Yesu mligan lepas nařa garo Kalele, pam e wii nae Yortan vena Yoane ke naga. ¹⁴ Ana Yoane pisape visaluřaria, pisapenua "Sanape na ko opamin osape nekee ko? Suri nene na pe mesmesu re poli. Popon ga ko na okee inu."

¹⁵ Ana Yesu pisatařnea, pisape "Peraga, řisi na ve ve sa re nene, popon ita na tetařan ga tetaveve suri wo la nařa Ntewa naga sinenania sape tekila."

Ana Yoane tařan Yesu pimi puna, ana kea.

¹⁶ Ana pogos nařa naga ke řisi, Yesu naga molue e wii pa metava, ana veraga ma e peni pietava pania, ana naga řmal Ninuna ne Ntewa pitomi ke tano sa nařa loře, pitomi tol Yesu. ¹⁷ ††Ana la amloge Ntewa nae ma e peni pisi pitomi tano, pisape "Nene na naruu ne, nařa nesitom naga pařisi. Kiau sitomena teke ga e naga, a nekekaran naga pařisi."

řarin suře kiena ne yermare lala tařali Yesu

Mak 1:12-13; Luk 4:1-13

4 ††Suraun nařa Yoane Nakeena kee Yesu řisi, ana Ninuna Wa naga sumon Yesu pa e yokorena tai, vena Yermare tařali naga. ² Ana e pogos nene, Yesu monsilon leniena tol legiena lualima vari a lemalo řmena ga lualima vari, a siraunia naga viso kari pařisi.

³ Ana Yermare, yaru na tařalien yeririna lala, pimi pisa pania, pisape "Visae ko na ope narina ne Ntewa kemua lelaga, ko ovisali van kilavaru la nene aimi ave kilaparavi, vena okan tai."

⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape "Peraga, vanon Visena Wa pisa sanini pisape

'Kinanena ga tařatete kila yaru mali, ana visena punu ga nařa Ntewa pisa, naga ga nene kilia kila yaru mali.'

Naw 8:3

⁵ Ana Yermare pisape wereli sina ga sitomena kiena Yesu va garu e Yuřna Wa nařa garu Yerusalem, ana mligan naga sike e yo tai nařa pa manene metava pa řisi e wosoyuřna řmana Ntewa. ⁶ Ana naga pisa pania, pisape "Visae ko ope narina ne Ntewa kemua lelaga, ko oula, oto tano e nene. Ana yoko ko okila woga ga ne, vanon Visena Wa pisayu Ntewa, pisape

'Naga yoko ligam kiena navisi lala aimi avisuar ko řmaga, ana la ayukop yaun ko ga ořmeke metava e limala, vena ve owan re lařna e kilavaru tai.'

Yauena 91:11,12

†† 3:17 Mat 12:18, 17:5; Mak 1:11; Luk 9:35 ††† 4:1 Le Yu lala 2:18, 4:15

⁷ Ana Yesu pisatañe ke sina ga Yermare, pisa pisape "Peraga, vanon Visena Wa pisa ñena ga sanini, pisape 'Ko na tařatete otařali kiořna Suře Ntewa, nařa otařali ořareran osape naga kila kiořna suri tai.'" *Naw 6:16*

⁸ Naga na, Yermare řere ke sina ga sitomena kiena Yesu pa metava e pupia kunus tai, pisape "Visae ova ose kunus nene, okira vito tano ovisu purvanua kerkeviu la ne sike e yomarava nini, amio kala suri wo la nařa asike ea." ⁹ Ana tařali ke sina ga Yesu yam telu narui, pisa pania, pisape "Suri punu la nene na yokorena netařan van ko, visae okinai olotun inu."

¹⁰ Ana Yesu pisatañea, pisa pisape "Ko oure, Yermare. Visena Wa pisa sanini, pisape 'řisi na monar olotun ga Ntewa naga taaga, nařa pe kiořna Suře, a okila ga kiena yuřaena naga taaga.'" "

¹¹ Ana Yermare purmatan Yesu, ana navisi la apitomi, apisuar ke naga.

Yesu siar kiena yuřaena garu lepas nae Kalele

Mak 1:14-15; Luk 4:14-15

¹² †Ana e pogos nene, li na mara lala kiena řarin Suře Erot la atarar Yoane Nakeena, amligan naga pa e yuřa nakoena. Ana pogos nařa Yesu mloge nalogeena nene, naga sitom sape wasuře si vito garo Kalele. ¹³ ††A pogos nařa naga řasuře si pito garo Kalele, ana naga pe pa re si garo Nasaret poli, naga pito la garo Kapeneam rui, pulkumali nařa řeke lavisin lapa nae Kalele. Yo la nařa siar Kalele pito tol yo losi, yo la nene porotano kiena ne lus lalua kiena yermarua lalua na nanua sumo, Sepulan amio Naptali.

¹⁴ Suri nene pimi řalivi vena kila visena kiena ne Ntewa nene vim ve lelaga, sa nařa Navisawalena Aisea naga pisawal sumo rui, nařa pisape

¹⁵ "Amiu yaru lala nae yo kiena ne Sepulan amio yaru lala nae yo kiena ne Naptali,

nařa asike likan wii nae Yortan amio pupia sive, amiu yaru la nae garo Kalele, e lelen yaru la moki nařa pe ape le Yu re poli asike ea, amiu aloge visena nini:

¹⁶ Yeririna la nařa asike e yemalolo, řisi na alual pupia yomerarava tai.

La nene asuke ga e yemalolo silaga, nařa la na ape namarena ga, ana pupia yomerarava tai tego pařisi pimi tegoli la."

Ais 9:1,2

¹⁷ †Ana siar e pogos nene, Yesu suřa ga mlologon ke, pisapenua "Amiu na monar avilopu kiamiu sitomena vetan kiamiu mlamulena viowa lala, vanon nařa nasuřenena nae ma e peni pimi ke lavisi narui."

Yesu pio yaru na wereen ika la vari

Mak 1:16-24; Luk 5:1-11

¹⁸ Ana Yesu suřa ga miyaloro ke e isinen pupia lapa nae Kalele, ana řal yaru la lua, Saemon Pita amio wenla nařa Antru. Lalua asuřa ga akuan ke lilivi,

vanon lalua na ape yaru na wereen ika. ¹⁹ Ana naga pisa pan lalua, pisape "Amiu lua ataveve inu, ave kiau yaru lala, vena nevian amiu ana ave yaru na wereen yaru lala." ²⁰ Ana lalua nene amligan kiela lilivi nařani veraga ga, lalua ataveve Yesu.

²¹ Ana Yesu mial li ga pa laa sane, řal si yaru la lua Semes amio wenla nařa Yoane, la lua na la narina ne Sepeti. Lalua asike e kiela los nen wa tai amio arimala, lala asuřa ga akila ruru ke kiela lilivi. Ana Yesu pio lalua pisape lalua atavevea, ²² ana la lua asuřalu veraga, amligan arimala řeke e wa, ana ataveve Yesu apano.

Yesu mlologo, pian ke yaru lala, a kila ruru ke namaiena lala

Luk 6:17-19

²³ ††Ana Yesu miyaloro ke pa e yo punu ga garu Kalele, pian ke le Yu lala e loyuřa e kiela yuřa na lotuena lala. Ana naga pisawal ke nalologena wo nene nasuřenena kiena ne Ntewa, a kila ruru ke yaru la nařa maiena sike e yepela, a kila yaru la nařa yepela lařas malmalumu, apimi amloge po sina. ²⁴ Ana la asunyu kia kiena Yesu pa kalo ñena yo punu ga e lepas nařa Kalele na vito tano, nařa apio asape Seria. Ana la ařure yaru la nařa amai e yo punu ga nene apimi puna Yesu. La nene, lařasia nařa amai, lařasia nařa magka kar kare la amloge piowa pařisi, lařas nařa yermare la asike e la, lařas nařa amarmarelu ke lala, a lařasia nařa yepela lařasia marmare, ana Yesu kila ruru punu ga namaiena la nene amloge po sina. ²⁵ A yaru la moki pařisi nařa ataveve Yesu e pogos nene. La nene apimi garu Kalele, a e ñena e lepas nařa pulkumali lualima sike ea, a garu Yerusalem, a garu lepas tařena lala nae Yutea, a ma ñena e lepas nen řalu nae Yortan lepas řasia na vano. Ana la nae yo la nene apimi ataveve Yesu e pogos nene.

Yesu pian yeririna lala

Luk 6:20-23

⁵ Ana e pogos tai, Yesu pisu yeririna la moki, ana naga pa metava e kunus tai. Sane kiela navianena tai, naga totano ana kiena yeririna lala apimi atovivia, ² ana naga pian la.

³ Navianena kerkeviu lařasia kiena ne Yesu sanini: naga pisape

"La nařa apisu kilale nařa pe ařal re Ntewa e kiela malena poli wa, ana řisi na navisa ruruena vim van la, vanon Ntewa naga pe řarin Suře kiena ne yeririna la ne sanene.

⁴ La nařa suri viowa lala akila kare la ke pařisi, a amloge piowa, atagi ke na, ana navisa ruruena vim van la, e nakila luřeluřeena lala.

⁵ La nařa ape yaru malumu ga, navisa ruruena vim van la, vanon nařa Ntewa pisaar pan la rui pisape la suri wo la nařa sike e yomarava nini van la.

⁶ La nařa sinelan manene řelaga mesmesu lala sa nařa Ntewa naga sinenania, ana navisa ruruena vim

† 4:12 Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19,20 †† 4:13 Yoan 2:12 ‡ 4:17 Mat 3:2

†† 4:23 Mat 9:35; Mak 1:39

van la, naþa þisi na avisu kiela malena ulen namesmesuena la nene.

⁷ La naþa asuþna sinela miye ke yaru taþena lala, navisa ruruena vim van la, naþa yokorena Ntewa naga sinena ye manene la vaþisi.

⁸ La naþa sinela mekiki po, navisa ruruena vim van la, naþa yokorena la avisu Ntewa.

⁹ La naþa ape yaru na kilaen suþmare, ana navisa ruruena vim van la, naþa Ntewa naga vio yaru la nene ave narina lala.

¹⁰ †La naþa amlelaga e Ntewa, ana yaru taþena lala akila kare la vanon kiela nalelagaena nene, navisa ruruena vim van la, naþa yokorena Ntewa ure la ava loyurþa e kiena nasuþenena.

¹¹ ††Amiu la naþa yaru la akila kare ke kiamiu kia, a la aþnene amiu ke na, a la apisa kare amiu, a apisa kotalia amiu, vanon naþa amiu na ape kiau yeririna lala, ana þisi na navisa ruruena vim mþena ga van amiu.

¹² ‡Ana ve sinemiui viowa re, akilia akekara ga, vanon kiamiu pupia suri wo tanea lala sike ma e peni. Þisi na yaru la akila kare amiu vaþisi, ana visae ve sanene, la akila ve sa ke naþa yaru na sumo lala akila kare navisawalena lala.”

Kururu sive amio kapi viaga

Mak 9:50; Luk 14:34-35

¹³ ††Ana Yesu pisa mþena ga, pisapenua “Amiu na sane sive na e yaru na yomarava lala. Ana visae sive ve melkalka re sina, ana pe suri re si tai naþa kilia kila melkalka si poli. Ana sive nene na pe popon re si suri tai poli, popon ga akuan va narui.

¹⁴ ††Amiu na sane kapi viaga na yomarava. Pogosa naþa yaru la akila kiela pulkumali metava e kunus tai, kolemalu yaru la naþa asike perina akilia avisu kapi nena, ana taþatete akilawan kiela pulkumali nene.

¹⁵ †††Ana pe yaru re tai poli naþa silan kiena kapi, ana kalo si kapi nene e piaki tai. Pogosa na yaru silan kapi, ana monar ligan to metava e lelana, ana yaru punu ga naþa asike loyurþa ana kapi vivaga nene tegoli la.

¹⁶ †††Ana e þelaga ne na nene, amiu na monar ataþan kapi na kiamiu malena tegoli yaru la punu ga vena akilia avisu kiamiu yurþaena wo la naþa amiu akila ke na. Ana pogosa naþa la avisu kiamiu yurþaena wo la nene, ana la akilia ayeluar kia kiena Arimamiu naþa sike ma e peni.”

Yesu pisayu navisaluaena kiena Mosis

¹⁷ Ana Yesu pisa mþena ga, pisapenua “Pe sineun re nenaga, naþa amiu asitom ke asape inu nepimin nesape nekuan plan navisaluaena kiena Mosis, amio visena kiena ne yaru navisawalena la poli. Peraga, pe sa re nene poli. In na nepimin nesape nevian ruru amiu e kinas nen visena punu ga la nene van amiu.

¹⁸ †Suri na ne nepisa ke pan amiu ne, ana lelaga paþisi monar asitoþalia, þisi na taþatete navisaluaena nene

† 5:10 1Pit 3:14 †† 5:11 1Pit 4:14 ‡ 5:12 Yurþaena 7:52 †† 5:13 Mak 9:50; Luk 14:34,35 †† 5:14 Yoan 8:12, 9:5 ††† 5:15 Mak 4:21; Luk 8:16, 11:33 ††† 5:16 1Pit 2:12 § 5:18 Luk 16:17

kovio, vanon sinapane amio yomarava nini lalua akovio. Ana taþatete narin mras nen visena tai, pona ya sina naþa teke e navisaluaena nene, kilia kovio, taþatete ga, vano-o tol pogosa naþa suri na navisaluaena la nene vim kakate make ga. ¹⁹ Vanon suri ne na nene, visae yaru tai kila pal narin suri tai e navisaluaena nene, pona vian yaru taþena tai kila sanene, yaru nene na ve to re e yo wo tai e nasuþenena kiena ne Ntewa. Ana yaru naþa taveve ruru visena na navisaluaena la nene, a pian ke yaru taþena lala akila sanene, ana naga yoko kiena kia wo e nasuþenena kiena ne Ntewa. ²⁰ Inu nevisa van amiu, visae sinemiun asape ava e nasuþenena kiena ne Ntewa, ana monar kiamiu þelaga la wo a mesmesu, taulu navianena navisaluaena lala, amio Varasi lala, visae peraga, taþatete ava ea.”

Yesu pisayu nasinekarena

Luk 12:57-59

²¹ Ana Yesu pisa mþene ga, pisapenua “Amiu amloge mþa naþa navianena la apian ke kieta yermarua la nanua sumo rui, apisape ‘Ve aweþmar re yaru, a visae yaru na weþmar yaru mare, mesmesun ga naþa aure naga va kumali ana avis vania.’ ²² Ana nevisa van amiu sanini: Yaru naþa sinena kari wenla, yaru nene mesmesun aure va kumali avis vania. A yaru naþa visi viowa van wenla, visavenua ‘Ko na yaru viowa tai nene wa,’ yaru nene mesmesun aure va e kieta viorena keviu ana aliþere naga. A yaru naþa þisi na la sinemimiena van wenla, pisape ‘Ko na þaruþa pe wowe,’ naga mesmesun va e kapi naþa e lele na loge viowaena. ²³ Vanon suri ne na nene, visae oimi e wonta kiena ne Ntewa vena ola nalaena vania, ana ositoþnal si naþa okila suri tai pa womla piowa teke na, ²⁴ ana oligan nalaena nene toþna e lepas nen wonta nene sumo wa, ana siraunia okilia oimi ola si kioþna nalaena naþani va Ntewa.

²⁵ “Visae okila suri piowa pa yaru tai, ana naga sineunan pisape were ko ova kumali avis van ko, ana popon okoskosin ovisi ruru omio yaru nene, e pogosa naþa pe aþure ko re opa kumali poli wa. Visae peraga, pona ligan ko e limana yaru na liþereena la yo, ana la nene aligan ko e limana yaru na taren yaru lala, ana la akilia aligan ko e yurþa nakoena. ²⁶ Suri na nepisa ke pan ko ne naga lelaga, ana visae sanene, taþatete si omolue e yurþa na koena, vano-o tol pogosa naþa oul make kioþna nakoena.”

Yesu pisayu kolau

²⁷ Ana Yesu pisa mþena ga, pisapenua “Amiu amloge mþa naþa navianena lala apialua sumo rui, asape ‘Ve okila re kolau.’ ²⁸ Ana inu, nevisa van amiu sanini: Yaru naþa yepen kawe ke sira taþena tai, naþa naga sinenania sape werea, ana naga sane kila kolau amio sira nene þisi rui e kiena sitomena.

²⁹⁻³⁰ †††Visae kilamaramþa na þamarua kila ko ke omiloru e mlamulena viowa sanene, popon osilua kilama-

raŋna nene vano. A visae lumoŋna na þamarua kila ko ke oloru e mlamulena viowa, popon otelua, okuan vano. Ana popon narin lepaŋneŋna ga tai kovio, a visae peraga, akoven punu ga tasneŋna va e lele na loge viowaena."

Yesu pisayu nakuwanluaen sira

Matiu 19:9; Mak 10:11-12; Luk 16:18

³¹ †Ana Yesu pisa mŋena ga, pisapenua "Nanua sumo na apisa sanini, apisape 'Yaru naþa koanlua wona, ana naga monar kila mŋaki tai vania, naþa pisa meraravan pania pisape koanlua rui, pe pe wona re si poli.' ³² †A in ne nanini, nevisa van amiu, sanini: Pe mesmesun re nena ga naþa yaru tai mŋenelua wona poli, visae naþa wona nene naga pe kila re kolau sumo poli. Visae yaru tai mŋenelua wona, naga kila kare wona nowo nene sa ga naþa wona nene naga pe sira na taþaen ga kolau rui. A yaru taþena naþa naga were sira tai naþa wona nasumo naga mŋenelua naga rui, yaru taþena nene, naga suŋna kila ke kolau narui."

Yesu pisayu sanape naþa akila navisaarena

³³ Ana Yesu pisa mŋena ga, pisapenua "Amiu na amloge mŋa naþa navianena lala apisa pan kieta yermarua la sumo rui, apisape 'Visae ovisa kia kiena ne Ntewa vena kila kioŋna visena mŋarera, siraunia ko taþatete okilaro sina visena nene. Visae ovisa kia kiena ne Ntewa, monar okila mesmesu sa naþa ko opisa.' ³⁴ †Ana nanagane, inu nevisa van amiu, sanini 'Taþatete ovisa kia kiena ne suri taþena vena kila kioŋna visena mŋarera.' Taþatete ovisavenua 'Lelaga metava,' vanon naþa ma e peni na lenea ne Ntewa naþa totano ke ea, na pe yo wa paþisi. ³⁵ A taþatete mŋena ga ovisa kia kiena yomarava nini, vanon yomarava nini lelen lana ne Ntewa naþa naga piawa ke ea. Taþatete ovisa Yerusalem, vanon Yerusalem na lenea ne kieta Þarin Suþe Wa. ³⁶ A taþatete mŋena ga ovisa þaruŋna, vanon taþatete ovilon viluŋna tai imi yuwowo pona imi malolo. ³⁷ Visae avisa suri na lelaga, monar avisa ga 'Lelaga,' a visae avisa suri naþa peraga, monar avisa ga 'Peraga.' A visena taþena la naþa akilia avisa, naga molue ga kome Yermare."

Yesu pisayu yaru naþa kila maran si piowa pan yaru naþa kila piowa pania

Luk 6:29-30

³⁸ Ana Yesu pisa mŋena ga, pisapenua "Amiu amloge mŋa naþa navianena lala apisa nanua sumo, apisape 'Visae yaru tai kito kilamaraŋna tai, ana ko okilia okito mŋena ga kilamarana. A visae yaru tai sulua malueŋna tai, ko mŋena ga okilia osulua maluena tai.' ³⁹ Ana nanagane, inu nevisa van amiu sanini: Amiu ve akilamaran re si suri van yaru naþa kila viowa van amiu. Visae yaru tai lipa pipiŋna e lepaŋna na þamarua, ana monar otaŋman mŋena ga lipa pipiŋna lepaŋna na þaŋmeli. ⁴⁰ Ana

† 5:29-30 Mat 18:8; Mak 9:43 † 5:31 Mat 19:7; Mak 10:4 †† 5:32 Mat 19:9; Mak 10:11,12; Luk 16:18; 1Kor 7:10,11 † 5:34 a Sem 5:12, b Mat 23:22

visae yaru tai visave were ko ova avis van ko kumali, ana naga mŋareran visave owar moŋna kulsota vania, ana ko owar mŋena ga moŋna kulsaket vania. ⁴¹ A visae yerkawa tai mŋareran visave owar kiena karo amio ayal va tol mrae ve taaga, ana monar okekararan owar va tol si maran mrae ve taaga. ⁴² Visae yaru tai viun suri tan ko, monar ola vania, a visae yaru sinenan visave la kioŋna suri tai yuŋnaenia, monar otaŋman vania vena lavia, ve ovisaluþar re vania."

Yesu pisayu nisape monar akekararan nasinekar lala

Luk 6:27-28,32-36

⁴³ Ana Yesu pisa mŋena ga, pisapenua "Amiu amloge mŋa naþa navianena pisa sumo rui pisape 'Monar ositom nalavis puŋna, a monar okila viowa va kioŋna nasinekar lala.' ⁴⁴ A nanagane, inu nevisa van amiu sanini: Monar asitom kiamiu nasinekar lala, a monar alen wo mŋena yaru la naþa akila ke piowa pan amiu, ⁴⁵ vena amiu ataveve ruru þelaga kiena ne Arimamiu naþa sike ma e peni, vanon naþa naga kekararan yaru punu ga maran taaga. Vanon suri ne nanene, naga kila kiena mrae tego, a kila kiena yua powo pitomi pun yaru punu ga, la naþa apo a la naþa apiowa. ⁴⁶ ?Visae akekararan ke ga yaru la naþa asitom amiu ke na, amiu na asitom ke asape yokorena atol kiamiu nalaena tai? A yaru na takis lala, naþa yaru taþena la asape la ape yaru viowa ga, la akilia akila sanene. ⁴⁷ Visae otalopan ga kioŋna yeririna lala, nanene na pe otaulu re þelaga kiena ne yaru viowa la poli. A yaru la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli, la mŋena ga akekararan kiela namratava lala. ⁴⁸ A kiamiu malena monar mesmesu ruru wo, sa naþa þelaga kiena ne Arimamiu naþa sike ma e peni naga mesmesu ruru paþisi, a naga po pan yaru la punu ga."

Yesu pisayu nalaena lala

6 ††Ana Yesu suŋna pisi pan la, pisa pisape "Suri la naþa kieta nalotena pisa pisape popon teyuŋnaenia, amiu na ve akila re sa naþa amiu akila na vena yaru ve moki akilia avisu kilale naþa amiu akila ke suri wo. Visae amiu asuŋna akila mŋa sanene, þisi na Arimamiu naþa sike ma e peni, naga taþatete la nalaena van amiu vanon kiamiu yuŋnaenia la nene.

² "Visae ve sanene, pogos naþa ko ola nalaena va yeririna la naþa pe kiela suri re poli, vena oiila la, ana pe pon re owarwar ko vanon poli, sane li navilavenen viskorenena. Yaru la nene apisawal ke kiela yuŋnaenia wo lala e loyuŋna na leniena, a e yepesinas la vanua, vena yaru la ayeluar la. Ana nevisa suri na lelaga van amiu, yaru la ne sanene amla kiela nalaena þisi rui e nayeluarena naþa yaru taþena la amla pan la, a taþatete si ala suri tai. ³ A pogos naþa ko ola nalaena va yaru la naþa pe kiela suri re poli, vena oiila la, monar okila ga e þelaga na tapolouena, yaru ve visure, a ve kioŋna sitomena yeluar ko re e nalaena nene. ⁴ A visae okila tapoloun ga kioŋna yuŋnaenia wo la ne

†† 6:1 Mat 23:5

sanene, ana Arimoŕna naŕa pisu ke suri la naŕa yaru la pe apisu re poli, naga kilia la nalaena van ko vanon kioŕna yuŕnaena wo la nene.”

Yesu pisayu leniena

Luk 11:2-4

⁵ †A Yesu pisa ŕmena ga, pisapenua “Ana pogos naŕa amiu alen, pe pon re ataveve ŕelaga kiena ne li navilavenen viskorenena la poli. La nene na sinelan manene asape asuŕmalu vena alen loyuŕna e yuŕna na leniena, a vanua e yometava lala, ana yaru la akilia avisu la. Ana inu nevisa suri na lelaga van amiu, yaru la ne sanene amla kiela nalaena ŕisi rui e nayeluarena naŕa yaru taŕena la amla pan la, a taŕatete si ala suri tai. ⁶ Ana pogos naŕa visae okila leniena, ana ova loyuŕna e moŕna yuŕna ko ga taaga, okotava ana okila leniena va Arimoŕna naŕa sike na, ana pe yaru pisu re naga poli. Ana Arimoŕna naŕa kilia visu suri la naŕa pe yaru pisu re poli, naga kilia la kioŕna nalaena van ko, vanon kioŕna suri wo naŕa okila.

⁷ †A pogos naŕa alenia, ana pe pon re avisa visena ve moki poli, ve sa yaru la naŕa pe amlelaga re e Arimata lelaga poli. Yaru la nene aŕnape yokorena na alual suri naŕa la amlen ke vanonia, komin la apisa ke visena la moki manenea, ana peraga. ⁸ Ana amiu na ve ataveve re kiela ŕelaga lala, vanon Arimamiu, naga kilia ke suri la naŕa limamiu plasan rui, pogos naŕa amiu pe apiun re suri la nene tan naga poli wa.

⁹ †Vanon suri ne nanene, mesmesun naŕa amiu alen sane leniena nini, naŕa pisa pisape ‘Arimamimi naŕa ko osike ma e peni, mesmesun ga naŕa yaru la asu vatanon kioŕna kia wa.

¹⁰ Memlen mesape kioŕna nasuŕpenena imi suŕmalu ŕmarera se yomarava nini, vena yeririna la akila sa naŕa ko sinoŕnania, sa naŕa la ne ma e peni akila ŕnaga.

¹¹ Awis, ola kinanena van imimi ŕane, a e legiena punu ga.

¹² A oviewo imimi e kiamimi mlamulena viowa lala, sa naŕa imimi ŕmena mepiewo ke yaru taŕena la naŕa akila ke piowa pan imimi.

¹³ Ko ve oligan manene re suri viowa lala aimi ataŕali imimi, okila wo Yermare ve imi kila kare imimi re.’

¹⁴ ††Vanon naŕa visae amiu aviewo ke yaru la naŕa akila ke piowa pan amiu, ana Arimamiu naŕa sike ma e peni viewo amiu ŕmena ga. ¹⁵ A visae ve aviewo re yaru taŕena la naŕa akila ke suri piowa pan amiu, ana Arimamiu taŕatete viewo kiamiu mlamulena viowa lala.”

Yesu pisayu monsilena

¹⁶ A Yesu pisa ŕmena ga, pisapenua “A visae pogos naŕa amiu amonsilu ke sina ga, ve akinan re vena amiu asitoŕnali Ntewa a alen vania, amiu ve akila re sa naŕa pe ake re maramiu poli, pona amiu akila

maramiu la viowa, a kulugomiu la miyopiop sa naŕa viso kar amiu paŕisi, vena yaru lala avisu kilia ya naŕa akila ke na. Nanene na yuŕnaena kiena ne li navilavenen viskorenena. Ana visae akila sanene, ana yeririna laŕasia sinela ye la, naga ga nene kiela naulena naŕa la akilia alavia vanon kiela monsilena, ŕisi na taŕatete si Ntewa naga la sina ga suri tai van la. ¹⁷ Ana ko, pogos naŕa amonsilu ga sanene, popon okee maraŕna, okila ruru viluŕna, oyowau ruru wo sa naŕa ko okila ke silaga, ¹⁸ vena yaru la aninue ya naŕa ko okila ke ne. Arimoŕna ga naŕa naga sike na, pe yaru la aŕna re naga poli, ana naga ga ŕisi na kilia pisu ke suri la naŕa pe yaru la apisu re poli, ŕisi na naga la nalaena van ko vanonia.”

Yesu pisayu kilavaru

Luk 12:33-34

¹⁹ †Ana Yesu pisa ŕmena ga, pisapenua “Pe pon re amiu akilapolo kiamiu suri wo na yomarava la nini poli, vena avim ave yaru keviu na suri moki manenea. E yomarava nini na kirara lala akilia akar suri la nene, a suri la nene akilia avililua a amenunu ŕmena ga, a amio ŕmena ga yaru na vinauena naŕa kilia kilapo yuŕna, vena vinaun suri la naŕa amiu aŕionia. ²⁰ Ana amiu na monar awarpolo kiamiu suri wo lala ma e peni, vanon naŕa e nene na yo tai naŕa pe kirara re e poli, a suri tai taŕatete vililua a menununu, a yaru na vinauena lala taŕatete akila kare kiamiu suri nowo la naŕa amiu amligan ruru sike ea. ²¹ Popon vena amiu na kiamiu suri wo la ve moki sike ma e peni, vanon e naŕa kioŕna suri wo la sike ea, ana kioŕna sitomena ŕmena ga sike e nene silaga.”

Yesu suŕna pisayu naŕa yaru la ve ave puluvis re

Luk 11:34-36

²² A Yesu pisa ŕmena ga, pisapenua “Kilamarana yaru naga pe yo taaga ga naŕa kapi vivaga pimi loyuŕna e tasnena. Visae kilamaraŕna merarava ruruia, okilia ovisu kilale yaru taŕena, vena oiila naga. Visae okila sanene, losineŕna pulen ruru kapi pivaga paŕisi. ²³ A visae kilamaraŕna ve merarava ruru re, yoko taŕatete ovisu kilale ruru yaru taŕena, yoko osuŕna ovisu ga kioŕna suri lala ove puluvisin ga. Visae okila sanene, losineŕna pulen manene la yemalolo, a visae yemalolo naga sike e naŕa mesmesun kapi vivaga naga se ea, nanene sane ko na osike e yemalolo naŕa pe pupumalo paŕisi.”

Yaru taŕatete yuŕnae kiena suŕe ve lua veraga

Luk 16:13

²⁴ A Yesu pisa ŕmena ga, pisapenua “Yaru tai taŕatete kilia yuŕnae kiena suŕe ve lua veraga. Visae sanene ana naga kekaran tai, a yepena mavin tai, pona naga logear tai, aligan tai. Amiu na taŕatete akila sane ave yaru kiena ne Ntewa, ana ave yaru kiena kilavaru ŕmena ga.”

Sanapen yaru naña sitom manene kiena malena

Luk 12:22-31

²⁵ Ana Yesu pisa mēna ga, pisapenua “Vanon suri ne na nene, inu nevisa van amiu sanini: Pe pon re kiamiu sitomena ulen manene ga kiamiu yuñmaena na visuar amiuen la poli, naña amiu asuñma apiuviun ke, asapenua ‘Añma e nape naña yoko ita telual kata kinanena a mñata namunena?’ pona ‘Pisi na ita tetol mñata kulsota na yenwo e sanape ne?’ Sitomena la ne sanene na pe po re nenaga, komin kiamiu malena naga po taulu kinanena, a tasnemi naga po taulu kulsota. ²⁶ Asitomli manu la ne akaka ke ne. Manu la nene pe amapla re kala lokove poli, a pe apa añar re kinanena pitomin naña aligan ruru sike loyuñma poli. Ana Arimamiu ga naña sike ma e peni, naga ga mla ke kinanena pan la, ana e kiena navisuena, naga pisu amiu na sane ato metavan manu lala, pisi na naga kilia visuar amiu taulu la. ²⁷ ?Amiu na asitom asape yaru kilia kila kiena malena naña plas ga ne vim ve piavi li laa sane wo ga, vanon sitom manene la kiena malena? Peraga, pe sa re nene poli, ana amiu na popon ve asitom manene re kiamiu malena.

²⁸ “A komin ya ne asitom manene ke mñamiu kulsota la vanonia? Amiu asitomli vinas nen purmeme la ne pitotovi ke e yo punu la ne. Vinas la nene na pe amiyuñmae re poli, a pe asulu re mñala kulsota la poli.

²⁹ Ana inu nevisa van amiu, Pārin Suḻe Solomon nene nanua sumo, naga pe yaru na suri moki, ana naga mñana kulsota la naña naga miyenia na pe miyowau ruru re sane meme la nene poli. ³⁰ A meme la nene na la ape na legiena taaga ga, peni narui asikapi la e kapi, ana Ntewa ga naga paia ruru la ke apo sanene. ?Ana amiu na asitom asape pisi na Ntewa naga taḻatete la kulsota van amiu? !Aulai, amiu na pe apiawa re nena mñarera e Ntewa poli!

³¹ “Komin suri ne la nene, pe pon re sinemiul ulen sitomena la nene poli naña sape ?Yoko takan ya ne, a tomun ya ne, a telual mñata kulsota sanape ne?” ³² Lelaga, yaru la naña pe amlalaga re e Ntewa poli la asitom manene suri la ne sanene silaga, ana amiu, Arimamiu naña sike ma e peni, naga kilia mña ga naña pisape yokorena monar kiamiu suri la nene na wa. ³³ Suri naña amiu monar asitom pñesan ve keviu e kiamiu malena, nane nasuḻenena kiena ne Ntewa, amio kana namesmesuena nena lala. Visae ve sanene, pisi na naga la mñena ga suri taḻena la nene van amiu.”

³⁴ “Ve sanene, pe pon re sane pñane na, asitom manene suri la na legiena na peni poli. Peni ga, akilia asitom suri la na peni, komin legiena na pñane, ana suri viowa la moki pimi e rui.”

Yesu pisayu naliḻere kareen yaru taḻena

Luk 6:37-38,41-42

7 Ana Yesu pisi ke pan la na wa, pisape “Amiu na monar ve aliḻere kare re yaru taḻena lala. Ve sanene, Ntewa mñena ga ve liḻere amiu manene re, ² †komin sitomena naña teke e amiu pogos naña amiu

aliḻere yaru taḻena, pisi na sitomena na sanene teke mñena ga e Ntewa e pogos naña naga liḻere amiu. Pisi na Ntewa naga liḻere amiu, ve sa ke naña amiu amliḻere yaru taḻena lala. ³ Pe pon re naña ko osuñma ovisasawal ke narin kororaki naña teke e kilamarana ne womla poli, ana ko pe opisu kilale re pupia mora laki na mñeke e kilamarañma poli. ⁴ ?Sanape narui ko ositom ke osape okilia ovisi va womla nene, ovisave ‘Pisi na nelalua ke ne kororaki na teke e kilamarañma ne sumo wa?’ ⁵ !Visae sanene, na ko na pe opisu kilale re kioñma mlamulena viowa poli, ana ko osuñma omliḻere ke ga mlamulena kiena ne yaru taḻena lala! !Ko na ope yaru navilavenen viskorenena paḻisi wa! Okilalua ke ne pupia miasin laki naña mñeke kilamarañma sumo wa, siraunia ana okilia ovisuveve narin kororaki naña teke e kilamaran yaru taḻena.

⁶ “Pe pon re amiu akilali naña avisawal Visena Wa kiena ne Ntewa va yeririna la naña la pe akekanan re ala poli. Nanene sa naña amiu asuñma apagan ruru ke lokul tetan lala e kinanena naña po, ana pogos naña akinana pisi, pisi na avilon pñarila ana akar amiu ke sina ga. Sa ke mñena ga naña visae awar nalaena wo lala va nompui lala, pisi na la avie neno ga vitove sike e pulkene.”

Yesu pisayu naviunena suri tan Ntewa

Luk 11:9-13

⁷⁻⁸ A Yesu pisape “Yaru naña suñma piun ke suria, silaga naga mlavia, a yaru naña suñma kale suria, silaga naga mñalia, a yaru naña suñma sigariga ke mratava, silaga pulutava pietava pania. Visae sanene, pisi na amiu awar ya naña amiu asuñma apiun ke tan Ntewa, a pisi na amiu alual ya naña amiu asuñma akale ke tania, a mratava naña amiu asuñma asigariga ke ne, pisi na Ntewa naga vietava van amiu. ⁹ Visae naruñma tai viso karia, viun narin kilaparavi naña teke ne, pisi na taḻatete ola kilavaru tai vania, ¹⁰ pona visae naga viun ruru ika naña teke rui, ana taḻatete ola loñara van kania. ¹¹ A lelaga naña amiu na ape yaru viowa ga lala, ana taḻatete amiu yaru tai kilia kila sanene, amiu na akekanan ga silaga naña amla suri wo lala pan narimiu lala. Sanene, pogos naña amiu aviun suri tai va Arimamiu nae ma e peni, naga kekanan ga naña la suri wo la van amiu narina lala, va ve keviu la sane wa.

¹² ††“Amiu na monar akila wo va yaru taḻena la silaga e suri wo ga lala, sa naña amiu sinemiun asape yaru taḻena lala, la monar akila wo van amiu. Visena ke nene narui naga purḻes nen visena kiena ne navisaluaena la nene naña Mosis naga siriyuia, amio mñena ga ya naña navisawalena na sumo lala la apisa.”

Mrapa lua la

Luk 13:24

¹³⁻¹⁴ Ana Yesu pisa mñena ga, pisapenua “Pupia pulutava tai naña keviu mon mñaga, ana mrapa naña pa pñar-poyo komea ana lepalepasa a pe yotop ruru po paḻisi. Yeririna la mokliu naña ataveve ke mrapa nene, ana

† 7:2 Mak 4:24 †† 7:12 Luk 6:31

mrapa nene naga va e yo natolen koaena. A amiu na monar ava loyuřna e pulutava tařena tai, nařa naga ve tokak la ga. Naga kana mrpa nena řmarera pařisi, a pe yeririna moki re nařa akom ke e poli, ana mrpa nene naga mrpa na malena.”

Purlaki amio kana mrasa

Luk 6:43-44

¹⁵ Ana Yesu pisa řmena ga, pisapenua “Amiu na monar avisuar ruru yaru la nařa la apisape la ape yaru navisawalena lala, ana apian ke suri navisokanena lala. Pogos nařa la sinelan asape avian amiu, la apimi sa nařa ape erau wo amio amiu, nařa la yepela mořnau ruru nenaga, sa nařa sipsip lala, ana e losinela lala la sa ga lokul tetan lala, nařa la visokarlan suri punu ga. ¹⁶ Ana řisi na amiu avisu kilale la e mras nen kiela malena lala. Viluřini la nařa pe nenosa, amio kilika la nařa pe nenosa, la pe ařar re kinanena wo poli pona mras nařa kiki ruru poli. ¹⁷ Purlaki nařa kapuru ruru po, naga monar war mras nařa po, a purlaki nařa kapuru piowa ga, naga monar war mras nařa piowa ga. ¹⁸ Ana purlaki nařa kapuru po, ana tařatete war mras nařa viowa, a purlaki nařa kapuru piowa ga, ana tařatete war mras nařa po. ¹⁹ †Naga sa ga nene narui, visae purlaki viowa la nene nařa la tařatete awar mras napo, řisi na monar ate plan la ga vena akuan la ava e kapi. ²⁰ ††Visae ve sanene narui, mras nařa naga molue e malena kiena ne yaru kila meraravan pisape yaru nene naga pe yaru na sanape, ana řisi na amiu akilia avisu kilale navisawalena viowa la nene e mras viowa la nařa molue e kiela malena lala.”

“Pe nekilia amiu re nenaga”

Luk 13:25-27

²¹ Ana Yesu pisa řmena ga, pisapenua “Yaru la mokliu asuřna apio inu ke asape ‘!Kiau Suře, kiau Suře o!’ ana tařatete la punu ga nene nařa řisi na akilia ava loyuřna e nasuřenena kiena ne Ntewa ma e peni. Yeririna nařa kilia va loyuřna, naga yeririna ga nařa naga suřna kila ke suri la nařa Ata naga sinenania. ²² E pogos nařa řisi na Ntewa naga liřere yeririna lala, yeririna la ve moki nařa řisi na avio inu ve sanene, avisave in na nepe kiela Suře. Řisi na la avisa avisave ‘?Suře, sanapen imimi? Imimi na memiyuřnaen suri wo la mokliu e kiořna kia, a imimi mepisawal řmena ga kiořna visena, a imimi meřene plan řmena ga yermare lala, a mekila ke řmena ga kile la mokliu. ?Pona ko pe ositořnal re kiamimi yuřnaena wo la nene poli, yo?’

²³ “Ana yokorena inu nevisawal mesmesun van la, nevisave: Inu na pe nekilia amiu re nenaga pogos tai, nařa amiu na ape kiau. Amiu na ape yaru na mlamule-na viowa ga la ne. !Amiu aurtatan inu nagane!”

Yuřna lua

Luk 6:47-49

²⁴ A Yesu pisa řmena ga, pisapenua “Visae ve sanene, la nařa ataveve ruru sa nařa nepian amiu rui, la sane yaru tai nařa pe manmaruan nařa kila řmana yuřna, nařa naga mapila kana kemraře pito tano tol yo řmarera tano. ²⁵ Ana siraunia, yua pimi, a womie la mlau keviu, a lagi miyui, řme yuřna nene, ana yuřna nene pe mloru re poli, komin nařa yaru nene pisirlua ruru řmana yuřna nene e yo řmarera nařa.

²⁶ “Ana la nařa pe ataveve ruru re sa nařa nepian amiun rui, la sane yaru tai nařa kiena sitomena piowa ga, ana pogos nařa kila řmana yuřna, kililinnaria kana kemraře lala su ga metava e none. ²⁷ A siraunia, pupia yua kove, a womie la mlau keviu, a lagi miyui, řme yuřna nene, ana yuřna nene mloru. A pogos nařa mloru, yuřnaena kiena ne yar nene pimi piowa make nenaga.”

Amilan manene Yesu kiena visena nene řan wa

²⁸ †Siraun nařa Yesu řisin kiena visena la nene, yeririna la amilan pařisi, ²⁹ komin nařa la apisuvevea sane kiena visena na pe sa re visena kiena ne kiela navianena navisaluaen la poli, ana kiena visena la urmi pařisi, a naga suřna miur ke kiela sitomena lala, a naga pi-sawal visena sane yaru tai nařa nařmareraena teke e naga.

Yesu kila ruru yaru tai nařa leperosi se yepena, miania

Mak 1:40-45; Luk 15:12-16

8 Yesu mligan kunus keviu nařa naga pian ke yaru la ea, naga pitomi tano, ana yaru la mokliu nařa atavevea. ² Ana yaru tai nařa leperosi sike e yepena pimi puna, ana kinai tano pania piunia, pisape “!Suře! In na nemlelaga e ko nesape ko na okilia okila ruru inu wo ga, ana visae ko okekara, sineun nesape neviun tan ko vena okila van inu ve sanene.”

³ Ana Yesu pe maraun re yaru nařa poli vanon kiena maiena nene, ana řuarar naga e limana, pisape “Ee, inu sineunia. Poga ga, nesape yepeřna ikiki.” Ana vera-ga ga yepena miania, leperosi nene řisi ea. ⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Omloge ke ne, ovano ve ovisawal re suri nene va yaru lala wa, ana nanagane ga ne ova okom puna yaru wa vena naga kilia visuveveli yepeřna. Řisi na, monar ova okila lotuena va Ntewa, a okila řmena kuřařaena nene nařa Mosis pisa sape yaru monar kila vanon suri na sanene, ana siraun naga nene, yaru wa nene naga kilia visawal visave leperosi nene řisi rui.”

Yesu kila yaru nařa yepena komřasia mare pimi po

Luk 7:1-10

⁵ Ana pogos nařa Yesu pa loyuřna garu pulkumali nařa Kapeneam, yaru keviu tai kiena ne li na mara lala nae Rom pimi puna, tagi pania, ⁶ pisape “Suře, yaru na

† 7:19 Mat 3:10; Luk 3:9 †† 7:20 Mat 12:33

‡ 7:28 Mak 1:22; Luk 4:32

kilaen kiau yuřnaena tai mloru řneke e řmana tog nana-gane garu řmau. Tasnena lepas komřas mare, ana naga mloge ke piowa pařisi."

⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape "Ita, tevano. řisi na inu nekila ruru si naga loge wo."

⁸ Ana yerkawa na kilaen mara nařa pisatařnea, pisape "Suře, in na pe nepe yaru wo re tai nařa ne-torokin nařa ko oimi řmau loyuřna poli, sane in na pe nepe yere Yu re poli, ana visae okilia ovisa ga visena tai, nekilia nesape řisi na kiau yaru nene kilia loge wo narui. ⁹ In na nekilia nařa nesape řisi na monar ve sanene, vanon nekilia nesape kiořna visena nařar-eraena keviu sike ea. Naga sane yaru na mara la nařa asike vatanon inu, nařa monar alogear kiau visena. Visae nevisavenua 'Ovano,' monar tai vano, pona nevisave 'Oimi,' monar naga imi, pona nevisave 'Okila ve sa nene,' ana naga monar kila. A inu řmena ga monar nekila ya nařa kiau yaru keviu pisa pan inu. Ana nemelaga nařa visae ko ovisa ga suri tai, ana monar ve sa nene."

¹⁰ Ana pogos nařa Yesu mloge kiena visena nene, kila naga milan pařisi a kekara řmena ga pařisi. Ana pisa pan řina la nařa ataveve ke ne, pisape "Nevisa suri na lelaga van amiu, in na pe nořmal re nena ga yaru nae Israel tai nařa naga piawa řmarera e inu sane yaru nene poli. ¹¹ †Inu nevisawal van amiu sanini, ve le Yu re ga la nařa akilia aimi loyuřna e řpařagena keviu na legiena maro nene. Peraga, ana yokorena yaru la ve moki ve sa yaru nene e yo tařena lala na yomarava nini, nařa aimi atotano lele taaga vena akinana amio Epraam, Aisak, a Sekop. řisi na la nene na asu ruru silaga ve sanene e nasuřenena kiena ne Ntewa ma e peni. ¹² ††Ana le Yu la nene nařa Ntewa pio la sumo vena ava loyuřna, nanagane la pe amlelaga re e inu poli, ana řisi na Ntewa koven plan la ava e yemalolo vanua, e yo nařa yaru la asuřna atagi ke ea, akar ke maluela ea."

¹³ Ana Yesu pisa pa yerkawa na kilaen mara nařani, pisape "Ko, okilia ova uřna. řisi na vim van ko ve sa nařa kiořna nalelagaena piawa ke řmarera ea." A e ke e pog nene narui, ana yepen yaru na yuřnaena nene pimi po sina.

Yesu kila riru anenane wona Pita

Mak 1:29-34; Luk 4:38-41

¹⁴ Ana pogos nařa Yesu sike garu Kapeneam wa, ana naga pa loyuřna řmana Pita, naga pisa anenane wona Pita naga miava karia, řneke e řmana tog. ¹⁵ Ana Yesu mligan limana te limana ne sira nene, ana miava nařa řisi, ana naga suřmalu, mla kinanena pa Yesu.

¹⁶ A yepekilavi e legiena nene, yaru la ařure yaru la moki nařa apimi puna Yesu, yaru la nařa yermare lala asike e la. Ana naga řmene plan yermare la nene e ga e kiena visena, a naga kila ruru řmena ga namaiena lala apimi apo sina. ¹⁷ Suri la nene pimi kakate vena kila visena kiena ne Navisawalena Aisea imi ve lelaga, nařa naga pisape

"Naga lalua kieta maiena lala,
a naga kuslua kieta yepe lalaea lala."

Ais 53:4

Yaru la lua sinelan asape ataveve Yesu

Luk 9:57-62

¹⁸ E legiena tařena sina ga tai, Yesu suřna amio yaru la mokliu nařa la amiervivi naga telivi piora, ana naga sinenan pisape yali vetan la, ana naga pisa pan kiena nalogena lala, pisape "¡Aulai! Ita, teva e lepas nen lapa nene lepas řasa."

¹⁹ Ana asun ke asape avano, ana navianena navisalu-aena tai naga pimi, pisaar pa Yesu, pisape "Navianena, řisi na netaveve ko, e nape nařa ko okom ea ana inu netaveve ko teva ea."

²⁰ Ana Yesu pisatařnea, pisape "Lokul tetan lala, la řmala pulus na monena la asuřna ga, a manu řmena ga lala řmala ponovi la asuřna ga. Ana inu, Narina ne Yeririna na, pe řmau yo re tai nařa neva nomomalio e poli. Visae ko okekaran řmena ga malena na sanene, ko okilia oimi."

²¹ E ke e pogos nene, ana nalogena tařena kiena ne Yesu tai pisa pania, pisape "Awis řmara, otařan inu neva nevisuar ke ne ata sumo wa, a visae pogos nařa mare pae, řisi na neimi netaveve ko ga na wa."

²² Ana Yesu pisa pania, pisape "Ko oimi otaveve inu ga. Ko oligan yeririna la nařa ninula mare rui, vena la asin kiela yaru la nařa la amare."

Yesu pisi pa lagi amio sive

Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

²³ Ana Yesu amio kiena nalogena lala apitomi atol la-pa nene narui, ana ařiyu apa e waa tai e yo nene.

²⁴ Ana apa li ga metava pe piavi re poli, pupia lagi tai molue, miyui kila pupia lapa nařani kululu keviu pa-řisi, ana kila waa nařani siar sape talilu. Ana Yesu řneke e waa, naga momalio ruru ga řneke na, ²⁵ ana la apito akilařegea, apisape "¡Suře, opisu ke ne! Lavisi tetalilu narui, monar otamalia ita."

²⁶ Ana Yesu pisa pan la, pisape "¡Ei! ?Amaraun ke ya ne sanene? Aa, amiu na pe apiawa re nena řmarera e kiau nařareraena poli." Ana naga suřmalu, pialuřar lagi, pisape ve yui re sina, a pialuřar sive, pisape malumu. Ana pog pimi po, amalumu.

²⁷ Ana pogos nařa nalogena la apisu yo pimi pa ruru make nenaga po sanene, ana amilan pařisi, apisape "¡Suwala! Yaru nene na pisa ga sanene, ana lagi amio sive lalua amlogear naga. !Yaru nene na pe yaru re nene poli yo!"

Yesu pile plan yermare lala petan yaru lua

Mak 5:1-20; Luk 8:26-39

²⁸ Ana pogos nařa Yesu pimi tol lapa nene lepas řasa, naga pa gare yo kiena ne le Katara lala. E yo nene, yaru la lua amolue e puluve řmana ne yaru mare lala, ana la lua ařmal Yesu. Ana la lua nene na yermare lala asike e la, ana la lua ape wowe asirag pařisi, ana kila yaru la amaraun vaen e mrapa nene pařisi. ²⁹ Ana

† 8:11 Luk 13:29 †† 8:12 Mat 22:13, 25:30; Luk 13:28

pogos naþa apisu Yesu, lalua apio manene paþisi, apisape “?Ko Narina ne Ntewa, kioþna ya naþa teke e imimi? ?Ko opimin osape ola nakoena van imimi naþa pe kana pog re poli wa, ne?”

³⁰ Ana e yo nene, na þegas nen nompui tai asuþna akolkol þna porotano lavis ga, ³¹ ana yermare la nene atagi, apisa pa Yesu, asape “Visae oþnene plan imimi, awis oligan imimi mava e los nen nompui la ne asike ne.”

³² Ana naga pisa pan la, pisape “Avano.” Ana la amolue petan lalua nene, apa e los nen nompui la naþani. Ana pogos ke nene, nompui la naþani akiriri apano, apitove e yeparpasa tai, amloloru apito tano e pupia lapa nene, atalilu apito akokovio ea.

³³ Ana yaru na visuaren nompui lala apureure apa e kiela pulkumali, apisawal suri la naþa kakate, a ya naþa tol lalua naþa yermare la ase lalua sumo. ³⁴ Ana pogos ke nene, yeririna la punu ga naþa e kiela pulkumali nene apimi apisu Yesu. A pogos naþa apisu naga, apisi þarera pania apisape naga ure vetan kiela yo.

Yesu kilia viewo mlamulena viowa

Mak 2:1-12; Luk 5:17-26

⁹ Ana Yesu þasuþe sina amio kiena nalogena lala, amiyai ke ga e waa naþani, ana akusro si lapa keviu naþani, ana aþasuþe apimi e kiena pulkumali naþa Kapeneam. ² Ana yaru laþasia akus namaiena tai pimi puna naþa naga tasnena komþas mare, naga mloru ga þeke e þmana tog. Ana pogos naþa Yesu pisu kiela nalelagaena þarera asape Ntewa naga þisi na iila namaiena nene, naga pisa pania pisape “Naruu, ve sineþna kona re. Kioþna mlamulena piowa lala, nepiewo þisi rui.”

³ Ana e pogos nene navianena navisaluaen laþasia asuþna ga, ana amloge ke visena kiena ne Yesu nene. Ana verakorena la apismumunia, apisape “Yaru nene naga þarnena kare kia wa kiena ne Ntewa rui. Naga pisa ke sanene sa ga naga Ntewa rui.”

⁴ Ana Yesu kilia þna kiela sitomena lala, ana pisape “?Vanon ya ne kiamiu sitomena la pulen sitomena viowa sanene? ⁵ Visae nevisa sanini va yaru nene, nevisavenua ‘Inu nepiewo kioþna mlamulena viowa,’ pona nevisa nevisavenua ‘Osuþnaluyali,’ e visena lua nene, tai þareran na visaena, a tai meme ga navisae-na. Visena naþa pisapenua ‘Osuþnaluyali,’ naga þarera, vanon naþa yaru la apisu kilale asape yaru nene suþnaluyali pona ve suþnaluyali re. ⁶ Ana þisi na nekila suri tai naþa amiu asitom sane Ntewa naga ga taaga kilia kila, komin naþa sineun nesape nekila merarava van amiu naþa sane Narina ne Yeririna naga torokin naþa viewo mlamulena viowa lala e yomarava nini.” Ana Yesu pisa pan namaiena nene, pisa pisape “Osuþnaluyali osilowar moþna tog, oyali, ova moþna.” ⁷ Ana yaru naþani suþnaluyali, mial pa þmana.

⁸ Ana þina na yeririna la naþa apisu suri nene amarau, a amieluar þmana ga Ntewa vanon naþa naga taþman naþareraena nene pisape yaru tai kilia kila ve sanene.

Yesu pio Matiu pimi taveve naga

Mak 2:13-17; Luk 5:27-32

⁹ Ana Yesu mligan yo nene, naga mial ga pa þna sane. Naga pa þnaga, ana þmal inu neteke tano e lenen kiau yuþnaena. Kiau yuþnaena e pogos nene, nawarpoloen kilavaru na takis. Ana Yesu pio inu, pisape “Matiu, oimi otaveve inu.” Ana nesuþnaluyali veraga, netaveve Yesu.

¹⁰ †Siraunia, Yesu pimi kinana e þmau yuþna, ana e pogos nene nepure li nawarpoloen takis la moki, amio yaru viowa taþena lala, apimi atotano, vena akilia kienana veraga amio Yesu a kiena nalogena lala. ¹¹ Ana le Varasi laþasa asike e pogos nene, ana apisu naþa Yesu teke veraga amio yaru la ne sanene, ana apiun tan kiena nalogena lala, asape “?Komin ya ne kiamiu navianena kinana ke veraga amio yaru viowa la ne sanene?”

¹² Ana Yesu mloge kiela visena nene, ana naga pisataþne la, pisape “Yaru la naþa yepela poga ga, pe sinelan re yaru na kilaruruen maiena poli, ana la ga naþa aþar maiena, ana la sinelania. ¹³ ††Popon amiu asitomyuli kinas nen visena tai naþa teke e Visena Wa, naþa Ntewa pisa, pisape

‘In na pe sineun re kiamiu kuþaþaena la poli, ana sineun ga nasineyeena se kiamiu malena lala.’ In na pe nepimin re naþa nevio yaru la naþa asitom asape la amesmesu þisi rui, peraga, inu na nepimin ga nesape nevio yaru viowa lala vena ataveve inu.”

Naviunena tai e leþas na monsilen

Mak 2:18-22; Luk 5:33-39

¹⁴ Siraun suri nene, ana nalogena laþasia kiena ne Yoane Nakeena apimi pu Yesu, apiun tania, asape “Sinemimin mesape ovisawal suri nene van imimi. ?Imimi na memonsilu ga silaga vena mekila leniena, a Varasi þmana ga lala akila ke sanene, ana vanon ya ne kioþna nalogena lala pe akila re poli?”

¹⁵ Ana Yesu pisataþne la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara paþisi pogos naþa naga sike amio la, ana þisi na sinela monar viowa siraun pogos naþa naga ure matan la, ana pisape “?Pogos naþa yaru naþa talopa naga sike e þaþagenamio kiena erau lala wa, amiu asitom asape akilia ataginia? Peraga. Ana e pogos tai, visae nasinekar kiena ne yaru nene laþasia aimi aurelua naga vetan kiena erau lala, e pogos nene narui þisi na kiena erau lala la akilia amonsilu ga vanon nasineyeena.”

Sur viuwio amio sur marua

¹⁶ Þelaga na monsilen nene, naga þelaga marua na lotuena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan pisape kila meraravan van la sape þelaga marua la ne sanene, la taþatete akilia asikolia amio suri viuwio la naþa naga pisan la ke ea, ana naga pisa þakaiwa tai e leþas nene pan la, pisape “Taþatete ola kinakina kulmrae tai naþa pe urviuwio ana osuluwo ruru pulus naþa teke e kulsoa

marua. Vanon naþa kinakina kulmrae viu nene kilia kilaroro kulsota marua nene komþasa, ana kana pulus kilia vim ve keviu la sane.

¹⁷ "Ana taþatete okonkononia kuruta na munena naþa sirpup pava ke ea wa, vito e kulus nen nani naþa pe urmarua, naþa akonkononia kuruta na munena pito ea yam moki rui. Ana visae akila sanene, kuruta na mune na nene lapa e kulus nen nani nene, ana yukuswinia na mþapoa, ana kuruta namunena naþani lau, ana pias nene naga mþena viowa. Ana kuruta viu monar okonkononia va e pias viu, naþa mþarera ruru po, ana okilia oligan ruru moþna kuruta na munena nene moþna ga."

Yesu kila ruru sira kawa tai amio nin sira mþee tai

Mak 5:21-43; Luk 8:40-56

¹⁸ Ana pogos naþa Yesu pisayu ke pa nalogena kiena ne Yoane la sanene, ana yaru keviu nalotena kiena ne le Yu lala pimi lavisi, kinai pito tanon Yesu, tagi pania, pisape "¡Awee! Kiau loþnearu mare ga na wa, ana sine un nesape oimi, oligan lumoþna towar naga, vena naga kiena malena imi sina." ¹⁹ Ana Yesu suþmalu, taveve yaru nene, naga amio kiena nalogena lala apano.

²⁰⁻²¹ Ana pogos naþa Yesu pa ke sanene, ana sira tai suþna ga naþa maiena na kupario teke e naga legiena punu ga pano-o pimi tol kas lualima taaga pa lua rui. Ana naga pisa naþa Yesu mial pimi, naga sitom sape "Visae netol ga mþana kulsaket, vena kiau maiena þisi." Ana naga kom rana Yesu, pimi tol ga mþana isinen kulsaket.

²² Ana Yesu pilon veraga, pisa sira naþani, pisa pania, pisape "Auia, ve sineþna kona re. Kioþna naviawaena e inu kila ko owo sina." Ana e ke e pogos nene, maiena naþani þisi e sira nene.

²³ Ana pogos naþa Yesu pa tol yuþna mþana yerka wa nene, naga pisa yaru la sinela mie manene la sira mþee naþa mare mþeke ne, ana asuþna atagi a amiyaun ke yauena na marena lala. ²⁴ Ana naga pisi pan la, pisape "Amiu amolue, ayal tetai sina. Sira mþee nene na pe mare re nene poli, naga momalio ga ne." Ana la naþani apitalia kare ga naga.

²⁵ Ana amligan plan yaru la nene apa vanua, ana Yesu pa loyuþna. Naga pa tarar limana sira mþee nene, ana naga suþmalu, mali sina. ²⁶ Ana amlologon suri nene pa e yo make ga, kalo make yo punu ga e leþas nene.

Yesu kila ruru kilamaraþala lua

²⁷ Ana Yesu molue petan yuþna mþana yerka wa nene, a pogos naþa naga mial ke pano, ana kilamara þala la lua atavevea, la asuþna apio ke, asapenua "Ko lus kiena ne Tepet, ko Navisaarena, awis ko sineþna ye imimi lua nini ka."

²⁸ Ana Yesu mial pano, pa pa loyuþna e yuþna tai, ana kilamara þala la lua naþani apimi puna. Ana Yesu piun tan la luoka, pisape "¿Amiu luoka ga amlelaga e inu, asape nekilia nekila ruru amiu sanene?"

Lalua apisataþnea, apisape "Ee Suþe, imimi memlelaga."

²⁹ Ana Yesu mligan limana te kilamarala, pisape "þisi na ve sa naþa nalelagaena kiamiu amlua." ³⁰ Ana lalua kilamarala pimi po ke e pogos nene. Ana Yesu pisaluþar mþarera pan la luoka, pisape "þisi na amiu lua ve avisawal re suri nene va yaru lala." ³¹ Ana lalua amolue petania, ana lalua amlologon suri naþa Yesu kila pan la ne, pano-o kalo make yo la punu ga e leþas nene.

Yesu pilelua yermare petan puru tai

³² Ana pogos naþa lalua nene amligan Yesu apano, yaru taþena lala aþure yaru tai pimi puna. Yaru nene pe puru, vanon yermare sike e naga. ³³ Ana Yesu pilelua yermare nene, ana puru naþa pisi ruru narui, ana yeririna lala sinela kurkur paþisi, apisape "Suwala, pe tepisuli re suri tai e Israel sanene poli wa, þane ga."

³⁴ †Ana Varasi lala apisayu Yesu, apismumunia, apisape "Yeririna nene pile plan ke ga yermare lala e naþareraena naþa suþe kiena ne yermare lala naga mla pania."

Yesu sinen mie yeririna lala

³⁵ ††Ana Yesu suþna mialili ke pulkumali lala, a pian ke yeririna lala e kiela yuþna na lotuena lala. Naga pisawal ke nalogena wo nasuþenena kiena ne Ntewa, a naga suþna kila ruru ke namaiena lala a la naþa tasnela la piowa. ³⁶ †Ana pogos naþa suþna mialili ke yaru la sanene, naga suþna pisa þina lala, naga pisa la sa naþa kiela sitomena la pule paþisi, a suri la piowa pan la e kiela malena lala, ana naga sinena mie la paþisi, komin naþa asuþna ga sa ga nene sane sipsip la naþa pe yaru navisuar laen re poli, la aminue asape þisi na la ave sanape narui. ³⁷ ††Ana naga pisa pan kiena nalogena lala, pisape "Lelaga, kinanena moki paþisi naþa marua sike lokove, ana yaru la lua la ga naþa asuþna aþar ke pitomi uþna. ³⁸ Ana amiu na, monar aviun manene tan suþe na lokove nene, vena naga ligan plan re si yaru laþasia la avano vena awar kana kinanena la nene vim."

Li nalogena kiena ne Yesu lala

Mak 3:13-19; Luk 6:12-16

10 Ana Yesu pio kiena nalogena la lualima taaga pa lua pisape aimi puna. Ana la apimi, ana naga pisi ruru pan la þisi, a naga mligan plan la apano vena akilia aþene plan ninuna viowa e yeririna lala, a vena akilia akila ruru namaiena lala a nainanena viowa taþena lala. ² Ana kia kiena ne li nalogena ne la nani ni narui:

nasumo, Saemon, naþa apio asape Pita, naþa naga pe kiela yerka wa, amio wenla, naþa Antru, Semes, naþa narina ne Sepeti, amio wenla naþa Yoane,

† 9:34 Mat 10:25, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15 †† 9:35 Mat 4:23; Mak 1:39; Luk 4:44 ‡ 9:36 Mak 6:34 †† 9:37 Luk 10:2

³ Pilip,
 Patalomiu,
 Toṃas,
 inu Matiu, in na nepe yaru na waren takis,
 Semes, naḽa naga narina ne Alpeas,
 Tateas,
⁴ Saemon, naḽa naga kila manene politik sape kuan
 plan le Rom lala,
 a Sutas nae Kariot, naḽa siraunia, naga pielua Yesu.

Yesu mligan plan kiena li nalologena lala

Mak 6:7-13; Luk 9:1-6

⁵ Ana Yesu pisi ruru pa la lualima taaga pa lua nene, a siraunia naga mligan plan la apano. Visena wo la nene naḽa naga pisa pan la nanini, naḽa naga pisape "Amiu na ve ava re puna ne la naḽa pe ape le Yu re la poli, a amiu ve ava re e pulkumali nae Samaria lala wa.
⁶ Amiu na avanon ga sipsip nae Israel la naḽa akilalu mrapa. ⁷ Ana pogos naḽa avanon la nene, ana monar alogon, avisave "Nasuḽenena kiena ne Ntewa pimi ke pun ita narui!" ⁸ Ana amiu monar akila ruru namaiena lala, a monar akila namarena lala aimi amal sina. A la naḽa leperosi sike e yepela, monar akila yepela la imi ikiki sina, a amiu monar aḽene plan yermare e yaru lala. Ana yuḽaena la nene, ḽisi na ayuḽaen e naḽareraena tai naḽa amla korenan ga, ana amiu monar ala korenan lein ga va yaru lala. ⁹ A amiu na ve awar re kiamiu kilavaru laḽasia e kiamiu pultaga lala, ¹⁰ ta ve awar re ḽena kiamiu karo tai, naḽa akon ḽamiamiu kulsota taḽena lala, a kiamiu kulus nen lamiu taḽena lala se ea, a ve awar re ḽena kiamiu plasgai vano. Yaru la naḽa akila yuḽaena wo la ne sane amiu, ḽisi yaru taḽena la naḽa la amiyuḽae pan la, monar avisuar ruru la vanonia."

¹¹ Ana Yesu pisa ḽena ga, pisape "Pogos naḽa amiu avano-o atol pulkumali tai, ana monar akale yaru tai naḽa kekaran naḽa were amiu ava ḽana, ana asuḽa ga ḽana, vano vano-o tol pogos naḽa amiu avatani si pulkumali naḽani. ¹² Ana pogos naḽa avano asike mratava ḽana yaru nene, ana monar atalopan ruru la, avisavenua 'Suḽare sike amio amiu.' ¹³ A visae mratava nene kila wo van amiu, ana suḽare naḽa apisa ana ḽisi na sike amio la, a visae la akila viowa ga van amiu, ḽisi na suḽare nene wasuḽe ke sina ga, vim van amiu. ¹⁴ †† Ana visae yaru laḽasia yepela mavin were amiuena ava ḽala uḽa, pona yepela mavin loge amiuena, ana popon aligan ruru mratava nene pona pulkumali nene ḽeke na. Ana pogos naḽa amolue e yo nene, amiu atanvan puluyavi nae e yo nene naḽa sike e lamiu, sane kiamiu visena ḽarera tai ne pan la ne, pisape ḽisi na la akus nakoena naḽa mesmesun ga kiela ḽelaga viowa la nene. ¹⁵ † †† Leḽaga naḽa nevisa meraravan van amiu, e legiena na liḽereena, ana la nene na ḽarera la van la, taulu naḽa Ntewa mliḽere le Sotom amio le Komora lala nanua sumo."

† 10:10 1Kor 9:14; 1Tim 5:18 †† 10:14 Yuḽaena 13:51 † 10:15 Mat 11:24 †† 10:15 Luk 10:4-12

ḽisi na yaru la aḽene nalogena kiena ne Yesu lala

Mak 13:9-13; Luk 21:12-17

¹⁶ † Ana Yesu pisa pan la, pisape "Amiu asitom ruru wo. Inu neligan plan amiu avano, a amiu ala limamiu ga ava sanene, amiu na sa ga sipsip la naḽa asike likan ḽegas nen lokul tetan lala. Visae sanene, ana monar ave manmarua ruru wo, a amiu monar amoḽau ruruia. ¹⁷ †† Ana monar avisuar ruru amiu, vanon naḽa saḽisi yaru lala aure amiu ava kiela kumali, a e kiela yuḽa na leniena lala, vena avis van amiu, ana ḽisi na ala nakoena van amiu, a avisuar saḽisi awe amiu. ¹⁸ Ana ḽisi na aligan amiu ava asuḽalu ase marana ne yerkaena na purvanua vanon ga naḽa amiu ape kiau nalogena lala, a e pogos nene amiu akilia avisawal kiamiu nalelagaena e inu e maran la nene a e marana ne la naḽa pe amlelaga re e Ntewa poli. ¹⁹ Ana pogos naḽa la nene aimi aure amiu, ana amiu na ve asitom manene re avisave 'ḽisi na nevisa sanape ne, a nevisa ya ne van la ne?' vanon naḽa ḽisi na Ninuna Wa naga la visena na visawalena van amiu naḽa avisa, mesmesun e pogos na visena. ²⁰ A pogos naḽa amiu avis, ana pe kiamiu visena re nene poli, ana visena kiena ne Ninuna ne Arimamiu naḽa naga visi e amiu.

²¹ ††† E pogos ḽarera nene, ḽisi na yaru kilia taḽan yaru viowa taḽena la nene la aimi aurelua wenla ruru naapo pona narina ruru naapo, vena awe moḽar la amarmare, nanene komin naḽa la nene amlelaga e inu. A nisisi lala la ḽena ga akilia asuḽalu avisawal anela lala a arimala lala naḽa la amlelaga e inu, vena la ḽena ga amare sanene. ²² † Ana ḽisi na yaru lala ve sinelan amiu re sina, akawe kiamiu visena silaga, vanon kiau kia teke e amiu, a yaru naḽa suḽalar ḽarera suḽa ga vano-o pog ḽarera nene ḽisi, ḽisi na Ntewa tamalia naga. ²³ Ana pogos naḽa la asuḽa aḽene manene amiu la e pulkumali tai, amiu monar aure ava e pulkumali taḽena, a visae aḽene amiu ke sina ga e yo nene, amiu monar aure sina. Ana nevisa ruru van amiu, nesape kiamiu yuḽaena nene e pulkumali nae Israel lala, ḽisi na ve ḽisi ruru re wa ana Narina ne Yeririna vim warpoyo ke sina ga."

²⁴ †† Ana Yesu pisa, pisape "Naloga-na, naga pe to re metavan kiena navianena poli, a yaru na yuḽaena, naga pe to re ḽena metavan kiena suḽe poli. Ve sanene, amiu na ve asitom re avisave ḽisi na taḽatete ḽarera van amiu pogos tai, ²⁵ ††† komin ḽelaga ḽarera naḽa la akila va navianena, ḽisi na la akila ke ḽena ga va nalogena, a suri ḽarera la naḽa suḽe naga kusia, ḽisi na kiena yeririna naga ḽena ga monar tolia. Sa naḽa yaru la apio kare inu, naḽa in na nepe yerkaena e ḽau mratava, apisape in na Pielsipel, naḽa naga pe suḽe kiena ne yermare lala, ḽisi na la akilia avio kare amiu la sane na wa, amiu la naḽa ape kiau e mratava taaga."

†† 10:16 Luk 10:3 ††† 10:17 Mak 13:9-11; Luk 12:11,12, 21:12-15 ††† 10:21 Mak 13:12; Luk 21:16 † 10:22 a Mat 24:9; Mak 13:13; Luk 21:17, b Mat 24:13; Mak 13:13 †† 10:24 a Luk 6:40, b Yoan 13:16, 15:20 ††† 10:25 Mat 9:34, 12:24; Mak 3:22; Luk 11:15

Nalogenena kiena ne Yesu tařatete maraun yaru lala

Luk 12:2-7

²⁶ †Ana Yesu pisape “Vanon nařa řisi na avis viowa van amiu ve sa ke ga nařa apisi piowa pan inu, ana amiu ve amaraun la re. Suri viowa la punu ga nařa yaru lala akila vinaunia, pona apisawaniga, řisi na vim kakate e yometava na wa, vena yaru la punu ga akilia. ²⁷ A amiu řmena ga, suri wo la nařa nesuřna nepisa ke pan amiu e yemalolo, amiu monar avisawal ke sina ga e yomerarava, a suri la nařa nesuřna nepragokon ke ga e kiligamiu, amiu na monar avion manene va meta-va e maran yeririna lala, vena yar punu ga akilia aloge. ²⁸ “Ana amiu na ve amaraun re yaru la nařa akilia aweřnar tasnemi mare, komin nařa la tařatete aweřnar ninumi mare. Ana amiu na monar amaraun ga Ntewa, nařa naga kilia kilalele kare tasnemi amio ninumi luwoka e lele naloge viowaena. ²⁹ Amiu asito-řmalia. Ninlaea la ne akaka ke la ne, la moki pařisi, sa ga kororaki ga, a la asuřna ařiliwilin ke lua e narin kilavaru ga tai, ana visae tai loru vitove tano e porotano, ana Arimamiu naga kilia řna ga. ³⁰ A vilřarimiu řmena ga moki pařisi, ana Ntewa naga poloar make ga peve taaga, naga kilia la řnaga. ³¹ Sanene, ana amiu ve amarau re, vanon nařa Ntewa pisu amiu na po manenea taulu ninlaea la nene, ana řisi na naga kilia visuar ruru amiu e suri punu ga e ki-amiu malena.”

Yaru nařa naga pisawal pisape naga pe kiena ne Yesu

Luk 12:8-9

³² Ana Yesu pisa pisape “Yaru nařa naga visawal e marana ne yaru lala visave naga pe kiau yeririna tai, řisi na inu řmena ga, nevisawal naga e marana ne Ata nařa ma e peni, nevisave yaru nene pe kiau. ³³ ††Ana yaru nařa visawal e marana ne yaru lala visave naga pe pe kiau yeririna re poli, ana inu řmena ga nevisawal e marana ne Ata nařa ma e peni, nevisave yaru nene naga pe pe kiau yeririna re poli.”

Yesu naga pe purřes nen kaween visena

Luk 12:51-53

³⁴ Ana Yesu pisape “Amiu na ve asitom re avisave inu nepimin nařa nekila sane pupia suřmare pimi sike e yomarava nini. Peraga, inu pe nepimin re ga neligan suřmare e poli, ana inu nepimi nemio playu na kilaen mara tai, nařa řisi na yaru la aveveyu la, a akila mara van la vanon inu. ³⁵ In na nepimin nesape nekila sane řisi na yaru řmee lala akawe visena kiena ne arimala lala, a sira řmee lala akawe visena kiena ne anela lala, a sira la nařa atalopa ga na wa, řisi na akawe visena kiena ne anela simem lala. ³⁶ Řisi na la nařa sinela kari manene kiau nalogenena lala, naga pe yaru tařena re la poli, yaru na mratava ga řmala lala.”

Yesu naga sumo e malena kiena ne kiena nalogenena

lala

Luk 14:26-27

³⁷ Ana Yesu pisa, pisape “Yaru nařa sitom manene la arimana, pona anena, pona narina, taulu nařa naga sitom inu, yaru nene naga mesmesun re imi sane ve kiau nalogenena poli. ³⁸ †Ana visae yaru tai nařa ve kus re kiena laktorovia taveve inu, sane naga pe tařman re naga loge viowa vanon inu poli, yaru nene tařatete imi ve kiau nalogenena. ³⁹ ††Visae yaru tai nařa naga sitom manene la kiena malena, yaru nene naga řisi na kilalu kiena malena nene. A visae kiau nalogenena tai naga kilalu kiena malena vanon inu, řisi na naga tol malena nařa tařatete řisi.”

La nařa avisuar ruru nalogenena lala, řisi na la atol kiela

nalaena

Mak 9:41

⁴⁰ ††A Yesu pisa, pisape “Visae yaru tai nařa were amiu ava řmana loyuřna, nanene sa ga nařa řere inu ke ga nepa řmana loyuřna ne. A visae yaru tai were inu neva řmana loyuřna, ana nanene sa ga nařa pere ke ga naga nařa naga mligan inu nepimi, pa ke řmana loyuřna. ⁴¹ Visae yaru tai were navisawalena tai pona yaru mesmesu tai ne sanene va řmana loyuřna, komin naga kilia ke sape yerkawa nene naga pe yaru wa nayuřnaena kiena ne Ntewa, yoko naga kus ke ga nalaena torokin nařa yoko Ntewa la va kiena yerkawa la nene. ⁴² A inu nevisa ruru van amiu sanini, visae yaru tai naga la piala na wii manini ve taaga va kiau nalogenena tai, nařa naga pe sitom re pisape nalogenena nene naga pe yerkawa tai poli, pona yaru tai nařa naga to ga tano, řisi na yaru nene la kiena nalaena tai komin suri wo nene nařa naga kila pa kiau yeririna tai.”

11 Ana pogos nařa Yesu pisa ruru pa kiena nalogenena la lualima taaga pa lua nene řisi, naga mligan yo nene, ana naga pa e pulkumali nae Kalele lala, vena vian la a lologon van la.

Nalogenena kiena ne Yoane Nakeena lala apimi

Luk 7:18-23

² E pogos nene, Yoane Nakeena sike e yuřna nakoae-na, a naga mloge ke yuřnaena la nařa Kristo kila ke ne, ana naga mligan kiena nalogenena lařasia, ³ apanon apiun tan Yesu, apisape “?Sanape? ?Ko na yaru nanua apisa ke sumo asape řisi na yaru keviu tai imin vena ve kieta nasumonena, pona pe naga re nane ko poli, ana imimi na monar mesuřmate laa na wa, řisi na yaru nene imi?”

⁴ Ana Yesu pisatařne la, pisape “Awasuře amiu sina, ava ke ga puna ne Yoane, a avisawal vania e suri la nařa amiu apisuia nařa nemiyuřnaen ke e yo nini, a suri la nařa apisayu inu ke pan amiu, sane suri la nařa

† 10:26 Mak 4:22; Luk 8:17 †† 10:33 2Tim 2:12

‡ 10:38 Mat 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23 †† 10:39 Mat 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24, 17:33; Yoan 12:25 †† 10:40 a Luk 10:16; Yoan 13:20, b Mak 9:37; Luk 9:48

Navisawalena Aisea naga pisayu sumo rui, naña naga pisape:

⁵ *'Kilamaraþala lala, nanagane akirava si rui, a yaru la naña ape lapele a ape laulu, nanagane akilia amial po si narui, a yaru la naña leperosi sike e yepela, nanagane yepela pimi mian ruru si narui, a yaru la naña ape kiligapoþe, nanagane amloge si suri narui, a yaru la naña amare, nanagane amal si rui, a yaru la naña limala korena ga, nanagane nemlologon ke Nalologena Wo pan la rui.'*

Ais 35:5,6

⁶ "A amiu avano avisa mña va Yoane, avisave 'Yaru naña pe kiena sitomena pe pepe lua li re e inu pogos tai poli, þisi na navisa ruruena sike e naga.' "

Yesu pisayu Yoane Nakeena

Luk 7:24-30

⁷ Ana pogos naña nalogena kiena ne Yoane Nakeena lala amolue vena awasuþe sina, Yesu pisayu Yoane nene pa yaru la naña asike ne, pisape "?Nanua sumo na, pogos naña amiu apa e yokorena nene, amiu na apanon apisu ya? !In na pe nesitom re naña nesape amiu apanon apisu kiai na yokorena la naña lagi miyuia ana kulkulul luen ga poli! ⁸ A pe nesitom re mña na ga nesape amiu avanon vena avisu yerka wa tai naña naga miyowau ruru po poli, komin yaru la ne sanene ana taþatete ase lele viowa tai sane yokorena nene, ana silaga asike ga e pupia yuþa wo mña ne suþe kerkeviu lala. ⁹ ?Peraga, ana in na nesitom ke nesape amiu apanon ke vena avisu navisawalena tai, ne? Ee, ana naga nene na poga ga ne, ana inu nevisa van amiu, yaru nene naña amiu amoluen apa apisu naga, naga to laa metava, taulu navisawalena nasumo lala, ¹⁰ komin Ntewa naga pisayu Yoane nene sumo rui e kiena Visena Wa, naña naga pisape

'In na nemligan kiau navisi pimi sumon ko, vena kila ruru kioþa mrapa.'

Mal 3:1

¹¹ "Lelaga nevisa van amiu sanini, e yomarava nini, Yoane Nakeena naga to la metavan yaru taþena la punu ga. Ana yeririna la punu ga naña þisi na la ava loyuþa e nasuþenena kiena ne Ntewa, vano-o tol kiela yaru naña su maro la garo tano, la punu ga nene la apa la metavan Yoane, naña la awar kiela navisa ruruena kiena ne Ntewa pa laa taulu naga. ¹² †A siar e pogos naña Yoane Nakeena siar mlologo, pimi tol nanagane, yaru lala asuþa akawe ke nasuþenena kiena ne Ntewa, a nasinekar mñarera na kilaen mara lala la mña ga akilali naña atauluia. ¹³ Nanua sumo manene la, pimi tol pogos kiena ne Yoane, navisawalena lala, a navisaluena naña Mosis siria, ana la apisyu suri la moki naña kilia kakate sirau. ¹⁴ ††A visae amiu akekarana alelaga e suri la nene naña þisi na aþalivi sirau, ana þisi na amiu akilia avisu kilale naña Yoane Nakeena naga pe Elaisa nene, naña la apisaaria sumo rui apisape

† 11:12 Luk 16:16 †† 11:14 Mat 17:10-13; Mak 9:11-13

þisi na naga monar wasuþe sina ga imi. ¹⁵ A visae kiligamiu toþa ga, popon ayagogon ruru kiau visena la nene."

Yesu pisi mñarera pan kiena teras lala

Luk 7:31-35

¹⁶⁻¹⁹ A Yesu pisi pa laa sane, pisa pisape "?Ana þisi na nevisawal visena ya naña kilia tol þelaga kiena ne yeririna na nanagane lala? E lepas punu ga naña Ntewa naga kila vena kilali wo van amiu, ana amiu yepemiu mavin ga, amiu apisa kare ga naga vanonia. Komin pogos naña Yoane naga pimi sike ga wa, ana monsilu ga pe kinana re poli vena len, a naga palia mña ga kuruta na munena, pe mun re poli, ana yaru la apisu naga sanene, la apismumun naga, apisape 'Yaru nene yermare pa e naga.' A pogos naña Narina ne Yeririna naga pimi sike na, naga kinana ruru ga a mun ruru ga, sa ke ga yaru taþena lala, ana yaru la apismumun naga, apisa apisape 'Opisu ke ne, yaru nene naga pe yaru na kinan merorolen paþisi, a pe yaru na munena mña kuruta na munena paþisi, a naña naga kiena erau lala na, la ape yaru nawarpoloen ga takis, a ape yaru viowa ga lala.'

"Komin suri ne nanene narui, inu nepisu amiu yeririna na nanagane lala naña amiu na sa ga sisi lala naña visae asuþa akirakirai e yometava na kumali, þisi na la asuþa aviovion va kiela erau lala, avisave '!E, amiu na apiowa nene! Visae imimi mesuþa mowe plaþe, ana amiu ve awol re amio imimi, a visae imimi meyaun yauena na marena, ana amiu ve atagi re amio imimi.'

"Ana suri punu ga naña la amolmolue e namanmaruaena kiena ne Ntewa, sumonia yaru la mokliu naña apisu sane piowa ga, ana siraunia þisi na Ntewa naga kila imi merarava sane kiena manmaruaena nene naga mesmesu a naga pe lelaga ruru nenaga."

Yesu pisaar ruru pa la naña pe amlelaga re e naga poli

Luk 10:13-15

²⁰ Ana Yesu pisaar ruru pa yeririna lala na pulkumali la punu ga naña naga kila kile la moki pan la, komin naña apisu kiena suri la nene rui, ana pe apilon la re poli. ²¹ Naga pisa pisape "Yaru nae Korasin lala, amio yaru nae Petsaeta lala, amiu na akila kare amiu keviu paþisi wa! Visae le Taea amio le Saeton la nanua sumo, ana la avisuli ga kile la naña amiu apisu þisi rui, pona avilopu la nanua sumo yo rui. La pe ape le Yu re poli, ana þisi na vera na ayen þililis nen karo, a pona la akuwani posnoyavi e þarila yo rui, vena yaru la avisu kilale sane amloge kemua piowa lelaga vanon kiela mlamulena piowa lala. ²² Inu nevisa mesmesun van amiu, e legiena na liþereena, þisi na kiamiu nakoena naña van amiu taulu naña van la nene. ²³ !Ana amiu le Kapeneam lala, naña amiu asuþa aþarwar amiu, a naña sinemiu asape amiu ato manene metava, ana amiu avisuar amiu! Þisi na Ntewa koven plan amiu ato tano, ato tano vaþisi e pulukapi. Visae le Sotom lala la avisuli ga kile la nene naña amiu apisuia, vera na la apilopu la rui, a vera na pupia kapi nae ma e peni nene

tařatete kekan kiela yo nene kovio. Ana amiu apisu pa kile la nene rui, amiu pe apilopu amiu re nena poli,²⁴ †nane nevisa van amiu, e legiena na liřereena, řisi na Ntewa naga sinena ye la manenea taulu amiu.”

Yesu pisa potena pa Arimana

Luk 10:21-22

²⁵ Ana e pogos nene, Yesu mlen, pisa pisape “!Ata-o, ko ope Suře nae ma e peni a Suře nae yomarava nini! Nevisa potena van ko, Ata, vanon nařa ko opian suri la nařa e inu pan la nařa kiela sitomena sa ga nisisi lala, ana yaru la nařa asitom asape ape manmarua a la nařa asitom asape akilia ruru suria, ko okilawan suri la nene van la.²⁶ Lelaga, Ata, nanene ve sa ga nařa ko sinořania.”

²⁷ ††Ana Yesu pisa řena ga, pisape “Arimau naga mligan make suri la punu ga e luřau řisi rui. A Arimau naga taaga naga kilia ruru inu, a inu nařa nepe narina, in ga taaga ga nekilia ruru naga. Inu nemio la nařa nemligan la vena nekilogia Arimau van la vena awasinea, ana imimi ga nene mekilia ruru naga nařa naga pe Arimamimi.”

“Amiu aimi pun inu vena ava ruru amiu”

²⁸ Ana Yesu pisa řena ga, pisape “Amiu punu ga nařa amiu sinemiu mare pařisi vanon nařa amiu asuřa ařar ke suri urmi lala e kiamiu malena lala, amiu aimi, amiu aimi pun inu, vena nekilia nekila amiu ava ruru amiu.²⁹ Amiu alarar kiau visena lala ve sa nařa řeligas tai e kiamiu malena, a amiu alarar kiau řelaga lala, vanon nařa inu na nepe yaru mořau tai, a kiau sitomena to ga tano. Sanene, řisi na amiu alual nařa kiamiu sitomena lala varuruia,³⁰ vanon nařa kiau vianena lala ameme ga a amelala ga, a suri la nařa řisi na inu nowar van amiu vena amiu awaria, řisi na naga tařatete urmi manene van amiu.”

Yesu naga pe suřen Legiena Wa

Mak 2:23-28; Luk 6:1-5

12 Ana e legiena tařena si tai, nařa naga pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amial apano, ana kiela mrapa pa ga likan lokove na wit lala. Amial ke sanene, ana kiena nalogena lala viso kar la, ana apeve plan mras nen wit lařasia vena akania.² Asiar akila ke sanene, ana Varasi la řasia asike e yo nene, ana apisula řaga, ana la apisi pa Yesu, asape “!Ei, opisu ke ne! Kiořa nalogena lala la asuřa ařar ke kinanena e lokove sanene, la asuřa amiyuřae ke e Legiena Wa ne, a visae ve sanene, la asu řa akilaro ke kieta navisaluaena ne.”

³ Ana Yesu pisataře la, pisape “?Ana, sanene yo, pona amiu pe apuloli re Tusi Wa pogos tai poli yo, e suri la nařa řarin Suře Tepet naga kila sumo? Naga amio kiena yeririna lala viso kar la pařisi,⁴ ana naga pa loyuřa e silparpara wa řana Ntewa, ana naga mla

kilaparavi wa nene nařa Navisaluaena pisape yaru wa ga lala, la akilia akania, ana Tepet řena ga la akania.

⁵ ?Pona amiu na pe apulo re řena Navisaluaena kiena ne Mosis poli yo, nařa e Legiena Wa punu ga, yaru wa lala, la monar ava loyuřa e Yuřa Wa řana Ntewa vena akila kiela yuřaena la ea? Sanene na, la akilaro ke Navisaluaena nařa pialuřar ke sape yaru ve yuřae re e Legiena Wa ne, ana Ntewa naga pisu suri nene ana pe sitom re pisape suri viowa tai nene poli.⁶ Inu nevisa van amiu, nesape nasuřenena viuw tai sike nana-gane, nařa naga to laa metava taulu navisaluaena na Yuřa Wa řana ne Ntewa,⁷ †ana naga sa nařa e Tusi Wa, Ntewa pisa pisape

‘Inu na pe sineun re kiamiu kuřařaena la poli, ana in na sineun ga řelaga na sineyena.’

Ose 6:6

?Pona amiu na aminue ke kinas nen visena nene wa? Visae amiu akilia, a řisi na amiu tařatete asuřa aliřere kare kiau nalogena la nene nařa pe akila re řelaga viowa tai poli.⁸ Narina ne Yeririna, naga ke nařa pe suřen Legiena Wa narui.”

Yesu miyuřaen ruru limana yaru tai

Mak 3:1-6; Luk 6:6-11

⁹ Ana Yesu molue e yo nene, mial pano, ana pa loyuřa e kiela yuřa na lotuena tai.¹⁰ E yo nene, yaru tai sike ea ana naga limana ve tokak, a pe lima mare, ana yaru řena ga lařasia nařa asuřa ga sinelan asape alual li suri lařasia nařa Yesu naga kila na pe mesmesu re poli yo. Ana yaru la nene apiun tan Yesu, asape “?Sanape, kieta navisaluaena pialuřar yuřaena na kilaruruen tas nen yaru e Legiena Wa, pona pe pialuřar re poli? !Ovisali suri nene!”

¹¹ ††Ana Yesu pisataře, pisape “Visae yaru tai kiena sipsip ve taaga ga, ana e Legiena Wa tai, kiena sipsip nene va loru vitove e řiliřili tai, amiu asitom asape řisi na yaru nene tařatete va werelua sina? !Ee, řisi na ita punu ga monar tekila sanene va kieta suri mali lala!

¹² Ana visae mesmesu ga ve sanene e kieta navisaluaena vena teiila kieta sipsip tai sanene e Legiena Wa, ana sanene ita tekilia tekila řena ga yuřaena naiilaen yaru tařena e Legiena Wa, komin yaru naga po taulu sipsip.”

¹³ Ana Yesu pisa pa yaru nařa limana mare, pisape “Okian mesmesun lumořa.” Ana yaru nařa kila sane Yesu pisa, kian mesmesun limana, ana limana pimi po sina, sa ke ga limana komřas.¹⁴ Ana Varasi la nařa asike e pogos nene apielue, ana amolue apa vanua, vena avisayu sanape nařa akilia aweřar Yesu mare.

Yesu naga pe yaru nayuřaena kiena ne Ntewa

¹⁵ Ana Yesu kilia řa nařa Varasi lala asape awe naga, ana naga molue e yo nene, amio yeririna la moki nařa atavevea. Ana naga suřa kila ruru ke namaiena lala,

¹⁶ ana naga pisi řarera pan la, naga pialuřar la pisape la ve avisayu re naga va yaru tařena lala.¹⁷ Naga kila sanene vena visena kiena ne Ntewa tai vim ve lela-

† 11:24 Mat 10:15; Luk 10:12 †† 11:27 a Yoan 3:35, b Yoan 1:18, 10:15

‡ 12:7 Mat 9:13 †† 12:11 Luk 14:5

ga, naþa Navisawalena Aisea pisawal sumo rui, a vise-
na nene pisa sanini, pisape

¹⁸ "Nanene yaru naþa naga miyuñae kiau, naþa in na
nemligan lua naga.

*In na nesitom naga paþisi, a kiau sitomena kekaran
naga paþisi.*

*Þisi na inu neligan Ninuu van naga, vena naga visaw-
al þelaga mesmesu lala va yolai lala na yomarava nini.*

¹⁹ Þisi na naga taþatete visin sinekar van yaru, pona
visi molmolue va þisi, a naga taþatete koven visena ve
moki e yo metava.

²⁰ Ana naga taþatete telua kiai naþa poroli þisi rui,
a naga taþatete vilonñar kapi vivaga naþa lavis
mare rui.

*Naga þisi na yuñae ña sanene vano vano-o, tol naþa
þelaga mesmesu suñalu ñarera taulu nena þelaga
viowa.*

²¹ Ana þisi na yolai lala na yomarava nini, la aelaga
ñarera e naga, avisave þisi na naga tamalia la."

Ais 42:1-4

Apisa apisape Yesu myuñae e nañareraena kiena ne Yermare

Mak 3:20-30; Luk 11:14-23, 12:10

²² Ana yaru lala asumon yaru tai naþa yermare pa e
naga pimi puna Yesu. Yermare nene kila naga pe kila-
mara þala, a pe puru ñena ga, ana Yesu kila ruru si kil-
amarana amio pulgona apimi apo sina. ²³ Ana yeririna
la naþa apisu suri nene amilania, a sinela kurkuru pa-
þisi, ana apiun ke sina ga tan la, apisape "¡E! ?Yaru
nene naga narina ne Tepet naþa tesuñate ke yo, pona
peraga?"

²⁴ †Ana pogos naþa Varasi lala amloge visena kiena
ne yeririna la nene, ana apielue paþisi, naþa apisape
"Yaru nene ñene plan yermare lala e ga e nañarerae-
na kiena ne suþe kiena yermare lala, naþa Pielsipel,
naga tañan pania."

²⁵ Ana Yesu mlogekilale ña kiela sitomena nene, ana
naga pisa pan la, pisape "Visae suþe tai, kiena yeririna
lala aliþerela, naþa laþasia akawe si visena kiena ne
lala komþasia, þisi na suþe nene kiena yuñae lala
monar loloru ga vito sike na; a visae pulkumali tai
pona mratava tai, kiela yeririna lala aliþerela, naþa
sane laþasia sinelan asape añene plan si laþasia, þisi
na yeririna la nene taþatete asu ruru pogos tai. ²⁶ ?A
sa ñena ga nini, visae yermare lala kiena ne Yermare
Lego, laþasia añene plan ke sina ga lala þasia, nanene
na kana kinasia sane amliþere la þisi narui, ana na-
suþenena kiena ne Yermare Lego naga yoko suñalu
ve sanape ne? ²⁷ !Ana amiu na apisa ke asape sanene
narui, asape in na nesuñae neñene plan ke yermare
taþena lala e nañareraena kiena ne pupia yermare
naþa Pelsepel, ana pe sa re nena nene poli! Ana visae
ve sa naþa amiu apisa, sanape na amiu ñena laþasia
naþa añene plan ke yermare lala? ?Ane mla nañar-
eraena nene pan la, pona Yermare Lego ñena yo? A
popon visae kiamiu nalogena la naþa añene plan ke

† 12:24 Mat 9:34, 10:25

yermare lala, la alogeveveruruli kiamiu visena la nene.
²⁸ Ana peraga, amiu apisa suri nene na pe mesmesu re
poli. Inu na neñene plan ke ga yermare lala e nañar-
eraena kiena ne Ninuna Ntewa, ana suri nene na sane
nasuþenena kiena ne Ntewa sike likan amiu þisi rui.

²⁹ "¡Amiu na apisu ke ne! Visae yaru tai sinenan ke
pisape va loyuñae ñana ne yaru ñarera tai, vena vin-
aun kiena suria, naga monar war kilika viar ke ne yaru
nene sumo wa, þisi na naga kilia va loyuñae ana war
plan make kiena suria. Ana in na nekila ke sanene pa
yaru ñarera nene naþa Yermare Lego.

³⁰ ††Yaru naþa pe taveve inu re poli, naga suwo inu
ke ne, a yaru naþa pe miyuñae re amio inu poli vena
moure kiau yeririna lala aimi lele taaga, naga sane
suñae ñenetetain la ke ne. ³¹⁻³² †Ana sanene narui, in
na nevisa van amiu, mlamulena viowa lala, a visena
viowa lala, a visena naþa kila kare Narina ne Yeririna,
Ntewa naga kilia viewo yaru vanonia, ana yaru naþa
pisayu kare Ninuna Wa, naþa pisa pisape kiena
yuñae naga Yermare Lego ga miyuñae naga, yaru na
sanene, Ntewa taþatete viewo naga pogos tai, e pogos
na tesike e ne, a e pogos naþa pimi ke sirau."

Purlaki amio kana mrasnena

Luk 6:43-45

³³ †A Yesu pisa ñena ga, pisape "Ita tekilia tevisu ki-
lale purlaki lala e mrasnela naþa aþaria. Purlaki naþa
kapuru po, naga mrasa ñena ga po, ana purlaki naþa
piowa ga, þar ñena ga mrasa naþa piowa ga. ³⁴ †A
malena kiena ne yeririna naga sa ke ñena ga nene,
naþa e losinena naga sane pe purþes tai, a visena la
naþa amolmolue e kiena malena, la sane mras la naþa
amolmolue ke e purþes nene. ?A inu nepisu kiamiu
purþesia menunu þisi rui, ana sanape naþa yoko mras
wo laþasia kilia molue kome kiamiu visena lala? !Amiu
na ape lus kiena ne loñara kemua lelaga narui! ³⁵ Yaru
naþa po, þarpolo suri wo lala sike e losinena, ana sila-
ga naga kiena sitomena wo toñga ga naþa kilia lalua va
yaru. Ana yaru viowa, naga suñae þarpolo suri viowa
lala sike e losinena, ana naga taþatete kilia lalua kiena
sitomena wo tai pogos tai.

³⁶ "Inu sineun nesape amiu akilia naþa e legiena na
liþereena, ana yaru la punu ga monar akila navi-
sawalena tai vanon kiela visena viowa la veve taaga
naþa apisa e kiela malena lala, ³⁷ vanon naþa þisi na
Ntewa naga liþere kioñae malena e ga e kioñae visena
lala. Nanene, vanon naþa kioñae visena lala akilia akila
ko vena omal, pona akila ko vena owar nakoena."

Yerkawa laþasia la sinelan asape avisu kile

Mak 8:11-12; Luk 11:29-32

³⁸ ††Ana navianena na navisaluaena laþasia, amio
Varasi laþasia, apisa pa Yesu, apisape "¡Ei, ko naþa
apio ko ke asape Navianena, imimi sinemimin mesape

†† 12:30 Mak 9:40 † 12:31-32 Luk 12:10 †† 12:33 Mat 7:20; Luk
6:44 †† 12:34 a Mat 3:7, 23:33; Luk 3:7, b Mat 15:18; Luk 6:45
††† 12:38 Mat 16:1; Mak 8:11; Luk 11:16

okila kile tai van imimi vena imimi mevisu kiořna nařmareraena."

³⁹ †Ana Yesu pisatařne la, pisape "Yaru la nařa sinelan ga asape avisu kile la sanene, la ape yaru viowa la pařisi, akila ke wowe pa Ntewa sane la nařa akila ke kolau. Peraga, řisi na tařatete amiu avisu kile tai, ana kile nařa kiena ne Navisawalena Sona sumo, naga ga nene na akilia avisuia. ⁴⁰ Sona nene řneke e lořneřen pupia ika lesumsum nene pano-o tol legiena telu a lemalo telu, ana řisi na ve sa ke řmena ga nene e Narina ne Yeririna, nařa řisi na naga řneke e los nen porotano vano-o tol legiena ve telu a lemalo ve telu.

⁴¹ Ana la nae Ninive nanua sumo amloge visena kiena ne Sona narui, ana apilopu la, a e legiena na liřereena, řisi na la nene asuřmalu avisa lologia kiamiu naviowae-na lala, komin nařa yaru tai nařa naga to laa metavan Sona naga sike amio amiu nanagane, ana amiu na pe apilopu amiu re nenaga.

⁴² "Nanua řmena ga sumo, ana sira kawa tai naga pe řarin suře tai, nařa naga mligan kiena purvanua nařa sike koperina pařisi, ana pitomi tano vena loge visena namanmaruaena kiena ne řarin Suře Solomon. Ana sira kawa řmena ga nene řisi na suřmalu e legiena nalipereena, naga visa lologia kiamiu naviowaena lala, komin nařa yaru tai naga pe manmarua to laa metavan Solomon sane, naga sike amio amiu nanagane, ana amiu na pe sinemiun re nenaga."

Ninuna viowa naga kilia wasuře sina

Luk 11:24-26

⁴³ Ana Yesu pisa řmena ga, pisapenua "Pogos tai, pogos nařa visae ařnenelua yermare e yaru tai, yermare nene kilia va yořmarua vena kaleli yo tai nařa va se ea vena ve řmana uřna. Ana visae ve lual re, ⁴⁴ řisi na naga visavenua, 'A, řisi na nevito li si e řřau uřna marua na sumo wa.' Ana pogos nařa naga wasuře vitomi, řisi na naga vitomi wal yuřna nařa mon korena ga, ana merarava po pařisi, a akila ruru make suri la e yuřna nařa řisi rui. ⁴⁵ Ana naga kilia wasuře sina va were si yermare tařena lala ve olua, nařa la apiowa manene la taulu naga sane, atomi amio naga, ana akilia ava si asike e los nen yaru nene. Ana yaru nene, nanua sumo kiena malena piowa, ana siraunia kiena malena viowa la sane. A řisi na ve sa ke řmena ga nene e malena kiena ne yaru viowa nanagane lala."

Yesu, anena amio wenla lala

Mak 3:31-35; Luk 8:19-21

⁴⁶ Pogos nařa Yesu pisi ke amio yaru la nene wa, ana anena amio wenla lala apimi aporu e yo nene, asuřmalu asuřna ga vanua, la sinelan asape avis amio Yesu. ⁴⁷ Ana yaru la tai nene pisa pa Yesu, pisape "Ei, anořna amio womla lala asuřmalu asike vanua, la sinelan asape avis re amio ko wa."

⁴⁸ Ana Yesu pisatařnea, pisape "?Ana ane pe aneu, a ane pe wolai lala?" ⁴⁹ Ana naga kiar kiena nalogena lala, pisapenua "?Apisu ke yaru la ne asike ne? Aneu a

† 12:39 Mat 16:4; Mak 8:12

wolai lala, yaru ne la nane asike ne. ⁵⁰ Komin visae yaru nařa kila ke ya nařa Ata nae ma e peni naga sinenania, yaru na sanene naga pe wolai, a pe vineu, a pe aneu."

řakaiwa na kurus nen wit la nařa akekapil apa e porotano la nařa ape tařena la vari

Mak 4:1-9; Luk 8:4-8

13 E ke e legiena nene, Yesu molue uřna, pito totano e yepas nen pupia lapa nene vena vian yeririna lala. ² †Ana yeririna la moki pařisi apitomi puna e pogos nene narui, ana kila naga řiyu pa to meta e waa tai, ana yeririna la punu ga yo pule ga asike ura, ³ ana naga pian suri moki pan la e ga e řakaiwa lala.

Ana naga pisa pan la, pisape "Yaru tai pa peven kurusa e kana lokove. ⁴ Pogos nařa naga suřna sisilin ke kurus la nene, ana kurus lařasia kekapil pa e mrapa, ana siraunia manu lala apimi ate plan make ga. ⁵ Ana kurus lařasia akekapili pa e nařa kilavaru řneke tano, ana pe porotano po re teke meta poli. Ana akakapur vilaga, vanon porotano meninivi ga. ⁶ Ana pogos nařa mrae pa řmarera, kekan kurus nen suri la nařa pitotovi memeu veraga, vanon řeligas lala pe pito ruru re tano poli wa. ⁷ Ana kurus lařasia akekapili apa e nařa sumo pe ate plan ruru re kilika viowa la e poli, ana řisi na kilika viowa nařa pitovi pimi keviu sina, ana piwo kare kurus nen suri la nařa pitotovi ne ana amarmare. ⁸ A kurus tařena si lařasia akekapil apa e porotano tai nařa po, ana akapuru po, ana ařar mrasnela, nařa lařas ařar mras tol ponotia taaga, lařasia ařar mras tol lualima orai, a lařasia lualima telu."

⁹ Ana Yesu pisa, pisape "Yaru nařa kiligana teke ea naga monar yagogon ruru visena nene."

?Vanon ya ne Yesu pis e řakaiwa lala?

Mak 4:10-12; Luk 8:9-10

¹⁰ Ana siraunia, nalogena lala apimi puna ne Yesu apiunia, asape "?Vanon ya ne ko osuřna opian ke yeririna lala e řakaiwa la sanene?"

¹¹ Ana Yesu pisatařnea, pisape "Ntewa naga kila ke sape řisi na amiu akilia alual nakilia wanena kiena ne kiena nasuřenena, ana naga tařatete la kiliaena ne va yeririna tařena la nene. ¹² †Nevisa sanini van amiu, visae yaru nařa kiena suri moki rui, řisi na war va la sane vena ve moki va řisi, a yaru nařa pe kiena suri re poli, řisi na naga kilalu narin suri ya nařa naga kiena. ¹³ Sanene, nepian la e řakaiwa lala, vanon nařa la asuřna apisuia, ana apisu kilale řele ga, ana asuřna amloge, ana amloge kilale řele ga. ¹⁴ Yaru suri la ne sanene, akila narui ana Ntewa pisayu la nanua sumo rui e visena lelaga nařa Navisawalena Aisea pisawal sumo, nařa pisa pisape

'Ana řisi na amiu aloge vano-o, ana tařatete alogeki-lale pogos tai.

A řisi na amiu avisu vano-o, ana tařatete avisu kilale pogos tai,

†† 13:2 Luk 5:1-3 ‡ 13:12 Mat 25:29; Mak 4:25; Luk 8:18, 19:26

¹⁵ vanon naþa amiu na sane yaru la naþa kiela sitomena la amarmare þisi rui, sa naþa aþiwo pulkiligala, a sane aþelawa rui.

Visae ve akila re sanene, pona vera na akilia avisu kilale suria, a vera na akilia alogakilale suria, a vera na kiela sitomena akilia asitomkilale suria, ana sanene, akilia avilopu la aimi pun inu vena nekila ruru la.'

Ais 6:9,10

¹⁶ †Ana nevisa van amiu, kiau nalogena lala, navisa ruruena sike e amiu komin naþa kilamaramiu la asuþna apisu ke suri la naþa amiu apisuia, a kiligamiu la amloge mña suri la naþa nesuþna nepian amiu ke ea. ¹⁷ Inu nevisa van amiu, navisawalena la moki amio yeririna kiena ne Ntewa lala la moki liu nanua sumo, naþa sinelan manene paþisi naþa asape avisu suri la naþa amiu apisu ke nanagane, ana pe apisu re poli, a la akilayon manene naþa aloge suri la naþa amiu amloge ke nanagane, ana pe amloge re nenaga."

Yesu pisawal kinas nen þakaiwa na kurus nen wit

Mak 4:13-20; Luk 8:11-15

¹⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Amiu, ayagogo ruruia, þisi na nevisayu kinas nen þakaiwa nene, naþa naga pisayu yaru nene naþa pa peven kurusa e kana lokove.

¹⁹ "Suri nasumo, naga kurus la naþa kekapili e mrapa, naga sa naþa yaru la ne amloge nalogena wo nasuþnenena nene ana pe amloge kilale re poli. Kurus wo lala kekapil e kiela sitomena lala, ana yaru viowa nene naþa Yermare, naga pimi þar plan ke sina ga nalologena wo nene e losinela.

²⁰ "Taþena, naga nene na kurus la naþa kekapili e yo naþa kilavaru mneke tano, a naga sa naþa yaru la ne amloge lologena wo nene, ana akekarana veraga, ²¹ ana sa naþa þeligasa pe po re poli. Akilia asu ve plas ga, a visae pogos mmarera tai, pona yaru la aþnene la vanon naþa la amlelaga e visena kiena ne Ntewa, þisi na la aloru ke veraga.

²² "Taþena mña ga, naga na kurus la naþa kekapil e yo naþa kilika viowa sike ea, ana naga na sa naþa yaru la ne amloge lologena wo nene, ana la asitom manene la kiela malena lala, a sinelan manene la suri na yomarava nini. Þelaga la nene apimi sane kilika viowa, ana la apiwo kare nalologena wo nene vena ve war re si mrasa e kiela malena.

²³ "Ana na maro, naga na kurus la naþa kekapili e porotano naþa po, naga na sa naþa yaru la amiyagogo ruru e lologena wo nene, ana amloge kilale ruru po, ana aþar mras nen nalologena nene e kiela malena lala, naþa sane laþasia aþar lualima telu, laþasia aþar sane lualima orai, a laþasia aþar moki sane mrasa tol ponotia taaga."

Þakaiwa na viluþini viowa amio kurus nen wit lalua akapuru lele taaga

²⁴ Ana Yesu pisa sina ga þakaiwa taþena tai pan la, pisape "Þelaga naþa Ntewa þere yaru lala apimi

† 13:16 Luk 10:23,24

loyuþna e nasuþnenena kiena naga sanini. Yerkawa tai naþa naga pa peven kurus nen wit la naþa po e kana lokove, ²⁵ ana pogos naþa yaru lala amomalio ke kole-malo, kiena nasinekar tai naga pimi, mapila kurus nen viluþini viowa tai e lokove nene þisi, ana pure pano.

²⁶ Ana suri la lua nene apitotovi, ana lalua maran taaga ga, ana pogos naþa wit lala asiar naþa awar mrasa, ana yerkawa nene, kiena yaru na yuþnaena lala apisu kilalea sane viluþini viowa mña ga kapuru ke amio wit nene. ²⁷ Ana la apimi puna, apiun tania, asape "Yerkawa, sanape? Kurus la naþa tepeven e koþna lokove, ana kurus wo ga lala. ?Ana viluþini viowa nene pimi sanape?"

²⁸ "Ana naga pisa pan la, pisape 'Peraga, nene na kiau nasinekar tai ne kila suri sanene.'

"Ana kiena yaru na yuþnaena lala apiun ke sina ga tania, asape "Poga ga, ana sanape, sinoþnan osape imimi meva moure plan viluþini viowa la nene?" ²⁹ Ana naga pisaluþaria, pisape 'Toko, aligan suwa wa. Visae amiu ava aure plan viluþini viowa la nene, pona visae akila palia sa aure plan lae mña ga amio wit la nene veraga. ³⁰ Lalua akilia akakapuru mña veraga vano-o tol pogos na warden kinas nen wit imi. E ke e pogos nene, þisi na nekilia nevisa va yaru la naþa ava awar wit, vena ava ate ke ne viluþini viowa nene sumo wa, aviaria e þegasia akoven va e kapi. Siraunia, la akilia ava ate wit lala vena awar vitomi uþna.'"

Þakaiwa na kurus nen mras nen purpa

Mak 4:30-32; Luk 13:18-19

³¹ Ana Yesu pisawal þakaiwa taþena tai pan la, pisape "Nasuþnenena nae ma e peni naga sane kurus nen mras nen purpa tai naþa pito pelan te laki tai. ³² Kurus nene na ve tokak na ve tokak paþisi, ana pogos naþa kapuru pano-o, ana pimi pe purlaki tai naþa keviu taulu make purlaki taþena lala, ana manu lala akila mñala ponovi lala e kana korowas lala."

Þakaiwa na is

Luk 13:20-21

³³ A Yesu pisawal sina þakaiwa taþena tai pan la, pisape "Nasuþnenena kiena ne Ntewa, naga sa naþa sira tai þalelar narin is amio puluyavi na kilaparavi e pupia pialora tai, ana narin is nene kilia kila kilaparavi la nene punu ga mlapa."

Yesu pisi pan la e ga e þakaiwa lala

Mak 4:33-34

³⁴ E visena kiena ne Yesu la nene, naga pisawal suri la ne sanene pa yaru lala, a silaga naga pisi pan la e ga e þakaiwa lala. ³⁵ Sanene, naga kila visena kiena ne navisawalena nanua sumo imi ve lelaga, naþa Ntewa pisa, pisape

"Þisi na inu nevisawal kiau visena lala e ga e þakaiwa, þisi na nevisawal suri la naþa tapolou su nakonua rui, asike ga perina wa, siar e pogos na siien yomerava nini, pimi tol nanagane."

Yauena 78:2

Yesu pisawal kinas nen ðakaiwa na viluřini viowa

³⁶ Ana Yesu mligan řina lala, pa loyuřna, ana kiena nalogena lala apimi puna, apiunia apisape “?Yesu, imimi sinemimi mesape ovisawal van imimi ya ne kinas nen ðakaiwa na viluřini viowa nařa kapuru ke e lokove na wit nene?”

³⁷ Ana Yesu pisatařne la, pisape “Yerkawa nařa peven ke kurus wo lala, nane Narina ne Yeririna nene. ³⁸ A kana lokove nene, nane yomarava nini. A kurus wo la nene, nane yeririna la nařa asike loyuřna e nasuřenena kiena ne Ntewa nene. A viluřini viowa la nene, nane yeririna kiena ne Yermare la nene. ³⁹ A nasinekar nene nařa pa peven kurus nen viluřini viowa nene, nane Yermare na ga. A pogos nawarpoloen kinas nen wit la nene imi, nane luas nen pog nini. A yaru na yuřnaena la nene nařa avanon ate wit awarpuloia, nane navisi lala. ⁴⁰ A yuřnaena nene na warpiloena viluřini viowa la nene vena asikapila, nane řelaga ke sina ga nene nařa řisi na imi e pogos maro, ⁴¹ nařa Narina ne Yeririna, naga ligan kiena navisi lala vena avano awar plan suri la nařa kila yaru lala amloru e mlamulena viowa, amio yaru la natařaen mlamulena viowa, vena ve asu re si veraga amio yaru la nasuřenena kiena. ⁴² řisi na navisi lala akoven la ava e pupia kapi, e yo nařa yaru lala asuřna ga atagi, a asuřna ga akar ke maluela ea. ⁴³ Ana siraunia, yaru mesmesu lala řisi na atego ve sa mrae, loyuřna e nasuřenena kiena ne Arimala. A yaru nařa kiligana teke e naga monar yagogo ruru e visena nene.”

Þakaiwa na pupia kilavaru wo tai natauluen kilavaru

⁴⁴ A Yesu pisape “řelaga kiena ne yaru nařa sinenan sape va loyuřna e nasuřenena kiena ne Ntewa, sane ðakaiwa nini: yaru tai pa pisu kinakinas nen porotano tai, ana naga milan pupia kilavaru wo tai nařa mony-ouyou ga řneke ea. Ana naga sinwan rurulein kilavaru nařani, ana naga pitove řiliwilin plan make kiena suri lala punu ga, vena kilia vam ul lua kinakinas nen porotano nene, vanon nařa mloge po manene la pa-řisi e suri wo nařa řalia.”

Þakaiwa na kilavaru yuwowo nařa teke e mratamelilivi

⁴⁵ A Yesu pisa řmena ga, pisape “A sa ke sina ga nini, řelaga kiena ne yaru nařa sinenan pisape va loyuřna e nasuřenena kiena ne Ntewa, sa ke řmena ga nini: yaru tai nařa naga pul ke kilavaru yuwowo la nařa po tan yaru lala, nařa sike loyuřna e mratamelilivi. ⁴⁶ Ana pogos tai naga řmal tai nařa po na po, pisa pisape “!Lelaga řa, in na sineun suri nene pařisi wa! Visae in na nokus ga ve kiau ga rui vera wo wa. Yoko in na neto nowilwilin plan make kiau suri tařena lala, vena nevam nowul lua suri wo nini.”

Þakaiwa na lilivi

⁴⁷ Ana Yesu pisa ke sina ga, pisape “A naga ke sina ga, řelaga kiena ne Ntewa nawereen yaru lala ava

loyuřna e kiena nasuřenena, naga sa řmena ga nini, nařa pogos na yaru la ařure lilivi e lapa, la akilia asuwoia ana aure ika la nařa veve tařena ve moki vařisi ea. ⁴⁸ Ana pogos nařa lilivi pule ruru po, ana yaru lala ařurelua pa ura e yomema, ana atapurpurga atotano, amliřere ika lala. Ana ika la nařa po, akon apito e kiela karo lala, a ika la ne piowa, ana akuwani pano. ⁴⁹ řisi na ve sa nene e luas nen pogos nini, nařa řisi na navisi lala ava aliřere yaru lala, awere plan yeririna viowa lala, ⁵⁰ vena akoven la ava e pupia kapi nene, nařa yaru lala asuřna ga atagi, a asuřna ga akar ke maluela ea.”

Þakaiwa na suri marua amio suri vii

⁵¹ Ana Yesu piun tan kiena nalogena lala, pisape “?Amiu amloge kilale ke visena la nene?”

Ana lala apisatařnea, asape “Ee, pona mekilia řna yo.”

⁵² Ana naga pisa pan la, pisape “Suri la nene naga sane yaru tai nařa sumo, naga pe navianena tai e navisaluaena lala na Visena Wa kiena ne Ntewa, ana siraulua, naga pimi sane kiau nalogena tai e nasuřenena kiena ne Ntewa. Yaru na sanene naga sane yerkawa tai nařa kiena suri wo na yuřnaena lala moki e řmana yuřna. Ana silaga naga kilia lalua kiena suri marua nařa po ke ga wa, akilia řmena ga lalua kiena suri vii, vena kila kiena yuřnaena amio la.”

Le Nasaret lala pe sinelan re Yesu poli

Mak 6:1-6; Luk 4:16-30

⁵³ Ana pogos nařa Yesu pisawal ðakaiwa la nene řisi, naga molue e yo nene, ⁵⁴ řasuře sina ga pimi kiena. Ana naga suřna pian ke yaru lala nae yo nene, loyuřna e kiela yuřna na leniena, a la sinela kurkurun kiena visena la pano pařisi. Ana la asuřna apisavisa ke pan la, apisape “!Aulai! ?Yaru nene tol nakiliaena na sanene sanape, a naga kila ke kile la nene sanape? ⁵⁵ Ita tekilia ke yaru nene rui. Naga arimana, yaru na yuřnaenen ga yuřna, nařa Yosop, a anena naga nařa Maria. A wenla lala yaru la nene, Semes, a Yosop, a Saemon, a Sutas, naga pe wenla la nene. ⁵⁶ A vinena lala, la ga nene nařa asike ga amio ita ne. ?Ana yaru nene naga molue pun ita pa řar suri la nene pe?” ⁵⁷ †Ana sinela karia, pe sinelan re nena naga.

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yaru nařa pe navi-sawalena, yaru tařena lala akilia avatanon naga, ana yaru na řmana mratava lala, amio yaru na kiena yo lala, la ga nene na tařatete avatanon naga.” ⁵⁸ Ana e yo nene, naga pe kila re kile la moki e poli, vanon nařa pe amlelaga re e naga poli.

řarin Suře Erot Antiřas pisayu Yesu

Mak 6:14-16; Luk 9:7-9

14 E pogos nene, apisayu Yesu pa tol Suře Erot, nařa naga pe řarin suře e lepas nae garu Kalele. ² Ana Suře Erot mloge visena la nene, ana naga pisa pan kiena yerkawa lala, pisape “?Yaru nene nařa

† 13:57 Yoan 4:44

apisayu ke ne, pona naga Yoane Nakeena nene, naña nanagane naga mali sina e marena yo? Vanon suri ne nanene, naga kila naga tol nañareraena nakilaena kile la nene."

?Yoane Nakeena mare sanape?

Mak 6:17-29

³⁴ Ana Suđe Erot pisa sanene, vanon naña naga mēmar Yoane Nakeena mare rui, ana naga marau pa-
pisi. Ana marena kiena ne Yoane Nakeena kana suniena nena sanini: wenla Suđe Erot nene, naga kiena kia Pilip, naña lalua arimala taaga, ana anela lua. Ana sumo, Pilip nene talopa amio sira tai, kiena kia Lerotias. Ana siraunia, Suđe Erot pa p̄erelua sira nene. Ana e pogos nene, Yoane pisi pa Suđe Erot, pisape "Suri nene pe mesmesu re nene poli, naña ko oure sira nene, komin naga pe wona ne womla." Ana Erotias naga pe kekaran re nena visena kiena ne Yoane poli, ana naga pisi pa Suđe Erot, ana Suđe Erot mligan kiena yeririna la p̄asia apa atarar Yoane, ana apiari naga, amligan naga pa e yuṁa nakoena. ⁵ Ana Suđe Erot sape weṁar Yoane, ana naga maraun li ṁa le Israel lala, vanon naña amlelaga e Yoane asape naga pe kiela navisawalena tai.

⁶ Ana Lerotias nene, naga narina na loṁearu ṁa tai, ana pogos naña la akila p̄aṁagena nasitoṁalena legiena naña Suđe Erot paeme ea, loṁearu nene naga polu e marana ne la naña asike lele taaga e p̄aṁagena nene. Ana Suđe Erot kekaran kiena wolena paṁisi, ⁷ ana naga pisaar ṁarera pan loṁearu nene, pisape suri ya naña naga visa, p̄isi na naga la vania.

⁸ Ana Lerotias pisi amio narina naña sira ṁee nene, ana sira ṁee pa pisalein pa Suđe Erot, pisape "In na sineun nesape okus p̄arina ne Yoane Nakeena, ṁene pialo tai, imi van inu nagane ga ne e nini."

⁹ Ana visena nene kila Suđe Erot mloge piowa vanon kiena naisalaweena nene, ana naga pisape akila ga ve sa naña sira ṁee nene pisa, vanon naña naga pisaar ṁarera sanene e marana ne kiena erau la p̄isi rui. ¹⁰ Ana apa e loyuṁa nakoena nene, atelua kolmekina ne Yoane, ¹¹ ana la amligan p̄arina ṁene pialo tai, akus pimi pa sira ṁee naṁani, ana sira ṁee nene kus pa anena. ¹² Ana siraunia nalogena kiena ne Yoane lala apimi akus tasnena, apa asinia, ana apano apa apisawal pa Yesu.

Suniena kiena ne Yoane Nakeena nane maro e nene.

Yesu pagan yerṁene lala tol manu lima

Mak 6:30-44; Luk 9:10-17; Yoane 6:1-14

¹³ Ana pogos naña Yesu mloge sanene, naña Suđe Erot naga pisayu ke ṁena naga, sape naga Yoane Nakeena naña mali sina petan marena, ana Yesu molue e yo nene, ana p̄iyu e waa tai, vena va e yo ṁano tai naña pe yaru re e poli. Ana pogos naña yeririna lala akilia asape naga pa ke e sanene, la ṁena ga amolmolue e kiela pulkumali lala, la amial akom ura. ¹⁴ Ana pogos naña Yesu pa ura, naga pisu naña p̄ina na yeririna ṁeke pa ura rui, ana naga sinena mie la paṁisi,

ana naga kila ruru si kiela yaru namaiena lala apimi apo sina.

¹⁵ Ana pogos naña mrae pito tano, nalogena lala apimi puna Yesu, apisa apisape "Ei, Suđe, yo nini pe po re nenaga, a lavisi ṁena ga yemalo narui. Popon ko oligan p̄ina na yeririna la nene awasuđe ava e pulkumali lala vena auli kala kinanena la p̄asia."

¹⁶ Ana Yesu pisataṁe la, pisape "Toko, akilia asuṁa ga ve sanene woga ga ne. Popon amiu awar kinanena laṁasia van la."

¹⁷ Ana la apisa, apisape "Ke peraga yo, imimi memlarar narin kilaparavi lima ga teke na, amio narin ika naña satin lua ga!"

¹⁸ Ana Yesu pisape "Ala imi van inu," ¹⁹ ana naga pisi pan yeririna la nene, pisape "Amiu atotano e viluṁini sumo wa." Ana naga mla narin kilaparavi lima amio narin satin lua naṁani, kirava pa metava ma e sinapane, pisa potena pa Ntewa vanon kinanena nene, ana kauroro narin kilaparavi lima naṁani, kian pa kiena nalogena lala vena avion plan va yeririna la nene. ²⁰ Ana la akan pano-o, ṁeṁela kawa paṁisi, ana kinakinas nen kinanena la naña pe akan re poli, torokin akon va e karo mavava la naña kerkeviu ve lualima taaga pa lua. ²¹ Ana yaru la naña akan kinanena nene, la pa sane manu lima, ana pe apulo re sira la poli amio ninis lala.

Yesu mial yau metava e wos nen sive

Mak 6:45-52; Yoane 6:15-21

²² Ana Yesu pisa pan kiena nalogena lala, pisape "Inu sineun nesape amiu akus kieta waa, ana asumo akuro pupia lapa nene ava lepas p̄asia navano, ana in na nesuwa nesuṁa neligan plan kone yeririna la awasuṁela avano wa." ²³ Ana pogos naña naga mligan plan yeririna lala apavano p̄isi, ana naga pa metava e kunus tai, naga taaga, vena len. Pogos naña yemalolo, Yesu naga ga taaga sike na, ²⁴ ana e pogos nene, waa nene ṁeke perina paṁisi, ṁeke likan lapa naṁani, ṁeke va yotena narui. Ana sive keviu, a la asuṁa akawe lagi paṁisi, a kila sane akus ṁena ga sive naña akus sive.

²⁵ Pogos naña lavisi yelagi merarava, Yesu pimi pula, naga mial yau ga metava e wos nen sive.

²⁶ Pogos naña kiena nalogena lala apisu naga mial yau ke e wos nen sive pimi pula sanene, amarau paṁisi, apisa apisape "Aulai! ?Suri ya na pimi ke sanene? ?Yermare yo, pona ya ne sanene?"

A la asuṁa ga amlolokai keviu, vanon naña la amarau paṁisi, ²⁷ ana Yesu pis pan la vilaga, pisa pisape "Ei, ve amarau re, in ga nini!"

²⁸ Ana Pita pisataṁe, pisape "Suđe, visae ko kemua nene, otaṁan naña inu ṁena ga neyal yau metava e wos nen sive, neiṁasu puṁa."

²⁹ Ana Yesu pisa, pisape "Ko, poga, otomi."

Ana Pita mligan waa, pito tano, siar mial yau e sive, pa lavisin Yesu, ³⁰ ana pogos naña naga sitoṁal si lagi ṁarera nene, naga marau. Naga marau sanene, siar mian pito tano narui, ana naga pio Yesu, pisape "Suđe, ko otamalia inu."

³¹ Ana Yesu kian limana pa veraga, tarar Pita, ana pisa pania, pisape “?Vanon ya ne sineña miyuwawa sanene? !Ko pe opiawa re nena kawa e inu poli wa!”
³² Ana pogos naña lalua aņiyu si apa meta e waa, lagi nene mare, ³³ a la naña e waa amieluar Yesu, apisa, apisape “Lelaga kemua, ko ope narina ne Ntewa lela-ga.”

Namaiena lala atol ga isinen kulkota řana Yesu
 Mak 6:53-56

³⁴ Ana Yesu lala akusro pupia lapa nene e kiela waa, apa e laņas řasia, ana apa ura e yo tai, kiena kia Kenasaret. ³⁵ Ana pogos naña yaru lala nae e yo nene apisu kilale Yesu, amligan visena telivi piora pa e yo punu ga. Ana yaru lala aņure namaiena lala apimi puna, ³⁶ apiun tan naga vena naga tańnan namaiena lala atol ga řana isinen kulkota. Ana la naña atol ga sanene, kiela maiena la kokovio nenaga, apimi apowo sina.

Nalogenena lala kiena ne Yesu pe ataveve re řelaga marua kiena ne le Yu la poli
 Mak 7:1-13

15 Ana e pogos nene, Varasi la řasia amio naviane-na navisaluaena laņasia amolue garu Yerusalem, apimi apisu Yesu. ² Apiun tan naga, apisa apisape “?Vanon ya ne kiońna nalogenena lala pe ataveve ruru re kieta řelaga marua na lotuen nanua sumo poli, naña kieta nasumonena lala apian ita, sa naña la asuńna apisa, apisape visae yaru tai sinenan sape kinana, naga monar taveve ruru řelaga mesmesu lala na kevanen limana sumo wa, ana řisi na naga kilia kinana?”

³ Ana Yesu pisatańne la, pisape “?Ana amiu řena ga, vanon ya ne amiu ańareran naña ataveve kiamiu řelaga marua lala, ana e kiamiu řelaga marua la nene, amiu asuńna akilaro ke navisaluaena kiena ne Ntewa?
⁴ Ana Ntewa pisa rui, pisape ‘Ovatano e arimońna amio anońna,’ a naga pisa řena ga, pisape ‘Yaru naña pisi piowa pan arimana pona anena, aweńmar naga mare.’
⁵ Ana nanagane, pogos naña yaru tai visaar visave kiena suri lala ve suri wa, řisi na la va Ntewa pogos tai, ana naga pisa sanene ana siraunia naga pe pisuar ruru re kiena yermaru la luwoka poli, pona ve iila re si la luoka e suri la nene, ⁶ ana amiu asuńna ga apisa ke asape sanene na poga ga ne, pe pe sur re tai nene poli. A e řelaga nene, amiu asuńna ga akila ke navisaluaena kiena ne Ntewa pimi pe suri korena ga tai ne, vanon naña amiu sinemiun asape auarar ga kiamiu řelaga marua lala. ⁷ !Ana amiu na apisokani ke nene, amiu apisi korena ga ne! Navisawalena Aisea naga pisayu amiu sumo rui, naña naga pisawal visena nene naña Ntewa pisa, naña pisa pisape

⁸ *Yaru la nene apatanon inu e ga e kiela visena lala, ana kiela sitomena lala asike perinan inu wa.*

⁹ *Akila ke lotuena pan inu, ana pe suri korena ga, vanon pogos naña akilapian yeririna lala, apisa ke asape visena nene naga pe visena kiena ne Ntewa*

nene, ana visena la nene pe kiela ga la ga yeririna lala.
 ”

Ais 29:13

Suri la naña kila yaru namname e marana Ntewa
 Mak 7:14-23

¹⁰ Ana Yesu pio viraviran yeririna lala vena aimi puna, ana naga pisa pan la, pisa pisape “Amiu ayagogo ruruia, amiu monar alogekilale kiau visena nene. ¹¹ Pe kinanena re naña pa e logon yaru poli naña kilia kila naga namname e marana ne Ntewa, ana visena lala naña molue e logona yaru, suri ne nanene naga kilia kila naga namname.”

¹² Ana siraunia, kiena nalogenena lala apimi, apisa pania, apisape “?Ei, ko okilia řana naña Varasi lala sinela mimi paņisi vanon kiońna visena la naña osuńna opisa ke ne?”

¹³⁻¹⁴ †Ana Yesu pisatańne la, pisape “Amiu na ve asitom re yaru la nene. Ya naña la asuńna akila ke ne, naga pe yuńnaena kiena ne re Ntewa nene poli, a yoko kau Ata nae ma e peni, řisi na naga wereplan make suri la naña naga pe mapila re poli. ?Yeririna la nene na ape kilamara řala ga, ana sinelan asape asumoni yeririna lala, ana sanape narui, yaru tai naña pe kilamara řala kilia sumon yaru taņena naña pe kilamara řala lalua ayal? !Řisi na lalua akilia aloru veraga atotano e řiliřili tai ne!”

¹⁵ Ana Pita piun tan Yesu, pisape “Suņe, sineun nesape ovisawal ke ne kinas nen řakaiwa nene sumo wa, naña opisa řesan ga na wa.”

¹⁶ Ana Yesu pisa pisape, “?Sanape ne, pona řarimiu řena ga merorol ke yo wa? ¹⁷ Pona amiu akilia řana ve tokak ga yo, naña suri ya naña vito kome logona yaru, pito tano vitove kome řeņena narui, ana kilia pa vanua si kome tasnena, ¹⁸ ††ana suri ya naña molue e logona yaru, naga molue e losinena sumo, a suri ne nanene, naga kilia kila yaru namname. ¹⁹ Naga nene na vanon naña nasitomienna viowa lala amomolue e losnen yaru, sa naña nawemońaren yaru, nataņaen kolau, nakilaena lau, navinauena, navisokanena, a nasisiena visena. ²⁰ Nanene řelaga la naña akilia akila yaru namname e marana ne Ntewa. A řelaga nene naña yaru kinana ana pe ke re limana sumo poli, suri nene naga taņatete kila yaru namname sanene.”

Yesu pilelua yermare e sira řee tai
 Mak 7:24-30

²¹ Ana Yesu molue e yo nene, naga pito e lepas naña pulkumali lua asike ea, naña Taea amio Saeton. ²² Ana sira tai nae lepas naña Kenan, naga pe wolawa ga, sike e lepas nene, ana naga pimi puna ne Yesu, pio naga, pisape “Suņe, ko ope Navisaarena naña ko omolue e lus kiena ne Tepet, neviun tan ko vena sineńna ye inu. Kiau lońearu, yermare tai sike e naga, naña suńna kila kare naga silaga.” ²³ Ana Yesu mloge visena nene, ana pe pisa re nena suri tai pa sira nene poli.

Siraunia, nalogena lala apimi, apisa pa Yesu, apisape "Sira nene suŋa taveve ita ke sanene na, naga suŋa pio manene liu wa. Popon oligan lua naga vano."

²⁴ Ana pe Yesu pisataŋe la re poli, ana naga pisi pa sira nene narui, pisa pania, pisape "Ntewa mligan inu nepimi vena neva ga puna ne le Israel lala, la naŋa sane sipsip la naŋa akila pal mrapa."

²⁵ Ana sira naŋani pimi, kinai tano e lana ne Yesu, pisape "Awis, Suŋe, nepiun tan ko, nesape oiila inu."

²⁶ Ana Yesu pisataŋea, pisa pisape "Ana pe mesmesu re naŋa nelalua kinanena kana ne nisisi lala, vena nela va lokul poli." Naga pisi sanene vanon naŋa naga kilia ŋa sape e pogos nene, le Yu taŋena lala, naŋa la asitom asape la ga ape narina ne Ntewa, asuŋa apisayu kare yaru la naŋa pe ape le Yu re poli, apisape la ape lokul ga la ne.

²⁷ Ana sira nene pisi, pisa pisape "Ko opisa pe lelaga, Suŋe, ana lokul lala akilia akan ŋena kororos nen kinanena naŋa amloloru vatano e lelen kinanena kana ne taena ne lokul lala."

²⁸ Ana Yesu pisataŋe ruru naga narui, pisa pisape "Sira, ko opiawa ruru ke ŋarera e inu paŋisi. ŋisi na ko ovisu ga nanagane imi van ko ve sa naŋa ko omlelaga ea." Ana e ke e pogos nene narui, sira ŋee kiena ne sira nene pimi po sina.

Yesu kila ruru namaien la moki

Mak 7:31-37

²⁹ Siraunia, Yesu molue ke sina ga e yo nene, ŋasuŋe si pa lepas naŋa Kalele. Naga suŋa mial pano, ana pa kom ga lavisin pupia lapa na lepas nene, ana pa totano metava e kunus tai. ³⁰ Toŋa sane, ana ŋegas nen yeririna lala apimi puna, amio laulu lala, amio latakin lala, amio kilamara ŋala lala, amio kiligapoŋe lala, amio ŋena namaiena taŋena ŋena ga laŋasia. Ana aŋar la nene apimi, amligan la asike ga lavisin Yesu, ana Yesu kila ruru la apo ke sina ga. ³¹ Ana yeririna lala sinela kurkuru paŋisi, pogos naŋa apisu puru lala apisi, latakin lala apimi apo, laulu lala amial po, a kilamara kata lala akirava, ana la amieluar Ntewa kiena ne le Israel lala paŋisi vanonia.

Yesu pagan yerŋene lala tol manu vari [4000], amio ŋena ga sira lala a nin sisi lala

Mak 8:1-10

³² Ana Yesu pio kiena nalogena lala apimi puna, ana naga pisa pisape "Inu sineu mie ŋina na yeririna la nene paŋisi wa, komin naŋa asike amio ita legiena telu narui, ana pe kala kinanena re si poli. A inu taŋatete neligan la ava si uŋa naŋa pe kala kinanena re sanene poli, vanon naŋa visae nekila sanene, pona e mrapa komsusa ana yaru laŋasia viso kar la vano-o marala malko yo."

³³ Ana nalogena kiena ne Yesu lala apisa pania, apisape "?Ana ŋisi na ita towar kala kinanena pe ne? Ana komin yo nini na yo korena ga nini, a la moki manene la wa."

³⁴ Ana Yesu piun tan la, pisape "?Ana amiu kamiu kilaparavi via na sike na?"

Ana la apisa, pisape "Olua ga, amio narin ika naŋa satin laŋasia."

³⁵ Ana Yesu pisa pa ŋina na yeririna la naŋani, pisape "Atotano e nene sumo wa." ³⁶ Ana naga ŋar kilaparavi la olua naŋani, amio narin ika naŋa satin la nene, ana naga pisa potena pan Ntewa vanonia, ana siraunia ana kawewowala, ana kian pa kiena nalogena lala, ana la lein aŋar apiovion pa yeririna lala. ³⁷ Ana la punu ga akan pano-o ŋeŋela kawa ruru po paŋisi. Ana sirau-nia, akon kinakinas nen kinanena la nene naŋa sike na, pa e karo popos olua, ana puleule paŋisi. ³⁸ Ana yerŋene la naŋa akania, tol manu vari, ana pe apulo re sira lala amio ninis la poli.

³⁹ Ana Yesu mligan ŋina na yeririna la nene aŋasuŋe apa si uŋa, ana naga pa si e kiela waa, ana mligan yo nene, pimi suliga plas ga e lepas naŋa kumali keviu naŋa Makatan ŋeke ea.

Yer kawa la ŋasia asape avisu kile tai

Mak 8:11-13; Luk 12:54-56

16 [†]Ana pogos tai Varasi la ŋasia amio Satusi la ŋasia apimi puna Yesu, naŋa sinelan asape akilali naga, ana apisa, apisape "Imimi sinemiminia mesape ko okilali pupia kile tai van imimi, naŋa ko okila e puriukawa nae ma e peni."

² Ana Yesu pisataŋe la, pisape "Pogos naŋa mrae pito ke tano, ana visae amiu avisu naŋa yo vivaga e lepas naŋa mrae pito ke tano ea, amiu akilia avisa avisave 'ŋisi na yepisun peni,' ³ a pogos naŋa mrae pa ŋarpo yo, a visae amiu avisu sinapane tano vivaga a lul la malolo ŋena ga metavana, amiu akilia avisave 'ŋisi na yua kove ŋane.' ?Nane amiu asuŋa apisu kilale ke kile la nene e sinapane ŋisi narui, naŋa ŋisi na pog ve sanape pona ve sanape, ana sanape naŋa amiu pe apisu kilale re kiau kile lala na pog keviu nini naŋa ne-sike nemio amiu poli?"

⁴ ^{††}Ana Yesu pisa ŋena pan la, pisape "Yaru la naŋa sinelan ga avisu kile lala, la ape li viowa la paŋisi, la akila wowe pa Ntewa, la apilon ŋasila pania, sane la naŋa akila lau, aŋure matan wola lala. Peraga, ŋisi na taŋatete amiu avisu kile tai narui, ana yoko amiu avisu ga naŋa ŋalivi e inu ve sa ke ga kile naŋa pa Navi-sawalena Sona nanua sumo, naŋa Ntewa kila naga mali sina." Ana Yesu purmatan la, naga mligan la asikena.

"Amiu avisuar e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala"

Mak 8:14-21

⁵ Ana pogos naŋa Yesu amio kiena nalogena lala amligan e nene, ana aŋaro e pupia lapa naŋa apa e lepas ŋasa, ana nalogena lala sinela ŋesania naŋa pe aŋar re si kala kilaparavi laŋas poli. Ana pogos naŋa atol lepas ŋasa, ⁶ [‡]ana Yesu mla visena tai pan la, pisape "Amiu

[†] 16:1 Mat 12:38; Luk 11:16 ^{††} 16:4 Mat 12:39; Luk 11:29 [‡] 16:6 Luk 12:1

na monar avisuar ruru amiu, e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala.”

⁷ Ana la amloge visena nene, ana la apisayulein pan la, apisape “?Pona naga pisi sanene vanon naþa pe toþar re kilaparavi laþas pimi poli yo?”

^{8,9} Ana Yesu kilia mña kiela sitomena nene narui, pisape “?Pe na ya naþa amiu asitom manene ke mneþemiu la sanene, naþa apisape yoko takan ya ne? ?Sanape naþa amiu pe amloge kilale re suri la nene poli wa? !Ki-amiu lelagaena ve tokaki paþisi wa! ?Pona amiu sine-miu þesan mña ga kilaparavi la lima nene yo, naþa inu nemla pa yeririna lala tol manu lima nene, amio mña karo la naþa amiu akon puleule? ¹⁰ ??Pona amiu sinemiu þesan mña ga kilaparavi la olua nene, naþa inu nemla pa yeririna lala tol manu vari nene yo, a karo via naþa amiu akon sirau? ¹¹ ?Sanape naþa amiu pe amloge kilale re naþa pe nepisi re pan amiu vanon kilaparavi poli? Inu nevisa ke sina ga van amiu, nesape amiu na monar avisuar ruru amiu e is kiena ne Varasi lala amio Satusi lala.”

¹² Ana e pogos nene, la akilia mña naþa naga pe pisayu re is nakilaen kilaparavi pan la poli, ana naga pisa ke visena navisokanena la naþa Varasi lala amio Satusi lala akilia avian la ea, naþa kilia kila þarin yaru lapa imi ve keviu, ana kilia kila kare make kiena male-na, sa naþa is na miyuþnaen ke e kilaparavi.

Pita pisawal sape Yesu naga pe Navisaarena kemua lelaga

Mak 8:27-30; Luk 9:18-21

¹³ Ana Yesu lala apito garo e lepas naþa pulkumali keviu nene Sisaria Piliþae mneke ea, ana e pogos nene naga piun tan kiena nalogena lala, pisape “?Amiu asuþna amloge mña naþa yeririna lala asuþna ga apisavisa ke Narina ne Yeririna, apisape naga ai?”

¹⁴ ††Ana lala apisa, apisape “La þasia apisa apisape ko Yoane Nakeena ke sina ga, a la þasia apisape ko Elaisa, a la þasia apisape ko Sereþnaea, pona navisawalena taþena tai na nanua sumo.”

¹⁵ Ana naga piun tan la, pisape “?Ana amiu, amiu na asape inu na ai?”

¹⁶ †Ana Saemon Pita pisataþnea, pisape “Ko, ko na Navisaarena, ko ope Narina ne Ntewa Mali.”

¹⁷ Ana Yesu pisataþnea pania, pisape “Saemon, narina ne Yoane, navisa ruruena imi van ko. Suri naþa ko opisa ne, pe yaru re na pian ko e poli, ana Ata ga nae ma e peni naga pian ko ea. ¹⁸ A ko nene ko kioþna kia taþena naþa Pita, naga kana kinasia sanini, sane ‘kilavaru,’ ana lelaga paþisi, sa naþa nanagane, in na nepisu ko na sane ko ope varsu tai, ana þisi na in na nevisirlua þegas nen kiau li nalotena lala e kilatapili na sanene narui, a puriukawa na marena taþatete kilia taulu þegas nene. ¹⁹ ††Þisi na in na nela kii lala navietavanena amio nakotaween nasuþnenena kiena ne Ntewa van ko, a suri ya naþa ko ovisaluþar e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mña ga visaluþaria

amio ko, a suri ya naþa ko otaþmania e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mña ga taþmania amio ko.”

²⁰ Ana Yesu pisa mñarera pa kiena nalogena lala, pisape “Amiu na ve ava avisawal re van yeririna la avisave in na nepe Navisaarena.”

Yesu pisawal kiena marena

Mak 8:31-33; Luk 9:22

²¹ Ana siar e pogos nene, Yesu kilali naþa kila merarava va nalogena lala, sape naga monar va ma Yerusalem, ana e yo nene, þisi na suþe kiena ne le Israel lala, akila kare manene naga vaþisi, amio þarin yaru wa lala, amio mña ga navianena navisaluena lala, la make narui þisi na akila kare naga vaþisi. Yesu pisa mña ga pisape þisi na la nene aweþnar naga mare, ana kana legiena na telu þisi, Ata Ntewa kila naga suþalu mali sina.

²² Ana pogos naþa Pita mloge visena nene, piolua Yesu pano, pisi mñarera pania, pisape visaluþaria, pisape “Yesu, Ntewa monar visaluþar suri nene. Suri la nene taþatete kilia imi ve lelaga e ko ve sa nene.”

²³ Ana Yesu pilopua, pisi mñarera pa Pita, pisape “!Yermare Lego, oure vetan inu! Ko osuþna okilali inu ke sina ga e kioþna sitomena nene naþa pe sitomena kiena yaru ga, pe sitomena kiena ne Ntewa re nena ga.”

Nalogena kiena ne Yesu monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala

Mak 8:34-9:1; Luk 9:22-27

²⁴ ††Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, pisape “Yaru naþa sinenan sape siraun inu, monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala, ana monar kus kiena laki torovia, ana taveve inu. ²⁵ ††Yaru naþa sinenan sape visuar ruru kiena malena, naga þisi na kilalua, ana yaru naþa naga kilalu kiena malena vanon inu, naga þisi na kilia tol malena lelaga. ²⁶ Ana visae yaru tai naga tol make suri na yomarava la punu ga, ana kilalu mrapa na malena, naga pe taulu re nena suri wo napo lelaga tai poli, ana siraunia, taþatete kiena suri wo la nene aulimaran si kiena malena.

²⁷ †††Ana lavisi ke Narina ne Yeririna wasuþe ke sina ga imi narui amio navisi lala, naga imi amio naurarena kiena ne Arimana, ana naga ul yaru lala mesmesun kiela nayuþnaen lala. ²⁸ Inu nevisa suri na lelaga nene van amiu, nesape yaru la þasia asuþnalulu asike e nini, naþa þisi na taþatete amare asuþna ga vano-o avisu Narina ne Yeririna warpoyo amio kiena nasuþnenena, vena vim ve suþen yeririna la punu ga.”

Yepena ne Yesu pilonia pimi pe taþena

Mak 9:2-10; Luk 9:28-36

17 Siraun e pogos nene, legiena orai þarovia, ana Yesu þere Pita, a Semes, a wenla naþa Yoane, ana la ga vari nene apa metava e ravie tai. ² Asuþna

† 16:10 Mat 15:34-38 †† 16:14 Mat 14:1,2; Mak 6:14,15; Luk 9:7,8 † 16:16 Yoan 6:68,69 †† 16:19 Mat 18:18; Yoan 20:23

‡ 16:24 Mat 10:38; Luk 14:27 ††† 16:25 Mat 10:39; Luk 17:33; Yoan 12:25 ††† 16:27 a Mat 25:31, b Rom 2:6

sanene, ana nalogena la telu nene apisu naþa yepena ne Yesu pimi ke pe taþena, a marana pilavila manene sa naþa mrae, a mñana kulkota lala apimi amiyuwowo pano-o amiyuwowo po paþisi. ³ Ana la telu nene apisu mña ga Mosis amio Elaisa, lalua añaliv, ana lalua asuñña ga asun ke amio Yesu. ⁴ Ana Pita pisa pa Yesu, pisape “Suþe, popon tanea ita tesuñña ga e yo nini. Visae ko sinoñña, ana neyuññaen silparpara ve telu e nini, moñña tai, mñana ne Mosis tai, a mñana ne Elaisa tai.”

⁵ †† Ana pogos naþa Pita suñña pisi ke ga wa, ana lul tai naþa pilavila paþisi pitomi kalo la, ana amloge vise-na tai molue e lul nene, pisa pisape “Nene na naruu nene, naþa in na nesitom naga paþisi. Kiau sitomena sike ga e naga, a nekekaran naga paþisi. Amiu na monar alogear ruru naga.”

⁶ Nalogena lala amloge visena nene, ana amarau na amarau, ana amloru e porotano, aþariwani marala lala.

⁷ Ana Yesu pimi pulu, mlipalipa la telu nene, ana pisa pan la, pisape “Amiu asuññalu, ve amarau re.” ⁸ Ana pogos naþa la aþar plan si þarila pa metava, apisu re si lalua nene poli, ana la apisu ga Yesu naga taaga sike na.

⁹ Ana lala amolue e ravie nene, aþasuþe la ke sina apitomi tano, ana Yesu pisaar mñarera pan la, pialuþar la, pisape “Suri naþa Ntewa kila amiu apisu ne, þisi na amiu ve avisawal re va yaru la nanagane, vano-o tol naþa Narina ne Yeririna mali sina ga e marena, e pogos nene narui amiu akilia avisawal va yeririna lala.”

La apisayu Elaisa

Mak 9:11-13

¹⁰ Ana nalogena la telu nene apiun tan Yesu, apisape “?Sanapen naþa navianena na navisaluaena lala asuñña ga apisa ke, apisape ‘Monar Elaisa naga wasuþe ke sina ga imi sumo wa, siraunia na Navisaarena nene kilia imi mñalivi?’”

¹¹ Ana Yesu pisatañña la, pisape “Naþa la apisa sanene, naga lelaga kemua, komin Navisawalena Malakaea naga pisa sanene rui e kiena tusi. Elaisa naga monar imi sumo vena kila ruru make suri punu ga, þisi na Navisaarena naga kilia imi sirau, ¹² † ana in na nevisa van amiu sanini, Elaisa nene pimi þisi rui, ana pe yaru lala apisu kilale re asape naga poli, ana pe asitom re naga poli. Ana e ke e þelaga nene, þisi na akila ke mña ga viowa va Narina ne Yeririna.”

¹³ Ana e pogos ke nanene, nalogena la telu nene akilia ga na wa, naþa Elaisa naþa Yesu pisayu ke ne, nane Yoane Nakeena nene.

Yesu pilelua yermare e yaru mnee tai

Mak 9:14-29; Luk 9:37-42

¹⁴ Ana Yesu amio la telu nene aþasuþela, ana apito asikolila amio þina la naþa asike e pogos nene, ana yaru tai pimi kinai tano e lana ne Yesu, ana pisa pisape

† 17:5 Mat 3:17, 12:18; Mak 1:11; Luk 3:22 †† 17:5 2Pit 1:17, 18
‡ 17:12 Mat 11:14

¹⁵ “Suþe, inu sineun nesape ko sineñña ye kiau yaru mnee nini, oiila naga, komin naþa maiena tai teke e naga. Maiena nene kila naga marmarlua yam moki paþisi, ana kila kare manene la naga wa, suñña kila ke naga mlorvavae mña pano, mloru pa e kapi pona e mña ga e wii lala. ¹⁶ Inu nepureli naga pimi puna ne kioñña nalogena lala, ana amiyuññaen pano-o, peraga, ana akila ruru þele naga.”

¹⁷ Ana Yesu pisi pa kiena nalogena lala, pisape “?Amiu la nene, sanape na sanene? Amiu na pe apiawa re nenaga e Ntewa poli, silaga amiu asuñña ga apa ape wowe yo. ?Monar nesuñña si nemio amiu vano tol pogwai? Inu sineun maren amiu paþisi rui. Ana poga ga, aure yaru mnee nene imi pun inu.” ¹⁸ Ana la aþure yaru mnee nene pimi, ana Yesu pisaar pan yermare naþa sike e naga, pisape “!Omolue e naga nanagane ga ne!” ana verakorena yaru mnee nene pimi po sina.

¹⁹ Ana siraun e pogos nene, pog naþa Yesu suñña naga taaga, nalogena lala apimi puna, apiun tania apisape “?Sanape na imimi mepilelua þele yermare naþa sike e yaru mnee nene?”

²⁰ †† Ana Yesu pisa pan la, pisape “Nanene na vanon naþa amiu pe apiawa ruru re mñarera e inu poli wa. Lelaga nevisa van amiu, visae aviawa e inu ve tokak ga ve sa ga narin kurus nen mras nen purpa, ana visae kiamiu naviawaena ne ve lelaga kemua napo, ana þisi na amiu akilia avisa va tavie na mñeke ne, avisave ‘Ko oure,’ ana þisi na naga monar ure. Þisi na pe suri re tai naþa amiu akilia akila þele poli. ²¹ Ana naþa nañnenplanen yermare la ne sanene, ana kana mrapa ne sanini: yaru na monar len, ana monar monsilu ga ve kinan re. E ga e þelaga nene, þisi na naga kilia mñene plan yermare kar la ne sanene.”

Yesu pisawal ke sina ga kiena marena

Mak 9:30-32; Luk 9:43-45

²² Ana pogos tai naþa Yesu amio kiena nalogena lala apimi lele taaga garu Kalele, Yesu pisa pan la, pisape “Lavisu ke naþa aligan Narina ne Yeririna va e limana yaru la narui, ²³ naþa þisi na aweñnar naga mare, ana siraunia, e kana legiena na telu, þisi na Ntewa kila naga mali ke sina ga.” Ana pogos naþa Yesu pisa visena nene, kiena nalogena lala amloge piowa vanon paþisi.

Kilavaru na takis na Yuñña Wa Mña Ntewa garu Yerusalem

²⁴ Pogos naþa Yesu amio kiena nalogena lala apimi atol Kapeneam, yaru lala na warpoloen takis na Yuñña Wa Mña Ntewa, apimi puna ne Pita, apiunia apisape “?Sanape, kioñña navianena mña ga pul mña takis ne, pona peraga?”

²⁵ Ana Pita pisatañña, pisape “Naga pul mña.”

Ana Pita þasuþe si pa e yuñña naþa Yesu sike ea, a naga pe pis re poli wa, ana Yesu naga pisþesia, piunia pisape “Saemon, ko ositomveveli þarin suþe na yomarava la nene. ?Li pe la ne apul ke takis nene pan la?”

†† 17:20 Mat 21:21; Mak 11:23; 1Kor 13:2

?Yaru na m̄ala mratava ga lala, pona yaru taḗena lala?"

²⁶ Ana Pita pisa, pisape "Yaru taḗena ga lala, la monar aulia."

Ana Yesu pisa, pisape "Ee, sanene narui, ana kana kinasia sanini, mratava kiena ne ḗarin suḗe lala, la taḗatete aulia. Ana in ke nena naḗa nepe mratava kiena ne Suḗe Keviu na Yuḗa Wa naḗa narui, ana vanon suri ne nanene, in na pe pon re neul takis naḗa la apiun ke tan ko poli. ²⁷ Ana popon italu na ve tekila kare re yaru lala na warpoloen takis, italu m̄ena ga monar toul ga. Ko, oto garo e lapa, oto oḗmate ika, a ika naḗa oḗmate ḗesania, ḗisi na ko olual kilavaru tai e logona, naḗa torokin italu toul kieta takis ea, ana olavia ola ova oulia."

"?Yaru ai naḗa naga to laa metavan yaru taḗena lala?"

Mak 9:33-37; Luk 9:46-48

18 [†]Ana e pogos ke nene, nalogena taḗena lala apimi aḗmalivi, apimi nena puna Yesu, apiun tania, asape "Imimi sinemimin meviun mesape: ?Yaru ai naḗa naga to laa metavan yaru taḗena lala e loyuḗa na nasuḗenena kiena ne Ntewa?"

² Ana Yesu pio sisi tai naḗa suḗa ga pimi puna, ana mligan sisi naḗani suḗalu su likan la, ³ ^{††}ana naga pisa pan la, pisape "In na nevisa van amiu, visae amiu ve avilopu amiu re naḗa kiamiu ḗelaga la aimi ve sa ḗelaga kiena ne nisisi nene, ḗisi na amiu taḗatete kemua aimi loyuḗa e nasuḗenena kiena ne Ntewa pogos tai.

⁴ Ana yaru naḗa kila kiena sitomena su ga tano ve sa nisisi nini, yaru nene naga yoko kilia imi to laa metava, taulu yaru taḗena lala e nasuḗenena kiena ne Ntewa.

⁵ Yaru naḗa kiena sitomena pito tano e inu, ana naga kekaran naḗa naga kila wo va nisisi kokan tai ne sanene, yaru nene naga sa ga naḗa naga kekaran inu ke ga narui."

Nataḗaliena lala

Mak 9:42-48; Luk 17:1-2

⁶ Ana Yesu pisa m̄ena ga, pisape "Ana visae yaru tai kila nisisi tai ne sanene ligan inu, ve viawa re si ḗmarera e inu, ana ḗisi na yaru nene kus nakoena tai naḗa ḗmarera manene la. Visae aḗmatear pupia kilavaru tai ḗnene kolmekina, ana akuwani naga talilu vitove e lowe memaena, nanene naga nakoena tai ne meme ga ne, ana yaru nene naga yoko war va re la na wa taulu nanene. ⁷ !Aulai! Yomarava nini piowa manene la narui, naḗa pulen manene la suri la naḗa silaga asuḗa akilali ke yaru lala vena kila la akilalu kiela naviawaena e inu. Nataḗaliena la nene ḗisi na asuḗa likan amiu silaga, ana ḗisi na viowa manene la va yaru la naḗa aḗar nataḗaliena viowa la nene pimi e yaru taḗena lala.

⁸⁹ [‡] "Visae lumoḗa tai, pona laḗa tai, pona kilamaraḗa tai, pona suri ya sina naḗa e kioḗa malena, visae suri la nene tai kila ko ve oviawa re si ḗmarera e inu, popon otelua suri nene vetan ko, okuwan vano. Visae

[†] 18:1 Luk 22:24 ^{††} 18:3 Mak 10:15; Luk 18:17 [‡] 18:8-9 Mat 5:30 ^{††} 18:8-9 Mat 5:29

otelua ḗelaga na mlamulena viowa vetan kioḗa malena ve sanene, ḗisi na ko okilia ova loyuḗa e malena, a visae ko ova loyuḗa e malena naḗa lumoḗa, pona laḗa, pona kilamaraḗa, pona suri ya sina e kioḗa malena, visae suri la nene tai kovio ḗisi rui, ana nanene na poga ga nene. Ana piowa manene la naḗa visae tasneḗa la punu ga amio kioḗa ḗelaga viowa lala asuḗa woga ga e ko, ana siraunia akoven ko e kapi naḗa taḗatete ḗnewo pogos tai e yo naloge viowaena."

ḗakaiwa na sipsip naḗa kilalu mrapa

Luk 15:3-7

¹⁰ [‡] Ana Yesu pisa m̄ena ga, pisape "Amiu na monar avisuar ruruia vena amiu ve asitom korenan re naruu la tai nene pogos tai. Visae peraga, amaraḗe amiu, vanon naḗa naruu la nene, la kiela navisi lala nae ma e peni naḗa la asuḗa apisuar la m̄aga, a navisi la nene silaga asike e marana ne Ata nae ma e peni. ¹¹ Ana yuḗaena kiena ne Narina ne Yeririna naga sanini: naḗa naga pimin pisape tamalia la naḗa akilalu mrapa.

¹² "Amiu ayagogon ruru li suniena nini: Yaru tai naḗa naga kiena sipsip lala tol ponotia taaga, ana lala tai kila ḗarina, pa la perina, ana kila pal mrapa, pa kovio.

?ḗisi na yaru nene kila sanape narui? Naga monar ligan kiena sipsip la lualima ovari pa ovari nene, asuḗa ga akinana ke e yo na viluḗini, ana naga monar vano vena kaleli sipsip nene naḗa kilalu mrapa. ¹³ Lelaga nevisa van amiu, pogos naḗa naga m̄al si sipsip nene, ana naga kilia kekaran va ḗisi, taulu naḗa naga kekaran kiena sipsip taḗena la moki naḗa asu ruru asuḗa ga, pe amial re naḗa apa akovio poli.

¹⁴ "Ana Arimamiu nae ma e peni, naga m̄ena ga sa ke ga, naḗa naga yepen mavin narina tai nene yepe vetan mrapa vena vano va kovio."

Visae womla tai naḗa kila viowa van ko

Luk 17:3

¹⁵ ^{‡‡} Ana Yesu pisa m̄ena ga, pisape "Visae womla tai naga kila viowa van ko pogos tai, monar ko ova ovisu naga naḗa amiu ga lua nene asikena, ana ko monar ovisawal kiena naviowaena vania. Visae naga kekaran logeen kioḗa visena, nanene naga sa naḗa kioḗa visena kila amiu luwoka ape mara wo si ḗisi narui.

¹⁶ Ana visae naga yepen mavin yagogonen kioḗa vise-na, ana monar ko ovano oure si yaru taḗena la ve lua pona ve telu aimi amio ko, vena aiila ko e kioḗa vise-na, sa naḗa Tusi Wa pisa pisape 'Visena la punu ga, monar yaru naiilaena visena, yaru ve lua pona ve telu, vena kila visena nene kilia suḗalu.' ¹⁷ Ana visae womla nene yepen mavin ke yagogon rurukoena wa, ana ko monar ovisawal kiena ḗarkawa nene va ḗegas nen li nalelagaena lala, vena la ḗasia akilia aimi avisuli re ḗena ga naga. A visae naga ḗmarera ke ga wa, ve yagogon re m̄ena ga nalelagaena lala, amiu monar avisu naga sa naḗa naga pe wolawa ga tai, pona naga sa ga

^{‡‡} 18:10 Luk 19:10 ^{‡‡†} 18:15 Luk 17:3

yaru na warpoloen takis, naŕa yaru lala pe ape erau ruru re nenaga amio la poli.”

Leniena naŕa yaru la mras ve lua la ga aviranar la ea

¹⁸ †Ana Yesu pisa mēna ga, pisape “Lelaga, inu nevisa van amiu, ana suri ya naŕa amiu avisaluŕaria e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mēna ga visaluŕaria amio amiu, a suri ya naŕa amiu ataŕmania e yomarava nini, ana Ntewa nae ma e peni naga mēna ga taŕmania amio amiu.

¹⁹ “A naga sina, nevisa mēna ga van amiu, visae amiu yaru la ve lua naŕa la lua aviranarlan suri tai e yomara va nini, ana visae lalua alenwoia, ana kau Ata nae ma e peni ŕisi na naga kila suri nene van lalua. ²⁰ Vanon naŕa visae yaru ve lua pona ve telu aimi lele taaga e kiau kia, ana inu mēna nesike likan la.”

Ŕakaiwa na ŕelaga na viewoena

Luk 17:3-4

²¹ ††Ana Pita pimi puna Yesu, piun tania, pisape “?Suŕe, visae kiau wolai kila ke pe mesmesu re pan inu silaga poli, inu monar neviewo naga yam ve via? ?Monar va tol yam ve olua pona sanape?”

²² Ana Yesu pisataŕnea, pisape “Peraga, ŕisi na ko ve oviewo re ga naga yam ve olua ga, ko monar oviewo naga yam ve lualima yam ve olua, ko oviewo mēna naga sanene vano tol sina ga kana yam ve olua [70 x 7].

²³ Ŕelaga naviewoena loyuŕna e nasuŕenen kiena ne Ntewa, monar ve sanene narui. Amiu ayagogo e suniena tai naŕa pisayu ŕelaga naviewoena, naŕa pisa sanini, pisape: Ŕarin suŕe tai, naŕa naga sinenan sape visuveveli lapui la naŕa kiena yaru na yuŕnaena lala akila pania. ²⁴ Ana naga kila mēna sanene pano-o, ana aŕure kiena yaru nayuŕnaena tai pimi puna, naŕa yaru nene naga kila lapui na kilavaru na tenario via puna ne kiena yerkaŕa nene. ²⁵ Pogos naŕa apiun kilavaru tan yaru nene, naga pisape naga taŕatete si ulmaran lapui nene. Ana yerkaŕa nene pisa pa kiena yeririna lala, pisape ‘Poga, akilalua naga a auliulinlua naga ve kiena ne yerkaŕa taŕena, vena yuŕnae korena ga vania. Ana auliulin mēna ga wona, amio narina lala, a amio make kiela suri lala, a awar kana kilavaru imi vena auli kiena lapui nene komŕasia ea.’

²⁶ “Ana yaru nene mloru e lana ne ŕarin suŕe nene, tagi m̕arera pania, pisape ‘Ko ope yerkaŕa, awis, inu sineun nesape neviun tan ko vena ko ola re narin pogos tai van inu sumo wa, vena inu nekilali neul maranli lapui nene van ko.’ ²⁷ Ana yerkaŕa nene sinena miye yaru nene, naga piwo make lapui nene pania, vena ve ul marana re sina, ana taŕnan yaru naŕani molue ga sa ga ne.

²⁸ “Ana pogos naŕa yaru nene pano, naga pisa kiena erau tai, naŕa kiena erau nene kiena lapui tai teke e yaru nene. Ana kiena lapui ne ve tokaki ga, ana yaru nene pano ŕuarar kolmekina, pisa pania, pisape ‘Ko

monar oul lua kioŕna lapui nene vetan inu nanagane ga ne.’

²⁹ “Ana kiena erau nene pimi mloru e lana, tagi manene pania, pisape ‘M̕ara, ko ope kiau erau, awis, sineun nesape neviun tan ko vena ko ola re narin pogos tai van inu sumo wa, vena inu nekilali neul maranli lapui nene van ko.’ ³⁰ Ana yaru nene yepena mavin viewoen kiena erau nene, ŕisi na naga pa kila la amligan naga pa e yuŕna nakoena, vena suŕna vano-o ul plan kiena lapui nene, ŕisi na naga kilia molue sina.

³¹ “Ana pogos naŕa yaru taŕena la naŕa kiena ne ŕarin suŕe nene apisu ŕelaga nene, amloge piowa pa-ŕisi, ana apa puna ne kiela ŕarin suŕe, apisawal suri la nene pania. ³² Ana ŕarin suŕe nene pio kiena yaru nene vena vim si puna, ana sinena karia, pis m̕arera pania, pisape ‘!Aa, ko na ope yaru ŕilŕil ya na sanene! Inu nepiewo ko e kioŕna pupia lapui nene rui, vanon naŕa otagin manene pan inu, ana okila sineu miye ko. ³³ ?Vanon ya ne ko taŕatete mēna ga sineŕna ye kioŕna erau sa naŕa inu sineu miye ko sumo rui?’ ³⁴ Ana ŕarin suŕe nene sinena mimi pa la narui, ana naga pisape monar aligan yaru nene va e yuŕna nakoena, ana la monar ala mēna nakoena vania vano-o naga ul plan make kiena lapui nene.”

³⁵ Ana Yesu pisa, pisape “Visae amiu ve aviewo re womlamiu lala silaga, ve lelaga e sinemi la wetelu, ŕisi na kau Ata nae ma e peni, naga sinena kar amiu ve sanene, ŕisi na naga la nakoena ve sa ke ga nene van amiu.”

Yesu pisayu sanape naŕa yaru mligan lua wona

Mak 10:1-12

19 Ana Yesu pisa visena la nene ŕisi, ana naga mligan Kalele naga kome wii nae Yortan lepas na vano, ana pa metava e lepas nae Yutea. ² Ana ŕina lala ataveve ke naga e pogos nene, ana e yo nene naga kila ruru namaiena la moki.

³ Ana Varasi mēna ga laŕasia asike e pogos nene, ana apimi puna ne Yesu, apisape akilali ke sina ga naga, la apiun naviuena tai pania, la apiunia, apisape “?Kieta navisaluaena pisa ya ne e lepas nen ŕelaga kiena ne yaru naŕa ligan lua wona? ?Mesmesu ga naŕa yaru kilia kila sanene vanon suri kar punu ga naŕa pe miasia, pona kilia kila vanon ga suri kerkeviu ga laŕasia?”

⁴ Ana Yesu pisataŕne la, pisape “?Pona amiu na pe akilia re Visena Wa kiena ne Ntewa naŕa naga pisa, pisape

‘E purŕesia, Ntewa naga sii suri punu ga, ana sii mēna ga yeririna lua, yerŕene tai, a sira tai?’

⁵ Suri nene amiu akilia ŕisi rui, amio mēna ga visena taŕena nene naŕa pisa, pisape

‘Sanene, ŕisi na yaru ligan arimana amio anena, ana naga vano vilolar wona na sira, ana lalua aimi ave taaga ga narui.’

Nas 2:24

⁶ Nanene kila sane lalua ve ave lua re sina, ana lalua apimi ape taaga ga narui. Ana ya naŕa Ntewa naga

vilolaria aimi ave taaga, pe pon re si yaru kilapure la poli.”

⁷ †Ana Varasi la nene amloge visena la nene, ana apin ke sina ga tan Yesu, asape “?Poga ga, ana vanon ya ne Mosis naga pisawal navisaluaena nene naŋa taŋan sape yaru naga kilia la mŋaki naliganluaena tai vena la va wona, vena ligan lua naga vano?”

⁸ Ana Yesu pisataŋe la, pisape “Ee, ana sumon naŋa nasiien yomarava nini, naga pe sa re nene poli, ana vanon naŋa amiu ŋarimiu lala apimi mŋarera paŋisi, nane kila Mosis taŋania sanene sape siar e repimiu la pimi, amiu akilia aligan plan womiu lala. ⁹ ††Ana nana-gane, inu nevisa van amiu, visae yaru tai, wona kila kolau, yaru nene kilia ligan lua wona nene. Ana visae sira nene ve kila re kolau ve sanene sumo, ana yaru nene ligan lua naga, ana ŋisi na va were sira taŋena, visae ve sanene, ana Ntewa pisu sane yaru nene naga kila kolau narui amio sira taŋena nene, naga kila kare sira nene naŋa wona na sumo.”

¹⁰ Ana nalogena kiena Yesu lala apisa pania, apisape “Visae ve sanene, ŋelaga na talopaena pe suri mŋarera tai ne paŋisi ne. Pe pon re si tekila ita tetalopa poli.”

¹¹⁻¹² Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, lelaga naŋa yaru laŋasia naŋa ŋisi na la ve atalopa re pogos tai, sa naŋa sane laŋasia apaeme ana tasnela la piowa pa rui, pona laŋasia akila kare tasnela, sa naŋa asila, ana la taŋatete atalopa. A laŋasia, pe atalopa re poli vanon naŋa la amligan talopaena vena la ayuŋmae e nasuŋenena kiena ne Ntewa. Ana Visena Wa, naga pisa pisape popon yerŋene amio sira, lalua atalopa, a popon lalua asu ruru mŋaga sanene tol luas nen kiela malena la luoka. A ko naŋa ko okekarana visena nene, ana opisus naŋa Ntewa naga kila sanene pan ko rui, popon olarar ruru visena nene mŋarera e kioŋa malena.”

Yesu pisa ruru sisi lala

Mak 10:13-16; Luk 18:15-17

¹³ Ana laŋasia akus narila lala apimi puna Yesu, vena naga ligan limana te la, len wo la. Ana nalogena lala apisuia, ana apisi mŋarera pan yaru la nene, apisalupar la, ¹⁴ ana Yesu pisa, pisape “Amiu ve avisaluŋar re sisi la nene, amiu ataŋan la aimi pun inu, vanon naŋa sisi la nene na asa ga la naŋa asike loyuŋma e nasuŋenena kiena ne Ntewa.”

¹⁵ Ana naga mligan limana te sisi la nene, ana suraunia, naga mial pano.

Yaru mŋee tai naŋa kiena suri moki

Mak 10:17-22; Luk 18:18-23

¹⁶ Ana e pogos taŋena tai, yaru mŋee tai pimi pisu Yesu, piun tania, pisape “?Navianena, ana in na monar nekila yuŋmaena wo ya, naŋa vena kila inu ŋisi na netol malena naŋa ve uro re?”

¹⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “?Vanon ya ne ko opin tan inu sanene, osape nevisa yuŋmaena wo tai van ko? Ntewa ga naga po, a visae ko ologear kiena navisaluaena lala, ŋisi na ko okilia otol malena wo nene.”

† 19:7 Mat 5:31 †† 19:9 Mat 5:32; 1Kor 7:10,11

¹⁸ Ana yaru naŋani piun ke sina ga tan Yesu, pisape “?Ana ko opisa ke navisaluaena ya la nene?”

Ana Yesu pisa pania, pisape “Navisaluaena ne la nanini narui, naŋa pisa pisape: ve oweŋar re yaru mare, ve okila re kolau, ve ovinau re, ¹⁹ ve ovisokan re, ko ova tanon arimoŋma amio anoŋma, a ko ositom nalavis puŋma lala, ovisuar ruru la, ve sa ke naŋa ko opisuar ruru ko ke ga.”

²⁰ Ana yaru mŋee nene pisa pania, pisape “Navisaluaena la naŋa ko opisa ke nene, inu nesuŋma nemlarar make punu ga rui. ?Suri ya si naŋa teke ga wa, naŋa inu pe nekila re poli wa?”

²¹ Ana Yesu pisa pania, pisape “Visae ko sinoŋan osape oimi omesmesu ruru wo va ŋisi, torokin naŋa ko otol malena naŋa ve uro re, ŋisi na ko na monar okila ve sanini: ko ovano, oululin plan make kioŋa suri la punu ga, ana owar kana kilavaru nena, ova ovioviaonia van yaru la naŋa pe kiela suri re poli. Visae ko okila sanene, ŋisi na ko kioŋa suri wo lala ve moki vaŋisi ma e peni. Ko, ova okila, siraunia oimi otaveve inu.”

²² Ana pogos naŋa yaru mŋee nene mloge visena nene, kiena sitomena urmi a sinena piowa paŋisi, vanon naŋa naga kiena suri la moki manene la. Ana naga pure matan Yesu.

Yaru naŋa kiena suri moki, naga mŋarera la naŋa va loyuŋma e nasuŋenena kiena ne Ntewa

Mak 10:23-31; Luk 18:24-30

²³ Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, pisape “Lelaga nevisa van amiu, visae yaru tai naŋa kiena suri moki, naga sinenan pisape va loyuŋma e nasuŋenena kiena ne Ntewa, suri nene na mŋarera towe mŋa naŋa.

²⁴ Ee, inu nevisa van amiu, visae kamel tai naga va warpoyo e pulus nen nitil nene, nane naga mŋarera vaŋisi ne, ana visae yaru tai naŋa naga kiena suri la moki ana sinenan sape va loyuŋma e nasuŋenena kiena ne Ntewa, naga mŋarera la na wa.”

²⁵ Pogos naŋa nalogena lala amloge visena nene, amilania paŋisi, ana la apisape “?Suwala, ana visae ve sanene, ŋisi na ane kilia tol namalena nene?”

²⁶ Ana Yesu kirava pisu la, naga pisa pisape “Ee, lelaga naŋa yaru taŋatete kilia kila yaru tol malena nene, ana Ntewa ga kilia kila make suri punu ga.”

²⁷ Ana Pita pisataŋe, pisa pisape “?Ana sanapen imimi? Imimi meligan make kiamimi suri la rui, ana imimi metaveve ko. ?ŋisi na imimi metol mŋa suri wo laŋas ne, pona peraga?”

²⁸ †Ana Yesu pisa pan la, pisape “Lelaga nevisa van amiu sanini, pogos naŋa Narina ne Yeririna totano e kiena lelana wa natotanoena e yomarava viu nene naŋa ŋisi na imi, amiu naŋa ataveve inu ke nanagane, ana amiu mŋena ga atotano e pupia lelemiu wa natotanoena ve lualima taaga va lua, vena avisuar lus nae Israel lala lualima taaga pa lua nene, sa naŋa amiu ape kiela ŋarin suŋe lala. ²⁹ Ana yaru naŋa visae ligan mŋana yuŋma, pona wenla pona vinena, pona arimana pona anena, pona narina, pona kiena porotano, ana

‡ 19:28 a Mat 25:31, b Luk 22:30

visae naga ligan suri la nene vanon ga inu, ĩisi na naga warmarana sina ga e yomarava nini kiena suri la naĉa naga mligania, kilia tol sina ve ponotia tai, ana metavana, ĩisi na naga kilia tol ĩena ga malena naĉa ve uro re.

³⁰ †“Ana yaru la moki liu naĉa asu metava, ĩisi na ato tano, a yaru la naĉa ato tano, ĩisi na la asu metava.”

Īakaiwa kiena ne yaru na yuĩaena lala

20 Ana Yesu suĩa pisa ĩaga pano-o, pisape “Suri naĉa nepisa ga na wa, sa ke ĩelaga naĉa Ntewa kila ke pa yaru lala loyuĩa e nasuĩenena kiena. A ĩisi na nevisayu suri nene van amiu e ĩakaiwa tai, naĉa pisa sanene, pisape: Yerkawa tai, naĉa kana pupia lokilĩasĩas tai. E kolulagi tai, naĉa pe yeĩlagi ruru re poli wa, naga pa e pulkumali tai vena were yaru laĉasia ava ayuĩae e kiena lokilĩasĩas nene e legiena nene. ² Naga ĩal la ĩasia, ana pisaar pan la e kilavaru tai naĉa torokin yuĩaena na legiena wetelu tai, ana mligan plan la apano vena ava ayuĩae e kiena lokilĩasĩas nene. ³ Ana e mrae ovari, naga pa sina ga e pulkumali nene, pisu yaru taĩena lala asu korena ga, asuĩa sane pe kiela yuĩaena re poli, ⁴ ana naga pisa pan la, pisape ‘Popon amiu ĩena ga aimi ayuĩae re e kiau lokilĩasĩas, ana ĩisi na nowul amiu ke ga.’

⁵ “Ana la nene apa amiyuĩae, a siraunia, kolpae ĩena ga, a mrae telu ĩena ga naĉa yepekilavi, ana yerkawa nene ĩasuĩe si pano, ĩere ke sina ga yaru laĉas apimi amiyuĩae kiena sanene. ⁶ A yam si tai, e yepekilavi mrae lima, naga ĩasuĩe sina ga pa e pulkumali nene, pisu yaru laĉasia naĉa asuĩalu asike e yo nene na wa, ana naga pisa pan la, pisape ‘?Komin ya ne asu koren ke sanene na wa e yo nini, naĉa pe akila re nena yuĩaena tai poli?’

⁷ “Ana la apisataĩea, apisape ‘Peraga, pe yaru tai pimin re sape meva meyuĩae kiena poli.’

“Ana yerkawa nene pisa pan la, pisape ‘Poga, visae sanene, in na neure amiu narui. Amiu, aimi ayuĩae kiau.’

⁸ “Ana e ko yepekilavi la rui, amiyuĩae ĩisi, ana yerkawa nene pisa pa kiena navisuaren yuĩaena nene, pisape ‘Poga, ovio yaru na yuĩaena la nene aimi, oul la. ĩisi na ko okila sanini: oul ĩesan la naĉa apimi mare ga na wa, vano-o oĩisi e la naĉa apimĩesani kolulagi.’ ⁹ Ana pogos naĉa yaru la naĉa asiar ga yuĩaena e mrae lima apimi, yaru nene mla kilavaru pan la torokin ke legiena wetelu na yuĩaena taaga.

¹⁰ A pogos naĉa la naĉa apami amiyuĩae sumo apimin vena awar kiela kilavaru, la amape pona la ala va la metava, taulu la naĉa amiyuĩae plas ga, ana yaru nene mla kilavaru pan la, la punu ga torok ga.

¹¹ “Ana pogos naĉa la apisu kiela kilavaru sa ke ga nene, la amloge piowa, asuĩa apisimumun yerkawa nene. ¹² Ana amligan lala tai pa piun tania, pisa pisape ‘La naĉa apimi mare ga na wa, la amiyuĩae aora taaga ga, ana imimi memiyuĩaen legiena wetelu e pupia yepisusun nene. Imimi mepisu naĉa ko omla kilavaru

maran taaga pan la, sa ke naĉa omla pan imimi. ?Suri nene na sanape na sanene?’

¹³ “Ana yerkawa nene pisataĩea naga, pisape ‘Īara, in na pe nekila kare ko re nene poli. Italua tepranar ĩisi rui, tesape ko oyuĩae e legiena wetelu ve taaga nene, ana tesape ĩisi na nowul ko torokin ga kioĩa yuĩaena nene. ¹⁴ Ve sanene, popon ko ola kioĩa kilavaru ova ga uĩa. Naga kiau sitomena ga tai nene, naĉa kilavaru naĉa nemla pan ko, sineun nesape nela ĩena ga marana ve taaga va la naĉa apimi mare ga. ¹⁵ ?Ko ositom osape in na taĩatete nekila sa naĉa inu sineunia, e kiau kilavaru? ?Sanape na ko opielue e yaru la naĉa nekila ke po pan la? Ana ĩakaiwa nini ĩisi e nene.’”

¹⁶ ††Ana Yesu pisa make kiena visena e pogos nene, pisa pisape “Ana yaru la naĉa asirau, ĩisi na la asumo, a la naĉa asumo, ĩisi na la asirau.”

Yesu pisawal kiena marena yam telu narui

Mak 10:32-34; Luk 18:31-34

¹⁷ Ana Yesu pa ke metava ma Yerusalem narui, ana pogos naĉa amial ke e mrapplepa apavini, naga pio kiena nalogena la lualima taaga pa lua apimi puna, ana pisi pan la, pisape ¹⁸ “Amiu ayagogo ruruia. Nana-gane ita tepa ke ma Yerusalem narui, naĉa ĩisi na ve ve piavi re, ĩisi na aligan Narina ne Yeririna e limana ne yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, a amio naviane-na kiena ne navisaluaena ĩena lala, ana ĩisi na la nene la aliĩere naga avisave ĩisi na naga monar mare. ¹⁹ Ana siraunia aligan naga e limana ne le Rom lala, naĉa ĩisi na la nene akirakirai viowa vania, a ĩisi na la akoa naga, ana ĩisi na asuarua naga e laki torovia vena mare. Ana pogos naĉa naga mare pae, ana e kana legiena na telu, ĩisi na Ntewa kilamalia sina naga.”

Anenane Semes amio Yoane, naga piun suri tai tan Yesu

Mak 10:35-40

²⁰ Ana wona ne Sepeti, naga ĩere narila luwoka nene naĉa Semes amio Yoane, apimi puna ne Yesu. Sira nene kinai e lana Yesu, piunia pisape “Inu sineunia nesape otaĩan suri tai van inu.”

²¹ Ana Yesu pisataĩea naga, pisape “?Ana ko sinoĩan osape oviun ya?”

Sira nene pisataĩea, pisape “Inu sineunia nesape otaĩan sanini: pogos naĉa ko ovisirlua kioĩa nasuĩenena, ĩisi na naruu la luwoka nene akilia atotano amio ko e kioĩa yo wa naĉa metava lavisin ko, tai e lepas nen lumoĩa na ĩamarua, a tai e lepas nen lumoĩa na ĩameli.”

²² Ana Yesu pisataĩea la, pisape “Amiu pe akilia re suri naĉa apiun ke ne poli. ?Sanape, amiu lua nene asitom asape amiu lua atorokin naĉa ita tomunpae e piala naloge viowaena nene naĉa inu monar nomun ea?”

Lalua apisa pania, apisape “Ee, imimi lua metoroki.”

²³ Ana Yesu pisa pan la luoka, pisape “Ee, lelaga naĉa ĩisi na amiu luwoka amun ĩena ga e ĩau piala

† 19:30 Mat 20:16; Luk 13:30

†† 20:16 Mat 19:30; Mak 10:31; Luk 13:30

naloge viowaena nene, ana suri nene naþa amiu lua apiunia, apisape amiu lua atotano amio inu e lepasneu luwoka, suri nene naga pe kiau re naþa nela van amiu poli. Yo la ne sanene, kiena ne la ga naþa kau Ata naga kila ruru pe kiela, a naþa naga pisaar þisi rui pisape þisi na la atotano ea.”

Narina ne yeririna pimin vena yuþmae kiena yaru lala

Mak 10:41-45

²⁴ Pogos naþa nalogena taþena la lualima nene la amloge suri nene, naþa wolai lalua nene Semes amio Yoane apiunia, ana la sinela kari lalua. ²⁵ †Ana Yesu pio la, vena aimi puna, vena naga visi van la, ana naga pisa pisape “Ita tekilia rui þelaga kiena ne yaru la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli. Ita tepisu mna naþa suþe lala amio yerikawa lala na yomarava nini, la sinelan asape aþmareran yaru taþena lala vena asu vatanon la silaga. ²⁶⁻²⁷ ††Ana amiu kiau nalogena lala, kiamiu þelaga monar ve ve sa re nene. Visae amiu yaru tai sine nan sape imi ve kiamiu yerikawa tai pona kiamiu nasumonena tai, kana mrapa nena sanini: yaru nene monar imi ve sa ga yaru na yuþmae kiamiuena tai.

²⁸ Narina ne Yeririna naga kila sanene þisi rui, naþa naga pe pimin re naþa vena yaru la akila yuþmaena nai-ilaen naga poli, ana naga pimin vena naga yuþmae vena iilaen lala, a vena taþman kiena malena vena ul plan yaru la ve moki.”

Yesu kila ruru kilamarakata lua

Mak 10:46-52; Luk 18:35-43

²⁹ E pogos nene, Yesu amio kiena nalogena lala asike garu Seriko, ana pogos naþa amligan e pulkumali nene apano, ana yeririna la moki paþisi naþa ataveve la. ³⁰ Ana kilamara kata la lua, naþa lalua atoþma tano e isinen mrapplepa. Ana pogos naþa lalua amloge naþa apisape Yesu mial ke e mrapplepa pimi, lalua apio ke asape “!Suþe-o, ko lus kiena ne Tepet, imimi lua mesape ko sineþma ye imimi!”

³¹ Ana yaru taþena lala apisin sinemimien pan lalua nene, apisa apisape “Ee, amiu lua nene aþmaaga.”

Ana lalua apio manene la, asape “!Suþe-o, ko lus kiena ne Tepet, imimi lua mesape ko sineþma ye imimi.”

³² Ana Yesu suþmalu su mrapa e yo nene, pio lalua, pisa pisape “?Amiu lua sinemiun asape nekila ya ne van amiu?”

³³ Ana lalua apisataþmaea, asape “Suþe, awis, imimi lua sinemimin mesape kilamaramimi la imi wo, vena mekilila mekirava.”

³⁴ Ana Yesu sinen mie la, ana tol kilamarala, ana lalua apisu ruru ke ga suri e pogos nene, a lalua asuþmalu ataveve Yesu apano.

Yesu pimi tol yo Yerusalem

Mak 11:1-11; Luk 19:28-40; Yoane 12:12-19

21 Nanagane, Yesu lala apami lavisin Yerusalem narui, ana la aþmalivi e narin pulkumali tai sumo,

† 20:25 Luk 22:25,26 †† 20:26-27 Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 22:26

kiena kia Petpas, naþa teke e kunus nene naþa la apio asape Kunus Na Purolip. Ana Yesu miila kiena nalogena la lua, pisape ² “Amiu lua ava e pulkumali na gare, a mesmesu e pogos naþa ava loyuþma ea, þisi na amiu lua avisu togki tai, naþa aþmatear sike na, naga amio narina. Ana amiu lua aluþar plan la, a amiu aure ga la luoka aimi pun inu e nini. ³ Ana visae amiu lua aloge yaru tai visi van amiu, þisi na amiu lua avisa ga vania, avisave ‘Suþe na sinenan suri mali lalua nini vena ava akila kiena yuþmaena tai wa,’ ana pogos naþa amiu lua avisa sanene, naga kilia taþman lalua aimi veraga.”

⁴ Suri nene pimi þarpoyo vena kila visena nene kiena ne navisawalena nanua sumo vim ve lelaga, naþa naga pisa pisape

⁵ “Amiu avion va le Saeon lala, avisave

‘Amiu apisu ke ne, nanagane kiamiu þarin suþe pam ke pun amiu narui.

Naga pe yaru tai naþa kiena sitomena to ga tano, kila naga kus ga togki,

togki tai naþa ve tokaki ga, naþa pe ninus ke ga wa.’

”

Sek 9:9

⁶ Ana nalogena lalua nene apano, ana lalua akila sa naþa Yesu pisa. ⁷ Ana pogos naþa lalua aþere togki nene amio narina apimi, ana lala aþatetae mla kulkota lala e wos nen togki lalua nene, ana Yesu naga pa totano meta e navetokak. ⁸ Ana yaru la mokliu naþa aþatetae mla kulkota lala suvileviles nen mrapplepa, ana yaru laþasia apa ate mlaþmela lala pitomi aþatetae mna ga, vena togki kiena ne Yesu yali ea. Ve sanene, akila sa naþa la apatanon Yesu sa naþa naga pe pupia þarin suþe tai. ⁹ Ana la amial ke apano vena ava loyuþma Yerusalem, ana þina na yeririna la naþa asumon Yesu, amio la naþa asiraunia, asuþma apioviaonia sanini, apisa apisape

“!A ke suwala, po na po! !Teyeluar naga naþa pe lus kiena ne Tepet tai nene!

!Ntewa na mava, ko ovisa ruru naga nene naþa pimi e kioþma kia!

!Amiu nae ma e peni metava amiu mna ga ayeluar naga!”

Yauena 118:26

¹⁰ Ana pogos naþa Yesu pa loyuþma e Yerusalem, yaru lala sinela pulaula, ana la asuþma akila ke visena la moki, asuþma apiuviunia, asape “?Yaru nene naga ai?”

¹¹ Ana yeririna la naþa apimi amio Yesu, la apisataþmela sanini, apisa apisape “Nanene na navisawalena nene naþa naga molue e pulkumali nae Nasaret garu Kalele, naþa kiena kia Yesu.”

Yesu mne plan la naþa asuþma apuliwilin ke suri e Yuþma Wa Mna ne Ntewa

Mak 11:15-19; Luk 19:45-48; Yoane 2:13-22

¹² Ana Yesu pa e Yuþma Wa mna ne Ntewa, a e pogos nene naga pisa sane yaru la moki liu naþa la asuþma e kopkop na yuþma nene. La nene la asuþma akila ke ga yuþmaena lala natauluen kilavaru, naga nene e lepas nalaena lala a e kuþaþaena na Yuþma Wa nene, ana la

asuřna akila kewia ke ga yaru lala. Ana pogos nařa Yesu pisa suri nene, naga pe kekaran re poli. Ana naga pa řnene plan la, naga kawepu narin varvara kiena ne yaru na keueen kururu varu lala, a naga koantetain lele na totanoena kiena la nařa apuliwilin ke kupa lala. ¹³ Ana naga pisa pan la, pisape "Ntewa pisa e kiena Visena Wa, pisape 'řisi na la awisa řmau Yuřna Wa awisave naga yuřna na leniena,' ana amiu apilon řisi pimi sa ga puluwe řmana yaru na vinauena la narui."

¹⁴ Ana pogos nařa Yesu sike e Yuřna Wa nene na wa, kilamara kata lala amio laulu lala apimi puna, ana naga kila ruru la sina. ¹⁵ Ana yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena lala, apisu yuřnaena wo kiena ne Yesu la nene, a amloge řmena ga nařa sisi lala asuřna ga apiovion ke ga wa, asape "A ke suwala, pona po! Teieluar naga nařa naga pe lus kiena ne Tepet nene!" ana yerkawa la nene sinela mimi manene la. ¹⁶ La sinela mimi sanene, ana la apisa pa Yesu, apisape "E sanape, ko omloge řna visena nařa la asuřna apisa ke ne?"

Ana Yesu pisatařne la, pisape "Ee, nemloge řna ne. ?Ana sanape, amiu asitom ke asape visena nene piowa ga? Pona pe apuloli re Visena Wa kiena ne Suře nařa pisa, pisape

*'Ntewa o, ko okilia okila nin sisi kokan lala, amio řne-
na sisi tomtom lala, amieluar ruru ko pařisi.'*"

Yauena 8:2

¹⁷ Ana Yesu mligan la nene, molue ke sina ga petan Yerusalem, pa e narin pulkumali nařa Petani, pa mono ea.

Purlaki tai nařa pe řar re mras poli

Mak 11:12-14,20-24

¹⁸ Ana Yesu mon řna e nene, ana yemlagi kolulagi naga pisape wasuře sina va Yerusalem, a naga suřna mial řna pavini, ana naga mloge sane viso karia. ¹⁹ Naga kira pa e isinen mrapplepa, naga řmal purpiliva tai, nařa naga řmas ga moki, ana pe mras su re e poli. Ana Yesu pisa pa purlaki nene, pisape "Ko ove owar re si mrasnořna pogos tai." Naga pisi sanene, ana veraga ga purpiliva nene mano tařa nenaga.

²⁰ Nalogena lala apisu nařa purlaki nene pimi mano sanene, ana sinela kurkur pařisi. La apiun tai Yesu, apisape "Ya ne kila purpiliva nene mano ke veraga sanene?"

²¹ †Ana Yesu pisatařne la, pisape "Lelaga nevisa van amiu, visae amiu aviawa řmarera e inu, nařa amiu ki-amiu sitomena ve veve lua re, řisi na amiu řmena ga akilia akila sanene, a řisi na amiu akilia akila řmena ga va re laa na wa taulu nene. Sane visae amiu awisa va pupia kunus nene, awisave 'Osuřmalu otove oula ova e sive,' řisi na ve sanene narui. ²² A visae amiu aviawa kawa e Ntewa, nařa amiu alelaga kemua lelaga, řisi na amiu akilia atol suri ya nařa amiu amlen vanonia, amiu aviun tan naga."

Nasumonon le israel lala sinelan asape awisaluřar

Yesu

Mak 11:27-33; Luk 20:1-8

²³ Ana Yesu řasuře si pa loyuřna e Yuřna Wa řmana ne Ntewa, ana naga pa suřna pian ke sina ga yaru lala. Ana yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena lala kiena ne le Yu lala, apimi puna, apiun tania, apisape "Ko osuřna okila ke suri la ne sanene e yo nini e kia kiena ai, a a řmena ga nařa tařan ko sape okila ve sanene?"

²⁴ Ana Yesu pisatařne la, pisape "Poga ga, ana inu řmena ga nesape neviun naviunena tai van amiu wa. Visae amiu awisatařne ruru kiau naviunena nene, řisi na nekilia nevisawal van amiu sanape nařa nekilia nekila ve sanene. ²⁵ Poga ga, kiau naviunena sanini narui, sape: ?Nakeena nařa Yoane naga kila mare ga nanua e yaru lala, naga suri tai nařa Ntewa naga pisa pania pisape naga monar kila, pona yaru ga la apisa pania?"

Ana naviunena nene kiena ne Yesu kila na la apisi ga pan la narui, nařa la asuřna apisa apisape "řisi na ita tevisa sanape na vania? !Tevisuaruruia! Visae ita tevisa tevisave nakeena nene Ntewa naga pisa pa Yoane, řisi na yaru nene viun si tan ita, visave vanon ya ne ita pe temlelaga re e Yoane poli. ²⁶ Ana siraunia ita tařatete si tevisa tevisave nakeena nene, yaru ga la apisa pa Yoane, vanon nařa yeririna la nene la amlelaga ke řmarera řisi rui, asape Yoane nene naga pe navisawale-
na na lelaga tai kiena ne Ntewa, ana pe pon re yeririna la nene sinela kar ita poli." ²⁷ Ana kiela sitomena la ne sanene narui kila la awisatařne Yesu sanini, apisa ga apisape "Imimi memninue ga."

Ana Yesu pisa pan la, pisape "Visae sanene, řisi na inu řmena ga, tařatete nevisa van amiu nevisave ane pisa pan inu pisape nekila yuřnaena la ne sanene."

řakaiwa kiena ne yaru tai amio narina lalua

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Amiu asitomli suniena nini. Yaru tai, narina na yerřmene lua, ana yaru nene pa pisa narina nařa řmearu, pisa pania, pisape 'Naruu, sineun nesape řane na ko ova oyuřmae e kata lokilřmasřmas.'

²⁹ "Ana narina nene pisatařnea, pisape 'Peraga, yepemavi.' Ana pe piavi re poli, yaru viu nene sitom si arimana, ana naga pilon kiena sitomena, ana pa miyuřmae sa nařa arimana pisa pania. ³⁰ Ana arimana ne lalua nene naga sitom ke sape řisi na narina nene tařatete va yo, ana pisa si visena nene pan narina nasirau, ana narina nene pisatařne ruruia, pisape 'Poga ga ata, řisi na neva ke nanagane ga ne,' ana siraunia, ana naga pe pa re si poli."

³¹ Ana Yesu piun tan la, pisape "Lalua nene, ane kila sa nařa arimala sinenania?"

Ana lala awisatařnea, apisape "řmearu."

Ana Yesu pisa pan la, pisape "Ee, ana lelaga nevisa van amiu, nanagane na sanene narui. Inu nesuřna nepisu nařa yaru viowa la moki sane yaru na war-

poloen takis lala, amio sira na mrapplepa lala, la ke naþa ape yeririna viowa la nene, ana nanagane la asuþma akekaran ke naþa vena aimi loyuþma e nasuþnena kiena ne Ntewa, la asuþma apilon la ke rui. Ana nepisu sane amiu asike la varaun la, asike la perina paþisi wa. ³² †Ana pogos naþa Yoane Nakeena naga pimi, naga pian amiu e þelaga na mrapa naþa mesmesu, ana yeririna viowa la nene amlelaga e naga. A amiu mþena ga, amiu apisu suri la nene, ana amiu na pe apilon amiu re lelaga poli, a pe amlelaga re nenaga.”

þakaiwa na yeririna viowa la naþa apisuar lokilþmasþmas tai

Mak 12:1-12; Luk 20:9-19

³³ Ana Yesu pisi ke pan la na wa, pisa pisape “Amiu ayagogon ruru si þakaiwa taþena nini, naþa pisayu yerikawa tai, amio kiena lokilþmasþmas tai. Yaru nene kila ruru kiena yo nene naþa kila kove mþarera tai telivi piora ea, a kila kana lelana navieplanen was nen mþasþmas, a kila mþena kana lele tai naþa pa metava naþa yaru kilia wiyu va se ea, vena visuar lokilþmasþmas nene.

“Ana e pogos tai, yerikawa nene sinenan sape yalor re va e purvanua taþena tai, ana naga mligan kana lokilþmasþmas nene e limana ne yaru la þasia ayuþmaenia, ana aul vania. ³⁴ Ana yerikawa nene pa suþma perina pano-o, ana naga pisu kilale pisape nanagane pogos na mraþmasþmas marua narui. Ana naga mligan kiena yaru la ava si puna ne la naþa asike e kana lokilþmasþmas nene vena awar kiena kilavaru na mras nen mþasþmas komþasia, naþa la nene monar aul vania. ³⁵ Ana poglis naþa kiena yaru la nene apimi, ana yaru taþena la nene aþne la, naþa tai la aþne ga naga, a tai asuþmar naga mare, a taþena sina akoveþmar naga mare.

³⁶ “Ana yerikawa nene mligan si kiena yaru taþena laþasia, ana la moki la sane, ana la naþani akila si þelaga maran taaga sa ke ga pan la. ³⁷ Ana yerikawa nene sitomyu þelaga kiena la nene, ana naga pisape ‘Inu monar neligan ga naruu vano, þisi na monar avatanon naga,’ ana naga mligan narina wawa napo nene pano. ³⁸ Ana pogos naþa apisu naga, asuþma apisavisa pan la, apisape ‘Naga nene na narina ne yerikawa ke narui. Yaru ke nanene narui, naþa visae yerikawa nene kovio, þisi na naga ke narui naga kus porotano nene sane lalimana ne arimana. Popon ita towerþmar mþena ga naga mare, ana þisi na ita ga tekilia tokus porotano nene ve kieta.’ ³⁹ Ana sanene narui atarar naga, aþure lua naga petan lokilþmasþmas pa vanua, ana aþneþmar naga mare.”

⁴⁰ Ana Yesu piunia, pisape “?Pogos naþa yerikawa nene imi sina, þisi na naga kila sanapen la naþa asuþma apisuar ke kiena lokilþmasþmas nene?”

⁴¹ Lala apisataþne, apisape “Yaru viowa la nene, þisi na yerikawa nene weþmar la, monar amare e þelaga tai naþa mþarera viowa vaþisi. Siraunia, naga ligan kiena lokilþmasþmas e limana ne yaru wo taþena lala, naþa þisi na akilia auli mesmesun vania e kana pog nena.”

⁴² Ana Yesu pisa pan la, pisape “Visena tai teke e Visena Wa kiena ne Ntewa, pisape ‘Kilavaru nene, yaru na yuþmaenen yuþma lala, apisa apisape piowa ga, akoven rui.

Ana nanagane, kilavaru nene pimi pe kilavaru wo na mrapun yuþma, naþa uarar yuþma mþarera.

Suri nene, naga Ntewa ga kila, a imimi mepisuia na po paþisi.’

Yauena 118:22

“?Visena nene na amiu apuloli mþa pogos tai rui, pona peraga yo? ⁴³ Inu nevisa van amiu, þisi na Ntewa lalua kiena nasuþnenena vetan amiu, ana þisi na la va yaru taþena lala naþa kiela malena lala kilia war mras wo lala, torokin naþa asike loyuþma ea.

⁴⁴ “Ana visae yaru tai loru e kilavaru nene, þisi na si kare naga vaþisi, tasnena wororowa make ga, pona visae kilavaru nene loru e yaru tai, þisi na kilamumu yaru nene kila kare naga vaþisi.”

⁴⁵ Ana pogos naþa yerikawa kiena ne yaru wa lala amio Varasi lala amloge þakaiwa kiena ne Yesu la nene, akilia naþa naga suþma pisayu la ke sanene. ⁴⁶ Kila narui lala sinela kar naga, sinelan asape auarar naga, ana akila þele ga komin amaraun manene laa þina na yeririna la, naþa amlelaga asape Yesu naga navisawalena kiena ne Ntewa tai.

þakaiwa na þaþagena na talopaena

Luk 14:15-24

22 Ana Yesu pis sina ga pan la e þakaiwa, pisa pisape ² “þelaga kiena ne Ntewa naþa pio yaru lala apimi loyuþma e kiena nasuþnenena sanini: þarin suþe tai kila ruru pupia kinanena tai e þaþagena na talopaena kiena ne narina. ³ Naga piun tan yaru la moki rui naþa yoko aimi e þaþagena na talopaena nene, ana pogos naþa mligan kiena yaru na yuþmaena lala vena ava aure la nene aimi, ana la nene yepel mavin si imiena. ⁴ Ana þarin suþe nene pisa pan kiena yaru na yuþmaena taþena lala, pisape ‘Amiu towe awasuþe amiu ke sina ga avano, vena avisa kiau visena nene van la, avisavenua ita toþne puluk la rui, amio mþena ga suri mali taþena lala naþa amlapa ruru po, ana suri punu ga lala e kinanena nene tekila ruru la pa rui. Avisava van la avisave monar aimi lele taaga amio ita e þaþagena nini.’

⁵ “Ana la apa apisa pan la sanene, ana la nene asitom korenan ga visena kiena ne þarin suþe nene, lala sinelan asape asuþma akila ga suri naþa la sinelania. Tai pa kana lokove, a tai suþma ga pisuar mþa kiena yuþma na wilwilinen suria, ⁶ a laþasia apuarar yaru na yuþmaena kiena ne þarin suþe la nene, akila piowa pan la, ana aþneþmar la. ⁷ Ana þarin suþe nene sinena mimi, ana mligan kiena li na mara lala apano, ana aþne yeririna viowa la nene amarmare, a asikapi kiela pulkumali.

⁸ “Ana þarin suþe nene pisa pan kiena yeririna lala, pisape ‘Kinanena nene tekila ruru þisi rui, ana la naþa nepio la þisi vena aimi ea, la pe pon re si aimi poli narui, teligan la. ⁹ Ana inu sineun nesape amiu ataveve narin mrapa taþena lala, ana yaru ai la naþa amiu alu-

† 21:32 Luk 3:12, 7:29,30

alia, avio la vena aimi e ƆaƆagena nini.¹⁰ Ana kiena yeririna lala apano akila sanene, aƆure yaru la apimi, pe suri korena ga naƆa visae yaru wo lala pona yaru Ɔiowa lala, aimi ga sanene vena akokonia ruru yo na ƆaƆagena nene.

¹¹ "Pogos naƆa la asike loyuƆa e yo nene, ana Ɔarin suƆe nene pimi vena talopan la naƆa apimi, ana e pogos nene naga pisa lala yaru tai, naƆa pe miyen re moƆa kulsota wo naƆa torokin ƆaƆagena poli, mien ga kulsota tai naƆa pe taƆena ga." ¹² Ana Ɔarin suƆe nene piun tan yaru nene, pisape "Ɔara, ko opimi loyuƆa e yo nini sanape, naƆa ko pe omiyen re moƆa kulsota wo na ƆaƆagena poli?" Ana yaru nene pe pisa re si suri tai pan poli. ¹³ †Ana Ɔarin suƆe nene pisa pan kiena yaru na yuƆaena lala, pisape "Amiu aviar ruru li-manu luwoka amio lana luwoka, ana amiu akoven naga va vanua, e yo malolo, e yo naƆa Ɔisi na naga suƆa taglue, a suƆa kar luen ga maluena ea." ¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape "Ntewa naga pio yeririna la punu ga, ana ve ve moki re naƆa naga wereplan la ave kiena."

Suri kiena ne Ntewa a suri kiena ne Sisa

Mak 12:13-17; Luk 20:20-26

¹⁵ Ana Varasi lala apanon ataƆali naƆa alual naviuena Ɔarera laƆasia vena ataƆali Yesu ea, naƆa naga visataƆe Ɔele ga. ¹⁶ Lala apisayu Ɔaga pano-o Ɔisi narui, ana lala mligan kiela nalogeno laƆasia amio Ɔena ga laƆas e Ɔegas kiena ne Erot, apimi puna ne Yesu. Ana la nene akila kotalia naga e visena wo lala, la apisa apisape "Navianiena, imimi mekilua naƆa ko ope yaru mesmesu tai. KioƆa visena lala punu ga pe lelaga, a ko opian ke yeririna lala e Ɔelaga naƆa Ntewa naga sinenania. Ana ko pe opisu re ga yaru laƆas po poli, ana ko opisu yeririna punu ga marana taaga ga.

¹⁷ ?Suri ne nanene narui, imimi mesitom mesape ko ovisali van imimi, naƆa kieta navisaluaena pisa sanape? ?Pisa pisape, mesmesun ga naƆa ita le Yu lala toul takis va Sisa, naƆa pe Ɔarin suƆe kiena ne le Rom lala, pona pe mesmesu re na sanene poli?"

¹⁸ Ana Yesu kilia Ɔaga naƆa la sinelan asape akila kare naga, ana naga pisa pisape "Kiamiu visena lala po naƆa po, ana losinemiu lala piowa a kona rui. ?Amiu asuƆa ataƆali inu ke sanene vanon ya? ¹⁹ Poga ga, amiu ala kilavaru na ulen takis tai imi."

Ana amla tai pimi, akian pania, ²⁰ ana Yesu piun tan la, pisape "?Ane marana na teke e narin kilavaru nene? ?A ane kiena kia nene?"

La apisa apisape "Marana ne Sisa nene, a kiena kia Ɔena ga."

²¹ Ana naga pisa pan la, pisape "Poga ga, suri naƆa kiena ne Sisa, amiu ala va Sisa, a suri naƆa kiena ne Ntewa, amiu ala va Ntewa."

²² Ana pogos naƆa la amloge visena nene, amilan pa-Ɔisi, ana amligan Yesu aƆure apano.

La naƆa amare, Ɔisi na amal sina

Mak 12:18-27; Luk 20:27-40

²³ ††Ana e ke e legiena nene narui, le Satusi laƆas apimi puna ne Yesu, la sinelan asape aviun suri tai tan naga e lepas naƆa lala amlelaga Ɔarera ea, naƆa la amlelaga asape yaru la naƆa amare, taƆatete amal sina e legiena maro. Vanon suri ne nanene apiun tan Yesu sanini, apisa apisape ²⁴ "Yesu, ko naƆa ope navianena, imimi sinemimi mesape meviun tan ko, mesape sanape e visena tai naƆa yermarua Mosis pisa nanua sumo. Naga pisa pisape visae yaru tai mare tan wona, naƆa pe narila re poli wa, naga wenla monar talopa sina amio letano nene vena ve wona. E Ɔelaga nene, Ɔisi na sira nene kilia war narila tai, vena uarar kia kiena ne wona na yerƆene naƆa mare ne, vena kia nene mali Ɔaga. ²⁵ Poga ga, ana e uƆa tai pun imimi, welelai la olua. Kiela Ɔearu talopa, ana naga pe narina re tai poli wa ana naga mare tan wona, ana wenla nasiraunia Ɔere leinia pe wona. ²⁶ Ana wenla nene naga mare tan Ɔena ga, a welelai na telu kila Ɔena ga sanene, pano-o tol welelai na olua, la punu ga amare tan sira nene. ²⁷ A siraun e wona la punu ga, sira Ɔena ga nene mare. ²⁸ ?Ana ko ovisali suri nene: e legiena maro, pogos naƆa apisa ke apisape Ɔisi na yaru la amal sina, Ɔisi na sira nene na ve wona ai, vanon naƆa naga talopa amio punu welelai la olua nene Ɔisi rui?"

²⁹ Ana Yesu pisa pisape "Peraga, kiamiu sitomena pa pe wowe la, vanon naƆa amiu pe akilia re ya naƆa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa poli, a amiu pe akilia re Ɔena ga ya naƆa naga kiena naƆareraena keviu kilia kila poli. ³⁰ Pogos naƆa yaru lala amal sina, Ɔisi na lala ave saga navisi kiena ne Ntewa lala ma e peni narui, ana Ɔisi na ve akila re si suri nene natalopaena. ³¹⁻³² ?A e lepas na malena si nene, ana Visena Wa tai kiena ne Ntewa suƆa ga naga kilia iila ita e nene, pona amiu na pe apuloli re poli yo wa? Visena nene pisa sanini, pisape 'In na nepe Ntewa kiena ne Epraam, Aisak, a Sekop.' ?Ana visena nene pisa ya? La telu nene la amare e yomarava nini nakonua rui, ana kas moki na moki Ɔaro rui, ana Ntewa pisa ga visena nene na wa, naƆa pisape naga pe kiela Ntewa. Sanene na kiena visena naga kana kinasia sape la telu nene la amare e yomarava, ana la amal kemua puna na wa. Ntewa pe sinenan re sape kiena yeririna lala la ave yaru naƆa mare la poli, ana naga sinenan sape naga ve Ntewa kiena ne yeririna la naƆa la amali."

³³ Ana pogos naƆa Ɔina na yeririna lala amloge visena kiena ne Yesu nene, la amilan suri lala naƆa naga suƆa pian la ke ea.

Navisaluaena na keviu lua

Mak 12:28-34; Luk 10:25-28

³⁴ Ana pogos naƆa Varasi lala amloge naƆa Yesu kila Satusi lala pe akilia re si suri tai naƆa avisa poli, ana la akila narin viorena tai Ɔisi, ana apimi puna Yesu, la Ɔena ga asape akilalia. ³⁵ Ana la yaru tai, naƆa la apisu

† 22:13 Mat 8:12, 25:30; Luk 13:28

†† 22:23 YuƆaena 23:8

sane naga pe manmarua ruru e Navisaluaena, naga piun naviunena tai pan Yesu, pisape ³⁶ “?Navianena, inu sineun nesape ko ovisawal li, ovisave e visena la punu ga naža sike e kieta Navisaluaena, nape naža keviu, a to metavan la tažena la sane?”

³⁷ Ana Yesu pisa pania, pisape “Visena Wa pisa sanini, pisape ‘Ntewa na mava naža naga pe kiořna Ntewa, ko monar ositom naga e losineřna wetelu, a e kiořna malena wetelu, a e kiořna sitomena wetelu.’ ³⁸ Nanene naga pe navisaluaena řesia, a naža naga keviu pařisi. ³⁹ A navisaluaena na lua nene naža naga keviu řena ga sa ke ga nasumo nene, naga pisa sanini, pisape ‘Ko monar ositom nalavis puřna lala, okila wo van la, ve sa ke naža ko ositom ko řnaga.’ ⁴⁰ †Navisaluaena la lua nene, ape purřes nen navisaluaena tažena lala kiena ne Mosis, amio řena ga visena kiena ne navisawalena lala, naža asike e kieta Tusi Wa.”

Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Tepet

Mak 12:35-37; Luk 20:41-44

⁴¹ Ana e pogos naža Varasi lala asike veraga amio Yesu sanene, naga řena ga piun naviunena tai pan la, pisape ⁴² “?E kiamiu sitomena lala, asape řisi na Navisaarena řnalivi e lus kiena ai?”

Ana la apisatařnea, apisape “Řisi na naga ve lus kiena ne yermarua Tepet nene naža naga pe řarin suře sumo.”

⁴³⁻⁴⁴ Ana Yesu piun sina ga tan la, pisape “?Ee, naža amiu apisa na pe lelaga, ana sanape naža Ninuna Wa sike e Tepet, ana Tepet pisi, pisa pisape

*‘Ntewa na mava pisa pa kiau Suře, pisape
‘Ko ototano pun inu e lepa na řamarua, otořmate řna vano-o, řisi na inu neligan kiořna nasinekar lala ai-mi ve sa narin takue na vilanvanen lařna ea.’*

Yauena 110:1

“E yo nene tepisu naža Tepet naga suřna pio Navisaarena nene pisape Navisaarena naga pe kiena Suře. ⁴⁵ ?Ana vanon naža Tepet pisa sanene, a sanapen naža amiu apisa apisape Navisaarena nene naga molue ga e Tepet, ana naga pe kiena lus ga tai?”

⁴⁶ Ana pe yaru re si tai naža kilia visa si navisa-tařneena tai va Yesu, a siar řena ga e legiena nene, pe yaru re si tai naža kilali si Yesu e naviunena la poli.

Yesu pisi řmarera pařisi pa nasumonena lala nalotena

Mak 12:38-39; Luk 11:43,46, 20:45-46

23 Ana e pogos nene, Yesu pisi pa řina lala, amio řena kiena nalotena lala, pisape ² “Lelaga ke-mua naža nanagane, navianena na navisaluaena amio Varasi lala, naža la ke narui la akus lelana ne Mosis vena avisawal kinas nen navisaluaena lala kiena ne Ntewa. ³ Ana visae ve sanene, ana amiu na monar alogear la, akila ve sa naža la apisa. Ana amiu na ve ataveve re kiela řelaga lala, komin naža pe akila re suri la naža la asuřna apisa ke pa yaru tažena la poli. ⁴ Ana la asuřna asikol ke si narin navisaluaena la moki naža la ga akila, naža řmarera pařisi, naža ařmareran ke pa yeririna

† 22:40 Luk 10:25-28

lala vena alogear la. Asuřna akila ke yuřnaena la nene sa naža akon ke suri la naža urmi pařisi e yeririna lala, ana lala na pe akekaran re nenaga naža vena aiila la na akuspae ga suri la nene.

⁵ ††“Lala na ařarwar la manene la e kiela yuřnaena lala wa, naža lala akila ga vena awere kilamarana yaru tažena lala. Amiu apisu ke kiela narin pultaga la nene, naža akon Visena Wa kiena ne Ntewa sike e la, naža apiari e piamenala a e pilepile na limala. La asuřna sinelan ke asape kiela lala na monar ve kerkeviu vařisi, taulu yaru tažena lala. Amiu apisu řena ga naža lala apil řnala in kulsota na leniena lala piayavi pařisi. Ana la apilave manene la e suri la nene, a la sinelan ga asape yaru la ayeluar la ea. ⁶ A e pogos na řařagena lala a e loyuřna na lotena řena ga lala, la sinelan naža silaga asape atoga tano e lelen yerkawa lala, ⁷ a pogos naža visae la ayaloro e lelen na wilwile-na, sinelan asape monar yaru lala avatanon la, a avio ruru la avisa avisave ‘!Oo navianena wo, pokolulagi!’

⁸ “Ana amiu na, amiu kiamiu navianena taaga ga rui, a amiu na sa naža na mratava taaga ga, ana visae ve sanene na amiu ve atařnan re si yaru lala avio amiu lařas avisa avisave ‘Navianena.’ ⁹ Ana řisi na amiu ve avio re yaru e yomarava nini avisave arimamiu, vanon naža amiu na Arimamiu na taaga ga, naža naga sike ma e peni. ¹⁰ A řisi na amiu ve atařnan re yaru la avio amiu lařasia avisave amiu ave kiela nasumonena, komin naža amiu na, kiamiu nasumonena na taaga ga, naža Navisaarena nene. ¹¹ †Kiamiu yerkawa ai naža naga to laa metava, naga monar imi ve sa ga yaru na yuřnae kiamiuena. ¹² ††Ana yaru ai naža naga ga pisirlua naga vena vim ve yerkawa, řisi na Ntewa kila naga suřna tano. Ana yaru naža naga ga kila naga suřna tano, řisi na Ntewa visirlua naga va metava.”

Yesu pisawal napiowaena kiena ne nasumonena nalotena lala

Mak 12:40; Luk 11:39-42,44,52, 20:47

¹³ Ana Yesu pisa pan la, pisape “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu pařisi wa, řisi na viowa van amiu vařisi, komin naža kiamiu visena lala pona po, ana losinemiu lala piowa a kona rui. Yaru la sinelan asape aimi loyuřna e nasuřenena kiena ne Ntewa, ana amiu asuřna akotawela ke ga e marala, vena ve aimi re si loyuřna narui, a metavanja, amiu řena ga pe apimi re loyuřna poli.

¹⁴ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu na apiowa ga. Amiu na asuřna ařure piavin ke kiamiu leniena la pařisi, ana apisokani ke ga ne, vanon naža e ke e pogos nene, amiu asuřna akila kotalia ke letano la nene, vena avinaun kiela suri lala. Vanon suri ne nanene, řisi na kiamiu nakoena řmarera re la sane.

¹⁵ “!Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, amiu na amiyuřnae piowa ga! Amiu akekaran

†† 23:5 Mat 6:1 † 23:11 Mat 20:26,27; Mak 9:35, 10:43,44; Luk 22:26 †† 23:12 Luk 14:11, 18:14

naþa ayaloro e waa lala, vena ava e purvanua taþena lala, vena akilali naþa aure yaru lala ataveve amiu. Ana pogos naþa amiu ataulu tai imi narui, ana ve ve piavi re naga la make kiamiu þelaga naþa piowa, va viowa la sane, taulu amiu sina.

¹⁶!“Ake, amiu na sumonena lala, na ape kilamara þala ga lala! Akila kare amiu paþisi wa, þisi na viowa vaþisi van amiu. E pogos naþa yaru lala apisa kia kien suri tai vena kila kiela navisaarena suþmalu m̄arera, visae avisa avisave ‘Nepisa lelaga nene, Yuþna Wa m̄ana ne Ntewa na m̄eke ne,’ ana siraun, visae akilalo sina navisaarena nene, amiu apisape ‘Nanene na naga poga ga nene, ve ve suri re tai.’ Ana visae avisa avisave ‘Nepisa lelaga, suri la naþa pe kol, la ne asike e Yuþna Wa m̄ana ne Ntewa ne,’ amiu apisa apisape visena nene na m̄arera paþisi, taþatete si akilarovia. ¹⁷ Aa, amiu na kilamaramiu þala ga, a þarimiu pe wowe. ?Ya ne pe suri wa manene la sane: suri la naþa pe kol nene, pona Yuþna Wa m̄ana Ntewa naþa kila kol nene pe suri wa tai?

¹⁸“A visae yaru tai visa visave ‘Nepisa lelaga nene, wonta na m̄eke ne,’ amiu apisa apisape visena nene pe suri korena ga. A visae naga visa visae ‘Nepisa lelaga nene, kuþaþaena nane m̄eke e wonta,’ nanagane amiu apisa apisape visena nene naga m̄arera paþisi, yaru taþatete kilarovia. ¹⁹ !Sa naþa nepisa rui, amiu ape kilamara þala ga! ?Ya naþa pe suri wo manenea: kuþaþaena naþa m̄eke e wonta, pona wonta naþa kila kuþaþaena nene pe suri wa tai? ²⁰ Amiu na monar avisu kilale suri la nene, vanon naþa naga naþa ki wonta vena kila kiena visena va m̄arera, naga suþna ki ke m̄ena ga amio kuþaþaena naþa suþna e wonta. ²¹ A yaru naþa ki ke Yuþna Wa M̄ana Ntewa, naga ki ke m̄ena ga yerkawa naþa m̄ana yuþna, ²² †a yaru naþa ki ke pa ma e peni, naga suþna kipran ke m̄ena ga lele natotanoena wa kiena ne pupia Þarin Suþe keviu nene, ana visae ve sanene, naga suþna ki mesmesun ke nena Ntewa narui.

²³!“Amiu navianena na navisaluaena lala, amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paþisi wa, þisi na viowa manene van amiu vaþisi. In na nekilia m̄aga naþa amiu asuþna apisu ruru ke silaga, naþa visae amiu awar kiamiu kinanena ve lualima, þisi na monar ala tai va e Yuþna Wa m̄ana ne Ntewa, sa naþa navisaluaena naga suþna pisa, a amiu asuþna akila ke sanene e kiamiu suri punu ga, pano tol m̄ena ga narin m̄ak lala a suri m̄ena ga la ne sane mrasil. Ana pupia suri la naþa navisaluaena naga pisa, ana amiu na pe asitom re nena ga, sa naþa naga pisa pisape amiu na monar amesmesu ruru wo, a amiu monar asitom yaru taþena lala, a amiu monar auarar kiamiu navisaarena lala. Visae amiu sinemiun awarar narin suri la ne sanene m̄arera, nanene na poga ga, ana pupia suri la nene naga popon visae amiu akila rui, ana peraga.

²⁴!“Amiu nasumonena lala, ake, amiu na ape kilamara þala ga! Amiu asuþna akila ke sa naþa pogos naþa amiu amun suria, ana amiu asitom manene la naþa ve

akilalu re naþa akilalua narin neneno tai naþa naþa talilu pito teke e m̄amiu piala, ana amiu pe apisu kilale re naþa amiu asuþna asinomlaunlae ke puluk la naþa asike e poli.

²⁵!“Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu akila kare amiu paþisi wa, þisi na viowa van amiu vaþisi. Amiu asuþna ataveve ruru ke narin navisaluaena lala e lepas na kevanen m̄amiu piala amio kiamiu pialo lala, ana amiu asitom ke asape kiamiu suri punu ga mekiki ruru narui. Ana kiamiu pialo la nene punu ga pulen ga kinanena na vinauena naþa amiu aþar e þelaga na sinesunena ga lala. ²⁶ Amiu Varasi lala, amiu ape kilamara þala kemua lelaga. Visae amiu sinemiun asape kiamiu pialo amio m̄amiu piala lala imi ikiki ruru wo silaga, þisi na amiu ve akokonia la re si e kinanena la naþa kiamiu mlamulena viowa sike ea.

²⁷!“Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Amiu na akila kare amiu paþisi wa, þisi na viowa van amiu vaþisi. Amiu na sa ga tampona na yaru naþa mare, naþa amioa wosia miyuwowo na miyuwowo ruru po paþisi, ana e losa na pulen ga puriu na yaru mare nene, amio tasnena naþa menun ke na wa. ²⁸ A sanene, na visae pogos naþa yaru la apisu ke yepas nemiu vanua, þisi na lala asitom ke asape amiu na amesmesu ruru ke ne, ana peraga, e losinemiu lala na apuleni ga visokanena a mlamulena viowa lala.

²⁹!“Amiu navianena na navisaluaena lala amio Varasi lala, ake! Sila ga na amiu asuþna apisi ke ga e kulgomiu. Amiu na asuþna ga apisuar ruru ke tampona kiena ne navisawalena na sumo lala, ana amiu asuþna ga apaia ke m̄ena ga kilavaru na nasitoþmalena kiena ne yaru mesmesu lala, ana sanape: ?Amiu na asitom ke asape amiu amesmesu ruru m̄ena ga amio la nene? ³⁰ A amiu asuþna apisa ke apisape visae amiu amal ke rui e pogos kiena ne repimiu la na nanua sumo nene, vera na amiu ve amio re la nene e pogos naþa la aþne moþnar navisawalena lala kiena ne Ntewa. ³¹ Ana e kiamiu visena na visokanena nene, amiu asuþna apisa kare amiu ke sina ga, vanon naþa visena nene, kana kinasia sane pisape amiu ape lus ruru nenaga kiena ne repimiu lala li nawemoþnaren navisawalena lala. ³² Poga ga, amiu ayuþnaen va m̄aga, amiu akilali naþa akila make yuþnaena nene naþa repimiu lala la asiar þesan nanua sumo rui.”

Nakoena kiena ne li nasumonena nalotena lala

Luk 11:47-51

³³ †Ana Yesu pisi m̄arera ke pan la na wa, pisa pisape “Amiu na sa nena ga loþara lala. ?Amiu asitom asape amiu akilia aure matan kiamiu nakoena e lele naloge viowaena? !Peraga! ³⁴ Þisi na visae neiila navisawalena lala aiþasu, amio yaru lala naþa ape manmarua ruru e visena kiena ne Ntewa, amio navianena na navisaluaena lala, visae aiþasu pun amiu, ana þisi na amiu awe moþnar laþasia amare e laki torovia, a laþasia amiu

† 23:22 Mat 5:34

†† 23:27 Yuþnaena 23:3 † 23:33 Mat 3:7, 12:34; Luk 3:7

awela e kiamiu yuřna na leniena lala, a řisi na ařnene plan la řmena ga e kiamiu pulkumali lala. ³⁵ Ana řisi na amiu akilalue ga ve sanene van la vano-o, ana řisi na amiu ke ga narui nařa akus nakoena vanon marena kiena ne yaru mesmesu la punu ga nene nařa repimiu nasumo lala ařne mořnar la amarmare rui. Nanene siar e Epela, nařa naga pe kila re suri tai piowa poli, pimi pimi tol Sakaraea nařa narina ne řarakaea, nařa repimiu la nene ařneřnar naga mare lavisin wonta, loyuřna e Yuřna Wa řmana ne Ntewa. ³⁶ Lelaga nevisa van amiu, nakoena nene vanon naweřmarena kiena ne la nene, řisi na imi tol amiu la nene, nařa amiu amal ke nanagane.”

Yesu Sinena Mie Yerusalem

Luk 13:34-35

³⁷ Ana Yesu tagin Yerusalem, naga pisa pisape “!Yerusalem oo, Yerusalem oo! ?Vanon ya ne ko osuřna ořne mořnar ke navisawalena lala amare sanene, a okove mořnar ke yaru lala nařa Ntewa mligan la apiřnasu puřna? Yam moki liu nařa inu sineun nesape neligan luřnau yervivi kiořna yeririna lala, sa nařa lakaporo řere narina lala apimi atapolou vatano e kupena, ana kiořna yeririna lala pe akekarana in re poli. ³⁸ Ana ko opisu ke ne, Ntewa mligan ko ke narui, ana řisi na ko oimi ove yo yau korena ga narui. ³⁹ Ana nevisa van ko, řisi na kiořna yeririna lala tařpatete avisu inu sina, vano vano tol pogos nařa kiořna yeririna lala avisa sina ga sanene, avisave ‘Ntewa Namava, ovisa ruru naga nene nařa pimi ke e kiořna kia.’ ”

Yesu pisawal nařa řisi na awe plan Yuřna Wa řmana Ntewa

Mak 13:1-2; Luk 21:5-6

24 Ana Yesu molue e Yuřna Wa řmana ne Ntewa, ana pogos nařa naga suřna mial pano, kiena nalogena lala apimi akilologia pupia yuřna la nařa asike loyuřna e kove na Yuřna Wa nene, nařa la apowo pařisi, ana la apisape Yesu kirařatau si visu la. ² Ana Yesu pisa pan la, pisape “?Amiu apisu ke yuřna la nene? Lelaga inu nevisa van amiu, yuřna la nene, řisi na tařpatete si kana kilavaru ne tai nařa tořna ga towawa ruru teke e lelana, komin řisi na yar lařasia aimi, awe plan make nena yuřna la nene vano.”

Pog naloge viowaena monar imi

Mak 13:3-13; Luk 21:7-19

³ La amial sanene, apimi e Kunus Na Purolip, ana Yesu totano e yo nene. A pogos nařa pe yaru tařena lala asu re poli, kiena nalogena lala apimi puna, ana apiun tania, apisape “?řisi na awe plan Yuřna Wa nene pogwai, a kile ya na kiořna nawasuřeena, nařa řisi na ko owasuře ko sina e luas nen pogos nini?”

⁴ Ana Yesu pisatařne la, pisape “Popon amiu avisuar ruru e amiu, vena ve yaru imi ve visa kotalia amiu re, ⁵ vanon nařa řisi na yaru la ve moki nařa ala kiau kia, ana řisi na aimi avisa avisave ‘In na nepe Navisaarena

nene,’ ana visae ve sanene, řisi na aure yaru la ve moki nařa ava avewowe. ⁶ Ana e řmena ga e pogos nene, řisi na amiu aloge řmaagena na mara nařa suřna lavisin, a lologena na mara la nařa sike perina, ana amiu ve sinemiu yuyuwawa manene re. Suri la nene monar imi kakate sumo, ana nanene na pe legien maro re poli la wa. ⁷ A řarin suře lala, řisi na akila mara amio řarin suře tařena lala, a purvanua lala řisi na asuřmalu akawela amio purvanua tařena lala. A yo kari ga e yomarava nini, řisi na pupia viso, a yokorena yemninu vařisi e yo punu ga. ⁸ Ana suri la nene, pe legiena maro re nene po la wa, ana sa ga sira nařa řmeřena, nařa sane mloge řesan řmasina mlaea vena war sisi, ana pupia naloge viowaena naga pere na wa.

⁹ †A e pogos nene narui, amiu nene nařa kiau kia sike e amiu, yokorena auarar amiu řmarera, a akoa kare amiu řmena ga, vano vano-o awe mořnar amiu amarmare. Ana yaru na purvanua tařena lala ve sinelan amiu re nenaga, la akawe kiamiu visena lala. ¹⁰ Suri la nene, řisi na kila yaru la ve moki nařa ve aviawa re si řmarera e inu, a řisi na la nene nařa amlelaga řesan e inu, řisi na ve sinelan re si la nařa amlelaga ke řmarera e inu na wa e pogos nini, a řisi na la avie plan la ava e limana ne kiela nasinekar la nene. ¹¹ Ana yokorena navisawalena navisokanena la ve moki asuřmalu, a řisi na la aure yaru la ve moki ava ayal wowe. ¹² Yokorena naviowaena imi ve keviu manene va laa sane, kila yaru la ve moki vařisi nařa sinela la imi marmare, la pe asitom re si Ntewa poli. ¹³ ††Ana yaru nařa naga suřmalar řmarera suřna ga e inu vano vano-o pogos řmarera nene řisi, řisi na Ntewa tamalia naga. ¹⁴ A lologena wo na nasuřenena nene, yokorena alologon va yolai la punu ga e yomarava nini, řisi na kile tai nařa pisawal ke pisape legiena maro pimi ke narui.”

Pupia pog řmarera tai garu Yerusalem

Mak 13:14-23; Luk 21:20-24

¹⁵ Ana Yesu pisa řmena ga visena tařena tai, nařa popon visae yaru nařa wolovia, kilali nařa kilia ruru kana kinasia. Visena nene pisa sanini, pisape “Yokorena amiu akilia avisu avisirlua nono tai nařa viowa na viowa manene laa, nařa yoko suřmalu ana warnena kare manene laa yo wa na Yuřna Wa řmana ne Ntewa. Suri nene Navisawalena Taniel naga pisawal nanua sumo rui, ¹⁶ a pogos nařa amiu avisu suri nene, amiu nařa asike Yutea, amiu popon aure, ava atapolou e kunus lala. ¹⁷ †E pogos nene, visae yaru tai va ruru teke vanua lavisin řmana yuřna, naga monar ve va re si loyuřna vena war kiena suri lařasia, ¹⁸ pona visae yaru sike e kana lokove, naga monar ve vito re si uřna vena tar řmana kulsota, naga monar kiriri vitařpili ga sanene vano. ¹⁹ Ana e řmena ga e pogos nene, yokorena viowa la va sira la nařa la asena, amio řmena ga la nařa asuřna amla ke yu pa kiela sisi tomtom lala. ²⁰ Visae ve sanene, popon amiu alen wo amiu vena kiamiu pog na ureena nene, řisi na ve imi tol amiu re e pogos nařa miava keviu, pona e legiena wa tai, ²¹ ††vanon nařa po-

† 24:9 Mat 10:22 †† 24:13 Mat 10:22 ‡ 24:17 Luk 17:31

gos m̄arera nene, p̄isi na m̄arera la sane taulu m̄ena ga pogos m̄arera taʔena lala, naʔa siar e pogos naʔa Ntewa sii yomarava nini pimi tol nanagane, a yokorena ve pupia pog m̄arera re si tai ve sanene pogos tai.

²² Ana Ntewa naga sitoṃal rui pisape yokorena tero pogos m̄arera nene imi ve plas ga, vanon kiena yeririna la naʔa naga mligan plan la vena ave kiena, naʔa asike e pogos nene. Ana visae naga ve tero re ve plas sanene, yokorena taʔatete yaru tai kilia mali sike na.

²³ “Ana e pogos m̄ena ga nene, visae yaru tai visa van amiu, visa visavenua ‘Amiu apisu ke yaru nene, nanene na Navisaarena nene,’ pona visae visa visavenua ‘Nane Navisaarena ne nane gare,’ ana amiu na ve alelaga re e kiena visena la nene, ²⁴ komin naʔa navisaarena la mokliu naʔa pe ape lelaga re poli, la akilia asuṃalu, amio m̄ena ga navisawalena navisokanena la ve moki, a p̄isi na la nene akila pupia kile lala, amio suri nailanena m̄ena ga lala. Yokorena akila sanene, ana p̄isi na la aure yaru lala avano avewowe, vano-o tol naʔa p̄isi na akilali naʔa aure m̄ena yeririna kiena ne Ntewa naʔa naga mligan plan la vena ave kiena, ana la taʔatete akilia akila. ²⁵ Ana nanagane, akilia avisuar amiu, komin nepisawal suri la nene pan amiu sumo rui, e pogos naʔa pe aʔaripo re yo poli wa.

²⁶ †“Ana vanon suri ne nanene, visae yaru la avisa van amiu, avisave ‘Navisaarena nene, nanagane naga sike gare yokorena nene rui,’ ana p̄isi na amiu na ve avanon re naʔa avisulia, pona visae la avisa, avisave ‘Naga ke narui, naga nane sike ga loyuṃa e yuṃa nene,’ p̄isi na amiu ve alelaga re e visena la ne sanene.

²⁷ Ana pogos naʔa Narina ne Yeririna wasuʔe sina ga vitomi, ana p̄isi na vitomi merarava ruru nenaga va yeririna la punu ga, sa naʔa yekarpla naʔa pilavila, a vivaga ruru make ga e yo punu ga ma e sinapane.

²⁸ ††E pogos nene, p̄isi na ve sa m̄ena ga naʔa visae suri mare tai m̄eke e yo tai, ana pupia pepauṃa la naʔa akan ke suri mare lala, p̄isi na aiminia, la monar ave p̄egas ga asike e yo nene.”

P̄isi na narina ne yeririna imi sina

Mak 13:24-27; Luk 21:25-28

²⁹ †A Yesu pisa pisape

“Ana siraunia, mesmesun nena e pogos naʔa naloge viowaena nene visae p̄isi narui, p̄isi na mrae imi ve pupumalo, a kupario ve tego re sina.

A verue la ne ma e sinapane p̄isi na aloloru, a suri m̄arera lala nae ma e sinapane, yokorena Ntewa naga kululun la akululu.”

Ais 13:10, 34:4

³⁰ ††E pogos nene, kile nawasuʔeena kiena ne Narina ne Yeririna yokorena warpoyo ma e sinapane, a yokorena yolai lala nae yomarava nini atagtagi alolokai, a p̄isi na la avisu Narina ne Yeririna molue e lul lala amio pupia naṃareraena a pupia naurarenakam kiena.

³¹ Ana siraunia, pupia kumasua yelu, a naga ligan kiena navisi lala ava e yo punu ga e yomarava nini a

†† 24:21 Nakilol 7:14 † 24:26 Luk 17:23,24 †† 24:28 Luk 17:37 † 24:29 a Nakilol 6:12, b Nakilol 6:13 †† 24:30 Nakilol 1:7

ma e peni, vena aure kiena yeririna la naʔa naga mligan plan la p̄isi rui, aimi lele ve taaga puna.”

Pe yaru re tai naʔa kilia pog na legiena maro nene poli

Mak 13:28-32; Luk 21:29-33

³² Ana Yesu pisa, pisape “Amiu asitomli purlaki nene, naʔa asape purpiliva ne. Naga kiena suri navian ami- uena tai teke ea, naʔa amiu na monar avisururuia. Pog- os naʔa amiu avisu naʔa naga korowas nena imi memaena, a imi malumu, sitos la siar miyulua sina, ana amiu akilia asape pogos na yepisinu m̄arera pimi ke lavisi narui. ³³ Ve sanene, pogos naʔa amiu avisu kile la nene e yomarava, sa naʔa nepisa pan amiu rui, ana amiu akilia naʔa Narina ne Yeririna naga suṃa ga e pulutava rui, lavisi ke molue narui. ³⁴ Nevisa suri na lelaga van amiu, yokorena suri la nene p̄isi na imi kakate sumo, ana siraunia, teras kiena ne yaru la naʔa la amal ke e pogos nene, p̄isi na naga kilia kovio vetan yomarava nini. ³⁵ A yokorena sinapane amio yomarava nini lalua m̄ena ga akovio veraga, ana kiau visena lala taʔatete akovio pogos tai. ³⁶ Ana pe yaru re tai naʔa kilia kana legiena pona aora nena naʔa p̄isi na Narina ne Yeririna naga imi ea. Navisi lala nae ma e peni, amio Narina ne Ntewa, la m̄ena ga amninue ga, ana Ata ga, naga taaga naga kilia m̄aga.”

Amiu monar akila ruru amiu asuṃa ga

Mak 13:33-37; Luk 17:26-30,34-36

³⁷ Ana Yesu pisa pisape “Vano vano tol pogos naʔa Narina ne Yeririna imi sina, ana p̄isi na taʔatete yaru la akila ruru la wo, ve sa ke pogos kiena ne Yermarua Noa nanua sumo. ³⁸ Ana e pogos nene narui, sumon naʔa pupia womie mlau, ana yaru lala asuṃa akinana m̄aga, a asuṃa amun m̄a namunena lala, a akila ke talopaena la sanene, pimi tol pogos naʔa Noa pa loyuṃa e kiena pupia waa naʔa naga miyuṃaenia.

³⁹ Ana yeririna la nene asuṃa ga sanene, la pe asitom re suri tai poli, ana apisu ga pupia womie nene mlau pimi p̄ere plan la. Ana inu nevisa van amiu, yokorena e pogos naʔa Narina ne Yeririna naga wasuʔe sina imi, ana p̄isi na la nene maran ve taaga ke ga ve sa nanua sumo e pogos kiena ne Noa. ⁴⁰ Visae yaru la ve lua, lalua asuṃa ayuṃae ke e lokove, p̄isi na navisi lala aimi atarlua tai, ana aligan tai m̄eke na, ⁴¹ a visae sira ve lua, naʔa lalua asuṃa ayuṃaen ke kinanena, ana la atarlua tai, ana aligan tai m̄eke na.

⁴² “Sanene, ana amiu monar asuṃa avisuar ruru amiu, komin naʔa amiu amninue ga e legiena ya naʔa kiamiu Suʔe imi sina warpo yo. ⁴³ †Amiu na monar avisu kilale suri nene, sa naʔa visae yerikawa tai suṃa ga, ana visae naga kilia m̄aga pogos naʔa yokorena yaru navinauena tai imi e m̄ana yuṃa vena vinaun kiena suri lala, p̄isi na yerikawa nene suṃa visuar ruru silaga, vena suṃate ruru yaru navinauena nene imi. ⁴⁴ Ana ve sanene, na amiu monar asuṃa avisuar ruru amiu, vanon naʔa Narina ne Yeririna p̄isi na naga imi kate, e

†† 24:43 Luk 12:39,40

pogos tai naþa amiu pe asitom re asape þisi na naga imi e poli.”

**Þakaiwa na yaru na yuþmaena naþa kiena yerkaawa þa-
suþe sina pimi**
Luk 12:41-48

⁴⁵ Ana Yesu pisa pisape “?Visae yaru na yuþmaena tai, naþa naga pe manmarua ea, naga þuarar ruru yuþmaena, naga yuþmae sanape? Naga yuþmae sanene, naþa visae kiena yerkaawa naga ligan yo vena va perina, ana yerkaawa nene ligan naga vena naga visuar ruru e yaru na yuþmaena taþena lala, ana yoko yaru nene naga uarar ruru yuþmaena la nene. ⁴⁶ Ana pogos naþa yerkaawa nene wasuþe sina, ana kilia lual naþa yaru na kiena yuþmaena nene suþma ga uarar ruru ke yuþmaena lala na wa. Ana yokorena yaru na yuþmaena nene loge wo vaþisi, ⁴⁷ komin naþa yokorena yerkaawa nene ligan kiena suri punu ga e limana ne kiena yaru nene. Ee, lelaga, yoko Ntewa naga kila mþena ga ve sa ke nene.

⁴⁸ “Ana visae yaru na yuþmaena nene viowa ga, a pogos naþa yerkaawa nene ligan yo va suþma perina ve piavi, ana yaru na yuþmaena nene kilia visa, visave ?E suwala, yerkaawa nene pa su piavi la wa, pona ve wasuþe re si yo narui, pona mþa sanape?” ⁴⁹ Ana þisi na naga suþmalu kila viowa va yaru na yuþmaena taþena lala, a yokorena naga va suþma mun mþa wii, ve wowe amio yaru na munen wii lala, ana asuþma akan kare ke ga kilavaru kiena ne yerkaawa nene na. ⁵⁰ Ana yokorena yerkaawa nene naga wasuþe imi e legiena tai naþa yaru na yuþmaena nene ilan ga, a e pogos tai naþa yaru nene naga pe sitoþmal re sape þisi na naga imi ea. ⁵¹ Ana yerkaawa nene þisi na naga la nakoena ve keviu va yaru nene, naþa yokorena kila naga va sike amio yaru na visokanena taþena lala e yo naþa yaru la asuþma atagi, a akar ga malueta ea.”

Þakaiwa na sira mþee lualima

25 †Ana Yesu pisa, pisape “E pogos naþa Narina ne Yeririna wasuþe sina ga, yokorena nasuþenena kiena ne Ntewa naga ve sa naþa þakaiwa nini pisa. Þakaiwa nini, naga pisayu þaþagena na talopaena tai, naþa taveve kiela þelaga, la ne e lepas naþa puna ne yerþmene la aþure naga pa e yuþma mþana ne sira mþee vena aure sira nene amio naga imi amio la. Ana vinena ne yerþmene nene la lualima la asike ga uþma, vena la akila ruru suri la punu ga. Ana lavisi yemalo, ana vine na lala la aþar kiela kapi vivaga lala, la amiyalilu mrapan la, vena la punu ga awasuþela si aimi. ²⁴ Ana vine na la nene, lala lima la ape manmarua, asitom ruru suri po, naþa aþar mþa piawi na sirveve laþasia vena akokonia sina ga kiela nakapi vivaga lala, ana la lima na ape tamos ga, la pe asitom ruru re si sanene poli, ana la aþar mþaga kiela nakapi vivaga lala, ana la pe aþar re si sirveve laþas poli naþa vena visae taþa, ana akilia akokonia sina ga. ⁵ Ana lala asuþmate mþa yaru natalopaena nene pano-o, ana naga susun paþisi, kila

sanene sira mþee la lualima nene, atekavito pano-o paþisi, ana amomalio.

⁶ “Ana kolemalu ko yepelilika, ana yaru tai pio, pisape !Yaru na talopaena, pimi ke lavisi warpoyo narui. Amiu aimi avitawe naga!” ⁷ Ana sira mþee la lualima nene atavilo, akila ruru kiela nakapi vivaga lala vena vivaga ruru sina. La akila plan mþau na kilika na kapi lala, a apisuveve kiela sirveve lala. ⁸ Ana la naþa la pe asitom ruru re suri poli, apisu kilale kiela nakapi vivaga lala lavisi marmare, sirveve þisi, ana apiun tan lala þasia, apisape !Awis suwala, amiu akilia ala re narin sirveve van imimi wa, a visae peraga yokorena kiamimi nakapi la amarmare yo.’

⁹ “Ana la naþa asitom ruru suri po, apisa apisape !Peraga yo! Sirveve nini pe torokin punu ita re poli. Popen amiu ava li si e yuþma nawilwilena vena aul si kiamiu laþasia.’

¹⁰ “Ana la apanon si asape aul kiela sirveve, a pogos naþa apa ke ga wa, yaru natalopaena naþani pimi poru. Naga pa loyuþma e mþana yuþma, a sira mþee la lima nene naþa la asuþmatea, lala amio naga apa veraga e kinanena na talopaena. Ana pogos naþa yeririna la apa asike loyuþma rui, ana la akotava ruru e mratava.

¹¹ ††“Ana siraunia, sira mþee taþena la naþani aþasuþe la ke sina ga, ana asuþmalu asuþma mratava, apio apisape !Meneu, mþeneu, awis ovieta va meimþasu loyuþma!”

¹² “Ana yaru naþa pisa ga pan la, pisape !Lelaga nevisa van amiu, nemninue amiu ga!”

¹³ Ana Yesu pisa pae þakaiwa nene þisi, ana pisa pisape “Poga ga, ana amiu na monar avisuar ruru wo, vanon naþa amiu pe akilia re legiena na suri nene poli amio mrae nena.”

Þakaiwa na yaru telu naþa la apisuar kilavaru tai
Luk 18:11-27

¹⁴ †Ana Yesu pisa, pisape “Ana pogos naþa Narina ne Yeririna wasuþe sina ga, þisi na ve sa mþena ga naþa þakaiwa nini pisa, pisape: Yerkaawa tai, kila ruru ke pisape þisi na va e yo tai naþa koperina na koperina, e purvanua taþena tai. Ana yerkaawa nene pio kiena yaru na yuþmaena lala vena aimi puna, ana naga pisi pan la, mligan kiena suri lala e limala, vena avisuar ruruia ayuþmae amio. ¹⁵ Ana naga pisuveve kiela na kiliaena lala þisi, ana mligan taga na kilavaru lima te liman tai, a mligan taga na kilavaru lua te limana yaru taþena, a mligan taga na kilavaru taaga e limana ne taþena, ana siraunia naga mligan la, ana pa sike koperina na piavi towe la ga. ¹⁶ Ana yaru naþa mla taga na kilavaru lima, mial ke veraga pano, kila yuþmaena la moki e kilavaru nene, pano-o tol ke sina ga taga na kilavaru taþena lima. ¹⁷ Ana e ke e þelaga nene, yaru mþena ga naþa mla taga na kilavaru lua, naga mþena ga taulu ke sina ga taga na kilavaru taþena lua. ¹⁸ Ana yaru naþa mla taga na kilavaru taga ga, naga pa kili þiliþili e porotano, vena sinwan kilavaru kiena ne kiena yerkaawa nene.

¹⁹ “Ana pogos moki þaro pa rui, ana yerkaawa kiena ne yaru la nene naga þasuþe ke sina ga pimi, ana na-

† 25:1 Luk 12:35

†† 25:11 Luk 13:25 † 25:14 Luk 19:11-27

ga sinenan pisape visuveveli kilavaru la naþa naga þar pa kiena yaru la telu nene. ²⁰ Ana yaru naþa naga tol taga na kilavaru lima sumo, ana naga pimi suþmalu se marana ne kiena yerkawa nene, naga þar ke sina ga taga na kilavaru nene lima. Ana naga pisa pisape 'Mara, nanua sumo ko oþar taga na kilavaru lima pan inu, ana na nini. Ana netaulu sina ga taga na kilavaru lima nini su metavania nanua sumo, naþa netauluia na pe kioþna.'

²¹ "Ana yerkawa nene pisa pania, pisape 'Po paþisi, potena. Ko na okila yuþmaena po paþisi wa. Ko opuarar ruru narin yuþmaena nene naþa nemligan e lumoþna, ana þisi na neligan ko vena ko ovisuar kiau yuþmaena kerkeviu la þasia. Poga ga, oimi omio inu e kiau þaþa-gena na kekarena nini.'

²² "Ana yaru naþa naga þar taga na kilavaru lua, ana naga mþena ga pimi suþmalu se marana ne yerkawa nene. Ana naga pisa pania, pisape 'Mara, nanua sumo ko otar taga na kilavaru lua nini pan inu. Ana taga na kilavaru lua ne na nini, amio sina ga taga na kilavaru lua naþa netauluia na pe kioþna.'

²³ "Ana yerkawa nene pisa pania, pisape 'Po paþisi! Potena, ko na okila yuþmaena po paþisi wa. Ko opuarar ruru narin yuþmaena nene naþa nemligan e lumoþna, ana þisi na neligan ko vena ko ovisuar ruru kiau yuþmaena kerkeviu la þasia. Poga ga, oimi omio inu e kiau þaþa-gena na kekarena nini.'

²⁴ "Ana yaru naþa tol taga na kilavaru taaga ga, naga pimi suþmalu se marana ne yerkawa nene, pisawo ga, pisa pisape 'Mara, nesitom nesape ko ope yaru mþarera tai. Ko okilia ola kinanena e lokove naþa ko pe omiyuþmaen re poli, a ko okilia ola mþena ga mralaki e purmraki naþa pe ko re omapila poli. ²⁵ Vanon suri ne na nene, nemaraun ko ea, ana nepa nesinwan ga kioþna kilavaru e porotano. Ana nanini, ovisu kioþna kilavaru nane su ruru ga suþna ne.'

²⁶ "Ana yerkawa nene pisataþnea, pisape 'Aa, ko na yaru viowa tai nene naþa ne, ko ope yowena paþisi wa! Ko opisa kare inu þisi rui, osape in na nepe tewena tai, ana visae ko opisu naþa in na nepe yaru mþarera tai sanene, vanon ya ne ko omligan ga kilavaru su korena ga suþna sanene? ²⁷ Visae ko ova oligan ga e yuþna na kilavaru vera na woga ga, vena pogos naþa neimi si sanini, nekilia nelalua sina amio ninusa naþa kapuru ke e yepasia.' ²⁸ Ana yerkawa nene pisi pa kiena yaru lala, pisape 'Aulai, avano alalua kilavaru nene vetan li-mana, ana ala va van yaru naþa þarar ke taga na kilavaru lualima rui. ²⁹ †Nevisa sanini van amiu, visae yaru naþa kiena suri moki rui, þisi na naga war va la sane vena kiena ve moki vaþisi, ana yaru naþa pe kiena suri re poli, þisi na naga kilia kilalu narin suri naþa naga mla ke na. ³⁰ ††Ana amiu akoven melioi nene va vanua e yo malolo, e yo naþa yaru lala asuþna ga atagi ke ea, a akar ke maluela ea!'"

Legiena na liþereena

³¹ †Siraunia, ana Yesu pisa pisape "Pogos naþa Narina ne Yeririna vitomi amio navisi lala e kiena naurarena, þisi na naga imi ve Þarin Suþe narui, a þisi na naga vit-omi va e kiena lele wa na totanoen ea. ³² Ana navisi lala, þisi na awere yolai punu ga na yomarava nini aimi asuþmalu ase marana. Ana e pogos nene narui, þisi na naga liþere yaru lala ava e þegas ve lua, ve sa naþa yaru tai navisuaren suri mali lala, naga liþere kiena sipsip lala e nane lala. ³³ Ana þisi na þarin suþe nene ligan kiena sipsip lala ava ase kiena lepas na þamarua, a nane lala ava ase laþas na þaþmeli. ³⁴ Ana þisi na naga visa van la ne asike e lepas na þamarua, visave 'Amiu yeririna ne la na nene naþa Ata naga visa ruru amiu. Amiu aimi narui, a akus lelemiu loyuþna e kiena nasuþnenena, naþa naga miyuþmaen ruru suþmate amiu ke rui nanua sumo, e pogos naþa naga sii yomarava nini ea. ³⁵ Amiu aimi, vanon pogos naþa visae viso kar inu, amiu amla kinanena pan inu, a pogos naþa moto kar inu, amiu amla wii pan inu. A pogos naþa nepe wolawa ga, amiu aþure inu nepa e mþamiu uþna, ³⁶ a pogos naþa yepeu korena ga, amiu amla kulsota pan inu. A pogos naþa nemai, amiu apimi akaten inu, a pogos naþa nesike e yuþna na loge viowaena, amiu apimi asun amio inu.'

³⁷⁻³⁹ "Ana yaru mesmesu lala naþa asike e lepas na þamarua þisi na aviun tania avisave 'Ana Suþe, sanape? Ko osuþna apisa ke osape imimi memiila ko e kioþna pogos mþarera la ne sanene, ana imimi pe mesitom re nena mesape mekila sanene pan ko poli-i þisa. ?Imimi mekila suri la nene pan ko na pogwai?'

⁴⁰ "Ana yoko Þarin Suþe nene visataþne la, visave 'Lelaga nevisa van amiu, pogos naþa amiu akila ke sanene pan yaru na mþau mratava tai, ana sa ga naþa akila ke ga pan inu narui, pe suri korena ga naþa naga pe yaru na sanape.

⁴¹ "Ana siraunia, þisi na naga pisi mþena ga pa la naþa e lepas na þaþmeli, yokorena visa van la, visave 'Amiu aure vetan inu, Ntewa piain nakoena viowa tai pan amiu þisi rui. Amiu ava e kapi nene naþa pivaga mþa silaga, taþatete mare pog tai, naþa suþmate ke Yermare Lego amio kiena navisi lala vena la ava ea. ⁴² Vanon pogos naþa viso kar inu, ana pe amla re kinanena pan inu poli, a pogos naþa moto kar inu, ana pe amla re wii pan inu poli. ⁴³ A pogos naþa nepe wolawa, ana pe aþure inu re nepa mþamiu uþna poli, a pogos naþa yepeu korena, ana pe amla re kulsota pan inu poli, a pogos naþa neminana, pona nesike e yuþna naloge viowaena, ana pe apimi akaten inu re poli.'

⁴⁴ "Ana þisi na la avisataþne þarin suþe nene, avisave 'Ana Suþe, sanape? ?Imimi moþnal ko na pogwai naþa ko viso kar ko, pona moto kar ko, pona ko ope wolawa, pona ko yepeþna korena ga, pona omai, pona osike e yuþna naloge viowaena? ?Ana pogwai naþa ko sanene, ana imimi pe mepimi memiila ko re poli?'

† 25:29 Mat 13:12; Mak 4:25; Luk 8:18 †† 25:30 Mat 8:12, 22:13; Luk 13:28

‡ 25:31 a Mat 16:27, b Mat 19:28

⁴⁵ “Ana naga ĩisi na visatarĳe la, visave ‘Lelaga, nevisa van amiu, nevisave pogos naĳa amiu na pe asitoĳali re naĳa akila ve sanene va kiau yaru tai naĳa naga pe yaru na sanape, nanene na sa ga naĳa amiu pe asitoĳali re naĳa akila pan inu poli.’ ”

⁴⁶ Ana Yesu kila make kiena visena nene, naga pisa pisape “La nene yokorena la avanon vena atol nakoaena nene naĳa ve uro re. Ana yaru mesmesu la nene yokorena la avanon atol malena nene naĳa suĳa vano vano ve uro re.”

Apisape aweĳar Yesu mare

Mak 14:1-2; Luk 22:1-2; Yoane 11:45-53

26 Ana pogos naĳa Yesu pian kiena yeririna lala e visena la nene ĩisi, ana naga pisa pan la, pisape ² “Amiu akilia ĳa legiena na vewo rui, ana ĩaĳagena Nasitoĳalena Natamaliaena siar narui. E pogos na ĩaĳagena nene narui, ĩisi na aligan Narina ne Yeririna va e limana ne la naĳa yoko asuari naga e laki torovia vena mare.”

³ Ana e pogos nene, yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne le Israel lala, asuĳa e viorena e yuĳa ĳana ne ĩarin yaru wa, naĳa naga kiena kia Kaeĳas. ⁴ La apisayu ke naĳa ĩisi na auaravinaun ga Yesu, a ala nakoaena namarena ga vania. ⁵ Ana la apisa apisape “Suri nene, ita taĳatete tekila e pogos na ĩaĳagena, vanon naĳa ĩisi na yaru la sinela kar ita vaĳisi, ana yokorena la aĳaaga vaĳisi ne wa, komin naĳa la mokliu naĳa la akekaran yaru ne nanene ĩisa.”

Maria taron ponotaninu e ĩarina ne Yesu

Mak 14:3-9; Yoane 12:1-8

⁶ Ana siraunia, Yesu sike garu e pulkumali nene Petani, ana naga pa sike e yuĳa ĳana ne yaru naĳa apio kiena kia asape Saemon Leperosi, komin naĳa naga ĩar leperosi sumo. ⁷ †Ana pogos tai naĳa Yesu kiana ke e yuĳa nene, ana sira tai pimi puna, ana sira nena kus piawi naĳa amiyuĳaenia e kilavaru tai naĳa po paĳisi, a ponotaninu pule ga ĳeke ea, naĳa kana kilavaru keviu manene la paĳisi. Ana sira nene taron make ponotaninu nene e ĩarina ne Yesu.

⁸ Ana pogos naĳa nalogena kiena ne Yesu lala apisu suri nene, ana sinela mimi paĳisi, ana la apisape “?Vanon ya ne naga kila kare ponotaninu nene sanene? ⁹ Visae naga wilwilin lua ga, vera na naga tol kilavaru keviu tai, naga kilia lavia vena iilaen yaru la naĳa limala korena ga.”

¹⁰ Ana Yesu kilia ĳa naĳa la apisi ke sanene, ana naga pisi pan la, pisape “Ei, ve akila kare re sira nene sanene. Naga kila yuĳaena wo tanea e inu ne. ¹¹ Yaru la ne pe kiela suri re poli, ĩisi na la na asuĳa ga likan amiu silaga, vena akilia aiila la, ana inu na, taĳatete nesike nemio amiu silaga. ¹² Suri naĳa sira nene kila, naĳa taron ponotaninu e tasneu, naga kila sane kila ruru ke tasneu vena asin inu. ¹³ Lelaga nevisa van amiu, e yo punu ga e yomarava nini naĳa ĩisi na avi-

† 26:7 Luk 7:37,38

sawal kiau nalogena wo ea, ana ĩisi na lala asunyu ĳena ga suri naĳa sira nene kila, vena asitoĳali luen ga kiena nasitomiena keviu nene, naĳa sinena mie inu kemua lelaga.”

Sutas pisaar pisape yoko vielua Yesu

Mak 14:10-11; Luk 22:3-6

¹⁴ Ana nalogena la lualima taaga pa lua nene, lala tai, naĳa kiena kia Sutas nae Kariot, naga pa puna ne yerkawa kiena ne yaru wa lala, ¹⁵ ana naga pisa, pisape “?Visae nevielua Yesu viĳasu e limamiu, ĩisi na amiu ala ya ne van inu?” Ana la nene apul pania e kilavaru naĳa selpa tol lualima yam telu, ¹⁶ ana siar e pogos nene, Sutas suĳa kalewele mrapa naĳa vielua Yesu van la ea.

Nalogena lala akila ruru kinanena na ĩaĳagena

Mak 14:12-16; Luk 22:7-13

¹⁷ Ana pimi tol legiena ĩesia na ĩaĳagena nene, naĳa la apisa ĳena ga apisape naga pe ĩaĳagena Na Kanen Kiligaĳe, ana nalogena lala apimi puna Yesu, apiunia apisape “?Ko sinoĳan osape imimi meva meki-la ruru suri lala e yo nape, vena ita tekila Kinanena Na Sitoĳalena Natamaliaena ea?”

¹⁸ Ana Yesu pisatarĳea, pisape “Ava garu Yerusalem, ava avisu yaru naĳani, avisa van sanini, avisave ‘Kiamimi navianena pisape naga kiena pogos pimi ke lavis narui. Naga sinenan pisape naga, amio imimi kiena nalogena lala, ĩisi na meimi meki-la kanena naĳani e moĳa uĳa.’ ”

¹⁹ Ana nalogena lala apa akila sa naĳa naga pisa, ana la akila ruru suri lala na ĩaĳagena nene.

Yesu pisawal naĳa yoko Sutas vielua naga

Mak 14:17-21; Luk 22:14,21-23; Yoane 13:21-30

²⁰ Ana siraunia, Yesu lala apimi e uĳa nene, ana kole-malo, la atotano, la asuĳa akan ke kinanena nene narui, ²¹ a Yesu pisa pisape “Lelaga nevisa van amiu, ĩisi na amiu yaru tai, naga vielua inu.”

²² Ana kiena nalogena lala amloge naĳa naga pisa sanene, ana la sinela piowa paĳisi, ana lala peve taaga apiun tania, apisape “!Suĳe! ?Pe inu re poli, ne?”

²³ Ana Yesu pisatarĳe la, pisape “Tai naĳa imimi lua melapae kamimi kinanena e pialo taaga, naga ke narui. ²⁴ Yokorena Narina ne Yeririna monar mare ve sa naĳa Nasiriena Wa la pisayuia, ana yaru naĳa pielua naga, ĩisi na viowa la van naga, visae naga ve vaeme re vera wo va ĩisi.”

²⁵ Ana Sutas, naĳa siraunia naga pielua Yesu, naga piunia pisape “?Navianena, ana ai? ?Inu?”

Ana Yesu pisatarĳea, pisape “Ana, sane opisa ne yo.”

Kinanena maro

Mak 14:22-26; Luk 22:15-20; 1 Koren 11:23-25

²⁶ Ana pogos naĳa la asuĳa akinana ke ga wa, Yesu mla kilaparavi tai, pisa potena pa Ntewa vanonia, ana naga kawe wowaiia, kian pa kiena nalogena lala, pisa pisape “Amiu alavia, akania. Nanene na pe tasneu.” ²⁷ A

siraunia, mla piala na kuruta namunena, ana pisa potena pa Ntewa vanonia, ana kian pa pan la, naga pisa pisape "Amiu punu ga amunpae ga e piala nini, ²⁸ vanon naña nanene na tau nene, naña vena kila naviranarena kiena ne Ntewa suñalu ñarera, a vena lau vanon naviewoena na mlamulena viowa kiena ne yaru lala ve moki. ²⁹ Nevisaar van amiu, yokorena ve nomun re si kuruta namunena nene narui, vano vano-o yoko nemun kuruta na munena viu nene nemio amiu, e pogos naña tesike e nasuñenena kiena ne Ata."

³⁰ Ana siraunia la amiyau maro e yauena tai na Yaue-na lala ñisi, a siraunia la amolue, apa maro e Kunus Na Purolip.

Yesu pisawal naña ñisi na Pita viro naga

Mak 14:27-31; Luk 22:31-34; Yoane 13:36-38

³¹ Ana Yesu pisa pan la, pisape "E yemalo ke nini narui, kiamiu nalelagaena e inu ñisi na loloru, vanon suri la naña imi ñalñalivin inu. Ñisi na ve sa ke ga naña Ntewa pisa e Nasiriena Wa lala, naña pisa, pisape 'Ñisi na nowemñar yaru na visuarena sipsip mare, ana ñisi na kiena sipsip lala ayaltetai ava e yo punu ga.'

Sek 13:7

³² "Ana pogos naña nemali sina ga vetan marena, yokorena nesumo neva garu Kalele, ana yokorena amiu ñena ga monar asirau aimi."

³³ Ana Pita pisawal pania, pisape "Yesu, pona nalelagaena kiena ne la nene punu ga loloru, ana la aure vetan ko yo, ana in na tañatete kemua neligan ko pog tai."

³⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape "Lelaga nevisa van ko, ñisi na yemalo ke ga nene, pogos naña termene ve kokoreko re yam tai wa, ana ko oviro inu yam ve telu narui, ko ovisave omninue nu ga."

³⁵ Ana Pita pisawal meraravan pa Yesu e marala, pisape "Visae la sinelan avisave aweñar nu nemio ko, nanene na poga ga ne, ana inu, yokorena tañatete kemua neviro ko, nevisave in na pe nepe kioña re poli." A e pogos nene, nalologena tañena ñena ga lala apisa ñena ga sa ke ga.

Yesu pa mlen e Ketsemani

Mak 14:32-42; Luk 22:39-46

³⁶ Ana siraunia, Yesu amio kiena nalogena lala apa e yo tai, kiena kia Ketsemani. Ana naga pisa pan la, pisape "Amiu atoña e nene sumo wa, ana in na neva laa perina sane, vena nelen re yam ve plas ga." ³⁷ Ana naga ñere Pita amio narina ne Sepeti la luwoka, Semes amio Yoane, la teloka nene amio naga apa la perina ve tokak ga, a e pogos nene Yesu naga sinena pimi urmi manene la, mloge piowa pañisi. ³⁸ Ana naga pisa pa la telu nene, pisa pisape "Nanagane nemloge sane ninuu pilaroro la narui, ana kila inu lavisi nemare vanonia. Awis, amiu akilali asuñña atavilo amio inu e yo nini sumo wa."

† 26:32 Mat 28:16

³⁹ Ana Yesu mial ga pa la sane, ana mloru kinai mono, monar marana, vena len. Ana naga pio, pisape "¡Ata o! Visae okilia okila suri nene, awis ko olalua piala naloge viowaena nene vetan inu, vena ñisi na ve nomun re ea. Ana ko ve okila re nasinenanena kiau, ana okila ga kioña."

⁴⁰ Ana naga ñasuñe sina, pitomi puna ne kiena nalogena la telu nene, ana naga pisa naña la asuñña amomelio rui. Ana la atavilo sina, ana Yesu pisa pa Pita, pisape "¿Sanape na amiu tañatete atavilo amio inu e aora ve taaga ga nene? ⁴¹ Amiu monar avisuar ruru wo, a amiu monar alen silaga, vena nakilali lala ve akila amiu re aloru e mlamulena viowa. Ee, kiamiu sitomena ñarera ruru po, ana tasnemi malumu manene la."

⁴² Ana yam lua, naga pa sina e nañani, mlen pisape "¡Ata o! Visae otañatete olalua ñau piala naloge viowaena nene, ana monar nomun ea, komin naña monar ve sa ga naña ko sinoñania." ⁴³ Ana naga ñasuñe sina pimi, pisa naña la telu nene asuñña amomelio ke sina ga, komin naña marala kawa, atekavito pañisi, atavilo ñele ga.

⁴⁴ Ana naga mligan la telu nene asuñña ga, ana ñasuñe ke sina ga pa e nañani, mlen e visena taaga ña nena ga, naña naga kila yam telu ne. ⁴⁵ Ana naga ñasuñe si pimi pun la telu nene, pisape "¿Ei, amiu asuñña apa ruru amiu, a amomelio ke ga wa? ¡Amiu avisuarial! Lavisi ke pogos naña Narina ne Yeririna va e limana ne li viowa la narui. ⁴⁶ Ita, asuññalu, tevano. Amiu apisu ke ne, yaru na vielua inuena nane suñña pimi ña ga lavisi naña."

La apuarar Yesu ñarera

Mak 14:43-50; Luk 22:47-53; Yoane 18:3-12

⁴⁷ Ana pogos naña Yesu pisa ke visena nene wa, Sutas nene, naña nalogena la lualima taaga pa lua nene lala tai, naga pimi, naga amio yaru na mara la moki naña añar kiela playu na mara lala amio kiela plaki lala. La ke nene narui, naña yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena kiena ne le Yu lala, la amligan la apimi.

⁴⁸ Ana sumon naña la apa añalivi sanene, yaru na vieluaena naña Sutas nene, naga pisaar kile tai pan la, naña naga pisa pisape "Yaru naña visae neva nevitawe ñesania, nane yaru ne nanene naña ñisi na amiu auarar ruru naga," ⁴⁹ ana pogos naña la añalivi, Sutas mial mesmesun ga Yesu, ana naga pitawea, pisa pania, pisape "¡Pokolemalo, Navianena! Suññare sike amio ko."

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape "Ñara, yuññaena naña ko opiminia, ko okila ga." Ana la apimi narui, apuarar Yesu ñarera. ⁵¹ La apuarar naga sanene narui, ana Pita ñerelua kiena playu, terania, tetereria yaru kiena ne Ñarin yaru wa tai, ana telua kiligana lepas tai. ⁵² Ana Yesu pisa pania, pisape "Ko oligan ruru si kioña playu e kana taga. Yaru naña ñar ke playu na kilaen mara, naga ñisi na mare e playu na kilaen mara. ⁵³ ¿Amiu asitom asape in na tañatete nevio Ata, vena naga iila

inu? Visae nevio naga, yam ve taaga naga ĩisi na ligan ĩegas nen kiena navisi lala ve moki naĳa vena aimi avisuar inu. ⁵⁴ Ana visae nekila sanene, ĩisi na visena nasumo lala naĳa asike e Nasiriena Wa lala, yokorena la taĳatete aimi ave lelaga, sa naĳa apisaar ĩisi rui."

⁵⁵ †Ana Yesu pisi pan yaru la nene, pisape "Vanon ya ne amiu aĳara kiamiu playu amio kiamiu plaki lala? Vanon ya ne amiu asape aimi atararvinaun inu e pupumalo sanene? Pona amiu asitom ke asape in na nepe yaru ĩarera na vinauena tai pona na weĩaren yaru? Ana silaga e legiena punu ga, naĳa in na nesuĩa nepian ke yaru lala loyuĩa e Yuĩa Wa Mana ne Ntewa, ana vanon ya ne pe apimi atarar inu re e pogos la nene poli? ⁵⁶ Ana suri la nene la poga ga ne, vanon suri la ne amiu akila ke ne, sa ke ga naĳa navisawale-na nasumo lala apisawal nanua rui e kiela Nasiriena Wa lala, ana kiela visena la nene pimi ke sane pe lelaga make narui."

Ana e pogos nene, nalogena lala amligan Yesu, la aĳure matania.

Aĳere yesu pa e kumali keviu kiena ne yerkawa kiena ne le yu lala

Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,63-71; Yoane 18:13-14,19-24

⁵⁷ Ana la naĳa atarar Yesu, aĳure pimi vena akila naga suĩalu se marana ne Kaeĳas, naĳa naga pe ĩarin yaru wa. Ana navianena navisaluaena lala amio nasumonena kiena ne le Yu lala, apimi ĩena ga lele taaga e kiena kumali nene rui. ⁵⁸ Ana Pita ĩena ga suĩa taveve ke Yesu e pogos nene, ana pe pa re lavisin naga poli, ana pogos naĳa la apimi loyuĩa e kove na kumali nene, Pita pano totano amio li nayuĩaena kiena ne Kaeĳas lala, vena naga logeli sanape naĳa ĩisi na la akila va Yesu.

⁵⁹ Ana yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio yerkawa taĳena lala naĳa la asike loyuĩa e viorena nene, akilali naĳa akale yaru laĳasia vena la avisokan ga e Yesu, naĳa la avisa suri laĳasia naĳa la avisu sane akilia aweĩar Yesu mare vanonia. ⁶⁰ Ana la apisi narui, ana yaru la moki naĳa asuĩalu, la apisokani pano pano-o paĳisi, ana viorena nene pe ĩa re suri tai e kiela visena la poli vena torokin la akila ve sanene va Yesu. Kiela visena la peve taĳena ga sanene pano-o ĩisi, ana yaru la lua asuĩalu, ⁶¹ ††ana la lua apiranari visena taaga, apisape "Yaru nene, pisa pisape naga kilia we plan Yuĩa Wa Mana ne Ntewa, ana visirlua sina e legiena ve telu ga."

⁶² Ana ĩarin yaru wa nene suĩalu, pisi pa Yesu, pisa pisape "Sanape, yokorena ko ovisataĩe la, pona peraga? Sanapen visena la nene naĳa la asuĩa apisawal ke ne?"

⁶³ Ana Yesu topuru ga toĩa ga. Ana ĩarin yaru wa nene pisa sina ga pania, pisape "Nevisa van ko, ko na monar ovisa kia kiena ne Ntewa Mali, ovisave lelaga naĳa ko Navisaarena, naĳa ko ope narina ne Ntewa, pona pe ko re naga poli. !Ko na monar ovisawal ruru van imimi nanagane narui!"

† 26:55 Luk 19:47, 21:37 †† 26:61 Yoan 2:19

⁶⁴ Ana Yesu pisataĩea, pisape "Suri ne nanene narui, nane ko osuĩa opisa ke narui. Ana nevisa van amiu, nesape siraunia ve ve piavi re, ĩisi na amiu avisu Narina ne Yeririna naĳa totano e lepas marua kiena ne Ntewa naĩareraena, a ĩisi na amiu avisu naĳa war-poyo e lul lala, vitomi tano e yomarava nini."

⁶⁵ Ana ĩarin yaru wa nene sinena mimi paĳisi, pitolwowa ĩana kulsaket, pisa pisape "Nane-e, toroki! Yaru naĳa suĩa ĩarnaena kare ke kia wa kiena ne Ntewa, nanene rui. Amiu amloge ĩa ne? Vanon ya ne ita tesuĩa takale ke si yaru vena visawal si suri laĳas e naga? ⁶⁶ Ana viorena nini sitom sanape? Pisi na teliĳere naga sanape?"

Ana la apisataĩea, apisape "Popon aweĩar nena naga mare."

⁶⁷ Ana la nene la apilasiria marana, a asu naga, a laĳasia la amlipa kare naga paĳisi, ⁶⁸ ana apisa kare naga, apisape "Ei, Navisaarena, ko ovisawalia, ane mlipa ko ga na wa?"

Pita piro Yesu

Mak 14:66-72; Luk 22:56-62; Yoane 18:15-18,25-27

⁶⁹ Ana e pogos nene, naĳa Pita toĩa tano loyuĩa e kove nene, sira ĩee tai na visuaren yuĩa pimi puna, pisa pisape "Ei, ko ĩena ga otaveve Yesu nae Kalele nene!"

⁷⁰ Ana e marala la punu ga, Pita piro suri nene, pisa pisape "Peraga, nemninue suri na ko opisa ke ne."

⁷¹ Ana naga mial petania, pito tano e pupia pulutava na kove na kumali nene.

Ana e yo nene, sira ĩee taĳena ĩal naga, ana pisa pa yaru la naĳa asike ga lavisinia, pisape "Yaru nene, naga ĩena ga amio yaru nae Nasaret naĳa Yesu."

⁷² Ana Pita piro ke sina ga suri nene, pisa visena tai naĳa pe visena ĩarera, pisape "Peraga ĩa, in na nemninue nena yaru nene!"

⁷³ Ana yam plas ga, yaru la naĳa asike ga lavisin pulutava nene apimi puna ne Pita narui, ana apisa pania, apisape "Lelaga, ko na ko lala yaru tai, vanon naĳa memloge kilale naĳa ko osuĩa oĳan ke visena lala sa ga le Kalele ga lala."

⁷⁴ Ana Pita pisi ĩarera la sane, naga pisaar ga visena ĩarera lala, pisape "Lelaga ĩa, sinapane! Nepisa pa rui, inu na pe nekilia re nena yaru nene poli."

Ana e ke e pogos nene naĳa Pita pisa visena nene, terĩene tai kokoreko, ⁷⁵ ana kila Pita sitoĩal si visena kiena ne Yesu, naĳa naga pisa pania, pisape "Lelaga nevisa van ko, ĩisi na yemalo ke ga nene, pogos naĳa terĩene ve kokoreko re yam tai wa, ana ko oviro inu yam ve telu narui, ko ovisave omninue inu ga." Ana Pita mloge piowa naĳa piowa, ana naga pa vanua, naga tagi naĳa tagi.

Lala aĳure Yesu pa puna ne ĩarin Suĳe kiena ne le Rom lala naĳa pisuar ke Israel

Mak 15:1; Luk 23:1-2; Yoane 18:28-32

27 Ana e kolulagi nene, pogos naĳa mrae siar pa metava, yerkawa kiena ne yaru wa lala amio na-

sumonena kiena ne le Israel lala, la atotano ke sina ga vena avirantar ruru li mrapa tai, vena kilaen Yesu mare.² Pogos naþa la apisayu þisi, ana la apiar limana ne Yesu, la aþure naga pa puna ne Ðaelat, naþa naga pe þarin suþe nae Rom naþa naga pisuar ke Israel e pogos nene, ana la amligan Yesu e limana ne Ðaelat nene, vena naga liþere naga.

Sutas mēmar ke sina ga naga

Yurñaena 1:18-19

³ †Ana Sutas, naþa naga pielua Yesu þisi, naga pisu kilale naþa la amlipere Yesu þisi rui asape naga monar mare, ana e pogos nene naga mloge si piowagan suri naþa naga kila. Ana naga pilon si kiena sitomena narui, ana naga þar si selpa lualima yam telu nene, pa yerka wa la naþa apul naga sumo. ⁴ Ana naga pisa pan la, pisape “In na nekila mlamulena viowa nene, naþa inu nepielua yaru tai naþa pe kila re nena suri tai, ana kiau visena na kila na yoko aweþmar naga mare.”

Ana yerka wa la nene apisa ga pania, apisape “Ei, ve oimi otag re si van imimi. Imimi meþisin ko pa rui.”

⁵ Ana Sutas silin tetain kilavaru nene su tano e loyurña wa mña Ntewa, ana naga pa vanua, pa telan kolmekina e kilika, naga mare.

⁶ Ana yerka wa kiena ne yaru wa lala, la apano aþar kilavaru nene, ana la apisape “Kilavaru nene, kuruta kana yaru mlau vanon rui, a e kieta navisaluaena, ita taþatete teligan kilavaru na sanene va teke karo na Yurña Wa Mña Ntewa.” ⁷ Ana lala apisayuia, ana amla kilavaru nene, apa apul kinakinas nen porotano tai naþa nanua sumo, la apisape kiena kia “Porotano na piaki,” ana la amligan narin porotano nene pe lotap kiena ne wolawa lala. ⁸ Vanon suri ne nanene, pimi tol nanagane, yaru lala apisa ke narin porotano nene, asape “Porotano na Kuruta.”

⁹ A suri ne nanene kila visena tai kiena ne Navi-sawalena Sereþmaea pimi pe lelaga, naþa sumo naga kiena visena pisape

“La ala kilavaru naþa selpa ve lualima yam telu nene, na torokin maran kilavaru naþa le Israel lala apisa apisape mesmesun aul lua yaru,

¹⁰ ana la amla apano apul porotano kiena ne yaru na kilaen piaki nene, sa ga naþa Ntewa pisa pan inu sape nekila.”

Sek 11:12-13

Yesu suþmalu e marana ne Ðaelat

Mak 15:2-5; Luk 23:3-5; Yoane 18:33-38

¹¹ Ana la aþure Yesu pimi suþmalu se marana ne Ðarin Suþe Ðaelat, ana naga piun tan Yesu, pisape “?Ko ope Ðarin Suþe kiena ne le Israel lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisataþmea, pisape “Naga ke narui, sane ko opisa ke ne.”

¹² Ana pogos naþa yerka wa kiena ne þarin yaru wa lala amio nasumonena lala apisavisawal suri moki e Yesu, ana Yesu pisataþme re si suri tai poli. ¹³ Naga topuru ga toþna sanene, ana kila Ðaelat piun sina ga tania,

pisape “?Sanape, ko pe ositom re naþa la apisa suri viowa la moki e ko poli?”

¹⁴ Ana e lepas na suri la nene naþa la asurña apisa ke ne, ana Yesu pe pisataþme re si suri tai pan la poli, ana Ðarin Suþe nene milan paþisi.

Ðaelat naga taþnan pisape Yesu Monar mare

Mak 15:6-15; Luk 23:13-25; Yoane 18:39-19:16

¹⁵ Ana e pogos nene, la asike e pog na Ðaþagena na Sitorþalena Natamaliaena na wa, ana e kayui punu ga e þaþagena nene, Ðarin Suþe nae Rom nene naga silaga kila suri tai pa le Israel lala. Naga kila naþa visae la þasia asike e yurña naloge viowaena, la akilia avisa kia kiena ne yaru ve taaga naþa la sinelania, ana yokorena Ðaelat naga ligan lua naga molue. ¹⁶ Ana e pogos nene, yaru na kilaen politik tai naga moþna e yurña naloge viowaena, naþa yaru la akilia ruru naga, kiena kia Yesu Ðaraþas. ¹⁷ Þisi na, pogos naþa þina lala apimi ape moki lele taaga e marana ne Ðaelat, ana naga piun tan la, pisape “?Amiu sinemiun asape neligan lua ane molue sina iþasu pun amiu? ?Sinemiun Yesu Ðaraþas, pona Yesu naþa apio ke asape Navisaarena?” ¹⁸ Ðaelat piun sanene, vanon naþa naga kilia þisi rui naþa yerka wa ga lala kiena ne le Yu lala, la aþure Yesu pimi puna, sane yurñaena na vielueen ga, vanon naþa apisu naþa kiela yeririna taþena lala akekaran Yesu paþisi.

¹⁹ Ana e mña ga e pogos naþa naga totano ke e lenen naliþereena vena akila navisena nene, ana wona mligan visena pimi pania, pisape “Ko ve okila re suri tai va yaru nene. Naga pe kila re suri tai poli, ana na kole-malo nomomalio, nepisu naga, ana nanagane nemloge ke piowa vanon paþisi.”

²⁰ Sanene narui, Ðaelat sinenan pisape ligan lua Yesu naga vano, ana yerka wa lala kiena ne yaru wa lala amio nasumonena kiena ne le Yu lala, la akila kare sitomena kiena ne yeririna lala, la aþareran la paþisi vena la monar avisa va Ðaelat vena naga ligan lua Ðaraþas nene vano, a naga monar kila Yesu va mare.

²¹ Ana Ðarin suþe nene piun sina ga tan la, pisape “?Amiu sinemiun asape netaþnan yaru la lua nene, ana ane molue ga sane?”

Ana la apisataþmea, apisape “Imimi sinemimin Ðaraþas.”

²² Ana Ðaelat piun tan la, pisape “Poga ga, ana visae ve sanene, þisi na nekila ve sanapen Yesu nene naþa apio ke naga asape Navisaarena?”

Ana la punu ga apionia, la apisape “!Asuar naga e laki torovia!”

²³ Ana Ðaelat piun tan la, pisa pisape “?Vanon ya? ?Naga kila suri ya naþa piowa?”

Ana la apion manene la pa metava sane, la apisa apisape “!Asuarua, asuar naga e laki torovia!”

²⁴ Ana Ðaelat pisu naþa naga taþatete si taulu la, vanon naþa pupia mñaagena paþisi naþa pa ke metava rui, ana naga kus pialo na wii tai, ana e maran yeririna la nene, naga kevan limana ea, ana naga pisape “Kuru-

† 27:3 Yurñaena 1:18,19

ta na yaru nene naga pe su re e inu poli. Kiena marena, naga kiamiu yuřnaena ga nene."

²⁵ Ana pogos nařa yaru la amloge visena nene, la akiikii ke sina ga, apisape "Poga ga ne, suri ke nařa imimi sinemimin ke nanene narui e, nařa kiena marena pe kiamimi yuřnaena, a nařa kana kuruta suřna e imimi memio narimimi lala."

²⁶ Ana řaelat mligan lua řarařas molue si řasuře pa pula, sa nařa la sinelania, ana naga mligan Yesu e li mana ne kiena li na mara lala vena akoa naga, a vena aure naga va asuarua e laki torovia.

Li na mara lala akirakirai viowa pa Yesu

Mak 15:16-20; Yoane 19:2-3

²⁷ Ana yaru na kilaena mara lala kiena ne řaelat, la atar Yesu ařurelua pa vanua e yometava na kiena kumali nene, ana la apio pa kiela řegas nen li na mara tařena lala vena la aimi avisu Yesu. ²⁸ Ana la amiyenlua řmana kulsota, ana amiyen kulkota tai e naga nařa marana pe melia vivaga sa nařa řarin suře la amiyen, ²⁹ ana la ařar nenos nen kilsirili, ana ařan ruruia, amligan e řarina, sa nařa karo na řarin suře tai, a amligan řmena lakiavio tai e limana na řamarua vena lararia. Ana la asuřna akinai tano pania, la asuřna akirakirai viowa pania, la apisa apisape "Imimi meva tanon ko, ko nařa ope řarin suře kiena ne le Yu lala, imimi memieluar ko!" ³⁰ Ana la asuřna apilasiria naga, a amla lakiavio nařani, asuřna ařne řarina Yesu ea. ³¹ Ana pogos nařa la akirakirai piowa pania řisi, ařarlua kulkota nene e naga, ana amien si řmana kulsota la e naga, ana atar naga, apano vena asuar naga e laki torovia.

Asuar yesu e laki torovia

Mak 15:21-32; Luk 23:26-43; Yoane 19:17-27

³² Ana pogos nařa li na mara lala la asumon Yesu apa ke narui, amal yaru tai nae Saerin, kiena kia Saemon, ana la ařmareran pania asape naga towe kus laki torovia kiena ne Yesu vano. ³³ Ana la apa atol kunus tai, kiena kia Kolkota, nařa kana kinasia na asape yo nařa sane puriu na piařarin yaru. ³⁴ Pogos nařa apimi aporu e wos nen kunus nene, ana la sinelan asape ala kuruta namunena va Yesu vena munia, ana kuruta namunena nene was nen suri tai nařa melkalka sike ea, vena kila tasnena ne Yesu kapulu ga, ve lae manene re, ana pogos nařa Yesu munli suri nene, naga yepen mavin si munena.

³⁵ Ana la atar Yesu, asuari naga e laki torovia. řisi na, la akila sa nařa amlil řnapila, vena alual li nařa ane war řmana kulsota tai, a ane war tai, ³⁶ ana la atotano atořnaga e yo nene vena akirakira řnaga va avisu naga. ³⁷ Ana la asiri navisawalena tai, asuari teke metavan řarina, nařa pisawal suri nařa la ařneřmar naga mare vanonia, nařa pisa pisape "Yesu nene, řarin suře kiena ne le Yu lala." ³⁸ Ana e pogos nene, yaru navinauena lalua, asuari řmena ga la luoka e laki torovia sa ke Yesu, la amligan tai e lespasnena na řamarua, tařena e lespasnena na řařmeli.

³⁹ Ana yaru la nařa asuřna amialoro ke apa e yo nene, asuřna asisilin řarila, apisalele kare Yesu řisa, la apisa apisape ⁴⁰ †!Ke, suwala! Ko nene, nanua sumo ko opisa opisape ko okilia owe plan Yuřna Wa řmana ne Ntewa, ana ovisirlua ke sina ga e legiena ve telu ga, ana sanape narui? !Poga, ko ga otamalia ko lia! !Visae ko ope narin Ntewa kemua lelaga, ko otapulu e laki torovia nařna, otomi tano!"

⁴¹ E řelaga řna nena ga nene, yerkawa lala kiena ne řarin yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena, a li na sumonena kiena ne le Yu lala, la asuřna apitalia kare naga pařisi, ⁴² la asuřna apisa ke, apisape "Pona naga tamalia řna yaru tařena la moki yo rui, ana naga mninue kare si narui, tařatete si tamalia naga! ?Ana naga pe kieta řarin suře ita le Yu lala, pona peraga? Popon naga vitomi tano e laki torovia nanagane, vena ita teledaga e naga. ⁴³ A yaru nene pisape naga piawa e Ntewa, ana pisape naga Narina ne Ntewa. !Poga ga, tevisulia, visave Ntewa kekaran naga, yoko naga tamalia naga nanagane narui!"

⁴⁴ Ana yaru navinauena la lua nene, nařa asuar la e laki torovia amio Yesu, la řmena ga luoka asikol sina visena viowa kiena ne la nene pania.

Yesu mare

Mak 15:33-41; Luk 23:44-49; Yoane 19:28-30

⁴⁵ Ana kolipae ga, yemalolo pimi kalo make yo punu ga e yo nene, pano tol mrae telu yepekilavi, ⁴⁶ a lavis ga e pog nene, Yesu mlokai keviu e kiena visena ruru napo, pisa pisape "Eli, Eli, lařna sařatani?" nařa kana kinasia sape "Kiau Ntewa, kiau Ntewa, sanape nařa ko omligan inu neřneke sanene?"

⁴⁷ Ana yeririna lařasia nařa asuřmalu asuřna e yo nene, nařa la asuřna apisuvisu ke suri la nene, ana amlogepalia nařa Yesu mlokai sane, ana la apisa apisape "Ke, yaru nene suřna pio ke yermarua Elaisa, vena imi iila naga-o." ⁴⁸ Ana veraga ga, lala yaru tai kiriri pimi, mla lumlum tai, taron kuruta namunena nařa melkalka pa ea, miyurar te laki tai, ana kian va Yesu munia. ⁴⁹ Ana yaru tařena lala apisa apisape "Osuwa! Tevisulia wa, pona yokorena yermarua Elaisa vitomi tamalia naga, pona ve vitomi re."

⁵⁰ Ana Yesu mlokai manene sina, ana řere maron kiena yalua, tařnan ninuna pano, mare řan.

⁵¹ Ana pogos ke ga nene, pupia kulmrae nařa e Yuřna Wa řmana ne Ntewa, nařa mono ke yo wa nařa pe yo wa pařisi, naga purřa pito ga lika, siar metava pito tol tano. A yemninu, a pupia kilavaru lala pororowa la, ⁵² a e lotap, tampona na yaru mesmesu la moki na nanua sumo apikevike, ana kana yaru ne lala amamal sina. ⁵³ Ana la amolmolue e kiela tampona lala, ana siraun pogos nařa Yesu řmena ga mali sina ga e marena, la nene amial apa garu pulkumali wa Yerusalem, ana yaru la moki nařa apisula.

⁵⁴ Ana li na mara lala, amio kiela yerkawa, nařa la asuřna apisuuari ke Yesu, pogos nařa la amloge yemninu, a apisu suri la nařa kakate, la amilan pařisi,

† 27:40 Mat 26:61; Yoan 2:19

la sinela kurkur pano-o amiyuyuwawa, ana la apisa apisape "Aulai, yaru nene naga pe Narina ne Ntewa kemua lelaga naĝa ne!"

⁵⁵ †Ana sira la moki paĝisi e yo nene, la asuĝna asuĝmalu asike la perina sane, la asuĝna apisuvisu ke Yesu. La nene, naga la naĝa amolue garu Kalele nanua sumo, la asuĝna ataveve ĩna Yesu pano-o, a asuĝna amiila naga. ⁵⁶ Ana likan sira la nene, ana Maria tai naĝa sira nae Maktala, a Maria ĩmena naĝa anenane Semes amio Yosop, a sira ĩmena naĝa wona ne Sepeti.

Yosop sin Yesu

Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Yoane 19:38-42

⁵⁷ Ana yaru tai nae Aramatia suĝna ga, naĝa naga pe yaru na suri moki, kiena kia Yosop, a naga pe nalogena kiena ne Yesu tai. Ana pogos naĝa lavisi mrae vito tano, ⁵⁸ naga pa suĝmalu se marana ne Paelat, piun tania pisape kus tasnena ne Yesu. Ana Paelat pisa pa kiena li na mara lala, vena la akus tas nen Yesu imi vania. ⁵⁹ Ana Yosop kus tasnena ne Yesu, mliluwoia e kulmrae tai naĝa miyuwowo ruru po, ⁶⁰ ana naga pa mligan ĩmeke e puluve viu naĝa naga ĩmana, naĝa la ate mare ga ĝisi ga na wa. Ana la amelilivin pupia kilavaru na monoen puluve nene, pimi mono pulusa, ana Yosop la aĝasuĝe si apano. ⁶¹ Ana Maria lalua nene, naĝa lala tai nae Maktala, amio taĝena nene, lalua apimi asike e yo nene, la atoĝna tano ato mesmesun ga pulmaran puluve nene naĝa tasnena ne Yesu ĩmeke ea.

Li namara lala akirakiravan ĩna puluve

⁶² Ana suri la nene la apimi kakate e legiena na kilaen suri la punu ga su ruruia suĝmate Legiena Wa. Ana e legiena taĝena, naĝa sane Legiena Wa nene narui, yerkawa kiena ne yaru wa lala amio Varasi lala la apa asuĝmalu ase marana ne Paelat, ⁶³ ††ana la apisa apisape "Mesape mevisa ga van ko, Paelat, naĝa imimi mesitoĝmal ke visena kiena ne yaru na visokanena nene na wa, naĝa pogos naĝa naga mali ke ga wa, naga suĝna pisaar pisape 'Siraun legiena ve telu, ĝisi na nemali ke sina ga.' ⁶⁴ Ana visae ve sanene, imimi sine-mimin mesape meviun tan ko sanini, mesape ko oligan kioĝna li na mara laĝasia ava avisuar e puluve nene, vano vano tol kana legiena telu nene warovia. Visae peraga sa ĝisi kiena nalogena la ava akusvinaun tasnena, ana ĝisi na la avisokan, avisawal va yaru lala, avisave 'Naga mali sina e marena rui.' A visae la akila ve sanene, ĝisi na kiena navisokanena maro nene yoko imi viowa la sane, taulu naĝa nasumo."

⁶⁵ Ana Paelat pisa pan la, pisape "Poga ga, aure kiau li na mara laĝasia avano. Amiu akilia ava akila ruru make suri punu ga sa naĝa amiu ava akirakiravan ruru yo nene."

⁶⁶ Ana la apano, amligan pilu tai e kilavaru naĝa mono ke puluve nene, naĝa visae yaru tai melilivin kilavaru nene, ĝisi na pilu nene worovia, ana ĝisi na

† 27:55 Luk 8:2,3 †† 27:63 Mat 16:21, 17:23, 20:19; Mak 8:31, 9:31, 10:33,34; Luk 9:22, 18:31-33

akilia avisu kilalea. Ana la amligan ĩmena li na mara lala asuĝna akirakirava e puluve nene.

Puluve korena ga ĩmeke na

Mak 16:1-10; Luk 24:1-12; Yoane 20:1-10

28 Ana pogos naĝa Legiena Wa ĝarovia, ana e legiena na siraunia, naĝa legiena ĝesia na wik, pogos naĝa mrae ĝarpoyo, ana Maria nae Maktala amio Maria taĝena nene, lalua apanon asape avisuli puluve nene. ² Lalua apano atol yo nene, ana pupia yemninu veraga, vanon naĝa navisi kiena ne Ntewa tai mligan ma e peni, pitomi tano melilivin lua kilavaru nene, ana pa teke metava e wosia. ³ Ana marana pilavila paĝisi, a ĩmana kulsota merarava ruru po, naĝa miyuwowo na miyuwowo ruru po, ⁴ ana pogos naĝa li na mara lala la apisuia, la amarau pano pano-o amar-marlula asike ea.

⁵ Ana navisi nene pisi pan sira la lua nene, pisa pisape "Marauen toko. Nekilia ĩna naĝa amiu lua apimin ke Yesu, naĝa asuar naga e laki torovia, ⁶ ana naga pe mon re si e nini poli, naga mali sina, suĝmalu rui, sa naĝa naga pisaar sumo. Amiu lua aimi avisuia e naĝa tasnena momalio ĩmene. ⁷ Ana amiu lua ava vila ga, avisawal va kiena nalogena lala naĝa naga mali si e marena rui. Ana nanagane, yokorena naga sumo vito garo Kalele, ana amiu ĩmena ga yoko atove, avisu naga e yo nene. Nane kiau visena pan amlua nene."

⁸ Ana lalua akoskosin naĝa lalua amolue e puluve, lalua apano. Lalua apano na, sa naĝa lalua amarau ke ga wa ana lalua amloge sane akekara ĩmena ga paĝisi. Ana lalua akiriri apano vena avisawal lologena nene va kiena nalogena lala, ⁹ ana lalua apa ĩna sane, ana lalua apitawe Yesu. Lalua amilan kare naga paĝisi, ana naga pisi pan lalua, pisa pisape "Pokolulagi." Ana lalua apa akinai tano e naga, lalua atarar lana, lalua amlotun naga. ¹⁰ Ana Yesu pisa ga pan la luoka, pisape "Marauen toko. Amiu ga luoka ava avisa va wolai lala vena ato garo tano Kalele, ana e yo nene, la akilia avisu inu."

Li na mara lala la apa avisawal suri la nene

¹¹ Pogos naĝa sira lalua nene aĝasuĝela apa ke puna ne nalogena lala, e ke e pogos ga nene, ana li na mara lala ĝasia aĝasuĝela apa Yerusalem, la apa avisawal suri la nene naĝa kakate, van yerkawa kiena ne yaru wa lala. ¹² Ana la nene, la apio nasumonena taĝena lala apimi, ana la apa lele taaga amio la, ana la apisayu suri la nene pano-o ĝisi, ana la apiranaria asape la monar awar kilavaru keviu tai va li na mara la nene, ¹³ ana la apisi ĩmarera pan la, apisape "Avano avisavisawal va yeririna lala, avisave 'Peraga, kiena nalogena ga la nene! Apimi kolemallo, e pogos naĝa imimi mesuĝna momomalio ke ga wa, ana la apinaun tasnena akus apano.' " ¹⁴ Ana la apisa ĩmena ga pan la, apisape "A visae visena na suri nene va tol Paelat, ĝisi na imimi ga mevano mekila ruru memio naga, ĝisi na amiu ve aloge re visena tai vanonia."

¹⁵ Ana li na mara la nene akekaran kilavaru nene, amlavia, ana la apano apisovisokani e yo punu ga sa

naþa yerkawa la nene apisa pan la, a suri nene kila le Israel lala la apisavisa ke visena nene pimi tol nanagane.

Yesu pimi puna ne kiena nalogena lala

Mak 16:14-18; Luk 24:36-49; Yoane 20:19-23

¹⁶ †Ana nalogena la lualima taaga pa taaga nene apito garo tano Kalele, e tavie naþa Yesu pisaar pan la,

¹⁷ ana pogos naþa la apisu naga, amlotun naga, ana la þasia la asitom þele ga asape Yesu re nene poli. ¹⁸ Ana

† 28:16 Mat 26:32; Mak 14:28

Yesu pimi lavisin la, pisa pan la, pisape “Ntewa mligan suri punu ga nae ma e peni a nae mñena ga e yomara-va nini, e luñau, vena nevesuþen la. ¹⁹ ††Sanene, nemligan plan amiu ke narui, vena amiu monar ava e yolai punu ga na yomarava nini, amiu monar aurela aimi ave kiau nalogena lala, naþa amiu akela e kia kiena ne Ata, Narina, a Ninuna Wa, ²⁰ a naþa avian la mñena ga vena alogear visena la naþa nepisa pan amiu þisi rui. Ana amiu monar asitoñali luen ga, naþa nesuñna nemio amiu silaga, vano vano-o tol luas nen pog nini.”

†† 28:19 Yuñnaena 1:8

Mak

Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, , naga siari e visena tai naþa sape lologena wo nene, naga lologena wo kiena Yesu Kristo, narina Ntewa. Mak kilologia naþa Yesu pe yaru na yuþaena kiena ne Ntewa, a kiena visena m̄areraena sike ea. Tekilia tevisu kiena m̄areraena pogos naþa piyan ke yeririna lala, a m̄eneplan m̄ena yermare lala, a naþa warplan milamulena viowa kiena yaru lala. Yesu pisawal kiena kia tai, sape naga Narina Yeririna, naþa naga pimin taþan kiena maliena vena warplanen milamulena viowa kiena yaru lala, vena akilia aure matan nalogeviowaena, yepela melala.

Mak pisayu manene yuþaena kiena Yesu pa laa sane, amio kile lala naþa naga myuþaenia, taulu naþa pisayu kiena visena lala.

E tusi nini, Mak pisayu þesan Yoane Nakeena amio kiena yuþaena, a naþa Yoane kee Yesu. Siraunia, pisayu naþa Yermare taþali Yesu. A siraun m̄ena suniena plas na visena nene, naga pisayu yuþaena kiena Yesu la narui naþa kila ruru yaru la naþa amai apimi apowo sina a naþa naga piyan ke yeririna lala. Pogos naþa Yesu kila kiena yuþaena lala, silaga kiena nalogena la asuþa akilia ruru naga amio kiena þelaga lala pa laa sanene. Ana e pogos nene, yaru laþas pe akekaran re Yesu poli, sinela kar Yesu paþisi. Marana na maro la na tusi nini apisayu malena kiena ne Yesu e kiena legiana olua na maro e yomarava nini, a pupia suri naþa pisayuia, nane kiena marena, a naþa mali sina.

E marana na keviu 16, yaru moki asitom asape Mak naga siri tusi nene tol ga marana na ve tokaki orelu, ana marana na ve tokaki la ne siraun nene, pona yaru taþena naga siria yo.

Komþasnen suniena la naþa sike e tusi nini

Yuþaena kiena Yoane Nakeena 1:1-13

Yuþaena kiena Yesu garu Kalele 1:14—9:50

Yesu molue Kalele pa Yerusalem 10:1-52

Legiana olua na maro kiena Yesu naþa kila kiena yuþaena Yerusalem, a yo make la naþa lavisin Yerusalem 11:1—15:47

Yesu mal sina 16:1-8

Yesu pimi m̄alivin kiena nalogena lala a naga pa mae peni 16:9-20

Yoane Nakeena sike e yokorena pisawal ke visena kiena ne Ntewa

1 Na nene Lologena Wo kiena Yesu Kristo naþa narina Ntewa. ² Suniena na Lologena Wo nini siar e Yoane Nakeena, sa naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pisayu naga konua rui e visena tai naþa Navisawalena Aisea pisawalia, naþa Ntewa pisa pisape *“Naga pe yaru tai nalologonen kiau visena, naþa nemligan naga sumon ko, pe na kilaruruen mrapa lala kioþa mekiki ruru wo.*

Mal 3:1

³ Ana naga suþa pioþion ke e yokorena, pioþion ke pisa ke pisape

“Ami na monar akila ruru mrapa lala kiena Suþe Ntewa, amesmes ruru wo,

vena naga kilia yali ea imi kate e kiamiu malena lala.’”

Ais 40:3

⁴ Sanene narui, Yoane Nakeena pimi kate e yokorena lepas naþa Yutea, ana mlologon ke visena kiena ne Ntewa pan yeririna lala. Naga pisawal ke pan la pisape *“Amiu monar avilopu amiu e kiamiu mlamulena viowa lala, aimi, vena nekee amiu e wii nakeena, þisi na Ntewa viewo amiunia.”* ⁵ Ana þisi na yeririna la moki nae Yerusalem amio nae pulkumali taþena e lepas naþa Yutea, la apa amiyagogan Yoane, ana la apisa plan ke kiela naviowaena lala pania, ana naga kee la e wii naþa Yortan.

⁶ Ana pogos naþa Yoane Nakeena sike e yokorena sanene, naga kila sa ga yermarua navisawalena tai na konua rui naþa Elaisa, sa naþa pe miyen re kulsota la naþa po poli, ana m̄ana kulkota ape ga e vilulus nen

sur mali tai naþa kiena kia kamel, ana kulka na mēþe-na amiyuþmaen e narin kulus nen puluk tai. A kana kinnanena e yokorena nene, naga kurpo ga ne amio kopululus nen lago na yoþmarua, naþa kiki sane purutevi. ⁷ Ana pisaar pan yeririna lala, pisa pisape “Þisi na yar tai, naþa puryuna mārera taulunu, naga yoko siraun inu imi. Yar nene, naga to laa metavan inu, in na pe netorokin re poli naþa neulounia neyen plan kiena kulus nen lana, pona nekila si yuþmaen tai ne sanene vania. ⁸ In na nesuþma nekee amiu e ga e wii, ana yoko naga kee amiu e Ninuna Wa.”

Yoane kee Yesu

Matiu 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ Ana Yesu mligan pulkumali naþa Nasaret, e lepas naþa Kalele, pimi e lepas naþa wii nae Yortan, ana Yoane kee e wii nene. ¹⁰ Ana pogos naþa kee pae Yesu, Yesu suþmalu, molue e wii pa metava, ana veraga ga ma e peni pietava pania, naga māl Ninuna ne Ntewa pitomi ke tano sa ga manu naþa loþne, pitomi mesmes ga koan te naga. ¹¹ †Ana lala amloge Ntewa nae ma e peni pis pitomi, pisape “Ko, ko ga taaga ope naruu wawa, ana nepinaia ko paþisi. Sineu si ko, nekekaran ko paþisi.”

Yermare taþali Yesu

¹² Ana e pogos mña ke nene, Ninuna Wa þere Yesu naga taaga pa laa perina sane e yokorena, ¹³ ana Yesu suþma e nene tol legiena lualima yam vari, naþa Yermare taþali naga paþisi. Yesu sike amio sur mal tetan lala e lele nene, ana navisi kiena ne Ntewa lala apimi apisuar ke naga.

Yesu siar kiena yuþmaena garo Kalele

Matiu 4:12-17; Luk 4:14-15

¹⁴ Ana siraunia, apim atarar Yoane Nakeena, aþere pa akotawea e yuþma naloge viowaena. Ana pogos naþa Yesu mloge lologena nene, petan yo þasuþe pato si lepas naþa Kalele, ana siar e pogos nene, naga mlologon Lologena Wo kiena ne Ntewa.

¹⁵ ††Ana pogos naþa naga mlologon ke, pisa ke sape “Nanagane na, Ntewa kilia sane pe pog mesmes naþa monar avilopu amiu narui. Navesuþenena kiena ne Ntewa naga pimi ke pun amiu narui, monar avilopu amiu, alelaga e Lologena Wo nini.”

Yesu pio yar na wereen ika la vari

¹⁶ Ana siraunia, Yesu naga suþma mialoro ke e is nen pupia lapa nae Kalele, māl yaru la lua nawereen ika, nane Saemon amio wenla Antru, lalua asuþma aþere ke kiela lilivi. ¹⁷ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Amiu lua aim atavevenu. Yoko nekila amiu ave li nawereen yeririna lala aim ave kiau.” ¹⁸ Ana veraga ga lalua nene amligan kiela lilivi lala, ataveve Yesu.

¹⁹ Ana Yesu mial pali laa sane, kirawal narina ne Sepeti la luoka, nane Semes amio wenla naþa Yoane.

† 1:11 Mat 3:17, 12:18; Mak 9:7; Luk 3:22 †† 1:15 Mat 3:2

Lalua atotano ke e pulus nen kiela waa, akila ruru ke kiela lilivi lala. ²⁰ Ana pogos naþa Yesu kirawal lalua nene, pio la, vena la mña ataveve naga, ana asuþmalu, amligan arimala Sepeti naga mēke e waa amio kiena yaru nayuþmaena lala, lalua ataveve Yesu.

Yesu pilelua ninuna viowa tai

Luk 4:31-37

²¹ Ana Yesu amio kiena yaru lala amial apa atol pulkumali naþa Kapeneam, ana e Legiena Wa, apa e yuþma nalotena, ana Yesu naga pian yeririna lala e Visena Wa kiena ne Ntewa. ²² †Ana la naþa amiyagoga-nia amilan paþisi, komin naþa amloge navianena kiena ne Yesu naga pe taþena, pe sa re navianena kiena ne kiela navianena la poli, komin Yesu naga kiena urmi po, puriukawaena kiena ne Ntewa teke ea.

²³ Ana e pogos nene, yaru tai naþa ninuna viowa teke e naga sike amio la, ²⁴ kila yar nene, naga mñaþaaga kare ga paþisi, naga pis pa Yesu, pisape “?Yesu nae Nasaret, kioþma ya ne teke e imimi? !Po ko na opimin osape okila kare imimi! In na nekilia ko pa rui, ko na ope Yar Nowo Wa kiena ne Ntewa.”

²⁵ Ana Yesu pis mārera pan ninuna viowa naþane, pisaluþar pania, pisape “!E, ko na ve ovis re! !Oure vetan yar nene nanagane ga ne!” ²⁶ Ana ninuna viowa naþane kila yepen yar nene miokamarmare, mñaaga keviu yam si tai, þisi na molue petania pure pano.

²⁷ Ana yar la nae yo nene amilan sur nene paþisi, asuþma apisasayu ke Yesu, asape “?E, sanape na sanene? ?Navianena viu si tai nene, pona yar ne? Yar nene, naga puriuna kawa paþisi ne, pis ga pan ninuna viowa lala, ana amlogearia.” ²⁸ Ana komin sur ne la nanene narui, akekarania, apisa ruru kia wo kiena Yesu pa e yo lala pa þar punu yo punu ga e lepas nae Kalele.

Yesu kila ruru anenane wona Saemon Pita, amio yeririna taþena si laþasia

Matiu 8:14-15; Luk 4:38-39

²⁹ Ana Yesu amio yaru ne la nini, Semes amio Yoane, a Saemon amio Antru, lala amolue petan yuþma na lotena, apa e yuþma mña ne lalua nene Saemon amio Antru, nanene e pulkumali mña ke ga naþa Kapeneam. ³⁰ Ana e uþma mña lalua nene, anenane wona Saemon naga mai mēke ea, yepena pisusun, momalio ke e mña tog, ana lalua apisawal pa Yesu. ³¹ Ana Yesu pa tarar limana sira marua nene, tarlua toþmalu e mña tog, ana yepena pimi manin sina, naga suþmalu, pa piran kala kap.

³² Ana e mña nena e legiena nene ko yepekilavi, pogos naþa Legiena Wa þarovia, sane mrae pito kovio pa rui, yeririna lala aþure yar la naþa amai, a la naþa yermare la asike e la, apim pu Yesu, ³³ ana la moki manene la, sa naþa lavis la punu ga nae kumali nene apim asuþmalu e mratava na yuþma nene. ³⁴ Ana Yesu kila ruru yeririna la moki naþa amain inanena taþena lala, a mñene plan yermare la moki petan yar lala, pisawo yer-

‡ 1:22 Mat 7:28,29

mare lala sape ve avisa re si sur tai, komin akilia pa rui sane naga pe Navisaarena kemua lelaga kiena ne Ntewa.

Yesu mlologon ke e yo lala lepas nae Kalele

Luk 4:42-44

³⁵ Ana kolulagi, pogos naŕa lakaporo pe kokoreko re poli waa, Yesu suŕmalu, naga taaga mial petan uŕna, ana pa e yo ŕmano tai, mlen pa Arimana. ³⁶ Ana sirau-nia, yeririna la apimi akale si naga uŕna, ana Saemon la aŕna re si naga poli, la apa akalea. ³⁷ Lala akale ŕna pano-o, aŕnal naga e yo naŕane, apisa pania, asape "Yeririna taŕena la moki apimin akale ko ke."

³⁸ Ana Yesu pisape "Ee, nekilia ŕna ga. Ana peraga, monar teva ŕmena ga e pulkumali taŕena laŕas naŕa sike ga waa, vena nekilia nelologon ŕmena Lologena Wo nene van la. Sur ne na nene, in na nepetan ma ne nepitom nesike e yo nene."

³⁹ †Ana ŕisi na Yesu pato mialoro ke e yo punu ga garo Kalele, mlologon ke e yuŕna na lotena kiena le Yu lala, pile plan ke ŕmena yermare lala moki petan yeririna lala.

Yesu kila ruru yaru tai naŕa leperosi se yepena miania

Matiu 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Ana yaru tai naŕa leperosi sike e yepena pimi puna Yesu, kinai tano puna, piun ŕareran tania, pisape "Awwis, visae ko na otaŕan ga, nelelaga sane ko ga okilia okilarurunu, neikiki sina."

⁴¹ Ana Yesu sinena miye manene yaru naŕane, naga pe maraun re sape visae tol lae naga vanon kiena inanena, ana naga mligan limana te naga, pisape "Inu ne-taŕmania, nanagane monar yepeŕna ikiki sina." ⁴² Ana veraga ga yepena miania, leperosi nene ŕisi petan yepena, naga mekiki sina. ⁴³⁻⁴⁴ Ana Yesu ŕareran pania, pisa pisape "Omloge ke ne, ovano ve ovisawal re suri nene wa, ana nanagane ga ne ova okom puna yaru wa vena naga kilia visuveve yepeŕna. ŕisi na monar ova okila lotena va Ntewa a okila ŕmena kuŕaŕaena na ikikiena nene naŕa Mosis pisa, sape yaru monar kila vanon sur na sa nene, ana ŕisin sur nene, yar wa kilia visawalia sape nanagane na leperosi naga ŕisi." Ana Yesu pitetalia naga pano.

⁴⁵ Ana pogos naŕa yaru nene pano, pa pisayu sur la nene pan yeririna lala punu ga, kila sane visena nene pa ŕar punu yo, pano-o kila sane Yesu pe mial re si pa loyurŕna e pulkumali taŕena la poli, komin visae vano, yoko yeririna la ve moki aiminia. Naga suŕna ga perinan pulkumali lala, ana yeririna lala asuŕna apetan ke kiela pulkumali lala, apimi puna.

Yesu kilia viewo ŕmena mlamulena viowa kiena yeririna lala

2 Ana legiena laŕas ŕarovia, Yesu ŕasuŕe si pa ma pulkumali naŕa Kapeneam, ana pe piavi re poli, yeririna la amloge asape naga pam si rui. ² Ana ŕisi na

† 1:39 Mat 4:23, 9:35

la moki naŕa apim puna, yo loyurŕna naga pulen la paŕisi, a vanua ŕmena e mratava naga yepa vitokaki ga. Ana pogos naŕa la asike lele taaga sanene, Yesu mlologon Visena Wa kiena ne Ntewa pan la. ³ Ana e ke e pogos nene na, yar laŕasia atar yaru tai naŕa minana pimi, naŕa yepena wetelu ga mare. Ana la vari atar ga naga e ŕmana tog naŕa mono ke ea pimi.

⁴ Ana pogos naŕa apim atol yo naŕane, apisu sane yo pule pa rui, taŕatete si atar kiela erau nene va lavisin Yesu. ŕisi na lala ataryaun naga apa metava e wos nen yuŕna naŕane, lala aŕnepo wos nen yuŕna metava mesmesun ga e naŕa Yesu sike ea, amligan malumun yaru naŕa mono ke e ŕmana tog, pitomi tano e pulmas naŕane, pito loyurŕna.

⁵ Ana pogos naŕa Yesu kira pisu sur nene, kilia sape la nene, amlelaga ŕarera e naga paŕisi sane yoko naga iila kiela inanena nene, naga pisa pania, pisape "Naruu, in na nepiewo kon kioŕna mlamulena piowa lala."

⁶ Ana e pogos nene yaru navianena na visaluena la ŕasia asuŕna ga, amloge ke visena kiena ne Yesu. Ana ŕisi na la kiela sitomena la miyuŕnae piowa ke e sur nene, ⁷ apisa kare ke naga, apisape "?Yaru nene pisalele kare ke kia wa kiena ne Ntewa sanape na sanene? Ntewa naga taaga kilia viewo mlamulena viowa lala, pe yar re si tai poli, ana yaru nene pis ke sanene, naga sitom ke sape naga pe Ntewa narui."

⁸ Ana veraga ga, Yesu mnunulu-ŕaria sape asitom ke piowa sanene e naga, ana pis pan la, pisape "?Komin ya ne sinemi la pulen ke sitomena viowa la ne sanene? ⁹ Visae nevisa ve sanini van inanena nene, nevisave 'Nepiewo pa kioŕna mlamulena viowa rui,' pona nevisa vania nesapenua 'Osuŕmalu, osulowar moŕna tog, oyali,' ana e visena lua nene, tai naga ŕareran navisaena, a tai naga meme ga naŕa avisa. Naŕa sape 'Osuŕmalu, oyali,' naga ŕarera manene laa, komin yoko akilia avisuluŕar sane kiau visena nene pe lelaga pona pe pe lelaga re poli, naŕa yaru nene suŕmalu, pona pe suŕmalu re poli. ¹⁰ Ana nagane, neyuŕnaen sur tai naŕa amiu asitom ke asape Ntewa ga naga taaga kilia yuŕnaenia, vena akilia avisuluŕar sane Narina Yeririna naga kiena puriukawaena torokin naŕa viewo mlamulena viowa lala na yomarava nini. Amiu ayagogan ruruia."

¹¹ Ana Yesu pisa pa yaru na inanena naŕane, pisape "Nepisa pan ko, osuŕmalu, osulowar moŕna tog, oyali ova uŕna."

¹² Ana veraga ga, e maran la naŕa apisu ke, suŕnal sanene, kus ŕmana tog, mial pa vanua pa uŕna.

Ana pogos naŕa ŕina la nene apisu sur nene, amilan paŕisi, amieluar Ntewa, asape "Awee, pe tepisuli re sur tai sanene poli wa e kieta malena, ŕane ga ne."

Yesu pio Matiu naŕa kiena kia tai Livae pimi tavevea

Matiu 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³ Ana Yesu ŕasuŕe si pito garo e is nen pupia lapa, ana ŕina la moki apim lele taaga e yo nene akovivia, naga pian la ke. ¹⁴ ŕisi na naga mial laa pa sane, kiraw-

al yaru tai teke e kiena yuřnaena e yuřna na warpoloen kururu varu na takis. Yaru nene naga Livae, narina ne Alpeas. Ana Yesu pion pania, pisape "Oimi otavevenu." Ana veraga ga Livae suřmalu, taveve Yesu. ¹⁵ Siraunia, Yesu pa kinana e yuřna řmana Livae, ana e pogos nene, li nawarpoloen řmena takis la moki, amio řarřmarera tařena la, nařa apimi atotano veraga amio Yesu amio kiena nalogena lala, komin e legiena nene, yeririna kar la ne nařa atavevelili řna Yesu. ¹⁶ Ana navianena navisaluaena la řasia, nařa la ape le Varasi lala, apisu nařa Yesu teke veraga amio yaru la ne sanene, apiun tan nalogena lala, apisape "?Komin ya ne kiamiu navianena kinan ke veraga amio řarřmarera la sa nene?"

¹⁷ Ana Yesu mloge visena nene, pisatařne la, pisape "Yaru la nařa yepela poga ga la pe sinelan re asape ava puna ne yaru nakilaruruen maiena la poli, ana la ga nařa amai, la na sinelan pařisi. In na pe nepimin re nařa nevio yaru la nařa apisa ke asape amesmes řisi rui e marana ne Ntewa vena ataveve inu, peraga, in na nepimin li viowa la sane la nini."

Naviunena tai e lepas na monsilena

Matiu 9:14-17

¹⁸ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yoane Na-keena amio le Varasi lala ařuar ke řelaga namonsilena nakilaen lotuena van Ntewa, ana yeririna la apim pu Yesu, apiun tania, apisape "?E, sanape ne nařa nalogena kiena ne Yoane la amonsilu pe nakilaen leniena, a nalogena sa le Varasi řmena lala, akila ke maran taaga, ana komin ya ne kiořna nalogena lala pe akila re poli?"

¹⁹ Ana Yesu pisatařne la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara pařisi pogos nařa naga sike amio la, ana řisi na sinela viowa pogos nařa sa naga ure matan la, ana pisape "?Pogos nařa yaru natalopa-ena sike e řařagena amio kiena erau lala wa, asitom ke asape lala monar aligan kinanena na řařagena? Peraga. ²⁰ Ana siraunia, visae pogos tai nasinekar kiena ne yaru nene lařasia aimi aurelua naga vetan kiena erau lala, e pogos nene narui kiena erau la nene akilia aligan kinanena, komin nařa la sinela piowagan manene naga."

Sur viu amio sur marua

²¹ řelaga na monsilena nene, naga řelaga marua tai na lotena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan pisape kila meraravan van la sape řelaga marua la ne sanene, la tařatete yakol si amio suri viu la nařa naga pian lan ke ne. Ana pisa řakaiwa tai e lepas nene pan la, pisape "Tařatete tela kinakina kulmrae tai nařa pe urviu ana tesuluwo ruru pulus nařa teke e kulsota marua nene, komin kulmrae viu nene kilia urewowa kulsota nene komřas, řisi na pulus naga kilia vim ve keviu laa sane. ²² Ana kuruta na munena nařa sirpup pava ke ga wa, tařatete tetaron vito e kulus nen nane nařa pe urmarua, nařa ataron kuruta na munena pito ea yam moki rui. Ana visae tekila ve sanene, yoko kuruta nařani lapa, kila kulus mapoa, kuruta namunena naga taroi, a kana pias nena piowa nena ga. Ana kuru-

ta viu, monar tetaron va e kulus nen nane nařa pe urviu, řmarera ruru po, ana tekilia teligan ruru mořna yam ve piavi."

Yesu pe suřen Legiena Wa

Matiu 12:1-8; Luk 6:1-5

²³ Ana e legiena tařena si tai, nařa pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amial apano, ana kiela mrapa naga pa kom lokove na kona lala. La amial řna sanene, pano-o kiena nalogena la viso kari la, ana apae plan kona lařasia akania. ²⁴ Lala akila ke sanene, le Varasi la řasia asuřna e nařane, nařa akirawal ke Yesu lala, apisa pa Yesu, apisape "!Ei, okira! Kiořna nalogena la akila ke sanene, la pe pon re akila sanene e Legiena Wa poli, sa ve sanene la akilaro ke kieta navisaluaena ne."

²⁵ Ana Yesu pisatařne la, pisape "?Pona pe amiu apuloli re e Visena Wa pogos tai poli yo, nařa pisayu sur la nařa řarin Suře Keviu Tepet kila nanua sumo? !Amiu akilia ruru pa rui! Naga amio kiena yaru lala viso kar la pařisi, ²⁶ naga pa loyuřna e lele wa kiena ne Ntewa, mla kilaparavi wa nařa navisaluaena pisape yar wa ga lala akilia akania, řisi na Tepet la akania. Ana Apieta, nařa pe řarin yaru wa e pog nene, naga tařan ga pan la.

²⁷ "Nevisa van amiu, sane kieta navisaluaena lala pe pe na řmareran kare itaen re si poli. Ve sanene na, Legiena Wa naga pe pe na kila kareen re si malena kiena yeririna la poli, ana pe naiila itaena. ²⁸ Ana Narina ne Yeririna nařa pe suřen sur punu ga, naga ke narui pe suřen řmena Legiena Wa, naga ga kilia visa ya nařa tekilia teyuřnaen e Legiena Wa, a nařa ve teyuřnaen re."

Yesu kila ruru lima ulu tai e Legiena Wa

Matiu 12:9-14; Luk 6:6-11

3 Ana e Legiena Wa si tai na, Yesu naga pa si e yuřna na lotuena, ana e pogos nene, yar tai naga řneke loyuřna nařa limana tai pulu. ² Ana le Varasi lařasa nařa sinela kar ke pa Yesu rui, asike lavisin naga e pogos nene, la asape apisuar ruruli ke naga, vena alual li řelaga viowa řasia e naga, ana sinelan asape avisuli řmena yoko Yesu kila ruru lima ulu nene e Legiena Wa nene pona ve kila re.

³ Ana Yesu pisa pan yar nařane, pisape "Osuřmalu, ovam metava e nini wa," ⁴ ana naga piun tan la nařa asike ne, pisape "?E, kieta navisaluaena pisa ke sape tekilia teyuřnaen yara la ne e Legiena Wa lala? ?Pisa ke sape tekilia teyuřnaen sur la nařa po, pona sur la nařa piowa? ?Po pisa ke sape tekilia tetamalia yaru, po towemořaria?"

Ana la nene pe apisa re si sur tai poli.

⁵ Ana Yesu kira pisuveve la, pisu marala la řmarera ga sike na, ana naga mloge piowa manene pařisi vanonia, ana sinena kari la. Ana naga pis si pan yar nařa limana pulu, pisape "Kian mesmesun li lumořna wa." Ana pogos ga nařa yar nene kila sanene, limana pimi po sina ga. ⁶ Ana le Varasi la amolue, apa mesmes ga

apisu yeririna kiena Suře Erot, nađa lala akilia alual li mrapa tai na weřaren Yesu ve sanape.

Yeririna la moki apimin Yesu

⁷ Ana Yesu amio kiena nalogena la apetan la, apato si garo pupia lapa, ana yeririna la moki atavevela apatove. Yeririna la nene, laďasia amolue e yo taďena lala nae Kalele, ⁸ a la ďasia apitom tano e lepas nađa Yutea, amio pupia kiela kumali nađa Yerusalem, a ďas apitom e lepas nađa Itumea, a ďas apitom e wii nađa Yortan lepas na vano, a ďas akom ma pupia sive keviu e yo lala nae kumali keviu lua nene, Taea amio Saeton. La punu nene amloge pa visena na sur la nađa Yesu miyuřmaen ke rui, ana asape aviminia.

⁹ †Ana pogos nađa la punu ga nene asike e is nen lapa, Yesu pisa pan kiena nalogena la pisape ava avisawo narin waa tai tořna ga, komin yaru la nene moki liu, ana naga yepen mavin sape sa řisi yar la aim yo kuskus manene la puna. ¹⁰ Na nene komin naga kila inanena la moki amloge po si rui, ana yar taďena la nađa aminana ke wa, la řmena moki nađa asusunlan ke asape aimi lavisin Yesu, vena atol ga naga.

¹¹ Ana e pogos nene, visae ninuna viowa la asike e yeririna la řasia, visae avisu Yesu, lala monar avatanonia, akinai e mia lana, avion řmareran, avisave "Ko na ope narina Ntewa." ¹² Ana Yesu pis řmarera pan ninuna viowa la nene, pisaluřar la pisape yoko ve avisawal re sanene van yaru lala avisave naga ai.

Yesu mliganar kiena nalogena la lualima taaga pa lua

Matiu 10:1-4; Luk 6:12-16

¹³ Ana siraunia, Yesu naga pa metava e yo nađa pe kunusia, naga pio yeririna laďasia pisape aimi puna. ¹⁴ Ana pogos nađa apimi, naga mliganar la lualima taaga pa lua, pisa pisape lala ave nalologena, nađa kiela yuřmaena na ve sanini: yoko monar la ayal luen ga amio naga, a yoko naga ligan la vena akus Lologena Wo va e yo lala, ¹⁵ a yoko puriukawaena na řmeneplannen yermare sike e la.

¹⁶ Ana kia kiena ne nalologena ne lala sanini:

Saemon, nađa Yesu sikiapu si ki viu tai Pita,

¹⁷ a Semes, nađa narina ne Sepeti,

a Yoane nađa wenla ne Semes nene, nađa Yesu sikiapu lalua nene rui, asape Ponases, nađa kana

kinasia pisape la lua nene ape polilu nena ga,

komin la lua nene, pulgola apismolue lue ga,

¹⁸ a Antru,

a Pilip,

a řatalomiu,

a Matiu,

a Tořnas,

a Semes nađa narina Alpeas,

a Tateas,

a Saemon, nađa kila politik pan le Rom lala,

¹⁹ amio Sutas nae Kariot, nađa siraunia pielua Yesu.

Namratava puna ne Yesu asitom ke asape naga pe

wowe

Matiu 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10

²⁰ Ana siraunia, Yesu řasuře si uřna, pupia řina la apim si puna, ana Yesu amio kiena nalogena la amiyuřmaen la řna pano-o pe aparurula re nena ga, akinana re poli.

²¹ Ana la nađa e mratava puna ne Yesu amloge nađa naga miyuřmae manene la pa sanene, amloge řmena yar taďena la apisayu ke naga, apisape "Yar nene kikalalu pa řarina rui!" ana anena amio wenla lala, apano asape aurelua naga vetan la.

Yerkawa řmena lala apisa ke asape Yesu miyuřmae ke ga e puriukawaena kiena ne Yermare

²² †Ana e pogos nene, navianena na visaluaena laďasia amligan ma Yerusalem apitomi e yo nene, la řmena apisayu ke Yesu pan yeririna lala, asape "Yaru nene, suře kiena yermare la nađa Pelsepel, naga pa řmeke e rui," ana apisa řmena, asape "Yar nene, naga řmena pile plan ke ga yermare lala e puriukawaena nađa Pelsepel tařnan pania."

²³ Ana Yesu pio la apimi lavis puna, pisi pan la e řakaiwa, pisa sape "?Sanape, amiu asitom ke asape Yermare naga kilia řmenelua sina Yermare? Naga taďatete nena ve sa nene!" ²⁴ Visae suře tai, kiena yeririna la aureure, sane komřas la na akawela ke amio laďas, yuřmaena kiena suře nene taďatete ga suřalu. ²⁵ A visae uřna tai, la aureure nađa la řasia asape ařmene plan lala řasia, yoko yeririna la nene taďatete asu ruru pogos tai. ²⁶ Ana sa řmena nene, sa yermare kiena Yermare Lego, la řasia asuřmalu asape akilali nađa ařmene plan lala řasia, nanene kana kinasia sane nasuřenena kiena Yermare taďatete suřal řmarera, kiena puriukawaena naga řisi. !Ana peraga, yermare řmarera ke ga wa!

²⁷ "Kam na apisu ke ne, visae yaru tai sinenan ke pisape va loyuřna řmana ne yaru řmarera tai vena vinaun kiena sur lala, naga monar war kilika viar ke ne yaru řmarera nene sumo wa, řisi na kilia war plan kiena suria. Ana nekila ke sanene pan yaru řmarera nene Yermare."

²⁸ "Lelaga nepisa ke pan amiu, mlamulena viowa kiena yeririna lala, amio visena viowa la nađa apisa ke nene, Ntewa kilia viewo la vanonia, ²⁹ ‡ana yar nađa visae visanena kare Ninuna Wa, visa kiena yuřmaena řasia Yermare Lego ga naga miyuřmaenia, yar na sa nene taďatete tol naviewoena pogos tai, kiena mlamulena viowa nene tolue ga vano-o taďatete řisi pogos tai."

³⁰ Yesu pisa ruru si visena řmarera nene pan la komin la nene la ke narui nađa apisa ke asape ninuna nađa teke e naga pe ninuna viowa ga tai.

† 3:9 Mak 4:1; Luk 5:1-3

†† 3:22 Mat 9:34, 10:25 ‡ 3:29 Luk 12:10

Anenane Yesu amio wenla lala apim asape aurelua naga

Matiu 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ Ana anenane Yesu amio wenla la apimi akate e pog nene, asuñal ga asuñna vanua, amligan visena pavinia vena naga vitom katen la. ³² Ana e pogos nene, pupia ñina atotano ke lavisin Yesu, ana visena nene pa tol naga, la apisa apisape “!E, anoñna amio womla lala asike vanua, asape avis kone amio ko wa!”

³³ A Yesu pisatañne la, pisape “?A aneu naga ai? ?A wolai lala ai?” ³⁴ Ana kira pisuveve la naña ateke lavisinia pisa pan la pisape “!E, apisu ke ne! Aneu, amio wolai lala, la ke nene narui. ³⁵ Komin yaru naña miyuñnaen sur naña Ntewa naga sinenania, yar ne sanene naga pe wolai, a pe vineu, a pe aneu ña rui.”

Ñakaiwa na yaru naña peven kona

Matiu 13:1-9; Luk 8:4-8

4 †Ana e pogos tañena si tai, Yesu pian ke yaru lala e yepas nen lapa nae Kalele. Ana yeririna la moki naña apimi puna e pog nene, kila naga pa metava e narin waa tai naña toñna e lapa nene, pa totano metava ea, ana yar la naña asuñna ga ura. ² Ana naga pian la ke e sur la moki e ñakaiwa, ³ naga pisa pan la, pisape “Ayagoga ruru lia. Yar tai, naga pa peven kona e kana lokove. ⁴ Ana pogos naña naga peven kona la pa sanene, kurus la ñasia kekapil lavisin laa is nen mrapplepa. Ana siraunia, manu la apimi atete plan sina.

⁵ “Ana kurus lañasia kekapil e yo naña kilavaru sike vatano. Ana e yo nene pe porotano wo keviu re poli teke metava, ana kila narui akapuru iroro ga, ⁶ ana pogos naña mrae ñarlar pa metava, yepisusunun sus lala, veraga ga amiyayai komin ñeligas la pe pito manene re tano poli.

⁷ “Ana kurus ñasia amlolor e yo tai naña sumo pe ate plan ruru re kilika la naña pe nonos e poli, ana ñisi na kilika nene kapur sina keviu, ana piwo make ga sus nen kona la nañane pano-o amarmare, pe añar re si mras la poli.

⁸ “Ana kurus tañena la amloloru e porotano naña po, akapuru po, pano-o añar mrasnela lala. La ñasia añar mrasnela tol lualima yam telu [30], a lañas añar tol lualima yam orai [60], ana lañasia pa laa tol ponotia taaga [100].”

⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “!Amiu punu ga kiligamiu sike na. !Popon sa aloge kilia kiau visena nini!”

?Komin ya ne Yesu pis ke ga e ñakaiwa lala?

¹⁰ Ana siraunia, ñina lala apiapña tetai, ana Yesu naga taaga ga sike, ana yar la naña asike amio naga amio kiena nalogena lala, apim apiun tania apisape “?Kinas nen ñakaiwa nini naga sanape? ?Ana komin ya ne ko na okuan ke visena la ne sa nene, ana opian ke ñena yaru lala e ñakaiwa?”

† 4:1 Luk 5:1-3

¹¹⁻¹² Ana Yesu pisatañne la, pisape “In na nepian la ke e ñakaiwa la nene, komin la ape ñarñarera la pañisi, sa naña akila ke visena kiena Navisawalena Aisea na konua rui pimi pe lelaga, naña pisa ke sape

‘La akirava, akirava ñna vano-o, amloge, amloge ñna vano-o,

ana tañatete avisu kilia suri tai, tañatete ñna aloge kilia suria.

!Visae peraga, pona avilon kiela sitomena la yo rui, pona Ntewa viewo pa kiela mlamulena viowa la yo rui!

Ais 6:9,10

“Vanon sur sanene, inu nepisape lala ape ñarñarera lala, asuñna perina pañisi. Ana amiu ke narui, yoko wo laa van amiu vañisi. Navisawanena navesuñenena kiena ne Ntewa, yoko in na nevisawal ruru merarava wo van amiu.

¹³ “?Ana sanape, amiu pe amloge kilia re kinas nen kona nene poli? ?Ana visae amiu pe asitom kilale re kinas poli, ana sanape yoko aloge kilia ñakaiwa tañena la naña sa nevisayu van yeririna lala?”

Yesu pisawal kinas nen ñakaiwa na yar naña peven kona

¹⁴ Ana Yesu pisa, pisape “Pogaga, yoko in na nevisayu meraravan kinas nen ñakaiwa nene van amiu. Kana kinasia naga sa nini: Porotano tañena la nene, la sa naña malena kar la ne kiena yeririna lala. A naña yar nene peven ke kurusia e porotano la nene, naga sa naña apisawal ke visena kiena ne Ntewa pan yeririna lala.

¹⁵ “Porotano ñarera naña e is nen mrapplepa, naga sa naña yar naña pogos naña mloge visena kiena ne Ntewa, ana visena nene pe pa ruru re nena loyuñna e losinena poli. Ana manu la nene, la sa naña Yermare, naña veraga ga pimi mlalua sina visena kiena ne Ntewa petan los nen yeririna nene.

¹⁶ “Ana porotano naña kilavaru naga sike tano, naga sa naña yar naña mloge visena kiena ne Ntewa, ana verakorena ga kekarania, ana mlavia, ¹⁷ ana visena nene naga pe towawa ruru re e losinena poli. Ana naga kapuru sa ga narin sus tai naña pe pe ñeligas ruru re poli naña kila yoko kapuru ve plas ga. Ana pogos naña sa pog ñarera la imi pona yar la asape avevela komin amlelaga ke e visena kiena ne Ntewa, ana verakorena ga aligan sina ga.

¹⁸ “Ana porotano naña kilika viowa sike ea, naga sa naña yar la amloge visena kiena ne Ntewa, ¹⁹ ana ñisi na, lala asitom manene la kiela malena, a sitomena na waren sur ve moki vim kila kotalia la, ana lala sinelan manene la sur wo lala na yomarava nini. Ñelaga la nene pimi sane kilika viowa, piwo Lologena Wo nene kila sane ve war re si mrasa e malena kiena yeririna la nene.

²⁰ “Ana porotano wo nene, naga sa naña yeririna la naña amloge visena kiena ne Ntewa, amloge kilia, akekarania, amlararia e losinela, ana siraunia añar mras nen Lologena Wo nene e kiela malena, la ñasia

aþaria tol lualima yam telu [30], þas tol lualima yam orai [60], þas tol ponotia taaga [100].

“Kinas na þakaiwa na kona maro ga e nene.”

Þakaiwa na kapi na tegaena

Luk 8:16-18

²¹ †Ana Yesu pisa sina pan la, pisape “Ita yeririna lala, visae tesilan kap vivaga, yoko ve telawan re to vatanon paket. Peraga, monar tetelan to metava e kana lele ne na vena tegoli punu yo. ²² ††Sanene, nanagane nasuþenena kiena ne Ntewa sane kapi te ga nene, naþa nanagane na molmolue ke e ita narui, vena tegoli sur punu ga, ana sur lala punu ga naþa apisawo sike na, a vise-na wan lala, monar akakate e yomerarava. ²³ †Ana amiu punu ga kiligamui sike na, popon sa aloge kilia kiau visena nini!”

La monar ayagogan ruru visena kiena Yesu

²⁴ †Ana Yesu naga pis si pan la, pisape “Amiu monar ayagogan ruru kiau visena, asitom ruru la lia. Yaru naþa mloge, ana pe taveve re poli, naga yoko taþatete loge kilia ruru si narui. Ana yar naþa mlogear kiau visena la, naga kilia loge kilia ruru mþena kiau naviane-na la moki naþa sa imi si sirau. ²⁵ ††Ana yar naþa kiena suri moki pa rui, yoko war ve moki laa va laa sane, ana yar naþa pe kiena sur re poli, þisi na naga kilalu narin sur naþa mla ke.”

Þakaiwa na kurusia naþa kapuru ke

²⁶ Ana Yesu pisa ke sina ga pisape “Nasuþenena kiena ne Ntewa naga sa naþa kona naþa yar tai naga peven ke e kiena porotano. ²⁷ Pogos naþa peven pae na, pe kila re si sur tai e kurus nene poli. Naga moþna momalio ga, tavilo, momalio, tavilo, suþmalu, salue ga nene yemalo a legiena, ana kurus nen sur nene, naga ga sus plamolue, kapuru ke sanene. Kapuru mþa pano-o, ana yar nene naga kiliar re kurus nen sur nene kapur ke sanape poli. ²⁸ Yar nene kilia re sur tai poli, pano-o korowas la kian pa perina piavi re na þar vinasia, þisi na tau. ²⁹ Ana pogos naþa kinas la menmene ruru po, yar nene siar si miyuþmae narui, þar kiena playu pa te plan mrasnena lala.

“Ana navesuþenena kiena ne Ntewa naga kapur tekak ga sanene, telivi ke e yomarava wetelu nagane, ana e legiena tai yoko tekirawal pupia mrasnena vam metava.”

Þakaiwa na kurus nen purpa

Matiu 13:31-32; Luk 13:18-19

³⁰ Ana Yesu pisa sina, pisape “Þelaga navesuþenena kiena ne Ntewa naga pe taþena ga sike na, naga mþarera paþisi naþa nekilia nekirawal si þakaiwa tai naþa vena visaen sape naga sanape. ³¹ Sa naþa kurus nen purpa tai yo, naþa naga tekaki ga miyuve kurus nen sur taþena la naþa temapila la ke e kata lokove lala,

† 4:21 Mat 5:15; Luk 11:33 †† 4:22 Mat 10:26; Luk 12:2 ‡ 4:24 Mat 7:2; Luk 6:38 †† 4:25 Mat 13:12, 25:29; Luk 19:26

naga tekaki na tekaki. ³² Ana pogos naþa kapuru keviu, purþesia naga pimi keviu miyuve make ga kinanena taþena la naþa sike e kata lokove lala. Ana pupia korowas la paþisi, naþa manu la akilia ava ase ea, vanon kana wamal po, yomanin ea.”

Yesu naga pian yeririna la e þakaiwa

³³ Ana Yesu pian ke yeririna la e Lologena Wo e þakaiwa la moki sanene, naþa sane torokin yoko akilia aloge kilia. ³⁴ Visena la punu ga naþa pian lania, þakaiwa teke loyuþma, ana pogos naþa naga ga sike amio kiena nalogena la, e pogos nene narui na naga sun pisa meraravan kinas nen þakaiwa la nene pan la.

Pupia lagi naþa Yesu naga pisawoia

Matiu 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵ Ana Yesu suþma ke e waa naþa naga totano e pian yeririna lala, ana ko yepekilavi, naga pisa pan kiena nalogena la, pisape “Ei, ita tokusro teva komþas nen lapa vano.” ³⁶ Ana kiena nalogena la amligan yeririna la asike na, apa e waa naþa Yesu naga teke pa e rui apano. Ana narin waa si laþasia asiraun la. ³⁷ Narin waa la nene apato mþa pano-o, pupia lagi tai naga molue, miyu lapa naþane kila pupia sive naga kekela ke e waa, kila na pulen ke e sive narui, lavisi talilu. ³⁸ Ana Yesu naga miyulugan ke e yulugana tai e þeren waa, monon momalio mþaga. Þisi na lala apa api-oþegeia, ana apisa pania, asape “!Navianena! ?E, sanape pe ositoþmal ita re na lavis tetalilu ne po?”

³⁹ Ana Yesu suþmalu, pis mþarera pan lagi, a pis mþena pan pupia sive la nene, pisape “!Amiu ava ruru amiu!” Þisi na lagi molue re si poli, yo mare ga mþeke na.

⁴⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape “?Komin ya ne amiu amarau sanene? ?Amiu pe amlelaga re e in poli yo?”

⁴¹ Þisi na la amarau paþisi, apiuyun ke sina ga petan la, sape “?Yar a nene? Aulai, naga pis ga sanene na, lagi amio sive amlogear veraga ga.”

Yesu mþene plan ninuna viowa moki petan yaru nae

Kerasa

Matiu 8:28-34; Luk 8:26-39

5 Ana Yesu amio kiena nalogena lala apimi aþarpo yo e komþas nen pupia lapa nene, aþarpo lologia yo naþa Kerasa, naþa laþas apio ke asape Katara pona Kerkasa. ² Ana la apa ura e yo nene, ana e yo nene puluve na yar mare la asike ea, ana yar tai naþa ninuna viowa teke e naga, naga sike e lotap nene, sa naþa pe mþana uþma.

Ana pogos naþa Yesu pula tano petan waa, veraga ga yar nene molue e lotap, kiriri pitomi puna. ³ Yaru nene marana ka paþisi, yar la akilayon asape aviaria pano-o akilapule ga yonia. ⁴ Yam moki rui apiar lana amio limana e sen pona kilika, apiviaria panon laki ana naga pureroro ga sen la nene amio laki lala, pano-o pe yar re si tai poli naþa puryuna kawa torokin kila yar nene imi moþmau. ⁵ Ana kolemalu punu ga amio legiena, naga suþma mialialor ke e lotap a metava mþe-

na e kunus lala, naga monon m̄ar̄maul ke, a pilavilan wowa ke yepena lala e kilavaru.

⁶ Ana yar naḡane, pogos naḡa naga suḡna ke perinan yo naḡa Yesu la apim ura ea wa, naga m̄al pa Yesu rui, kiriri pitomi tano puna, patanonia, kinai puna. ⁷⁻⁸ Ana Yesu pisa, pisape “!Ninuna viowa, ovetan yar naḡa, oure matan naga nanagane!”

Ana ninuna viowa mlokai m̄arera pania, pisape “A ko, Yesu, narina ne Ntewa Mali, kioḡna ya ne teke e inu? !In na nepiun tan ko, e kia kiena ne Ntewa, sane yoko ko na ve ola re nakoena van inu.”

⁹ Ana Yesu piun tania, pisape “?Ko na kioḡna kia ai?”

Ana ninuna viowa pisataḡnea, pisape “In sa kia Yaru Moki na Mara, komin imimi moki liu.” ¹⁰ Ana ninuna viowa naḡane piuyun m̄areran ke petan Yesu sape ve m̄ene plan la re vetan m̄ala nene.

¹¹ Ana e yepas nen kunus nae yo nene, pupia p̄egas nen nompui, la asun akolkol m̄a e porotano, naḡa tol sane manu lua [2000], ¹² p̄isi na yermare la naḡane atagi, apiuyun m̄arera petan Yesu, asape “Awis, oligan imimi meva e nompui la nene, otaḡnan imimi meva mese e losinela.”

¹³ Ana Yesu taḡnan pan la, pisape “Pogaga, amiu avano.” Ana lala amolue petan yar naḡane, apa e los nen nompui la naḡane. Ana veraga ga, nompui la nene akiriri, apito tano e yeparpas nen kunus nene, amloloru apito tano e pupia lapa naḡani, ana la amunm̄ar lan wii na amarmare.

¹⁴ Ana yaru navisuaren nompui la apureure, apito uḡna, apisawal sur nene, a lala apisawal m̄ena e yo taḡena la naḡa sike ne, kila narui na yeririna la moki naḡa apavin asape avisulia. ¹⁵ Ana pogos naḡa la apavini, apisu Yesu naga sike amio yaru naḡa sumo ninuna viowa la ase naga, mian pa kulmrae rui, pa ruru pa rui pe maran ka re si poli. La apisu naga pimi po si sanene rui, amaraunia. ¹⁶ Ana la naḡa asuḡnesia apisu ke sur la punu ga nene, la asunyu pan yeririna taḡena la naḡa apam marea, la apisayu sur la naḡa Yesu miyuḡnaen pan yar nene, a sanapen nompui la naḡa amloloru apito e wii. ¹⁷ Ana la apisu sane piowa ga, aḡmareran ke pan Yesu asape naga monar ure vetan kiela yo.

¹⁸ Ana p̄isi na Yesu la apito si tano e kiela waa, pogos naḡa Yesu pa ke metava e waa, yar naḡa sumo ne, naga pitomi piun m̄areran ke pan Yesu, pisape “Awis Suḡe, in na sineun nesape ko otaḡmania ita la nini!”

¹⁹ Ana Yesu pe taḡnan re poli, pisa pania, pisape “Peraga, popon sa ova si uḡna, ovisayu van la naḡa na mratava pun ko amio kioḡna erau lala, ovisayu van la sanape naḡa Ntewa sinena miye ko paḡisi, ana kila po na po sanene pan ko.”

²⁰ Ana yaru naḡane p̄asuḡe sina, pa e yo punu ga e laḡas naḡa puna, naḡa apio ke asape Pulkumali Lualima, naḡa yaru la naḡa Le Yu lala pe asu re e poli, ana pisawal ke yuḡnaena wo naḡa Yesu miyuḡnaen pania. Ana lala naḡa amiyagogon kiena sunena nene, lala amilan paḡisi.

Narina ne Saeras naḡa sira, amio sira naḡa tol kulkota m̄ana ne Yesu

Matiu 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹ Ana Yesu la akome waa, akusro sina komḡas nen lapa naḡa narui, ana pogos naḡa Yesu pula pa ura sane na, pupia p̄ina na yeririna la apim akovivi sina asike. ²² Ana yaru keviu tai na yuḡna na lotena nae yo nene, kiena kia Saeras, naga pimin sape visu Yesu, pimi lavisinia, kinai tano puna. ²³ Naga tagi pania, piun tania, pisape “Naruu naḡa sira, naga mai na mai, ana nanagane na pona naga mare pa yo rui. Ana nepiun ke tan ko vena ko oim, oligan lumoḡna te naga, vena loge wo sina, mal ve piavi re laa sane wa.” ²⁴ Ana Yesu p̄arlar suḡmalu, amio yar naḡane apavin, ana yaru la moki e p̄ina la nene, la m̄ena ataveve la, naḡa amigagar la ga e yepas nena ne Yesu apano.

²⁵ Ana lala yaru tai naḡa apa ataveve ke Yesu sanene, naga sira, naḡa inanena na kupario teke e naga legiena punu ga, tol kas lualima taaga pa lua rui.

²⁶ Ana sira nene, naga pul yaru na kilaruruen inanena la pano-o kiena kilavaru la p̄isi, akilayon naga pano-o paḡisi, ana naga mloge maran taaga sike, inanena nene naga pimi keviu lue ga legiena punu ga. ²⁷⁻²⁸ Naga mloge yam moki rui naḡa yaru la apisayu ke Yesu, ana kiena sitomena tai na, sitom ke sape “Visae netol ga m̄ana kulkota, yoko kiau inanena naga p̄isi.”

Sanene narui na pa tapolou likan yeririna la naḡane, naga pimililue lavis varaun m̄asina ne Yesu, kian li-mana sane na, tol ga mrapogos nen kulkota m̄ana ne Yesu.

²⁹ Pogos naḡa naga tol kulkota m̄ana Yesu sane na, veraga ga e aora nene kiena kuruta naḡane p̄isi, ana naga mnunun luḡaria e naga sane kiena inanena naga kovio petan rui. ³⁰ A Yesu m̄ena mnunun luḡar sur tai, sane puriuna tai kovio petania, ana naga pilon veraga ga likan yeririna la naḡane, piunia pisape “?E, ane tol ga m̄a kulkota nanagane?”

³¹ Ana kiena nalogena la apisa-taḡnea, asape “?Ko na opiun osape ane tol ko ga nagane, sanape ne, ko pe opisu re yeririna la moki manene na amigar la akovivi ko ke ne po?”

³² Ana naga suḡna kiraweke m̄aga sape kirawal li ane tol naga. ³³ Ana sira naḡane kilia pa rui, sape naga, naga marau paḡisi, sinena kurkur na kurkur, p̄isi na pimi puna Yesu, kinai tano e mialana, pisawal sur punu ga.

³⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape “Auia, nalelagaena ga kioḡna e inu kila ko omloge si po narui. Kioḡna inanena naga kovio nenaga. Suḡarena kiena ne Ntewa sike amio ko, owasuḡe ko sina ga oto uḡna.”

³⁵ Ana pogos naḡa Yesu pis ke pan sira naḡane wa, visena tai kom ma uḡna m̄ana ne Saeras pitomi, pisawal pania sape “Naruḡa sira naḡane naga mare rui. Yoko ve oure re si pupia navianena nene vavini, ve oki-la kare re naga.”

³⁶ Ana Yesu mloge m̄a visena nene, pisa pan Saeras, pisape “Ve sineḡna viowa re, olelaga ga m̄arera e Ntewa.” ³⁷ Ana Yesu pialuḡar yeririna la punu ga sape la

asuñara ga ve ataveve la re avavini, naga pure ga la telu Pita, a Semes amio wenla naña Yoane apavini. ³⁸ Pogos naña apa lavisin uña mñana ne yar keviu nañane, apisu yar la sinela piowagan ke nin sira nene rui, la asike atagin ke, amlolokain ke. ³⁹ Ana Yesu pa loyurña, pisa pan yaru la nene, pisape “?Sanape ne amiu amlolokai keviu ke, atagi ke sanene? Sira nene naga mare re poli, naga momalio ga ne.” ⁴⁰ Ana la apitale viowa ga pania.

Ana Yesu pisa pan la apa vanua, purear ga anenane sira nene amio arimana, a kiena nalogena la telu nañane apa e lele naña tas nen narin sira nene mñeke ea. ⁴¹ Ana Yesu pa mlilu tarar limana, pis pania kome kiela visena, pisape “Talita kum,” kinas nen visena nene pisa ke sape “Kiau narin sira, ko osuñalu lia.”

⁴² Ana veraga ga e aora nene, narin sira nene naña kiena kas tol lualima taaga pa lua [12], naga suñalu, mial. Ana pogos naña la apisu sur nene, amilan na pano-o kiela sitomena plas ga. ⁴³ Ana Yesu pisa pan la pisape ala re kinanena tai vania, a pisa mñena pan la pisape yeririna tañena la ve aloge re sur nene.

Le Nasaret lala pe sinelan re Yesu poli

Matiu 13:53-58; Luk 4:16-30

6 Ana Yesu molue e yo nene, pñasupe sina ga pimi kiena, amio kiena nalogena la. ² Ana e Legiena Wa, naga pa amio yaru lala nae kiena yo nene e loyurña e kiela yurña na lotena, ana suñna pian la ke. Ana pogos naña la amloge amilan kiena visena la pano-o pañisi. Ana la apisa apisape “!Aulai! ?Yaru nene naga ñar sur la nene pe? ?Naga tol namanmaruaena nene sanape? A naga kila ke kile la nene sanape ne? ³ Ita tekilia ke yaru nene rui. Naga yaru na yurñanen ga yurña, naga pe narina ne sira naña Maria, a la nene, Semes, a Yoses, a Suta, a Saemon, naga pe wenla ne la nene. A vinena lala, la ga naña asike amio ita ne.” Ana sinela karia, pe sinelan re nena naga.

⁴ †Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yaru naña pe navisawalena, yaru tañena lala akilia avatanon naga, ana yaru nae kiena yo, amio mñena namratava puna, la ga nene tañatete avatanon naga.” ⁵ Ana e kiena yo wawa nene, Yesu tañatete kila kile la ea, ana naga mligan ga limana e yaru la lua la ga naña aminana, amloge si po. ⁶ Ana Yesu sinen pula mila pañisi komin yaru la nae kiena yo wawa naña pe amlelaga re e naga poli. Pñisi na naga petan kiena yo, mial pa e pulkumali tañena lala ana pian ke yeririna lala.

Yesu mligan plan kiena nalogena lala peve lua

Matiu 10:5-15; Luk 9:1-6

⁷ Ana Yesu pio kiena lualima taaga pa lua nene, pis ruru pan la, mla nañareraena pan la vena akilia ataulu ninuna viowa lala, a siraunia mligan plan la peve lua apano. ⁸ Visena wo la nene naña naga pisa pan la sumon naña lala apano, naga sanini, pisape “E lepas na kiamiu mrapa, yoko amiu ve awar re sur lañas amio amiu, ana kiamiu plasgai ga alararia avano. Yoko amiu

† 6:4 Yoan 4:44

ve awar re kiamiu kinanena pñasia, pona karo lala, pona varu. ⁹ Amiu akilia ayen kiamiu kulus nen lamiu lala, a ve awar re mñamiu kulmrae tañena lañasia, mñamiu kulmrae taaga nane amiyenar ke ne sa ayal avano.”

¹⁰ Ana Yesu pisa mñena ga, pisape “Pog naña sa la awere amiu ava loyurña mñala, ana amiu monar akekaran ga nasuen amio na mratava nene, vano tol pogos naña sa amiu avatan si pulkumali nañane. ¹¹ †† ‡Ana visae pulkumali tai, yeririna lañas yepela mavin were amiuena ava mñala uña lala pona yepela mavin loge amiuena, amiu aligan ruru kiela yo nene mñeke na, ana pogos naña sa amolue e yo nene, monar atanvan puluyavi nae yo nene naña sike e lamiu, sane kile tai, pona kiamiu visena mñarera tai pan la, sane yoko lala akus nakoena tai naña mesmesun ga kiela pñelaga viowa nene.”

¹² Pñisi na kiena nalogena lala apa amlologon pan yeririna lala asape monar avilopu la, ¹³ †† ana la añene plan ninuna viowa la moki e yeririna lala, ataron mñena narin wel na mras nen olip e pñarin nainanena la moki, sane kile na navisa ruruena kiena ne Ntewa, ana la amloge po sina.

Pñarin Suñe Erot Antiñas pisayu Yesu

Matiu 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9

¹⁴ †† Ana e pogos nene, Pñarin Suñe Erot naga mñena mllogeli mña sur la naña Yesu miyurñanena, komin kia kiena Yesu, apisawal ke pa rui e yo punu ga, a yeririna la punu ga akilia pa rui. Yar la pñasia apisa ke Yesu, asape “Naga na, pe Yoane Nakeena si ne, naña naga mal sina e marena; sur ne na nene kila naga puriuna kawan nakilaen kile la sanene.” ¹⁵ La pñasia apisa ke asape “Naga na yer marua Elaisa na konua rui,” a la pñasia apisa ke asape “Naga navisawalena tai ne sa naña yermarua navisawalena lala nakonua manene la rui.” ¹⁶ Ana pogos naña Suñe Erot mloge sur la naña Yesu naga kila ke ne, ana naga pisa sape “?Yaru nene, pona Yoane Nakeena ke sina ga ne. Inu netero pa pñarina pa rui, ana nanagane naga mali sina e marena yo?”

?Yoane Nakeena mare sanape?

¹⁷⁻¹⁸ ††† Ana Suñe Erot pisa sanene vanon naña naga mñemar Yoane Nakeena mare nanua rui, ana naga marau pañisi. Ana marena kiena ne Yoane Nakeena kana suniena nena sanini: Wenla Suñe Erot nene, naga kiena kia Pilip, naña lalua arimala taaga a anela lua. Ana sumo, Pilip nene talopa amio sira tai, kiena kia Erotias. Ana siraunia, Suñe Erot pa pñerelua lein sira nene pe wona. Ana e pogos nene Yoane pis pa Suñe Erot, pisape “Sur mesmesu re nene poli, naña ko opurelua sira nene, komin naga pe wona ne womla.”

Ana Erotias pe kekaran re nena visena kiena ne Yoane nene, naga sinena karia, ana Suñe Erot mligan kiena yeririna la pñasia apa atararia, apiari naga amligan pa e yurña nakoena. ¹⁹ Ana Erotias sinenan ke sape monar weñar Yoane, ana naga kila pñele ga,

†† 6:11 Yurñanena 13:51 ‡ 6:11 Luk 10:4-11 †† 6:13 Sem 5:14 †† 6:14 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19 ††† 6:17-18 Luk 3:19,20

²⁰ komin Erot maraun wemořarena. Naga maraunia komin naga kilia ruruia sane Yoane naga pe yar mesmes tai a pe yar wa, naga puar ruru ga suřna ga. Yam la moki naga mligan visenan Yoane pa puna lalua asun, naga kekaran visena kiena ne Yoane la pařisi, ana yam punu ga, visena la nene miyur ke naga, kila narui na naga kiena sitomena peve lua ke narui. ²¹ Pe piavi re poli na, Erotias řmal kiena mrapa tai. Nane e pogos nařa la akila řařagena nasitořmalen legiena nařa Suře Erot paeme ea, ana Erot naga kila kinanena kana kiena yarkeviu lala, amio nasumonena na yuřnaena kiena, a yerkawa tařena lala nae yo nařa Kalele. ²²⁻²³ E pogos na řařagena nene, lořearu kiena ne Erotias naga polu e marala, ana Suře Erot la akekaran kiena wolena pařisi, naga pisaaria řmarera pania, pisape "Suri ya nařa visae oviun tan inu, nekilia netařan ga van ko, va tol komřas nen kiau sur make ga lala."

²⁴ řisi na sira nařa pa vanua, piun petan anena nařa Erotias, pisape "?Auia, yoko neviun yar ne tania?"

Ana anena pisa pania pisape "Ovisa ga vania ovisave, naga monar kus ga řarina ne Yoane Nakeena van ita."

²⁵ Ana sira nařani miroro si pa loyuřna, pisa iroron ga pa Erot, pisape "In na sineun nesape okus ga řarina ne Yoane Nakeena řmene pialo tai imi ga nanagane e nini." ²⁶ Ana visena nene kila Suře Erot mloge piowa, pe sinenan re sape kilaro kiena navisaarena nařa pisaar řmarera rui e maran kiena erau lala, ²⁷ řisi na ve-raga ga e řna nena ga e pogos nene, naga miila kiena yar na mara tai pa pisa, pisape akus řarina Yoane vano. řisi na lala apa e loyuřna e yuřna nakoena nene, atelua kolmekina, ²⁸ ana la amligan řarina řmene pialo tai, akus pimi pan sira řmee nařane, ana kus pa pan anena.

²⁹ Ana siraunia, pogos nařa nalogenena kiena ne Yoane la amloge suri nene, la apimi akus tasnena, apa amligan e lotap. Ana suniena kiena ne Yoane Nakeena maro ga e nene, ana pogos nařa Erot mloge suniena kiena ne Yesu, kila naga marau pařisi, řmape Yoane Nakeena nene nařa naga řmemaria, mal sina.

Li nalogenena la apa amlologon visena kiena ne Ntewa řisi na ařasuřela sina

Matiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Yoane 6:1-13

³⁰ Ana e pogos nene, nalogenena la nařa Yesu mligan plan la apa amlologo, ařasuře la si apimi. Ana lala apisayu pa Yesu sur la punu ga nařa amiyuřnaen pan yeririna lala, a sanape nařa apian la. ³¹ Ana yar la moki nařa asuřna apimi ke pu Yesu, řisi na apano, ana řisi na tařena si la apimi, řisi na apano, salue ga nene, Yesu la pe apa ruru la re nenaga, pe aora re tai nařa la akilia ala narin kinanena tai. Ana Yesu pisa pan la, pisape "Aulai, ita, tevetanli la e yo nini wa. Teva takale yo tai nařa naga yo řmano, akilia avaruru amiu ea."

³² řisi na la apa akus waa tai, asape ava akale yo tai lepas nen lapa nařa pe yar la asu re e poli.

Yesu pagan yeririna la moki taulu manu lima [5000]

³³ Ana yeririna la moki apisu sane Yesu la apa ke sanene, la řmena ga amolue e kiela pulkumali lala, akiriri ataveve la akom ura, apato atolřesa yo nene nařa la apisu sane waa naga pato ke ea, la asumon Yesu lala. ³⁴ †Ana Yesu pa ura, pogos nařa pisu řina na yeririna nařa asike pa ura rui, naga sinena mie la pa-řisi, komin naga pisu la sa nařa sipsip la nařa akuspal mrapa, pe yar re tai nařa kilia visuar la, řisi na naga pa sun pian la e visena wo la moki.

³⁵ Ana pogos nařa mrae pito tano, nalogenena lala apimi puna, apisa asape "E, Suře, yo nini naga pe po re poli, a lavisi řmena yemalolo narui. ³⁶ Ana popon ko oli-gan řina la nene awasuře ava řmala uřna pona pulku-mali lala vena awul kala kinanena la řasia."

³⁷ Ana Yesu pisatařne la, pisape "Toko, popon amiu ga awar kinanena řasia van la."

A lala amape Yesu naga pe pisa ruru re poli, ana la apisa asape "Ike, peraga yo! Pona ko na sinořan ke osape imimi mowar pupia kieta varu ana mevato meul kilaparavi torokin lala manu moki nene akania!"

³⁸ Ana Yesu pitetalia la, pisape "Amiu avato avisulia ařara ke kilaparavi via na sike amio amiu nanagane."

La apato apisu pae na, apam sina ga apisape "Mem-larar narin kilaparavi lima ga teke na, amio narin ika nařa satin lua ga."

³⁹ Ana Yesu pis pan yeririna lala, pisape "Amiu atotano e viluřmini wa," ⁴⁰ ana la atotano e řegas lala, řegas lařasia sane lualima lima [50], ana řegas taře-na lařasia sane ponotia taaga [100]. ⁴¹ Ana naga mla narin kilaparavi lima nařane amio narin satin lua nene, kira pa ma e peni, pisa potena pa Ntewa vanonia, řisi na kaweroro narin kilaparavi lima nařane kian pa kiena nalogenena lala vena avion plan van yeririna lala, pion řmena narin ika lua nařane sa ke ga.

⁴² Ana la akan řna pano-o, meřela la kawa pařisi, ⁴³ ana kinakinas nen kinanena la nařa akanligania, torokin akon si va e karo la tol lualima taaga pa lua [12]. ⁴⁴ Ana yaru la nařa akan kinanena nene, yerřmene ga lala, la atol sur sane manu lima.

Yesu mial yau metava e wos nen lapa

Matiu 14:22-23; Yoane 6:16-21

⁴⁵ Ana Yesu pisa pan kiena nalogenena lala, pisape "Inu sineun nesape amiu akus kieta waa, asumo akusro pupia lapa nene ava lepas řasia e kumali nařa Petsaeta, ana in na nesuwa nesuřna neligan plan ke ne yeririna la nene wa." ⁴⁶ Ana pogos nařa naga mligan plan yeririna la nene apa pae na naga pa metava e kunusia vena len. ⁴⁷ Pogos nařa yemalolo ke narui, waa nařane řmeke perina pařisi, lika e lapa, ana Yesu naga taaga sike ura. ⁴⁸ Ana naga kira pisu la na řmarera pan la na valuanen waa pařisi, komin la apane ke pupia lagi, kila kiela waa naga pure malum ga. Pogos nařa lavisi yelagi merarava, Yesu pimi pula, mial yau ga metava e wos

nen lapa. Suri ne na nene vena naga va p̄esan ura sumon la, ⁴⁹ a pogos naḡa lala apisu naga mial yau ke e lapa pimi pula sanene, la apionia asape “!Aulai, suri ya ne pimi ke sanene! ?Yermare yo, pona yar ne sanene?” ⁵⁰ Lala punu apisu naga sa nene, amarau pa-ḡisi.

Ana veraga Yesu pisi pan la, pisape “!E, ve amarau re, in ga ne.” ⁵¹ Ana Yesu ḡiyu pa metava e waa amio la, ana veraga ga e aora nene, lagi nene mare, ana la naḡa asike e waa amilan paḡisi. ⁵² Amilan sanene komin kiela sitomena la m̄arera ke wa, la pe apisu kilia re sur la naḡa Yesu naga kilia yuḡaenia e kiena puriu kawaena poli, sane ya naḡa miyuḡaen amio narin kila-paravi la lima naḡane.

Namaiena lala atol ga luas nen kulkota m̄ana Yesu

Matiu 14:34-36

⁵³ Ana Yesu lala akusro pupia lapa nene e kiela wa, apa atol yo tai, kiena kia Kenasaret. Ana pogos naḡa akoan kana kilavaru pa ura, ⁵⁴ apula petan kiela wa, ana verakorena ga yaru nae e yo nene lala apisu kilale Yesu. ⁵⁵ Ana lala akiriri atelivi piora e m̄ala yuḡa lala, akus kiela inanena la e m̄ala tog, apa ke e yo la naḡa amloge asape naga pa ke ea.

⁵⁶ Ana e yo punu ga naḡa Yesu pa ke ea, e yuḡa lala, pona pulkumali lala, pona mrapa lala, akus ke kiela inanena lala, amligan ruru la ke pa rui e yo metava lala, la apiun ke tania asape visae naga taḡmania ana inanena lala akilia atoliga m̄ana luas nen kulkota. Ana lala naḡa atolga sanene, kiela inanena la ḡisi, amloge po sina.

Nalogenena kiena Yesu la pe ataveve re ḡelaga marua kiena le Yu la poli

Matiu 15:1-9

7 Ana e pogos nene, le Varasi la ḡasia apimi lele taaga puna Yesu, amio m̄ena navianena navisaluaena, naḡa lala akom garo Yerusalem apami. ² Ana lala apisu ke sane pogos naḡa nalogenena kiena Yesu la akinana ke, lala akila sane e nakiravaena kiena le Varasi la, la nene limala la na piowa ga. Na nene vanon pe ataveve ruru re narin mrapa la moki naḡa na kevanen limala sa naḡa le Varasi la apisa ke asape yar naga monar yuḡaen, sumon naḡa kinana.

³ Nanene komin e pogos nene, le Varasi lala amio le Yu taḡena la aḡararan ke paḡisi nayuḡaen ve sanene, vena taveve ruruen kiela ḡelaga marua na kiela nalotena na sumo lala. ⁴ La akila ke sanene pogos naḡa amiyal apa kumali, pona akom pe, ana pogos naḡa la awasuḡe la si uḡa, la monar ataveve kiela navisaluaena na kevanlaen amerarava wo pona ave wa ruru sina. ḡisin nakilaen sanene, la akilia akinana narui, komin visae la ve akila re, taḡatete atol kala kinanena. Ana kiela narin navisaluaena m̄ena laḡas moki naḡa monar atavevea, naḡa ḡasia, na kevanen m̄ala piala la monar akevan ve sanene ve sanene, a ḡasia, sane monar avilvan kala piaki ve sanene ve sanene, a ḡasia,

naḡa nakevanen kala pialo la naḡa amiyuḡaen e pras ve sanene ve sanene, naga pa sa la nene.

⁵ Sur ne nanene kila le Varasi la apiun petan Yesu, asape “Komin ya ne kioḡa nalogenena la pe ataveve re ḡelaga marua la na kieta nalotena na sumo la poli, naḡa kieta nasumonena la apian itania. Ana kioḡa yar la nene, la akinana ga e limala namname lala, komin pe akevan ruru re limala la poli.”

⁶ Ana Yesu pisataḡe la, pisape “Pe lelaga ga, navi-sawalena Aisea na sumo naga pisayu ruru amiu ga yeririna na visokanen lala, naḡa naga mlologon visena naḡa Ntewa naga pisa, naḡa naga pisa sape

‘Yeririna la nene la apatanonu ga e kiela visena lala, ana kiela sitomena naga sike perinan inu paḡisi wa.

⁷ La amiyeluarnu ke, ana pe sur korena ga, komin pog naḡa la apian ke yeririna lala, apisa ke asape vise-na nene kiena ne Ntewa, ana peraga, visena nene naga pe kiela ga yeririna lala!’ ”

Ais 29:13

⁸ A Yesu pisa pan la, pisape “Amiu na amligan lua ke navisaluaena kiena ne Ntewa, apuarar ke ga ḡelaga marua kiena ne yeririna lala m̄arera. ⁹ Nanene naga pe mesmes re naḡa ayuḡaen sanene poli, komin amiu aḡararan ga nataveveen ḡelaga marua kiena ne yeririna lala, a nanagane amiu akila pano-o ḡelaga marua ga la nene naga sike narui, miaslua make navisaluaena kiena ne Ntewa. ¹⁰ Amiu na ve asitom re asape amiu akila ke sanene, ana yoko nevisa kiamiu tai, naḡa amiu asuḡa akila ke. Amiu asitoḡal li navisaluaena kiena Mosis, naḡa pisape ‘Ologear arimoḡa amio anoḡa,’ pisa m̄ena sape yar naḡa sa vis viowa van arimana amio anena, awemoḡaria. ¹¹ Navisaluaena nene pisa ke sape ita monar tevisuar ruru ita kieta yermarua lua nene, ana amiu na akila pe taḡena. Visae yar tai kilawoia sape kiena sur laḡasia pe kiena ne Ntewa, ana pogos naḡa kiena yermarua lua kiela sur re poli, aim aviunia, yoko amiu avisa ya ne vania? ¹² Yoko amiu aḡararan vania, avisave ‘Toko, ve otaḡan re van lalua nene, vanon kieta ḡelaga naga pisa sape sur naḡa tepisaarwoia pan Ntewa, ko na monar owar ga van kiena yar wa lala, ve otaḡan re van yar taḡena lala.’ ¹³ ?Amiu na apisa ke sanene, ana sanape na sanene? Amiu na asuḡal ke m̄arera e kiamiu ḡelaga marua, amiu amligan lelein ke pitove, ana kila ke naḡa ḡelaga marua la nene naga kila ke navisaluaena kiena ne Ntewa pimi pe sur korena ga. Ana pe naga re ga nene poli, amiu akila ke m̄ena sur la moki sanene.”

Suri la naḡa kilia kila yaru naga pe namname e marana Ntewa

Matiu 15:10-20

¹⁴ ḡisi na Yesu naga pio si yeririna lala pisape aimi veraga puna, ana pisa pan la, pisape “Amiu punu ga ayagogan ruru inu, monar aloge kilia kiau visena la nini.

¹⁵⁻¹⁶ Pe sur re tai naḡa teke vanuan yeririna, naḡa sa naga va loyuḡa e losinena kilia kila naga namname e marana Ntewa. Ana suri ga la naḡa sike loyuḡa e losi-

nena yeririna, pogos naŕa molmolue e naga, kila naga ve namname e marana Ntewa."

¹⁷ Ana Yesu petan yeririna la nene, pato si uŕna, sir-
aunia kiena nalogena la apim, apiun tania e kinas nen
ŕakaiwa naŕa naga pisayu pan la. ¹⁸ Ana Yesu pisape
"ŕEi, sanape, pona amiu ŕmena pe ŕarimiu pike re sane
la nene poli yo? Komin ya ne amiu ŕmena pe apisuluŕar
re sur nene poli, sane suri la naŕa teke vanua, sane ki-
nanena lala, visae va loyurŕan yeririna, sur la nene na-
ga taŕatete kila yeririna viowa e marana ne Ntewa.

¹⁹ Nanene komin sur la nene pe tol re kiena sitomena
poli, la apato ga e ŕneŕena, ana la amolue akom sina
ga e yepena." Yesu pisa pa sanene narui, siraunia, yeri-
rina la apisuluŕar kiena visena, naga pisa kilale pisape
pe kinanen re tai poli naŕa yeririna monar Ionia vena
mekiki e marana ne Ntewa, ana kinanena la punu ga
naga pon na kanena.

²⁰ Ana Yesu pisa ŕmena sape "A suri la naŕa sike pa e
yeririna rui, ŕisi na amolmolue e kiena malena, sur ne
la nanene naga kilia kila yeririna ve namname.

²¹ Nanene komin e los nen yeririna, ŕelaga viowa la na
amolmolue ke ea, suri ne la sane sitomen viowa, ko-
lau, vinauena, nawemoŕaren yaru, navinaunen wona
yar taŕena, ²² sinenanen sur kiena yar taŕena, ŕelaga
viowa lala, visokanena, kilaroen navisaluena,
veveyuena, navisa kareen yaru, nawarwarena, nav-
ilaveena, a ve woweena. ²³ ŕelaga viowa ne la nene
amolmolue e los nen yeririna, sur la nene kilia kila
yeririna ve namname e marana ne Ntewa."

Yesu ŕnenelua ninuna viowa e sira ŕnee tai

Matiu 15:21-28

²⁴ ŕisi na Yesu petan yo nene, pato tano garo pulku-
mali nae Taea. Ana pa e uŕna tai, sape kila sane yaru la
ve akilia re asape naga sike e yo nene, ana naga
tapolou ŕele ga sanene. ²⁵⁻²⁶ Ana sira tai sike e nene
naŕa kiena lus la kom ma Kris apitom, naŕa la pe ape
Yu re poli, apitom asike yo naŕa Ponosia lavisin Seria.
Sira nene, narina tai na sira, ninuna viowa teke ea, po-
gos naŕa naga mloge asape Yesu naga sike e yo nene,
naga pa kinai e mialana, tagi pania sinenan pisape na-
ga ŕnenelua ninuna viowa ure vetan narin sira nene.

²⁷ Ana Yesu pisataŕne pania, pisape "Ana sisi mesmes la
na monar akinana ko ne wa. Pe mesmes re naŕa
nowar plan kinanena kan sisi la vetan la, nevagan
lokul la ea." Naga pisa sanene komin e pogos nene, le
Yu la na asitom ke asape la ga ape narina Ntewa, la
apio kare ke la naŕa pe ape le Yu re la poli, asape
"Amiu na ape lokul lala."

²⁸ Ana sira naŕa pisataŕne pania, pisape "Ko na opisa
pe lelaga, Suŕe, ana lokul ŕmena la apa ke lavisin lele
na kinanen kan sisi kokan lala, akilia akan korkoro ki-
nanena la naŕa kekapili sike e porotano."

²⁹ Ana Yesu pisa pania, pisape "Ko na opisataŕne ki-
nas nen kiau visena nene po paŕisi. Ana komin kioŕna
visena nowo nene, nepisuluŕar sane opiawa ŕarera e
inu. Poga, okilia ovato si uŕna, ninuna viowa molue
petan narurŕa naŕa rui." ³⁰ ŕisi na sira naŕa pato si

uŕna, pisa narina pa ruru ga toŕna ga, toŕna momalio
ŕna pogaga e ŕana tog.

Yesu kila ruru yar tai naŕa kiligana la poŕe

³¹ Ana Yesu naga mligan yo nae Taea, pato kome
pulkumali taŕena tai, Saeton, ana naga pam sina ga e
lapa nae Kalele, e lepas nae yo naŕa apio sape Pulku-
mali Lualima. ³² Ana la nae yo nene aŕure yar tai pimi
puna, vena naga ligana limana te ea, komin yar nene
kiligana la poŕe, mon ŕna mnenene ga. ³³ Ana Yesu
ŕurelua yar nene petan yeririna moki la naŕa asike lele
nene, lalua apa li laa perina sane. Ana naga kian
mrasilmana pa e pulkiligana lala, ŕisi na mla wasirina,
plan e purmenen yar naŕane. ³⁴ Ana Yesu kira pa ma e
peni, pure kiena yalua keviu, pisa pan yar naŕa e kiela
visena, pisape "Epata." Visena nene kana kinasia sape
"Ovike." ³⁵ Ana veraga ga, yar naŕane kiligana la pike, a
purmenena naga kululu sina, kila sane naga mloge ru-
ru si sur lala, a pis ruru sina.

³⁶ ŕisi narui na Yesu pisa ŕareran pan la, pisape ve
ava asunun re sur nene van yar taŕena lala, ana silaga
pogos naŕa pisa sanene pan la la apa apisalelein ke pa
e yo punu ga. ³⁷ Ana la apisawal-lelein sa nene, komin
sinela la pula na pulan sur la punu ga naŕa apisu Yesu
kilia taŕa. La apisasa ke asape "Yesu nene kila la naŕa
kiligala la poŕe amloge si suria, a kila la naŕa apis pule
ga, akilia apis ruru sina. Aulai, yar nene kila sur la
punu ga po na po pa ŕisi."

Yesu pagan yeririna la miyuve manu vari [4000]

Matiu 15:32-39

8 Ana e pogos tai, pupia ŕina na yeririna la moki
apimi sina pu Yesu, la asuŕna amio pano-o, viso
kar la, ana la pe kala kinanen re poli. Ana Yesu pio
kiena nalogena la apimi lavisin puna, pisa pan la pisape
² "E, in na sineu miye ŕina la nini paŕisi, komin naŕa la
asike amio ita legiena telu ŕaro rui, kala kinanena la
ŕisi. ³ Ana visae netaŕan la ava uŕna ŕmala naŕa pe aki-
nana re sanene poli, pona laŕas viso kar la e mrapa
komsusa, kilamarala malko, komin laŕasia ŕmala uŕna
la sike koperina paŕisi."

⁴ Ana kiena nalogena la apisa pania, asape "ŕAna
tevagan yeririna la nene e yo korena nini sanape ne?"

⁵ ŕisi na naga piun tan la, pisape "ŕAmiu amlarar ke
kilaparavi via?"

Ana la apisataŕne "Olua ga ŕa."

⁶ ŕisi na Yesu pisa pan ŕina moki la nene, pisape
"Amiu atotano e yo nene wa." Naga mla kilaparavi la
olua nene, pisa potena pan Ntewa panonia, ŕisi na
kawewowaia, kian pan kiena nalogena lala vena akian-
lelein van yeririna lala, ŕisi na la apion tetain pan la.

⁷ Ana la amla ŕmena narin satin lua la ga e pogos nene,
a Yesu mlotuwo ŕmena ga, pisa pan la sape ava avion-
lelein ŕmena ga van yeririna lala. ⁸ Ana la naŕa akinana
pano-o, meŕela la kawa, ana korkoro kinanena naŕa
akanligania, aŕar akon pa e karo olua. ⁹ Ana la naŕa
akinana e pogos nene tol sane manu vari.

Āisi na Yesu miila si ĩina la nene aĵasuĵe si mĵala uĵna lala, ¹⁰ ana naga pa e kiela wa, amio kiena nalogenala lala, apetan yo nene, akusro apa atol yo tai naĵa kiena ki Talmanuta.

Yar keviu la ĩasia asape avisu kile tai

¹¹ †Ana e pogos tai, le Varasi laĵasia apim asape agorua Yesu, asape ataĵali mĵena ga naga, ana la apisa asape "Imimi sinemimin mesape okilali pupia kile tai van imimi, naĵa sane okila e puriu kawaena nae ma e peni."

¹² ††Ana Yesu naga miyuveve pa kona, sa naĵa sinena maren la pa rui, naga pisataĵne la, pisape "?Sanape na amiu na nanagane, sinemiun asape avisu kile tai ne sanene? Nepisa ke pe lelaga pan amiu, sane peraga, yoko kiamiu lus la na nanagane taĵatete avisu kile tai."

¹³ Ana Yesu pure petan la mligan la asike na, pa si e wa, pa kusro lapa komĵasia pa lepas na vano.

Nasumonena nalotena la asuĵna akila ke ĩelaga viowa la kapurulue ke

¹⁴ Ana pogos naĵa la apetan yo nene apa atol komĵas nen lapa nene, amilan sane sinela pon nawararen kala kilaparavi ĩasia amio la, ana la amlarar ga kilaparavi taaga teke amio la e wa. ¹⁵ †Ana Yesu pisa visena tai pan la, pisape "Amiu monar avisuar ruru amiu, vanon is kiena ne le Varasi la amio Erot."

Yesu pisa is nene, kana kinasia ĩelaga viowa kiena ne nasumonena lala, ana nalogena la pe asitom kilia re poli. ¹⁶ La amloge visena nene, apisayu ke pan la, apisape "Pona naga pis sanene vanon ita pe toĵar re kilaparavi laĵas pimi poli yo."

¹⁷ Ana Yesu kilia mĵa kiela sitomena lala, ĩisi na pisape "?Amiu apisayu ke asape ita pe toĵarar re kilaparavi komin ya? ?Sanape, amiu pe amloge kilia re poli, pona pe apisu kilia re sur la poli wa? !Sinemiu la mĵarera paĵisi wa! ¹⁸ ††Amiu kilamaramiu la sike na, ana apisu kilale re sur poli, ana kiligamiu la sike na, ana amloge kilia re sur poli. ?Pona amiu pe asitoĵnal re si sur la naĵa nemiyuĵnaen pan yeririna la poli? ¹⁹ ?Pogos naĵa nekiantetain kilaparavi lima nanua ne pan yeririna la manu lima naĵane, akan pano-o meĵela kawa, ana akon korkoro kinanena la nene pa e karo via?"

La apisataĵnea, asape "Imimi mokonkonia lualima taaga pa lua [12]."

²⁰ Āisi na naga piun sina ga, pisape "?A pogos naĵa lala manu vari nanua ne akan kilaparavi olua ga naĵane, ĩisi na amiu akon si karo via?"

Ana la apisataĵnea, asape "Imimi mokonkonia olua."

²¹ Ana naga pis pan la, pisape "?Pogaga, ana sanapen nanagane? ?Amiu akiliali mĵa sur la nene, pona pere ke ga wa?"

Yesu kila ruru kilamara kata tai nae Petsaeta

²² Ana Yesu la apam atol pulkumali nene, Petsaeta. Ana la nae yo nene, a sumon kilamara kata tai pimi puna, atagi pania vena tol ruru yaru nene. ²³ Ana Yesu tarar limana ne kilamara kata, sumon naga pano, la lua amiyuve kumali apa lepas na vano. Āisi na Yesu mla wasirina, mligan e kilamaran yar luwoka naĵane, mligan liman tea, ana piun petania, pisape "?Sanape, ko na opisu ke suria, pona pere ke ga wa?"

²⁴ Ana yar naĵane kirava, kira pisu suri lala, naga pisape "Ee, nepisu ke yar lala, ana nepisu la sa ga purĵes nen laki la amiyal ke na."

²⁵ Ana Yesu mligan si limana e naga, yam luania, ĩisi na yar nene kilamarana pimi po rurua, naga kilia kira pisu si suri lala, kira pisu la merarava po na po paĵisi.

²⁶ Ana Yesu pisa pania, pisape "Yoko ko ove ova re si ovisu la nene gar uĵna, oto mesmes ga moĵna."

Pita pisawal sape Yesu pe Navisaarena lelaga

Matiu 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷ Āisi na Yesu amio kiena nalogena la asape avato e narin pulkumali lala naĵa lavisin kumali keviu naĵa Sisaria Piliĵae, a e pogos naĵa la amiyal ke apato e yo nene, naga piun tan la pisape "?Amiu amloge ke yar la apisa ke asape in na ai?"

²⁸ ††La apisataĵnea apisape "Laĵasia apisa ke asape ko na Yoane Nakeena sina ga, laĵasia asape ko na Elaisa, ĩasia asape ko na navisawalena tai naĵa na konua rui."

²⁹ †††Ana naga piun si tan la, pisape "?A sanapen amiu, amiu na apisa ke asape in na ai?"

Ana Pita pisataĵnea, pisawalia pisape "Ko na ope ki amimi Navisaarena kemua lelaga."

³⁰ Ana Yesu pisa mesmesun ga pan la, pisape "Pogaga, ana amiu ve ava avisawal lelein re sur nene van yeririna lala."

Yesu pisawal kiena marena

Matiu 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹ Ana e pogos nene, Yesu siar naĵa mlologon ke pan kiena nalogena lala, pisape Narin Yeririna, monar akila sur la ve moki naĵa naga loge viowagania, ana nasumonena kiena le Israel lala, amio yar keviu kiena yar wa lala, amio navianena navisaluaena, ĩisi na la akovenlua naga. Ana Yesu pisa mĵena ga sape la aweĵnar naga mare, ana e kiena legiena na telu, suĵmalu sina, taulu marena. ³² Visena la nene, Yesu pisa meraravan po pan la, ana pogos naĵa Pita mloge, naga piolua Yesu, pis mĵarera pania, sape visawoia, yoko monar ve ve sa re nene.

³³ Ana veraga ga Yesu pilon mĵasina pimi pu Pita, kira pa pun kiena nalogena taĵena la naĵa asike ne, pisaluĵar mĵarera pa Pita, pisape "!Yermare, oure vetan inu! Kioĵna sitomena nene naga pe sitomena kien yeririna ga, pe pe sitomen kiena re Ntewa poli."

† 8:11 Mat 12:38; Luk 11:16 †† 8:12 Mat 12:39; Luk 11:29 † 8:15 Luk 12:1 †† 8:18 Mak 4:12

‡ 8:28 Mak 6:14,15; Luk 9:7,8 ††† 8:29 Yoan 6:68,69

Nalogenena kiena ne Yesu naga monar sitom korenan nasinenanena kiena

³⁴ †Ana Yesu pio ðina lala amio kiena nalogenena lala, sape aim puna, pisa pan la, pisape “Yar naða sinenan sape taveve inu, monar sitom korenan nasinenanena kiena, monar kus kiena laki torovia, sirau inu. ³⁵ ††Yar naða sape taulu kiena malena, yoko kilaluaia. A yar naða kilalu kiena malena vanon inu pona vanon kiau lologena wo, naga yoko tauluia. ³⁶ Visae yar tai war make sur na yomarava la punu ga ne, ðisi na kuspall mrapa na malena, naga pe taulu re sur wo tai poli. ³⁷ Ana kiena sur nowo la naða naga ðaria, taðatete ulmaran si kiena malena. ³⁸ Yeririna moki naða lus na nanagane, la ataða mlamulena viowa, la pe ape lelaga re pan Ntewa poli, la apiowa manene la, a la amawan ke yar taðena la vanon inu a vanon mrena kiau visena. Ana sirauia, Narin Yeririna naga yoko wasuðe sina ga, amio kiena navisi wa lala, amio naurarena kiena arimana, ana pogos naða avim, visae yar naða yepena mavin ke naga nanagane, naga mrena yoko yepena mavin yar nene.”

9 Ana Yesu pisa mrena pan la, pisape “Lelaga nepisa ke pan amiu, yeririna laðas na asuðmal ke e nini, naða ðisi na taðatete amare, vano-o tol pogos naða avisu nasuðnenena kiena ne Ntewa imi kate amio kiena pupia mmareraena.”

Yepena ne Yesu pimi pe taðena

Matiu 17:1-13; Luk 9:28-36

² †Siraun Legiena Orai ðarovia, Yesu ðere Pita amio Semes, a Yoane, la ga vari apa metava e pupia ravie tai. Asuðma sane na, nalogenena la telu naðane apisu ga yepena ne Yesu pimi pe taðena ke narui, ³ apisu ga mrena kulkota la pilavila ke, miyuwowo na miyuwowo, miyuve make ga sur na yomarava la naða miyuwowo. ⁴ Ana akirawal mrena navisawalena Elaisa amio yermarua Mosis akate, lalua asike asun ke amio Yesu. ⁵ Ana Pita pisa pa Yesu, pisape “Suðe, po paðisi naða ita tesuðma ga e nini. Popon sa meyuðmaen silparpara ve telu se e nini, moða tai, mrena yermarua Mosis tai, a mrena ne navisawalena Elaisa tai.” ⁶ Pita pis wowe ga sanene komin lala sinela kurkur paðisi, amarau mrena ga, ana la aminue ga avisa yara.

⁷ †Veraga ga lul tai pimi kalo la, amloge visena tai molue ea, pisape “Nanene naga pe Naruu, naða nekekanan naga paðisi. Amiu monar alogear ruru naga.” ⁸ Nalogenena la amloge visena nene, ana akiraweke ke e yo nene, ðisi na pe apisu re si lalua naða poli, akirawal ga Yesu naga taaga suðmal sike amio la.

⁹ ðisi na lala apetan ravie naðane, apitom ke sina ga tano, a Yesu pis mmarera pan la, pisawo la pisape “Sur la naða Ntewa kila pan amiu apisuia, amiu na ve ava avisasawal re van yeririna la nanagane, vano-o tol pogos naða Narin Yeririna mal sina ga e marena, e pogos nene narui amiu akilia avisawal van yeririna lala.”

† 8:34 Mat 10:38; Luk 14:27 †† 8:35 Mat 10:39; Luk 17:33; Yoan 12:25 ‡ 9:2 2Pit 1:17,18 †† 9:7 Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22

¹⁰ ðisi na la amlogear visena kiena ne Yesu nene, amllarar ga pe kiela ga, ana la apiuyun ke sina ga petan la asape ya ne kinas nen kiena visena nene, naða pisape mal sina ga e marena.

Asitom ke asape Elaisa na lua sirau vim sina, ana Yesu sape naga Yoane Nakeena pa rui

¹¹ ††Ana nalogenena la telu nene apiun tan Yesu, asape “Sanape ne navianena navisaluaena la apisa ke asape ‘Elaisa naga monar wasuðe ðesia wa, ðisi na Navisaarena nene naga mmalivi?’ ”

¹² ðisi na Yesu pisatame la, pisape “Naða apisa ke ne pe lelaga, Elaisa naga monar imi ðesia vena kilaruruen sur la punu ga susumo, ðisi na Navisaarena kilia vim. Ana nasiriena wa pisa ke mrena sur taðena tai naða pe asitoðmal re poli, naða pisayu ke Narin Yeririna, sane naga monar vane nataðaliena la ve moki, ana yoko yeririna la asitom korenan naga viowa vaðisi ne. ¹³ Ana nevisa van amiu, Elaisa nene naga pimi ga na wa, ana yeririna la yepela mavinia. Sa naða Visena Wa pisa, ana la akila pa piowa ga pan rui.”

Yesu mrenelua yermare petan teras tai

Matiu 17:14-22; Luk 9:37-43

¹⁴ ðisi na Yesu amio la telu naðane apa ke sina ga puna ne nalogenena taðena lala, ana apisu na pupia ðina na yeririna la akovivi la asike na, apisu navianena navisaluaena la agorua la ke amio la. ¹⁵ Ana pogos naða ðina la akirawal Yesu pam ke sina, amilania, akekanan mrena naða asape avisu naga, akiriri apim puna, atalopan naga. ¹⁶ Ana Yesu piun tan nalogenena la, pisape “?E, amiu apisayu ke ya ne amio la nene?”

¹⁷ ðisi na lala yar tai pisa pania, pisape “Navianena, in na nepure kiau sisi yermene nini pimin ko vena ovisulia, komin purkol mmarera tai kila naga. ¹⁸ Ana pogos naða kila naga, kovenlua naga pato tano e porotano, wasirina mlau piowa ga sa naða siripu, karar ke mraluena, a yepena punu ga miokamarmare. Ana nepure naga pamin ko, ko na osu re poli, ðisi na nepiun ga tan kioða nalogenena lala vena la alen naðneneluaen suri nene vetania, ana la amiyuðmaen mrena pano-o, akilapule ga yonia.”

¹⁹ Ana Yesu pisatame la, pis pan la, pisape “?Amiu la nene, sanape na sanene? Amiu na pe asuðmal mmarera re nena e Ntewa. ?In na monar nesuðma nemio amiu vano tol pog ya? Nemiowon amiu pa rui. Ana pogaga, akus teras nene vim punu.” ²⁰ Ana la aðure pimi, ana pogos naða purkol nene mmal Yesu, kila yepen teras naðane miokamarmare, mloru pato tano e porotano mneke pilolon ke, kila wasirina naga mlau piowa ga sa naða siripu. ²¹ Ana Yesu piun tan ariman teras naðane, pisape “?Ana purkol nene siar kila sanene pogwai?”

Ana arimana pisatamea, pisape “E, sur nene siar na konua konua rui, pogos naða pe sisi ke ga wa. ²² Ana pimi tol nanagane, yam moki rui naða sur nene kila ke naga mlolor pa e kapi po pito e puluwii. Sur nene kila

‡‡ 9:11 Mat 11:14

kare ke ga naga pañisi, sape kilañmaria, ana sa ko na okilia okila sur yan tai, imimi mepiun tan ko, awis, ko na sineaña ye imimi, oiila imimi komin narimimi nini!”

²³ Ana Yesu pisa pania, pisape “Nemloge ko na opisa sanene, osape sa in na nekilia nekila. Ana nepisa pan ko, visae ko na olelaga ga, okilia okila sur punu ga.”

²⁴ Ana ariman teras nañane pio verakorena ga pa Yesu, tagi pania, pisape “Nemlelaga tekak ga, ana pe nemlelaga toroki re poli wa. Awis, ko na oiila inu vena kiau nalelagaena vim ve keviu laa sane wa.”

²⁵ Ana pogos naña Yesu pisa pina na yeririna la apim moki manene la akovivi la, ana naga pis pa purkol naña teke e sisi yermene nene, pisape, “Ko yermare na kiliga poñe, a na plapur, nepisa mesmes ga pan ko, omolue vetan naga nanagane, ana ve oimi re si loyuña e naga pogos tai.”

²⁶ Ana yermare nene ki viowa keviu, kila yepen sisi yermene nañane miokamarmare pano-o piowa ga rui, ñisi na molue petania, pure pano. Ana yepen yar nañane malumu ga ñeke, sa ga naña naga mare pa rui, yar la naña asike apisu ke la apisa ke sa nini, asape “Ke, teras nene mare pa ñisi rui.” ²⁷ Ana Yesu tarar li-mana, tarlua suñalu, ana teras nene suñal ruru ga sike.

²⁸ Ana siraunia, Yesu pato si uña, a e pogos nene, naña naga taaga sike, kiena nalogena la apim, apiun tania, asape “?Sanape ne imimi na meñenelua ñele yermare petan teras nene?”

²⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Yermare la ne sanene, la añarera pañisi, ana leniena ga kilia ñene plan la.”

Yesu pisawal sina ga kiena marena

Matiu 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰ Ana Yesu la apetan yo nene, apa akom ga likan yo na e Kalele, ana e pogos nene, Yesu pe sinenan re sape yeririna la akilia suri la naña naga kila ke poli, a e ñena yo la naña apa ke ea. ³¹ Na nene komin naña pian ke kiena nalogena lala e pogos la nene, a naga pisa ñena ga ke pan la, sape “Lavis ñena narui naña ali-gan Narin Yeririna va e liman yar la naña aweñar naga mare, siraunia e legiena na telu, ñisi na Ntewa tamalia sina.” ³² Ana kiena nalogena la pe amloge kilia re sur la naña Yesu pisayu ke ne, ana la amaraun ñena naviun ruruen si tania.

“?Yar ane to metavan make yar tañena lala?”

Matiu 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Ana siraunia, pogos tai la apam atol si Kapeneam, apa loyuña e yuñña tai, ana Yesu piun tan kiena nalogena lala, pisape “?Amiu na akawe amiun ke visena ya naña e mrapa?” ³⁴ Ana la pe apisatañe re poli, komin naña lala amiyal ke mrapa apami, apis ke pan la, asape lala ane naga to metavan make la, po miyuve make la ga. ³⁵ ††Pisi na Yesu totano, ana pio kiena lualima taaga pa lua apim lavis puna, pisa pan la, pisape

“Visae amiu yar tai naga sinenan sape vim sumo, pona sinenan sape kiena kia to ñesia, pogaga, naga monar kila naga imi maro, to vatanon la make ga, naga monar vim ve yar nayuñmaenen yuñmaena kiena ne yar tañena la wa.”

³⁶ Ana Yesu pio narin sisi tai naña suña ga pimi puna, mligan su likan la, ana tararia, pisa pan la, pisape ³⁷ “Yar naña kiena sitomena pato ga tanon inu, ana kekaran na kilaen wo van nisisi tai ne sanini, nanene sane naga kekaran inu ke pa narui. A yar naña kekaran inu sanene, pe kekaran inu re ga ne po, kekaran ñena ke pa naga naña mliganu nepimi.”

“Yar naña pe pisaluñar ita re poli, naga miila ita ke”

Matiu 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

³⁸ Ana nalogena naña Yoane pisa pa Yesu, pisape “Navianena, imimi mepisu yar tai, naña naga ñene plan ke yermare lala, ñene plan la ke e kioña kia. Ana yar nene na, pe mekilia re naga poli, naga pe ita yar re tai poli, ana imimi mepisaluñaria.”

³⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Peraga, amiu ve avisaluñar re naga. Visae yar tai sane pe lelaga, kila ke yuñmaena keviu la e kiau kia, ana yoko naga tañatete si visanena kare kiau kia pogos tai. ⁴⁰ ††Yar naña pe pisaluñar ita re poli, miila ita ke ne. ⁴¹ ††Inu nepisa ke pe lelaga pan amiu, visae yar tai kilia sape amiu akus ke kia kiena ne Kristo e amiu, naga la piala na wii tai van amiu amunia, yar nene naga yoko tañatete kilalu kiena nalaena nowo naña yoko tol sirau.”

Natañaliena lala

⁴² Ana Yesu pisa ñena ga, pisape “A visae yar tai naga kila narin sisi tai ne sanini ve suñal ñarera re e inu, yar nene yoko tol nakoena tai ne ñarera laa sane taulu naña sa aviar pupia kilavaru tai e kolmekina, akuan naga talilu e lowe memaena. ⁴³⁻⁴⁶ ††Visae lumoña tai pona laña tai naña kila ko na pe osuñalu ñarera re si e in poli, popon manene ga otelua vano. Visae ko na ote plan ñelaga naviowaena vetan kioña malena sanene, ñisi na okilia ova loyuña e malena, a sa ova loyuña e malena naña komñas nen lumoña tai po laña tai kovio pa rui, nanene naga pogaga ne. Ana piowa vañisi visae yepema la asuña ga woga ga, ñisi na akuan ko ova e kapi naña tañatete mare pogos tai. ⁴⁷ †††Ana visae kilamaraña pona suri ya si tai e malena kioña naña kila ko pe osuñalu ñarera re si e inu poli, popon manene ga osiplania. Pisi na okilia ova loyuña e nasuñenena kiena ne Ntewa naña sane narin sur tai nene kovio petan ko, na nene naga pogaga ne. Ana piowa ga vañisi visae kilamaraña luoka pona kioña ñelaga viowa tai suña ga, ñisi na narin sur ga la nene aure kioña malena wetelu va e kapi e lele naloge viowaena, ⁴⁸ naña kapi nene tañatete ñisi pogos tai, sisu la na akakarlue ga yepema.

⁴⁹ “Sa naña kururu sive naga kila kinanena ponos tañatete kona, yoko Ntewa naga ligan kapi e yar lala

† 9:34 Luk 22:24 †† 9:35 Mat 20:26,27, 23:11; Mak 10:43,44; Luk 22:26

‡ 9:37 Mat 10:40; Luk 10:16; Yoan 13:20 †† 9:40 Mat 12:30; Luk 11:23 ††† 9:41 Mat 10:42 ††† 9:43-46 Mat 5:30 ††† 9:47 Mat 5:29

vena kekan plan kororaki la naþa e kiela malena lala.
⁵⁰ †Ana tepisu mēna sane kururu sive kila kata kinane-
na naga kiki, ana visae kana m̄areraena kovio,
taþatete si kila kiena yuṁaena narui. Ana amiu monar
ataṁan kururu sive kiena ne Ntewa yuṁae lue ga e
amiu, vena kiamiu malena naga ve kona re, a vena ki-
amiu þelaga la kiki, naþa sane suṁarena sike amio
amiu silaga.”

Yesu pisayu sanape naþa yaru mligan lua wona

Matiu 19:1-12; Luk 16:18

10 Ana siraunia, Yesu mligan Kalele ana pa metava
e lepas nae Yutea, kome wii nae Yortan lepas na
vano. Ana þina lala apim ke sina ga puna e pogos
nene, ana sa naþa naga kila ke silaga, pian la ke e sur
la moki.

² Ana Varasi mēna ga þasia asike e pogos nene, api-
mi puna ne Yesu, apisape akilali sina ga naga, la apiun
naviunena tai pania. La apisape “?Kieta Navisaluaena
pisa ya ne e lepas nen þelaga naþa visae yaru mligan
lua wona? ?Ositom sanape, memes ga naþa yaru kilia
kila sanene, pona pe memes re poli?”

³ Ana Yesu piuntaṁe la, pisape “?Ana Yermarua Mo-
sis pialua ya ne e kiena navisaluaena rui?”

⁴ ††Ana Varasi la apisape “Mosis pisawal navisaluaena
tai naþa naga taṁania sape yaru kilia la luṁaki nali-
ganluaena tai van wona, vena ligan lua.”

⁵ Ana Yesu pisataṁe la, pisape “Lelaga, ana Mosis siri
visena nene vanon ga naþa amiu þarimiu la m̄arera
paþisi, suri nene kila naga taṁania sape akilia aligan
plan womiu lala. ⁶ A siaria e nasiiena naga pe sa re
nene poli, komin Visena Wa kiena ne Ntewa pisa sape
‘E purþesia, Ntewa sii yeririna, yerṁene a sira.’

⁷ Ana visena taþena si tai, naþa pisape

‘Vanon suri nene, þisi na yaru ligan arimana amio
anena, naga va iakol amio wona, ⁸ ana lalua aimi ave
taaga ga narui.’

“Nanene kila sane lalua ve ave lua re sina ga, aimi
ave taaga ga narui. ⁹ Ana sur ya naþa Ntewa vilolaria
pimi taaga, pe memes re naþa yaru kilapure si poli.”

¹⁰ Ana pogos naþa lala apa si loyuṁa, kiena nalogena
lala apiun sina ga tania e lepas nen visena la naþane.

¹¹ †Ana Yesu pisa memes ga pan la, pisape “Visae yaru
tai ligan lua wona, þisi na va ure si sira taþena, Ntewa
pisu sane yaru nene naga taþa ke pa kolau rui, naga
kila kare sira naþa pe wona nasumo. ¹² Ana visae sira
tai ure matan wona na yerṁene, va pu yerṁene taþe-
na, naga mēna nene Ntewa pisu sane kolau.”

Yesu pisa ruru sisi lala

Matiu 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³ Ana laþasia akus narila la apimi pu Yesu, vena na-
ga ligan limana te la, ana nalogena la apisuia, apisi
m̄arera pan yeririna la nene, apisaluþar la. ¹⁴ Ana po-
gos naþa Yesu pisuia, pe kekan re nena naþa kiena
nalogena la amiyuṁaen sanene poli, naga pis pan la

† 9:50 Mat 5:13; Luk 14:34,35 †† 10:4 Mat 5:31 ‡ 10:11 Mat
5:32; 1Kor 7:10,11

pisape “Amiu ve avisaluþar re sisi la nene, ataṁan la
ga aim pun inu, vanon naþa sisi lala, la na sa ga yeriri-
na la naþa asike loyuṁa e nasuþenena kiena ne Nte-
wa. ¹⁵ ††In na nevisa ve lelaga van amiu, yar naþa sine-
nan ke sape va loyuṁa e nasuþenena kiena ne Ntewa,
naga monar kilia sane naga sa ga sisi kokan tai, naga
taþatete kila sur tai vena kus nasuþenena kiena ne
Ntewa e malena kiena.” ¹⁶ Ana Yesu kutarar sisi la nene
e limana, mligan limana te þarila pisa ruru la.

Yaru m̄ee tai naþa kiena sur moki

Matiu 19:16; Luk 18:18-23

¹⁷ Ana e pogos naþa Yesu siar mial pa ke narui, yaru
m̄ee tai kiriri pimi kinai tano puna, piun tania, pisape
“?Navianena Nowo, in na monar nekila yuṁaena wo
ya, naþa kila þisi na netol malena naþa ve uro re?”

¹⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape “?Vanon ya ne opiun
tan inu sanene, osape in na nepe Navianena Nowo? Pe
yar re tai po poli, Ntewa ga naga taaga po. ¹⁹ Ana ko
na okilia mēna kiena navisaluaena la naþa monar olo-
gear la, naþa apisa ke asape, ve oweṁar re yaru mare,
ve otaþa re kolau, ve ovinau re, ve ovisokan re, ve oki-
lakewean re yaru, ko ova tanon arimoṁa amio
anoṁa.”

²⁰ Ana yaru m̄ee nene pisa pania, pisape “Navianena,
navisaluaena la naþa opisa ke ne, siar pogos naþa
nepe sisi ke ga wa, nesuṁa nemlarar make punu ga
rui pimi tol nagane.”

²¹ Ana Yesu kira pisu m̄a sane pano-o, kekan naga
vanon kiena visena nene paþisi, pisa pania, pisape
“Sur taaga teke ga wa naþa ko na okila re poli wa. Ko
ovano, owilwilin plan make kioṁa sur la punu ga, owar
kana kilavaru nena, ova ovioviaonia van yaru la naþa pe
kiela sur re poli. Visae ko okila sanene, þisi na kioṁa
suri wo lala ve moki vaþisi ma e peni. Ko, ova okila, sir-
aunia oimi otavevenu.”

²² Ana pogos naþa yaru m̄ee nene mloge visena
nene, kila naga milan karea, sinena piowa paþisi,
vanon naþa naga kiena sur la moki manene laa. Ana
naga pure matan Yesu.

Yaru naþa kiena sur moki, naga m̄arera laa naþa va loyuṁa e nasuþenena kiena ne Ntewa

Matiu 19:23-30; Luk 18:24-30

²³ Ana Yesu kira pisuveve kiena nalogena lala, pisa
pan la, pisape “!Nevisa ruru van amiu, visae yaru tai
naþa kiena suri moki, sinenan pisape va loyuṁa e na-
suþenena kiena ne Ntewa, suri nene na m̄arera towe
ṁa naþa!” ²⁴ Ana kiena nalogena lala amilan visena
kiena ne Yesu nene paþisi, naga pisa si pan la, pisape
“Pe lelaga naruu la, navaen loyuṁa e nasuþenena
kiena ne Ntewa naga m̄arera na m̄arera. ²⁵ Ee, nevisa
van amiu, naþa kamel tai naga va warpoyo e pulus
nen nitil, nanene naga m̄arera vaþisi ne, ana visae
yaru tai naþa kiena suri la moki sinenan sape va
loyuṁa e nasuþenena kiena ne Ntewa, naga m̄arera
laa na wa.”

‡† 10:15 Mat 18:3

²⁶ Ana pogos naþa nalogena la amloge visena nene, amilan paþisi, apisape “?Suwala, ana visae ve sanene, þisi na ane kilia tol namalena nene?”

²⁷ Ana Yesu kirava pisu la, pisape “Ee, lelaga naþa yaru taþatete tamalia yaru, ana Ntewa ga kilia kila make suri punu ga.”

²⁸ Ana Pita sinenan sape vis, pisape “?Ana sanapen imimi? Imimi memligan make kiamimi sur la rui, ana metaveve ko.”

²⁹ Ana Yesu pisa pan la, pisape “In na nepisa ke pe lelaga pan amiu, yaru a naþa visae ligan mþana uþna, pona wenla pona vinena, anena pona arimana, narina pona kiena porotano, ana visae naga ligan sur la nene vanon ga inu, a vanon kiau lologena wo, ³⁰ þisi na naga warmarana sina ga kiena suri la naþa mligania, kilia tol sina ga ve ponotia tai. E yomerava nini, yoko tol sina mþana uþna la, wenla la, amio vinena la, anena la amio narina la, a porotano la, a amio sur la nene, yoko tol pog mþarera ve moki, naþa yaru la sinela kar mþena ga. Ana metavan sur taþena la nene, e pogos naþa imi, yoko tol mþena malena naþa taþatete þisi. ³¹ †Ana yaru la moki liu naþa asike metava, þisi na avito tano, ana yaru la naþa asike tano, þisi na la ava metava.”

Yesu pisawal kiena marena yam telu narui

Matiu 20:17-19; Luk 18:31-34

³² Ana Yesu lala amlulu ke mrapa, apa ke metava ma Yerusalem narui. Ana Yesu naga sumon ke kiena nalogena la, la sinela kurkur paþisi naþa apisu naga sumon la apa Yerusalem, komin la akilia ke asape yeririna nae yo nene la sinela kari ke paþisi. Ana li taþena la naþa asurau ke ga wa, la mþena asuþna amarau lili mþaga. A naga piolua ga kiena lualima taaga pa lua apimi puna, pisawal si pan la sanape naþa þisi na akila viowa vania gar Yerusalem. ³³ Naga pisayu pan la, pisape “Amiu ayagoga ruruia. Nanagane ita tepa ke Yerusalem narui, naþa ve ve piavi re, þisi na aligan Narina Yeririna e limana ne yerikawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena navisaluena mþena lala, ana þisi na la nene aliþere naga avisave þisi na monar mare. Ana siraunia, aligan naga e limana ne la naþa pe ape le Yu re poli, ³⁴ naþa þisi na la nene akirakirai viowa vania, avilasirkon marana, þisi na akoa naga vano-o aweþmaria. Ana e kana legiena natelu, þisi na mali sina.”

Semes amio Yoane, apiun sur tai tan Yesu

Matiu 20:20-23

³⁵ Ana amiyal laa apa sane, þisi na narina ne Sepeti lalua nene Semes amio Yoane, apimi puna ne Yesu, apiun petania, apisape “Navianena, imimi lua mesape sur ya naþa meviun tan ko nagane, mesape otaþnan van imimi.”

³⁶ Ana Yesu pisataþne la, pisape “?Ana amiu lua sine-miun asape in na nekila ya ne van amiu?”

³⁷ Apisataþnea, asape “Imimi lua sinemimin mesape otaþnan sanini: pogos naþa ko na ovim ove þarin suþe

† 10:31 Mat 20:16; Luk 13:30

na yomerava nini, þisi na mekilia metotano memio ko e kioþna yo wa metava lavisin ko, tai te lepas na þamarua, a tai e lepas na þaþneli.”

³⁸ ††Ana Yesu pisataþne la, pisape “Amiu pe akilia re sur ne apiun ke ne poli. ?Sanape, amiu lua nene asitom asape atorokin naþa tomunpae e piala naloge viowaena nene naþa in na monar nemun ea? ?Ana amiu asitom ke asape amiu akilia atol nakeena e wii naþa akee in ea?”

³⁹ Lalua apisa pania, apisape “Ee, imimi lua metorki.”

Ana Yesu pisa pan la, pisape “Ee, lelaga naþa þisi na amiu amun mþena ga e mþau piala naloge viowaena nene, ana pe lelaga naþa atol nakeena e wii nakeena naþa akeenu ea, ⁴⁰ ana sur nene naþa amiu lua apiunia, asape atotano amio inu e lepasneu luwoka, sur nene naga pe kiau re naþa nela van amiu poli. Yo la ne sanene, kiena ga la naþa Ata kila ruru pe kiela, pisaar þisi rui pisape þisi na atotano ea.”

Narin Yeririna pimin vena yuþnae kiena ne yeririna lala

Matiu 20:24-28

⁴¹ Ana pogos naþa nalogena taþena la lualima nene amloge sur nene, naþa wenla lalua nene Semes amio Yoane apiunia, la sinela kar lalua. ⁴² †Ana Yesu pio la apimi puna vena naga visi van la, ana pisape “Amiu akilia ruru þelaga kiena ne yaru la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli. Tepisu sa naþa suþe lala amio yerikawa lala na yomerava, la sinelan asape aþmareran yaru taþena lala asu vatanon la silaga.

⁴³⁻⁴⁴ ††“Ana amiu kiau nalogena lala, kiamiu þelaga monar ve ve sa re nene. Visae amiu yar tai sinenan sape imi ve yerikawa tai pona ve kiamiu nasumonena tai, kana mrapa nena sanini: yaru nene monar imi ve sa ga yaru na yuþnae kiamiuena tai. ⁴⁵ Narina Yeririna naga kila sanene þisi rui, naþa pe pimin re vena yar la aiila naga poli, naga pimin naiilalaena, a vena taþnan kiena malena nawulplanen yeririna la ve moki.”

Yesu taþa ruru kilamara kata tai

Luk 18:35-43

⁴⁶ E pogos nene, Yesu amio kiena nalogena lala apim asike garu Seriko, ana pogos naþa amligan yo e pulkumali nene apano, ana yeririna la moki paþisi ataveve la. Pog naþa amiyal ke apano, ana kilamara kata tai toþna tano e isinen mrapplepa. Yar nene, arimana kiena kia Timeas, ana apio kia kiena ne narina asape Pa-timeas. Pa-timeas nene, totano e mrapplepa legiena punu ga, pion ke pan yar lala sape akuan narin kururu varu vania vena iilaena kiena malena.

⁴⁷ Ana pogos naþa mloge apisape Yesu nae Nasaret mial ke e mrapplepa pimi, þisi na naga pion ke, sape “!Yesu-o, ko lus kiena ne Tepet, nesape ko sineþna ye inu wa!”

⁴⁸ Ana yaru taþena la apisin sinemimien pania, asape “Ee, ve oþnaaga re.”

†† 10:38 Luk 12:50 ‡ 10:42 Luk 22:25,26 †† 10:43-44 Mat 23:11; Mak 9:35; Luk 22:26

Ana naga pion manene la pavini, sape "!"Suþe-o, ko lus kiena ne Tepet, awis, nesape sineþa ye inu."

⁴⁹ Ana Yesu panar suþmalu su mrapa e yo nene, pis pan yeririna lala, pisape avio yar nene vim lavis puna, ana lala apa apisa pan kilamara kata naþane, asape "Welu." Ana naga sape "Pasa." Ana lala apisape "Ve ologe re viowa. Yesu naþane sape oim puna wa. Ko osuþmalu, ita." ⁵⁰ Ana yaru nene kuanlua mþana kulkota, suþmal veraga ga, pimi puna.

⁵¹ Ana Yesu piun tania, pisape "?Ko na sinoþman osape nekila ya ne van ko?"

Ana naga pisataþnea, sape "Suþe, awis, in na sineun nesape kilamarau la imi wo, vena nekilia nekirava."

⁵² Ana Yesu pisa pania, pisape "Pogaga, ko na okilia ova si uþna moþna. Kioþna nalelagaena ga kila ko opim omloge po narui." Ana naga pisu ruru ke ga suria e pogos nene, ana mial taveve Yesu e mrapa apano.

Yesu pimi tol yo naþa Yerusalem

Matiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Yoane 12:12-19

11 Nanagane, Yesu lala apam lavisin Yerusalem narui, ana la aþmalivi e narin pulkumali lalua sumo, kiela kia Petpas amio Petani, naþa sike e yepas nen kunus nene naþa la apio asape Kunus Na Purolip Lala. Ana Yesu miila kiena nalogena la lua, pisape ² "Amiu lua ava e pulkumali na gare, a memes ga e pogos naþa ava loyuþna ea, þisi na avisu narin togki tai, naþa aþmatear teke na, pe yar tai totanoli re e wosia poli wa. Ana aluþarlua aure imi pun inu e nini. ³ Ana visae yar tai vis van amiu vanonia, viunia visave 'Amiu akila sanene vanon ya?', þisi na avisa ga vania, avisave 'Suþe na sinenan sur mal nini vena va kila kiena yuþnaena tai wa, þisi na naga ligan wasuþe sina ve ve piavi re.' "

⁴ Ana þisi na nalogena lua nene apano, aþmal narin togki naþane, apiaria teke na sike ga vanua e mratava na yuþna tai lavisin ga mrapplepa. Pogos naþa asape aluþarlua kana kilika, ⁵ ana lala naþa asike e yo nene apiunia, asape "?Amiu akila ke ya ne, amluþarlua ke kana kilika na ya ne?"

⁶ Ana la apisa pan la visena la naþa Yesu pisa ruru pan la, naþa sane avisa van yar la nene, ana la ataþman asape akilia aure togki vano pogaga. ⁷ Þisi na lalua aþere togki nene pimi, aþatetae mþala kulkota lala e wos nena, ana Yesu pa totano metava ea. ⁸ Ana yar la moki liu naþa aþatetae mþala kulkota lala suvileviles nen mrapplepa, ana yaru laþasia apa ate mþaþela lala pitomi aþatetae mþena ga, vena togki yal ea. Sanene narui, akila sa naþa la apatanon Yesu sa naþa pe pupia þarin suþe tai. ⁹ Ana la amial ke apano vena ava loyuþna Yerusalem, ana þina na yeririna la naþa asumon Yesu, amio la naþa asiraunia, asuþna apiovion manene sanini, apisape

"!A ke suwala, pona po! !Teyeluar naga!

!Ntewa na mava, ko ovisa ruru naga nene naþa pimi e kioþna kia!

¹⁰ !Ita tekekan paþisi nasuþenena kiena ne kieta yermaru Tepet naþa pimi ke! !Amiu nae mava peni, amiu mþena ga ayeluarial!"

¹¹ Ana Yesu pa loyuþna Yerusalem, a pa tol Yuþna Wa mþana ne Ntewa. Ana pa loyuþna, pisuveve yo lala, a sur la punu ga naþa amiyuþnaen ke ea, pano-o mrae naga pato ke tano narui, naga pure kiena lualima taaga pa lua, apetan si pupia kumali naþani, apa amono gar Petani.

Purlaki tai naþa pe tau re poli wa

Matiu 21:18-19

¹² Ana yemlagi kolulagi la amligan si ma Petani aþa-suþe sina vena ava Yerusalem, ana Yesu mloge sane viso karia. ¹³ Naga kira pa e is nen mrapplepa, mþal purpik tai sike, ana naga mial pa lavisinia vena war mras laþasia. Ana pogos naþa pimi pisuia, purpik nene mþas ga moki, ana pe mras su re e poli, komin pe kana pog re poli wa. ¹⁴ Ana Yesu pisa pan purpik nene, pisape "Ko ove owar re si mrasnoþna pogos tai vena yar la akilia akania." Ana kiena nalogena mþena la amloge ke naþa naga pisalele kare laki na sanene.

Yesu mþene plan la naþa asuþna aþiliwilin ke suri e Yuþna Wa Mþana ne Ntewa

Matiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Yoane 2:13-22

¹⁵ Ana Yesu la apa atol si Yerusalem narui, lala apa sina ga loyuþna e Yuþna Wa mþana ne Ntewa. Ana e pogos nene naga pisu sane yar la moki liu naþa asuþna e yepas nen yuþna nene, la asuþna akila ke ga yuþnaena natauluen kilavaru lala ea, ana yar la mok liu naþa apul ke sur la naþa aþiliwilin ke ne. Ana naga pe kekan re nenaga, pa mþene plan la, kawepu narin varvara kiena ne yar nakeueen varu sa le Rom la pimi ve sa le Yu la, nakilaena nalaena. A naga koantetai lele na totanoena kiena ne la naþa apuliwilin ke kupa nakuþaþaena lala. ¹⁶ A naga pisawo mþena ga yar la naþa sinelan ke asape awar kiela sur na yuþnaena la ayal akom likan yepa na Yuþna Wa nene.

¹⁷ Ana naga pisa pian la, pisape "?Sanape, amiu pe akilia re asape Ntewa pisa e kiena Visena Wa, sape 'Þisi na la avisa mþau Yuþna Wa avisave naga yuþna nalotena kiena ne yolai punu ga e yomarava wetelu? "

Ais 56:7

'Ana nanagane na amiu akepu pimi sa ga ponovi mþana yaru na vinauena la narui.' "

Ser 7:11

¹⁸ Ana pe piavi re nena, yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio navianena na navisaluaena lala, amloge sur la naþa Yesu kila e Yuþna Wa mþana ne Ntewa, ana la sinela kar paþisi, asape akila suriania. Ana amaraun Yesu, pe akila re si poli, vanon apisu kilale naþa yeririna la akekan naga paþisi, asuþna amilan ke kiena navianena wo lala.

¹⁹ Ana pogos naþa mrae pato pa tano narui, Yesu la apetan ke sina ga yo naþa Yerusalem.

Purpik naþa pe tau re poli, mare make ga

Matiu 21:20-22

²⁰ Ana kolulagi, la aþasuþe apa ke si Yerusalem, ana apisu purpik naþane, m̄as la miaiai make nena rui.

²¹ Ana Pita sitoṁal si visena kiena ne Yesu, pisa pania, sape "Suþe, opisu ke ne! Purpik naþa opisanena kare nakoneva, nagane mare rui."

²² Ana Yesu pisataṁea, pisa pan la, pisape "Amiu punu ga monar aviawa m̄arera e Ntewa. ²³ †In na nepisa ke pe lelaga pan amiu, visae yar tai naþa pe kiena sitomena pepe lua re poli, a m̄elaga m̄arera, ana visae suri ya naþa naga visa, monar ve sanene narui. Visae naga vis va pupia kunus nene, visave 'Osuṁalu otove, oula ova e sive,' þisi na monar ve sa ga nene.

²⁴ Nane nepisa pan amiu, ana sur ya ne ko na oviunia e kioṁa leniena, visae olelaga m̄arera sane sur nene pe kioṁa pa rui, þisi na monar ve sa ga nene narui.

²⁵⁻²⁶ ††Ana e pogos punu ga naþa visae alen, amiu monar asitom ruru m̄ena ga, visae kilapurpu tai teke e ko amio yar taþena tai, monar oviewo sumo wa, þisi na okilia osuṁalu okila kioṁa leniena van Ntewa. Visae okila ve sa nene, yoko arimata nae ma e peni, naga m̄ena sitoṁal ko, viewo kon kioṁa mlamulena viowa lala."

Nasumonon le Israel lala sinelan asape avisaluþar Yesu

Matiu 11:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Ana Yesu la aþasuþe si apam atol Yerusalem, ana apa si loyuṁa e kove na Yuṁa Wa m̄ana ne Ntewa. Ana pogos naþa amialoro ke loyuṁa, yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio navianena navisaluaena, a nasumonena lala kiena ne le Yu la, apimi puna, ²⁸ apiun tania, asape "Ko osuṁa okila ke sur la ne sanene e yo nini e kia kiena ne ai? Ana a si na pisa pan ko sape okila ve sanene?"

²⁹ Ana Yesu pisataṁe la, pisape "Pogaga, ana inu m̄ena nesape neviun naviunena tai van amiu wa. Visae amiu avisataṁe ruru kiau naviunena nene wo, þisi na nekilia nevisawal van amiu sanape naþa nekilia nekila ve sanene. ³⁰ Ana kiau naviunena naga sanini narui, sape: ?Nakeena naþa Yoane naga kilamare ga nanua ne e yaru lala, naga pe sur tai naþa Ntewa pisa pania sape naga monar kila, pona yaru ga la apisa pania? Amiu avisataṁeli kiau naviunena nene."

³¹ Ana naviunena nene kiena ne Yesu kila la agorua la narui, naþa asuṁa apisa asape "þisi na ita tevisa sanape na vania? !Tevisuaruruia! Visae ita tevisa tevisave nakeena nene Ntewa naga pisa pa Yoane, þisi na yaru nene viun si vetan ita, visave vanon ya ne ita pe temlelaga re e Yoane poli. ³² Ana ita taþatete si tevisa tevisave nakeena kiena Yoane nene pe sitomena kiena yeririna ga lala, visae peraga, la sinela kar ita." Yar keviu la amaraun visaena visen nene, komin akilia asape yeririna la nene amlelaga ke po m̄arera e Yoane

þisi rui, asape naga pe navisawalena na lelaga tai kiena ne Ntewa.

³³ Ana kiela sitomena la ne sanene narui, kila apisataṁe Yesu sa ga nini, apisape "Imimi memninue ga."

þisi na Yesu pisa pan la, pisape "Visae sanene, inu m̄ena ga, taþatete nevisa van amiu nevisave ane pisa pan inu sape nekila yuṁaena la ne sanene."

þakaiwa na li viowa la naþa apisuar lokilkerep tai

Matiu 21:33-46; Luk 20:9-19

12 Ana pogos naþa Yesu suṁa pian la ke, naga pisayu ke þakaiwa pan la. þakaiwa tai na pisa sa nini, pisayu yerkawa tai, amio kiena lokilkerep. Yaru nene kila ruru kiena yo nene, kila kove m̄arera tai telivi piora ea, a kila kana lele navieplanen was nen kerep, kila m̄ena kana lele tai naþa pa metava naþa yaru kilia wiyu va se ea, vena kiravawoen lokilkerep nene.

"Ana e pogos tai, yerkawa nene sinenan sape yaloro re va e purvanua taþena tai, þisi na mligan kana lokilkerep nene e limana ne yaru laþasia, vena ayuṁaenia, aul vania.

² "Ana yerkawa nene pa suṁa gare pano-o, þisi na pisu kilale sane nanagane na pogos na mrakerep la marua narui. Ana mligan kiena yaru tai pa si puna ne la naþa asike e kana lokilkerep nene vena war kiena kilavaru na mrakerep komþasia, naþa la nene monar aul vania. ³ Ana pogos naþa kiena yaru nene pano, ana yaru taþena la nene aṁe kare naga, aṁenelua sina naga pano, pe mla re sur tai poli.

⁴ "Ana yerkawa nene miila si kiena yaru taþena pano, ana la naþa aṁea, þar kuruta e þarina, akila piowa pan naga paþisi, aṁenelua pa sina. ⁵ þisi na naga miila ke sina ga taþena tai, ana aṁemoṁar naga mare, sir-aunia, naga miila kiena yeririna moki apano, asula aṁemoṁar la m̄ena ga.

⁶ "Ana yerkawa nene pisu sane yar taaga sike narui, pe narina wawa naþa naga kekaran paþisi, ana naga sitomveve pano-o, pisape 'In na monar neligan ga naruu vano, vena monar avatanon naga.'

⁷ "Ana pogos naþa yar viowa la nene apisu narina ne yerkawa nene pimi, la asuṁa apismumun pan la, asape 'Narina ne ke yerkawa naṁa narui. Yaru ke na nene narui, naþa visae yerkawa kovio, þisi na kus porotano nene sane ve kiena lalimana. Popon ita towerṁar m̄ena naga mare, ana ita ga tekilia tokus porotano nene ve kieta.' ⁸ Ana sanene narui atarar naga, aṁeṁaria, akovenlua naga petan lokilkerep pa vanua."

⁹ Ana Yesu piun tan la, pisape "þogog naþa yerkawa nene yoko imi sina, þisi na kila sanapen la naþa amiyuṁae ke e kiena yo nene? Yaru viowa la nene, þisi na yerkawa nene imi weṁar la, monar amare e þelaga m̄arera tai, siraunia naga ligam kiena lokilkerep e limana ne yaru wo taþena la þasia."

¹⁰ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Visena tai teke e Vise-na Wa kiena ne Ntewa, pisa sanini pisape 'Kilavaru nene, yaru na yuṁaenen yuṁa lala apisa asape piowa ga, akoven rui, ana nanagane na, kilavaru

nene pimi pe kilavaru wo na mrapun yuřna, ve nauararen yuřna řmarera.

¹¹ Ana sur nene, Ntewa ga kila, a mepisui na po na po.'"

Yauena 118:22,23

"?Ana sanape, visena nene akilia pa rui, apuloli řma pogos tai, pona peraga yo?"

¹² Ana pogos nařa Yesu pisa pae řakaiwa nene, yerkawa lala akilia nařa naga suřna pisa ke ga visena la nene vanon kiela řelaga lala, ana sinela kar naga, ki la narui sinelan asape auarar naga, řisi narui na apisu sane yar la mokliu, amaraun la, amligan naga řmeke na ařure apano.

Sur kiena ne Ntewa, a sur kiena ne Sisa

Matiu 22:15-22; Luk 20:20-26

¹³ Ana yar keviu lala apa apisuveve sur nene, lala amligan Varasi lařas apimi, amio řmena ga řasia e řegas kiena ne Erot, nařa apiunli naviunena řmarera lařasia ve natařalien Yesu ea, nařa sane naga visatařne řele ga. ¹⁴ Ana apimi puna ne Yesu, akila kotalia e visena wo lala, apisa asape "Navianena, imimi mekilia ko na ope lelaga kemua. Ko ope omaraun re yar tai poli, sane yar keviu, pona yar nařa to metava, po yar na sanape, ana ko osuřna apisalua ke mrapa mesmes kiena ne Ntewa pan la punu ga. Ana mesape meviunli tan ko, mesape kieta navisaluaena pisa sanape? ?Pisape mesmes ga nařa ita le Yu toul takis va Sisa, nařa pe řarin suře kiena ne le Rom lala, pona pe mesmes re sanene poli? ¹⁵ ?Pogaga nařa toul takis la nene po peraga?"

Ana Yesu kilia řmaga nařa la apiun kotalia ga, sinelan ke asape akila kare naga, ana naga pis pan la, pisape "?Amiu asuřna atařalinu ke sanene vanon ya? Pogaga, amiu ala kilavaru tai imi vena nevisuvevelia."

¹⁶ Ana amla tai pimi, akian pania, Yesu piun tan la, pisape "Ninun marana a ne teke e narin kilavaru nene? ?Ana kia na asiri teke ea, ane kiena kia nene?"

La apisape "Marana ne řarin Suře Sisa nene, a kiena kia řmena ga."

¹⁷ Ana pisa pan la, pisape "Pogaga, sur nařa kiena ne Sisa, monar ala va Sisa, a suri nařa kiena ne Ntewa, monar ala va Ntewa." Ana pogos nařa amloge navisatařneena nene, amilan kare pařisi.

La nařa amare, řisi na amal sina

Matiu 22:23-33; Luk 20:27-40

¹⁸ †Ana siraunia, le Satusi lařasia apimi puna ne Yesu, sinelan asape aviunli suri tai tania e lepa na sur tai nařa la amlelaga řmarera ea, asape sa yaru la nařa amare, tařatete amal sina e legiena maro. Vanon suri ne nanene apiun tan Yesu sanini, asape ¹⁹ "Navianena, sinemimin mesape meviunli tan ko sanape e visena tai nařa yermarua Mosis siri pan ita nanua sumo. Naga pisa pisape visae yaru tai, mare tan wona nařa sane pe narila re tai poli wa, řisi na wenla yaru nene monar talopa sina amio letano nene. Ana visae sira nene war

† 12:18 Yuřnaena 23:8

sisi, akilia asikia e kia kiena ne arimana nařa mare pa rui, vena kia nene mali řmaga. ²⁰ Ana e pogos tai, wenla la olua. Kiela řmearu talopa, ana naga mare petan wona, pe narila re tai poli wa. ²¹ Ana wenla nasiraunia řereleinia pe wona, řisi na naga řmena ga mare petania, pe narila re tai poli, a wenla na telu kila řmena ga sanene, ²² pano-o tol wenla na olua, la punu ga amarmare tan sira nařa sanene. A siraun wona la punu ga nařa amarmare, sira řmena ga nene mare. ²³ Ana ko ovisali sur nene: ?E legiena maro, pogos nařa apisa ke asape řisi na yaru la amal sina, řisi na sira nene na ve wona ai, vanon nařa naga talopa amio wenla la olua nene řisi rui?"

²⁴ Ana Yesu pisape "Peraga, kiamiu sitomena pa pe wowe laa. ?Pona kam na pe akilia re ya ne kila amiu ape wowe ke sanene poli yo? Vanon pe akilia re ya nařa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa ke poli, a pe akilia re řmena ya nařa kiena nařmareraena keviu kilia kila poli. ²⁵ Pogos nařa yaru la amal sina, řisi na lala ave sa ga navisi kiena ne Ntewa lala ma e peni narui, ana řisi na ve akila re si suri nene nařa natalopaena. ²⁶ A e lepa na malena si nene, kana visena tai teke e tusi nařa Mosis naga siria, nařa pisayu ke narin laki tai nařa kapi kekania, nařa Ntewa pisa pa Mosis sanini, pisape 'Epraam, Aisak, a Sekop, in na nepe kiela Ntewa.'

"?Pona amiu na pe apuloli re visena nene pogos tai poli yo, ²⁷ ana in na nevisakilale van amiu vena kila ru-ru kiamiu sitomena lala. La telu nene la amare e yomarava nini nakonua rui, ana kas moki na moki řaro pa rui, ana Ntewa pisa ga visena nini na wa, nařa sape naga pe kiela Ntewa. Sanene na kiena visena naga kana kinasia sape la telu nene la amare e yomara-va, ana la amal ke ma puna na wa. Ntewa pe sinenan re sape kiena yeririna lala la ave yaru la nařa amare poli, ana naga sinenan sape naga ve Ntewa kiena ne yeririna la nařa amali."

Navisaluaena na keviu lua

Matiu 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸ Ana navianena na visaluaena tai pimi suřmalu sike e pogos nene, ana miyagogan ke le Satusi lala atařali ke Yesu, ana Yesu taulu la ga e kiena navisatařneena wo lala. Ana navianena nene, naga sitom sape naga towe lai viun va Yesu, pisape "?E kieta navisaluaena lala, nape nařa keviu, miyuve tařena lala?"

²⁹ Ana Yesu pisa pania, sape "Visena Wa pisa sanini, pisape

'Yeririna nae Israel, amiu ayagoga.

Ntewa na mava, kieta Ntewa, naga taaga pe Ntewa na mava.

³⁰ Ntewa na Mava nařa pe kiořna Ntewa, ko na monar sineřna sia e losineřna wetelu, e kiořna malena wetelu, e kiořna sitomena wetelu, a e kiořna puriukawaena wetelu.'

³¹ "Nanene naga pe navisaluaena řesia, a nalua nena naga pisa sanini, pisape

'Ko monar sineřna si nalavis puřna lala, okila wo van la, sa ga nařa ko sineřna si ko ke ga.'

“Ana pe navisaluaena re si tai poli naþa naga keviu taulu lalua nene.”

³² Þisi na navianena navisaluaena pisataþne pania, pisape “Lelaga ga navianena, ko opisa mesmesu ga. Ko opisa pe lelaga ga, osape yar keviu naga taaga ga, pe tai re si poli. ³³ Ana ko opis pe lelaga mþena ga osape monar sineu si naga e sineu wetelu, e kiau nakiliaena wetelu, amio kiau puriukawaena wetelu, ana monar sineu si la naþa asike lavis pun inu, sa ga naþa sineu si in ke ga. Pe lelaga ga ne, e nakiravaena kiena ne Ntewa, visae nekila ve sa nene, nanene naga to laa metava, po manene laa taulu make nakuþaþaena lala naþa netaþa ke e mþana Yuþna Wa.”

³⁴ †Ana Yesu mloge kiena navisatameena naga po, pe manmarua po, ana pisa pania, pisape “In na nevisa van ko, sane ko ko na osike pa lavisi rui, ko na yoko þisi na ova loyurþa e nasuþenena kiena ne Ntewa na wa.”

Ana siraun e pogos nene, þisi na pe yar tai taþali re si Yesu e naviunena la poli.

Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua Tepet

Matiu 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Ana siraunia, Yesu naga pian ke yeririna lala e Yuþna Wa mþana ne Ntewa, ana naga towelai piun naviunena tai pan la. Naga pisape “?Nekilia mþaga naþa kiamiu navianena navisaluaena lala apian amiu mþaga, ana nesape neviunlia, komin ya naþa apisa ke asape Navisaarena naga monar mþalivi e lus kiena ne yermarua Tepet nene naþa naga pe þarin suþe sumo?

³⁶ Nepiun ke sa nene, komin nanua sumo, Ninuna Wa pimi e Tepet, kila naga pisi, pisape

*‘Ntewa na Mava pisa pa kiau Suþe, pisape
“Ko ototano e kiau leþas na þamarua, otoþmate mþa vano-o, þisi na neligan kiorþa nasinekar lala aimi ve sa narin takue na vilanvanen laþna ea.”’*

Yauena 110:1

³⁷ “E lele nene tepisu naþa Tepet suþna pio ke Navisaarena nene sape pe kiena Suþe rui. ?Ana vanon naþa Tepet pisa sanene, a sanapen naþa amiu apisa ke asape Navisaarena nene naga molue ga e Tepet, ana naga pe kiena lus ga tai?”

Ana pupia þina naþa asike e pogos nene, lala sinelan manene navianena kiena Yesu la ne sanene, la akekaran manene paþisi.

Yesu pisi mþarera paþisi pan nasumonena lala nalotena

Matiu 23:1-36; Luk 20:45-47

³⁸ Ana e pogos nene naþa Yesu naga pian la ke, pian lan la ke mþena ga e þelaga na yeluarlaena kiena ne kiela nasumonena lala. Naga pisape “Amiu avisuar amiu e navianena navisaluaena lala. Lala aplave ke paþisi e mþala kulkota piayavi lala, a pogos naþa visae la ayaloro e lele na wilwilinena, sinelan asape yaru lala monar avatanon la, a avio ruru la avisave ‘!Navianena, pokolulagi!’ ³⁹ A e pogos na þaþagena lala, a loyurþa e nalotena mþena ga lala, la sinelan naþa silaga asape

† 12:34 Luk 10:25-28

atotano ga e lelen yerkaawa lala. Amiu apisu kilale la ke narui, ne? ⁴⁰ Ana lala asuþna aþure piavin ke kiela leniena la paþisi, ana apisokani ke ga ne, vanon naþa e ke e pogos nene, lala asuþna akila kotalia ke letano la, vena avinaun kiela suri lala. Ana vanon suri ne nanene, þisi na kiela nakoena mþarera re laa sane.”

Letano tai mla kiena kururu varu pan Ntewa

Luk 21:1-4

⁴¹ Ana siraunia, Yesu naga pa laa lavisin yo naþa akuan ke varu ea e Yuþna Wa nene, ana kira pisulili ke yar lala naþa akuwakuan ke kiela nalaena lala. Naga pisu yar la moki naþa kiela sur la mokliu, aþar kiela nalaena kerkeviu la pimi, akuwania. ⁴² Ana þisi na pisu mþena sira marua tai pimi, naga letano tai, pe kiena sur re poli. Ana naga mla narin kururu varu lua pimi, mla pan Ntewa. ⁴³ Þisi na Yesu pio kiena nalogena lala vena aim puna, naga pis pan la, pisape “?Amiu apisu ke sira marua nene, naþa kuan narin varu lua ga nene? In na nevisa ve lelaga van amiu, naga mla keviu taulu make nalaena punu ga naþa yar la naþa kiela sur la moki amlavia. ⁴⁴ Lala nene, kiela varu keviu paþisi, ana amla ga komþas tekak ga pano, ana letano nene, narin varu naþa naga mlararia vena iilaena kiena malena, mla punu ga pan Ntewa.”

Yesu pisawal naþa þisi na awe plan Yuþna Wa Mþana ne Ntewa

Matiu 24:1-2; Luk 21:5-6

13 Ana Yesu molue e Yuþna Wa mþana ne Ntewa, ana pogos naþa naga suþna mial pa ke, kiena nalogena lala tai kilologia pupia yuþna lala na Yuþna Wa nene, pisa sape “!Navianena, ovisuia! !Yuþna la nene amio kana kilavaru lala apo paþisi wa!”

² Ana Yesu pisa pania, pisape “?Opisu ke pupia yuþna la nene? Yuþna la nene, þisi na taþatete si kana kilavaru ne tai naþa toþna ga towawa ruru teke e lelena, komin þisi na yar laþas aimi, awe plan make nena yuþna la nene vano.”

Naloge viowaena monar imi

Matiu 24:3-14; Luk 21:7-19

³ La amial sanene, apim e Kunus Na Purolip lala, naþa kira pisu ke Yuþna Wa, ana Yesu totano e yo nene. A pogos naþa pe yaru taþena la asu re poli, kiena nalogena la vari apimi puna, Pita, Semes, Yoane amio Antru. Ana apiun tania, asape ⁴ “?Þisi na awe plan Yuþna Wa nene pogwai, a kile ya ne yoko kila sur la nene vim kakate?”

⁵ Ana Yesu pisataþne la narui, pisape “Popon amiu avisuar ruru amiu, vena ve yaru imi visa kotalia amiu re, ⁶ vanon naþa þisi na yaru la ve moki naþa ala kiau kia, ana aimi avisave ‘In na nepe Navisaarena þa,’ ana þisi na aure yaru la ve moki ava ave wowe. ⁷ Ana visae e pogos nene, aloge mþaagena na mara pimi ke lavisi, pona alogon pupia mara la naþa sike perina, ana ve sinemi kurkur manene re. Suri la nene monar imi kakate sumo, ana nanene na pe pe legien maro re poli

na wa. ⁸ A þarin suþe lala, yoko akila mara amio þarin suþe taþena lala, a purvanua lala yoko asuþmalu akawela amio purvanua taþena lala. A yo kar ga e yomarava nini, yoko yemninu vaþisi, a pupia viso mþena, ana suri la nene, pe pe legiena maro re nene poli na wa. Ana suri la nene sa ga sira naþa mþeþena, naþa sane mloge þesan mþasina mlaea vena waren sisi, ana pupia naloge viowaena naga pere na wa.

⁹ †Ana monar avisuar ruru amiu, sa þisi yaru la aure amiu ava e kiela kumali, pona e kiela yuþna na lotuena lala, vena avis van amiu, ala nakoena van amiu, pona awe amiu. Yoko monar aligan amiu ava asuþmalu ase marana ne yerkawa na purvanua vanon ga naþa amiu ape kiau nalogena lala, ana e pogos nene amiu akilia avisawal kiamiu nalelagaena e inu e marala. ¹⁰ A lologena wo, yoko alologon va yolai la punu ga e yomara-va nini sumo wa, þisi na sur la nene kilia imi mþalivi.

¹¹ Ana visae la nene aim atarar amiu, aure amiu avano vena ala nakoena van amiu, amiu na ve asitom manene re avisave ?þisi na nevisa ya ne van la ne? Ana avisa ga visena naþa þisi na Ninuna Wa la van amiu, mesmes ga e pogos na visena, vanon pe amiu re apis poli, komin Ninuna Wa ga naga vis e amiu.

¹² †E pog mþarera nene, yoko yar kilia taþnan yaru viowa taþena la aimi aurelua wenla ruru naapo pona narila ruru naapo, vena awe moþar la, nanene komin naþa la nene amlelaga e inu. A nin sisi mþena ga lala akilia asuþmalu avisawal anela lala amio arimala lala naþa la amlelaga e inu, vena lala mþena ga amare sanene. ¹³ ††Ana yoko yaru la sinela kar manene amiu, naþa kiau kia teke e amiu, a amiu yaru a naþa suþmalar mþarera suþna ga vano-o pog mþarera nene þisi, Ntewa tamalia naga.”

Pupia pog mþarera tai garu Yerusalem

Matiu 24:15-28; Luk 21:20-24

¹⁴ Ana Yesu pisa mþena ga visena taþena tai, naþa popon yaru kilia wuloyuia, vena kilia ruru kana kinasia. Visena nene sanini, pisape “Yoko amiu akilia avisu naþa avisirlua nono tai naþa piowa manene laa, yoko suþmalu se e yo wa tai pe pon re nena naþa aligan se ea. A pogos naþa avisu suri nene, amiu naþa asike Yutea, popon amiu aure, ava atapolou e kunus lala. ¹⁵ †E pogos nene, visae yaru tai va ruru teke vanua lavisin mþana yuþna, naga monar ve va re si loyuþna war kiena suri laþasia, ¹⁶ pona visae yaru sike e kana lokove, naga monar ve vito re si uþna tar mþana kulso-ta, naga monar kiriri vitaþili ga sanene vano. ¹⁷ Ana e pogos nene, yoko viowa laa mþena van sira la naþa meþela, amio la naþa amla ke yu pan kiela sisi tomtom lala. ¹⁸ Visae ve sanene, popon amiu alenwo amiu vena kiamiu pog naureena nene ve imi tol amiu re e pog na miava keviu. ¹⁹ ††Nanene vanon pogos nene, þisi na mþarera na mþarera, mþarera laa sane taulu pogos mþarera taþena lala, naþa siar e pogos naþa Ntewa sii yomarava nini pimi tol nanagane, a yoko ve pog mþar-

era re si tai ve sanene pogos tai. ²⁰ Ana Ntewa sitoþmal rui pisape yoko tero pog mþarera nene imi ve plas ga, vanon kiena yeririna la naþa pisir plan la vena ave kiena, asike e pogos nene. Ana visae ve tero re ve plas sanene, yoko taþatete yaru tai kilia mal sike na.

²¹ “Ana visae yaru lala avivisa van amiu, avisave ‘Amiu avisu yaru nene, naga na Navisaarena nene,’ pona avisa taþena, asape ‘Nane Navisaarena ne nane gare,’ ana amiu na ve alelaga re e kiela visena lala toko, ²² komin naþa navisaarena la mokliu naþa pe ape lelaga re la poli, la akilia asuþmalu, amio mþena ga navisawalena navisokanena la ve moki, a þisi na la nene akilia akila kile lala, amio sur nailanena lala. Ana yoko akila sanene, aure yaru la ava ave wowe, vano-o tol naþa akilali naþa aure mþena yeririna kiena ne Ntewa la naþa pisir plan la vena ave kiena, ana la taþatete akilia akila. ²³ Ana akilia avisuar amiu ruruia, komin nepisawal make suri la rui pan amiu nanagane, naþa pe aþarpo yo re poli wa.”

þisi na Narin Yeririna wasuþe sina

Mak 13:24-27; Luk 21:25-28

²⁴ ††A Yesu pisape “Ana e pogos nene, siraun naþa naloge viowaena nene þisi, mrae imi ve pupumalko, a kupario ve tego re sina. ²⁵ ††A verue la ma e sinapane asuþna aloloru, a suri mþarera lala nae ma e sinapane, yoko Ntewa kululun la. ²⁶ †††E pogos nene, þisi na la avisu Narin Yeririna molue e lul amio pupia kiena naþareraena amio naurarena. ²⁷ Ana siraunia, naga ligan kiena navisi lala ava e yo punu ga e yomarava a ma e peni, ana yoko aure kiena yeririna la naþa naga pisir plan la þisi rui, aimi lele taaga puna.”

Pe yaru re tai naþa kilia pog na legiena maro nene poli

Matiu 24:32-36; Luk 21:29-33

²⁸ Ana Yesu pisape “Amiu asitomli purlaki nene, naþa asape purpiliva. Naga kiena sur navian amiuena tai teke ea, naþa monar avisururuia. Pogos naþa avisu sitos la siar miyunlua sina, imi memaena, ana amiu akilia asape pog na yepisusunu mþarera pimi ke lavisi narui. ²⁹ Ve sanene, pogos naþa avisu kile la nene e yomarava, la apimi akakate ke sa naþa nepisa pan amiu rui, ana amiu akilia naþa Narin Yeririna suþna ga e pulutava rui, lavisi ke kate narui. ³⁰ Nevisa suri na lelaga van amiu, yoko sur la nene imi kakate sumo, ana siraunia, lus kiena ne yaru la naþa amal ke e pogos nene, þisi na akilia akovio e yomarava nini. ³¹ A yoko sinapane amio yomarava nini lalua mþena akovio veraga, ana kiau visena lala taþatete nena akokovio pogos tai. ³² ††Ana pe yar re tai naþa kilia kana legiena pona aora nena naþa þisi na Narin Yeririna mþalivi ea. Navisi lala nae ma e peni, amio Narina ne Ntewa, la mþena aminue ga, ana Ata ga, naga taaga kilia.”

† 13:9 Mat 10:17-20; Luk 12:11,12 †† 13:13 Mat 10:22 † 13:15 Luk 17:31 †† 13:19 Nakilol 7:14

‡ 13:24 Nakilol 6:12 ††† 13:25 Nakilol 6:13 ††† 13:26 Nakilol 1:7 † 13:32 Mat 24:36

Monar akila ruru amiu asuŋa ga

Matiu 24:42-44

³³ Ana Yesu pisape “Sanene, ana monar asuŋa avisuar ruru amiu, komin amninue ga asape kiamiu suŋe naga imi sina e legiena ya. ³⁴ †Sur nene sa naŋa yar keviu tai mligan mŋana uŋa vena vanon kiena pupia yale-na tai. Sumon naŋa naga ligana kiena yo, naga monar ligana kiena sur la punu ga va sike limana ne kiena yar na yuŋaena lala, a monar vis ruru van la naŋa apisuar ke mralaea, sape avisuar ruruia. ³⁵ Ana nanagane sa mŋena nene van amiu, amiu mŋena asuŋa avisuar ruruia, komin pe tekilia re poli, yar keviu na uŋa vim pogwai. Pona imi kotaŋa, po kolemallo, pona sa lakaporo la akokoreko, po kolulagi, ³⁶ ana piowa ga naŋa sa naga vim mŋalivin amiu, lual naŋa kam na amomalio mŋaga. ³⁷ Ana visena naŋa nepisa ke pan amiu, mesmesun naŋa yeririna la punu ga monar aloge, sane amiu akirarava ruruia, avisuarua.”

Li nasumonena la nae Israel sinelan asape yoko aweŋar Yesu na wa

Matiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Yoane 11:45-53

14 Ana ŋisi na, pog pimi lavisi naŋa e kas punu ga asuŋa akila kiela pupia ŋaŋagena lua. Legiena lua ga suwo ke wa, ŋisi na akila ŋaŋagena na sito-mŋalen natamaliaena naga sumo, ŋisi na akila ŋaŋagena na kanen kiligaŋe naga sirau.

A e legiena nene, ŋarin yar wa lala, amio navianena na visaluaena la sinelan ke asape yoko aweŋar Yesu na wa, ana akale ke mrapa tai na tarwanen naga. ² Ana lala apisayu ke pan la, asape “Sur nene taŋatete tekila e maran yeririna la naŋa apimi e ŋaŋagena nene, komin visae pere na la sinela kar ita vaŋisi ne, yoko akila pupia mŋaagena, vanon la mokliu naŋa akekarana ke pa yar nene rui.”

Maria taron ponotaninu e Yesu

Matiu 26:6-13; Yoane 12:1-8

³ †Ana e pogos nene, Yesu sike e kumali naŋa Petani, naga sike e yuŋa mŋana yaru tai naŋa apio ke Saemon Leperosi, komin nanua susumo naga ŋar leperosi se e yepena. Ana Yesu kinana ke e yuŋa nene, sira tai pimi puna, mla piawi tai naŋa amiyuŋaen e kilavaru tai naŋa po, a piawi nene na pulen ponotaninu naŋa amiyuŋaen e was nen ŋeligalaki tai, naŋa kana kilavaru keviu paŋisi. Ana sira nene pilonpo gon piawi nene, taron make ga ponotaninu nene taroi e ŋarina ne Yesu.

⁴ Ana laŋas naŋa asike e lele nene e pogos nene, apisu ke sur nene, ana la sinela kar sira nene paŋisi, asuŋa apisamumun ke pan la, asape “?Komin yar ne sira nene taron kare korenan ke ponotaninu sa nene? ⁵ Visae wilwilinlua ga na, vera war varu keviu ea, vena iilaena yeririna la naŋa pe kiela sur re la poli. Naga kila kare na!” Ana la asun apisa kare ke sira naŋa sanene.

† 13:34 Luk 12:36-38 †† 14:3 Luk 7:37,38

⁶ Ana Yesu pisa pan la, sape “?E, kam na akila ke sanene pan sira nene komin ya? Amiu na ve avisa kare re si naga, naga kila yuŋaena naŋa po tanea pan inu, pisa ruru inu paŋisi. ⁷ Li na lima korena la naŋa apisa la ke ne, yoko lala asulue ga likan amiu, ana amiu akilia aiila la silaga e pog punu ga naŋa sinemiunia. Ana inu, in na yoko ve nesu re silaga nemio amiu. ⁸ Suri naŋa sira nene miyuŋaenia, naŋa taron ponotaninu e inu, naga kila sur wo punu ga naŋa naga kilia kila, naŋa pe nakilaruruen yepeu yoko neva e marena. ⁹ Nepisa ke sur na lelaga pan amiu, e yo punu ga e yomerava wetelu naŋa avisawal kiau lologena wo ea, ana asunyu mŋena sur nowo nene naŋa sira nene miyuŋaenia, vena asitoŋal sina ga silaga pupia sitomena kiena e inu, naŋa sinena miye inu lelaga.”

Sutas ŋilwilin wan Yesu

Matiu 26:14-30; Luk 22:3-20; Yoane 13:21-30

¹⁰ Ana Sutas nae Kariot, naŋa naga mŋena pe nalogena na lualima taaga pa lua tai, naga sitom ke pa rui naŋa yoko wilwilinwan Yesu, ŋisi na pa pisu ŋarin yar wa lala. ¹¹ Ana pogos naŋa amloge yoko naga kila kiela mrapa na tarwan vinaunen Yesu, akekarana paŋisi, apisaar pania, asape “!E po paŋisi ne! Visae oiila imimi ve sanene, yoko mela narin nalaena tai van ko vanonia.”

Ana e pogos nene, Sutas siar kale ke pulmas tai yoko kilia ligana Yesu va e liman yaru wa la nene.

Yesu pitetalia Pita amio Yoane ava akila ruru kana kinanena maro

¹² Ana legiena ŋesia na ŋaŋagena na kanen kiligaŋe pe Toste, naga legiena naŋa la asuŋa akila ke nakuŋaŋaena e narin sipsip lala vena sitoŋalena natamaliaena. Ana nalogena la apiun tan Yesu, asape “?Ko na sinoŋan osape mekila ruru kata kinanena na ŋaŋagena naŋa e lepas nape?”

¹³ Ana naga pisa pan lalua, sape “Ava gar Yerusalem, yoko alual yar tai kus ke pupia piawi na wii tai, imi mŋalivin amiu. Ana ataveve naga avano, ¹⁴ ana yoko naga were amiu ava e yuŋa tai. Ana pogos naŋa ava loyuŋa e yuŋa nene, amiu avis van ŋar na yuŋa nene, avisa sanini asave ‘Kieta navianena piun ke sape awa yo kiena ne wolawa lala, vena naga memio imimi kiena nalogena lala mekiliana makan kinanena na sito-mŋalen natamaliaena ea?’ ¹⁵ Amiu avisa sanene vania, ana naga vian amiu e pupia lele tai metava van amiu, naŋa suri la punu ga sike pa e rui, ana yoko akila ruru sur la punu ga nakanena e lele nene.”

¹⁶ Ana Yesu pisa sanene pan nalogena lua nene, ana apano, amial mŋa apa atol Yerusalem. Ana e pogos nene, sur la punu ga pimi mŋalivi sa ga naŋa Yesu pisayu susumo pan lalua.

ŋisi narui na, lalua akila ruru maron kinanena na ŋaŋagena nene kana Yesu, ŋisi na aŋasuŋela sina ga.

Yesu pisawal naþa yoko Sutas vielua naga van kiena nasinekar lala

¹⁷ Ana kolemallo, Yesu amio kiena nalogena lala apitom garo Yerusalem, apito e yurña naþani. ¹⁸ Ana pogos naþa asurña akinana ke narui, Yesu pisa pan la, sape "In na nepisa ke pe lelaga pan amiu ne, yoko amiu yaru ga tai yoko vielua inu, amiu yaru ga tai naþa ita tesike tekinana ke veraga nagane."

¹⁹ Ana nalogena la amloge naþa naga pisa sanene, ana amloge piowa paþisi, apiun veve ke tan la peve taaga, asape "ʔE, in re poli?"

²⁰ Ana Yesu pisatañe la, sape "Naga naþa yoko kila sanene van inu, naga pe kiau nalualima ga taaga pa lua tai, naþa naga yaru tai naþa imimi lua meputon kamimi kilaparavi e ga e pulpiala taaga. ²¹ Ana yoko Narin Yeririna naga monar mare sa naþa Nasiriena Wa pisayu pa sumo rui. A yaru naþa vielua naga, yoko viowa manene laa van naga, naga popon manene sa ve vaeme re ga rui."

Kinanena maro

²² Ana pogos naþa la akinana ke sanene na, Yesu mla kilaparavi tai, pisa potena pan Ntewa, ana kawewowai, kian pan la, ana naga pisa pan la, sape "Alavia, akania; nanene naga pe tasneu." ²³ Ana þisin nene, mla piala na kuruta, pisa potena pan Ntewa, ana kian pan kiena nalogena lala, ana la punu ga peve taaga amunpae ea. ²⁴ Ana naga pisa pan la, sape "Nanene, naga pe tau naþa pe nakilaen naviranarena kiena ne Ntewa surñalu mñarera silaga, naþa yoko tau nene naga lauwo malena kiena ne yeririna la ve moki.

²⁵ Nepisaar ke pe lelaga na pan amiu ne, nesape yoko sane in na ve nemun re si kuruta pogos tai, vano vano o nemun ga kuruta viu e navesuþenena kiena ne Ntewa."

²⁶ Ana pogos naþa Yesu kila pa sanene, ana la amiyau e yauena tai naþa teke e tusi kiena ne Yauena lala, þisi na amolue petan yo nene, amiyal apa e Kunus Na Purolip la.

Yesu pisawal sape yoko Pita naga visawan naga

Matiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Yoane 13:36-38

²⁷ Ana pogos naþa asike e kunus nene wa, Yesu pisawal pan la pisape "Þane ga kolemallo, kiamiu lela-gaena e inu naga loru, komin Visena Wa pisawal pa sur nene rui, naþa sape

'Yoko in na nowe moñar yar navisuaren sipsip, ana kiena sipsip lala yoko aureure tetai.'

Sek 13:7

²⁸ †A pog naþa netaulu si marena, yoko in na nesumo neto garo Kalele, ana amiu mña monar asirau atom garo lele nene."

²⁹ Ana pogos naþa Pita mloge visena naþa Yesu pisa pania, pisawolia pisape "Pona nalelagaena kiela punu

† 14:28 Mat 28:16

ga nene e ko loru, aure vetan ko, a yoko inu, in na taþatete neligan ko pogos tai."

³⁰ Ana Yesu pisa pan la, sape "Lelaga nepisa ke pan ko, yoko þane ga kolemallo, pogos naþa towa la ve akokoreko re yam ve lua wa, a ko, ko na yoko ovisawan inu yam ve telu rui."

³¹ Ana Pita pisaluþar visena nene, pisaar mñarera, sape "Visae la sinelan asape aweñarnu mña nemio ko, naga pogaga ne, ana inu, yoko taþatete nevisawan ko, nesape in na pe nepe kioñna re poli." Ana e pogos nene, nalogena punu ga la apisa mña sa nene.

Yesu pa mlen ma Ketsemani

Matiu 26:36-46; Luk 22:39-46

³² Ana sirau, Yesu lala apa e lepas nen kunusia, amiyal apito tano e narin pulþalu tai, naþa kiena ki Ketsemani. Ana naga pis pan la pisape "Amiu asurña e nini wa. Ana in na neva nelen ve plas ga wa."

³³ Ana naga þere Pita amio Semes a Yoane, ataveve naga, apa li la vitokak ga sane, ana e pog nene, sinena Yesu naga pimi urmi keviu, mloge piowa paþisi. ³⁴ Ana naga pisa pa la telu nene, pisa pisape "Nanagane, nemloge sa naþa ninuu naga pororowa make ga, naþa lavisi nemare narui. Awis, amiu asurñali atavilo amio inu e yo nini wa."

³⁵ Ana Yesu miyal pa laa sane, mlorun kinai, mlen pa arimana, sape "Ata-o, Ata-o, sa otarñania, yoko aora na pog mñarera la nene naga ve imin in re sina. ³⁶ Ko na okilia okila sur punu ga, ana nepiun tan ko vena okuslua piala naloge viowaena nene vetan inu, vena in na ve nemun re ea. Ana ko na ve okila re sa naþa na sine-nanena kiau, ana okila ga sa naþa kioñna nasinenanena."

³⁷ Þisi na, naga pimi sina ga puna kiena nalogena la telu naþane, naga pisa lala amomalio pa rui. Þisi na lala atavilo sina ga, ana Yesu pis pa Pita sape "ʔSanape Saemon? Ko na omomalio? ʔKomin ya ne kam na taþatete atavilo amio inu e aora nini? ³⁸ Kam na monar avisuar ruru amiu, monar alen lue ga, vena nat-aþaliena la ve akila amiu aloru re e mlamulena viowa. Pe lelaga, kiamiu sitomena mñarera po, ana tasnemi naga miyowo ga."

³⁹ Ana siraunia, naga pa si e yo na leniena naþane, mlen, mlenin sina ga visena naþane. ⁴⁰ Ana pogos naþa naga þasuþe sina, pisa la telu nene amomalio ke sina ga, komin atekavito paþisi, ana pogos naþa pis pan la, lala pe apisatañe re si suri tai pan poli.

⁴¹ Ana naga pavin sina, kiena leniena na telu, ana pogos naþa þasuþea, naga pis pan la, sape "ʔE! ʔAmiu apa ruru amiu ke ga wa, amomalio ke ga wa? ʔPoga, þisi ga ne! Naga ne lavis ga pog naþa narin yeririna va e liman li viowa la narui. ⁴² Ko pogaga, amiu asurñalu ita tetove, yar nawilwilin wan inuena, nagane pam ke lavis gar ne narui."

Apuarar Yesu m̄arera

Matiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Yoane 18:3-12

⁴³ Ana e pogos nene naḡa Yesu pisa ke visen nene wa, Sutas, naḡa naga tai lala lualima yam taaga pa lua ne, naga pimi, amio yeririna la moki naḡa aḡar ke playu na mara amio kiela plaki lala. La nene, yar keviu la kiena yar wa la, amio navianena na visaluaena, amio na sumonena kiena le Yu la, lala amligan la apimi.

⁴⁴ Susumon naḡa apimi, yar na wilwilinena naḡa Sutas, naga pisaḡes kile tai pan la sumo rui, pisape "Yar naḡa sa neva netalopan ḡesia, yar ne nanene naḡa ita sine-tan ke, ana kiamiu yar na mara la monar atararia m̄arera aure naga vano."

⁴⁵ Ana pog naḡa apimi narui, Sutas miyal mesmesun ga Yesu, pis pania, sape "Navianena, pokolemalo." Talopania, ⁴⁶ ana kiela yar na mara la apimi atararia asape aure naga vano. ⁴⁷ Ana pogos naḡa atarar sanene, ana nalogena tai ḡurelua kiena playu, sape te yar tai naḡa nae pun yar wa la, ana naga tetereria ga ḡarina, telua kiligana komḡas pano.

⁴⁸ A Yesu pis pan yar la nene, sape "ḡSanape na amiu aḡar kiamiu playu amio plaki lala? ḡSanape na asape aim ataranu sanene? ḡPona asitom ke asape in na nepe yar m̄arera na vinauena amio na weḡaren yaru la yo? ⁴⁹ †Sila ga e legiena punu ga, in na nepian amiu e yuḡa m̄ana Ntewa, ana sanape na amiu pe apim ataranu re e pogos nene poli? Ana pogaga, kome sur la naḡa nasiriena wa pisayu sumo rui, monar imi ve sa ga nene." ⁵⁰ Ana e pogos nene, nalogena la amligan Yesu, aḡure petania.

⁵¹ Ana e pogos nene, yar m̄ee tai taveve ke yar la naḡa aḡure ke Yesu pano, ana naga pitavi ga. Ana yar la nene ḡasia apisuluḡar naga, asape atarar m̄ena naga, ⁵² ana atarpal ga naga, atarar ga kiena kulmrae aḡurelua petania, pe plamoḡe ga kiriri pano.

Aḡere Yesu pa e pupia kumali kiena yar kerkeviu kiena le Yu la

Matiu 26:57-68; Luk 22:54-71; Yoane 18:13-24

⁵³ Ana lala aḡere Yesu pimi suḡal e marana ne ḡarin yar wa, naḡa kiena ki Kaeḡas, amio yar keviu kiena yar wa lala amio navianena na visaluaena, amio na sumonena kiena ne le Yu lala, apim pa lele taaga e yo nene rui. ⁵⁴ Ana Pita m̄ena taveve m̄a Yesu e pogos nene, ana pe pa re lavisin poli, ana pogos naḡa apim loyuḡa e kove na kumali nene, Pita pa totano amio yeririna na yuḡaena kiena Kaeḡas, lala atega ke kapi, komin mia-va. ⁵⁵ Ana yar keviu la naḡa asike loyuḡa e viorena nene, lala akale ke yar laḡas naḡa akilia avisa plan sur laḡasia naḡa Yesu miyuḡaenia pona pisa, vena kila la akilia aweḡar naga vanonia, ana pe aḡa re sur tai poli. ⁵⁶ La aḡal laḡasia aḡerela apimi apisawal visena moki, ana visena punu ga nene apisokan ga, asuḡa apisa ke ga sur la naḡa pe taḡena lala, ana kiela visokanena la nene mlolor ga.

† 14:49 Luk 19:47, 21:37

⁵⁷ Ana ḡisi na, laḡas na visokanena aḡal visena tai, asuḡalu, asape ⁵⁸ ††Memloge yar nene naga ḡarwar e visena sanini rui, sape pupia yuḡa wa naḡa kieta yer-marua ga la amiyuḡaenia e limala, pisa sape yoko naga taaga ga kilia weplania, yoko yuḡaen ruru si yuḡa wa viu taḡena tai e legiena ve telu ga, naḡa liman yeririna taḡatete yuḡaenia." ⁵⁹ La apisa m̄a visena la nene pano-o, kaka ga, kiela visena la nene pe suḡal m̄arera re poli.

⁶⁰ Ana ḡarin yar wa suḡalar se marala, pisi pa Yesu, piun tania, sape "ḡKo na yoko ovisataḡe van la pona ve ovisataḡe la re? ḡSanape e visena la nene naḡa apisa plan ke ne?"

⁶¹ A Yesu pe pis re si po, pisataḡe re si poli. Ana ḡarin yar wa pis si pania, sape "ḡSanape? Ko na ope Navisaarena naḡa pe narina ne Ntewa, pona pe ko re poli?"

⁶² Ana Yesu pisataḡe pania, sape "Ee, Navisaarena nene, naga inu. Ana nesape nevisa m̄ena van ko, ḡisi na yam ve plas ga, avisu si Narin Yeririna naga totano ke e lepas na ḡamarua puna Ntewa na m̄areraena, yoko avisu naga vaeme e lul metava vitom tano e yomarava nini."

⁶³ Ana ḡarin yaru wa sinen karia na pitolwowa m̄ana kulkota, pisape "ḡPisi ga ne! ḡKomin ya ne ita takale ke si yar taḡena naḡa kilia visa plan si sur laḡasia e naga?"

⁶⁴ Amiu amloge ke ne! ḡYar nene naga ḡarnena kare pa kia wa kiena ne Ntewa rui! Viorena sitom sanape, yoko tela naliḡereena van ve sanape?"

Ana la amla naliḡereena pa Yesu, asape mesmes ga naḡa monar aweḡaria.

⁶⁵ Ana laḡas aplasirkon naga, apiwo kilamarana, ana asuia, apisa karea, apiuyun tania, asape "ḡE, ovisalia, ane mlipa ko ke nanagane?"

Ana yar na mara laḡas kiena ḡarin yaru wa la apim aḡurelua naga petan yo nene, ana la m̄ena nene asuia, amlilipa ke pogos naḡa aḡure ke naga apano.

Pita naga pisawan Yesu

Matiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Yoane 18:15-18,25-27

⁶⁶ Ana e pogos nene, Pita sike loyuḡa e kove wa, ana sira na visuaren yuḡa m̄ana ḡarin yar wa pimi e lele nene, ⁶⁷ ana m̄al Pita tegan ke kapi, pisuluḡaria, pisa pania, sape "ḡE, ko nene ko m̄ena otataveve yar nae Nasaret naḡane!"

⁶⁸ Ana Pita pisawan sur nene, sape "ḡE! In na pe nem-loge ruru re sur na ko opisa ke ne poli!" Ana naga petan lele nene, pato laa lavisin pupia pulutava na yuḡa nene.

⁶⁹ Ana e yo nene, sira nene naga m̄al sina, ana pisawal pan yar la naḡa asike ne, sape "Yar nene pe yar kiena ke yar naḡa tai narui."

⁷⁰ Ana Pita pisawan sina ga visena nene. Ana pe piavi re nenaga, la nene apisa pa Pita, asape "Peraga, ko ke tai narui, komin ko na yar nae ke Kalele tai narui."

⁷¹ Ana Pita pis m̄arera, pialuḡar m̄arera e visena sa nini, sape "ḡE lelaga kemua rui, Ntewa na Mava, in

†† 14:58 Yoan 2:19

na nepisa pa rui, pe nekiliaar re nena yar na kam na apisayu ke ne poli.”

⁷² Ana veraga ga pogos naþa Pita pisa ke sanene, towa kokoreko yam lua narui, kila Pita sitoñmal si vise-na kiena Yesu, naþa pisa pania, sape “!Lelaga nepisa pan ko, þane ga ne kolemallo, pogos naþa towa ve kokoreko re na yam lua poli wa, ko na ovisawan inu yam ve telu rui.”

Ana Pita mloge sinena piowa na piowa, molue pa vanua, tag na tag.

Lala aþure Yesu pa puna ne þarin suþe kiena ne le Rom la naþa sike Israel

15 Ana kolulagi e Praere nene, li kerkeviu la kiena le Yu la apiora sina ga e kiela pupia kumali. La nene nane yerikawa kiena ne yaru wa lala, amio kiela nasumonena lala, amio kiela navianena navisaluaena la. Apis ña pano-o, atol sitomena tai, þisi na apiar limana ne Yesu, aþure naga pa puna ne þarin suþe keviu Ðaelat, ana la amligan Yesu e limana, vena naga liþerea.

Yesu suñalu e marana ne Ðaelat

Matiu 27:11-14; Luk 23:3-5; Yoane 18:33-38

² Ana Ðaelat piun tan Yesu, sape “?Ko ope Ðarin Suþe kiena ne le Israel lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatañea, pisape “Naga ke narui, sane opisa ke ne.”

³ Ana yerikawa lala kiena ne þarin yaru wa lala apisasawal suri la e Yesu, asape naga kila sur la moki naþa piowa. ⁴ Ana Ðaelat piun sina ga tania, sape “?Sanape, la apisa suri viowa moki e ko rui, ana ko na omla ña kana navisatañeena pona peraga?”

⁵ Ana e lepas nen sur la ne apisa ke ne, Yesu pe pisatañe re si sur tai pan la poli, ana Ðaelat sinen pulan sur nene paþisi.

Ðaelat tañan pisape Yesu monar mare

Matiu 27:15-26; Luk 23:13-25; Yoane 18:39-19:16

⁶ Ana e pogos nene, la asike e pog na Ðaþagena na Sitoñmalena Natamaliaena wa, ana e kas punu ga e þaþagena nene, þarin suþe nae Rom silaga kila suri tai pan le Israel lala. Naga kila naþa visae laþas naþa asike e yuñna naloge viowaena, la akilia aviun yaru ve taaga naþa sinelania, yoko Ðaelat naga ligan lua naga molue. ⁷ Ana e pogos nene, yaru na kilaen politik tai naga ñeke e yuñna naloge viowaena, naþa yaru la akilia ruru naga, kiena ki Ðaraþas. Naga pe yar tai pogos naþa asuñmalun kawelaen amio le Rom lala, ñemoñar laþas amare, ana amligan pa e yuñna na loge viowaena. ⁸ Þisi na, þina lala apimi moki lele taaga e marana ne Ðaelat, apiun tania vena naga kila van la sa naþa naga suñna kila ke ne, monar ligan lua lala yar tai naþa sike e yuñna naloge viowaena molue sina.

⁹ Ana Ðaelat pisatañe la, sape “Pogaga. ?Amiu sine-miun asape neligan lua yaru nene molue sina, naga pe kiamiu þarin suþe amiu le Yu la?” ¹⁰ Ðaelat piun

sanene, vanon naga kilia pa rui naþa yerikawa ga kiena ne le Yu lala, aþure Yesu pimi puna, sane yuñnaena na vielueen ga, vanon naþa apisu kiela yeririna taþena lala akekaran Yesu paþisi.

¹¹ Sanene narui, Ðaelat sinenan sape ligan lua Yesu vano, ana yerikawa kiena ne yaru wa lala akila kare sitomena kiena ne yeririna lala pimi pisusun paþisi, asape añareran van Ðaelat vena ve ligan lua re Yesu, ligan lua ga Ðaraþas vano. ¹² Ana Ðaelat mloge ke sur la naþa apisa ke pania, piun tan la, sape “Pogaga, ana visae sanene, þisi na nekila ve sanapen yar nene naþa amiu apio ke naga asape þarin suþe kiena ne le Yu lala?”

¹³ Ana la punu ga apioyonia, asape “!Asuar naga e lak torovia!”

¹⁴ Ana Ðaelat piun tan la, sape “?Vanon ya? ?Naga kila suri ya ne piowa?”

Ana la apioyoni manene laa pa metava sane, asape “!Asuar þa, asuar ma e laki torovia!”

¹⁵ Ana Ðaelat pisu þele narui, sinenan sape visa sur tai naþa kila yeririna la nene aloge wonia, ana naga sape Yesu naga suñna ga, a mligan lua ga Ðaraþas pa si pula. Ana mligan Yesu e limana ne kiena li na mara lala vena akoa, aure va asuar e lak torovia.

Li na mara lala akila lele kare Yesu

Matiu 27:27-31; Yoane 19:2-3

¹⁶ Ana li na mara lala atarar Yesu aþerelua pa vanua e yometava na kumali kiena ne Ðaelat nene, ana la apio pa kiela þegas nen li na mara taþena lala vena aiami avisuia. ¹⁷ Ana la amiyenlua ñana kulsota, ana amiyen kulkota tai e naga naþa marana mene sa naþa þarin suþe la amiyen, ana aþar nonos nen kilsirili, ana aþanironon ga, amligan e þarina, sa naþa karo na þarin suþe tai. ¹⁸ Ana pogos naþa amligan sur la nene e þisi, la asuñna akila lele kare ke, asape “!Ðarin suþe kiena ne le Yu lala-oo! Imimi mepatanon ko, memieluar ko!” ¹⁹ La amla lakiavio tai, añe þarina ea, la asuñna apasiria kare naga, akinai tano puna sa naþa apatanon ke naga. ²⁰ Ana pogos naþa la akila lele kare naga, þisi na aþarlua kulkota mene nene petan naga, ana amiyen si ñana kulsota tai ea, aþure apano vena asuar naga e lak torovia.

Asuar Yesu ma e lak torovia

Matiu 27:32-44; Luk 23:26-43; Yoane 19:17-27

²¹ †Ana pogos naþa li na mara la asumon Yesu apa ke narui, añal yaru tai naþa naga pa yoñarua ana naga mial pimi. Yar nene, naga Saemon naþa sumo naga nae Saerin, naþa naga arimanane lalua nene Aliksanta amio Ruþas. Ana añareran pania asape naga towe kus lak torovia kiena ne Yesu vano. ²² Ana lala asumon Yesu apa atol kunus tai, kiena kia Kolkota, naþa kana kinasa asape yo naþa sane puryu na piaþarin yaru.

²³ Pogos naþa apimi aporu e wos nen kunus nene, ana la sinelan asape ala kuruta namunena va Yesu vena munia. Ana kuruta namunena nene ataron was nen

† 15:21 Rom 16:13

suri tai naŕa melkalka sike ea, vena kila tasnena ne Yesu kapulu ga, ve lae manene re, ana pogos naŕa amla pania, yepen mavin munena.

²⁴ Ana la atarar Yesu, asuar naga ma e laki torovia. Ŕisi na, la akuan taes, vena alual li ane war m̄ana kulmrae tai, a ane war tai. ²⁵ Ana pogos naŕa amligan pa Yesu ma e laki torovia, naga kolulagi, maran mrae ovari. ²⁶ Ana li na mara nae Rom la asiri navisawalena tai, naŕa pisawal suri naŕa nasumonena kiena ne le Yu la sinelan asape aweńar naga vanonia, naŕa sape "Yaru nene naga pe ŕarin suŕe kiena ne le Yu lala." ²⁷ Ana e pogos m̄ena nene, yar navinauena lalua, asuari la m̄ena ga e laki torovia sa ke Yesu, apisirilua tai e lepas na ŕamarua, taŕena e lepas na ŕam̄eli. ²⁸ E mrapa ne nanene, lala akila visena marua tai na Tusi Wa pimi kate sina ga, naŕa sape "Amligan naga m̄eke amio yar na kilaroen navisaluena."

²⁹ †Ana yaru la naŕa asuńa amiyaloro ke apa e yo nene, asisilin ŕarila, apisalele kare ke Yesu ŕisa, la asape "¡Koe, suwala! Ko nene nanua sumo ko opisa osape ko okilia owe plan Yuńa Wa m̄ana ne Ntewa, ana ovisirlua sina ga e legiena ve telu ga, ana sanape narui? ³⁰ !Pon ko ga otamalia ko lia, ovetan laki torovia nar̄a, otom tano!"

³¹ E ŕelaga m̄a nenaga nene, yerkawa kiena ne ŕarin yaru wa lala, amio navianena na visaluena, asuńa apitalia kare ke naga paŕisi, asuńa apisa ke, asape "¡Pona naga tamalia m̄a yaru taŕena la moki rui, ana naga mninue kare si narui, taŕatete si tamalia naga yo! ³² ?Ana naga pe kieta Navisaarena, a pe ŕarin suŕen ita le Yu lala, pona peraga? Popon naga vitom tano e lak torovia nanagane, vena ita tevisu sane naga pe lelaga, vena telelaga e naga." Ana la lua m̄ena naŕa asuar la e laki torovia amio Yesu, la m̄ena ga amiyakol sina visena viowa kiena ne la nene pania.

Yesu mare

³³ Ana kolipae ga, yemalolo pimi kalo yo punu ga e yo nene, pano tol mrae telu koyepakilavi. ³⁴ A e pogos nene, Yesu mlokai keviu e kiena visena ruru naapo, sape "¿Eli, Eli, lańa saŕatani?" naŕa kana kinasia sape "¿Kiau Ntewa, kiau Ntewa, sanape na omliganu neńeke sanene?"

³⁵ Ana yeririna laŕas naŕa asuńalu asike e yo nene, apisusu suri la nene, ana amlogepal m̄aagena kiena ne Yesu nene, ana la asape "Amloge ke ne, yaru nene pio ke yermarua Elaisa, vena imi iila naga yo?" ³⁶ Ana veraga ga, lala yaru tai kiriri pimi, ŕar lumlum ŕasia, taron kuruta namunena naŕa melkalka pa ea, miyurar te laki tai, kian pa Yesu vena munia, ŕisi na naga sape "¡Tesu wa! Tevisulia, pona yoko yermarua Elaisa vitom tamalia naga pona pere."

³⁷ Ana Yesu mlokai manene sina, ŕere maron kiena yalua, marŕanu.

³⁸ Ana pogos ke ga nene, pupia kulmrae naŕa mero-rol tamalele ke e Yuńa Wa m̄ana ne Ntewa, naŕa

mono ke yo wa naŕa pe yo wa paŕisi, purŕa pito ga lika, siar metava pito tol tano.

³⁹ Ana yerkawa kiena ne li na mara lala, naŕa pisusuar m̄a Yesu, pogos naŕa pisu ŕere maron kiena yaluaena, milan paŕisi, pisa sape "¡Aulai, yaru nene naga pe Narina kemua Ntewa lelaga naŕane!"

⁴⁰ ††Ana sira laŕasia naŕa atataveve ke Yesu asike e yo nene, asuńalu asike lae perina sane, asuńa atamaren ke kiela navianena. E lala nene, la telu naŕa kiela kia la sanini, Maria tai naŕa sira nae Maktala, Maria m̄ena naŕa anenane Semes kokan amio Yoses, a sira m̄ena tai, Salome. ⁴¹ Naga lala naŕa pogos naŕa Yesu sike garu Kalele nanua sumo, la asuńa ataveve naga, amiilla m̄ena naga. Ana sira m̄ena la moki asuńalu asike e pogos nene, naŕa lala m̄ena akom garo Kalele ataveve Yesu apa ma Yerusalem.

Yosop sin Yesu

Matiu 27:57-61; Luk 23:50-56; Yoane 19:38-42

⁴² Ana legiena na Praere, naga pe legiena na kilaru-ruen sur la punu ga suńate Legiena Wa peni, ana pogos naŕa lavis mrae vito tano, ⁴³ yaru tai nae Aramatia, kiena ki Yosop, naga pe marau re poli, kila kiena sitom-ena m̄arera po, pa suńalu se marana ne Ŕaelat, piun tania sape kus tasnena ne Yesu. Naga m̄arera pan paŕisi nakilaen ve sanene, komin naga pe pupia yar tai na kansel kiena ne le Yu lala, naŕa yar la akilia ruru naga po, pe yar m̄ena tai naŕa sinenan ke navesuŕenena kiena ne Ntewa naga vim.

⁴⁴ Ana Ŕaelat mninue ga sape e pogos nene na Yesu mare rui po pere wa, pio kiena yar kawa na mara pimi piun tania. ⁴⁵ Pogos naŕa mloge sape Yesu mare rui, ana tarńan tasnena Yesu imi va Yosop.

⁴⁶ Ana Yosop temare ga m̄ana puluve viu tai ŕisi ga na wa, pa pul kulmrae nowo tai, pa akuslua tasnena ne Yesu petan laki torovia, amluluwoia ana la apa amligan m̄eke e m̄ana puluve naŕane. Ana amelilivin pupia kilavaru pimi mono pulusia, ana la aŕasuŕe la si apano.

⁴⁷ Ana Maria lalua nene, tai naŕa nae Maktala, amio taŕena nene anenane Yoses, lalua m̄ena apimi apisu yo naŕa tasnena ne Yesu m̄eke ea.

Puluve korena ga m̄eke

Matiu 28:1-8; Luk 24:1-12; Yoane 20:1-10

16 Ana pogos naŕa Legiena Wa ŕarovia, ko yepekilavi e Pog Orai, Maria nae Maktala, amio Maria naŕa anenane Semes, amio m̄ena Salome, la telu nene apito apul suri la naŕa ponos taninu vena awar va avilan e yepena ne Yesu. ² Ana e Sante kolulagi wa ke ga wa, sa naŕa mrae siar molue, la teloka amiyal apa e puluve naŕane. ³ Ana pogos naŕa amiyal ke apano, apiyun ke sina ga pan la, asape "¿Ana visae tetol ma ne, ane kilia melilivin lua pupia kilavaru naŕa mono ke pulus nena van ita, vena tekilia teva loyuńa?"

⁴ Ana pogos naŕa la apimi lavisin yo nene, apisu ga pupia kilavaru naŕane, yaru tai melilivin lua pa rui.

† 15:29 Mak 14:58; Yoan 2:19

†† 15:40 Luk 8:2,3

⁵ Ana la apa loyurña e puluve naþane, amilan yaru rñee tai totano teke e lepas na þamarua, miyen ke kulmrae naþa miyuwowo paþisi, ana pogos naþa apisuia, sinela kurkur, miyuyuwawa pano-o paþisi. ⁶ Ana naga pis pan la, pisape “!E, ve amarau re! In na nekilia pa rui naþa amiu apimi e yo nini vanon Yesu nae Nasaret, naþa aþnear naga e laki torovia. Ana naga suþmalu mali si rui, pe mon re si e yo nini poli. Aimi avisulia! Na nene yo naþa amligan tasnena rñenea. ⁷ †Ana ato vilaga, avisaawal va Pita amio nalogena taþena lala, avisave yoko Yesu naga sumo vito þes garo Kalele, ana þisi na la rñena monar asiraun atove, avisu naga e yo naþani, sa naþa naga pisaar pan la sumo rui.”

⁸ Þisi na la apitaþili, apetan puluve aþure apitove, komin la amilan suri la nene pano-o paþisi, amiyuwawan ga rui. Ana la amarau rñena paþisi, kila sanene la apitove na pe apisawal re si pan yaru taþena la poli, apa mesmes puna ne nalogena lala.

Yesu rñalivin Maria nae Maktala

Matiu 28:9-10; Yoane 20:11-18

⁹ Ana Yesu mal sina e Pog Oluwa kolulag wa ke ga wa, naþa pe legien þesia na wik. Þisi na naga rñalivin ke la naþa atavevea, ana naga naþa rñalivin þesia, Maria nae Maktala, naþa nanua sumo pile plan ninuna viowa la olua petania. ¹⁰ Þisin naþa Maria pisu Yesu, pa rñalivin la naþa asurña ataveve ke naga sumo, la asurña amloge ke piowa atag ke ga wa, naga pisawal pan la pisape Yesu naga mal si rui. ¹¹ Naga pisa ruru pan la pisape naga pisu Yesu e kilamarana rui, ana la pe amlelaga re e naga poli.

Yesu rñalivin kiena nalogena la lua

¹² Ana siraun sina, e pogos tai nalogena la lua apetan Yerusalem amial apa ke apa sane, ana Yesu rñalivin la. Lalua apisu sane yepena pe taþena, pe sa re si nanua

† 16:7 Mat 26:32; Mak 14:28

sumo poli, ¹³ ana pogos naþa apisu pae þisi, lalua apilon la sina aþasuþela, apitove apisawal sur nene pan lala taþena lala, ana yam si tai lala taþena la nene pe amlelaga re e sur nene poli.

Yesu rñalivin kiena nalogena lala

¹⁴ A siraun sina, Yesu rñalivin kiena nalogena la luallima taaga pa taaga, e pogos tai naþa atotanon ke kina- nena. Ana naga pisli rñana pan la, komin naþa pe aþa- sine ruru re naga poli, komin sinela la rñarera paþisi, kila na la pe amlelaga re e visena kiena ne la naþa aki- rawal naga mali si rui. ¹⁵ ††Ana Yesu pisa pan la, pisape “Nanagane na monar avano, aliureure amiu e yo punu ga e yomarava nini, monar alologon kiau lologena wo van yeririna la punu ga. ¹⁶ Visae yar tai naga loge, ana lelaga ea, siraunia tol wii nakeena, yaru nene yoko tol malena, a visae naga naþa ve lelaga re, þisi na Ntewa visaar marena vania. ¹⁷ Ana la naþa yoko alelaga, þisi na kile la asike e la, sa naþa la avile plan yermare la e puriukawaena na kiau kia, ana avisin rñena visena taþena lala, ¹⁸ a sa pogos tai auarar loþara tai, ana yoko woga ga, a visae amun sur tai naþa monar amarenia, ana sur nene taþatete kila sur tai van la, ana yoko aligan limala la e inanena lala, þisi na aloge wo sina ga.”

Yesu þasuþe si pa ma e peni

Luk 24:50-53; Yuþaena 1:9-11

¹⁹ †Ana pogos naþa kieta Suþe Yesu pisa pa visena la nene pan la, Ntewa þurelua si naga pa ma e peni, mli- gan naga totano e lepas na þamarua puna. ²⁰ Ana kiena nalogena la amial tetai, apa amlologo e yo punu ga, ana apisu sane Suþe naga miyuþae ke amio la, ki- la ke kile la moki pan la, vena kilaen yeririna la avisu kilia sane kiela visena la pe lelaga ga.

A sunena nene maro ga e nene.

†† 16:15 Yuþaena 1:8 ‡ 16:19 Yuþaena 1:9-11

Luk

Visayuena Na Tusi Nene

Kompasinen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, , naga pisayu Yesu sape naga yaru naþa Ntewa pisayu pa lus nae Israel lala nanua rui, sape yoko naga imin tamalia la, a vena tamaliena yeririna makega na yomarava. Luk sirilua pa e kiena tusi nini, sape Yesu nene, Ninuna Ntewa namava ke narui pio naga vena “visawal kiena lologena wo va la naþa limala korena ga.” Ana komin sur ne nanene, lologena wo naþa Luk siriyuia, pulen suniena la naþa kilologia sape Ntewa sinena miyee yaru la naþa asike e nalogeviowaena.

Suri taþena la moki naþa toþmal e tusi nini, nane suniena kiena yaru la naþa amloge po pona akekara. Suniena la moki na sanene sike e marana na keviu taaga [1] naþa pisawal sape yoko Yesu imi, a e marana na keviu lua [2] naþa pisawal sanape naþa Yesu paeme.

A e mēna e marana na maro, yaru la akekara paþisi kome naþa Yesu mal sina, a þasuþe si pa mae peni.

Yaru naþa siri tusi nini naga siri si tusi taþena tai naþa kiena kia . E tusi na lua nene, naga pisawal suniena lala naþa moluwe marea e pogos naþa Yesu pa mae peni. Suniena la nene pisa lologia sape yaru la naþa amlelaga e Yesu Kristo apimi moki liluwe, ana asuþma apa apisawal kiela lelagaena nene e yo taþena lala.

Tusi nini , komsus orelu sike ea. E komþasnena na lua, amio na orai nena, pisawal suniena laþas la naþa sike e ga e tusi nini, ana pe su re e tusi taþena lala naþa Matiu, Mak a Yoane la telu asiriyuia.

Naga suniena la naþa pisayu navisi lala naþa amiyau, a suniena naþa pisayu yaru na visuaren sipsip lala naþa apimin apisu Yesu e pogos naþa naga paeme, amio mēna suniena naþa pisayu pogos naþa Yesu pa e yuþma mēna Ntewa pogos naþa naga pe yaru viu ke ga wa, þakaiwa na yaru wo nae Samaria, a þakaiwa na ninis naþa kovio.

Pupia suri mēna laþasia naþa Luk pisayu kaþarania e tusi nini, naga sanini. Naga pisayu lotena, a Ninuna Wa, a yo kiena sira lala loyuþma e yuþmaena kiena Yesu, a pisayu naþa Ntewa kilia viyewo ita, kilia warplan kieta milamulena viowa lala.

Komþasnen tusi la nini

Visena na sumo 1:1—4

Yoane Nakeena amio Yesu lalua apaeme, a lalua akapuru 1:5—2:52

Yuþmaena kiena Yoane Nakeena 3:1-20

Yoane kee Yesu, a Yermare taþalia 3:21—4:13

Yesu kila kiena yuþmaena e lepas nae Kalele 4:14—9:50

Yesu moluwe Kalele pa ma Yerusalem 9:51—9:27

Legiena maro naþa Yesu kila kiena yuþmaena garu Yerusalem a e yo la naþa lavisin Yerusalem 19:28—23:56

Yesu mali sina a kiena nalogena la apisu naga 24:1-53

Visen þesia

¹ Inu Luk nesiriyu suniena nini pan ko, Yerkawa Tiopilas. Sa naþa ko okilia þisi rui, yaru la moki liu naþa asiri suniena na suri la nene komþas rui naþa aþmalþmalivin ita e kas laþas þaro rui. ² Suri la nene, ita pe tepisu mesmesun re e kilamarata poli, ana la naþa apisuia, siar e purþesa, a la na sa naþa la ape li Nalologena Wo þesia, la ke narui la apisawal ruru lelein pimi pan ita. ³ Ana siar nakonua rui, nesuþma nepisusu ruru ke maki taþena la naþa la asiria, a nesuþma nemla ke

visena na suri la nene, ana nepisu sane popon visae nekilali nela sunien taþena la nene komþasa, nesirikolia vena aim sane tus wo tai naþa taveve ruru narin mrapa lala na suniena nene. ⁴ A nane nesiri sike na rui, a nekekarana naþa neligan imi ve kioþma, vena ouloyuia, okilia ovisu kilalea sane suri la naþa osuþma omloge ke rui, la amesmes ga a ape lelaga, la sa naþa kiau tus nini pisawalia.

Navisi pimi pisawal pa Sakaraea pisape yoko naga war Yoane Nakeena

⁵ Suniena nena naga siar sanini, sape: E pogos naþa Ðarin Suþe Erot naga pe suþen ke lepas nae Yutea, yaru wa tai, naga pe namratava kiena ne Apisa, a naga þere sira tai naþa naga mþena molue kome lus kiena ne yaru wa lala, nane e namratava kiena yermarua Eron, wenla Mosis nanua sumo ne. Yaru nene kiena kia Sakaraea, a wona kiena kia Lesipet. ⁶ Ana lalua nene kiela malena mesmesu po paþisi e navisuena kiena ne Ntewa, naþa la asuþna amlogear kiena navisaluaena lala, a asuþna akila ke þelaga la naþa mesmes silaga, pe akilalu re tai poli. ⁷ Ana suri ga tai, lalua pe narila re tai poli, komin sira naþa Lesipet naga pe luþmaluþna ga, a nanagane lalua apimi ape yermarua laa rui.

⁸ Ana e pogos tai, pe pog na þegas kiena ne Sakaraea naþa monar ava akila kuþaþaena e Yuþna Wa mþana ne Ntewa, sa naþa þegas tai kila e wik tai, þegas tai kila e wik tai. ⁹ A silaga, pogos naþa akila sanene, la monar akila sa naþa amlil mþapila, vena alual yaru ai naþa yoko naga kila pupia yuþnaena navaen loyuþna e Yo Wa na Yuþna Wa nene, vena sikapen ponotaninu na wonta naþa sike ne. Ana e poglis nene akila sanene, a kia kiena ne Sakaraea naga pa metava, asape naga narui naþa va kila yuþnaena nene. ¹⁰ Ana e nena e pogos na sikapen ponotaninu nene, naga pa loyuþna vena va kila, a pupia þina na yeririna lala asike vanua, asuþna amlen mþaga.

¹¹ Ana pog naþa Sakaraea pa loyuþna, ana milan kare navisi tai kiena ne Ntewa naþa mþalivinia, suþnal ga sike e lepas nen wonta naþani lepas na þamarua. ¹² Ana pogos naþa Sakaraea pisu navisi naþani, naga mminue kare narui sape aþna kila ve sanape na wa, naga marau paþisi. ¹³ Ana navisi nene pisa pania, pisape "Sakaraea, ve omarau manene re. In na nepimin ga nesape nevisawal van ko, Ntewa mloge kiamiu leniena amlua rui, a yoko woþna Lesipet, þisi na war naruþna na moþne tai, a pogos naþa vaeme, yoko oligan kiena kia Yoane.

¹⁴ "Pogos naþa vaeme, yoko akekara vaþisi, aloge wo, ana ve amiu re ga, ana yaru taþena mþena lala akekara vaþisi.

¹⁵ "Sisi nene, yoko imi ve yerkawa tai kiena ne Ntewa, a naga sane ve yaru wa tai, þisi na naga valia kuruta a wii mþarera mþena lala. Siar e pog naþa naga teke e loþneþena anena wa, ana yoko Ninuna Wa ulen naga vaþisi. ¹⁶ Yoko naga ve yaru tai naþa þisi na vilon le Israel la ve moki awasuþe la si puna Ntewa na Mava, kiela Suþe. ¹⁷ Yoko avisu naþa ninuna a naþmareraena naþa se e Navisawalena Elaisa sumo sike sina ga e naga maran ve taaga, komin naþa naga imi sumo, vena visawal visave ve ve piavi re Navisaarena naga imi raunia. Yoko naga vilon sinen ata lala vena asitomyu ruru sina ga narila lala, a yoko vilon sitomena kiena ne li nakilaroen navisaluaena lala vena ataveve si þelaga naþa pe manmarua a mesmes ruruia. E mrapa ne la

nanene narui, þisi na naga kila ruru þegas nen yeririna la tai va Ntewa, vena asuþmate naga imi mþalivin la."

¹⁸ Ana Sakaraea mloge visena la nene, ana pisa pa navisi nene, pisape "Ei, ve ovisa re sanene. Taþatete ve sanene, komin imimi lua na mrae pito tano rui."

¹⁹ Ana navisi naþani pisa ke sina pania, pisape "Pera-ga, yoko ve sa ga nene. In na Navisi Kaþriel nini, naþa silaga nesuþnal luen ga nesike e marana Ntewa vena nowar kiena visena, ana naga mligan inu nepim puþna vena nevisawal lologena wo nini van ko. ²⁰ Ana pogos naþa nepisawal pan ko, ko na pe omlelaga re e poli, ana nevisa van ko sanini, yoko ove puru, ana þisi na osuþna ga sanene imi tol pogos naþa ovisu suri la nene imi mþalivin ko nena ga e kana pogosia."

²¹ Ana pogos naþa navisi pis ke sanene pa Sakaraea, yeririna la asuþnal asike vanua na wa, asuþmate mþa pano-o, ana kiela sitomena lua narui, asape "Vanon ya ne naga pa loyuþna, kila malion manene suri sanene."

²² Ana siraunia na, molue sina, ana la apisu naþa naga pe pis re si pan la poli, ana la apisu kilale asape naga sike loyuþna, naga pisu suri tai, nane kila naga sanene. Ana naga pis ga e limana pan la, naga pe puru ga moþna ga. ²³ Ana suþna kila kiena yuþnaena e Yuþna Wa mþana ne Ntewa, pano-o kilamake kiena pogosia, ana þasuþe si pa mþana.

²⁴ Ana asuþna sanene pano-o, pe piavi re poli, wona sena, ana pogos naþa naga mloge sane mþeþena sanene, naga pa moþna ga mþala uþna sanene pano-o tol kupario lima. ²⁵ A e pogos nene, naga suþna pisa sanini, pisape "Ntewa kila po pan inu paþisi nene wa! Sumonia, yaru la asuþna apisu memawan inu komin naþa pe noþar re sisi poli, ana nanagane Ntewa pisuveve inu, sinena miye inu, ana mlalua memawaena na kiau luþmaluþnaena nene rui."

Navisi pimi pisawal pa Maria pisape yoko naga war Yesu

²⁶⁻²⁷ †Ana Lesipet sena tol kupario orai rui, ana Ntewa pitetalia kiena navisi naþani, Kaþriel, vena vito visawal kiena visena tai va sira mþee tai, kiena kia Maria, naþa naga sira mþee tai na pulkumali nae Nasaret e lepas naþa Kalele. E pogos nene, la apisaar Maria rui vena va talopa amio yaru tai, kiena kia Yosop, naþa naga molue kome lus kiena ne Ðarin Suþe Tepet nanua sumo, ana Maria pe pa su re amio naga poli wa.

²⁸ Ana navisi naþa Kaþriel pimi mþalivin Maria, pisape "O, Maria, Ntewa sitom ruru ko nena paþisi, naga suþna pisa ruru ko, sike kemua amio ko lelaga."

²⁹ Pogos naþa Maria mloge visena nene, naga sitom paþisi, sape visuvevelia, pisape navisi nene pisa po paþisi, ana kana kinas sanape. ³⁰ Ana navisi pis sina pania, pisape "Maria, ve omarau re. Ntewa kekaran ko ga, ana yoko kila pupia navisa ruruena tai imi e kioþna malena. ³¹ ††Nanagane, yoko osena, vano-o owarwal naruþna na yerþnene tai, a visae naga vaeme pae, monar osikia kiena kia Yesu. ³² Visena Wa nanua sumo naga pisayu pa naruþna nene rui, naþa pisape

† 1:26-27 Mat 1:18 †† 1:31 Mat 1:21

'Naga yoko ve yerkawa, a kiena kia,
 "Narina ne Ntewa na mava,"
 a Suŕe Ntewa yoko kila naga imi ve řarin suŕe tai
 nařa kus lelen repina marua nene řarin Suŕe Tepet
 nanua,
³³ ana řisi na naga ve suŕen la nařa amolue e mrata-
 va řmana yermarua Sekop, nane le Yu ne la ne asike
 nanagane, a la nařa yoko aim sirau,
 a kiena nasuŕenena nene yoko tařatete řisi pogos
 tai.'"

³⁴ Ana Maria milan visena nene pařisi nařa sape
 yoko naga war sisi, ana naga piun tan navisi nene, pis-
 ape "¿Ana suri nene yoko řmalivi ve sanape ne, komin
 nařa in na pe nesu re nemio wou nene poli wa?"

³⁵ Ana navisi pisatařnea, pisape "Ninuna Wa yoko na-
 ga vitom e ko, a nařareraena kiena ne Ntewa na ma-
 va řisi na kalo ko, ana yoko osena. A komin nařa yoko
 ove sanene, řisi na avisave sisi wa nene nařa yoko
 owaria, naga ve narina ne Ntewa.

³⁶ "E kiořna navisuena, opisu suri nene sane řmarera
 pařisi nařa yoko ve sanene, ana popon ositomli
 anořna sira marua Lesipet nene. Asuřna apisu ke naga
 asape naga tařatete nena ga war sisi narui, ana nevisa
 van ko, naga pe sira marua rui, ana nanagane, kiena
 kupario orai narui. ³⁷ Ositomlia, sa nařa Ntewa pisa pa
 sira marua Sera nanua sumo laa rui, e lepas na puna,
 pe suri re nena tai nařa naga kila řele poli."

³⁸ Ana Maria pisatařnea, pisape "Lelaga kemua nařa.
 In na nepe sira řnee na yuřaena kiena ne Ntewa ga,
 ana netařan inu ga vena naga kila suri la nene imi ve
 lelaga e inu ve sa ga nařa naga sinenania, sa nařa
 opisawal pan inu." Ana navisi nene purmatania.

Maria pa řmalivin Lesipet

³⁹ Ana Maria suřna sitořnal ke visena lala kiena ne
 navisi nene, ana sinenan manene pařisi sape va visu
 anena nene, nařa Lesipet, ana pe piavi re poli na, mli-
 gan kiena yo, mial kawa pa e pulkumali nařa Lesipet
 amio wona Sakaraea lalua asike ea, nane e lepas na
 kunus lala nae Yutea.

⁴⁰ Ana Maria pa tol řmala yuřna, pa pio Lesipet. ⁴¹ A
 poglis nařa Lesipet mloge kilale pulgo Maria nařa pis
 pania, mloge narina nařa teke e naga kulul keviu. Ana
 Ninuna Wa pitomi e Lesipet, pitomi pule ea, ⁴² ana
 Lesipet pio manenea, pisape "¡O, Maria, Ntewa pisa ru-
 ru ko keviu pařisi, taulu make sira la punu ga, a yoko
 pupia kiena navisa ruruena sike řmena e mrasnořna
 nařa yoko owaria. ⁴³ In na pe nepe sira wo re nena tai
 poli vena anenane kiau Suŕe imi yal li inu sanene, ana
 nepisu sane po pan inu pařisi. ⁴⁴ A kiau sisi tomtom
 pisu kilale ko, kekara pařisi, komin pogos nena nařa
 memloge řesan pulgořna, naga kulul pařisi e
 lořneřeu. ⁴⁵ Ita lua tekekara na tekekara, komin temle-
 laga e visena kiena ne Ntewa, a yoko imi ve lelaga van
 ita ve sa nena nařa naga pisaar pan ita."

Maria mieluar Ntewa e yauena tai

⁴⁶ Ana e poglis nene, yauena kiena Maria tai sanini,
 sape

"Sineu mieluar Ntewa keviu,

⁴⁷ ninuu kekara pařisi

pa kiau Suŕe Natamaliaena,

⁴⁸⁻⁴⁹ naga pisu inu nesike tano

nepe sira na kiena yuřaena tai,

naga pe Ntewa nařareraena,

naga sitořnal inu, kila po pan inu.

Teras lelei la nařa aim sirau avisayu inu, asape 'Sira

nene, Ntewa pisa ruru naga keviu,'

nepisirlua kiena kia wa.

⁵⁰ Sinena miye la nařa apatanonia,

teras na sumo, na sirau.

⁵¹ Nařareraena na limana kila suri moki, naga

mลิปureure la nařa ape řarřarera, kila la apa tetai.

⁵² Kila plan řarin suŕe e lelela la, pisirilua la nařa sito-
 mena su ga tano.

⁵³ La nařa viso kar la, pagan ruru la,

li na suri moki, řmene plan la, limala korena ga.

⁵⁴⁻⁵⁵ Kila sa nařa pisaar pa repita lala,

pimi miila ita kiena le Israel lala.

Pe sinen řesan re Epraam poli, sinen ye luen ga kiena
 piaparavi, vano-o ve uro re."

⁵⁶ Yauena kiena ne Maria nane řisi e nene, a naga
 sike amio Lesipet pano-o tol kupario telu, siraunia řa-
 suŕe si pa řmana uřna.

Yoane Nakeena paeme

⁵⁷ Ana pimi tol ruru pogos na narina ne Lesipet
 vaeme, ana paeme pe mořne. ⁵⁸ Ana pogos nařa nam-
 ratava puna ne Lesipet amio la nařa asike lavisinia
 amloge suri nene, akekara pařisi amio naga e pupia
 sinewo kiena ne Ntewa nařa pimi pania, nařa nanua
 sumo naga pe luřnaluřna ga, ana nanagane narina na-
 sumo nane paeme ne. ⁵⁹ Ana pogos nařa sisi nene
 kiena legiena olua, apimin akila naga pe řaviu. E po-
 gos nene, la sinelan asape asikia řmena kien kia,
 Sakaraea, sane kia kiena ne arimana, ⁶⁰ ana anena pisa
 luřaria, pisape "Peraga, kiena kia, Yoane." ⁶¹ Ana la
 apis pania, apisape "Ya ne sanene? Namratava puřna
 na pe amligan re kia tai sanene e poli!"

⁶² Ana apis ga e limala pa ariman sisi nařani, vena
 aviun tania avisave naga sinenan sape aligan kia nape
 e narina nene. ⁶³ Ana Sakaraea pis ga e limana pan la,
 pisape ala řmaki tai vania, ana siri ea, pisape "Kiena kia,
 Yoane."

Suri nene kila la nae yo nene amilan pařisi, ⁶⁴ a e řne-
 na e pogos nene, purmenena ne Sakaraea kulul sina,
 kilia pis narui, ana mieluar Ntewa.

⁶⁵ Ana yaru punu lala na lepas nene amloge suri
 nene, amilan kare pařisi, a suniena nene pa laa narui
 tol pulkumali tařena lala na lepas na kunus lala nae
 Yutea. ⁶⁶ A la nařa amloge, asitom pařisi, komin nařa
 la apisu kilale asape limana ne Ntewa sike amio naga,

ana la asuřna apiuviun pan la asape “?Nin sisi wa nene yoko naga ve sanape ne?”

Sakaraea pisawal visena nařa Ntewa pisa pania

⁶⁷ Ana Ninuna Wa pitomi pule e Sakaraea arimanane sisi nene, ana naga pisawal sanini, pisape

⁶⁸ “Teieluar kia kiena ne kieta Ntewa,

Suře nae Israel,
pitomi pun ita, pul plan ita,

⁶⁹ maplarar kana keyowo,
molue e piaparavi na kiena yaru na yuřnaena Tepet,
nařa yoko tamalia ita.

⁷⁰ Nanene kiena navisaarena nanua, navisawalena
apisawalia, asape

⁷¹ Naga urelua ita vetan limana ne nasinekar lala,

⁷² Tařatete řena sinen řesan naviranarena amio
repita lala,

sinena mie la ke na wa,

⁷³ nane navisaarena řarera amio repita Epraam,

⁷⁴⁻⁷⁵ Ntewa pisaar pisape tamalia ita vetan limana ne
kieta nasinekar lala,

vena ve temarau re sina,

teve yaru wa,

temesmesu e marana,

teyuřnae vania e legiena punu ga e kieta malena.

⁷⁶ Nin naruu, avio kon Navisawalena kiena ne Ntewa
na meta manenea, osumon Suře okila ruru kiena mra-
pa.

⁷⁷⁻⁷⁸ Yoko ovisawal sane Ntewa sinena ye kiena yeriri-
na lala,

ve sinewo van la,

viewo kiela mlamulena viowa lala, tamalia la.

Yoko Ntewa kila kiena narin yomerarava řesa na
kolulagi va metava van ita,

⁷⁹ vitom tegoli ita nařa tesike e yemalolo,

nařa ninuna na marena kalo ita rui,

a vitom vivagali mrapa na suřare vena teyaloro ea.”

Yoane Nakeena kapur pa metava

⁸⁰ Ana pogos nařa kas la pimi řaro pano, Yoane
nene kapuru pimi keviu, a kiena sitomena marua ruru
po, a suřalu řarera suwa wa se yuřnaena kiena ne
Ntewa. A naga pa sike e yokorena, vena va tol pogos
nařa naga monar vaeme e marana ne le Israel lala.

Yesu paeme

Matiu 1:18-25

2 Ana e pogos nene, řarin suře kiena ne le Rom
lala, naga kiena kia Sisa Okastas. Ana naga pisaw-
al pisape monar aulo yeririna punu ga e purvanua
make ga nařa asike vatanon kiena navisuarena.

² Yuřnaena nawuloen yaru la nene, la akila řesania, a e
pogos nařa la akila, yeririna kiena ne Sisa tai naga
pisuar ke pupia lepas nene Seria, a kia kiena ne
yerkawa nena, naga Kuarinias. ³ Ana nakilaen yuřnae-
na nene, apisape yeririna punu ga monar ava si e kiela
yo lala, vena akilia asiri ruru kiela kia, a aulo ruru la.

⁴ Suri ne nanene kila Yosop molue e pulkumali nene
Nasaret, nařa naga sike ea, naga nene e lepas nae
Kalele, ana naga pa ma metava e pulkumali nene
Petleem, nařa yermarua řarin Suře Tepet naga
paeme e nanua sumo, naga nene e lepas nařa Yutea,
komin nařa Yosop naga molue e lus kiena ne yer-
marua Tepet nene.

⁵ A Yosop řere wona nařa Maria lalua apano, nařa e
pogos nene, naga lavisin ke nařa kana sisi vaeme
narui. ⁶ Ana lalua apano, a pogos nařa asike Petleem
wa, Maria mninu sane kiena pogos na waren sisi pimi
narui. ⁷ Ana Maria řarlua řesan kiena mořne nene, a
naga mliluwo ruru e kinakinas nen kulmrae lala, ana
pe řana yo namonena po re poli, komin lalua akilali
asape ava e yuřna řana wolawa lala, ana pule rui, ana
Maria mligan ga sisi tomtom nene řene lelen nava-
ganen surmali lala.

Navisi lala ařmalivin yaru navisuaren sipsip lala

⁸ Ana lemalo nene, yaru navisuaren sipsip lařas
asike amio kiela surmali lala, e yo na viluřini vanuan
ga Petleem nene. ⁹ Ana navisi tai kiena ne Ntewa pito-
mi tano pula, a naurarena kiena ne Ntewa tegoli make
yo nene sane pupia kapi tai, kila yaru la nene amilan
pařisi. ¹⁰ Ana navisi nařani pis pan la, pisapenua “Ve
amarau re. In na nořar ke visena tanea tai ne navisaen
van amiu, nařa kilia kila yeririna make ga aloge won
vařisi. ¹¹ Yemalo ga nini, e pulkumali kiena ne řarin
Suře Tepet nanua, nane Petleem, nin sisi tai pae-
memare ga na wa, nařa yoko naga ve kiamiu Nata-
maliaena. Naga ke narui pe kiamiu Suře, naga pe Nav-
isaarena nařa Ntewa pisaaria nanua rui pisape yoko
ligan imi.

¹² “A nanene narui nane kile na sur ne tai nini. Yoko
alual nin sisi tomtom nene, nařa la akila ve tařena va-
nia. Yoko avisu nařa aliluwo ga e kinakinas nen kulm-
rae lala, a amligan řneke e lelen kinanen kan surmali
lala.”

¹³ Ana veraga ga amilan ga pupia řegas nen navisi
tai nae ma e peni apitom asikol navisi nařani. Ana nav-
isi la nene amieluar Ntewa, amiyau apisape

¹⁴ “Ma metava ma e peni, asike amieluar ke Ntewa ke-
viu pařisi,

a e yomarava nini, suřare sike e yeririna la nařa Nte-
wa naga kekanan la.”

Yaru navisuaren sipsip la apa garu Petleem

¹⁵ Navisi lala apisawal visena nene řisi, apur matan si
yaru navisuaren sipsip la nařani, ařasuře la si apa ma
e peni. Ana yaru la nene asuřna apisasayu ke sina suri
la nene pan la, apisapenua “Suwala, ita, tevano. Popon
teva garu Petleem vena tevisuli suri nařa řmalivi ga na
wa, nařa Ntewa pisawal pan ita.”

¹⁶ Ana amiyal kawa apano, apa ařal Maria amio
Yosop, apa akaten sisi tomtom nařani, řneke ga řana
yo e lele navaganen suri mali lala. ¹⁷ Ana pogos nařa
apisu suri la nene ana apisawal visena make ga nařa

navisi pisa pan la e lepas na sisi tomtom nene. ¹⁸ Ana pogos naŋa yaru taŋena la amloge suniena nene, apule mamaga e pupia nailanena tai. ¹⁹ A Maria, naga mligan ruru suri la nene e losinena, pe sinen ŋesan re poli, sisitoŋmal luen ga silaga.

²⁰ Ana yaru la nene aŋasuŋela si apa pun kiela sipsip lala, asuŋa apisirlua ke kia kiena ne Ntewa, a asuŋa amieluar naga paŋisi vanon suri wo la naŋa amloge a naŋa apisuia, naŋa atorokin nena ga visena kiena ne navisi naŋa pisawal pan la.

Asikia Yesu

²¹ †Ana pogos naŋa moŋe nene kiena legiena olua, ana kana pogos na kilaen ŋaviu ea. Akila sanene ŋisi, asikia asape Yesu, kia nena naŋa navisi pisawal ŋesania, sumon naŋa Maria ŋeŋenaniana.

Akus toroun Yesu pa e Yuŋa Wa ŋmana ne Ntewa

²²⁻²⁴ A pogos naŋa Yesu paeme wik orai ŋaro pae pano, pogos nakilaen kuŋaŋaena naikikena e Yuŋa Wa ŋmana ne Ntewa narui, naga nene komin kuruta kana sira naŋa ŋar sisi. Ana akila kuŋaŋaena nene, taveve Navisaluaena kiena ne Mosis naŋa pisape “La naŋa limala korena ga, akilia awe ga loŋe ve lua, pona narin kupa ve lua.”

Ana e ke e pogos nene, la akus toroun Yesu pa e Yuŋa Wa ŋmana Ntewa, amiyawawo pania. Suri nene taveve ŋena Navisaluaena kiena ne Mosis, naŋa pisape “Yerŋene punu ga la naŋa apaeme ŋesia ape wa, la ape kiena ne Ntewa.”

Yermarua Simion pisu Yesu e Yuŋa Wa ŋmana ne Ntewa

²⁵ Ana yaru tai sike e Yuŋa Wa ŋmana ne Ntewa e pogos nene, kiena kia Simion. Naga pe yaru nae ga Yerusalem, pe yaru mesmesu tai, a pe yaru ŋarera tai e ŋelaga na leniena. Naga suŋa suŋate ke sape sine nan visu Nasineyeena kiena ne Ntewa nene, nane Navisaarena, imi iila le Israel lala e pog ŋarera nene naŋa asike ea.

Ana Simion nene naga yaru tai naŋa Ninuna Wa sike e naga silaga, ²⁶ a Ninuna Wa pisawal pa naga rui naŋa yoko naga taŋatete kovio, vano vano-o kilamarana visu Navisaarena kiena ne Ntewa sumo wa. ²⁷ A Ninuna Wa ŋere pimi e Yuŋa Wa ŋmana ne Ntewa, e nena e pogos naŋa akus sisi tomtom Yesu pimi, vena akila ŋelaga navisaluaena nene.

²⁸ Ana Simion miaŋear sisi nene, mieluar Ntewa, pisa potena pania, pisape ²⁹ “Suŋe Keviu o, nanagane nepisu suri naŋa opisaar pan inu, pimi pe lelaga rui. Ana suri nene kila suŋare pimi e sineu, ana nanagane okilia otaŋan inu, yaru na kioŋa yuŋaena, nevetan yomarava nini neiŋasu. ³⁰ E ga e kilamarau, nepisu kioŋa Natamaliaena, ³¹ naŋa omligan pimi e maran yolai lala na yomerava, ³² sane kapi tai na kipian koena

van yeririna taŋena lala, a yoko aieluar imimi kioŋa le Yu lala, komin kiamimi naurarena nene Yesu.”

³³ Ana Yosop amio Maria lalua amilan visena kiena ne Simion nene paŋisi naŋa pisayu Yesu, ³⁴ ana Simion pis ke sina ga, pisa ruru la, ana pisa pa anena Yesu, pisape “Ntewa mligan sisi nene pimi pan ita nae Israel vena kila ita ve moki teloru, a vena kila ŋena ga ita ve moki tesuŋalu sina. Ntewa mligan naga pimi sane kile tai, ana yokorena yaru ve moki naŋa avisa kare ga naga. ³⁵ Ana ve sanene, yoko naga kila kiela nasitomwanena la nene aŋalivi e yometava.

“Ana e lepas na puŋa, ŋisi na naloge viowaena yur losineŋa sane playu na mara tai, yokorena sineŋa worovia komin suri la naŋa yoko imi ŋalivin naruŋa nini.”

Sira marua Ana pisu Yesu e Yuŋa Wa ŋmana ne Ntewa

³⁶⁻³⁷ A sira marua tai naga ŋena teke e poglis nene, kiena kia Ana, naŋa naga pe navisawalena tai. Ana nene, arimana Panuel, naŋa molue kome lus kiena ne Aisere nanua sumo. Naga talopa pogos naŋa pe sira ŋee ke ga wa, ana naga sike amio wona na yerŋene tol kas olua ga, ana wona nene mare tania. Naga pe letano ga sanene, pano-o tol kiena kas lualima orelu pa vari.

Naga pe sira tai naŋa silaga sulueen ga e Yuŋa Wa ŋmana ne Ntewa, naŋa suŋa pa ke e pogos na lotuena na kolulagi lala pa tol na yepekilavi, a silaga naga monsilu ga vena len.

³⁸ E poglis nene narui, pimi lavisin la, mlen, pisa pote na keviu pa Ntewa vanon sisi nene, a siraunia, molue pano suŋa pisayu Yesu pa yeririna la naŋa asun akiravan ŋate ke asape Ntewa imi tamalia Yerusalem, ana Ana pisawal ruru pan la, naŋa kiela Navisaarena pimi rui.

Yosop la aŋasuŋela si apa Nasaret

³⁹ ††Pogos naŋa Yosop amio Maria akila suri la nene sa naŋa Navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ŋisi narui, ana aŋar Yesu aŋasuŋela si apito garo kiela pulkumali nene Nasaret, lepas naŋa Kalele. ⁴⁰ A nin sisi nene kapur pimi keviu, kiena sitomena pimi pe manmarua ruru po paŋisi, a apisu naŋa Ntewa miila naga vena naga kila sur punu ga wo e kiena malena.

Yesu pe yaru viu ga, pian yaru la e Yuŋa Wa

⁴¹ Ana e kas punu ga, le Yu la asuŋa akila ke kiela ŋaŋagena tai, naŋa Paŋagena na Sitoŋmalen Natamaliaena. A silaga, la naŋa asike e yo taŋena lala, la sinelan manene paŋisi vena ava ma Yerusalem akila ŋaŋagena nene, a arimana Yesu amio anena, la ŋena akila ke sanene. ⁴² Ana e kas tai, pog naŋa Yesu kiena kas tol lualima taaga pa lua [12] ke na wa, apa sina, ana aŋure Yesu amio la. ⁴³ Ana la akila suri na ŋaŋagena la nene pano-o ŋisi, ana yeririna la aŋasuŋela si apa e kiela yo lala. Ana Yesu na pe pa re poli, naga suŋa ga

† 2:21 Luk 1:31

†† 2:39 Mat 2:23

Yerusalem, ana arimana amio anena pe akilia re poli.
⁴⁴ Lalua asitom ke asape pona naga sike amio la p̄asia veraga e pupia p̄egas na kiela namratava lala a kiela erau lala, ana amial m̄na pano-o tol legiena wetelu tai. Ana e yemalo nene akale Yesu pano-o, ⁴⁵ pe aṁal re naga sike amio la poli, ana apisu sane la monar atayu lala awasuṁe si ava garu Yerusalem vena alualia. ⁴⁶ La amial legiena wetelu taaga, apim atol si Yerusalem, akale pano-o, ana e legiena taṁena, naṁa kana legiena na telu na kiela yalena, aṁal ga na wa, apisu teke tano e Yuṁa Wa m̄ana ne Ntewa. Naga totano teke amio navianena lala nae e yo nene, toṁa miyagogon ke kiela visena lala, a toṁa piuviun ke naviunena la tan la. ⁴⁷ A la naṁa asike lavisinia e pogos nene, la amilan manene pupia manmaruaena a nakiliaena kiena ne Yesu paṁisi, amio navisataṁeen la naṁa naga suṁa mla ke pan la naṁa apiun ke suri tania. ⁴⁸ Ana pogos naṁa arimana amio anena apisu naṁa naga kila ke sanene, amilan paṁisi, ana anena pis pania, pisape “Ei, naruu! Komin ya ne sinoṁan osape okila kare manene imimi sanene? Opisu ke ne, imimi lua makale ko pano-o, pe moṁal ko re nena ga, ana okila imimi memloge piowa paṁisi wa.”

⁴⁹ Ana e pogos nene Yesu mla navisataṁeen tai pan lalua, pisa sanini, pisape “?Komin ya ne amiu lua apa akale inu e yo taṁena la ne sanene? Sanape, amlua pe asitoṁal re si sane in na monar nesuṁa nekila ga yuṁaena kiena ne kau Ata loyuṁa e m̄ana yuṁa poli?”
⁵⁰ Ana navisataṁeena naṁa pisa pan la, amninue lo-gekilaleen kana kinasia. ⁵¹ Ana Yesu mligan yo nene, naga pito amio la, ana la aṁasuṁe si apito e kiela yo naṁa Nasaret.

A Yesu su pogaga amio la e yo nene, suṁa mlogear ruru la m̄na silaga. A anena naṁa Maria suṁa sitoṁal luen ga suri la nene loyuṁa e losinena silaga.

⁵² Ana kas la pimi p̄aro pano, a Yesu kapur pimi keviu, a kiena manmaruaena amio kiena maruaena suṁa pimi keviu laa narui, a Ntewa suṁa pisa ruru naga keviu paṁisi, kila yaru la apisu naga po na po, akekaran manene naga paṁisi.

Yoane Nakeena sike e yokorena, naga mlologon ke navilopuena

3 ¹⁻² Ana kas laṁas p̄aro pa rui, ana Yoane Nakeena, narina ne Sakaraea, naga pimi m̄aliv e yokorena. Naga nene e pogos naṁa pupia P̄arin Suṁe Taepirias Sisa nae Rom naga pe suṁe keviu ke tol kana kas luallima taaga pa lima rui, a e poglis nene na mliganar kiena yerkawa laṁas rui, sane Ponses P̄aelat, naga pisuar Yutea, a Erot, naga pisuar Kalele, a wenla naṁa Pilip, naga pisuar lepas nae Ituraea amio Trakonatis, a Lasanias, naga pisuar lepas nae Apilin. A e m̄ena ga e pogos nene, lalua naṁa ape p̄ar na yaru wa lala asike garu Yerusalem, naga Anas amio Kaeṁas.

Ana Yoane sike garu yokorena, ana Ntewa mla vise-na la pania, ³ ana naga pa make e lepas punu ga na wii nae Yortan, naga suṁa mlologon ke pisape yaru la punu ga monar avilopu la, a monar ava e nakeena,

ana yoko Ntewa naga viewo kiela mlamulena viowa lala. ⁴ Naga kila sa ga naṁa Navisawalena Aisea pisa nanua rui e kiena tusi, naṁa sape

“Pulgo tai suṁa pio ke e yokorena, sape Akila ruru make mrapa kiena ne Ntewa, vena naga kilia imi m̄alivi e kiamiu malena lala. ⁵ Yoko kam na monar asinwo make pulṁalu lala, a monar akilro kunus la su ga tano, a yo la naṁa kapinia la monar aim amesmesu ruruia a yo la naṁa p̄ilṁil la monar aim ameri ruruia; ⁶ ana sanene, yoko yolai la punu ga avisu kiela Nata-maliaena naṁa Ntewa ligania yalin la e mrapa nene imi m̄alivin la.”

Ais 40:3-5

Yaru la apim puna Yoane

⁷ Yuṁaena kiena ne Yoane, naga mlologon sanene narui, ana pogos naṁa p̄ina la moki amolue apa e yokorena vena naga kee la, naga pis m̄arera pan la, pisa sanini, pisape “Kam na sa ga loṁara la naṁa amaraun kapi tai ana aṁure, ana kam na asitom asape akilia aurmatan pupia anen kapi naṁa Ntewa yoko ligan imi? Peraga, komin pe apilopu amiu ruru re poli wa.

⁸ †† Ana visae lelaga kemua naṁa amaraun nakoena nene, kiamiu malena lala monar war mras wo la naṁa torokin kiamiu navilopuena nene. Ana avisuarua, ve awarwar amiu re sina, sa naṁa akila ke rui, naṁa asuṁa apisa ke asape ‘E, ita na tesuṁa poga ga rui, okilakan ita ke narui tepe lus kiena ne Epraam nena naṁa.’ Ana nanene na pe sur re tai nene poli, komin naṁa visae Ntewa sinenania, naga kilia war kilavaru la nene, yuṁaen lus kiena ne Epraam la ve moki ea, vena la akus lelemiu. ⁹ †† In na nevisa van amiu, nevisave m̄ekiavi mon ruru m̄eke rui, vena te plan laki la naṁa pe aṁar re mras wo la poli, akoven la ava e kapi.”

¹⁰ Ana pogos naṁa p̄ina la amlogene nene, amaraun na amaraun, ana apiunia, asape “Ana visae ve sa nene, yoko imimi mekila ve sanape narui?”

¹¹ Ana Yoane pisataṁe la, pisape “Yar naṁa m̄ana kul-saket lua, yoko naga monar taṁan tai va yar naṁa pe m̄ana re tai poli. Yaru naṁa kana kinanena keviu, yoko naga monar vion re komṁas va yar naṁa pe kana re poli.”

¹² †† A yar na takis la moki, naṁa ape li nakila keuiaen nena yar lala, apimin vena Yoane kila nakeena van la, ana la m̄ena ga apisu kilale kiela napiowaena lala, ana la apiun m̄ena ga asape “?Navianena, sanapen imimi, yoko imimi monar mekila ve sanape?”

¹³ Ana naga pisa pan la, sape “Yoko awarpolo vetan yaru lala torokin ga ya naṁa la monar aulia, ana ve yuve re, sa naṁa akila ke ṁisi rui.” ¹⁴ Ana yaru na mara m̄ena laṁasia apiun sanini pa Yoane, asape “?A imimi, yoko mekila ya?”

Ana naga pis pan la, pisape “Amiu apuarar ke kiamiu suri na mara lala, ana yaru la asuṁa amaraun amiu paṁisi, lala sane visae pog tai sinemiun kiela suri tai,

† 3:7 Mat 12:34, 23:33 †† 3:8 Yoan 8:33 ‡ 3:9 Mat 7:19 †† 3:12 Luk 7:29

amiu avisa ga ana monar ataŕmania. Ana ŕelaga nene, yoko monar ve akila re sina. A asuŕna sinemi u mimi lue silaga asape yerka wa la nene apul ami u ve tokak ga, pona torok ga yo, ana monar akekar an ga narui.”

Yoane sape yoko Navisaarena imi

¹⁵ E pogos nene, le Yu lala asuŕna asitom ke asape kiela Navisaarena lavisi ŕmalivi, ana amloge visena wo la nene kiena ne Yoane, akekarania, ana naviu nena sike e kiela sitomena lala, asuŕna apiuviun ke, asape “O, pona yaru ne nanene yo, naga pe kieta Navisaarena, pona peraga?”

¹⁶ Ana Yoane suŕna pisawal ruru merarava pan la, pisape “Peraga. In na nepitom sumo, vena nesuŕna ne kee ami u ke ga e wii, ana yaru taŕena tai vim siraun inu. Yaru nene, naga to laa metavan inu, a in na pe ne-torokin re naŕa neluŕarlua kulus nen lana poli pona nekila kiena yuŕnaena taŕena. Ana naga ke narui, yoko kee ami u e Ninuna Wa, amio kana kapi nena, vena kekan plan kororaki lala vetan kiamiu malena. ¹⁷ Naga sa naŕa naga tarar ke koruak nayuraren wit, vena sil-silin plan kana kinas lala. Ve sanene, yoko naga war ruru kinas nen wit la nene va uŕna, ana yoko naga koven vinus va e kapi tai naŕa taŕatete mare pogos tai.”

¹⁸ Nanene narui, Yoane Nakeena mlologon Lologena Wo pa yeririna la sa ke nene narui, a naga suŕna pisa ke ŕmena visena wo naiilaaren taŕena la pan la, a vise-na nakila ŕegelaena. ¹⁹ †Ana yar tai pe kekar an re nena Yoane, nane ŕarin Suŕe Erot, komin Yoane suŕna pis ke pania vanon naŕa naga ŕerelua sira nene Lerotias, naŕa wona wenla, a pis pania vanon sur taŕena ŕmena laŕasia naŕa naga kila. ²⁰ Ana metavan kiena napi-owaena taŕena lala, Erot sinen kar Yoane pano-o, suŕnal narui koven pa e yuŕna naloge viowaena.

Yoane kee Yesu

Matiu 3:13-17; Mak 1:9-11

²¹ Ana pogos naŕa Yoane pe pa re e yuŕna naloge viowaena poli wa, naga kee ŕna yeririna la pano-o, ana pog tai Yesu ŕmena pimi e yo nene, ana Yoane kee ŕmena naga. Ana pogos naŕa Yesu molue e wii, suŕna mlen ŕmaga, ana veraga ga sinapane pike, ²² ††a Ninuna ne Ntewa pimi pe tasa, moŕna pitomi tano sane loŕne tai, pitomi pran ea. Ana Ntewa pis ma e peni pitomi pania, pisape “Ko Naruu nene, naŕa nepinaia ko pa-ŕisi. Kiau sitomena sike ga e ko, nekekar an ko paŕisi.”

Repina ne Yesu lala

Matiu 1:1-17

²³ Ana siraun naŕa Yoane kee Yesu, ana naga siar kiena yuŕnaena narui, a e poglis nene, naga kiena kas la tol lualima telu. A lus naŕa Yesu molue komea, e lepas na yerŕene, siar e Yosop, naŕa apisu sane arimanane Yesu, pa sanini:

† 3:19 Mat 14:3,4; Mak 6:17,18 †† 3:22 Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 9:35

Yosop, naga narina ne Eli;
²⁴ Eli, naga narina ne ŕMatat;
 ŕMatat, naga narina ne Livae;
 Livae, naga narina ne Melki;
 Melki, naga narina ne Sanae;
 Sanae, naga narina ne Yosop;
²⁵ Yosop, naga narina ne ŕMatateas;
 ŕMatateas, naga narina ne Amos;
 Amos, naga narina ne Neam;
 Neam, naga narina ne Esli;
 Esli, naga narina ne Nagae;
²⁶ Nagae, naga narina ne ŕMat;
 ŕMat, naga narina ne ŕMatateas;
 ŕMatateas, naga narina ne Semein;
 Semein, naga narina ne Sosek;
 Sosek naga narina ne Sot;;
²⁷ Sota, naga narina ne Soanan;
 Soanan, naga narina ne Resa;
 Resa, naga narina ne Seruŕapel;
 Seruŕapel, naga narina ne Saltiel;
 Saltiel, naga narina ne Neri;
²⁸ Neri, naga narina ne Melki;
 Melki, naga narina ne Ati;
 Ati, naga narina ne Kosam;
 Kosam, naga narina ne Elŕmatam;
 Elŕmatam, naga narina ne Ere;
²⁹ Ere, naga narina ne Yosua;
 Yosua, naga narina ne Eliesa;
 Eliesa, naga narina ne Sorim;
 Sorim, naga narina ne ŕMatat;
 ŕMatat, naga narina ne Livae;
³⁰ Livae, naga narina ne Simion;
 Simion, naga narina ne Suta;
 Suta, naga narina ne Yosop;
 Yosop, naga narina ne Sonam;
 Sonam, naga narina ne Eliakim;
³¹ Eliakim, naga narina ne Melea;
 Melea, naga narina ne Mena;
 Mena naga narina ne ŕMatata;
 ŕMatata, naga narina ne Natan;
 Natan, naga narina ne Tepet;
³² Tepet, naga narina ne Sese;
 Sese, naga narina ne Opet;
 Opet, naga narina ne Poas;
 Poas, naga narina ne Sala;
 Sala, naga narina ne Nason;
³³ Nason, naga narina ne Aminatap;
 Aminatap, naga narina ne Atmin;
 Atmin, naga narina ne Ani;
 Ani, naga narina ne Esron;
 Esron, naga narina ne Peres;
 Peres, naga narina ne Suta;
³⁴ Suta, naga narina ne Sekop;
 Sekop, naga narina ne Aisak;
 Aisak, naga narina ne Epraam;
 Epraam, naga narina ne Tera;
 Tera, naga narina ne Nao;
³⁵ Nao, naga narina ne Seruk;

Seruk, naga narina ne Reu;
 Reu, naga narina ne Pelek;
 Pelek, naga narina ne Eþa;
 Eþa, naga narina ne Sela;
³⁶ Sela, naga narina ne Kaenan;
 Kaenan, naga narina ne Aþaksati;
 Aþaksati, naga narina ne Sem;
 Sem, naga narina ne Noa;
 Noa, naga narina ne Lamek;
³⁷ Lamek, naga narina ne
 Metusela;
 Metusela, naga narina ne Inok;
 Inok, naga narina ne Saret;
 Saret, naga narina ne Malalil;
 Malalil, naga narina ne Kaenan;
³⁸ Kaenan, naga narina ne Enos;
 Enos, naga narina ne Set;
 Set, naga narina ne Atam; ana
 Atam, naga narina ne Ntewa.

Þarin suþe kiena ne yermare la naþa Yermare Lego, ki- lali Yesu

Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13

4 Ana pogos naþa Yesu pimi si e lepas na wii nae Yortan naþa Yoane kee naga ea, naga pulen Ninuna Wa paþisi. Ana Ninuna þere Yesu pa ke sina ga e yokorena, ² a naga sike e yo nene pa tol legiena lualima yam vari, naþa þarin suþe kiena ne yermare lala suþna kilali naga. Ana e legiena la nene, pe kinan re poli, suþna pano pano-o tol naþa visokar na visokaria.

³ Ana Yermare Lego nene pimi pisa pania, pisape "Visae ko ope Narina ne Ntewa kemua lelaga, ovisali va kilavaru nene imi ve kilaparavi, vena okania."

⁴ Ana Yesu pisataþnea, pisape "Peraga, komin Visena Wa pisape

'Pe yar malin re ga kinnanen poli.' "

⁵ Ana Yermare Lego sinenan sape kilali sina Yesu, ana þere kiena sitomena pa metava e pupia kunus tai. Kipian naga e purvanua make ga na yomarava nini,

⁶ ana pisa pania, pisape "Navisuaren yo la nene, amio kala naurarena make ga, asike pa e luþnau rui. Inu noþar kian la, ana nekilia netaþnan va yar ai naþa in na sineun nesape netaþnan vania. ⁷ Pogaga, visae ovatanon inu, olotun inu, vera na neligan make sur la nene se lumoþna."

⁸ Ana Yesu pisataþnea, pisape "Visena Wa pisape 'Olotun ga Ntewa okila ga kiena yuþnaena naga taa-ga, komin naga ga pe kioþna Suþe.' "

⁹ Ana Yermare Lego sinenan sape kilali sina Yesu, þere kiena sitomena pito garo Yerusalem, mligan naga e yo tai naþa pa manene metava, e wos nen yuþna mþana Ntewa, ana pisa pania, pisape "Visae ko ope Narina ne Ntewa, oula oto tano. Okilia okila woga ga ne, ¹⁰ komin naþa Visena Wa pisayu Ntewa, pisape 'Naga yoko ligan kiena navisi lala, vena aim asuþna amio ko, avisuar ko mþaga.

¹¹ Yoko ayukop yaun ko ga vena ve otan re laþna e kilavaru.' "

Yauena 91:11,12

¹² Ana Yesu pisataþne ke sina ga, pisape "Peraga rui, komin Visena Wa pisa mþena ga pisape 'Ve oþareran re okilali kioþna Suþe Ntewa vena kila kioþna sur tai.' "

¹³ Ana pogos naþa Yermare Lego kilali kiena nat-aþaliena la nene pa Yesu þisi, ana purmatania pano, naga pa suþmate ke vena lual pogos taþena naþa sitom ke sape kilia taulu Yesu ea.

Yesu siar kiena yuþnaena gar Kalele

Matiu 4:1-11; Mak 1:12-13

¹⁴ Ana siraunia, Yesu mialoro e naþareraena kiena Ninuna Wa, pimi tol yo Kalele, ana yar la apisayu naga pano-o kalo make yo lepas nene. ¹⁵ Ana naga suþna pa ke e kiela yuþna na leniena lala, suþna pian la, ana asuþna akekaran naga paþisi, asuþna apisirlua ke kiena kia.

Le Nasaret la aþnenelua Yesu

¹⁶⁻¹⁷ Ana Yesu pimi tol kiena yo naþa Nasaret, naþa kapuru pimi keviu ea, ana e Legiena Wa, sa naþa kila mþa silaga, naga pa amio la e kiela yuþna nalenena. Ana asape naga ulolua Visena Wa Kiena ne Ntewa van la, ana akian tus naþa Aisea siriyu pania. Ana naga suþmalu na pikeþa tus naþani, mþal e naþa sinenan sape ulolua van la, ana puloia, naþa pisa sanini, pisape ¹⁸ "Ninuna ne Ntewa sike e in rui, komin naþa Ntewa mligan inu vena in ke narui naþa nelologon Nalologena Wo va la naþa limala korena ga.

Naga mligan inu nepimin vena nevisawal va la naþa asike e yuþna naloge viowaena, nevisave nanagane, akilia amolue ga sa ga ne,

a vena nevisawal va kilamara þala lala, nevisave nanagane, kilamarala la kilia imi wo sina.

A naga mligan inun sape yeririna la naþa asike tano, naþa yar taþena la asuþna akila kare la ke silaga, yoko in na neure plan la, aim asu si e yo wo tai.

¹⁹ Ana sanene, in na nekilia nekila merarava nevisave nanagane, Ntewa kila kiena pog viu nowo tai pimi mþalivin yar la nene rui."

Ais 61:1,2

²⁰ Ana pogos naþa Yesu pulo nawuloena nene þisi, naga pulonar si tus, kian si pa yaru na visuaren yuþnaena, ana pa to meta e lelen nalologena, vena vis va yar lala. Ana la make ga naþa asike loyuþna asuþna atamaria Yesu asape aþna yoko aloge ya ne visa van la ne wa. ²¹ Ana pogos naþa naga siar kiena visena, ana pisa sanini, sape "Nevisa van amiu, nevisave Visena Wa kiena ne Ntewa naþa amloge ga na wa, kana visena la nene pimi pe lelaga nagane ga na wa, e maramiu."

²² Ana pogos naþa yar la amloge visena la naþa kiena ne Yesu, amloge sane naga pis ruru po na po, pis malumu ga a pis tanea þisa, ana la amilan paþisi, asuþna apisavisa pan la sanini, asape "Ana yar nene, naga narina ne Yosop ga nene! ?Naga þar visena tanea la ne sanene pe ne?"

²³ Ana Yesu pisatarĕ la, pisape "Pona sinemiun asape avisa kieta visena marua nene van inu yo, naĕa pisape 'Tokta, okila ruru ko sumo wa, ana siraunia okilia oiila yar taĕena.' Nanene komin naĕa amloge ĕisi rui naĕa nesike gar Kapeneam, nekila ruru ke namaiena la moki, ana asitom asape komin ya ne pe nepim nekila re ĕĕna sanene pan amiu e kieta yo nini poli. ²⁴ †Ana lelaga nevisa van amiu, sane visae navisawalena tai, ana kiena yeririna lala nae kemua kiena yo naĕa, la taĕatete akekarania, taĕatete alogearia. ²⁵⁻²⁶ Nanene na lelaga. Sineun nesape asitomyuli pogos kiena ne yermarua Elaisa nanua sumo. E pogos nene, yua pe powo re poli pa tol kas telu komsusa, a pupia viso tai kalo make yo Israel. ?Ana Ntewa mligan Elaisa pa miila ane e poglis nene? Apisu ke ne, pe mligan re naga panon iila letano nae Israel lala tai naĕa amloge ke piowa poli, ana mligan naga pa miila letano nae pulkumali keviu nene Sareĕat, nane lepas taĕena naĕa Saeton. ²⁷ Ana asitomyuli ĕĕna ga pogos kiena ne yermarua Elisa. ?E pogos nene, yar la moki naĕa aĕar leperosi, ana Ntewa kila ruru ai? Naga pe kila ruru re le Israel lala tai naĕa aĕar maiena nene poli, ana kila ruru ga yere Seria nene naĕa Neman. Lelaga-o, ita yeririna la naĕa tepisa ke tesape ita nena naĕa tepe yeririna lala kiena ne Ntewa, ana yar la naĕa Ntewa mligan la apimin asape akila kieta yuĕaena, ana yepeta mavin la ke sina ga."

²⁸ Ana pogos naĕa la nene asike loyuĕa nalenena amloge visena nene, kiela sitomena la pilon pa pe taĕena narui, nagane la sinela kar Yesu narui. ²⁹ Ana la aplamoluen Yesu, aĕurelua naga petan kiela pulkumali pa vanua, aĕure pa e pupia yeparpas tai naĕa kiela pulkumali ĕĕke ea, la sinelan asape akuan Yesu vito tano e yo ne nanene narui. ³⁰ Ana Yesu kila naĕa la taĕatete si auarar naga, ana mial ga pa ĕaro likan la sanene pano, mligan la asike na.

Yesu pa garu Kapeneam, pilelua yermare tai

Mak 1:21-28

³¹ Ana Yesu mial pito tol pulkumali taĕena nae Kalele, nane Kapeneam, ana e Legiena Wa naga pian la e kiela loyuĕa na leniena. ³² ††Ana la naĕa amiyagogonia amilan paĕisi, komin amloge kiena visena urmi paĕisi, a naĕareraena kiena ne Ntewa sike ea. ³³ Ana pogos nene yar tai sike loyuĕa amio la, naĕa ninuna ne yermare viowa tai suĕa kila kare naga, ana yar naĕani pio manene kare Yesu paĕisi, pisa pania, pisape ³⁴ "?!Ei, Yesu nae Nasaret, kioĕa ya na teke e imimi? !Pona ko opimin osape okila kare imimi yo, a! Komin naĕa in na nekilia ko rui, sane ko ope Yar Wa nena napo tai kiena ne Ntewa."

³⁵ Ana Yesu pis ĕarera pa yermare viowa naĕani, pisaluĕaria, pisape "?!Ei, ve ovis re sina! Omolue ke vetan yar nene nagane." Ana ninuna viowa naĕani koven yar nene mloru pito tano likan la, ana molue petania pure pano, ana yar ne po sina ga sike na.

† 4:24 Yoan 4:44 †† 4:32 Mat 7:28,29

³⁶ Ana yar na yo la nene amilan paĕisi, ana apisasayu Yesu, asape "?!Ei, visen ya na sanene? Nanene yar ĕarera tai nene yo, kiena naĕareraena keviu paĕisi wa. Naga pis ga pa ninuna viowa lala, ana apureure ga sa nene." ³⁷ Ana komin sur ne la nanene narui la akekarana, a asuĕa apisa ruru kia kiena ne Yesu mlewo pa e yo punu ga e lepas nene.

Yesu kila ruru auia simem kana Saemon Pita, amio ĕĕna yar taĕena la moki

Matiu 8:14-17; Mak 1:29-34

³⁸ Ana Yesu suĕalu pa vanua e yuĕa nalenena nene, ana pa uĕa ĕana Saemon, nanene gar ke Kapeneam na wa. Ana e uĕa nene auia simem kana Saemon mloru ĕĕke e togin namaiena, yepena pibusun, ana apisawal pa Yesu, apiun pania asape sanape e sira marua nene. ³⁹ Ana Yesu pimi suĕalu se yepas nen sira naĕani, ana pisaluĕar maiena nena, ana yepen pimi manin sina, mloge nena po, ana suĕalu pa miyuĕaen kala kinanena.

⁴⁰ Ana pogos naĕa mrae pito tano, sane Legiena Wa nene ĕisi narui, la naĕa kiela namaiena la asikena, aĕerela apim puna Yesu, ana Yesu ĕuarar la, kila ruru la. ⁴¹ A la moki naĕa, yermare la amolue petan la, naĕa asuĕa akiikii, asape "?!Ei, ko kemua naĕa ope Narina ne Ntewa narui!" Ana Yesu pisaluĕar yermare la naĕani, pisape ve avisa re si suri tai, komin naĕa akilia rui asape naga Navisaarena kemua lelaga.

Yesu mlologo make ga e lepas lala nae Yutea

Mak 1:35-39

⁴² Ana kolulag kona, Yesu suĕalu naga taaga molue pa vanua, pa e yo ĕano tai naĕa pa ruru po na po paĕisi. Ana siraunia, yar la apiminia, akale ĕa pano-o aĕal e yo ne nanene, a la sinelan asape naga suĕa amio la, akilali asape avisaluĕaria vena ve ligan la re, ⁴³ ana pisa pan la, pisape "Toko, in na monar neva nelologon Nalologena Wo na suĕenena kiena ne Ntewa va e pulkumali taĕena la naĕa asike ga wa, komin naga mligan inu nepimin suri ne nanene." ⁴⁴ Ana naga petan la, pano mlologo teliv make e yuĕa nalenena lala e pulkumali punu ga nae lepas naĕa Yutea.

La naĕa Yesu pio la ĕesania, apa ataveve naga

Matiu 4:18-22; Mak 1:16-20

5 †Pogos tai, Yesu sike e yepas nen pupia lapa naĕa laĕas asape Lapa nae Kenasaret, a laĕas asape Lapa nae Kalele. A e pogos nene, yaru la naĕa asuĕalu amiyervivi Yesu la moki paĕisi, sane yepa ve tokaki ga, komin naĕa sinelan asape aloge naga lologon visena kiena ne Ntewa van la. ² Ana Yesu pisu waa lua naĕa sike ga lavisinia, naĕa aĕure pimi sike ga e kukunone, a pisu kana yar ne la asuĕalu asike e sive, asuĕa akevan ke kiela lilivi lala. ³ Ana Yesu mial pano pa miai e waa tai nene, naĕa kiena ne Saemon, ana

‡ 5:1 Mat 13:1,2; Mak 3:9,10, 4:1

pisa pania pisape suponlua va li laa sane. Ana Yesu teke e waa nařani, tořna pian ke la nařa asike ura.

⁴ Ana pogos nařa naga pis pan la řisi, naga pisa pa Saemon, pisape "Ita, in na sineun nesape teva re laa e lowe memaena, vena toure re lilivi wa."

⁵ †Ana Saemon pisatařnea, pisape "E yerkawa, imimi mekila sur nene rui pano-o yemlagi, ana pe metol re nena ika tai poli. Ana komin nařa opisa sanene pan inu, poga, nekekaran nařa tevali ga." ⁶ ††Ana la apa aki-la sa nařa Yesu pisa, ana la amilan pupia řegas nen ika tai pulen ga kiela lilivi nařani, kila kiela lilivi nene siar pororovia, ⁷ ana la apio lařas nařa asike e waa tařena, la akuřin limalan la vena aim aiila la. Ana la nařa apim, ana asuřna ařere lilivi nařani amio kana ika ne lala apa metava e waa luwoka nene, pano-o waa luwoka ga nařani pulemamaga ruru nena ga, lavis luoka ga talilu.

⁸ Ana Saemon pisu sur la nene, pisu kilale sane Yesu ga miyuřaen e kiena pupia nařareraena wa, ana kinai tano e mialana ne Yesu, pisape "Suře, in na nepe yar viowa ga tai. Popon oure matan inu, ve osu re si lavisin inu." ⁹ A pe naga re ga taaga po, ana la řena nařa asike amio e pogos nene, la punu ga amilan řan wa e pupia řegas nen ika nařa la ařar ne, ¹⁰ amio narina ne Sepeti lua nene, Semes lalua Yoane, nařa asikol la amio Saemon amiyuřnae lele taaga, la řena luoka amilan pařisi.

Ana Yesu pis pa Saemon, pisape "Ei, ve omaraun re si sur nene. Siar nagane, yoko ve oure re si ika, ana yoko osuřna oure yar la aimi ataveve inu." ¹¹ Ana ařasuře la, ařere si kiela waa la nařani apa ura, ana pe akila re si sur tařena poli, amligan kiela sur punu ga suřna sanene, ana ataveve Yesu apavini.

Yesu kila ruru yaru tai nařa řar leperosi

Matiu 8:1-4; Mak 1:44-45

¹² Ana siraunia, e pogos tai, Yesu sike pulkumali tai e yo nene, ana yar tai řalia pimi puna, nařa yaru nena, maiena nařa leperosi kilapel naga kila kare nena tasnena. Ana yaru nařani pimi mloru e lana ne Yesu, tag pania, piun tania, pisape "Suře! In na nemlelaga nesape ko okilia okila ruru in si wo ga, ana visae okekaranja, in na sineun nesape neviun tan ko vena okila inu neikiki sina ga."

¹³ Ana Yesu pe maraun re tolen maiena kiena ne yar nene poli, ana puararia, pisa pania pisape "Ee, in na sineun nesape yepema yania." Ana veraga ga yepena miania, leperosi nařani řisi e naga. ¹⁴ Ana Yesu pisa pania, pisape "Omloge ke ne, ovano ve ovisayu re sur nene va yar lala wa, ana nanagane ova nena okom puna ne yar wa vena naga visu ko lia, a kilia visawal visave tasneřna mian rui. Siraunia, ana monar ova okila lotena va Ntewa a okila kuřařaena na kiořna yepelikikena nene, sa nařa Mosis pisape monar akila."

¹⁵ Yesu pisape yar nene vano ve visayu re sur nene, ana peraga, pe piavi re poli asuřna apisayu řna Yesu pano-o pa tol yo punu ga, kila sane pupia řina la

apimin asape aloge kiena visena, ana la sinelan asape naga kila ruru kiela namaiena lala. ¹⁶ Ana e pogos la punu nene Yesu suřna petan řena yeririna lala, pa ke e yokorena, mlen ke pa Ntewa.

Yesu kilia viewo mlamulena viowa

Matiu 9:1-8; Mak 2:1-12

¹⁷ Ana pogos sina tai, Yesu pian la řnaga, a Varasi lařasa amio navianena navisaluaena lala atořnaga tano e nene, nařa la na pulkumali tařena lala e lepas lala nae Kalele amio Yutea, a lařasia amolue Yerusalem apimi. Ana e pogos nene, nařareraena kiena ne Ntewa pimi keviu manene laa e Yesu narui, kila naga kila ruru namaiena lala. ¹⁸ Ana yar lařasia akus namaiena tai pimi, nařa yepena la punu ga marmare, nařa akus pimi ana mlor ga řneke e řmana tog. La sinelan asape akus imi loyuřna aligan mon lavisin Yesu, ¹⁹ ana apisu sane pupia řina řneke pa loyuřna rui, ana yo ve tokak pařisi, tařatete akus kiela erau nene vano. Ana akus pa metava e wos nen yuřna narui, akawepo lologia Yesu, ana amligan malumun yaru nařa amio řmana tog pito tano e pulus nařani, pito řneke likan yeririna lala, řneke nena ga vamon Yesu. ²⁰ A pogos nařa Yesu pisu suri nene, naga kilia nařa la amlelaga řmarera e naga pařisi, asape yoko naga iila namaiena nene, ana naga pisa pania, pisape "Mara, in na nepiewo kiořna mlamulena viowa rui."

²¹ Ana pogos nařa Varasi amio navianen navisaluaena lala amloge visena nene, asitom piowa e naga pařisi, ana asuřna apiuviunia, asape "Ane řarnena kare ke kia wa kiena ne Ntewa sanene? Ntewa naga taaga kilia viewo mlamulena viowa, pe yar tařena re si poli, ana yaru nene pis ke sa nařa naga sitom ke sape naga Ntewa nene narui."

²² Ana Yesu mninu kilale rui sape asitom ke piowa sanene e naga, ana pisa pan la, pisape "Komin ya ne sinemiu la pulen ke sitomena viowa la sanene? ²³ Visae nevisa ve sanini va namaiena nene, nevisave 'In na nepiewo kiořna mlamulena piowa,' pona nevisa vania nevisave 'Osuřnalulu, oyali,' ana visena lua nene, tai řareran navisaena, a tai meme ga. Na nařa sape 'Osuřnalulu, oyali,' naga řmarera laa sane, komin nařa yoko okilia ovisu kilale sane kiau visena pe lelaga pona peraga, nařa yar nene suřnalulu pona tařatete suřnalulu."

²⁴ Ana nanagane řisi na nekila suri tai nařa asitom asape Ntewa ga naga taaga kilia kila, ana avisu kilale sane in na Narina ne Yeririna, nařareraena sike e inu. A nevisa van ami, nesape nařareraena nene torokin nekilia neviewo řena mlamulena viowa e yomarava nini. Ayagogo ruruia."

Ana Yesu pis pa namaiena nařani, pisape "Nevisa van ko, nesape osuřnalulu, ovilonar mořna tog, oyali ova uřna."

²⁵ Ana sa nena nene, e marana ne la nařa apisu ke ne, yar nene suřnalulu, řar řmana tog, mial pa vanua, naga pa uřna nařa suřna miyeluarliluen Ntewa sanene pano.

²⁶ A pogos na la nařani apisu suri nene, amilan kare nena lelaga, yepela řil pařisi, asuřna amiyeluar Ntewa, asape "E suwala, lelaga kemua-o, řane na ita tepisu sur tai nařa pe tařena pařisi!"

Yesu pio Matiu, nařa apio řena Livae, pimi tavevea
Matiu 9:9-13; Mak 2:13-17

²⁷ Ana siraunia, Yesu mialili ga pa laa sane, ana řmal yar tai totano teke e kiena yuřmaena e yuřna na war-poloen takis. Yaru nena, kiena kia Livae. Ana Yesu pio, sape "Oim otaveve inu." ²⁸ Ana Livae suřmalu nena ga, mligan kiena yuřmaena, mligan kiena suri punu ga sike na, ana taveve Yesu. ²⁹ Siraunia, Livae nena kila pupia kinanena tai kana ne Yesu e řmana uřna, a e pogos nene, yar na takis tařena la moki, amio řmena yar tařena la moki na sanene, la řmena apim ato lele taaga amio Yesu amio kiena nalogena lala e kinanena nařani. ³⁰ †Ana Varasi lařasia, amio kiela navianen navisaluaena lařasia, apragogo pa nalogena lala, asape "?Komin ya ne akinan ke lele taaga sanene amio yaru viowa lala a řarřmarera la nene?"

³¹ Ana Yesu ke pisatařne la narui, pisape "La nařa tas-nela řmarera ruru poga ga, la pe asitom re asape ava akom pun yar na kilaruruen maiena poli, ana la ga nařa ařar maiena, la sinelan pařisi. ³² In na pe nepimin re nevio yar la nařa apisa ke asape la apo rui e marana ne Ntewa vena ataveve inu, ana in na nepimin ke yeririna viowa la ne sanene narui, vena avilopu la vetan kiela mlamulena viowa lala."

Naviunena tai e lepas na monsilena
Matiu 9:14-17; Mak 2:18-22

³³ Ana la apiun naviunena tai pa Yesu, asape "Nalogenena kiena ne Yoane Nakeena la asuřna apuarar ruru ke řelaga nene nařa yam mokliu, asuřna amonsilu ga vena alen va Ntewa, a Varasi řmena la akila sa ke ga. ?Ana komin ya ne kiořna nalogena la pe akila re poli, ana la asuřna akinana a asuřna amun ga sanene?"

³⁴ Ana Yesu pisatařne la, pisayu naga amio kiena nalogena lala, sane la akekara pařisi pogos nařa naga sike amio la, ana yoko sinela viowa sirau e pogos nařa naga ure matan la. Ana pisape "?Pogos nařa yar natalopaena sike amio kiena erau lala wa, asitom asape yoko akilia aligan kinanena na řařagena nene sike na, ve akan re? Peraga. ³⁵ Ana yoko pogos tai imi, nařa yoko aurelua yar natalopaena nene vetan kiena erau lala, a e pogos nene narui akilia amonsilu, komin nařa sinela miye naga pařisi."

Sur marua amio sur viu

³⁶ řelaga na monsilena nene, naga řelaga marua tai nalotena kiena ne le Yu lala, ana Yesu sinenan sape kila meraravan sane řelaga marua na sanene, tařatete asikol amio suri viu la nařa naga pian la ke ea, ana pisa řakaiwa tai e lepas nene pan la. Pisape "Tařatete ola kinakinas nen kulmrae viu tai, nařa ovitolřa kinaki-

nas tai, ana osuluar e kulmrae marua vena kilawo pulus nařa teke ea. Visae sanene, yoko opitol řa kare kulmrae viu nene narui, ana kana kinakinas, yoko tařatete nena marana ve sa ke kulmrae marua nene, ana apisu piowa ga. ³⁷ A tařatete okokonia kuruta viu nařa řmeke řeřela ke ga wa va e kulus nen nane tai nařa pe urmarua, nařa akon kuruta pa e yam moki li rui. Visae okila sanene, yoko kuruta viu nene lapa, kila kulus nen nane nařani řmapo, ana kuruta nene lau kare ga ne, ana kana pias řmena imi viowa nena ga. ³⁸ Ana kuruta viu, monar okokonia va e kulus nen nane nařa naga řmena pe urviu, naga řmarera ruru po, a okilia oligan ruru mořna kuruta mon řna ea. ³⁹ A pogos řmena nařa yar la amun kuruta nařa amiyuřmaen towe laa nanua rui, yoko ve sinelan re si munen kuruta viu, nařa amiyuřmaen mare ga na wa, ana yoko monar avisave kuruta marua naga kiki laa sane."

Yesu pe suřen Legiena Wa
Matiu 12:1-8; Mak 2:23-28

6 Ana e sina ga e legiena tai, nařa pe Legiena Wa, Yesu amio kiena nalogena lala amiyaloro apano, a kiela mrapa pa řaro e lokove na kona lala. La amiyal řna sanene, ana nalogena lala viso kar la ana akawe plan kona lařas nařani, apae vania, akania. ² La akila ke sanene, ana Varasi lařas asuřna e nařani, apisu ke Yesu lala, ana apisa pania, apisape "Ei, komin ya ne asuřna akila ke yuřmaena nene e Legiena Wa sanene? Visae sanene, asuřna akilaro ke kieta navisaluaena ne."

³ Ana Yesu pisatařne la, pisape "?Pona pe apuloli re Visena Wa pog tai poli yo wa, e sur la nařa řarin Suře Tepet nanua naga kila? !Kam na akilia pa rui! Naga amio kiena yeririna lala la viso kar la manenea, ⁴ ana naga pa loyuřna e yuřna wa řmana Ntewa, a naga mla kilaparavi wa nařa Navisaluaena sape yar wa ga la akilia akania, ana Tepet amio kiena yeririna la akania." ⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Inu Narina ne Yeririna, inu ke narui nepe suřen Legiena Wa, ana inu ga nekilia nevisa ya nařa popon akila e Legiena Wa, pona ya nařa pe pon re akila poli."

Yesu kila ruru limaulu tai e Legiena Wa
Matiu 12:9-14; Mak 3:1-6

⁶ A e si e Legiena Wa tai, Yesu pa si loyuřna e yuřna na leniena, pian la. Ana poglis nene yar řmena tai sike loyuřna nařani, limana marua pulu. ⁷ Ana navianen navisaluaena lala, amio Varasi lala, nařa la sinela kar Yesu rui, asike ga lavisinia e poglis nene, asuřna apisuar ruruia řisa, vena asape alual li řelaga viowa lařasa e naga, ana la sinelan asape avisave sane yoko Yesu kila ruru limaulu nařani e kiela Legiena Wa nene pona yoko ve kila re.

⁸ Ana Yesu kilia ruru make ya nařa sike e kiela sitom-ena, ana pis pa yar nařani, sape "Osuřmalu, ovam osu metava e nini sumo wa," ana naga suřmalu pavini. ⁹ Ana Yesu piun tan la nařa asike e ne, pisape "?Kieta Navisaluaena sape tekilia tekila ya ne e Legiena Wa? ?Pisape popon tekila sur wo pona popon tekila sur

† 5:30 Luk 15:1,2

viowa? Pona pisape popon tetamalia yaru, pona popon towermar yaru?"¹⁰ Ana Yesu pisuveve la make ga, ana pis sina pa yaru nařani, pisape "Lumořna visilia!" A e ga e pogos nařa yar nene kila sanene, limana nařani pimi po nenaga.

¹¹ Ana le Varasi lala sinela mimi, nařa sane amloge mlae pařisi, ana apa vanua apisayu weleli sane yoko akila ve sanape na va Yesu.

Yesu mliganar kiena nalogena la lualima taaga pa lua

Matiu 10:1-4; Mak 3:13-19

¹² Ana siraunia, e sina e pogos tai, Yesu pa metava e pupia tavie tai vena naga se ea, len va Ntewa, ana suřna kila ke sanene e yo nařani pa tol yemlagi. ¹³ Ana kolulag na pitomi pio kiena nalogena lala apimi lele taaga puna, ana e la nene, naga pisawal la lualima taaga pa lua nařa naga mliganar la pisape la narui, la ape nalologena.

¹⁴ Ana kia kiena ne la lualima taaga pa lua nanini: Saemon, nařa Yesu mligan kiena kia tařena, sape Pita,

a wenla nařa Antru,

a Semes, a wenla nařa Yoane,

a Pilip,

a řatalomiu,

¹⁵ a Matiu,

a Tořnas,

a Semes, nařa narina ne Alpeas,

a Saemon, nařa sape řmene plan le Rom lala,

a Sutas, nařa narina ne Semes,

¹⁶ a Sutas nae Kariot, nařa siraunia naga kom va-raun Yesu.

Yesu suřna mlologo a kila ruru namaiena lala

Matiu 5:1-12

¹⁷ Ana Yesu řere nalologena la nene apitom si tano, ana ařnal yotop tai, apa asike ea. A poglis nene, nalogena kiena ne Yesu tařena lala apule ga asike ea, amio řmena pupia řina lala na pulkumali tařena lala nae Yutea, a le Yerusalem řmena lala, amio le Taea a le Saeton lala, nařa amolue e kiela yo lala garo losi lavisin sive apami. ¹⁸ La nene apamin asape aloge visena lala kiena ne Yesu, a la sinelan asape kila ruru kiela maiena lala. Ana Yesu kila řna sanene pan la pano-o, naga kila ruru řmena la nařa yermare lala asuřna akila kare la ke silaga.

¹⁹ Yaru la moki manene pařisi, ana la punu ga sinelan asape atol ga Yesu, vena la aninuli ga pupia nařmareraena nařa apisu sane suřna řnalivi ke ea, nařa suřna kila ruru ke yar la moki rui.

Navianena lala kiena ne Yesu

²⁰ Ana Yesu kira pisu kiena na-logena la nene, ana pian la, pisape:

"Kam nařa apisu kilale sane limamiu koren ga, navisa ruruena sike e amiu, komin amiu ke narui nařa Ntewa naga pe řarin suřen amiu, ana visuar amiu.

²¹ Kam nařa viso kar amiu ke nagane, navisa ruruena sike e amiu, yoko aloge sane aim aulemaamaga nena ga e suri wo ne lala.

Kam nařa atagi ke nagane, navisa ruruena sike e amiu, yoko akilia akekara.

²² †Kam nařa yar la pe akekaran amiu re poli, a nařa asuřna yepel mavin amiu, a nařa asuřna apisa kare amiu, a asuřna akoven plan ke kiamiu kia lala sane kam na ape yar viowa ga lala, nanene komin nařa kam na ape yar kiena ne inu Narina ne Yeririna, navisa ruruena sike e amiu.

²³ ††E pogos la ne sanene, ve asitom manene re, aulaula ga warar pupia kekarena, komin nařa asuřna akila kare amiu ke ga e řelaga řna nena nařa repila lala akila pa navisawalena la nanua sumo. Ana pogaga, yoko awar kiamiu pupia nalaena ma e peni.

²⁴ Ana kam la nařa ape nasur moki manenea, yoko viowa manene laa van amiu, komin nařa ařar kiamiu nalogewoena a kiamiu nakekarena lala e kiamiu male-na wo la na yomarava nini rui.

²⁵ A kam la nařa řmeřemiu pulemamaga ruru pa sike rui, yoko viowa van amiu vařisi, komin nařa yoko viso kar amiu manene va laa sane.

A kam nařa apitale ke nanagane rui, yoko viowa van amiu vařisi, komin řisi na aloge viowa, atagi.

²⁶ "A monar avisuar ruru amiu pogos nařa yar la asuřna amieluar ke kiamiu kia. Visae ve sanene, pe pon re amiu řmena asitom ke asape amiu na apo, komin nařa navisawalena navisokanena la nanua sumo, kieta yermarua la amieluar kiela kia la sanene, ana Ntewa pisu la sane la apiowa ga ana mla nakoena pan la."

Yesu pisayu sinesien manene nasinekar lala

Matiu 5:38-48, 7:1-5

²⁷ Ana Yesu pisape "Kam la nařa amloge kilale ke kiau visena nene, in na nevisa van amiu, nevisave: Monar sineta si kieta nasinekar lala, a monar tekila wo van la nařa pe asitom ita re poli, ²⁸ a monar tevisa ruru la nařa apiuelin ita, a monar telenwo la nařa akila kare ita. ²⁹ Visae yar tai lipa pipiřna lepas tai, ko monar ovilopu řmena pipiřna lepas řasia vania vena lipa, a visae yar tai řmareran van ko vena war mořna kulsaket, yoko monar okekaran ga war řmena mořna kulsota. ³⁰ Visae yar tai viun kiořna sur tai, monar ola vania, a visae yar tai lalua kiořna suri tai, yoko ve ova ovium re si tania vena lamaran si van ko. ³¹ †řelaga ya nařa sinořnan vena yar la akila van ko, řelaga ne nanene yoko monar okila van la.

³² "Visae tesuřna sineta si ga yaru la nařa asitom ita, nanene na pe sur re tai nene po laa wa, komin yar nakilaen mlamulena viowa lala asitom ke la nařa asitom la rui. ³³ Pona visae tekila ga wo van la nařa akila ke po pan ita rui, naga řmena pe sur re tai nene poli, komin yar nakilaen mlamulena lala, la řmena akila ke sanene rui. ³⁴ Pona visae tetařnan ga kilavaru va la nařa akilia alamaran sina, naga řmena ga pe pe sur re

† 6:22 1Pit 4:14 †† 6:23 Yurřaena 7:52 ‡ 6:31 Mat 7:12

tai nene po laa wa, komin yaru nakilaen mlamulena la akila ke yuŋaena nene silaga.

³⁵ "Ana in na nevisa van amiu, nevisave: Sineŋa si kioŋa nasinekar, a okila wo vania, a otaŋan ga kioŋa kilavaru sa ga ne, naŋa ve ositom manene re van naŋa omla pania, ovisave pona kilia lamaran si pogos tai, pona taŋatete si lamarana. Visae osuŋa okila ke sanene, osuŋa okus ke ŋelaga kiena ne Arimata Yaru na Meta ne, a naga yoko la nalaena tai van ko ve keviu laa sane, komin naŋa naga yar sur naŋa sinen po pan la naŋa pe apisa re potena pan poli, pona la naŋa asitom la ke sina. ³⁶ Sanene, ko na monar sineŋa ye yar lala sa naŋa Arimata naga sinena miye la."

Yesu pisayu naliŋereen yar taŋena

Matiu 7:1-5

³⁷ Ana Yesu pis ke pan la na wa, pisape "Yoko ve aliŋere manene re yar taŋena pona ala nakoena vania. Visae sanene, yoko Ntewa taŋatete liŋere manene amiu, taŋatete la nakoena van amiu. Visae aviewo yar taŋena, yoko Ntewa viewo amiu, ³⁸ a visae ala sur va yaru taŋena, yoko Ntewa la sur imi van amiu. A yoko Ntewa laa van amiu ve keviu la sane taulu naŋa amlavia, yoko naga war ve moki vaŋisi, sa naŋa akokonia karo, atanaria, yoko amiyalar ŋena ga, pano-o pulemamaga ruru nenaga, suri laŋas kekapol pito ke tano. Lelaga paŋisi, yokorena awar imi pun amiu maran ve taaga sa ke ga naŋa aŋarwar ke pan yar taŋena."

Monar avisuar ruru kiamiu malena

³⁹ †Ana Yesu pis ke pan la na wa, pisa ŋakaiwa tai pan la, pisape "Sanape, visae kilamara ŋala tai suŋa ga, ana naga kilia sumon kilamara ŋala taŋena tai lalua ayalŋel woga ga? !Peraga, yoko la ga luwoka aloru ato e ŋiliŋili tai ne! ⁴⁰ ††Nalogena naga pe pa manene re metavan yar naŋa pian ke naga poli, ana visae naga kilia ruru make sur la naŋa navianena piania, yoko naga imi maran ve taaga sa ke ga kiena navianena. ⁴¹ Pe pon re osuŋa ovisavisa ke narin kororaki tai naŋa teke e kilamarana ne womla poli, ana pe opisu kilale re osape pupia purŋes nen laki tai ŋeke e kilamaraŋa poli.

⁴² "Sanape na osape ovisa va womla nene, ovisave 'Wolai, yoko nowarlua kone kororaki na kilamaraŋa wa? Sanene ko na pe opisu kilale re kioŋa mlamulena viowa poli, a osuŋa omliŋere ke ga mlamulena viowa kien yar taŋena lala. Okilia ŋa naŋa ko opiowa ga, ana osape okila sane yar la asape ko opo rui. Okus lua pupia miasin laki na ŋeke e kilamaraŋa sumo wa, ŋisi na okilia ovisuveve narin kinakinas nen kororaki naŋa teke e kilamaran yar taŋena nene."

Purlaki amio mrasa

Matiu 7:16-20, 12:33-35

⁴³ Ana Yesu pisa ŋena ga, pisape "Purlaki naŋa po taŋatete war mras naŋa piowa, a purlaki naŋa piowa

taŋatete war mras naŋa po. ⁴⁴ †Ee, sanene narui, naŋa tevisu kilale purlaki, tesape sanape e ga e mrasnela. Mralaki la naŋa mam ruru po, pe toŋar re e viluŋini la naŋa pe nenos poli, peraga. ⁴⁵ †Yaru naŋa po naga miyuwon ruru suri wo la sike e losinena, ana silaga kiena sitomena wo suŋa ga naŋa kilia visaplania, ana yaru viowa naga suŋa ŋarpolo ke suri viowa e losinena, ana naga visa plan ga sitomena viowa lala. Suri ya naŋa pule sike e los nen yaru pona e kiena sitomena, sur ne na nene narui yoko suŋa molmolue luen ga e gona."

Yuŋa lua

Matiu 7:24-27

⁴⁶ Ana Yesu pisape "Komin ya ne apio in ke asape 'Suŋe o, Suŋe o,' ana siraunia pe asuŋa amlogear re ya naŋa nepisa pan amiu nesape akila poli? ⁴⁷ Yar naŋa pimi pun inu, mloge kiau visena, naga monar logearia a monar kila. Yar naŋa kila sanene naga sa naŋa suniena tai pisayuia, naŋa pisa sanini: ⁴⁸ Yar tai suŋa kila ke ŋana yuŋa, a yaru nene pe manmarua ruru po, kil ŋiliŋili la pito manene tano vena tol yo ŋarera tano, ana maplar kemraŋe lala e pulus la naŋani. Ana pogos na pog ŋarera, pupia womie lau, ana taŋatete nena kila yuŋa nene kulul, komin naŋa yar na kila, kila ruru ŋarera po. ⁴⁹ Ana yar naŋa mloge kiau visen lala, ana pe mlogear re poli, naga sane yar taŋena tai. Yar nena, naga ŋena miyuŋaen ŋana yuŋa tai, ana naga pe wowe ga, miyuŋaen ŋana yuŋa suŋal yau ga e porotano, kana kemraŋe ne la pe pito manene re nena tano poli. Ana pogos naŋa pog ŋarera, pupia womie mlau pitomi, kil lua yuŋa naŋa, kilalua mloru, ana yuŋa naŋa pororovia, piowa make nenaga."

Yer kawa na mara nae Rom tai mlelaga ŋarera e Yesu

Matiu 8:5-13

7 Ana pogos naŋa Yesu pisa plan kiena navianena la naŋani ŋisi, naga pa loyuŋa e pulkumali nae Kapeneam. ² Ana e yo nene, nasumonon li na mara nae Rom tai sike ea, ana naga kiena yar wo na yuŋaena tai naga mai paŋisi, lavis ga kovio. ³ Ana pogos naŋa mloge yar la apisayu ke Yesu, asape pimi ke lavisin kiela yo rui, ana pio nasumonena kiena ne le Yu lala, pitetalia la apanon Yesu, vena aviun tania imi kila ruru namaiena nene.

⁴ Ana la naŋani apim puna Yesu, apisayu namaiena naŋa pania, ana apiun manene tan sanini, asape "Nasumonon li na mara la nene, popon sa oimi oiila naga. ⁵ Lelaga naŋa sane naga pe ita re tai nene poli, naga pe yere Rom ga, ana naga pe yar tai naŋa sitom manene kieta ŋegas nen yeririna la paŋisi, ana naga ŋena miila imimi e yo nini keviu paŋisi rui, naŋa miyuŋaen kiamimi yuŋa na leniena. Ana visae ko okekarania, oim ovisu kiena yaru nene naŋa mai paŋisi."

⁶ Ana Yesu taŋania, ana pa amio la. La amial apano, ana pogos naŋa asike towe laa perinan yuŋa ŋana

† 6:39 Mat 15:14 †† 6:40 Mat 10:24,25; Yoan 13:16, 15:20

‡ 6:44 Mat 12:33 †† 6:45 Mat 12:34

nasumonen li na mara nena wa, apisu yaru laḡasa amiyal ke apimi. La nene, erau kiena ne nasumonena si laḡasa, naḡa naga pitetalia la si apim puna Yesu, vena avisa kiena visena tai vania. Ana la apim apisawal pa Yesu, apisape "Yere Rom naḡani mligan imimi mepim si puḡna, pisa sanini, pisape naga suḡna kila kare ko paḡisi. Naga pisape naga pisu sa naḡa naga pe yaru tai naḡa pe torokin re oim ḡmana loyuḡna poli. ⁷ A sitomena nene kila naga pisu sane pe pon re ḡmena naga imi kate puḡna poli, komin naga pe pe yere Yu re sane ko poli, ana naga pisa ga pisape, visae ovisa ga visena tai, yoko kiena yaru nene loge wo woga ne. ⁸ Naga kilia sape monar ve sanene komin naga kilia sape kioḡna visena naga naḡareraena sike ea. Naga sape suri nene naga sane li na mara la naḡa asike vatanonia, naḡa la monar alogear kiena visena. Visae visa van tai, visave 'Ovano,' naga monar vano, pona visae visave 'Oimi,' naga monar imi, pona visae visave 'Okila sanene,' yoko naga monar kila. A naga ḡmena sape monar kila ya naḡa pupia yerkawa nasumonen li na mara la pisa pania. Naga sape naga sitom sanene narui, visae ovisa ga sur tai, ana monar ve sanene."

⁹ Pogos naḡa Yesu mloge visena nene, naga milan sitomen kiena ne nasumonen li na mara la nene paḡisi, a kekaran paḡisi, ana pis pa ḡina la naḡa asike amio e poglis nene, sape "Nevisa van amiu, nevisave pe noḡmal re nena yere Yu tai naḡa suḡmal ḡmarera se e in sane yar nene poli."

¹⁰ Ana siraunia, la nene aḡasuḡpela si apa ḡmana nasumonen li na mara la naḡani, ana la amilan naḡa apisu namaiena nene pimi po si rui.

Yesu kila si ḡnee kiena letano tai mal si petan marena

¹¹ Ana siraunia, pe yam piavi re poli, Yesu mial pa tol pulkumali taḡena tai, kiena kia Naeni, a sa naḡa silaga, kiena nalogena lala amio yaru taḡena la moki asuḡna ataveve ke naga. ¹² Ana pogos naḡa Yesu lala apim ke lavisin pupia mralaea na pulkumali nene, apisu sane yar la amiyalvai apim, asuḡna akus ke yar mare tai pano vena ava asinia. Naga naḡa mare ne, naga ḡnee tai naḡa anena pe letano. Letano nene, naga pe ḡar re si narina tai poli, naga ḡar nena taaga ne nane mare narui. ¹³ Ana Yesu la asuḡna apisu ke la naḡa amial apim, ana pogos naḡa kieta Suḡe pisu letano nene, naga sinen mie pano-o ḡisa. Ana pa lavisinia, pisa pania, sape "E, tagen toko." ¹⁴ Ana Yesu pimi lavisin marena nene, mligan limana tea, a la naḡa akus pa ke ne asuḡmalar la asu, pe amiyal re si poli. Ana naga pis pa yar mare naḡani, pisape "E, nevisa van ko, osuḡmalu si na wa."

¹⁵ Ana ḡnee nene suḡmalu, suḡna pivis pan la, apikevike van sina, ana Yesu sumon naga pano, mligan si pa anena. ¹⁶ Ana pogos naḡa yar la apisu sur nene, sinela kurkur paḡisi, a asuḡna amieluar Ntewa, asape "Ake, suwala! Pupia navisawalena kiena ne Ntewa suḡmalu nena sike likan ita rui." A laḡas apisa ḡmena, asape "Lelaga ḡa! Ntewa pimi katen kiena yeririna la rui." ¹⁷ A suniena na suri nene, asuḡna apisalelein pano, pano-o

tol lepas naḡa Yutea, amio yo taḡena la naḡa asike lavisinia.

Yoane Nakeena pitetalia kiena nalogena lala apim pu Yesu

Matiu 11:2-19

¹⁸ Ana e pogos nene, Yoane Nakeena sike e yuḡna nakoena rui, ana kiena nalogena la apim apisayu pania e sur la punu ga naḡa Yesu suḡna kila. ¹⁹ Ana Yoane pis ga pan lala lua, pitetalia la apa puna kieta Suḡe, vena ava aviun ruru tania, avisave naga Navisaarena naḡa asuḡmate ke ne, pona pe naga re poli. ²⁰ Ana la amial apim apisu Yesu, apiun sanini pania, asape "Ki-amimi yerkawa naḡa Yoane sinenan sape kilia sanape? Ko na yar sur naḡa apisa nanua sumo asape yoko yerkawa tai imi ve kieta nasumon itaena, pona pe ko re na nene poli wa, a monar mesuḡmate ke yar nene yoko imi na wa?"

²¹ Ana e nena e pogos naḡa apim apiun naviunena nene, Yesu suḡna kila ruru ke maiena lala a suḡna pile plan ke yermare petan yeririna lala, a suḡna kila ke kilamara ḡala lala, kilamarala la pimi po sina, ana nalogena kiena ne Yoane la apisu sur la nene. ²² Ana Yesu pisataḡe la, pisape "Awasuḡe amiu si ava puna Yoane, ana avisawal sur ya naḡa apisuia pona amloge e nini. Suri la nene asa ga naḡa navisawalena Aisea pisa pan amiu rui, naḡa sape:

'Kilamaraḡala lala, nanagane apisu si suri rui,
a laulu lala nanagane amial ruru si rui,
a yaru la naḡa aḡar leperosi, nanagane tasnela la mekig ruru si rui,
a kiligapoḡe lala, nanagane amloge si suri narui,
a yar mare lala, nanagane amal si rui,
a la naḡa limala korena, nepisawal Lologena Wo pan la rui.'

²³ Ana ava avisawal ḡmena va Yoane, avisave 'Yaru naḡa pe sinen peve lua re e inu pog tai poli, navisa ruruena sike e naga.'

Yesu pisayu Yoane Nakeena

²⁴ Ana pogos naḡa nalogena kiena Yoane la amolue sina vena awasuḡe avano, Yesu pisayu Yoane nene pa yeririna la naḡa asike ne, sape "Pogos naḡa apa ḡesan e yokorena nene, apanon asape avisu ya ne? In na pe nesitom re nesape apanon ga avisu kana kiai ne la poli, naḡa sisilin kare ke ga sanene. ²⁵ A in na pe nesitom re ḡmena nesape apa apisu yerkawa tai naḡa miyen ḡmana kulsota nowo la poli, po sike e malena naapo, komin yaru sur la ne sanene, la pe asusu re e yo viowa la ne sane yomema nene poli, ana la asike ga e yuḡna naapo ḡmana ḡarin suḡe keviu lala. ²⁶ Peraga, ana in na nesitom nesape apanon apisu navisawalena tai, ne? Nanene naapo ne, ana nevisa van amiu, Yoane naḡa apanon apisuia, naga pa laa sane, naga taulu navisawalena nasumo lala, ²⁷ komin naḡa Ntewa pisayu naga e kiena visena wa rui, sape
'In na nemligan ḡesan kiau yaru na warden visena nene pitomi pun ko, vena kila ruru kioḡna mrpa.'

Mal 3:1

²⁸ “Lelaga nevisa van amiu, sane e yomarava nini Yoane Nakeena nene naga mon metavan make yar la punu ga. Ana la punu naþa yoko aim e nasuþenena kiena ne Ntewa, vito tol kiela yar maro naþa sike laa tano, la punu nene la asike metavan Yoane, naþa yoko la awar navisa ruruena kiena ne Ntewa va laa sane taulu naga.”

²⁹ †Ana pogos naþa apa amiyagogon Yoane Nakeena mlologo, naga pisawal mrapa kiena ne Ntewa vena la akilia avilopu la. Ana yar viowa la moki, pa tol mēna yaru na takis lala, apisu sane mrapa nene pe lelaga, ana apilon la, ana Yoane kee la e wii. ³⁰ Ana yar taþena lala, sa naþa Varasi lala amio navianen navisaluaena lala, la apilopu māsila e mrapa naþa Ntewa kila vena akilia avilon la ea, ana Yoane pe kee la re poli.

Yesu pis mārera pa yeririna la e kiena pogosia

³¹ Ana Yesu pis mārera pa yar na vilaveena lala e poglis nene, pisape “?Yoko nevisa visena ya naþa kilia tol þelaga ken la na nagane, sane la ape yar ya? ³²⁻³⁴ E lepas punu ga naþa Ntewa kila vena kilali wo van amiu, ana yepemiu mavin ga, apisa kare ga naga vanonia. Komin poglis naþa Yoane pimi, naga suþna monsilun kinanena vena len, a naga mlon kuruta namunena, ana yaru la apisu sanene, asuþna apisayua, asape ‘Yaru nene, yermare sike e naga.’

“Ana pogos naþa inu Narina ne Yeririna nepim nesike na, nekinan ruru ga a nomun ruru ga, ana apisayu si inu þisa, apisape ‘Apisu ke ne, yaru nene naga kinan merorol paþisi wa, naga pe yar na mun maneneen mēna kuruta, a naga kiena erau lala, yar na warpoloen ga takis, a yar viowa ga lala.’

“Komin sur ne nanene nepisu yeririna na nagane lala asa ga ninis la naþa visae asuþna akila kokan ke e yepesinas na kumali, yoko la aviovio kiela narin erau lala, avisave ‘Ei, kam na apilon manene visena na! Visae mowe ke plaþe, ana pe sinemiun re wolen amio imimi poli, pona visae meyaun ke yauena na marena, ana pe sinemiun re atagipae amio imimi poli.’

³⁵ “Sur ne na nene, yeririna la yepela mavin mrapa lala kiena ne Ntewa, ana mras wo naþa molue e male-na kiena yaru naþa taveve ke mrapa kiena ne Ntewa, kilologia sane mrapa ne nanene narui, naga pe mrapa na manmaruaena naþa lelaga.”

Sira tai mloge kemua piowa lelaga e kiena mlamulena viowa lala

³⁶ Ana Varasi tai, kiena kia Saemon, naga sape sine-nan kila kinanena tai ve kana Yesu, ana Yesu pa mēna, pa totano vena akinana. ³⁷ ††Ana e pulkumali nena, sira tai sike ea, naþa naga kila þelaga viowa la moki paþisi, ana naga mloge naþa Yesu pa kinan ke mēna Varasi naþa Saemon ne. Ana sira naþa pisu kiena mlamulena viowa, mloge piowa manene laa, ana mloge sane monar imi visu Yesu, ana kus kiena piawi tanea tai na

† 7:29 Mat 21:32; Luk 3:12 †† 7:37 Mat 26:7; Mak 14:3; Yoan 12:3

ponotaninu, kus pimi e yuþna naþani. ³⁸ Ana Yesu pelein ke sape kinana, ana sira nene pimi suþnal su va-raun lana, naþa wamarana mlau, kekapil pito ke e lana ne Yesu. Wamarana kee ke lana sanene, ana tar viluna la naþa piayavi ne, suþna miyumuvan ke lana Yesu, a naga pelan pipina komþasa te lana ne Yesu, a yokore-na taron ponotaninu naþani ea.

³⁹ Ana Varasi naþa þere Yesu pimi mēna, naga pisu ke sur nene, ana sitom piowa towe ga ea. Naga sitom ke sanini, sape “Visae Yesu nene naga pe navisawale-na tai naþa lelaga, pona vera na kilia ruru yo rui sane sira nene naga pe sira na mlamulena viowa na sanene, ana yoko ve taþnan re tol lana wa nene. Ana naga taþnan kila sanene, in na nemninue kare narui.”

⁴⁰ Ana Yesu na kilia mēna kiena sitomena nene, ana pisataþnea, sape “Saemon, in na nesape nevisa visena tai van ko sumo wa.”

Ana taþnania sape “Pogaga, Navianena. Okilia ovisa.”

⁴¹ Ana Yesu pisataþne sanini pania, sape “Yerkawa tai, ana yar lua akila lapui pania. Llua nene, tai na kiena lapui keviu, komþasa naga kiena lapui keviu manene laa paþisi. ⁴² Ana pogos na ulmaranen lapui la nene, la ga luwoka apulmaran þele ga, ana yerkawa naþani sinen mie la, ana piowo make kiela lapui la nene pan la. ?Ana komin sur ne nanene, lalua nene ane sitom manene yerkawa nene?”

⁴³ Ana Saemon pisataþne Yesu, pisape “Nemninue ga, pona naþa kiena lapui keviu manene naga monar sitom va laa sane yo.”

⁴⁴ Ana Yesu pisape “Ee, sa ke nene narui.” Ana Yesu þarpuia kilologia sira naþani pa Saemon, sape “Saemon, pogos naþa nepim moþna, pe noþnal re yar tai þar wii pimi pan inu poli vena nekevan kororak na mrapplepa e lau, sane e kieta þelaga na, monar okila. Ana opisu ke sira nini, naga ke naþa kevan lau e wamarana narui, a miyumuvan si mema e viluna. ⁴⁵ In na nepim moþna loyuþna, ko na pe otalopan ruru in re poli, sane nepe kioþna erau wo tai, ana siar e pogos naþa nepim loyuþna, naga mligan pipina lepas þasia te lau silaga. ⁴⁶ Ko na pe oþar re ponotaninu pimi otaron pito e þaruu po, ana naga kila e lau rui. ⁴⁷ Ana nevisa ruru van ko, nevisave sira nene, kiena mlamulena viowa moki paþisi, ana nepiewo make ga rui, kila narui naga sinena sii inu keviu paþisi. Ana nepisu yaru naþa kiena mlamulena viowa pe keviu re poli, nepiewoia, ana naga pe sinen sii manene inu re poli.”

⁴⁸ Ana Yesu pisa ruru mēna pa sira naþani, pisa pania, sape “Kioþna mlamulena viowa la naþa ositom þele ke ne, nepiewo make rui.”

⁴⁹ Ana pogos naþa Yesu suþna pisa ke visena nene, yaru taþena la naþa akinan ke amio la e pogos nene pe akekara re nena poli, asuþna apragogo pan la, apisa ke asape “?Ana yaru nene sinenan sape naga ve ai, naþa naga pisa ke sape naga þar plan ke mlamulena viowa kien yar la sanene?”

⁵⁰ Ana Yesu pisa si pa sira nene yam tai, pisape “Kioþna naviawaena kila otol natamaliaena rui. Ve

ologe re si viowa, okilia ova narui, a suŋmare kiena ne Ntewa sike amio ko.”

Sira la moki naŋa ataveve Yesu

8 Ana pe yam piavi re poli, Yesu mial sina pano, pa kome pulkumali lala, la naŋa ve torokak amio la naŋa kerkeviu, a e yo punu ga naga suŋa mlologo, a suŋa mla lologena wo nasuŋenena kiena ne Ntewa pimi pa yeririna lala. Ana sane silaga, kiena nalualima taaga pa lua la mŋena asike amio e pogos nene, ² ta sira la moki li mŋa naŋa la asuŋa atavevela. E sira la nene, laŋasia naŋa Yesu taŋa ruru la petan ninuna viowa lala a e inanena viowa la naŋa se e la, sa naŋa Maria nae Maktala, naŋa sumo yermare la olua ase e naga, ³ amio Soana, naŋa naga wona ne yar naŋa Kusa, naŋa naga pe yerikawa na kilaen yuŋaena kiena ne Ĥarin Suŋe Erot, a amio mŋena Susana nene. A la moki manene ke sina ga, naŋa la asuŋa amiila Yesu lala keviu paŋisi, a la asuŋa apisuar la e nalaena la naŋa asuŋa aŋar ke pan la.

Ĥakaiwa na kurus nen viluŋini naŋa kekapil e porotano na pe taŋena vari

Matiu 13:1-9; Mak 4:1-9

⁴ Ana e pogos tai, pupia ŋina na yeririna lala la moki amolue e kiela pulkumali la peve taaga, ana la apimi amiervivi Yesu piora, ana naga pis pan la, kuan ŋakaiwa tai pan la.

⁵ Naga pisa sanini, sape “Yar tai sape va veven kurusia e kana lokove. Pogos naŋa peven kurusia, suŋa sisilinia, ana kurus laŋasia amloloru e mrapplepa, a sir- aunia, yar la apim amiyaloro ea, apie kare ga, a manu mŋena lala apimi ate plan make ga. ⁶ A kurus laŋasia amloloru e yo naŋa kilavaru sike ea, pitotovi pavini, ana yoko miaiai ga, komin naŋa pe wii re e yo nene poli. ⁷ A kurus laŋasia mloloru e yo naŋa sumo na pe ate plan ruru re kilika viowa e poli, ana yoko siraunia kilika viowa nene kapur ke sina ga pimi keviu, kewo make kurus la naŋa pitotovi ne-e amarmare. ⁸ A kurus taŋena ne laŋasia amloloru e porotano naapo tai, ana la apitotovi akapur mŋa pano-o, la aŋar mrasnela la moki, tol ponotia taaga.”

Ana pogos naŋa Yesu pisa visena la nene ŋisi, naga pion manene pan la, sape “Yar naŋa kiligana teke ea, monar yagogon ruru visena nene.”

?Komin ya ne Yesu pis e ŋakaiwa lala?

Matiu 13:10-23; Mak 4:10-20

⁹ Ana siraunia, nalogena lala apim puna Yesu apiun kinas nen ŋakaiwa nene tania. ¹⁰ Ana naga pisataŋe la, pisape “Ntewa kila sanene sape vena akilia alual nakilia wanena na kiena nasuŋenena.

‘Ana e yar taŋena lala, nakilia wanena la nene la atapolou asike e ŋakaiwa na wa, ana la asuŋa apisu pano-o, pe apisu kilale re poli,

† 8:2 Mat 27:55,56; Mak 15:40,41; Luk 23:49

a la asuŋa amiyagogo pano-o, pe amloge kilale re nena poli.’”

Ais 6:9

Yesu pisavan kinas nen ŋakaiwa na kurus nen viluŋini

¹¹ Ana Yesu pisavan ruru ga ŋakaiwa nene pan la na wa. Naga pisapenua “Pogaga, kinas nen ŋakaiwa nene naga sanini. Sur nasumo, naga kurusa, a naga na sane visena kiena ne Ntewa. ¹² A kurus la naŋa akekapil mrapplepa, naga na sa naŋa yar la ne amloge visena nene, ana kurus nowo lala mloloru pitomi e kiela sitomena lala. Ana Ĥarin Yermare nene pimi ŋar plan ke sina ga visena la nene petan sinela lala, vena kila sane ve alelaga re sina, ve atol re si natamaliaena.

¹³ “Taŋena, naga kurus la naŋa asike e yo naŋa pe kilavaru, a na nene sane yar la naŋa amloge lologena wo nene, amlavia, akekarania, ana sa naŋa ŋeligas nela pe po re poli. La asuŋa amlelaga yam plas ga, a visae atol pog mŋarera, pona nakilaliena imi, yokorena la aloloru ke sina ga.

¹⁴ “Taŋena mŋena ga, naga na kurus la naŋa asike e lelen kilika viowa lala, a na nene sa naŋa yar la amloge, ana pogos naŋa la amial ke apa sane, ana asitom manene laa kiela malena lala, a sinelan manene mŋena kilavaru, a akekarania manene mŋena kekarena na yomarava la nini paŋisi. ŋelaga la nene apimi sane kilika viowa tai naŋa piwo la, ana taŋatete nena kiela malena war mras naŋa marua ruruia.

¹⁵ “Ana na maro, naga kurus la naŋa sike e porotano naapo, nanene naga sa naŋa yar la amiyagogo ruru e Lologena Wo nene, ana amligan ruru sike e losinela lala, atarar ruru mŋarera, naŋa ape lelaga kemua. Yeririna wo la ne sanene, la akila kiela sitomena la viayavi, ayuŋae ruru mŋa vano-o awar mras nen Lologena Wo nene e kiela malena lala.”

Ĥakaiwa na kapi vivaga

Mak 4:21-25

¹⁶ †† A Yesu pisa mŋena ga, pisapenua “Ita yeririna lala, visae towar kap vivaga imi, yokorena ve yar tai warwan re mŋeke vatanon karo tai pona sur tai sanene. Peraga, tetelan ga mŋeke metava vena kila yar la naŋa aim loyurŋa la avisu naŋa yo merarava ruru nena ga.

¹⁷ † Pogaga, ana nasuŋenena kiena ne Ntewa naga sane kap vivaga nene, naŋa nanagane suŋa mŋalŋalivin ita vena tegoli make suri punu ga. Suri punu ga naŋa tapolou sike ga wa, a nakilia wanena punu ga, yokorena la monar amolue e yepesinasa vena yar la akilia avisu kilalea. ¹⁸ †† Kam na monar ayagogon ruru kiau visena lala, a akilali naŋa asitom ruru la. Yar naŋa kiena suri moki rui, yokorena naga war va ve mok manene vaŋisi. Ana yar naŋa limana plasan suri lala, yokorena naga kilalu kiena narin sur nene naŋa naga sitom ke sape pe kiena pa rui.”

†† 8:16 Mat 5:15; Luk 11:33 † 8:17 Mat 10:26; Luk 12:2 †† 8:18 Mat 25:29; Luk 19:26

Anenane Yesu amio wenla lala, apim asape aurelua naga

Matiu 12:46-50; Mak 3:31-35

¹⁹ Ana anenane Yesu amio wenla lala apim aporun naga e pogos nene, ana la akila þele yon naþa ava atol naga loyurña, komin naþa þina la moki, kila yo ve tokak ga. ²⁰ Ana yar la amla lelein ga visena pimi tol Yesu, asape “!Ei, anoña amio womla lala asuñalu asike vanua, sinelan asape avisu ko sumo wa!”

²¹ Ana Yesu pisatañea, sape “Naga naþa pe aneu, pona pe wolai, nanene na la ga naþa amloge visena wa kiena ne Ntewa, a la asuñala akila ke sa naþa visena nene pisa.”

Pupia lagi naþa Yesu pialuþaria

Matiu 8:23-27; Mak 4:35-41

²² Ana e legiena tai, Yesu þere nalogena lala, la apa amiyai e waa tai, ana Yesu pisa pan la, sape “Ita, yoko teva e lepas nen lapa nene lepas þasia.” Ana la amligan yo, asuñala apano, ²³ ana pogos naþa waa kiriri ke pa narui, Yesu maran kawa pano-o momalio. Ana sir- aunia, pupia lagi tai miyui, miyu lapa naþani, ana pupia sive lala akilapela pano-o sive pule e pulu waa, apisu sane piowa ga narui. ²⁴ Ana apito apioþege Yesu, apisa pania, asape “!Suþe, Suþe, lavis ke tetalilu narui!”

Ana Yesu suñalu, pialuþar lagi amio sive ñarera la nene, ana sur la nene apito tano, yo ñmano ruru nena- ga. ²⁵ Ana Yesu pisa pan la, sape “?Awa kiamiu navi- awaena?”

Ana amarau pano-o, amilan manene paþisi, ana asuñala apiuviun ke sina tan la, asape “?Aulai, yaru ya nene? Naga pis ga sanene ana lagi amio sive, lalua amlogearia. !Suwala!”

Yesu pile plan yermare moki petan yere Karasa tai

Matiu 8:28-34; Mak 5:1-20

²⁶ Ana Yesu la apa atol lepas þasa, e naþa Kalele kira ke pa ea, nanene mesmesun e yo naþa Karasa. ²⁷ Ana pogos naþa Yesu pa ura e yo nene, yar nae e yo nene tai pitomi pitawea, naþa yar nene yermare la asike ea. Nakonua rui, yar nene pesinas ga, pe miyen re sur tai poli, a naga pe mon re e yurña poli, naga kekarana ga naþa monmon ga e lotap lala, e puluve la naþa amligan ke kiela tas nen yar mare la añeñeke ea. ²⁸⁻²⁹ Ana yermare la nene akila kare yar nene yam moki rui, kila sane yar la akirakiravanli naga silaga, a apiar e kilipan, a apiar lana amio limana e kilika panon laki, ana naga suñala kilaroro ga, a yermare la nene añenelua naga pa ñeke e yokorena nene.

Ana Yesu pisuia, pis pa ninuna viowa, pilelua sape ligan yaru nene. Ana yar nene pisu Yesu, pio naga, a mloru e lana, ana ninuna naþa sike ea pis ñarera, sape “?Ana Yesu, ko narina ne Ntewa na Mava, kioñala ya na teke e inu? !Nepiun ñareran pan ko, nesape ve ola re nakoena van inu!”

³⁰ Ana Yesu piun tania, sape “?Ana kioñala kia ai?”

Ana ninuna viowa nene pisatañea, sape “Kiau kia ‘Yermare lala na kilaen mara.’” Naga pisa sanene komin naþa yermare la naþa apa e losinena la mok liu. ³¹ A ninuna viowa la nene asuñala apiuviun ñareran ke sina ga pa Yesu vena naga ve vile plan la re, naga ve kila la re ava aloru ato tano e pupia pulukapi.

³² Ana yepas nen kunus na yo nene, pupia þegas nen nompui lala asuñala akolkol ke porotano, ana yermare la nene atagi pa Yesu, apiun ñareran tania asape naga ligan la ga ava e nompui la nene. Ana Yesu tañan pan la, ³³ ana la amolue petan yar nene, apa e los nen nompui lala. Ana nompui la nene aplamolue yam vera- ga akiriri apito e yeparpas tai, ana apiovision la apito e pupia lapa nene, atalil make e sive.

³⁴ Ana yar na visuaren nompui lala apisu sur nene, la aþure apa uña, apisawal sur nene, ana apisa make ñena ga e yo la punu ga, ³⁵ kila sane yar la moki sinelan asape aimi avisuia. A pogos naþa la apimi, apisu Yesu suñala ga, a yar naþa ninuna viowa la aþure petan rui naga totano teke e lana ne Yesu. Nanagane, naga miyen ruru ñana kulmrae wo la rui, a pimi moñau ruru nenaga, pe sirag re si poli. Pogos naþa la apisu yaru nene pimi po si sanene narui, ana amarau. ³⁶ A la naþa asuñesania apisu suri punu ga, asunyu pa la naþa apim mare ga na wa, apisa meraravan pan la sanape naþa yaru nene naþa yermare la asuñesan ea, ana Yesu kila naga pimi po si rui. ³⁷ Ana yeririna lala na lepas nae Karasa, la apisu sane piowa ga, ana la asuñala añareran pa Yesu asape la sinelan naga molue si vetan la, komin naþa sur nene kila amarau paþisi. Ana Yesu la apitovin si vena aiai e kiela waa, vena awa- suþela sina.

³⁸ Ana pogos naþa la asuñala apito ke narui, yar naþani pitomi piun ñareran tan Yesu sape naga sine- nan sape va su lue amio naga, ana Yesu pialuþaria, pisa pania, sape ³⁹ “Peraga, komin naþa popon manene ko owasuþe ko ga ova si uña, a ova osunyu van yar lala, ovisa van la sanape naþa Ntewa kila po naþa po manene pan ko sanene.”

Ana yar nene þasuþe sina, a naga suñala pa miyervivi yo punu ga nae lepas na kiena pupia pulkumali, a pi- sawal yurñaena wo naþa Yesu kila pania.

Nin sira kiena Saeras, amio sira naþa tol kulsota ñana Yesu

Matiu 9:18-26; Mak 5:21-43

⁴⁰ Ana Yesu lala akusro lapa nene apa ke sina lepas þasia, a pupia þina na yeririna lala asuñate ke naga, ana la akekarana naþa apisu pa ñalivin la sina. ⁴¹ Ana yerikawa na kiela yurña na lotena nae e yo nene, kiena kia Saeras, naga pimi lavisin Yesu. Ana kinai tanonia, tag pania, piun tania sape imi ñana, ⁴² vena visu nin narina naþa sira, naga minana paþisi. Nin sira nene, naþa yerikawa nene naga narina taaga nena nene, a kiena kas pe sur sane lualima taaga pa lua ga [12], ana kiena inanena pimi keviu manene laa narui, kila narui apisu sane lavis ke mare ne. Ana Yesu suñalu, amio yar nene apano.

Ana pogos naþa naga pa ke sanene narui, pulen yeririna na pupia þina la nene asuþma atavevea, asuþma amiigin la piora e Yesu. ⁴³ Ana lala tai, naga sira tai, naþa maiena kien sira lala teke e naga e legiena punu ga, tol kas lualima taaga pa lua [12] rui, ana pe yar re nena tai naþa kilia kila ruru kiena maiena nene poli.

⁴⁴ Ana sira nene, naga mialvan ga yaru la lika, pimi pimi lavisin mñasina ne Yesu, kian limana sane, tol ga mñana isinen kulkota. Tol ga kulkota mñana Yesu sane, ana e ke e pogos ga nene, kiena maiena naþani þisi nena ga.

⁴⁵ Ana Yesu piun ke ga, pisape “?Ane tolmare in ga na wa?”

Ana la apisapenua “Pe yar tai tol ko re poli,” ana Pita mña ga pisa pania, sape “?Ana Suþe, sanape? Yaru la apule manene laa asuþma amiigin la kar ga miyervivi ko pivi, asuþma apavan e ko.”

⁴⁶ Ana Yesu pisa pania, sape “Peraga, yaru tai tol inu nena naþa, komin naþa in na nemninukilale sane kiau naþmareraena komþas pa vanua e inu pa e yaru nene þisi rui.”

⁴⁷ Ana sira nene pisa sane naga taþatete si tapolou narui, ana pimi puna ne Yesu, marau paþisi, sinen kurkur mña ga. Naga pimi mloru e lana Yesu, ana e marana ne yeririna la naþa asike ne, naga pisawal make sur la e naga pania, sa naþa komin ya ne naga pimi tolia, a sanape naþa pimi po si rui e pogos nene.

⁴⁸ Ana Yesu pisa pania, sape “Auya, kioþma naviawae-na e inu kila ko opo si rui. Suþmare kiena ne Ntewa sike amio ko, owasuþe ko sina ova uþma.”

⁴⁹ Ana pogos naþa Yesu suþma pavis ke amio sira nene wa, visena pimi pa yerikawa nene, sape “Nin naruþma nene kovio rui. Popon ve oure re si pupia navianena nene imi, vena ve okila kare korenan re naga.”

⁵⁰ Ana Yesu mña mloge mña visena nene, ana pisa pa Saeras, pisape “Ve ositom re suria, owasine ga Ntewa mñarera, a yokorena nin naruþma sira nene imi wo si ne.” ⁵¹ Ana Yesu pa amio yar nene apa mñana, a pogos naþa apim atol yo nene, naga pialuþar laþasa sape yoko ve ava re loyuþma amio naga, ana naga þere ga Pita, amio Yoane, a Semes, a arimanane nin sira nene amio anena, ana apa loyuþma. ⁵² Pogos naþa apa loyuþma apisu naþa yar la asuþma sinela miye ke nin sira naþa rui, asuþma ataginia, ana Yesu pisa pan la, sape “Ve atagin re nin sira nene sanene. Naga pe mare re nene poli, naga momalio ke ga ne.” ⁵³ Ana la apitalia kare ga naga, komin naþa la akilia asape nin sira nene marþantop nena rui.

⁵⁴ Ana Yesu pa tarar limana ne nin sira naþani, pisa pania, sape “Nin naruþu, osuþmal li sumo wa.” ⁵⁵ Ana e ke ga e pogos nene, apisu naþa nin sira nene, kiena malena þasuþe sina pimi e naga, ana suþmalu, suþma miyaloro, ana Yesu pisape popon ala narin kinanen tai vania. ⁵⁶ Ana arimana amio anena, amilan paþisi naþa kiela sitomena la kovio nena ga, ana Yesu pisa pan la sape yoko ve avisawal re sur nene va yar taþena lala.

Yesu pitetalia kiena nalogena la peve lua

Matiu 10:5-15; Mak 6:7-13

9 Ana Yesu pio viraviran kiena lualima taaga pa lua [12], ana pis ruru pan la, naga mla mñareraena pan la, taþman la vena akilia ataulu yermare lala, a vena akilia akila ruru maiena lala. ² Naga kila sanene vena vitetalia la avanon alologon navesuþnenena kiena ne Ntewa, a vena akila ruru namaiena lala. ³ A visen wo laþas naþa pisa pan la sumon naþa apano, sanini, naþa sape “E lepas na kiamiu mrapa, yokorena ve awarar re sur tai. Ve awar re kiamiu plasgai, pona kiamiu karo, pona kinanena, pona kilavaru, a ve awar re mñamiu kulsota ve lua, yokorena ayen ga mñamiu kulsota ve taaga ga naþa amiyenar ke ne.

⁴ “A uþma ya naþa visae aure amiu ava ase ea, þisi na monar akekarana naþa asu amio mratava na uþma nene, yokorena aligan ga uþma nene pogos naþa amolue si vetan pulkumali nene. ⁵ † †† A e pulkumali ya naþa visae la yepel mavin were amiuena ava e mñala yuþma lala, þisi na aligan ga kiela yo nene, a pogos naþa amolue vetania, monar atan plan puluyavi na mrapa na yo nene vetan lamiu, sane kile tai pona kiamiu visena mñarera tai van la, sape yoko awar nakoae-na tai naþa torokin ga kiela þelaga viowa nene.”

⁶ Ana nalogena lala amolue apa narui, a asuþma aþaro ke e pulkumali lala, asuþma amlologon ke lologena wo, a asuþma akila ruru ke maiena lala.

þarin Suþe Erot Antipas pisayu Yesu

Matiu 14:1-2; Mak 6:14-16

⁷ Ana e pogos nene, þarin Suþe Erot mña ga mloge towe mña ya naþa Yesu la asuþma akila ke ne, ana naga sitom manene paþisi, komin naþa yar laþas asuþma apisayu Yesu, asape naga Yoane Nakeena, naga mali si petan marena, ⁸ ana taþena laþas asape naga yermarua Elaisa nanua, nane mñalivi si ne, a taþena laþas asape naga pe navisawalena la tai nanua sumo sumo manene laa, naþa suþmalu si petan marena. ⁹ Ana þarin Suþe Erot pisape “Pe Yoane Nakeena re nene poli, komin nesilua þarina rui, ana yar na apisayu ke ne, naga a si nene?” Ana sitomena nene kila naga sinenan visuen Yesu paþisi.

Nalologena la apa amlologo, ana aþasuþe la sina

Matiu 14:13-21; Mak 6:30-44; Yoane 6:1-15

¹⁰ Ana nalologena la naþa Yesu pitetalia la sape ava alologo, aþasuþe sina, ana apisawal sur punu ga naþa amiyuþmaenia pa Yesu. Ana Yesu þere la amolue petan yar lala, amiyepe la ve tokak ga apa e pulkumali tai, kiena kia Petsaeta. ¹¹ Ana siraunia, yar la amloge asape apa ke e yo nene, ana la mña ga asirau apano, apa mña e yo nene. Ana Yesu kekara ga, naga sun towe amio la, a siraunia pian la e lepas navesuþnenena kiena ne Ntewa, a kila ruru yar la naþa sinelan ke asape popon yar tai iila la.

† 9:5 Yuþmaena 13:51 †† 9:5 Luk 10:4-11 † 9:7 Mat 16:14; Mak 8:28; Luk 9:19

Yesu pagan yeririna la manu lima [5000]

¹² Ana Yesu suŋa amio la pano pano-o, apisu naŋa mrae pito ke tano narui, ana kiena lualima taaga pa lua nene apim puna, apisape “Ei, Suŋe, popon oligan ŋina la nene awasuŋela ava mŋala uŋa lala pona avakar ga e pulkumali la ne sike ne, vena akilia aul kala kinanena laŋasia, a vena akilia alual mŋala lele na monoena, komin e yo na tesike e ne pe pon re yemalo wo ita e poli.”

¹³ Ana Yesu pisa pan la, pisape “E, peraga. Popon kam ga awar kinanen laŋas van la.”

Ana la apisataŋea, apisape “!Kei! Imimi memla ke ga narin kilaparavi lima, amio narin ika lua. ?Ana visae peraga, pona ko sinoŋan ke osape yoko imimi ke narui meva moul kinanena torokin pupia ŋina la nene?” ¹⁴ La apisa sanene komin yeririna la naŋa asike ne la moki manene laa, ana yerŋene ga lala pa tol sur sane manu lima [5000].

Ana Yesu pisa pan la, sape “Ava avisa va yeririna lala avisave atotano ke ne wa, atotano e ŋegas lala, naŋa yar la lualima ve lima [50] e ŋegas tai.” ¹⁵ Ana apa akila sa naŋa naga pisa, a yeririna lala atotano e ŋegas lala.

¹⁶ Ana Yesu mla kilaparavi lima nene amio narin ika lua naŋani, kirava pa ma e peni, pisa potenania ana kawewowa, kian pa nalologena lala vena alalein akian va ŋegas la nene. ¹⁷ Ana akan panpano-o mŋeŋela kawa ruru nena ga, a kororos nen kinanena naŋa akanligania, akon pa e karo popos lala tol lualima taaga pa lua [12].

Pita pisawal pisape Yesu naga Navisaarena kemua lelaga

Matiu 16:13-28; Mak 8:27-31

¹⁸ Ana pogos tai, Yesu suŋa mlen ke naga taaga, a kiena nalogena lala asuŋa ga lavisinia, ana naga piuntan la, sape “?Asuŋa amloge yar la apisavisa inu asape in na ai?”

¹⁹ †Ana apisa pania, asape “Laŋas asape ko Yoane Nakeena, a laŋas asape ko Navisawalena Elaisa, a laŋas asape ko navisawalena taŋena lala tai nanua sumo sumo nane naga mali si petan marena ne.”

²⁰ ††Ana naga piuntan la, pisape “?A sanapen amiu, kam asape in na ai?”

Ana Pita pisataŋea, pisape “Ko Navisaarena kiena ne Ntewa nene.”

Yesu pisawal kiena marena

²¹ Ana Yesu pis mŋarera, pisaar nena pan la, pisape yokorena ve avisawal re sur nene va yar lala, ²² ana pisa ruru pan la pisape yoko ve sanapen naga. Naga pisape “Inu na nepe Narina ne Yeririna, a yoko nasumonena kiena ne le Israel lala, amio yerkawa kiena ne yar wa lala, amio navianen navisaluaen lala, yoko akoven lua inu, ŋisi na monar akila sur ve moki na kila kare inuena. Yoko monar aweŋar inu nemare, ana e

kana legiena na telu, yoko Ntewa visirlua inu nemal sina.”

Nalogena kiena Yesu naga monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala

²³ †Ana e pogos nene, Yesu pis pan la, pisape “Yar naŋa sinenan sape taveve inu, naga monar sitom korenan ga kiena nasinenanena lala, naga monar kus kiena laki torovia e legien punu ga, sa naŋa yoko inu nekus kiau, ana taveve inu luen ga. ²⁴ ††Nepisa sanene komin yar naŋa sinenan sape ve puluvisin kiena malena, yoko kilalu kiena malena. Ana yar naŋa taŋan kiena malena vanon inu, yoko naga taulu si kiena malena. ²⁵ Visae yar tai tol make sur wo na yomarava nini lala, ana kila pal mrapa a kilalu kiena malena, naga pe taulu re nena sur wo tai poli. ²⁶ Yar naŋa mawa e marana yar taŋena lala vanon inu pona vanon kiau visena, yoko inu Narin Yeririna mŋena nemawan yar nene e marana Ntewa e pogos naŋa nowasuŋe sina, naŋa yoko nevitom nemio pupia naurarena naŋa pe kiau, a pe kiena ne Ata, a naŋa pe kiena ne mŋena navisi wa lala. ²⁷ Lelaga nevisa van amiu, yar laŋas asuŋal asike e nini, naŋa taŋatete amare na wa, vano-o tol pogos naŋa avisu Navesuŋenena kiena ne Ntewa imi mŋalivi.”

Tasnena ne Yesu pimi pe taŋena

Matiu 17:1-8; Mak 9:2-8

²⁸ Siraun pogos naŋa Yesu pisa visena la nene, pe sur sane legiena olua ŋaro ga na wa, ana naga ŋere Pita, amio Yoane, a Semes, la vari apa metava e ravie tai, komin sape len. ²⁹ Ana apam atol yo nene, a pogos naŋa suŋa mlen, nalogena la telu nene apisu naŋa marana pimi pe taŋena, a apisu naŋa mŋana kulsota pilavila paŋisi, a miyuwowo naŋa miyuwowo manene laa. ³⁰⁻³¹ Ana siraunia, yermarua lalua nene Elaisa amio Mosis, lalua aŋalivi amio pupia naurarena nae ma e peni, ana lalua asun ke amio naga, naŋa asuŋa apisayu ke sanape naŋa yoko naga monar va garu Yerusalem, a monar mare vetan yomarava nini, sa naŋa Ntewa pisaaria ŋa rui.

³² Ana sumo, la telu Pita, Yoane a Semes nene asuŋa amloge marala kawa paŋisi pano-o amomalio, ana pogos naŋa atavilo sina, la amilan sur la naŋani, naŋa apisu pupia naurarena kiena ne Yesu, a apisu lalua naŋa asuŋal asike amio naga. ³³ Ana apisu naŋa lalua nene asape aligan si yo vena awasuŋela, ana Pita sinenan sape visi, ana naga mninue mŋa visa ya ne, ana naga pisalawe ga visen kar tai pa Yesu, pisape “Suŋe, popon naŋa ita tesuŋa e nini. Popon teyuŋaen silparpara ve telu e yo nini, moŋa tai, mŋana Mosis tai, a mŋana Elaisa tai.”

³⁴ Ana pogos naŋa naga suŋa pisa ke visena nene, lul tai pitomi kalo la, ana pogos naŋa la apisu sane apa ke loyuŋa e lul nene narui, amarau paŋisi. ³⁵ †††Ana

‡ 9:23 Mat 10:38; Luk 14:27 †† 9:24 Mat 10:39; Luk 17:33; Yoan 12:25 †† 9:35 Mat 3:17, 12:18; Mak 1:11; Luk 3:22 ††† 9:35 2Pit 1:17, 18

† 9:19 Mat 14:1,2; Mak 6:14,15; Luk 9:7,8 †† 9:20 Yoan 6:68,69

amloge visena tai molue e lul nařani, pisape "Nanene na naruu ne, nařa nepisirlua naga rui. Naga ke narui monar alogear ruru naga."

³⁶ Ana pogos nařa visena nene řisi, lul nene kovio sina, apisu nařa Yesu naga taaga sike si amio la. Ana siraun nene, nalogena la nene apa ruru la, asuřna ga sa ga ne, pe apa apisayu re sur nene pa yar tařena la poli.

Yesu pilelua yermare petan řee tai

Matiu 17:14-21; Mak 9:14-29

³⁷ Ana e kana legiena na siraunia, Yesu amio la telu nařani ařasuřela si apitom tano, ana pupia řina na yeririna la asuřmate ke naga, sinelan asape avisuia.

³⁸ Ana pogos nařa apim ařmalivin la, lala yaru tai pion manene pa Yesu, pisape "Navianena, nepisa awis pan ko, ovisuli naruu na yerřene nini, komin nařa naruu wawa taaga nena nini. ³⁹ Ninuna viowa tai ne suřna pimi ke e naga sanene, kila naga mlokai manene pařisi, ana miokamarmare tasnena řarera pano-o wasirina la mlalau. Sur nene suřna kila ke naga pa piowa laa, kila kare naga pařisi, a suřna kila luen ga, pe mliganli re naga pa ruru pogos tai poli. ⁴⁰ In na nopure naga pa puna ne kiořna nalogena lala, nepisa awis pan la vena ařnenelua ninuna viowa nene, ana la akilalia, amiyuřmaen pano-o, akila řele yonia."

⁴¹ Ana Yesu pisatařnea, pisa pan la, pisape "?Kam la nene, sanape na sanene? Pe asuřnal re nena ase Ntewa poli. ?Monar nesuřna nemio kam wowe lala tol pogwai? In na sineu maren amiu rui. Ko, pogaga, oure naruřna nene imi." ⁴² Ana apa ařure pimi, a pogos nařa apim ga sane, ninuna viowa nařani kilapel ke sina ninis nařani, kila tasnena miyuyuwawa a řarera. Ana Yesu pis kapuru pisaluřar ninuna viowa nařani, a kila ruru řee nene, ana mligan si pa arimana. ⁴³ A la nařa apisu sur nene, amilan manene nařareraena nowo kiena ne Ntewa nene pařisi, nařa kila po sanene pařisi pan řee nařani.

Yesu pisawal sina ga kiena marena

Ana siar e pogos nařa yar tařena la asuřna apisasayu ke sur wo nařa Yesu kila, ana Yesu pisa kiena visena tai pa kiena nalogena lala. ⁴⁴ Naga pisa pan la, pisape "Ayagogon ruru kiau visena nini, aligan ruru te kiamiu sitomena lala, vena ve sinemiu řesan re sina. Ee, nepisa ruru van amiu, nesape Ntewa mligan inu sane Narin Yeririna, ana lavis ke nařa aligan inu neva e li mana ne yaru la nařa yoko aweřmar inu nemare narui." ⁴⁵ Ana nalogena lala pe amloge kilale re ya nařa Yesu suřna pisayu ke pan la poli wa, sa nařa kana kinas tapolou ke ga wa, kila pe apisu kilale re poli, a amaraun řmena nařa aviun ruru va Yesu e lepas na visena nene.

"?Ane to laa metavan yaru tařena lala?"

Matiu 18:1-5; Mak 9:33-40

⁴⁶ †Ana siraunia, veveyuena tai řmalivi likan nalogena lala, nařa apisape ane to laa metavan lala tařena lařasa. ⁴⁷ Ana Yesu kilia řna kiela sitomena la nene, ana pio ninis tai nařa pimi ke puna, ana mligan ninis nařani suřmalu se yepasa, ⁴⁸ ††ana pisa pan la, sape "Yar nařa kiena sitomena patanon inu, ana naga kekaran wereruruen ninis nini, nanene sa ga nařa kekaran were ruru inuen ga narui. A yar nařa kekaran inu, naga sane kekaran ke ga naga nařa mligan inu nepim. Nanene komin nařa amiu ai nařa kiena sitomena su tano vařisi, naga ke narui nařa naga to metavan amiu make ga."

"Yaru nařa pe pisaluřar ita re poli, naga suřna miila ita ke ne"

⁴⁹ Ana Yoane pisa pa Yesu, sape "Suře, mepisu yar tai, nařa suřna pile plan ke yermare lala, naga řene plan la e kiořna kia. Ana yaru nene, memninue ga, naga pe ita re tai poli, ana mepisaluřaria."

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape "Toko, visaluřaren toko, komin yar nařa pe pisaluřar ita re poli, naga miila ita ke ne."

Yesu sitořnal sape lavis ke monar va ma meta Yerusalem narui

⁵¹ Ana Yesu pisa kilale sape nanagane, lavis ke Ntewa were si naga va meta ma e peni narui, ana kila ruru kiena sitomena, sape kiena mrapa monar va ma meta Yerusalem narui.

⁵² Ana la amial apano, ana Yesu mligan kiena yar na waren visena lala la asumo apa e pulkumali tai kiena ne le Samaria lala, vena akila ruru make suria, naga sirau imi. ⁵³ Ana la ne e yo nene, la pe sinelan re Yesu la aim e kiela yo poli, komin la pe sinelan re iilaen le Yu la nařa akom ke kiela yo poli vena ava meta Yerusalem. ⁵⁴ Ana pogos nařa nalogena lalua nene Semes lalua Yoane apisu nařa apisaluřar la sa nene, lalua apiun tan Yesu, asape "Suře, ko sinořnan osape melen mevio kapi tai ligan ma e peni vitom tano kekan la nenaga?"

⁵⁵ Ana Yesu řarpuia pis řarera pan lalua, pisaluřar la. ⁵⁶ Ana pe apa re si e nene poli, la apa e pulkumali tařena.

Yaru nařa taveve Yesu ve kirařatau re sina

Matiu 8:19-22

⁵⁷ Ana pogos nařa amial ke e mrapa narui, yaru tai pimi pu Yesu, pisaar pania, pisape "Yoko netaveve ko e nape nařa visae ova ea."

⁵⁸ Ana Yesu pisatařnea, pisape "Lokul tetan lala la řmala pulus la suřna ga, a manu lala řmala ponovi la suřna ga. Ana inu Narina ne Yeririna, nařa nokom ma e peni nepitom, in na pe řmau yo re poli, nařa neva

† 9:46 Luk 22:24 †† 9:48 Mat 10:40; Luk 10:16; Yoan 13:20

nomonea. Visae ko okekaran mēna malena na sanene, ko okilia oimi.”

⁵⁹ E ke e pogos nene, yaru taḗena tai, Yesu pisa mēna pania pisape imi tavevea, ana naga pisataḗnea, pisape “Suḗe, otaḗan neva nevisuar ke ne kiau yermarua sumo wa, a visae marḗan pae, ana yoko neim ne-taveve ko ga na wa.”

⁶⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “Oligan yaru la naḗa pe atol re malena poli wa ava asin kiela yar mare lala. Ana ko, oim ga teva telologon navesuḗenena kiena ne Ntewa.”

⁶¹ A yar taḗena si tai kila sa ke ga, kila sa naḗa pisasa ga, pisa pa Yesu, sape “Suḗe, yoko in na netaveve ko lue narui, ana sur taaga ga, nesape otaḗan neva nevisa ke ne pokolemalo va la ne uḗa m̄na wa.”

⁶² Ana Yesu pisa visen tai sanini pania, pisape “Yar naḗa suḗa sitom manene la m̄na uḗa ḗarar kiena suri make ga, naga sane yaru naḗa tarar ke ḗeligas nen waa, a silaga, suḗa kira ḗatau lue ga. Yar na sanene pe torokin re imi ve yar na navesuḗenena kiena ne Ntewa poli.”

Yesu pitetalia yar la moki naḗa la peve lua ava alologo

Matiu 9:37-38, 10:7-16, 11:20-24

10 Ana e pogos nene, kieta Suḗe pisir plan si kiena nalologena laḗasa. La punu ga tol lualima yam olua pa lua [72], a naga sitom ke sape ligan la nene ava sumo, la veve lua ava e pulkumali lala a e yo la naḗa yoko naga sirau va m̄alivi ea. ² †Ana naga pian la sanini, pisape “Lelaga, kinanena moki liu naḗa marua sike lokove, ana yar la lua la ga naḗa asuḗa aḗar ke pitomi uḗa. Monar aviun manene tan yerkawa na lokove nene, vena naga ligan plan re si yar laḗasia la avanon awar kana kinanena la nene imi. ³ ††Sanene, monar ala kiamiu mrapa avano. Ana popon avisu kilale sane in na nemligan plan amiu apano, sa ga naḗa nar-in sipsip, naḗa apanon ke vena avitawe pupia lokul tetan lala. ⁴ A pogos naḗa avano, ana ve awar re ki-amiu taga na varu, a ve awar re kiamiu karo, a ve awar re si kiamiu kulus nen lamiu taḗena. Ava ga sa ga ne, ve asunilue re mrapplepa va yar lala. ⁵ A pogos naḗa ava aḗaliv e yuḗa ya, sur naḗa yoko avisa ḗesania, yoko avisa sanini, avisave ‘Suḗare sike e uḗa nini.’ ⁶ Ana visae yaru naḗa sike e uḗa nene naga sinenan suḗare, yoko suḗare naḗa avisa kilia sike amio naga, ana visae pe yar re tai ne sanene poli, yokorena suḗare wasuḗe si imi van amiu. ⁷ †A ve ava aulaula kare e yuḗa taḗena lala, ana asuḗa ga e yuḗa nene, a akekaran ala kinanena ya pona namunena ya naḗa ala imi van amiu. Ve amawan re ala sur wo ya naḗa akila van amiu, komin naḗa yar na yuḗaena naga mesmesun la kiena narin nalaena tai.

⁸ “Sanene na, visae kumali ya naḗa ava aworu ea, visae akekaran naḗa avisuar amiu, yoko monar akekaran ga kinanena ya naḗa sinelan asape ala van amiu, ⁹ a monar akila ruru namaiena la e yo nene, a

monar avisa van la, avisave ‘Nanagane, nasuḗenena kiena ne Ntewa pimi ke lavisin amiu, nanagane Ntewa pimi pe kiamiu Suḗe narui.’

¹⁰ ††A pogos laḗasia, yoko aworworu e pulkumali tai, ana yoko ve akekaran re naḗa aure amiu ava asike amio la. Visae sanene, amiu ataveve pupia mrapa nene ava e yepesinas na pulkumali nena, a avisawal va kana yar lala, avisave ¹¹ ††Puluyavi na mrapplepa na ki-amiu yo nini, imimi metan plan petan lamimi lala, sane kiamiu kile nasitoḗalen tai. Monar ve sinemiu ḗesan re, sane lavis ga navesuḗenena kiena ne Ntewa imi pun amiu narui, ana pe sinemiun re poli, ana akilalu narui.’

¹² †††Nevisa lelaga van amiu, e legiena na liḗereena, yokorena la ne sanene la ava e nakoarena tai naḗa m̄arera manene laa taulu nena naḗa la nae pulkumali naḗa Sotom nanua yoko awaria.”

Yesu pisayu la naḗa pe amlelaga re e naga poli

Matiu 11:20-24

¹³ Ana Yesu pis m̄arera pa yeririna na kumali taḗena laḗasa, pisape “!Le Korasin, amio le Petsaeta, akila kare manene amiu paḗisi wa! Visae le Taea amio le Saeton lala avisuli ga kile la naḗa kam na apisu ḗisi rui, vera na avilopu la nanua rui. La pe ape le Yu re poli, ana vera na la ayen ḗilili karo a akuan yavi e ḗarila rui, pona atotano m̄a sanene ana yaru la avisu sane sinela piowagan kemua kiela mlamulena viowa la lelaga.

¹⁴ Nevisa van amiu, e pogos naliḗereena, yokorena ki-amiu nakoarena naga taulu nena naḗa kiena ne la nene.

¹⁵ †!A amiu le Kapeneam la naḗa aḗarwar amiu pa-ḗisi, naḗa sinemiun asape avisir plan amiu asu manene metava, avisuar amiu! Yoko Ntewa koven amiu ato laa tano rui e pulus nen kapi.”

¹⁶ ††A Yesu pisa m̄ena pan la, pisape “Yar naḗa visae yoko logear amiu, naga suḗa mlogear in ke ne, a visae yar naḗa yepen mavin amiu, naga suḗa yepen mavin in ke ne, a yaru naḗa visae yepen mavin in ke sanene, naga suḗa yepen mavin ke yerkawa naḗa naga mligan inu nepim.”

Ana e visena la nene, Yesu mligan yar nalologena lala apanon akila yuḗaena.

Yar nalologena la aḗasuḗe la si narui

¹⁷ Ana yar nalologena la nene apa akila yuḗaena wo la moki, ana siraunia aḗasuḗe la si apim puna Yesu, naḗa apulen manene kekarena e sur punu ga naḗa akila rui. Aḗasuḗe la, apisa pa Yesu, asape “!Suḗe, memiyuḗaen sur la e kioḗa kia pa tol naḗa yermare m̄ena la asu vatanon imimi!”

¹⁸ Ana Yesu pisataḗne la, pisape “Ee, kieta yuḗaena sanene narui. A in m̄ena ga, noḗal Yermare molue ma e peni, akoven lua naga pitomi tano sane yekarpla tai.

¹⁹ Nanagane, in na netaḗan pan amiu rui, nesape akil-

† 10:2 Mat 9:37,38 †† 10:3 Mat 10:16 ‡ 10:7 1Kor 9:14; 1Tim 5:18

†† 10:10 Yuḗaena 13:51 †† 10:11 Mat 10:7-14; Mak 6:8-11; Luk 9:3-5 ††† 10:12 a Mat 11:24, b Mat 10:15 ††† 10:16 Mat 10:40; Mak 9:37; Luk 9:48; Yoan 13:20

ia avieyar loṃara amio logovi, a ṃareraena kiena ne kieta nasinekar sike ṃena vatanon lamiu, ana taṃatete sur tai kila kare amiu. ²⁰ Ana ve awarwar amiun re ya naṃa in na netaṃan pan amiu, naṃa ninuna viowa la asike vatanon amiu, ana sur taaga ga naṃa akilia aulen manene kekarena vanonia, na naṃa kiamiu kia lala asiri plan sike loyuṃa e tus namalena rui."

Yesu pisa potena pa Arimana

Matiu 11:25-27, 13:16-17

²¹ Ana e pogos nene Ninuna Wa kila sinena ne Yesu kekara paṃisi, ana Yesu mlen, pisape "Ata o, ko ope Suṃe nae ma e peni a Suṃe nae yomarava nini! Nevisa potena van ko, Ata, vanon sur la naṃa e lepas na pun inu, okila meraravan pan la naṃa kiela sitomena sa ga nin sisi lala, ana yaru la naṃa asitom asape ape manmarua a la naṃa asape akilia ruru suria, ko okilawan sur la nene van la. Lelaga ṃa Ata, nanene na sa ga naṃa ko sinoṃania."

²² †A Yesu pisa ṃena pan la, pisape "Ata mligan suri punu sike e luṃau rui. A Ata naga taaga naṃa kilia inu sape in na ai, a inu naṃa nepe narina, in ga taaga naṃa nekilia ruru naga, nesape naga ai. Inu nemio la naṃa ne nemliganar la vena nekipian la e Ata vena awasine naga, imimi la nene narui naṃa mekilia ruru naga naṃa pe Arimamimi."

²³ Ana Yesu pilon pa puna ne kiena nalogena lala, pragogo ga pan la, la ga amloge, pisape "Ntewa kila po pan amiu paṃisi, naṃa akilia avisu suri la nene. ²⁴ Navisawalena la mok liu amio ṃarin suṃe la mok liu nanua sumo naṃa la sinelan manene paṃisi asape avisu sur la nene, ana pe apisuli re pogos tai poli, a aṃaryon asape aloge ṃena sur la nene, ana la pe amloge re nena poli."

Ṗakaiwa naṃa yere Samaria sinen miye yere Yu tai

Matiu 22:34-40; Mak 12:28-31

²⁵ ††Ana pogos taṃena si tai, yar tai naga pe manmarua ruru e navisaluena, naga pisape kilali Yesu e naviunen ṃarera tai ana naga suṃalu, piun tan Yesu, pisape "ṖNavianena, visae sineun nesape nekilali netol malena naṃa pe luas re poli, yoko monar nekila ve sanape?"

²⁶ Ana Yesu pisataṃea, pisape "Ana kieta Tus Wa pisa ya ne e lepas nene? ṖKo opuloia opisu pisa sanape?"

²⁷ Ana yar naṃani pisataṃea, pisape "Tus Wa pisa sanini, pisape: Ntewa na mava naṃa naga pe kioṃa Ntewa, ko monar sineṃa si naga, oligan naga to sumo e losineṃa wetelu, a e kioṃa malena wetelu, a e kioṃa ṃareraena wetelu, a e kioṃa sitomena wetelu, a ko na monar ositom nalavis puṃa lala, okila wo van la, sa naṃa ko ositom ko ke ga."

²⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape "Ee, opisa mesmesun nena narui. A visae okila ve sa nene, yoko otol malena nane opiun ke ne."

²⁹ Ana yar nene kilia sape naga pe kila re mesmes sanene poli, ana naga kilali naṃa kila pisape mninue ga, piun tan Yesu, pisape "ṖAna a la ne asike lavis pun inu naṃa monar nekila wo van la?"

³⁰ Ana Yesu pisataṃe kiena naviunena nene e Ṗakaiwa tai, naṃa pisape "E legiena tai, yar tai molue ma Yerusalem, suṃa mialoro pito garo Seriko. Ana naga mialoro ṃa sanene pano tol yoṃarera tai, ana milan Ṗegas nen yar na vinauen tai, naṃa apulania, aṃe kare naga paṃisi, aṃar plan make kiena suria aṃure, amligan naga marluia ṃeke kiena mrapa komsusa. ³¹ Ana kieta yar wa tai, naga ṃena mialoro e mrapa nene naga siraun pimi, ana pogos naṃa pimi lavisin yar nene, naga miyepe ga pa e isinen mrapplepa, mial ṃaro pano.

³² Ana siraunia, yar taṃena mial pimi. Naga pe Livae la tai, naṃa asuṃa akila ke yuṃaena make ga e Yuṃa Wa ṃana ne Ntewa, ana pogos naṃa pimi tol yar naṃani, naga ṃena ga yepen mavin iilaena, miyepe ga pa e isinen mrapplepa mial ga ṃaro pano. ³³ Ana siraun sina, yar taṃena, naṃa naga suṃa mlilu kiena mrapa viavi tai pimi. Naga pe yere Samaria tai, ana sa naṃa tekilia, yar la nene pe ape erau wo re amio ita le Yu la poli. Ana pogos naṃa pimi tol e yo naṃani, pisu yar nene marlu ṃeke e yo naṃa aṃe ea, ana sinen miye paṃisi.

³⁴ Ana naga pimi lavisinia, kevan lele la naṃa la nene aṃea, plan sirveve e magka la naṃani, piar ruruia. Ana tarlua yar nena, mligan mon meta e kiena togki, ana mial ṃa amio pano-o tol yo tai naṃa yuṃa na varuruen tai ṃeke ea. Ana ṃere naga pa loyuṃa ea, miila naga po paṃisi. ³⁵ Ana kolulagi, ṃar kiena varu tai, kian pa ṃar na yuṃa na varuruena naṃani, pisape 'In na monar neva si e kiau mrapa narui, ana yar nene yoko sike e lumoṃa sumo wa. Ovisuar ruruia e sur punu ga, a visae varu nene ve torok re, yoko in na nevisuveve si e pogos naṃa nowasuṃe si e kiau yalena nini.'"

³⁶ Ana Yesu piun tan yar naṃa piun naviunena nene pania, pisape "ṖOpisu suniena nene sanape? ṖE yar la telu naṃa amiyal e mrapa naṃa yar nene ṃeke ea, yar ai naṃa kila pania sa ga yar tai naṃa ṃeke ga lavisinia?"

³⁷ Ana yar naṃa pisape "Nesitom nesape yar naṃa sinen miyea, a miila."

A Yesu pisa si pania, pisape "Ore, naga ke narui, a ko ṃena ga, ova otaveve kiena ṃelaga wo nene."

Mareta amio Maria

³⁸ †Ana e pogos naṃani, Yesu amio kiena nalogena lala amialoro ke apa ma Yerusalem, ana apa aṃalṃaliv e narin pulkumali naṃa Petani, ana sira naṃa Mareta ṃere Yesu pa ṃala uṃa. ³⁹ Ana pogos naṃa Yesu pa sike amio la nene, luena ne Mareta nene tai, kiena kia Maria, naga totano ga teke lavisin lana ne Yesu, toṃa miyagogon ruru ke kiena navianena lala.

⁴⁰ Ana e pogos nene, Mareta naga pe toṃa miyagogo re poli, ana naga suṃa ṃareran ke sape kila ruru make sur punu ga suṃate Yesu, a naga sitom manene laa e yuṃaena la nene. A siraunia, pimi pisu Maria to

† 10:22 a Yoan 3:35, b Yoan 10:15 †† 10:25 Mat 22:35-40; Mak 12:28-34

‡ 10:38 Yoan 11:1

ga tano toŋa ga, miyagogon ŋa Yesu, ana pisa pa Yesu, pisape "Suŋe, luou naŋa to koren ga toŋa sanene, ana in ga taaga nekila make suria. Pona ko opisu kilale re poli yo, ana popon ovisa vana vena imi iila inu."

⁴¹ Ana kieta Suŋe pisataŋea, pisape "Mareta, ko sire-yar tai naŋa ositom manene sur paŋisi, a omloge pi-owagan manene sur moki laa na sanene wa. ⁴² Ana sur taaga ga toŋa ga naŋa yoko ko ositom manene urmi ea, nane suri ne nane Maria ŋal rui e kiena malena, ana yoko in na taŋatete si nelalua vetania."

Leniena naŋa Suŋe pian ita ea

Matiu 6:9-13

11 Pogos tai, Yesu pa mlen e yo tai, ŋisi ŋasuŋe pit-omi, ana kiena nalogena tai piun tania, pisape "Suŋe, visae okilia ovian imimi lia vena imimi ŋena mekilia melen, sa ga naŋa sumo na Yoane pian kiena nalogena lala vena alen, vera na wo vaŋisi."

² Ana Yesu taŋan, pisape "Pogaga, visae sinemiun leniena, akilia avisa sanini, avisave:

'Arimamimi, torokin kemua naŋa imimi mewatanon kioŋa kia wa.

Memlen mesape kioŋa navesuŋenena imi.

³ Mepiun tan ko, mesape ola kinanena van imimi ŋane a e legiena punu ga.

⁴ A oviewo kiamimi mlamulena viowa lala, komin imimi mepiewo ke la naŋa akila ke piowa pan imimi.

A ve oligan re suri la imi akilali manene imimi.' "

ŋakaiwa na viunen suria

⁵⁶ Ana Yesu pisape monar ve amaraun re viunen sur tan Ntewa, ana pisa ŋakaiwa tai pan la, pisape "Visae kolemallo koe yepe lilika tai, oilan ga kioŋa erau tai yal imi tol yo puŋa. Ana pe koŋa kinanen re si poli, ana monar okirir ova pun yuŋa tai naŋa ŋeke lavisin ko, monar oviun manene tania, ovisave 'Wolai, kiau erau tai pimi porun in ga nagane na wa, ana in na luŋau plas nena ga. In na pe kau kinanena re si naŋa nekilia nela van kan poli. ?Ko na koŋa kinanen tai toŋa ga okilia otaŋan van inu sumo wa? "

⁷ "Ana sanape, tesitom tesape yoko yaru nene kilia visataŋe visave 'Aa, ve okila re yuŋaena ŋarera sanene van inu. Opisu ke ne, mokotava rui, ana memio nin sisi la, moŋeke e ŋamimi tog rui, ana taŋatete si nesuŋal narui.' Ana peraga, yaru nene taŋatete visa sanene."

⁸ Ana Yesu yakol si visena van la, sape "Pona pogos tai yaru tai kilia sitom korenan ko, yepen mavin iila koena vanon ga ko na osike lavisinia. Ana visae ve omawan re naŋa oviun kaŋaran ŋa sanene vano vano-o, yoko yar nene monar la ya naŋa opiun ke ne van ko."

Yesu pisayu naviunen suri tan Ntewa

Matiu 7:7-11

⁹⁻¹⁰ Ana maran taaga e ŋakaiwa kiena ne Yesu nene, naga pisa ke sina pan la, pisape "Yaru naŋa piun ke suria, naga tol silaga, a yaru naŋa kale ke suria, naga ŋalia, a yaru naŋa sigariga ke mratava, pulutava pietava pan silaga. Visae sanene, yoko akilia awar ya naŋa apiun tan Ntewa, a alual ya naŋa akale ke puna, a mratava naŋa asuŋa asigariga ke ne, vietava van amiu. ¹¹ Visae naruŋa tai viso karia, viun narin ika naŋa teke ne, taŋatete ola loŋara vana, ¹² pona visae naga viun kopululus nen lakaporo naŋa teke ne, taŋatete ola logovi tai van kania. ¹³ Lelaga naŋa kam na ape yar viowa ga lala, ana amiu yar tai taŋatete kila sanene, asuŋa akekan ga naŋa ala suri wo la va narimiu la silaga. Sanene, pogos naŋa aviun tan Ari-mamiu nae ma e peni, naga kekara manene la a naŋa la Ninuna Wa van amiu naŋa ape narina lala."

Apisape Yesu miyuŋae ke ga e naŋareraena kiena ne Yermare

Matiu 12:22-30; Mak 3:20-27

¹⁴ Ana siraunia, aŋure yaru tai naŋa yermare pa e naga pimi puna Yesu. Yermare nene kila yar nena pe pis re poli, ana Yesu pilelua yermare naŋani petania, ana naga pis ruru sina, kila yar la naŋa apisu sur nene amilan paŋisi. ¹⁵ †Ana la ŋas apielue, ana apisalele kare Yesu ŋisa, apisape "Yar nene pile plan ke yermare lala e ga e naŋareraena naŋa suŋe kiena ne yermare lala, naŋa kiena kia Pielsipel, taŋan pania." ¹⁶ ††Ana la si ŋasa, la ŋena asitom piowa e Yesu, ana asuŋa akilalia, sinelan asape aŋareraena vena kila kile tai nae ma e peni avisuia.

¹⁷ Ana Yesu mloge kilale kiela sitomena lala, ana pisape "Visae suŋe tai, kiena yeririna la aliŋere la, naŋa laŋasia akawe laŋasia, yoko yuŋaena kiena ne suŋe naŋani monar loru. A visae uŋa tai, asuŋa aliŋere la, naŋa laŋasa asape aŋene plan laŋasa, yoko la nene taŋatete asu ruru pog tai. ¹⁸ ?Sa ŋena nini, visae yermare kiena ne Yermare Lego la asuŋa amliŋere la ke rui, ana yoko nasuŋenena kiena ne Yermare Lego suŋalu ve sanape ne? !Kam na apisa ke sur pa sanene narui, asape in na nesuŋa noŋene plan ke yermare lala e naŋareraena kiena ne pupia yermare naŋa Piel-sipel, ana taŋatete nena ve sa nene ŋisa! ¹⁹ ?A visae ve sa kemua naŋa apisa, ana komin ya naŋa kam la ŋasa asuŋa aŋene plan ke yermare? ?Ane taŋan ŋareraena nene pan la, pona yermare ŋa nene yo? Popon sa kiamiu nalogena la naŋa aŋene plan ke yermare lala aloge kiamiu visena la nene. ²⁰ Ana peraga, apis pe po re nene poli. In na nesuŋa nepile plan ke yermare lala e ga e naŋareraena na limana Ntewa, a sur nene na kana kinsa sane navesuŋenena kiena ne Ntewa sike likan amiu rui.

²¹ †!Apisu ke ne! Sa naŋa visae pupia yar ŋarera tai, naga war kiena pupia suri na mara lala, naga suŋa ki-

† 11:15 Mat 9:34, 10:25 †† 11:16 Mat 12:38, 16:1; Mak 8:11

rawo ruru ke m̄ana yuṁa. Ana sur kiena ne yar nene su ruru ga suṁa e kiena kove. ²² Ana Yermare Lego kiena yuṁaena naga sa ga nene. Visae yar m̄arera taḗena imi naḗa m̄arera laa taulu naga sane, yoko lalua akila m̄a mara vano naga taulu Yermare Lego, ana yoko kilia war plan kiena sur na mara lala, naḗa naga ḗasine ḗesania, a yoko naga kilia war make sur la naḗa sike loyuṁa e kove nene ve kiena, ana liḗere va kiena yeririna lala.

²³ †“Yaru naḗa pe taveve in re poli, naga sane suwo in ke ne, a yar naḗa pe miyuṁae re amio in poli, vena moure kiau yeririna la aim lele taaga, naga suṁa m̄ene tetain la ke ne.”

Ninuna viowa kilia wasuḗe sina imi

Matiu 12:43-45

²⁴ Ana Yesu pisa m̄ena ga, pisapenua “Pogos tai, pog naḗa aṁnelua yermare e yar tai, yermare nena kilia va yoṁarua vena kaleli yo tai naḗa va se ea ve m̄ana uṁa. Ana visae ve lual re, yoko naga visavenua ‘Aa, yoko neto li si e m̄au uṁa marua na sumo.’ ²⁵ Ana pogos naḗa pitomi, yoko naga lual sane akilavan ruru ga m̄eke na, akila ruru make sur la e yuṁa naḗa ḗisi rui. ²⁶ Ana yoko naga va were si yermare taḗena la ve olua naḗa apiowa manene laa taulu naga sane atom amio, ana yoko ava si asike los nen yar nene. Ana yar nene nanua sumo kiena malena piowa, ana siraunia kiena malena piowa manene laa sane.”

Mrapa na tolen kekarena naḗa lelaga

²⁷ Ana e pogos nene, sira tai sike amio la naḗa apisu ke sur la nene, a naḗa amloge ke visena kiena ne Yesu lala, ana sira naḗani kekaran paḗisi. Ana pion mane-ne, pisape “!A kee, anoṁa naḗa ḗar ko, a mla yu pan ko, navisa ruruena kiena ne Ntewa keviu paḗisi pania, naḗa naga ḗar sisi tai sane ko.” ²⁸ Ana Yesu pisataṁea, pisape “Ee, nanene na lelaga, ana nevisa van ko, ne-sape navisa ruruena kiena ne Ntewa va ve keviu manene laa sanene sike e yar ai naḗa logear visena lala kiena ne Ntewa, a naḗa kila ya naḗa naga sinenania.”

Yar la naḗa sinelan visuen kile

Matiu 12:38-42; Mak 8:11-12

²⁹ ††Ana e pogos nene, ḗina la naḗa amiagogon ke Yesu asuṁa apim la mok manene laa narui, ana Yesu kilia m̄a naḗa sane la moki naḗa apimin ga avisu kiena kile lala, ana pis pan la, pisape “In na nepisu sane lus na yeririna nanagane lala la apiowa laa. La sinelan asape avisu ga kile lala, ana peraga, Ntewa taḗatete nena la kile tai van la vena avisuia. Ana kile kiena ne navisawalena Sona nanua sumo, naga ga nene akilia avisuia. ³⁰ Ntewa mligan Sona, naga sane kile tai kiena ne la nae Ninive nanua sumo, ana naga mligan m̄ena inu Narina ne Yeririna nepimi sane kiamiu kile na nagane tai.

³¹⁻³² “Ana le Ninive la nanua sumo amloge visena kiena ne Sona, la apilopu la e pogos nene, a yoko la nene asuṁalu ase e legiena na liḗereena, la avisa lologia kiamiu naviowaena, komin yar tai naḗa naga to laa metavan Sona naga sike amio amiu, ana pe apilopu amiu re nena ga.

“A nanua m̄ena sumo naḗa sira kawa tai pe ḗarin suḗe tai naḗa molue e kiena purvanua naḗa sike koperin paḗisi, pitomi tano vena loge visena na manmaruaena lala kiena ne yermarua ḗarin Suḗe Solomon. Ana sira kawa m̄ena naḗani yoko naga suṁalu se e legiena na liḗereena nene ana visawal ruru nena kiamiu naviowaena lala, komin naḗa yar tai naga to laa metavan Solomon naga sike amio amiu, ana pe sinemiun re nena naga poli.”

ḗakaiwa lua e lepas na kapi vivaga

Matiu 5:15, 6:22-23; Mak 4:21; Luk 8:16

³³ †Ana Yesu pisa m̄ena, pisape “Pogos naḗa tesilan kapi vivaga, ve tesilan re ga ḗisi na teva towarwan m̄eke e ḗiliḗili tai e porotano, pona takalo si e piaki tai, ana tesilania vena tetelan to metava, vena visae yar imi loyuṁa ana lual naḗa kapi vivaga nene tegoli make nena yo.”

³⁴ Ana Yesu pisa m̄ena, pisape “Kilamaran yar naga sane yo taaga ga naḗa yomerava pimi ke loyuṁa e tas-nena. Sanene, visae kilamaraṁa merarava ruru wo, visuru ruru nena sur lala, yoko ve sa naḗa tasneṁa pulemamaga nena e yomerarava. Ana visae kilamaraṁa viowa, pinaia sur la punu ga naḗa suṁa pisuia, yoko ve sa naḗa losineṁa pulen nena yemalolo. ³⁵ Visae sanene monar avisuar ruru amiu, vena kapi vivaga naḗa teke e losinemiu ve imi re si ve sa yemalolo. ³⁶ A visae losinemiu la ulen ruru luen ga kapi vivaga silaga, naḗa ve narin malo re nena tai teke ea, yoko kiamiu malena tego ruru nenaga, tegoli make yo punu ga.”

Yesu pis m̄arera pa li nasumonon nalotena lala

Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 20:45-47

³⁷ Yesu pis m̄a pa ḗina la pa sanene, ana Varasi tai naḗa toṁa miyagogonia pisa pania pisape yoko were va m̄ana, kila kinanen tai vania. Ana amio Yesu apano, ana pog naḗa kinanena su ruru pa sike na, ana Yesu pa totano e lelen kinanena. ³⁸ Ana e pogos nene, Varasi lala la sane monar atarar m̄arera navisaluaena tai naḗa sane yar monar taveve mrapa laḗasa nakevanen limana, ḗisi na kilia kinana. A Varasi naḗani sitom pisape Yesu naga pe yaru wa tai, naga monar kila ve sa naḗa kiela ḗelaga m̄arera nene pisa, ana pogos naḗa pisu sane Yesu pe sitom manene re kilaen poli, naga milan manene paḗisi. ³⁹ Ana Suḗe pis pa yar naḗani, pisape “In na nekilia make kiamiu ḗelaga le Varasi la rui. Amiu na sinemiun manene asape akevan ruru m̄amiu piala amio kiamiu pialora la silaga, ana apilaven paḗisi, asitom ke asape kam na amekik paḗisi ne, a ape yar wa. Ana pupia kororaki sike e amiu na wa, komin losinemiu lala pulen kilakotaliaen yaru, a

† 11:23 Mak 9:40 †† 11:29 Mat 16:4; Mak 8:12

‡ 11:33 Mat 5:15; Mak 4:21; Luk 8:16

nakila kareen yaru, a þelaga viowa la ne sanene. ⁴⁰!E, ve ave wowe re sanene! ?Pe apisu kilale re naþa asape Ntewa nene naþa si make sur na vanua e sur punu ga, naga si mēna loyuřna na sur make ga, ana po paþisi naþa visae akila yepas nemiu la punu ga ikik ruru nena wo lelaga, vanua amio loyuřna. ⁴¹ Sur nowo la naþa asuřna akokonia manene ke e kamiu pialora amio mamiu piala lala, visae aliþere re ga laþas va yar la naþa limala plasía, vera na wo na wo. Visae ve sanene, pona yoko avisu kiamiu sur la imi ikik ruru yo rui, ana ve ařnareran re si kilaen kiamiu þelaga taþena laþasia.”

⁴² Ana Yesu pisayu þelaga navisokanena kiena ne li na sumonen na lotena lala pa laa sane, pisape “!Amiu le Varasi lala, o! Akila kare amiu paþisi wa, yoko viowa manene laa van amiu. In na nekilia řna naþa apisuar ruru ke silaga, asape visae awar kamiu kinanena ve lualima, yoko monar tai va e yuřna řmana Ntewa, sa naþa navisaluaena suřna pisa, a asuřna akila ke sanene e kamiu sur punu ga, pano-o tol řmana narin řmas nen kapis lala a sur řmana la naþa sane mrasil. Ana sur kerkeviu la naþa navisaluaena pisa, kam na pe asitom re nena poli, sa naþa pisape monar amesmes ruru wo, a monar sinemiui si Ntewa a yar taþena lala. Visae sinemiun uararen narin sur la nene řmarera, naga pogaga, ana pupia sur kerkeviu la nene popon visae asuřna akila ga rui, ana pe akilali re nenaga.

⁴³ “!Amiu le Varasi lala, o! Akila kare amiu paþisi wa, yoko viowa van amiu vaþisi. Loyuřna e yuřna na leniena lala, sinemiun asape ato luen ga tano e lelen yerka wa lala, a visae ayaloro e marana yeririna lala, sinemiun asape monar avatanon amiu, avio ruru amiu, avisave ‘A ke, navianena wo, pokolulagi!’ ⁴⁴ Yoko viowa manene van amiu vaþisi, komin naþa kam na sane suri korena ga, kam na sane lotap marua la naþa yaru la sinela þesan rui, ana amialor ke ga meta ea, pe apisu kilia re asape suri kona tai menunu řneke tano e poli.”

⁴⁵ Ana e poglis nene, yar tai naþa pe manmarua ruru e navisaluaena, naga řmana suřna miyagogonia, ana mloge sane visena kiena ne Yesu tol ruru naga amio řmana la naþa amiyuřnae ke sane naga, ana pisape “!Navianena, nemloge sane sinořman osape ovisa kare imimi towe řmana ga!”

⁴⁶ Ana Yesu pisatařnea, pisape “!Ee, yoko viowa řmana van amiu li navisaluaen lala! Asuřna apisir plan ke sina narin navisaluaena lala e lepas nen nalotena silaga, sane sur urmi la naþa asuřna akuanpolo sike e řmasin yar lala asape monar awaria, ana amiu, asuřna ga sanene, pe akululun re nena mrasilmamiu tai vena akilali naþa aiila la. ⁴⁷ Yoko viowa nena van amiu, komin naþa kam na asuřna amiyowauia ruru ke tampona kiena navisawalena la kiena ne Ntewa, ana amiu na maran taaga ga sa ke repimiu marua la nanua sumo, naþa la ke narui naþa ařne mořnar navisawalena la nene. ⁴⁸ Kam na amio la nene maran taaga, komin nanua sumo, yermarua la nene la ařne mořnar navisawalena lala, ana nanagane kam na akekaran ke

yuřnaena ken la nene, kam na asikol ke si ne naþa asuřna amioa ke kiela tampona lala.

⁴⁹ “Kam na sane na visena na manmaruaena kiena ne Ntewa naþa pisa nanua sumo, naþa pisape ‘Yoko neligan kiau navisawalena lala a kiau li nalologena lala imi van la, ana yoko akila kare la, pona yoko awe mořnar la.’ ⁵⁰ Visena nini, kana kinasa sane yoko kam ke narui naþa akus nakoena kiena ne naweřaren navisawalen la punu ga naþa repimiu na sumo lala ařne mořnar la, siar e nasiaren purþes nen yomarava nini. ⁵¹ Naga nene siar e Epela nene, pimi tol Sakaraea naþa repimiu la nene ařneřmaria likan wonta amio yo wa loyuřna e yuřna wa řmana ne Ntewa. Lelaga nane nevisa van amiu ne, sane nakoena na kuruta kana navisawalena lala kiena ne Ntewa sike e kam nanagane.

⁵² “Ee, piowa pan amiu yaru na kilia ruruen navisaluaena lala, komin kam ke naþa amlawan ki na pulutava na kiliaena, ana kam na pe apa re si loyuřna e poli, a asuřna asuwo ke mrapa pan yar taþena la naþa sinelan asape ava loyuřna.”

⁵³ Ana Yesu pisa pa visena la nene, molue petan yuřna nene pano, ana navianen navisaluaena lala amio Varasi lala sinela mlæan naga paþisi, naþa sinela mimi kar paþisi. Ana la apanon Yesu silaga, asuřna akuan ke visen řmarera a naviunen řmarera la pania vena ayurli naga, ana akilali řmana naþa asape naga visa visena laþasa naþa ve mesmes re. ⁵⁴ La apanon Yesu sa naþa naga pe sur tetan tai, komin naþa sinelan asape alual kiena visena laþas naþa torokin aliþere naga vanonia.

Navisawanena lala naþa tapolou yoko aim akate e yometava

Matiu 10:26-27

12 [†]Ana þina la apim ke puna Yesu na wa, la ataulu manu mok liu, a poglis naþa apim ke lele taaga sanene, yo ve tokaki ga, a asuřna apieyepal kare ke ga lala lala. Ana pogos naþa Yesu pe pis re pan la poli wa, pis þesan pa kiena nalogena lala, pisape “Kam na avisuar ruru amiu e þelaga viowa kiena ne Varasi lala, komin naþa la asuřna apivis ke ga e gola, la asuřna apis vilave ke sanene, ana apisokan ga ne. Þelaga viowa kien la nene kilia va tolkare yar taþena lala, sa naþa is na kilaparavi naga ve tokak ga ana þarmake puluyavi na kilaparavi nene veraga. ² ^{††}Sur viowa make ga naþa yar la ne sanene asuřna amiyuřnaen vinaun ke na, pona naþa apisawan ke ga, yoko amolmolue e yo metava na wa, vena yar punu ga akilia. ³ Visena ya naþa yar pisa ke ga e yemalolo, yoko monar aloge sina ko legiena, a sur la naþa yar pisa mumun ke ga řmana loyuřna, yoko monar avion manene si va metava e maran yar make ga, vena yar make ga akilia aloge.”

Nalogena kiena Yesu naga monar ve maraun re yaru

Matiu 10:28-31

⁴ Ana Yesu pisa řmana pa kiena nalogena lala, pisape “Erau lala, nevisa van amiu sanini, nesape ve amaraun

† 12:1 Mat 16:6; Mak 8:15 †† 12:2 Mak 4:22; Luk 8:17

re la naþa akilia aweþmar ga tasnemiuru mare, ana sirau-
nia taþatete si akila sur tai va ninumiuru. ⁵ Ana in na
sineun nesape nevis ruru van amiu nesape yoko ama-
raun yar ai? Yoko monar amaraun nena Ntewa, naþa
naga kilia kilaþmar þesan tasnemiuru sumo, a siraunia kil-
ia kuan ninumiuru vito e lele na logeen viowa. Lelaga þa,
yar ne nanene na monar amaraunia. ⁶ Ana visae ama-
raunia, yoko taþatete si amaraun sur tai, komin Ntewa
na suþna pisuar ruru amiu mþaga, sitoþmal amiu mþaga.
Asitomli narin ninlaea la naþa la moki kar ga asike ne,
sa ga kororaki, a yar la asuþna aþiliwilin ke la lima e ga
e narin varu tai, ana Ntewa naga sitoþmal make la ga
peve taaga silaga, pe sinen þesan la re nena poli. ⁷ A
vilþarimiu mþena lala, moki paþisi, ana naga polo make
vilþarimiu la peve taaga na sike ne. A Ntewa na pisu
amiu na po paþisi, taulu ninlaea la nene, ana yoko vi-
suar amiu e sur punu ga na kiamiu malena lala."

Yar naþa pisawal pisape naga pe kiena ne Yesu

Matiu 10:32-33, 12:32, 10:19-20

⁸ Ana Yesu pisape "Yar a naþa pisawal e maran yar
lala pisape naga pe kiau tai, yoko inu Narina ne Yeriri-
na inu mþena nevisawal e marana ne navisi lala nae ma
e peni nevisave yar nene naga pe kiau. ⁹ Ana yar a
naþa pisawal e maran yar lala pisape pe pe kiau re
poli, yoko inu Narina ne Yeririna inu mþena nevisawal e
marana yar lala nevisave yaru nene na pe pe kiau re
poli.

¹⁰ † "Mlamulen viowa amio visen viowa lala, a visena
naþa kila kare inu Narina ne Yeririna, Ntewa kilia viewo
ke yar vanon na wa. A yar naþa kila kare sur wa kiena
ne Ninuna Wa, pisayu yuþmaena kiena ne Ninuna Wa
pisape Yermare Lego ga miyuþmaena, yar na sanene
Ntewa taþatete viewo pogos tai."

¹¹ † "A visae pogos laþasia, yar la sinela kar amiu,
yoko avis van amiu. Yoko akilia aure amiu ava asuþmal
ase maran yerikawa lala na yuþna na leniena, pona ku-
mali, ana ve asitom manene re avisave yoko akilia
avisataþme la ve sanape ne, pona yoko avisa visena ya
na van la ne. ¹² E nena e aora ga nene, yoko Ninuna
Wa ga iila amiu, vian amiu e visena ya naþa akilia
avisa."

þakaiwa na yaru na sur moki naþa pe sitom ruru re kiena malena poli

¹³ Ana yaru na þina nene tai pion ke pa Yesu, pisape
"Navianena, wolai suþna kila kare in ke ne, pe mliþere
ruru re lalimana arimamimi pan in poli. Popon ovisa
vania monar kila mesmes ga van inu."

¹⁴ Ana Yesu pisataþmea, pisape "Peraga yaru, sur
nene ve in re na nekila. In na pe nepe yar na liþereen
re yar poli." ¹⁵ Sanene, Yesu pe kila re sa naþa yar nene
pisa poli, ana mla visena tai pan la e lepas na sine-
sunen manenea. Naga pisape "Monar avisu ruruia, pe
pon re avieluen manene yar taþena la poli, sinemiun
manene laa asape awar kiela sur lala. Kieta malena pe

† 12:10 Mat 12:32; Mak 3:29 †† 12:11 Mat 10:19,20; Mak 13:11;
Luk 21:14,15

sur re e sur moki la naþa towar poli, ana kieta malena
na suþmal ga sike e sur taþena."

¹⁶ Ana e nene Yesu sikol kiena visena pa laa sane, na-
ga pisa þakaiwa tai pan la, pisape "Yar na sur moki tai,
kiena porotano keviu paþisi, a po mþena paþisi, ana
kana lokove la þar kinanen moki paþisi. ¹⁷ Ana yar
naþa pisu kinanena la nene, sitom þele narui, pisape
yoko naga kila ve sanape ne, yoko ligan ruru kana ki-
nanena la nene su pe ne, komin kiena yuþna na kina-
nena lala a kiena yo taþena la puleule make rui. ¹⁸ Ana
yar naþani pisape "Yoko nowe plan ga kiau yuþna na ki-
nanena na urmarua la nene, ana nekila si urviu laþasa,
naþa akerkeviu laa sane, atorokin kinanen make la
nene amio kiau sur moki taþena la naþa sike ne. ¹⁹ Po-
gos naþa nekila pae, yoko nevisave in na sane in ke
narui, in na nopo laa narui. !Lelaga þa, yoko neloge wo
vaþisi! Kiau sur moki la nene, yoko nakan la mþa
sanene vano-o, la avisuar ruru inu e kas ve moki. E po-
gos nene, in na taþatete si neyuþmae narui, yoko in na
nakan ga ya naþa in na sineunia, yoko nomun korena
ga suria, sane nesu luen ga e malena wo narui."

²⁰ "Yar nene sitomiyu ke sanene pano, ana mninue
ga, naga ke naþa Ntewa kila ruru ke sape vis van
narui, visave "Peraga yaru, ko na ope wowe ga. Yemalo
ga nini, nesape nelalua si kioþma malena vetan ko. A
kioþma sur moki la naþa oþmareran omiyuwon polo pe
kioþma sike ne, yoko a ne ve kiena si narui?" "

²¹ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Yoko ve sa ke nene
narui va la naþa amiyuwon polo ke kiela sur lala, la
ape yar na sur moki e yomarava nini, ana la pe ape yar
na sur moki re nenaga e lepas kiena ne Ntewa."

Yesu pian la sanapen yar naþa sitom manene kiena malena

Matiu 6:25-34

²² Ana Yesu pisa mþena pan kiena yeririna lala, pisape
"Visae sanene, in na nevisa van amiu, nevisave, pe pon
re kiamiu sitomena la ulen manene kiamiu yuþmaena
na visuar amiu en ga la poli, naþa apiuviun ke asape
"Yoko telual kata kinanena pe ne?" pona "Yoko tetol
mþata kulmrae na yenen sanape ne?" ²³ Sitomen la nene
pe mesmes re poli, komin kiamiu malena naga to laa
metavan kinanena, a yepemiuru na to laa metavan
kulmrae. ²⁴ Asitomli sako la ne akaka kar ke la ne. La
nene pe amapla re lokove po, la pe apanon re aþar ki-
nanena pimi po, a pe lelen kala kinanena re tai naþa
awarpolo se poli. Ana Ntewa pagan la ke ne, a e kiena
navisuena, naga pisu amiu ato manene laa metavan
manu la naþani, ana naga monar visuar amiu manene
laa na wa taulu la. ²⁵ "Asitom asape yar naþa naga sit-
om manene laa kiena malena naga kilia kila kiena
malena naþa plas imi ve piavi li laa sane?" ²⁶ Peraga, pe
sa re nene po, komin naþa kam na taþatete akila narin
sur tai ne sanene, po pon kam na ve asitom manene
re sur taþena lala e kiamiu malena.

²⁷ "Asitomli meme tanea la ne pitotovi kar ke ga la ne.
La na pe amiyuþmae re poli, a pe asuluwo re mþala
kulmrae la poli. Ana nevisa van amiu, þarin suþe

Solomon nanua sumo, naga pe yar na sur moki a naga kiena sur make ga, ana m̄ana kulsota pe miyowau ruru re poli sane meme la nene. ²⁸ Meme la nene na legiena taaga ga, yoko peni ga na asikapi la, ana Ntewa suṁa miyowauia ruru la paṁisi. ?Ana asitom asape yoko taṁatete Ntewa war kulsota van amiu? Peraga, kam na pe apiawa re nena m̄arera e naga poli.

²⁹ Komin sur ne la na nene, pe pon re sinemiu ulen manene sitomena, naṁa asape ?Sanape na yoko tek-inana, pona tomun suria, pona telual m̄ata kulsota? Pe pon re asitom manene sur la sanene poli. ³⁰ Ee lela-ga ṁa, yar make ga lala na purvanua kerkeviu na yomarava nini la asuṁa asitom manene sur la ne sanene silaga, ana amiu na, Arimamiu kilia pa rui sape yoko monar awar sur la nene. ³¹ Sur naṁa asitom ṁe-san ve keviu e kiamiu malena, naga navesuṁenena kiena ne Ntewa. A visae akila sanene, yoko naga la m̄ena sur taṁena la nene van amiu. ³² Lelaga ṁa, kiau narin sipsip lala, Arimamiu sinenan manene paṁisi sape taṁan amiu aimi avesuṁen kiena yeririna lala, ana kam na taṁatete sinemiu konan sur tai, yoko suri punu ga woga ga van amiu.”

Yar naṁa naga pe yar na suri moki

Matiu 6:19-21

³³ Ana Yesu pisapenua “Po pon auliwilin plan kiamiu sur la nene, awar kana varu la va van la naṁa limala korena vena aiila la. Visae akila sanene, sa naṁa aṁar ke kiamiu pupia karo tai naṁa m̄eke ma e peni, naṁa taṁatete viowa pogos tai, a akokonia ke kiamiu sur moki paṁisi pito ke ea, naṁa akilia awasinea, naṁa yar navinauena taṁatete si warlua vetan amiu, naṁa kirara la taṁatete si akila karea. ³⁴ Popon sane kam na kiamiu sur nowo la ve moki sanene su ma e peni, komin naṁa yoko kiamiu sitomena lala sulue ga e yo nene naṁa kiamiu sur nowo la sike ea.”

Nalogenena la monar asu ruruian naṁa Suṁe wasuṁe sina

Matiu 24:42-51; Mak 13:33-36

³⁵⁻³⁶ Ana Yesu pisa m̄ena pan la, pisape “Monar asu ruru silaga vena kiamiu Suṁe imi m̄alivin amiu. Kam na monar ave sa yar na yuṁaena kiena ne yerikawa tai, naṁa mligan la vena va e talopaena tai. A amiyowau ruruia, a asilan kiela kapi lala, asuṁalu ga asuṁa ga, ana pog ya naṁa kiela yerikawa imi m̄alivin la, sigariga mratava, ana la asu ruru asike rui, akilia avietavan veraga. ³⁷ Pupia navisa ruruena sike e yar la naṁa amiyuṁae sanene, pogos naṁa kiela yerikawa pimi m̄alivin la, ana asuṁate m̄a naga, atavilo ga asuṁa ga. Yokorena kiela yerikawa kekarana la vaṁisi, ana yoko naga va yowau, siraunia imi ana la aillan ga naṁa vio la vena atotano e kana lelen kinanena, naga pivion kala kinanena tanea nene. ³⁸ Pe sur koren ga visae yemalo rui, pona pa ko yepelilika la ne, pona lavis lakaporo kokoreko, ana visae yerikawa naṁani imi lual kiena yeririna la atavilon ke sanene wa, ṁisi na naga kila wo manene laa van la sane wa.

³⁹ †“Ana maran taaga sina ga, visae yar tai kilia ruru pogos naṁa yoko yar na vinauena tai imi m̄ana, yoko yar nene taṁatete ligan m̄ana yuṁa ana va koyo tai, ana naga monar su ruru ga suṁate m̄aga. ⁴⁰ Ana visae sanene, kam m̄ena monar asururuia, asuṁate naṁa inu Narina ne Yeririna neim noṁalivi, komin naṁa yoko neim noṁalivin amiu sina e pogos tai naṁa pe yar tai kilia re poli, pona sitom ke sape yoko nowasuṁe inu ea.”

ṁakaiwa na yar na yuṁaena naṁa kiena yerikawa ṁasuṁe si pimi

Matiu 24:45-51

⁴¹ Ana Pita piun tan Yesu, pisape “?Suṁe, ṁakaiwa naṁa opisa ga na wa, opisa ga pan imimi imimi kioṁa li nalologena lala, pona pe kien yaru make ga?” ⁴² Ana Yesu pe pisataṁe ruru re poli, ana pisataṁe a ṁakaiwa tai.

ṁakaiwa nena sanini “?Visae yar na yuṁaena tai, naṁa naga pe manmarua ruru ea, a naga ṁuarar ruru yuṁaena nene, naga yuṁae sanape? Visae kiena yerikawa ligan yo vena va perina, ana yerikawa naṁani ligan kiena yuṁaena lala se e limana. Ana yar nene naga visuar ruru yar na yuṁaena taṁena lala, yoko uarar ruru yuṁaena la nene. ⁴³ A pogos naṁa yerikawa wasuṁe sina, yoko lual sane yar na kiena yuṁaena naṁani, suṁa ṁuarar ruru ke yuṁaena la naṁa na wa. Ana e pogos nene, yar na yuṁaena naṁani kilia loge wo vaṁisi, ⁴⁴ komin yoko yerikawa naṁani ligan make kiena sur la e limana ne. Ee, a yoko Ntewa m̄ena ga kila ve sa ke ga.

⁴⁵ “Ana visae yar na yuṁaena naṁani yuṁae viowa ga, ana pogos naṁa kiena yerikawa mligan yo pa sike perina, yoko naga sitom visave ‘E, yerikawa nene pa sike gare piavi laa narui, pona ve imi re si yo.’ Ana yoko naga suṁalu kila viowa va kiena yar na yuṁaena lala, pona sira na yuṁaena lala, a yoko naga suṁa kinanan kilavaru kiena ne yerikawa naṁani, a va mun luen ga wii e legiena punu ga. ⁴⁶ Ana yoko yerikawa naṁani wasuṁe sina e legiena tai naṁa yar na yuṁaena nene ilan ga, e pogos tai naṁa yar nene pe sitom re pisape yoko imi e poli. Ana yoko yerikawa naṁani la pupia nakoaena tai van yar nene, naṁa yoko kila naga va sike e yo kiena ne ṁarm̄arera lala.

⁴⁷ “Yar na yuṁaena naṁa kilia ruru ya naṁa kiena yerikawa sinenan pisape monar kila, ana siraunia naga pe kila re poli, yoko awe kare naga vaṁisi. ⁴⁸ A yar na yuṁaena naṁa kila piowa sane popon awe kare naga, ana komin naga mninue ga, yoko taṁatete awe manene naga.

“Yar naṁa Ntewa mla keviu pania, Ntewa sinenan pisape visu yaru nene yuṁae ve keviu m̄ena amio. A yar naṁa visae yar la amligan sur la moki se limana, yoko aviun ke sina sur ve moki vana va laa sane na wa.”

Yesu pe purĕes nen yar na kaween yaru

Matiu 10:34-36

⁴⁹ Ana Yesu pisape “In na nepimin nena nesape neligan kapi e yomarava nini, a popon manene visae kapi nene vivaga rui, ana pere wa. ⁵⁰ †Ana pupia yuĕmaena tai sike vamon inu wa, vena in na monar neva nowar-poyo ea, a nanagane in na nakawean in manene ke vanon rui. Popon sur nene imi vilaga, vena nekilia nekila makea. ⁵¹ ?Kam na asitom ke asape in na nepimin nekila sa naĕa pupia suĕmare imi sike e yomarava? Peraga, in na pe nepimin re neligan suĕmare e poli, ana in na nepimin nekila ŕelaga na viaĕaena imi ve keviu. ⁵² Siar nanagane, pona e uĕma tai, yar la lima asike ea, ana yoko la ve telu aviaĕa vetan la ve lua, pona la lua aviaĕa vetan la ve telu. ⁵³ Yoko yar la asuĕma aviaviaĕa, naĕa yoko ĕnee lala akawe arimala lala, arimala lala akawe narila ĕnee lala, a anela lala akawe narila sira ĕnee lala, a sira ĕnee lala akawe anela lala, a yoko anen simem lala yoko akawe sira la naĕa atalopa amio narila na yerĕmene lala, a yoko sira la naĕani akawe anela simem la nene.”

Monar avisu kilale kile na pogos kiena ne Yesu

Matiu 16:2-3

⁵⁴ Ana Yesu pis sina ga pa ŕina lala, pisape “Pogos naĕa ita tevisu pupia malo ĕneke e yo naĕa lagi molue ke kom ea, tekilia tesape ŕisi na yua wowo, a ve ve pi-avi re yoko yua nene imi. ⁵⁵ A pogos naĕa visae teloge kieta lagi ura yui, nanene na tekilia tesape yepisusun vaĕisi ne, a yokorena monar ve sa ga nene narui. ⁵⁶ ?Nanene narui, nane asuĕma apisu kilale ke kile lala na sinapane a na yomarava nini narui, avisave yoko pogos ve sanape pona ve sanape, ana sanapen naĕa pe apisu kilale re kiau kile la poli, na pupia pogos nanagane naĕa nesike nemio amiu ea? ?Pona kam na yepemiu mavin ga visu kilaleen yo? Aulai, kam na apilaven manene laa kiamiu visen koren la nene paĕisi wa.

⁵⁷ “Popon kam akilali naĕa akilia towe laa narui sane mrapa ya naĕa mesmesun alilua. ⁵⁸ Visae pogos tai oveveyun sur tai omio yar tai, ana naga sinenan pisape were ko ova osuĕmalu ose marana ne yar naliĕereena, popon okilayonli naĕa vena ovis ruru omio naga sumo wa, pogos naĕa pe atol re kumali poli wa. Visae peraga, pona naga ligan ko e limana ne yerka wa na liĕereen yar yo, ana yerka wa naĕani pona naga ligan ko ĕnea ova e limana ne yar na taren yaru lala, a yaru na taren yar lala pona aligan ko e yuĕma nakoena yo. ⁵⁹ Lelaga, nevisa van ko sanini, nesape visae sanene, yoko taĕatete si omolue e yuĕma nakoena, vano-o oul plan make kioĕma nakoena sumo wa, ŕisi na okilia omolue sina.”

“Ana visena nini pe lelaga e kiamiu malena na yomarava nini, a pe lelaga ĕnea e lepa na pun amiu amio Ntewa.”

Visae ve ovilopu ko re yoko omare

13 Ana yeririna laĕas naĕa asike e pogos nene, la asunyu pa Yesu e lepa kiena ne le Kalele laĕasia, naĕa yerka wa nae Rom naĕa ŕaelat kila ŕelaga pi-owa tai pan la. Apisape “La nene, asike e Yuĕma Wa ĕmana ne Ntewa, ana pogos nena naĕa amlotun ke Ntewa akila kuĕaĕaena pania, ŕaelat la apim amial moĕar la. A la aĕalelar kuruta kan la nene amio kuruta na kuĕaĕaena nene naĕa la asuĕma akila ke ne.”

Ana pogos naĕa apisa sur nene pa Yesu, la asitom pa rui asape sur viowa nene naĕa pimi ĕmalivin la nene, pona nakoena kiena ne Ntewa tai nene yo komin kiela sur viowa laĕas naĕa akila. ² Ana Yesu pisataĕne la, pisape “?Kam na apisu le Kalele la naĕa kiela mare-na piowa sanene, asitom sanape? ?Pona kam na asitom ke asape la nene na ape yar viowa la lala, taulu le Kalele taĕena lala, pona kiela nakoena ga? ³ In na sineun nesape nevisa van amiu nevisave peraga, pe sa re nene poli. Ana kam na monar avisuar ruruia, komin visae ve avilopu amiu re, yoko kam ĕnea amare e ŕelaga tai ve sa ke nene. ⁴ A kam na asitomiyuli ĕnea yuĕma na kirakiravaena naĕa ĕneke e pulkumali naĕa Siloam. Naga mon manene metava paĕisi, ana poglis nanua mloru ne, ana kowar yar lala, la lualima taaga pa ore lu [18] amare. ?Sanapen la nene? ?Pona kam na asitom ke asape la ĕnea apiowa laa taulu le Yerusalem taĕena lala, pona nanene na sane kiela nakoena ga ne? ⁵ Ana peraga, naga ĕnea pe sa re nene poli. Ana in na nevisa si van amiu, kam na monar avisuar ruru amiu, komin visae ve avilopu amiu re, yoko kam ĕnea amare ke ga e ŕelaga tai ve sa nene.”

Ĕakaiwa na purpiliva naĕa pe ŕar re mras poli

⁶ Ana Yesu pisa sina ŕakaiwa tai, naĕa pisa sanini, pisape “Yar tai, kana purpiliva tai kapuru sike e kana lokove. Ana pogos tai yar naĕani pimin purlaki nena, sinenan pisape visulia ŕar ĕna mrasa pona peraga. Ana pimi pisulia, ĕmal purlaki naĕa pe ŕar re nena mras poli. ⁷ Ana pis pa yar naĕa pisuar ke kana lokove, pisape ‘Nanagane tol kas telu narui naĕa nepimin nakale mras nen purpiliva nini, ana peraga. Sineu maren rui, naga mono korenan ke ga yo wo nene, yoko otelua ga vano.’

⁸ “Ana yar nene sinen miye purpiliva naĕani, pisa pa kiena yerka wa, pisape ‘Visae sanene, yoko teliganli mon ĕna tol si kas ve taaga. Yoko nekilayonli naĕa nekila ruru sumo, yoko nekilivi purĕesa, a yoko nokoven sin puluk laĕas va ea vena kila kapur wo. ⁹ Ana visae kapur wo, war towe ĕna mras laĕas e kas na sirau, yoko kilia suĕma ga sanene, ana visae peraga, naga narui yoko otelua ga na wa.’”

Ana ŕakaiwa nene pisayu ke sape narin pulmas teke ga wa naĕa yaru la akilia avilon la, visae peraga, yoko Ntewa la nakoena van la.

† 12:50 Mak 10:38

Yesu kila ruru sira marua tai e Legiena Wa

¹⁰ Ana e Legiena Wa tai, Yesu suŋa pian ke yeririna lala loyuŋa e kiela yuŋa na leniena. ¹¹ Ana e yo nene, sira marua tai suŋa ea, naŋa ninuna na maiena viowa sike ea. Ana ninuna nene kila naga pa tol kas lualima taaga pa orelu [18] rui, kila mŋasina ne sira nene pulu nena paŋisi, naga suŋalu mesmes ŋele sina. ¹² Ana pogos naŋa Yesu pisuia, pio pimi, pisa pania, pisape "Sira marua, nevisa sanini, nevisave ko, inanena naŋa piar ko ke ne, ligan ko ga nanagane." ¹³ A Yesu mligan limana tea amio visena nene, ana mŋasina pimi po ruru veraga e nena e pog naŋani, ana sira naŋani mloge po paŋisi, mieluar Ntewa.

¹⁴ Ana nasumonen na yuŋa na leniena naŋani sinen kar Yesu vanon naŋa kila ruru sira naŋa e Legiena Wa. Ana pis pa yeririna lala, pisape "Sa naŋa tekilia rui, tekilia teyuŋae e legiena ve orai, a legiena ve taaga ve teyuŋae re. Visae sinemiun naŋa akila plan maiena vetan amiu, popon aimi e legiena orai la nene, ana Legiena Wa na sa nini pe pe kana pogos re nene poli."

¹⁵ Ana Suŋe pisataŋe, pisape "?Sanape? ?Pona akepu ke kiamiu puluk la e Legiena Wa yo, pona pe akila re poli? ?Pona apagan ke kiamiu sur mal lala, pona amla wii pan la e Legiena Wa yo, pona pe akila re poli? ?Ana vanon ya ne kam na pe akekarana re naŋa nekila suri wo e sira marua nene? !Kam na ape yar navilavenen ga vis korenen nene! ¹⁶ Sira marua nini, naga vineta tai naŋa ita punu ga tomolue e lus kiena ne Epraam, ana Yermare Lego piar manene panon inanena nene mŋene kas lualima taaga pa orelu rui. Ana in na nepisu sane Legiena Wa naga torokin ga naŋa tourelua naga e yo viowa naŋa naga sike ea."

¹⁷ A pogos naŋa Yesu pisa visena nene, kila kiena nasinekar la naŋani amloge amawa paŋisi e marana ne yeririna lala. Ana yar taŋena lala, la amloge akekara paŋisi e yuŋaena naŋareraena wo la naŋa Yesu kila pan la.

ŋakaiwa na kurus nen mrapa

Matiu 13:31-32; Mak 4:30-32

¹⁸ Ana Yesu pisa ke sina ga, pisape "?Yoko nevisa vise-na ya ne van amiu vena kila na akilia sane nasuŋenena kiena ne Ntewa naga sanape? Yoko nevisave nasuŋenena nene naga sane sur ya? ¹⁹ Yoko nekilali naŋa nekila merarava van amiu e ŋakaiwa nini, naŋa pisape: Nasuŋenena nene, naga sane kurus nen mrapa naŋa mloru pito pelan te laki tai. Kurus nene na ve tokak paŋisi, ana pogos naŋa kapuru, pimi pe purlaki tai naŋa keviu manene laa, ana manu la akila mŋala ponovi lala e kana korowas lala."

ŋakaiwa na is

Matiu 13:33

²⁰ Ana Yesu pisa sina ŋakaiwa taŋena pan la, pisape "?Pona nevisave nasuŋenena kiena ne Ntewa sa si ya narui? ²¹ Nasuŋenena nene, naga sane sira tai ŋalelar

is amio yavi na kilaparavi pa e pupia pialora tai, ana narin is naŋani kila kilaparavi la punu nene mlapa."

Mrapa lua ga

Matiu 7:13-14,21-23

²² Ana Yesu mla si kiena mrapa, sinenan pisape va ma Yerusalem. Ana pogos naŋa pa sane, pa kome pulkumali lala, suŋa pian ke yeririna lala. ²³ Ana yar tai piun tania, pisape "?Suŋe, la naŋa yoko atol malena la moki, pona pe la moki manene re poli?"

²⁴ Ana Yesu pisataŋe la, pisape "Monar akilayonli naŋa ava loyuŋa e pulutava taŋena nene, naŋa ve tokak la ga. Nepisa ke lelaga na pan amiu ne, nesape yoko yar la ve moki naŋa sinelan asape ava loyuŋa, ana yoko taŋatete akila. ²⁵ Nanene komin naŋa sirau-nia, yoko yerkawa na yuŋa, naga visu sane toroki rui, ana yoko naga suŋalu, kotava ruru sina. E pogos nene, yoko kam ve moki naŋa aim awon amiu ase mratava nene, asigar ga avio, avisave 'Suŋe-o, awis ovietavan imimi!' Ana yoko yerkawa naŋani visataŋe ga sanini visave 'Peraga o, nemninue amiu nena ga! Kam na yer pe la nene?' ²⁶ Ana yoko akilali naŋa avisa van e pogos nene, avisave '?Ana sanape, ko na pe osit-oŋal re si naŋa osape ita ke narui nanua tesuŋa tek-inan ke lele taaga ne? Imimi ke narui naŋa opam opian imimi ke e yometava la nene e kiamimi pulkumali lala?' ²⁷ Ana yoko naga visa van la, visave 'In na nepisa pan amiu yam tai rui, nesape nemninue amiu nena ga, nesape kam na yer pe la nene. Nekilia nesape kam la nene kam na yar na kilaen ga ŋelaga viowa lala. !Poga-ga, kam na aure matan inu nagane!' ²⁸ † ††E pogos nene, yoko kam na aloge viowa vaŋisi, yoko atag vano-o ŋisa, asuŋa akar maluemiu. Nanene komin naŋa yoko kam na avisu yeririna wo lala kiena ne Ntewa, naŋa sane Epraam, Aisak, Sekop, a navisawalen taŋena mŋena ga lala, la asu ruru ga asike loyuŋa e kiena nasuŋenena ana kam na akoven amiu asuŋalu asuŋa ga vanua sanene.

²⁹ "E pogos nene, yoko yeririna taŋena la ve moki naŋa amolue e mrapun yomarava varoka, aimi atotano vena akinana e pupia ŋaŋagena loyuŋa e navesuŋenena kiena ne Ntewa, ana kam na taŋatete ava loyuŋa."

³⁰ ‡Ana Yesu pisa make kiena visena e pogos nene, pisape "Ana yar la naŋa asirau, ŋisi na la asumo, a la naŋa asumo, ŋisi na la asirau."

ŋarin Suŋe Erot sape weŋar Yesu

Matiu 23:37-39

³¹ Ana e pogos nene naŋa Yesu pa ke ma Yerusalem wa, Varasi laŋas apim puna, apisawal pania, apisape "Pona ko pe okilia re poli yo, naŋa ŋarin Suŋe Erot, naga pisaar rui pisape yoko weŋar ko. Popon oure ova gar Yutea sumo wa, komin naga pisuar ke lepas nini."

³² Ana Yesu pisataŋe la, pisape "In na pe nesitom re kawe nene nesape naga pe yar tai naŋa kilia kila sur

† 13:28 Mat 22:13, 25:30 †† 13:28 Mat 8:11,12 ‡ 13:30 Mat 19:30, 20:16; Mak 10:31

tai van inu poli. Yoko ava avisawal e marana, avisave in na nekila ke ne kiau yurñaena sumo wa. Avisava vania avisave in na noñene plan ke yermare lala, a nekila ruru ke namaiena lala, a yoko neyuñae ve sanene ðane, amio peni, amio mñena vewo, vano-o nevisu sane nekila make nenaga. ³³ Ana nekilia nevisa van amiu, sane ve asitom manene in re, komin naða e ke e legiena la nene narui, in na nomolue nepa ke sanene narui. Monar neva netol ke ne yo ma Yerusalem wa, komin naða nepisu sane siar nanua sumo yar la aña moñar kiena navisawalena lala e ke e yo nena nene narui.”

Yesu sinen miye Yerusalem

³⁴ Ana e pogos nene, Yesu sitom manene Yerusalem pano-o taginia, pisape “Yerusalem o! Komin ya ne oñe moñar ke navisawalena lala, a okove moñar ke yar la naða Ntewa mligan la pimi pan ko? Yam mok liu naða sineun nesape neligan luñau yervivi kioña yeririna lala, sa naða lakaporo mligan narina lala apim atapolou vatanon kupena, ana kioña yeririna lala pe akekaran re poli. ³⁵ Ana opisu ke ne, Ntewa pilon ke mñasina pan ko narui, ana naga pitetalia inu nepim ðes e nini, ana nevisa van ko, nesape yoko kioña yeririna lala taðatete si alual inu, vano-o tol pogos naða avisu kilale inu, avisayu inu, avisave

‘Ntewa na mava, ovisa ruru naga naða pimi e kioña kia!’ ”

Yesu kila ruru namaiena tai

14 Ana e Legiena Wa tai, nasumonena tai kiena ne Varasi lala ðere Yesu pa kinan mñana. Ana yar taðena mñena la ðasia asike e pogos nene, naða pe sinelan re Yesu poli, la asuñña apisusu naga visae kila sur tai naða ve memes re, la akilia akila sur tai vania. ² Ana yar namaiena tai sike loyurña amio la e pogos nene, naða yar nena yepena la sirorop paðisi. Ana Yesu pisu yar nene, ³ ana pis pa navianena navisaluaena lala, piun tan la pisape “?Sanape e lepas na kieta navisaluaena? ?Pisape tekilia tekila ruru maiena e Legiena Wa, pona pisaluðar pisape ve tekila ruru re?”

⁴ Ana pogos naða Yesu piun naviunena nene, apisu sane taðatete avisatañea, atopur nenaga. Ana Yesu ðere yar naðani pimi lavis puna, kila ruru sina, ana pisape kilia wasuðe si va ga urña. ⁵ †Ana naga pis pa la naða asike ne, pisape “Kam na asitomyulia. Visae kam yar tai nene, e Legiena Wa tai, narina tai pona kiena sur mali tai va loru vito e ðiliðili na wii tai, ana yoko okila ve sanape? ?Yoko ovitaðilin ne, naða ova ga ourelua si ne, pona ovisave: Ke, piowa narui e, nagane na Legiena Wa nini narui, navisaluaena pisape ve neyuñae re e Legiena Wa, ana pona naruu pona kiau sur mali nene mon mña e ðiliðili wa, neva ga nourelua peni? Peraga, pona yoko ovitaðilin ga ourelua yo.”

⁶ Ana la amninue kare narui aña yoko avisatañe si naga e lepas nene ve sanape, la asupur ga asike na.

† 14:5 Mat 12:11

Pe pon re yar ga visirlua sina naga poli

⁷ Ana pogos naða apim asun ke naða atotano e kina-nena nene, Yesu pisu kilale naða la taðena laðas naða ðar na ðaðagena pio la apimi, sinelan manene alual yo tai naða po, la apa atowo lelen yerkawa la metava. Ana Yesu pisu kiela ðelaga navilaveena la nene, ana pisa pan la pisape ⁸ “Visae pogos tai avio kon ova e kinane-na natalopaena tai, pona sur tai sane ðaðagena, ana pe pon re ovitaðilin naða ova oto nena tano e lelen yerkawa la poli. Pona yo nene akila ruru monmñate ke pupia yerkawa tai yo, ana pe okilia re poli, ⁹ ana yoko ðar na ðaðagena imi visa van ko, visave ‘Ake wolai, pe sineyeena paðisi, ana yoko otom ke ne tano wa, komin naða oteke e lelen kiau yerkawa naña.’ Ana yoko omawa ologe viowa vaðisi, ana yoko monar oto si tano, okilali naða olual narin pulmas tai tano vena okilia olawan maraña ea.

¹⁰ “Ana ðelaga wo na sanini, visae avio ko ova e kina-nena tai, pogos naða oñalivi ea, yoko ova oto ga tano omio yar kar ga lala. Ana visae ðar na ðaðagena vim visu ko, visave ‘E, yerkawa, nepisuar ruru leleña teke meta ma e ne rui. Yoko ita lua tevavini, neligan ruru ko otea.’ Ana e pogos nene, okilia ologe wo vaðisi, naða ðar na ðaðagena pisirlua ko sanene e maran yeririna taðena la naða akinan ke lele taaga. ¹¹ ††Naga sanene narui, sane yar naða naga ga pisirlua naga, yoko aligan naga mon tano, ana yaru naða mligan naga mon tano, yoko avisirlua naga.”

Popon ovio mñena yar naða limana korena ga imi e kioña ðaðagena

¹² Ana e pogos nene, Yesu pisa mñena visena tai pa yar naða pio naga pimi kinan mñana, pisa pania, pisape “Nagane, tepisu pogos naða visae yar la akila kinane-na tai, la sinelan ga avio kiela erau wo lala, pona kiela wolai lala, pona kiela namratava taðena lala, amio mñena pupia yerkawa la naða asike lavisin la. Akila ke sanene, komin akilia ke asape visae siraunia, visae la mñena akila kinanena pogos tai, yoko monar akila maran sina van la. ¹³ Ana ðelaga wo na kilaen e ðaðagena naga pe sa re nene poli. Popon manene ovio yar taðena lala, sane la naða limala korena ga, a la naða tasnela la pioyowa ga, pona laulu lala, pona kilamara ðala lala, yar la ne sanene, la aim akinana amio ko.

¹⁴ Yar sur la ne sanene la taðatete akilamaran si van ko pogos tai, ana pogos naða Ntewa pisu naða okekaran opure la nene apim akinana moña, yoko naga kekara vaðisi. Yoko naga visa ruru ko, a yoko owar kioña nalaena wo vanonia, nanene e pogos naða naga kila kiena yeririna memes lala amal si vetan marena.”

Þakaiwa na visawoena

Matiu 22:10

¹⁵ Ana yar tai toña e kinanena nene, naga mloge mña naða Yesu pisayu ke pisape yoko Ntewa visir plan

†† 14:11 Mat 23:12; Luk 18:14

kiena yar mesmes lala e legiena maro, ana naga pisape "Lelaga nařane, yoko wo manene laa van ita e pogos nene, nařa ita tesikol ita e pupia řařagena nene loyurņa e nasuřenena kiena ne Ntewa!"

¹⁶ Yar nene pona naga sitom ke sape naga po narui, ana yar la na sanene la sinelan re vaen loyurņa poli, ana Yesu pisa řakaiwa tai e lepas nene, nařa sanini "Yerkawa tai, naga sinenan pisape kila pupia kinanena tai, ana pio yar la moki nařa aimi. ¹⁷ Ana pogos nařa kila ruru make sur punu ga řisi, naga pitetalia kiena yar tai vena vanon were la nařa apio la řisi rui aimi. ¹⁸ Ana pogos nařa kana yar nena pimi řmalivin la, la make ga nene maran taaga asurņa akila ke sina ga visena na visawoen suria. Tai pisa sanini, pisape 'Pogaga, ana in na nopol ga kiau narin porotano tai na wa, ana nepavin ke nesape nevisulia arņa porotano nena sanape wa. Yoko ovisa va yerkawa ovisave pe nasineyeena pařisi ana tařatete neiřas nanagane.' ¹⁹ A tařena, pisa sanini pisape 'Pogaga, ana in na nopol ga kiau puluk lařas na wa, vena ureen kiau kat lala, ana nesape neva nevisu la lia arņa arņarera ruru řmaga. Yoko ovisa va yerkawa ovisave pe nasineyeena pařisi, ana in na tařatete neiřas nanagane.' ²⁰ A tařena řmena ga, naga pisape 'Pogaga, ana in na nekila ga řařagena na kiau talopaena nanua ga nagane, ana in na nepisu sane tařatete neiřas yo, komin sur moki pařisi.'

²¹ "Ana yar nařani pimi pisawal visena la nařani pan kiena yerkawa, mloge, sinen kar la. Ana naga pitetalia sina kiena yar nařani, pisape 'Pogaga, oyal kawa, ova e narin mrapa la ne lavis ga nařa, ova olual la nařa pe kiela sur re poli, amio la nařa tasnela la pioyowa ga, amio laulu lala, amio kilamara kata lala, ana owere la nene aimi e kieta řařagena.' ²² Ana naga pa kila, ana siraunia řasuře si pimi pun kiena yerkawa, pisape 'Suře, sur nařa opisa řa, nekila rui, a yaru moki apimi, ana yepa keviu řeke ga wa.' ²³ Ana pitetalia ke sina ga, pisape 'Visae sanene, ova sina, ova kare ga yo urņa la e pulkumali, a ořareran kare ga va yar nařa visae olualia, ovisave monar aimi, vena akokonia kiau kove, vena akila řařagena nini imi wo. ²⁴ Tařena la nařa akila ke navisawoen viowa lala, in na nepio ruru la nesape aim e řařagena nini řa rui, ana nanagane, yoko tařatete nena lala yaru tai kan re narin kinakinas nen kinanena tai e řařagena nini řisa, peraga. !Nepisa ruru ga ne! "

Yesu naga monar to sumo e malena kiena ne kiena nalogena lala
Matiu 10:37-38

²⁵ Ana Yesu mla sina kiena mrapa, pa ke meta ma Yerusalem na wa, a pupia řina moki la ataveveia. Amiyal řna pano-o, pilopu naga kira pimi pula, pisa pan la pisape ²⁶ †"Yar nařa sitom sape taveve inu, naga monar ligan inu neto nena sumo e kiena malena, in na neto manene laa metavan arimana, pona anena, pona wona, pona narina, pona wenla, pona vinena. Yar nařa pe pisu kilale re kiena malena sane naga pe pe

† 14:26 Mat 10:37

sur re tai poli, naga pe torokin re nena nařa imi sane kiau nalogena poli. ²⁷ ††Ana yar nařa sinenan sape imi ve kiau nalogena, naga monar kila sanini. Monar kus kiena lak torovia, taveve inu lue ga, sa nařa kilia tařan naga loge viowa vanon inu. ²⁸ Po pon asitom ruru ke ne sur nene sumo wa, řisi na avitařilin visena, avisave sinemiun ataveve inu.

"Nanene naga sa ga nařa yaru tai, visae sitom ke sape kilia kila pupia yurņa tai, naga monar totano, visu ruru ke ne sumo wa, wolo ruru kiena kilavaru nakilaen yurņaena nene, naga monar visu kilale sane yoko naga torokin kilia kila make pupia yurņaena nene, pona pe torokin re poli. ²⁹ Visae peraga, yoko naga siaria, yurņaen ruru řeren yurņa nena, va laa sane, yoko ilan ga nařa limana ve plas ruru nena ga ana yoko yurņaena nene loru řeke na. Ana pogos nařa yar tařena la aimi avisu yurņa nařa komřas řeke na amio kana lepas ne lala, a pe řmaero pa re e poli wa, yoko avitalia kare yar nene narui, yoko avisave ³⁰ 'Ke, yar nene, kiena sitomena po pařisi. Sinenan sape yurņaen řana yurņa, ana pe maplar ruru re kiena yurņaena po, ana tařatete nena kila makea.'

³¹ "A yar nařa sinenan sape visaar nařa yoko imi kila yurņaena amio inu, naga monar kila sane řarin suře tai, nařa yerkawa tařena suřalunia, řere kiena pupia řegas nen nakilaen mara tai aim akila mara vania. Li namara kiena ne řarin suře nene pe la moki re poli sane yerkawa nene, ana řarin suře nene monar visu ruru sumo, monar sitom ruruia, sane naga kilia taulu pupia řegas nařa pimi ke ne, pona tařatete tauluia. ³² Visae visu sane tařatete kilia kila, naga monar ligan visena vano va yerkawa, pogos nařa sike perina wa. Naga monar viun tania, visave yoko ul ya nařa yerkawa nene pisa, vena lalua asu sina e suřmare. Visae ve sanene, naga monar vatanon yerkawa, tařan make nena naga vania. ³³ Ana kam nařa sinemiun asape aim ataveve inu, monar avisu kilale sane kam řmena monar akila ve sanene van inu. Yar nařa pe tařan re kiena malena poli, amio make kiena sur van inu, naga tařatete kilia imi sane kiau nalogena."

Řakaiwa na sive nařa apeven e kinanena

Matiu 5:13; Mak 9:50

³⁴ Ana Yesu pisa sina řakaiwa tařena pan la, pisape "Sive naga pe sur tai nařa po pařisi, ana visae pogos tai sive nene ve melkalka ruru re sina, tařatete kila kiena yurņaena naapo, a tařatete si sur tai kilia kila imi melkalka ruru sina. ³⁵ A sive na sanene, tařatete si kilia kila yurņaena wo tařena tai van ko mořna urņa, pona van řmena kořna lokove. Sur nene naga pe na kovenen ga va e kororak narui.

"Naga ke nene narui naga pe kiau totou na kiau nalogena nařa kilalu kiena nařareraena nakilaen kiau yurņaena. Ana yar nařa kiligana teke ea, popon naga loge kilale kiau visena nene."

†† 14:27 Mat 10:38, 16:24; Mak 8:34; Luk 9:23

Yesu kila erau amio yar viowa lala

15 †Ana e pogos la ne sanene, apisu sane yar laņas naņa yar la pe asitom la re poli, sane yar na takis lala, amio yar taņena la naņa Varasi la asape la apiowa ga, la mēna apim ke lavisin Yesu vena ayagogonia.

²Ana pogos naņa Varasi lala amio navianen navisaluaena lala apisu naņa Yesu sinenan pisape sun amio la nene, apisu sane piowa ga, ana asuņa apisa ke apisape “Lelaga kemua naņane, yar nene naga sitom ga li namlamulen viowa la ne sanene, a silaga sinenan mēna sape va kinan lele taaga amio la. ?Pona naga pisu sane la ga kiela þelaga po yo, a ita na kieta piowa ga?”

³Ana la kiela sitomena sane kila Yesu sun pan la e þakaiwa la naņa pisayu sanape naņa naga pimi e yomarava nini vanon yar naņa kilalu mrapa.

Þakaiwa na sipsip naņa kovio

Matiu 18:12-14

⁴Þakaiwa þesa kiena ne Yesu e lepas nene naga sanini, naņa pisa pan la, pisape “Yar tai, naga pe yar na vaganen sipsip, ana kiena sipsip lala tol ponotia taaga [100]. Kiena sipsip la moki sanene narui, ana visae pogos tai tai va kovio, yoko naga sitom korenan ga, pona naga sitom vaņisi? Yoko naga monar ligan kiena sipsip taņena lala asuņa ga sanene wa, ana naga vanon naņa kovio, kale mēna vano-o lualia. ⁵A pogos naņa lualia, kekaran vaņisi, yoko kuslua sipsip naņani va e purkaunena, kus wasuþe imi. ⁶Ana siraunia, pogos naņa þasuþe si pitomi tano uņa, yoko vio namratava la puna pona kiena erau taņena lala vena aimi. Ana naga sunyu van la, visave ‘Aulai, sur tai nini naņa ita tekilia teloge won vaņisi. Kiau sipsip tai naņa pa kovio na kovio lue, ana yoko nepaniona, nepa nakale mēna pano-o, noņalia. !Pogos naņa noņalia, nekekara na nekekara!”

⁷Ana Yesu pisa meraravan pa Varasi lala, pisape “Ana yoko ve sa ke mēna nene ma e peni. Yar mok liu naņa asike e yomarava nini naņa sane amiu, la asitom ke asape la na apogaga narui, ana asape ma e peni amloge ke pon amiu la ne sanene yo? Ana pogos naņa visae yar namlamulen viowa ve taaga ga, naga vilopu kiena malena, yoko pupia kekaren vaņisi vania ma e peni, naņa va ve keviu re laa sane na wa. Suri ne nanene kila narui inu na nekekaran sunen nemio yar la naņa kam na pe akekaran la re poli.”

Þakaiwa na kururu varu naņa kovio

⁸Ana Yesu pisa si þakaiwa tai e lepas nene, pisape “Sira tai, naga kiena kururu varu lualima, naņa mlawan ruru teke e mēna loyuņa. Ana visae pogos tai, naga wasuþe imi mēl tai naņa mloru rui, teke ko yo, yoko naga kila ve sanape narui? Yoko war kapi vivaga, war plan make kiena suri lala, yevan ruru mēna loyuņa vano vano lualia. ⁹Ana pogos na lualia, yoko vio namratava la puna, pona kiena erau taņena lala, vena aimi.

Ana yoko naga sunyu van la, visave ‘Aulai, sur tai nini naņa tekilia teloge won vaņisi. Kiau pupia kilavaru tai nekilaluia pa kovio nenaga, ana siraunia, nakale mēna pano-o, noņalia. Pogos naņa noņalia, nekekaran pano-o þisa!”

¹⁰Ana Yesu pisa meraravan pa Varasi lala, pisape “Ana yoko ve sa mēna nene ma e peni. Visae yar na mlamulen viowa ga tai, naga vilon kiena malena, yoko navisi kiena ne Ntewa lala avisu naņa pupia kekarena paņisi ma e peni.”

Þakaiwa na yaru mēe naņa pa kovio

¹¹Ana þakaiwa maro kiena ne Yesu e lepas nene sanini, naņa pisape “Yaru tai, narina na yerēne lua, naņa lalua amiyuņa ke amio naga e kiela porotano.

¹²Ana pogos tai, prasmaro na lalua nene suņalu, pi-sawal pa arimala, pisape ‘Ata, in na sineun nesape nowar kiau kilavaru komþasa naņa na lalumōna naganega ne.’

“Ana sur nene pe mesmesun re nena naņa naga viun sanene poli, komin arimana mali sike ga wa, ana arimana pe pis re poli, mliþere make kiena suria, taņan komþas pa prasmaro nene, a komþas pa mēaru. ¹³A yokorena yar mēe naņani suņa þiliwilin plan make sur la naņa arimana þar pania, ana siraunia pe piavi re poli, aņa ga naga kon make kiena sur lala, þar kiena kilavaru pion pano. Ana naga pa sike e purvanua taņena tai koperin paņisi, ana e yo naņani, naga pa make nenaga e þelaga viowa lala, kan kilavaru naņane pano-o, kila kare make punu nenaga.

¹⁴“Ana naga kilia ruru sane limana plas ruru ga na wa, a e legiena nene, pupia viso pimi tol purvanua naņa naga sike ea, mligan yar mēe naņani sike e yo tai naņa mēarera paņisi. ¹⁵Ana pa kale yuņaena tai naņa pona naga kilia yuņaen vena tamalia kiena malena, ana pa miyuņa kiena ne yerkawa tai e yo nene, pagan kiena nompui lala. Yar mēe naņani, naga pe mesmesun re kila yuņaena nene poli, komin naga palia nompui sane ita le Yu la, ana yuņaena taaga ga nene naņa naga kilia mēalia.

¹⁶“Ana miyuņa mē sanene pano-o, ana pe amla re kinanena pan poli, a pe mēl re mrapa na lualen kinanen poli, kila naga visokar luen ga. Naga visokar mē sanene pano-o sinenan sape suan limana vito e karo na kinakinas nen kinanena ka nompui la naņa komþas pililua rui sike ea, amio purkavila na kona la naņa kiena yerkawa ponpolo suņa ga vena kiena nompui la akania. ¹⁷Ana pogos naņa naga sinenan ke sape kila sanene, naga ga pisu kilale si naga narui, pisu kilale naņa kiena þar mēarera ga kila kare manene si naga. Ana sitoņal si arimana amio mēna uņa, pisape ‘Lelaga kemua naņane, in na nepe wowe paņisi. Kiau þar mēarera ga nane kila nesike viso kar mēarin ke e yo nini. Ositomyu la naņa sane ape yar na yuņaena kiena ne ata. Naga þar ke kinanena moki pan la e legiena punu ga, naņa yoko akan make þele ga. ¹⁸Sanene, popon nowasuþeli in ga narui, neyuņa re ve sa la nene. Yoko neva nevisu ata, nevisa sanini vania nevisave: O

† 15:1 Luk 5:29,30

Ata, in na nekila pupia mlamulen piowa pa Ntewa, a pan ko mēna ga. ¹⁹ Nanagane, pe popon re si naŕa ovisu inu sane nepe naruŕna tai poli, ana nesape neviun tan ko vena sineaŕna ye inu, otaŕnan inu neyuŕnae re ga sane lala yar tai naŕa miyuŕnae kioŕna ke ne.'

²⁰ "Ana naga kila ruru kiena sitomena sanene, ana suŕnalu, pimi lelei ŕna pimi ŕasuŕe si pu arimana.

"Naga pe kilia re poli, ana arimana sitoŕnal luen ga naga silaga, suŕna kirakira ke mrapa sape pona naga imi. Ana pogos naŕa sike perinan uŕna wa, ana arimana pisu kilalea, sinen miye paŕisi, ana kiriri pa pitawea. Ana pogos naŕa pimi puna narina naŕani, kutararia e limana luwoka yepen mavin liganen sina.

²¹ Ana yar ŕnee nene pisa pa arimana narui, pisape 'O Ata, in na nekila pupia mlamulena piowa paŕisi pa Ntewa, a pan ko mēna ga. Nanagane, pe mesmesun re si ovisu inu sane naruŕna tai poli.'

²² "Ana arimana pialuŕaria, pio kiena yaru na yuŕnaena lala, pisape 'E, ava vilaga, ava awar kulsota tai naŕa po, amio kana kulus nen lana, a kana rig nena, sur la ne sanene, awar imi ayen ea. ²³ A narin puluk naŕa apagan mlapa po ne, ava awerŕaria, tekila kinanena tai takania vena tekekar temio prasmaro nini.

²⁴ Komin naruu nini naga mare rui, ana nagane mali sina, naga kovio, nanagane toŕnal sina.' Ana pe yam pivavi re poli, la asuŕna akila ke ŕaŕagena na yar ŕnee nene narui.

²⁵ "Ana e pogos nene, narina na ŕnearu naga mialoro pa miyuŕnae ke kana lokove rui, ana siraunia pitomi si uŕna. Ana pogos naŕa pitomi ke lavisin uŕna, mloge yauena a mloge mēna ŕnaagena na wolena kapur pa ŕneke na. ²⁶ Ana naga pisu yar na yuŕnaena la tai, piun tania, pisape 'ŕEi, ya ne akila ke garo uŕna sanene?'

²⁷ Ana yaru naŕa pisa pania pisape '!E, womla naŕani, naga ŕasuŕe si rui, mal ga! Ana arimoŕna sinenan sape kila kana kinanena tai. Aŕeŕnar narin puluk na ŕa rui!'

²⁸ Ana pogos naŕa ŕnearu mloge, sinena mimi paŕisi, pe pa re loyuŕna amio la poli.

"Ana arimana pimi pis amio, vena were va loyuŕna, ana naga yepen mavin ga vaena. ²⁹ Pisa ga pa arimana pisape 'ŕAta, kas via rui naŕa nesuŕna nemiyuŕnae ke nemio ko e nini? In na nemlogear ruru ko e suri punu ga, ana pe okila re sur tai sanene pan inu poli. In na pe noŕnal re naŕa oŕeŕnar narin nane tai pan inu pogos tai poli, vena nekila kinanena tai nemio kiau erau lala.

³⁰ Ana pogos naŕa oŕnal naruŕna taŕena nene ŕasuŕe sina, ana osuŕnalu oŕeŕnar kieta narin puluk naŕa tesuŕna tepagan ruruia. ?Ana yar nene kila ya ne po pan ko? Naga ŕar plan pupia kioŕna kilavaru komŕasia, pa kan kilavaru nene na naŕneneen ga sira, pano-o kila makea. ?Pona ŕelaga ne nanene na ko sinoŕmania ana okila kana kinanena nena?'

³¹ "Ana arimana sinena miye ŕnena kiena ŕnearu naŕani, ana pisa pania pisape 'Ei, naruu, in na pe nesitom re sanene poli. Ko okila inu nekekara manene laa rui, naŕa osuŕna omio inu silaga, a kiau sur la punu naŕa sike ne, in na netaŕnan punu pan ko rui. ³² Lelaga naŕa kiau prasmaro nene kilalu kiena mrapa na male-

na, ana pogos naŕa pilopuia ŕasuŕe si pimi pun inu, sineu miyēa, a in na nepisu sane popon kemua tekekarania, a tekila kinanena tai temio. Womla nene naga mare rui, ana naga mali sina, naga kovio, ana toŕnal sina! "

Ana Yesu pisa pan le Varasi lala, pisape "Pogaga, ŕakaiwa nini ŕisi e nene narui. A sa naŕa pisa ne, popon yar naŕa kilalu mrapa, naga monar vilopu sina, sa naŕa prasmaro nene. Ana monar avisuar ruru amiu ŕnena ga ve akila re ve sa ŕnearu nene, naŕa kiena sito- mena ŕmarera paŕisi, naga pieluen wenla naŕa pilopu kiena malena."

ŕakaiwa na ŕelaga na yuŕnaen amio kilavaru

16 Siraunia, Yesu pis pa kiena nalogena lala, pisa ŕakaiwa tai pan la, ana pisayu yar na yuŕnaena tai. Yaru nene, naga pisu sane yoko kiena yerkawa kovenlua, ana suŕnalu miyuŕnaen sur tai naŕa yoko siraunia kiena malena suŕna woga ga. ŕakaiwa nena sanini, sane: "Yerkawa tai, naga mligan lua kiena yar tai ve na visuaren kiena kilavaru. Ana pogos tai, visena pimi tolia sape kiena yar nene suŕna kan ke ga kiena kilavaru, a kila kare ke kiena sur lala. ² Ana naga pio yar nene pimi puna, pis pania, pisape 'Ei, yar la apisawal ko pan inu rui. In na nepisu sane popon nekoenlua ko si vetan yuŕnaena nene, yoko oŕis nenaga. Ana sumon naŕa yoko ovano, sineun nesape oligan ruru sur lala wa vena nekilia nevisu lapui la naŕa yar la akila pan inu.'

³ "Ana yar na yuŕnaena naŕani mloge piowa, pisape 'Lelaga o, piowa narui, yerkawa nene lalua yuŕnaena wo nene vetan inu, nemninue sane yoko aŕna nek- inana ve sanape narui. In na netotano e yuŕnaena nini nakonua rui, ana in na pe puriuu pe ŕmareran re si yuŕnaenen lokove poli, a pe sineun re ŕnena neva nesuŕna neviuviun kinanena vetan yar la poli. ⁴ Pogaga, kiau mrapa ve sa nini. Yoko nete plan si lapui kiena ne yaru lala vito laa tano, ana yoko la akekaran inu vano vano-o yoko la monar avisuar inu e pogos naŕa yerkawa kovenlua inu vetan yuŕnaena nene.'

⁵ "Ana naga pa pio la naŕa kiela lapui sike e yerkawa, la pepe taaga apim puna. Ana tai pimi puna narui, piun tania, pisape 'ŕAna ko okila lapui e sur ya, a tol kilavaru via?' ⁶ Pisataŕnea, pisape 'Pias nen wel na kanena tol ponotia taaga [100].' Ana yar naŕa pisa pania pisape 'Pogaga, yoko italu tetelua si vito laa tano. Nane kioŕna lapui ne nanini, ototano, oyumu plan ke ne vilaga wa, osiri lualima yam lima ga [50].'

⁷ "Ana naga pano, yar taŕena pimi, piun tania, pisape 'ŕA ko, kioŕna lapui na ya?' Ana naga pisataŕnea, pisape 'Karo na wit manu taaga [1000].' Ana naga pisa pania, pisape 'Pogaga, yoko italu tetelua si vito laa tano. Nane kioŕna lapui ne nanini, ototano, oyumu plan ke ne vilaga wa, osiri ga ponotia ve orelu [800].' Ana naga kila ŕna sanene pano-o kila makea.

⁸ "Ana siraunia, yerkawa naŕani pisu kilale sur nene, ana naga pisa ke pa kiena yar naŕane naŕa naga kan kiena kilavaru sumo, pisape 'Lelaga ne, opinaun ruru

inu nenaga, ana nepisu sane kioŋa manmaruaena po, ko Ɔaruŋa po paƆisi naƆane.’”

Ana Yesu pisape “Kam na apisu ke ne, yaru na yomarava nini lala, pogos naƆa amiyuŋae amio kilavaru, ana akila masisuania Ɔisa, akilia Ɔelaga na ki-laen erau wo amio yaru lala, vena yaru la nene akila wo van la sirau. Ana nepisu naƆa naru na yomerarava lala, yam mokliu naƆa pe amanmarua ruru re poli naƆa ayuŋae amio kilavaru naƆa Ntewa mla pan la.”

⁹ Nepisa ruru pan amiu, nesape “Kilavaru naga pe na yomarava ga nini, ana visae kilia iila ko vena ove erau ruru omio Ntewa, popon oyumuŋae ea. Visae oyumuŋae ruru wo amio kilavaru kome mrapa naapo, siraunia yoko Ntewa kekaran vena were ko ova e naƆa pe kilavaru re e poli, nane ma e moŋa uŋa ma metava.

¹⁰ “Yar naƆa Ɔar yepeŋaen narin yuŋaena tai, tekilia towasinea sane yoko naga war ŋena yepeŋaen pupia yuŋaena woga. Ana yar naƆa miyuŋaen narin suri tai pe mesmes re poli, yoko naga yuŋae viowa laa na wa e pupia suria. ¹¹ Visae kam na ve awar re yepeŋaen yuŋaena na kilavaru e yomarava nini, yoko ane ligan sina sur nowo lala kiena ne Ntewa e limamiu vena ave kiamiu? ¹² A visae kam na taƆatete ayuŋae ruru amio sur la naƆa Ntewa taŋan pan amiu naƆa ve plas ga e yomarava nini, a ne yoko taŋan si nalaena nowo naƆa asike ma metava e peni ave kiamiu lue?”

Yar taƆatete yuŋaen yuŋaena kiena ne suƆe ve lua veraga

¹³ †A Yesu pisa ŋena ga, pisape “Naga sina nini, visae yar na yuŋaena tai, naga taƆatete yuŋaen pran yuŋaena kiena ne suƆe ve lua veraga. Visae sanene, yoko naga kekaran tai, ana yepen mavin tai, pona lo-gear tai, ana ligan tai. TaƆatete akila naƆa ave yar na yuŋaena kiena ne Ntewa, a ave yar na kilavaru ŋena veraga.”

Varasi lala la pe akekaran re visen kiena ne Yesu nene poli

¹⁴ Ana e poglis nene, Varasi ŋena lala asike ga wa, asuŋa amiyagogon ke visena la nene. Ana lala, la ape yar la naƆa asitom manene kilavaru silaga, ana apitalia kare ga mrapa wo na yuŋaen amio kilavaru naƆa Yesu pisayu ke pa kiena nalogena lala. ¹⁵ Ana Yesu pis pan la, pisape “Kam na sinemiun asape akila sa naƆa yar la avisu amiu sane yar mesmes lala, ana Ntewa naga pisu ke ya naƆa sike e losinemi. Sur mok liu naƆa yar la amieluarua, asape po, ana e visuena kiena ne Ntewa, pisu sane sur viowa ga lala.”

Nasuŋenena kiena ne Ntewa pimi narui

Matiu 11:12-13, 5:18; Mak 10:11-12

¹⁶ ††Visena taƆena naƆa Yesu pisa sanini, pisape “Nanua sumo, Tus Marua moŋa ga, naƆa tus lala kiena ne Mosis amio tus la naƆa kiena ne navisaluaena lala asike ea, pimi ŋa pano-o tol pogos kiena ne Yoane

Nakeena. Yoane miyuŋae pano-o Ɔisi, a nanagane Lologena Wo na suŋenena kiena ne Ntewa pimi, ana asuŋa amlologon kare ga, a yar la naƆa sinelan asape ava loyuŋa ea asuŋa aƆar ke yon paƆisi vena atolia.

¹⁷ †Ana nanene pe kila re sane Navisaluaena kiena ne Ntewa naƆa sike e Tus Marua naga piowa poli. Pona ma e peni amio yomarava nini ava akovio yo, ana taƆatete narin mras nen visena na Navisaluaena naƆani kilia kovio pogos tai.”

Pe pon re teligan lua wota la poli

Matiu 5:31-32, 19:9; Mak 10:11-12

¹⁸ ††Visena taƆena si tai naƆa Yesu pisa, sanini, pisape “Visae yar tai ligan lua wona, ana va were si sira taƆena, Ntewa pisu yar nene kila ke kolau amio sira taƆena ne. Maran taaga ŋena ga visae yar tai talopa amio sira tai naƆa wona na sumo ligan lua rui, yar ŋena nene kila ke kolau.”

Ɔakaiwa na yar na sur moki amio Lasaros

¹⁹ Yesu pisa ŋena Ɔakaiwa nene, naƆa pisa sanini, pisape “Yar tai, naga limana pulen sur wo la moki pa-Ɔisi, naga suŋa miyowau ruru lue ga silaga, a legiena punu ga amiyuŋaen kana pupia kinanena wo lala. ²⁰ Yar taƆena ŋena tai toŋa ga, naƆa silaga aƆere naga pimi amligan teke vanua e kove na pupia yuŋa ŋena yar na suri moki naƆani. Yar nene, naga pe yar tai naƆa pe kiena suri re poli, naga pe yaru na loginen ga kinanena, tas nen wetelu pulen ga magka, kiena kia Lasaros. ²¹ Amligan naga teke e yo nene pona visae yoko kilia tol re kororos nen kinanen laƆas naƆa yerkawa nene kanligan yo, ana peraga. Naga mlogin korenan ke ga sanene, ana lokul la apim asuŋa amunvan ke kiena magka lala.

²² “Pano-o yar naƆani mare, ana navisi lala apim akuslua pa amligan ŋeke e yepas nen Epraam, ma e peni. A pe piavi re poli, yerkawa ŋena mare, asinia.

²³ Ana akoven naga pa e kapi, naƆa mloge piowa na mloge piowa paƆisi, ana siraunia, kira pa metava, kira pa perina paƆisi, pisu Epraam sike na, a pisu naƆa Lasaros sike amio, lalua asuŋa akinana ke na. ²⁴ Ana pio laa, pisape ‘Oe, Ata Epraam, awis sinerŋa ye inu, oligan Lasaros vitom suan luas nen mrasilmana vito e narin wii tai, vena ligan te purmeneu. Nanagane kapi kekan inu nemloge piowa pano-o Ɔisa.’

²⁵ “Ana Epraam pisataŋea, pisape ‘Naru, nagane ositoŋal si malena wo naƆa ose sumo. E pogos nene, ko otol make kioŋa suri la naƆa ko sinoŋania po pan ko paƆisi, ana Lasaros na ositom korenan ga vanon piowa ga. E kiena malena nanua, suri punu ga piowa ga, ana nanagane, naga mloge si po e nini narui, a ko omloge ke piowa manene laa paƆisi e naŋa. ²⁶ Ana suri ga tai, taƆatete iŋasu iila ko, komin Ntewa mligan pupia pulus tai ŋeke likan ita lua, vena kila sane yar taƆatete molue e yo nini vena iŋasu puŋa, a taƆatete molue e na osike e ne vena imi e yo nini.’

† 16:13 Mat 6:24 †† 16:16 Mat 11:12,13

‡ 16:17 Mat 5:18 †† 16:18 Mat 5:32; 1Kor 7:10,11

²⁷ "Ana yar nene piun ke si na ga, pisape 'Ata, visae sanene, neviun m̄areran tan ko vena ovitetalia Lasaros wasuḗe si vito tano garo uḗa m̄ana kau ata, ²⁸ komin naḗa wolai lima asike ga wa. Popon Lasaros vito visawal van la, visae peraga, sa ḗisi la m̄ena aimlae e yo naloge viowaena nini.' ²⁹ Ana Epraam pisataḗnea, pisape 'Ana komin ya ne monar Lasaros vitove? La aḗar ke Tus Wa rui, naḗa nasiriena wa kiena Mosis amio navisawalena la sike e rui. Popon la auloia, yoko alual suri punu sike ea.' ³⁰ Ana naga m̄areran m̄aga, pisape 'Ata Epraam, pona taḗatete akila yo? Ana visae yar tai wasuḗe si imi e marena, visawal make sur la nene van la, yoko monar avilon la ga narui.' ³¹ Ana Epraam pisataḗnea, pisape 'Visae la nene yepel mavin logeen ya naḗa Tus Wa pisa, pe sur re si tai naḗa kilia kila na alelaga poli. Pona yar tai wasuḗe si imi e marena, visa sur punu van la, pona ya sina, ana yoko la yepel mavin ga lelagaena.' "

Ḗelaga na kilaen nakilaliena van yar taḗena

Matiu 18:6-7,21-22; Mak 9:42

17 Ana Yesu pisa pan kiena nalogenala lala, pisape "Yoko nakilaliena lala akilia aim lue silaga ne, ana yar naḗa kila sur laḗasa naḗa were nakilaliena imi lavisi, yoko viowa van vaḗisi. ² Visae aḗatear kilavaru tai m̄ene kolmekina a akoan talilu vito e lowe memaena, nanene na nakoena tai naḗa melala ga ne. Ana yar naḗa kila naruu tai ligan inu, ve viawa re si m̄arera e inu, loru e mlamulena viowa, yoko yar nene naga war nakoena tai naḗa m̄arera manene laa sane taulu naga nene. ³ †Sanene, kam na monar avisu ruru kiamiu malena la silaga, vena ve okila re nakilaliena viowa lala aim aḗalivin kioḗa erau."

Ḗelaga naḗa oviewo womla

A Yesu pisape "Visae ovisu naḗa womla mloru ke pito tano e mlamulen piowa tai, monar ovis omio vena okila rurua, a visae naga vilonia, monar oviewoia. ⁴ Visae naga kila viowa van ko yam ve olua e legiena ve taaga, a pogos punu ga, naga kila viowa, a siraunia naga pisa ga pan ko na wa pisape 'Ake wolai, nekila kare ko paḗisi. Awis, oviewo inu,' yoko okilakania? Ḗisi na monar oviewo naga e pogos make la olua nene."

Naḗareraena na viawaena

⁵ Ana nalologena la apiun tan Yesu, apisape "Suḗe, sinemimin mesape okila kiamimi naviawaena imi m̄arera la sane wa."

⁶ Ana naga pisataḗnea pisape "Visae aviawa ve tokak ga e inu, sane kurus nen purpa, ana visae kiamiu naviawaena nene ve lelaga ruru naapo, ana ḗisi na akilia avisa va purlu na m̄eke gare avisave 'Omolue e yo nene, omio ḗeligas neḗa lala, ova okapur ke gare likan lowe memaena ne, ana yoko naga logear amiu woga.' "

Yar na kilaen yuḗaen kien yerkawa naga monar kekanan ga kila

⁷ A Yesu pisape "Visae kam yar tai ve yerkawa, a kiena yar tai suḗa kila yuḗaena la pania. Pona pa miyuḗae lokove yo, pona pisuar kiena sur mali lala, pona ya sina, ana visae yepekilavi, pogos naḗa ḗasuḗe e yuḗaena pitomi, yoko yerkawa visa ya ne vania? Taḗatete visa vania visave 'Ko, oimi oto omio inu, italu tekina,' komin naga pe kiena yar na yuḗaena ga. ⁸ Yoko yerkawa monar visa ga vania, visave 'Pogaga, yoko ova oviran kapi sumo wa. Visae kinanena manoa, ova oyowau ruru ke ne wa, ḗisi na owar kau imi nakania, nomunia, ḗisi, okilia ola koḗa.' ⁹ A pogos naḗa yar nayuḗaena kila sur punu ga naḗa yerkawa pisa pania, yoko yerkawa taḗatete visa pupia potena vania, vanon naga kiena yuḗaena ga. ¹⁰ Ana kam m̄ena ga monar ave sanene. Visae akila ruru make yuḗaena naḗa Nte-wa pisa pan amiu, vano-o ḗisi, yoko avisa ga sanene, avisave 'Ee, nanene na pe sur re tai nene poli. Tekila ga ya naḗa torokin tekila sa ke ga yar na yuḗaena kiena ne Ntewa lala.' "

Yesu kila ruru yar na leperosi la lualima, ana taaga ga pisa potena

¹¹ Ana e pogos nene, Yesu la asuḗa amial ke apa ma Yerusalem na wa, ana kiela mrapa pa likan lepas lua nene, Samaria amio Kalele. ¹² Ana amial m̄a pano-o, lavis ga aḗalivi e pulkumali tai, apitawe ḗegas nen yar tai na leperosi lala, la lualima, naḗa la asuḗa e yepas nen mrapa. ¹³ Ana pogos naḗa apisu Yesu, apion manene pania, asape "Yesu, Suḗe, awis sineḗa ye imimi."

¹⁴ Ana pogos naḗa Yesu mloge, pisa pan la, sape "Ava akom ḗesan pun yaru wa lala vena la avisu ruru nena tasnemiulala vena avisave kam na yepemiu mian rui."

Ana la apano, a pogos naḗa la asuḗa amial apano, amilan ga naḗa yepela la pimi mian ke narui. ¹⁵ A lala tai, pogos naḗa pisa naga po sanene narui, naga pilonia ḗasuḗe si pimi, miyeluar Ntewa paḗisi, ¹⁶ pimi mloru e lana Yesu, pisa potena pania. Yar nene, naga pe pe yere Yu re naapo poli, ana naga pe Yu la komḗas tai nae Samaria. Ana taḗena lala, la ape yere Yu nena naapo, ana la pe aḗasuḗe re si apim poli.

¹⁷ Ana Yesu pisa sanini, sape "La naḗa yepela mian rui, la lualima, ana awa la ovari? ¹⁸ Naḗa ḗasuḗe pimi, naga yar nae ga lele taḗena, ana komin ya ne naga taaga ḗasuḗe pimi mieluar Ntewa, laḗas pe apim re poli?"

¹⁹ Ana Yesu pisa pania, pisape "Erau, osuḗalu oyali ova uḗa. Kioḗa naviawaena tamalia ko rui."

Nasuḗenena kiena ne Ntewa imi ve sanape?

Matiu 24:23-28,37-41

²⁰ Ana siraunia, Varasi la apim apiun tan Yesu, asape "Nasuḗenena kiena ne Ntewa naḗa opisayu ke silaga, yoko mevisu pogwai?"

† 17:3 Mat 18:15

Ana Yesu pisatañea pisape “Nasuñenena kiena ne Ntewa pe pimi re sane sur tai naña yar kilia visu e kilamarana poli. ²¹ Naga pe sur re tai naña yoko avisave ‘Ke, na naña narui, nane pimi ke naña,’ pona avisave ‘Nane, sike gare rui.’ Kam na pe apisu kilale re poli, ana nasuñenena kiena ne Ntewa sike pa likan amiu rui.”

²² Ana Yesu pisa pan kiena nalogenala, sunyu pan la sape yoko ve sanape e legiena maro la ne pimi ke ne. Naga pisape “Siraunia, yoko kam na sinemiun manene vañisi navisuen pog naña yoko inu Narina ne Yeririna neim noñmalivin yomarava, ana nanene na pe pon re kam na avisu poli. ²³ Yoko yar la avisasa sanini avisave ‘!Naga nane gare!,’ pona ‘!Naga nane garo ne!,’ ana kam na ve ava re amio la, komin pe inu re nene po laa wa. ²⁴ Ana pogos naña inu Narina ne Yeririna nowasuñea ve lelaga e kana legiena nena, yoko yar make ga avisu kilalea, yoko neimi sane yekarpla tai naña kila sinapane vivaga e lepa tai va tol lepa kompa.

²⁵ Ana sur nene na pe kana pogos re poli wa, komin sumon nene, yoko inu Narina ne Yeririna, yar nanagane lala akila viowa van inu e sur viowa la ve moki, yoko monar akovenlua inu.

²⁶ “Vano-o tol pogos naña inu Narina ne Yeririna nowasuñea, yoko yar la ve akila ruru la re na wa, maran ve taaga ga sa ke pogos kiena ne yermarua Noa nanua sumo. ²⁷ E pogos nene, yar la asuñia akinana, amun suri lala, asuñia akila ke talopaena sanene, pimi tol pogos naña Noa pa loyuñia e kiena pupia waa naña naga miyuñia. Ana pupia womie pitomi kus plan make kiela malena la punu ga. ²⁸ A e pogos kiena ne Lot sa ña nenaga nene. Yar la asuñia akinana, amun suri lala, asuñia apa ke e lele na wilwilena po amiyuñiaen ke kilavaru, asuñia amiyuñiaen ke lokove, amiyuñiaen ke yuñia, la akila ke ga sanene pa ke na, pe asitoñal re sur tai poli.

²⁹ Ana e nena e legiena naña Lot molue petan kiela yo, kapi amio pan na kapiapo mloloru pitomi ma e sinapane, kekan la akokovio make nenaga. ³⁰ Ana nevisa van amiu, e pogos naña yoko inu Narina Yeririna neimi, yar la tañatete asitoñal sur tai, asitoñal la ga, ana yoko ailan pupia sur kerkeviu la ne sanene imi ñmalivin la.

³¹ †“E pogos nene, visae yar tai suñia yuñia ke meta e ñana wos nen yuñia, ana visu sur nene imi, ana vito tano pe pon re kilali sape va war suri lañas e ñana loyuñia poli, naga monar va ga narui. Yaru naña miyuñia ke lokove, naga ñena tañatete si vito uña, yoko monar va ga narui. ³² Kam na ve sinemiun pñesan re wona Lot, naña kirañatau, ana pimi pe kilavaru.

³³ ††Yar naña kilali sape visuar ruru ga kiena malena, yoko kovio, ana yar naña tañan kiena malena kovio, yoko naga ga tamalia sina naga. ³⁴ Nevisa van amiu nevisave e pogos nene, pona kolemalo naña yar ñeke amio wona yo e ñala tog, ana yoko aim awerelua ve taaga ga, aligan tai ñeke na. ³⁵ Ana pona yoko sira la ve lua asike avili ke kala kinanena lele taaga yo, ana ve

taaga vano tai sike na. ³⁶ Ana pona yar lalua ayuñiaevain ke lokove tai yo, yoko tai ure matania, ve taaga suñal wowe ga sike na.”

³⁷ Ana nalogenala apiun tania, asape “?Ana Suñe, suri la nene yoko ñmalivi e nape?”

Ana naga pisatañe la, sape “E pogos nene, yoko ve sa naña visae sur mare tai ñeke koyo tai. E yo nene narui yoko manu la naña akakan ke sur mare, yoko aiminia, monar la ve moki ase yo nene. E nape naña mlamulena viowa sike ea, yo ke ga nanene narui yoko naliñereena se ea.”

Ñakaiwa na sira naña tagi ña pa kiena suñe na pulkumali pano-o, suñe miyagogonia

18 Ana Yesu pisa sina ñakaiwa tañena tai pan la, vena iilaar la ve asitom ñele re si kiela leniena lala, vena asuñal ñarera asulue ga ea, alen ña vano-o atol kana navisatañeena. ² Kiena ñakaiwa nena pa sanini, sape: “Pulkumali tai, naña kana suñe nena naga pe yar ñarera tai, naga pe yar tai naña pe patanon re Ntewa poli, pe maraun re nenaga, a naga sitom ñele ñena yar la. ³ Ana letano ñena tai sike e yo nene, naña yar tai suñia kila kare ke kiena sur la silaga. Ana letano nañani pa suñia tagi ke pan kiena suñe, naga suñia pisawal ke yar nañani, sape ‘Awis, monar okila sur tai va yar nene, naga kila kare in pañisi wa.’ ⁴ Ana suñe nañani pe sinen miye re sira nene poli, a pe yowenan visen va yar nañani, ana kila luen ga sanene pa ke na, sira ñena nañani pa tagi luen ga pan silaga.

“Ana siraunia naga pisape ‘In na nepe yar tai naña pe nesitom re nesape nekila ya naña Ntewa pona yar tañena pisa pan inu sape popon nekila. ⁵ Ana sira pimi tagin ke pan inu, ana in na pe sineun re nesape nekila ya naña pisa ke poli. Ana naga pimi piun luen ga sanene, naga kila kare inu pañisi wa, ana pona nekila ga ya naña naga piun ke yo. Visae peraga, yoko neloge kiena tagena vano-o sineu marena.’”

⁶ Ana Suñe Yesu pis pa la naña amiyagogon ke ñakaiwa nene, pisape “?Kam na ayagogon ruru visena naña suñe yowena nene pisa ne? Komin sira nene tagi yam moki pania, ana yoko monar sitomli sur na sira nene piun ke ne. ⁷ ?Ana sanapen Ntewa nae ma e peni? ?Pogon naña mloge kiena yeririna la naña mligan plan la, atagi ke pania lemalo a legiena, naga kilia su kañar sanene ve kila re sur tai van la? ⁸ Peraga, ana nevisa van amiu sanini, visae loge naña alen ñarera vania silaga, yoko naga suñalu vilaga e pogos make ga kilia iila amiu. ?Ana nesape neviun ñena van amiu, sane visae pogos naña inu Narina ne Yeririna nowasuñe si neim e yomarava nini, yoko nelual naña yar la asuñalu ñarera asike e inu sanene, pona peraga?”

Ñakaiwa kiena yar naña ñarwar e kiena ñelaga naña mesmesu

⁹ Ana pogos naña Yesu sike amio yeririna lala, naga pisa kilale naña lañasa añarwar la pañisi, asitom ke asape la kiela malena mesmes ruru po narui, a la apisu

† 17:31 Mat 24:17,18; Mak 13:15,16 †† 17:33 Mat 10:39, 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24; Yoan 12:25

yar taþena la apiowa ga, apisu sane la apiowa manene laa pe sa re la poli. Ana pisayu yar la sanini, pisa þakai-wa tai, sape ¹⁰ "Yar lalua apa ma e Yuþa Wa mþana Ntewa e pogos na leniena. Lala yar tai, naga pe yere Varasi, a taþena, naga kila yuþaena tai naþa yaru la pe sinelan re naga vanon poli, naga pe yar na takis.

¹¹ Ana pogos naþa yere Varasi naga suþmalu mlen, pisa sanini, sape 'Ake Ntewa nepisa pupia potena pan ko paþisi, naþa kiau malena naga po laa sane taulu kiena ne yar taþena lala. Nemieluar ko, naþa in na pe sa re yar navinauen la poli, pona yar na kilakeuiaen yar lala, a yar na kilaen kolau lala, pona yar na takis lala sane yar na suþmalu sike ne. ¹² Peraga, in na nesuþma nekila ke po silaga, komin naþa in na nomonsilun kilaen leniena van ko e legiena lua e wik taaga, a e sur make ga naþa nemla e luþmau, visae netol ve lualima, monar nela ve taaga van ko silaga. Sur ne la na nene narui naþa in na nesuþma nekila, ana kila inu nopo paþisi e maraþma.'

¹³ "Ana yar na takis, naga suþma mloge ke piowa vanon kiena mlamulena viowa naþa kila, ana mniu sane Ntewa pisa kiena malena pe po re nena poli. Ana naga yepen mavin va maneneen lavisi, suþmalu ga suþma perina, a naga yepen mavin kiraen va metava ma e peni, a naga þarin tau ga toþma ga, mlipalipa ke yerena, tagi, pisape 'Ake Ntewa, ove lemam van inu, sineþma ye inu, yar na kilaen mlamulena piowa!' ¹⁴ "Ana kam na asitomyulia leniena kiena lalua nene, ana yoko Ntewa kekaran kiena ai? Lelaga, yar naþa pisa kilale kiena mlamulena viowa, a mloge piowagania, Ntewa þar plan kiena mlamulena viowa. Ana yar taþena naþani, naga þasuþe si pa uþma naþa kiena malena maran taaga ga sa ke naþa pimi. Yar naþa suþma pisirlua naga, yoko Ntewa ligan naga meke tano, ana yar naþa mligan naga sike tano, yoko Ntewa visirlua naga."

Yesu pisa ruru sisi kokan lala

Matiu 19:13-15; Mak 10:13-16

¹⁵ Ana e poglis nene, auia laþas aþar narila sisi tomtom lala apim puna Yesu, sinelan asape kus la, visa ruru la. Ana pogos naþa nalogena la apisuia, apisaluþar la, asape avava sina. ¹⁶ Ana Yesu pio sira la naþani, sape aim mþaga, ana pisa pan nalologena lala sanini, sape "Kam na ve avisaluþar re sisi la naþma, ataþman la aim pun inu, komin naþa sisi la naþma, yeririna la naþa asa ke ga la nene, la ke ga nene narui naþa asuþma apa loyuþma e nasuþenena kiena ne Ntewa. ¹⁷ In na nepisa ke lelaga na pan amiu ne, visae yar naþa sinenan nasuþenena kiena ne Ntewa, naga monar kila naga imi ve sa sisi la nini, visae peraga, naga taþatete va loyuþma."

Yerkawa kiena ne le Yu lala tai sinenan sape tol male-na

Matiu 19:16-30; Mak 10:17-31

¹⁸ Ana siraunia, suþe tai pimi piun tan Yesu, sape "Navianena wo, awis, popon ovisawal van inu sane in na monar nekila ya naþa visae nekila yoko nekilia netol malena naþa ve uro re." ¹⁹ Ana Yesu pisataþma, sape "¡Ei! Ko na okilia ya ne, osape in na nopo? Pe yaru tai po ruru re naapo poli, ana Ntewa ga naga taaga.

²⁰ Ana ko opiun osape sanape naþa yar tai sane ko naga kilia imi wo e marana Ntewa woga. Pona okilia ruru kiena Navisaluaena yo rui, naþa pisape ko ve okila re lau, ve oweþmar re yaru, a ve ovinau re, ve ovisokan re, ovatanon arimoþma amio anoþma."

²¹ Ana yar naþani pisataþma, pisape "Lelaga, in na nekilia kemua Navisaluaena la ne opisa ke ne, a nekilia nevisa van ko sanini, in na nopuar ruru la siar e pogos naþa nepe yar viu ke ga wa. Pimi tol nanagane, pe nekilalu re tai poli."

²² Ana pogos naþa Yesu mloge pisa sanene, pisape "Pogaga, ana e lepas naþa puþma, sur tai sike ga wa. Monar ova owilwilin plan make kioþma sur moki la nene, ana owar kana kilavaru, ova okiakian kare ga va yar la naþa limala plasa. Visae okila sanene, yoko kioþma sur wo la ve moki ma e peni. Ko, ova okila, þisi na oim otaveve inu." ²³ Ana pogos naþa yar nene mloge visena nene, sinen piowa paþisi, kiena sitomena pimi urmi na urmi, komin naga pe yar na sur moki, limana pule paþisi.

Yaru naþa kiena sur moki, naga mþarera li mþaga vena vaen loyuþma e nasuþenena kiena ne Ntewa

²⁴ Ana Yesu pisa manene yerkawa nene pano-o þisa, siraunia pisape "Visae yar tai naþa kiena sur moki, naga sinenan sape va loyuþma e Nasuþenena kiena ne Ntewa, sur nene naga mþarera towe mþa naþa. ²⁵ Ee, nevisa van amiu, visae kamel tai va warpo yo kome pulus nen nitil, nanene na mþarera paþisi, ana visae yar tai naþa kiena sur moki sinenan sape va loyuþma e Nasuþenena kiena ne Ntewa naga mþarera laa na wa."

²⁶ Ana la naþa amloge visena nene amilan pano-o paþisi, asape "¡Aulai! Visae sanene, ane yoko tol male-na?"

²⁷ Ana Yesu pisataþma, pisape "Lelaga, yar taþatete kila naga tol malena, ana ya naþa yar taþatete kila, Ntewa naga kilia kila woga."

²⁸ Ana Pita piunia, pisape "A yoko ve sanapen imimi? Memligan mþamimi uþma la rui, ana metaveve ko ke narui."

²⁹ Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lala, sape "Kam na ve asitom manene re e lepas nene. Yar a naþa visae ligan mþana uþma, pona wona, pona wenla, pona arimana amio anena, pona narina lala, a visae ligan sur la nene vanon yuþaena na Nasuþenena kiena ne Ntewa, ³⁰ yoko naga tol maran si kiena sur la nene va ve moki manene laa va laa sane na wa. Naga nene e po-

† 18:14 Mat 23:12; Luk 14:11

gos nanagane, a sirau m̄ena ga e pogos na pimi ke ne, yoko naga tol malena naḡa ve uro re.”

Yesu pisawal kiena marena yam telun nene

Matiu 20:17-19; Mak 10:32-34

³¹ Ana poglis naḡa amiyaloro ke apano, Yesu pio kiena lualima taaga pa lua apim puna, pisa pan la pisape “Ayagogo ruruia. Nanagane tepa ke ma Yerusalem narui, a pogos naḡa tetolia, sur make la naḡa navi-sawalena lala asiriyu nanua sumo rui e lepas nen Nari-na ne Yeririna, yoko avisuia aimi aḡmalḡalivi ve sa nena naḡa apisa. ³² Yoko avisu naḡa aligan naga va e limana ne le Rom lala, naḡa yoko akirakirai viowa vania, akila karea e ḡelaga viowa lala, avilasiria, ³³ alilia, akila m̄a sanene vano-o aweḡaria. Ana yoko kana legiena ve telu, naga suḡalu mal sina.”

³⁴ Ana pe sur korena ga naḡa Yesu pisawal meraravan make sur punu pan la sanene, ana la pe amloge kilia ruru re nenaga. Naga sa naḡa visena la nene na atapolou ga e la, ana kila sane taḡatete atol kana kinasa.

Yesu kila ruru kilamara ḡala tai

Matiu 20:29-34; Mak 10:46-52

³⁵ Ana Yesu la amiyaloro apa m̄aga, apim lavisin pulkumali naḡa Seriko, ana kilamara ḡala tai teke tano e is nen mrapa, toḡa mlogin ke kana kinanena tan yeririna la naḡa apa akomkom ke e nene.

³⁶ Ana kilamara ḡala naḡani mloge naḡa Yesu la apim ke na amio ḡina la naḡa asuḡa amialoro ke amio, ana naga piunia pisape “La nene na li pe la nene, akope ke ne?”

³⁷ Ana apisataḡe sanini, asape “!Ke, nanene na Yesu nae Nasaret naḡane, nane pimi ke ne imi kom pun ita ne!”

³⁸ Ana yar naḡa pio manenea, a tagi pa Yesu pisape “!Yesu, ko lus kiena ne Tepet, sineun naḡa sineḡa ye inu!”

³⁹ Ana la naḡa asumon ke Yesu, amloge pio sanene, ana apisalup̄aria, apisape “Ova ruru ko ga.”

Ana yar naḡa yepen ma ga, pio ke sina ga, pa laa meta sane wa, pisape “!Yesu, ko na lus kiena Tepet, nemie awis pan ko, sineḡa ye inu!” ⁴⁰ Ana Yesu mial pano, pimi suḡal su puna e yo nene, pisape atar yar nene imi lavisinia. Ana atar pimi, Yesu piun tania, pisape ⁴¹ “?Ana ko sinoḡan osape nekila ya ne van ko?”

Ana naga piunia pisape “Suḡe, awis, sineun nesape kilamarau imi wo, nekilia nevisu suria.”

⁴² Ana Yesu pisape “Pogaga, nanagane nela kioḡa nakiravaena van ko sa naḡa opiunia. Kioḡa naviawae-na kila ko opim opo sina.” ⁴³ Ana e nena e poglis nene, yar naḡani, kilamarana pimi po, ana mial ke amio Yesu, suḡa miyeluar ke Ntewa. A yeririna m̄ena la naḡa apisu sur nene, apisu po paḡisi, asuḡa amieluar ke kia kiena ne Ntewa vanonia.

Yesu pitawe Sakias

19 Ana Yesu la apim loyuḡa Seriko, amialin ke naḡa ava awar ro ga ea. ² Ana e naḡani yar tai sike ea kiena kia Sakias. Naga pe yerkawa kiena ne yar na warpoloen takis e pupia lepas nene, ana vanon naḡa naga miyuḡae piowa, kila kare ke yaru lala e kiela kilavaru na takis nena, kila naga liman pule pa-ḡisi, naga pe yar na sur moki. ³ Ana Sakias m̄ena pimi e poglis nene, sinenan sape visu Yesu naga pe yar na sanape, ana yeririna la mokliu naḡa asike lavisin Yesu, asuwo ga yo, sa naḡa yo kuskus ga rui, ana naga pe pisu ruru re poli, komin naga pe yar plas ga tai. ⁴ Ana Sakias pisu sane piowa narui, kiriri sumon Yesu lala, pa tol puryove tai ḡiyu pa e korowas tai, suḡate ke naḡa visae Yesu la ayal aimi, ana naga kilia visu ruruia.

⁵ Ana pogos naḡa Yesu pimi tol puryove naḡani, Sakias milan ga naḡa Yesu kira pa pisuia, pis pania, pisape “Sakias, otapulu vilaga. In na nemninuluḡar e inu sane ḡane neva nesu re nemio ko sumo wa gar moḡa.” ⁶ Sakias mloge narui, suḡalu pula nena pitomi tano, ana ḡere Yesu pa m̄ana, amio pupia kekarena paḡisi.

⁷ Ana pogos naḡa yeririna la apisu sur nene, la moki naḡa pe akekaran re poli, apismumu, apisape “Yar naḡa Sakias naga pe yar sur naḡa miyuḡae piowa ga, naga kila kareli yar lala wa, ana vanon ya ne Yesu sine-nan sape amio ava asu m̄ana?”

⁸ Ana pogos naḡa asike loyuḡa rui, Sakias mloge sane naga monar vilopuia, a monar keḡu kiena male-na, ana suḡalu pisawal e marana ne Suḡe, pisape “Suḡe, nanagane in na netaḡan kiau sur la komḡas va yar la naḡa limala korena, pe kiela sur re poli. A suri ya naḡa nepisa kotalia yar la ea, nepinaun la, yoko nowar maran si van la tol yam ve vari.”

⁹ Ana Yesu mloge pon manene visena naḡa Sakias pisa, ana pisa pania pisape “Nepisu sane ḡane na, natamaliaena kiena ne Ntewa pimi nena tol mratava nini. Yar nene naga kilalu mrapa na kiena malena, ana naga m̄ena pe lus kiena ne Epraam kemua lelaga, naga pe yere Yu kemua tai, ¹⁰ tana inu Narina ne Yeririna nepim e yomarava nini vena nakale la naḡa amiyepe petan mrapa sane yaru nene, vena netamalia la.”

ḡakaiwa na yar telu naḡa apisuar kilavaru kiena ne kiela yerkawa

Matiu 25:14-30

¹¹ Ana yeririna la asuḡa amiyagogon ke visena kiena Yesu la nene, ana pis m̄a pan la pano-o, pisa ḡakaiwa tai pan la. Naga pisu sane popon vian la e ḡakaiwa ne-na, komin naga kilia ke sape sane yeririna lala asitom ke asape pogos naḡa ava atol yo Yerusalem, yoko naga kila nasuḡenena kiena ne Ntewa imi warpo ke yo van la veraga. A nanagane apim ke lavisin Yerusalem rui, a Yesu sape vianin la sane naga monar ligan la sumo wa, yoko imi si pula. ¹² Naga pisa pan la sanini,

sape "Yerkawa tai, naga pa perina e naŕa pupia řarin suře sike ea, vena avisirlua naga imi ve řarin suře na kiena lepasa, yoko naga kilia wasuře sina visuar kiena yo. ¹³ Ana sumon naŕa pe pa re poli wa, naga pio kiena yar lala, la lualima, a la punu ga mla kilavaru peve taaga pan la, sape monar ayuřmae amio kilavaru nařani vano-o tol pogos naŕa naga wasuře sina. ¹⁴ Ana yeririna la nae lepas nene ape nasinekar kiena ne yerkawa nene, ana pogos naŕa naga pur matan la pa narui, la apisayuia asape la pe sinelan re si naga imi ve kiela řarin suře poli. Ana amligan visena pa pa řarin suře keviu na purvanua nařani, asape 'Pe sinemimin re yar nene imi ve kiamimi řarin suře poli. A pe sinemimin re nena naŕa oligan kia keviu nene e naga poli.' ¹⁵ Ana řarin suře keviu nařani kila ga, ana yerkawa nene pimi ve suřen ke sina ga kiena lepasa. Ana pimi pio viraviran kiena yar la naŕa naga řar řesan kilavaru nene pan la, sinenan sape visu sane amiyuřmae ea, ana ataulu si kiena kilavaru via.

¹⁶ "Ana yar naŕa pimi suřmal řesan se marana, pisape 'Suře kiořma kilavaru taaga naŕa omla pan inu, nemiyuřmae řma amio pano-o netaulu si lualima to metavana.'

¹⁷ "Ana yerkawa nene pisu kiena yar na yuřmaena nene miyuřmae po, ana pisa pania sape 'Po na po pařisi, ko omiyuřmae po manene laa wa. Ana komin naŕa osuřmalu řmarera ose narin yuřmaena naŕa nemligan e lumořma, ana nagane nela yuřmaena keviu tai van ko, neligan ko ovisuar kiau pupia pulkumali ve lualima.'

¹⁸ "Ana siraunia, yar nalua pimi, pisape 'Suře, kilavaru taaga naŕa omla pan inu, nemiyuřmae řma ea pano-o taulu si lima to metavana.'

¹⁹ "Ana yerkawa nařani pisa pania, sape 'Po wa, ko řmena omiyuřmae po pařisi, yoko neligan ko ovisuar kiau pupia pulkumali ve lima.'

²⁰ "Yoko kiena yar tařena pimi, pisape 'Suře, kiořma kilavaru naŕa omla pan inu, nepiwo ruru e kinakina kulmrae tai, nemligan ruru tořma ga, nane nesape nela si wasuře imi van ko narui. ²¹ In na nesuřma nepisu ko ke sane ko yar tai naŕa okilia owar plan kiořma sur naŕa yar tařena řarar sike na, a okilia okinana e lokove naŕa pe ko re omapila poli. Kiořma řelaga řmarera towe laa sanene, kila nemaraun ko, ana pe nekila re surian kiořma kilavaru nene po, nepuarar ruru ga tořma ga.'

²² "Ana yerkawa nařani sinen karia, pisape 'Yaru, opisa kare in laa ne wa, naŕa osape in na yar řmarera tai ne sanene. Ana pogaga, kiořma visena nene naga ga kar ko ke sina ga. ²³ ?Visae in na yar sur na sanene, komin ya ne opuar kiau kilavaru sanene? Po pařisi naŕa visae oligan ga e pag, vena pogos naŕa nowasupea, nekilia nowar plan sina amio narina naŕa naga tauluia.'

²⁴ "Ana yerkawa nařani pisa pa yar tařena la naŕa asuřmal asike lavisinia, sape 'Awar plan kilavaru nene e limana, awar va yar naŕa taulu lualima.'

²⁵ "Ana apis pa yerkawa nařani, asape '!Ana suře, naga řar mokliu wa, kiena lualima rui!'

²⁶ "Ana yerkawa pisa pan la pisape 'Lelaga, ana sanene narui. Naga naŕa kiena sur mok rui, yoko naga war si va laa sane na wa, ana naga naŕa pe kiena sur re poli, yoko naga kilalu kiena narin sur ve tokak ga naŕa naga mla ke rui. ²⁷ "Ana e lepas na kiau nasinekar la nene, naŕa la yepela mavin naŕa in na neve suřen la, sineun nesape ava aurela aim e nini, awe mořmar la amarmare e marau.' "

Ana řakaiwa kiena ne Yesu nane řisi e nene.

Yesu pimi tol yo naŕa Yerusalem

Matu 21:1-11; Mak 11:1-11; Yoane 12:12-19

²⁸ Ana Yesu pisa pa visena la nene, suřmalu, sumon la, řere la apa ma Yerusalem. ²⁹ Ana la apim lavisin narin pulkumali lua nene sumo, naŕa Petpas amio Petani, e lepas nen Kunus Na Purolip lala. Ana Yesu pisa pa kiena nalogena lua, pisape ³⁰ "Kam lua ayalor ava ke ne e narin pulkumali na gare sumo wa. Pogos naŕa ava loyuřma, yoko alual togki tai, ařmatear teke ea. Togki nařani pe teras ga, pe yar tai to li re e řmasina poli wa, ana kamlua aluřarlua, aure imi e nini. ³¹ Visae aviun tan amiu amlua, avisave 'E, amluřarlua ke pe na ya?,' yoko avisatařmae avisave 'Suře sinenan sur mal nini kila kiena yuřmaena tai.' "

³² Yesu pisa sanene pan lalua, ana mligan la apano, ana apano apisu sanena naŕa pisa pan la. ³³ Ana apano asuřma amluřarlua ke kilka petan sur mal nařani, ana pogos naŕa akila ke sanene, kana řar ne la apiunia asape "?E, asuřma amluřarlua ke kilika petan pe na ya?"

³⁴ Ana apisatařmae asape "Peraga, Suře sinenan sape sur mal nini kila ke ne kiena yuřmaena tai sumo wa."

³⁵ Ana atařman narui, ařure togki nařani pimi pa Yesu, ana ařatetae řmala kulkota lala meta e řmasina, amligan Yesu totano ea. ³⁶ Ana Yesu kus togki nene, mial pano, ana pogos naŕa mial ke pa sanene, yeririna lala amien plan řmala kulkota lala ařatetae sululu mrapa, vena togki kiena ne Yesu yalor ga metava ea.

³⁷ Ana amial řma e Kunus Na Purolip la pano-o, apim atol yo e naŕa mrapa na vitoen garo Yerusalem. Ana pogos naŕa pupia řina moki lala na nalogena lala apisu naŕa Yesu pimi ke lavisin Yerusalem, asitořmal pupia yuřmaena lala a kile lala naŕa apisu naga kila, a apisu sane kiela pupia řarin suře viu tai ne pimi ke ne, ana akekara pařisi, asuřma amieluar Ntewa keviu vanonia. ³⁸ Asuřma apiovionia, asape "!Ntewa na mava, ovisa ruru řarin suře nene naŕa pimi ke e kiořma kia! !Pupia kekarena ma e peni, kam nae ma metava avisirlua kia kiena ne Ntewa, kiena naurarena po na pol!"

³⁹ Ana e poglis nene, Varasi lařas asike řmena likan řina la nene, ana pe akekaran re naŕa apisirlua ke kia kiena Yesu sanene poli, ana apisa pania asape "!Naviana, ovisaluřar kiořma nalogena lala ve akiikiin ko re si sanene!"

⁴⁰ Ana Yesu pisatařmae la, sape "E, peraga narui! Visae ve akiikii re sa nene, pona yoko kilavaru ga la ne sike ne monar akiikii yo."

Yesu tagin pulkumali wa naþa Yerusalem

⁴¹ Ana Yesu pimi lavisin pupia pulkumali nene Yerusalem, kira pito pisuia, sinen miyee, siar naþa wamarana mlaunia. ⁴² Kila sanene narui, pisaar nena pania, pisape "Visae ovisu kilale ga ya naþa molue puþna nagane! Ntewa suþna kila ke kioþna mrapa wo tai vena olual suþnare ea ana opisu kilale þele ga. ⁴³ Ana monar nevisa van ko sanini, yoko pogos tai imi van ko naþa kioþna nasinekar lala, la ve moki vaþisi naþa aimin ko. Yoko asuvivi ko, asuwo ruru ko nenaga, a yoko awar porotano imi ayuwonpolo e yepas nen kioþna pupia kove ana akila mrapa na vitoþmasen loyuþna, vena awe ko. ⁴⁴ Yoko awe moþmar naruþna lala, a akilawowa make moþna yuþna lala, awar plan make nena kala kilatapili lala. Nakoaena na sanene yoko imi van ko komin naþa ko yepmavin visu kilaleen naþa nagane naga pe kioþna pogos naþa Ntewa pimi mþalivi vena tamalia ko."

⁴⁵ Ana Yesu mial pa loyuþna e pulkumali, pa e Yuþna Wa mþana Ntewa, ana pisu la naþa akila ke yuþnaena na tauluen kururu kilavaru ea. Ana naga mþene plan la, sape ⁴⁶ "Ntewa pisa e kiena Visena Wa, pisape 'Mau yuþna wa naga pe yuþna na leniena, ana kam na apilon yuþna nene narui pimi sane puluve tai mþana yar na vinauena lala.'"

⁴⁷ †Ana e poglis nene e legiena punu ga Yesu pa ke loyuþna e Yuþna Wa, ana pian ke yeririna lala, a yerkawa kiena ne yar wa lala amio navianena navisaluaena lala amio mþena yerkawa kiena ne yeririna lala, pe akekaran re nenaga. Asuþna akalewele ke mrapa vena akilia akila sur tai vena kila narui monar aweþmar Yesu. ⁴⁸ Ana peraga, apisu sane taþatete alual mrapa, komin yeririna la naþa amiyagogon ke kiena navianena lala, akekaran manene laa kiena visena lala, la sinelan ga naga silaga.

Nasumonena nae Israel lala sinelan asape avisaluþar Yesu

Matiu 21:23-27; Mak 11:27-33

20 Ana e si e legiena taþena, Yesu þasuþe si pa e Yuþna Wa mþana Ntewa gar Yerusalem, suþna pian ke yeririna lala a mlologon ke mþena nalologena wo pan la. Ana nasumonena kiena yar wa lala amio navianena navisaluaena lala amio mþena nasumonena taþena lala apim puna, apiun tania, asape ² "Ovisali van imimi, sane okila ke sanene e nini e kia kiena ai? ?Ane pisa pan ko pisape okila sa nene?"

³ Ana Yesu pisataþne la, sape "Pogaga, ana yoko in mþena neviun naviunena tai van amiu sumo wa. Kiau naviunena sanini, sane ⁴ ?Nakeena naþa Yoane kila nanua ga ne pa yar lala, naga pe sur tai naþa Ntewa pisa pan pisape kila, pona Yoane ga sitom sape kila? Amiu avisalia.'"

⁵ Ana naviunena kiena ne Yesu nene kila narui apis manene ke sina ga pan la, apisa ke asape "Yoko tevisa

ve sanape na vania? !Tevisuar ruruia! Visae tevisave nakeena nene, Ntewa naga pisa pa Yoane, yoko yar nene viun sina tan ita ne visave ana komin ya ne yepeta mavin lelagaena e Yoane? ⁶ Ana visae tevisave Yoane ga sitom sape kila, sa þisi yaru la sinela kar ita ana akove ita, komin naþa amlelaga mþarera rui sane Yoane naga pe navisawalena kiena ne Ntewa kemua lelaga." ⁷ Ana sitomena nene kila narui apisataþne Yesu asape aminue kare ga narui.

⁸ Ana Yesu pisa pan la, sape "Sanene, in mþena ga taþatete nevisa van amiu ane pisa pan inu sape nekila yuþnaena nene."

þakaiwa na yeririna viowa lala navisuaren lokilkerep

Matiu 21:33-46; Mak 12:1-12

⁹ Ana Yesu pisa þakaiwa tai pan yeririna la naþa asike e poglis nene, pisape "Yerkawa tai, amio kiena lokilkerep tai. Naga sinenan sape yaloro re va e purvanua taþena tai, naþa mþeke laa perina, ana naga mligan kiena lokilkerep nene pa yeririna taþena laþasa naþa yoko aim ayuþnae ea, ana aul vania. ¹⁰ Ana yerkawa naþani pa suþna gare pano-o, pisu kilale sane naganane pogos naþa mrakerep marua narui. Ana mligan kiena yar tai þasuþe si pa pun la naþa asike e kiena lokilkerep naþani, vena war kilavaru na mrakerep komþasa naþa monar aul vania. Yar nene pano, ana pogos naþa mþalivin la, la pe sinelan re aul poli, ana aþne kare naga, amligan si naga þasuþea liman korena ga. ¹¹ Ana yerkawa naþani mligan si kiena yar taþena pano, ana aþne mþena naga, akila piowa pania paþisi, ana aþnelua þasuþe koren ga pa sina. ¹² Ana yam telu narui, yerkawa naþani mligan kiena yar taþena, ana naga mþena ga, aþnea kulu ga kuruta rui, akoven lua e lokilkerep nene pano.

¹³ "Ana yerkawa na lokilkerep pisu þelaga viowa la ne sanene, mniue kare narui, pisape 'Awe! ?Popon nekila ya narui? Pona nanagane monar neligan ga naruu wawa nini narui. Naruu taaga ga nini, nesitom naga paþisi, ana visae naga vano monar avisu kilalea, avatanonia.' ¹⁴ Ana mligan naga pano, a pogos naþa yar la nene apisuia, asitom piowa pania. Apisayu sina pan la, asape 'Nanene na narin yerkawa nene yo. Yar ne na nene narui, naþa visae yerkawa nene kovio, naga ke narui naþa yoko kus porotano nene sane kiena lalimana. Popon towerþaria, vena ita ga touarar tano nene ve kieta.' ¹⁵ Ana asuþnal narui atararia, akovenlua naga pa vanua e lokilkerep naþane, ana aþneþaria."

Ana Yesu sape "Suniena nene pimi maro e nini na þa rui, ana popon asitomlia. Pogos naþa yerkawa mloge sur nene, yoko naga imi kila ve sanapen la nene?"

¹⁶ Nevisa van amiu sanini, yeririna viowa la nene, yoko naga imi we moþmar la, yoko amarmare e nakoaen mþarera tai, ana yoko ligan lokilkerep naþani e limana yar laþas naþa apowo."

Ana poglis naþa amloge Yesu pisa sanene, amloge kilale naþa visena nene sane pisawan ga sur tai, pisayu sape le Yu lala pe sinelan re naga naþa pe narina ne Ntewa poli, ana yoko Ntewa were yar la naþa pe

† 19:47 Luk 21:37

ape le Yu re poli akus lelela. Ana sur nene pe sinelan re aloge po, apis m̄arera, asape "Sur naḡa opisa ke ne, Ntewa monar ve ligan re sur nene imi m̄alivi sanene."

¹⁷ Ana Yesu kira pisa manene la, piun pisape "Pe sinemiun re poli, ana vanon ya ne asiri visen wa naḡa pisa sanini, pisape

'Kilavaru nini, yar na yuḡaenen yuḡa lala asape pi-owa ga, ana akoven lua pa rui,

ana nanagane kilavaru nene pimi pe kilavaru wo tai naḡa pe na mrapun yuḡa, vena uarar yuḡa m̄arera.'

Yauena 118:22

¹⁸ "Yeririna make ga naḡa visae avane kilavaru nene, yoko aloru akove kilavaru nena, siwowa kare yepela lala. A visae vano vano-o tol pogos naḡa kilavaru nene loru, ana yar a naḡa kilavaru monoaria, yoko kilamu-kare naga vano-o kovio nenaga."

¹⁹ Ana navianen navisaluaena lala amio yerkawa kiena ne yar wa lala, apisu kilale ḡakaiwa kiena Yesu nene panon la nena ga, ana sinela kar manene laa narui, asuḡalu asape auarar nena naga e pogos nene. Sinelan manene laa asape akila sur tai vania, ana akila ḡele ga, komin apisu yeririna la akekarar laa naga.

²⁰ Kila sanene narui ana silaga asuḡa apisuaria, a laḡasa apa vinau ga apa lavisinia, akila kokanin ga sa naḡa alelaga e naga, ana sur naḡa la akila ke ne, asuḡa aḡar make nena kiena visena lala. Kiela sitome-na sane sinelan asape alual visena laḡas naḡa naga pisa, ana akilia avisawal va yerkawa nae Rom nene Paelat, vena naga kilia la nakoarena tai vania sa naḡa la sinelania.

Sur kiena ne Ntewa, sur kiena ne Sisa

Matiu 22:15-22; Mak 12:13-17

²¹ ḡis na pog tai la naḡa apinaun vena aim lavisin Yesu, apiun naviunena tai tania, sa naḡa akila kotalia ga naga. Asape "Navianena, mepisu kilale sane kioḡa visena lala a kioḡa vianena lala ape lelaga a po paḡisi. A mepisu kilale sa naḡa kioḡa naliḡereen yar lala pe pepe taḡena re poli, naḡa opisula maran taaga ga, ko opisawal mesmesun ke mrapa kiena ne Ntewa pan yeririna make ga. ²² Ana sinemimin mesape meviun tan ko sanini, sane '?Kieta navisaluaena pisa sanape? ?Sape mesmesun ita le Yu lala toul takis va ḡarin suḡe nae Rom, naḡa Sisa, pona pisape pe mesmes re poli?'"

²³ Ana Yesu pisa kilale sane asape akila kotalia ga naga, ana pisa pan la pisape ²⁴ "Ala narin kilavaru tai imi van inu. ?Avisuli sane marana ne ane teke ea? ?A kia naḡa asiri teke ea, kia kiena ai?"

Apisape "Marana Sisa, a kiena kia ḡena ga."

²⁵ Ana naga pisa pan la sape "Pogaga, sur naḡa pe kiena ne Sisa, ala va Sisa. A sur naḡa pe kiena ne Ntewa, ala va Ntewa."

²⁶ La nene sinelan manene asape atol ruru Yesu e maran yeririna lala e kiena visena tai, ana pogos naḡa amloge kana navisataḡeena nena, amilan paḡisi, apisu sane naga kilaḡar ruru kiela kap narui, ana apa ruru la ga asikena, pe apisa re si sur tai po.

Yar la naḡa amarmare rui, yoko amamal sina

Matiu 22:23-33; Mak 12:18-27

²⁷ †Ana siraun naga nene, le Satusi laḡasa, apim puna Yesu, naḡa sinelan asape aviun tania e lepas na sur tai naḡa la amlelaga m̄arera ea, naḡa asape yar la naḡa amarmare rui, taḡatete amamal sina e legiena maro.

²⁸ Ana apiun tania, asape "Navianena, sinemimin mesape meviun tan ko sanini. Sanapen visena tai naḡa yermarua Mosis siriyu pan ita na nanua sumo. Naga pisape visae yar tai, wenla mare tan wona, naḡa lalua pe narila re tai poli wa, yokorena wenla nene monar were letano nene ve wona, vena kila sane sira nene kil-ia war sisi, vena uarar kia kiena ne wenla naḡa mare mal toḡa ga. ²⁹ Pogaga, ana e pogos tai, welelai la olua. Kiela ḡearu ḡere wona tai, ana naga mare tan wona naḡani lalua pe narila re tai poli wa. ³⁰ Ana wenla na surana naga towe ḡere sira naḡani, ana yoko naga ḡena mare tania, ³¹ ana wenla ḡena na telu, kila sa ke ga, akila ḡa sanene pano-o tol wenla maro na olua, la make ga maran taaga ga, naḡa pe aḡar re nena narila tai poli. ³² A siraun wona la punu ga nene, sira ḡena naḡani marḡanu. ³³ Ana ovisali sur nene: ?E legiena maro, pogos naḡa apisa ke asape yoko yeririna la amamal sina, yoko sira nene ve wona ai, komin naḡa talopa make amio welelai la olua nene?"

³⁴ Ana Yesu pisataḡe la sape "E ga e yomarava nini, yeririna lala asuḡa atalopa, ³⁵ ana la naḡa Ntewa pisape visae akilia amal si vetan marena vena ava loyuḡa e kiena yo, ve akila re sina. E pogos nene, taḡatete si atalopa narui, ³⁶ a yoko ve amarmare re sina komin naḡa aim sa ga navisi la narui. Yoko Ntewa kila amal sina e marena ana avim ave narina ruru nena lala. ³⁷ A e lepas namalen si nene, Mosis ḡena pisayu nanua sumo rui e suniena na purlaki naḡa kap pivaga ke ea. E nene tepisu naḡa Mosis pion pa Ntewa na mava sape naga pe Ntewa kiena ne Epraam a Ntewa kiena ne Aisak a Ntewa kiena ne Sekop. ³⁸ Ana pogos naḡa Mosis siri visena nene, la telu nene amarmare e yomarava nini nakonua rui, sane amare e yomarava nini, ana amal asike ma puna Ntewa na wa. Ntewa naga pe pe Ntewa kiena ne yeririna re ga la ne amarmare po, ana naga sinenan sape yeririna la naḡa asike amio, yeririna la naḡa amali. E navisuena kiena ne Ntewa, yeririna la naḡa amarmare e yomarava nini rui, la amal ga asike ga wa."

³⁹ Ana navianen navisaluaena lala asuḡa amiya-gogon navisataḡeena kiena ne Yesu naḡa pa le Satusi lala, ana apisu sane manmarua ruru po paḡisi, asape "Navianena, kioḡa navisataḡeena po na po paḡisi."

⁴⁰ Apis sa nene vanon visena kiena Yesu nene kila sane le Satusi lala amaraun naḡa aviunli si sur la tania.

† 20:27 Yuḡaena 23:8

**Yesu Navisaarena naga pe Ntewa kiena ne yermarua
Āarin Suĕpe Tepet**

Matiu 22:41-46; Mak 12:35-37

⁴¹ Ana Yesu pis pan la pa laa sane, piun sur tai tan la, sape "Komin ya ne la apian amiun ke asape Navisaarena naga monar mĕaliv e lus kiena ne yermarua Āarin Suĕpe Tepet, naĕa naga pe ĕarin suĕpe ĕesania? ⁴² Nepiun nene, komin nanua sumo, Tepet siri e kiena tus na Yauena lala, sape

*'Ntewa na mava pisa pa kiau Suĕpe, sape
'Ototano e luĕmau lepa na ĕamarua,*

⁴³ *otomĕate mĕa vano-o, yoko neligan kioĕma nasinekar
lala aim ve takue tai na kilavanen laĕma.'*

Yauena 110:1

⁴⁴ "Nanene na tepisu sane Tepet pio ke pa Navisaarena sape naga pe kiena Suĕpe rui. ?Ana komin naĕa Tepet pisa sanene, sanape naĕa asuĕma apisa ke Navisaarena nene asape yoko molue kome Tepet, naga pe lus nena ga tai?"

Ana yam si tai amilan visena kiena ne Yesu.

Yesu pis mĕarera pa nasumonen na lotena lala

Matiu 23:1-36; Mak 12:38-40; Luk 11:37-54

⁴⁵ Ana ĕina la asike amiyagogon ke ga wa, naga pisawal visena tai, naĕa pe kiena ne kiena nalogena ga lala. ⁴⁶ Naga sape "Kam na avisuar ruru yar navianen navisaluaena la nene. Asuĕma aplave manene la e mĕala kulsota viavi la nene, a visave ayaloro e yepesinasa e maran yar lala sinelan asape yar la avatanonla, a avio ruru la asave, '!Kee, pokolulagi, ko na ope Navianen tai naĕa po paĕisi!' A e pogos na ĕaĕagena a loyurĕma e yurĕma na leniena mĕena lala, sinelan asape atoga e lelen yerkaewa lala. ?Kam na apisu kilale narui ne? ⁴⁷ A la akila kiela leniena la piayavi paĕisi wa, ana apisokan ke ga ne, komin e ke e pog nene, asuĕma akila kotalia ke ga letano lala, akila kare la. Ana vanon kiela ĕelaga la ne sanene, yoko kiela nakoena naga mĕarera manene laa sane."

Letano tai mla narin kilavaru lua pan Ntewa

Mak 12:41-44

21 Ana pogos naĕa Yesu la asike e yurĕma mĕana Ntewa, apisu naĕa yar laĕasa apimin naĕa akuan kiela nalaena lala e karo na Yurĕma Wa. Ana Yesu teke pisa ke ne, pisa naĕa yar na sur moki la apim akuan kiela nalaena wo lala, ² a siraunia, naga pisa mĕena letano tai, naĕa pe kiena sur re poli, pimi kuan kiena narin kururu varu lua ga.

³ Ana naga pisayu sira naĕani pan la, sape "Apisu ke letano nene, naĕa kuan narin kururu varu lua ga ne? Nevisa sur na lelaga van amiun, sane naga kuan taulu make yar la naĕa kiela sur moki. ⁴ Yar la nene, kiela kilavaru keviu paĕisi, ana akuan ga narin kinakinas komĕasa, ana letano nene, narin kilavaru naĕa mlararia vena ve kiena malena, taĕman make nena pan Ntewa."

Yesu pisawal naĕa yoko awe plan yurĕma wa mĕana Ntewa

⁵ Ana siraun naga nene, yar laĕas apisayu ke Yurĕma Wa, asape apisu po paĕisi, amio kana kilatapili nowo lala, a kana sur tanea la naĕa aĕaria pe na vayaia punuen kana kove nena. Ana Yesu mloge mĕa naĕa asunyu ke sanene narui, naga sape ⁶ "?Kam na apisu sur la nene asape powo liu? Nevisa van amiun sanini, siraunia, e pogos la tai ne pimi ke ne, yoko taĕatete si kana kilatapili ne tai to ruru si teke e lelen, komin naĕa yoko yar laĕasia aim awe plan tetain kare make yurĕma nene."

Yoko pog mĕarera monar imi

⁷ Ana pogos naĕa amloge Yesu pisa sanene, apiun tania, asape "?Ana Navianena, yoko awe plan Yurĕma Wa nene pogwai, a yoko mevisu kile ya naĕa visawal visave lavisi sur la nene imi mĕalĕmaliv narui?"

⁸ Ana pisa pan la, pisape "Kam na popon avisuar ruru amiun, vena ve yar tai imi visa kotalia amiun re, komin yoko yar ve moki naĕa ala kiau kia, ana aim avisave '!In ne nanini nepe Navisaarena nene!' pona avisave '!Nane, kana pogos ne nanini narui!' Ana ve ataveve la re. ⁹ A visae e pogos nene, aloge mĕaagena na mara lala, a sur viowa la asike ga lavisi, ana ve sinemiun kurkur manene re. Sur la nene monar amĕalĕmaliv sumo, ana naga nene na pe legiena maro re nene po la wa."

¹⁰ Ana pisa mĕena pan la, sape "A ĕarin suĕpe lala, yoko akila sina mara amio ĕarin suĕpe taĕena lala, a purvanua lala asuĕmalun sina purvanua taĕena lala. ¹¹ Yoko yemninu vaĕisi, a yoko yo kar ga la e yomarava nini pogos na pupia viso vaĕisi a maiena mĕarera lala, a nanene yoko amio mĕena sur na sine kurkurena a pupia kile lala meta e sinapane. ¹² Ana pogos naĕa sur la nene pere wa, yoko yeririna la akila ke ne viowa van amiun. Yoko auarar amiun mĕarera, ala magka van amiun, ana siraunia aligan amiun e limana ne li na sumonen yurĕma nalenena, pona akoven amiun ava asike e yurĕma naloge viowaena, pona akila amiun asuĕmalu ase marana ne kiela ĕarin suĕpe lala pona kiela nasumonen lala. Sur viowa la nene yoko akusia vanon naĕa kam na apuarar ke kiau kia mĕarera. ¹³ Pogos nene yoko akila mĕarera van amiun vaĕisi, ana yoko imi sa naĕa kiamiu pulmas na lologonen Lologena Wo van la. ¹⁴ "Ana nagane, pogos naĕa sur la nene pere ke na wa, ve asitom manene re sane yoko amĕa avisa ya ne e pogos nene, ¹⁵ komin naĕa yoko e nena e kana pogos nena, nela visena na manmaruaena van amiun. Ana pog naĕa avisa visena la nene van kiamiu nasinekar lala, yoko ataulu la, yoko taĕatete si avilon kiamiu visena nena."

¹⁶ "Yoko e kana pogos nena, la ga naĕa kam na apio la ke asape arimamiun pona womla pona ĕapo pona erau, la ne sanene la ke naĕa yoko aure plan amiun aligan

amiu e limana ne yerkawa lala, ana yoko akilapel amiu sanene vaḡisi vano-o kam laḡasa awe moḡar la.

¹⁷ Yoko yar la sinela kar amiu vaḡisi, yoko laḡasa alamaran si visena van amiu, kam la naḡa kiau kia sike e amiu.

¹⁸ "Ana nevisa van amiu sanini yoko taḡatete vilḡarimiu tai yoko kovio lue. ¹⁹ Yoko asuḡal ḡarera asuḡa vano-o ataulu pog ḡarera nene, a e mrapa ne-na nanene narui, yoko atol kiamiu malena na lelaga ea."

Pupia mara gar Yerusalem

²⁰ A e lepas na pupia pog ḡarera naḡa yoko imi, Yesu pisa sina pan la sape "Pogos naḡa visae avisu ḡegas nen yeririna na kilaen mara lala asuḡal asuwo ke yo yervivi pupia pulkumali naḡa Yerusalem, nane yoko akilia narui sane pupia kana pog na kilaroroen pimi ke lavis narui. ²¹ A pogos naḡa avisu sur nene, kam naḡa asike Sutea, popon aureure ana atapolou e kunus lala, a amiu naḡa asike loyurḡa Yerusalem, popon amomolue ana aureure, pona amiu naḡa asike yoḡarua, ve akilali re si naḡa ato garo uḡa. ²² Nanene vanon poglis nene, naga pe pupia legiena na kila maranen sinemimiena kiena ne Ntewa, sa naḡa nasiriena lala nanua sumo apisaaria. ²³ E ḡena e pogos nene, yoko viowa manene laa va sira la naḡa ḡeḡela, amio ḡena la naḡa amla ke yu pa narila lala. E pog nene, yoko naloge viowaena ve keviu vaḡisi e kieta purvanua, a pupia sinemimiena imi va kieta yeririna la nene. ²⁴ A yoko playu na mara kila la ave moki aloloru, a la ve moki naḡa sen viar limala, aurela ava ayurḡae korena kiena ne ḡegas nen yeririna taḡena lala. Ita le Yu lala yoko yar taḡena lala avienena kare kieta pulkumali wa naḡa Yerusalem, la ave suḡenia vano-o tol pogos naḡa Ntewa ga kila sane lala kiela ḡisi narui."

Yoko Narina ne Yeririna wasuḡe si imi

²⁵ †A Yesu pisayu legiena maro, sape "E pogos nene yoko avisu kile lala ma e mrae a e kupario a e verue lala. E yomarava nini, yoko ḡegas nen yeririna lala aloge viowa, asitom kare sur la vaḡisi, a pogos naḡa avisu sive kululu ve keviu a lapa ke vam metava va ke ura, yoko la aninue kare narui asape ḡa yoko ve sanapen la na wa. ²⁶ A pogos naḡa la avisu kilale ya naḡa pivim ke e yomarava nini, a pupia sur la naḡa ma e sinapane kulkulul kar ga narui, yoko sinela kurkur vaḡisi, asuḡa marala malon marauena, a amarmarlua. ²⁷ ††Yoko akila ḡa sanene vano-o, avisu inu Narina ne Yeririna noḡalivi e lul amio kiau pupia narareraena amio kiau pupia naurarena.

²⁸ "Ana e kiamiu lepasa, pogos naḡa visae avisu sur la ne sanene asiar aḡalḡaliv, ve amarau re. Ve asitom re suria, ana asuḡalu awar plan ḡarimiu vena akira va metava, komin naḡa sur la nene kana kinasa sane kiamiu yaru nawere plan amiuenta pimi ke, lavis war-poyo narui."

Lepas na purpiliva

²⁹ Ana Yesu pisayu ḡakaiwa tai pan la e lepas na pogos ḡarera naḡa pimi ke ga wa, sape "Kam na asitomiyuli purpiliva nene pona purlaki taḡena naḡa sanene. ³⁰ Pogos naḡa avisu sane korowas la imi memaena, a imi malmalumu, a kana stos la siar miyulua, ana kam na akilia sane pogos na yepisusun pimi ke lavis narui. ³¹ Sanene pogos naḡa avisu kile la nene aim aḡalḡaliv ke sa naḡa nepisa pan amiu ḡa rui, yoko akilia sane nasuḡenena kiena ne Ntewa pimi ke lavisin amiu narui. ³² Lelaga nevisa van amiu, yoko sur punu ga monar imi ḡalḡaliv ḡa sanene vano-o ḡisi, ana siraunia, teras na yaru la naḡa amal ke e pog nene akovio e yomarava nini. ³³ A yoko sinapane amio yomarava nini la ḡena luwoka akovio, ana kiau visena lala taḡatete akovio pogos tai."

Kam na monar akila ruru kiamiu malena lala

³⁴ Ana Yesu mla visena nene pan la e pogos nene, pe visena na weḡege laena, sape "Ana e kiamiu lepasa, kam na avisuar ruru amiu. Pe pon re kiamiu malena ve taḡena si poli, pona amun manene la kuruta na muna, pona sur kar la ne sanene, a ve kiamiu sitomena su manene re ḡena ga e sur na yomarava nini la silaga. Visae peraga, yoko asuḡa akila ḡa sanene vano-o ailan ga pupia legiena nene imi ḡalivin amiu veraga sa ga ekarpila. ³⁵ Lelaga, yeririna make ga e yo punu ga e yomarava nini, pe asitom re poli, asu wowe ga pe akilia re poli, ana yoko legiena nene imi tol la sa naḡa manu milan ga ḡeregawa suḡal maneno sike e naga, marḡan nenaga. ³⁶ Ana kam na monar avisuar ruru amiu silaga, monar alen lue ga vena akilia asuḡal ḡarera vena atamalia amiu e sur la naḡa yoko imi ḡalḡaliv, vena kila naḡa akilia asuḡal ase marau Narina Yeririna."

³⁷ ‡Ana Yesu suḡa pian la ke sanene e Yuḡa Wa ko legiena lala, a kolemalu naga petan pulkumali pava ke e Kunus Na Purolip lala. ³⁸ A kolulagi kona lala yeririna lala atavilo koskos, aḡasuḡe la apa si e Yuḡa Wa vena aloge kiena visena lala.

Nasumonena nae Israel lala asitom ke asape aweḡar Yesu na wa

Matiu 26:1-5,14-16; Mak 14:1-2,10-11; Yoane 11:45-53

22 Ana siraunia, pimi ke lavisin pog naḡa kas punu ga, la akila kiela pupia ḡaḡagena lua, sane ḡaḡagena na kanen kiligaḡe naḡa pe is re e poli, amio ḡaḡagena na sitomalen natamaliaena. ² A e pogos nene, yerkawa kiena ne yar wa lala amio navianen navisaluena lala, asitom ke asape aweḡar Yesu na wa, ana pe aḡal re mrapa na kilaen poli, komin amaraun naḡa asape visae akila, pona yeririna la akila sur tai van la yo.

† 21:25 Nakilol 6:12,13 †† 21:27 Nakilol 1:7

‡ 21:37 Luk 19:47

Sutas sun amio yerkawa lala, pisaar sape p̄isi na kom varaun Yesu

³ Ana e nena e pogos nene, Yermare pimi pa e sine-na Sutas nae Kariot, naga nene la lualima taaga pa lua lala ga tai. ⁴ Ana pe yam piavi re nenaga, Sutas suṁalu, pa ṁalivin yerkawa kiena ne yar wa lala amio yerkawa kiena ne kiela lokul lala, pisawal kiena sitomena nena, ana apisayu mrapa ya naṁa po, vena yoko kilia vielua Yesu van la.

⁵ Ana sitomena kiena ne Sutas nene kila amloge po paṁisi, ana la apisu sane popon ala kilavaru tai vania vanonia. ⁶ Ana Sutas kekarania, a siar e pogos nene, silaga naga suṁa kale ke kiena pulmas tai naṁa visae ve yeririna re lala, ana naga kilia vielua Yesu van la.

Yesu pitetalia Pita lalua Yoane vena ava akila ruru kana kinanena maro

Matiu 26:17-25; Mak 14:12-21; Yoane 13:21-30

⁷ Ana apim tol legiena na siaren ṁaṁagena na kanen kiligaṁe naṁa pe is re e poli, naṁa e ṁa nena e legiena nene monar akila kuṁaṁaena na narin sipsip lala vena sitoṁalen natamaliaena. ⁸ Ana Yesu pisa pa Pita amio Yoane, sape "Nevitetalia amlua ava gare, vena akila ruru make sur lala na kinanena na ṁaṁagena nene."

⁹ Ana lalua apiun tania asape "ʔAna ko na sinoṁan ke osape meva mekila ruru e nape ne?"

¹⁰ Ana Yesu sape "Kamlua ava atol pupia pulutava nae Yerusalem, ana pogos naṁa avaliga loyuṁa ea, alual yar tai naṁa kus ke pupia piawi tai imi vitawe amiu. Ana ataveve avano, yoko naga were amiu ava e yuṁa tai. ¹¹ Ana pogos naṁa ava loyuṁa, avis va ṁar na yuṁa naṁani, avisave 'Kieta Navianena piun sape, ʔAwa ṁamimi yuṁa imimi wolawa lala, vena mekilia mese ea makan kinanena nasitoṁalen natamaliaena nene ea?' ¹² Kamlua avisa ve sanene vania, ana yoko naga kipian amiun pupia lele tai metava, naṁa sur make sike pa e rui, ana yoko akila ruru make sur na kanen la e yo nene."

¹³ Ana Yesu pisa pa sanene pa nalogena lua nene narui, lalua apano, ana apisu sur la punu ga pimi ṁalivi sa ga naṁa naga pisa ruru ṁesan kemua pan la rui.

Sanene narui, lalua akila ruru kinanena maro kana Yesu.

Kinanena maro

Matiu 26:47-56; Mak 14:2-26; Yoane 18:3-11

¹⁴ Ana siraunia Yesu la apa meta e yo naṁani, ana pog na kinanena, Yesu totano e lelen kinanena, ana li na lologena lala apim atotano amio. ¹⁵ Ana Yesu pisa pan la sape "Na nanua rui, in na nesitom ṁa kata kinanena nasitoṁalen natamaliaena nene. Na nene kau kinanena maro nini, naṁa ita ga tekinana lele taaga, ana siraunia, nekilia neva ga e kiau pog ṁarera na wa. ¹⁶ Nevisa van amiu sanini, kilaparavi nini kana kinas pisayu natamaliaena. Ana yoko in na ve nakan re si

narui, vano vano-o tol pogos naṁa kiau natamaliaena imi ṁaliv e yomarava nini, e pogos naṁa nasuṁenena kiena ne Ntewa imi."

¹⁷ Ana naga mlarar piala tai, pisa potenan pa Ntewa, ana pisa pan la, sape "Ala nanini, ataron werewere van amiu, amunia. ¹⁸ Nanene komin naṁa siar nanagane, in na yoko ve nomun re si kuruta na munena, vano-o tol pogos naṁa nasuṁenena kiena ne Ntewa imi."

¹⁹ Ana naga mla kala kilaparavi tai, mlenin pisa potena pa Ntewa, kawewowaia pisape "Naga nini tasneu ne, naṁa netaṁan pan amiu. Ana yoko kam ṁena ga monar akila ve sanene, sa naṁa kiamiu nasitoṁalinea."

²⁰ Ana siraunia, pogos naṁa akinana pae, naga kila ke sina sa naṁa kila e kilaparavi sumo, mla piala na munen tai, pisape "Piala nini naga sane kile na kau kuruta naṁa yoko lau vanon amiu, vena visirluaen naviranarena viu kiena ne Ntewa amio amiu. ²¹ Ana sur viowa tai, yar naṁa yoko vielua inu, naga ita ga tai naṁa tekinana ke lele taaga nagane. ²² Yoko inu Narina ne Yeririna monar nemare ve sa naṁa apisaar kemua nanua sumo rui, ana yar naṁa yoko vielua inu, sineu miye ke nagane, yoko viowa manene vania!"

²³ Ana pogos naṁa amloge, asuṁa apiuviun tan la asape akilali naṁa alual lala ai naṁa sitom ke sape kila sanene, ana pe aṁal re poli.

?Ane yoko ve kiela nasumonena?

Matiu 20:25-28; Mak 10:42-45

²⁴ †Ana e pogos nene, veveyuen tai molue likan nalologena lala, sape lala ai naṁa yoko la monar avisu naga sane naga to laa metavan la sane, ve kiela nasumonena.

²⁵ Ana Yesu mloge, pisa pan la, sape "Ita tekilia ṁelaga kiena ne yerkawa na yomarava la nini rui. ṁarin suṁe lala la ape navisuaren kiela yeririna lala, a nasumonon lala, yar la monar avatanon la, ala kia naṁa tometava van la, avio la avisave 'yar navisuar itaena.'

²⁶ †† ʔAna kam na kiau nalogena lala, monar ve akilali re sa naṁa aim ave yerkawa na yomarava nini. Kam yar tai naṁa pona apisa ke asape naga pe yerkawa, yoko monar imi ve tokakin amiu, sa naṁa pe pras maro. Kam yar tai naṁa sape naga ve kiamiu nasumonena, monar imi ve sa yar na iila amiuena.

²⁷ ††E pogos na kinanena, yar tai naga toṁa ga sane kikanan ga, a yar taṁena naṁa ṁar ke kana kinanena pimi pania. Ana lalua nene apisu sane ane pe yerkawa, naga mon manene laa metava? Lelaga kam akilia ṁaga, ana in na pe sa re naga po, in na nepitom e yomarava nini sane naga naṁa kila yuṁaena, miila yar taṁena lala a kila po pan la."

Yesu pisaar nalaena pan la

²⁸ Ana Yesu pisa pan la, sape "Kam nene, nepisu amiu sane kam na sane amiilar inu po e pog ṁarera la naṁa netolia, pimi tol nanagane. ²⁹ Ana sa naṁa ari-

† 22:24 Mat 18:1; Mak 9:34; Luk 9:46 †† 22:26 Mat 23:11; Mak 9:35 ‡ 22:26 Mat 20:25-27; Mak 10:42-44 †† 22:27 Yoan 13:12-15

mau mligan inu nepe suđen kiena yo, in mēna nevisa van amiu sanini nevisir plan amiu aim ave narin suđe lala e kiau yo la nene. ³⁰ †Sanene, yoko kam ke narui kam nađa yoko ato si tano amio inu, tekinana lele taaga loyurňa e kiau nasuđenena, a yoko kam mēna atotano e lele na totanoena nađa mon metava vena vi-suaren lus lualima taaga pa lua nene nae Israel.”

Yesu pisawal nađa yoko Pita viro naga

Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Yoane 13:36-38

³¹ Ana Yesu pis amio Saemon Pita, sape “Ake Saemon, ovisuar ruru ko. Yermare sinen kar amiu, sine-nan sape kila kare amiu vađisi, ana Ntewa tařman rui sape yoko naga kilali amiu ve tokak ga, kilia liđere nađa po vetan nađa piowa. ³² Ana in na nemlenwo amiu ke rui, in na nořmareran ko ke e kiau leniena ne-sape visae ko na ve sanape, ana yoko kiořna naviawae-na tařatete loru makea. A siraunia visae ko na oim owo ruru sina, owasuđe ko oimi, yoko ko na oim ove yar tai nađa silaga okila womla lala aviawa mřarera manene laa sane.”

³³ Ana Pita pisatařme Yesu, sape “Suđe, visae akoven ko ova e yurňa nakoarena, yoko in na nemio ko woga ga. Pona akila mřa van ko vano-o ova otol marena, ana in mēna nekekaran ga nađa italu.”

³⁴ Ana Yesu pisa pania, sape “Pita, nevisa sur na lela-ga van ko, sane yemalo ga nini, ve lakaporo kokoreko re wa, yoko ovisa kotalia inu yam ve telu, ovisave ko na omninue in nena ga.”

Pog mřarera pimi řarpo yo rui

³⁵ ††Ana Yesu piun tan la, sape “Kam na asitořmal ke nanua ne, pogos nađa nemligan amiu apa amlologo kar ga e yo la nene. In na nepisa pan amiu nesape ve awar re sur lařas amio amiu, sane taga na varu, pona karo, pona kulus nen lamiu tařena, pona sur la ne sanene. ?Ana sanape, kam na apisu limamiu plasan sur lařas, pona peraga?”

Ana apisatařmea, asape “Suđe, pe limamimi plasan re sur tai poli.” ³⁶ Ana Yesu pisa pan la, sape “Lelaga, naga ke narui. Ana nanagane, tesike e pog tařena nini narui. Nanagane, yar nađa kiena taga na varu, pona kiena karo tořna ga, yoko warar vano. Yar nađa pe kiena playu na mara re poli, popon wilwilin lua mřana kulkota ana la kana kilavaru, va ul kiena playu na mara tai. ³⁷ In na nepisa nene pan amiu, komin nasiriena wa nasumo lala nađa la apisayu inu, apim ařmalřmaliv ape lelaga narui, pano-o tol visena nađa Aisea pisa, nađa sape

‘Akila pania sa ga naga mēna pe yar viowa ga tai nađa kilakilaro ke navisaluena.’”

Ais 53:12

³⁸ Ana nalogena lala asuřna asitom veve ke ga visena kiena Yesu e lepas na playu na mara nene, ana asape “Suđe, opisu ke ne, nanini kieta playu na mara lua nini.”

Ana Yesu pisu sane la pe akilia ruru re kiena visena poli, ana sape “E, tepisayu sur nene torok narui.”

Yesu pa mlen ma Ketsemani ma meta e Kunus na Purolip lala

Matiu 26:36-46; Mak 14:32-42

³⁹ Ana Yesu la amligan yo na ma metava nene, ana sa nađa kilakila ke ne, naga mialoro pa tol Kunus Na Purolip lala, naga amio kiena nalogena lala. ⁴⁰ Ana pogos nađa atol yo nađa Yesu pava ke ea, amap ea, ana pisa pan la, sape “Kam na monar alen silaga, vena nakilaliena lala ve akila amiu re aloru.”

⁴¹ Naga pisa pa sanene pan la, ana mligan la, pa laa perinan laa sane, ana kinai mlen pa Ntewa. ⁴² Naga mlen sanini, sape “Awis Ata, visae okilia okila woga ga, olalua piala na loge viowaena nene vetan inu ve no-mun re. Ana ve okila re kiau nasinenanena, okila ga sa nađa kiořna.”

⁴³ Ana e poglis nene Yesu mloge urmi pan pařisi, ana apisu navisi tai mligan ma e peni pitomi tano, pitomi miila naga vena naga mřarera sina. ⁴⁴ Ana Yesu suřna mloge piowa pařisi, sitom řele narui ana mlen mřarera laa sane, mlen mřa pano-o kana ninena sigariga sane kuruta kekapili e porotano.

⁴⁵ Ana pogos nađa mlen pae, suřmal sina, řasuđe si pa puna nalogena lala, ana pisu nađa nasineyeena mē la rui, amiyurňaen ke ga momalena narui. ⁴⁶ Ana naga pis malum kilařege la, sape “?E, amomalion ke ya ne? Popon asuřmalu, akila ve sa nađa nepisa pan amiu rui. Kam na monar alen vena nakilaliena lala ve aim re akila amiu aloru.”

Sutas la apim atarar Yesu

Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50; Yoane 18:3-11

⁴⁷ Ana pogos nađa Yesu pis ke pan la wa, apisu ga pupia řegas nen yeririna tai apim akaten la, apisu nađa yar tai sumon la apim ke lavis narui, nanene na lala yar ga na sumo tai, nađa Sutas. Ana Sutas mial pimi lavisin Yesu, kutararia ana mun pipina. ⁴⁸ Ana Yesu pis řesan pania sape “Sutas, omun pipiu sanene na pogaga, ana komin ya ne osape owilwilin inu Narina ne Yeririna e mřapa na sanene?”

⁴⁹ Ana la nađa ape kiena ne Yesu nađa asuřmalu asike lavisinia apisu kilale ya nađa Sutas la asape akila, la apiun tan Yesu, asape “?Suđe, sanape, tete la e kieta playu na mara lala?”

⁵⁰ Ana Yesu pe pisatařme re poli wa, ana nalogena tai suřmalu, řerelua kiena playu na mara, mligan pan tai tea, nađa naga yar kiena ne řarin yar wa, ana tetereria ga, telua kiligana na řamarua pano.

⁵¹ Ana Yesu pis pania, sape “!E toko! Ita ve tekila re si sanene van la.” Ana naga tol si lelen kiligana yar nene, kila ruru sina.

⁵² Ana kira pisu yerkawa kiena ne yar wa lala amio yerkawa kiena ne lokul lala na yurňa mřana Ntewa, amio nasumonena tařena kiena ne le Yu lala, nađa la mēna apiminia, pis pan la, sape “?Sanape na ařar ki-amiu playu lala a kiamiu plaki la sanene? ?Pona kam

† 22:30 Mat 19:28 †† 22:35 Mat 10:9,10; Mak 6:8,9; Luk 9:3, 10:4

na asitom ke asape in na yar tai naþa nepinau m̄arera pona noñeñe yaru? ⁵³ †Nanua sumo, e legiena punu ga, in na nesisike nemio amiu e Yuñña Wa silaga pano-o, ana komin ya ne kam na pe apim re lavisin in poli vena atarar inu e pogos la nene? Ana nepisu sane kam na ape yar na yemalolo, naþa apim amio nañareraena na yemalolo taþena lala, a nanagane kiamiu aora nena napo.”

Ana apim atarar Yesu aþere pano.

Pita piro Yesu

Matiu 26:57-58,69-75; Mak 14:53-54,66-72; Yoane 18:12-18,25-27

⁵⁴ Ana atarar Yesu, aþere þasuþe amio la apano, apa loyuñña e kove kiena ne þarin yar wa. Ana Pita m̄ena mial tapolou ga taveve la e pogos nene, pe pa re lavisin la poli. ⁵⁵ Ana pogos naþa apim loyuñña e kove nene, laþasa apa akila kapi pivaga vena ategania, ana Pita m̄ena pa totano amio la.

⁵⁶ Ana la asuñña narui kapi pivaga tegoli marana Pita, ana sira m̄ee na yuññaena tai naþa naga sike amio la, naga pisu kilalea, sape “!E, avisulia! Yaru nene, naga m̄ena lala yar tai naþa silaga taveve yar naþani!”

⁵⁷ Ana Pita pirovia, sape “!Peraga, vineu! Nepisa ruru ke na pan ko ne, in na pe nekilia re yar nene poli.”

⁵⁸ Ana pe piavi re poli, yar taþena kira pisu Pita, pisu kilalea, sape “E, ko m̄ena tai nene naþa.”

Ana Pita pisatañña, sape “Peraga, mara.”

⁵⁹ Ana asuñña ga aora si taaga þarovia, taþena pimi pilagan manene ke sina ga pan la, sape “Nevisa ruru van amiu, yar nene naga miaialor kemua amio yere Kalele nene nanua rui. !Apisu ke ne, naga m̄ena pe yere Kalele ruru nena napo!”

⁶⁰ Ana Pita pisatañña, pisa kotalia la ke sina ga sape “Peraga, nemninue nena sur na opisa ke ne.”

Ana pogos naþa Pita pisa ke visena nene wa, lakaporo kokoreko.

⁶¹ Ana pogos naþa lakaporo kokoreko, Suþe pilon þarina kira pimi pisu manene Pita. Ana Pita sitoññal si visena kiena ne Suþe naþa pisawal þesan pania, naþa sape “Nevisaar nena van ko, e yemalo na legiena ga nene, pogos naþa lakaporo pe kokoreko re poli wa, ana yoko oviro inu yam ve telu narui, ovisave ko na omninue in ga.” ⁶² Ana Pita mloge piowa paþisi, pa vanua, tagi na tagi.

Yeririna lala kiena ne þarin yar wa akila kare Yesu paþisi

Matiu 26:67-68; Mak 14:53-65; Yoane 18:19-24

⁶³ Ana la naþa atarar ke Yesu e pogos nene akila piowa pania, apisa karea, asuia, ⁶⁴ akila m̄a pano-o apiwo marana vena ve kirava re sina, ana pogos naþa asuñña amlipa ke naga, apiwai pania apiun tania asape “Ei, apisa ke asape ko navisawalena tai, a ko ovisawal lia, ane mlipa ko ga na wa.” ⁶⁵ Ana akila m̄a sanene panpano-o, apisa kare naga paþisi.

Atar Yesu pa e pupia kumali kiena ne yerikawa kiena ne le Yu lala

⁶⁶ Asuñña ga sanene pano-o mrae pa metava, ana nasumonena kiena ne le Yu lala, sa naþa pupia yerikawa wa lala amio navianen navisaluaena lala, apim lele taaga e kiela pupia kumali. Pogos naþa apim pa e lele taaga narui, aþere Yesu pa suññal se marala. ⁶⁷ Ana apis pania, apiun asape “Visae ko ope Navisaarena kemua lelaga, naþa le Yu lala akiravan ke asape yoko naga monar imi, sinemimin mesape ovisawal ruru van imimi nanagane.”

Ana Yesu pisatañña la, sape “Nekilia nevisawal van amiu, ana visae nevisa, pona taþatete akekaran naþa alelaga e yo. ⁶⁸ A sineun nesape in m̄ena neviun sur laþas tan amiu, ana visae neviunia, yoko kam na taþatete m̄ena avisatañña yo. ⁶⁹ Ana sur tai naþa in na nekekaran nesape nevisawal van amiu, nevisa sanini, nesape ‘Siar nanagane, yoko ve sa naþa Tusi Wa pisa rui, naþa sape yoko Narina ne Yeririna va totano ma metava e lepas na þamarua puna ne Ntewa na pupia nañareraena.’”

⁷⁰ Ana pogos naþa amloge visena nene, apiun tania, asape “!Ke, ya ne sa nene! ?Opisa ke osape ko ke naþa ope Narina Ntewa narui?”

Ana Yesu pisatañña sape “Naga ke narui, sane apisa ke ne.”

⁷¹ Ana pogos naþa la asuñña apisu naþa Yesu pisa ke sape naga pe Narina ne Ntewa, sinela mimi, apisa sanini, asape “Yar nene pisa sanene, tepisu kilale ruru sane pupia veveyuena m̄eke ga e naga rui. Yoko ve takale re si yar taþena la kiena visena imi visawalia, naga kiena visena ga mliþere sina naga rui.”

Aþere Yesu pa puna ne Þaelat, þarin suþe nae Rom naþa pisuar ke Israel

Matiu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Yoane 18:28-38

23 Ana li na kumali kiena ne le Yu lala, amloge pa visena kiena Yesu rui, ana asuññalu akuspran la e pupia þegas tai, aþere Yesu pa suññal se marana ne Þaelat e kiena lele naliþereena. ² Ana apis pa Þaelat, apisawal sur la mok paþisi pania naþa apisayu Yesu. Asape “Yar nene, naga suñña kila kare ke sitomena kiena ne yeririna lala e kiamimi purvanua, suñña pisaluþar la ke sape ve aul re si takis va kioñña yerikawa nene, Þarin Suþe Sisa nae Rom, a naga ga suñña pisirlua ke naga sape kus kia naþa Navisaarena, kila sane naga ve kiamimi þarin suþe keviu. Sur la nene, imimi na mepisu nena e kilamaramimi.”

³ Þaelat miyagogon pae kiela visena, ana piun tan Yesu, sape “Ko towe ovisali kioñña. ?Lelaga kemua naþa ko ope þarin suþe kiena ne le Yu lala, pona peraga?”

Ana Yesu pisatañña, sape “Naga ke narui, nane opisa ne.”

⁴ Ana Þaelat miyagogon visena kiena Yesu, ana pe m̄al re naþa naga kila sur tai piowa po, ana pisa pa pupia yar wa lala amio kiela yeririna lala, sape “Yar nene,

† 22:53 Luk 19:47, 21:37

e kiau navisuena, naga mesmesu ga, naga pe kilaro re navisaluaena tai poli.”

⁵ Ana la pe sinelan re logen visena kiena ne Paelat nene poli, ana la akila ga sane sur na vitañilena, añar-eran manene pania, asape “Peraga, yar nene na piowa ga. Naga suñña miyuyur kare sitomena kiena kiamimi yeririna lala, a suñña mlologo ke pan la e yo kar ga la ne e yo punu ga, siar gar Kalele, pimi ðar make yo Yutea, pimi tol pupia pulkumali nene rui.”

⁶ Ana pogos naña Paelat mloge asape Yesu siar kiena yuññaena gar Kalele, piun sape naga pe yere Kalele naapo pona peraga. ⁷ Paelat piun sanene komin naga pe pisuar re lepas nae Kalele po, ana ðarin suñe tañena naña Erot naga pisuar ke yo nene, a pogos naña apisawal pa Paelat asape Yesu naga nae Kalele, naga pisa pan la sape yoko monar aure naga va ñmalivin nena ðarin Suñe Erot e kiena lepara. Ana e pogos ke nene, ana Erot ñña pimi mialiali ke Yerusalem rui, ana añere ga Yesu apa apisuia.

⁸ Ana pogos naña ðarin Suñe Erot pisu kilale sape Yesu nene, kekarania komin naña mloge pa kiena suniena rui, kila sane nakonua rui naga sinenan sape visuia ana peraga, ana naga sitom ke sape nanagane narui, pona visu Yesu kila kile tai van yo. ⁹ Ana naga sunli amio Yesu, piun veve sur la mok pania, ana Yesu pe pisatañe re poli, toñña ga sane, pe pis re poli.

¹⁰ Ana e pogos nene, pupia yerkawa wa lala amio navianen navisaluaena lala, la ñña asuñal asike ga lavis, apis keviu apisasawal ke sur lala e lepas kiena ne Yesu. ¹¹ Ana sur la nene akila Erot amio kiena yar na mara lala pe sinelan re si Yesu po, akila piowa pania, apisalele karea ðisa. Siraunia amiyen kulmrae nowo ñña ne ðarin suñe ea, vena avitalia, ana akila ñña sanene pano-o, yoko Erot mligan si ðasuñe pa pa Paelat vena visuvevea.

¹² Ana sumon sur la nene, lalua nene Paelat amio Erot lalua ape erau viowa ga, ana siar e poglis naña lalua amiyuñña si lele taagan liñereen Yesu, ana ðere si lalua apim ape erau wo sina.

Yesu suñal si se marana ne Paelat

Matiu 27:15-26; Mak 15:6-15; Yoane 18:39-19:16

¹³ Ana añasuñe la si apim e yo kiena Paelat, ana naga pio viraviran pupia yerkawa wa lala amio suñe lala a yeririna lala sape aim avisuia. ¹⁴ Ana pogos naña apim loyuñña, pis pan la, sape “Naña añere ðesan yar nene pimi suñal se marau, kam na apisawal asape naga pilon kare lue ga sitomen kiena ne kiamiu yeririna lala. Ana nepiun sur lañas tania, sa naña kam na amloge, ana in na pe noñal re sane naga kila sur la naña apisa poli, noñal sane naga mesmesu ga. ¹⁵ Ana nemligan pa pa Erot pisuvevea, ana Erot pe ñña re sur tai e poli, ana mligan sina pimi pan inu. Pogaga, kiau naliñereena naga sanini, sane naga pe kila re nena sur tai naña monar maren poli. ¹⁶ Visae sanene, yoko in na nekila ga sanini vania, nekila ga naña awea, yoko aligan si vano, kilia wasuñe si va e kiena yo.”

¹⁷ Ana komin naña e pogos nene naga pe pogos na kilaen pupia ðañagena kiena ne le Yu lala, asitom ke asape sa naña Paelat naga kila ke silaga, yoko naga monar ligan lua si yere Yu tai naña apuarar ñeke e kiena yuñña na loge viowaena. ¹⁸⁻¹⁹ Ana poglis nene lala yar tai naña Paelat ðuarar ke ga wa, naga yar naña Pãrañas, naña nanua sumo, naga ðere yar tañena lañas akila sur piowa tai gar Yerusalem pa yar na kilaen mara lala nae Rom, añe moñar la, ana Paelat koven pa e kiena yuñña na loge viowaena.

Ana pogos naña apisu sane Paelat sinenan sape ligan lua si Yesu molue, apion manene pania, asape “Toko, toko! Imimi na sinemimin ga Pãrañas wasuñe si imi van imimi. Yar nene, mesape olalua ga kiena male-na.”

²⁰ Ana Paelat yepen mavi, naga sinenan sape Yesu na molue koren ga sa ga ne va si vanua, ana kilali naña pis sina ga pan la. ²¹ Ana la ato ga metavanja, apionia asape “!Osuaria, osuar e laki torovia!”

²² Ana Paelat pis pan la yam telu narui, sape “?Ana komin ya ne, naga kila ya ne piowa? In na nepisuveve make sur la rui, ana pe noñal re sur tai piowa teke e naga po, naña naga kilia marenia. Yoko nekila awe ga naga, yoko aligan si wasuñe va uñña.”

²³ Ana la apisatañe si Paelat, apion manene laa pan sane, añareran asape Yesu na monar va e lak torovia, ana akila ñña sanene pano-o ataulua.

²⁴ Ana yokorena Paelat mla kiena naliñereena, pisawal pisape naga tañan ya naña la apiunia. ²⁵ Yar naña sike e yuñña naloge viowaena komin ðelaga na kilaen mara amio ðelaga na weñaren yaru, Paelat tañan naga molue si pa pan la, sa naña la apiunia. Ana e lepas kiena ne Yesu, naga pisawal sape yoko kiena yar na mara lala akila vania ve sa naña le Yu la sinelania.

Añere Yesu pa e yo naña Kalñari

Matiu 27:32-44; Mak 15:21-32; Yoane 19:17-27

²⁶ Ana la añere Yesu pavini, amiyal apa e lele na suaren naga e laktorovia. Poglis naña apa ke narui, añal yar tai pa yoñarua ðasuñe, yar nena naga Saemon naña nanua sumo naga nae Saerin, ana añar-eran asape naga kus laktorovia kiena ne Yesu, ana amligan e purkaunena, ana taveve Yesu vavini.

²⁷ Amiyal apa ke sanene, ana poglis nene yeririna tañena ñña la mokliu naña ataveve ke Yesu, naña sira la moki, naña asuñña atagililue amio pupia sineyeena. ²⁸ Ana Yesu mloge ñña kiela visena na loge viowaena lala, ana kira ðatau pisu la, pis pan la, sape “Sira re Yerusalem lala o, ve atagin in re si sanene. Visae sinemiun tagena popon atagin amiu ga, pona narimiu lala. ²⁹ Nepisa sanene pan amiu, komin naña pog ñarera tai pimi ke ne naña yoko yar la ne asuwal pog nena yoko avisa sanini, avisave ‘!Visae sira la ve kala sisi re ga rui! A wo manene laa sane visae ve awar re sisi la ne amun ke yu ne, komin e pogos nene yoko ñarera manene laa van ita temio narita lala.’

³⁰ “A yoko pog nene imi viowa manene laa van la vano-o asuñalu atag va tavie lala a kunus la avisave

'Awis, aloru akoar imimi, akove moñar imimi, asinwo imimi.'³¹ Monar avisuar ruruia, komin nanagane na lak memaena ke ga wa ana akila ke ñmarera manene pan inu rui, ana siraunia va ña sanene vano-o visae lak imi mano pae, yoko akilia akila viowa manene laa sane van amiu."

Asuar Yesu e laktoria

³² Ana e poglis nene, apuarar ke ñena yar lua naki-laroen navisaluena, ana aþere lalua nene amio Yesu, vena aweñar la amio naga. ³³ Ana amial ña apano-o, apa atol kana yo nene, yo tai naþa apio asape "Yo na puriu na þarin yaru." Ana la atarar Yesu, asuar naga e laktoria, apisirlua su lika, ana asuar yar na mlamule-na viowa lua nene, apisirlua la tai se þamarua a tai se þañeli.

³⁴ Sa nene narui, Yesu telan ñeke e lak torovia, ana pis pa Ntewa, pisape "Ata, awis oviewo la nene. La pe apisu kilale re sur na akila ke ne poli."

Ana siraunia li na mara la asuñga ga, akila sur sa naþa amlil ñapila, vena lualen lala ane yoko war kulmrae ñana Yesu tai, a ane war tai.

Apitalia kare Yesu þisa

³⁵ A yeririna taþena la asuñalu asike laa perina, asuñga apisuar ke ga, ana kiela nasumonena lala apis piowa pa Yesu, apisa karea, asape "Akira avisu yar naþa! Asape naga tamalia yar taþena la mok rui, ana nanagane na sanape? Asape naga pe Navisaarena kiena ne Ntewa, pona naga pe yar tanea tai naþa Ntewa mligan pimi. Visae sanene, popon tamalia towe laa naga narui!"

³⁶ Ana yar na mara ñena lala apisa karea, apim akian kuruta namunena naþa melkalka pania vena munia, ³⁷ asape "Visae ko ope þarin suþe kiena ne le Yu kemua la lelaga, sa naþa apisa ke ne, popon otamalia ko nanagane!"

³⁸ A e pogos nene asiri navisakilaleena tai, asuar to meta e laktoria to metavan þarina ne Yesu, naþa sape "Þarin Suþe kiena ne le Yu lala."

Lalua na kilaroen navisaluena apis pa Yesu

³⁹ Ana e pogos nene, lalua naþa atelan la asike meta e lak torovia amio Yesu apis pania. Tai pis piowa pania, sa ke taþena lala, sape "Ko ope Navisaarena naþa, po peraga? Popon ovitaþilin otamalia ita!"

⁴⁰ Ana taþena pis pania pialuþaria, pisape "Ñara, nanagane kieta pogos na marena narui, ana ko na pe opatanon re Ntewa poli wa. Ita telu nini, naliþereena naþa akila pan ita naga taaga ga, ⁴¹ a e lepas na ita lua, mesmesun ga napiowaena naþa ita lua tekila, ana e lepas na puna, naga pe kila re nena sur tai poli."

⁴² Ana pis pa Yesu, piun tania, sape "Yesu, pogos naþa oim ove þarin suþe owasuþe ko sina, awis, ve sineña þesan in re."

⁴³ Ana Yesu pisatañea, sape "Nevisaar van ko, legiena ga na þane, yoko italu tesike e kieta yo wo."

Yesu mare

Matiu 27:45-56; Mak 15:33-41; Yoane 19:28-30

⁴⁴ Nanagane pimi tol kolpae narui, a siar e pogos nene mrae tego re si po, kila narui yemalolo kalo make ga yo nene, mon ña sanene pano-o tol mrae telu yepekilavi. ⁴⁵ Ana siraunia, kulmrae naþa telan ñeke loyuña e Yuña Wa ñana Ntewa, naþa kilawo yo wa naþa pe yo wa paþisi, naga purþa lepas lua. ⁴⁶ Ana e pogos nene, Yesu pio maro sape "Ata, neligan ninuu e lumoña." Pio sanene narui, ana þere maron kiena yalua marþan top.

⁴⁷ Ana pogos naþa yerikawa kiena ne yar na mara lala pisu sur la nene, naga pisirlua kia kiena ne Ntewa, sape "Lelaga naþane, yar nene naga pe yar mesmes ga naþa!" ⁴⁸ A þina la naþa apim lele taaga e yo nene, la ñena apisu make sur la nene naþa akila pa Yesu, pe nasineyeena pan la paþisi. Ana siraunia aþasuþela sina, amial apano amio pupia naloge viowaena, apa si ñala uña lala.

⁴⁹ †A þegas nen yeririna taþena ñena lala asike e pogos nene, la asuñalu asike laa perina sane, asuñga apisu make sur lala. Naga nene erau kiena ne Yesu lala amio sira la naþa amolue gar Kalele nakonua rui, ataveve ña Yesu pano-o pimi tol yo nene, ana la ñena apisu marena kiena ne Yesu.

Yosop sin Yesu

Matiu 27:57-61; Mak 15:42-47; Yoane 19:38-42

⁵⁰ Ana yar tai, naga nae pulkumali kiena ne le Yu la naþa Arimatea, kiena kia Yosop. Naga pe yerikawa tai na pupia kumali kiena ne le Yu lala gar Yerusalem, pe yar mesmes tai naþa kiena þelaga po paþisi. ⁵¹ Naga tai naþa sinenan manene sape popon sa nasuþenena kiena ne Ntewa imi, ana nanua pogos naþa apisayu ke asape akila ya ne va Yesu, naga taaga kiena sitomena pe sa re nene poli, naga kilali naþa pialuþar la sape ve akila re viowa vania. ⁵² Ana pogos naþa mloge asape Yesu mare rui, naga pa suñal se marana ne Þaelat, piun tania sape kilia kus tasnena ne Yesu. ⁵³ Ana Þaelat tañan pania, ana pa kuslua tasnena ne Yesu e laktoria, mliluar e kulmrae, kus pa mligan ruru ñeke loyuña e puluve viu tai naþa ate mare ga na wa, pe amliganli re yar tai ñene poli wa.

⁵⁴ Ana legiena na marena kiena ne Yesu nene naga e Praere, sa naþa pe legiena na kila ruruen sur lala na Legiena Wa. Ana mrae pito ke narui, lavis ke Legiena Wa siar ne, naga nene e ruru nena e pogos naþa mrae pito kovio. ⁵⁵ Ana sira la naþa nanua ataveve Yesu siar gar Kalele pimi tol kiena laktoria, nanagane pogos naþa akus tasnena pimi, ataveve sina. Ataveve pimi tol kana yo na nasinena, ana apisu naþa amligan ñeke e puluve.

⁵⁶ Ana apisu pae, aþasuþela apa si uña vena akila ruru ponotaninu lala sa naþa ñañes amio pomat. Atol

† 23:30 Nakilol 6:16

† 23:49 Luk 8:2,3

yo uřna, ana Legiena Wa siaria, kila narui pe pogos re si tai pan la nařa ava avaiia tasnena ne Yesu poli. Ana asuřna ga uřna sanene, sa nařa navisaluaena pisape monar akila e legiena wa.

Puluve koren ga řneke na

Matiu 28:1-10; Mak 16:1-8; Yoane 20:1-10

24 Legiena Wa řaro pano, ana kana legiena tařena na peni, naga legiena řesa na legiena olua. Ana kolulag kona, sira lařas nene ařar ponotaninu sa nařa pomat amio řmařes nařa akila ruru pa rui, amiyal apa e puluve nařani vena avaiia ruru tasnena ne Yesu. ² Ana pogos nařa apitom atol yo, ařmal nařa pupia kilavaru na kilawoen puluve nene, amelilivin lua rui, ³ ana apa loyuřna, amilan nařa tasnena ne Yesu kovio rui.

⁴ Ana asuřmal ga asike narui asitom wele řna pano-o amilan nařa yar lua asuřmalu asike amio la. Lalua nene řmala kulmrae la miyuwowo nařa miyuwowo ruru nena naapo. ⁵ Ana sira la nařani amaraun nařa akira avisu lalua nene, ana akinai tanon lalua, řarila tau pito e porotano. Ana lalua nene apis pan la, asape "E, sira lala, tařatete alual yar na malena e yo na marena. ⁶ †Naga pe mon re si e nini poli, Ntewa pisirlua rui.

Amiu asitomyuli sina ya nařa naga pisawal pan amiu, pogos nařa naga sike amio amiu nanua gar Kalele, pe apim re e nini poli wa. ⁷ Naga pisa sanini sape sa nařa naga pe Narin Yeririna, yoko monar atařman naga va e limana ne li viowa lala, ana yoko asuar naga va e laktorovia, ana siraunia, e kana legiena natelu, yoko suřmalu mal sina. Nane visena ke nanene narui nařa naga pisawal řesan pan amiu."

⁸ Sira la amloge narui, kila la asitořmal si visaarena nařa pisa ruru pan la pisape yoko naga kilia mal sina. ⁹ Ana asitořmal sina, amligan yo nene ařasuřela, apa apisu nalologena la lualima taaga pa taaga amio lala tařena lala. Sur la nařa apisu e puluve apisayu meraravan pan la, ¹⁰⁻¹¹ ana la pe amlelaga re e poli, apisu sane sira la nene asun wowe ga.

Ana sira la nařa apisu suri la nene, kiela kia la sanini: Maria nae Maktala, Soana, Maria nařa anenane Semes, amio si sira tařena lařasa.

Pita kiriri pa pisuveve puluve

¹² Ana Pita ga naga taaga sinenan sape visuli sur nene pe lelaga pona peraga, ana naga suřmalu, kiriri pano, sinenan sape pisuveve yo loyuřna e puluve. Pimi tol yo nene, pulu pa loyuřna, ana pisu ga kulmrae la sike na, tasnena Yesu kovio. Ana pa si vanua, mial si řasuře pa uřna, suřna sitom liluenia sape sur nene na sanape ne, pona kana kinas na ya.

Nalogenia lalua amial apa gar Emeas, apitawe Yesu

¹³ Ana siraunia, e ke ga e legiena nene, la ke ga lalua amligan Yerusalem, sinelan asape ava e narin pulku-

† 24:6 Mat 16:21, 17:22,23, 20:18,19; Mak 8:31, 9:31, 10:33,34; Luk 9:22, 18:31-33

mali tai, kiena kia Emeas. Mraplepa na vaen e yo nene pe piavi manene re poli, sur sane tasme lualima. ¹⁴ Ana pogos nařa lalua amial apa ke narui, lalua asuřna asunyu manene laa sur la nařa řaro pa rui.

¹⁵ Asunlilue řna sanene apano, ana Yesu mial pimi piear la, amialpil amio apano. ¹⁶ Apisu nařa mial ke amio la, apisu sane wolawa ga tai, komin nařa apisu kilale řele naga.

¹⁷ Ana Yesu piun tan la, pisape "řKam lua amial ke sanene asunyu liluen ke ya ne?" Ana pogos nařa naga piun sanene, aparurula, asuřmalu asu, marala piowa ga sike narui.

¹⁸ Ana lala tai nene, kiena kia Kleořas, naga pisatařne Yesu, pisape "řYar la mok liu na yo kar ga la ne, asuřna amialiali ke Yerusalem e pogos nene, ana pona ko ga taaga manene ga pe omlogeyu li re pupia sur la ne kakate mare ga yo na wa?"

¹⁹ Ana Yesu piun pisape "řAna ya la ne sane opisa ke ne?"

Apisatařnea, asape "řNaga nene e lepas kiena ne yar nae Nasaret nařa, Yesu. Naga pimi, pe navisawalen tai, kila kile la mok liu na kiena pupia nařmareraena, mlologo, a pian ruru yeririna la po pařisi, kila sanene sinelan naga keviu, pano tol řmena Ntewa na Mava pi-sawal sape kekearan naga pařisi. ²⁰ Ana siraunia, nanua ga yemlagi nakoneva, pupia yar wa lala amio kieta nasumonena lala sinela karia, ařere řna naga pa e pupia kumali la pano-o amliřerea, asape naga monar mare, ana apa asuar naga pa e laktorovia, mare rui. ²¹ Nanua sumo, kiamimi sitomena sike ga e naga, mesape naga ke narui nařa yoko tamalia ita le Israel lala, yoko were plan ita vetan nařmareraena kiena ne le Rom lala, ana nanagane, sur la punu ga pa piowa si narui. Naga kovio petan imimi, nagane kana legiena telu narui.

²² "řAna sur si tai nařa kila imimi memilan manene pařisi, ana mesitomyu kařaran ke na wa. Nagane kolulag pogos nařa lakaporo kokoreko yam taaga, ki-amimi sira lařas asuřmal apa si e puluve nařa amligan tasnena ne Yesu řmenea, apavinin asape avaiia ruru wo.

²³ Ana pogos nařa apa aporu e yo nene, apisu nařa tasnena pe mon re si e lelen poli, ana akirir si ařasuře la apitom pun imimi, apisawalia, a pe naga re ga nene poli, ana pisawal řmena asape apisu navisi lalua, nařa apisawal asape Yesu mal si petan marena rui. ²⁴ Ana imimi lařasa sinelan asape ava avisulia, ana la apito e puluve, apisu sanena nařa sira la apisa, pe ařna re nena ga."

²⁵ Nanene narui visena la nařa lalua apisa pa Yesu, e pogos nařa asuřmal ga asike mrapa. Ana naga řmena pis, pisa pan la, pisape "řAulai, kam punu ga kiligamiu la poře ga. Navisawalena la apisawal sur la nene nakonua rui, ana sanape nařa kam na pe amlelaga re poli wa? ²⁶ Pona akilia rui nařa yoko Ntewa visirlua kiena Navisaarena ve pupia yerkawa e yomarava nini. Ana kam na pe apisu kilale re nena ga nařa Nasiriena Wa lala apisawal rui, asape yoko monar akila Navisaarena loge viowa e sur la ve moki, yoko akila kare

naga sumo, řisi na Ntewa kilia visirlua naga, vena tol kiena pupia naurarena.”

²⁷ Ana Yesu sunyu ke pan la sanene, pian la pa re laa sane wa. Naga siar e tus lala kiena ne Mosis, pimi tol tus lala kiena ne navisawalena lala, suřna pisa meraravan ruru ke pan lalua nene sanape nařa visena marua la nene suřna kiar ke ga naga, apisayu ke ga naga silaga.

²⁸ Ana asuřna amialor si apano, pe piavi re poli apim lavisin pulkumali nařa lalua apanon ke ne. Ana lalua apisu sane Yesu suřna mlilu mrapa pa yalen silaga.

²⁹ Ana ařareran pania vena sike ne amio la wa. Apis pania, asape “Nagane na mrae pito ke narui, lavis pin-tařna ne. Oimi osu re omio imimi sumo wa, ořneke ga e nini.” Ana Yesu pa řneke amio la.

³⁰ Asuřna ga tol pogos na kinanena, ana apim lele taaga e yo na kinanena. Ana pogos na lenwoen kinanena, Yesu ga suřmalu mlarar kala kilaparavi, mlen pa Ntewa pisa potena pania, kawewowa pion pan la.

³¹ Ana pogos nařa kila sanene, e nena ga e pogos nene sa nařa kilamarala pike, apisu kilalea sane naga nařa sike amio la ne Yesu ke narui. Ana apisu manene řna sanene, a yam plas ga kovio nena ga.

³² Ana lalua asuřna apisayuia, asape “Suwala, tepisu kilale re poli e, ana kieta Suře ga nařa. Ana lelaga, naga nena ga, komin nařa tesun lilue ke temio mrapa nařa naga pisayu meraravan ke visena wa pan ita, kiena visena lala sa ga kapi kekan ke sineta.” ³³ Ana pogos nařa akilia sane apisu marana ne Yesu rui, pe amomal re si poli, ana asuřmal ke ga, amial e pupia lepamiema ařasuře apa Yerusalem vena avisawal va lařasa.

Ana ařalivin la lualima taaga pa taaga nařa asike e viorena wa, amio lařasa, ³⁴ ana lalua pe apis re pan la poli wa, ana la apis řesan pan lalua, asape “E, pogos nařa kamlua apa ga sane, sur tai pimi řalivin imimi e nini. Visena nanua sira la apisa, lelaga kemua nařa, kieta Suře suřmalu molue petan marena rui, Pita ne nanene naga pisu e kilamarana.” ³⁵ Ana la řmena lua nařani asikol kiela visena, apisayu sanape nařa Yesu řalivin la mrapa, a nařa la pe apisu kilale re poli, pano-o tol pogos nařa kawewowa ga kilaparavi pan la.

Yesu řalivin kiena nalogena lala

Matu 28:16-20; Mak 16:14-18; Yoane 20:19-23; Yuřnaena 1:6-8

³⁶ Ana pogos nařa lalua asuřna asunyu ke sur la nene pan la wa, amilan ga nařa Yesu suřmal ga sike likan la rui, pisa pan la sape “Suřmare sike amio amiu.”

³⁷ Yesu pimi pula sanene, kila la ařape yermare, ana amarau pařisi.

³⁸ Ana Yesu pisu kilale nařa amaraunia, piun tan la sape “!E, vanon ya ne asitom manene laa sanene? Ve sinemiu veve lua re! ³⁹ Avisuli luřmau amio lau, lelen ya na sike e la? !Apisuia, in ga nini! Aim atolili tasneu la komřasa, komin sur sane yermare naga pe puryun re poli a pe kilařmiu re poli sane tasneu nini.” ⁴⁰ Ana suřna pisa ke sanene pan la, kipian limana amio lana pan la vena akilia avisuia.

⁴¹ Ana e pogos nene, nalogena lala kiela sitomena miyuřnae manene sanene, nařa akekara pařisi nařa apisu si Yesu, ana asitom řele towe ke ga wa. Ana Yesu pis ke sina ga, piun tan la sape “?E, apran kapi rui?”

⁴² Ana la amlega ika tai, manoa ga na wa, ana amla kinakinas tai pa Yesu, ⁴³ ana mlavia, kan ga e marala.

Yesu pis maro pa kiena nalogena lala

⁴⁴ Ana siraunia, Yesu pis pan la, pisape “Pogos nařa nesike nemio amiu nanua sumo ne, in na nepisayu visen la moki na lepas make ga na Siriena Wa pan amiu. In na neřar visena la e tus lala kiena ne Mosis, e tus lala kiena ne Navisawalena lala, a e tus na Yauena Wa lala, ana nesuřna nepisa ke nesape visena ne la nanene narui, asuřna apisayu in ke ga, a nesape yoko aim ave lelaga e inu ve ve piavi re. In na nepisa sanene pan amiu, ana nagane kam na apisu sur la punu ga nene apim ape lelaga e maramiu řisi narui.”

⁴⁵ Ana Yesu pian la pa laa sane, kila kiela sitomen la pa keviu li laa sane loyuřna e kinas nen Siriena Wa la nene, ana sur la punu ga pimi merarava ruru pan la. ⁴⁶ Naga pisa pan la, sape “Nane visen la nene kala kinas ne nanini narui, sane Navisaarena, yoko akila naga loge sinelae vano-o marenia, ana e kana legiena natelu, yoko suřmalu mal si vetan marena. ⁴⁷ A siraunia e ga e kiena kia, yoko kiena yeririna lala asiar gar Yerusalem, a yoko amolue ava e yomarava wetelu, ava alologon va řegas nen yeririna make ga, avisawal van la avisave monar avilopu la narui, ana akilia atol naviewoena e kiela mlamulen viowa lala.

⁴⁸ “Ana kam la nařa apisu sur la punu ga nene e kila-maramiu, kam ke narui ava avisawal va yar tařena lala avisave suri la nene na lelaga. ⁴⁹ †Yuřnaena nene naga pe yuřnaena řarera tai nařa řarera pařisi, ana yoko neligan nařareraena tai e amiu vena iila amiu atauluia. Nařareraena nene, navisaarena kiena ne Ata sike nařa yoko naga ligan molue ma e peni vitom kokonia amiu, ana sineun nesape nevisa van amiu, ve aur matan re pulkumali nini wa, ana monar asuřmate řna e nini, vano-o atolia.”

Ntewa řerelua si Yesu pa ma e peni

Mak 16:19-20; Yuřnaena 1:9-11

⁵⁰ ††Ana pogos nařa Yesu sinenan sape ligan la, sumon la apito garo e narin pulkumali nařa Petani. Apitom atol yo nene, asuřna sanene, pano-o Yesu řar plan limana metavan la, pisa ruru la. ⁵¹ Suřna pisa ruru la řna sanene pano-o, suřna siar mligan la palilue narui, pa si metava pa nena ma e peni.

⁵² Ana nalogena lala apisu kiela Suře kovio sina petan la, ana akinai tano amlotunia, ana ařasuře la si apa gar Yerusalem, nařa akekara nařa akekara. ⁵³ Ana asuřna e nene pano-o, ana silaga e pogos na leniena make ga asuřna apa amieluar ke Ntewa e řmana Yuřna Wa.

† 24:49 Yuřnaena 1:4 †† 24:50 Yuřnaena 1:9-11

Nane Lologena Wo kiena ne Yesu Kristo naŕa in Luk
nesiria, ŕisi e nene narui.

Yoane

Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini, , pisayu Yesu, sape naga Visena kiena Ntewa naþa pimi sike amio ita, pe yaru. Yoane sape naga siri tusi nini vena yaru la naþa auloia, akilia alelaga naþa Yesu, naga yaru naþa Ntewa pisaaria sape yoko ligan imi vena tamalia ita, a naga narina Ntewa lelaga. Naga siri sanene vena tekilia tetol malena e kia kiena Yesu, komin naþa temlelaga ea (20:31).

Suri naþa Yoane pisayu þesania, sape Yesu pe Visena naþa sike kemua nanua sumo, naga sike amio Ntewa. Tusi nini pisayu kile la naþa Yesu kila, naþa akilia aiila ita tevisu kilalea sane Yesu naga narina Ntewa naþa Ntewa pisaaria sape vitetalia naga imin tamalia ita. A siraun kile la peve taaga nene naþa Yesu kila, Yoane pisayu kala kinasa. Naga pisayu sanape naþa yaru laþasa amlelaga e Yesu ana atavevea, a yaru laþasa yepela mavin naþa alelaga ea.

E marana na keviu 13 pa tol marana na keviu 17, Yoane pisayu suri la naþa pimi e Yesu kolemalo naþa nasinekar la apimin vena atararia. E yemalo nene, Yesu pis ke pan kiena nalogena lala, vena akila ruru la asuþmate suri la naþa yoko imi tol la pogos naþa akila ke kiena yuþmaena. Naga pisin mþena visena na visirplannen kiela sitomena la sumo, sumon naþa kiena nasinekar la apimi atararia.

E luasinen tusi nini, Yoane pisayu naþa nasinekar la apimi atarar Yesu, aþure pa kumali apis pania, a siraunia apa asuar naga e laki torovia. Naga mare, a siraunia naga mali sina, a kiena nalogena lala apisu naga.

E tusi nini Yoane pisayu malena naþa ve uro re, naþa yaru kilia tolia e ga e Yesu Kristo. Malena nene siari nagane, a pimi ga e yaru la naþa amlelaga, asape Yesu ga naga pe mrapa, a pe purþesnen visena lelaga, a pe purþesnen maliena. A pupia suri naþa tusi nini pisayuia, naga þelaga kiena Yesu pogos naþa piyan ke yaru lala, pisayu suri la naþa yaru la akila pona amiyuþmaenia e kiela maliena e legiena makega. Naga pis e þelaga na visena sanene, amio pakaiwa lala, vena kilaen totou naiilaen sitomiena kiena la naþa amloge, a kila mþena amloge sane naga mþena pa yaru saga lala. Naga pisayu suri la ne sane wii, kilaparavi, kapi vivaga, a yaru na visuaren sipsip amio kiena sipsip lala, a kilika naþa krep amio mrasa, vena vian kiena yeririna lala e leþas na kieta maliena amio naga.

Komþasnen tusi nini la na nini

Visena na sumo 1:1—18

Yoane Nakeena a nalogena þesa lala kiena Yesu 1:19-51

Yesu kila kiena yuþmaena 2:1—12:50

Legiena maro lala kiena Yesu garu Yerusalem 13:1—19:42

Yesu mali sina a kiena nalogena lala apisu naga 20:1-31

Yesu mþalivi sina pan kiena nalogena lala garu Kalele 21:1-25

Navisaarena naga to sumon nasiiena na yomarava nini

¹ Na konua konua rui, e purþesia, naga naþa apio Purþes nen þelaga kiena ne Ntewa naga sike amio Ntewa, a naga pe Ntewa. ² E pogos na siien sur punu ga, naga amio pa Ntewa rui, ³ naga miyuþmaen yuþmaena na kilaen sur punu ga. Pe sur re tai naþa naga pe miyuþmaen re poli.

⁴ Malena na lelaga molue e naga, ana malena nene pimi pe sane yomerarava kiena þegas punu ga na yeri-

rina lala. ⁵ Naga pimi sa naþa yomerarava na tegolien la naþa asike e pupumalko, na yemalolo nene taþatete tauluia.

Yoane Nakeena pimi mlologon ke pisape yomerarava pimi ke rui

⁶ †Siraunia, Ntewa mligan kiena yar tai pimi e yomarava nini, nane Yoane Nakeena. ⁷ Naga pimi sane yar na iilaena, vena visawalen yaru na yomerarava nene naga

† 1:6 Mat 3:1; Mak 1:4; Luk 3:1,2

pimi ke ne, vena iilaen yeririna la punu ga akilia alelaga asape yaru nene naga pe yomerarava kiena ne Ntewa. ⁸ Sa naña, Yoane naga pe pe yomerarava re poli na wa, ana pe yar na visawalen ga.

⁹ Ana siraunia, yaru na yomerarava nene pimi kate e yomarava nini. Naga pe yomerarava nalelaga napo, ana pimi pe na ligan kiena yomerarava nene e malena kiena yeririna punu ga.

Yomerarava na yomarava

¹⁰ Yaru na yomerarava, naga naña sii yomarava nini, ana pogos naña pimi ea, ana yeririna na yomarava lala pe apisuluřar re si naga poli. ¹¹ Naga pimi řes puna ne uřna řhana ne kiena yeririna la, ana la na mratava puna pe sinelan re naga poli. ¹² Ana la ga řasia akekarana naga, amlelaga ea, ana e la ga nene punuia, naga tařnan la vena akilia aim ave narina ne Ntewa lala. ¹³ Naga kila la apaeme sina yam luania, pe sa re naña sisi la na apaeme taveve lus na kuruta, pona nasinenanen sa yerřene amio sira, pona sitomena kiena yeririna, ana apaeme sina taveve nasinenanena kiena ne Ntewa.

Purřes nen řelaga kiena ne Ntewa pimi pe yeririna

¹⁴ Sanene na, Purřes nen řelaga kiena ne Ntewa pimi pe yeririna lelaga, pimi sike likan ita, ana tepisu kiena malena napo, pulen manene laa řelaga na lemana amio řelaga nalelagaena. Naga pe nowo tanea wa řřearu kiena ne Arimata, ana mepisu kiena pupia naurarena, kiena naga taaga.

¹⁵ Pogos naña Yoane Nakeena pisayu naga nanua ne, pisape "Naga naña nepisawal pae pan amiu, nesape naga yoko siraun inu, naga su metava, in na neto ga tano, komin naga mal nakonua laa sane, in na na nanagane ga ne."

¹⁶ Naga pulen řelaga wo lala, ana silaga kila ke po pan ita pařisi, kiena pupia lemana kila temlogelue ga po pařisi. ¹⁷ Nanua Ntewa pisirlua yermarua Mosis, řar ga kiena navisaluaena lala pimi pan kiena yeririna lala, ana Yesu Kristo, Ntewa pisirlua naga řar řelaga na lemana amio visena na lelagaena pitomi e yomarava nini. ¹⁸ Ita yeririna lala pe yar re nena tai naña kilia Ntewa poli, pona pisu e kilamarana, ana yaru naña tolue ga e sitomena kiena ne Ntewa, lalua aparpran la ga veraga, naga ga pimi kila ita tekilia Ntewa amio kiena řelaga lala.

Yoane Nakeena mlologonyu Navisaarena

Matiu 3:1-12; Mak 1:7-8; Luk 3:15-17

¹⁹ Ana pogos naña Yoane Nakeena mlologo řhana pano-o, nasumonena kiena le Yu lala nae Yerusalem la asitom veve ke pařisi sane naga miyurřae ke sanape, pona naga pe Navisaarena, po naga ai. Ana la apitalia yaru wa řasia amio yar keviu si řasia na lus wa kiena ne Livae, apim apiun petania asape "Ko na ai?"

²⁰ Ana pogos naña lala apiunia, naga pisawal ruru ga sur punu ga pan la, pisatařne la, pisape "Peraga, in na pe nepe Navisaarena re poli."

²¹ Ana la apisape "?Sanene na, ko na Yermarua Elaisa nanua sumo ne, ana ko omal sina, po pere? Nanene komin naña Visena Wa pisape naga monar wasuře sina sumon Navisaarena."

Ana naga pisatařne la sina, pisape "Peraga, pe in re nene poli."

Ana apisape "?Pogaga, ana po ko na navisaluaena naña Mosis pisaar nanua yo rui?"

Ana pisatařne sina, pisape "Peraga rui."

²² Ana la apiun ke sina ga tania, sape "?Ana ko na a si narui? Monar ovisa sur tai van imimi vena mekilia mevano mevisawal van la naña amligan imimi mepimi. Ovisawal ruru ga van imimi, sane ko na ai?"

²³ Ana kiena navisatařneena e pogos nene sanini, pisape "Inu in na pulgo korena ga ne e yokorena nini, naña Navisawalena Aisea pisawal na konua rui. Ana pulgo nene pimi pe na visawalen sape: 'Amiu akilia ruru mrapa lala kiena Suře e kiamiu malena!'"

²⁴ Ana lala řas naña asike e pogos nene, le Varasi lala, ²⁵ ana la apiun ke sina ga pan Yoane, apisape "Imimi memloge pa rui, ko na opisa osape pe ope Navisaarena re poli, pe ope Elaisa re poli, a pe ope navisaluaena re naña Mosis pisa poli. ?A visae sanene na, vanon ya ne ko na ositom osape ko na otorokin osun okekee lue yeririna lala sanene?"

²⁶ Ana Yoane pisatařne la, pisape "Inu, nakeena naña nekila ke ne e la nene, naga e ga e wii. A yaru tařena tai yoko imi kus leleu, naña naga sike pa likan ita rui, ana pe akilia re naga poli wa. ²⁷ Naga to laa metavan manene inu, sane in na pe netorokin re neva lavisin po, pona neyal nemio."

²⁸ Ana lele naña apa ke ea na visuen Yoane, nane e norava lavisin kumali naña Petania, e wii naña Yortan lepas na vano, nane e yo naña Yoane suřna kee ke yeririna lala ea.

Yesu, narin sipsip nakuřařaena kiena ne Ntewa

²⁹ Ana e legien tařena si tai, Yesu mial pa katen Yoane Nakeena amio imimi kiena nalogena la e yo naña mesike ea. Ana pogos naña Yoane pisu Yesu, pisa pan imimi, pisape "¡E, amiu avisu yar na mial ke pimi nařna! Naga, sa ga narin sipsip kiena ne Ntewa nawarplanen nakoena na mlamulena viowa kiena ne yeririna lala na yomarava nini. ³⁰ Nanene naga naña nepisayu ke pan amiu nanua rui, nepisa nesape: Siraun inu, pupia yar tai naga imi naña sumon inu, to manene laa metavan inu sane, komin naga teke sumon inu. ³¹ Nepisa visena nene nanua, nemninue ga nesape naga ai, nemninue ga nesape erau ne nanene, ana nekilia ga nesape monar nekee ita le Israel lala e wii, vena kilaen naña tekilia tevisu kilale kieta yerkawa nene."

³²⁻³³ Ana Yoane pisa meraravan pan imimi sanape naña naga kilia sape Yesu pe Navisaarena. Naga sape "Sa naña nepisa pa rui, in na pe nekilia re poli nesape

naga ai, ana pe piavi re nena ga, Ntewa pis pan inu, pisa sanini, pisape: Visae ovisu kiau Ninuna Wa vitom ke tano, totano e yar tai, naga ke ga nene naþa yoko kee yeririna lala e Ninuna naþa kiau.

“Naga pisa sanene pan inu, ana pogos naþa nepisu Yesu nene, nepisu Ninuna mligan ma e peni pitomi tano e naga, sa naþa loñe, pitomi koan e naga.

³⁴ Vanon sur ne na nene naþa nepisua, nekilia nevisawal ruru van amiu, sane pe lelaga ga, yar nene pe narina ne Ntewa kemua lelaga.”

Nalogena lua na sumo kiena Yesu apim puna

³⁵ Ana e legiena taþena si tai na, Yoane Nakeena suñña ke ga wa e yo nene, sun ke amio imimi lua Antru, naþa e pogos nene mepe kiena nalogena.

³⁶ Ana mepisu Yesu mial pimi þaro lavis pu imimi. Ana Yoane pisa pan imimi lua, pisape “!Amiu lua avisu ke yar nene, naga sane narin sipsip na kuþaþaena kiena ne Ntewa!”

³⁷ Memloge Yoane pisa sanene, ana veraga ga mesuñmalu, memial mepa mesiraun Yesu. ³⁸ Ana Yesu kira þatau pisu imimi lua, pisape “Nepisu sane amiu lua sinemiun ke sur tai.”

Ana mepisatañña, mepio naga sane kiamimi navianena tai, mesape “?Rapae, opimi e nini na, ko na omomon ke pe?”

³⁹ Ana naga sape “Pogaga, aimi teva avisua.” Ana memial mepa metol e naþa Yesu sike ea e pogos nene, ana siar sane ko yepekilavi ko e maran mrae vari, mesun ñña memio naga pano-o yemalolo.

⁴⁰ Ana Antru nene naþa imimi lua memloge Yoane sunyu Yesu, mesuñmalu metaveve sanene, naga Antru naþa wenla Saemon Pita navetokak. ⁴¹ Ana pog naþa pisa sape taveve ga Yesu narui, ana miroro panon þesa wenla nene, a pogos naþa ññalia pis pania pisayu Navisaarena, naþa e visena na Epru kiena ne le Yu la apio asape Mesaea, a e visena na Kris kiena ne le Krik la asape Kristo. Ana pisawal sanene, sape “Ñmara, Navisaarena nene, imimi meñnal rui.” ⁴² Naga pisa pan wenla naþane, ana pure pimi pu Yesu.

Ana pogos naþa Yesu pisu naga, pisape “?A, ko ñña nene naþa narina ne yermarua Yoane tai? Nenagane na nesikia ko sina ga, kioñña ki Keþas.” Ki ñña nene kome visena nae Epru, naþa kana kinasia kilavaru, naþa kome visena nae Kris asape Pita.

Yesu pure nalogena lua sina apim atavevea

⁴³ Ana e legiena taþena si tai, Yesu sinenan pisape taveve si kiena mrapa, pisape kusro yo vato si kiena yo naþa Kalele. Mepa sanene, þisi na ññal si yar tai, pisa pania pisape “Ko oim otaveve inu.” Yar nene, kiena ki Pilip, ⁴⁴ naþa naga ñña nae yo kiena Antru amio Pita, nanene pulkumali na Petsaeta.

⁴⁵ Ana pe piavi re poli na Pilip pa kale kiena erau tai, kiena ki Nataniel, pa pisa pania, pisape “Yar keviu naþa yermarua Mosis amio navisaluaena lala asiriyua, apisawal na konua rui, naga pimi ññalivi likan ita rui. Imi-

mi meñnal rui, naga nae Nasaret, narina ne yermarua tai kiena kiau Yosop. Ana yar nene, kiena ki Yesu.”

⁴⁶ Ana pogos naþa Nataniel mloge asape Yesu naga nae ga narin pulkumali naþani, naga piunia pisape “Ana sanape? Pupia yar keviu napo tanea sanene taþatete ññalivi e narin yo nene Nasaret!”

Ana Pilip pisatañña, pisape “Ei, ve ovis re sanene, ko na oim ovisuli kone wa.”

⁴⁷ Ana þisi na lalua apa sina puna ne Yesu, a pogos naþa lalua amial apim lavis puna, Yesu pisu Nataniel, pisayu naga, pisape “Lelaga ga, nepisu yar nene sa ne yar wo lelaga tai nae Israel, yar tai naþa navisokanena pe to re nena e naga poli.”

⁴⁸ Ana Nataniel mloge Yesu pisayu naga sanene, piun tania sape “?Ana sanape na ko na okilia osape in na yar na sanene?”

Yesu pisatañña pisape “Pogos naþa Pilip naga pe piññasun ko re poli wa, pogos naþa ko ga taaga opa ruru ko ke vatanon purpiliva, in na nekirawal ko pa rui.”

⁴⁹ Ana Nataniel milan nakiliaena kiena Yesu nene, pisape “!Navianena, ko na narina ne Ntewa kemua na lelaga! Ko na ope þarin suþe lelaga kemua nae Israel.”

⁵⁰ Ana Yesu pisa pania, pisape “!In na nepisa ga narin visena tai van ko, naþa nepisu ko e purpiliva nene, ana veraga ga kila ko na omlalaga ññarera e inu! Nanene na po paþisi, ana nevisaar van ko sane yoko ovisu sur na ilanena la ve moki vaþisi ne, naþa ve keviu laa sane taulu naþa opisu pa rui. ⁵¹ Lelaga nepisa ruru ga, sane yoko amiu punu ga avisu ma e peni naga vike ga ññeke na, amio navisi nae ma metava lala avitom ke tano e inu, ava sina metava, avitom tano, ava si metava ve sanene. Sur ne la nanene akilia avisua komin naþa inu nepe Narina ne Yeririna, sane in na nae ma e peni nepimi nepe yeririna ruru nena naapo.”

Kile na sumo kiena ne Yesu, e talopaena gar Kana

2 Ana Yesu lala apimi atol pa norava nae Kalele, ana e legiena na telu, þaþagena na talopaena tai e kumali nene Kana. Ana anenane Yesu naga pa kate pa e þaþagena nene rui, ² a siraunia amligan visena pimin Yesu amio kiena nalogena lala, apio la ñña ga vena ava ea. ³ Ana Yesu lala apa akate e þaþagena, asuñña amio yeririna la pano-o, sur tai naga piowa, kuruta na munena na þaþagena nene naga þisi iroro ga. Ana anenane Yesu pimi pisa pa Yesu, pisape “Namunena la naþa yar keviu na þaþagena kila ruruia, amun make rui, ana nanagane na aplasan narui.”

⁴ Ana Yesu pisatañña, pis pania, pisape “?Sira marua, yuññaena ya ne e þaþagena nene teke e inu? Ve oligan re te luññau, vanon kiau pog na yuññaenen sur la ne sanene, naga pere ke ga wa.”

⁵ Anena mlogear sur la naþa Yesu pisa, ana pis pa yar la naþa na yuññaenen þaþagena, pisape “Sur ya la naþa sa naga visa, amiu akila ga, ve avis re, ayuññaen ga.”

⁶ Ana þisi na Yesu pisu pupia pias nen wii laþasia suñña ga lavis, naþa le Yu la asuñña apio ke wii pa ea,

akevan ke kiela sur la ea sa naĉa kiela lotuena pisa ke. Pupia pias nen wii la nene ate e kilavaru torokin waren lita ponotia ve taaga [100], punu ga tol orai. ⁷ Ana naga pisa pan la, pisape "Amiu ava avio wii, awar imi ataron vito e pias nen wii la nene vano-o uleule." La apio ĉa wii pano-o apuleule ruru nenaga.

⁸ Ana Yesu pisape "Pogaga, nagane na aviola ve teka-ki ga, ala van yar keviu na ĉaĉagena munlia." Ĵisi na apio, amla pano-o akian pania.

⁹ Ana yerkawa munlia, mloge sane pimi pe kuruta na munena narui, ana milan paĉisi, mninue ga sape aĉnal namunena nene pe. Lala naĉa apio, la ga akilia ke, ana pe apisawal re poli, Ĵisi na naga pio yar naĉa talopa ga na wa pimi puna. ¹⁰ Yar nene naga pimi ana yerkawa pis pania, pisape "E ĉaĉagena taĉena lala, apio ke kuruta namunena naĉa po pimi ĉesa, ana pogos naĉa yar la amun lili ĉa pano-o, atol mare ga kuruta na munena naĉa pe po manene re poli naga pimi maro. Ana e ĉaĉagena nini, la amun ĉa pano-o, Ĵisi na ko otol ga ĉa kuruta napo tai naĉa pimi maro. Komin ya ne okila sanene?"

¹¹ Ana sur naĉa Yesu kila e pulkumali nae Kana e yo naĉa Kalele, naga sane pe pupia kile tai, naga pe kiena kile ĉesia naĉa miyuĉaenia. Naga kila, sa naĉa naga sape siar na kila meraravanen kiena puriukawaena nae yo metava, ana pogos naĉa kiena nalogena la apisuia, kiela nalelagaena e naga pa laa metava, sane naga pe Navisaarena kemua lelaga. ¹² †Ĵisi narui na la punu ga nene apato si garo Kapeneam, nane Yesu amio anena, wenla lala amio kiena nalogena lala, apam atol si yo nene asu li ĉa sane pano-o tol legiena la ĉasia.

Yesu ĉene plan lala naĉa aĉilwilin ke sur lala loyurĉa e Yuĉa Wa ĉana ne Ntewa

Matiu 21:12-13; Mak 11:15-18; Luk 19:45-46

¹³ Ana pogos tai, lavis ke pog naĉa le Yu la akila kiela pupia ĉaĉagena tai, naĉa ĉaĉagena na Sitoĉalen Natamaliaena. Ana kiela ĉelaga marua tai, sane e kas punu ga lala punu ga monar akilali naĉa ava ma metava Yerusalem e kana pog ne naapo vena kilaen ĉaĉagena nene, vena sitoĉalen kala apua la naĉa amolue gar Isip, ana e pogos nene Yesu ĉena ga pavin. ¹⁴ Naga pa tol yo, ana pa kate e Yuĉa Wa ĉana ne Ntewa, pisu lala moki naĉa asike aĉilwilin ke puluk la, sipsip lala amio manu la, pisu ĉena la naĉa nakepuen kilavaru taĉena lala va e kilavaru nena naapo na Yuĉa Wa ĉana Ntewa. Yuĉaena la nene ape yuĉaena wo tai, komin ape yuĉaena na wilwilinen sur lala naĉa yeririna la monar aulia vena kilaen kuĉaĉaena ea, a pe sur viowa tai, la akila kare laa yar lala, ana metavana, akila ke loyurĉa e kove na yo wa.

¹⁵ Ana Yesu pisu naĉa akila kare yo wa na yuĉa sanene, Ĵisi na sinena mimi, ĉar kilika lala, ĉuarar luas lua sane, panon la. Naga pa sanene, pa ĉene plan la amio kiela sipsip lala amio puluk lala apa vanua petan Yuĉa Wa ĉana ne Ntewa, ana e lepas kiena ne la

naĉa akepu ke kilavaru, pa taron plan kiela karo na kilavaru, kawe plan ĉena kiela varvara lala. ¹⁶ Ana yar la naĉa aĉilwilin ke manu lala, naga pis pan la pisape "ĴE, awar plan kiamiu sur la vetan yo nene! ĴAmiu ve akila re yuĉa ĉana ne kiau ata nene imi ve yuĉa na tauluen kiamiu kilavaru sanene!"

¹⁷ Ana pogos naĉa nalogena la apisu naĉa Yesu ĉene plan la sanene, kila lala asitoĉal si nasiriena wa tai, sa naĉa pisayu pa Navisaarena sumo rui, naĉa pisa sape

"Kiau sitomena urmi paĉisi e yuĉa wa kioĉa, naga sa naĉa kapi naga kekan ke loyurĉa e sineu."

Yauena 69:9

¹⁸ Ana vanon suri nene, yerkawa kiena le Yu lala, la ĉena apisu ke sur la naĉa Yesu miyuĉaenia, ana api-un tania, asape "Suria ne ko na omiyuĉaen ga ne, sur keviu tanea. ?Ana ko nene okilia okila kile ya ne e maramimi, vena kila imimi mevisu kilia sane mesmesu ga naĉa okila sanene?"

¹⁹ ††Ana Yesu pisataĉe pan la, pisape "Pogaga, kiau kile naga sanini: Amiu awe plan Yuĉa Wa nene, ana siraunia, e legiena ve telu ga, yoko nevisirlua sina ga."

²⁰ Ana asape "Lala naĉa amiyuĉaen yuĉa nene, amiyuĉaen pano-o tol kas lualima yam vari pa orai, ana sanape ne ko na opisa sanene, osape okilia ovisirlua si naga e legiena ve telu ga? !Taĉatete ga ve sanene ĉa!" ²¹ Lala apis sanene, vanon la pe akilia ruru re sur naĉa Yesu pisa ke e pogos nene poli. La pe apisu kilia re asape pog naĉa Yesu pisa ke Yuĉa ĉana ne Ntewa nene, pisa ke ga tasnena ne. ²² Ana siraun laa sane, pogos naĉa naga mal sina ga taulu marena, kiena nalogena lala asitoĉal naĉa naga pisa visena la nene pan la, Ĵisi na kila amlelaga manene laa e nasiriena wa lala amio visena kiena ne Yesu lala pan la.

²³ Ana Yesu la asurĉa e ĉaĉagena nene garo Yerusalem pano-o, naga kila ke kile la moki, ana pogos naĉa yeririna la apisuia, lala moki amlelaga e naga asape naga pe Navisaarena. ²⁴ Ana Yesu pe taĉan manene re naga pan la poli, pe ĉasine manene la re poli, vanon naga kilia ruru la pa rui. ²⁵ Yar taĉena taĉatete visa sur tai va Yesu e lepas na ĉelaga kiena ne yeririna lala, vanon naga kilia ruru make ga, kilia ruru sur punu ga naĉa sike e sitomena kiena yeririna lala.

Nikotimas pimi pisu Yesu

3 ¹⁻² Ana pogos taĉena tai na, kolemallo, nasumone-na tai kiena ne le Yu lala pimi sape visu Yesu. Yar nene naga Varasi tai, kiena kia Nikotimas. Ĵisi na naga pimi, pisa pa Yesu pisape "Navianena, imimi mepisusu ko ke, naĉa mepisuluĉar sane ko, ko navianena tai naĉa okom puna Ntewa opim, vanon pe yar re tai naĉa kilia kila kile la ne sa naĉa ko na okila ke ne poli, sa Ntewa ve to re amio naga."

³ Ana Yesu pisataĉe pania, pisape "Ee, kile la nene apogaga, ana in na monar nevisataĉe ve lelaga van ko, sane yar naĉa ve vaeme re sina ga imi ve urviu, yoko taĉatete Ntewa ve suĉe e kiena malena."

† 2:12 Mat 4:13

†† 2:19 Mat 26:61, 27:40; Mak 14:58, 15:29

⁴ Ana Nikotimas sinena pulan visena nene, pisa pisape “!Aulai! ?Ana yar naþa pe yermarua pa rui na kilia vaeme si ve sanape? In na pe nesitom re nesape naga kilia va sina ga loyuþna e mþena ne anena poli, vena vaeme sina.”

⁵ Ana Yesu pisataþnea sape “Nepisa pe lelaga pan ko, sane yar monar vaeme e wii, a monar vaeme e ninuna. Visae peraga, naga taþatete va loyuþna e navesuþena kiena ne Ntewa. ⁶ Yar kilia war sina ga yaru, ana Ninuna kiena ne Ntewa kilia war sina ga ninuna viu e malena kiena yeririna. ⁷ Nanene na vaemeena nalua naþa nepisa ke pan ko. Ve sanene, ko na ve sineþna ulan re si naþa nepisa pan ko nesape ko na monar ovaeme sina.

⁸ “Ositom veve li lagi. Lagi na miyui ke ne, naga pa ke ga e yo naþa sape va ea, pona temloge ga miyui ana temninue ga tesape miyui pimi ke sanape, pona pa ke pe. Ana mrpa naþa Ninuna miyuþnae e malena kiena ne yeririna lala naga sa nene, naga sa naþa lagi.”

⁹ Ana Nikotimas sitom manene e visen la nene, piunia sape “Aulai, ana sur nene naga sanape þa!”

¹⁰ Ana Yesu pisataþne pania, pisape “Ko na ope pupia navianena tai kiena ne le Israel la rui, ana nepisu sane sur la ne nepisa meraravan ke pan ko ne, ko na pe okilia re nenaga na! ¹¹ Oyagogo rurua! Sa naþa navisawalena la amiyuþnaen pa nanua rui, in na nepisa ke ga sur ya naþa nekilia amio suri ya naþa nepisuia, ana sa naþa silaga, amiu yeririna nae Israel lala yepemiu mavin kiamimi visena lala. ¹² In na nepisayu pa sur na yomarava nini pan amiu rui, ana yepemiu mavin lelagan ea, ana visae nevisayu si sur nae ma metava lala, yoko akilia alelaga e ve sanape? In na nepisu sane peraga yo. ¹³ Ana inu Narina ne Yeririna nekilia nevan amiu sur la nae metava, vanon pe yar re si tai poli naþa pisu yo nene, ana in ga Narin Yeririna nepetan ma e nene nepitom tano rui, siraunia yoko nowasuþe neva si metava ea.

¹⁴ “Nanua sumo sumo, yermarua Mosis la asike e yo korena, loþara la akar moþar ke yeririna lala, ana pisirlua laki tai, miyuþnaen totouena na loþara a mligan mono metava ea, ana yar la naþa loþara kar la, visae akira ga va avisu loþara naþa mþeke metava, Ntewa tamalia la. Ana e ga e mrpa mna nena nene, yoko monar aligan inu mna Narin Yeririna nomon metava e laki tai. ¹⁵ Ana yar naþa visae lelaga e inu, yoko tol malena viu naþa ve uro re pogos tai.”

¹⁶ Yesu pisa sanene komin Ntewa sinen si yeririna na yomarava la nini keviu paþisi, ana taþnan narina nowo nene, naþa naga taaga ga pe kiena, pitomi mare wo ita, ana yar ai naþa lelaga e naga taþatete kovio, yoko tol malena wo naþa ve uro re pogos tai. ¹⁷ ?Ana vanon ya ne Ntewa mligan narina nene pitomi tanon yomara va nini? Pe mligan re pitomi vena naliþereen yeririna na yomarava nini poli, ana mligan pitomi vena taþnan kiena malena vena tamalia itaena.

¹⁸ “Yar naþa mlelaga kemua e narina nene, yoko Ntewa taþatete liþere naga, ana yar naþa pe mlelaga re poli, nakoana teke pa e naga rui, vanon pe mlelaga

re e narina ne Ntewa poli. ¹⁹ ?Ana naliþereena nene naþa Ntewa monar kila, purþesia naga ya? Nanene vanon mligan kiena yomerarava pitom e yomarava nini, ana yeririna la akila piowa ga pano-o, pe akekaran re naga poli, sinelan ga þelaga viowa la na yemalolo. ²⁰ A lala punu ga naþa akila ke piowa sanene, sa naþa pe sinelan re nena yomerarava nene poli, pe sinelan re aim lavisin poli, amaraun asape sa kilalae kiela naviowaena la nene vim kakate e yometava, þisi na yar la akilia avisu kilalea. ²¹ Ana yar la naþa amiyuþnae e þelaga naþa na po a mesmes, pe amaraun re yaru na yomerarava nene poli, apim lavisinia. Lala akekarania, komin yomerarava nini naga kila meraravania sane sur la naþa akila, pe yuþnaena nalogearena ga na sine-nanena kiena ne Ntewa.”

Yoane Nakeena kekara vanon Yesu siar kiena yuþnaena

²² Ana siraun sur la nene, Yesu pure kiena nalogena lala amligan Yerusalem apa e norava nae Yutea. Apa sanene, asun akee ke yaru lala. ²³ Ana e mna nena e pogos nene, Yoane Nakeena mna suþna e lele taþena tai kiena ki Aenon, lavisin yo naþa Salim. Naga pimi e nene vanon wii tai mþeke ea, þisi na yeririna la naþa apim puna, naga kee la e wii nene. ²⁴ †Nanene e pogos naþa pe atarar re naga amligan pa e yuþna na koana poli wa.

²⁵ Ana e pogos nene nalogena kiena ne Yoane lala akila visena tai amio le Yu taþena tai e lepas nakevanen sur lala sa naþa kiela lotuena pisa ke, ana e lepas mna nakeena lala naþa Yoane amio Yesu lalua akila. ²⁶ Apisayu mna pano-o þisi na apim apisu Yoane, apiun petania, asape “Navianena, mesape meviun tan ko sanape e lepas naþa nanua sumo, pogos naþa tesike e wii naþa Yortan lepas navano, ana yaru naþa Yesu pimi pisu ko, ana ko na opisa plan sur moki kom puna. A nanagane na naga mna kee ke yeririna lala, ana la punu ga asuþna amliligan ita apa ke ga puna, la moki na moki.”

²⁷ Ana pogos naþa apisa sanene pan Yoane, naga pe pielue re poli, pe mloge piowagan re poli, kekaran ga, pisape “Ita yeririna la punu ga monar teyuþnaen ga suri ya naþa sa Ntewa ligan te limata. ²⁸ ††Sa naþa amiu akilia ruru pa rui, in na nepisawal lue ga, sane kiau yuþnaena, in na pe Navisaarena re poli, in na nesumon ga naga nepimi, ve na visawalen sape naga pimi pa rui. ²⁹ A nenagane na, sane amiu na apisawal ga pan inu na wa, naga pimi kila ke pa kiena yuþnaena rui, ana suri nene nekekarania, nepisu po paþisi.

“Naga sane pog na talopaena, naþa sanini. Visae yar naþa talopa, kiena erau tai, naga iila keviu nakilaruru-en sur punu ga na þaþagena, ana siraunia, e kana legiena nena, pogos naþa aure sira imi, sira nene taþatete va totano amio yaru nene, va su ga amio wona. Ana yaru nene pe mloge re piowa poli, kiena kekarena maran taaga ga sane naga naþa talopa. Ana nanagane, in mna nekekara sanene, naþa kiau nalo-

† 3:24 Mat 14:3; Mak 6:17; Luk 3:19,20 †† 3:28 Yoan 1:20

gena la asuřna ataveve Yesu. ³⁰ Nanene komin Suře Navisaarena naga monar imi ve keviu lue ga sanene, in na monar neim neve tokak lue ga."

?Navisaarena imi yuřnae ve sanape e yomarava?

³¹ Ana Yoane Nakeena pisayu Navisaarena, sape "Naga nae yo na mava, naga su metavan sur punu ga. Ita tomolue ga tano e yo nini, ana tekilia tevisu ga sur na tano lala. Ana sa nařa nepisa, naga petan ma e peni pitomi tano, to metavan yeririna punu ga, ³² a naga pitomi pisawal ke sur la nařa nanua susumo pisu ma metava, a sur la nařa mloge. Naga pisawal sur wo la nene, ana yeririna la pe sinelan re kiena visena la nene poli, pe amlelaga re e poli. ³³ La moki pe amlelaga re poli, ana ita nařa temlelaga, kieta nalelagaena kila sane Ntewa, naga kiena visena lala pe lelaga a mesmes ruru po. ³⁴ Kiena visena la nene, mligan Navisaarena pitomi pisawal pan ita rui, ana tekilia tesape visena la nene pe visena lelaga. Nanene komin pogos nařa Navisaarena pitomi, tepisu sane naga pis e puriu kawaena na Ninuna Wa kiena ne Ntewa, vanon Ntewa mla kiena Ninuna pan naga pe komsus re poli, punu nenaga. ³⁵ †Ntewa Arimana kekaran narina nene keviu pařisi, ana mligan sur punu ga e limana.

³⁶ "Ve sanene na, ita nařa temlelaga e naga, tetol malena rui nařa pe nalue ga. Ana yar nařa pe mlogear re poli, yoko tařatete visu malena na sanene pogos tai, ana sinekar kiena ne Ntewa ve keviu vania."

Yesu pisape wasuře si Kalele kom lepas na Samaria

4 ¹⁻² Ana e pogos nene, visena tai telivi řna ga, apisa ke asape Yesu suřna pure ke si nalogena tařena la moki apim puna, suřna kee la. Ana sa nařa pe Yesu re kila ke nakeena e la poli, ana imimi nalogena ga la mekila, ana la apisu sane yeririna kiena ne Yesu la apim ape moki taulu kiena Yoane Nakeena.

řisi na la apisasa lelein ke visena nene pa e yo la sanene, pano tol Varasi la, ana pogos nařa Yesu mloge sape la řmena akilia, ana kila amloge piowa kominia, ³ naga pisu sane popon vetan Yutea, vato si tano garo Kalele. řisi na naga mligan yo, pato sanene, ⁴ ana e kiena mrapa Ntewa pisaar sape monar vato war ro e norava nae Samaria.

⁵⁶ Ana memial řna mepano, mepimi mořarpoyo e kumali tai, kiena ki Saeka. Ana lavisin kumali nene, pupia pulus nen wii tai mořna ga, nařa siar nakonua konua rui, pimi tol nagane, apio asape wii kiena ne Sekop. Porotano nene, nanua susumo pe kiena ne yermarua Sekop, ana siraunia naga tařan pa narina nařa Yosop.

Ana memio Yesu memial mepim metol wii nene, mrae su va ruru nena, Yesu mloge yepena mimi vanon kiamimi pupia yalena e mrae řmarera, řisi na pa totano e yepas nen wii nene.

Yesu pitawe sira nae Samaria tai

⁷⁸ Mesuřna e wii nene pano-o, řisi na imimi nalogena la mesuřnalua mepa e kumali pe na ulen kamimi kinnanena, ana Yesu naga taaga pa ruru tořna ga. řisi na sira tai nae Samaria mial pimi sape vio wii. Naga pimi ana Yesu piun tania pisape "řAwis, okilia ovio re řna wii tai?"

⁹ Ana sira nene, pe kilia re Yesu poli, ana pisu kilia ga sane le Yu tai, ana milan pařisi nařa naga pis ruru po pan sanene, vanon e pogos nene, le Yu la amio le Samaria la pe apivis vitawa re poli. Ana piun tan Yesu, pisape "řVanon ya ne ko na ope le Yu, opis panu, sira nae Samaria, opiun wii tan inu?"

¹⁰ Ana Yesu pisatařnea, pisape "řSira, visae ko na okilia ga nalaena nowo nařa Ntewa sinena pisape la van ko! řVisae ko na okilia ga sape in na ai, nařa nepiun wii tan ko! řVisae ve sa ga nene, pona ve in re nařa neviun wii tan ko, ana ko na nařa oviun wii tan inu. Ana pogos nařa visae oviun wii tan inu, nekilia nela wii nařa pe wii na laena malena van ko."

¹¹ Ana pogos nařa sira mloge sur nene, piun petan Yesu, pisape "řYar keviu, pe kiořna sur re tai nařa na vioen wii e poli, ana pulus nen wii nene naga pato tano pařisi. Ve sanene, wii na malena nařa opisa, yoko otol ve sanape, po yoko ovio lepas nape? ¹² Ana opisa ke wii tařena nene na, nane řmeke nini naga pe wii tanea tai. Kieta yermarua na susumo nařa Sekop, naga řmana wii nanini. Naga mun ke ea, amio narina lala, kiena sur mal lala, amligan lelein pimi tol řane. Ko na ořmape ko opo taulu yermarua Sekop nene ana okilia ola wii tai nařa wo taulu nanini?"

¹³ Ana Yesu pisatařnea pisape "řLelaga, wii nene naga po, ana pogos nařa tomun pae na, ve piavi re na moto kar ita sina. ¹⁴ Ana yar nařa visae mun wii nařa nela vania, řisi na naga tařatete si moto karia. Yoko wii nařa naga munia, imi ve sa purřes nen wii si tai loyuřna e kiena malena, ve wii na malena nařa ve uro re pogos tai, suřna lalau lue ga vetania, tařatete mema pogos tai."

¹⁵ Ana sira nene pe kilia ruru re visena kiena ne Yesu nene poli wa, pisape "řYar keviu, visae sanene, popon ola re narin wii tai nene van inu, vena nemunia, ana ve moto kar inu re sina, ve netom re si e nini nevio wii."

¹⁶ Ana Yesu sinenan sape sira nene kilia sape naga ai, ana pisa pania, pisape "řNevisa sur tai van ko sumo wa: ovato sina, oto ovio ořna oure naga amiu lua avam si e nini."

¹⁷ řisi na sira nařa pisape "řEe, pe wou re tai poli."

Ana Yesu pisa pania, pisape "řLelaga, ko na opisa ke mesmes ne, ko na pe ořna re tai poli. ¹⁸ Nanene vanon yar la nařa ko na ořere la nanua sumo rui, la punu ga tol lima, ana nagane na osike sina amio tai, ana pe otalopa re amio poli. Sane kiořna visena pe lelaga ga, ko na pe ořna re tai poli."

¹⁹ Ana sira nene sinena pula pařisi nařa sane Yesu kilia ruru kiena malena sanene, pisape "řLelaga ga, yar keviu. Nenagane na nekilia narui, ko ko na navisawale-

† 3:35 Mat 11:27; Luk 10:22

na tai. ²⁰ Naga po paʻisi ne, ana pona ko na navi-sawalena ga kiena ne le Yu la yo. Imimi le Samaria lala, kiamimi yo wa nane pupia tavie nane ma ne Kerasim, naʻa repimimi la nasusumo amlotun Ntewa e konua rui, pimi tol nagane. Ana amiu le Yu lala, aʻmareran ke asape pupia kumali wa kiamiu naʻa Yerusalem, naga taaga ga pe lele mesmes na kilaen lotena van Ntewa. Sanene, a si na mesmesu narui, amiu pona imimi? Ovisali nene!”

²¹⁻²² Ana Yesu kekaran nakilaruruen sitomena kiena ne sira nene e ʻpelaga mesmes na lotunen Ntewa, naga pisa pania, pisape “Lelaga vineu, opisa pe lelaga ne, lotena kieta italua pe maran taaga re poli. A nanene pe vanon re lele na kilaen lotena la lua, naga vanon sur na sanini. Amiu na yo nini, akila ke lotena, a pe akilia ruru re naga naʻa amlotun ke poli, a imimi le Yu la, Ntewa kilaar pisape yaru na tamaliaen yeririna lala naga molue e kiamimi lusia, ʻpisi na mekilia ruru Ntewa kamimi naʻa memlotun ke naga.

“Ana nekilia nevisa van ko sane yoko taʻatete ve sanene. Monar olelaga e inu, naʻa nepisa ke pan ko nagane, sane pogos tai ne pimi ke ne yoko nalotena viu tai siaria, naʻa ve kieta ita punu ga. Le Yu amio le Samaria, ve tesitoʻmal re si sape yo mesmes na lotuna Ntewa ea nane ma tavie ne, po kumali naʻa Yerusalem, po yo taʻena si tai. ²³ A pupia sur ga naʻa tesitoʻmalia, visae telotun Ntewa, na monar tetamān Ninuna Wa yuʻmae e ninuta, a monar telotun lelaga, torokin naʻa kiena visena lelaga pisa.

“Ana nanagane na Ntewa arimata kale ke yeririna la naʻa akilia alotun naga e ʻpelaga mesmesu na sanene. ʻPisi na e pogos ne pimi ke na wa, po naʻa pimi pa rui, yoko kiena ʻpegas na lelaga na kiena lotena, alotun naga ve sanene. ²⁴ Ntewa naga pe ninuna, ana yar naʻa sape lotunia, monar lotun e ninuna, a suri nene monar ve lelaga e kiena malena.”

²⁵ ʻPisi na sira nene, naga mlelaga ke sape yoko Navisaarena imi, naga naʻa visena nae Kris pisape Kristo, naga pisa pa Yesu pisape “Sur la naʻa ko na opisa ke ne, pona pe lelaga yo, ana nemlelaga nesape Navisaarena naʻa yoko imi, naga ke narui yoko visawal sur punu ga ve lelaga van imimi.”

²⁶ Ana Yesu pisa ga narin visena nene pania, pisape “Nane ko na opisa ke ne, in ga nini, nane nesun ke nemio ko nagane.”

²⁷ Naga pisawal pa naga pan sira nene sanene, ana nalogena la aʻpasuʻʻe la sina apa atol yo naʻane. Apam na, apisu Yesu sun ke amio sira naʻa ne, sane lalua ga, ana la sinela pulania. Sinela pula na aparurula ga, pe lala yar tai piun re petan sira naʻane pisape sinenan ya, po piun tan Yesu pisape lalua asunyu ke ya. ²⁸ Ana sira naʻa suʻmalu, mligan ʻmana piawi na wii ʻmeke na, mial si pa uʻma e kiela kumali. Pogos naʻa pa tol uʻma pisawal pan yeririna lala, pisape ²⁹ “Wolawa le Yu tai sike tano garo puluwii, sun amio inu, kilia make sur punu ga e kiau malena. Nepisu sane Navisaarena kemua, po peraga? Amiu aimi, teto tevisulia.” ³⁰ Ana lala asuʻmalu apito tano asape avisu Yesu.

ʻPakaiwa na kinanena naʻa marua sike lokove

³¹ Ana pogos naʻa lala amiyal ke apimi, akate re poli wa, nalogena la aʻar plan kala kinanena naʻa apato apulia, apisa pan Yesu, asape “Navianena, oim okinana.”

³² Ana Yesu pimi re poli, ana apio sina ga pano-o ʻpisi na Yesu pisape “Amiu akinana, in na kau kinanena taʻena tai teke na naʻa amiu pe akilia re poli.”

³³ Nalogena la amloge sanene na, la apisasa ke pan la, asape “ʻAne kus kana kinanena nene pimi pania? !Pe tepisu re nena yar tai poli!”

³⁴ Ana Yesu pisa pan la, pisape “Peraga, kinanena naʻa nepisa ke ne naga pe taʻena. Kau kinanena, naga yuʻmaena na logearen nasinenanena kiena ne naga naʻa mligan inu nepitom tano, monar neyuʻmaen punu ga vano-o ʻpisi. ³⁵ Pogos naʻa temapila lokove, ita tepisayu lue ga tesape ‘Kupario vari sike ga wa, kinanena marua,’ ana nagane e lokove kana Ntewa yaru la asu ruru ke asape aloge kiena visena rui, la na asa ga kinanen la mamarua rui. Ana sineun nesape amiu avike li kilamaramiu lala, akirava ruru lia e yo lala, ana yoko akilia akirawal kinanena la mamarua ruru po rui, nagane pe pog na va waren imi. ³⁶⁻³⁷ Ana la naʻa ava awaria, yoko akekara vaʻisi vanon kiela narin nalaen tai naga teke pa rui, ana pogos naʻa awar kinanena la nene imi uʻma na malena naʻa ve uro re, yar keviu naʻa mapila, yoko naga ʻmena kekara vaʻisi. Naga sa ga visena naʻa asape ‘Yar taʻena mapila, taʻena pa ʻaria, ana pupia kekarena pan yeririna punu ga!’ ³⁸ Sanene, in na nemligan amiu vena ava aure yeririna lala naʻa li taʻena ga la akila pupia yuʻmaena pan la rui, ana nanagane na amiu punu ga ayakol amiu vera-ga e na logewoena e yuʻmaena nene.”

Le Samaria la moki amlelaga

³⁹ Ana pogos naʻa le Samaria la e kumali nene amloge naʻa sira nene pisape Yesu kilia make sur la punu ga e kiena malena, sinela pula paʻisi, kila lala moki amlelaga e Yesu. ⁴⁰ Ana pogos naʻa apim asape avisuia, la asun ʻma amio naga pano-o, ʻpisi na apiun tania asape visae mekilia meva uʻma amio la. ʻPisi na mepa mesuʻma amio la pano-o tol legiena lua, ⁴¹ ana la moki sina amlelaga e naga vanon kiena visena wo lala.

⁴² Apisa ʻmena pa sira nene, asape “Nanua sumo, memloge sur la naʻa opisa, memninue ga, a nanagane, memloge ruru nena kiena visena lala, mekilia sane pe lelaga ga narui, kieta yar keviu nene, naga pe Natamaliaena na yomarava.”

Kile nalua kiena ne Yesu ma Kalele, tamalia narina ne suʻʻe keviu tai

⁴³ Ana legiena lua nene ʻaro pano, memio Yesu memligan yo nene, metaveve si kiamimi mrapa mepa-to si tano e lepas naʻa garo Kalele. ⁴⁴ †Yesu sinenan sape wasuʻʻe si va gar kiena yo Kalele, komin naʻa na-

† 4:44 Mat 13:57; Mak 6:4; Luk 4:24

ga pisu li tařena lala amaagan li visayuen naga, asuřna akalewele silaga. Nanene taveve kiena visena tai, nařa pisape "Yeririna tařena lala akekaran navatanon ruruen navisawalena, ana yeririna ga la na pulkumali puna na peraga, la asitom korenan ga naga." ⁴⁵ †Ana pogos nařa mepa makate e yo nařa Kalele, yaru na kiena yo lala akekaran pařisi, aporworunia. Nanene vanon nařa sumo, lala moki la řena asike e řařagena ma Yerusalem, ana apisu pa nat-ařaen řarera tai nařa Yesu miyuřnaen e Yuřna Wa řana ne Ntewa e pogos nene, ana apisu po pařisi.

⁴⁶ ††Ana sun mialili ke yo lala nae Kalele pimi tol sina ga kumali nařa Kana, nařa nanua sumo kilapu wii pimi pe kuruta na munena. Ana e pogos nene pupia suře tai nae pulkumali tařena nae Kapeneam sike e yo nene, mloge ke piowa vanon narina yerřene mai keviu pařisi, lavis ga mare. ⁴⁷ Ana pogos nařa mloge asape Yesu řasuře ma Yutea pitomi si Kalele rui, naga pa kirawalia. Ana pisu Yesu, tag pania sinenan pisape va uřna vena tamalia narina nene. ⁴⁸ Ana Yesu pisa pania, pisape "Pona ko řena sane yeririna tařena la nene. Sinelan lue ga kile tařena lala, ana visae neyuřnaenia, alelaga e in narui, a visae pe apisu re poli, pe akekaran re nalelagaena e inu poli."

⁴⁹ Ana pupia suře řareran pania, pisape "Yar keviu, awis oimi vilaga, visae pere na naruu naga kovio."

⁵⁰ Ana Yesu tařali nalelagaena kiena ne suře nene, pisape "Peraga, ko ga taaga ovano. Nevisa van ko, naruřna tařatete mare, mal řna woga ga." řisi na naga mlalaga e visena nařa Yesu pisa pania, mligan yo pa si uřna.

⁵¹ Ana e legien tařena sina, pogos nařa řasuře ke si pavin, pitawe kiena yeririna lala, amial lulu ke mrapania. Ana apisa pania asape "Naruřna mloge si pogaga teke na."

⁵² Ana piun tan la pisape "Amiu asitom veve ruru lia: Pog ya ne naga siar mloge pimi po sina ga?"

Ana apisatařnea, asape "Mepisu sane yepena pimi manin ruru nakoneva kolpae, sur tai sane koe aora taaga." ⁵³ Ana ariman yerřene nene mloge na nene, kilia ga sape naga ke narui mesmesu ga aora nařa Yesu pisa pania pisape narina tařatete mare, mal ga woga ga. Ana sur nene kila naga, amio la punu ga na mratava puna, amlelaga e Yesu.

⁵⁴ Ana natamaliaena kiena ne yerřene nene, Yesu kila suraun nařa mligan ma Yutea pitomi, ana pe kiena kile nalua gar lepas nařa Kalele.

Yesu kila ruru si yar tai nařa yepena mare yam piavi

5 Ana Yesu suřna Kalele yam piavi řna pano-o, tol pog na řařagena tařena si tai kiena ne le Yu lala ma Yerusalem. Ana Yesu lala apa si metava e řařagena nene. ² Asuřna Yerusalem sanena e legien tai Yesu mial pito tano lavisin pulutava keviu na kumali nene nařa apio asape Pulutava Na Sipsip, ana apa lele tai nařa wii na kulena tai řneke ea, nařa e kiela visena apio kiena ki Petsaeta. Ana e yepas nen wii nene, sil-

parpara la lima sike ea, amiyuřnaen e kilavaru. ³ Ana nalua ga inanena lala, kilamara kata lala, a laulu lala, amio la nařa yepela la marmare, la ne sanene amoki manene apim ařneke e lepa yuřna taaga la nene. Apim asike sanene, vanon wii nene yam peve taaga kulkulul, ⁴ sa nařa navisi kiena ne Ntewa tai pitomi kila wii nene kulkulul, ana pogos nařa apisu sanena, inanena la nene yar ai nařa va řes tol wii nene, yoko maiena ya nařa teke e yepena řisi veraga ga e pog nene.

⁵ Sanene inanena la asuřna apim e yo nene, ana lala yar tai nařa sike e pog nene, naga yepena marmare tol kas lualima yam telu pa orelu [38] rui. ⁶ Ana pogos nařa Yesu pimi, pisu yar nene, kilia sape yar nene monon inanena nene yam piavi sanene, piun tania pisape "Kiau erau, ko na sinořnan osape yepena imi wo sina, ne?"

⁷ Ana inanena nene pisatařnea, sape "Yar keviu, sineun pařisi ne, ana pogos nařa wii kulul, pe yar nakusnuen re vito ligan nu e wii poli. Ana pogos nařa in ga taaga nekila wowen ke yo nayalvitoen tano, yar tařena tai pitomi pito řes tano e wii sumon inu."

⁸ Ana Yesu pis mesmes ga pan yar nene, sape "Pogaga, osuřnal, okus mořna tog, oyali ovatove." ⁹ Ana taveve visena kiena ne Yesu nene, yepe marmare la nene punu ga pimi po, naga suřnal kus řana tog mial pitove.

Ana e legiena na sur nene pimi kate, naga pe legiena wa tai kiena ne le Yu la, ¹⁰ kila sane pogos nařa yar keviu řasia sa le Yu la apisu yar nene mial kus ke řana tog, apis pan vanonia, akilawoia, asape "E, řa nini na pe Legiena Wa řa! Okus ke mořna tog sanene na okilaro ke kieta navisaluaena ita le Yu la ne."

¹¹ Ana pisatařne la, sape "In na yepeu pororowaia, ana yar nene pimi kila ruru inu, pisa panu sape nekus řmau tog nevano."

¹² řisi na lala sinelan asape akilia laa sane wa, apiun tania, asape "Ana a nene? Naga pe ane pisa pan ko sape okila sanene?"

¹³ Ana yar nene mninue ga visaena, vanon naga pe kilia re sape Yesu nařa kila ruru naga poli, a tařatete visu kilalea vanon řina na yeririna la asike ea, ana Yesu mial řaroro likan yeririna lala, petan yo nene rui.

¹⁴ Ana siraunia pe piavi re poli, Yesu kirawal si yar nene e Yuřna Wa, ana pisa pania sape "Nanagane omloge po si narui, popon ovisuar ruru ko. Oligan punu ga kiořna naviowaena lala, visae peraga yoko sur tai viowa sina ga imi van ko va re laa sane taulu na sumo."

¹⁵ Ana e pogos nene yar nene kilia narui sape Yesu ga nařa kila ruru naga, ana pa pisawal pan yar keviu kiena le Yu lala.

¹⁶ Ana pogos nařa la amloge sape Yesu ke narui nařa tamalia, sinela karia, pe akekaran re nařa miyuřnaen sur nene e Legiena Wa, řisi na la asiar nařa apeveyunia. ¹⁷ Ana Yesu pisatařne la, sape "Kiau ata, naga miyuřnaen ke kiena yuřnaena wo lala e legiena make ga, pa tol řena Legiena Wa, a in řena monar neyuřnae sa řna nena nařa naga miyuřnaenia."

¹⁸ Sanene na e pogos nene, nasumonena kiena le Yu lala apisu ke pa Yesu narui sane pe yar na warnena ka-reen nawaena na Legiena Wa. A nanagane metavana, amloge naþa naga pio ke Ntewa sape Arimana wawa, apisu sane naga kila ke naga maran taaga ga sane Ntewa. Ana sur ne la nene kila sane la apim pisuus manene laa sane, sinelan manene laa na wemoñaren naga mare.

Narina ne Ntewa amio Arimana amiyuñae maran taaga ga

¹⁹ Ana Yesu pisa pan la, sape "Nepisa pe lelaga pan amiu, in na narina ne Ntewa, taþatete nekila sur tai inu ga taaga, ana sur ga la naþa nepisu Arimau kila, naga ga nene nekilia nekila. ²⁰ In na narina ne Ata Ntewa, naga sinen sii inu paþisi, kila pian inu e sur punu ga naþa naga sitom ke sape nekila. Ana yuñae taþena si þasia sike ga wa, naþa kerkeviu laa sane, naþa war van inu vena neyuñae sirau, ana pogos naþa neyuñae, yoko amiu sinemiu ulan vaþisi ne. ²¹ Naga ñena nanini, sa naþa Ata mla si malena pan la naþa amarmare, tañan si kiela malena pan la, ve sa ña nena nene inu narina nekilia nela malena van yar ai naþa sineun nesape nela vania. ²² Ana pe Ata re ga kila naliþereena poli, ana yuñae ñena nene mligan e luñau, ²³ vena kilaen yeririna punu ga monar avatanon inu sa ga naþa apatanon ke Ata. Ve sanene, visae yar naþa pe patanon ruru re inu narina poli, ana sa naþa naga pe patanon ruru re yerikawa naþa naga mligan inu nepitom tano poli."

Marena amio malena

²⁴ Ana Yesu pisa laa sanene, sape "Ayagogon ruru visena nene. Yar a naþa logear kiau visena, a lelaga e naga naþa mliganu nepitom tano, e ke e pogos nene tol malena. Naga pe su re nena vatanon naliþereena ñarera tai, sane petan þelaga na marena rui, pa tol kiena malena viu rui.

²⁵ "A nepisa visena nalelaga nini pan amiu, sane pogos pimi ke sirau nanagane naþa sane yar la naþa amarmare e þelaga naviowaena rui, aloge pulgou inu narina ne Ntewa, ana la naþa aloge kilia, yoko atol malena. ²⁶ Kau Ata, malena nalelaga teke ga e naga, ana naga tañan malena nene sike e inu, ²⁷ a tañan ñena sane inu Narina ne Yeririna, yoko nekila yuñae na lala na liþereena.

²⁸ "Sur la nene pe pon re si sinemiu ulan poli, monar yoko ve sa ga nene e pog naþa nepisa ke nesape pimi ke ne. Yoko la naþa amomalio e porotano, aloge pulgou vio, ²⁹ ana amolmolue sina ga, ana la naþa amiyuñae po, kiela nasuñalena si nene pe namalena, ana lala naþa amiyuñae piowa, kiela nasuñalena pe naliþereena."

Sur la na iilaen visena kiena ne Yesu

³⁰ Ana Yesu pisa pa laa sane, pisa þarlogia ga pan yerikawa kiena ne le Yu la naþa amon nalelagaena e

naga, pisayu sur la naþa kila meraravan sape naga pe lelaga. Pisa sape "E lepas naliþereena naþa neyuñae-ña, yoko taþatete neyuñae e nasitomiena kiau in ga taaga, ana nekila ga e sur naþa nemloge Ata pisa. Ve sanene, kiau naliþereena naga mesmas ga, vanon pe nekila re e kiau nasinenanena poli, nekila ga e nasinenanena kiena ne naga naþa mliganu nepimi. ³¹ Ana nepis sanene pan amiu, nekilia sane nepisayunu ke sina ga, pona amiu þas apisu sane pe pon re nevis ve sanene poli yo, taþatete alelaga e visena na sanene. ³² Ana pogaga, pe sur re tai nene po, vanon sur taþena la þasia naþa kilia iila kiau visena suñal ruru wo.

"Nasumo, naga yar tai naþa pisayu sur la naþa punu pe lelaga paþisi. ³³ †Nane Yoane Nakeena ne, naþa nanua sumo, amiu amligan visena pato pania, apiunu sanape petania, ana pisawal sur punu ga pe lelaga pan amiu. ³⁴ Ana piowa ga naþa asitom asape kiau visena suñal sanene vanon ga visena kiena yaru tai sa ga Yoane. Ana sineun nesape amiu asitom ruru li e visena la naþa Yoane pisa pan amiu e lepas na punu, vanon neþaryon amiu ke vena akilia atol natamaliaena. ³⁵ In na nepisa Yoane nene pan amiu, vanon naga sane pe kap tego tai na tegolien kiamiu sitomena lala, amiu naþa akekaran li ña naga.

³⁶ "Ana sur si tai naiilaen kiau visena, keviu laa taulu sur la naþa Yoane naga pisa. Naga kile la naþa Ata tañan panu nemiyuñae e maramiu. Yuñae keviu la naþa nemiyuñae, lala amiila ke visena nene keviu sane pe lelaga Ata ne nanene mliganu nepimi.

³⁷ ††"Ana metavan sur lua nene, taþena toña ga, nane kiau Ata naþa mliganu nepitom. Amiu pe amlogeli re pulgona poli, pe apisuli re marana po, ana naga ñena, kiena visena la miila kiau visena la keviu, naþa pisawal inu. ³⁸ Ana amiu na akila sane visena nene pe lelaga re e kiamiu malena poli, vanon amon lelagaen e naga naþa mliganu nepimi. ³⁹ Yam moki asuñae apisu-veve ke Visena Wa lala, vanon amiu asitom ke asape yoko alual kiamiu malena naþa ve uro re ea, ana visena wa la nene naþa pisawal inu ga. ⁴⁰ Asape in na nepe purþes nen malena nene, ana amiu amon aimi atol malena nene e inu."

⁴¹ Þisi na Yesu pisa sane þarila ñarera paþisi, pis sanini, sape "Sur la naþa nekila ke ne, pe nekila re nesape amiu ayeluar kiau ki, peraga. Pe nesitomal re nene poli, ⁴² ana sur viowa tai, nekilia ruru amiu pa rui, ana nekilia sane pe asitom manene re nena Ntewa poli. ⁴³ Pogos naþa nepim nakaten amiu, nepim e ki kiena ne kiau Ata, ana amiu pe akekaranu re poli. Ana visae pogos tai yar taþena imi, naþa imi ga e kiena ki naga taaga, pona amiu akekaran ga naga yo. ⁴⁴ Sineun mie amiu paþisi, ana nepisu sane ñarera pan amiu paþisi naþa atol nalelagaena nalelaga pogos tai. Nanene vanon amiu sinemiun lue ga nayeluaren ki-amiu ki va metava. Amiu pe asitom re asape akilia avilopu si kiamiu þelaga poli, vena akila sur la naþa sir-auria Ntewa kilia yeluar amiu vanonia.

† 5:33 Yoan 1:19-27, 3:27-30 †† 5:37 Mat 3:17; Mak 1:11; Luk 3:22

⁴⁵ “Nepisa visena la nene pan amiu, pona amiu asitom ke asape ‘E, yar nene sinen kar ita, pona e legiena nalipereena naga visawal kieta naviowaena la van arimata Ntewa ma e peni!’ A peraga, ve in re naĝa nekila sanene, ana yar taĝena naga kila. Taĝena nene nane yermarua Mosis, naĝa amiu aĝasine ke naga asape yoko visa visena na iila amiuena, ana nevisa ruru van amiu, naga ke narui naĝa yoko visa plan ga kiamiu naviowaena lala. ⁴⁶ Amiu na apisa ke asape amlelaga ke m̄arera e visena kiena ne yermarua Mosis nene, ana visae ve sanene, vanon ya ne amiu pe amlelaga m̄ena re e in poli, vanon yermarua nene, naga siriunu lue ke ga. ⁴⁷ Ana nanagane, nepisu sane amiu pe amlelaga re e kiena nasiriena la poli, ana komin suri ne nanene yoko taĝatete m̄ena alelaga e kiau visena lala.”

Yesu pagan ĝina na yeririna miyuve manu lima [5000]

Matiu 14:13-21; Mak 6:32-44; Luk 9:10-17

6 Siraun naga nene, memio Yesu memiai e wa tai memligan si kiena yo nene, mepa mokusro pupia lapa naĝa nae Kalele, naĝa la ĝasia apio asape Lapa Taepirias. ² Ana pogos naĝa yeririna la apisu imimi mepa ke sanene e lepas navano, la m̄ena ga asuĝalu asiraun imimi. Asape ataveve Yesu vanon apisu kile natamaliaena la naĝa miyuĝaen pan inanena lala. ³ Ana pogos naĝa mepa metol lepas nene, mepa metava e kunus tai naĝa m̄eke e yo nene, memial m̄a mepano-o, memapi. ⁴⁵ Ana pogos naĝa Yesu totano teke na kira pa gar tena, pisu pupia ĝina la apim ke puna. Pisuĝar sane la moki, ape yeririna na yo taĝena ga la ne amlapran la ke apato Yerusalem. Apatovin ke pupia ĝaĝagena kiena le Yu lala, ĝaĝagena na Sitoĝalen Natamaliaena, naĝa yoko ve yam ve piavi re na akila.

Ana pogos naĝa Yesu pisu la apimi, piun sur tai pa Pilip, pisape “Pilip, la naĝa na viso kar la ke paĝisi ne. ?Yoko toul kala kilaparavi ve sanape ne?” ⁶ Naviunena kiena ne Yesu, pe nataĝaliena ga Pilip, vanon Yesu kilia pa rui sur naĝa yoko kila van yeririna lala nene.

⁷ Ĝisi na Pilip pisataĝea, pisa ga pisapenua “Visae neyuĝae kas ve taaga, taĝatete netaulu kilavaru torokin naulen kala kinanena lala la punu ga akan ve torokaki!”

⁸ Ana nalogena taĝena tai, Antru, naĝa wenla Sae-mon Pita na ve tokak, pisa pa Yesu, pisape ⁹ “Suĝe, nekirawal teras tai teke e nini, ĝar ke narin kilaparavi lima amio narin ika lua. Nanene tekaki ga, vanon yeririna la mok paĝisi.”

¹⁰ Ana Yesu pisape “Peraga, poga ga ne, ovisa van ĝina la nene ovisave atotano wa.” Mepisa pan la, ĝisi na atotano e viluĝini lala, ana mepisu sane yerm̄ene ga lala tol sur sane manu lima [5000]. ¹¹ Ĝisi na Yesu ĝarar kilaparavi la lima nene, mlen, pisa potena vanonia. Sir-aunia siar kaweroroia, piovion pan la naĝa atotano ke ne, kila m̄ena sa ke ga e ika, mla make ga pan la torokin naĝa sinelan asape akania.

¹² Ana akan m̄a pano meĝela la kawa, ĝisi na Yesu pisa pa imimi, pisape “Korkoro kinanena la ne sike ne,

ve tekila kare re, ana popon awarpolo va lele taaga.”

¹³ Ana mepa moĝar kinakina kilaparavi la lima naĝa ne, naĝa akanligania, mokon pa e karo pano-o tol karo lualima taaga pa lua [12].

¹⁴ Ana pog naĝa yeririna la apisuluĝar pupia kile naĝa Yesu miyuĝaenia, apisa ke pan la sanini, apisape “Kieta pupia navisawalena naĝa kieta li marua la apisaar asape imi kate e yomarava nini, yar ne na nene navisawalena ke narui.” ¹⁵ Ana la asitom ke asape ava atarar Yesu, asape aĝareran vania vena avisirlua suĝal imi ve kiela ĝarin suĝe, ana pogos naĝa mnunuluĝar sur naĝa la asitom ke asape ayuĝaenia, naga petan la, naga taaga mial pa laa sane metava e kunus la nene.

Yesu mial yau metava e sive

Matiu 14:22-27; Mak 6:45-52

¹⁶ Ana imimi nalogena la mepisu mrae pato ke tano narui, mepisu sane popon sa mowasuĝe imimi sina, ana mepato si tano e yepas nen lapa. ¹⁷ Mepato tano ana pe moĝa re Yesu katen imimi si poli, ana vanon yemalo pa rui, a mokus kiamimi waa, memligan si yo nene mepalua mepanon vena mokusro lapa meva ma Kapeneam. ¹⁸ Ana mepa ke sane, na narin lagi tai miyui li m̄aga, kila sive siar piowa m̄a paĝisi. ¹⁹ Ana pogos naĝa mepaluan pa laa tol sane kilometa lima, memilan Yesu mial ke metava e sive pimi ke lavisi. Ana memaraun naga paĝisi, ²⁰ ana naga pis pan imimi, pisape “!Ee, amiu ve amarau re! In ga ne.”

²¹ Ana memloge po sina, metar pa meta e waa, ana veraga ga mepisu kiamimi wa monlogia ke lele naĝa mesape meva ea.

Yeririna la apim akale Yesu

²² Ana kolulag, la naĝa e lepas nen lapa, naĝa Yesu pagan la ga na wa, asitomwele ke asape sanapen Yesu narui. Asitom ke sanene vanon pogos naĝa memio Yesu mepim pula, mokus waa taaga ga, ana apisu imimi nalogena la mokus waa nene mepa pa rui, a Yesu pe amio imimi re poli, naga taaga sike na. A nanagane taĝatete si alual naga amio la, ²³⁻²⁴ ana la apa akus waa taĝena lala, akusro apa Kapeneam akale imimi. Waa taĝena la nene, la pe kiela re poli, kiena ne la nae Taepirias naĝa apim akaten la, apim ga ura e naĝa Yesu mlenwo kilaparavi, kila pimi torokin naĝa akania.

Yesu pisape naga pe kilaparavi na malena

²⁵ Ana yeririna la naĝa ne apam atol Kapeneam, apa ura, apa akale Yesu. Ana pogos naĝa aĝalia, apiun tania, apisape “?Navianena, ko opam otol e nini pog-wai?”

²⁶ Ana Yesu kilia pa sur naĝa la asape avisu vanonia, naga pisataĝe la, pisape “Visae apamin akale inu sina vanon apisu kiau kile lala a apisuluĝar inu sane in na ai, visae ve sanene na po na. Ana in na nepisu sane asitoĝal asape nakoneva nepagan ruru amiu, akinana

pano-o mēpēmiu la kakawa po, ana amiu sinemiun si asape ve sa nene p̄ane, yo?

²⁷ "Poga ga, kiau visena na lelaga van amiu naga sanini: ve asitoṃal manene re si kinanena naṣa yoko ve ve piavi re na naga kona make sina. Popon ayuṃṃae ṃarera vanon kinanena naṣa sulue ga, kilia suṃa ga sanene vano-o tol pog na malena naṣa pe luas re poli. Lelaga, in na Narin Yeririna nekilia nela malena nene van amiu, vanon Ntewa arimau kilaar pan inu rui in ga taaga vena nekila ve sanene."

²⁸ Ana apiun tania, apisape "Ana sa imimi sinemimin mesape mekila sur la naṣa Ntewa sinenania, yoko monar meyuṃṃae ve sanape?"

²⁹ Ana Yesu pisataṃe pan la pisape "Pupia sur naṣa Ntewa sinenan sape ayuṃṃaenia, sanini, sape alelaga lelaga e in naṣa Ntewa miila inu nepim e yomarava nini."

³⁰ Ana apiun ke sina ga, apisape "?A ko, kioṃa kile ya naṣa sa mevisuia, yoko mekilia melelaga e ko? Ko na yoko okila yuṃṃaena wo ya ne van imimi?" ³¹ Mepiun ke sanene vanon mesitoṃal kieta li marua la na susumo ne, naṣa asu e yokorena. Asuṃa sanena Mosis kila kile wo tai pan la, naṣa silaga la aṣar kilaparavi naṣa apio mana, ana akania, pe visokar la re nena ga. Sur nene teke e Tus Wa, a pisa sape

'Silau ga naga pagan la e kilaparavi nae ma e peni!' "

Esik 16:4

³² Ana Yesu pisataṃe la ke sina ga, pisapenua "Lelaga, sur nene teke e Tus Wa, ana kilaparavi naṣa Mosis mlavia, pe pe kilaparavi nae re ma e peni poli. Kilaparavi naṣa nae ma e peni nalelaga, arimau ga kilia lavia.

³³ Kilaparavi kiena ne Ntewa naga inu ga ne naṣa nemligan ma e peni nepitom tano, vena nela malena viu van yeririna na yomerava lala."

³⁴ Ana apisataṃea, asape "Suṣe, kilaparavi ke nene narui naṣa imimi sinemiminia silaga."

³⁵ Ana Yesu pisa pan la, pisape "Inu, in na kilaparavi na malena. Yar a naṣa vim pun inu, taṣatete si viso karia, yar ai naṣa lelaga e inu, taṣatete si moto karia.

³⁶ Ana sur taaga ga na piowa, sa naṣa nepisa pa pan amiu rui, naṣa apisu inu amio kiau kile lala e kilamaramiu rui, ana amon lelagaen e inu. ³⁷ Ana monar yar ṣasia alelaga e inu, vanon la punu ga naṣa Ata mligan sike e luṃau, yoko monar aim pun inu, a la punu ga naṣa aim pun inu, ve lala yar re si tai naṣa nekilia nekuan lua sina, yoko nowarar ruru punu ga ave kiau.

³⁸ "In na nemligan ma e peni nepitom tano e yomera va nini, pe nakilaen re nasinenanena kiau poli, ana pe nakilaen nasinenanena kiena ne naga naṣa mligan inu nepitom tano. ³⁹ A pupia kiena nasinenanena sanini, sape la naṣa naga mligan la asike e luṃau, yoko ve nekilalu re lala yar tai, naga sinenan pisape e legiena maro nevisir plan la punu sina ga. ⁴⁰ Ata sinenan manene laa pisape ve sanene narui, naṣa la punu ga naṣa avisu inu, ana alelaga e inu, yoko atol malena naṣa pe luas re poli, a sinenan manene ṃena pisape e legiena maro, yoko in na nevisir plan la sina ga."

Nasumonena kie le Yu lala pe akekaran re visena kiena ne Yesu la poli

⁴¹ Ana pogos naṣa yerka kiena ne le Yu lala amiya-gogan ke visena kiena ne Yesu, pe akekaran re nena-ga, ana la apis lili ṃa vanonia. Kiena visen tai naṣa amon logeena, nane visena naṣa pisawalia sape naga pe kilaparavi naṣa petan ma e peni pitomi tano e yomarava nini. ⁴² Apisayu pan la, apisape "?Sanape ne yar nene pisa ke pan ita pisape petan ma e peni meta-va pitomi tano pun ita? Naga pe yar re tai nene po, tekilia ruru pa naga rui, anena amio arimana. Naga Yesu ga ṣa, narina yermarua Yosop."

⁴³ Ana Yesu pisataṃe la, pisape "Ei, visen mumu la e inu ṣisi, amiu ayagoga ruru kone wa! ⁴⁴ Yar ai naṣa imi lelaga e inu nagane, e legiena maro nevisirlua naga mal sina ga. A ata naṣa taṃan inu nepimi, visae naga ve ure re yaru nene vim, ana taṣatete nena kilia imi punu. ⁴⁵ Tus kiena ne navisawalena Aisea pisawal visena tai, pisape

'Lala punu ga, yoko Ntewa ga vian la,'

Ais 54:13

ana komin nanene, nepisape la naṣa aloge ruru visena kiena Ata Ntewa naṣa naga vian ruru la ea, lala nene aim pun inu. ⁴⁶ Ana la ne sanene, pe lala yar re tai naṣa pisu ke Ata Ntewa poli, vanon yar taaga pisu ke naga, nane inu naṣa nepetan ma puna nepitom.

⁴⁷ "Nepisa ke lelaga pan amiu, sane yeririna punu ga naṣa alelaga e inu, asike pa loyuṃṃa e malena naṣa ve uro re rui, ⁴⁸ vanon inu, in na kilaparavi na malena.

⁴⁹ Kilaparavi nene pe maran taaga re poli sa naṣa kilaparavi naṣa mana naṣa yermarua la akan e yokorena. Akan ṃa pano-o, ana siraunia pe lala yar tai mal lue re si teke poli, lala punu ga amarmare ga sa nene. ⁵⁰ Ana visae kilaparavi tai toṃa ga, visae yar naṣa kania taṣatete mare pogos tai, na nene tepio tesape kilaparavi nae peni lelaga. ⁵¹ Pogaga, in ke narui nepe kilaparavi na malena nene, naṣa petan ma e peni pitomi tano e yomarava nini, vena yar naṣa kania, yoko mal lue. Kilaparavi ne nanene naga pe tasneu, netaṃan ke panon yomarava wetelu, nemla ke panon malena kiena ne kiena yeririna lala."

⁵² Ana visena kiena ne Yesu la nene, ṃarera pan yerka kiena ne le Yu la nene akilia ruruia, ana apiun ke asape "?Ya nene? Yar nene pisape yoko war kana kilaṃiu van ita vena tekania, po pisa ke ya ne?"

⁵³ Ana Yesu pisa meraravan pan la e lepas na kinas nen kiena marena, pisape "Nepisa lelaga pan amiu, sane amiu monar akan kiau kilaṃiu inu Narina Yeririna, amiu monar amun kau kuruta. Visae peraga, kiau malena taṣatete te amiu. ⁵⁴ A naga naṣa kan kau kilaṃiu, a mun kau kuruta, naga tol pa malena naṣa pe luas re poli, ana nevisirlua si naga suṃalu e legiena maro, nekila naga mal sina ga. ⁵⁵ Nanene komin kau kilaṃiu, naga pe kinanena taṣena tai, a kau kuruta, naga pe na munena taṣena tai. ⁵⁶ Naga naṣa kan kau kilaṃiu, mun kau kuruta, kiena malena wetelu sike e inu, a kiau malena wetelu sike e naga. ⁵⁷ Ata naga pe

purþes nen malena, ana mligan inu nepimi, a nemalin ke kiena malena naþa teke e inu, ana naga naþa kan kau kilañiu yoko naga mali e kiau malena naþa teke e naga. ⁵⁸ Sur ne nanene naþa nepisa ke e kiau visena e lepas na kilaparavi naþa petan ma e peni pitomi tano. Kilaparavi nene naga pe sa re kilaparavi naþa repita nasumo la akan poli, ana amare ga sanene. Naga pe kilaparavi naþa yar a naþa visae kania, naga kilia mal lue narui."

⁵⁹ Visena ne la nene Yesu pian lan ke e yurña na lote-na nae Kapeneam.

Nalogenena la moki amligan Yesu aþasuþe la sina

⁶⁰ Ana komin naþa Yesu pisa visena la nene, ana imimi kiena nalogenena la moki asitom pano-o, apisa asape "Kiena navianena la nene mñarera paþisi. ?A si na kilia loge kilale ruruia?"

⁶¹ Ana Yesu mloge kilale e naga sane kiena nalogenena laþas apis lili mña vanon naga sa nene, naga piun tan la, pisape "?Sanape, pe akekarana re kiau narin visena nene poli? ⁶² Narin visena ga nene, kila amiu asape ali-ganu sina? Visae ve sanene, nemninue amiu narui. Sane visae pogos tai, inu Narin Yeririna neligan amiu neva si metava ma e leleu, ana yoko sanape ne? Pona sinemi þesan ruru inu yo? ⁶³ Kiau visena la nene ape mrapa na Ninuna a mrapa na malena. Yaru kilia war si yaru, ana yaru taþatete la malena lelaga nene va yaru taþena. Sur nene Ninuna ne Ntewa ga kilia lavia. ⁶⁴ Ana nevisu kilale amiu laþasia amlelaga pa rui, a amiu þas peraga."

Yesu pisa naga nene, vanon siar nanua rui, naga kilia pa la naþa pe amlelaga re e naga po, pano-o tol naþa naga kilia lala ai naþa awilwilin wan naga. ⁶⁵ Ana Yesu pisa mña ga pan la, pisape "Lala þasia alelaga, þas ve alelaga re, naga nene nepisa ruru visena nene rui, nesape taþatete yar tai vim punu, naþa sa arimau naga ve tañan re naga imi."

⁶⁶ Ana e pogos nene imimi kiena nalogenena laþas apis sane navianena kiena Yesu la nene añarera laa narui, apisu sane peraga, ana aþasuþe la sina, pe ataveve re si naga poli.

Pita pialua mñareran kiela na lelagaena pa Yesu

⁶⁷ Ana pogos naþa Yesu pisa lala þas amligan si naga, pis pan imimi kiena nalogenena lualima taaga pa lua [12], piun pisape "?A sanapen amiu? ?Pona sinemiun asape amiu mña ava sina ga amio la nene?"

⁶⁸ †Ana Saemon Pita pisatañea, pisaar mñarera pa Yesu, pisape "Suþe, visae meligan ko, yoko mesiraun si a ne? Ko ga taaga naþa lologena wo na malena teke e ko, ⁶⁹ nanagane na memlelaga ke ga e ko ga taaga, a mekilia pa rui mesape ko, ko na Navisaarena Wa naþa Ntewa mligan ko opimi vena otamalia imimi."

⁷⁰ Ana Yesu pisatañea pisape "Lelaga, in na nekiar amiu kiau lualima taaga pa lua, vena alelelaga e inu

sanene, a tai teke mña likan amiu naga pe Yermare Lego ruru nenaga."

⁷¹ Ana Yesu pe pisawal re kiamimi kia lala tai e pogos nene poli, ana siraunia mepisu kilale sane kiena visena nene, naga pisa ke Sutas, narina ne yermarua Saemon nae Kariot, naþa naga imimi na lua lima taaga pa lua tai, naþa pe sitom re poli, þililinwan si kiena Suþe naapo.

Yesu, wenla lala pe amlapran la ruru re amio naga poli

7 Siraun naga nene, Yesu mial telilivi ke ga e yo lala na tavie na kiena yo nene Kalele. Naga pe pa re si metava e yo na tavie nae Yutea poli, vanon nasumone-na sa le Yu la nae yo nene akale ke naga rui, asape awe moñar naga mare. ² Ana pogos tai, lavisin pog na kiela pupia þaþagena kiena le Yu la tai, naþa Þaþagena na Silparpara. Ana sa naþa silaga, la moki sinelan asape avavini ma Yerusalem vanonia. ³ Ana e pogos nene, wenla Yesu lala apis pania, apisape "E, ko na ose nini yam piavi rui, popon ova li ma Yutea, vena kioñna nalogenena la ma ne la towe avisu kile la naþa okila ke ne. ⁴ Ko na sinoñan osape yeririna la akilia ruru ko, ana omiyurñae tapolou ke ga. Visae lelaga naþa omiyurñae ke pupia kile lala, popon ovanon okate yo punu ga e yomerava." ⁵ Ana visena la ne sanene, sa naþa apisa kare ke ga Yesu, vanon lala na ape wenla ruru naapo, ana pe amlelaga re e naga poli.

⁶ Ana Yesu pisatañea la, pisape "Amiu akilia akila ga kiamiu sur ya e ga e pog naþa amiu sinemiun asape ayurñae, ana kiau pupia pogos naga pe pimi re poli wa. ⁷ Amiu akilia akila ga kiamiu yurñae la woga ga, yeririna la taþatete avisa kare amiu vanonia, ana pogos naþa in na nekila kiau yurñae, nepisawal sane þelaga viowa kiena la na yomarava pe mesmes re poli, ana la sinela kar inu paþisi. ⁸ Ve sanene na amiu ga ava ma Yerusalem, in na nesurña e nini wa. In na taþatete neva nakaten maran yar lala e þaþagena nene, vanon kiau pog pimi ke rui, ana pe pimi punu re poli wa." ⁹ Naga pisa visena nene pan la, siraunia apavin, naga suña ga.

Siraunia Yesu pa ma e þaþagena

¹⁰ Yesu suña sane na, pe piavi re poli, naga mña pa ma Yerusalem, ana pe pa re sa naþa yeririna la akilia poli, naga tapoloun la ga. ¹¹ Ana yerikawa kiena le Yu lala, asitom ke pa rui sape pona naga mña ga vam e þaþagena, ana la akalewele, apiun asape naga mñeke pe. ¹² Ana yeririna mña lala, asun apisayu lue ga naga, laþasia asape naga pe yar wo tai, laþasia asape naga pe yaru viowa ga, naþa kila kare ke ga sitomen kien yeririna lala. ¹³ Asun apisayu ke Yesu sanene na, pe apisawal manene re pa e yo metava poli, vanon asitom ke asape visae kiela yar keviu la aloge, yoko akila viowa van la.

† 6:68 Mat 16:16; Mak 8:29; Luk 9:20

Yesu pa kate e Yuřna Wa Ąana ne Ntewa

¹⁴ Ana akila řna řařagena pano-o, legiena řas řaro rui, ana Yesu pisu sane monar va ma Yuřna Wa Ąana ne Ntewa vena vian si yeririna lala. ¹⁵ Ana pogos nařa yerkawa kiena le Yu la amloge kiena navianena nowo lala, amilan pařisi, apisape "řSanape na yar nene kilia ruru visena kiena ne Ntewa sanene? řNaga pe apian re nena ga, ana kiena navianena po na po!"

¹⁶ Ana sanene na Yesu pisawal pan la, pisape "řSur nařa nepian lan ke ne, pe kiau re poli, pe kiena ne Ata ga nařa mligan inu nepitom tano e yomarava nini.

¹⁷ Visae yar tai kekaran ga kila nasinenanena kiena ne Ata, yoko naga kila yar nene loge kilia sitom ruru kiau navianena. Yoko yaru nene kilia visu kilale sane in na pe nepian re yeririna la e ga e kiau kia poli, ana kilia visu kilale sane navianena la nene, pe lelaga nařa amolue kemua e Ntewa. ¹⁸ Visae tevisu yar tai vis ke ga e kiena kia, tekilia ga sane naga miyeluar ga kiena kia. Ana visae yar nařa pis, miyeluar ke ga kia kiena ne kiena yerkawa nařa mligan naga pimi, tekilia ga sane pe lelaga ga, naga pe pisokan re poli.

¹⁹ "řYar tai ne kila sanene nane Mosis. Ntewa mla kiena navisaluaena pania, a naga pisaliluen pimi pan amiu, ana asuřna akilaro ke pa narui. Ana sanape na asape aweřmar inu vanon asape nekilaro navisaluaena. řPogaga na sanene?"

²⁰ Ana yeririna la apisatařnea, apisape "řKue-e, naganane na opis wowe ke ga, sa ga yermare tai teke e ko! řAne sape weřmar ko? Ovisawal lia."

²¹ Ana Yesu pisatařnea, pisape "řNanua e pogos nařa nepim e yo nini, in na nekila pupia kile tai e maramiu, netamalia laulu nene. Ana pogos nařa apisuia, pe akekaran re poli, apisape in na nemiyuřmae piowa ga nařa nekila sanene e Legiena Wa. ²² Ana popon asitořmali kieta řelaga na kilaen řaviu, sa nařa yermarua Mosis amio yermarua na sumo tařena lala, sane Epraam lala, la amla pan ita. Naga řmena pe yuřmaena tanea, ana visae kana legiena nena sulologia Legiena Wa, pe asitořmal re poli, amiyuřmaen ga. ²³ řAmiu asuřna apisa ke asape amon kilaroen navisaluaena kiena ne Mosis, ana atařman luen ga asape nakilaen yuřmaena na řaviu e Legiena Wa pogaga. Ana visae atařman nene, vanon ya ne sinemiu karnu keviu vanon ga kiau narin yuřmaena wo taaga ga nene nařa nekila ruru si yepen yaru nene e Legiena Wa? ²⁴ Nepisu sane asitom veve ke sur la ne e ga e kulusia, ana popon ave manmarua li laa sane, asitom veve ruru li sur la va tol kana kilařmiu."

Asitom ke asape Yesu pe Navisaarena po pe naga re poli

²⁵ Ana e pogos nene yeririna moki nae Yerusalem apisu Yesu pian la ke e Yuřna Wa, amilania, apisape "řřLelaga nařa ne! řYar ga nene nařane, nařa yerkawa la apisa ke asape aweřmaria. ²⁶ Ana nagane pisawal ke

† 7:23 Yoan 5:9

ga kiena visena la sanene, ana pe akila re si surian poli. Pe tekilia re poli, pona amon visaen vania vanon apisuluřaria sane lelaga, yaru nene, kieta Navisaarena lelaga. ²⁷ Ana peraga, tařatete naga, vanon kieta nalelagaena tai řa rui, sape Navisaarena, pogos nařa naga kate, yoko tařatete yar kilia sape naga su pe na pimi ne. Ana yaru nařa Yesu, ita punu ga tekilia ruru pa řmana uřna rui." Apisa sanene komin ařnape Yesu na paeme Nasaret, ana peraga, naga paeme Petleem.

²⁸ Ana vanon nařa apisa ke sanene, Yesu řaryon ga navian laena loyuřna e Yuřna Wa, pisawal visena nene pan la, pisape "řAsitom asape akilia inu, akilia ke lele nařa nepim ea, ana in na nepisu sane pe akilia ruru re poli. Nepimi e nini, pe e re ga e kiau sitomena poli, ana yar tařena ga mligan inu nepimi, nařa naga pe purřes nen lelagaena. A sa nařa amninue inu ga, ana amninue řmena naga. ²⁹ A naga, in ke narui nařa nekilia ruru nena naga, vanon naga ke narui nařa mligan lua inu nepitom tano e yomarava nini."

³⁰ Ana visena kiena ne Yesu la ne sanene kila ařnareran asape monar atarar naga, ana pe yaru re nena tai nařa kilia tol naga, vanon kana pog ne pe pimi re poli wa. ³¹ Asape awe mořmar naga, ana yaru la moki amlelaga e naga rui, vanon kile la nařa miyuřmaenia. Apisa sanini, asape "řřYoko Navisaarena nape nařa kilia imi kila si kile ya la nařa yuve naga? řPeraga, yar nene kieta Navisaarena ke lelaga narui."

Amligan yar na mara la apavinin Yesu

³² Ana Varasi la řasia asuřna amiyagogon ke yeririna la amiilaar ke Yesu e kiela visena lala, ana apa iroso ga, apis pa pupia yar wa lala, na apiranar asape monar akila ga sur tai va Yesu nagane ga ne. Ana amligan kiela lokul navisuaren Yuřna Wa lala, asape ava akale pulmas tai na tararen Yesu, vena aure si naga vim pula.

³³ Ana Yesu pisawalia, pisape "řřYoko in na nekilia nesu si nemio amiu yam ve plas ga, řřisi na nowasuře sina puna ne naga nařa mligan inu nepimi. ³⁴ Pogos nařa sa nowasuře pae na, amiu akilali nařa akale inu vano-o yoko tařatete alual inu. Lele nařa neva nese ea, tařatete aim ea."

³⁵ Ana pogos nařa yerkawa kiena ne le Yu la amloge visena nene, asitom řele narui, apisa ke pan la, apisape "řřYar nene pisa ke yo nape ne, nařa yoko va ea a řřisi na tařatete ita telual si naga ea? řPona sitom ke pisape va e yo tařena lala e yomarava nařa wenla ita le Yu lala ařure apa ea e pog na pupia yaltetaena, ana pisape va vian la řmena ga? ³⁶ Ana naga pisa ke ya nene, sape takale naga vano-o tařatete telual naga. Ana sanapen kiena visena nařa pisape naga pa ke lep-as tai nařa tařatete tesiraun naga, tařatete teva ea."

Ana e pogos nene, lokul na visuaren Yuřna Wa la pe atarar re Yesu poli wa.

Yesu mlologon Ninuna Wa, sape pe wii namalena

³⁷ Ana akila řna řařagena nene pano-o, apa atol kana legiena maro, nařa sane pe kana pupia legiena

nena. Ana pogos naþa asike veraga, Yesu suñmal pion manene sanini, pisawal pisape "Amiu a naþa moto karia, popon imi pun inu, mun wii na malena. ³⁸ Yar naþa mlelaga e inu, yoko wo van vaþisi, sa naþa Nasiriena Wa pisa, pisape

!Yar na sanene, yoko losinena ule mamagan wii na malena, vano vano-o tataroi vetania sa naþa wii mlau!"

³⁹ Ana visena kiena Yesu nene, kana kinasia na Ninuna Wa, vanon naga kilia sape siraunia, lala naþa alelaga e naga, yoko atol Ninuna Wa. A e pogos nene, Ninuna Wa pe pimi re poli wa, vanon Yesu sike yomarava wa, pe pa totano re e kiena lele wa poli wa.

Þarin sitomena la e Yesu

⁴⁰ Ana pogos naþa yeririna la amloge Yesu pion sane na, kiela sitomena la pa pe taþena lala. La þasia, apisa asape "Yar nene, naga navisawaliena sane Mosis, naþa temlelaga tesape yoko imi." ⁴¹ La þasia apisa asape "Ana, pona visae peraga, naga pe kieta Navisaarena kemua." Ana la þas apisatañea, apisape "Peraga, pe visena re tai naþa pisa sanene sape Navisaarena yoko ve yeririna nae Kalele sane yar nene poli. ⁴² Nanene komin naþa kieta Nasiriena Wa la apisa ke ga asape Navisaarena naga molue ga e lus kiena ne Þarin Suþe Tepet, yoko ve yeririna nae Petleem." ⁴³ Ana þarin sitomena moki la ne sanene kila narui yeririna la asu tetai vanon Yesu. ⁴⁴ La þas pe akekarana re poli, apisu sane popon akuan va e yuñma nakoarena, ana siraunia peraga, pe yar tai pa re lavis puna poli, vena tararia.

Nasumonena la sinela kar manene Yesu

⁴⁵ Ana siraun sur la nene, lala na visuaren Yuñma Wa apa sina ga puna ne þarin yar wa amio Varasi lala, vena kilaen navisawalena lala van la. Ana pogos naþa añmalivi e marala, yar keviu la nene pe apisu re Yesu poli, ana apis pan la, apisape "?Awa yar naþa memligan amiu apanonia? Vanon ya ne amiu pe aþure re naga pimi poli?"

⁴⁶ Ana navisuarena la apisatañeia, apisape "Imimi memiagogon kiena visena lala po na po, pe yar re si tai poli naþa kilia vian ruru ita wo sane naga."

⁴⁷ Ana navisatañeena nene kila Varasi la amilania, apisape "!Aulai, nagane na amiu ñena, yar nene þere kiamiu sitomena la pa pe wowe! ⁴⁸ Amiu atañan naga pisa kotalia amiu, ana sanape, apisu sane e imimi yar kerkeviu lala pona imimi Varasi lala, la þas amlelaga ea? Peraga yo. ⁴⁹ Lala ga naþa amlelaga ea, nane þina viowa ga la naþa asike ko laa ne, a la pe akilia re sur poli. Pe akilia re kieta navisaluaena poli, Ntewa piain pa nakoarena pan la rui."

⁵⁰ †Asuñma apis ñarera ke sane na, lala yar tai kilayon ke sape kila kiela visena vito si tano. Nane Nikotimas, naþa nanua sumo e yemalo tai pa sun amio Yesu.

⁵¹ Naga pisa pan la, pisape, "Ita tepisayu ke yar na sanene na, sa ga naþa ita temla ke pa naliþereena pania. Ana kieta navisaluaena pisa lepas nene, pisa sape

visae tesape tevis van yar tai, monar tetotano ruru temio e kumali, tela pog vania vena naga kilia visawal kiena sitomena van ita, ana monar teviun naviunena vania vena tekilia tekirawal tesape lelaga kemua naga kila sanene sanene po sanape. Naga nene pe mrapa mesmes nakilaen yuñmaena nene."

⁵² Ana la pe sinelan re yagogonen kiena visena nene po, vanon apisu sane naga miilaar ke Yesu. Apis pania, apisape "!Aulai, ko na opis ke sa naþa ko ñena ope yar nae si Kalele tai! Asitomrurulia sur naþa Visena Wa pisa. Pe visena re nena tai naþa pisa sape yoko navisawalena viuw tai suñmalu garo Kalele vam e nini."

⁵³ Ana kiela visena pa ñarera e lele nene, þis na la amial tetai sina ga aþasuþe si ñala uñma lala.

Sira naþa apisape akirawal taþa kolau

8 Ana Yesu mligan Yuñma Wa, mial pa si ma Kunus Na Purolip Lala. ² Monomi e nene, ana yemlagi kolulag mial pato si Yuñma Wa Ñana ne Ntewa. Pogos naþa yeririna la apisuia, la moki apim puna, naga totano pian la.

³ Ana pe piavi re nena ga, navianena navisaluaena lala amio Varasi lala aþure sira tai pimi puna, akila suñmal e marana ne yeririna lala. Sira nene, atarar ke sanene vanon asape kila kolau, ana laþas apisuia, apisawalia. ⁴ Ana akila naga suñmal sanene, apis pa Yesu, asape "Navianena, sira nene, akirawal kila ke kolau. ⁵ Ana sa naþa navisaluaena kiena ne Mosis pisa e lepas na mlamulena viowa nene, nanagane na monar mokove moñar ga naga mare. Ana navisaluaena kiena ne le Rom lala naga sape yoko taþatete mokoveñar yaru. A ko na sanape, kioñma sitomena sanape?"

⁶ Ana naviunena nene, pe apiun ruru re pa Yesu poli, ana akila ke ga nataþaliena pania, vena visapal sur tai naþa siraunia akilia ala naliþereena vanonia.

Ana Yesu pe pisatañe re poli, þarina tau pito tano, kian mrasilmana siri visena tai e porotano.

⁷ Ana apiyun ke pania asape sanapen sira nene, ana Yesu toñmal ruru sina, pis pan la narui. Pisa pan la, pisape "Pogaga, ana amiu yar naþa kove þes sira nene, naga monar ve yaru tai naþa pe naviowaena tai to re nena e naga." ⁸ Ana yam si tai, pulu si pato tano, siri si visena taþena e porotano.

⁹ Ana pogos naþa amloge sur naþa Yesu pisa pan la, asiar naþa amiyal tetai si lala. Naga naþa sumon la, kiela yermarua tai, a siraun naga, lala taþena ñena lala apiayapa apavano, pano-o sira naþani naga taaga suñmal sike e marana Yesu. ¹⁰ Ana Yesu kira pa pisuia piun tania, sape "?Sira, la naþa asike pe nagane? Pe lala yar re si tai sape liþere ko poli?"

¹¹ Ana sira pisatañea, pisape "Suþe, pe tai re si poli." Yesu pisa pania, sape "Pogaga, in ñena taþatete neliþere ko. Ko, okilia owasuþe ko sina ova moñna, ana ovavini ve okila re si naviowaena."

Yesu pisape naga pe yomerarava na yomarava

¹² †Ana siraunia Yesu pisi pan la, pisape “In na nepe yomerarava na yomarava, yar a naþa taveve inu taþatete si yal e yemalolo, yoko yomerarava namalena teke e naga.”

¹³ ††Ana þisi na le Varasi la þasia naþa asike wa apilon si kiena visena, apisape “Ko na opisa sanene, ko ga omiila ke si kioþna visena, ko na oþarwar ko wa! Sanene na, imimi taþatete melelaga ne, kioþna visena pe pe lelaga re poli.”

¹⁴ Ana Yesu pisataþnea, pisape “Pona nekila sanene yo, ana kiau visena la punu ga amio kiau vianena la ape lelaga. In na nekilia sur punu ga e inu, sane nesu pe na nepim e nini, po nesike e nini þisi na nowasuþe si neva pe, ana amiu pe akilia in re nena poli. ¹⁵ Amiu amliþere in ke ga e sitomena kiena ga yeririna lala, ana in na pe nemliþere re ga amiu yar ta poli. ¹⁶ Ana visae pogos tai neliþere yeririna lala, yoko kiau naliþereena mesmes ga, vanon ve in ga taaga re nekila, nemio naga naþa mligan inu nepimi.

¹⁷ “Ana e kiamiu navisaluaena, asiri sanini asape visae yar la ve lua aviranarla e visena tai, þisi na monar alelaga ea, ¹⁸ ana yoko monar ve sa mþena nene e imimi lua kau ata. In na nepisa ke nesape in na nepe lelaga, a naga miilaar inu, ana kila sane monar alelaga e inu narui.”

¹⁹ Lala amloge visena nene, apiun tania, asape, “?Ko na opisa ke arimoþna nene, ana sike pe nagane?”

Yesu pisataþne la, pisape, “Amiu amninue ga naga, sa naþa amiu amninue inu ga. Visae amiu akilia ruru inu, yoko kila amiu akilia ruru mþena naga, ana taþatete si aviun naviunena na sanene, ana peraga.”

²⁰ Visena la nene, Yesu pian la ke e Yuþna Wa, e lepas naþa akuan ruru nalaena lala kiena ne Ntewa sike ea.

²¹ Ana Yesu pisa mþena pan la, pisape “In na nepur matan amiu ke narui. Pogos naþa neva pae na, akalenu vano-o taþatete awal inu, yoko amare amio kiamiu naviowaena lala. In na nepa ke e lele tai naþa amiu taþatete avam ea.”

²² Ana pogos naþa yerkawa kiena ne le Yu la amloge visena nene, apiunia asape “?Yar nene sinenan pisape kila ya? Pisape va e lele tai naþa ita taþatete teva ea, pisa ke sape yoko we moþnar naga mare yo?”

²³ Ana Yesu pisape “Kiamiu sitomen lala amio kiau naga peve taþena manene laa. Amiu na ape nae ga yo tano nini, inu na nepe nae yo na ma metava. Amiu na yomarava nini, in na pe nae re e poli. ²⁴ Ana sa ga naþa nepisa ga na wa, yoko amare ga amio kiamiu naviowaena lala. Visae pe amlelaga re e in poli, naþa nepe naga naþa sike na sike lue narui, yoko monar ve sa ga nene.”

²⁵ Ana apiun, asape “Ko ovisa li sina osape ko na ai.”

Ana Yesu pisataþne la, pisape “In na nepe naga ga naþa siar na konua rui pimi tol nagane, nepisa ke nesape in na nepe naga. ²⁶ Naga ga nene nepisa ke e lepas na punu. Ana e lepas na pun amiu, sur la moki naþa

nekilia nevisa, ana visae nevisa, pe visen naliþereena ga punu ga. Ana sur la ne nepisa ke ne e yomarava nini, naga pe visena ga la naþa nemloge tan naga naþa mligan inu, vanon silaga, kiena visena la mesmes paþisi.”

²⁷ Yesu pis merarava ga sanene, pisayu ke arimana naþa ma e peni pan la, ana pe akilia ruru re nena poli.

²⁸ Ana pis si pan la, pisape “Pogos naþa yoko amiu atelan pae inu Narina Yeririna metava e laki, yoko akilia ga na wa sa naþa in na nepe kiamiu Navisaarena. Yoko amiu avisu kilale naþa sur punu ga naþa nemiyuþnaenia, pe nekila re ga in ga taaga poli, silaga nepisa ga sur la naþa Ata pisa pian inunia. ²⁹ Naga ke narui naþa mligan inu nepimi, a naga sike amio inu nagane. Naga pe mliganu li re poli, vanon silaga nekila ke sur punu ga sa ga naþa naga kekarania.” ³⁰ Yesu pis ke sanene, kiena visena la þere le Yu la moki amlelaga e naga.

Visena lelaga kila sen lala na mlamulena alolor sina ga

³¹ Ana Yesu pis pan le Yu la naþa amlelaga mare ga e naga na wa, pisape “Visae awarar kiau visena mþarera, amiu alogearia, amiu ave kiau nalogena la lelaga.

³² Yoko akilia ruru visena lelaga, ana visena lelaga kilia kila sen loru si vetan amiu.”

³³ †Apisataþnea, apisape “Ee, imimi na lus kiena yermarua Epraam, imimi pe memiyuþnae koren kiena ne re yar keviu taþena tai poli. ?Ana sanape ne osape sen lala alolor vetan imimi?”

³⁴ Yesu pisataþne la, sape “Nepisa lelaga pan amiu, yeririna punu ga naþa asuþna akila ke naviowaena, la ape nayuþnae korenaena na naviowaena, sen la na viowaena apiar mþareran la. ³⁵ Ana asuþna amiyuþnae korena ga kiena ne yar keviu na naviowaena, ana pe ape namratava re puna poli. A inu, in na nesulue ga nemio Ata, komin in na namratava nena puna. ³⁶ Ana in na sisi nae ma e peni, visae noul plan amiu, yoko amiu mþena akilia asulue amio inu ma uþna.”

Yesu pisape la pe ape narina ne re yermarua Epraam poli, ape narina ne Yermare

³⁷ Ana Yesu pisa ke sina ga pan yeririna lala, pisape “Nekilia ruru amiu na, ape lus nena kiena ne yermarua Epraam, ana lus kiena ne Epraam la narui naþa popon sa akekaranu. Ana peraga, amiu laþasia na lus ga nene naþa kiau visena pe towawa ruru re e kiamiu malena la poli, sinemiun manene asape awe moþnar inu. ³⁸ Ana popon amiu alelaga e kiau visena lala, vanon in na nepisawal ke ga sur la naþa nepisua pogos naþa nesike puna ne Ata, ana amiu na akila ke ga naþa amloge arimamiu pisa.”

³⁹ Ana apisataþneia, asape “Lelaga, vanon arimamimi, yermarua apua Epraam na sumo sumo laa.”

Ana Yesu pisa pan la, sape “Peraga yo! Visae amiu ape narina ne yermarua Epraam lelaga, popon amiu towe lai akilali sur wo la ve sa naþa naga miyuþnaenia.

† 8:12 Mat 5:14; Yoan 9:5 †† 8:13 Yoan 5:31

‡ 8:33 Mat 3:9; Luk 3:8

⁴⁰ Ana pere, amiu akila piowa manene laa pañisi. Sane inu, in na nepe yar tai naña nepisa plan ke ga visena na lelaga la naña Ntewa pisa pan inu, ana amiu asape aweñar inu. ?Pona amiu asitom ke asape ðelaga wo ke narui naña kiamiu yermarua Epraam sape akila?

⁴¹ Peraga, nepisu sane pe naga re nene po, ana arimamiu tañena ga tai sike ga wa, naña amiyuñae kiena ke."

Ana la apisape "¡Ke ya ne! ¡Osape okila imimi meve sisi na mrapa lala, memninue ga arimamimi! Armamimi taaga ga nalelaga naña sike, nane Ntewa."

⁴² Ana Yesu pisape "Visae visena nene lelaga, sape Ntewa pe arimamiu, yoko amiu monar akekaran manene inu, vanon in na nepetan ma puna nepitom tano e nini. In na nepim re ga sanene poli, naga ke narui mliganu nepimi. ⁴³ In na nepisasa ke sur la nene pan amiu pano-o, ana silaga amiu pe amloge kilale re nena ga. Memninue amiu ga, vanon ya ne yepemiu mavin logekilaleen kiau visen sanene? ⁴⁴ Amiu na arimamiu na Yermare, ana amiu sinemiun ga asape akila sa naña naga sinenania. Siar nanua sumo e nasiarena pimi, naga pe yaru na wemoñaren yaru, pe sinenan re visena nalelaga poli, pe suñal re nena e lepas nene poli. Kiena ðelaga memes, pis lue ga e pupia visokanena lala, vanon naga pe purñes nen navisokanena punu ga, pe ariman navisokanena. ⁴⁵ Naga sanene, ana pogos naña in na nepimi, nepisawal visena na lelaga wo pan amiu, ana siraunia amiu amon lelagaen si e inu. ⁴⁶ ?Ana amiu ane kilia visalua kiau naviowaena tai? ?Ana visae amiu apisu nepis pe lelaga, vanon ya ne amon lelagaen e inu?"

⁴⁷ "Yar naña kiena ne Ntewa, naga suña miyagogon ruru visena kiena ne Ntewa. Ana amiu la naña pe sine-miun re aloge kiena visena la poli, nekilia sane nanene vanon pe ape kiena re nena ga."

Yesu amio Epraam

⁴⁸ Ana visena ñarera la nene kiena ne Yesu kila yerka kiena ne le Yu la nene amloge piowa, ana api-un pania, apisape "Imimi na memloge asape ko na pe ope yere Yu re lelaga poli, ko na ope apkas nae ga Samaria tai. Ana mepisu naña yermare tai teke e ko, kila ko ope wowe li ñaga. ?Visena la nene ape lelaga, po peraga?"

⁴⁹ Ana Yesu pisatañe pan la, pisape "Peraga, pe yermare tai to re e inu poli. Sur la naña in na nekila ke ne, nekila ke ga vena kia kiena ne ata va metava. Sur la naña amiu akila panu, akila naña kiau kia pato tano.

⁵⁰ Ana pe pe sur re tai pan inu poli, vanon in na pe nemiyuñae re naña na kilaen kiau kia va metava poli. Ana yar keviu tai ñeke naña sinenan pisape yeririna la popon avatanon inu, ana naga taaga ga kilia la nalipereena e lepas la nene. ⁵¹ Ana visena tai naña lelaga nekilia nevisa van amiu sa nini, visae amiu yar tai larar kiau visena ñarera, logearia, yoko tañatete va tol marena pogos tai."

⁵² Ana le Yu la amloge visena nene, apisa pania, asape "Nanagane na mekilia ruru naña yermare sike pa

e ko rui. Ko opisape yar naña lelaga e ko tañatete mare, ana pe yar tai naña yoko tañatete ve mare re pogos tai. Yermarua Epraam mal ña pano-o mare, a navisawalena lala, lala ñena amiyuñae ña pano-o amare. ⁵³ ?Pona ko na opisu sane oto laa metavan kieteta yermarua wa la nene yo? ?Ko na ositom ke osape ko na a si ne?"

⁵⁴ Ana Yesu pisatañe la, pisape "Visae nevisawal van amiu, pona avisu sane nemiyeluar ke sina ga kiau kia, ana avisu viowa ga. Yar tañena ga tai kila ke kiau kia pa metava, naga naña asape pe kiamiu Ntewa, naga kau ata ne. ⁵⁵ Naga, amiu pe akilia re poli, ana in na nekilia ruru naga. Pe nepisokan re sane amiu poli, nepisa ruru ga ne, nesape in na nekilia ruru naga, a kiena visena punu ga, nemligan ruru sike e kiau male-na. ⁵⁶ Nekilia nevisa ñena ga sane repimiu yermarua Epraam, naga tai naña nanua sumo sinenan pisape visu kiau pog nane ðane. Naga sinenan pisape visu naña nomolue e kiena lusia, nevim nekila kiau yuñae-na nini, ana pogos naña naga siar pisu ke pa rui, naga kekara na kekara."

⁵⁷ Ana le Yu la apiunia, asape "Ana ko na pe ope yermarua re tai ne sane naga po, kioñia kas pe tol re lualima yam lima poli wa. ?Ana sanape na opisa ke osape okilia yermarua Epraam na sumo ne? Ko opisu naga koyo tai?"

⁵⁸ Ana Yesu pisatañe, pisape "Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yermarua Epraam na nanua sumo ne, in na nesumon laa naga. Pogos naña naga pere wa, ana inu in na naga naña su sumo rui."

⁵⁹ Ana pogos naña le Yu la amloge Yesu pisa narin visena ga nene, naña sane kia wa kiena ne Ntewa, ana akilia asape naga pisa ke sape naga Ntewa, ana sinela mimi pañisi. Akale kilavaru na kovemareen Yesu, ana naga tapoloun la, mligan Yuña Wa, pure sina ga pano.

Yar naña paeme pe kilamara ðala

9 Ana imimi nalogena lala memio Yesu memial mepano, ana pogos naña mepa ke sane na, meki-rawal yaru tai naña pogos naña paeme, naga pe kilamara ðala. ² Ana mepiun tan Yesu, mesape "Naviane-na, sur ya ne kila yar nene? ?Pona nakoena na kiena mlamulena viowa ga yo, po nakoena na mlamulena viowa kiena ne anena po arimana, kila naga pe kilamara ðala sanene?"

³ Ana Yesu pisatañe, pisape "Peraga, pe kiena naviowaena re poli, a pe naviowaena kiena re kiena yermarua lua poli, a naga paeme sanene vena kilaen ga sane yoko yaru la akilia avisu puriukawaena kiena ne Ntewa yuñae e kiena malena. ⁴ Sanene, yoko neta-malia naga nanagane, komin pogos naña yemlagi ke ga wa, monar teyuñae ñarera, monar teyuñae kiena yuñae lala naña naga mligan inu nepimi. Yemalolo naga pimi ke narui, naña tañatete teyuñae ea. ⁵ †A nanagane na, in na nesike tano e nini, in na nepe yomerarava na yomarava nini."

⁶ Yesu pisa sanene, ĩisi na plasiria yavi na porotano ĩasia, pulou ĩalelar pimi sane kene, plan e kilamaran yar naĩane luwoka. ⁷ Ana pis pania, pisape "Pogaga, ovano oto tano e pulus nen wii naĩa Siloam, okevan ruru si maraĩa."

Wii naĩa Yesu pisa pania, kiena kia Wii Na Liganen Vano. Ana yar nene pito tano kila sanene, ana kilamarana pimi po. ĩisi na ĩasupe si pun imimi memio Yesu, sane naga kilia kira pisu sur narui.

Visena moki e lepas kiena kilamara ĩala nene

⁸ Ana siraunia, la naĩa nalavis puna ne yar nene, amio la naĩa na sumo asuĩa apisu naga mlogi ke, apisu si naga, apisa asape "?Kilamara ĩala ke nene narui, naĩa nanua suĩa monon mlolog kare ke ne, po pe naga re poli?"

⁹ Ana lala ĩasia apisape "Ee, naga ga nene ne," a ĩasia asape "Peraga, yar taĩena ga tai ne kus marana ne," ana yar nene pisa meraravan pan la, pisape "In ga nini."

¹⁰ Ana pogos naĩa pisawal pan la sane na, apiun tania asape "?Ana sanape na kilamaraĩa po sanene?"

¹¹ Ana pisataĩe la, pisape "Yar naĩa Yesu, naga miyuĩaenia. ĩalelar narin kene amio kiena vilasirena, plan e kilamarau, ana pisape netotano e wii naĩa Siloam ne, neke plan si vetan kilamarau. Ana nekila ga sanene, nepitove, nekevan marau, nepisu sane kilamarau po narui."

¹² Ana apiun Yesu tania, asape "?Yar nene ĩe ke pe nagane?"

Pisataĩe la, pisape "Nemninue ga, pe nepisu re si po."

Le Varasi la amliĩere la e sitomena lua e lepas na taĩa ruruena nene

¹³ Ana siraunia, aĩure yar naĩa sumo pe kilamara ĩala, aĩure naga pa puna Varasi lala vena avisulia.

¹⁴ Aĩure naga pa sanene vanon legiena naĩa Yesu kila ruru kilamaran yaru nene, naga pe Legiena Wa, ana la asitom asape Yesu kila yuĩaena tai naĩa navisaluaena na legiena wa pisa luĩaria.

¹⁵ Ana pogos naĩa apa apisawal pan Varasi lala, apiun tania, asape "Pogaga, ko towe ovisayu meraravan sanape naĩa kilamaraĩa pimi po."

Ana naga pisa ga sanini, pisape "Peraga, yar nene mligan ga narin kene e kilamarau, ana nepa neke plan sina ga, nekilia nepisu ruru si sur punu ga."

¹⁶ Ana pogos naĩa Varasi la amloge, laĩas apisape "Yar naĩa kila nanene, naga kila sa ga sitom korena ga navisaluaena na Legiena Wa. Sanene na, naga pe molue re nena e Ntewa pitomi poli."

Ana la ĩasia asape, "Peraga, visae pe lelaga naĩa pe yar viowa ga tai na kilaroen navisaluaena, sanape na naga kilia kila kile wo la ne sanene." Ana apisayu ĩa sanene pano-o asuĩalu ase sitomena lua narui.

¹⁷ Ana apiun ke sina ga tan yar naĩa nanua pe kilamara ĩala, apisape "?Ana ko, ko naĩa naga miyuĩaen kilamaraĩa, ko na ovisa ya ne e lepas na yaru nene?"

Naga pisataĩe ga la nena, pisape "Naga pe navisaluaena lelaga tai."

¹⁸ Naga pisa sanene, ana yerka kiena le Yu la pe amlelaga re e kiena navisaluaena la nene poli, pe amlelaga re asape nanua sumo yar nene pe kilamara ĩala, a nagane kilia kirava. Ana apio arimana amio anena vena avim avisu la. ¹⁹ Ana pogos naĩa lalua apim, apiun tan la, asape "Avisu ruru li yar nene. ?Naga pe narimiu kemua lelaga, naĩa asape paeme ana pe kilamara ĩala, pona pe naga re poli? ?Ana visae naga, sanape na kilamarana pimi po si sanene?"

²⁰ Ana lalua apisataĩela, asape "Imimi lua mekilia mesape naga pe narimimi, mekilia mesape pogos naĩa moĩaria, pimi tol nanagane, naga pe kilamara ĩala nenaga. ²¹ A pe mekilia re mesape naga kilia pisu ruru si sur la nanagane, pe mekilia re a ne kila ruru si kilamarana sanene. Ana popon aviun ruru ga tania, naga pe pe sisi re poli, kilia vis."

²² Lalua apis sanene, akilawan li ĩa kiela sitomena, vanon yerka kiena ne le Yu la apisayu pa rui, apisawal asape yar naĩa mlelaga sape Yesu pe Navisaarena, yoko akuan lua ve su re si amio la e Yuĩa Wa ĩana ne Ntewa. ²³ Apisawal sanena lalua amaraun paĩisi, kila apisa ga asape amninue ga, asape "Popon amiu aviun ga tania, naga pe pe sisi re poli."

Varasi la apis si pan yar naĩa nanua sumo pe kilamara ĩala

²⁴ Ana pogos taĩena si tai na, apio kilamara ĩala na nanua ne pimi loyuĩa pula. Apis ĩarera pania, asape "Ovisa kia kiena ne Ntewa na mava, ovisa ke sur la punu ga nene van imimi ve lelaga, vanon nagane na mekirawal pa rui sane yar nene pe yar viowa kemua na kilaroen navisaluaena."

²⁵ Ana naga pisataĩe la, sape "Naga pe yar viowa pona pe yar wo, in na pe nekilia re poli. Sur taaga nekilia, sanini. Nanua sumo, kilamarau ĩala nena ga, ana nanagane na nekilia nepisu sur punu ga."

²⁶ Ana apiunia, asape "?Ana visae sanene, miyuĩaen ko sanape? ?Kila ruru kilamaraĩa sanape?"

²⁷ Ana naga pisataĩe la, sape "Nepisa meraravan ruru sur punu ga nene pan amiu yam tai ĩa rui, ana amiu amon logeena, ana nanagane na sinemiun asape aloge sina ga. ?Vanon ya? ?Pona amiu ĩena sine-miun asape aim ave kiena nalogena la yo?"

²⁸ Naga pisa sanene, sa naĩa pisa kare li la ĩa ga, ana la sinela kar manenea, apeveyunia asape "!Oo! Ko ga ope kiena nalogena tai, imimi na mepe nalogena la kiena ne yermarua wa Mosis. ²⁹ Mosis nene, mekilia ruru mesape pe lelaga naĩa Ntewa pisawal kiena vise-na pania, ana e lepas na yar taĩena nene, imimi pe mekilia re poli, sane naga yar nae pe pimi sanape."

³⁰ Ana yar naĩa pisataĩea, sape "!Kue-e, nemilan amiu paĩisi naĩa pe akilia re naga poli! Naga kila ke pupia yuĩaena la sanene, pano-o kila ruru kilamarau,

ana amiu akilia re asape naga ai po naga yar nae pe. ³¹ Tekilia tesape visae yar viowa vio van Ntewa, yoko Ntewa tařatete yagogonia, a visae yar nařa pe yar na lotena a mlogear ke naga, visae vio vania, yoko yagogonia. ³² Ana yaru nene, Ntewa miyagogon ke naga, vanon siar e nasiarena na yomarava nini pimi tol naganane, pe apisuli re yar tai nařa kila ruru si kilamaran yaru tai pogos nařa paeme pe kilamara řala. ³³ Yar na monar petan ga Ntewa pitom e nini, visae pere, naga tařatete nena kila sur tai ne sanene."

³⁴ Ana lala pe akekara re nena nařa yar nene pis sanene pan la, asape "E, ko ope yar viowa kemua tai. Ko na řelaga na mlamulena viowa pulemamaga e ko siar e pogos nařa opaeme pimi tol nanaganane. ?Ana ko ko na ai ositom ke osape okilia ovian imimi sina ga?"

Apis kare naga sanene pano-o, řisi na ařnenelua si naga pa vanua.

Kilamarařala nene mlelaga e Yesu narui

³⁵ Ana pe piavi re nena ga Yesu mloge asape ařnenelua yaru nene sanene, ana pa řmalia, piun tania, pisape "?Sanape? ?Nanaganane na ko na omlalaga pa e Narin Yeririna rui, po pere?"

³⁶ Ana yar nařane piun tan Yesu, pisape "?Ana naga nařa ko opisa ke ne, naga ai? Visae ko na okilia ovisali van inu, pona nekilia nelelaga e naga."

³⁷ Ana Yesu pisatařnea, sape "Ko na opisu pa naga rui, ko opisu ke naga naganane. In ga řa, nane nepis ke nemio ko ne."

³⁸ Ana pisatařnea, sape "O Suře, visae sanene, in na nemlelaga nena ga e ko." Ana yar nene řaryon lue ga na yeluaren Yesu.

Yesu pis pan Varasi lala

³⁹ Ana Yesu pis pisape "In na nepim e yomarava nini vena nevisusuveve yeririna lala, vena kilaen sane yeririna la nařa kilamarala řala akilia avisusu suria, a vena kilaen sane yeririna la nařa asitom ke asape akilia apisu sur punu ga, avisu kilale sane la ape kilamara řala ga."

⁴⁰ Ana Varasi la řas asuřna lavis ga, amloge visena nene, apiun tania asape "?Ana opisape sane imimi řnea kilamaramimi řala ga, a?"

⁴¹ Ana Yesu pisatařne la pisape "Visae pe lelaga nařa amiu apisu kilale asape kilamaramiu řala, po li řna ga, yoko amiu tařatete akilia awar nakoena vanonia. Ana pogos nařa visae apisa ke asape akilia avisu ruru sur punu ga, sanene na pupia naviowaena sike pa e amiu rui."

Řakaiwa na kove kan sipsip

10 Ana Yesu pis pa re laa sane, pisa řakaiwa tai pan la, e lepas na kove kan sipsip, nařa amiyuřnaen pae ana sipsip kiena ne yeririna punu ga akilia ava amomalio loyuřna veraga. Naga pisa sanene, pisape "Nepisa pe lelaga pan amiu, yar nařa visae ve kom re e mralaea na vaen loyuřna vanon sipsip lala,

ana řiyukalawan ga kove, yar ne sanene pe yar viowa na vinauen ga. ² A naga nařa silaga pa kom lologia mralaea, naga pe yar mesmes nena navisuaren sipsip. ³ Visae aligan yar tai na kirakirawoen mralaea, ana pogos nařa yeririna navisuarena sipsip vim, yoko naga kilia vike ga vania. Ana pogos nařa va loyuřna, sipsip la punu ga aloge pulgona, ana naga vio ga kia kiena ne lala nařa ape kiena ga, řisi na lala ga nene asuřmalu a naga sumon la ava vanua. ⁴ Ana pogos nařa visae sumon la apa ava vanua, naga yal sumon la, la asiraunia avano, vanon akilia ruru pulgona. ⁵ Tařatete akila ve sanene van wolawa tai, yoko amaraun ga, vanon pe amloge kilia re pulgon yar tařena la poli."

⁶ Ninun visena nene Yesu pisawal pan la, ana pe amloge kilia re kinas poli.

Yesu sape naga pe mralaea na kove na sipsip

⁷ Sanene na, Yesu sunyu řna pan la sane e lepas na kove na sipsip nene, pisape "Nepisa pe lelaga pan amiu, sane mralaea na kove na sipsip nene, naga inu. ⁸ Lala tařena la nařa apim sumon inu, nařa apisokan asape yoko avisuar ruru sipsip lala, ape yar viowa na vinauena ga lala, ana pogos nařa apa akaten sipsip lala, sipsip la pe amloge la re poli. ⁹ In ga nepe mralaea na kove, yar nařa imi kom ga pun inu, yoko nevisuar ruru kiena malena. Yoko naga kilia va vanua lual kana kinanena, řisi na kilia vim sina momalio kole-malo, kilia vim vano ve sanene naga pogaga. ¹⁰ Yar na vinauena pimi vena war plan vinaunen sipsip lala, pona nawe mořnar laena, pona kila kare manene laena, ana in na nepimin vena akilia atol malena, vena akilia akekaran malena nařa wo vařisi van la."

Yesu pisape naga pe yar wo na visuar ruruen sipsip lala

¹¹ Ana Yesu pisa řnea ga, sape "In na nepe yar na po na visuar ruruen sipsip lala. Yar na visuar ruruen sipsip naga monar kekara nařa tařnan kiena malena vena tamaliaen kiena sipsip lala. ¹² Visae ve yar na yuřnaena ga tai, řisi na tařatete visuar ruru sipsip la ve sanene, naga pe kekaran re la ne sanene vanon pe pe kiena sipsip re poli. Visae pogos tai visu pupia lokul tetan lala atomin sipsip la nene, yoko naga marau ga, suřmalu kiriri ure, ligan sipsip la asike na, řisi na lokul tetan la nene avim akarkare la ařnenetetaen la. ¹³ Yar nene ure vetan sipsip la ne sanene, vanon naga pe yar tai nayuřnaenen ga kiena kilavaru, naga pe sitom manene re sipsip la nene poli.

¹⁴ "A in na nepe yar na visuar ruruen kiau sipsip lala. Nekilia ruru la nařa ape kiau, a la nene akilia ruru řnea inu. ¹⁵ Imimi na mekilua ruru imimi sa ga nařa imimi lua Ata mekilua ruru imimi lua. A in na sineu si kiau sipsip la nene torokin nařa netařnan kiau malena vanon la.

† 10:14 Mat 11:27; Luk 10:22

¹⁶ “Ana kiau sipsip mēna la moki asuṁna ke ga wa, naṁa pe apim asu re loyuṁna e kiau kove poli wa, ana monar neva nevio la mēna ga, ana pogos naṁa aloge pulgou, yoko aimi. Nekila ṁna sanene vano-o kiau sipsip la punu ga aim ave pegas taaga ga narui amio inu, yar keviu na visuar laena.

¹⁷ “Vano-o yoko netaṁan kiau malena vanon la, ana kau Ata naga kekarān paṁisi, kekarān inu vanonia. Ana nekilia nevisa mēna sane kiau malena naṁa visae netaṁan vano-o, yoko nela maran sina. ¹⁸ Pe yar taṁena re si naṁa yoko lalua kiau malena vetan inu, ana in ga taaga netaṁania. Naga pe kiau ga nataṁanen vano, a pe kiau ga nalamaranen sina. Na naṁa neyuṁnae sanene, Ata ga mligan e inu.”

¹⁹ Ana yam si tai, visena kiena ne Yesu na sanene kila le Yu lala aṁure tetai e sitomena lua sina. ²⁰ Lala moki asape “Yermare ga na sike e naga, yar naṁa ṁarina pe wowe viowa ne. !Ve ayagoga re!”

²¹ Ana lepaṁ ṁasia asape “Peraga, kiena visena wo la nene pe pe visena kiena ne re yar naṁa yermare sike e poli. ?Ana sanape, yoko yermare viowa kilia kila ruru si kilamaran yaru naṁa pe ṁala, sa naṁa yaru nene kila rui?”

Yesu pisawal meraravan naga pan le Yu lala

²² Ana e pogos nene la apim atol si pog na kala pupia ṁaṁagena tai, ma Yerusalem. ṁaṁagena nene apio asape ṁaṁagena Navisa Ruruen Yuṁna Wa ṁana ne Ntewa, ana amiyuṁnaen ke e pog na miava. ²³ Ana Yesu mēna pa sike e ṁaṁagena nene, ana pogos tai naga pa ma e Yuṁna Wa ṁana ne Ntewa, mial ke pa e pupia mrāliu naṁa apio sape Mrāliu Kiena Solomon. ²⁴ Ana yerkawa kiena le Yu lala naṁa asike ne apim puna, ape pegas amiyervivia, apiun ṁararan pania, asape “!Konua rui mesape mekilia ruru ko ko na ai, ana ko okilawan ko ṁna sanene pano-o! Visae ko na ope Navisaarena kiamimi na lelaga, imimi sinemimin mesape ovisa meraravan ruru van imimi nanagane!”

²⁵ Ana Yesu pisataṁe la, sape “?Ana in na nepisa ruru pan amiu ṁa rui, po pere? Nepisa ruru pan amiu ana amon naṁa alelaga ea. A pupia yuṁnaena kerkeviu la naṁa nemiyuṁnaen e kia kiena ne kiau Ata, sa naṁa amiu apisu pa rui, lala mēna akila meraravan inu pan amiu rui, ²⁶ ana naga mēna nene amiu pe amlelaga re e poli. Amiu pe amlelaga re nena e inu, pona nanene vanon amiu pe ape pegas na kiau sipsip re poli yo.

²⁷ Kiau sipsip lala amloge kilia pulgou, a in mēna nekilia la punu ga, a lala asuṁna ataveve inu. ²⁸ In na nemla ke malena naṁa ve uro re pan la, ana taṁatete akovio, pe yar re tai naṁa kilia war plan la vetan luṁau.

²⁹ Nanene vanon kiau Ata ke narui naṁa ṁar la pan inu, a naga ṁarera manene laa taulu punu ga, ana taṁatete yar tai war plan sipsip la nene vetan navisuarena na limana. ³⁰ Lelaga, inu nemio ata, imimi lua mepe taaga ga.”

Le Yu la sinela kar Yesu

³¹ Ana pogos naṁa Yesu pisa pa visena nene, yerkawa kiena ne le Yu la sinela kar ke sina ga, aṁar kilavaru lala asape akoveṁaria. ³² Yesu pisuia, ana pis pan la, piunia pisape “?In na nekila ṁarin yuṁnaena wo lala e maramiu rui, naṁa Ata sinenan sape neyuṁnae nia, ana amiu asape akove inu vanon nape?”

³³ Ana la apisataṁea, asape “Peraga, mesape mokove ko, pe vanon re yuṁnaena wo poli, ana vanon ga naṁa ko na oṁarnena kare ke kia kiena ne Ntewa, naṁa ko, ko na ope yeririna ga, ana silaga okila ke sa naṁa ope Ntewa pa rui!”

³⁴ ṁisi na Yesu pisataṁe la, sape “E kieta Tus Wa, vise-na kiena ne Ntewa tai teke e Tus Na Yauena, naṁa pis pa yeririna nae Israel lala, pisayu sanape naṁa lala ape narina lala, naga pis sanene pan la, pisape ‘Amiu na sa ga ntewa lala.’

³⁵ “Sanene na, tevisu e yo nene sane la naṁa visena kiena ne Ntewa nene pan la, la ape yeririna ga lala, ana visena nene pisape lala ape ntewa lala, ana visena nene naga pe kieta Nasiriena Wa tai, monar ve lelaga ga.

³⁶ “Ntewa pisayu kiena yeririna la sanene rui, ana yoko ve sanape van inu, naṁa in ga taaga naga miawawo inu, mligan inu nepitom e yomarava nini? Mesmesun ga naṁa nepisawal nesape naga pe kau Ata Ntewa, ana inu nepe narina, ana amiu asape piowa ga naṁa nevisa sanene. Apisa ke asape in na neṁarnena kare kia wa kiena ne Ntewa, ana pe sa re nene poli.

³⁷ Visae pe lelaga naṁa nemiyuṁnae ke pe pe kiena re arimau poli, pona amiu ve alelaga re e inu, naga poga-ga. ³⁸ Ana visae nekila ke kiena yuṁnaena lala, pona amiu amlelaga ke e inu po pe amlelaga re poli, a amiu monar alelaga e kiau kile lala, sane ape yuṁnaena kiena ne Ntewa lelaga. Visae ve sanene yoko amiu akilia avisu kilia sane Ata teke e inu lelaga, a inu mēna neteke e naga.”

³⁹ Yesu pisa sanene pan la, ana kiela sitomena ṁarera maran taaga suṁna ga. Lala akilali naṁa atararli si naga sanene na, amilan ga naga pure tan likan la pure pano.

⁴⁰ †Ana Yesu petan si Yerusalem kusro pito sina e wii naṁa Yortan lepaṁ na vano, e yo naṁa Yoane Nakeena kee yeririna lala ea nanua sumo. Ana suṁna e yo nene yam piavi li ṁaga, ⁴¹ ana yeririna la apim ke puna silaga. Apim apisayu naga asape “Yoane nanua, naga pe kila re kile la sane yar nene kila ke ne poli, ana naga pisa plan sur moki e lepaṁ na puna, ana tepisu e kilamarata sane sur la punu ga naṁa pisa ne apim ape lelaga ga narui.” ⁴² Ana kiela sitomena na sanene kila sane la moki nae yo nene amlelaga e Yesu.

Suniena kiena Lasaros

11 ††Ana pogos naṁa Yesu sike perina wa, maiena ṁarera tai pimi tol kiena erau tai, Lasaros.

Lasaros nene vinena la lua naþa Maria amio Mareta, la telu nene nae narin pulkumali naþa Petani lavisin Yerusalem. ² †Ana Maria ne naga mña nene naþa sirau-nia taron ponotaninu e Yesu, miyumu vania lana e vilþarina. ³ Ana pogos naþa vinena la lua nene apisu mñenela nene mai keviu sanene, amligan visenan pa pan Yesu, asape “Suþe, kiořna erau naþa ko na sineřna si naga, mai tai na piowa ga.”

⁴ Ana pogos naþa visena nene pa tol Yesu, naga pe pito re poli, pisa ga sape “Inanena nene pe na marena re poli. Inanena nene sa ga mrapa kiena ne Ntewa tai, vena kila meraravanen kiena urarena, a vena kila meraravanen kiena pupia puriukawaena naþa mla pan inu Narina Ntewa.” Yesu pisa visena nene, sa naþa kilia pa rui suri naþa yoko yuřaenia.

⁵ Yesu sinena si Mareta nene pařisi amio luena na ve tokak a mñenela nene, a sinena mie la pařisi, ana pe kan pog mesmes re na kilaen suri nene poli wa. ⁶ Sa nene, naga pe pa re ga poli, suřna si legiena lua e yo nene naþa wii nae Yortan lepa na vano. ⁷ Suřna si sanene, řisi na pisa pan imimi nalogena lala, sape “Pogaga, tokusro sina ga teva si yo nae Yutea.”

⁸ Ana imimi mesitořnal ke yerkawa kiena le Yu lala e yo nene naþa sinela kar Yesu pařisi, ana memaraun vi-toen sina. Mepiun tania, mesape “?Navianena, sanape? Nanea ga naþa tesike ma ne na le Yu la akilayon asape akoveřnar ko, ana nanagane na osape teva si pula.”

⁹ Ana Yesu pisa pan imimi pisape “Kiau navisa-tařneena van amiu naga sanini. E legiena, kana aora nena lualima yam taaga pa lua, pupia mrae tegoli yo, kila sane yar kilia yal ruruia, tařatete lolor. ¹⁰ Ana yar naþa yal li e yemalolo na kolemallo, naga yoko lolor ga, vanon yomerarava nene pe tegoli re si kiena mrapa poli.”

¹¹ Yesu pisa visena nene pan imimi, kana kinasia sape naga kilia yaloro ga woga ga ne, tařatete suri viowa tai vania vano tol pogos naþa Ntewa ligan ruruia sape akilia aweřnar naga. Ana miakolkol sina ga, sape “Kieta erau nene momalio rui. Ana nanagane na tevano na neviořpege sina naga.”

¹² Ana imimi nalogena la pe memlogekilale re kinas nen visena nene po, ana mepisaluřar si Yesu, mesape “Suþe, visae naga momalio, pogaga ne, yoko kilia loge wo sina ga ne.” ¹³ Mepisa sanene vanon mesitom ke mesape Yesu pisa ke sape Lasaros pa ruru ke ga, ana pere, Yesu pisa ke kana marena ne.

¹⁴ Ana nagane na Yesu pisa meraravan pan imimi narui, sape “Lasaros mare pa rui, ¹⁵ komin pogos naþa naga mai, pe nesu re nemio la poli. Ana sanene na nepisu pogaga, a po mñena ga pan amiu, vanon sane kiena marena nene yoko imi ve sa pulmas tai van amiu, vena amiu akilia alelaga lelaga e inu. Pogaga, tevanon, tevisuia.”

¹⁶ Ana imimi nalogena la memaraun ke navaena wa, ana Tořnas naþa apio sape Tořnas Kaora, pisa pan imimi sape “Amiu asuřmalu, ita punu ga tevano. Kieta

Suþe sinenan sape va mare sanene, popon ita punu ga tevano, temare temio naga veraga.”

¹⁷ Ana imimi punu ga memial veraga mepano, mepa makate lavisin narin pulkumali naþa Petani. Ana apisawal pa Yesu asape Lasaros, amligan tasnena mono e pulu kilavaru legiena vari řaro rui. ¹⁸ Ana kumali naþa Petani sike lavisin ga pupia kumali naþa Yerusalem, torokin sane kilometa ve telu ga, ¹⁹ kila sane le Yu moki nae Yerusalem, pogos naþa amloge marena nene, sinela miye Mareta amio Maria, ana apim vena atag amio la atagin naga naþa kovio. ²⁰ Ana Mareta sike amio la nene, ana amligan visenania, asape Yesu pam sike pa garo ne e mrapa rui, ana naga suřnal pato taloania. Ana luena naþa ve tokak, Maria, naga suřna ga loyurřna, ana pe pa re vanua poli. ²¹ Ana Mareta pitomi pisu Yesu, pisa pania, sape “!Suþe, visae ko na ovim ga e nini, mñemimi nene tařatete kovio! ²² Ana in na nemlelaga pe sur korena ga naþa mare, ana sur naþa ko oviun vetan Ntewa, yoko naga tařnan ga van ko.”

²³ Ana Yesu pisa pania, sape “Mareta, yoko mñeneřna nene suřnal mal sina.”

²⁴ Ana Mareta pisatařnea, sape “Lelaga, nekilia ke ne, nekilia nesape naga yoko mal sina ga e pupia nasuřmalena e legiena maro.”

²⁵ A Yesu pisa visena nene pania, sape “In na nepe mrapa na suřmalen sina, in na nepe purřes nen male-na. Yar naþa lelaga e inu, pe suri korena ga naþa monar mare e yomarava nini, ana yoko mal sina ga. ²⁶ Yar naþa tol malena nene, ana nalelagaena e inu teke e naga, naga tařatete visu si marena pogos tai.

?Mareta, ko na omlelaga sanene?” ²⁷ Naga pisatařnea, sape “O, Suþe nemlelaga. Nemlelaga e ko, sane ko na Navisaarena, narina ne Ntewa, ko ko na naþa siar nanua sumo sumo apisa ke sape yoko imi tamalia yeririna lala na yomerava nini.”

Yesu wamarana la mlalau

²⁸ Ana pogos naþa Mareta pisa pa sanene pan Yesu, pa sina ga loyurřna, pavinin vinena naþa Maria, pis malum ga pania, sape “Navianena naþa! Pam pa rui, sike garo e mrapa wa, pisape visu ko kone wa.”

²⁹ Maria mloge, suřmalu veraga, sape vito visu Yesu, ³⁰ nane e ga e mrapa naþa Mareta pisu ga naga e nanagane, vanon naga pe pimi re loyurřna e kumali poli wa. ³¹ Ana le Yu la naþa asike loyurřna amio la, apisu naþa suřnal pa vanua pito yuroro sanene na, asitom asape naga sinenan sape va tag sina e pulkilavaru, ana la mñena asuřmalu, ataveve naga apano.

³² Ana Maria mial mña pito sanena, pimi tol e naþa Yesu sike ea. Naga kira pisuia, pimi lavis puna, kuan mlor pito tano e mialana, tag pania, pisape “!Suþe, visae ko na oimi ga e nini, mñemimi nene tařatete kovio ne!” ³³ Ana naga tag mña sanene, le Yu tařena la naþa atavevea, lala mñena atagi. Ana pogos naþa Yesu pisu pupia naloge viowaena kiena Maria la sanene, naga mñena mloge piowa, mnunu sur nene sane urmi

manene e losinena, ³⁴ naga piun petan la, sape “?Amiu amligan mono ke pe?”

La asape “Suþe, oimi teva tevisuia.”

³⁵ Yesu mloge sanene, ana tagena pimi e naga, wamarana la mlalau.

³⁶ Pogos naþa apisu naga tag sanene, la þas asape “!Lelaga naþa ne, naga sinen si kiena erau nene paþisi naþa ne, kila sinena piowa na sinena piowa!” ³⁷ Ana lala þasia, naviunena teke e kiela sitomena, asape “Yar naþa nanua kila kilamara þala tai, kilamarana pimi po sina ga. ?Visae sinenania na, naga kilia kila naþa kiena erau nene ve kovio re ga, a?”

Yesu pioþege si Lasaros petan marena

³⁸ Ana Yesu mial amio pupia sineyeena, amio Maria lala apa akate e pulkilavaru naþa amligan tasnena ne Lasaros mono ke ea. Pulkilavaru nene naga pe puluve, naþa amligan pupia kilavaru tai mono ke pulusia.

³⁹ Ana Yesu pisape akuslua pupia kilavaru nene.

Ana vinena taþena nene Mareta mloge naþa Yesu sape akuslua kilavaru, þisi na sape visaluþaria, pisa pania, sape “Suþe, piowa naþa tekila sanene, vanon naga mare legiena vari þaro pa rui, yoko ponos kona va þisi ne.”

⁴⁰ Ana Yesu pisataþne pania, sape “?E, ko na pe ositoþnal re si kiau visena naþa nepisa pan ko rui? In na nesape sa ko na olelaga ga, ovisu naþmareraena na urarena kiena ne Ntewa naga yuþmae.” ⁴¹ Þisi na la akila ga, akuslua pupia kilavaru, ana Yesu kira pa metava, mlen, sape “Ata, nepisa siþa pan ko keviu naþa ko na okekarana nalogeen kiau naviunena nini. ⁴² Nekilia sane sur ya naþa visae in ga taaga nesape neviun tan ko, yoko ko ologe ga. Ana suri naþa neviun tan ko nagane na, nepiunia e maran la ne asuþnal asike nini, vena la mþena akilia aloge. Ana visae avisu sane ko ovisataþne van inu sa naþa nepiunia, kilia iilala alelaga sane pe lelaga ko na omligan inu nepitom e yomarava nini.”

⁴³ Ana pogos naþa Yesu mlen pae sane na, naga kii þmarera sanene pano, pisape “Lasaros, omolue ovim.”

⁴⁴ Ana amilan naþa yar mare suþmalu pimi vanua, þarar kulmrae la naþa amluluar naga ea, tamalele ke e limana la amio lana a þarina asike wa. Ana Yesu pisa pan la sape “Pogaga, awar plan kulmrae la nene vetania, vena naga kilia yal ruru sina ga.” Þisi na akila, ana Lasaros mal ruru ga sike si amio la.

Pupia kumali taþnan sape monar aweþnar Yesu mare

Matiu 26:1-5; Mak 14:1-2; Luk 22:1-2

⁴⁵ Ana le Yu la moki naþa ataveve Maria apim e pulkilavaru nene, pogos naþa apisu Yesu kila Lasaros mal si e marena sanene na, amlalaga nena e naga. ⁴⁶ Ana lala þasia amon lelagaena, aþasuþe la sina ga, apa si pu Varasi lala, apisawal pan la sur naþa Yesu miyuþmaenia. ⁴⁷ A pogos naþa amloge pe akekarana re nena ga, ana lala amio yerikawa na yar wa lala, apio mþena lala taþena na pupia kumali kiena le Yu lala apim lele taaga asunyua. Ana pogos naþa apim pae lele taaga, apisawal pan la asape “?Yoko tekila kan yar

nene narui? Naga kila ke pupia kile la paþisi e maran kieta yeririna lala. ⁴⁸ Visae ve tevisawo re naga, yoko kila la mþa sanene vano-o ve tai re naþa ve lelaga re e naga, yoko ure la punu ga ataveve ne. Ana visae la na mara nae Rom avisu yar nene kila ke sape imi ve pupia nasumonena tai sanene, yoko sinela kar ita le Yu la punu ga. Yoko akilia aimi akila mara amio ita vano-o akila kare kieta þegas punu ga amio awe plan kieta Yuþna Wa Mþana Ntewa.”

⁴⁹ Apisa ke sanene na, kiela pupia nasumonena Kaeþas, naþa e kas nene na naga þuarar kia naþa Þarin Yaru Wa, pisa pan la, sape “?E, vanon ya ne ki amiu sitomena la plas ga sanene, naþa amiu amninue ga sane yoko tekila ya ne van yar nene? ⁵⁰ Sur ya na po pan amiu? Pogaga naþa yar taaga ga nene kila ita make ga tokovio, pona popon naga taaga mare vena tamalia kieta þegasia ita punu ga?”

⁵¹ Pogos naþa pisa visena nene, naga mþape pisawal ke sitomena tai naþa kiena ga. Ntewa kila naga þuarar yuþmaena na þarin yaru wa e pogos nene, ana Ntewa ke narui mligan mþena visena nene e kiena sitomena, vena visawalen visena lelaga tai, sape Yesu monar mare vena tamaliaen yeririna punu ga. ⁵² Naga pe kilia re poli, a pisa ke sape siraunia, pogos naþa Yesu mare, naga pe maren re ga þegas kiena ne le Yu ga la nene poli, ana kiena marena panon mþena narina ne Ntewa taþena lala naþa asike mþena e purvanua taþena lala, ve naurepran laena punu ga aim ave na mratava taaga ga.

⁵³ Ana e pogos nene, Kaeþas pisawal visena nene, pure sitomen kiena ne yerikawa la punu ga kiena ne le Yu la asape Yesu monar mare ga. Ana siar e pogos nene, apisayu ke silaga, asape akilia akila ve sanape.

⁵⁴ Ana kiela sitomena nene kila Yesu mialorotete sina likan yeririna lala e yo nae Yutea, naga þere plan imimi, mepa mesike e narin kumali tai, kiena kia Ipraim, naþa sike perina, lavisin yokorena.

Lavisin pog na þaþagena maro na Sitoþmalen Natamaliaen kiena ne Yesu

⁵⁵ Ana lavisin pog na þaþagena kiena le Yu la nene, Þaþagena Nasitoþmalen Natamaliaena. Ana le Yu la naþa asike e yo la ne, amligan ke kiela yo lala, apa ke ma Yerusalem, asape ava e Yuþna Wa Mþana ne Ntewa, akila kuþaþaena naikikena e marana ne Ntewa, sumon naþa þaþagena siaria. ⁵⁶ Ana pogos naþa yeririna la apa ke metava e Yuþna Wa, asike akale ke Yesu. Akale pano aþna re naga poli, ana la apiuyun ke petan la, asape “?E, amiu asitom sanape? ?Yoko naga vim kate e þaþagena nini, po ve vim re?”

⁵⁷ Ana þarin yar wa la amio Varasi lala, lala mþena asitom ke asape pona Yesu kate li e aora nene yo. Ana la apisaar mþarera asape visae avisu Yesu sike lele tai, monar aligan visena va van la vena aim na atararia.

12 Ana pogos naþa Þaþagena Nasitoþmalen Natamaliaena nene pere ke ga wa, legiena orai sike ga wa, ana imimi memio Yesu mepa tol si narin pulkumali naþani Petani. Ana mepa makate si e uþna mþana

ne naga naþa Yesu kilamalia sina ga pe piavi re poli, naþa Lasaros. ² Mesuþma memio la pano-o, la nene asape akila kinanen tai akan amio Yesu. Ana pogos naþa akila ruru punu pa sur lala, imimi memio Yesu mepim metotano, a Lasaros mþena totano amio imimi, ana vinena naþa Mareta naga þar ke kamimi kinanena pimi. ³ †Ana vinena ne Lasaros taþena naþa Maria, naga mþena suþma ga, naga kus pupia pias na ponotaninu pimi, ponotaninu nene apio asape nat, naga ponotaninu tai naþa kana maran kilavaru pa metava paþisi. Ana kus pimi lavis pu Yesu, taronia miyumuvan la Yesu ea. Þisi na Maria tar pupia viluna piavi nene, miyumuvan sina ga la Yesu, ana pe piavi re poli, ponotaninu naþa ne ponos miyere make loyuþma e naþa asike e ne.

⁴ Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yesu naþa yoko siraunia wilwilin wania, Sutas nae Kariot, naga mþena pisu ke sur nene. ⁵ Naga pisape “?Vanon ya ne ve awilwilin re ga pupia ponotaninu nene? Visae sanene, akilia ataulu pupia varu tai, sane kilavaru naþa yaru tai tauluia e kiena yuþmaena na kas wetelu tai, ana akilia ataþman vena iilaen la naþa pe kiela sur la poli. !Akila kare ga ne!”

⁶ Naga pisa sanene, ana naga pe sitoþmal re yar la naþa pe kiela sur re la poli. Naga pisa vanon naga pisuar ke kiamimi karo na varu, a pinaun la ke, kan ke kiamimi varu lala, a naga sitom manene laa varu na ponotaninu nene.

⁷ Ana Yesu pisataþme e sur naþa Sutas pisa, sape “Ei, piowa naþa ko ovisa kare vineta sanene. Naga kila sanene pan inu vanon naga sitom ke sape legiena naþa yoko asinwo inu pimi make lavis narui. ⁸ Yoko yar la naþa ve kiela sur re la asulue ga amio amiu, vena amiu aiila la sanene, ana in na pe pe nasulueen re nemio amiu poli. Sanene, sur nene naþa naga kila pan inu naga po paþisi.”

⁹ Ana pe piavi re nena ga, visena pato tol lala naþa aþarpiran la ke e þaþagena garo Yerusalem, sape nagane na Yesu pam sike Petani rui. Þisi na lala apava ke asape avisuia, a pe naga re ga poli, asape avisu mþena Lasaros, naþa Yesu kila naga mal si rui. ¹⁰⁻¹¹ Yeririna la apa apisu ke Lasaros sanene, a sur naþa Yesu miyuþmaen pania kila naþa lala moki, pano tol li na sumonena laþas kiena le Yu lala, aþure petan kiela nasumonena taþena lala, apim amlelaga e Yesu narui. Ana yer keviu kiena yar wa lala naþa asike ne apisayu sur nene, apiranaria asape akale mrpa naþa awe moþmar Lasaros mare.

Yesu pimi tol yo naþa Yerusalem

Matiu 21:1-11; Mak 11:1-11; Luk 19:28-40

¹² Lasaros lala akila pae kinanena kana ne Yesu þisi, ana e legiena taþena sina, visena pato tol pupia þina la naþa apam asike Yerusalem e þaþagena, asape Yesu naga pimi ke rui, vena vim loyuþma e pupia kumali nene. ¹³ Ana yeririna la amloge, asuþmal amial apa ate luþmaþmela lala, amiyal apano vena avitawe naga mrpa.

† 12:3 Luk 7:37,38

Asape akila sanene vania vena naga vim ve sane kiela þarin suþe, ana la amial apa sanene, apioyon ke sanini apisape,

“!Pona we-e po! Teieluar naga, kieta þarin suþe viu nae Israel!”

!Ntewa na mava ovisa ruru naga naþa pimi e kioþma kia!”

Yauena 118:26

¹⁴ Ana Yesu mial pimi ke, naga kila naþa aþure narin togki tai pimi puna, pa totano ea mial pimi. Sur nene naþa naga kila taveve ruru ga visena tai na Visena Wa naþa pisape.

¹⁵ “Amiu le Yerusalem lala, amiu ve amarau re sina, Amiu avisuia, nanagane na kiamiu þarin suþe naga pimi ke pun amiu narui.

Naga kus ke ga narin ninus nen togki tai, pa totano ea pimi ke.”

Sek 9:9

¹⁶ Ana e pogos nene, imimi nalogena kiena ne Yesu lala pe mesitoþmal re visena nene poli, a siraunia, pogos naþa pa pae ma e peni, imimi mepisu kilale ga na wa sane visena marua na nanua ne naga pisayu naga mesmes, ana mepisu sane naga kila sur punu ga mesmesu ga sa naþa Visena Wa lala apisa nanua sumo asape yoko Navisaarena yuþmaenia.

¹⁷ Ana þisi na pupia þina nene kila ke naworworena pa Yesu sanene na. Lala moki la naþa nakoneva asike amio naga pogos naþa pio Lasaros mþal si petan marena, ana la apa apisawal pupia kile nene pan yeririna taþena lala, ¹⁸ ana pogos naþa lala amloge sur la naþa Yesu miyuþmaenia, sinelan asape avisuia, ana la apim vena ava avisuia. ¹⁹ Ana lala punu ga nene, pupia þina pa tai narui, ana pogos naþa le Varasi la apisuia, amloge piowa, asilin þarila, apisape “Toþaryon yar nene pano-o piowa ga. Naga taulu ita punu ga, pure yomarava wetelu nene apa ataveve naga rui.”

Le Krik laþasia asape avisu Yesu

²⁰ Ana e yeririna moki la naþa ke metava ma Yerusalem vena alotun Ntewa e þaþagena nene, lala þasia pe ape le Yu re poli, lala le Krik la naþa apim amlelaga e Ntewa sane le Yu lala. ²¹ Ana pogos naþa amloge manene laa kia kiena ne Yesu, asape avisu naga. Apa akale, akirawal kiena nalogena naþa Pilip nae Pet-saeta ma Kalele, ana apiun Yesu tania. ²² Ana Pilip pa pisawal pa Antru, þisi na lalua apa apisawal pa Yesu.

²³ Ana pogos naþa Yesu mloge sape la naþa pe ape le Yu re la poli asape avisuia, naga pisawal sape “Nanagane na pe pogos mesmesu vena Ntewa kila kiau kia, inu Narina ne Yeririna, va metava. ²⁴ Nepisa pe lelaga pan amiu, sane visae kurus tai, visae ve amapla re, yoko naga taaga to korena ga toþma sanene. Ana visae amapla, yoko menun nena ga, ana siraunia kilia war si mras ve moki.

²⁵ ††“Sanene, naga naþa kekaran manene laa malena kiena e yomarava nini, taulu naþa kekaran inu, yoko kilalua, a naga naþa pe sitom manene re naga poli,

†† 12:25 Mat 10:39, 16:25; Mak 8:35; Luk 9:24, 17:33

yoko naga suřna ga woga ga vano-o tol malena viu nařa pe luas re poli.

²⁶ "Yere Yu pona yere Krik nařa sape sinenan kiau yuřnaena, sinenan sape ilanu, naga monar taveve in lue ga. Ana pogos nařa naga taveve inu ke sanene, yoko e lele ya nařa sa neva nesike ea, a naga řna kila amio inu. Yar nařa pe yar na kiau yuřnaena, yoko Ntewa la kia wo vania."

Yesu sunyu kana marena

²⁷ Ana Yesu siar sitomveve ke nařa yoko ve ve piavi re na, monar mare, ana mloge urmi pařisi e naga. řisi na sape "Nanagane na, nemloge sane sitomena la moki e losineu. ?Yoko nevisa ya ne va kau Ata? ?Popon nelen, neviun vetania, nesape: Ata, awis otarlua inu e aora řmarera na loge viowaena nene? Pona piowa ga nařa nevisa sanene, vanon in na nepim e yomarava nini vanon nenaga yuřnaena ne nanene. ²⁸ Peraga, popon nevisa ve sa ga nene, nevisave: Ata, awis okila kiořna kia vim ve keviu kome sur la nařa sa akila van inu."

Ana pogos nařa Yesu pisa pa visena nene, pulgo tai metava ma e peni pis pitomi tano, pisape "Inu na neki la ke kiau kia pa metava kom ga e ko rui, a yoko nekila ke sina ga na wa."

²⁹ Ana řina la nařa asu ke lavis ga amloge řmaagena na pulgo nene, ana řasia asape polilu ga tai, la řas asape "Peraga, navisi ga ta ne pisi ke pania."

³⁰ Ana Yesu pisa pan la sape "Pulgona nařa temloge ne, naga pe pitomi re sape in na neloge poli, a pitomin amiu, vena amiu akilia sane inu nepimi pe. ³¹ Monar ve sanene vanon nagane na, pe pog na liřereen yeririna na yomarava narui, pe pog na kovenluaen řarin suře na yomarava narui nařa Yermare. ³² Vena nekila yuřnaena nene, monar netamalele metava e laki torovia, ana pogos nařa neřneke metava sanene, nekilia noure yeririna punu ga aim pun inu."

³³ Ana visena kiena ne Yesu, naga pisa pe nakilaen imi merarava van la sane kiena marena pe marena tai nařa ve sanape. ³⁴ Ana pogos nařa řina la amloge, asape "Memloge ke nařa apuloyu ke Visena Wa, pisa ke sape Navisaarena naga mal lue ga, tařatete mare pogos tai. ?Ana sanape nařa ko na opisa ke osape yoko atelan Narin Yeririna metava vena mare? ?Pona ko na opisa ke ga tařena tai yo? Narin Yeririna ya nařa opisa ke ne, nařa yoko ve sanene vania?"

³⁵ Ana Yesu pisatařne pan la, pisape "Inu na nepe yomerarava kiena ne Ntewa, a nekilia nesuřna si nemio amiu yam ve plas ga. Ana pogos nařa nesike nemio amiu, popon ayal e kiau yomerarava nena, visae peraga, yoko pupumalko kalo make amiu, a yar nařa sape yali, tařatete visuluřar si kiena mrapa. ³⁶ Pogos nařa inu nařa nepe yomerarava nene nesike ke nemio amiu wa, popon alelaga e inu, vena amiu řna akilia aim ave yeririna na yomerarava lala."

Ana pogos nařa Yesu pisa pa visena la nene, naga mligan la asike, petan la pa tapolou e lele tai nařa tařatete aimin sina naga.

Le Israel la pe sinelan re alelaga e Yesu poli

³⁷ Yesu miyuřnaen pupia kile la moki e marala rui, ana pe suri korena, lala pe sinelan re asape alelaga e naga poli. ³⁸ Ana kiela řelaga na sanene, akila ke sina ga sa ga nařa le Yu marua la nasumo akila e pogos kiena ne yermarua Aisea, nařa pisayu e visena la lua nařa pisawalia. Nasumo pisa sanene, pisape "Ntewa na mava, imimi mepisasawal ke pan la, ana lala pe akekanan re asape alelaga poli, a ko ko na okila meraravan kiořna puriukawaena na lumořna van la, ana lala a ne pisuluřaria? Pe ta re poli."

Ais 51:1

³⁹ Ana na luania, naga řna pisa sanapen lala amon lelagaena e Yesu, pisa sanini, pisape

⁴⁰ "Ntewa řaryon la pano-o peraga, řisi na kila ga kilamarala la pimi pe kilamara řala, kila losinela la pimi řmarera laa pařisi.

řisi na kilamarala la tařatete si avisu ruru suria, po losinela la aninuluřar suria.

Visae pere, yoko la avilon la ařasuře la aim pa panu rui, vena nekila ruru kiela malena la."

Ais 6:10

⁴¹ Ana visena kiena Aisea nene pimi e naga, sirau nařa naga pisu naurarena kiena Navisaarena loyuřna e Yuřna Wa řna ne Ntewa, a nanagane na tepisu sane pisayu ga Yesu lelaga, amio lala nařa e kiena pogosia. ⁴² Ana sa nařa visena la nene pisa, lala moki pe amlelaga re e Yesu poli, ana řasia amlelaga, pa tol řna kiela nasumonena la řasia. Na nene naga po, ana sur taaga naga piowa, akilawan ke ga kiela nalelagaena, vanon amaraun Varasi lala, amaraun asape sa akoven plan la laea vetan kiela yuřna na lotena. ⁴³ Kiela marauena nene, naga sane lala pe asitom re si naki laena vena yoko Ntewa kekanan la vanonia, ana lala asitom ke ga keviu sane yar tařena ga la avisu la ve sanape.

⁴⁴ Ana Yesu pisawal pupia visena maro tai e maran kiena yeririna lala, pisape "Naga nařa mlelaga e inu, pe mlelaga re ga e inu poli, ana mlelaga e imimi lua naga nařa mligan inu nepimi, ⁴⁵ a naga nařa pisu nu ke, sa ga nařa pisu ke řna naga. ⁴⁶ In na nepim e yomarava nini, sane kana yomerarava, na kilaen yar ai nařa lelaga e inu, yoko ve su re si e yemalolo. ⁴⁷⁻⁴⁸ Ana visae la řasia aloge kiau visena, ana pe amlogear re poli, pona visae la řasia akovenwanu amon logeen kiau navianena lala, la nene yoko akus kiela naliřereena e legiena maro. E pogos nene, ve in re nařa nesuřmalu neliřere la, vanon in na pe nepimin re naliřereen re yeririna na yomarava nini poli, nepimin natamaliaena. Ana sur nařa liřerela, nane kiau visena la nařa nepisa ke pan la pogos nařa nesike nemio la nagane narui.

⁴⁹ Kiau visena kilia kila sanini, vanon pogos nařa nepisa plan ke visena la nene, in na pe nepis re ga e kiau kia in ga taaga poli, ana nepis ke e kia kiena ne Ata nařa mligan inu nepitom tano. Naga ga pisa plan ruru pan inu sur la punu ga nařa pe kiau na visaplanena, ⁵⁰ ana sanene, silaga in na nepisa ke sur punu ga nařa

Ata sinenan pisape nevisa. A kiena navisaluaena punu ga nene, nekilia sane malena wo naña pe luas re e poli, sike ga e lala.”

Peni na luas nen malena kiena Yesu, ana naga kevan lana ne kiena nalogena lala

13 Nanagane na, sur la punu ga akila ruru pa rui, naña peni ga na pupia legiena naña Pãpãgena na Sitoñmalen na Tamaliaena siaria. Ana Yesu pisu kilale ke pa rui sane kiena pog pimi ke narui, legiena ga na peni pe pog naña monar ligan si yomarava nini wasuñe sina va puna ne arimana. Pimi tol pogos nene, e mrapa la moki, naga kila po pañisi pan la naña puna naña asike pa e yomarava nini, sitom la pañisi, a nanagane pe pog na sitom laen va ve keviu laa sane, vano o tol naña kiena malena kovio vanon la.

² Ana naga sike amio imimi kiena nalogena lala e yo ma metava, kila ke kana kinanena maro amio imimi. A Sutas naña nae Kariot ne, narina ne yermarua Saemon, naga ñena sike ke amio imimi e pogos nene, naga sike amio kiena sitomena viowa na wilwilinwanen Yesu, komin naña Yermare mligan teke e kiena sitomena rui. ³ Ana mekinana ña pano-o ñisi na Yesu naga sitomveve ke sanape naña nanua sumo, petan ma puna Ntewa pitomi tano, a sanape na Ntewa mligan sur punu ga sike e limana, a sanape naña monar tauluia, siraunia naga kilia vetan si yomarava nini va sina puna.

⁴ Naga mloge pupia sineyeena e losinena vanon imimi kiena nalogena lala, sinenan sape kila kile tai e sineyeena nene van imimi, vena imimi ñena ga mekiliala mekila van imimi. Ana suñalu, pa miyenlua ñana kulkota, pitavin tawol tai, ⁵ pio wii ñene pialo tai, kus pimi, siar kevan lamimi lala, kila naga sane pe yar na yuñae kiamimienai tai. Kevan ña lamimi la sanene pano-o, miyumuvan la e tawol naña pitavin ke ne, ⁶ pano-o pimi tol lana ne Saemon Pita. Ana Pita pisu ña naña naga pimi tolia, pisa pania, sape “?Suñe, yar nene? Ko na ope yerkawa pañisi wa, pe memes re naña ko na okevan lau sanene poli.”

⁷ Ana Yesu pisatañea, sape “Pita, sur na nekila ke ne, nanagane na pe opisus kilale re poli wa. Ana siraunia, ko na okilia ovisu kilale ruru ga na wa.”

⁸ Ana Pita sinenan sape kilawo Yesu wa, sape “Peraga Suñe, tañatete ga netañan okevan lau.”

Ana Yesu pisape “Visae ve nekevan ruru ko re, pe kiau sur re tai teke e ko poli.”

⁹ Ana pogos naña Pita mloge nene, kiena sitomena pe tañena narui, pisa pa Yesu sape “!Suñe, visae ve sanene, netañan ga, sineun nesape okee inu, ane ve lau re ga, okee inu punu ga va tol ñena luñau lala amio ñaru!”

¹⁰ Ana Yesu pisatañe pa Pita e narin ñakaiwa tai naña pisayu ñelaga naña yaru mekiki e kiena mlamulena viowa lala. Naga sape “Yar naña kulu mare ga na wa, yepena punu ga merarava rui. Ana visae lana ve namname sina, ana tañatete naga va kulu punu sina ga, yoko naga kevan ga lana. Ana nepisu sane amiu

sanene narui. Amiu punu ga amerarava ruru pa rui, a amiu yar ga tai naga pe sa re nene poli, naga pe namname ga moña ga.” ¹¹ Ana Yesu pisa sanene, sape pe imimi punu re memerarava poli, vanon naga kilia pa rui imimi yar tai naña yoko ve yam ve piavi re na naga wilwilinwan naga.

¹² †Ana Yesu kevan lana Pita amio imimi tañena lala pano-o ñisi, pa miyen sina ga ñana kulkota, totano pi-un tan imimi, pisape “?Amiu apisuluñar ke yuñena naña nekila pan amiu ne, po peraga? ¹³ Sur nene naga sanini. Pogos naña amiu apio inu ke asape nepe Navianena pona nepe Suñe, amiu na apisa pe lelaga ga. ¹⁴ Ana visae apisu naña inu kiamiu Navianena po kiamiu Suñe nekevan lamiu, popon amiu ñena akekevan ke lamiu lala, amiu akilakila ñelaga wo la sanene van amiu silaga. ¹⁵ In na nekila sanene pan amiu, vena amiu na yoko ataveve maran taaga e legiena la naña pimi ke ne, naña amiu ga akila si van amiu sane in na nekila pa pan amiu rui. ¹⁶ ††Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yar na yuñena naga tañatete to metavan kiena yerkawa, po yar na waren visena naga ve to re metavan naga naña mligan naga pano. ¹⁷ Ana visae amiu avisu sane kiau visena la nene pe lelaga, a visae amiu akila ke sur la naña nepisa, yoko pupia navisa ruruena vim van amiu sirau.”

Yesu pisawal sape yoko Yutas wilwilin wan naga

Matu 26:22-25; Mak 14:17-21; Luk 22:21-23

¹⁸ Ana Yesu pisape “Nepisa sanene, a pe nepisa amiu punu re poli, komin ita yar ga tai naga sike ne, naña naga kiena sitomena pa pe tañena pa rui. Lelaga, in na nekilia ruru amiu punu ga naña nekilogia amiu, ana nekilia nesape amiu yar tai yoko kila memes ga sa naña Visena Wa pisawal nanua rui, naña pisa sanini, sape

‘Naga naña imimi lua makan pae kau kilaparavi, nanagane na naga tarlua pa lana rui vena vielua inu!’

Yauena 41:9

¹⁹ “Sur nene naga piowa ga, ana nesape nevisawal van amiu sumo wa, ana pogos naña avisu sina ga ve yam piavi re na, akilia alelaga asape inu na lelaga, in na naga naña mon lue. ²⁰ †Nepisa pe lelaga pan amiu, yar naña porworun yar na waren kiau visena naña nemligan naga piñasu, naga sa naña porworun inu ke ne, a naga naña porworun in sanene, naga sa naña porworun ke naga naña mligan inu nepimi.”

²¹ Yesu naga pisa pae visena nene pan imimi, ana siar mloge naña sinena pulen naurmiena lala, pano-o pisawal meraravan ga e maramimi, pisape “Lelaga nepisa pan amiu, yoko amiu yar tai wilwilinwan inu.”

²² Ana pogos naña naga pisa sanene, imimi memilania, mesuñ metamaren imimi ke sina ga, memninue ga mesape naga pisa ke imimi a ne. ²³ Ana e pog nene, inu Yoane, sane nalogena naña Yesu sinena sii inu pañisi, inu netotano ke ga lavisin naga, ²⁴ ñisi na Saemon

† 13:12 Luk 22:27 †† 13:16 Mat 10:24; Luk 6:40; Yoan 15:20

‡ 13:20 Mat 10:40; Mak 9:37; Luk 9:48, 10:16

Pita kila limana pan inu, sape "Wolai, ko na oviunli ga tania, ovisave naga pisa ke ai."

²⁵ Siraunia nepa la lavisi tekaki ga, nekian þaruu pa laa lavis puna ne Yesu, nepiunlili tania, nesape "Suþe, ko opisa ke imimi ai?"

²⁶ Ana Yesu pisataþnea, sape "Nepisa ke ga naga naþa narin kinakina kilaparavi nene, nowuton vito e mñata pursi, ana nekian vania." Ana naga kila sa ga naþa naga pisa, mla kilaparavi tai, kian pito e mñamimi pursi, ana mlalua mla pan Sutas, narina ne yermarua Saemon nae Kariot. ²⁷ Þisi na Sutas mla kania, ana veraga ga, Yermare pimi pa loyurña e naga. Þisi na Yesu pisa pania, sape "Pogaga, sur naþa pe kioþña nakilae-na, oto vilaga okilalia wa."

²⁸ Ana e imimi taþena la naþa metotano ke e kinane-na nene memio Yesu e pog nene, pe imimi yar ta kilia re poli, sane vanon ya ne Yesu pisa visena nene pan Sutas. ²⁹ Imimi þasia asitom amape vanon Sutas naga pisuar ke kiamimi karo, ana Yesu miila vena va ul kamimi kinanena yo, pona va la kilavaru tai van la naþa pe kiela sur re poli, pona sur tai ne sanene.

³⁰ Ana Sutas naga kilia ruru ga sur ya naþa Yesu pisa ke pania, ana veraga ga surñalu pa si vanua, naþa sane yemalolo pa rui.

Navisaluena viu na sinesiena

Matiu 26:31-35; Mak 14:27-31; Luk 22:31-34

³¹ Ana pogos naþa Sutas pa pae vanua, Yesu siar pi-an imimi ke sina ga e sur la moki. Naga pisa pan imi-mi, sape "Nanagane na pe pog na naurarena kiena ne Narin Yeririna vim kate, nanagane na pe pog naþa yoko naga kila naurarena kiena ne Ntewa vim ve keviu laa sane. ³² Ana sur ya naþa yoko naga yurñaenia, kila kia kiena ne Ntewa va metava, naga sirau naga nene, ve ve viavi manene re, yoko Ntewa visirlua sina inu narina, kila mñena kiau kia va metava.

³³ †"Naruu lala, narin aora ga teke na, naþa nekilia nesike nemio amiu wa, lavis ga naþa monar neligan amiu. Pogos naþa amiu avisu in na nevetan amiu pae na, yoko asape akalenukia ko laa ne, ana sur naþa nepisa pan yerikawa kiena ita le Yu taþena lala, nevisa mñena si van amiu, sane lele naþa in na yoko neva ea, amiu taþatete asiraunu aim e nanagane. ³⁴ ††Ana nanagane nesape nela si navisaluena viu tai van amiu, sane amiu monar sinemiu sisii manene amiu, va laa sanene ve sa ga naþa sineu sii amiu. ³⁵ Ana visae sine-miu sisii amiu ke sanene, naga nene pe mrapa naki-laen yeririna nae yomarava la avisu kilia sane amiu ape kiau nalogeno kemua la pe lelaga."

³⁶ Yesu pisa pae pupia visena nene pan imimi narui, ana Saemon Pita sitoþmal ke sina ga naþa Yesu sape ligan imimi, naga piunia sape "Ana Suþe, ko na yoko okom pe?"

Ana Yesu pisataþnea, sape "In na nepa ke e lele tai naþa amiu taþatete asiraunu aim e na wa, ana akilia ga aim e sirau."

³⁷ Ana Pita mloge, piun sina ga, pisape "Suþe, sanape in na taþatete neim nemio ko ke nanagane? In na nekekarano ga netaþnan kiau malena vanon ko nanagane."

³⁸ Ana Yesu pisa pania, sape "Ko opisa osape otaþnan ga kioþña malena vanon inu? Pogaga, ana nevisa ve lelaga van ko, þane ga ne kolemallo, pogos naþa laka-poro ve kokoreko re wa, ana ko na oviro inu yam ve telu pa narui osape pe ope kiau re poli."

Yesu mla visena na kila luþeluþeena pan kiena nalogeno na lala vena ve aloge manene re viowa

14 Ana Yesu pisa naþa imimi nalogeno la memloge piowa naþa naga monar vetan imimi, þisi na pisa pan imimi, sape "Amiu ve akila re naþa sinemiu viowa manene sanene. Aþasine Ntewa rui, ana monar awasine in mñena ga. ² Sa naþa nepisa pa þa rui, neva nekila ruru lelemiu metava ma puna ne kau Ata, ana metava ma mñana yurña, lele moki sike ea torokin amiu punu ga. Visae ve ve lelaga re, ve nevisa re van amiu. ³ Neva nekila ruru lelemiu nene, ana siraunia, nowasuþe sina, netom tanon amiu, noure amiu avam punu, asulue ga amio inu e lele naþa yoko nesike ea. ⁴ Ana mrapa naþa na vaen tol lele naþa nepa ke ea, amiu akilia pa rui."

⁵ Ana Toþnas piun petania, pisape "Suþe, imimi memninue ga lele naþa ko opisa ke osape ova ea, ana sanape ne yoko mekilua mrapa na vaen ea?"

⁶ Ana Yesu pisape "In na nepe purþes nen mrapa, in na nepe purþes nen lelagaena, in na nepe purþes nen malena. Pe yar re tai kilia va ma puna ne Ata sa ve kom re pun inu. ⁷ Visae amiu apisu kilale inu, asape in na nepe ai, naga sa ga naþa apisu kilale mñena Ata. Ana nanagane, amiu apisu ke pa naga narui, sane siar na ne þane, amiu akilia naga ve lelaga."

⁸ Ana Pilip piun petania, sape "Suþe, sur ne naga ke nene narui naþa sinemimania, mesape mevisu Arimata. Awis, sa ko na ovisa lologia li naga van imimi, yoko mekekarano vaþisi."

⁹ Ana Yesu pisataþnea, pisape "Pilip, nesike nemio amiu tol kas via rui, ana ko pe opisu kilale ruru re in poli wa? Sa naþa nepisa ke pa rui, yar naþa pisa inu, naga sa naþa pisa ke pa Ata narui. ?Ana sanape na ko opiun ke sina ga osape nevisa lologia li Ata nae ma e peni van amiu? ¹⁰ ?Ko na omlelaga sane inu, in na e Ata, a Ata e inu, po ko na pe omlelaga re e poli? Visena la naþa nepisa ke pan amiu la, pe sa re naþa inu ga taaga ne nepis ke e kiau kia poli, ana Ata naþa teke e inu naga kila ke kiena yurñaena la nene pimi þarpoyo e inu. ¹¹ Popon amiu alelaga e sur la naþa nepisa, sane in na e Ata, a Ata na e inu. Visae ve alelaga re e inu vanon ga kiau visena la nene, monar alelaga ga vanon yurñaena la naþa amiu apisu in na nekila ke pa rui.

¹² "Nepisa pe lelaga pan amiu, sane yar naþa sa lelaga e inu, yoko naga mñena kilia kila yurñaena la sane in na nemiyurñaen ke ne. Yoko neligan si yo neva si puna ne Ata, ana siraunia neligan Ninuna vitomi, ana naga kilia kila kile kerkeviu la sanene, taulu naþa amiu apisu

† 13:33 Yoan 7:34 †† 13:34 Yoan 15:12,17; 1Yoan 3:23; 2Yoan 1:5

pa rui. ¹³ Nepisaar pan amiu, sane sur ya ne aviunia e kiau kia, yoko in na nekila ga van amiu. Yoko nekila ga ve sanene vam amiu, vena kilaen kia kiena ne Ata naga kilia va laa metava ve keviu likan amiu, e yur̄maena la naḡa inu, sane narina, nemiyur̄maenia. ¹⁴ Sanene na, sur ya naḡa aviun tan inu, yoko nekila van amiu."

Yesu pisaar Ninuna Wa pan la

¹⁵ Ana Yesu pisa m̄ena pan imimi, pisape "Visae amiu sinemiu sii inu pe lelaga, monar auarar ruru kiau navisaluaena lala. ¹⁶ Yoko in na ve nesu re si nemio amiu, ana yoko neviun tan Ata vena ligan yar taḡena tai vim kus leleu vena iila amiu. Naga naḡa yoko imi, yoko sulue ga amio amiu, ¹⁷ naga pe Ninuna na visawalen visena lelaga. Yeririna na yemalolo na yomarava nini taḡatete atol naga, vanon taḡatete akilia avisu kilale naga, pe akilia re nena, ana yoko amiu akilia ruru naga vanon naga ke narui naḡa amio amiu nanagane, a yoko sike lue ga e amiu.

¹⁸ "Kiau nalogena lala, taḡatete neligan kare amiu naḡa asuḡa sane ninuyu ga la poli. Peraga, yoko nowasuḡe si neimin amiu. ¹⁹ Narin aora teke ga wa, pe piavi re nena, yoko yeririna na yomarava nini taḡatete avisu in sina. Ana amiu ga yoko avisu naḡa in na nemal sina ga, ana vanon naḡa nemal, amiu m̄ena yoko amal. ²⁰ E legiena nene naḡa avisunu nemal sina, amiu akilia sane in na e Ata, a amiu e inu, a in na e amiu. ²¹ Naga naḡa sinena sii inu pe lelaga, naga pe naga naḡa ḡuarar ruru kiau navisaluaena lala a mlogear la. Naga naḡa sinena sii inu sanene, yoko Ata sinena siia, amio in m̄ena sineu siia, nakekaten ke naga vena nekila naga kilia inu laa sane."

²² Ana imimi nalogena tai, naḡa Yutas taḡena, pe naga re naḡa nae Kariot poli, piun tan Yesu, sape "Ana Suḡe, osape oim okekaten imimi, ana yoko okila e mrapa na sanape naḡa yoko yeririna taḡena la nae yomarava taḡatete avisu kilia?"

²³ Ana Yesu pisataḡea, pisape "Visae yar sinena sii inu, yoko uarar ruru kiau visena lala, ana yoko Ata sinena sii naga. A yoko imimi lua meim puna, mekila m̄amimi ur̄ma memio naga e kiena malena, ana yoko taḡatete ve sanene va la naḡa pe amlelaga re poli. ²⁴ Ana yar naḡa pe sinena sii in re poli, naga taḡatete logear ruru kiau visena lala. Naga nene navisatameena na kiamiu naviunena nene, ana e visena naḡa amiu amloge ga nagane, pe pe kiau visena re nene poli, naga pe visena kiena ne Ata naḡa mliganu nepitom e nini."

²⁵ Ana Yesu pisape "Pogos naḡa nesike nemio amiu wa, in na nepisa ke sur la moki sanini pan amiu rui. ²⁶ Ana pogos naḡa sa nevano, yoko Ata ligan Ninuna na iilaena vitomi, ana naga yoko kus leleu, vian amiu e sur punu ga, ana ligan nasitoḡmalena e kiau visena la punu ga e kiamiu sitomena lala. ²⁷ In na nevano, ana neligan suḡarena sike amio amiu. Suḡarena kiau nene pe suḡare nowo tai naḡa yomarava nini taḡatete la van amiu. Ve sanene na, ve akila re naḡa sinemiu viowa manenea, a ve amaraun re sur lala. Amiu ve

asitom manene re, ²⁸ kome monar ve sa ga naḡa nepisa pa pan amiu rui, nesape in na neure kone wa, ana yoko neim si pun amiu. Pona amiu aloge viowa naḡa nevano, ana visae sinemiu sii inu, popon amiu akekara manenea naḡa nekilia neva sina puna ne Ata, naḡa naga to laa metavan inu keviu paḡisi.

²⁹ "Sur la punu ga nene pere wa, ana nanagane na nepisawal ruru pan amiu rui. Ana pogos naḡa avisu imi m̄alivi torokin nena ga sa naḡa nepisa, ana ḡisi na akilia alelaga ga sane nepe lelaga.

³⁰ "A nanagane, taḡatete nevisa si sur ve moki van amiu, vanon ḡarin suḡe naḡa pe ḡarin suḡen ke yomarava nini nagane na, pimin inu ke pa rui. Ana yaru nene, puriukawaena kiena pe torokin re taulu kiau puriukawaena poli, ³¹ ana netaḡan inu ga e limana, monar nekila ga sur ya naḡa Ata sinenan sape nekila. Nekila sanene, vena yeririna na yomarava nini avisuluḡaria sane sineu sii la.

"Poga, kana pog narui, tesuḡalu teva vanua."

Yesu pe purḡes nen kilka naḡa lelaga

15 Ana e pog naḡa memial mepano, Yesu pisa ke sina ga visena ḡas pan imimi. Naga pisape "In na nepe purḡes nen kilkerep naḡa lelaga, a Ata naga pe yar na visuaren lokove na kilika lala. ² Naga pisuar ruru ke korowasneu lala, visae visu korowas tai naḡa ḡar re mras poli, naga telua, a visae visu tai naḡa ḡar mrasa, yoko kilavan ruruia vena war si mras ve moki. ³ Sur nene nekila pan amiu rui, naḡa sane sur naḡa kilavan ruru amiu, naga kiau visena la naḡa nepisa ke pan amiu. ⁴ Amiu na korowasneu lala, monar ayakolkol ruru amiu e inu, a in na neyakolkol ruru nemio amiu. Visae korowas nen kilka ve yakol ruru re amio purḡesia, taḡatete war mrasa, a maran taaga ga amio amiu, visae ve ayakolkol ruru re amio inu, yoko kiamiu malena taḡatete nena war mras napo lala.

⁵ "In na nepe purḡes nen kilika, amiu na ape narin korowasneu lala. Naga naḡa sikol e inu a nesikol e naga, naga ke naḡa yoko kiena malena kilia war mras ve moki, vanon sa ve in re e amiu, taḡatete nena akilia akila sur tai naḡa po e marana ne Ntewa. ⁶ Visae yar tai ve sikol re e inu, naga sane korowas tai naḡa pimi mano pa rui, atelua awar akoven va e kapi, kapi kekania. ⁷ Visae asu ruru m̄a e inu, a kiau visena to ruru m̄a e amiu, sur ya naḡa sinemiun asape aviunia, akilia atolia. ⁸ Popon amiu awar mras la ve moki e kiamiu malena lala, naga nene mesmesun kiau nalogena la asuḡa akila, a pe mrapa m̄ena nakilaen kia kiena ne Ata va manene laa metava. ⁹ Ata sinena sii inu paḡisi, ana vanon naḡa sinena sii inu, inu m̄ena sineu sii amiu, ana popon amiu asikol ruru amiu e kiau nasinesiena nene.

¹⁰ "Visae auarar ruru kiau navisaluaena lala, akilia asuḡa loyur̄ma e kiau nasinesiena nene, sa naḡa in na nepuarar ruru ke pa rui navisaluaena kiena ne Ata, nesike pa loyur̄ma e kiena nasinesiena rui.

¹¹ "Ana sur la naḡa nepisa ke pan amiu, nemla pan amiu vena kiau nakekarena sike amio amiu, kila pupia

kekarena tai naþa po na po kilia sulue ga amio amiu silaga. ¹²†A kiau navisaluaena maro tai nalaen van amiu sanini, sane amiu monar sinemiu sisii amiu lue ga, sa naþa in na sineu si amiu ke ne. ¹³Pe sinesiena re si tai poli naþa po taulu na sinesiena naþa yar tai tařnan kiena malena, mare vena tamalia kiena erau tai. ¹⁴Ana yoko in na nekilia nekila ve sa ga nene van amiu, vanon visae alelaga e kiau visena lala, yoko ave kiau erau la rui.

¹⁵“Pe nepio amiu re sina nesape kam yar na yuřnae kiauena ga lala poli, vanon yar na yuřnaena naga miyuřnae ga, pe kilia ruru re navisaarena na yuřnaena kiena ne kiena suþe poli. Ana in na nepisu amiu ape kiau erau lala, vanon sur punu ga naþa nemloge Ata pisa pan inu, nepisawalia pimi merarava pan amiu. ¹⁶Amiu pe apisa lologia in re poli asape nepe kiamiu, ana in na nepisa lologia amiu ape kiau, nepisirlar amiu vena ava awar mrasa e kiamiu malena lala, mras naþa sulue ga sike na rui. Ana pogos naþa ava ke sanene, sur ya naþa aviun e kiau kia van Ata nae ma peni, yoko naga la ga van amiu. ¹⁷Na nene kiau navisaluaena van amiu naga sanini, sane amiu monar sinemiu sisii amiu.”

Lala naþa na yomarava nini yoko sinela kar nalogena kiena Yesu lala

¹⁸A Yesu pisape “Visae yoko avisu sane yaru na yomarava la naþa pe amlelaga re poli, sinela kar amiu, ve ailan manene re. Monar asitořnal řna naþa lala na yomarava nini sinela kar inu sumo rui, řisi na sinela kar mare amiu řmena ga ne. ¹⁹Visae amiu ave sa ga yeririna na yomarava nini, yoko akekaran amiu ga, ana in na nekilogia amiu pa rui nesape aure vetan male-na na yomarava nini. Kam na pe maran taaga re si sane kiena yar la poli, kila sane sinela kar amiu narui. ²⁰††Ana popon amiu asitořnal lue ga visena naþa nepisa pan amiu rui, naþa nesape yar na yuřnaena taþatete sukalawan kiena suþe. Visena nene kana kinasia sape sa ga naþa akila piowa ga akila karenu, yoko akila viowa akila kare amiu řmena. Sa ga naþa la pe amlogear re kiau visena la poli, yoko ve alogear re řmena kiamiu visena lala. ²¹Řelaga viowa na sanene yoko akila van amiu vanon ga naþa amiu ape kiau, akila vanon pe akilia re naga naþa mligan inu nepitom tano.

²²“Visae ve neim nevisa meraravan re sur la nene e marala, yoko Ntewa visu sane lala pe akilaro re kiau visena poli. Ana nanagane na, amloge kiau visena la punu ga rui, ana taþatete avisawan si visena tai e kiela naviowaena naþa akila řarřmarera van Ntewa. ²³Lelaga, akila řarřmarera pa Ntewa rui, vanon naþa apieluen inu, ana naga sa naþa apieluen řmena Ata. ²⁴Visae ve kiau kile re la naþa apisu nekila, naþa pe yar re si tai naþa kilia kila, pona Ntewa yoko ve visa re sape naviowaena sike e la. Ana pere, apisu pa rui, ana pe amlelaga re ga poli, aþaryon nakilaen navielueena pan

† 15:12 Yoan 13:34, 15:17; 1Yoan 3:23; 2Yoan 1:5 †† 15:20 Mat 10:24; Luk 6:40; Yoan 13:16

imimi lua Ata. ²⁵Sur nene mesmesun ga visena tai naþa Ntewa mligan teke e Nasiriena Wa, naþa sape ‘Sinela kar nu pařisi, ana peraga, pe panon re kiau naviowaena tai poli.’

Yauena 35:19, 69:4

²⁶“Ana nevisa van amiu, sane yoko neligan Ninuna na iilaena vetan Ata mava vitom řmalivin amiu, naþa pe Ninuna naþa molue e malena kiena ne Ntewa, naþa pe Ninuna na visawalen nalelagaena. Naga vitom visawal inu re laa van amiu sane, ²⁷ana siraunia, amiu řmena monar avisawal manene inu va laa sane van yar taþena lala. Na nene komin naþa amiu la nene asu lue ga amio inu silaga siar e nasiarena kiau yuřnaena pimi tol nanagane.”

16 Ana Yesu pis řna ke pan imimi kiena nalogena lala wa, sape “Visena la nene, nepisa ke pan amiu ve nauarar ruru amiuena, vena kiamiu viawaena ve lor re pogos tai.

²“Pe lelaga, monar akilia asape kieta yerkawa lala yoko akoven plan amiu vetan kieta yuřna nalotena lala, ana yoko viowa laa sane van amiu vano-o tol pogos naþa sane sa awe mořmar amiu, ana yoko la avisa asape nanene yuřnaena wo tai nene, ana akila vena Ntewa kekarania. ³Yoko la akilia akila ve sanene van amiu, komin pimi tol nagane pe akilia ruru re Ata nae ma e peni poli wa, a pe akilia ruru in re řmena poli. ⁴Ana siraunia, pogos naþa avisu sur la ne imi kakate ke ve sanene van amiu, akilia asitořnal sina ga, ana yoko avisa asape ‘Lelaga ga o, nanagane na tepisu sur la nene sa ga naþa Suþe pisa pan ita nanua sumo ne.’”

Yesu pisa sape Ninuna Wa yoko iila la

Ana Yesu pisape “Sur la nene pe nepisa re pan amiu sumo poli, komin e pogos nene nesike nemio amiu wa. ⁵Ana nepisa ga na wa van amiu komin yoko ve vi-avi re na, monar neligan amiu, neva sina puna ne naga naþa sumo na mliganu nepitom. Nepisa lili řna sanene pan amiu rui, ana nepisu sane pe apiun manene re si lepas nene tan inu poli, asape nekom pe po neva e yo na sanape, ⁶vanon pogos naþa nepisawal nesape monar neligan amiu sa nene, amloge piowagan pařisi ne. ⁷Ana peraga, monar ve sa ga nene. Nepisa pe lelaga pan amiu, po manene laa pan amiu naþa nevetan amiu, komin naþa visae ve neva re, yoko Ninuna na iilaena taþatete imi, ana sa nevano, yoko neila naga vitomin amiu. ⁸Ana Ninuna nene, pogos naþa vitomi, kila pupia yuřnaena tai e yeririna na yomarava nini, kila la asitom kilia pupia sitomena řasia, tai e lepas na kiela mlamulena viowa, tai e lepas na kiau mesmesuena, a tai e lepas naliþereena kiena ne Ntewa pan la.

⁹“Na sumo, Ninuna nene yoko kila la avisu kilia sane purþes nen kiela mlamulena viowa, naga kiela řelaga na yepela mavin vatanon inuena.

¹⁰“Nalua, Ninuna nene yoko kila la avisu kilia sane in na pe nekila re suri viowa tai poli, nemesmes nenaga.

Inu netorokin naþa nekilia neva si metava puna ne Ata, ana yoko ve alual inu re sina.

¹¹ "Natelu, Ninuna nene yoko kila avisu kilia sane Ntewa kilia liþere la, sa ga naþa mligan ruru pa nalipereena kiena suþe viowa naþa pe þarun ke yomarava nini nanagane.

¹² "Sur la moki sike na wa naþa nekilia nevisa van amiu, ana nepisu amiu amloge piowa sanene, taþatete nevisawal van amiu nanagane. ¹³ Ana pogaga, vanon sirau, pogos naþa Ninuna na visawalen lelagaena vim pun amiu, yoko naga kilia sumon amiu, atol visena nalelagaena taþena la nene. Visena na lelagaena la naþa naga vian amiunia, taþatete visa ga e kiena sitomena naga taaga, ana sur la naþa loge ma e peni, naga ga nene visawal van amiu. Ana yoko kila sanene vano-o tol naþa naga kilia vian amiu ruruia e lepas na sur la naþa amolmolue e inu ve yam piavi re. ¹⁴⁻¹⁵ Nau-rarena la punu ga naþa kiena ne Ata, pe kiau mþena, ana Ninuna war kiau visena lelaga imi ligan ruru e ki-amiu malena lala. E mrapa ne nanene yoko Ninuna naga kila mesmesun kiena yuþaena, naþa pe nayeluren kiau kia."

Pupia kekarena nawasuþeena kiena Yesu

¹⁶ Ana Yesu pisa mþena pan imimi, pisape "Ve yam viavi re na, yam ve plas ga, ana yoko ve avisunu re sina, ana yoko ve yam viavi re sina, akilia avisunu sina ga."

¹⁷ Ana imimi nalogena la memloge visena nene, mepisa lelein pan imimi mesape "Ita pe tekilia re nena-ga sur la naþa naga pisa ke ne. Nanua sumo ne, pisa ke sape wasuþe sina va su si amio arimana ma e peni, ana nanagane na sape yam ve viavi re na, tevisu re si naga, þisi na yam ve viavi re na, tevisu sina ga. ¹⁸ ?A narin aora naþa pisa ke ne, kana kinasia yara? !Pe tetol re nena kiena sitomena poli!"

¹⁹ Ana Yesu kilia sane sinemimin mesape meviun meraravan sur la nene tania, naga pisawal þesania, pisape "?Pona amiu apiyun ke sina ga pan amiu e lepas nen kiau visena lala yo? ²⁰ Pogaga, nevisa ve lelaga van amiu sanini, sane yoko amiu atagi, aloge viowagan ya naþa yoko lala akila van inu, ana yoko yeririna taþena lala na yomarava akekarania, aloge won vaþisi. Yoko sinemiu la ulen naloge viowaena vano-o, ana þisi na, nemali sina ga vetan marena, ana avisu inu sina, a yoko kila kiamiu naloge viowaena nene vilonia imi ve nalogewoena. ²¹ Naga sa ga pogos naþa sira mþena, naþa sa tol kana aora nena, mþena laea naga monar loge viowagania vano warlua. Ana pogos naþa þar pa na, pe sitoþal re si kiena naloge viowaena poli, ana naga pulen kekarena vanon kiena sisi tomtom naþa paeme mare ga pimi yomarava.

²² "Ana þisi na amiu ve sa ga nene narui. Nanagane na sinemiu la ulen nasineyeena keviu, ana siraunia in na neþalivin amiu si na, akilia akekara sina ga e pupia kekarena tai naþa taþatete yar tai lalua sina ga vetan amiu pogos tai. ²³ Ana e pogos naþa neimi neþalivin amiu, pona amiu asitom asape popon sa aviun sur ve moki vetan inu, ana taþatete ga, sur la nene pe navi-

unen re tan inu poli, akilia aviun mesmesun ga tan Ata ma e peni. Akilia aviun tania e ga e kiau kia, ana þisi na naga kilia taþan van amiu. ²⁴ Pimi tol nanagane na, amiu pe apiun re sur e kiau kia poli, ana siar ga nanagane na, sa aviunia e kiau kia, þisi na atolia, ana kila sinemiu ulen kekarena.

²⁵ "Pimi tol nanagane na, nepisa ke sur la pan amiu e ga e þakaiwa, ana aora pimi ke narui naþa ve nevisawan re si van amiu, nevisayu Ata ma e peni van amiu, nevisa plan meraravan sur punu ga van amiu.

²⁶ Ana e pogos nene, ve in re ga naþa neviun ke sur lala van Ata vanon amiu, ana amiu ga akilia aviun mesmesun vania e kiau kia. ²⁷ Amiu akilia aviun mesmesun ga vania, vanon naga pisu amiu ke naþa sinemiu sii inu, naga kilia ke naþa amlelaga e inu sane nepetan ma puna nepitom tano e yomarava nini. Suri nene kila sinena sii amiu paþisi, kekaran ga na yagoganen kiamiu naviunena lala.

²⁸ "Ana e lepas na lele naþa nepa ke ea, nekilia nevisa ga sa naþa nepisa ga þisi ne, sa naþa nepetan ma puna ne Ata nepitom e yomarava nini, ana þisi na nevetan si yomarava nini, nowasuþe si ma uþa puna."

²⁹ Ana mepisataþea, mesape "!Suþe, nanagane na ve ovisawan re si kioþa visena e þakaiwa lala! Pogos naþa opisa meraravan sur la sanene mepisu po paþisi.

³⁰ Memloge kioþa visena lala, mepisu kilia sane ko na okilia sur punu ga, pe kiamimi naviunena re si naviunena tan ko poli. Lelaga, nanagane na memlelaga mþarera sane pe lelaga, ko na opetan Ntewa opitom e yo nini."

³¹ Ana Yesu pisataþe la, sape "Ana yo. Pona amlelaga e inu pe lelaga? ³² Popon alelaga mþarera, vanon aora naþa nepisa ke ne, pimi ke narui, ana visae pere, pimi pa yo rui. E pogos nene, aþeþene amiu aliureure amiu, po amiu awasuþe amiu veve taaga sina e mþamiu uþa lala, taþatete tai sike si amio inu, yoko inu ga taaga nesike. Ana nanene naga pogaga pan inu, vanon nekilia sane inu, pe in ga taaga re nesike poli, ana Ata na amio inu lue ga. ³³ Nepisa sanene pan amiu vena ve sinemiu kurkur re, a vena ve aloge re viowa. Pe lelaga naþa kiamiu malena e yomarava nini, ulen ga naloge viowaena amio pog mþarera, ana in na netaulu pa naviowaena na yomarava nini rui. E kiamiu malena la e inu, yoko alual luen ga suþarena wo."

Pupia leniena kiena ne Yesu

17 Ana pogos naþa Yesu pisa pa visena la nene, sape len va arimana. Kira pa metava ma e peni, pisape "Ata, nekilia sane nanagane na kiau pog na loge viowaena pimi narui. Awis, ovisuar inu naruþa, vena kiau kia ve vito re tano, ana va metava, yoko inu mþena ga nekilia nevisirlua kioþa kia va metava.

² Nemlelaga sane ko na okila sanene, vanon omla pupia puriukawaena pan inu rui, vena neve suþen yeririna punu ga. Ana otaþan pan inu osape la naþa omli-gan la e limau, yoko nekilia netaþan malena naþa ve uro re pogos tai van la. ³ Ana mrapa na malena naþa ve uro re pogos tai naga sanini, naþa akilia ko, naþa

ope Ntewa taaga ga naþa pe lelaga, amio mña inu Yesu Kristo naþa omligan inu nepitom. ⁴In na nemligan ko nepitomin nakilaen kioþna kia ve keviu e yomarava nini, ana nemiyuþnaen mña sur nene pano-o þisi, naþa lavis netaulu yuþnaena la naþa sinoþnan osape nekila. ⁵Ana Ata, sineun nesape neviun sane sa nevaþnasu nesuþnalu si e maraþna, oliganu sina nemio ko ita lua teve suþen si naurarena nae ma e peni sa naþa tekila nanua pogos naþa tesii yomarava nini.”

Yesu mlenwo kiena nalogena lala

⁶Ana Yesu mlen mña, sape “Ata, e lepas na lala na yomarava nini naþa ko okilologia la ape kioþna, ko na otaþnan la panu, omligan la e luþmau, ana nekilia nevisa van ko nesape in na nepisayu ko pan la rui. Ana nanagane apuarar ke kioþna Visena Wa mñarera.

⁷“Lala apisuluþar pa rui sane sur wo punu ga naþa sike e inu, ape sane kioþna nalaena lala pan inu, ⁸vanon kioþna visena la naþa oþar pan inu, nepisalelein pan la, ana la atol punu pa rui, kila sane amlelaga mñarera asape in na nomolue pun ko nepitom, ko na omiilanu.

⁹“Nemlen pan ko nanagane, nomon nalenwoen yeririna punu ga na yomarava wetelu veraga ga, ana nesape nelenwo manene laa lala naþa otaþnan pan inu, komin apimi ape kioþna rui. ¹⁰La punu ga naþa ape kiau, ape kioþna, a la punu ga naþa ape kioþna, ape kiau, a lala naþa otaþnan la pan inu, ape purþes nen kiau naurarena.

¹¹“Ana nanagane na pimi tol pog naþa nevaþnas si pun ko, naþa sane ve nesu re si e yomarava nini, ana kieta yeririna la nene asuþmara ga. Ve sanene, Ata Wa, awis ovisuar la naþa otaþnan la pan inu, ouarar ruru la loyuþna e mratava pun ita, vena akilia aim ave taaga, sa naþa ita lua tepe taaga. ¹²†Pogos naþa nesuþna nemio la, nepisuar ruru la, nepuar ruru la vatanon kioþna kia. Nepisuar la pano-o la punu ga asu ruru mña amio inu, taaga ga naþa monar vetan inu, sa ga naþa Nasiriena Wa pisawalia, nane yar naþa pe sisi nakovioena.

¹³“Lavis ga nowasuþe puþna narui, ana nesape nevisa plan visena la nene pogos naþa nesike e yomarava nini wa, vena kilaen sane pupia kekarena naþa teke e inu nanagane yoko kilia imi ve keviu mña van li taþena la nene. ¹⁴In na nemla kioþna visena pan la rui, ana pogos naþa yeririna taþena la na yomarava nini apisu la, sinela karla paþisi. Nanene komin apim sane pe ape na yomarava re si po laa rui, sa naþa in na pe nepe nae re yomarava poli. ¹⁵Ana nemlenin la pan ko, pe nepiun re nesape oure plan la vetan yomarava, nepiun nesape pogos naþa asike yomarava wa, ko na yoko ovisuar ruru la, vena yar viowa nene ve kila kare la re. ¹⁶Awis ovisuar ruru la, komin la na sa ga inu, imimi mepe wolawa ga lala na yomarava nini. ¹⁷Nemlen mña sane ovian kioþna visena na lelagaena van la, vena yawawo kiela malena lala aim ave wa, ave kioþna ga ko ga taaga. ¹⁸Nemlen wo la sanene, komin sa ga

naþa ko na omliganu nepim e yomarava nini, þisi na in mña nemligan la ke avava sanene ea. ¹⁹Nemiawawo kiau malena wetelu pan ko vanon la, vena þisi na lala mña ayawawo kiela malena lala van ko ve lelaga.”

Yesu mlenwo li nalelagaena lala

²⁰Ana Yesu mlen mña, pisape “Ata, nemlen ke pan ko, pe nemlen wo re ga la nene poli, nemlen wo mña lala taþena naþa alelaga e inu vanon kiela visena la naþa pisayu inu. ²¹Nemie awis pan ko Ata, sane la punu ga nene aim ave taaga, maran taaga sane ita lua. Ko, ko na e inu, a inu na e ko, ana lala mña monar e ita, vena yomarava wetelu kilia lelaga sape in na nemolue puþna, ko na omiilanu nepitom tano. ²²Pupia naurarena naþa omla pan inu, nemla pan la, þisi na lala akilia aim ave taaga, sa naþa ita lua tepe taaga. ²³Ko na e inu, a in na e la, þisi na akilia aim ave taaga e sur la punu ga, ana pogos naþa yeririna na yomarava la avisuia, akilia sane pe lelaga ga, ko ga naþa omliganu nepitom, akilia sane sineþna sii la keviu sa naþa sineþna sii inu.

²⁴“Nanagane Ata, nepis maro sanene, sineun paþisi nesape la naþa otaþnan panu, yoko sirau akilia amio inu ma e leleta. Sineun nesape amionu vena akilia avisuveve pupia kiau naurarena nene, naþa ko na omla panu nanua sumo e nasiiena na yomarava nini, vanon ko na sineþna sii inu paþisi. ²⁵Ata, ko na ope wa a omesmes, ana yeririna taþena la na yomarava nini pe akilia ko re poli, ana in na nekilia ruru ko lue ga. Nekila sane nanagane na kiau nalogena lala akilia sane in na nepetan ko, ko na omligan inu nepimi. ²⁶In na nekila sane nanagane na, lala moki akilia ruru kioþna þelaga wo rui, ana yoko nekila va laa sane na wa, vena pupia sinesiena naþa sineþna sii inu ea kilia sike e la, a vena inu mña nemio la lue ga.”

Ana leniena kiena Yesu pan arimana maro ga e nene.

Atarar Yesu mñarera

Matiu 26:47-56; Mak 14:43-50; Luk 22:47-53

18 Yesu pisa plan visena la nene, mlen pae na, þisi na suþmalu sumon imimi nalogena la mepetan si Yerusalem, memial ga kolemalo mepito tano e þalu naþa Kitaron lepas na vano. Memial mepa metol narin los nen purolip lala naþa Yesu pa lue ga ea yam moki mña rui, ana mesu li mña yam plas ga ea.

²Lele nene na, Yutas taveve imimi memio Yesu mesuþna mepa ke ea nene yam moki rui, a naga kilia sape e pogos nene, imimi memio Yesu mesike e nene yo. Sanene na e pogos nene, naga pa pa sumo narui pisawal Yesu pan yar keviu la, ana la amiila kiela yar þasia asiraunia, ana naga sumon la apim e lele nene vanon Yesu. ³La naþa yerikawa kiena ne yar wa lala amio Varasi la amiila la, la nanene na þegas na mara nae Rom tai, amio þegas na yar na kiravawoen Yuþna Wa lala. Ana amial ke apimi amio kapi vivaga lala, amio kiela sur na mara lala. ⁴Apimi asape atarar Yesu, ana naga kilia ruru pa þisi rui sur la naþa yoko vim katenia, a pogos naþa pisu la pe milan re poli, pa ga

† 17:12 Yoan 13:18

naþa pitawe la, pis pan la, piunia sape “?E, amiu akale ke ai?”

⁵ Ana la naþa asuñal ga asuñma amio Yutas, yar na wilwilinwanen Yesu, ana apisatañea, asape “Imimi makale ke yar naþa Yesu, nae Nasaret.”

Yesu pisatañe la, pisape “Naga naþa apisa ke ne, in ke narui.” ⁶ Ana pogos naþa Yesu pisa visena nene pan la, amilania naþa kila la apuresula veraga, amloloru kar ga lala e porotano.

⁷ Ana yam si tai Yesu piun ke sina ga tan la, sape “?Amiu avisali sina ga, akale ke ai?”

Þisi na apisa ke sina ga, asape “Makale ke Yesu naþa nae Nasaret.”

⁸ Ana Yesu pisape “Sa naþa nepisa pa rui, in ke nanini narui. Ana visae amiu apimin inu ga taaga, popon atañan kiau la taþena nini akilia ava ga sanene, ve atol la re.”

⁹ Naga pisa sanene pan la, kila kiena visena tai pimi pe lelaga, naþa pisa lua mare ga e kiena leniena pan arimana, naþa pisa sanini, sape “E la naþa otañan pan inu, pe nekila pal re tai poli.”

¹⁰ Asuñma ga sanene, ana memilan ga naþa Saemon Pita þarlua kiena playu na mara, mligan ñene þarin yar tai kiena þarin yar wa lala, ana tetereria ga, telua kiligan yar nene lepas na þamarua. Yaru nene kiena kia Malkus.

¹¹ †Ana Yesu pisa pa Pita, pisape “Pita, osuan ruru si kioñma playu vito si e kana pias nen paos nena. ?Sanape, pe sinoñan re nowar ro e pog ñarera na loge viowaena naþa Ata nae ma e peni mla pan inu? Peraga, monar nowar ro e naþa!” ¹² Yesu pisa sa nene, þisi na yar na mara la, amio kiela na sumonena, amio nakiravawoena la na Yuñma Wa, apim atarar Yesu, apiar ruru limana luwoka, aþure apano.

Aþure Yesu pa e yo kiena Þarin Yaru Wa

¹³ Ana aþure Yesu pano, apa atol kove kiena ne Þarin Yaru Wa, ana suri na sumo naþa akila, aþure Yesu pa tol yo puna ne yermarua nene Anas. Anas nene naþa sumo na naga pe Þarin Yaru Wa, ana naga sike e yo nene wa amio Þarin Yaru Wa viu, komin Þarin Yaru Wa viu nene naga talopa amio narina naþa sira. ¹⁴ ††Yaru nene kiena kia Kaeþas, a naga naþa nanua sumo, pi-sawal mrapa tai pan li nasumonena kiena le Yu lala. Naga sape visae avisu sane monar aweñar yar ve taaga vena tamaliaen malena kiena yeririna la ve moki, naga kilia tañan van la vena akila ve sanene na woga ga.

Navisawan þesanena kiena ne Pita e Yesu

Matiu 26:69-70; Mak 14:66-68; Luk 22:55-57

¹⁵ Sanene na aþure Yesu apa e lepas naþa Anas sike ea, ana e pogos nene, imimi lua Saemon Pita mesir-aun la. Inu nemio yermarua Þarin Yar Wa na sumo nene, imimi lua mepe erau, þisi na atañan inu nepa loyuñma siraun Yesu, ana apisaluþar Pita asape

taþatete imi loyuñma. ¹⁶ Asape naga monar suñmalu ga suñma e mratava vanua, ana pogos naþa nepisu sanene, neþasuþe si nepa nepis pan sira ñee na yuñmaena kiena yar keviu nene tai, naþa suñmal sike e mratava. Þisi na sira nene tañan sape nekilia noure ñena Pita imi loyuñma. ¹⁷ Ana pogos naþa Pita pimi ke loyuñma, sira naþa pisuia ana piun tania, sape “?Ana ko ñena nalogena tai kiena ne yar nene, ne?”

Pita mloge, þisi na miila, pisatañe kotalia ga, sape “E, peraga.”

¹⁸ Þisi na Pita pisa yar na yuñmaena la amio nakiravawoen lala akila kap tai na kilamemego, asuñal asu-vivia ategania, ana naga pa lavisin la, naga ñena tega-nia.

Þarin Yar Wa na sumo nene Anas piun naviunena la pa Yesu

Matiu 26:59-66; Mak 14:56-64; Luk 22:66-71

¹⁹ Amligan Yesu suñmal e marana ne yermarua Þarin Yar Wa na sumo nene Anas, ana naga piun sur la moki petania. Naga piun tan Yesu sanape e nalogena la naþa amlelaga ke e naga, a piun ñena e lepas navia-nena la naþa pianlania. ²⁰ Ana Yesu pe pisa re sur mok pan poli, ana pisa ruru ga pania sape “Sur la naþa nepian la ke ea, in na pe nekila vinaun re poli, ana nepisa plan ke ga e yometava merarava pan yeririna punu ga. Nepian lue ga kieta le Yu lala e yuñma na lotuena, pona e Yuñma Wa, ana lala moki amiyagogan inu silaga. ²¹ ?Ve sanene na, komin ya ne opiun tan inu, osape nepian la sanape? Visae sinoñan osape okilia, popon oviun tan la naþa amiyagogan inu lue ga. Lala akilia ruru ga ne.”

²² Ana pogos naþa Yesu pisa visena nene, yar na kiravawoen tai naþa suñmal ña lavis puna, mloge sane Yesu pisa kare ke yerkawa nene, þisi na mliapa Yesu, pis pania, sape “Ei, ositom osape po ne opisatañe kieta yar wa e visena na sanene? !Ovisuar ko!”

²³ Þisi na Yesu pisatañe pania, pisape “Ositomveve ruru li kiau visena. Visae nepisokan, popon ovisawal e maran yeririna la nene, okilia ovisave nepisokan sanape. Ana visae pe nepisa re sur tai naþa piowa poli, vanon ya ne omlipa inu?”

²⁴ Ana þisin nanene aþure Yesu, naþa limana la apiar ruru ga sike ga wa, amligan lepas nene puna ne yermarua Anas, aþure apa e kumali kiena Þarin Yaru Wa Kaeþas, vena naga kila kotena vania.

Navisawanen na lua kiena Pita pa kiena Suþe

Matiu 26:71-75; Mak 14:69-72; Luk 22:58-62

²⁵ Ana Saemon Pita suñmal suñma amio la naþa asike atega ke kapi wa, ana la apisu kilia li ña naga, apiun asape “?Sanape, pona ko ñena ope nalogena kiena ne yar nene tai?”

Ana naga pisawoia, sape “Peraga, in na pe nepe kiena re poli.”

²⁶ Pita pisatañe sanene, ana lala yar tai naþa asuñal asike ne, naga pe yar tai na yuñmaena kiena ne Þarin Yar Wa, naþa naga pe namratava tai puna ne naga

† 18:11 Mat 26:39; Mak 14:36; Luk 22:42 †† 18:14 Yoan 11:49,50

naþa Pita telua kiligana komþasa. Ana naga m̄areran manene laa sane naviunen si tan Pita, sape “?Ko na pe ope kiena re poli yo, ana in na nesitom sane nepisu ko amio naga gare pun purolip la rui?”

²⁷ Ana Pita pisaluþar m̄arera sina, piro yam telun narui sape pe kilia re Yesu poli, ana e nena e aora nene, amloge lakaporo kokoreko.

Aþure Yesu pa suñalu e marana ne yerkawa nae Rom nene, Paelat

Matiu 27:1-2,11-14; Mak 15:1-5; Luk 23:1-5

²⁸ Ana kolulag wa ke ga wa, pe yo-merarava ruru re poli wa, ana Kaeþas pisi pa Yesu pano þisi, ana aþure si naga apetan yo nene, apa e pulkumali kiena ne Paelat, pupia yar keviu nene naþa le Rom la apisirlua naga suñalu ve suþen purvanua kiena ne le Yu lala.

Ana pogos naþa apim lavisin kiena pulkumali, nasumonena kiena ne le Yu lala asitoñal asape amlon yuñma nene, sane visae ava loyuñma ea þisi na kila la aim sane ve ayekiki re sina e marana ne Ntewa, taþatete ayakol e kinanena na Pãþagena na Sitoñalen na Tamaliaena. Sanene, vanon sur nene, aþure Yesu apim asuñalu ga asu vanua, pe apa re loyuñma poli.

²⁹ Þisi na apisawal pan Paelat, ana naga pimi pisu la vanua, piun tan la, sape “Pogaga, ana amiu avisawal li sane yaru nene kila ya ne piowa, nane aþure pimi suñal sike e marau kolulag wa ke sanene.”

³⁰ Ana apisatañea, asape “Yerkawa, mekilia mevisa van ko sane yar nene, pe yar na kilaen ve woweena þisa! Visae peraga na, taþatete moure imi pun ko.”

³¹ Ana Paelat pisape “Visae sanene, amiu ga akilia ava ala nakoarena ya naþa mesmesun kiamiu navisaluaena vania.”

Ana nasumonena kiena le Yu la apisa pania, asape “E kiamimi navisaluaena, mekilia meliþere naga sape akove moñar naga, ana nanagane na navisaluaena nae Rom pisawo imimi sina, sape ve mekila re ve sanene. Ko ga taaga, yar keviu kiena ne þarin suþe na e Rom, okilia okila, okilia otañan osape ala nakoarena na marena vania ma e laki torovia.”

³² †Ana pogos naþa apisa visena nene pa Paelat, la amninue ga, ana la akila ke visena kiena Yesu tai nanua sumo pimi pe lelaga. Nanene komin naga pisawal pa kiena marena rui, pisayu ruru mesmesun nena ya naþa le Rom la akila ke, naþa awear yaru pa e laki torovia.

³³ Ana Paelat sinenan sape vis towe re amio Yesu lalua ga, pa si loyuñma e kiena kumali, pio Yesu sape va puna. A lala akila Yesu pa loyuñma, Paelat piun petania, sape “Sineun nesape ovisa ruru van inu. ?Ko na Þarin Suþe kiena le Yu la lelaga, po pere?”

³⁴ Ana Yesu pe pisatañea mesmes re pan poli, ana naga pisatañea e naviunena tai, sape “?Kioñma naviunena nene, opiun ruru ga ne, pona opiun ke pan inu vanon ya naþa omloge lala taþena nene apisalele kare in ke ea?”

³⁵ Þisi na Paelat pisatañea, pisape “Aulai, nemninue ga amiu le Yu lala, in na pe amiu re tai poli. Nekilia ga sane kiamiu yeririna lala amio yar keviu kiena kiamiu yar wa lala, aþure ko opimi vena neliþere ko. Sanene na, nesape nekilia ga nesape omiyuñmaen ya ne naþa la apisu pe mesmesu re poli?”

³⁶ Ana Yesu pisatañea, sape “Sinelan asape oliþere inu, vanon la pe sinelan re neve suþen la poli. Ana kiau nasuþenena pe sa re nasuþenena na yomarava nini poli. Kiau yeririna lala pe akila re mara amio la naþa apimi atararnu rui, vena ve neva re e limana ne kiamimi li kawa le Yu la. Imimi pe mepe yaru na kilaen re mara sanene poli, vanon kiau nasuþenena pe pe na yomarava re nini poli.”

³⁷ Ana Paelat pis pania, pisape “?A, ana nemloge opisayu ke kioñma nasuþenena, sane ko na ope þarin suþe pa tai rui, po peraga?”

Ana Yesu pisape “Nagane e! Otol ruru pa þisi ne, sane opisa ne. In na nepim e yomarava nini, nepaeme ea, vanon sur ga nene, a nepimi vena nevisawal sur na lelaga lala van kiena yeririna lala. Yar naþa suñalu se e lepas na lelagaena, yoko yagogon ruru kiau visena lala.”

³⁸ Þisi na Paelat piun ke sina ga petania, sape “Ana ane kilia, nalelagaena naga ya ne?”

Paelat sinenan sape tañan ga Yesu va si sanene

Matiu 27:15-31; Mak 15:6-20; Luk 23:13-25

Ana pogos naþa Paelat pisa pa visena nene, suñalu pa sina ga vanua, pisawal pan le Yu la naþa asuñalu asike vanua, sape “Yar naþane, nepisuveve pa naga rui, pe neñal re nenaga narin sur tai piowa teke e naga. Popon sane naga va sina ga ve sa ga nene. ³⁹ Ana visae amiu asitoñal ke e kas punu ga, e þãþagena la nene, nepure ke amiu yar tai naþa sike e yuñma nakoarena, netañan naga imi si pun amiu ve sa ga nene. Ana nepisu sane e kas nini na, popon sa netañan yar nene, kiamiu Þarin Suþe amiu le Yu lala, iñtasu pun amiu sa ga nene.”

⁴⁰ Naga pisa sanene, ana la pe akekaran re poli, api-on m̄arera, asape “Pere, peraga, pe sinemimin re yaru nene poli. Otañan taþena nene Pãnaþas imi van imimi sina.” Pãnaþas nene naþa asape, naga pe le Yu tai naþa sumo naga pepeyu pa le Rom lala.

Paelat tañan sape awe Yesu

19 Ana Paelat sitom ke sape kila Yesu molue sina ga, ana yerkawa kiena ne le Yu lala añareran naþa apisaluþaria. Ana Paelat sinenan sape kila suri tai naþa akekaran naga vanonia, ana pisape kiena yar na mara lala awe li naga sumo wa. ² Þisi na yaru na mara la aþure naga pano, aþar nonos nen kilsirilili, aþan ruruia, amiyen te þarina, sane karo na þarin yar keviu tai. Ana aþar pupia kulkota wo tai naþa memaena sane kulkota m̄ana ne þarin suþe, amiyen ea. ³ Ana la peve taaga apivim ke lavisinia, apisa kare ke naga, asape “!Þarin suþe kiena le Yu lala, o! !Mepatanon ko!” Apisa visena nene pania, amlilipa ke marana.

† 18:32 Yoan 3:14, 12:32

⁴ Ana siraunia, Paelat pa sina molue puna li kerkeviu kiena le Yu la naþa asuñal asike vanua wa, pisawal pan la, sape "Pogaga, nanagane na sineun nesape amiu avisuluþar naþa neñal re sane yar nene, pe naviowaena tai to re e naga poli, ana nanagane neli-gan si iñasu van amiu." ⁵ Naga pisa pa sanene, þisi na Yesu pimi vanua, suñalu se marala, þarar karo na nonos nen kilsirili e þarina, amio kulkota naþa amiyen ea. Ana Paelat pisa pan le Yu la, sape "Nagane, kiamiu yerka wa ne nanene!"

⁶ Ana li kawa kiena ne yar wa lala, amio li nakirawoe-na lala na Yuñna Wa, pogos naþa apisuluþar sur naþa Paelat sape kila, pe akekarar re nena poli, apion ke, asape "Awear mare e lak torovia! Awear mare e lak torovia!"

Ana Paelat taþatete taulu la narui, þisi na tañan ga, sape "Pogaga, e nakirawaena kiau, yar nene pe kila re nena napiowaena tai poli, ana visae amiu sinemiunia, amiu ga aure naga, ava awear naga e lak torovia."

⁷ Ana pogos naþa amloge, pe akekarar re poli, asape "Peraga yo! Okilia rui osape taþatete mekila ve sanene. Ana lelaga, popon yar nene mare, vanon naga kilaro kiamimi navisaluaena. Naga miyeluar ke naga pa lue ga metava, sape naga pe narina ne Ntewa. Ana ko ga narui okilia okila mare."

⁸ Ana pogos naþa Paelat mloge visena nene, pupia marauena tai pan si naga, sitomveve ke sina ga sape Yesu naga pe yar na sanape, ⁹ þisi na pa si loyuñna e kiena kumali, pisape Yesu imi, piun tania, sape "Ko, kioñna yo wawa nape?"

Naga piunia, ana Yesu pis re poli, pe pisa re sur tai pan poli.

¹⁰ Þisi na Paelat sape "Ei, ve ovis re sanene, ko ga oki-la kare ko ke si ne. Popon ovisa sur tai van inu, vanon in ke narui, teke e inu nakilaen sur ya naþa sineun ne-sape nekila van ko. Visae sineun nesape omolue sina ga ve sanene, nekilia nekila, pona visae sineun nesape omare e laki torovia, nekilia nekila. Ko okilia ñna sur nene yo?"

¹¹ Ana Yesu naga pis narui, pisa-tañea, sape "Pona sanene yo, ana a ne tañan sur nene pan ko sape okila ve sanene? Visae Yar Keviu na mava ve tañan re van ko, ko na taþatete okila sur tai van inu. Visae ovisa osape nemare, na nene kioñna napiowaena tai narui, ana naga naþa mligan inu e lumoñna, naga kila piowa manene laa, nanene kiena pupia mlamulena viowa tai nene."

¹² Ana pogos naþa Paelat mloge Yesu pis sanene, na-ga þaryo ñmareran ke sinenan sape ligan Yesu va sina ga, ana li kawa lala kiena le Yu la apion sina ga, asape "Yar nene miyeluar ke naga pa metava, sape pe þarin suþe tai, sinenan sape kila naga to metavan kioñna yerka wa nene Þarin Suþe Sisa. Sanene na, visae ko oli-gan va ga sanene, okila ke yuñnaena tai naþa þisi na Sisa ve kekarar re, yoko kovenlua ko e kioñna yuñnae-na nene."

¹³ Apisa sanene, kila Paelat kiena sitomena peve lua sina ga, þisi na kila aþure Yesu molue pulkumali pimi

vanua. A þisi na pa totano metava e kiena lele na naliþereena, naþa apio asape Kilavaru Yotop, naþa le Yu la apio asape Kapata. ¹⁴ Ana e pogos nene, pimi tol kolpae rui, nanene e legiena na kilaruruen sur punu ga na legiena na peni naþa pe pupia legiena na Þaþa-gena na Sitoñmalen na Tamaliaena.

Ana Paelat totano ke pa metava rui, kiiar Yesu e marana ne yerka wa kiena ne le Yu lala naþa asuñal asike tano ne, sape "Naga ke narui, pe pupia kiamiu þarin suþe!"

¹⁵ Ana la amon ga, añnañagawoia keviu, asape "Au-relua vano! Asuar metava e lak torovia, aweñmaria!"

Þisi na Paelat pisatañe pan la, sape "Ke! Sanape, amiu sinemiun asape nekila aweñmar kiamiu þarin suþe nene?"

Þisi na li kawa kiena yar wa lala apisatañea, asape "Ane pisa sape naga pe kiamimi þarin suþe? Yar keviu Sisa naga taaga pe kiamimi þarin suþe."

¹⁶ Pogos naþa Paelat pisa añarera laa sanene, þisi na naga tañan ga Yesu pan la narui, mligan naga e li-mala vena asuar e laki torovia, sa ga naþa la sinelania.

Asuar Yesu e lak torovia

Matu 27:32-50; Mak 15:21-37; Luk 23:26-46

¹⁷ Paelat mligan Yesu e limala, þisi na aþurelua naga pano. Pogos naþa apa ke narui, akila naþa Yesu kus ke sina ga kiena lak torovia, ana la asumonia apa atol narin kunus naþa kana kilavaru ne sane puriu na þarin yaru, naþa apio e visena nae Epru, Kolkota. ¹⁸ E yo ne nanene narui asuar Yesu e laki torovia, amio ñna yar la lua, tai e lepas komþasia, a tai e lepas komþasia, a naga mon ga likan lalua.

¹⁹ Ana visena kiena Paelat tai, naga sape yoko asiria visena tai, asuar e lak torovia metavan þar Yesu, naþa sape "Yesu nae Nasaret, Þarin Suþe kiena ne le Yu lala." ²⁰ Visena nene asiri e visena la telu, Epru naþa kiena le Yu lala, Latin kiena le Rom lala, a Krik kiena le Kris lala, añnear mon metava e lak torovia kiena Yesu. Yo naþa lak torovia nene sike ea, lavisin ga pulkumali, ana yeririna la naþa amial ke aþaro e yo nene apisu visena nene apuloia. ²¹ Ana yar keviu kiena yar wa kiena ne le Yu lala pe akekarar re visena nene poli. Apisawal pa Paelat, asape "Yerka wa, ko na opisa osape asiri sanene sape 'Þarin Suþe kiena le Yu lala,' ko opisa pe memes manene re poli. Sinemimin mesape avilopu sina, asiri ve sanini, avisave 'Nanene, pisa sape naga pe Þarin Suþe kiena le Yu lala.' "

²² Ana Paelat pe sinenan re poli, sinenan sape toñna ga ve sa naþa pisa, þisi na pisa memes ga pan la, sape "Sur naþa nesiria, nesiri pa narui."

Yar na mara la amlieure kulmrae ñna ne Yesu e la

²³ Li na mara la añnear Yesu amio la lua nene e kiela laki torovia lala, þisi na apa ruru la. Yar na mara la nene la vari, ana aþarar kulmrae ñna ne Yesu, apisayuia, asape aliieure e la þegas ve vari, tai kiena yar tai, tai kiena yar tai, sanene. Amlieure ñna sanene pano-o, tol pupia kulkota ñna ne Yesu, ana

amon vitol wowaena e lepas ve vari, vanon kulkota nene pe kana lele na yakolen re poli, amiyuřmaen ga e pupia kinas nen kulmrae taaga. ²⁴ Vanon sanene, apisasa si pan la, asape "Piowa nařa tevitola kare kulkota nene, yoko telili ga řmapilania."

Ana la amninue ga, akila ke ga mesmesun visena na yauena tai e Tus na Yauena Wa Lala na susumo rui.

Visena nene pisa sanini, sape

"Amlieureure řmau kulmrae lala e la, amlil řmapila vanon řmau kulkota."

Yauena 22:18

Visena nene pisa sanene, mesmesun ga ya nařa li na mara la akila.

Yesu pis pa anena

²⁵ Yesu tamalele řmeke pa metava e kiena laki torovia sanene, ana e la nařa asuřmal asike lavisin apisu ke e pogos nene, sira la vari. La nene, anena Yesu, amio anena na ve tokak tai, amio Maria nařa wona na yerřmene kiena kia Klopas, amio Maria nae Maktala. ²⁶ Ana Yesu kira pito tano, pisu anena, pisu inu řmena, nařa sane imimi lua mepe puruvi, nesuřmal nesike lavisinia, ana pisayu inu pan anena, sape "Sira marua, naga nene na pe naruřma narui." ²⁷ A pis řmena pan inu, sape "Naga nene pe anořma narui."

Ana siar e pogos nene nepure sira marua nene pam momalio ke uřma řmau, nepisuar ruru naga sane pe aneu.

Yesu mare

²⁸ Yesu mloge ke piowa metava e lak torovia pano-o pisuluřar sane kiena yuřmaena punu ga řisi narui, řisi na pisawalia sape "In na moto karnu." Nanene pe kiena visena si tai nařa pisa ana kila visena tai na Tus na Yauena Wa Lala pimi pe lelaga.

²⁹ Ana pogos nařa amloge sape moto karia, amla lumlum, aputon e řmala kuruta na munen tai nařa řmeke e pialo tai, amiyurar e laki tai, akian pa metava tol gona ne Yesu. ³⁰ Akian pae, ana kuruta na munena nene kee pa gona řisi, ana pisawal visena tai, sape "řisi narui." Ana pogos nařa pisa pae visena nene, telan řarina pito tano, tařman ninuna pano, pure maron kiena yalua, mare.

Amiyurře mrařanena ne Yesu

³¹ Pogos nařa Yesu mare, naga kolpae e legiena na kilaruruen sur punu ga na řařagena na Sitořmalen na Tamaliaena. Sanene, legiena na peni, naga pe pupia legiena na řařagena nene, ana e legiena nene, tařtatete atol tas nen yar mare. Nanene kila sane yar keviu kiena le Yu lala sinelan asape monar akus plan tas nen la telu nene sumon nařa mrae vato tano. Ana amaraun řmena asape sa řisi la telu nene pe amare ruru re poli wa, řisi na amligan visena pa puna ne řaelat, apiunia asape aweroro lala lala vena amare vilaga. ³² řisi na řaelat tařmania, ana kiena yar na mara la apa ařero lan naga nařa asuar e lak torovia lepas tai, řisi

na akila pan tařena. ³³ řisi na apanon vena akila řmena va Yesu, ana apisu nařa naga marřantop pa rui, ana pe akila re si pan poli.

³⁴ Ana lala yar na mara tai kus kiena kalie, miyurře mrařanena ne Yesu, susun pano-o apisu pupia kuruta amio wii pinin molue pito tano. ³⁵ Ana sur nene pe lelaga kemua pařisi, vanon nepisu e kilamarau, nekilia nesape pe lelaga, řisi na nesape nevisawal van amiu, vena amiu řmena alelaga ea asape sur nene pe lelaga ga. ³⁶ Sur la nene molmolue sanene vena kilaen visena la na Nasiriena Wa na susumo la aim ve lelaga ga. Visena tai nařa pisa sanini, pisape

"Pe puriu na yepena re nena tai poli nařa yoko worovia,"

Yauena 34:20

³⁷ řa tařena pisape

"Amiyur kare naga, řisi narui na asun avisusu řma naga."

Sek 12:10

Ana řelaga na marena kiena ne Yesu naga sa ga nařa visena la nene apisawal na konua konua rui.

Amligan tasnena ne Yesu e kana puluve

³⁸ řisi na pupia yerkawa kiena ne le Yu la tai, kiena ki Yosop, nae pulkumali nařa Arimateia, naga pe nalogena tai kiena ne Yesu nanua řma rui, ana kilawan ke kiena nalelagaena komin mamaraun ke li kawa tařena lala. Ana pogos nařa kiena Suře mare pae, marauena nene kovio, pa puna řaelat, piun tasnena ne Yesu. Ana řaelat tařmania, pa kuslua tasnena ne Yesu petan lak torovia. ³⁹ řa Ana yar tařena tai nařa amio Yosop e pogos nene, naga Nikotimas nařa nanua tapolou ga pimi puna ne Yesu kolemalu tai vena sun amio. Ana Nikotimas nene naga pimi e pogos nene, řar řmena sur la na liluaren tasnena ne Yesu, amio pupia pias nen sirveve na ponotaninu tai, nařa kana kilo miyuve lualima yam telu [30]. ⁴⁰ řisi na akus tasnena ne Yesu, apiar e kulmrae yuwowo lala, amio ponotaninu la nene, sa nařa le Yu la amiyuřmaen ke e kiela marena lala. ⁴¹ Amlular pae naga, ana lavisin ga e nařa ařnear naga e laki torovia, lokove tai mořma ga, ana loyuřma e lokove nene puluve viu tai řmeke ea, nařa atemare ga na wa vena liganen tas nen yar mare va ea, ana pe tai pa li re e poli wa. ⁴² řisi na amligan tasnena ne Yesu mon loyuřma e nene, vanon apisu pog řarovia, lavis legiena na kilaruruena sur punu ga řisi, ana pogos nařa sa mrae vato kovio, Legiena Wa siaria.

Puluve korena ga řmeke narui

Matiu 28:1-8; Mak 16:1-8; Luk 24:1-12

20 Amligan tasnena Yesu řmene puluve nene, řisi na mořma pano tol legiena řesia na wik tařena. Ana sira la řasia, sane Maria nae Maktala lala, asuřmal kolulag wa ke ga wa, amial malo ga apam e puluve.

Ana pogos nařa apam ke lavisi, amilan nařa apisu pupia kilavaru pe mono re si e pulus nen puluve poli, amelilivin lua pae rui pa řmeke ga yepasia. ² Ana pogos

† 19:37 Nakilol 1:7†† 19:39 Yoan 3:1,2

naþa Maria pisuia, pilon sina ga kiriri pimi, pisu Saemon Pita amio inu, inu naþa imimi lua Yesu mepe sa ga puruvi ga lala, pisawal pan imimi lua, sape “!Aulai, tasnena ne Yesu kovio! Akuslua kom ko yo tai, memninue ga sane mēke pe narui.”

³ Imimi lua memloge, mesuñalu, mepa iroro ga ma puluve. ⁴ Imimi luwoka mekirir ke mepavin, þisi na nemiyuve Pita, nepa netol þesan yo nene, a Maria taveve imimi lua, naga mēna pimi sina. ⁵ Nepa netol puluve, nepa lavisinia nekira pa loyuñna e lele naþa amligan tasnena ne Yesu mēne ea. Þisi na pe noñal re si Yesu poli, nepisu ga kulmrae la naþa amlular tasnena ea, akekapili ga sike sanene, ana pe nepa re loyuñna poli. ⁶ Ana pe piavi re nena ga Saemon Pita siraun inu pam, naga pa loyuñna e puluve. Pisu kulmrae la naþane, sa ruru ga naþa amlular Yesu e nanua yemlagi nakoneva. ⁷ Ana tawol tai naþa apiar e þarina Yesu, naga pe to re amio kulmrae la poli, akawe ruru si naga taaga teke.

⁸ Pita pisuveve ke sur la ne sanene, ana inu mēna nepa loyuñna nepisui. Imimi lua mepisu veve ke sanene, mekilia ga narui, memlelaga mesape Yesu suñal si taulu marena rui, lelaga na lelaga.

⁹ Sumo, imimi nalogena la pe mesitom re mesape þisi na ve sanene poli, vanon pe mekilia re naþa Nasiriena Wa la apisawal ke rui asape kieta Navisaarena monar mare, siraunia mal sina. ¹⁰ Nanua na memninue ga, ana nanagane imimi lua nene mepisu e kilamaramimi. Mepisu mēna sanene pano-o, þisi na moþasuþe si uñna.

Maria nae Maktala pisu Yesu

Matiu 28:9-10; Mak 16:9-11

¹¹ Imimi lua moþasuþe si uñna, ana Maria suñal ga suñna e pulgon puluve suñna ga, wamarana mlalau ke. Naga tag mēna sanene pano-o, þisi na kira si pa e puluve, ¹² milan si navisi lua, amiyen kulmrae naþa miyuwowo paþisi, atotano ateke metava. Tai totano e naþa sumo amligan þarina Yesu pa ea, tai totano e naþa lana la pito ea.

¹³ Þisi na lalua apis pa Maria, asape “?Erau, ko otagin ke ya?”

Pisatañe sape “Akuslua kiau Suþe kovio, nemninue amligan mēke pe narui.” ¹⁴ Naga pisa pa visena nene, þisi na kirawele sina, pisu yar tai suñalu sike na. Pe pisuluþar re poli, ana Yesu ke narui.

¹⁵ Þisi na Yesu mēna piun tania, sape “?Erau, ko otagin ke ya? Okale ke a ne e nini?”

Ana Maria sitom mape yar na yuñna ga nae e nene, pisatañea, sape “Yarkeviu, visae ko na okuslua naga petan e nini, awis, ovisawal van inu e nape naþa omligan tasnena mēke ea. Sineun nesape neva nekusia, neligan ruru sina mēke e lelana.”

¹⁶ Siraunia Yesu pio Maria, pio kiena kia, sape “!Maria!”

Naga mloge, pilonia, pisuluþar sane Yesu, pa lavisinia, pio e kiela visena, sape “!Raponi!” naþa kinas nen visena nene “Navianena.”

¹⁷ Þisi na Yesu pisa pania, sape “Maria, toko, ve otolnu re sanene. Inu taþatete nesu e nini, komin pe neþasuþe re metava puna ne Ata poli wa. Ana popon ko na owasuþe si puna ne kieta puruvi lala, ovisa van la osape nepisa sanini, nesape nanagane, nepa ke si metava puna naga naþa pe arimau, a pe arimamiu, naþa pe kiau Ntewa, a pe kiamiu Ntewa.”

¹⁸ Siraunia Maria nae Maktala nene kila sanene, þasuþe si pu imimi nalogena lala, pisawal, pisape “Nepisu Suþe e kilamarau,” a pisayu pan imimi e sur la naþa Yesu pisa pania.

Yesu mñalivin kiena nalogena lala

Matiu 28:16-20; Mak 16:14-18; Luk 24:36-49

¹⁹ Ana e legiena þesia na wik ke nene wa, ko yepekilavi, imimi nalogena la mesike lele taaga loyuñna e yo naþa metapolou ke ea. Mekiar ruru mratava lala, vanon memmaraun ke mesape sa þisi yerka kiena le Yu la sinela kar imimi mēna, sa naþa sinela kar Yesu rui. Mesuñna sane na, veraga ga, Yesu mñalivi pimi suñal likan imimi, sape “!Suñarena sike amio amiu!”

²⁰ Naga pisa sanene, þisi na pian lologia imimi e lepas na mrapototo la naþa e limana amio pupia piakapila naþa e mrañanena. Mepisui, ana pogos naþa mekilia mesape naga Suþe nene, mekekara na mekekara.

²¹ Pisa ke sina ga pan imimi, sape “!Suñarena sike amio amiu!” A miakol ke sina ga, sape “Sa ga naþa kiau Ata miilanu vena nekila kiena yuñna, ana inu towe neiila amiu re vena akila sanene.”

²² Siraunia, miyu yalua pimi e imimi, sape “Amiu atol Ninuna Wa. ²³ †Yar a naþa visae amiu aviewoia vanon kiena mlamulena viowa, yoko naviowaena nene kovio vetania, ana yar a naþa visae amiu ve aviewo re vanon kiena mlamulena viowa, yoko naviowaena nene to lue ga e naga.”

Toñas pisuia, mlelaga

²⁴ Ana pogos naþa Yesu mñalivin imimi, imimi yaru tai pe su re poli, naþa Toñas Kaora. ²⁵ A suraunia, mepisu naga, mepisawal pania, mesape “!Suþe mñalivin imimi, mepisu naga rui!”

Ana naga pe mlelaga re e poli, pisape “Peraga, in na monar nevisu e kilamarau. Visae ve nevisu re piakapila na mrapototo e limana, netol e mrasilmou nini, a visae ve neligan re luñau nini e piakapila e mrañanena, yoko taþatete nelelaga nesape naga mal sina ga.”

²⁶ Toñas pisawal kiena sitomena nene, þisi na wik tai þaro pano, mesike si lele taaga e yo naþane. Ana e pogos nene Toñas mēna mesike memio, ana akiar mratava la mñarera, þisi na Yesu pimi mñalivin imimi yam si tai, sape “!Suñarena sike amio amiu!” ²⁷ Ana pis pa Toñas, pisa pania sape “Luñau na nini, okian mraslumōña, otol luþaria. Mrañaneu nanini, oligan lumōña te ea. Ve ositom þele re sina, oviawa mñarera e inu.”

²⁸ Toŋas mloge na kira pisu Yesu, pisataŋhea sape “!Kiau Suŋe, ko ope kiau Ntewa!”

²⁹ Ĵisi na Yesu pisa pania sape “?Sanape, opisunu ana omlelaga e inu? Nanene naga po, ana pupia navisa ru-ruena sike e la naŋa pe apisunu re nena poli wa, ana amlelaga ke pa e in rui.”

Visena maro tai

³⁰ Sur la moki naŋa Yesu kila, nesiri plan pa e tusi nini rui, ana naga miyuŋaen ŋena kile taŋena la moki e maramimi naŋa pe nesiri plan re poli. ³¹ Ana visena la punu ga naŋa asike e tusi nini, ve naiila amiuena vena alelaga asape Yesu naga pe Navisaarena, pe narina ne Ntewa na lelaga. Ana kiamiu nalelagaena e kiena kia nene, yoko ve kiamiu mrapa na tolen malena e naga.

Yesu ŋalivin sina kiena nalogena la olua

21 Ana siraunia, imimi nalogena la ŋasia mesuŋa garo pupia lapa na garo Taepirias, pona Kalele, ŋisi na Yesu pimi ŋalivi. ² Imimi naŋa mesike e pogos nene, Saemon Pita, Toŋas Kaora, Nataniel nae pulkumali naŋa Kana ma Kalele, inu nemio olai na sumo Semes, amio sina imimi lua. Ana navaemeena kiena ne Yesu pan imimi e pogos nene sanini.

³ †Susumo na Saemon Pita pisawal, pisape “Aulai, in na neva neure lilivi metava narui.”

Ĵisi na mesuŋalu mepisape “Poga, ita punu ga.” Ĵisi na mepatove mokus waa mepa mokuan lilivi. Mesuŋa e sive pano-o yemlagi, ana pe metol re nena ika tai.

⁴ Ana pogos naŋa yemlagi merarava ruru ke narui, Yesu patom su ura e nene, ana mepisu sane sa ga yar tai ne sike ne, ana pe mepisuluŋar re poli mesape naga ke narui. ⁵ Ana Yesu pion pan imimi, piunia sape “?Naruu lala, aŋar ŋa ika laŋasia, po pere?”

Ĵisi na mesape “Peraga rui.”

⁶ ††Ĵisi na pisa, pisape “Pogaga, akila sanini. Ava akuan si lilivi, ana ve akuan re si sa naŋa akuan ke ne, aluŋarli va e lepas na ŋamarua sumo wa, ana nekilia nesape yoko atol ika ŋasia.”

Ana pe mepisu kilale re poli wa sane Yesu na pis ke ne, ana mepa meluŋar lilivi sa ga naŋa naga pisa. Ana veraga ga pulen ga ika na ika, ana pogos naŋa mesape mourelua va metava meŋure ŋele ga, pulen manene la ika lala.

⁷ Ĵisi na mepisu kilale narui mesape Yesu, ana inu naŋa imimi lua Yesu sane mepe puruvi, nepisa pa Saemon Pita, nesape “Pita, ovisuia, Suŋe naŋa!”

Pogos naŋa Pita mloge sane na, suŋalu veraga, miyen sina ga ŋana kulkota, pula tano e sive, miye pa ura. ⁸ Pe mesu re perinan ura poli, sur sane tasme ponotia taaga ga [100], ana Pita sumon imimi mokus waa mesirau mopure yalolog ke lilivi naŋa pulen ika.

⁹ Ana pogos naŋa mepim ura, mepisu kap tai moŋa ga, naŋa amlega ika ŋasia e mopulusia, mepisu narin kilaparavi laŋas manoa ruru pa sike rui. ¹⁰ Ana Yesu

pisa, sape “Ika la naŋa amiu aŋar ga na wa, awar ŋas vam ve kata.”

¹¹ Ana Saemon Pita pitove, pa metava e waa, ŋerelua lilivi, ŋere pimi ura. Ika mok paŋisi, memaraun mesape sa ŋisi lilivi wororowa lawea, ana peraga, meŋere pimi pogaga. Pogos naŋa moŋar plan ika la nene, mopuloia tol ponotia taaga lualima yam lima pa telu [153].

¹² Ana pogos naŋa ika la manoa ruruia, Yesu pio, sape “Aimi akinana.”

E pogos nene mepisu kilale ruru mesape Suŋe ga nene, pe mesitom re si meviun mesape naga ai.

¹³ Mepim mesike pa lele taaga narui, Yesu mla kilaparavi, pion pan imimi, amio ŋena ika lala, ana makania.

¹⁴ Naga nene sane pe Yesu kiena navaemeena natelu pan imimi kiena nalogena lala, sirau naŋa Ntewa tamalia sina naga petan marena.

Yesu amio Pita

¹⁵ Ana pogos naŋa memla pae kamimi kinanena na kolulag, Yesu pisape sun re amio Saemon Pita. Piun tania, sape “Saemon, narina ne Yoane, sanape? ?Ko na sineŋa sii inu keviu, taulu naŋa la nene sinela sii inu, po peraga?”

Pita pisataŋe pania, sape “Suŋe, sur nene okilia pa rui, nekekan ko paŋisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovagan narin kiau sipsip lala.”

¹⁶ Pogos taŋena sina ga, Yesu pisa pania, sape “Saemon narina ne Yoane, ko na sineŋa sii inu po pere?”

Pita pisataŋe ke sina, sape “Suŋe, sur nene okilia rui. Sa naŋa nepisaaria, nekekan ko paŋisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovisuar kiau sipsip lala.”

¹⁷ Ana yam si tai, kila yam telun narui, Yesu piunia, sape “?Saemon narina ne Yoane, ko na okekan inu kemua lelaga, po peraga?”

Ana pogos naŋa Pita pisu Yesu piun ŋa sanene pano tol yam telu, mloge piowa, pisa pa Yesu sape “Suŋe, ko okilia make sur punu ga, okilia naŋa nekekan ko paŋisi.”

Ana Yesu pisa pania, sape “Pogaga, ovagan kiau sipsip lala. ¹⁸ Ana nevisa ve lelaga van ko sanini, sane nanua sumo, pogos naŋa ope ŋee ke ga wa, ko na okila ke ga sa naŋa sinoŋan osape okila. Ko ga taaga omiyen moŋa kulsota omialoro opa e lele la naŋa sinoŋania. Ana nekilia nevisa van ko, pogos naŋa ovim ove yermarua, yoko yar taŋena la ayenwo ko e moŋa kulmrae, atarar lumoŋa aure ko ova e lele la naŋa ve sinoŋan re ova ea.”

¹⁹ Visena kiena ne Yesu nene, sane pisawal ke sape sanape naŋa yoko aweŋar Pita. Ea kiena marena, naga kila ŋelaga tai naŋa mligan naga pito tano, a pisir-lua kia kiena ne Ntewa pa metava.

Ana siraun naŋa Yesu pisa pa sanene pa Pita, ŋere ke sina ga naga, pisape naga kilia siraun si naga, pisape “Ovim, otaveve inu lue ga narui.”

Yesu amio Yoane

²⁰ †Ana siraun naŕa Yesu sun pae amio Pita, Pita pilonia, pisu inu, erau wo kiena ne Yesu, nesike lavisin la luoka. Inu ke narui naŕa nanua, e kinanena maro, netotano lavisin Yesu, nepiun tania nesape e imimi nalogena lala, ane yoko vielua. ²¹ Ana pogos naŕa Pita pisu inu, piun tai Yesu, sape “?Suŕe, sanapen erau nene?”

²² Ana Yesu pisa pania, sape “Visae nasinenanena kiau sane yoko naga ve kovio re, ana suŕna sanene vano neim sina ga, sur nene naga pe kiau, pe pe kioŕna re naŕa ovisa sur tai e poli. Sur naŕa pe kioŕna na kilaena, nepisa pan ko ŕa rui, nesape otavevenu silaga.”

²³ Ana suraun pogos nene, pog naŕa nalelagaena taŕena la amloge naŕa Yesu pisa sanene, amlogepalia,

† 21:20 Yoan 13:25

amape Yesu pisayu inunia, sape taŕatete nemare pogos tai. Ana Yesu pe pisa re sanene poli, pisa ga sape visae naga sinenania, yoko kilia ve sanene. Sanene, kana kinasia sane sur nene naŕa Pita piunia, pe kiena re poli, ana pe kiena Yesu ga.

Visen maro

²⁴ Ana inu naŕa nepisawal ke sur la nene, nesiri plan ruru ke vena akilia auloia. Ana ita punu ga tekilia telagaga tesape visena la nene pe lelaga paŕisi.

²⁵ Poga, tusi nene pimi ŕisi ga e nini narui. Sur la moki naŕa Yesu kila sike ea, ana sur la moki na moki naŕa Yesu kila pe su re e poli. Visae tesiri punuia, nepisu sane pona yoko kana tus la ve mok vaŕisi, vano-o yo ve tokak e yomarava nini.

Yuřmaena Lala

Visayuena Na Tusi Nene

Komřasnen suniena plas na tusi nini

Tusi nini , Luk siri pan yaru tai, kiena kia Teopilas. Nane tusi na lua nařa Luk siria, pimi siraun kiena tusi na sumo, nařa kiena kia . Tusi nini , kiena kia na plasa sanene, sape . Naga pisayu yuřmaena řesa kiena li nalologena lala kiena Yesu, nařa Ninuna Wa naga sumon la e yuřmaena na visawalen lologena wo, siar garu Yerusalem a e yo punuga garu Yutea a Samaria, pano pano-o řar make yo e yomarava (Yuřmaena Lala 1:8).

Tusi nini naga suniena tai kiena li nalelagaena řesa, nařa siari e řegas kiena lus nae Israel lala nařa amlelaga, a kapuru pimi keviu kalo make yo la e yomarava.

E tusi nini, Luk sinenan sape kilologia nařa lala nařa amlelaga e Yesu, ve akawe re řarin Suře nae Rom nařa naga pe suřen make yo la e pogos nene. A naga sinenan sape kilologia nařa suri makega nařa lus nae Israel lala amlelaga ea asape yoko imi řmalivi, nane apimi řmalivi rui kome lologena wo nařa ita li nalelagaena lala temlelaga ke ea.

Tusi nini komsus telu, nařa kilologia sanape nařa lologena wo suřa řar make ke e yo punuga narui, a suřare suřa kapuru ke silaga. Komsus na sumo, pisayu suřare nařa siari garu Yerusalem, siraun nařa Ntewa řere-lua Yesu pa ma e peni. A na lua, pisayu nařa yuřmaena kapuru pimi keviu, kalo make yo lua nene Yutea amio Samaria. A komsus na maro, pisayu nařa yuřmaena pano pa kalo yo punuga e puruvanua lala na yo na pawa sive nařa apio asape Sive Nařa Metiterenian, pa tol yo Rom.

Pupia suri keviu tai nařa tusi nini pisayuia, nane yuřmaena kiena ne Ninuna Wa. Pogos nařa li nalologena lala asike garu Yerusalem wa e pogos na legiena na Pentikos, Ninuna Wa pitom ana mla řmareraena pala. A siraun e pogos nene, Ninuna Wa suřa miila ke yuřmaena na suřare, a miila řmena li na sumonien yuřmaena lala e kiela yuřmaena. Tusi nini pisawal visena lařasa nařa li nalologena lala apisawalia, a kila meraravan nařa kiela visena la řmarera po, pilon malena kiena la nařa amlelaga, a miila li nalelagaena lala vena aimi aviran la lele taaga.

Komřasnen tusi la na nini

Yesu pis maro pan kiena nalologena lala 1:1—14

Amligan lua yaru nařa kus lelana Sutas 1:15-26

Amlologon lologena wo garu Yerusalem 2:1—8:3

Amlologon lologena wo pa Yutea a garu Samaria 8:4—12:25

Yuřmaena lala kiena Pol 13:1—28:31

Yalena na sumo kiena ne Pol 13:1—14:28

Apiora lele taaga garu Yerusalem 15:1-35

Pol miyaloro yam lua 15:36—18:22

Pol miyaloro yam telu 18:23—21:16

Visena na sumo

¹ †O, kiau erau Tiopilas, inu nekekara pařisi nařa nevitawe ko e tusi tařena nini. E kiau tusi na sumo nařa nesiri pan ko, nesiriyu suniena na suri la nařa Yesu naga suřa kila, a nařa naga suřa pian ke e sumo, naga nene naga siar e pogos nařa naga siar řesan kiena yuřmaena, ² pimi tol e pogos nařa e nařmareraena kiena ne Ninuna Wa, naga mla maron

† 1:1 Luk 1:1-4

kiena visena maro pa kiena li nalologena lala nařa naga mligan plan la rui, ana siraunia Ntewa řere naga pa si metava.

³ Ana pogos nařa naga mali sina ga e marena, nařa naga pe pa re si metava poli wa, ana pogos moki, naga suřa řmalřmalivin la pa tol legiena lualima yam vari, nařa kila meraravan ruru pan la nařa naga mali sina ga e marena lelaga. E pogos la nene, la asuřa apisu kilale ruru naga, a naga suřa pisayu mrapa lala na nasuřenena kiena ne Ntewa pan la.

⁴†Pogos tai, nařa naga suřma veraga amio la, naga mla visena nene pan la, naga pisa, pisape “Amiu na monar ve aur matan re yo nene Yerusalem, amiu na monar asuřmate řma ga wa vena atol Ninuna Wa nene nařa Ata pisaar řisi rui sape naga la van amiu, sa nařa nepisa řmena ga pan amiu rui. ⁵†Sa nanua sumo, Yoane Nakeena naga kee yeririna lala e ga e wii, ana ve ve piavi re, legiena ga lařasia warovia, řisi na Nte-wa naga kee amiu ve lelaga, na nene e Ninuna Wa.”

Yesu pa metava ma e peni

⁶Ana e si e pogos tai, nařa li nalologena lala la apimi sina ga lele taaga amio Yesu, la apiun tania, apisape “?Suře, sanape, nanagane naga pogos ruru nařa ko okila nařa ita le Israel lala ita ve kieta řarin suře sina ga tai, pona pe kana pogos nen re poli wa?”

⁷Ana Yesu pisataře la, pisape “Naga nene pe pe ki-amiu re nařa amiu akilia pogos la nene poli, pona legiena la nene poli, nařa Ata ga naga taaga mligan ruru pisape ve sanene, a ve sanene. ⁸†Ana siraunia, Ninuna Wa naga vim e amiu, ana e pogos nene narui akus nařmareraena, ana řisi na amiu na monar ava avisa-wal inu garu Yerusalem nene, a e yo tařena punu ga lala garu Yutea amio Samaria, ana vano vano-o tol řmena ga yo tařena la punu ga e yomarava nini.”

⁹†A pogos nařa naga pisa pa visena la nene řisi, nařa la asike apisu ruru ke naga wa, Ntewa řerelua pa metava, a lul tai pitomi kalovia, ana la pe ařna re si poli. ¹⁰Pogos nařa la asuřma akirakira ke pa metava e sinapane wa, veraga ga amilan ga, nařa ařnal yaru la lua nařa řmala kulsota lala miyuwowo pařisi, lalua apimi asuřmalar la asike amio la, lalua apisape ¹¹“!E, le Kalele lala! Amiu ve sinemiu viowa re, ve akirakařar re va metava e sinapane sanene. Yesu nene nařa Ntewa naga řerelua naga petan amiu pa metava e peni, řisi na naga monar wasuře sina vitomi, a naga yoko wasuře sina e řelaga ga nene nařa apisu ga nanagane řisi ne.”

Řegas kiena ne nalologena lala

¹²Ana li nalologena lala amligan kunus nene, nařa Kunus Na Purolip lala, ařasuřela apito garo Yerusalem, pe perina manene re poli, sane tasme na manu taaga ga. ¹³†La nene la apimi atol yo Yerusalem, ana la apa ke sina ga loyuřma e yo nařa metava nařa la asusukemua e rui. A la nene kiela kia sanini: Pita, Yoane, Semes a Antru; amio Pilip, Tořnas, Řatalomiu, a Matiu; amio Semes nařa narina ne Alpeas, amio Saemon nařa naga lala yaru tai nařa sumo akila politik pa le Rom lala, amio Sutas nařa narina ne Semes. ¹⁴Ana e pogos nene, la nene amio sira lala, la apalue ga lele taaga vena alen. A Maria, anenane Yesu, amio řmena ga wenla Yesu lala, asuřma apa lele taaga amio la.

† 1:4 Luk 24:49 †† 1:5 Mat 3:11; Mak 1:8; Luk 3:16; Yoan 1:33
‡ 1:8 Mat 28:19; Mak 16:15; Luk 24:47,48 †† 1:9 Mak 16:19; Luk 24:50,51 †† 1:13 Mat 10:2-4; Mak 3:16-19; Luk 6:14-16

Yaru na kusen lelana ne Sutas

¹⁵Legiena lařas řarovia řisi, ana li nalelagaena lala apimi lele taaga, nařa la punu ga atol suri sane yaru ponotia taaga lualima yam lua. Ana e pogos nene, Pita naga sitom sape visayu van la vena akila sanape nařa alual yaru na kus lelen yaru nene Sutas. ¹⁶⁻¹⁹Naga nene vanon nařa siraun nařa Sutas naga sane kila kiena yuřmaena viowa nanua sumo, naga pul ke sina ga porotano tai amio kilavaru nařa naga tauluia, ana naga ga mloru e yo nene, ana řmeřena řmapo, a sinena la molmolue, ana naga mare. A yeririna lala nae Yerusalem amloge lologena nene, ana nane kila la apio kinakinas nen porotano nene e kiela visena asape “Akeltařna,” naga nene visena tai nařa naga pisape “Yo Na Kuruta.”

Sanene, Pita naga sitom pisape visayu suri nene van li nalelagaena lala, ana naga suřmalu e marala, pisi pan la, pisa pisape “Erau lala, nanua sumo, Ninuna Wa naga pisi kome pulgona ne Tepet, naga pisayu yuřmaena kiena ne Sutas nene nařa naga sumon yeririna lala apimi apuarar Yesu, a visena la nene apimi ape lelaga řisi rui, sa nařa Visena Wa naga monar ve lelaga silaga. Sutas nene naga imimi yaru tai nařa, nařa Suře mliganar naga vena tarar yuřmaena amio imimi, ²⁰ana nanagane, naga sa nařa visena lalua nene nařa teke e Tusi Kiena ne Yauena Lala, nařa tai pisa, pisape ‘Naga popon nařa řmana yuřma mon korena ga, řisi na tařatete yaru tai mono ea,’

Yauena 69:25

a tařena sina ga, nařa pisape
‘Popon yaru tařena tai kus lelana.’

Yauena 109:8

²¹⁻²²“Komin suri ne na nene, ana monar yaru si tai naga imi sukol imimi sina vena navisawalen Yesu, kieta Suře, visave naga mali sina ga e marena. Yaru nene naga monar lala yaru tai nařa la amio imimi nanua sumo, e pogos la nařa Suře suřma mialoro ke amio imimi. Naga monar ve yaru tai nařa naga sike e poglis nařa Yoane naga mlologonyu ke kiena nakeena, pimi tol legiena nařa Ntewa naga řurelua Yesu petan ita, vena va si metava.”

²³Ana la apisawa kia kiena ne yaru la lua. Tai, kiena kia Yosop, nařa la apio asape Řasapas, a kiena kia tařena sina, kien kia asape Sastas. A yaru tařena, kiena kia Řmateas. ²⁴Ana la amlen, apisa, apisape “Ntewa, Ntewa namanmaruaena, ko ga okilia řma ya nařa sike e los nen yeririna lala. Narui imimi na sinemimin mesape ko okipian imimi e lalua nene, nape nařa ko ořere rui, ²⁵vena naga tarar yuřmaena kiena ne nalologena nene, nařa Sutas naga mligan rui vena naga va ruru nena ga e kiena lele na kovioena.”

²⁶La amlen pae, ana akila sur sa nařa la amlil řmapi-la, ana kia kiena ne Řmateas naga kate. Ana la amligan lua naga, ana asikol naga amio la lualima taaga pa taaga nene, kila la lualima taaga pa lua ke sina ga.

Ninuna Wa pimi

2 E legiena na řařagena Na Yui Marua, li nalelagaena lala la apimi asu řa ga lele taaga, ² a vera-ga ga, řaagena tai molue ma e sinapane, sa ga nařa pupia lagi tai řmai, ana řaagena nene naga kalo punu yo na loyurřa nene nařa la ateke tano ea. ³ Ana la apisu suri tai sane kapi mluamene, ana kapi nene naga mliřerea, ana peve taaga pa sike e la punu ga nene. ⁴ Ana la punu ga, Ninuna Wa naga pimi pulemaga e la, kila la apivisi e visena tařena lala, sa nařa Ninuna nene naga kila akilia apisi komea.

⁵ Ana garu Yerusalem, le Israel la asu řa ga, nařa la ape li nalenena lala. La nene na la amolue e yo la moki na yomarava nini apimi. ⁶ Ana la nene amloge řaage-na nene, lala amio yeririna tařena lala, la moki pařisi nařa la apimi e yo nene. Ana la nene sinela kurkur pa-řisi, komin nařa yaru la nařa Ninuna pimi e la, la pogos nařa asuřa apisi sanene, ana yaru make ga amloge nena kiela visena la naapo. ⁷ Ana la amilan pařisi, a amiyuwawa, apisa apisape "¡Aulai! Yaru la nene nařa asu řa apivisi ke sanene, ana lala na ape le Kalele ga lala. ⁸ ?Sanape nařa ita punu tesu řa temloge ke nařa apivisi ke e kieta visena la sanene? ⁹⁻¹¹ Ita tepe yaru na purvanua la moki na tesike ne, nae Patia, nae Mitia, nae Elam, nae Mesopotemia, nae Yutea, nae Kapatosia, nae Pontas, nae Esia, nae Pirusia, nae Pampilia, nae Isip, nae Krit, nae Arepia, nae Lipia e lepas na vaen Saerin, a nae řmena pupia pulkumali nařa Rom. Ita lařasia tepe le Israel ruru ga, a lařasia pe ape le Israel re sumo poli, ana sirau la apimi ataveve kieta nalelagaena. Ana ita punu ga, ita punu peve taaga temloge ke nařa la apivisi ke kome kieta visena lala ita punu ga, la asuřa apisa ke pupia yuřmaena la nene nařa Ntewa naga kila." ¹² Ana la amilan pařisi, kiela sitomena la kokovio, ana la aminue kare narui asape sanape narui, ana la asuřa apiuviun ke tan la apisape "¡Aulai! ?Ya ne sanene?"

¹³ Ana lařasia asu řa apitalia la nene nařa Ninuna pimi e la řisi rui, la apisa apisape "E, la nene amun ga kuruta nene, nane kila ape wowe ke ne."

Visena kiena ne Pita pan la

¹⁴ Ana Pita amio li nalologena tařena la lualima taaga pa taaga nene, la ařariplan la asuřmalu, apimi ase e nene, ana naga pisi manene pan la, nařa naga pisawal sanini, pisape "Eraulala, nařa amiu le Yu lala, a amio amiu yeririna tařena lala nařa amiu asike Yerusalem, amiu na ayagogon ruru inu vena nevisawal sur nene van amiu. ¹⁵ Yeririna la nene na pe amun re wii poli, sa nařa amiu asu řa apisa ke ne, peraga, komin nanagane, aora ovari ga na kolulagi nini na wa. ¹⁶ Ana suri nene nařa amiu apisuia, naga suri nene nařa Navisawalena Soel naga pisayu sumo rui, nařa pisape

¹⁷ 'Ntewa naga pisa, pisape "E legiena la nene na pog maro nene, řisi na nela ninuu van yeririna la punu ga. Ana řisi na narimiu lala la avisawal kiau visena,

a řisi na kiamiu yar viu lala yokorena avisu sur lala, a kiamiu yermarua lala, la ařeni narřenienena lala.

¹⁸ *Lelega řa, e pog nene, řisi na neligan Ninuu, naga vitomi ve keviu e yaru řmee lala amio sira řmee lala na kiau yuřmaena,*

ana řisi na la avisawal kiau visena.

¹⁹ *řisi na nekila suri lala nailanena e yo yau, amio kile lala na yomarava nini,*

ana yoko kuruta a kapi a pupia řmau nařa piu asuřma ga.

²⁰ *Sumo na, mrae naga imi malolo, a kupario naga řisi na imi vivaga sane kuruta.*

Ana siraunia, legiena keviu nene kiena ne Ntewa, nařa wo vařisi, naga kilia imi.

²¹ *A e pogos nene narui, yaru ai nařa naga vio kia kiena ne Ntewa,*

řisi na Ntewa tamalia naga."

Soel 2:28-29

²² "Amiu le Israel lala, amiu ayagogon ruru kiau vise-na la nini. Yesu nene nae Nasaret, naga pe yaru nařa Ntewa naga kipian ruru naga merarava pan amiu sape naga pe Navisaarena. Ntewa naga kila sanene nane e yuřmaena na narřaraena lala, a e suri nailanena lala, a e kile lala nařa naga kila Yesu naga miyuřmaenia e maramiu nanua sumo rui. Suri la nene amiu asuřma akilia ke řisi rui, ²³ †ana pogos nařa Ntewa naga mli-gan naga e limamiu, amiu asuřmalu ařeřmar naga mare, nařa amiu atařan li viowa lala la asuar naga e laki torovia. Pogos nařa amiu na pe akila re suri nene poli wa, ana Ntewa naga kilia řisi rui pisape řisi na ve sanene, ana naga tařania, komin nařa naga taveve sa nařa naga sitom ruru nanua sumo rui vena kila.

²⁴ †A siraunia, narřaraena na marena pe torokin re nařa uarar manene Yesu poli, ana Ntewa řerelua naga petan nasinelaea lala na marena, kila naga mali ke sina ga. ²⁵ Naga nene naga sa nařa visena tai kiena ne Tepet nanua sumo, nařa naga pisayu Kristo, nařa naga pisa, pisape

'In na nepisu nařa Ntewa naga suřma amio inu silaga, naga sike e lepasneu na marua, ana kila sineu pe kurkur re nena ga.

²⁶ *Kila sanene narui, sineu kekara, a purmeneu naga miau, in na nepe yeririna ga, ana neřasine ga Ntewa řarera.*

²⁷ *A Ntewa, řisi na ko na ve oligan re ninuu e yo na marena,*

a řisi na ko ve otařan re tas nen kiořma Yaru Wa na yuřmae kiořmaena menunu.

²⁸ *Ko okipian inu e mrapa lala na malena řisi rui, a řisi na sineu naga pulen nakekarena ve keviu, nařa ko osuřma omio inu.'*

Yauena 16:8-11

²⁹ Wolai lala, in na nesape nevisawal meraravan suri nene van amiu. Repita ne na nene nařa Tepet, naga na mare nakonua rui, la asin naga řisi rui. Naga nane

† 2:23 Mat 27:35; Mak 15:24; Luk 23:33; Yoan 19:18 †† 2:24 Mat 28:5,6; Mak 16:6; Luk 24:5

kiena tampona ne nane řmeke e kieta yo ne, mon řma pimi tol nanagane. ³⁰ Ana pogos nařa naga mali ke ga wa, naga kilia rui nařa Ntewa pisaar řmarera pania pisape řisi na pogos tai na, kiena lus tai naga monar to sina ga tano e kiena pupia lele natotanoena, sa nařa naga kiena lus nene naga imi ve řarin suře va yeririna lala, sa nařa Tepet nene naga pe řarin suře sumo. Ana Tepet naga pe navisawalena tai, ³¹ a pogos nařa suri nene naga pe řmalivi re poli wa, naga pisa nařa řisi na Ntewa kila Navisaarena nene naga mali ke sina ga e marena. Suri nene na Tepet pisa e kiena visena nene, nařa pisa, pisape Ntewa pe mligan re ninuna e lelen marena poli, naga pe tařnan re tasnena pa menun poli.

³² Suri ke na nene narui nařa imimi mesuřma mepisawal ke ne, nařa Ntewa naga pisirlua ke sina ga yaru nařa Yesu nene petan marena. ³³ Ntewa pisirlua naga, ana řerelua naga pa metava rui, mligan naga sike e kiena lepa na marua. Ana sa nařa Ntewa Arimata nene naga pisaaria, naga mla Ninuna Wa pania, a nanagane Yesu taron Ninuna Wa nene pan imimi, ana Ninuna Wa nene naga suřma miyuřmaen ke suri la nene nařa amiu na asuřma apisuia a nařa amiu na asuřma amloge. ³⁴ E visena kiena ne Tepet la nene, naga pe pisayu re naga poli, komin nařa ve naga re nařa naga va metava e peni, ana naga pisayu ga Navisaarena nene. A kiena visena tařena sa řmena ga nini, nařa naga pisa, pisape

*‘Ntewa na Mava pis pa kiau Suře, pisape
‘‘Ko ototano e kiau lepa marua, otořmatea,
³⁵ řisi na inu nekila kiořma nasinekar lala ve sa takue
nařa ko oviawa ea.’’*

Yauena 110:1

³⁶ Komin suri ne la nanene narui, inu sineun nesape nevisawal ruru merarava van amiu, amiu mratava nae Israel la wetelu, sane Yesu nene nařa Ntewa mliganar naga sumo rui pe kieta Suře a pe Navisaarena, ana amiu asuar naga e laki torovia rui.”

Yeririna la moki nařa amlelaga e Yesu

³⁷ Pogos nařa yeririna lala la amloge visena nene, amloge sa nařa miyur sinela, pano pa tol ruru nena puriu, ana la apiun tan Pita amio li nalologena tařena lala, la apisape “?Wolai lala, řisi na mekila kan imimi narui?”

³⁸ Ana Pita pisa pan la, pisa pisape “Amiu punu ga, amiu avilopu amiu, ana amiu ava e nakeena e kia kiena ne Yesu Kristo, vena řisi na Ntewa naga viewo kiamiu mlamulena viowa lala. A řisi na Ntewa naga ligan Ninuna Wa van amiu, sane kiena nalaena tai van amiu, ³⁹ komin nařa navisaarena nařa Ntewa naga kila, naga kila pan amiu, a naga kila pa narimiu lala, a naga kila řmena ga pa yeririna tařena lala nařa la asike perina wa. Navisaarena nene naga sike e la nařa kieta Ntewa na Mava naga suřma pio la řma ga.”

⁴⁰ Ana Pita suřma pisa ke visena wo nawere laena la moki pan la vena aimi, a naga pisa pisape “Amiu na monar aligan mlamulena kiena ne yeririna viowa lala

na nanagane, amiu na atamalia amiu vetan nakoena nařa naga suřma pimi ke pan la.”

⁴¹ Ana la moki liu nařa la amloge visena nene kiena ne Pita, la amlelaga ea, ana la apa e nakeena. A e yeririna la punu ga nařa asike e legiena nene, la moki pe suri sane manu telu la apimi apiran la amio kiela řegas nene.

Li nalelagaena lala apiran la e nasinewo

⁴² Ana li nalelagaena la nene, la asuřma apurari ke řelaga la nene řmarera pařisi, nařa la amiyagogo ruru po silaga nařa li nalologena lala la apian la, a lala apiran la silaga e nasinewo e kiela řegasia, a la asuřma akinana lele taaga silaga, a la yepela řmaen aora na leniena lala silaga. ⁴³ Ana li nalologena lala la amiyuřmaen suri nailanena la moki pařisi, amio kile la moki, ana yeririna la apisu suri la nene, sinela kurkur pařisi. ⁴⁴ †Ana li nalelagaena lala, la sinela suřma maran taaga ga pano-o, a la asuřma atařnan kiela suri lala ve kiela pae ga. ⁴⁵ Sanene, la asuřma ařiliwilin kiela porotano lala a kiela suri make ga lala, vena la avion kana kilaveru la nařa la atolia, va lala ai nařa limala plasan suri lařasia. ⁴⁶ Legiena punu ga, la nene la asuřma apiran la sane řegas taaga loyuřma e Yuřma Wa řmana ne Ntewa, a la asuřma akinana ke lele taaga e řmala loyuřma lala. A silaga nařa la asuřma apimpae ke sanene, ana la akekara pařisi, a silaga lala apito ga tano e Ntewa, a la apotena pařisi pania komin malena wo nene nařa naga mla pan la, ⁴⁷ ana amieluar naga vanonia. A e pogos nene, yeririna tařena řmena ga lala akekaran kiela řelaga viu wo nene řisa, a e legiena punu ga, Ntewa na Mava naga suřma tamalia si yeririna la řasia, naga suřma sikol la ke e řegas nen li nalologena lala.

Laulu tai suřmalu mial

3 Ana legiena tai, e nena e pog na leniena e mrae telu, ko yepekilavi, Pita amio Yoane, lalua asuřma apa ke metava e Yuřma Wa řmana ne Ntewa. ² Ana yaru tai nařa naga paeme naga pe laulu, a e legiena punu ga la asuřma akus naga pimi amligan naga e mralaea nene nařa apisape “Mralaea Wo,” naga nene e Yuřma Wa řmana ne Ntewa. Ana laulu nene naga tořma mlogi ke pan la nařa apa ke loyuřma. ³ Ana naga pisa Pita amio Yoane, nařa lalua asuřma apa ke loyuřma, ana naga mlogin nalaena tai vetan lalua vena lalua ala suri tai vania. ⁴ Ana Pita amio Yoane, lalua atamaria yeririna nene, ana Pita pisa pania, pisape “Mřara, okira ovisu imimi sumo wa.” ⁵ Ana naga pisa manene lalua, naga řmape řisi na lalua nene ala suri tai vania. ⁶ Ana Pita pisa pania, pisape “Erau, in na pe kiau kilavaru re nena ga, ana in na kiau suri wo ga tai nařa inu na kiau, nela van ko. Nane suri ne nanene: e kia kiena ne Yesu Kristo nae Nasaret, nevisa van ko, osuřmalu narui, oyali.” ⁷ Ana naga pulun tarar limana na řamarua, miila laulu nene tarlua suřmalu, ana lana luwoka pimi po veraga.

† 2:44 Yuřmaena 4:32-35

⁸ Ana naga suřnalu ke veraga e pogos nene, suřnalu su, ana mialial lia. Ana pogos nařa lalua apavini, naga taveve la, ana la ga teloka apa loyuřna e Yuřna Wa řmana ne Ntewa, nařa yaru nene kekara pařisi nařa naga mial ke narui, naga suřna pulaula, suřna mieluar ke Ntewa.

⁹ Ana la nařa asike loyuřna apisu nařa naga mial, a naga suřna mieluar ke Ntewa, ¹⁰ a pogos nařa la apisu kilale yaru nene la apisa apisape “!Apisu ke ne! !Nanene na laulu nařane-e! Sila ga naga suřna mlogin ke kilavaru vanua e mralaea nene na Yuřna Wa, ana naga pimi po sina, naga suřna mialoro ke narui.” Ana la amiyuwawa ruru e suri nene nařa pimi řmalivin yaru nene.

Pita pisi pan la loyuřna e Yuřna Wa řmana ne Ntewa

¹¹ Ana komin nařa yeririna lala la sinela kurkur pařisi, la akiriri apimi puna ne la telu nene e kopkop nene na Yuřna Wa řmana ne Ntewa, nařa kiena kia “Kopkop řmana ne Solomon.” E yo nene, yaru nene naga suřna tawa ke e Pita amio Yoane na wa. ¹² Pog nařa Pita pisu yeririna la nene apimi lavisu, ana naga pisi pan la, pisape “?E, ita le Israel lala, sanape ne? ?Sanape na amiu amilan ke suri nene, ana amiu apisu ke imimi lua sanene? ?Pona amiu na amape imimi ga lua mekila yaru nene naga kilia mial e ga e nařareraena ga ki-amimi imimi lua yo, pona amiu na amape imimi lua mepe yaru wa yo, pona sanape? !Peraga! ¹³ Ana Ntewa ga naga kila suri nene, nane pupia kieta Ntewa na nařa pe Ntewa kiena ne Epraam, Aisak, a Sekop, a naga pe Ntewa kiena ne kieta yermarua tařena řmena ga lala. Naga kila suri wo nene vena visirlua kia kiena ne kiena yaru na yuřnaena nene Yesu, e maramiu. Ana Yesu ke ga nanene narui, nařa amiu ařure naga pa e kieta kumali keviu, ana řaelat naga pisu sane Yesu naga poga ga, naga pisa pisape naga kilia molue, ana e pog ke nene narui amiu na apisawal řmarerania e marana ne řaelat asape Yesu na pisokan ga, amiu yepemiu mavin naga. ¹⁴ †Pe suri korena ga nařa naga řar kia nařa asape Yaru Wa a Yaru Mesmesu, ana amiu na apisa sanene e pog nene narui, asape yepemiu mavini naga. Ana amiu na apisa ga pa řaelat asape sinemiun yaru nene nařa naga řmeřar yaru mare řisi rui naga kilia molue, ana Yesu naga suřna ga, ana řaelat tařania. ¹⁵ Visae sanene, amiu ke narui, nařa ařmeřar Purřes nen Malena mare rui, ana sirau- nia, Ntewa naga kilamalia sina ga naga e marena, a suri ne na nene imimi mepisu e kilamaramimi, ana imi- imi na mesuřna mepisawalia. ¹⁶ Kia kiena ne Yesu ne nanene naga kila ruru laulu nene nařa amiu akilia ru- ru naga, naga pimi po, sa nařa amiu asuřna apisu ke ne. Komin nařa imimi na mepiawa řmarera e nařar- eraena na kia nene kiena ne Yesu narui, ana lana ne yaru nene luwoka naga řmarera ruru nena ga e maramiu nanagane.

¹⁷ “Poga ga, wolai lala. Inu nekilia řna nařa suri la nene nařa sumo amiu amio kiamiu yerkawa lala akila

pa Yesu, amiu punu ga akila komin nařa aminue ga.

¹⁸ Ana naga nene naga pe mrapa kiena ne Ntewa nařa naga kila visena la nařa naga pisawalia nanua sumo rui pimi pe lelaga. E visena lala kiena ne kiena navi- sawalena lala, naga na pisawal řisi rui, nařa řisi na kiena Navisaarena naga monar loge viowa e tasnena.

¹⁹ Poga ga, ana amiu na monar avilopu amiu, a monar awasuře amiu aimi puna ne Ntewa, vena naga řisi na yumu plan kiamiu mlamulena viowa lala. ²⁰ Visae amiu na akila ve sanene, řisi na Ntewa naga kilia la nařar- eraena viu e kiamiu malena lala, a naga kilia ligan ki- amiu Navisaarena nene nařa naga mliganar ruru řisi rui, naga nane Yesu, naga wasuře ke sina ga imi.

²¹ Ana Yesu naga monar suřna metava e peni sumo wa, vano vano tol pog nařa yoko Ntewa sinenan sape kila suri la punu ga aimi ave urviu ke sina ga, sa nařa naga pisawal řisi rui e visena lala kiena ne kiena navi- sawalena wa lala nanua sumo. ²² Ana lala yaru tai nařa naga pisa sanene naga nane Mosis, a naga pisa pisape ‘Ntewa na Mava naga řisi na naga kila kiamiu navi- sawalena tai naga suřnalu su likan amiu sa nařa kila inu na nesuřnalu řisi rui. Navisawalena nene řisi na naga ve yaru tai nae ga kiamiu yo, a amiu na monar ayagogon ruru kiena visena lala.

²³ Yeririna la nařa la ve alogear re kiena visena lala, řisi na Ntewa naga ligan plan la vetan kiena yeririna ruru la napo, vena la ava akovio.’

²⁴ Suri nene Mosis naga pisa, a navisawalena tařena řmena ga lala, sane Samuel, amio řmena ga la nařa apimi mare ga, e kiela visena lala, asuřna apisayu ke suri lala na kieta legiena nanagane la nene. ²⁵ Nav- isaarena lala nařa Ntewa naga mla nanua sumo e visena lala kiena ne kiena navisawalena lala, la ape ki- amiu, a amiu na asike řmena ga loyuřna e naviranarena nene nařa Ntewa naga kila řisi rui amio kiamiu yer- marua lala na sumo, sa nařa Ntewa naga pisa pan Epraam, pisa pisape

‘řisi na in na nekila nařa navisa ruruena naga imi e yeririna lala na yomarava nini, naga imi kom ga e kiořna lus lala.’

²⁶ Mesmesun navisaarena nene, Ntewa naga kila Yesu naga suřnalu rui sane yaru tai na kilaen kiena yuřnae- na, ana naga pe mligan re pan le tařena la poli, naga mligan ga pimin amiu řesia. Naga mligan Yesu naga pimi vena kila wo van amiu vařisi, nařa řisi na naga vilopu amiu, vena amiu aligan kiamiu řelaga viowa lala.”

4 Ana Pita amio Yoane, lalua asuřna amlologo ke pan yeririna lala wa, ana yaru wa lala, amio na- sumonena kiena ne li nakirawoen yo lala e Yuřna Wa řmana ne Ntewa, amio Satusi lala, la apimi lavisin la.

² La nene sinela mimi pařisi, komin nařa lalua asuřna apian ke yeririna lala asape sa nařa Yesu naga mali sina ga e marena, yeririna řmena ga lala akilia amal sina ga ve sa ke ga. ³ Ana atarar la luoka, apano amlig- an la apa e yuřna naloge viowaena vena asuřmate tol legiena na peni, komin nařa yepekilavi rui. ⁴ Ana yaru tařena la mokliu nařa amloge visena kiena ne lalua,

† 3:14 Mat 27:15-23; Mak 15:6-14; Luk 23:13-23; Yoan 19:12-15

amlelaga ea, ana pimi tol pogos nene maran kiena ne la make ga naŋa amlelaga rui apim ape moki manene la narui, lavis tol manu ve lima, nanene sane yerr̄mene ga la ne [5000].

La aŋure Pita amio Yoane apa e kumali keviu kiena ne le Yu lala

⁵ A e kana legiena taŋena, yer̄kawa kiena ne le Israel lala, amio kiela nasumonena lala, amio navianena navisaluaena lala, la apimi lele taaga garu Yerusalem.

⁶ Ana la apa atotano e pupia kumali amio Anas, naŋa naga pe ŋarin li wa lala, a amio m̄ena ga li kawa taŋena laŋas, naŋa sane Kaeŋas, a Yoane, a Aliksanta, a yeririna taŋena lala na mratava m̄ana ne ŋarin li wa la nene. ⁷ Ana la akilali nalologena lalua nene asuŋmalu likan la, ana la apiun naviunena tan la luoka. Apiunia, apisape “?Ane pisape amiu lua nene akila sanene e laulu nene? ?Amiu lua akila e naŋareraena nae pe?”

⁸ Ana Ninuna Wa pitomi pule e Pita, ana Pita pisi pan la, pisape “Inu nesuŋmalu e maramiu, amiu yer̄kawa kiena ne le Israel lala, a nasumonena lala, ⁹ a in na nepisu sane amiu asuŋma apiun ke tan imimi imimi lua, apisape sanape e kiamimi yur̄maena wo nene naŋa imimi lua na mekila e laulu nene, a sanape naŋa imimi lua mekila naga pimi po sina. ¹⁰ Poga ga, in na nekekaran ga naŋa nela navisataŋmeena na kiamiu naviunena nene van amiu, vena amiu akilia, a vena yeririna nae m̄ena ga Israel lala la akilia. Nesape laulu ne nanene, naga nane suŋmalu sike e maramiu naŋa, suŋmalun ke lana luwoka ga naŋa po, naga pimi po rui e naŋareraena na kia kiena ne Yesu Kristo nae Nasaret. Yesu nene naga naŋa sumo amiu aŋer̄maria mare e laki torovia, ana naŋa Ntewa naga pisirlua ke sina ga naga mali si petan marena. ¹¹ Naga na sa naŋa Visena Wa naga pisayu naga, pisa pisape
*‘Amiu li nakilaena yur̄ma lala,
amiu na akovenlua lawe laki tai,
naŋa nanagane naga pimi pe pupia kemraŋe na mava rui na mon lika e yur̄ma.’*

Yauena 118:22

¹² Ana pe mrapa taŋena re si tai naŋa ita tekilia tetol malena e poli, komin naŋa Ntewa naga pe mla re nena kia taŋena pan ita e yomarava nini poli naŋa naga kilia tamalia ita ea.”

¹³ Ana yer̄kawa la nene la amilan paŋisi, komin naŋa la apisu naŋa Pita amio Yoane, ape yaru kari ga, lalua pe ape yer̄kawa re nenaga, a lalua pe akilia re m̄ena ga suri moki poli, ana lalua nene pe sinela kurkur re nena ga. Ana la apisu kilale m̄ena ga sa naŋa sumo, lalua nene na amiyal loro amio Yesu silaga. ¹⁴ Ana la taŋatete si aweŋar visena kiena ne Pita narui, komin naŋa yaru naŋa lana luwoka po si rui, suŋmalu sike amio lalua nene.

¹⁵ Ana la apisa pa la telu nene apisape la ava vanua sumo wa, vena la akilia avisayu suri nene. ¹⁶ La telu nene apa vanua, ana yer̄kawa la nene apisayula, apisa apisape “?ŋisi na ita tekila ve sanapen lalua nene? Le Yerusalem la punu ga la amloge make ŋisi rui naŋa

lalua nene akila ke pupia yur̄maena tai nene e laulu nene ne, ana ita na taŋatete si tevirovia. ¹⁷ Ana popon ita tekilali sane tekila visena nene na ve va manene re si e yeririna lala, ana ve sanene ŋisi na ita tevisaluŋar lalua nene vena ve avis re si va yeririna lala, ve avisa re kia naŋa Yesu van la.”

Kumali keviu naga pialuŋar Pita amio Yoane

¹⁸ Ana la apio ke sina ga la telu nene apimi loyuŋma, ana apisi m̄arera pa li nalologena la lua nene, la apisa apisape “Amiu lua nene ve avisayu re si kia kiena ne Yesu va yeririna lala, pona avian la ea.”

¹⁹ Ana Pita amio Yoane, lalua apisataŋmela, apisa apisape “?Sanape? ?Pona mesmesu ga naŋa e marana ne Ntewa naŋa imimi ve melogear re naga, imimi na melogear amiu ga? Naga nene na popon amiu na avisali suri nene, ²⁰ ana imimi nini, na imimi taŋatete meva ruru imimi mesuŋma ne. Imimi monar mevisawal m̄a suri la nene naŋa imimi mepisu e kilamaramimi, a naŋa imimi na memloge e kiligamimi.”

²¹ Ana yer̄kawa la nene la apisi manene sina ga pa lalua, apialuŋar la sa si nanua sumo, siraunia la apisa apisape lalua na akilia ava vanua, komin naŋa la pe aŋma re si mrapa nalaen nakoena van lalua poli, vanon naŋa yeririna lala la asuŋma amieluar ke Ntewa komin ya naŋa pimi m̄alivi e laulu nene, ²² naŋa e pogos nene, yaru nene naga kiena kas na taulu pa luallima yam vari ŋisi rui.

Leniena kiena ne li nalelagaena lala

²³ Pogos naŋa Pita amio Yoane, lalua apa vanua, na aŋasuŋela ke sina ga apa e ŋegas nen li nalelagaena lala. Ana lalua apisawal visena lala naŋa yer̄kawa lala kiena ne yaru wa lala a nasumonena lala apisa, ²⁴ a pogos naŋa li nalelagaena la nene la amloge visena la nene ŋisi, la amlen pa Ntewa. La apisa, apisape “Ntewa na Mava, ko osii sinapane a porotano a sive, a suri punu ga naŋa sike e yomarava nini. ²⁵ Imimi mesitoŋmal si kioŋma Visena Wa tai, naŋa yer̄marua repimimi Tepet, naŋa naga na pe kioŋma yeririna tai, naga pisawal e naŋareraena kiena ne Ninuna Wa, naŋa naga pisa sanini, pisapenua

‘?Komin ya ne yaru la naŋa pe amlelaga re poli sinela mimi manene sanene?’

‘?Komin ya ne yeririna lala la asuŋma asitom ke asape akila yur̄maena viowa, ana komin ya ne la akila ŋele ga?’

²⁶ *ŋarin suŋe lala na yomarava nini, la asuŋmalu asuruŋia vena akila mara, a yer̄kawa lala apimi lele taaga vanonia,*

ana la amninue naŋa akila ke mara amio Ntewa na Mava, a amio kiena Navisaarena.’

Yauena 2:1,2

²⁷ †Ntewa na Mava, imimi mepisu visena nene pe lelaga, naŋa mesmesun nena ga e kiamimi pogos nanagane, vanon naŋa mesmesu ruru e pulkumali nini, Erot amio Poneses ŋaelat, amio le Israel lala, amio yaru

† 4:27 a Luk 23:7-11, b Mat 27:1,2; Mak 15:1; Luk 23:1; Yoan 18:28,29

tařena la nene, la sinela kari manene la yeririna na yuřmae kiořmaena nene nařa Yesu, nařa naga pe Navisaarena nařa ko omiawawo naga, ana la asitom ke asape akila viowa manene vania. ²⁸ La nene la apimi lele taaga vena akila sanene, ana la akila mesmesu ga e ya nařa ko ositom ruru sumo rui ana ko omliganaria osape naga monar ve sanene.

²⁹ "Ana Ntewa na Mava, imimi na mepiun mesape ko ositořmal ruru ke visena řmarera la nařa la asuřma apisa pan imimi, ana imimi mesitom mesape ko oiila imimi, kiořma yeririna na yuřmaena lala, vena kila imimi na mevisawal kiořma visena, nařa kiamimi sitomena lala ve yuyuwawa re, a nařa ve memarau re. ³⁰ A imimi na meviun řmena ga tan ko okianlua lumořma, vena okila namaiena lala awo sina, a vena mekila kile lala pona suri nailanen lala, e kia kiena ne kiořma Yaru Wa na yuřmaena, nařa Yesu."

³¹ A pogos nařa la amlen sanene řisi, yo nene nařa la apiora ke ea naga kululu, ana Ninuna Wa naga pito-mi pulen la, ana kila la apano apisawal visena kiena ne Ntewa, nařa kiela sitomena lala řmarera la e naga sane.

Li nalelagaena lala la amiila la ga e kiela suri lala

³² †Ana e poglis nene, řegas nen li nalelagaena la nene, kiela malena pimi po pařisi, sane la sinela taaga ga, a kiela sitomena řmena ga taaga ga, kila na sane pe yar re tai nařa naga řmareran sitom visave kiena suri lala la ape kiena ga, ana la asuřma atařan kiela suri lala vena ve kiela pae ga. ³³ A li nalologena lala la asuřma apisawal ke e maran yeririna lala, nařa kieta Suře Yesu, naga mali sina ga e marena rui, a visena nene kiena la nene, naga nařmareraena keviu sike ea, a li nalelagaena lala la apisu nařa e pogos nene, Ntewa naga suřma pisa ruru la pařisi e kiena lemamiena pan la. ³⁴ Pe lala yar re tai nařa e kiela řegasia nařa naga limana plasan suri tai poli, komin nařa yaru la nařa la kiela porotano lala pona řmala yuřma lala, la asuřma apuliwilin plan ke suri la nene, ana la asuřma ařar kana kilavaru ne lala apimi, ³⁵ amligan e limana ne li nalologena lala. Ana siraunia, li nalologena lala la asuřma amliřere kilavaru la nene pan li nalelagaena la nařa li-mala plasan suri la řasia.

³⁶ Lala yaru tai nene nařa naga taveve řelaga nene naga yaru nařa Yosop, nařa naga molue e lus kiena ne Livae, naga paeme e purvanua nene Saepras, a nařa li nalologena lala la amligan ke sina ga kiena kia tařena tai, asape řanařas, nařa kia nene kana kinasa asape "Yaru na visirluaen sitomena kiena ne yaru tařena lala." ³⁷ Naga kila yuřmaena wo tanea sanene narui, nařa naga řiliwilin lua kiena kinakinas nen porotano tai, ana naga mla kana kilavaru pimi, ana naga mligan e limana ne li nalologena lala.

Ananaias amio wona Sapira

⁵ Ana yaru tařena tai, kiena kia Ananaias, nařa naga wona kiena kia Sapira, naga řmena ga řiliwilin lua kinakinas nen porotano tai nařa lalua kiela, ² ana mla kana kilavaru komřasa, mla pimi mligan e limana ne li nalologena lala. Ana naga řarwan kilavaru na porotano nene komřasa, pe kiela ga lalua, ana wona řmena ga kilia řma suri nene, nařa lalua apranaria. ³ Ana Pita pisa pania, pisape "?Ananaias, sanape nařa ko otařan Yermare pimi kila kare sineřma sanene, ana ko opisa kotalia Ninuna Wa, nařa ko osuřma omlarar ke kilavaru na porotano nene komřasa wa? ⁴ !Opisu ke ne! Poglis nařa ko pe opilwilin lua re kinakinas nen porotano nene poli wa, ana pe kiena ai? Naga pe kiořma ga. A pogos nařa ořilwilinia, kana kilavaru řmena ga punu ga sike e limana ai? Suřma ke e lumořma wa. Ana pogos nařa ko opisaaar osape owar punu va Ntewa, ko monar okila ga sanene narui. ?Ana ya ne ki-la kiořma sitomena nařa okila si visokanena sanene? !Ko na pe opisa kotalia re ga yaru la poli, ko na osuřma opisa kotalia ke Ntewa narui!"

⁵ Pogos nařa Ananaias mloge visena nene, veraga ga naga mloru pito tano e porotano, naga marřantop nenaga. A la nařa la amloge kiena lologena nene, la amiyuyuwawa pařisi. ⁶ Ana kiela yaru viu lala la asuřmalu, la amluluwo tasnena, akus pa vanua, ana apa asinia.

⁷ Lavisi aora ve telu warovia, ana wona nene Sapira, nařa naga mninue ke suri ya nařa pimi e wona na yer-řmene wa, naga towe pimi loyuřma. ⁸ Ana Pita piun tania, pisape "Sapira, ko ovisawal van inu. ?Nanene na kilavaru punu nene na kinakinas nen kiamiu porotano nene, pona peraga?"

Ana sira řmena ga nene pisokan, pisatařnea, pisape "Peraga, naga ga nene."

⁹ Ana Pita pisi pania, pisape "?Sanape na amiu lua apisokan sanene? !Amiu lua na apiranaria nařa asape akilali Ninuna kiena ne Ntewa na Mava! ?Omloge ke yaru la ne amial ke apimi e pulutava ne? !La nene asin wořma na yerřmene rui apimi, a řisi na nanagane ga ne la aviari ko řmena ga ova vanua!"

¹⁰ Ana pogos nařa sira nene mloge visena nene kiena ne Pita, naga řmena ga mloru mesmesu ke e lana ne Pita veraga, marřantop nena ga. Ana yaru viu la nene apimi si loyuřma, la apisu nařa sira řmena marřan řisi rui, ana la apiar ke řmena ga tasnena pa vanua, la apa asinia řmeke ga e yepas nen wona na yerřmene.

¹¹ Ana li nalelagaena na suřmare lala, amio yeririna tařena řmena ga lala nařa la amloge suri nene, la sinela kurkur, amiyuyuwawan pařisi.

Kile lala amio suri nailanena lala

¹² Ana e pogos nene li nalologena lala la asuřma akila ke kile la moki na nařmareraena kiena ne Ntewa, amio řmena ga suri nailanena la moki, e marana ne yeririna lala. A silaga, la nene amio li nalelagaena tařena lala la

† 4:32 Yuřmaena 2:44,45

asuřna apimi veraga e Kopkop řmana ne Solomon, e Yuřna Wa řmana ne Ntewa. ¹³ Yeririna tařena lala la asuřna apatanon la, ana yeririna la nařa la pe amla-la-ga re poli, la moki amaraun nařa ava akuspran la amio la. ¹⁴ Ana silaga, yerřene lařasia amio sira lala la amlelaga e Yesu, la apimi ape moki nařa moki manene laa, ana la nene, Ntewa na Mava suřna sikol la ke e řegas nen li nalelagaena lala. ¹⁵ Komin suri řmena ga la nene, yeririna lala asuřna ařure kiela li namaiena lala apimi, ana la amligan la ařeke e řmala tog a řmala takue lala e isinen mrapa. Ana lala akila sanene vena visae Pita war ro e yo nene, visae ninuna ga, ana visae tol lařasia, řisi na la aloge wo sina. ¹⁶ A puna lala nařa e narin pulkumali lala nařa la lavisin Yerusalem, la řmena ga apimi, a ařereari kiela li namaiena lala apimi, amio lařas nařa yermare lala apa e la, ana li nalologena lala la akila ruru la sina ga amloge po.

Yerkawa lala nae Israel la apuarar li nalologena lala

¹⁷ Ana řarin yaru wa, amio kiena erau lala, naga nene na řegas nen Satusi lala nae e yo nene, la apieluen manene la li nalologena lala, ¹⁸ ana la apa apuarar la, akuan la e yuřna nakoena amio li viowa lala nařa la asike e řisi rui. ¹⁹ Asuřna pano-o kolemallo, ana navisi kiena ne Ntewa naga pimi, pietava e mratava na yuřna na koena nene, ana naga sumon li nalologena lala amolue sina ga. ²⁰ Naga pisa pan la, pisape "Amiu ava si asuřmalu asu loyuřna e Yuřna Wa řmana ne Ntewa, amiu avisawal si visena lala na malena viuu nene va yeririna lala."

²¹ Ana li nalologena lala la amlogear visena nene, a pogos nařa yemlagi merarava, la apa si loyuřna e Yuřna Wa řmana ne Ntewa, la asuřna amlologo.

Kumali keviu nae Israel naga pisi pa li nalologena lala

Ana kolulagi ke ga nene na wa, řarina ne yaru wa amio kiena erau la nene, la apio nasumonena tařena lala nae Israel vena la aimi atotano e kiela kumali keviu. La nene ařnape li nalologena la asike e yuřna nakoena na wa, a pogos nařa la apimi veraga sanene řisi, la amligan visena pa e yuřna na koena vena li nakirawoen yo lala aure la aimi.

²² Ana pogos nařa apa atol yuřna nakoena, la pe ařmal la re poli. Ana la ařasuře ke sina ga apimi kumali, apisawal pan la, apisape ²³ "Pogos nařa mepa metol yuřna nakoena, mořmal pulutava řmarera ga, akiar ruru ga mon řnaga, a li nakirawoen yo na yuřna nakoena lala asuřmalu asuřna e mratava nene. Ana pogos nařa mepietava, mepa loyuřna, pe mořna re yaru tai poli." ²⁴ A pogos nařa yerkawa lala kiena ne yaru wa lala a nasumonena kiena ne nakirawoen yo e Yuřna Wa řmana ne Ntewa, la amloge visena nene, la aminue kare ga e li nalologena la nene narui, řna sanape na sanene.

²⁵ A e pogos nene, yaru tai pimi pisa suri tařena tai pan la, pisape "Aulai! Yeririna la nene nařa amiu amligan la e yuřna nakoena, la asuřmalu asike loyuřna e

Yuřna Wa, la apian ke si yeririna la rui." ²⁶ Ana pogos nařa nasumonena nene mloge, ana naga amio kiena li nakirawoen yo lala, la apa ařere nalologena la nene apimi ke sina ga, ana la akila ga e řelaga nařa malumu ga, komin nařa la amaraun asape sařisi yeririna lala nae e yo nene řisi na la akovela vanonia.

La ařure li nalologena lala apa ke sina ga e kumali keviu

²⁷ La nene ařere li nalologena lala apimi loyuřna, ana la akila la asuřmalu ase marana ne yerkawa la nene. Ana řarina ne yaru wa naga piun tan la, naga pisi pan la, pisa pisape ²⁸ "Sanape na sanene? Imimi na mepisaluřar amiu řmarera rui, mesape řisi na amiu na ve avisayu re si kia kiena ne yaru nene va yeririna lala, pona avian la ea. Ana nanagane sanape? Amiu na akila řnaga pano-o yo nene nařa Yerusalem naga pulen kiamiu visena la rui, a amiu na asuřna apisa ke asape imimi ke nařa mepe purřes nen marena kiena ne yaru nene narui."

²⁹ Ana Pita amio li nalologena tařena lala apisatamela, apisa apisape "Imimi na monar melogear Ntewa taulu nařa melogear yeririna. ³⁰ Amiu na ařeřnar Yesu rui, amiu asuar naga e laki torovia, ana Ntewa na Mava kiena ne kieta yermarua lala naga kila si naga mali ke sina ga petan marena. ³¹ Ntewa nene naga pisirlua naga rui, vena naga suřna e lepnasena na řamarua, vena naga ve kieta Nasumonena a vena ve kieta Natamaliaena. Ntewa naga kila sanene vena le Israel lala akilia avilopu la, a vena naga kilia viewo kiela mlamulena viowa lala. ³² A imimi, imimi navisuen suri la nene e kilamaramimi rui, a navisawalena va yeririna lala, naga nene imimi memio Ninuna Wa nene nařa Ntewa naga mla rui pan yeririna la nařa amlogearia."

Kameliel naga pisi e kumali keviu

³³ Ana pogos nařa la nae pupia kumali nene la amloge visena nene, miyur la pa řisi, ana kila sane la sinela kari li nalologena la pařisi, ana la sinelan asape aliřere la sa nařa la monar amare. ³⁴ Ana lala yaru tai, nařa la asuřna apatanon ke naga, nařa naga pe Varasi, naga pe navianena navisaluaena tai, kiena kia Kameliel, naga suřmalu pisapenua aure li nalologena lala la ava vanua sumo wa. ³⁵ Ana naga pisi e kumali keviu nene, naga pisa pisape "Yerkawa nae Israel lala, amiu amarařne amiu, amiu na monar asitom ruru suri nene nařa amiu na sinemiun asape akila van la nene. ³⁶ Amiu asitomyuli yaru nařa Tutasu. Nanua ga ne, pe nakonua manene re poli, naga suřmalu, nařa naga pisa pisape naga pe yaru řna tai ne, a suri sane yaru la ponotia vari nařa la apa apiran la amio. Ana la ařeřnar naga rui, la ařenetetain kiena yeririna lala, a kiena řegas nene naga pimi pe suri korena rui. ³⁷ Sir-aun naga nene, nane e poglis nene nařa la apolo viraviran yeririna lala, Sutas nene nařa nae Kalele, naga řmena ga suřmalu, naga řere yeririna lala ataveve naga.

Ana siraunia, la ařmeřnar řmena ga naga mare, a la ařnenetetaın řmena ga kiena yeririna lala apa apeve taaga.

³⁸ "Poga ga narui, a e suri nene nařa ita tesuřna tepisayu ke ne, inu nepisa ke sanini, nesape řisi na ita na teligan yeririna la nene la asuřna ga sanene, řisi na ita ve tekila re suri tai van la. Naga nene komin nařa visae kiela sitomena pona kiela yuřmaena nene naga molue ga kome yeririna, řisi na suri řmena ga nene monar loru ne, ³⁹ ana visae naga molue e Ntewa, ita na tařatete tevisaluřaria. A visae ita tekilali nařa tevisaluřaria, pona ita na tevisu nařa sane tesuřna tesuwo ke yuřmaena wo kiena ne Ntewa tai."

La amlil li nalologena lala

⁴⁰ Ana kumali keviu naga mloge visena namasisuena kiena ne Kameliel nene, nařa pisapenua ve akila re suri tai va li nalologena la nene, a la apisa apisape řisi na la ataveve ga ve sa nařa naga pisa. Ana la apio li nalologena lala apisape aimi si loyuřna, ana la amla narin nakoena pan la, amlil la, apisi řmarera ke sina ga pan la, apisape la ve avian re si yeririna lala e kia kiena ne Yesu, ana siraunia, la amligan plan la apano.

⁴¹ Ana li nalologena lala apa vanua e pupia kumali nene, ana la pe amloge re piowa poli, amloge ga po pařisi komin nařa Ntewa naga pisu la sane la atorokin kemua nařa atol memawaena e marana ne yeririna lala, vanon kia kiena ne Yesu. ⁴² Ana lala pe amlogear re nena kiela yerikawa la nene, ana legiena punu ga, loyuřna e Yuřna Wa řmana ne Ntewa, a loyuřna lala e yuřna řmana ne yaru lala, la pe amligan re nenaga nařa la apian ke yeririna lala, a la amlologon ke Nalologena Wo nene kiena ne Yesu, asape naga pe Navisaarena.

La apu řarin yeririna naiilaena la olua

6 Ana e pogos nene, nalogena kiena ne Yesu lala apimi ape moki manene la narui, ana nasine-mimiena tai pimi likan la. E lepa tai, le Yu la nařa apisi ke kom Kris, a e lepa tařena, le Yu la nařa apisi ke ga kome kiela visena, nařa Epru. Ana la nene nařa la apisi kom Kris, la asuřna apisimumun ke apisape e legiena punu ga, pogos nařa la apion kiela narin naiilaena la pan letano lala, ana la akila pe po re nena ga poli pa kiela letano lala. ² Ana li nalologena la lualima taaga pa lua amloge visena nene, la apio viraviran make nalogena lala punu ga vena aimi lele taaga, ana la apisi pan la, apisa apisape "Wolai lala, pe pon re nařa imimi meligan yuřmaena na visawalen visena kiena ne Ntewa poli, vena imimi mesuřna mevisuar ga yuřmaena tařena la nene. ³ Visae ve sanene, amiu na monar akilali nařa akale kiamiu yeririna la řasia ve olua, nařa la kiela kia po e maran yeririna lala, a nařa la apulen Ninuna Wa, a nařa la yepela řmaen yuřmaena, vena řisi na mevisiri plan la la ave narin řegas na visuar ruruen yuřmaena tařena la nene. ⁴ Ana sanene, řisi na imimi li nalologena lala, sinemimi la wetelu kilia

suřmalu řmarera su silaga e yuřmaena na leniena a navisawalen Visena Wa kiena ne Ntewa."

⁵ Ana la ne e řegas keviu nene, la amloge sitomena nene, ana la akekaran manene pařisi, ana la ařnal yeririna la olua sa nařa la apisa. La olua nene nařa la ařnalia, ana Stipen tai, nařa naga pe yaru řmarera tai naviawaen e Ntewa, a naga pulen Ninuna Wa, amio řmena ga Pilip, a Pokaras, a Nikeno, a Timon, a řame-nas, a yaru nae Antiok nařa Nikolas nařa naga pe pe Yu re poli, ana nařa naga mlelaga e Ntewa kiena ne le Yu la rui. ⁶ Ana la ařure yeririna la olua nene la apimi asuřmalu e marana ne li nalologena lala, vena la aligan limala te řarila, a la ayawawo la.

⁷ Ana suri nene nařa la akila, kila sane silaga, visena kiena ne Ntewa naga suřna telivi laa e yaru la narui, a řegas kiena ne nalogena lala garu Yerusalem pimi moki laa narui, naga pa tawa řmena ga e yaru wa kiena ne le Yu la moki narui, ana la řmena ga akus nalelagae-na.

Le Yu lařasia ařere Stipen pa e kiela pupia kumali

⁸ Ana la olua nene, lala yaru tai nařa Stipen, naga pe yaru tai nařa naga pulen lemamiena kiena ne Ntewa, a naga pulen ke řmena ga pupia nařmareraena kiena ne Ntewa, kila sa nařa naga miyuřmaen kile la moki a suri nailanena řmena ga pa yeririna lala. ⁹ A le Yu lařasia nařa asike e yo nene, la pe akekaran re nena Stipen poli, ana la sinelan asape akila veveyuena vania. La nene, le Saerin lala, a le Aliksantrea lala, nařa la asike Yerusalem e pogos nene, amio řmena ga le Silisia lařasia a le Esia lařasia, nařa la apimi asikolila. La moki nene la sane řegas taaga ga, nařa la asuřna apiora ke lele taaga silaga e yuřna tai na leniena kiena ne le Yu lala. ¹⁰ Ana la nene la akilali nařa avisaluřar Stipen, pano pano-o peraga, komin nařa Ninuna Wa naga suřna kila ke Stipen naga pe manmarua ruru po e kiena visena lala, ana kiela visena na sinekar lala tařatete nena ataulu naga narui. ¹¹ Ana la apa ařnal sina yeririna lařasia vena la ava avisa kotalia yerikawa lala, ana la nene la apa apisawal pan la, apisape "Imimi memloge yaru nene naga pisi na, pisa kare Navisalu-aena kiena ne Mosis pařisi wa, a naga řarnena kare řmena ga suri wa kiena ne Ntewa pařisi."

¹² Ana e řelaga nene, la akila nasumonena lala, a kiela navianena na navisaluaena lala, amio řmena ga yeririna tařena la moki, la sinela pilulun Stipen pařisi. Ana la apimi apuarar naga řmarera, ařure pa e pupia kumali kiena ne le Yu lala. ¹³ Ana e pogos nene narui, visena na visokanena la molmolue pimi pe moki laa sane, nařa apisayu kare Stipen, apisapenua "Sila ga yaru nene řarnena kare luen ga kieta Yuřna Wa řmana ne Ntewa, a e řmena ga e Navisaluaena kiena ne Mosis. ¹⁴ Imimi memloge nařa naga pisayu Yuřna řmana ne kieta Ntewa nene, nařa naga pisa pisape řisi na yaru suri nene nae Nasaret nařa Yesu, řisi na naga we plan Yuřna Wa nene, a řisi na naga vilon řmena ga kieta řelaga marua lala nařa Mosis naga mla kemua pan ita nanua sumo laa rui, nařa ita tepuarar ruru la asuřna

ga pimi tol nanagane. !Yaru suri nene nařa Stipen naga suřna pisawal ke suri la nene, naga kila kare ruru ita pařisi ne!”

¹⁵ La amloge visena nene, ana apilon řarila lala akirava apisu Stipen vena naga visatařne visena la nene, ana pogos nařa la apisuia, la apisu marana na sa ga marana ne navisi narui.

Visena kiena ne Stipen: Naga sunyu řesan Epraam sumo

7 Ana řarin yaru wa naga piun tan Stipen, pisa pisape “?Ana ko, ko na opisa ya? ?Lelaga nařa ko osuřna opisawal ke visena la nene sa nařa la asuřna apisa ke ne, pona peraga?”

² Ana Stipen pisatařnea, pisape “Ata lala a wolai lala, amiu ayagogon kiau navisatařneena sumo wa. řisi na in na nevisayu repita marua la sumo wa. Nakonua konua rui, yermarua Epraam naga suřna e kiena purvanua nařa Koltea, e pupia lepas nen yo nene nařa Mesopotemia, ana kieta Ntewa na Naurarena naga pimi řmalivinia, ana pisawal pania, pisape ³ ‘Ko na monar omolue e mořna mratava, a e kiořna yo, vena ova e purvanua tai nařa řisi na in na nevisa van ko.’ ⁴ Ana Epraam naga molue e Koltea, naga pa sike e pulkumali nařa Aran sumo, vano vano-o tol pogos nařa arimana naga mare, ana Ntewa řere naga pimi sike e purvanua nini nařa ita tesike e nanagane.

⁵ “Ana poglis nařa Epraam naga pimi tol yo nene, ana Ntewa naga pe mla re nena narin kinakinas nen porotano tai pania, a e pogos nene Epraam naga pe řar re řmena narina la poli wa, ana naga řuarar řmareran ga navisaarena nařa Ntewa naga pisaar řmarera pan sumo rui, nařa naga pisaar pisape řisi na purvanua wetelu nene naga ve kiena ne Epraam amio kiena lus lala nařa aimi siraunia. ⁶ Ana visena nařa Ntewa naga pisa pa Epraam e poglis nene, sanini, nařa Ntewa naga pisa pania, pisapenua

‘Kiořna lus la nene řisi na la ava ase purvanua tařena, ana yoko la ayuřnae korena van kana suře lala, nařa řisi na la akila viowa manene van la vařisi, vano-o tol kas ponotia ve vari.

⁷ Ana siraunia, řisi na in na nela naliřereena van purvanua nene, a řisi na nela řmena ga nakoarena van kiena yeririna lala, a řisi na inu neure plan ke sina ga kiořna lus la nene, vena la awasuřela aimi alotun inu e yo nena nařa in na nemla pan amiu.’

⁸ “Ana e poglis nene Ntewa naga pisa řelaga na řaviu pa Epraam, sane totou na naviranarena nene nařa Ntewa naga kila amio naga, ana pogos nařa narina nařa Aisak naga paeme, legiena olua řarovia, ana Epraam kila řaviu e naga. Ana siraunia, Aisak naga řmena ga kila sa ke ga nene pa narina nařa Sekop, a řisi na Sekop řmena ga naga kila pa narina la lualima taaga pa lua nene, nařa nanagane ita tesuřna tepio la ke sane la ape řarin arimata nasumo lala.”

Stipen pisayu Yosop

⁹ A Stipen naga suřna pisi ke ga wa, naga pisa pisape “Ana Yosop naga pe řarin arimata la nene tai, ana wenla tařena la nene la apieluen naga pařisi, ana la ařiliwilin lua naga vena vanon yuřnae korena e purvanua nařa Isip. Ana Ntewa naga sike amio naga e yo nene, ¹⁰ a miila naga e kiena pogos řmarera lala, panopano kila nařa řarin suře nae Isip nene, nařa kiena kia Pero, naga pisu manmaruaena kiena ne Yosop po pařisi, ana Pero nene mligan pupia yuřnaena lala navisuaren kiena purvanua e limana ne Yosop naga taaga.

¹¹ “Ana e pogos nene narui, ana pupia pogos na viso tai garu Isip a e yo kiena ne řmena ga repita lala nařa Kenan, ana la amloge piowa vanon pařisi, a la apisu sane peraga narui, pe kala kinanena re si po laa rui.

¹² Ana yermarua Sekop, naga mloge nařa kinanena lařasia na wilwilinena suřna ke ma Isip wa, ana naga mligan narina la nene, nařa la ape řarin arimata lala, vena la ava metava ma Isip vena awar kala kona lařasia. Naga nene nařa sane la apa řesan ga ma Isip na wa. ¹³ Ana yam luan nařa la apa ma Isip sanene, Yosop naga pisa lologia naga pa wenla lala, a suniena na mratava la nene kiena ne Yosop naga pa tol řmena ga Pero. ¹⁴⁻¹⁵ Ana Yosop naga mligan visena pa pa arimana nařa Sekop, pisape naga amio la punu ga na mratava řmana la monar avami asike amio naga, ana Sekop amio na mratava řmana lala apavini, la punu ga la lualima olua pa lima, la apa asike ma Isip. La apa asuřna pano pano-o, ana siraunia Yosop nene amio kieta yermarua tařena la nene la amarmare ga e yo nene. ¹⁶ Ana ko pa tařena ga rui, la ařar si puriula lala ařasuře sina e yo kiena ne la nene, e yo tai kien kia Sekem, ana la asinila e lotap tai nařa yermarua Epraam naga pul lua nanua sumo rui tan le Amaro lala.”

Stipen pisayu Mosis

¹⁷ Ana Stipen naga suřna pisi ke na wa, pisape “Ana kieta yeririna lala asike garu Isip tol si kas moki pařisi, ana la akapuru apimi ape moki manene la narui, ana Ntewa naga pisu sane naga torokin ruru kana pogos nařa naga kila sa nařa naga pisaar pa Epraam sumo řisi rui, pisape řisi na naga were plan kiena lus lala e kiela nayuřnae korenaena. ¹⁸ Ana e pogos nene řarin suře viu tařena tai naga suřmalu garu Isip rui, nařa naga mninue suniena kiena ne Yosop nanua sumo amio kiena na mratava řmana lala, ¹⁹ ana naga kila kare manene laa kieta lus la nene na nanua sumo, nařa naga řmareran la ga vena la aligan kare ga narila lala asuřna ga vena amarmare, vena ve akapuru re si avim ave moki.

²⁰ “Ana e ke e pogos nene, Mosis naga paeme, nařa naga pe sisi tomtom tai nařa pe sisi tanea po pařisi. Ana arimana amio anena, lalua apisuar wan ga sisi nene e řmala loyuřna pano pano-o tol kupario telu,

²¹ ana siraunia, lalua akila řele si yonia, ana lalua monar aligan lua naga. Ana siraunia, lořearu kiena ne řarin suře ga nene naga řmalia, ana naga sane kuslua Mosis, pisuaria vena ve narina. ²² Naga suřma kapuru řma sanene pano-o, ana la asuřma apian naga e manmaruaena kiena ne le Isip lala, ana naga kapuru pa pe yaru řmarera tai a pe yaru na visena na manmaruaena a yepen řmaen řmena ga yuřmaena."

Mosis naga sinenan sape tamalia le Israel lala

²³ Ana Stipen naga suřma pisa ke, pisape "Ana pogos nařa Mosis, kiena kas pa tol sane lualima yam vari, naga sitořmal si le Israel tařena la nařa la asike na, nařa la sa ga wenla ga lala, ana naga suřma siar pa řmalivin la towe řmaga. ²⁴ Ana pogos tai naga pano, řmal nařa yaru nae Isip tai suřma řme ke yaru nae Israel tai, ana naga pa miila yere Israel nene, ana naga kilamaran pa yaru nae Isip nene, řmeřmar naga mare. ²⁵ Naga nene komin nařa Mosis naga sitom ke pa řisi rui pisape řisi na Ntewa naga ligan lua naga vena natamaliaena kiena ne kiena yeririna la nene, ana e pogos nene le Israel lala la pe apisu kilale re poli wa nařa asape řisi na Mosis kila sanene van la.

²⁶ "Ana yemlagi ke sina ga e legiena tařena, naga řmal le Israel lalua asuřma asu la a ařme la řmaga, ana naga panon pisape visaluřar nařa lalua ve awela re sina, a naga pisape kilali nařa lalua atalopan la sina. A naga pisa pan la, pisape 'E, amiu lua ayagogo. ?Sa ga nařa amiu lua nene ape welelai ga rui, sanape na amiu lua akila kare amiu ke sanene?'

²⁷ "Ana naga nařa pe kila mesmesu re pan naga komřas nene poli, naga suponlua Mosis pa perina, ana pisa pania, pisape '?Sanape? ?Ane mligan lua ko pisape ko ove kiamimi yerkawa, a vena ko oliřere imimi sanene? ²⁸ ?Pona ko sinořman osape owerřmar inu ve sa nařa ořmeřmar yaru nae Isip nene nakoneva, ne?'

²⁹ "Ana poglis nařa Mosis naga mloge visena nene, mloge piowa pařisi, naga suřmalu, pionlua petan Isip, pure pa sike e purvanua tařena tai, kiena kia Mitian, ana naga sike e yo nene piavi laa sane, a narina na yerřmene luwoka ga, apaeme e yo nene."

Mosis mloge Ntewa pisi pania

³⁰ Ana Stipen pisa pisape "Ana Mosis sike e yo nene pano tol si kas lualima yam vari, ana legiena tai naga suřma e yokorena tai, lavisin pupia tavie nařa Sinae. Ana e yo nene naga mali navisi tai pimi řmalivinia e kapi nařa kekan purlaki wetelu tai. ³¹ Ana Mosis naga milan suri nene ana sinena kurkur pařisi, ana naga pa laa lavisin purlaki nene vena visu ruruia. Ana naga mloge pulgona ne Ntewa, ³² nařa pisa pisape 'In na nepe Ntewa kiena ne repiřma lala, sane Epraam, Aisak, a Sekop.' Ana Mosis telřmanin pařisi, naga maraun visuena. ³³ Ana Ntewa na Mava naga pisa si pania, pisape 'Ko oyenlua kiořma kulus nen lařma, komin yo na ko osuřmalu osike e ne, naga pe yo wa tai nařa. ³⁴ Ana in na nevisa van ko sanini, nesape inu nepisuveve ruru

naloge viowaena kiena ne kiau yeririna la garu Isip řisi rui, a nemloge kiela tagiena řisi. In na nepimin ke nesape neure plan la narui, a opisu ke ne, inu nesuřma nemligan ko řmena ga nesape ko owasuře si ova garu Isip sumo wa, vena ove kiau yeririna nakilaen yuřmaena nene.' "

Le Israel lala yepela mavin Mosis

³⁵ Ana Stipen naga suřma pisi ke pan la na wa, naga pisa pisape "A Mosis nene, naga ke nanua sumo yepela mavin naga narui, nařa la apisa visena ne nanene narui, apisape '?Sanape, ane mligan lua ko vena ko ove kiamimi yerkawa, a vena ko oliřere imimi sanene?' Ana Ntewa ke ga nařa naga mligan kiena navisi naga pimi teke e purlaki nařa kapi kekan ke ne, vena liganar si Mosis naga ve suře a ve natamaliaena kiena ne le Israel lala. ³⁶ Ana Mosis ke ga nanene na wa, nařa naga sumon le Israel lala amolue garu Isip, la apimi. A silaga, garu Isip, a e Sive Nařa Pivaga, a kas lualima yam vari ke sina ga e ga e yokorena, naga suřma kila kile lala na nařmareraena kiena ne Ntewa, a suri naila-nena lala pan la. ³⁷ A Mosis ke ga nene na wa, nařa naga pisawal pa le Israel lala, naga pisa pisape 'Ntewa naga řisi na naga liganar ga amiu yaru ga tai, sane kiamiu navisawalen tařena tai, sa nařa naga mliganar inu sumo rui.' ³⁸ A Mosis ke ga nene na wa nařa naga suřma amio repita marua lala a amio le Israel tařena lala, poglis nařa la amialoro ke e řegas taaga e yokorena, a naga ke ga nařa suřma amio navisi nene nařa pisi pania meta e tavie nařa Sinae. E pogos nene narui, Ntewa mla visena namalena pa Mosis ne na nene, ana Mosis kus pitomi kian pan la.

³⁹ "Ana repita la nene yepela mavin nena logearen Mosis, a la akoven lua kiena visena nene, ana e kiela sitomena lala, la sinelan ga asape awasuře la sina ga ava Isip. ⁴⁰ Pogos nařa Mosis petan la, pa sike yam piavi ma tavie nařa Sinae, ana la asitořmal ke sina ga kiela malena marua nanua asike garu Isip sumo, ana la apisa pa Aron nařani, apisape 'Imimi na sinemimin mesape ko oyuřmaen kieta nono lařasia, vena la akilia asumon ita tevano, komin Mosis nene naga řerelua ita garu Isip ana naga sumon ita tepimi e yo nini, ana ita temninue kare ga naga sike pe narui, pona ařma sanape e naga.' ⁴¹ Ana la apa akila sanene, la amiyuřmaen nono na narin puluk tai nařa pe purwolu, ana la akila nakuřařaena pania, a la akila pupia řařa-gena tai pa kiela nono nene nařa la ga amiyuřmaenia e ga e limala.

⁴² "Ana pogos nařa Ntewa pisu suri nene, naga pilopu řmasina pan la, a naga mligan la vena la ava alo-tun verue lala. A suri nene naga sa nařa visena wa kiena ne Ntewa nene nařa Navisawalena Amos naga pisa e Visena Wa, naga pisa pisape

'*Le Israel lala!*

?Sila ga e kas lualima yam vari e yokorena, amiu ařme mořmar suri mali lala vena kilaen nakuřařaena,

ana nakuřařaena nene pan inu, pona pan ai?

⁴³ Peraga kemua rui, pe akila re pan inu poli, ana amiu na amlotun ke ga nono la nařa amiu ga akila ne, sa nařa Molek nene, nařa amiu na amialoro amio kana silparpara nena, a Repan řmena ga sa ke ga, nařa amiu akus nono na kiena verue nena naga pa sumon amiu.

Komin suri ne nanene, řisi na in na neřene plan amiu ava koperinan kiamiu purvanua, ava asuřma garu řapilon lepa na vano.' "

Amo 5:25-27

Stipen pisayu nařa Ntewa naga miila manene laa le Israel lala wa

⁴⁴ Ana Stipen pisa pisape "Ana e pogos nařa kieta yermarua la nene la asike e yokorena nene, Ntewa naga pisa pa Mosis pisape naga monar yuřmaen řmana silparpara tai, sane kile tai nařa pisawal pisape Ntewa naga suřma amio la. Ana la amiyuřmaenia torokin ruru sa nařa Ntewa naga pisawal pania, ana la asuřma amlenlelein řma silparpara nene pimi. ⁴⁵ La akila řma sanene pimi tol pogos nařa Yosua sumon kieta yermarua lala apimi ařmene plan yolai tařena la nařa apimi asike e kieta porotano nene, rui. Ana Ntewa naga řere kieta yermarua lala apimi si loyuřma e kieta purvanua nene a e poglis nene, la akus silparpara nene pimi loyuřma amio la, mon řma amio la pimi pimi tol pogos nařa yermarua Tepet naga pe řarin suře.

⁴⁶ "Ana Tepet pisa nařa Ntewa naga kekarania e suri la moki liu, ana naga piunia pisape visae Ntewa naga tařmania, vena naga yuřmaen řmana yuřma wa tai, vena lus kiena ne Sekop lala akilia ava ea alen vania. ⁴⁷ Ana Ntewa naga pe tařnan re Tepet naga yuřmaen yuřma tai sanene poli, ana siraunia narina nene nařa Solomon naga miyuřmaen řmana pupia Yuřma Wa nene. ⁴⁸ Ana ita monar tesitořmal řmena ga, sane Yer Kawa Na Metava Manenea, naga tařatete se yuřma tai nařa yaru ga la amiyuřmaenia, sa nařa Navisawalena Aisea naga pisa pisape

⁴⁹ 'Ntewa Na Mava naga pisa pisape

"Ma ga e peni naga sane leleu natotanoena, a yomarava nini naga sane le lena liganen lau su metava ea.

?Amiu na asitom asape akilia ayuřmaen yuřma ya, vena neva nese ea?

?Pona amiu asitom asape akilia ayuřmaen e yo nape, nařa neva neva ruru inu ea?

⁵⁰ *Suri la punu ga na sike ne, ana in ga na nesii make punu ga.' "*

Ais 66:1,2

Stipen pisi řmarera pan la pisape le Israel la pe amlogear re Ntewa poli

⁵¹ Ana Stipen sinenan pisape kila make kiena visena nene narui, ana naga pisi pa yerkawa kiena ne le Yu lala nařa la asike e kumali, ana naga pisa pan la, pisape "Ana amiu na, amiu atorokin ruru nenaga kieta yermarua la na nanua sumo ne. Amiu na ape kuruřil

pařisi wa, řarimiu řmarera, a kiligamiu poře řmena ga, yepemiu mavin logeen visena kiena ne Ntewa, a sine-miu lala naga sa ga sinen yaru la nařa la pe ape řaviu re poli wa. Amiu na ape yaru na suwoen luen ga Ninuna Wa silaga. ⁵² Navisawalena lala kiena ne Ntewa nanua sumo, kieta yermarua lala akila make kemua piowa pan la punu ga rui, a la ařme mořmar la moki, pe sur koren ga nařa ape yaru la nařa Ntewa naga mli-gan la apimi vena avisawal avisave Yaru Wa Nayuřmaena kiena ne Ntewa nene naga řisi na imi. Ana amiu na apiowa laa sane, komin nařa pogos na yaru nene naga řmalivin ita rui, ana amiu apielua naga a ařmeřmar naga mare. ⁵³ Amiu ke narui nařa amiu atol Navisalu-aena kiena ne Ntewa řisi rui, nařa navisi lala amla pimi sumo, ana amiu na pe amlogear re nena poli, akilaroro kare make ga silaga."

La akoveřmar Stipen

⁵⁴ Visena kiena ne Stipen řisi e nene narui, a pogos nařa li navioraena lala na kumali la amiyagogon naga, visena la nene miyur manene sinela pařisi, ana la sinela mimi pařisi, la asuřma akar ke malueta vanonia. ⁵⁵ Ana Stipen, naga Ninuna Wa pimi pulenia, ana naga kira pa metava ma e peni, kirava ruru řma sanene, pisa pupia naurarena nařa kilawo ke Ntewa, a naga pisa řmena ga nařa Yesu naga suřmalu sike e yo na metava lavisinia, nanene na e lepasnena na řamarua. ⁵⁶ Ana naga pisa suri nene, naga pisa pa la nařa asike ne, pisape "Ake-e aulai! Inu nepisu nařa sinapane naga suwowo ga mon řnaga, ana Narina ne Yeririna naga suřmalu sike e lepasnena ne Ntewa nařa řamarua."

⁵⁷ Ana yerkawa la nene la amloge ya nařa Stipen pisa, ana la amloge sa nařa naga pisa kare Ntewa, ana amlokai keviu pa metava, a apuwo pulkiligala lala, vena la ve aloge re si visena kiena ne Stipen, ana la punu ga akiriri apa puna veraga, ⁵⁸ ana atararia, ařereyalolon naga petan pulkumali keviu nene pa vanua. Ařure matan pulkumali keviu nene, vena la akoveřmaria, ana la apisa asape yeririna la nařa amligan la sumo vena la avisawal visena la nařa kila Stipen kus naloge viowaena, apisape la ke nene narui la monar akoven řesan kilavaru. Ana la amien plan řmala kulsota lala, ana la amligan sike e limana ne yaru viu tai nařa naga sike amio la e pogos nene, naga kien kia Sol, ana la nene asun ke nařa akove Stipen narui.

⁵⁹ Ana pogos nařa la asuřma akove ke naga sanene, ana naga mlen, pio Ntewa, pisa pisape "Suře Yesu, awis, otařnan ninuu vařnasu, nesike nemio ko." ⁶⁰ Ana naga kinai mloru mon tano, mlakai keviu, pisape "Suře, awis, ve ola re si nakoena van la e kiela mlamulena viowa nene nařa la akila ke pan inu ne." A siraun nařa naga pisa sanene řisi, mloru pito tano, naga mare nena ga.

⁸ ¹³ Ana Sol nene nařa naga sike e pogos nene, naga pisa suri nene, nařa akoveřmar Stipen mare, a naga pisa sa ga nařa la akila ke ga yuřmaena wo tai. Ana pe yam piavi re poli, yaru řmarera na leniena lařasia, la pe amarau re poli, la sinela miye pařisi, ana la

apimi akus tasnena ne Stipen, ana la ataginia řisa ataginia, ana la apa asinia.

Sol naga řmene kare la nařa amlalaga e Yesu pařisi

Ana siar e pogos nene, ana Sol lala, la apilamoluen kare řegas nen li nalelagaena lala garu Yerusalem. La ařmene kare la pano-o kila narui la moki nařa ařure e yo nene, apa asike e yo tařena lala garu Yutea amio Samaria, ana li nalologena ga lala, la pe apa re poli, la asuřna ga Yerusalem. Ana Sol la sinela kar manene laa li nalelagaena lala va laa na wa, ana la asuřna apa ke ga e řala yuřna lala, a ařere plan la, amligan la e yuřna naloge viowaena, naga nene yerřmene amio sira.

Pilip pa mlologo garu Samaria

⁴ Ana la nařa la amlalaga e Yesu, la moki nařa apuretetai petan Sol lala e pogos nene, ana pogos nařa la asuřna apa tetai sanene, ana la asuřna amlologon ke visena kiena ne Yesu pano. ⁵ Ana lala yaru tai naga yaru nařa Pilip, nařa la amliganaria pe tikon sumo, naga pitomi tano e pulkumali keviu tai garo lepas nařa Samaria, ana naga mlologon řesan ke Navisaarena Yesu pa yeririna lala nae e yo nene. ⁶ Ana yeririna la moki pařisi nařa la amiyagogon ruru ke kiena visena lala, a la apisu kile la nařa naga kila, ⁷ sa nařa yermare lala amolue petan yeririna la moki, nařa pogos nařa la amolue, ana la amlokai manene pařisi ana apureure. Ana la apisu řmena sane yaru la nařa yepela la komřas marmare, a amio řmena laulu lala, la apimi apo sina. ⁸ Ana e yo nene, a řina lala la akekara nařa akekara pařisi komin suri la nařa amloge a nařa apisuia.

Yaru na purřmaki tai, kiena kia Saemon

⁹ Ana nanua sumo, nařa Pilip naga pe pimi re Samaria poli wa, ana yaru na purřmaki tai naga sike e yo nene, nařa naga kiena kia Saemon. Siar e pogos la nanua sumo rui, naga pe yaru nařa naga kiena kimi moki pařisi a naga suřna miyuřnaen ke suri la moki sanene, ana naga kila sa nařa naga suřna pisawal ke naga pisape naga pe yaru tařena tai, ana yeririna lala nae e lepas nene la silaga sinela kurkurun naga pařisi. ¹⁰ Kiela yerkawa lala, amio yeririna tařena lala, la asuřna amlalaga ke e kiena visena lala, a la apisa ke sanini, apisape "Aulai! Yaru nene, naga nařareraena kiena ne Ntewa kemua tai sike e naga. Naga nene naga monar nařareraena nanene narui nařa ita tesuřna temloge ke nařa asuřna apisayuia, apio apisape 'Nařareraena Keviu.'" ¹¹ La amilan manene naga sanene narui, komin nařa naga kila suri nene yam piavi rui, ana kila narui la amlalaga ea.

¹² Ana siraunia, pogos nařa Pilip naga pa mlologon nasuřenena kiena ne Ntewa pan la, a mlologon řmena ga kia kiena ne Yesu Kristo, ana la amlalaga e kiena visena narui, ana yerřmene lala amio sira lala, la punu ga apa e nakeena. ¹³ Pimi tol řmena yaru nene Saemon, naga řmena ga mlalaga, ana la amligan naga pa e na-

keena. Siraun naga nene, silaga naga su ga lavisi, pe sinamaran pa Pilip, naga suřna milan manene luen ga kile lala a pupia yuřnaena lala nařareraena kiena ne Ntewa nařa Pilip naga suřna kila ke ne.

¹⁴ Ana pe yam piavi re poli, visena na suri la nene nařa molue e nini, pano-o tol li nalologena lala garu Yerusalem, apisape le Samaria řmena ga lala, nana-gane la amlalaga e Ntewa rui. Ana li nalologena la nene la apisayuia, apisu sane popon avitetalia Pita amio Yoane vena lalua ava akaten la, ana lalua akilali nařa avisuveve suri la nene. ¹⁵ Ana pogos nařa la apito ařmalivin la garo Samaria sanene, ana lalua apu řarila, a lalua amlenwo la vena Ntewa ligan Ninuna Wa vitom van la. ¹⁶ Ana lalua amlenwo la sanene, komin nařa sumo ana Pilip naga kila nakee laena e kia kiena ne Suře Yesu, ana Ninuna Wa naga pe pitomi re e la poli wa. ¹⁷ Ana sanene, Pita amio Yoane, lalua akila sanene pan la narui, ana Ninuna Wa pitomi e la e poglis nene narui. ¹⁸ Ana purřmaki nařa Saemon nene, poglis nařa naga pisu nalologena la lua nene apu řarina ne yeririna la, nařa amlalaga mare ga na wa, ana kila nařa Ninuna Wa pitomi pan la sanene, ana naga pieluen kiela nařareraena nene. Ana naga pa mla kilavaru tai pimi, kian pan lalua nene vena ul lua nařareraena nene nařa sike e lalua nene, ¹⁹ pisa pan la, pisape "Nanene na, in na sineun nesape amiu lua ala re nařareraena nene komřas van inu, vena inu řmena ga nekilia nowu řarin yaru lala, vena la akilia atol Ninuna Wa."

²⁰ Ana Pita naga miyelu kapuruia Saemon, naga pisi řarera pania, pisape "Aa, in na tařatete nela kiořna kilavaru nařa ko ositom ke osape okilia oul lua nařareraena kiena ne Ntewa ea. ?Ko na okilia oul nalakorenanena nařa Ntewa naga mla ga sa ga nene pa yaru lala? In na nevisa van ko, kiořna kilavaru nene řisi na amiu lua ava akovio e lele na loge viowaena e kapi. ²¹ Nanagane mepisu kilale ko narui, ana tařatete metařan ko okila yuřnaena nene amio imimi, komin nařa kiořna malena pe mesmesu re nena e marana ne Ntewa poli. ²²⁻²³ Peraga, ko na sineřna pule ga e vielueena lala, a kiořna mlamulena viowa lala apiar kiořna malena řarera pařisi. Ko na monar ovilopu ko e kiořna sitomena viowa la nene, ana ko na monar olen va Ntewa vena naga viewo ko ea."

²⁴ Ana Saemon naga pisatařme Pita lalua Yoane, pisape "Ake suwala! Visae sanene, inu sineun nesape amiu lua alenwo inu, vena Suře naga iila inu vena suri řarera la nařa apisa ke ne, řisi na ve imi tol re kiau malena."

²⁵ Ana nalologena lalua nene Pita amio Yoane, asu towe laa amio yaru la nene, ana asuřna apisawal suri la nařa Kristo naga kila, amio visena lala nařa Ntewa naga pisa, ana siraunia ařasuřpela, amlilu sina ga kiela mrapa apa Yerusalem. Ana e kiela mrapa komsusa, ana lalua asuřna amlologon ke nalologena wo kiena ne Yesu e pulkumali lala kiena ne le Samaria lala, ana siraunia lalua apimi aporu ke sina ga garu Yerusalem.

Pilip pisi amio yaru malo tai nae Itiopia

²⁶ Ana poglis nařa Pilip naga miyuřmae ke gar Samaria wa, ana navisi kiena ne Ntewa tai pimi řmalivinia, pisi pania, pisape "Pilip, inu nevisa van ko, nevisave osuřmalu oyali ova otaveve mrapa nařa kom Yerusalem, pa metava ma pulkumali nae Kasa." Ana mrapa nene naga mrapa nařa pa metava řaro e lepas nařa e yokorena.

²⁷⁻²⁸ Sanene, Pilip mloge visena nini suřmalu, naga siar pisape va narui. Naga suřma mial ke pa sanene, ana milan yaru malo tai nařa sike e kiena kat nařa wosi řere ke pimi e mrapa nene. Yaru nene suřma pulo ke Tusi Wa nařa Aisea naga siriyuia. Yaru nene, naga pe yerka wa tai kiena ne pupia sira tai nae Itiopia, nařa la apio sira nini asape Kantes, nařa kana kinasa apisape naga řarin suře na kiela purvanua. Yuřmaena kiena ne yaru nene, naga pe navisuaren pupia yuřmaena lala e lepas na kilavaru kiena ne pupia sira kawa nene, a yaru nene, naga pe yaru řmena ga tai nařa sumo rui la akila naga pe kalmaite. Ana e pogos nene, na pito garo Yerusalem rui vena len va Ntewa, ana naga taveve kiena mrapa vena wasuře sina va kiena. ²⁹ Ana Pilip naga mlilu řma mrapa pano, a yerka wa řmena ga nene mialoro e kiena lele na totanoena nařa wosi řere ke ne, ana Pilip pisu naga. Ana Ninuna Wa pisi pania, pisape "Ko otaveve yaru nene, ova ga lavisin kiena kat nene."

³⁰ Ana Pilip kiriri taveve naga pano, ana pa lavisinia, naga mloge nařa yaru nene suřma pulo ke tusi kiena ne Navisawalena Aisea. Ana Pilip piun tan yerka wa nene, pisape "řSanape, ko na okilia ke kinas nen vise-na la ne ko opuloyu ke ne, pona pe opulokilale re poli?"

³¹ Ana yerka wa nene pisatařmea, pisape "řřisi na in na nekilia ve sanape ne, nařa pe yaru re tai nařa visawal kana kinasa van inu poli?" Ana naga pisa ke sina ga pa Pilip, pisape "Visae sanene, oula ovami metava e lele na totanoena e nini wa, oto omio inu e nini." Ana Pilip pa totano amio e kat.

³² Ana visena na Tusi Wa nene nařa Aisea siriyuia, a nařa yerka wa nene kilali ke sape wulovia e pogos nene, nane visena ne nane pisa sanini, pisape *"Yaru nene naga sane sipsip tai, komin nařa visae atararia vena awerřaria, naga pa ruru ga mořma ga, pona naga sa ga ninus nen sipsip ga tai, nařa pogos nařa ařme plan řesan ke vilulusia ana pe mlokai re poli.*

Ana yaru nene naga sa ke nene narui, nařa naga e pogos řmarera na kiena malena, naga pe pisa re nena kiena visena tai poli, naga pa ruru ga řmeke na.

³³ *Ana la akila řmena ga memawaena pan naga pařisi, ana pogos nařa la amliřere naga, la akila pe mesmesu re pan poli.*

řisi na la apisu sane ve narina re si tai nařa naga la kiena kia narui,

komin nařa lala la akilaro kiena malena e yomarava nini, pimi plas ga rui."

Ais 53:7,8

³⁴ Ana yerka wa nene piun kinas nen visena la nene tan Pilip, pisape "řMara, sineun nesape ovisayuli van inu, ane navisawalena nene pisayu ke ne? řNaga pisayu ke sina ga naga, pona naga pisayu ke ga yaru tařena tai?"

³⁵ Ana Pilip naga pisayu ruru pa yaru nene, siar ruru e marana Tusi Wa nařa naga puloyu ke ne, a naga taveve pano-o, pisawal wetelun řmena ga lologena wo kiena ne Yesu pania. ³⁶ Ana e pogos nene akiriri řma ke e kat wa, lalua ataveve mrapa apano, apimi atol e yo tai nařa wii tai řmeke ea. Ana poglis nařa yerka wa nařani řmal wii nene, pisa pa Pilip, pisa pisape "Inu sineun nesape okila nakeena van inu na, okira, wii tai ne řmeke ne. řSanape, suri lařasia suwo ke italua na wa, nařa tařatete neva e nakeena e nene, ne?"

³⁷ [Ana Pilip pisatařmea, pisa sanini, pisape "Visae ko olelaga kemua e sineřma wetelu, inu nekilia nekila nakeena e ko."

Ana yerka wa nene pisape "Ee, inu nemlelaga e Yesu Kristo nařa naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga."]
³⁸ Ana naga kila kiena kat pa ruru e nene, ana lalua amligan metava e lele na totanoena nene atapul apito tano, apito asuřmalu ase e wii, ana Pilip kila nakeena e yere Itiopia nene.

³⁹ Ana pogos nařa lalua amolue sina ga e wii nene, ana Ninuna Wa pimi řerelua Pilip veraga pano, ana yerka wa nene pe řma re si poli. Ana naga pa si teke e kiena kat, mla ke sina ga kiena mrapa pano, ana kekara a kiena sitomena mloge po pařisi. ⁴⁰ Ana Pilip, sa nařa pa narui, milan ga nařa naga sike garu pupia pulkumali nařa Astoto rui. Ana naga suřma mialoro ke pito garove, mlologon nalologena wo kiena ne Yesu e pulkumali la moki e lepas nene, a naga pa řmena ga tol pulkumali keviu nařa Sisaria.

Ntewa pilon Sol pimi pe yeririna kiena ne Yesu

Yuřmaena 22:4-16, 26:9-18

9 Ana e pogos nene, Sol ne nanene nařa sumo ana naga suřma kila kare ke li nalelagaena la garu Yerusalem pařisi, naga sinena kar ke nalogena kiena ne Suře la nene na wa, ana naga suřma pisaar ke ga wa pisape řisi na naga we mořar la. Sanene e pogos tai, naga pa pisu yerka wa kiena ne yaru wa lala, ² ana piun naiilaena lařas tania. Sol naga sinenan pisape yerka wa nene naga siri řmaki lařasia vano va li nasumonena lala na yuřma na leniena kiena ne le Yu lala, nae garu Tařmaskas, vena visawal van la visave la monar atařman Sol vito garo pula, vena kale yeririna lala nařa la asike loyuřma e ya nařa la apio e pogos nene asape "řMrapa Viu," nane li nalelagaena lala. Sol na kila sanene komin nařa naga kiena sitomena pisape vito uarar la, yerřmene lala amio sira lala, ana were la si awasuře ava ma Yerusalem, e nařa la ase sumo řisi na apureure, vena koven la ava e yuřma nakoena. Ana yerka wa nařani siri sa nařa Sol piunia, kian pania.

³ Ana Sol naga řar řmaki la nene, ana mligan yo Yerusalem, ana pito ke garo Tařmaskas. Ana Sol lala la amial řma apano-o e legiena lařasa, a pogos nařa api-mi lavisin pulkumali nene Tařmaskas, ana naga milan ga nařa pupia yomerarava kiena ne Ntewa tai molue metava e sinapane tegoli yo nařa naga mial ke ea.

⁴ Pogos nařa yomerarava nene tegoli Sol sanene, ana kila naga mloru pito tano e porotano, ana naga mloge pulgon yaru tai pis pania, pisa pisape “!Sol, Sol! ?Vanon ya ne ko osuřma okila manene piowa pan inu sa nařa ko osuřma okila ke ne?”

⁵ Ana pogos nařa Sol naga mloge naviunena nene, ana naga piuntařne sina ga, pisape “?Ana Suře, ko anene řa?”

Ana naga pisatařnea, pisa pisape “Inu Yesu nini nařa ko osuřma okila kare ke naga, in ne na nini.” ⁶ Ana Yesu pisa sina ga pania, pisape “Ko, osuřmalu, oyali ova garu uřma Tařmaskas, ana řisi na yaru tai imi visawal van ko visave řisi na ko okila ve sanape.”

⁷ Ana yeririna la nařa la asuřma ataveve ke Sol e pogos nene, la řmena ga amloge visena la nene, ana la pe ařma re yaru nařa pisa poli, ana la sinela kurkur pařisi, la asuřmalu wowe ga asikena, la pe kiela visena na visaen re si poli. ⁸ Ana siraun suri nene, Sol naga kila sa nařa Yesu pisa. Naga suřmalu sina ga, ana pogos nařa pikeřa kilamarana, naga pe pisu re si suri tai poli, naga sa nařa pe kilamara řala ga narui. Suri nanene kila narui ana la atarar limana, ařure naga, ava garu Tařmaskas. ⁹ Ana la apa aporu garu uřma e yo nene, ana Sol naga pe kilamara řala řaga sanene pano tol legiena telu, a e řmena ga e pog nene, naga pe kinana re poli, a pe mun re řmena ga sur tai poli, naga monsilu ga.

Ananaias pa mlotuwo Sol

¹⁰ Ana e yo nařa Tařmaskas, nalogena tai suřma ea, kiena kia Ananaias, ana naga pisu suri tai sa nařa řmeniena tai nařa Suře Yesu naga kila lologia naga pania, nařa pio naga, pisape “Ananaias.”

Naga pisatařnea, pisape “Ya ne Suře, in nanini.”

¹¹ Ana Suře pisa pania, pisape “Osuřmalu, oto garo likan pulkumali nene, ana otaveve narin mrapa nařa la apisa apisape ‘Mrapa Mesmesu,’ ana ova e yuřma řmana ne yaru nene Sutas. E řmana uřma, ana oviun yaru nae Tasas tai, nařa kiena kia Sol. A yaru nene, nanagane ga ne naga mlen ke e nene, ana naga pisu řmena ga suri sa nařa řmeniena, ¹² nařa e kiena navisuena nene, naga pisu ko ke narui, ana naga řmal ko opa loyuřma puna, ko omligan lumořma e naga, vena kilamarana imi wo sina.”

¹³ Ana pogos nařa Ananaias mloge visena la nene, naga sitom pařisi, naga pisa pisape “Suře, yaru la moki nařa apisayu řelaga viowa kiena ne yaru nene pan inu řisi rui, nařa naga kila ke piowa pa kiořma nalelagaena wa lala garu Yerusalem, ¹⁴ ana nanagane, nemloge nařa naga pimi Tařmaskas rui, nařa yerkawa kiena ne yaru wa lala la atařan rui vena naga imi uarar imimi la nařa memlotun ko.”

¹⁵ Ana Suře pisa pa Ananaias, pisape “Ve omarau re, ova ga, komin nařa nemligan lua naga suřmalu rui, nepisaar nesape naga ve kiau yaru na yuřmaena tai, a řisi na naga kilia war kiau kia va e yo punu ga va yolai la nařa pe ape le Israel re la poli, a visawal va tol kiela řarin suře lala, a visawal towe řmena ga van le Israel lala. ¹⁶ A yoko in na nekila naga visu kilale řmena suri řmarera si tai nene, sane pogos nařa yoko naga suřma visawal ke kiau kia, yoko naga monar loge viowa e suri viowa la ve moki nařa la monar aimi vania, vanon ga kiau kia nene.”

¹⁷ Ana Ananaias mlogear visena la nene, naga pano pa tol yuřma nene nařa Suře pisa pania, naga pa loyuřma, pisu Sol, pu řarina. Ana naga pisa pania, pisape “Wolai Sol, kieta Suře, nařa Yesu, nařa naga porun ko garo mrapplepa, naga ke nane mligan inu nepam narui, vena nelenwo ko ana kilamarařma kilia imi wo sina, ana vena Ninuna Wa vitomi kokonia ko.”

¹⁸ Ana naga mlenwoia, a veraga ga, narin suri nařa sane kilekilerana na ika mloru petan kilamarana veraga, ana kilamarana pimi po sina ga. Ana Sol suřmalu, ana e ruru e poglis nene, ařere naga apano akila nakeena pania. ¹⁹ A naga kinana sina ga, ana pimi mloge si po, puriuna řmarera sina.

Sol siar mlologo garu Tařmaskas

Ana Sol sike si legiena la řasia garu Tařmaskas amio nalogena lala kiena ne Yesu la nařa la nae e yo nene. ²⁰ Ana pe piavi re poli, naga suřma pa loyuřma e yuřma na lotena lala kiena ne le Israel lala e yo nene, naga pa loyuřma ana mlologon ke Yesu pisape naga narina ne Ntewa kemua lelaga. ²¹ Ana yeririna la mokliu nařa amloge visena kiena ne Sol, ana la amilan pařisi, ana la apiuviun ke tan la, apisape “!Kee suwala! Nanua sumo na yaru ne nanene naga řne kare yaru la garu Yerusalem pařisi, vanon nařa la apisa ke kia ne nane naga suřma mlologon ke si ne. A naga pimin řmena ga suri nene e yo nini, vena naga uarar yaru la nene, vena were la na awasuře si ava puna ne řarin yaru wa lala garu Yerusalem, naga pimi pe tařena narui. ?Nanagane na ya ne kila naga sanene narui?” ²² Ana Suře naga miila visena kiena ne Sol pimi řmarera ruru po laa narui, a naga suřma taulu yaru la moki laa narui, nařa naga suřma pisa ruru merarava po pařisi pan la nařa pisape Yesu, naga Navisaarena kemua lelaga napo. Ana le Israel tařena la nařa asike garu Tařmaskas, la pe kiela suri na visatařneen re si poli, vena la avisaluřar visena kiena ne Sol la nene, ana kiena vise-na lala la ataulu make ruru nena kiela sitomena viowa lala. ²³ A pogos lařasia řarovia, ana Sol naga suřma mlologo ke sanene, ana le Israel la nene asuřmalu api-mi lele taaga, ana apiran ruru asape aweřmar naga mare. ²⁴ Ana legiena punu ga a lemalo punu ga la apa asuřmate ke naga e yepas nen pupia pulutava lala e pupia purkove na pulkumali keviu nene, visae naga kiali visave ure, ana la akilia aweřmar naga. Ana visena nene pimi tol Sol, ²⁵ ana yemalo tai, la nařa asike amio

naga la atar naga, amligan řmene pupia karo tai, ana la amligan malumun naga pito pito tol yo tano lepas na va vanua e pupia purkove na kumali keviu nene. ²⁶ Ana Sol mligan yo nene Tařmaskas, ana řasuře si pa Yerusalem.

Sol řasuře pa Yerusalem

Ana pogos nařa Sol pam tol sina Yerusalem, ana kilali nařa va viranar naga amio li nalogena lala, ana la nene pe amlelaga re e naga asape naga pe nalogena lelaga kiena ne Yesu poli, ana la yepela řilinia, amaraun naga pařisi. ²⁷ Ana lala tai nene, kiena kia řanařas, naga pisu sane Sol naga pe lelaga, ana kilali nařa miila naga, ana naga kila kiena mrapa nařa naga kilia suřmalu se marana ne nalologena lala. Ana lalua apano, ana řanařas pisawal pan la sanape nařa Sol naga pisu kieta Suře e mrapa a nařa kieta Suře pisi pan naga, a naga pisawal řmena ga nařa Sol naga řareran manene nařa mlologon kia kiena ne Yesu garu Tařmaskas. ²⁸ Ana lala amloge kiena visena, ana la akekarania, ana Sol sike amio la, a naga suřma pa e yo punu ga garu Yerusalem, suřma mlologon ke kia kiena ne kieta Suře Yesu, nařa naga pe sinena kurkur re nena ga. ²⁹ Ana naga pisi ke amio le Israel la nene nařa la asuřma apisin ke ga visena nae Kris, ana naga amio la asuřma apilup pan la e visena pařisi, pano pano asitom asape popon aweřmar naga mare. ³⁰ Ana pogos nařa kieta wolai la řasia amloge suri nene, ana la ařure Sol pito poga ga garo e pulkumali nařa Sisaria, ana siraula la apisi maro amio, ana la amligan lua naga řasuře si pa kiena yo, pulkumali nařa Tasas.

³¹ Siraun e pogos nene, ana nalelagaena lala nařa asike yo punu ga gar e lepas nae Yutea, a garu Kalele, a garu řmena ga Samaria, la apisu sane pog malumu towe pan la narui. Ana Ninuna Wa naga suřma kila po pan la, miila la, kila kiela suřmare kapur pimi řmarera, a kila ke řmena ga nalelagaena lala la apimi ape moki la sane, ana nalelagaena la nene punu ga asuřma apatanon ke kieta Suře silaga.

Garu Lita, nalologena Pita naga kila ruru lana ne Aeneas

³² Ana Pita naga suřma mial e pulkumali la moki e lepas nene, naga suřma mlologo, ana e si e pogos tai, naga pitomi pisu li nalelagaena wa la nařa asike garu pulkumali nařa Lita. ³³ Ana pogos nařa naga pa tol yo e nene, naga řmal yaru tai nařa yepena komřas mare, řmeke ga e řmana tog tol kas orelu rui, pe mial re si poli. Yaru nene kiena kia Aeneas. ³⁴ Ana pogos nařa Pita pisuia, pisi pania, pisape "Aeneas, nevisa van ko, nevisave nanagane Yesu Kristo kila tasneřma wo si narui. Osuřmalu, osiloar mořma tog." Naga pisa sanene, ana Aeneas naga suřmalu veraga, yepena po nenaga. ³⁵ Ana yeririna la punu ga nařa asike e pulkumali nařa Lita, amio la nařa asike e yotop nařa Seron, apisu yaru nene naga pimi po sina, la apilon kiela malena lala ava e Ntewa.

Garu Sořa, Pita kila Toreka mali sina

³⁶ Ana e yotop nene ana pulkumali tai řmeke ea, kiena kia Sořa, ana nalelagaena la tai nařa sike ea, naga sira nařa kiena kia, Tapita. Naga nene kia tai nařa e visena kiena ne le Kris lala la apisape Toreka, nařa kana kinasia, kia kiena ne suri mali nowo tai nařa tia. Sira nene, naga pe sira tai nařa naga suřma kila ke yuřmaena nowo la silaga, naga suřma miila luen ga yaru la nařa pe kiela suri re poli. ³⁷ Ana e pogos nene, maiena tai tol sira nene, ana mai řmaga pano pano-o mare, ana akevan tasnena, ana amligan naga řmeke e řmana loyuřma na metava, vena ataginia. ³⁸ Ana pogos nařa nalogena lala nae e yo nene Sořa la amloge visena nařa apisape Pita naga sike ga lavisi, e ga e pulkumali tařena nene Lita, la apitetalia yaru la lua amiyal kawa apanonia. Ana lalua apano-o aporun Pita, la apiun řmarera pania, apisape "Imimi sinemimin manene mesape oimi pun imimi vilaga."

³⁹ Ana sanene Pita suřmalu, amio la lua nene, apano. Pogos nařa pimi řmalivin la, la ařure naga pa e loyuřma na metava e nařa la amligan sira nařa řmeke ea. Ana letano lala apimi, amiyervivia, la asuřma atagin ke rui, a pogos nařa Pita pimi, la apian naga e kulsota nowo la nařa Toreka naga suluia e pogos nařa naga mali ke ga wa amio la. ⁴⁰ Ana řisi na Pita pisa pan la pisape la amolue ava vanua sumo wa, a pogos nařa la apa vanua, ana naga kinai, ana mlen. Ana řarlua řarina kira pisu tasnena ne sira nařani, naga pisi pania, pisa pisape "¡Tapita, osuřmalu!" Ana sira nene pike řa kilamaraena veraga, ana pogos nařa pisu Pita, naga řarlua tořmalu totano. ⁴¹ Ana Pita tarar limana, miila naga suřmalu, ana naga pio nalelagaena lala, amio letano la nene. Ana la apimi loyuřma, ana naga pisa pan la, pisape "Nanene narui, kiamiu sira nanini, nařa Ntewa naga kilamalia si naga."

⁴² Ana lologena na suri keviu nene telivi piora e yo nařa Sořa, ana yeririna la moki nařa amlelaga e kieta Suře vanonia. ⁴³ Ana siraunia, Pita naga su piavi towe laa garu Sořa sane, puna yaru tai, kiena kia Saemon, nařa naga pe yaru na yuřmaenen suri lala e kulus nen suri mali lala.

Ntewa pis pa Konilias

10 Ana pulkumali keviu tařena tai řmeke garo losi e lepas nene, kiena kia Sisaria, a yerkawa tai kiena ne yaru na mara lala nae Rom naga sike e yo nene, kiena kia Konilias. Naga suřma pisuar ke řegas nen li na mara la nene tai, nařa yaru la tol ponotia taaga, a la apio kiena řegas nene apisape "řegas Nae Italia." ² Yerikawa nene, naga pe yeririna wo tanea tai nene, a naga amio namratava la řmana, la silaga amlen pa Ntewa, a la amlotun naga, a silaga la asuřma amiila ke le Israel la nařa pe kiela suri re poli, ana la asuřma ařarapel ga pupia nalaena la pan la. ³ E legiena tai, e ruru e pog na leniena na yepekilavi, e mrae telu, ana naga pisu suri tai sa ga nařa řmeniena, nařa Ntewa naga

kipian naga ea. E kiena navisuena nene, naga pisu meraravan pařisi, nařa naga pisu navisi kiena ne Ntewa tai pitomi e řana loyuřa, ana pio naga, pisa pisape "¡Konilias!"

⁴ Ana pogos nařa Konilias naga pisu navisi nene, naga sinena kona pařisi, ana naga pisu manene navisi nene, naga pisa pisape "?Ya ne?"

Ana navisi nene pisatařea, pisape "Ntewa naga suřa mloge ke kiořa leniena la rui, ana naga pe sine-na řesan re kiořa řelaga wo la poli nařa ko okila ke pa la nařa limala korena, ana naga kekarania a sito-řal ko ke na wa. ⁵ Ana naga pisa pan ko, pisape ko na monar oligan kiořa yeririna lařasia ava garu kumali nařa Sořa, vena avio yaru tai, nařa kiena kia wetelu, kien kia Saemon Pita, vena naga imi e yo nini. ⁶ Ana yaru nene naga sike puna yaru tařena tai, naga kiena kia řena Saemon, naga řana yuřa řneke garo lavisin sive, naga yaru na yuřaenen suri lala e kulus nen puluk."

⁷ Ana navisi kiena ne Ntewa nene pisawal pa pania, ana kovio sina ga. Ana Konilias pio kiena yaru na yuřaena la lua, amio řena ga kiena yaru na kilaen mara tai nařa naga řena ga pe yaru na lotunen Ntewa, nařa naga suřa amio naga silaga, pisuar naga, ana yeririna la telu nene apimi puna. ⁸ Ana naga pisawal sur punu ga nene pan la telu nene, siraunia ana naga mligan la apa garu pulkumali nařa Sořa, vena aure Pita imi.

Pita řena ga pisu suri tai sa nařa řeniena

⁹ Ana legiena na peni, pogos nařa la nene amial ke apimi Sořa na wa, Pita naga sike na, ana naga sinenan pisape kila leniena na kolpae, ana sa nařa silaga, naga pa metava e yotop na wosoyuřa nařa naga sike ea.

¹⁰ Naga sike e nene wa, ana naga mloge visokaria, ana naga pisape la aviran kapi. Ana pogos nařa la asuřa akila ke kana kinanena wa, ana Ntewa pian naga e suri tai sa nařa naga řenia. ¹¹ Naga pisu nařa ma e peni pike, ana řal suri tai sa nařa pupia kulmrae, suřa pitomi ke tano e yomarava nini. Naga pisu nařa la asuřa atarar ke mrapuna la varoka, ana la amligan malumun ke pitomi tano. ¹² Ana loyuřa e kulmrae nene, Pita pisu sur mali tařena la punu ga asike ea, a amio řena ga suri tařena la nařa Ntewa naga kila ape suri wa nařa ve le Israel la ve akan re, sane lořara lala, a nopi lala, a manu lala. ¹³ Ana naga mloge řena ga pulgon yar tai pisa pania, pisape "Pita, osuřalu, oweřar suri mali tai nene, ana okania."

¹⁴ Ana Pita pisa, pisape "E Ntewa, peraga yo, tařatete nena ga ve sanene, komin suri mali la nařa asike e nene ana pe nakanli re lařas poli wa, nařa imimi le Yu lala mepalia ga pe makakan re poli."

¹⁵ Ana naga mloge ke sina ga pulgon yar nařani, pisa pisape "Suri nařa inu Ntewa nepisa rui nesape mekiki ga, ana ko na tařatete si ovisa ovisave namname."

¹⁶ Ana suri nene molue pimi yam lua sanene, řisi, sir-aunia, yaru telu nena, ana Pita pialuřar řaga, ana

siraunia, pupia kulmrae nene řasuře ke sina ga pa metava ma e peni.

Pita tol kinas nen suri nařa naga pisuia

¹⁷ Ana Pita suřa mloge piowa pařisi, naga suřa sitom manene laa pisape popon sa tol kinas nen sur nařa řalivinia, ana pogos nařa naga sitomveve ke ga wa, yaru kiena ne Konilias la telu nařa naga pitetalia la apimi, apimi aporu Sořa. Ana la apiun yuřa kiena ne Saemon tan yaru la řasia, ana la akipian la ea, ana la apimi, asuřalu asuřa e mratava na yuřa řana ne Saemon. ¹⁸ Ana la apio apisa apisape "?Ei, yaru tai kiena kia Saemon, nařa kiena kia tařena apisape Pita, naga sike amio amiu e nařa, pona peraga?"

¹⁹ Ana pogos nene Pita naga tořa sitomyu ke kinas nen suri nařa pisu sane řeniena wa, ana Ninuna Wa pisa pania, pisape "?E, ko omloge řaga? Yaru la telu asuřa akale ko ke nagane, la ne nane asuřalu asike vanua, apio ko ke ne. ²⁰ A ko osuřalu, oyal kawa ga ototano vena ovisu la telu nene, ana visae avisave otaveve la, ana ve okilali re nařa ovisaluřaria, ko na monar otaveve la, vanon in na nemligan la apimin ko."

²¹ Ana Pita suřalu pito tano vanua, ana pisu la telu nene, ana naga pisi pan la, naga pisape "Inu nařa akale inu ke ne. ?Amiu sinemiun inu vanon suri tai yo?"

²² Ana la apisatařea, apisape "Ee, yerkawa na kilaen mara nene, Konilias, naga pitetalia imimi mepimin ko, vena oimi garu řana, vena naga loge re visena lařas tan ko. Navisi kiena ne Ntewa tai naga pisa pania pisape naga vio ko oimi puna sanene. Kiamimi yerkawa nene, naga pe pe yere Yu re tai poli, ana naga pe yaru mesmesu tai nařa naga tarar luen ga kiamiu pogos na leniena la punu ga silaga, ana le Israel řena ga lala nae e kiamimi yo nene akekarana naga pařisi. Naga ke nařa pitetalia imimi mepimin ko narui, nane mesike e nini vanon ne." ²³ Ana vanon nařa mrae pito ke tano rui, ana Pita řerear la nene ařneke amio naga e yuřa nařa naga sike ea, vena kolulagi ke ga wa ana la punu ga atove.

Pita pa mialiali Konilias

E yemlagi ke sina ga, Pita pa amio la nene, amio ke řena ga nalelagaena tařena lařasia nae Sořa, la apa řena ga amio la. ²⁴ La apano, yemalo wola ga mrapa komsusa, la amono, ana yemlagi ke sina ga la apa aporu ga Sisaria nene na wa. E yo nene, Konilias sike amio namratava řana lala, a naga pio ke řena ga kiena erau lařasia vena la aimi asuřate Pita lala. ²⁵ Pogos nařa Pita pimi tol uřa řana ne Konilias, Konilias pa pitawea, mloru pito tano e lana, sa nařa mlotu naga. ²⁶ Ana Pita tarlua ke sina ga pa metava, pisa pania, pisape "E, awis, ko osuřalu. Opisu ke ne, in na nepe yeririna ga." ²⁷ Ana Konilias suřalu, ana lalua asiar asunu lilue, ana apa loyuřa, nařa e pogos ke nanene narui Pita pisu yeririna la mokliu nařa asuřate ke naga loyuřa.

²⁸ Ana Pita pisi pan la narui, pisa pisape "Amiu asuřma akilia ke nařa e lepas nen kiamimi lotuena imimi le Yu lala, nařa imimi na tařatete meva loyuřma e yuřma řmana ne yaru tařena la nařa la pe ape le Yu re poli, pona meve erau wo memio la. Ana nagane, Ntewa naga pian inu merarava po, pisape pe pon re nevisu viowa e yaru lařasia nařa nevisave la apiowa ga, pona la ape kororaki ga. ²⁹ Komin suri ne nanene nařa Ntewa naga pian inunia, inu pe nepisaluřar re la nene e pogos nařa apimin inu poli, nesape tařatete neiřmasu, ana nepimi ga. ?Ana in na sineun nesape amiu avisawal li van inu, avisave amiu apio inu asape neimi vanon ya?"

³⁰ Ana Konilias pisatařme Pita, pisape "Ee, potena pařisi. Nanagane legiena telu řaro pa rui, mesmesun e pog suri nene narui, e mrae telu nařa yepekilavi, in na netořna ga řmau loyuřma, nesuřma nekila ke leniena na yepekilavi. Nesuřma nemlen ke sane, ana nemilan ga navisi tai naga pitomi suřmalu ga sike e marau, nařa naga řmana kulsota pilavila po na po. ³¹ Ana naga pisi pan inu, pisa pisape 'Konilias, Ntewa naga suřma mloge ke kiořna leniena la ne, a naga suřma sitořmal ke řmena ga kiořna řelaga wo la nařa ko osuřma okila ke pa la nařa pe kiela suri re poli. ³² Ana ko na monar okila sanini: ko na monar oligan yaru lařas ava Sořa, komin yaru tai, vena naga wasuře ke sina ga amio la imi puřma. Yaru nene, kiena kia wetelu Saemon Pita, a naga pa sike e yuřma řmana ne yaru tařena nařa naga řmena ga kiena kia Saemon, nařa naga, kiena yuřmaena naga miyuřmaen ke suri lala e kulus nen puluk. řisi na kiořna yeririna lala akilia alual yuřma řmana ne Saemon nene garo lavisin sive.' ³³ Navisi nene pisi pan inu sanene, ana nane kila na nepitetalia ke yaru la nene apitořmasun ko vilaga, a nepisa potena pan ko pařisi komin kiořna nasinewoena nařa ko opam pun imimi e yo nini. Ana ita punu ga tesike e yo nini e marana ne Ntewa, vena imimi meloge visena nařa Ntewa pisa pan ko vena ko ovisa van imimi."

Pita pis pa Konilias lala

³⁴ Pita mloge visena la nene, ana naga pisa pan la, pisapenua "Po pařisi, a nepisa potena pařisi nařa amiu amla pogos nene pan inu, vena nekilia nevis van amiu. Nekekara pařisi, komin nařa nanagane nepisu kilale sa nařa lelaga pařisi nařa Ntewa naga pe řaveve re yaru tařena la poli. ³⁵ Yere Israel, pona yaru nařa pe molue re kome lus nene poli, pona yer pe ke sina ga, ana visae naga vatanon Ntewa, kila ga sur la nařa Ntewa naga sinenania, řisi na Ntewa kekaran naga.

³⁶ "Visena nařa Ntewa naga mligan pimi pan imimi le Israel lala, amiu akilia řisi rui, nařa naga lologena wo tai nařa pisawal pisape yeririna kilia tol suřmare nařa pe pelaga e Yesu Kristo, nařa naga pe Suře kiena ne yeririna punu ga na yomarava nini. ³⁷ A amiu akilia kana suniena nena, nařa nanua sumo, ana Yoane Nakeena naga pimi mlologon kiena nakeena nene, a sir-aun naga nene, ana pupia suri ne řmalivin ita, siar garo

Kalele, pano pano tol make ga yo punu ga e lepas nařa Yutea. ³⁸ Pupia suri nene, nane Yesu nae Nasaret nene amio yuřmaen kerkeviu la nařa naga, nařa Ntewa naga mligan kiena Ninuna Wa pan naga, pulemama ruru keviu e naga, a naga mligan nařareraena keviu pania, ana Yesu naga suřma pa kare ga e yo punu ga, kila ke yuřmaena wo lala a kila ruru ke řmena ga la nařa Yermare naga suřma kila kare la ke pařisi. Yesu kila ke suri la nene, komin nařa Ntewa naga sike amio naga.

³⁹ "Ana suri la nene nařa naga kila garu Yerusalem, a e lepas tařena řmena ga lala e kiamimi purvanua imimi le Yu lala, imimi li nalologena la, mesuřma mepisawal ke suri la nene pan yeririna lala. Imimi mesuřma mepisawal ke nařa kiamimi yerkawa lala la asuar naga e laki torovia, ana naga mare, ⁴⁰⁻⁴¹ ana e kana legiena na telu, Ntewa kilamalia sina ga naga. Ana Ntewa naga kila imimi lařasia mepisu naga, a imimi metotano memio naga, imimi mekinana a memun wii memio naga. Ana Ntewa naga pe tařnan re naga imi vaeme sanene va yaru la punu ga poli, ana naga vaemen imimi ga la nařa Ntewa naga mliganar imimi sanene, vena mevisawal va yeririna tařena lala mevisave Yesu naga mal si rui. ⁴² A pogos nařa Yesu sike amio imimi sanene, naga pisi pan imimi, pisape imimi monar melologon kiena lologena wo va yeririna punu ga, a imimi monar mekila merarava van la mevisave Ntewa mliganar naga taaga vena naga liřere yeririna lala, sane la nařa amare řisi rui a amio řmena ga la nařa yokorena la amal ke e pogos naliřereena wa.

⁴³ Nanene naga Yesu ke ga nařa navisawalena lala apisawal naga nanua sumo rui, nařa la apisape řisi na Ntewa naga viewo mlamulena viowa lala kiena ne yeririna la nařa la amlalaga e kiena kia, la aviawa e naga."

Ninuna Wa mloru pitomi e la

⁴⁴ Pogos nařa Pita suřma pisi ke sanene wa, ana amilan ga nařa Ninuna Wa pitomi tano pa tol la nini nařa asuřma amiyagogon ke naga. ⁴⁵ Ana li nalelagaena tařena la nařa amligan yo Sořa la amio Pita apimi, ape le Yu lala, ana lala amilan manene la suri nene, komin nařa pimi tol pogos nene, ana lala ařnape Ninuna Wa naga pe nalaena tai nařa Ntewa mligan ga pan le Yu lala. ⁴⁶ Ana nanagane, ana apisu la nini nařa pe ape le Yu re poli, apisi e visena tařena lala, asuřma amiyeluar manene ke Ntewa keviu pařisi, ana akilia asape Ntewa mla řmena ga Ninuna Wa pan la nařa pe ape le Yu re la poli.

⁴⁷ Ana Pita pisi pan la nařa amio naga, pisape "Amiu apisu ke ne! Nanagane, lala nene akus Ninuna Wa sa ke ga nařa ita tokus sumo. Sanene, ana tetařatete řmena ga tevisaluřar la tevisa ve tekee la re e wii."

⁴⁸ Ana Pita pis pan Konilias lala, pisape akeela e kila kiena ne Yesu, ana řisi na, la akeela.

Ana la ařnareran řmena ga pa Pita vena naga sike re laa amio la wa e legiena si lařasia.

**Pita mla navisayuena pan nalelagaena lala garu
Yerusalem**

11 Ana pe yam piavi re poli, ana lologena nene pano-o tol nalologena tařena lala garu Yerusalem amio řena ga nalelagaena tařena lala e lepas wetelu na yo Yutea, pisape yeririna lařas nařa pe ape le Yu re poli nařa lala amlelaga e lologena wo kiena ne Ntewa rui. ² Ana nalelagaena lařas nae garu Yerusalem lala asitom manenea apisape nalelagaena tařena lala nařa pe ape le Yu re poli, la řena monar ave řaviu vena ave sa le Yu lala, ana pogos nařa Pita naga pavini ma Yerusalem la apisa nene kare naga pi-owa pařisi. ³ Lala apisa pania, apisape “?Sanape nařa ko opa osike omio yeririna kar lala nařa pe ape řaviu re poli, nařa ko okinana ke řena ga omio la?” ⁴ Ana Pita naga pisi pan la, siar e kana purřes nena, naga pisawal ruru suri punu ga pan la, naga sun pan la sanini, pisape ⁵ “Nanua sumo, nesike Sořa, ana pogos tai nesuřma nemlen. Nesuřma nemlen sanene pano-o netopopog ga neteke narui, ana nepisu suri tai sane pupia kanus tai, nařa naga molue metava ma e peni pitomi tano, nařa asu řna atarar ke mrapuna varoka, asu řna amligan malumun ga pitomi tano, naga pitomi tano lavisin inu. ⁶ In na nepisu ruru loyuřma e kanus nene, ana nepisu sur mali lala na uřna amio suri mali lala na yořmarua, amio lořmara lala a nopi lala, amio manu lala, la asike loyuřma ea. ⁷ Nesuřma nepisu-visu ke sanene, ana nemloge pulgona yaru tai pisi pan inu, naga pisape ‘Pita, ko osuřmalu, oweřmar suri tai nene, okania.’ ⁸ Ana nepisape ‘!Peraga Suře, tařatete ve sanene! Suri la ne sanene nařa pe mesmesun re nena akan poli, a nařa imimi le Yu lala memlonia, nesuřma nemilon ruru silaga.’ ⁹ “Ana nemloge pulgona nařa pitomi metava e peni naga pisi sina pan inu, naga pisape ‘Suri nařa inu Ntewa nepisa rui nesape naga mekiki ga, ko ve ovisa re si ovisave naga namname.’ ¹⁰ Nemloge visena na řmalivin inu sanene yam telu řisi, ana kanus nene amio suri la nařa asike ea ařure si pa metava. ¹¹ “Ana e ruru nena ga e pogos nene, yeririna la telu apimi aporu e yuřma nařa imimi mesike ea, nařa yaru nae garu Sisaria tai naga pitetalia la telu nene apimi vena aure inu neva sina nemio la. ¹² Ana Ninuna Wa naga pisi pan inu, pisa pisape ‘Ko na ve ositom re ovisave ve okekarar re nařa ova omio la telu nene,’ ana inu nepa ga, a orueta tařena la orai nena nini nae Sořa la řena ga apimi amio inu. Imimi mepano-o, meporu Sisaria, ana lala ařure imimi mepa e yuřma řmana ne yaru nene, Konilias. ¹³ “Ana mepa loyuřma, naga sun pan imimi, pisayu sanape nařa naga pisu navisi tai řmalivinia suřmalu ne-naga se marana loyuřma e řmana yuřma, ana navisi nene pisi pania, pisa pisape ‘Ko oligan visena va garu Sořa, vena yaru nařani Saemon Pita naga monar imi visu ko. ¹⁴ Yaru nene naga imi visawal lologena tai van amiu ana visena nene naga kilia tamalia ko amio na mratava mořna lala.’

¹⁵ “Ana pogos nařa Konilias naga pisi řisi, inu towe re nepisi pan la, ana e ruru nena e pogos nařa nesuřma nesiar nepisi ga na wa, ana Ninuna Wa pitomi e la sa ga nařa pitomi řesan e ita nanua sumo rui. ¹⁶ †Nepisu suri nene, ana nesitořmal visena kiena ne ki-eta Suře, naga pisa nanua sumo, pisape ‘Yoane naga kee amiu e wii, ana ve ve piavi re, ana amiu akus na-keena nařa e Ninuna Wa.’ ¹⁷ Ana ita le Yu lala, nařa ita temlelaga rui e kieta Suře Yesu Kristo, Ntewa naga mla kiena Ninuna pan ita, sane nalaena tai, ana pogos nařa nepisu nařa Ntewa mla řena ga nalaena na sanene pan la nařa pe ape le Yu re poli, ana suri nene kila merarava ruru pan inu nařa sane nanagane, pe pe pon re nařa nevisave yeririna la nene la tařatete ai-mi loyuřma amio ita. !In na nepe ai nini nařa vena nevisaluřar Ntewa sanene, visae naga sinenan visave kila sanene van la?” ¹⁸ Ana pogos nařa le Yerusalem la nařani amloge visena kiena Pita, ana la pe apisa re si suri tai pan poli, ana la akekarania, amiyeluar Ntewa pařisi, la apisa apisape “!Lelaga pařisi nařa ne! Nanagane ga ne ita tepisuluřar rui nařa Ntewa naga kekara řena ga pa-řisi pan la nařa pe ape le Yu re poli, ana naga mla řena ga pulmas pan la vena lala akilia avilopu la, a vena akilia atol malena lelaga e naga.”

řegas nen li nalelagaena lala nae garu Antiok

¹⁹ ††Ana nanua sumo, pogos nařa Sol lala ařneřar Stipen naga mare rui, Sol la nene la akila kare ruru řena ga nalelagaena tařena lala garu Yerusalem pa-řisi, řisi na nalelagaena la nene la moki apuretetai apeve taaga. Lařas ařure manene laa apa perina apano-o atol lepas nařa Ponisia, lařas ařure asuřma akus waa lala apano atol purvanua nařa Saepras, a lařas apa laa ga waa, apa e kumali keviu tai, nařa kiena kia Antiok. A pogos nařa lala asike e yo la nene, la asuřma amlologon ke Nalologena Wo nene, ana la asuřma amlologo ke ga pan la nařa ape le Yu ga sa nařa lala. ²⁰ Ana siraunia, gar yo nařa Antiok, nalelagaena tařena lala nařa amolue e lepas na Saerin a purvanua nařa Saepras, lala apimi řena ga, amlologo, ana la asuřma apisasawal ke Nalologena Wo kiena ne kieta Suře Yesu pan řena ga la nae Antiok nařa la pe ape le Yu re poli. ²¹ Ana nařmareraena kiena ne Ntewa suřma pimi keviu e la nene, a yeririna la moki nařa amloge kiela visena lala, ana lala amlelaga e Yesu, la apilopu la apimi e naga. ²² Ana nalologena na suri nene pimi tol kiligana ne řegas nen li nalelagaena lala garu Yerusalem, sape visena kiena ne Ntewa pa tol pa li tařena la rui la nařa pe ape le Yu re poli, ana la apitetalia řanařas pa garu Antiok vena naga visuli sur la nene wa. ²³ Pogos nařa řanařas naga poru e yo nene, naga pisu suri nene pe lelaga pařisi, nařa Ntewa naga pisa ruru malena kiena ne yeririna la nene keviu pařisi, ana kila naga kekara keviu pařisi ea, řisi na naga sukol visena lala pan la vena la atarar Suře řmarera e losinela lala wetelu, e po-

† 11:16 Yuřmaena 1:5 †† 11:19 Yuřmaena 8:1-4

gos nařa po a pogos nařa piowa. ²⁴ Āanařas naga kila sanene komin naga pe yaru tanea tai, nařa Ninuna Wa naga pule e naga, a naga piawa řmarera e Ntewa, ana sanene, yeririna la moki apimi e Ntewa e pogos nene.

²⁵ Ana Āanařas naga pisu sane yuřmaena keviu garu Antiok, ana naga pisu sape popon va tol garo pupia pulkumali nařa Tasas, vena kaleli Sol, vena were naga imi iila yuřmaena. ²⁶ Pogos nařa naga řmalia, ana pure naga la lua ařasuře si apimi apa Antiok. La lua asike amio nalelagaena lala e yo nene, ana lala apian yaru la moki, amiyuřmae řma sanene pano-o tol kas wetelu taaga. E kumali keviu nene Antiok, ana li tařena lala la apisa kare towe la nalogena lala, lala apio la asape "La yeririna Kristo lala" pona "Kristin lala," a nane la apisa řesan ke kia ne nanene narui.

²⁷⁻³⁰ †Ana e pogos nene, nalelagaena lařasia nařa ape navisawalena, amolue Yerusalem apimi atol garu Antiok, ana la nene tai, kiena kia Akařas, naga suřmalu, pisi e nařmareraena kiena ne Ninuna Wa, naga pisape "Ana řisi na ve ve viavi re, ana visokarena tai ve keviu imi tol yeririna make ga e purvanua punu ga e kieta lepassia."

Ana pogos nařa nalogena lala nae garu Antiok la amloge visena nene, la apisayuia, ana lala apranaria apisape řisi na monar la punu ga akoan kilavaru ya nařa la akilia alavia, vena aligan vano van kiela wolai lala nařa asike e lepass nae Yutea, vena iila la vena lala asuřmate ruru pogos řmarera nene. Ana lala akoan kilavaru la nene, ana lala amligan nalaena nene sike e limana ne Āanařas amio Sol, vena lalua nene awar vano van nasumonena kiena ne nalelagaena lala garu Yerusalem.

A visena kiena ne navisawalena nene pe lelaga, komin nařa sirau ana pupia pogos řmarera tai tol yo la nene, sa ga nařa naga pisawalia, ana nanene e pogos nařa Klotias naga suřma pe řarin suře ke garu Rom.

Yerkawa la ařne li nalelagaena lala, akila kare la manene laa

12 E pogos nene, nařa lalua ařar nalaena nene pimi garu Yerusalem, řarin Suře Erot suřma řne kare ke řegas nen li nalelagaena lařasia. ² Kiena yaru na mara lařasia la apa atarar wenla Yoane nene, Semes, ana la ařneřmar naga e kiela playu na kilaen mara.

³ Ana yerkawa lala kiena ne le Yu lala la akekaran manene suri nene pařisi, ana kila řarin Suře Erot naga kila řelaga nene pa laa sanene, ana naga pisa pa kiena yeririna la nene vena ava atarar řmena ga Pita. Naga kila nena ga nene e pogos na řařagena kiena le Yu lala, nařa la akila řařagena Na Sitořmalena Natamaliaena, amio řmena ga řařagena Na Kanen Tamřa. ⁴ Erot suřma sitom ke pisape visae pogos na řařagena nene war ro pae, yokorena naga were Pita va suřmalu se marana ne yeririna lala, vena la avis vania, a vena la avisa avisave naga monar mare.

† 11:27-30 Yuřmaena 21:10

Naga narui, yaru la nene apa atarar Pita, ana akoven naga pa e yuřma na koaena, a la amligan řegas nen yeririna na mara la vari vena akirakiravan ruru naga, nařa řegas la nene kiela yaru na kilaen mara la peve vari ea. ⁵ Ana pogos nařa Pita sike loyuřma e yuřma na koaena sanene, nalelagaena lala la amlen ke řmarera silaga pa Ntewa vanon naga.

Navisi pimi řerelua Pita petan yuřma na koaena

⁶ Pita pa suřma e yuřma na koaena pano-o, pa tol nena yemalo nařa Erot naga suřma sitom ke pisape e kolulagi, řisi na naga were Pita va suřmalu se marana ne yeririna lala vena la aliřere naga. E yemalo nene, Pita naga momalio, řneke ga likan yaru na mara la lua nene, nařa la apiar Pita panon lalua nene amio sen lua. A li na mara tařena lalua, nařa la řmena asuřma apisuar ke mratava lala na yuřma nakoena nene. ⁷ Ana verakorena ga, navisi kiena ne Ntewa tai naga suřmalu sike loyuřma e yo nene, a pupia yomerarava nenaga e nařani pařisi. Ana navisi nene pa kululun purkaunena ne Pita, pio řegea, ana pisape "¡Ovitařili, osuřmalu vilaga!" Ana sen lua nene la ga amluřa petan limana ne Pita veraga, luoka ga mloloru pito sike e porotano.

⁸ Ana navisi nene pisape "Oviteran ruru kiořma kilika na kararen mopořma, oyen kiořma kulus nen lařma a mořma kulsota, italua tevano." Ana Pita kila sanene, ⁹ ana naga taveve navisi nene, lalua apano. E pogos nene, Pita pe kilia re pisape suri nene na lelaga poli, pona sanape, komin naga sitom ke pisape naga řmeni ke ga nařa. ¹⁰ Ana lalua apa řma sane, lalua amiyuve mratava na sumo nařa yaru na mara sike ea, lalua apa řmaga amiyuve řmena ga mratava nalua nařa yaru na mara sike ea, ana lalua apimi atol pulutava maro na keviu nařa mrapa na vaen vanua vetan yuřma nakoena. Pupia pulutava nene la amiyuřmaen e pototo, ana pogos nařa lalua apimi lavisinia, pupia pulutava nene naga ga pietava, ana lalua ařaro apa vanua. Lalua amialoro la ga e mrapa apa sane, ana Pita milan ga, navisi nene mligan ke naga veraga, ana Pita naga ga taaga sike na.

¹¹ Ana e ke e pogos ga nene, Pita pisu kilale ya nařa navisi nene kila ke pania, ana naga pisape "¡Aulai! ¡Lelaga kemua nařane! Nekilia narui, nařa nesape Ntewa naga mligan kiena navisi nene pimi vena vin-aunlua inu vetan limana ne Erot, a vena tarlua inu vetan suri viowa la nařa le Israel lala la asuřma asitom ke asape akila van inu." ¹² Pita pisu kilale suri nene narui, ana naga pa mesmes ga e yuřma řmana ne anenane Son Mak, kiena kia Maria. E yuřma ke ga nene narui, la moki nařa la asike pa e rui vena alen wo naga.

¹³ Ana Pita tol yuřma nene, naga sigariga mratava, ana sira řnee nae yo nene tai, kiena kia Rota, naga pimin vena vietava. ¹⁴ Naga pe pietava ruru re poli wa, ana naga mloge kilale pulgona ne Pita nařa pisi pania, ana naga kekara na kekara, naga mligan mratava nene řneke na, kiriri pa pisawal pan la, pisape "¡Pita nařani! ¡Pita nane suřmalu sike vanua e řmata pulutava rui!"

¹⁵ Ana la apisa pania apisape “!Ko na ve ovisi wowe re sanene!” Ana naga pisa ke sina ga pan la, pisape “!Peraga kemua rui! Nepisokanlae re poli, nepisa ke lelaga ne!”

Ana la apisa ke sina ga pania, apisape “!Peraga! Visae sanene, pona kana yermare ga nene yo?”

¹⁶ La asuřma apivis ke sanene, ana Pita sike vanua na wa, naga sigariga mratava suluen ga sike na pano-o, ana la apa apietavania. Pogos nařa la apietava, la apisu kilale Pita, ana la amilan manene pano-o pařisi.

¹⁷ Ana Pita sisi ga pan la, kuan limana pisape vena avarurula, ana naga sunyu pan la sanape nařa Ntewa naga řerelua naga petan yuřma nakoena. Ana naga pisa pan la pisape “Popon nařa amiu ava avisawal suri nene va Semes nanagane, amio řmena ga arueta tařena la nene.” A siraunia, Pita molue ke sina ga, pa tapolou e yo tařena tai.

¹⁸ Ana kolulagi, yaru na mara lala amiyuyuwawa pařisin nařa Pita pe mon re si e sen la nene poli, ana la amarau a amninue kare ga asape řisi na ařma akila ya narui, la asuřma apiuviun tan la, asape “?Ana yaru pure sanape, ařma naga pa sike pe narui?” ¹⁹ Ana visena pa tol řarin Suře Erot pisape Pita kovio, ana Erot mligan kiena yeririna lala apa akale pano-o, akale řele ga. Ana Erot pisi pa kiena yeririna la nařa la apisuar Pita, ana la nene tařatete si avisa suri tai vania, ana Erot pisape akoven plan la nene, la awe mořmar la amarmare.

Ana siraunia, Erot mligan si yo nařa Yutea, pito garove sike e pupia pulkumali keviu nařa Sisaria.

Suniena na marena kiena ne řarin Suře Erot

²⁰ Ana e pogos nařa Erot naga řmene ke nalelagaena lala wa, ana naga suřma peveyu keviu řmena ga amio yeririna na pupia pulkumali lua nene Taea amio Sae-ton, pano pano-o kila yeririna na kumali keviu lua nene amarau pařisi, nařa asape visae veveyuena nene imi viowa řisi na yoko řmarera van la vařisi. La nene asitom sanene komin nařa la asuřma amalin ke ga kinanena la nařa la ařar ga e porotano tai kiena ne Erot nene. Ana la amligan kiela yerikawa lařasia vena la aimi akila mara wo amio Erot. Ana la nene apa ape erau wo amio yerikawa kiena ne Erot tai, nařa naga kiena kia Plastas, vena naga kilia iila la a naga kilia kila mrapa nařa la akilia avis amio Erot vena asu ruru sina e suřarena amio naga. ²¹ Ana Erot pisawal legiena tai pisape la akilia aimi avisu naga ea, ana e legiena nene la apimi. E pogos nene, Erot mien řmana pupia kulsota wo lala, sa nařa naga pe pupia řarin suře, a naga totano e kiena pupia yo na totanoena, ana naga tořma mligan ke visena tai pan la. ²² Ana la nene amloge kiena visena nena, ana la sinelan asape akila kotalia yo pona ařma sanape, ana la apioni manene pa metava, la apisa apisape “!Ee, nanene pe yeririna re na pisi nene poli, pona na nene na Ntewa ga nene yo, aulai!”

²³ Ana Erot mloge visena nene, ana kekarania, a naga řarwar řmena ga nařa la apisape naga Ntewa, ana mesmesu e pogos nene, navisi kiena ne Ntewa tai pimi řme naga, komin nařa naga pe pisaluřar la re poli, pis-

ape la monar ayeluar ga Ntewa, a la monar ve ayeluar re yaru. A pe piavi re poli, ana pulen ga kular viowa lala akaria akaroro sinena ana naga mare.

²⁴ A e pogos nene, pe suri koren ga nařa yeririna la ne sane Erot nene la asuřma akilali nařa akila yuřmaena kiena ne Ntewa vito tano, ana visena kiena ne Ntewa naga suřma kapuru kekei ke pa e yo punu ga, a suřma řar ke mras moki liu.

²⁵ Ana řanařas amio Sol, lalua amla nalaena nařa li nalelagaena lala nae garu Antiok la akuan rui, amla pa nasumonena lala kiena ne nalelagaena lala garu Yerusalem, řisi ana lalua apitove, lalua ařasuřela sina ga apa Antiok, a e pogos nene, lalua ařure Son Mak taveve la.

Amiyawa řanařas lalua Sol

13 E řegas nen li nalelagaena lala garu Antiok nařani, ana yeririna lařasia la asuřma nařa ape li navisawalena lala, a lařasia nařa la ape li navianena lala. La nene ana lařasia la kiela kia sanini: řanařas, a Simion Kuluyepe Malolo, a Lusias nae Saerin, a Man-aen naga nanua sumo, nařa namratava řmana řarin Suře Erot la akuslua naga pogos nařa lalua Erot ape sisi ke ga wa, a amio la nene Sol naga řmena ga pe lala yaru tai. ² Ana pogos tai, la nene amio li nalelagaena tařena lala, la amonsilu ga, ana asuřma amlotun ke Ntewa, ana Ninuna Wa pisi pan la, pisape “Amiu akilalua řanařas amio Sol vetan amiu nanagane, ana amiu avisir plan lala lua nařa akila yuřmaena tai nařa in na sineun nesape lalua monar akila.”

³ Ana siraunia, lala amonsilu ke sina ga pogos tai vena alen, ana la apuarar řarina ne řanařas lalua Sol, ana amlenwo lalua, řisi na amiila lalua apano vena akila yuřmaena kiena ne Ntewa.

řanařas lalua Sol aporu garo Saepras

⁴ Ana sa nařa Ninuna Wa miila řanařas lalua Sol sanene, lalua amligan yo Antiok, ana lalua apitomi e pulkumali nařa Selusia nařa řmeke garo losi, ana lalua amiyai e waa tai, apa aporu e purvanua nařa Saepras.

⁵ E purvanua nene, ana lalua apa ura e kana pupia pulkumali nena nařa Salamis, ana lalua apa e yuřma lala nalotena kiena ne le Yu lala, ana lalua asuřma apisawal ke visena kiena ne Ntewa. Ana e pogos nene, Son Mak naga sikol ke lalua nene na wa, ana naga suřma miila la ke e yuřmaena.

⁶ Ana la telu nene amiyal ke e purvanua nene, apitom atol kana luas tařena, e kana pulkumali keviu tařena tai nařa řapos. Ana e yo nene, apisu yaru tai nařa kilia kilaen řmaki řmeke e yo nene, nařa naga pe Yu tai, kiena kia řayesu, ana apio řmena ga naga e vise-na kiena ne le Kris lala asape Eliřas. Yaru nene naga suřma pisokan kar ga sape naga pe yaru navisawalena tai kiena ne Ntewa. ⁷ Ana yaru na kiliaen řmaki nene, naga pe yerikawa řmena ga tai e yuřmaena kiena ne řarin suře na purvanua nene, nařa Sese Polos. Ana řarin suře nene, naga pe yaru tai nařa naga kilia ruru

suri po, ana naga pio Ĥanařas lalua Sol sape aimi avisu naga, komin nařa naga sinenan sape loge visena kiena ne Ntewa tan la. ⁸ Ana pogos nařa lalua apimi, ana yaru na kiliaen řmaki nini naga kawe kiela visena, tařali nařa visaluřar la, a tařali nařa kila kare sitomena kiena ne řarin suře nene nařa naga tařatete kus lelagaena e Yesu. ⁹ Ana Sol, nařa naga asuřma apisa řmena ga kiena kia asape Pol, naga pimi pulemamaga e Ninuna Wa, ana kiena natamariaena řmarera nene miyur yaru na kiliaen řmaki nene, ¹⁰ ana pisi pania, sape "¡Ko na ope narina Yermare ruru nena ga napo! Suri punu ga nařa po, ana ko pe sinořman li re nena ga, ana ko na opulen ga visokanena a řelaga piowa ga lala. Visena lelaga lala kiena ne Ntewa, ana ko na osuřma opilon la silaga apimi ape visokanena ke sina ga. ¹¹ Nanagane ga ne, yoko ovisu limana ne Ntewa imi tol ko ruru nena ga. Nanagane yoko kilamarařma imi ve kilamara řala, řisi na ko otařatete ga ovisu legiena ve piavi li řma ga."

Ana veraga ga, ana yaru nakiliaena řmaki nařani naga pisu sa nařa řmau tai na yořmarua nařa malolo manenea pimi kalwo kilamarana, ana naga mořma mial wowe ga sanene narui nařa tařali sape lual re yaru tai nařa tarar limana ana were vano. ¹² Ana pogos nařa řarin suře naga pisu suri la nene, ana naga mlelaga e visena kiena ne Ntewa narui, ana pogos nařa Ĥanařas amio Pol apian naga e visena wa la nene, ana naga milan manene pařisi, pisu po na po.

Pol lalua Ĥanařas apa si Antiok tařena, e yo lepas nařa Pisitia

¹³ Ana Pol la amligan yo Ĥapos, ana akome waa apitove, ana apa ura e yo lepas nařani Pampilia, ana la amiyal apano atol pulkumali keviu nene Peka. Ana e yo nene, ana Son Mak naga mligan la, naga pe taveve la re si poli, ana naga řasuře sina pa Yerusalem.

¹⁴ Ana Pol lalua Ĥanařas, lalua amligan yo Peka, ana amiyal apa re laa sane apano aporu e yo lepas nařa Pisitia, apa atol řmena ga pulkumali keviu tai nařa kien kia řmena ga Antiok. La asuřma e yo nene, ana e Legiena Wa, ana apa loyurřma e yurřma na leniena kiena ne le Yu lala, ana atotano amio yeririna lala. ¹⁵ Ana li nasumonena lala la akila lotuena, pano tol pogos nařa apuloyu Visena Wa, ana apuloyu nawuloena tai e navisaluaena kiena Mosis, a tai e tusi kiena navisawalena lala. Ana pogos nařa nawuloena la nene řisi narui, ana li nasumonena lala apiun tai Pol lalua Ĥanařas, la asape "Wenlamimi lala, visae amiu lua amlarar ke vise-na tai nařa kilia iila malena kiena ne yeririna lala, ana imimi sinemimin mesape amlua avisa van imimi."

¹⁶ Ana Pol suřmalu, ana koan limana, nařa sape ava ruru la ana ayagogon naga, ana naga pisi pan la, pisape "Poga ga, ana in na sineun nesape nevisa ve sani-ni, amiu le Yu lala, amio li tařena la nařa amiu řmena ga asuřma amlelaga ke e kiamimi Ntewa, ana amiu punu ga ayagogon ruru kiau visena nini. ¹⁷ Kieta Ntewa nene, naga ke narui nařa naga pisir plan kieta li marua la nanua sumo, a naga ga nařa kila la apimi

ape moki pařisi e pogos nařa amiyurřmae korena ke ga garu Isip, a naga ga ke sina ga nařa řere plan la e pogos řmarera nene, e kiena narřareraena keviu. ¹⁸ Ana naga sumon la amolue apa e yokorena, ana amiyal řma e yo nene pa tol kas lualima yam vari, ana yam moki nařa e pogos nene ana apilopu řmasila pan Ntewa, ana naga pe mligan la re nena poli. ¹⁹ Ana pogos nařa la apimi atol purvanua nene Kenan, nařa Ntewa pisaar pisape tařman van la, ana naga řmene plan lus la olua kiena ne li tařena la nařa apimi asike e yo nene rui, ana siraunia ana mla porotano nene pan repita lala, la ape řarunia, ana lala apa asu wawa asike ea. ²⁰ Siar e pogos nařa apa garu Isip sumo, ana pimi řma pano-o tol pogos nařa ařasuře la sina apa loyurřma e kiela purvanua, tol kas pe suri tai sane ponotia vari lualima yam lima.

"Ana e pogos nařa asu wawa asike e kiela porotano sanene, ana Ntewa pisir plan kiela suře lala, nařa asumon la a aliřere la, ana suře la nene la amiyurřmae řma sanene pano-o tol lala yaru maro nini, Navisawale-na Samiuel. ²¹ Ana la apisawal asape la pe sinelan re si suře la ne sanene poli, ana la apisa pa Samiuel asape naga lual re yaru tai nařa naga kilia ve kiela řarin suře keviu. Ana Ntewa kilologia Sol, narina ne Kis, pan la, nařa naga pe lus kiena Pensiman, ana Sol naga pimi pe kiela řarin suře keviu nasumo, ana naga pisuar la pano-o tol kas lualima yam vari. ²² Siraunia, ana Ntewa kilalua sina Sol, ana mligan Tepet kus lelana, ana Ntewa naga kekarana manene Tepet pařisi, naga pisayu sape 'E Tepet nini, narina Sese, ana nepisu nesape netol yaru tai nařa kiena řelaga torokin ruru nena ga kiau sitomena, ana nekilia nesape naga řisi na naga yurřmae ga va sa nařa in na sineunia.' ²³ Ana Ntewa pisaar pan repita la nanua sumo sumo laa rui, sape řisi na naga werelua lus tai kiena ne yermarua Tepet nene, ana ligan naga van ita le Yu lala, ve kieta Natalialiaena, ana suri nene Ntewa kila pa e yaru nařa Yesu rui.

²⁴ "Sumonia, pogos nařa Yesu nene pe pimi re poli wa, ana Yoane Nakeena suřma mlolog ke pan ita, sape 'Amiu monar avilopu amiu, ana amiu monar ava e nakeena.' ²⁵ †† Ana pogos nařa Yoane nene lavis ga kila punu yurřmaena la nařa Ntewa mla pan narui, ana naga suřma piun ke tan yeririna lala, pisape 'Amiu ařmape in na nepe Navisaarena? Inu nevisa van amiu, in na pe nepe yaru re nena nařa amiu asuřma asuřmate ke poli, peraga. Ana siraun inu, ana naga suřma pimi ke ne, a naga po nařa po, a naga pe yaru wa manene laa, ana in na nepisu sane inu pe nemesmesu re nařa neve yaru na kiena yurřmaena ga poli, inu pe netorokin re neva lavisu puna poli nařa nowar plan kiena kulus nen lana.' "

† 13:24 Mak 1:4; Luk 3:3 †† 13:25 a Yoan 1:20, b Mat 3:11; Mak 1:7; Luk 3:16; Yoan 1:27

Pol pisape yerikawa kiena ne le Yu lala, la ke nařa ařmeřar Yesu narui

²⁶ Ana Pol pisa pan la, pisape "Wolai lala, amiu lařas nařa ape le Yu ruru lala, nařa ařmalivi e lus kiena Epraam, a amiu lařas nařa ape li tařena lala, ana amlelaga ke e kiamimi Ntewa imimi le Yu lala, ana sineun nesape monar avisu kilalea avisave ita ke narui nařa Ntewa mla visena na natamaliaena pan ita rui, kila nesuřna neřar ke pimi pan amiu ne. ²⁷ Lala nae Yerusalem amio kiela yerikawa lala, la pe apisu kilale re nena Yesu poli e pogos nařa naga pimi, a pe apisu kilale re asape naga pe Natamaliaena poli nařa li navisawalena la apisayu e Visena Wa la nařa apuloyu silaga e Legiena Wa lala. Sanene, ana pe apisu kilale re poli, nařa la akila visena kiena ne navisawalena la moki apimi ape lelaga, komin nařa la ke nene narui la amliřere kiela Navisaarena nene asape naga monar mare. ²⁸ †La pe ařmal re nena suri tai poli nařa torokin naga mare vanonia, ana la ařmareran pa řaelat vena naga monar tařman visave la akilia aweřmaria. ²⁹ ††Ana la akila piowa ga pania taveve ga ya nařa li navisawalena lala apisawal nanua sumo la rui nařa asape řisi na yeririna la akila vania, vano vano aweřmar naga e laki torovia, ana siraunia la akus tasnena pano, amligan řeke e puluve. ³⁰ Ana Ntewa tamalia ke sina ga naga petan marena, ³¹ ‡ana e legiena lařasia, moki li řna ga, ana naga suřna řmalřmalivin kiena yeririna lala nařa sumo lala asu amio naga garu Kalele, a nařa ataveve naga apami metava ma Yerusalem. Ana la nařa apisu Yesu sa nene rui, nanagane la ke nene narui la asuřna apisasawal ke pan yeririna lala asape naga mali sina petan marena.

³² "Ana nanagane, e yo nini, imimi lua mepimi pun amiu nařa memla Lologena Wo nene pimi pan amiu. Imimi lua mepisawal pan amiu, mesape suri wo la nařa Ntewa pisaar pan repita la na sumo, pisape řisi na kila van kiena yeririna lala, ³³ ana nanagane suri la nene apimi ape lelaga rui e ita narin mapila lala, a e ita li tařena řmena ga la nařa temlelaga e naga. Ana ita tetol suri wo nene e ga e kieta pogos nini, nařa Ntewa mligan Yesu pimi tano e yomarava nini, ana tamalia ke sina ga naga petan marena.

"E Visena Wa, Yauena marana lua naga pisayu suri nene, nařa sape

'Kiau sisi, nepisu sane řane ko opimi ope naruu, a nepimi nepe arimořna kemua lelaga.'

Yauena 2:7

³⁴ Ana e lepas nařa Ntewa kila Yesu mali sina e marena, nařa naga tařatete va sina ga e puluřili pogos tařena, e lepas nene ana visena lua na Visena Wa la apisa rui. E visena tai, ana Ntewa pisa sanini, pisape *'Navisa ruruena wa la nini nařa in na nepisaar pan Tepet sumo rui, la asuřmalu řmarera asike ga wa,*

† 13:28 Mat 27:22,23; Mak 15:13,14; Luk 23:21-23; Yoan 19:15

†† 13:29 Mat 27:57-61; Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Yoan 19:38-42

‡ 13:31 Yuřaena 1:3

ana nanagane nela van amiu narui,'

Ais 55:3

³⁵ ana visena na lua na lepas nene, sike sina ga e Yauena tai, nařa yaru nařa siria pisi pa Ntewa, pisape *'řisi na ko na tařatete okilia otařman kiořna yaru wa visu marena, pona tasnena menun pogos tai.'*

Yauena 16:10

³⁶ "Ana visena la nini pe apisa re yermarua Tepet nanua sumo poli, komin nařa siraun nařa naga kila yuřaena kiena ne Ntewa pan kiena yeririna la pano pano-o, naga mare ga, ana asin naga řeke amio repina lala, ana tasnena mon řna pano menun. ³⁷ Ana visena la nini apisayu ga Yesu nini, apisayu nařa naga tasnena pe pa piowa re sanene poli, naga Ntewa pisirlua sina ga naga mali sina."

Pol sape naviewoena naga řeke ga e Yesu

³⁸ Ana Pol sape "Wolai lala, visae sanene, inu sineun nesape monar akilia ruru suri nene, sape e ga e Yesu nene, ana Ntewa suřna kila pan ita lua sape naga piowo punu kieta mlamulena piowa lala. ³⁹ Navisaluae-na kiena ne Mosis tařatete were plan ita lua vetan kieta řelaga na mlamulena viowa lala, ana ko ai, nařa visae olelaga řmarera e Yesu, ana řisi na naga war plan kiořna řelaga na mlamulena viowa nene vetan ko.

⁴⁰ Sanene, ana monar avisuar ruru amiu, komin nařa visae peraga, ana řisi na amiu ve sa nařa visena tai kiena ne navisawalena lala, ⁴¹ nařa naga pisa pisape *'Amiu apisu ke ne! Amiu asuřna apitalia kare suri wa lala,*

ana nanagane ga ne ana yoko avisu kilale ga na wa, siraunia amare.

Komin nařa in na nesuřna nekila ke yuřaena tai likan amiu e pogos nařa amal ke ga wa,

ana asuřna apisavan ruru merarava pan amiu, ana amiu na pe sinemiun re alelaga e poli.' " Ařa

1:5

Yeririna nae Antiok lala akekaran visena nene kiena ne Pol

⁴² Ana Pol pisi pan la řisi, ana la apa vanua, ana yeririna la apimi apiun řmareran tan Pol, asape "Imimi sinemimin mesape e Legiena Wa nařa pimi ke ne, ana řisi na amlua awasuře amiu si aimi, ana avian imimi re laa ga wa e suri la nene." ⁴³ Ana pogos nařa Pol lalua řanařas apano, ana le Yu la moki amio řmena ga yeririna tařena la nařa apimi sa ga ape le Yu la rui, apimi amiyaloro ataveve lalua apano nařa asape asun re laa sane wa. Ana nalologena lua nene apisi amio la, ana apisa pan la asape la monar awasine manene laa Ntewa sane wa, a lala monar atařali nařa ava re laa loyuřna e kiena lemamiena.

⁴⁴ Ana sa nařa la apisa pa Pol amio řanařas rui, e Legiena Wa tařena nařa sirau pimi, ana pulen ga le Yu lala, a pulen řmena ga yeririna tařena lala e pulkumali nene apimi sina lele taaga, nařa asape ayagogon Pol lologon Visena Wa kiena ne Ntewa. ⁴⁵ Ana pogos nařa

yerkawa kiena ne le Yu lala apisu yeririna moki tařena la nene, ana apielue narui, ana la asuřma apisa kare Pol, asuřma apisa pan yeririna lala asape naga suřma pisokan ke ga nene. ⁴⁶ Ana Pol amio řanařas lalua pe sinela kurkur re poli, ana lalua asuřma apisi molmolue ga narui, a lalua kiela visena pa řmarera laa narui, a la apisa pan le Yu la nene, asape "Imimi mepisu mesape popon nařa Visena Wa kiena ne Ntewa nařa imimi mesuřma mepisawal ke pan amiu, naga imi tol řesan amiu le Yu la sumo, sumon nařa tol yeririna tařena lala. Ana amiu na pe sinemiun re alelaga e poli, asuřma akuwan plan kare ga pano, sa ga nařa amiu atařatete si akilia atol malena nařa ve uro re narui. Ana poga ga, teke ga e amiu, ana sanene řisi na imimi meva ga melologon va la nařa pe ape le Yu re la po la rui. ⁴⁷ Komin nařa Visena Wa tai pisa rui nařa imimi monar mekila sanene, nařa Ntewa naga pisa, pisape *'In na nepisirlua ko vena ovivaga sane kapi tai, vena tegoli la nařa pe amlelaga re e inu poli wa. řisi na ko okus kiau natamaliaena va tol yo punu ga e yomarava.'*"

Ais 49:6

⁴⁸ Ana pogos nařa lala nařa pe ape Yu re poli amloge visena nene, ana amloge po manene laa ea, la apisape "Isuwala, visena kiena ne Ntewa nene naga po nařa po, imimi sinemimin pařisi wa!" ana lala nařa lala lařas nařa Ntewa pisaar la sape řisi na la atol malena nařa ve uro re, la ke nene narui nařa amlelaga e Yesu e pogos nene. ⁴⁹ Ana siar e pogos nene, ana visena kiena ne Suře suřma mlenlelein pa řar make yo e lepas nene.

Le Yu la sinela kar Pol amio řanařas

⁵⁰ Ana le Yu la nařa apielue apa apisu sira kawa lala na kiela yuřma na leniena amio li nasumonena lala na pulkumali, ana apis pan la akila kare kiela sitomena lala, pano pano-o yerkawa la nene amiila yeririna la apa ařmenelua Pol lalua řanařas petan kiela yo. ⁵¹ †Ana pogos nařa lalua asuřma apa ke narui, ana lalua akila kile tai pan la ne na pulkumali nene, lalua ařmevan puluyavi na mrapa nařa sike e lolala lalua.

Ana lalua apetan yo Antiok, lalua apa atol pulkumali nařa Ikoniam, ⁵² ana nalogena viu la nařa asike garu Antiok, la sinela kekara keviu, a Ninuna Wa pimi pulemamaga ruru nenaga e la.

Pol lalua řanařas, lalua amlologo e yo nařa Ikoniam

14 Ana e kumali nařa Ikoniam, suri punu ga ařmalřmalivi sa ga nařa Antiok narui. Lala aporu e yo nene, ana siraunia Pol lalua řanařas, lalua apa loyuřma e yuřma na leniena kiena ne le Yu lala, ana lalua amlologo. Lalua amlologo amio nařmareraena kiena ne Ntewa, ana yeririna la moki nařa asike e yo nene, lala amlelaga e Nalologena Wo nene, nařa lala řasia ape le Yu, a lala lařas ape le Kris. ² Ana le Yu tařena lala nařa asuřma ga, lala pe sinelan re nařa ale-

laga poli, ana siraunia la nene apano akilayon nařa avilonkare sitomena kiena ne yeririna tařena lala nařa pe ape le Yu re poli, la akila sinela la pimi kari la nařa amlelaga mare ga na wa. ³ Suri ne nanene narui kila Pol amio řanařas, lalua asike e yo nene yam piavi la sane, vena akilali nařa aiila nalelagaena lala. Ana pogos nařa lalua asike amio la sanene, ana pe amaraun re la nařa sinela kar la ke poli, ana la asuřma amlologon Suře Yesu pan la, a apisayu kiena pupia lemamiena pan yeririna lala. Ana Suře naga kila yeririna lala apisu kilale nařa kiela visena lala ape lelaga, komin naga tařan pan lalua vena akila kile ve moki e yo nene a suri nailanena lala.

⁴ Ana yeririna lala na kumali nene la amlipere la e řegas lua narui, nařa lařas akekaran le Yu lala, ana lařas akekaran nalologena lua nařani. ⁵ Lepas lua nene lalua asu řma apepeyun la sanene, pano-o ana le Yu lala amio li tařena lala nařa pe sinelan re si li nalelagaena la poli, amio řmena kiela yerkawa lařasia, la ke nařa apisa ruru narui vena la asu nalologena la nene a akove mořnar la amare.

⁶⁻⁷ Ana nalologena lua nařani lalua amloge suri nene, ana apisu sane popon nařa aure vetan yo nene, vena ava atapolou e yo tai. Sanene, lalua asuřmalu petan yo nene, apa e lepas tařena nařa Likonia, ana lalua apa amlologon Nalologena Wo e lepas nene, amio kana pulkumali ne luwoka, nařa lalua kiela kia sanini, Listra amio Tepe.

Pol lalua řanařas lalua amlologo garu Listra

⁸⁻⁹ Ana e narin pulkumali nene nařa Listra, pogos tai ana Pol naga suřma mlologo ke pan yeririna lala, ana yaru tai pe laulu naga tořma tano, ana naga tořma miyagogon Pol. Yaru nene, siar e pogos nařa naga paeme, naga pe mial re pogos tai poli, komin nařa naga lana luwoka ga pulu.

Ana Pol pisa nařa yaru nene suřma miyagogon ruru ke naga, a naga mlogeluřar nařa sane yaru nařa pe laulu ne naga suřma mlelaga e Yesu sape yoko naga kilia kila ruru lana luwoka. Ana Pol pisa manenea, ¹⁰ pio naga, pisape "Laulu, ko oula ova metava, osuřmalun lařma luoka!" Ana yaru nene mloge Pol pisi pan sanene narui, ana naga pula pa metava veraga, ana naga suřma mial ke amio lana luwoka nařa apimi ařmarera ruru narui.

¹¹ Ana pogos nařa yeririna lala apisu suri nene nařa Pol kila e laulu nene, la asuřma apiovion e kiela visena, apisape "Ake! Kieta ntewa lala akus maran yeririna, apitom tano pun ita sa ga yaru narui!" ¹² Ana la asikia řanařas, apio naga asape Susu, nařa naga pe kia kiena ne řarina suře kiena ne kiela ntewa lala, a amligan kia kiena ne Pol, la apio naga asape Emis, nařa naga pe kia kiena ne yaru nawaren visena kiena ne kiela ntewa lala, komin apisu nařa Pol naga suřma pisi manene laa sane taulu řanařas.

¹³ Ana vanua e mralaea na kumali nene, yuřma wa tai řmana ne kiela ntewa nene, Susu, naga mon řma ga, amio kana yaru wa nena, ana yaru wa nene naga sit-

† 13:51 Mat 10:14; Mak 6:11; Luk 9:5, 10:11

om sape kila ruru nařa vena yeririna lala monar akila kuřařaena van Pol amio řanařas, nařa la asitom asape yaru lua nene lala ape kiela ntewa. Ana yaru wa nene kila la apitařilin nařa apanon ařure puluk lala apimi, ana apaia la e meme, vena awe mořar la e kove na yuřma wa nene narui.

¹⁴ Ana řanařas amio Pol, lalua pe akilia re kiela vise-na poli, nařa la asuřma apisayu ke suri la nene, ana pogos nařa lalua amloge ya nařa asuřma asitom ke nařa asape akila, lalua amloge piowa pařisi wa. Nalologena lua nařani, lalua pe akekan re nena nařa yeririna la nene sinelan asape alotun lalua poli, kila sanene lalua apitolwowa řmala kulsota lala, ana lalua akiriri apano asuřmalu asike likan yeririna la nene, apionia, apisape ¹⁵ “!Avisaluřar la, avisaluřar la! !Ve akila re ve sanene van imimi! !Imimi lua mepe yaru ga sa nařa amiu, pe mepe ntewa re poli! Mepimi ga memio Nalologena Wo, mepimin nařa mevisawal van amiu monar aligan kiamiu řelaga marua la ne sanene sike na, amiu ve alen re si va kamiu ntewa moki la nařa amarmare ga ne. Mepimin mesape mevisawal van amiu nařa Ntewa mali taaga ga nařa sike na, a mesitom mesape mevilon amiu vania, nařa naga ga naga sii sinapane, amio porotano, amio sive, a naga sii suri la punu ga nařa asike e yo punu ga e yomarava nini. ¹⁶ E kas kiena ne teras la moki nařa ařaro apa rui, Ntewa naga tařnan nařa yeririna lala na yomarava, sane amiu, la asuřma amiyaloro ataveve řelaga la nařa peve tařena lala, a la pe akilia re naga poli, ana akila lotena sa ga nařa la asitom apisape mesmesun nařa akila.

¹⁷ Nepisu nařa amiu akila sanene komin nařa amiu pe akilia punu re naga po, ana e lepas nařa puna, naga pe tapoloun punu re naga pan amiu poli, komin nařa pogos punu ga naga suřma kilologia naga ve torokaki ga pan amiu pisape naga pe lelaga, a nařa kiena řelaga e amiu na po pařisi. Naga ke narui nařa naga suřma kila ke kiena yua mloloru pitomi e yo yau, a naga ke narui nařa naga suřma kila ke suri punu ga akapuru e kamiu lokove la ne, lala ařar kala kinas lala e kana pogos ruru nena napo. Naga ke narui nařa naga suřma kila amiu akekara a amiu amloge po keviu e kinnanena wo la nařa amiu asuřma ařar ke e kamiu lokove la nene.”

¹⁸ Pol amio řanařas lalua apisa visena la ne sanene řisi, ana lavis ga nařa tařatete akilia avisaluřar yeririna la nene nařa lala sinelan manene nařa akila lotena van lalua nene pona akila kuřařaena van la. Ana siraun nařa la amloge visena kiena ne lalua nene, ana la pe akila re si poli.

¹⁹ Ana siraunia, le Yu lařasia nařa ařene Pol amio řanařas rui garu Antiok a e yo nařa Ikoniam, ana nanagane la nene apimi ařmalivi ke sina ga narui e yo Listra nene. Ana la asuřma asun pan le Listra lala, pano-o ařure plan ke sina ga kiela sitomena lala pa pe tařena ke sina ga, ana siraunia, ana lala apanon Pol, ana la akove naga pano-o apisu amape naga mare rui. Ana lala ařurelua tasnena petan pulkumali pa vanua, akoan kare ga naga mon řma ga sa ga ne, ana la ařa-

suře sina apano. ²⁰ Ana nalogena lařasia apimi amligan ruru Pol, ana la asuřma amio naga, ana siraunia, naga tavilo sina, ana naga pa sina uřma amio la. Ana kolulagi, naga amio řanařas, lalua amiyal, lalua apa e narin pulkumali tařena nene nařa Tepe.

Pol amio řanařas, lalua apa sina, ařasuře sina ga apa akome yo la nene

²¹ Ana garu Tepe, Pol amio řanařas, lalua amlologo, ana e yo nene la ařere yeririna moki apimi amlalaga, apimi ape nalogena lala kiena ne Yesu. Ana siraunia, ana lalua amolue ke sina ga e yo nařa Tepe, la asiar apa sina, ana lala ataveve řma ke sina ga mrapa nařa la akom ea apimi. Sanene, la ařasuře ke sina ga apa garu Listra, sirau, Ikoniam, yokorena apano aporu garu Antiok nae Pisitia. ²² Ana e yo make la nene, la apian ke sina ga nalelagaena lala, ana amla visena wo la pan la vena iila la, a la apisape “Pe suri korena nařa pona ita tekilia tetol pogos řmarera lala, pona yeririna la ve moki akawe ita, ana nařa ita teva loyuřma e navesuřenena kiena ne Ntewa naga monar ve sa ga nene narui. Visae sanene, amiu ve amalumu re, ve aursu amiu re sina, ana asuřmalu asuwawa řmarera e Kristo pogos punu ga.” La apisa visena la ne sanene, kila nalelagaena lala la apuarar naviawaena řmarera. ²³ Ana e kumali la nene punu ga, la apu řarina ne yeririna la řasia vena ave nasumonena la e řegas na nalelagaena la veve taaga, ana lalua amonsilu ga vena alenwo la. Ana amligan la asike e limana ne Suře, nařa lalua amlalaga asape yoko naga iila la silaga.

²⁴ Ana la ařasuřela sanene, ana la ařaro e lepas na yo Pisitia, řisi na apimi e lepas na yo Pampilia. ²⁵ E lepas nene, la amlologo e kumali nařa Peka, siraunia la apito garo Atalia, garo losi, ²⁶ ana la akus waa, ařasuřela si apa aporu garu Antiok, nanene e yo nařa Seria. Nanene kumali keviu nařa sumo rui, la amlenwo Pol lalua řanařas, apisape vena lemamiena amio navi-suarena wo kiena ne Ntewa naga sike amio lalua, ana la amligan plan lalua vena ala Lologena Wo avano. Ana nanagane narui, lalua akila make nena ga pupia yuřmaena nene řisi, ana apimi si rui. ²⁷ Ana lalua apio nalelagaena lala vena la punu ga aimi lele taaga, ana lalua apisawal yuřmaena la pan la nařa Ntewa miyuřmaen pan lalua, a lalua apisayu ruru pan la sanape nařa Ntewa naga pietava pan la nařa pe ape le Yu re poli, pisape la řmena ga akilia alelaga, a la akilia aviran la lele taaga e kiena nasuřenena.

²⁸ Ana lalua asu řmena tol kupario lua pona telu suri tai sanene amio nalelagaena lala garu Antiok.

?Li nalelagaena viu lala la monar ataveve navisaluena kiena ne Mosis pona peraga?

15 Ana pogos nařa Pol amio řanařas lalua asike garu Antiok wa, li nalelagaena lařasia na lepas nae Yutea, nařa la ape le Yu, la apitomi garo e yo nene. A pogos nařa la amlologo pa li nalelagaena tařena lala nae Antiok, la apisawal kiela navianena tai,

asape "Visae amiu li nalelagaena lařasia, la pe ape řaviu re poli taveve ya nařa navisaluaena kiena ne Mosis pisa, řisi na Ntewa naga tařatete tamalia la."

² Ana Pol amio řanařas, lalua pe akekarana re nenaga visena nene poli, komin nařa la akilia asape Lologena Wo kiena ne Suře naga pe pisa re sanene poli, ana la apisi řmarera pan la nene, la apepeyu amio la nene yam piavi laa sane, vena akilali nařa avisaluřar la vena ve avian wowed re si yaru la sanene.

Ana li nalelagaena lala nae Antiok, la asitom manene laa visena la nene narui, ana peraga, la apisu sane popon manene nařa la avitetalia Pol amio řanařas amio řmena ga lařasia, la apa ma meta Yerusalem vena ava avisu li nalologena lala amio nasumonena lala, vena alogeli nařa sane yerkawa la nene la asitom ke sanape e lepa na suri nařa la apepeyu vanonia.

³ Naga narui, li nalelagaena lala apitetalia la apitove, apitove akome lepa la ne sane Ponisia, řisi na apa Samaria, a e pulkumali punu ga nařa la apa akom ea, la asuřma apiora amio li nalelagaena lala, a asuřma asun amio la apisayu sanape nařa apa atelivi e la nařa la pe ape le Yu re poli, a apisawal Lologena Wo pan la, a sanape nařa la moki apilon la apimi e Ntewa rui. A kiela navisawalena la nene la akila li nalelagaena lala la amloge po pařisi, amieluar Ntewa vanonia.

⁴ La akila liluen sanene pano pano-o, apito atol garo Yerusalem, ana la apa apisu řegas nen li nalelagaena lala, amio nalologena lala a nasumonena na suřmare lala, ana la nene la akekarana nařa apisu Pol amio řanařas lala, ana la apisa visena na worworen pan la. Sanene, Pol amio řanařas lalua apisawal řmena ga e la nařa garu Yerusalem, apisape sanape nařa Ntewa naga kila yuřmaena moki rui pa lalua nařa lalua apa atol la nařa la pe ape le Yu re poli, ana amlologon pan la, apisape visae la alelaga ga e Kristo, řisi na Ntewa naga tamalia la.

⁵ Ana pogos nařa lalua apisawal suri la nene sanene, li nalelagaena lařasia nařa ape le Yu, nařa ape Varasi, la asuřmalu la apisawal ke sina ga kiela navianena nene, apisape "Popon visae la nařa la pe ape le Yu re poli, visae la sinelan asape alelaga e Kristo, ana la monar ave řaviu řmena ga, a la monar ataveve řmena ga visena tařena lala na navisaluaena kiena ne Mosis, ana visae ataveve kieta řelaga ita le Yu la sanene, naga nene ana řisi na ita tekilia tevisa tevisave řisi na Ntewa naga kekarana la."

Pupia viorena garu Yerusalem

⁶ Ana la asuřma apisayu manene laa suri nene, kila sanene li nalologena lala amio nasumonena lala la apisa apisape monar akila viorena tai vena avisayuia.

⁷ †Ana e viorena nene, la apisi manene pano pano-o kiela Pita suřmalu, pisi pan la, pisape "Wolai lala, amiu akilia řisi rui, nanua na Ntewa naga mligan inu vena in na nevařesan nelologon Lologena Wo va la nařa pe ape le Yu re poli, ana nanagane ita tesuřma temloge ke nařa la moki asuřma amlelaga ke e Kristo rui. ⁸⁹ ††Nte-

wa naga kila sanene, komin nařa naga pe mliřere re la nene petan ita poli, ana naga pisu ke losinela lala maran taaga ga sa nařa naga kilia ruru ya nařa sike e losineta. Naga kila merarava pan ita sa nařa naga kekarana vena la akilia alelaga ke e mrapa řma nenaga nařa ita tesuřma temlelaga ke ea, nařa naga mla Ninuna Wa pan la, a naga kevan ke řmena ga losinela lala mekiki, komin nařa la ařasine naga, sa ke ga ita.

¹⁰ Ntewa naga kila po manene laa pan la rui, ana nanagane, ita lařasia la sinelan asape akila ke sina ga řmarera van la. Visae ita sinetan tesape tořmareran la nene vena la awar suri urmi lala na kieta navisaluaena e řmasila, sa nařa la asuřma apisa ke ne, sanene na piowa ne, ita tekilawo ke sina ga Ntewa ne. Repita lala la apisu sane navisaluaena nene naga řmarera pařisi wa, a ita řmena ga tepisu sane tařatete yaru tai kilia logear kana visena ne la punu ga. ¹¹ Ana la amlelaga, a ita řmena ga temlelaga temio la, tesape ita punu ga towasine ga Suře Yesu, a tetol malena e naga, pimi kom ga e kiena lemamiena."

¹² Ana la nařa e viorena la pe apisi re si po laa rui, ana la asu puru, ana amla pogos na visena tai pa Pol amio řanařas, la sinelan asape aloge re si kile lala amio suri na ilanen lala nařa lalua akila e nařmareraena kiena ne Ntewa pa la nařa pe ape le Yu re poli, pogos nařa lalua apa atelivi pula.

Semes sikol kiela visena lala

¹³ Ana pogos nařa lalua asunyu suri la nene řisi, Semes nene, nařa naga pe kiela yerkawa tai garu Yerusalem, naga suřmalu sikol visena pa yeririna lala, pisape "Wolai lala, sineun nesape ayagogon inu sumo wa. ¹⁴ Ita temloge ga řisi na wa nařa Saemon nene, nařa Pita, naga pisawal ruru pan ita rui sanape nařa Ntewa naga řmalřmalivi řesan pa la nařa pe ape le Yu re poli, a nařa naga pure lařasia apimi ave yolai viu tai nařa kiena kia sike ea. ¹⁵ A e Visena Wa, visena kiena ne kieta navisawalena lala nanua sumo, pisa pisape yoko ve sanene narui. Lala tai nařa pisa sanene, naga Emos, nařa naga pisawal visena kiena ne Ntewa tai, nařa pisa sanini, pisape

¹⁶ *řisi na, inu nowasuře inu sina neimi, neyuřmaen ruru si lus kiena ne Tepet nene nařa mloru, vena mali sina.*

Naga sa ga yuřma tai nařa kekapili kar ga sike ne, ana řisi na nevisirlua sina.

¹⁷ *Ana ve sanene, yeririna tařena lala nařa pe ape kiau re poli wa,*

řisi na la akale inu Ntewa Namava, a yeririna lala na purvanua punu ga na yomarava nini,

nařa nemligan kiau kia sike e la rui, la aimi ave kiau yeririna.

¹⁸ *Inu Ntewa Namava, nařa nekila yeririna lala la apisu kilale suri la nene siar nanua sumo laa rui, kiau navisaarena sanene narui.'*"

Amo 9:11,12

¹⁹ Ana Semes pisi manene laa sane, pisawal kiena sitomena, pisape “E kiau navisuena, naga sanene narui. Pe pon re ita tekila yuřmaena řmarera pona tekila kare manene la nařa la pe ape le Yu re poli, nařa la apilon la ga apimi puna ne Ntewa na wa. Pe pon re tevisave la monar ave řaviu poli, pona la monar ataveve kieta Navisaluaena sanene pona sanene. ²⁰ A ya ga nařa popon ita tekila van la, naga sanini, sane řisi na ita tesiri řmaki tai, tevisawal suri ve telu van la. Suri na tevisařesania, tevisave la ve akan re si tata la nařa yaru tařena la akila ke kuřařaena ea pan kiela nono lala, la monar avaliania. A sur nalua, la ve akila re si řelaga viowa, sa nařa kolau pona lau. A natelu, řisi na ve akan re řmena ga kuruta na suri mali, sane tata na suri mali nařa kuruta pe mlau make re poli wa. ²¹ Yaru lala la asuřna akilia make ke suri la nene nařa pe mesmesun re nařa akila po laa rui, komin nařa Navisaluaena kiena ne Mosis naga suřna pisa, a la asuřna apulolua ke Navisaluaena nene a amlologon silaga e Legiena Wa lala e kiela yuřna na lotuena e kiela pulkumali lala, siar nakonua rui pimi tol řane.”

Yerkawa lala nae Yerusalem la asiritarņe pa la nae Antiok

²² Ana siraunia, la apisu sane la apisi toroki, ana li nalologena lala a nasumonena lala, amio řmena ga li nalelagaena la punu ga, la apisu sane popon aligan lařas ava ke sina ga amio Pol lalua řPanařas, ato garo Antiok. Ana la apisaar kiela yerkawa nayuřmaena lalua nene, Suta řPasapas amio Saelas, apisape řisi na lalua nene atove. ²³ Ana la asiri řmena řmaki tai vena lalua akilia alarar vitove, a řmaki nene pisa sanini, pisape “Imimi li nalologena lala memio nasumonena lala nae Yerusalem, nařa imimi mepe wolai memio amiu e Yesu, imimi mekekara pařisi nařa mevitawe amiu e řmaki nini. Imimi mesiri řmaki nini piřmasu, amiu na pulkumali nae Antiok, a e kana lepas nařa Seria, a van amiu řmena ga e lepas nae Silisia, nanene na amiu la nařa pe ape le Yu re poli, nařa nanua sumo ana amiu na asike ga e yemalolo. ²⁴ Visena pam tol imimi řisi rui, pisape sumo, imimi lařasia mepitořmasu garo pun amiu, a la apian amiu asape amiu na monar ataveve kiamimi Navisaluaena imimi le Yu lala, visae peraga, řisi na Ntewa naga tařatete tamalia amiu. Imimi mekilia mesape visena nene naga kila kare manene kiamiu sitomena la pařisi, a kila amiu amloge piowa pařisi, ana visena nene nařa la apisa, imimi memninue ga, imimi pe mepisa re pan la mepisape la monar atořmasu avian amiu ve sanene poli. ²⁵⁻²⁶ Ana kieta wolai wo lalua nene, Pol amio řPanařas, nařa lalua na pe asitom re kiela malena poli ana lalua asuřna sinela urmin ga visawalen kia kiena ne Suře Yesu Kristo, amiu apitalia lalua nene apami apisu imimi vanon suri nene. Ana imimi mepiora vanonia, imimi mepisuveve-epano-o, ana imimi mepranar mesape řisi na imimi meligan wolai ve lua e yo nini awar řmaki nene, la amio Pol a řPanařas la atořmasu pun amiu. ²⁷ Lalua nene, Suta amio Saelas, řisi na lalua asunyu ruru manene laa

van amiu, maran ve taaga ve sa řna nena nařa imimi mesiriyu pan amiu e řmaki nini. ²⁸ Ana e kiamimi navisuena, a e navisuena kiena ne Ninuna Wa řmena ga, imimi mepisu sane piowa nařa imimi mořareran amiu vena amiu monar alogear kiamimi Navisaluaena imimi le Yu lala. Ana imimi mepisu sane suri lařasia, nařa imimi le Yu lala imimi yepemimi mavin pařisi, a popon manene nařa amiu řmena ga ve asuřna akila re, vena kila sane amiu akilia asu ruru amio arueta tařena la nařa ape Yu. ²⁹ Suri la nene, tai pisa sanini, pisape řisi na amiu monar alon tata nařa yaru tařena lala la akila kuřařaena ea pan kiela nono la rui. A nalua nena, řisi na amiu ve akan re kuruta, pona tata na suri mali nařa kana kuruta pe mlau re petan poli wa. A natelu nena, řisi na amiu ve akila re řelaga viowa lala, sane kolau a lau.

“Visae amiu aligan ruru make suri la nene, imimi mepisu sane řisi na wo vařisi van amiu punu ga. Pogaga, kiamimi visena e lepas nene řisi ga e nene.”

³⁰ Ana la amligan Pol a řPanařas amio lalua tařena nene, la apito garo Antiok. Pogos nařa la nene aporu e yo nene, la apio řegas nen li nalelagaena lala la apimi lele taaga, ana amla řmaki nene pan la. ³¹ Ana la nae Antiok apulo řmaki nařani, ana la akekara pařisi e vise-na wo la nařa la nae Yerusalem asiri pimi pan la. ³² A lalua nae Yerusalem nene, Suta amio Saelas, lalua nene ape navisawalena, ana lalua asuřna amlologon ke pa la nae Antiok, apisape la monar awasine manene ga Yesu silaga, ana lalua akila sinela la suřmalu řmarera, e kiela visena wo moki nařa lalua apisa.

³³⁻³⁴ La asuřna apisi ke pan la sanene e legiena moki, ana siraunia, la nae Antiok la amligan lalua e kiela mrapa, la amlenwo lalua, asape “Suřarena kiena ne Ntewa sike amio amluoka.” Ana lalua ařasuře sina apa ma Yerusalem. ³⁵ Ana Pol amio řPanařas, lalua asike garo Antiok tol si kuřar lařasia, lalua asuřna amila yaru tařena la nařa la asuřna amlologo a asuřna apian ke yaru lala e Visena Wa kiena ne Ntewa.

Pol amio řPanařas, lalua apeveyu

³⁶ Ana siraunia, Pol pisa pa řPanařas, pisape “Ei, sanape, řisi na italua teva teyaliali ke sina ga arueta amio vineta lala e yo la nene nařa italua tepa temlologon Visena Wa kiena ne Ntewa e nanua sumo rui? řisi na italua teva tevisu la li sane ařna la asike sanape.”

³⁷ Ana řPanařas pisape “!Po pařisi ne, nekekaran pařisi wa! Ana sineun manene nesape řisi na italua toure Son Mak nene imi temio.”

³⁸ †Ana Pol naga suřna sitořmal ke ga wa nařa la amialiali la řesan sanene sumo, Son Mak nene naga purmatan la yam tai rui, nene garu Pampilia, nařa pogos nařa yuřmaena pe řisi ruru re poli wa ana naga řasuře ke sina ga pano. Sanene, Pol pisu sane, peraga, pe pon re Son Mak imi amio la ke sina ga e kiela yalena tařena nene poli. ³⁹ Suri nene kila Pol amio řPanařas lalua apeveyun la ruru nenaga, ana lalua am-

liřere la narui. řanařas pa řere ga Son Mak, ana la ga lua apa akome waa, lalua apa amiyuřmae garu Saepras, ⁴⁰ ana Pol naga pa kilalua Saelas. Ana li nalelagaena lala amlenwo lalua nene apisape řisi na lemamiena a navisuarena wo kiena ne Ntewa sike amio la. ⁴¹ Ana lalua amialoro apa atelivi e lepa lua nene Seria amio Silisia, amiyuřmaen ke sanene vena akila řegas nen li nalelagaena lala la aimi ařarera manene la sane.

Nanene sane pupia yalorena kiena ne Pol yam lua ne.

Timote řena ga pa amio Pol lalua Saelas

16 Ana e kiena pupia yalena na lua nene, Pol pimi tol sina kumali lua nene Tepe, amio Listra. Ana e yo Listra nene, ana nalogenena tai sike ea, nanene yaru řee nařa Timote. Timote nene, anena pe sira re Yu tai, nařa naga mlelaga e Yesu rui, ana arimana naga pe pe yere Yu re poli, naga pe yere Kris tai. ² Ana arueta lala nae yo kiena ne Timote, amio lala nae pulkumali tařena nařa řeke lavis ga ne Ikoniam, la apisu nařa Timote naga kila yuřmaena kiena ne Suře po pařisi pan la. ³ Ana Pol naga sitom pisape were Timote va amio naga e kiena yalena nene, ana suri taaga ga naga piowa, naga ga nařa Timote naga pe pe řaviu re poli, nanene komin arimana naga pe pe yere Yu re poli. Ana Pol naga kilia nařa visae Timote taveve naga sanene, ana visae e yo ya nařa la ava ea, ana yoko le Yu lala, avisaluřar naga vena ve va re loyuřma e kiela yuřma na leniena lala, a yokorena la ve akekan re aloge kiena visena lala. Ana komin suri ne na nene, ana Pol kila Timote pano ana la akila řaviu e naga, ana siraunia, la telu nene Pol, Saelas, a Timote, apano. ⁴ Ana pogos nařa la asuřma atelivi ke e kumali lala, la asuřma apisalelein ke visena la pan nalelagaena lala, apisawal pan la e navisaluaena la nařa nalogenena a nasumonena nae Yerusalem la apisa e kiela viorena sumo rui, ana Pol lala apisa pan la nařa monar ataveve visena la nene narui. ⁵ Ana pogos nařa Pol lala asuřma amiyalyal li laa a la apian ke řegas nen nalelagaena la sanene, kila sa nařa řegas la nene asuřmalu asu řarera ruru laa, a la apisu sane silaga nařa nalelagaena lala apimi ape moki manene laa narui.

La asike garu Troas, ana Ntewa pis pa Pol e nařeni nena tai

⁶ Ana Pol la asitom nařa asape ava awar ro e kumali la ve moki e lepa nae Esia, ana Ninuna Wa pialuřar la vena la ve ava re avisawal Nalogenena Wo e yo nene, kila sanene apa atol ga e lepa na yo Prisia amio Kalesia. ⁷ Asuřma apa ke sanene, ana pogos nařa la apimi lavis e lepa nařa Misia, la akilali nařa ato garo e lepa keviu nařa Pitinia, ana pogos si tai, ana Ninuna ne Yesu pe tařan re pan la nařa la ava sanene poli. ⁸ Ana lala apa ařaro ga e yo Misia nene, apa řna pano-o la atol kana kumali ne tai garo losi, kiena kia Troas. ⁹ Ana e yo nene, ana kolemalu, Pol naga momalio pisu sane

yaru tai nae lepa keviu nae řasitonia e sive lepa řas, nařa yaru nene naga pimi puna, naga tagi pania, piuntania, pisape "Awis řara, imimi sinemimin mesape ko oimi owar ro pun imimi, vena oiila imimi." ¹⁰ Ana e poglis nene, inu Luk nesike řena ga nemio la, ana pogos nařa Pol naga pisawal nařa naga pisu yaru nene pisi pania, veraga ga imimi mepanon makale mrapa vena mekilia meva mokusro yo meva řasitonia, komin imimi mekilia nařa Ntewa naga pio imimi rui vena meva melologon Nalogenena Wo nene van la.

Asike garu Piliřae, ana sira nařa Litia naga mlelaga

¹¹ Sanene, imimi mokus waa, memligan yo Troas, meřure mepano-o metol purvanua nae Sametres. Ana imimi momomalio e yo nene, ana kolulagi, ana mepano-o metol lepa nae yo řasitonia, ana mepa ura e kana kumali nene Niapoles. ¹² Ana e lepa na řasitonia nene, pupia pulkumali tařena tai mon řna ga, nařa naga řeke vatanon navisuarena kiena ne řarin suře nae Rom. Kumali nene kiena kia Piliřae, ana imimi memial mepano-o meporu ea. Imimi mesike e yo nene legiena lua pona telu, pano-o tol Legiena Wa. ¹³ Ana imimi memloge rui nařa apisa apisape e Legiena Wa, le Yu lala nae yo nene la asuřma akila ke lotena e yo na leniena tai garo e wii tai, e pulkumali lepa na vano. Ana imimi řena memolue vena metoven mevisu la e yo nene, ana imimi mepa metotano mesun memio sira lařasia nařa la asumo apitom asike e yo nene rui.

¹⁴ Sira la nene tai, naga pe pe Yu re poli, ana naga suřma mlelaga e Ntewa. Naga pe nae kumali nae Tuatira, ana řuarar ke kiena pupia yuřmaena keviu tai, naga suřma řiliwilin kar ke kulmrae tai nařa maran lavis malolo, nařa po na po nařa la amiyuřmaen e kiena yo. Sira nene, kiena kia Litia. Ana e pogos nene, Suře pietava e kiena sitomena narui, ana naga mlarar ruru visena la nařa Pol naga suřma pisa pan la, a naga tarar řarera po e losinena. ¹⁵ Ana e pogos nene, Litia nene amio la nařa e řna uřna, la punu ga apa e nakeena. řisi, naga řareran imimi, pisa pisape "Visae amiu apisu sane nesuřmalu kemua řarera lelaga e Suře, sineun nesape amiu aimi asu re garu řna u." Sanene narui, ana naga pure imimi mepa mesike e řna uřna.

Akuan Pol amio Saelas apa e yuřma nakoena

¹⁶ Ana e legiena si tai, ana memio Pol mepitom sina e kiela yo na leniena, ana imimi mepitawe narin sira řee tai e mrapa. Narin sira řee nene, yeririna lařasia apulua naga vena yuřmae kiela, ana ninuna viowa tai sike e naga, nařa apio asape ninuna ne lořara, nařa pe ninuna navisuen suri la nařa aimi ařalivi sirau. Ana yeririna la moki apimi apiun ke sira řee nene tan yerkawa lala, vena naga visawal van la sanape e kiela malena lala. Ana pogos nařa sira řee nene pisawalia, ana la asu řna ařar ke naiilaena pan kiena yerkawa lala, kila sanene ana pogos punu ga la asuřma ataulu kilavaru moki na moki vanonia. ¹⁷ Ana imimi memial

mepa laa sanene, ana narin sira ñee nene taveve imimi naga sirau, naga suña piovision manene pan yeririna kar ga la punu ga, naga suña pisawal ke, pisape “!Ei, apisu ke ne! Yaru la nene la ape nayuñanen yuñaena kiena ne Ntewa mali na metava manenea. La ke narui naña akilia avisawal mrapa na tamaliaena van amiu.”

¹⁸ Ana sirau, naga suña kila ke sanene pan imimi e legiena moki, kila Pol mloge piowa pano pano-o, tol pogos tai, ana naga sinena kar ninuna viowa nena, ana naga kira pa varau, pis pania, pisape “!E, toroki! Nepisa mesmesun pan ko, nesape e kia kiena ne Yesu Kristo, ko omolue tan narin sira ñee nene nanagane.” Ana veraga ga, naga mligan narin sira ñee nene naga pano.

¹⁹ Ana pogos naña yerikawa lala kiena ne narin sira ñee nene apisu naña mrapa nene natauluen kiela kilavaru ea pimi piowa rui, la sinela kar Pol amio Saelas pañisi. Ana la aþure lalua nene apano asuñalu ase marana ne naliþereena lala nae Rom garu kumali.

²⁰ Ana la apisawal pan la, apisape “Le Yu la nene, la apimi e kieta yo, la akila kare ita manene laa na wa.” ²¹ La asuña sinelan asape añareran ita vena tetaveve kiela þelaga laþasia, ana e navisaluaena nae Rom naña ita tesike vatanonia e yo nini, pe mesmesu re nena ga naña ita tekila sa naña la asuña apisa ke ne poli.”

²² Ana yeririna la akila pupia ñaagena, ana la akila kare Pol amio Saelas pañisi, asitom asape asu lalua, ana naliþereena la nene apisa apisape la avitolwowa kulsota ñana lalua nene, ana awe la e laki. ²³ Ana la añe kare lalua nene pano pano-o þisa, ana aþure lalua apano akuan la apa loyuña e yuña nakoena, ana apisaar ñarera pan yaru na visuaren yuña nakoena, apisape naga monar visuar ruru la, lalua ve aure re sina, visae peraga, ana yoko viowa vania.

²⁴ Ana pogos naña yaru nene naga mloge visena nene, naga pure lalua nene apa manene loyuña, e yo ñarera tai naña la apuarar ke yaru la naña ape þarñarera pañisi apa ea, a naga piar lala lala panon pupia laki naña ñeke e yo nene.

Yemninu kululun yuña nakoena nene

²⁵ Ana asuña pano-o tol kolemalu yepelilika, Pol amio Saelas lalua asuña amlen ke pa Ntewa e yauena wa lala, a yeririna taþena la naña asike amio la e yuña nakoena la asuña amiyagogon lalua. ²⁶ Ana la amilan manene pañisi, naña veraga ga, pupia yemninu tai pimi, kila yuña nakoena nene miyuyuwawa make ga, naga kululun make kana nin kinakinas la punu ga. Ana la apisu mratava punu ga apietava, a sen punu ga naña apiarar limala lala a lala lala akekapil ga sa ga ne. ²⁷ Ana yaru na visuaren yuña nakoena nene naga tavolo, ana kiriri pimi pisu mratava la punu ga pietava ga sike na, ana naga ñape la naña asike loyuña, la make ga apuretetai apava make rui. Ana suri nene kila naga marau pañisi, ana naga mlalua kiena playu na mara, ana sinenan pisape yalñar ke sina ga naga mare. ²⁸ Ana Pol naga pisu ke ne, ana pio manenea,

pisape “!Ei, ko osuwa, ko ve okila kare ko re! !Imimi punu ga mesike ga wa!” ²⁹ Ana yaru nene naga pio sape awar kapi vivaga imi, þisi na naga kiriri pa loyuña e yo naña Pol amio Saelas asike ea, ana naga mloru pito tano e lan lalua nene, naña naga sinen kurkur na kurkur. ³⁰ Ana sirau, naga þere lalua na apa ke sina ga vanua, ana naga piun tan lalua nene, naga pisape “Ei, yerikawa luwoka, ana monar nekila ya naña þisi na nekus natamaliaena?”

³¹ Ana lalua nene apisa pania, apisape “Ko monar olelaga e Suþe Yesu, ana otol natamaliaena, ko omio la naña e moña mratava.” ³² Ana la apisawal visena kiena ne Suþe pania, a apisawal ñena ga pan la naña asike ñana uña, ³³ ana e ke e kolemalu ga nene, yaru nene naga kila ruru yepe sirorop la naña sike e yepena ne Pol amio Saelas, ana e ke ñena e pogos nene, lala akee naga amio la naña asike e ñana mratava. ³⁴ Ana naga þere lalua nene apa loyuña e ñana yuña, ana naga mla kinanena pan la, ana naga amio lala na ñana uña la asuña akekara na akekara, komin nanagane la aña Ntewa e kiela malena la narui.

³⁵ Ana pa tol kolulagi, ana naliþereena lala aminue ke suri nene wa, ana la ato si tano, þisi la apitetalia kiela yeririna lala apimi apisawal, apisape “Yeririna lua nene akilia amolue ga sane.”

³⁶ Ana yaru na visuaren yuña nakoena nene naga pimi pisawal pa Pol, pisape “Naliþereena lala amligan visena pimi apisape amlua akilia amolue ga sa ga ne, sanene ana amiu aimi, ava ga sane. Ana ita ve tekila re si visena van ita vanon suri nene.”

³⁷ Ana Pol pisa pa la nañani pisape “Ei, taþatete ga, pe sa re nene poli. Imimi ñena mesike vatanon þarin suþe nae Rom nene, a e kiena navisaluaena, naliþereena la nene akila pe mesmesu re pan imimi nene poli. Pe aña re naña imimi mekila suri tai piowa poli, ana siraunia la aña imimi e marana ne yeririna lala, a akoan imimi mepa loyuña e yuña nakoena, ana nanagane la sinelan asape añene plan vinaun imimi ga sanene. !Taþatete ga, awasuþe amiu ava avisa van la avisavenua la ke narui la monar aimi aure plan imimi e yo nini, a monar aimi avisa visena tai van imimi sumo wa!”

³⁸ Ana yeririna kiena ne naliþereena lala amla visena nene kiena ne Pol aþasuþela si apano, ana pogos naña amlogeyu naña Pol amio Saelas, lalua ñena asike vatanon navisaluaena nae Rom, la amarau narui. ³⁹ Ana la apimi apisa visena laþas pan lalua, ana aþure la apa mrapa, apisape la sinelan asape lalua monar amolue e yo nene. ⁴⁰ Ana Pol amio Saelas, lalua aþasuþe la sina, lalua apa aña liviþesan e yuña ñana Litia sumo, a siraunia, ana la apisu sina arueta lala, a la amla visena wo lala vena iilaar laena, a siraunia, ana lala amolue petan pulkumali nene.

Pol amio Saelas, lalua asike garu Tesalonaika

17 Ana þisi na Pol amio Saelas, amialoro apano, ana akome pulkumali lua nene Ampipolis amio Apolonia, ana lalua apimi atol pulkumali nene, Tesal-

lonaika. Pulkumali nene yuřna na leniena kiena ne le Yu la tai řmeke ea, ² ana sa nařa Pol mon řna kila e yo punu ga nařa naga pa ea, naga pa sikol la nae e yo nene, ana suřna pa ke loyuřna amio la e kiela yuřna na leniena, e pogos na leniena punu ga. Ana e Legiena Wa telu, naga kila sanene, a naga pisi yam moki amio la e ya nařa Visena Wa naga suřna piania. ³ Ana Pol suřna pian la ea, a naga suřna pisawal meraravan po pan la pisape taveve ya nařa Visena Wa pisa, ana mesmesu ga nařa kiela Navisaarena, yeririna la akila viowa ga vania, va řna va řnaga naga mare, ana siraulia naga monar mal sina e marena. Ana Pol pisawal pan la, pisape "Yesu nene, nařa nesuřna nepisayu ke ne, naga ke nařa pe kieta Navisaarena narui."

⁴ Ana lařas nařa la asuřna amiyagogonia, apisu asape visena nene pe lelaga, la amlelaga e Yesu, ana apimi e lepas kiena ne Pol lalua Saelas. Ana e yo nene, yeririna lařasia nařa pe ape Yu re poli, la amlelaga e Ntewa rui, ana lala moki řmena ga nařa amlelaga e Yesu narui, amio řmena ga li nasumonena kiena sira la moki.

⁵ Ana yerikawa kiena ne le Yu la pe akekara re poli, la apielue, ana la apisayu asape akilali suri tai. Ana la apa apisu řegas kiena ne řarkawa lala nae yo nene, ana ařere lařasia nařa apiowa laa ga wa, ana apa ařere sina yeririna la moki ana akila pupia řina ga nene, ana la apa akila kare ke pupia veveyuena e pulkumali nene na. Ana la ařnape Pol amio Saelas lalua asuřna ke e yuřna řmana yaru tai, kiena kia Seson, ana la apanon lalua e yuřna nene, vena awere la ava kumali. Ana la apimi atol yuřna nene, ana la akila kare ruru nena ga, akilaroro kana mratava nena, ⁶ ana pe ařnal re lalua asu loyuřna e poli. Ana apuarar ga Seson nene, amio arueta tařena lařasia, ana ařere la apano asuřmalu ase marana ne li nasumonena lala na pulkumali nene. La apisi keviu, asape "Yeririna la nene nařa asuřna apilontapon ke kieta yomarava, la apa e yo tařena la moki rui, ana nanagane la apimlein asike pun ita narui.

⁷ Ana yaru nene, Seson, naga řere la apa řmana, ana la nene apiowa ga, asuřna akilaroro ke navisaluaena kiena ne řarin suře nae Rom nene, Sisa. Sisa nene pisa rui pisape monar telotun ga naga, ana la nařani asuřna apisa ke asape řarin suře taaga ga na yomara-va nini, naga yaru tai, kiena kia Yesu." ⁸ Ana yeririna punu ga amio li nasumonena lala na pulkumali nene, pogos nařa amloge visena nene, ana la sinela mimi, ana la asuřna akiikii a asuřna apisi piowa keviu manene la. ⁹ Ana li nasumonena la nene asape Seson lala la monar aligan pupia kilavaru tai sike pula, nařa kila sane řisi na Seson la ve aure re si Pol imi sike amio la pog tai, visae peraga, ana la tařatete si akilia awar-aran kilavaru nene. Ana siraun nařa amligan kilavaru nene sike na, ana la atařnan la apetan yo nene apano.

Pol amio Saelas, lalua asike garu Perea

¹⁰ Ana kolemalu ga, ana arueta la nae e yo nene apa amligan vinaun ga Pol lalua Saelas e kiela mrapa, ana

lalua apa sina metava e pulkumali tai, nařa Perea. Ana yam si tai, lalua asuřna apa ke loyuřna e yuřna na leniena lala kiena le Yu lala e yo nene. ¹¹ Ana le Yu make ga la nae e yo nene la apo, a nalogearena sike e la, lala pe sa re le Tesalonaika la poli, lala kiela sitomena la po nařa la akilia amiyagogo ruru po e navianena kiena Pol amio Saelas. Ana legiena punu ga, sinelan manene asape avisuveve loyuřna e Visena Wa kiena ne Ntewa, vena akirawal asape lalua apisa pe lelaga pona pa sanape. ¹² La akila řna sanene pano pano-o, pe yam pi-avi re poli, ana la asiar nařa amlelaga narui, a nasumonena lala kiena ne sira yere Kris řmena ga lala amio yere Kris la moki, la řmena ga amlelaga.

¹³ Ana siraunia, visena řasuře sina pa tol le Yu la garu Tesalonaika nanua ne, ana sape nanagane ana Pol řmeke mlologon ke řmena ga visena kiena ne Ntewa garu Perea, ana la sinela mimi sina. Ana apam ma metava Perea, ana akila kare ke sina ga sinena ne le Perea tařena lala vena kila la aveveyu van lalua, ařnenelua lalua avano. ¹⁴ Ana arueta la apisu suri nene, ana apisu asape popon ailla Pol naga vito sina ga garo losi vilaga wa, ana apisu asape Saelas amio Timote, lalua akilia asuřna ga wa, lalua na poga ga.

¹⁵ Ana ařere Pol e kiena mrapa, apito garo losi, ana la akus waa tai ana apa atol pupia pulkumali nařa Atens. Ana pogos nařa amligan Pol e yo nene ana la asape awasuře la sina, ana Pol pisa pan la pisape řisi na Saelas lalua Timote, la řmena ga luwoka monar ato garo puna vilaga ve viavi re, vena ayuřnae sina ga lele taaga amio naga.

Pol sike garu Atens

¹⁶ Ana Pol sike garu Atens, suřmate ke Saelas lalua Timote vena lalua aimi, ana pogos nařa naga pisuveve yo la uřna e pulkumali nene, ana pisa ga nařa yo pulen ga nono lala, ana suri nene miyur sinena pařisi.

¹⁷ Ana naga suřna pa ke loyuřna na leniena kiena ne le Yu lala, ana suřna kila visena la moki komin suri nene amio la a amio řmena ga li tařena la nařa amlelaga e Ntewa. Ana legiena punu ga, ana naga suřna pa řmena ga e yo metava na pulkumali, vena sun amio yaru ai nařa visae naga lual e yo nene. ¹⁸ Ana garu Atens, ana pupia yuřna lua nařa na navianen namanmaruaena, nařa yaru navianena la na yuřna lua nene, a pio la asape le Epikuru, amio le Stoiki lala, ana la asuřna apiora ke řmena ga amio Pol.

Ana lařas nene, asuřna apismumun Pol, asape "Yaru nařa pivis kařar ne, ana naga pe kilia ruru re suri wo tai nařa kilia visa van ita poli." Ana lala řmena ga lařas, amloge nařa Pol suřna pisayu ke Yesu amio nasuřmale- na, ana la asitom ke asape nanene na yeririna lua nene, ana la apisa, apisape "Peraga, imimi mepisu mesape yaru nene naga suřna pisayu ke ntewa tařena lala a ninuna tařena lala na purvanua nae ga gare tai."

¹⁹ Ana siraunia, le Atens la apio Pol asape naga va totano amio la e kiela pupia kumali, metava e pupia kunus nae yo nene, nařa kiena kia, Areořakas. Ana apiun tan Pol, asape "Imimi sinemimin mesape ko

otařali ovisayu navianena viu nene nařa osuřma opi-sawal ke pan yeririna lala, ovisa van imimi wa. ²⁰ Imimi mesuřma memloge ke navianena nene pe tařena ruru nena ga, ana sinemimin mesape mekilia suri la nařa osuřma opisa ke ne, ana kala kinas sanape.” ²¹ Ana pogos nařa akila sanene, ana asuřma ataveve ke kiela řelaga řmarera tai, komin nařa le Atens lala amio yeririna tařena la nařa asike e yo nene, ana la sinelan manene ga nařa silaga, ana asuřma aloge pona asun e naviane-na viu pona visena viu, pona sitomena tařena lala pona lelagaena kiena ne yeririna lala.

²² Ana Pol suřmalu se marala e kumali nařa ma meta-va garu Areořakas nene, ana naga pisi pan la. Naga pisa pan la, pisape “Yerkawa lala nae Atens, nepisu sane amiu sinemiun manene laa nalotena lala, taulu nařa yaru tařena la sinelania. ²³ Pogos nařa nesuřma nemialoro ke e kumali nene, ana nepisu punu ga yo wa lala a wonta lala, a kiamiu nono la moki manene laa, ana pogos tai ana nepisu wonta tai nařa ate siriena tai sike ea, nařa pisape ‘Wonta kiena ne ntewa nařa temninue naga.’ Ee, amiu amlenin ke ntewa nene, ana amiu apisa lelaga ga, pe akilia re nena naga poli, naga a ne. Ana Ntewa nařa pe lelaga ga taaga sike na, ana naga ke narui nařa sineun nesape nevisawal van amiu vena akilia naga. ²⁴ †Naga nene naga pe Ntewa keviu nařa sii yomarava nini, a suri punu ga la nařa tepisu sike ea. Naga na, naga pe řarin Suře nae ma e peni, a pe řarin Suře na yomarava nini. Naga na, naga pe su re nena e yo wa la poli, a pe su re e suri wa la nařa yeririna ga la akila poli, ²⁵ a naga pe řasine re yeririna poli, vena tevagania pona tevisuarua. Peraga, komin nařa naga ke narui, nařa naga mla malena, a mla yalua, a mla suri make ga pan yeririna punu ga. ²⁶ Ntewa ke na nene narui, naga kila yolai la punu ga ařmalivi e yeririna na sumo nařa naga siia, ana nanua nanua sumo laa rui, ana naga pisaar pogos punu ga a yo punu ga e maran yomarava nini, nařa řisi na yolai la nene akilia amal ea. ²⁷ Naga kila sanene nařa kila sape ita punu ga, monar tesitořmal tesape ita monar telual Ntewa nene, ana kila ita tesuřma tekian kare ga limata pa e yemalolo, vena topoporog welen kiena kapi vivaga. Ana popon nařa tesitořmal řmena ga, tevisave Ntewa nene, naga pe su manene re koperin poli, naga mořma ga lavisi pun ita ita make ga peve taaga. ²⁸ Yeririna na siriena kiamiu yauena lala la apisayu suri nene rui, nařa lala tai naga pisa sanini, pisape ‘Ita temal e naga, ita temial e naga, ita na e ga e naga silaga,’ ana ta řmena ga tai pisa sanini, pisape ‘Ita punu ga ita tepe kiena li viu lala.’

²⁹ “Ana komin nařa ita punu nena ga tepe narina ne Ntewa nena sanene, ana pe mesmesu re nařa tesuřma tesitom tesape naga sa ga nono tai nařa liman yeririna miyuřmaen e kol, pona e selpa, pona e kilavaru, nařa amiyuřmaenia taveve ya nařa sike ga e kiela nasi-nenanena. ³⁰ Nanua sumo laa rui, e yemalolo, ana yeririna la pe akilia re suri poli, ana Ntewa sinen po pan la, naga pe pulo re kiela naviowaena la e pogos nene poli.

Ana nagane narui, ana Ntewa pisawal mesmesun ga pan yeririna punu ga e yo punu ga, pisape monar avilopu la, ³¹ komin nařa naga pisaar legiena rui, nařa řisi na naga liřere yomarava nini, ve sa nařa torokin naga kila, a naga pisaar řmena kiena yaru tai rui nařa řisi na naga kila kiena yuřmaena nene. Naga kila suri nene merarava ruru pan yeririna make ga řisi rui, nařa kiena yaru wa nena, ařmeřmar pa naga rui, ana siraunia Ntewa pisirlua ke sina ga naga mal sina.”

³² Ana pimi tol pogos nene, la asuřma amiyagogon ruru Pol, ana pogos nařa amloge naga pisayu pisape yaru tai mare, ana Ntewa kila naga mali sina, ana la lařas apitalia kare naga vanonia, ana lařasia apisa pania, apisape “Poga ga, tořma sanene wa. Pona visae řisi na imimi mela pulmas tai van ko vena ko osunyu sina van imimi pogos tai yo.” ³³ Ana Pol pisu sane la nene yepel mavin yagogonen naga, ana naga petan la, řasuře sina pito garo tano, ³⁴ ana yeririna lařas nae lele nene la amlelaga, ana asuřma apimi akuspran la apa lele taaga amio Pol, nařa lala yaru tai, naga pe yerkawa tai na kumali nae ruru nena Areořakas nene, kiena kia Tionisia, ana ta řmena ga, naga pe sira tai, a naga kiena kia Tamaris, a la tařena řmena ga la lařasia.

Pol sike garu Koren

18 Ana siraun e suri la nene nařa Pol kila garu Atens, naga purmatania, naga pa e pupia pulkumali tařena nařa Koren. ² Ana e yo nene, naga řmal yere Yu tai, nařa naga pe yaru tai nae lepas nae Pontas, a naga pa sike ga e purvanua nařa Italia, e kana pulkumali keviu nařa Rom, ana nanagane, naga amio wona, lalua apimi ga asike Koren na wa, komin řarin Suře Koltias nae Rom naga koven plan le Yu lala e kiena yo. Yaru nene, kiena kia, Akwila, a wona, kiena kia Prisila.

Sanene, Pol pa pisu lalua nene, ³ a lalua apisape popon Pol suřma amio la, la ayuřmaen re laa kilavaru sane wa, komin nařa lalua amio Pol, la telu, kiela yuřmaena taaga, nařa kiela yuřmaena nasuluen kanus na yuřma. ⁴ Ana la amiyuřmae řma sanene pano-o, ana e Legiena Wa lala, Pol naga suřma pa ke e yuřma na leniena kiena ne le Yu la, a suřma kila ke visena la moki pařisi amio le Yu lala, a amio řmena ga le Kris lala nařa asike ea, ana naga kila řma sanene pano-o taulu la moki.

⁵ Ana siraunia, Saelas amio Timote la apimi mare ga rau atol ga yo e nene na wa, ana e pogos nene, Pol naga tařman make kiena pog punu ga e yuřmaena kiena ne Suře, nařa suřma mlologo, suřma pisawal ke pa le Yu lala pisape kiela Navisaarena lelaga nařa la asuřmate ke asape imi, naga nane Yesu nene nařa pimi rui. ⁶ Ana visena nene kila le Yu lařasia sinela kar Pol, ana la apisatařme kare naga pařisi, ana la akila řma pano-o kila narui pogos tai Pol kila kile tai pan la, nařa naga kululun plan yavi nae yo nene petan řmana kul-saket, naga pisa pan la, pisape “Visena lelaga kiena ne Ntewa nepisawal ruru pan amiu le Yu la rui. Ana visae yepemiu mavin logearena, sinemiun asape ava akokovio ga, nevisa van amiu sanini nesape kamiu ku-

† 17:24 Yuřmaena 7:48

ruta naga sike ga e limamiu, pe su re si e luřau po laa rui. Siar nanagane, neligan amiu, řisi na neva nevisawal ga Lologena Wo nene va la nařa pe ape Yu re poli." ⁷Ana Pol molue petan la e kiela yuřa na lotuena, ana naga pa sike ga e yuřa tai nařa řeke ga e lepas nen yuřa na lotuena nene. Yuřa nene, řana ne yaru tai nařa naga pe pe Yu re poli, ana nanagane naga mlelaga e Ntewa rui, kiena kia Titias Sastas. ⁸Ana nasumonena na yuřa na lotuena nene e pogos nene, nařa kiena kia Krispas, naga tai nařa mlelaga e Suře Yesu, naga amio la ne e řana mratava, a le Koren řena ga la moki nařa pogos nařa la amloge visena lala kiena ne Pol, ana la amlelaga, a siraunia akee la.

⁹Ana sirau, e yemalo tai, Pol momalio pisu Suře pisi pania, pisape "Pol, ko na ve omaraun re yaru, ana ova ga, osuřa ovisawal kiau visena. Ve okila re nařa yaru tařena la akila ko omalumu, ¹⁰komin nařa in na nesike nemio ko. řisi na tařatete yaru nae e pulkumali nene tai nařa kilia su ko pona řene ko, komin nařa in na kiau yeririna la mokliu asike e yo nene rui." ¹¹Ana Pol sike e yo nene yam piavi řaga, pa tol kas taaga kupario orai, a silaga naga suřa pian ke visena kiena ne Ntewa pa yeririna lala.

Le Yu la ařure Pol pa kumali

¹²Ana e pogos nene, řarin suře nae Rom naga mligan yaru tai vena naga ve suřen lepas nen yo kiena ne le Kris la nene, a yaru nene kiena kia ne nanene Kalio. Ana e pogos nene le Yu la apisayuia ana la apiranari apisape la monar akila suri tai vena akila wo Pol naga ve lologo re sina, ana la apa atarar Pol, ařure pa e kumali kiena ne Kalio nene. Ana le Yu lala apisawal pa Kalio amio kiena naliřereena lalua, la apisape ¹³"Yaru nene, naga suřa kilali ke pisape were yaru lala vena ava alotun Ntewa e mrapa tai nařa pe mesmesu re nena ga e lepas na kiamimi navisaluaena."

¹⁴Ana Pol suřa sinenan ke pisape la navisatařeen visena kiena ne la nene narui, ana naga pe pisi re poli wa, ana Kalio nene suwo marana, pislis řa pa le Yu lala. Naga pisa pan la, pisape "Le Yu lala, visae avisa van inu avisave yaru nene naga kila řelaga la nařa piowa manene pařisi, pona naga ře yaru tai, pona naga pin-au, pona suri tai sanene, pogaga, pona nekilia neyagogon amiu yo. ¹⁵Ana ya nařa amiu apisa, nemloge sane pe pe suri re tai poli, pe suri korena ga nene na e kiamiu lepas navisaluaena amiu le Yu ga lala. Ve sanene, řisi na amiu ga avisuveve e naga, in na pe nekekanan re nařa neyagogo e suri la nene poli pona nekila naliřereena tai vanonia."

¹⁶Ana e visena la nene naga řene plan la ke sina ga petan kiena kumali. ¹⁷Ana suri nene kila narui la sinela mimi manene la sane, ana pogos nařa la apa vanua, atarar kiela nasumonena viu nařa na kiela yuřa na lotuena, nařa kiena kia Sostinis, ana la asu kare naga pařisi mon ga e mratava na kumali nene. Ana Kalio suřa pisu ke ne, ana naga pe sitom řele re poli, naga pe kila re nena suri tai pan la poli.

Pol sike Episas, siraunia pa si ma Antiok

¹⁸Ana siraun e naga nene, Pol naga sike amio arueta lala nae Koren yam piavi towe laa sane, ana siraunia, naga mligan la, sitom sape va si Seria, a e pogos nene, Prisila amio Akwila, lalua amio naga. Ana la apito garo losi, e pulkumali nařa Kenkria, ana e yo nene, Pol pisape awe vilřarina. Naga nene komin nařa naga kila navisaarena řarera pa Ntewa rui nanua sumo, ana nanagane, suri punu ga e navisaarena nene la řisi rui, ana la aře ga viluna e pogos nene na wa. Ana la amia e waa tai, nařa suřa pa ke garu Episas. ¹⁹Ana pogos nařa apimi atol Episas, la apa ura, ana Pol pisape řisi na Prisila amio Akwila la asuřa ayuřae e yo nene sumo wa. Ana naga, naga mligan lalua, pa loyuřa na lotuena kiena ne le Yu lala e yo nene, ana naga kila visena moki amio la. ²⁰La akekanan nařa asun amio Pol, ana la sinelan asape naga su re laa amio la wa vena la akilia avis amio naga, ²¹ana Pol pisa pan la, pisape "Potena pařisi, ana in na monar nowasuře si neva garu Seria sumo wa. Ana visae Ntewa naga kiena nali-ganarena visave neimi sina, řisi na ve ve piavi re, nowasuře si pun amiu e yo nini Episas." Ana naga taaga mligan si la nene, kus waa pano.

²²Ana pogos nařa naga pimi tol ke sina ga Seria, naga pa ura e pulkumali nařa Sisaria, ana naga pa si ma metava Yerusalem. řisi na naga pa řalivin řegas nen li nalelagaena lala, a siraunia, naga pitomi si garo Antiok. Nane, Pol kila make kiena pupia yalena yam lua nene narui.

Pol mial ke sina ga, yam telu narui

²³Ana Pol pa suřa garu Antiok pano-o řisi, ana naga mligan si yo nene, naga řasuře si pa e pulkumali karga la punu ga e lepas nae Kalesia nene amio Prisia. Naga pa komli e yo la nene yam tai rui, ana naga pa ke sina ga vena iila li nalologena lala vena aviawa řarera la sane.

Apolos mlologo garu Episas amio Koren

²⁴Ana pogos nařa Pol pe pimi tol re si Episas poli wa, yere Yu tai pimi e yo nene, naga nae pupia pulkumali nene Aliksantrea. Yaru nene, kiena kia Apolos, naga pe yaru tai nařa řarina po pařisi, nařa naga kilia make visena la nařa sike e Siriena Wa lala, a naga pe yaru tai nařa mlologo po nařa po. ²⁵La apian ruru naga e mrapa kiena ne Suře rui, ana naga tařan kiena male-na wetelu vena naga lologo pona vian ruru yeririna la e suri la e Yesu. Suri la punu ga nařa naga pisa pe mesmesu pařisi, ana suri ga tai, naga pe mlogeli re poli wa nařa apisape yaru la monar ava e nakeena e kia kiena ne Yesu, naga kilia ga nakeena nařa Yoane Nakeena naga kila nanua sumo. ²⁶Ana pogos nařa naga suřa pa mlologo ke loyuřa e yuřa na lotuena kiena ne le Yu lala, ana naga pe maraun la re poli, naga pe sitom řele re suri tai poli. Ana pogos tai, Prisila amio Akwila, lalua amloge nařa naga mlologo ke

sanene, ana lalua amloge kilale sane yaru nene pe kilia ruru re suri lařas poli wa e mrapa kiena ne Ntewa, ana lalua ařure naga pa akilapian ruru si e suri la moki.

²⁷ Ana siraunia, Apolos naga sinenan sape va e yo kiena ne le Kris lala, garu Akaea, ana arueta lala nae Episas la apisa apisape po pařisi nařa visae naga va sanene, ana la asiri řmaki tai pa li nalologena lala e lepas nene nařa Apolos naga kilia war vano, vena la akekarana nařa aurear naga sike amio la. A pogos nařa naga pa tol yo nene, naga miilla ruru la nařa lemamienna kiena ne Ntewa kila la amlelaga rui. ²⁸ Naga miilla la nařa sane e marana ne yeririna lala, naga kipian la pisape sanape nařa le Yu lala la akila pal mrapa, komin nařa naga kipian la e visena la moki nařa sike e Siriena Wa nařa la apisa meraravan rui apisape Yesu naga pe Navisaarena kemua lelaga. Ana pogos nařa le Yu la amloge kiena vianena la nene, la pe apisape re si suri tai poli.

Pol sike sina ga garu Episas

19 Ana pogos nařa Apolos pa sike ma Koren wa, Pol suřma mialoro ke e kiena mrapa nařa kom ke e lepas nařa pa řma metava e kunus lala, ana naga mlilu řma mrapa nene pano-o naga pimi tol Episas. Ana e yo nene, naga pa řmalivin narin řegas nen li nalelagaena la nařa asike ea, ² a pogos tai, naga piun tan la, pisape “?Pogos nařa amlelaga e Yesu, amninu Ninuna Wa pimi e amiu e pogos nene, pona pe amninu re poli?”

Ana la apisatařme naga, apisape “?Ana Ninuna Wa ya nene? Imimi pe memlogeli re suri tai sanene poli wa.”

³ Ana Pol piun ke sina ga tan la, pisape “?Ana pogos nařa akee amiu, amiu apisu sane naga nene na kana kinas sanape?”

Ana la apisatařmea, pisape “La akee imimi, imimi mepisu sane sa ke ga e nakeena nene nařa Yoane suřma kila ke nanua sumo.”

⁴ †Ana Pol naga pian ruru la, pisape “Ee, naga nene naga poga ga, ana nakeena nařa Yoane naga kila nanua sumo, naga kila pa yaru lala sane kile ga tai nařa sane yaru la nene la apilon la rui, ana naga nene na kana kinas na pe sa re nařa amlelaga e Yesu po laa wa. Yoane naga řmena ga kilia řma suri nene, komin nařa naga pimi sumo, a naga suřma pisa ke pa yeririna lala, pisape la monar alelaga van nařa řisi na imi raunia, sane Yesu.” ⁵ A pogos nařa le Episas la amloge nařa Pol pisayu ruru suri nene pan la, la apisu sane popon la ava si e nakeena, ana la akeela e kia kiena ne Suře Yesu. ⁶ A e pogos nene, Pol pu řarila, ana Ninuna Wa pitomi e la, kila la asuřma apisi ke kome visena tařena lala, a kila řmena la asuřma apisawal ke řmena ga visena lařasia nařa Ntewa mla pan la. ⁷ E kiela narin řegas nene, pe la moki re poli, la atol ga lualima taaga pa lua.

⁸ Ana Pol na sike garu Episas tol sina ga kupario telu, a pogos punu ga naga pa kila ke lotuena loyuřma e

yuřma kiena ne le Yu lala, a naga kila ke visena moki pan la. Pogos tai, naga pe sitom řele re poli, naga pisi řmarera pan la, pogos tai naga peveyu pan la, a pogos tai naga tagin la vena aimi loyuřma e nasuřenena kiena ne Ntewa. ⁹ Naga kila řma sanene pano-o, ana naga pisu nařa peraga, la ape řarřmarera ga, la pe sinelan re nena nařa alelaga poli. Ana la řasia la asuřma apisayu kare Mrapa Viu nene pa yaru tařena lala loyuřma e yuřma na lotuena nene, ana Pol suřmalu řere plan si li nalologena lala, la amolue petan le Yu tařena la nene, ana legiena punu ga la apa akila viorena a amlogo pa yaru lala e yuřma na viorena kiena ne yaru nene Tiranas. ¹⁰ Naga nene, Pol suřma kila řma ga sanene pa tol ke sina ga kas lua, ana kila sanene yeririna lala nae lepas keviu nene Esia, le Yu lala amio yaru tařena lala, la punu ga amloge visena kiena ne Suře.

Yaru lařasia la amlenpal ga e kia kiena ne Yesu

¹¹ Ana pogos nařa Pol suřma miyuřmae ke sanene garu Episas, Ntewa miyuřmae e naga, kila kile kerkeviu la moki ve na iilaen yeririna lala. ¹² Visae narin kulmrae tai, pona kulsota tai, ana yaru la ařar pimi Pol pilivili sumo wa, řisi na ařar pano akila tol ga yepena ne li namaiena lala, a kulmrae la nene ařmene plan kiela maiena lala, pona ninuna viowa la nařa asike e la.

¹³ Ana e pogos nene, le Yu řmena ga lařasia amialiali ke yaru lala, la asuřma ařmene plan ke ninuna viowa petan la. La nene pe amlelaga re e Suře Yesu poli, ana pogos nařa amloge sane Pol miyuřmae ke sanape, la řmena ga asitom asape řisi na la akilali nařa ayuřmae e nařmareraena na kia nene. Ana pogos nařa ařmene plan ninuna viowa, la apisi pania, apisape “Mepisa mesmesun pan ko e kia kiena ne Suře Yesu nařa Pol suřma mlologon ke ne, pisape ko oure vetan yaru nene.”

¹⁴ Ana e pogos tai, řmee řmena ga lařas sinelan asape akilali ve sanene. La nene, la olua nene la na narina ne řarin yar wa kiena ne le Yu nařa kiena kia Skeva.

¹⁵ Ana la nařani apimi amlenwo yaru tai nařa ninuna viowa sike e naga, ana la apisi pa ninuna viowa nene vena ligania, ana ninuna viowa nene sinena kar la, pisape “Ee, nekilia řma kia nařa Yesu, a nemloge ke řmena ga kia nařa apisape Pol, ana amiu na ai? !In na nemninue amiu nena ga, avisuar amiu!” ¹⁶ Ana veraga ga, yaru nene pula pimi pula, kila mara amio la su la pano pano-o, taulu la olua nene, kilapel la nařa kilapel la pitolwowa make řmala kulsota lala. Ana apurmatan yo nene ařar kuruta pařisi. ¹⁷ Ana yeririna la apisayu suri nene pano tol le Yu lala amio řmena ga yaru tařena lala, le Episas lala la punu ga amloge, a suri nene kila narui la sinela kurkur towe la sane, a kila narui amieluar kia kiena ne Suře Yesu pa laa sane.

¹⁸ Ana siraunia, la moki nařa nanagane la apimi ape li nalelagaena la řisi rui, la apimi apisawal apisape la ařar ke kimi, a la apisawal suri la nařa la amiyuřmaen ke e purkol. ¹⁹ A lařas nařa ape purřes nen kimi kemua lelaga, ařar polo suri la nařa amiyuřmaen ke amio la apimi lele taaga, sa nařa kana tus ne lala, ana

† 19:4 Mat 3:11; Mak 1:4,7,8; Luk 3:4,16; Yoan 1:26,27

e marana ne la nařa apisu ke e pogos nene, la akoven make ga pa e kapi. Tusi la nene moki pařisi, ana pogos nařa asitořmal kana kilavaru ne la punu ga nařa apul la e sumo, ana la apisu sane keviu pařisi, taulu tenario na kilavaru moki pařisi. ²⁰ Ana pogos nařa suri la ne sanene pimi řarwowo ke yo, la apisu sane nařareraena kiena ne Ntewa naga suřna miyuřmae ke řarera pařisi, a la apisu nařa visena kiena ne Suře naga suřna kulkululu pano taulu yaru la moki laa narui e yo punu ga.

Veveyuena keviu garu Episas

²¹ Ana Pol pisu kilale nařa yuřmaena kiena ne Ntewa pa ke metava narui, ana naga mninukilale pisape naga řmena ga monar yuřmae va re laa na wa, vena naga va telivi visuveveli sina ga lepas la nene řMasitonia amio Akaea, gare Kris, a sirau, řisi na naga wasuře ke sina ga va Yerusalem. A naga pisaar řmena ga e pogos nene, pisape "A siraun nařa nowasuře neva si Yerusalem, řisi na monar neyaloro si neva re laa na wa, monar neva řna neva řna netol ma Rom." ²² Ana naga pisu sane řisi na naga monar su re laa yam ve plas laa sane sumo wa e lepas nae Esia amio kana pupia pulkumali nena nařa Episas, ana yaru naiilaen lalua nene, Timote amio Erastas, naga mligan la asummo apa řMasitonia.

²³ Ana e pogos nene, nařa Pol sike gar yo nařa Episas wa, ana pupia veveyuena tai molue e lepas na Mrapa Viu kiena ne Yesu. ²⁴ Suri nene, kana purřesia nařa le Episas lala, la apisa apisape kiela ntewa, naga sira tai, kiena kia Atemis, a la amlotun ke kana pupia nono nena e kana pupia yuřma wa nena. Ana yaru tai nae e yo nene, kiena kia Timitrias, naga řere yaru moki liu apimi amiyuřmae kiena, nařa la asuřna amiyuřmaen ke narin nono lala na yuřma řmana ne sira ntewa nene, la amiyuřmaen e selpa, a yaru la asuřna apul ke tania, nařa naga amio kiena yeririna lala la asuřna ařar manene kilavaru e pařisi.

²⁵ Ana sirau, naga pisu yuřmaena nařa Pol kila ke ne suřna řne mořmar ke kiena yuřmaena nene narui, ana pogos tai naga pio kiena yeririna la nene, amio yaru tařena la nařa la amiyuřmaen ke suri la e selpa, ana pogos nařa apimi lele taaga, naga pisi pan la, pisape "A, aulai, amiu akilia řna nařa sane ita temali ke ga e kieta yuřmaena nene nařa ita tesuřna temiyuřmaen ke suri la e selpa. Yuřmaena ga nene kila na ita tesuřna tořar ke kilavaru lařasia. ²⁶ Ana nesitom nesape amiu na amloge narui, pona ita lařasia tepisu e kilamarata rui, nařa yaru suri nařa Pol nene naga suřna pilon ke sitomena kiena ne yeririna la pa pe tařena. Naga suřna kila ke e nini, a suřna kila ke řmena e lavisin pulkumali punu ga na pupia kieta lepas nini Esia, nařa naga suřna pian ke yaru lala pisape nono la nařa yaru miyuřmaen e limana, la pe ape ntewa re nena poli.

²⁷ Ana in na nepisu sane visena kiena ne yaru nene řisi na kila kieta yuřmaena vito tano vařisi, nařa řisi na yaru la ve akekan re si auli suri la nařa ita temiyuřmaen ke narui. A metavana, ita temio le Esia

lala, amio řmena ga yeririna tařena kar ga lala e yomarava nini, ita tesuřna temlotun ke ntewa wo tanea tai nene nařa Atemis, pona yaru nene sinenan pisape kovenlua kare naga yo, pona sinenan pisape kiela řmana yuřma wa imi ve suri korena tai yo."

²⁸ Ana pogos nařa naga řalelar kare kiela sitomena la sanene, kila la sinela mimi manene laa narui, ana la asuřna apiovionia, apisape "Atemis nae Episas naga po, tepinaia naga taaga-o!" ²⁹ Ana la sane ařarera laa narui, ana la apa akila pupia řmaagena gar kumali, ana apa atarar Kaias amio Aristakas, yere řMasitonia lua nařa amialoro amio Pol apimi asike e yo nini, ana la apurela, akiriri amio la apa loyuřna e pupia lelen viorena nae Episas nene, a le Episas řmena ga lala apa amio la, apa akokonia yo nene řisa.

³⁰ Ana Pol řmena ga sinenan pisape va loyuřna vena kilali nařa visi amio pupia řina nene, ana nalogena nae Episas lala amaraun asape sa řisi awerřarlea, ana apisaluřar naga. ³¹ A yerkawa lařas na Lokol Kancel kiena ne le Esia lala, la ape erau ruru po amio Pol, ana la řmena ga amligan visena pimi, apiun manene pa Pol vena naga ve va re loyuřna, akila sanene naga pe pa re si poli.

³² Ana loyuřna e yo nene, yeririna lala la akila ke pupia řmaagena pařisi, la moki liu nařa apisi veraga, lařasia apisi pa sanene, lařasia apisi pe tařena, a la moki nařa aminue nena ga sane ařna akila ke viorena na ya wa.

³³ Ana le Yu lala la amaraun asape sa řisi yaru la asitom asape la ke nařa la ape purřes nen veveyuena nene narui, ana la asupon lala yaru tai, kiena kia Alik-santa, naga pa suřmalu se maran yaru lala vena visli van la vena la ve sinela kar re le Yu lala. Naga kuan limana kila avarurula, ana la ařape naga ke tai nařa pe yaru na veveyuena narui. ³⁴ Ana siraunia, pogos nařa la apisu kilale asape naga pe yere Yu ga tai, řmaagena pe pito re nena tano poli, ana la asuřna apio manene ke e kia kiena ne kiela ntewa nařa sira nene, la asuřna apiovion ke veraga, apisa apisape "Kiamimi Atemis imimi le Episas lala naga po pařisi-o! Kiamimi Atemis naga taaga po pařisi-e!" Ana la apio řna sanene pano-o tol mrae lua pe suri tai.

³⁵ Ana siraunia, suře kiena ne le Episas la nene suřmalu se marala, naga kilali nařa aimi amalumu sina pano-o řisi, ana naga pisa pan la, pisape "Yeririna nae Episas lala, ita punu ga tekilia ruru rui tesape kieta pulkumali nene, naga pe kumali keviu tai, a pe pulkumali wa tai. Ita ke narui nařa tesuřna tepisuar ke yuřma wa kiena ne pupia kieta ntewa nene, Atemis, a tekilia tesape kieta lelagaena pe lelaga, komin nanua sumo verue ta nene mlai, ana kana pupia kilavaru wa nena mloru ma e peni pitomi, nařa pe mloru re e yo tařena la poli, mloru ga e ita rui, ana ita tesuřna tepisuar ruru řna ga. ³⁶ Suri la nene tekilia rui tesape lelaga make ga, yaru tařena lala tařatete nena ga avisa karea. Ana sanene na, pe pon re tekila manene řarita poli, popon tekilali nařa tesu ruru ga tesu řmaga. ³⁷ Ana e lepas kien la nene nařa amiu ařure la api-

mi e nini, in na pe nemloge re nařa amiu apisa apisa-pe la apa apinaun suri wa tai e yuřma wa řmana ne ki-eta ntewa poli, pona la apiuelin kiena kia, ana visae ve sanene ita tařatete tekila suri tai va lalua nene e yo nini.

³⁸ “Ana visae yaru na kilaen selpa la nene, sane Timi-trias lala, visae la kiela suri na visaen lařasia sike ga wa vena avisa van lalua nene, poga ga, kieta kumali la suřma ga, a kieta naliřereena la suřma ga, ana visae avisu ve sanape, la akilia aurela ava avis van la e kana yo nena. ³⁹ Ana visae amiu asitom avisave suri si lařas sike ga wa vena ita punu ga tevisuveve sina, poga ga, tekilia tevisuveve ga e kieta viorena si tai.

⁴⁰ “Naga nene, komin řelaga nařa tekila ke nanagane, ita tepa manene laa narui. Pe pe suri re tai nařa mesmesun tekilia tekila manene řmaagena nene vanon poli, pona tekila naveveyuena keviu sanene vanonia, a visae peraga, pona řisi na yerikawa kiena ne le Rom lala la řisi na akoven ita e yuřma nakoarena na wa vanon kieta yuřmaena na nanagane.”

⁴¹ Ana pogos nařa naga pisa visena nene řisi, sitom-ena kiena ne yeririna lala pimi pa ruru ke sina ga po narui, ana naga kalo visena, naga pisa pan la pisape la akilia aviařa ke sina ga.

Pol mialiali sina li nalelagaena lala garu řMasitonia a garu Kris

20 Ana legiena si lařasia, pogos nařa pupia řmaagena nařa le Episas la nene akila, pito si tano, Pol naga pio nalelagaena lala apimi lele taaga, ana naga mla visena wo pan la vena asuřmalu řmarera va laa sane, řisi na naga pisi maro pan la, ana mligan la, pa si garu řMasitonia. ² Ana e yo nene, naga pa mial kome kana lepas ne lala, ana e yo punu ga naga suřma miila ke yeririna lala e kiena visena wo lala, ana siraunia, naga pa si metava ma Kris, nařa kana pupia pulkumali nena, nařa Koren. ³ Ana Pol naga sike e yo nene pano-o tol kupario telu, ana řisi na naga suřma sitom sape kome waa tai nařa řmeke pa rui, wasuře sina ga va garu Seria. Ana lavisi nařa aure vano, ana visena pimi tol Pol pisape le Yu lala nae e yo nene, la asuřma akila ke sitomena viowa tai vena akila van ia e pogos nařa naga suřma řmeke e mrapa komsusia, ana kila naga pe pa re si e waa nene po laa rui, ana naga mla mrapa pi-avi tai, naga mial řasuře si pa telivi garu yo řMasitonia. ⁴ Ana e pogos nene lařas apa amio naga, sane Sopata nae Perea, nařa narina Piras, amio Aristakas a Sekantas, lalua nae Tesalonaika, amio Kaias nae Tepe, amio Timote, a amio řmena Tikikas a Tropimas, lalua nae Esia.

Pol lala asike garo Troas

⁵ Ana lařas nene nařa asike amio Pol, la asumo apano aporu garu Troas. ⁶ Ana Pol naga sirau pimi, ana inu Luk, nesikol inu sina nemio la garu Piliřae, a imimi mekila řPařagena Nakanena Tamřa e yo nene. Pogos nařa řařagena nene řisi, ana mokus waa, ana

mekiriri řma pano-o tol legiena lima, řisi na imimi mepimi metol yo Troas, la nařa apa sumo la asuřmate imimi ke e nene. Ana imimi punu ga mesike garu Troas tol legiena olua.

⁷ Ana e Legiena Wa, pogos nařa mrae pito pa tano na řa rui, sa nařa legiena řesia na legiena olua siar narui, imimi mepiora memio nalelagaena lala nae yo nene, imimi memlotu a makawero kilaparavi wa. Ana Pol naga sitom sape imimi meial ke kolulag ga, ana komin nařa pe kiamimi viorena maro memio la, ana la akila visena la moki, ana kila Pol řmena ga pisi yam pi-avi, pisi řma pano tol yemalo pa ko yepe lilika narui.

⁸ Ana e pogos nene, imimi mesuřma mepiora ke e lele tai metava e yotop nařa na telu, ana yeririna lala ařar kiela kapi vivaga moki pimi, kila yo loyuřma nene yo pismus keviu pařisi.

⁹ Ana yaru řmee tai, kiena kia Yutikas, naga tořna tano e pulutava na lagi, ana pogos na Pol naga mlologo řma pa sanene pano-o, řmee nene mloge momalena na mloge momalena. Naga tekavito na tekavito, kila řma sanene pano-o, řisi na naga momalio ruru nena naapo, ana la amilan ga nařa naga mloru e pulutava na lagi nene, naga mloru pito koan vanua e porotano. Yo nene naga mon manene laa metava, ana pogos nařa la akiriri apitove, atol naga, ana la apisu nařa naga mare pa rui. ¹⁰ Ana Pol řmena pito tano vena visulia, naga pulu pito tano kutarar e limana luwoka, ana naga pisa pan la, pisape “Ve aloge re viowa, ve atagin re naga, nanagane kiena malena řasuře si pimi e naga rui.”

¹¹ Ana Pol lala apa sina ga metava, ana la amla Kinanena Wa nene, siraunia la akinana, ana siraun nanene, la asun ke sina ga pano-o yemlagi, ana Pol mligan la pano. ¹² Ana e lepas na ninis yerřmene nene, ařar naga mali ruru sina amio apa uřma, a la amloge po pařisi nařa Pol naga kila ruru naga pan la.

Pol lala asike mrapa vena awasuře la sina

¹³ Ana Pol naga pis pan imimi rui pisa pisape imimi mesumo mokom e waa, imimi meva mesuřmate naga e pulkumali nene Asos, ana naga sirau imi, naga yali ga kom ura. ¹⁴ Ana imimi mepano metol garu Asos, ana naga sirau pimi, ana naga miai e waa, ana imimi punu ga mepano metol pulkumali nařa Maetilin e narin purvanua tai.

¹⁵ Ana siraunia, imimi mekiriri si e legiena wetelu tai, mekiririn narin purvanua tai, kiena kia Kios, ana siraunia e legiena tařena, metol e narin purvanua nene Samos, ana legiena tařena sina, imimi metol e kumali nae řMaelitas e purvanua keviu, ana imimi mepa ura e yo nene. ¹⁶ E pogos nene, imimi mořaro ga yo Episas sanene, pe mepa re ura e poli, komin Pol naga pisu pisape pe pon re nařa ita tokus pogos ve moki e lepas nae Esia nene poli, komin naga suřma sitom ke sape visae imimi mekilia mekila sanene, ana popon moworu garu Yerusalem mesmesun pogos na řPařagena na Yui Marua.

Pol naga sike garu Ąaelitas, naga pis maro pan nasumonena lala nae Episas

¹⁷ Ana garu Ąaelitas, Pol mligan visena pa garu Episas, naga pisape nasumonena nalotena lala aimi avisuia. ¹⁸ Ana siraunia la apimi, ana Pol pisa kiena visena maro pan la. Naga pisa sanini, pisape "Amiu, amiu akilia ruru inu rui, nařa siar e pogos nařa nepimi řesan e kieta lepas nini, nařa Esia, pimi tol nanagane, nesuřma nemio amiu pogos piavi pařisi rui. Ana akilia ruru řena ga kiau řelaga a yuřmaena kiena ne Suře la nařa nekila rui. ¹⁹ Akilia řa nařa yuřmaena la nene, nekila ke nařa kiau sitomena pito ga tano, a nekila ke řena ga amio wamarau, a nekila řena e pogos řarera nařa le Yu la akila pan inu, nařa řalivi e kiela sine-mimiena lala pan inu. ²⁰ Ana akilia ruru řena rui, nařa visena punu ga nařa mesmesun navisaena, nařa kilia iila amiu, visena la nene pe nemawan re nařa nevisawal van amiu poli, pona pe nemaraun re nařa nevian amiu e poli, nanene e poglis la nařa ita tesike e yo metava temio yeririna moki lala, pona e pogos la nařa netelivi ke e řamium řa lala. ²¹ Ana nepis pan le Yu lala pona nepis pan la nařa pe ape le Yu re poli, ana pe nesitom řele re nařa nevisawal van la poli, ana nořareran la, nepisawal ruru nena pan la, nesape la punu ga monar avilopu la ava puna Ntewa, la monar alelaga e kieta Suře Yesu Kristo.

²² "Ana nanagane, nepa ke sina ma Yerusalem, pe nekilia re ya nařa le Yu la yoko akila van inu poli e pogos nařa noworu e yo nene, ana nemlogeluřar e inu nařa Ninuna Wa naga suřma pure inu ke sanene, ana monar neva ga. ²³ Ana Ninuna Wa naga suřma kila merarava pan inu rui nařa e pulkumali punu ga la nařa nepa ke ea, ana monar netol pogos řarera lala, a yeririna la asuřmate ke ga vena akoan inu neva e yuřma nakoena. ?Sanene nepisu visae neva garu Yerusalem, pona ve sa ke řena ga nene yo? ²⁴ †Ana poga ga nene, komin nařa pe nepisu re kiau malena naga pe suri tai poli, pona tasneu, vena monar nesitom manenea, peraga. Ana nesitom ke suri taaga ga, vena nekilia nekiri řa ga vano-o netol luas nen kiau yuřmaena nařa Suře Yesu mligan sike e luřmau, nařa monar nevisawal Nalologena Wo na nalemamiena kiena ne Ntewa va e yo punu ga.

²⁵ "Ana nanagane, nekilia řena rui, amiu nařa nesuřma nemiali amiu, nařa nemlologon ke navesuřpene-na kiena ne Ntewa pan amiu, nekilia nařa amiu punu ga tařatete si akilia avisu marau pogos tai. ²⁶ Visae amiu yaru tai naga pe mla re visena lala kiena ne Ntewa nene e kiena malena poli wa, nařa nepisa pan amiu rui, ana yokorena naga va kovio, ana visae naga va kovio, kiena kuruta teke ga e naga, ana pe to re e inu poli, ²⁷ komin nařa in na nepisawal mrapa pan amiu rui, ana pe nekilawan re sitomena kiena ne Ntewa pan amiu poli.

²⁸ "Ana amiu li nasumonena lala, komin nařa Ninuna Wa pisir plan amiu sa nařa yeririna lala navisuarena

† 20:24 2Tim 4:7

sipsip lala na nalotena kiena ne Ntewa nene nařa naga pul lua e tana ne narina, ana amiu na monar avisuar ruru amiu, a amiu monar avisuar ruru la nene.

²⁹ Ee, sineun nevisave nevisa van amiu, pogos nařa nevetan amiu pa narui, ana nekilia řaga nařa yoko lokul tetan lala aimi, akila kare kiamiu sipsip la vařisi, akilayon nařa ařneneteta la, ava aveve taaga. ³⁰ Ana nekilia nevisa řena ga, nevisave siraunia, ana amiu yerkawa ga lařasia, ana asuřmalu, ana avisokan kar ga la ve moki vařisi, vena akilayon ga nařa asape aurelua nalogena lala ava ataveve la ga. ³¹ Sanene, monar asururuia, a monar avisururuia, a monar asitořmal nařa ayuřmae řarera ve sa nařa nekila pogos nařa nesike nemio amiu pano-o tol kas wetelu telu, nařa pogos punu ga, e legiena a kolemalu, nesuřma nepian ke yeririna lala, a nepisawal nena visena kiena ne Ntewa pan la, pano-o wamarau kekapili vanon la.

³² "Ana nanagane, pe su re si e luřmau poli vena nevisuar amiu, nemligan amiu asike ga e limana ne Ntewa. A nemlen nesape yoko Lologena Wo na lemamiena kiena, naga suřma iila amiu, kila amiu asuřmalu řarera, a kila nařa amiu řena ga, akilia awar navisa ruruena wo lala nařa Ntewa naga yokorena war sirau va kiena yeririna wa lala.

³³ "Ana sineun nesape asitořmal řena ga, pogos nařa nesike nemio amiu, nesuřma nemiyuřmae korena ga sanene, a pe sineun sun re kiamiu suri wo la nařa sane kiamiu kilavaru la poli, pona kiamiu kulmrae lala.

³⁴ Ana pe nepisa re nesape avisuar inu e suri la nene poli, ana inu ga nepisuar inu e yuřmaena na luřmau luwoka nini, a nepisuar řena la nařa amiyuřmae ke amio inu e pogos nene. ³⁵ Ana e mrapa nene, a e řelaga tařena řena ga lala, nepian amiunia nesape popon ita teyuřmae řarera teiila yaru lala nařa yepela malumu, apisu řele narui, komin nařa monar tesitořmal řena ga visena kiena ne Suře Yesu tai, nařa naga pisape 'Visae ko otol kiořma nalaena tai, ana ko ologe wonia, ana visae ko ola nalaena tai vano, ana ko ologe wonia va ve keviu laa sane, ana navisa ruruena sike e ko.' "

³⁶ Ana pogos nařa Pol naga pisa visena la nene řisi, ana akinai, naga mlen amio la. ³⁷ Ana la asiar nařa atag narui, ana la atalopan Pol, akulkalil e yepena, amlipalipa naga pano pano-o pařisi, ³⁸ komin nařa la asuřma asitom ke kiena visena taaga ga nene, nařa naga pisape ve avisu re si marana pogos tai. Kiena visena ga nene narui kila la sinela miye naga keviu pařisi. Ana siraunia, la amiyal amio naga, ařpure naga pitomi si e waa nařa imimi mokusia mokomkom ke ea.

Luk pisayu nařa naga amio Pol lala, apa atol yo Yerusalem

21 Ana imimi memligan la asike e yo nene Ąaelitas, ana imimi meřere řmale, mepa mesmesu ga mepa metol narin purvanua nařa Kos, ana imimi momomaliao e yo nene. Yemlagi kolulag, ana imimi mepetan ke sina ga yo nene, mepa řa mepa řa pano-o metol sina purvanua tařena nařa Rots, ana

imimi momon sina, ana yemlagi kolulagi, meřure sina ga, mepa metol pulkumali nene řatara e purvanua keviu. ² Ana kiamimi waa nene naga pa tol ga yo nene, ana mepa ura. Ana pogos nařa mořmal si waa tařena tai nařa řisi na va garu e yo nene Ponisia, ana memiai ea, ařere řmale, ana mesike sina ga e kiamimi mrapa. ³ Imimi mekirir mepa řna sanene e sive keviu nene, va ko yotena ne, pano-o mořmal pupia purvanua nařa Saepras, ana memligan sike ga e kiamimi lepas na řařmeli, ana mepa řna sanene mesape meva metol yo nařa Seria nařa sinemimin mesape meva ea. Waa nene řar ke tegaki la nařa sape va ligan e pulkumali nařa Taea, ana pogos nařa mepa metol yo nene, ana mepa ura ea. ⁴ Ana mepa makale li nalologena lala e yo nene, ana siraunia, mesuřna memio la pano tol legiena olua. Ana e pogos nene, la apisu nařa Ninuna Wa pian la nařa řisi na va ve sanape e Pol garu Yerusalem, a la apisi pania, sinelan asape avisaluřaria asape ve va re si tol yo nene. ⁵ Ana Pol mninu e naga, sape monar va ga, ana siraunia, mepa sina e kiamimi mrapa. Ana e pogos nene, yerrřene lala a sira lala amio nin sisi lala, amiyal amio imimi, mepa vanua e kiela pulkumali, ana ařere imimi sina mepito garo e kiamimi waa. Ana imimi punu ga mekinai tano e none, ana memlenwo imimi, řisi na metalopan la. ⁶ Ana memiai sina e kiamimi waa, ana la ařasuřela si apa uřna.

⁷ Ana meřure petan yo Taea, mepa metava e pulkumali nařa Tolimeas, ana e yo nene ana mepa mepitawe arueta lala, mesike memio la e legiena taaga nene. ⁸ †Ana kolulagi, mepetan sina yo nene, ana mepimi metol pulkumali nařa Sisaria, mepa ura ana e yo nene, mepa mesike e yuřna řmana yaru na Lologena Wo nene, Pilip, nařa naga lala olua tai nařa apisiriplan la řesania asape la aiila yuřaena, nane garu Yerusalem. ⁹ Ana Pilip nene, narina na sira la vari asike uřna, ana la pe atalopa re poli wa, ana la nene, yam moki liu nařa Ntewa mla ke visena pan la, ana la apisawal pa yeririna la. ¹⁰ ††Ana mesuřna memio la legiena lařas řaro rui, ana navisawalena tai mligan yo Yutea pitomi tano e yo nene, yaru nene naga kiena kia Akařas. ¹¹ Ana naga pimi pun imimi, sinenan sape kila kile tai va Pol, ana naga mla kulmrae kiena ne Pol tai, ana pavinar e limana amio lana, ana pisawal pisape "Ninuna Wa pisa, pisape 'Yaru nařa naga kiena kulmrae nini, yoko le Yu lala garu Yerusalem, aviar naga ve sanini, a siraunia, akila naga va e limana ne la nařa pe ape le Yu re poli, vena akila viowa vania.'" ¹² Ana pogos nařa memloge visena nene, memio la nařa asike e nene, metagin Pol, mořmareran pania mesape naga ve va re si metava řna Yerusalem.

¹³ Ana Pol pisatařme imimi, pisa pisape "Ei, aulai, asuřna atagi ke sanene, kila nemloge sane sineu sape wororo ga narui. Ana suri punu ga nene poga ga, visae le Yerusalem lala aligan inu e yuřna nakoena komin kia kiena ne Suře Yesu, ana naga poga ga, ana

visae řmarera řna sanene vano-o nemare, ana nekekara ga."

¹⁴ Ana metařali nařa mepisaluřar sanene pano-o, mepisaluřar řele ga, ana mepisa ga, mepisape "Poga ga, yoko monar ve sa ga nařa Suře naga sinenania."

¹⁵ Ana mesike sina legiena lařas gar Sisaria nene, ana siraunia, mekila ruru ke sina ga kiamimi karo lala, ana mepetan yo nene, memial mepa metava ma Yerusalem. ¹⁶ Ana li nalologena lařas nae Sisaria ataveve imimi řmena ga, ana pogos nařa mepimi metol yo Yerusalem, ana ařere imimi mepa e yuřna řmana yere Saepras tai, vena mesike memio naga. Ana yaru nene, naga řmena pe nalogena řes tai nařa amlelaga e Yesu sumo, ana naga kiena kia, Nason.

Garu Yerusalem, Pol pa pisu Semes

¹⁷ Ana pogos nařa arueta lala apisu nařa mepimi metol si yo Yerusalem rui, ana la akekara pařisi. ¹⁸ Ana memono-o, yemlagi kolulagi, imimi memio Pol mepa meřmalivin Semes, ana li nasumonena tařena řmena ga lala na suřmare nae Yerusalem, la řmena asike e pogos nene. ¹⁹ Ana metalopan la, ana Pol pisi pan la, naga pisawal suri punu ga peve taaga la nařa Ntewa kila pa rui řmalivi e kiena yuřaena, nanene e la nařa pe ape le Yu re poli, nařa naga pa telivi ke e kiela yo lala.

²⁰ Ana pogos nařa la amloge visena na suri la nařa Pol naga pisawalia, kila sanene la amloge po manene la, la amieluar Ntewa vanonia. Ana e pogos nene, vise-na la moki řmena ga garu Yerusalem kana Pol, ana la akilia řna suri nene, ana apisa pa Pol, apisape "Wolai Pol, ko okilia rui nařa osape yaru la e nini la sane manu pe suri tai nařa la amlelaga mare ga na wa, la nene ape le Yu ga lala, ana sa nařa ko okilia, yeririna la ne sanene la akilia asuřmalu řmarera manene la e kieta navisaluaena marua lala. ²¹ Ana lala amloge pa rui, nařa yaru la asuřna apisayu kare ko ke asape ko opa opiankare ga kieta lus la nařa asike gare purvanua tařena lala. La asape ko osuřna opian ke la nene osape popon aligan rui navisaluaena kiena Mosis amio kala řelaga marua ne lala, ana asape osape popon manene řmena nařa ve akila re si řaviu e narila lala. ²² ?Ana řisi na ita tekila ya narui, komin nařa visena la nene kila la sinela kari ko manene pa rui? Ana nana-gane, ve ve piavi re, ana řisi na monar la aloge řmena nařa asape ko opimi osike pa e yo nini rui. ²³ Ana poga ga, řisi na ko okila ga ve sa nařa řisi na mevisa van ko, komin nařa mepisu pa mrapa tai rui nařa okilia okila nařa owe plan kiela sinemimiena nene. řisi na monar okila ve sanene: e yo nene, ana imimi yeririna la vari nařa nanua sumo, ana la akila navisaarena řmarera tai pan Ntewa, apisape řisi na la avalia suri lařasia va tol pogos ve sanene. ²⁴ Ana peni, la kiela pogos nařa řisi na monar ava e Yuřna Wa řmana Ntewa, nařa vena la akila suri la e lepas na kiela navisaarena nene, sane leniena lala, amio nalaena naikikena, a suri la ne sanene, nařa sane la akilia awe ke sina ga vilula lala. Ana mepisu mesape popon sane ko řmena ga ova omio la nene, ova osuřna omio la e pogos nařa la akila

suri la nene, ana popon řmena ga nařa visae suri la punu ga nařa la monar aul e pogos nene, ko ga ovisuvevea. Ana visae okila sanene, ana řisi na yeririna la avisu asape ko ope yaru tai nařa osuřma okekaran make navisaluaena kiena Mosis amio kana řelaga la na wa, ana řisi na la akilia asape visena nařa amloge, nařa pisayu ko, ana pe pe lelaga re poli. ²⁵ †Ana e lepas kiena la nařa pe ape Yu re poli, nařa la amlalaga rui, ita tepisayu pa suri nene nanua rui, ana kieta visena la nene nanua tepisa ne, ana imimi mesiri pa e řmaki tai pa pan la rui. Imimi mepisawal pan la, mepisape la monar avalia tata la nařa li tařena lala akila pa kuřařaena ea pa kiela nono la rui, a la monar ve akan re kuruta, pona akan tata na suri mali nařa kana kuruta pe mlau re poli wa, a yokorena la monar ve akila re řelaga viowa, sa nařa la atařa lau, pona kolau.”

²⁶ Ana Pol pa kila ga sa nařa la apisa, nařa e legiena tařena, ana naga řere la vari nařani, ana naga pa kila nalaena naikikena amio la, a naga pa řmena ga loyurřma e Yuřma Wa řmana ne Ntewa amio la, vena loge asape řisi na kiela navisaarena naga řisi na va tol legiena ve via, ana řisi na monar la awar kiela nalaena navisaarena la veve taaga nene e legiena ya. Ana apisape visae legiena ve olua warovia, ana řisi na la asiar akila suri la nene.

Atarar Pol mon loyurřma e Yuřma Wa řmana ne Ntewa

²⁷ Ana e pogos nene, le Yu lařas asike e Yuřma Wa řmana Ntewa, la nene akom perina e lepas nae Esia la apimi, nanene e yo la nařa Pol tetelivi e nanua sumo rui. Ana pogos nařa legiena olua navisaarena kiena Pol la nene lavis ga řisi, ana le Yu la nařa ařmal nařa Pol řmeke loyurřma e Yuřma Wa řmana Ntewa. Ana la akila pupia řmaagena, la apa atarar Pol, ana asunyu kare naga pan yeririna lala, ²⁸ la apion pan la, apisape “!Ei, amiu le Israel lala, aiila imimi e yaru nene! !Yaru ke nanene narui nařa naga suřma pa make e yo punu ga, ana naga suřma pisa kare ke ita le Yu lala, nařa ita yeririna wa kiena ne Ntewa lala, a suřma pian kare yeririna la pisape kieta navisaluaena amio kieta Yuřma Wa nini, la pe ape suri re tai poli. Ana imimi mekilia řmena ga mesape naga řerevinaun ga yeririna lařasia nařa la pe ape le Yu re la poli, ana apimi loyurřma e yo wa na Yuřma Wa nini. !Yaru nene naga řarnena kare manene Yuřma Wa řmana ne Ntewa pařisi, popon tekila suri tai vania!” ²⁹ ††Apisa sanini, apisape Pol řere yaru nařa pe pe Yu re poli pimi loyurřma e yo wa, komin nařa apisu Pol vanua e mrapa nařa naga mial ke amio Tropimas nařa nae Episas, nařa naga pe pe Yu re poli, ana ařmape pona Pol řere naga pa loyurřma.

³⁰ Ana la asuřma akila ke sanene loyurřma e Yuřma Wa, ana řmaagena nene naga pa řmena ga řar make yo la e pulkumali nene, ana kila yeririna tařena la akiriri apimi. Apimi ařuar kare ga Pol, ana ařere naga pa vanua e Yuřma Wa nene, ana pogos nařa la apa vanua rui, ana li wa la akotava ruru e kana mratava kerkeviu ne lala. ³¹ Ana pogos nařa asuřma ařere Pol pa ke nařa

asape aweřmaria, ana visena pimi tol yaru keviu kiena li na mara lala nae Rom nařa asike garu Yerusalem, pisape pupia mara kapuru ke gare. ³² Ana yerkawa nene suřmalu veraga, pio kiena yeririna lala, amio kiela yaru na mara lala, ana la akiriri apito tano e yo nařa asuřma akila ke pupia řmaagena nene ea. Ana pogos nařa yeririna la apisu apisape yerkawa na mara nene pimi tol yo nene, ana la amligan Pol, la pe asu re si poli. ³³ Ana yerkawa nene pimi, pisi pan kiena yeririna lala, pisape ava atarar Pol, ana aviar limana tai va e lala yaru tai, limana tařena va e lala yaru tai, aviar e sen. řisi na naga piun tan la, pisape “?Ana yaru nene, naga ai? ?A naga kila ya ne pan amiu?”

³⁴ Ana yeririna la moki nařa asuřma apiovion mane-ne, lařasia apisape sanene, lařasia apisape sanene, pa řma pa řma ga yerkawa nene naga pe mloge kilale re si visena tai e lepas nen ya nařa la asuřma akila ke ne, ana naga pisa pan kiena yeririna lala pisape awere Pol wasuře va e kiela kove.

³⁵ Ana pogos nařa asuřma apa ke e narin mrapa tai, ana mrapa nene ve tokak yokuskusun ga yeririna lala nene nařa la asuřma sinelan ke asape asu si Pol wa. Ana yaru na mara lala ařure ga Pol pano, ³⁶ ana řegas nen yeririna lala asuřma asirau apimi, la asuřma api-ovionia, apisape “!Aweřmar yaru viowa nařma! !Aweřmar ga naga mare!”

³⁷ Ana la asuřma apano, ana lavis ga aimi atol mratava nařa navaen loyurřma e lokove kiena ne yeririna na mara la nene, ana Pol piun tan kiela yerkawa, pisape “Awis, ko otařman inu neviun suri tai tan ko sumo wa.”

Ana yerkawa nene milan nařa Pol pis kome Krik pania, pisape “!A, ana ko okilia řma nařa opis kom e Krik! ³⁸ ?Visae ve sanene, nesitom nesape ko ope yere Isip nini nařa pe yam piavi re poli naga tařali sape kila politik nene, ana naga řere yeririna lala manu vari apa e kiena řegas naweena yeririna nene, ana ařure apa atapolou e yo korena. ?Ko na yaru ne na nene, ne?”

³⁹ Ana Pol pisatařmea, pisape “Ei, peraga, in na nepe yere Yu ke tai nini narui, ana in na nekilia nepisin vise-na nae Krik komin nařa in na nae pupia pulkumali nařa Tasas, e lepas nařa Silisia. Ana in na sineun nesape neviun tan ko, nařa ko otařman nevisi ke ne va řina moki la nene sumo wa.” ⁴⁰ Ana yerkawa nene tařmania, ana Pol suřmalu su metava, ana kuan limana sape ava ruru la, ana la apimi apa ruru la nenaga pařisi. Ana naga pisi pan la, pisi nena ga kome visena kiena ne le Yu lala.

Pol pisi pa la nařa asape aweřmar naga mare

22 Ana Pol pisi pan la, pisape “Wolai lala, amio ata lala, in na sineun nesape atařman vena nekilali nařa nevisa ruru suri make ga van amiu. Ayagogon ruru inu sumo wa.” ² Ana pogos nařa la amloge Pol pisi ke pan la e kiela visena, nařa visena nae Epru, la apa ruru la narui, la sinelan asape aloge kiena visena. Ana naga pisa, pisape ³ ††In na yere Yu ga nini, sa ke amiu, a in na nepaeme e pulkumali nařa Tasas, e lep-

† 21:25 Yuřmaena 15:29 †† 21:29 Yuřmaena 20:4

‡ 22:3 Yuřmaena 5:34-39

as nae Silisia. Ana pogos na nepe sisi ke ga wa, in na nepimi e yo nini, e Yerusalem, in na yaru nařa Kameliel naga pian inu, nařa akilia ruru naga rui. In na netotano e lana, naga pian ruru inu e navisaluaena punu ga kiena ne kieta yermarua lala, pano pano-o inu towe nepimi nepe navianena tai na navisaluaena nene. A sane amiu nanagane, amiu asitom manene asape akila kia kiena ne Ntewa imi ve keviu, inu řmena ga, e pogos la nanua sumo, nekila yuřmaena kiena ne Ntewa amio kiau malena wetelu. ⁴†E pogos nene, inu řmena ga pe sineun manene re nenaga la nařa ataveve ke Mrapa Viu nene poli, nařa nesuřma netetelivi ke sanene nakale ke la nařa la asuřma ataveveia, ana nesuřma netatar la, a nesuřma nokoven la ke apa e yuřma naloge viowaena, yerřmene lala amio sira lala. E pogos nene sineun nesape la monar amarmare ga, a sineun nesape kiela Mrapa nene monar řisi vilaga. ⁵ Suri nene, akilia aviun tan řarin yaru wa amio kiena nasumonena lala na kiena kumali, komin la akilia ruru inu nařa nekila sanene. A e pogos nene, la asiri řmaki lařasia, vena kila sa nařa nekilia neva norřene yaru na Mrapa Viu la nene e kiela yo lala.

“Ana e pogos tai, nemla řmaki tai sanene, ana sineun nesape neto garo tano Tařmaskas vena netatar la nene e yo nene, vena neviar la e sen, ana neligan plan la awasuře si aimi e nini vena kieta yerkawa lala la ala nakoena van la.

⁶“Ana e pogos nene, nemialoro řma nepa sane, ana tol kolpae, lavis ga netol Tařmaskas, ana nemilan ga nařa pupia yomerarava tai pimi veraga tegoli yo nařa nemial ke nepa ea. ⁷ Ana suri nene kila nemloru nepito tano e porotano, a nemloge visena tai, pisape ‘!Sol o, Sol o! ?Komin ya ne ko okila kare inu ke sanene sa nařa osuřma okila ke ne?’

⁸“Ana nepiun tania, nesape ‘?Ana Suře, ko ko ai?’

“Ana nemloge naga pisi ke sina ga pan inu, pisape ‘Yesu nae Nasaret nene, nařa ko okila ke piowa pania, nene inu ga ne.’ ⁹ Ana la nařa asike varaun inu e pogos nene, la apisu pupia yomerarava nene, ana la pe amloge re pulgona nene nařa naga pisi ke pan inu poli. ¹⁰ A siraunia, nepiun ke sina ga, nesape ‘?Ana Suře, řisi na nekila sanape narui?’

“A Suře pisa pan inu pisape ‘Ko osuřmalu, oyali ova ga loyuřma Tařmaskas rui, a řisi na yaru tai iřmasu visawal van ko e yuřmaena la nařa nemligan ruru řisi rui vena řisi na oyuřmaena.’ ¹¹ Ana nemloge visena nene, ana pe nepisu re si suri poli, komin pupia yomerarava nene kila kilamarau řala, ana la atarar ga luřmau, asumon inu e mrapa, mepa meporu Tařmaskas.

¹²“Ana pe yam piavi re nena ga, yaru nae e yo nene tai pimi pisu inu. Naga pe yaru tai nařa naga pe yaru kiena ne Ntewa kemua lelaga, a naga mlogear kieta Navisaluaena, a kieta le Yu lala nae e yo nene, la apisu naga sane naga pe yaru wo tanea tai pařisi, a kiena kia Ananaias. ¹³ Ana naga pimi suřmalu su lavisi pun inu, ana pisi pan inu, pisape ‘!Wolai Sol, nanagane, nesape kilamarařma imi wo sina!’ Ana e ke ga e pogos

nene sa nena nene, ana nekilia nepisu kilale marana ne Ananaias nene. ¹⁴ Ana naga pisi ke sina ga pan inu, pisape ‘Ntewa Na Mava kiena ne repita lala, naga pisaar ko sumo rui, pisape ko ke narui nařa řisi na ko okilia kiena nasitomwanena keviu tai, a vena ko ke narui nařa ko ovisu kiena Yaru Mesmesu a ologe kiena visena. ¹⁵ Ntewa pisaar ko řisi rui, pisape řisi na ko ova ovisawal va yeririna lala e yo make ga, suri make ga la nařa opisua a omloge. ¹⁶ Ana nanagane ga ne, ita monar tekila suri tai sumo wa. !Monar osuřmalu, monar akee ko e kia kiena ne Yesu, ana kia ga nene kee plan kiořma mlamulena viowa lala, oimi oikiki e marana ne Ntewa!’

¹⁷ “Ana siraunia, in na neřasuře inu ke sina ga e nini Yerusalem, ana nepa e Yuřma Wa řmana ne Ntewa, sineun nesape nekila leniena. Ana pogos nařa nesuřma nemlen ke sanene, nemloge sane kiau sitomena pa kovio, ¹⁸ ana nepisu Suře pisi pan inu, pisape ‘Ovitařili, omolue Yerusalem vilaga, komin la nae e yo nini, visae ko osunyu van la e ya nařa inu nekila pan ko, řisi na tařatete nena ga alelaga e ko.’

¹⁹ “Ana nepisa pania, nepisape ‘Ana Suře, la akilia ruru inu řisi rui, amio ya nařa in na nesuřma nekila řesania. La akilia řmaga asape inu ke ga narui nařa nesuřma netetelivi ke e yuřma lala nalotena kiena ne imimi le Yu lala, a nesuřma nepuarar ke la nařa amlelaga ke e ko. A la apisu ke rui nařa in na nesuřma norře la nene, a nesuřma nokotawe la ke e yuřma nakoena, ana in na nesitom ke nesape la monar alelaga e inu sa nařa nepe lelaga ga. ²⁰ ††A nanua ne, pogos nařa kiořma yaru nene Stipen, kana kuruta mlau, la akilia ruru po pařisi nařa asape in ke nařa nesuřma nemio la e pogos nene narui. Pogos nařa la akoveřmaria, in na nemliila la, in na nepisuar ruru řmala kulkota lala. !La monar alogenu!’ ²¹ Ana Suře pisa ga pan inu, pisape ‘Omolue e yo nini, sineun nesape neligan ko ova kopeřina vařisi, ovanon la nařa pe ape le Yu re poli.’ ”

²² Ana pimi tol aora nene, la nařa asuřma amiagogon ke Pol la asuřma amiagogon ruru ga, ana nanagane, kiela sinemimiena e naga pimi ke sina ga, la apisape “!E, popon aweřmar ga yaru na piowa lepa ga sanene! !Ita pe sinetan re yaru na sanene naga mali sike e yomarava nini poli!” ²³ Ana la asuřma apiovion sanene, a la asuřma atatanogin Pol e řmala kulkota lala, a la asuřma akoven puluyavi na mrapa pa kar ga e yo punu ga. ²⁴ Ana yerkawa kiena ne yaru na kilaen mara lala pisape la aurelua Pol vetan řina nene va loyuřma e kiela kove, a naga pisape alili re naga wa, la ařmareran naga vena alual li suri ya nařa naga kila řina la sinela kari manene naga sanene.

²⁵ Ana pogos nařa la apiar Pol řisi, la asape awe narui, ana Pol pisa pa kiela nasumonena tai, pisape “?Sanape, mesmesun ga nařa awe yaru tai sanene nařa naga sike vatanon navisuarena nae Rom, a nařa naga pe pali re kumali yam tai poli wa vena la aliřere ruru naga, pona akilia awe ga naga sa ga nene?”

† 22:4 Yuřmaena 8:3, 26:9-11

†† 22:20 Yuřmaena 7:58

²⁶ Ana pogos nařa nasumonena nařani mloge naviunena kiena ne Pol nene, naga pisape ve awe re si naga wa, ana naga pa pisa kiela yerkawa veraga, pisape “?Ei, řisi na ko okila ve sanapen yaru nene narui? Naga suřma pisa ke pisape naga sike vatano e navisuarena nae Rom ne.”

²⁷ Ana yerkawa nene pimi si sape visu Pol, viun tania, visave “!Ei, ko na opisa ruru ke ne! ?Ko na osike vatanon navisuarena nae Rom, pona peraga?”

Ana Pol pisatařmea, pisape “Ee, in na sanene narui.”

²⁸ Ana yerkawa nene pisa pa Pol, pisape “?Ana ko na sanene na sanape ne? Nařa in na sanini, in na nopul pupia kilavaru tai ne.”

Ana Pol pisa sanini, pisape “Pona ve sanene yo. Ana inu, ata na sa kemua nene rui, ana in na nepaeme, in na sa ke řmena ga nene.” ²⁹ Ana pogos nařa yaru la nařa asape awea amloge visena nene, akilia narui asape Pol naga pe yerkawa ta ne sanene. Ana la apur matan veraga, akilia asape tařatete si awe naga narui, a yerkawa řmena ga nene, nanagane naga řmena ga marau li laa narui, komin naga yaru na kilaen mara nae Rom, ana naga kila piowa pa Pol rui nařa naga řmena ga sike vatanon navisuarena nae Rom.

La ařere Pol pa e pupia kumali kiena ne le Yu lala

³⁰ Ana kolulagi, yerkawa kiena ne yaru na kilaen mara la nene naga suřma sinenan ke na wa sape pon sa kilia ya ne pe purřes nen veveyuena nene, ana naga pio yerkawa lala kiena ne yaru wa lala amio nasumonena lala kiena ne le Yu lala, pisape la monar asuřmate naga gare kiela pupia kumali. Ana naga pisa pisape akila plan sen la e Pol, ana naga řere naga pito garo tano e kumali nene, naga mligan Pol sike likan la.

23 Ana Pol naga tarlua marana pa metava tamararia yerkawa la nene, ana naga pisa pan la, pisape “Wolai lala, e kiau malena wetelu pimi tol řane, e yuřmaena punu ga kiena ne Ntewa nařa nekila, in na pe nemloge re suri tai miyur sineu poli, nařa pisape in na nekila pe mesmesu re poli. !Peraga rui!”

² Ana pogos nařa řarin yaru wa nene Ananias naga mloge visena nene, naga sinena kari Pol pařisi, a naga pisa pan la nařa asike lavisin Pol sape alipa gona.

³ †Ana Pol pisi towe laa pan naga narui, pisape “!Ei, ko ovisuar ko, yokorena Ntewa weřmar ko na wa! Ko ototano ke e yo na kieta navisaluaena, e yo na naliřereen yaru, ana siraunia ko ke ga nařa okilaro si navisaluaena nene narui, nařa ko opisa osape la alipa inu sanene. Ko ope kulupopos ga na oteke ne.”

⁴ Ana la nařa asike lavisin apisape “?Ei, ko osape poga ga nařa ko opisa kare řarin Yaru Wa kiena ne Ntewa sanene, pona peraga?”

⁵ Ana Pol pisape “!Ke, lelaga o! Wolai lala, inu nemloge kiena visena, ana pe nekilia re si po laa rui, in na pe nesitom re si nesape naga pe řarin Yaru Wa nene poli. Ana sane ami u apisawal ruru pan inu narui, ana nekilia nařa nepisa suri pe po re pan poli, komin Vise-na Wa kiena ne Ntewa naga pisawal ruru rui, pisape

pe pe pon re ita tevisi viowa van yerkawa kiena ne kieta yeririna la poli.”

⁶⁻⁸ †† Ana Pol naga pe kilia re si ya nařa yoko naga visa po laa rui, ana naga pisa sane la nařa asike loyuřma e viorena e pogos nene, la řasia ape Varasi, a la řasia ape Satusi. řegas lua nene asuřma apepeyu pařisi, komin Satusi lala apisa ke asape yeririna lala tařatete amal si vetan namarena, ana apisa suri la ne sane navisi lala, pona ninuna lala, apisape suri la nene, pe sur ta sa re nene poli, ana Varasi lala amlelaga e suri la nene. Ana Pol kilia narui, yoko visa sanape ne, ana naga pio yerkawa la nene, naga pisape “Wolai lala, in na nomolue ruru nena e lus kiena ne Varasi lala. Arimau lala la ape Varasi, a inu řmena nepe Varasi. Ana amio Varasi lala, in na nemlelaga nařa nesape pogos nařa yaru mare, siraunia, ana yoko naga kilia mali sina. Ana nesitom nesape nesuřmalu nesu vamo e maramiu nanagane komin nařa yaru lařasia asitom ke asape avis van inu komin kiau nalelagaena nene.”

Ana visena kiena ne Pol nene kila Varasi la nařa asike e nene ana la asiar ke sina ga nařa apeveyu amio le Satusi la nařa asike ne, kila sanene la punu ga nařa asike e viorena nene la amliřere la ke sina ga.

⁹ Akila řma sanene pano-o, řmaagena pimi keviu pařisi, a siraunia, navianena lařas e lepas na puna ne Varasi lala asuřmalu, apisi řarera pařisi, apisape “Imimi mepisu sane yaru nene naga poga ga, pe suri re ta nařa ita tekilia tevisi van naga vanon poli. ?Ana ane kilia, pona pe lelaga ga nařa ninuna wo tai, pona navisi tai naga pisi pan yo?”

¹⁰ Ana sinemimiena nene naga pano keviu laa narui, la asu řma asitom ke asape asulania, ana yerkawa kiena ne li na mara lala naga pisa sane piowa laa narui, naga maraun sape sa řisi la nene akarkare manene laa Pol, ana naga pitetalia kiena yaru lala apito tano, ařerelua Pol petan yeririna lala, ana ařere naga pa si e kiela kove.

¹¹ Ana siraunia, kolemalu, Pol pisa nařa Suře suřmalu sike ga lavisinia, nařa suřma pisi pania, pisape “Pol, ve omarau re. Ko opisawal ruru inu pan yaru řarera lala nae e nini rui, ana sineun nesape řisi na ko monar okila řma si sanene yam tai, naga nene garu Rom.”

Le Yu lařasia asape akilali nařa aweřmar Pol

¹² Ana kolulag, le Yu lařasia apim vinau ga lele taaga, vena avisayu ve sanape nařa akilia aweřmar Pol. Ana pogos nařa amal mrapa ta narui, ana la apisaar e kia kiena ne Ntewa nařa aligan kinanena amio namunena lala, vano-o tol nařa la monar aweřmar Pol sumo wa.

¹³ Ana la nařa apiranar la e visena nene a nařa akila navisaarena sanene, la ataulu yaru la lualima yam vari.

¹⁴ Ana siraunia la apano apisu yerkawa kiena ne yaru wa lala, amio nasumonena lala, ana apisawal suri nene pan la. Apisape “Imimi mepisaar řarera pan Ntewa rui, nařa imimi mevalian kinanena punu ga vano-o tol pogos nařa imimi mekilia moweřmar yaru

† 23:3 Mat 23:27,28

†† 23:6-8 Mat 22:23; Mak 12:18; Luk 20:27; Yuřmaena 26:5; Piliřae 3:5

nene. ¹⁵ Ana sinemimin mesape ailla imimi, nařa ami u amio la nařa e kieta kumali, ami u aligan visena vano van yerkawa kiena ne yaru na mara la nene, avisave naga were si yaru nene vato si garo tano kumali, avisa kotalia ga naga avisave asitom asape avisuveve sina visena la nene. Ana imimi mesuřmate ga e mrapa, a pogos nařa atomi, moweřmaria, nařa naga sike perinan kumali wa.”

¹⁶ Ana siraunia, narina ne vinena Pol tai, naga mlogewal nařa asuřma apisayu ke asape řisi na la akila ve sanene ve sanene, ana sisi nařani pa mesmesu ga e kove kiena ne yaru na mara lala, pa pisawal suri nene pa Pol. ¹⁷ Ana Pol pio yaru na mara la tai, naga pisape “Ei, awis, ko oure yaru vi u nene vano visu kiamiu yerkawa, naga kilia ke sur tai nařa popon yerkawa nene naga monar loge.”

¹⁸ Ana naga řere mearu kiena ne Pol nene pa puna ne kiela yerkawa, pis pania, pisape “Pol nařa sike garo e yuřma nakoena, naga pisape noure kiena mearu nene iřmasu visawal suri tai van ko.”

¹⁹ Ana yerkawa nene naga tarar limana ne yaru vi u nene, řere yapen ga pa sanene, ana piun tania, pisape “?Ana ko ositom osape ovisa ya ne van inu?”

²⁰ Ana mearu kiena ne Pol nene pisa plan pania, pisape “Ko opisu ke ne, yerkawa kiena le Yu lala apisirilua kiela sitomena ta rui, nařa asape aweřmar meruou nařa, Pol. La apisa rui apisape yoko aligan visena iřmasu van ko, asape la sinelan avisuveve re laa visena la nene e lepas nene wa, ana aviun tan ko vena peni, ana oure si Pol vitove garo e kiela kumali. ²¹ Ana pe pon re nařa okila sanene poli, komin nařa la asuřma akila kokan ke ga nene. Apisa ruru rui apisape pogos nařa visae asike mrapplepa, ato ke garo tano, ana lala lualima yam vari nene awulan ami u, aweřmar meruou nene. La nene apisaar pa Ntewa rui apisape yoko aligan kinanena amio namunena vano-o avisu nařa sane la aweřmar naga řisi, a la nene na asuřmate ami u ke rui, vena visae otařman nařa ami u ato si garo tano.”

²² Ana yerkawa nene, pisa pan mearu kiena ne Pol nene, pisape “Poga, ana nevisa mesmesun van ko, ve ovisawal re si van yaru tai nařa ko opimi opisawal suri nene pan inu. Ana potena pařisi, ko okilia ova si uřma narui.”

Amligan Pol pano pan řarin suře tai nae Rom garu Sisaria

²³⁻²⁴ Ana yerkawa kiena ne li na mara la nene naga pio kiena yaru lua, naga pisa sanini, pisape “Suri lala nařa e lepas na yaru nene nařa Pol, la apimi mřarera pařisi. Nanagane, yoko in na neligan naga va e limana ne kieta řarina suře nařa Vilikis, nařa naga sike garo tano Sisaria. Ami u lua, akila ruru řegas tai na kieta yaru na mara lala, vena ami u akirakirava ruru wo e Pol, ami u aure naga vito garo tano. Ami u akilia aure yaru na mara la ve ponotia ve lua, amio la lualima yam olua nařa la akus wosi, amio si la tol ponotia ve lua nařa la awar pupia kalie na mara lala. Ana akus řmena ga wosi kiena ne Pol tai vena naga kilia va totano ea.

In na sineun nesape aligan kotařa kolemallo, e pogos nařa yemalolo rui.”

²⁵ Ana yerkawa nene siri mřaki tai vena alarar amio la avano, naga siri sanini, pisape

²⁶ “Mřaki nini, inu Klotias Lisias, nařa nesiri piřmasu pan ko, řarin Suře Vilikis, nařa ko ope yerkawa nae Rom nařa ko opisuar ke kieta pupia lepas nene. ²⁷ Inu nekekara keviu nařa nevitawe ko sina e mřaki nini.

Yaru nařa ařere piřmasu pan ko nene, kiena suniena nena sanini: sumo, le Yu lala nae e nini atarar naga, lavisi aweřmaria. Ana siraunia, nemlogewal nařa naga sike vatanon kieta navisuarena nae Rom, ana imimi mepato garo tano, ana meřerelua naga petan limana ne le Yu la nene. ²⁸ Ana sineun nesape nekilia ya nařa naga pe miasin suri nene, ana neřere naga pito e kiela kumali keviu. ²⁹ E pogos nene, nepisu nařa naga pe ki-la re sur tai nařa torokin aweřmar naga poli, pona ala nakoena vania, ana nepisu sane la asuřma apepeyu ke amio naga e ga e lepas na navisaluaena na kiela nalotena ga.

³⁰ Ana siraunia, visena tai pam tol inu, pisape apisayu rui a ařnal mrapa rui vena akilayonli sina vena aweřmaria mare. Ana nepisu sane popon vena nevitotalia naga iřmasu puřma vilaga, ana nepisawal řmena ga pan la nařa sinela kari naga, nesape la monar aiřmasu avisawal suri la nařa la asitom ke asape aliřere naga vanonia e marařma.”

³¹ Ana li na mara la akila sa nařa kiela yerkawa nene pisa, ana kolemallo la ařure Pol, ana pupia řegas nene amligan yo Yerusalem, apano atol yo garu Antipatris.

³² Ana kolulag nena, yaru na mara la nařa amial ga, la ařasuře la sina apa ma Yerusalem, ana la nařa la akus wosi, lala amio ke Pol na wa, la apito ke sina ga e kiela mrapa, apito garo Sisaria.

³³ Ana pogos nařa apimi aporu e yo nene amla mřaki nene pa řarin suře nene narui, a siraunia ařere Pol, apano amligan naga sike e limana. ³⁴ Ana řarin suře nene pulo mřaki nařani řisi, ana naga piun tan Pol, pisape naga pe yaru nae lepas nape. Ana Pol naga pisape naga pe yaru nae ga yo garo Silisia, ³⁵ ana řarin suře nene naga pisa sina, pisape “Ana poga ga, ita monar tesuřmate ga yaru la nařa yoko avis van ko, ana pogos nařa aimi, ana nouarar visena nemio ami u.” Ana naga pisa pan kiena yaru na mara lala, pisape “Yaru nene naga kilia sike amio ita na wa e yuřma marua řmana ne řarin Suře Erot nene, nařa ita tesike e nanagane, ana ami u akirawo ruru naga ea.”

Le Yu lala la apimin apisape avis va Pol e marana ne Pilikis

24 Ana Pol suřma ga sanene, tol legiena lima řarovia, ana siraunia, řarin yaru wa nae Yerusalem nařa Ananias pitomi garo tano Sisaria, naga amio nasumonena tařena lala kiena ne le Yu lala, amiowar ke yaru na navisaluaena tai, vena naga visi kiela, kiena kia Tetalas. Ana la nene apa apisu řarin Suře Pilikis vena avisawal suri la punu ga nařa la sinelan asape avis va Pol vanonia. ² Ana la apio řmena

ga Pol pimi loyurņa, ana Pilikis mla pog pa Tetalas vena naga kilia vietava e kiela visena.

Ana naga pisi pa řarin suře nařani, naga pisape "řarin Suře Pilikis, imimi mekekara pařisi nařa mesurņalu mese maraņa řane, komin mepisu nařa ko osurņa opisuar ruru imimi po pařisi. Siar e pogos nařa ko opuarar ke yurņaena nene, pimi tol nana-gane, kiořna manmaruaena naga kila suřmare wo sike e purvanua nini, a ko osurņa okila ke suri viu la moki vena iilaen yurņaena e yo nini. ³ Sanene, mepisa pote-na keviu pan ko nařa silaga osurņa okila ke po pan imimi sanene. ⁴ Ana ko, kiořna yurņaena moki, pe pon re mekila kare ko e kiamimi visena la ve moki poli, in na sineun nesape neviun tan ko vena ko owo van imimi, oyagogon kiamimi narin visena tai nařa plas laa ga.

⁵ "E lepas kiena ne yaru nene, mepisu sane naga pe řarkawa towe laa sane. Naga suřna telivi ke piora e le Yu lala e purvanua tařena lala, a e yo punu ga nařa naga pa ea, ana naga kila ke yaru la apiařa a apeveyu. A naga pe nasumonena na řegas kiena ne yaru la nařani, nařa apisape naga molue garu Nasaret, nařa pona naga pe nalotena tařena, pona visae peraga, la asurņa akila ke ga politik yo. ^{6,7} A pogos nařa yaru nene pimi sike garu Yerusalem, naga kila piowa pano pano-o řisa, naga sinenan pisape kila kare sur wa na kiamimi Yurņa Wa nene, ana kila narui mepa metararia. ⁸ Visae ko oviun ga tania, řisi na okilia ologe sur la nařa imimi mepisa naga pe lelaga nena ga."

⁹ Ana pogos nařa naga pisi ke sanene, le Yu tařena lala la asurņa asisilin řarila, la asurņa apisa ke apisape "Naga ke nene narui, sa ke ga nene, lelaga řa."

Pol pisatařne la

¹⁰ Ana siraunia, řarin suře nene naga kira pisu Pol, naga mla pog tai pania vena naga kilia la kiena navisatarņeena. Ana Pol pisape "řarin Suře Pilikis, sa nařa ko okila řna naliřereena pan imimi e purvanua nini e kas moki řaro pa rui, in na nekekaran nařa nesurņalu nese maraņa vena nekila kiau navisatarņeena. ¹¹ Nesape nevisa ga van ko sanini, in na nepa řna Yerusalem nanua ga ne. Visae oviun ruru tan yaru lala, řisi na olual nařa sane in na nepa e yo nene vena neva ga nelen e Yurņa Wa řmana ne Ntewa, pe tol re legiena luallima taaga pa vari po laa wa. ¹² A pogos nařa nesike e yo nene, pe apisu re nařa nekila suri tai poli. In na pe nepepeyu re nemio yaru tai poli, a pe nepisa re pa yaru lala nesape akila suri tai poli. E Yurņa Wa řmana ne Ntewa, pona e yurņa na leniena lala, pona e pulkumali e nape, ana in na pe nekila re nena suri tai poli. ¹³ A sur la nařa apisa mare ga pan ko nanagane, apisape in na nekila sanene sanene, naga nene na visena na kiela řegas ga nene, ana la pe apisa re suri tai pan ko poli vena iilaen kiela visena nene, vena kila na ko ovisu sane kiela visena nene na pe lelaga.

¹⁴ "Ana sur taaga ga nekilia netařania, nekilia nevisa van ko nevisave lelaga, in na nekila kemua naga nene. Sur nene, naga sa nařa in na nesurņa netaveve ke

Mrapa Viu nene, nařa la apisape naga nalotena tařena. Ana naga pe sa re nene poli, komin nařa e Mrapa nene, imimi mesurņa memlotun ke Ntewa taaga ga, naga pe Ntewa kiena ne repimimi marua lala na sumo, a mesurņa memlelaga ke ga e sur la nařa kiamimi navisaluena pisa, pona nařa kiamimi navisawalena lala la asiria. ¹⁵ Ana taveve suri la nene, in na neřasine ga Ntewa, maran taaga sa ke ga nařa la řmena ga apisu ga naga, asape řisi na naga kila yaru la make ga ařnal ke sina ga e marena, naga nene na la nařa la amesmesu e marana, a la nařa la pe amesmesu re e marana poli. ¹⁶ Ana komin nařa nekilia řna nesape řisi na Ntewa kila sanene, in na pe nesitom re nena nesape nekila řelaga viowa tai sanene poli, ana e pogos punu ga, in na nořaryo pařisi vena narin suri tai ve yur inu re pogos tai visave in na nekila ke piowa e marana ne Ntewa pona e mara yeririna lala.

¹⁷ "Ana kas lařasia řaro pa rui, in na nepa nesike e purvanua tařena lala, ana siraunia, nanagane ga ne, in na neřasuře inu ke sina ga nepimi Yerusalem. Ana yaru nae gare lala, la akuwan nalaena tai vena iilaen kiamimi yeririna lala nae Yerusalem, ana in na nořar nalaena nene nepimi, neřar pan la, a in na sineun nesape neva nekila ke řmena ga kuřařaena lařasia e Yurņa Wa řmana ne Ntewa. ¹⁸ Ana pogos nařa nesike e Yurņa Wa, nekila kuřařaena na ikikiena rui, ana la nene la apimi apisu inu. E pogos nene, pe yaru tařena re la asike amio inu poli, a pe visena re poli pona řmaagena re nena poli, peraga, ana siraunia, le Yu lařasia nae Esia apimi, ana la ke nene narui nařa asiar veveyuena nene. ¹⁹ Ana la nene nařa ape purřes nen sur nene, visae la asitom asape in na nekila sur tai piowa, ana popon visae la řmena asike amio ita e nini nanagane vena la avisawal li van ko, ana pe nořmal la re poli. ²⁰ Visae peraga, popon oviunli tan yaru tařena la ne asike ne, ovisave pogos nařa la ařere inu nepa e kiela kumali, ařnal sane in na nekila ya. ?In na nekila ya ne pe mesmesu re poli, pona nepisa visena ya nařa piowa? In na pe nořmal re poli. ²¹ "Ana visena taaga ga nařa nepisa, nepisa sanini, nesape: Inu na nepisu sane sinemiun asape avis van inu řane, komin ga kiau nalelagaena nene, nařa pisape pogos nařa yaru mare, řisi na, naga kilia mali ke sina ga. Nepisa visena nene řisi, ana kila la ga asurņa apeveyu ke sina ga pan la."

²² Ana řarin Suře Pilikis nene, naga kilia towe řna sur moki rui e lepas na Mrapa Viu nene, ana pogos nařa naga pisu sane veveyuena nene, le Yu lala amio Pol akila vanon ga sur nena ga la nene, ana naga kalo nena visena, pisape "Poga ga, řisi na ita tesurņa e nini sumo wa. řisi na nesurņate ke ga yerkawa kiena ne yaru na kilaen mara la nene Lisias vena kom ma Yerusalem vitomi neloge ruru kiena visena nene wa, řisi na nela kiau naliřereena van amiu." ²³ Ana naga pisa pan kiena yaru na kilaen mara lala, pisape la atarar ga Pol, apisuar naga, ana naga pisape ve akila manene re řmarera vania, la monar atařnan naga yaloro řnaga, a

ve avisaluřar re kiena erau lala vena aimi ayaliali naga avisuaria.

Pol pisayu Yesu pa Pilikis amio wona

²⁴ Ana řarin Suře Pilikis, naga wona sira re Yu tai, kiena kia Trusila, ana lalua nene la sinelan asape asun re amio Pol wa. Ana legiena lařas řarovia, ana lalua apimi e yo nařa Pol sike ea, ana ařere Pol pimi pula, ana Pol pisi amio lalua, naga pisayu kiena nalelagaena nařa e Kristo Yesu. ²⁵ Ana Pol mligan visena la moki la sane pan lalua, naga sitom řele la ga, naga pisayu sanape nařa yaru monar kila řelaga mesmesu, a nařa yaru naga monar kaweruru kiena malena mesmesu, a pisayu řmena ga naliřereena kiena ne Ntewa nařa řisi na imi e Legiena Maro. Ana pogos nařa Pilikis mloge visena la nene, naga mloge sane miyur manene kiena sitomena pařisi, kila narui naga marau towe laa sane, ana naga pisa pa Pol, pisape "Poga ga, toroki narui. Ko ova si loyurřa e nene sumo wa, ana visae nelual si kiau pogos tai, řisi na neligan si visena viřmasun ko." ²⁶ Ana pogos nařa Pilikis pisa visena nene, naga kiena sitomena viowa řmena ga tai tořa ga, nařa naga sitom ke pisape řisi na Pol naga war kilavaru keviu tai vania, vena kilia visa va Pol visave Pol kilia molue sina. Ana kiena sitomena nene kila narui naga mligan luen ga visena panon Pol, a naga suřa sun amio naga yam mokliu. ²⁷ Ana naga kila řa sanene pano-o tol kas lua, ana naga řisin kiena yurřmaena nene. Ana naga pe tařan re Pol molue si e yo nařa apuarar naga sike e poli, komin nařa naga sinenan pisape kila le Yu la akekaran naga. A siraunia, yaru tařena tai pimi kus lelena ne Pilikis nene, kiena kia Posias Pestas.

Pol pisape Sisa ga naga monar liřere naga

25 Ana řarin suře viu nene Pestas, naga pimi garu Sisaria, pimin vena visuar kiena lepassia nene, ana siraun nařa legiena telu ga řarovia, ana naga pisa nařa naga monar vavini visuveve yo ma metava Yerusalem. ² Ana pogos nařa naga pa tol yo nene, ana naga pira amio yerkawa lala kiena ne yaru wa lala, amio yerkawa tařena lala kiena ne le Yu lala, ana apisa kare Pol pania. Ana ařareran pania, ³ apisape visae naga sitom sape kila suri wo tai van la, ana lala sinelan naga ligan Pol wasuře sina imi pula, vena la akilia aure naga va kumali avis vania. La apisa sanene, ana la asuřa asitomwan ke rui asape visae Pol imi, ana la ava asuřate naga gare, a vena aweřnar ga naga mare řeke mrapa komsusia. ⁴ Ana Pestas pisape "Poga ga, ana ve ve piavi re inu řmena nowasuře sina neva garu Sisaria, nařa la asuřa atarar ke yaru nene sike ea. ⁵ Sanene, ana amiu yerkawa lařasia, akilia ataveve inu teto garo ne, tevisu ve sanape. Visae yaru nene kila suri lařasia nařa pe mesmesu re poli, ana tekilia tekila kana visena nena e pogos nene."

⁶ Ana Pestas sike amio la gar Yerusalem pe tol re legiena lualima yam taaga pa vari poli, ana naga pito si garo Sisaria, amio yaru lařas nařani. Ana e ga e

legiena na siraunia, naga pa totano ke e kiena yo naliřereena, ana naga pisape avano aure Pol imi. ⁷ Ana pogos nařa Pol pimi loyurřa, ana le Yu la nae Yerusalem nařa ataveve Pestas apimi, asuřmalu asu, ana asuřa apisawal ke pupia suri viowa la moki liu nařa apisape Pol naga kila, ana kiela visena la nene pe suřmalu re nena ga.

⁸ Ana pogos nařa Pol sinenan sape la kiena navisatarřeena, naga tero plas ga, pisape "In na pe nekila re nena suri tai poli, nařa nekilaro navisaluaena kiena le Yu lala, a pe nořarnena kare re Yuřa Wa nae Yerusalem poli, a pe nekilaro re řmena ga navisaluaena kiena ne řarin suře nae Rom poli, nařa Sisa."

⁹ Ana Pestas nene, naga sinenan sape le Yu lala la aloge wo e naga, ana naga sitom sape kilayonli kila ve sa nařa la apisa pania, ana piun tan Pol, pisape "řSanape, pona popon neure ko teva nevisi ga van ko ma kumali nae ma Yerusalem, ana yoko ko osuřmalu sina ga ose marau e yo nene yo?"

¹⁰ Ana Pol pisatarřeena, pisape "Nanagane, e yo nini, in na nesuřmalu rui nesike e marařa, ko yaru naliřereena navisaluaena kiena Sisa nae Rom. Visae suri nakilaena tai van inu, ana yo ke nini narui naga mesmesun ga nařa ko okila. řAna yoko nevavin si ya ne ma Yerusalem ne? Ko opisu kilale rui nařa e lepas kiena ne le Yu lala, ana pe kiela visena tai suřmalu re nena e inu poli, peraga. ¹¹ Ana visae ko opisu nekila suri tai piowa torokin nařa monar nemare vanonia, ana poga ga nene, in na pe nekilayonli re nařa noure vetan poli. Ana visae la nene, pe kiela visena re si tai nařa kilia suřmalu suřa poli, ana pe mesmesu re nena nařa ko oiila inu nowasuře sina neva e limala vena la akila ya nařa la sinelania van inu. Ana nanagane, sa nařa nekilia nekila, sane nesike vatanon navisuarena nae Rom, ana nepisa ruru ga pan ko nesape sineun řarin Suře Sisa nae Rom, naga ga monar liřere inu."

¹² Ana visena nene kila Pestas pano pis amio kiena kansel la sumo wa, ana siraunia, pimi sina ana pisape "Ko opisa rui opisape sinořan Sisa ga liřere ko. Ana nepisape poga ga, yoko osuřmalu ga ose marana ne řarin suře nene narui."

Pestas sunyu Pol pan suře keviu tařena nene Akriřa

¹³ Ana siraunia, legiena lařasia řaro sina, ana suře keviu na yo tařena tai pimi garu Sisaria. Naga kiena kia ne na nene, Akriřa Nalua, ana naga pimi amio vinenana nařa Penis. Lalua amloge nařa Pestas siar ga kiena yurřmaena na wa nařa pe řarin suře nae lepas nene, ana la sinelan asape aimi aialialia. ¹⁴ Ana la lua asike e yo nene pano-o, ana yam moki nařa la asuřa asun amio Pestas nene, ana legiena tai, ana Pestas sunyu ga lepas na puna ne Pol pan lalua. Naga pisa pan la lua, pisape "In na kiau yaru tai suřa e kiau yurřa nakoena, nařa sike e limana ne Pilikis nanua sumo rui, sumon nařa nepimi e nini. ¹⁵ Ana siraun nařa nepimi, ana nepa ma Yerusalem, ana yerkawa kiena ne li wa lala, amio nasumonena tařena kiena le Yu lala, la apimi apisayu yaru nene pan inu, la sinelan

asape nevisawal kiena naliřereena tai vania. ¹⁶ Ana nepisa ruru pan la, nepisape tařatete nekila ga sanene, ana monar noure lepas luwoka aimi lele taaga sumo wa, ana la nařa akila navisawalena, monar avisawalia e marana yaru nařa akila ke navisawalena pania, a monar nela pogos van yaru nene vena naga řena la kiena navisatařeena. Nepisa pan la nepisape ki-amimi řelaga na navisaluaena nae Rom naga sa ke nene narui. ¹⁷ Sanene, in na neřasuře sina nepimi e yo nini, ana le Yu lala la akom ma Yerusalem apitomi vena mekila visena. Ana pogos nařa nekilia nesape la apimi atol yo nene ko yepekilavi, pe nemla re si pog tai pan la poli, ana kolulag ga, nepa netotano e yo naliřereena, ana nepio yaru nařa Pol pimi loyuřa. ¹⁸ Ana pogos nařa le Yu lala asuřmalun navisawalena suri lala na yaru nene, inu nesitom nořmape yoko neloge pupia suri viowa lařas nařa la apisape naga kila, ana nanene na peraga. ¹⁹ La apisa ga narin suri lala e ga e lepas na kiela nalotena, nařa la asuřma apepeyun ke amio yaru nene. Naga nene e ga e lepas na kiela řelaga marua ga lala, a e lepas na yaru tai, kiena kia Yesu, nařa naga mare rui, ana Pol suřma pisa ke pisape naga mali sina. ²⁰ Ana la apisayu ke suri la nařa pe nekilia re nena poli, ana nemninue kare narui nesape ařma yoko nekila ya ne, ana nepiun tania nepisape visae naga sinenania, wasuře si va ga ma Yerusalem, vena la akila ga kiela visena e yo nene. ²¹ Ana siraunia, yaru nene pisape peraga, ve va re sanene, ana naga suřmalu pisape sinenan pisape řarin Suře ga Sisa naga liřerea. Naga kiena visena nene kila netarar naga sike e yo nini na wa, vena nelual mrapa tai neila naga va garu Rom, vena Sisa naga visuvevea.”

²² Ana Akriřa pisa pan Pestas, pisape “Ana inu řena sineun pařisi nesape neloge re visena kiena ne yaru nene.”

Ana Pestas pisape “Poga ga, peni ga na amlua asun.”

Pestas řere Pol pimin vena Akriřa yagogonia

²³ Ana kolulagi, akila suri punu ga su ruru sike e kiela pupia yuřma na viorena tai, la akila sane pe pupia suri tai. Ana suře keviu nene Akriřa la lua vinena nene Peni, la lua apimi nařa amiyowa ruru la rui, ana apimi loyuřma nařa yerkawa kiena li na mara lala amio yerkawa tařena lala la amiyal ke varaun la. Ana la akila suri punu ga pa la lua nene sa nařa la akila ke e pogos keviu la ne sanene. La akila řma pano-o, ana siraunia, ana Pestas pisape aure Pol imi loyuřma. ²⁴ Ana la ařere pimi, ana Pestas pisi narui, pisape “A řarin Suře Akriřa, amio yerkawa tařena lala nařa tesike e nini řane, nanene yaru ne nanini narui nařa le Yu lala la apim apis pan inu vanonia. Garu Yerusalem, a e yo nini, la apimi apiun řmareran tan inu apisape neliřere naga, asuřma apisi keviu apisape yaru nene, naga pe pon re si mali va re laa sane poli, la sinelan asape naga monar mare ga vilaga. ²⁵ Ana nepisuveve suri nene pano-o, pe nořmal re sur tai nařa torokin naga mare vanon poli. Ana siraunia, yaru nene naga řena piun pisape kieta řarina suře keviu nae Rom, naga ga

liřerea, ana nanagane nesuřma nepisuveve nesape yoko monar neila naga va ga e limana ne Sisa narui. ²⁶ Ana monar nesiri řmaki tai va amio yaru nene va van kieta řarina suře nene, ana pe nekilia ruru re řena nesape ařma nesiri ya ne te řmaki nene wa. Nanini narui, nekekara nařa neřere naga piřmasu vena suřmalu se marařma, Suře keviu Akriřa, amio amiu yerkawa tařena la nene, vena ita tevisuveve ke sina ga kiena visena la nene, pona amiu akilia aiila inu navisaen ya nařa nesiri te řmaki nini. ²⁷ !Pe popon re neliřgan yaru nene va e pupia naliřereena nene poli, nařa pe nepisawal ruru re visena ya nařa kila narui nemliřgan naga pano!”

Pol pis e marana řarin Suře Akriřa

26 Ana Akriřa pisa pa Pol, pisape “Poga ga, nela pog van ko narui vena osunyu ko e lepas na suri la nene.”

Ana Pol koan limana sanene, ana siar kiena visena narui, vena la navisatařeena na suri la nene. ² Ana pisa sanini, pisape “řarin Suře Akriřa, nepisu sane po pařisi nařa nekilia nesuřmalu e marařma řane, vena netařali nařa nela navisatařeena lařasia e visena la nařa le Yu lala akila pan inu. ³ Nepisa visena nene komin nařa ko ke narui, okilia ruru kieta řelaga ita le Yu la rui, a okilia ruru řena suri la nařa pogos punu ga kieta yeririna lala asuřma apepeyun la ke vanon rui, a nařa la asuřma amliřere la ke vanonia. Ana inu nepiun tan ko vena ko ve sineřma kar inu re, komin nařa yoko kiau suniena naga tawa manene e suri la ne sanene narui, a ve piavi towe řena ga.

⁴ “Kiau suniena naga siar sanini, sane inu, nesiar e pogos nařa nepe nisisi ke ga wa, nesu luen ga nemio le Yu lala, nanene e kiau yo, ana siraunia, garu řena Yerusalem. Ana lala la akilia ruru kiau řelaga lala nanua rui, a akilia řma nařa pogos nařa nepe yaru viu ke ga wa, ⁵ †ana nesikol inu e řegas kiena ne Varasi lala, nařa la ke narui nařa atarar manene kieta navisaluaena taulu řegas tařena lala. Ana visae la řena ga akekaran nařa la asuřmalu ase marařma, ana yokorena la akilia avisawal li van ko, avisave suri nařa nepisa ke ne naga pe lelaga punu ga.

⁶ “?Ana komin ya ne la sinela kar inu si sanene? Nanene komin nařa nesuřmalu řmarera nesike e navisaarena tai nařa Ntewa naga kila pa repita lala nanua sumo rui, nařa pisawal sape naga yoko kila yaru la nařa amare amal sina. ⁷ Ana navisaarena nene, kieta lus řena ga la lualima taaga pa lua [12] nene la asuřma amlen ke ko legiena a kolemalu vena yoko la akilia atolia. !řarin suře, opisu ke ne! Sur nene Ntewa naga pisaar pan le Yu la rui, ana le Yu lala sinelan asape avis si van inu komin nemlelaga ea. ⁸ ?Pe nekilia re poli, ana komin ya narui nařa yaru la nene asuřma asitom ke asape Ntewa naga tařatete si kilia kila yaru nařa mare rui naga mali sina?

⁹ ††† Ana pe lelaga, nanua sumo, in řena sa ke ga nene, pe nemlelaga re e suri la nene poli. Na nanua

† 26:5 Yuřmaena 23:6; Piliřae 3:5 †† 26:9 Yuřmaena 8:3, 22:4,5

na, in na sineu kar laa la nařa amlalaga e Yesu nae Nasaret pařisi, a nepisu sane monar nekilali řmarera vena nekila kia nene vito tano. ¹⁰ Ana garu Yerusalem, nesuřna nekila suri moki sanene. Yerkawa kiena ne li wa lala, la atařnan pan inu, ana nepa nekila nalelagae-na wa la nene, la moki nařa apa e yuřna nakoena, ana pogos nařa la amlipere la asape monar la amare, in řmena ga nesike loyuřna ea. ¹¹ A nesuřna netetelivi e yuřna na leniena lala, pogos punu ga nesuřna nekila ke piowa pan la, a nesuřna nekilali la řmena ga, nesuřna nekilayon nařa vena la aviuelin kia kiena ne Yesu. Ana nesuřna nekila řna sanene pano-o yepeu pisunun pařisi, ana nořnene plan la apuretetai apeve taaga e purvanua tařena lala, ana siraunia, nepanon la ke sina ga e kumali la nařa la apa asike e la.”

Pol pisayu sanape nařa Yesu paemenia

¹² Ana Pol suřna sun pano-o, pisape “Ana e pogos tai, nesuřna nepito ke garo Tařmaskas vena nekila ke sina ve sanene van la nařa asike e yo nene. Yerkawa kiena ne yaru wa lala, la amiila inu nepitove, a la amla řmaki pan inu nařa asape nekilia nekila sanene. ¹³ Ana mesuřna memial ke mepato garo tano, ana kolpae ga, nepisu pupia yomerarava tai metava ma e peni, nařa tego taulu mrae, ana yomerarava nene tegoli nena yo nařa mesike ea. ¹⁴ Ana yomerarava nene naga merarava keviu sanene narui, naga kila imimi mekekapil mepito tano e porotano, ana siraunia, nemloge pulgon yar tai, pis pan inu pis ga kome visena nae Epru, naga pisape ‘!Sol o, Sol o! ?Komin ya ne ko osuřna okila kare inu ke sanene sa nařa ko osuřna okila ke ne? Ko osuřna lařna te řpataun inu ke sanene, ana kila lařna mlaea řisa.’

¹⁵ “Ana nepiunia, nepisape ‘?Ana Suře, ko a nene?’

“Ana Suře pis ke sina ga pan inu, pisape ‘Yesu nařa ko osuřna okila ke piowa pania, nane in ne nanini narui. ¹⁶ Ana osuřmalu sina, komin nařa yoko oyuřnae kiau. In na neřmalivin ko sanene komin suri nena nene narui. řpane opisu kilale inu sane ovisave in na ai, a siraunia, yoko ovisu inu nesuřna neřmalivin ko e suri la ve moki e legiena lala nařa pimi ke sirau. Suri la nařa nepian kon ke ne, naga ke narui nařa ovano ovisawal van yeririna lala. ¹⁷ Ana yoko ovanon ovisawal va le Yu lala, a va řmena yaru tařena la nařa pe ape le Yu re poli, ana řisi na ovisu nařa la nene, yoko akila viowa van ko, ana ve sineřna pepe re, yoko neřmalivin ko e pogos la ne sa nene, vena netamalia ko.

“Nanene narui, nevitetalia ko ovanon la nene, ¹⁸ vena ovikepa kilamarala, vena ovilon la amolue vetan yemalolo nařa la asike ea, aim e yomerarava, a vena aligan řmareraena kiena ne Yermare sike na, aim ga puna Ntewa. Ana pogos nařa aviawa ga e inu sanene, ana yoko Ntewa viewo kiela mlamulena viowa lala, a yoko naga sikol la e řpegas nen kiena li wa lala.’ ”

Pol pisayu kiena yuřaena

¹⁹ Ana Pol pis ke na wa, pisape “Naga narui, Suře Akriřa, pogos nařa nepisu pupia suri nařa molue ma e peni pitomi e inu, in na tařatete si nekila sur tai narui, ana nemlogear ga visena kiena ne Suře narui. ²⁰ †Ana nepa Tařmaskas sumo, nemlologon pa yeririna lala, nepisape monar avilopu la ava puna Ntewa, a kiela malena monar awo make nena ga, torokin navilopuena nene. Ana siraunia, nepa ke sina ga ma Yerusalem, nemlologon ke sina ga sanene pan la, siraunia nepa nekila sanene e kumali tařena lala e lepas nae Yutea, a siraunia, nepa kar ga e yo kiena ne la nařa pe ape Yu re poli, nemla ke ga visena maran taaga sanene pan la. ²¹ Ana komin ga kiau yuřaena nene narui, kila le Yu lala apimi atarar inu loyuřna e Yuřna Wa řmana ne Ntewa, ana la sinelan asape aweřnar inunia.

²² “Ana pimi tol řpane, naiilaena ga nařa pimi kome Ntewa naga suřna amio inu silaga, a nanagane nekilia nesuřmalu nese maramiu amiu yerkawa lala, a amiu li tařena řmena ga lala, a in na kiau pulmas nini nařa nekilia nevis van amiu. Ya nařa Mosis amio navisawalena lala apisa nanua nanua sumo rui, la apisape yoko ve sanene ve sanene, ana suri ga nene, nane nesuřna nepisawal ke pan amiu nanagane. ²³ ††Naga nene naga sanini, nařa Navisaarena, pogos nařa naga imi řmalivi, ana yeririna lala monar akila viowa vania, ana siraunia, yoko naga ve yaru nařa naga mal řesania petan marena. A kiena nasuřmalena si nene petan marena, ana suri ne nanene narui ve mrapa nawaren yomerarava na tamaliaena imi tegoli yeririna la punu ga, Yu lala, a la nařa pe ape le Yu re poli.”

Pol sinenan sape monar alelaga e Yesu sane naga

²⁴ Ana pogos nařa Pol suřna mla ke kiena navisatameena sanene, Pestas suřmalu tero kiena visena lala, naga pisi keviu, pisape “!Pol, ko ope wowe ga nene! Ko sinořnan osape ove manmarua e nakiliaena tařena lala, ana kila řaruřna pano-o pe wowe ga narui.”

²⁵ Ana Pol pisape “Nepatanon ko, řarin Suře Pestas, ana in na monar nevisa van ko, in na řaruu poga ga. Kiau visena la nařa nesuřna nepisawal ke e yo nini, la ape purřes nen nalelagaena nařa ape lelaga pařisi.

²⁶ Suri la nařa nesuřna nesunyu ke ne, nekilia ruru nesape Suře Akriřa naga kilia ruru rui, la apimi atol kiena navisuena rui, nanene narui kila pe nemaraun re nařa nevisawal e marana poli. Suri la nene, pe apimi ařmalivi re ga e narin yo ta nařa yaru la pe akilia re poli, peraga, yeririna la punu ga akilia rui, asuřna apisayu pařisi. ²⁷ ?Ana Suře Akriřa, ya nařa pe kiořna sitomena lelaga e suri la nene? ?Nepisu sane ko řmena ga omlelaga e visena kiena ne navisawalena lala nanua sumo, ne?”

† 26:20 Yuřaena 9:20,28,29 †† 26:23 1Kor 15:20

²⁸ Ana Akriřa pisa pa Pol, pisape “!E, peraga, peraga! ?Pona opis yam plas ga nene, osape okilia oure inu řmena neiřmasu neve yeririna kiena ne Kristo, ne?”

²⁹ Ana Pol pisatařnea, pisape “E, nemninue ga, pona nevis ve plas ga pona nevis ve piavi, ana suri taaga ga nemlen nesape Ntewa kila řane, sineun nesape ko, omio yaru tařena la nene, nařa asu řma amiyagogon ke kiau visena, sineun nesape aimi ave sa ga inu. Pe nepisa re nesape awar sen la nene ve sa nařa nořar ke poli, ana nepisape popon aimi ave sa ga inu, nařa nemla Yesu Kristo e kiau malena, nepimi nepe yaru viu e naga.”

³⁰ Ana řarin Suře Akriřa kalo visena e nene, ana naga, amio Pestas, amio Penis, amio yerkawa tařena lala nařa la ateke tano ma metava amio la, la nene asusuřmalu, apava si vanua. ³¹ Ana pogos nařa apava vanua rui, asuřma apisayu ke pan la, apisape “Yaru nene naga pe kila re nena suri tai piowa poli, nařa torokin naga mare pona war nakoena nena vanonia.”

³² Ana Akriřa pisa pa Pestas, pisape “Visae yaru nene ve visa re visvae Sisa ga liřerea, vera naga kilia molue ga va vanua sanene rui.”

Ařere Pol amligan yo Sisaria vena ava garu Rom

27 Ana e pogos nene, in Luk, in řmena nesike nemio Pol garu Sisaria, ana nepisape in řmena ga yoko neva nemio naga garu Rom. Ana pogos nařa yerkawa lala apisu sane meva narui, ana ařere plan Pol amio yaru tařena lařasia nařa asike loyuřma e yuřma nakoena, amligan la apa e limana ne yerkawa na mara tai. Yaru nene, kiena kia Sulias, a naga pe nasumonena na řegas na li na mara la nene nařa apio asape “řegas kiena ne Okastas.” ² Ana naga řere imimi mepano, mepito garo losi, ana ařmal waa tai nae Atramitiam, ana memiai meta ea. Ana e pogos nene, Aristakas nene nae Tesalonaika e lepas nae řasitonia, memio řmena ga naga. Ana mokus waa nene mepano, nařa kiena mrapa nena naga pano kome lowe lala e lepas nae Esia.

³ Ana kolulag, mepimi metol yo Saeton, ana e yo nene, Sulias naga kila po pařisi pa Pol, naga tařman naga pa ura vena visu kiena erau lala, a naga tařman nařa amiila Pol e suri lařasia e kiena mrapa. ⁴ Ana memligan si yo nene, mekiriri řma e sive pano-o, ana makawe lagi e pogos nene, kila sane pogos nařa metol purvanua nae Saepras, ana mepa mokom varau e lepas řasia, lepas navano. ⁵ Ana mokusro pupia sive nene nařa va ko yotena narui vanua e lepas nen yo lua nene Silisia amio yo Pampilia, ana mekiriri mepimi metol kumali nae řaera, e lepas nae Laesia. ⁶ Ana waa nene naga mligan imimi e yo nene, ana yaru na mara nene Sulias naga pano kale mrapa tařena. Ana naga mali waa tai nae Alikantrea nařa naga suřma pa ke e purvanua nařa mesitom ke mesape mevanea, Italia, ana naga miila imimi mepa mesike e waa nene narui.

⁷ Ana mepa sina metava e sive, ana lagi piowa ga, kila mekiriri malumu ga pano-o legiena la lařasia, ana

mořar yo pařisi, mepilolou řma řmale sanene pano tol kunus nae Nitas, ana lagi monwo ruru imimi nenaga narui. Ana mepilon imimi, mekirilologia kunus tařena nae Salmone e purvanua nařa Krit, ana mepa varuania e lepas na sive malumu. ⁸ Imimi mokom ga lavisin purvanua nene, mesuřma mekeveve řma mepano, ana lagi řme kare imimi ke na wa, ana mepa řma pano-o metol lowe tai nařa apio asape “Lowe Tanea,” lavisin kumali nařa Lasea.

⁹ Ana mesu towe la e yo nene yam plas ga, ana la apisu sane piowa ga narui, komin nařa lagi kila ke sanene pan imimi, ana mesike mrapa yam piavi laa rui, ana mrapa piavi ke ga wa, a nanagane, pogos na lagi amio pupia miava narui. Sila ga la apisape pog piowa nene siar e kupario na řařagena na řaviewoena, ana řařagena nene řaro pa rui. Ana Pol mloge piowan suri nene, naga pisa ruru pan la, pisape

¹⁰ “Yerkawa lala, in na nemninuluřar nařa visae tevano, ana viowa vařisi, yoko suri la punu ga akilia akokovio. Nepisu sa nařa yoko waa nene naga kilia talilu ga warar kana tegaki lala, a ita řmena ga, kieta malena lala akilia akokovio e sive.”

¹¹ Ana yaru na mara nene naga pe miyagogon re Pol poli, ana naga miyagogon ga yaru nařa kus ke waa, amio yaru nařa naga kiena waa nene. Ana lalua apisape “Peraga, woga ga ne, yoko teva ga, ¹² komin nařa tařatete tekilia tesike e yo nini vano-o tetol ke sina ga pog wo.” Ana apisayuia, la moki nařa apisu asape popon meligan si yo nene, moureli ga mevano metol lowe tařena tai kiena kia Pinikis, e purvanua řma nena nene, nařa la apisu asape e nene narui popon mesike ea, tol pogos nařa yoko pupia lagi na miava nene řisi.

Pupia lagi miyusesa kare la apano

¹³ Ana pogos nařa apisu lagi pilonia, ana lagi marua naga molue towe narui, apisu apisape po narui, ana asitom asape lagi ke nene narui naga yu imimi meva e lowe nařa mesitom ke mesape meva ea. Ana ařere kilavaru pam metava, ana meřure mepano, mekeveve ga yo ura. ¹⁴ Ana pe yam piavi re poli, memilan ga pupia lagi ura tai molue pimi miyu imimi. ¹⁵ Lagi nene miyui keviu sanene, ana tařatete si mekilia moure nařa mokus lagi nene, ana apilon ga waa narui, ana atařman ga lagi nene supon imimi ga mepa yotena, ana lagi nene miyusesa imimi sanene mepano. ¹⁶ Ana mekiriri mepano, metapolou towe la sane e narin purvanua tai, kiena kia Kaota, ana e yo nene memiyuřmaen kana narin wa nene pano-o, ana ařurelua pam metava. ¹⁷ Ana la amaraun apisape sa řisi waa nene wurorowaia, ana ařere pupia kilika lala akom va tanon waa, ana apiar ruruia vena tarar ruruia.

Ana apisu nařa lagi mořma miyusesa kare imimi mepa ke na wa, ana amaraun asape asuřma apa ke lavisin piařne lala nae Saetis narui, lavisin yo Lipia, ana ařere si řmale. Ana lagi miyusesa kare imimi sanene mepano metaulu yo nene, ana yemalo, ana mekirir malo ga mepano.

¹⁸ Ana kolulagi, ana lagi m̄arera ke na wa, a sive moṁa kokovenkare imimi, ana la asiar naṁa akoven plan tegaki pito e sive. ¹⁹ Ana legiena taṁena sina, yo piowa ke ga wa, ana apano amluṁar plan kilika lala a m̄ale lala a suri la ne sanene, akoan m̄ena apito e sive. ²⁰ Sa m̄a ke sina ga nene tol legiena moki, naṁa sina-pane naga malo ga m̄eke na, pe mepisu re verue la poli, a pe mepisu re maran mrae poli. Mepisu sane mesike loyur̄ma e lagi tai nene naṁa pe yaru tai sitom re si sape yoko memal poli.

²¹ Ana yaru na waa lala pe akinana re poli legiena moki rui, amloge piowa keviu paṁisi, ana Pol pimi pisu la, pisa pan la, pisape "Suwala, visae ayagogon ruru inu ga nanua rui, e pogos naṁa ita tesike garu Krit wa, ana yoko pupia loge viowaena a pupia nakilaluen suri la nene taṁatete imi tol ita. ²² Ana nanagane, yoko nevisa si suri tai van amiu, vena akilia aloge si wonia. Nepisawal pan amiu, nesape yoko kieta waa nene naga talilu na wa, ana taṁatete ita yaru tai kovio. ²³ Nekilia suri nene komin na kolemalu, kiau Ntewa naṁa nemlen ke pania, nepisu naṁa naga mligan kiena navisi tai pitomi m̄alivin inu. Navisi nene pimi suṁalu sike lavisin inu, ²⁴ ana naga pisape 'Pol, ve omarau re. Ana monar ovano-o oworu garu Rom, monar osuṁalu ose marana ne Sisa na wa, ana nekilia nevisawal van ko sanini, malena kiena ne la naṁa asike e waa nene amio ko, Ntewa naga sitom sape taṁan ga van ko sape yoko amal ga, taṁatete tai kovio.' ²⁵ Na nene narui, ve aloge re si viowa, in na neṁasine manene Ntewa paṁisi nesape yoko ve sa ga naṁa kiena navisi nene pisawal pan inu. ²⁶ Ana suri taaga ga, yoko monar tokus kieta waa vano teyalar ga yo ura e narin purvanua tai."

La apim lavisin purvanua tai

²⁷ Ana lagi nene naga suṁa miyusesa kare imimi mepa ke ga wa, tol wik lua narui naṁa mesuṁa mekirir ke e pupia sive nae Metiterenian nene. Ana kolemalu pogos tai, yaru na waa la nene apisu kilale sane mesuṁa mepimi ke lavisin purvanua tai ko yo tai. ²⁸ Ana amligan kilika pito tano, la apulo merorol na sive nene pano-o tol meta lualima yam vari, siraunia, asu laa yam plas ga, ana akila sina, apulo asape meta lualima yam telu. ²⁹ Ana amaraun asape sa ṁisi mekirir m̄a sanene mevane lawe pupia kilavaru laṁasia pona ya, ana akoan kilavaru vari naṁa sike varau e ṁeren waa, ana asuṁa amlen ke asape vena kilavaru lala nene monar atarar imimi, a vena yelagi imi vilaga.

³⁰ Ana yaru na waa lala apisayuia, apisape yoko avisa kotalia imimi ke sina ga laṁasia, ana yoko la akilayon naṁa akus kana narin waa nene ana aure akom ea ava ura. Ana apisa kotalia imimi, apisape "Oe, yoko mokusli kilavaru nene va gare sumo wa, vena metaṁali naṁa uarar kieta purgon waa." Ana asuṁa amligan narin waa pito tano e sive.

³¹ Ana Pol pisu kilalea, ana pis pan yaru na mara lala, pisape "Visae asitom asape amali, monar avisaluṁar la nene asuṁa ga amio ita e waa nini." ³² Ana yaru na mara la nene amloge, asuṁalu veraga apano ateroro

kilika na narin waa nene, ana lagi miyulua ga tan waa, korur mian pano.

³³ Ana lavisu yemlagi merarava, ana Pol sitom pisape monar akan suri tai, ana naga pisa pan la, pisape "Ei, pimi tol ṁane, ana wik lua narui naṁa tesike e pogos piowa nene, pe tekinana ruru re poli. ³⁴ Ana popon ṁane na tekinana ruru sina, vena yepeta lala akilia aimi m̄arera sina, ana sanene yoko tekilia temali. Sa naṁa nepisa rui, ana yoko taṁatete narin vilṁarita tai kovio, ana yoko ita punu towoga ga."

³⁵ Ana siraun naṁa pisayu suri nene ṁisi, pano mla ki-laparavi tai, ana mlen e marala, pisa potena pan Ntewa vanonia, ana kawewowaia, suṁa kania. ³⁶ Ana pogos naṁa lala taṁena apisu naṁa Pol suṁa kinana ke sanene, la m̄ena ga amlalaga asape pe lelaga kemua, yoko lala awoga ga ne, ana la m̄ena ga akekaran asape akinana sina, ana akinana. ³⁷ Ana imimi punu ga naṁa mesike e waa nene, metol ponotia lua lualima yam olua pa orai. ³⁸ Ana pogos naṁa la punu ga akinana ṁisi, apisu asape popon akila waa melala va laa sane, ana aṁar plan mras nen wit la nene naṁa sane kamimi kinanena, akoakoan plan pito e sive.

Waa pa tawa m̄eke ga yotena, ana akulkul ga apa ura

³⁹ Ana pogos naṁa yemlagi narui, ana mepisu m̄a yo ura lavis ga rui, ana pe mekilua re yo nene poli. Ana apisu pululus tai naṁa pe lowe m̄eke ea, ana ura e yo nene none tanea m̄eke ea, ana apisayuia, apisape yoko la akilayonli naṁa vena akila kiamimi waa kiriri va ura ea. ⁴⁰ Ana ate plan kilika na kilavaru lala, amligan la asike e sive, a amluṁar plan kilika la naṁa apiar ke ṁeligas nen waa, ana aṁere narin m̄ale naṁa teke e purgon waa, vena lagi yu imimi meva meialar none.

⁴¹ Mesuṁa mekirir m̄a mepano-o, memilan ga, naṁa waa mialarlar pupia none tai naṁa koruru ṁerepoloia sike lele taaga tanon sive. Purgon waa mialarlar none nene, ana tawa ruru nenaga m̄arera m̄eke ea, pe kulu re si po laa rui. Ana pupia sive lala asusuṁalu aṁanwowola apimi asusu ṁeren waa nene, asuwowaia.

⁴² Ana yaru na mara lala asuṁa apisayu rui, asape visae suri tai sanene, ana awe moṁar ga yaru na yur̄ma nakoena la naṁa asuṁa akirawo la ke na, visae peraga, pona laṁasia akilayonli naṁa awula ato tano e sive, vena akulu ava ura, aure. ⁴³ Ana kiela yerkawa pisaluṁar la, pisape ve akila re, komin naṁa naga sitom ke sape Pol naga monar mali ga. Ana naga pisa ga pan imimi punu ga, pisape "Poga ga, ita naṁa tekilia tokulu, tesumo, towula ga e sive, ana teyenli ura. ⁴⁴ Ana ita naṁa temiye ṁele ga, ana tokus kulutaki, pona ya naṁa tekilia telual e waa, vena tokusia tokulu, ana ita sirau tevano." Ana e ga e mrapa nene, imimi punu ga mepano-o mepa ura e yo nene, naṁa imimi punu ga memali po ga, pe imimi yaru tai kovio re poli.

Pol lala la asike e purvanua naṁa Molta

28 Ana pogos naṁa imimi punu ga mepimi mesu ruru ke pa ura rui, yeririna lala nae e yo nene

apimi apisu imimi, ana apisa ga pan imimi na wa apisaape yo nini naga pe purvanua tai, kiena kia Molta.

²Ana akila po manene laa pan imimi, la sinela po pan imimi paḗisi. E pogos nene, yua powo ṛna ga, ana la apisu naḗa imimi memloge miava tol imimi paḗisi, ana la apirani kapi, apisuar ruru imimi sanene. ³Ana Pol pa ḗar lukilar na yato tai, pisape kuan va e kapi, ana pogos naḗa kuan pa e kapi, narin loṁara tai talinar naga teke likan yato la nene, pogos naḗa mloge kapi mlege, ana molue e lukilar na yato nene, talinar naga e limana ne Pol, karia. ⁴Ana pogos naḗa yaru nae e yo nene lala apisu loṁara nene na kilaṁaren yaru telan teke e limana ne Pol sanene, la apisamumun ga pan la, apisape “!Ovisu yaru na yurua naloge viowaena nene, pona naga pe yaru tai naḗa ṛne moṁar ga yaru la moki yo! Sive pisape kilaṁar naga, ana naga pure ga, ana nanagane na, loṁara nene tol ruru nena naga na teke ne.”

⁵Ana Pol silinlua si loṁara nene petan limana mloru pa e kapi, ana mloge re nena suri tai poli, limana pe mlae re nena ga. ⁶Ana asurua apisuar ṛna naga, asitom asape ḗisi na yepena la monar sirop ve keviu va ḗisi yo, a visae peraga, pona loru vito tano na mare, ana asurua ṛna sanene pano-o peraga, apisu suri nene pe kilaṁar re nena ga naga. Ana pogos naḗa apisu naga pogaga, asitom pe taḗena narui, asitom asape pona Pol naga pe ntewa tai yo.

⁷Ana e yo naḗa mepa ura ea, naga lavisin lokove lala kiena ne suḗe na purvanua nene, kiena kia Puplias. Ana ḗere imimi mepa ura ṛna ṛna, a pisuar ruru imimi e legiena telu naḗa mesike memio. ⁸Ana pogos naḗa mesike memio la nene, yermarua naḗa arimana ne suḗe nene naga momalio ṛneke ṛna tog, naga mai, naḗa yepena la pisun, a ṛneḗena piowa ḗarwowa. Ana Pol pa pisu yermarua nene, ana mligan limana tea, mlotuwoia, kila naga pimi po sina. ⁹Ana pogos naḗa yeririna taḗena lala amloge naḗa Pol kila sanene e yermarua nene, la ṛna ga naḗa amai apimi, ana la ṛna ga kiela maiena la ḗisi. ¹⁰Ana akekara keviu paḗisi e suri la nene, ana asurua aḗar korenan suri la moki pan imimi. A mesurua e purvanua nene pano-o tol kupario telu, a pogos naḗa mepiaḗa sina, la aḗar kinanena mokliu a suri la naḗa aḗar korenan ga pitomi, amligan e kiamimi waa taḗena vena iila imimiena e kiamimi mrapa.

Pol la apa atol yo Rom

¹¹Ana waa taḗena naḗa yoko mokom ea, naga wa tai nae Aliksantrea naḗa naga ṛna ga ṛneke e purvanua nene yam piavi rui, monṛmate ke ga visae pogos na lagi war ro narui. Waa nene, la asikia kiena kia “Kasto a Polakis,” naḗa kia lua nene na kia kiena ne kiela ntewa lua naḗa lalua ape kaora, naḗa la ate kana nono nena sike e purgon waa nene. ¹²Ana memligan yo nini mepano metol ke sina ga yo tai, kiena kia Saerakius, ana mesike e nene legiena telu. ¹³Ana momolue ke sina ga, mokom varaunia mekirir mekeveve ṛna yo sanene pano pano-o metol Resiam. Mesurua e yo

nene tol legiena wetelu tai, ḗisi ana lagi marua tanea tai miyui na po paḗisi, ana mekiriri manene laa sane tol legiena lua, mepa metol lowe nae Puteoli. ¹⁴Ana mepa ura memligan waa ṛneke e nene narui, ana moṁal wolai laḗasia, ana aḗure imimi mepa mesike pula tol wik taaga. Ana siraunia, mepisu sane pupia kiamimi yalena e pogos nene lavisin ḗisi narui, mepimi ke lavisin pupia pulkumali na yomarava nini narui, naḗa Rom.

¹⁵Ana wolai la naḗa asike Rom, visena pa tol la apisaape imimi na memial mepito ke pula narui, ana la amiyalilu mrapan imimi. La apam manene laa perina paḗisi, naḗa laḗasia apam asurua imimi e pulkumali nene naḗa pupia lalena wilwiliena kiena ne Apias ṛneke ea, a laḗas apami manene laa sane, apam yalensilau atol pulkumali nene naḗa yurua telu ṛna ne wolawa lala sike ea. A pogos naḗa Pol pisu asurua ke naga sanene, naga kekara paḗisi, a pisa potena pa Ntewa naḗa suri nene kila naga mloge po paḗisi, a kila naga mloge sane naga ṛnarera sina. ¹⁶Ana pogos naḗa mepimi metol yo Rom, la pe amligan re Pol pa e yurua naloge viowaena poli, ana la apisape naga kilia lual yurua tai naga va sike ea, ana la amligan yaru na kirakiravanena tai naga sike amio.

Kas lua naḗa Pol sike garu Rom

¹⁷Ana Pol sike garu Rom legiena telu, ḗisi na mligan visena pa pa li na sumonena kiena ne le Yu la naḗa asike e yo nene, ana pogos naḗa la apim lele taaga, Pol sun pan la. Naga pisa pan la, pisape “Wolai lala, kiau suniena sanini: inu nepim e nini komin naḗa e kas nanua ḗaro ne, nesike garu Yerusalem, ana kieta yerkawa la akuwan inu nepa e yurua na loge viowae-na, siraunia la amligan inu e limana ne yaru naliḗereena lala nae Rom naḗa la apisuar ke kieta purvanua. E inu, pe nekila re nena suri tai pa kieta yeririna lala, a pe nekila re suri tai naḗa pe mesmesu re e kieta ḗelaga poli, pona e visena kiena ne repita lala, ana la akila sanene pan inu narui. ¹⁸Ana pogos naḗa naliḗereena lala nae Rom la apisuveve ruru suri nene, la sinelan asape nekilia nomolue ga narui, komin la pe aṁal re suri tai naḗa kila na ala nakoena van inu vanon poli, sane monar nemare. ¹⁹†Ana siraunia, kieta nasumonena lala nae Yu la apisin sina, ana pa piowa ga ṛneke na. La akila sanene, ana nepisu sane pe yo re si po laa rui naḗa nekilia neva ea, ana mrapa ga naḗa nekilia neva ea, ana nepisawal nesape ḗarin Suḗe ga Sisa nae Rom nene, naga ga monar liḗere inu. In na pe sineun re nesape neligan la nae kieta purvanua ava e pupia kumali nae e nini poli, peraga, ana komin naḗa la akila ṛnarera manene laa pan inu sanene, nane kila narui nepisape la monar awere inu neimi e yo nini Rom. ²⁰Nane nesike e nini narui, ana sineun nesape monar akilia suri la nene, ana nepio amiu vena aimi tesu lele taaga sanene vena inu nekilia nesunyun van amiu. Sineun nesape monar akilia naḗa sen la nene naḗa asurua apiar inu ke sanene, pe komin re kiau na-

† 28:19 Yuruaena 25:11

piowaena lařas poli, ana komin kieta Navisaarena nařa ita le Israel make ga tepisape tesuřna tořasine ke ga naga.”

²¹ Ana nasumonena kiena ne le Yu la nene nařa asike Rom apisa pa Pol, apisape “Suri la nařa osuřna opisa ke ne, imimi memninue ga. Imimi pe mořna re řmaki tai nařa pisayu ko poli, nařa molue garu Yerusalem pimi pun imimi, a kieta wolai lařasia nařa la akom e nařna apimi, ana pe apisayu ko re pan imimi poli apisape okila ke sanene sanene. ²² Ana memloge kiořna visena la nene narui, ana sinemimin mesape meloge re laa si kiořna sitomena na wa pona kiořna nalelagaena, komin nařa pe lelaga, memloge towe řnaga e lepas na nalotena viu nene, ana memloge ga nařa yaru lala la asuřna apisayu kare ga e yo punu ga.”

²³ Ana la asitere apisape řisi na aimi avisu si Pol vanonia e yo nene nařa naga sike ea. Ana siraunia, pogos nařa la apimi, la moki na moki, ana asuřna amia-gogon ke Pol, nařa siar kolulagi pa ne tol pogos nařa mrae pito tano ana naga suřna pisi ke pan la na wa. Naga pisawal pan la sanape nařa yaru kilia va loyuřna e nasuřenena kiena ne Ntewa, a naga suřna pian la ke sanape nařa navisaluaena kiena ne Mosis amio visena kiena ne navisawalena na sumo lala, la akila merarava ruru nařa asape Yesu ga narui, naga pe kieta Navisaarena, nařa la řmena asuřmate ke naga vena imi tamalia la. ²⁴ Ana lařasia amloge visena lala kiena ne Pol sane pe lelaga, ana lařasia pe amlelaga re e poli. ²⁵ Ana naga nene kila na la asike e lepas lua narui, ana asitom řele ga apisape popon ařisi ga rui, ava uřna wa. Ana Pol pisa maron suri tai pan la, pisape “Ei, in na nepisu nařa Ninuna Wa naga pisa suri na pe lelaga

pařisi ne, nanua sumo, naga pisa visena tai pa repita lala, nařa Navisawalena Aisea naga pisawal pan la. Naga pisa, pisape

²⁶ ‘Ovanon kieta yeririna la nene, ovisawal van la sani-ni, ovisave “Řisi na aloge vano vano-o, ana tařatete aloge kilale pogos tai,

řisi na avisu vano vano-o, ana tařatete avisu kilale pogos tai,

²⁷ komin nařa amiu na sa ga yaru la nařa kiela sitomena lala marmare,

sa nařa aposino pulkiligala,

a sane la ařelawa řisi rui.

Visae la ve akila re ve sanene,

vera na kilamarala lala kilia visu kilalea,

a kiligala lala kilia loge kilalea,

a kiela sitomena kilia sitom kilalea,

ana ve sanene la akilia avilon la aimi pun inu vena nekilia netamalia la.”’

Ais 6:9,10

²⁸⁻²⁹ A nanagane, nevisa van amiu, nevisave monar akilia sane natamaliaena kiena ne Ntewa nene naga molue rui pano pa tol la nařa pe ape Yu re poli, ana la asuřna amloge ke ne a řisi na la ke narui la alogearia!”

Ana pogos nařa Pol pisa maron kiena visena nene pan la, la apiařa, nařa la asuřna apeveyun la ga narui.

³⁰ Ana Pol sike e yo nene sanene pano-o tol kas lua, a naga ga pul řmana yuřna, naga ga suřna pisuar naga. A yaru ai nařa pimi pisuia, ana kekaran ga nařa were va uřna řmana, ³¹ ana sanene, naga suřna mlologon ke nasuřenena kiena ne Ntewa silaga pa yaru la punu ga nařa naga řmal la. A naga suřna pian ke Suře Yesu Kristo pan la, nařa pe yaru tai pisi re si pan vanon poli, pona pisaluřar naga pisape naga ve kila re sina.

Rom

Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Pol siri maki nini vena kila ruruen kiena mrapa, naþa sinenan sape va visu li nalelagaena lala gar Rom. E kiena sitomiena, naga sinenan sape yuþae re yam ve plas ga amio li nalelagaena la nae yo nene, vena siraunia aiila naga naþa sinenan sape yalen silau va garu Spen. Pol kilia ruru naþa visae yaru lelaga e Yesu Kristo, a imi ve yaru kiena Yesu naþa taveve kiena þelaga e kiena maliena, yaru nene yoko ve yaru mesmesu e marana Ntewa. Ana komin suri ne na nene, naga siri maki nene vena visawlaen þelaga na lelagaena naþa po van li nalelagae-na lala gar Rom. Tusi nini puara purþesnen sitomiena kiena Pol e mrapa la naþa yaru kilia lelaga e Kristo. Sumo, naga pisa pokolemalo pan li na suþare lala nae Rom, a pisawal panla sape naga suþa mlotu wola. Ana siraunia, pisawal si purþesnen sitomiena na maki nini, naþa pisape "Lologena wo nene naga suþa kilologia ke þelaga lala naþa yaru kilia imi mesmesu e marana Ntewa. Siar e purþesia va tol luwasia, þelaga nena mþalivi ke e ita kom ga e lelagaena." (1:17)

E tusi nini, Pol pisayu ruru va moki kiena purþesnen sitomiena. Naga sape yaru make ga, pe suri korena ga naþa visae ape lus nae Israel pona pe ape lus nae re Israel poli, ana ita punuga maran taaga, tesike vatanon mþareraena na milamulena viowa.

A yaru kilia imi ve yaru mesmesu e marana Ntewa, visae naga lelaga ga e Yesu Kristo. Suri si tai, Pol pisayu maliena naþa yaru sikol ruru naga amio Kristo, e malena viu naþa yaru pimi mesmesu e marana Ntewa. Yaru naþa lelaga e Kristo, naga pe marawo amio Ntewa, a Ninunane Ntewa kilia visaruru kiena maliena, naþa kilalua naga vetan milamulena viowa, a kila naþa mþareraena na milamulen viowa amio marena pe aþuar re si naga poli. A siari e marana na keviu 5 pa tol marana na keviu 8, Pol pisawal sanape naþa Ntewa mila navisaluaena pa kiena yeririna na sumo lala, a pisawal mþena þelaga naþa Ninunane Ntewa suþa miyuþae ke e malena kiena yaru naþa mlelaga e Yesu Kristo.

A naga pisayu mþenaga naþa lus nae Israel lala, a la naþa pe ape lus nae re Israel poli, la punuga akilia asikol la e namaplarena naþa Ntewa Kila vena yaru na yomarava la atavevea. Pogos naþa sape visi þisi narui, naga sape þelaga naþa lus nae Israel la asuþa apilon mþasila pa Yesu, Ntewa naga kilia sape yoko ve sanene, ana kila naþa naga sinena miyee makega yeririna na yomarava, ana pitetalia Yesu pimi, vena ita naþa telelaga ea, tekilia teimi mesmesu e marana Ntewa. A Pol mlelaga sape lus nae Israel lala, yoko la na taþatete avilon masilia va Yesu silaga, monar avilopu la yam tai.

Pito e luwasnen maki nini, Pol pisayu þelaga naþa li nalelagaena la monar atavevea e kiela maliena lala, a metavan mþena nanene pisayu þelaga naþa ita monar sineta si yaru taþena lala. Pisayu þelaga naþa yaru tavevea e yuþaena kiena Ntewa, a þelaga naþa li nalelagaena la monar akila van þarin suþe lala na purvanua, pona va yerkawa taþena lala. A naga pisayu þelaga naþa li nalelagaena la monar asitom ruruia vena re akila kare re sitomena kiena yaru taþena. E luwasnen kiena maki, naga amio kiena erau lala apisa kiela visena na potena pan kiela erau taþena lala garu Rom, a kiena visena maro, pisawal visena tai na yeluaren Ntewa.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa amio purþesnen sitomiena na maki 1:1-17

Yaru makega monar awar malena viu naþa Ntewa kian pimi 1:18—3:20

Mrapa kiena Ntewa na tamaliaen yaru 3:21—4:25

Maliena viu kiena yaru naþa sikol naga amio Kristo 5:1—8:39

Namaplarena kiena Ntewa pa kiena lus nae Israel lala 9:1—11:36

þelaga wo naþa li nalelagaena la monar ataveveia 12:1—15:13

Visena maro 15:14—16:27

Visen þesia

1 Erau nae Rom lala:

Inu Pol nevisa pokolulagi pona pokolemalo van amiu e kia kiena Yesu Kristo, naþa in na nepe kiena yar na yurþaena, in na nepe nalologena ke naþa Ntewa pio inun narui, mligan lua inu vena neyurþaen navi-sawalen kiena lologena wo viu nene.

²Lologena wo nene, naga sike loyurþa e visena lala na Nasiriena Wa kiena ne Ntewa rui, nane e visawale-na lala naþa kiena navisawalena lala apisawal na konua konua rui pimi. ³Pupia sur naþa lologena viu nene pisawalia, nane Yesu Kristo kieta Suþe, naþa pe narina ne Ntewa naþa mligan naga pimi malivin ita e yomarava nini. Naga ke narui naþa e lepas na mratava puna, tekilia tevisave naga molue nenaga e lus kiena ne yermarua Þarin Suþe Tepet. ⁴Ana e lepas na nin-una, naga pe wa paþisi, naga molue ruru nenaga kome lus kiena ne Ntewa. Aear naga mare, ana e kiena pupia mareraena, Ntewa kila naga mal ruru sina ga. Ana tekilia tevisu kilale ruru tesape lelaga, kieta Suþe nene naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.

⁵Naga ke narui naga pisirlua inu nepe nalologena, a mligan lua inu vena nevano e þegas nen yeririna taþe-na la naþa pe ape Yu re poli, vena la mena ga akilia alelaga e Ntewa, vena akilia alogear kiena visena. Yurþaena na sanene naga pe nalaena wo tai naþa Suþe mla pan inu, ana nekekarana nakilaena vena kiena kia va metava.

⁶A nagane, nesurþa nekila ke yurþaena nene e amiu, komin naþa amiu mena kiamiu kia sike loyurþa e, amiu mena amio li taþena la nene naþa Ntewa pio la, vena aim ave yeririna kiena Yesu Kristo. ⁷Amiu yeririna mena la naþa naga sinen si amiu paþisi, naþa naga pisirlua amiu ape kiena li nalelagaena wa lala e pupia pulkumali naþa Rom, nane nekekarana manene narui nesiri maki nini piasu pan amiu.

Nesiri sanene, nemlen nesape lemamiena a nasine-siena kiena ne Arimata Ntewa amio kieta Suþe Yesu Kristo, pimi keviu e kiamiu malena la peve taaga.

Pol sitom manene paþisi vena va malivin la gar Rom

⁸Sumon naþa nevisawal sur laþas van amiu, nemlen e kia kiena ne Yesu Kristo, nepisa potena keviu pan ki-eta Ntewa vanon amiu. Nesape nekila ve sanene, komin nanagane, visena e lepas na kiamiu þelaga wo na sualun mareraena e lelagaena e Kristo, naga sua pa mlewo make yo moki narui. ⁹Sur nene kila nekekara paþisi, komin naþa nemiyurþaena kiena ne Ntewa nakonua rui nemio kiau malena wetelu, ne-miyurþaen visawalen lologena wo naþa pisayu narina. A naga kilia ma naþa nesurþa nesitoal amiu silaga e kiau leniena, ¹⁰a nesurþa nepiun ke mena tania ne-sape visae memes ga e kiena nasinenanena, yoko na-ga kila kiau mrapa vena nekilia neim noalivin amiu.

¹¹Sineun manene naþa neim nevisu amiu vaþisi, a visae nekilia neim nelipere re nalaena kiena Ninuna

Wa vena kila amiu aarera laa sane, vera na wo vaþisi. ¹²Nemlelaga nesape kiau viawaena kilia iilar amiu, a sineun neimi vena kiamiu viawaena kilia iila inu mena ga, a visae sanene ita tesurþa temiila ruru ita ke sina ga.

¹³†Erau lala, sineun nesape akilia naþa sane yam mok liu, noþion viasen pun amiu paþisi, ana silaga mrapa pe po re poli komin sur laþas suwo ga yo, kila narui pe nepias re poli wa. Ana sineun iasen pa-þisi, vena kiau yurþaena kilia war mrasa e amiu naþa amlelaga rui, sa naþa þar mras rui e la naþa pe ape Yu re poli e yo taþena lala. ¹⁴Yurþaena naþa sike e luau naga sanini, sane monar nelologo nenaga van ita, ita le Yu lala, a van mena yeririna taþena lala, a monar nelologo van la naþa akilia suria a la mena naþa pe ak-ilia re sur poli, ¹⁵nane kila narui sineun neim nevisawal lologena wo van amiu e kiamiu pupia pulkumali naþa Rom.

¹⁶††Lologena wo nene, nane mrapa taaga ga naþa naareraena kiena ne Ntewa miyurþaena ea vena la tamaliaena van yaru, kila sane silaga pe nemawan re visawalen poli. Lologena wo nene pimi maliv þesan pun ita le Yu lala, siraunia mlewo palilue pun la naþa pe ape Yu re poli, ana yar ai naþa lelaga, yoko lual malena ea. ¹⁷Lologena wo nene naga pe kieta mrapa na kilaen naþa teim temesmesu sina e marana Ntewa, vena ve tetol re si nakoena vanon kieta mlamulena viowa lala, ana popon tekilia sane monar tesiar amio naviawaena, a yoko toþisin amio naviawaena, komin naþa sane visena marua tai kiena ne navisawalena Aþakuk pisa, pisape

“Yaru naþa visae wasine ga Ntewa, yoko Ntewa kila naga imi memes ruru nenaga, nane mrapa nenaga nene vena tolen malena.”

¹⁸Mrapa na tolen malena toa ga, ana þararera a napiowaena pule manene laa likan yeririna la naþa pe ape Yu re poli e yomarava nini, kila sane asuwo manene visena lelaga lala kiena ne Ntewa, ana sanene tepisu naþa Ntewa sike ma e peni, kiena sinemimi-ena monar imi malivi kilapel la nenaga. ¹⁹Naga surþa þi plan ke kiena þelaga wo lala pimi malivi e yometava e maran yeririna la rui, ana popon avisu kilalea, ana pe sinelan re kiliaena poli. ²⁰Lelaga sane Ntewa naga pe pe yar re poli, ana yar taþatete visuia, ana siar e nasi-iena yomarava nini pimi tol nagane, yar la asurþa apisu ke kiena þelaga wo lala, ana akilia apisu kilale asape naga pe Ntewa kemua lelaga. Visae avisu ga kiena nasiiena lala vera na taþatete si aviun avisave aa naga ai.

²¹‡Visae peraga, akilia asape Ntewa surþa ga, ana pe akilali re naþa sinelan akila kiela sitomena su vatanon poli, pe akilali re naþa sinelan visaen potena van poli vanon kiena nawoena la pan la. La pe asitom re sur ta poli, pano pano-o kiela sitomena lala pulen make ga yemalolo. ²²Asitom ke asape ape manmarua, ana apa ape wowe make la, ²³a pe amlotun re si Ntewa naþa taþatete si mare pogos tai poli. Yepel mavin ga naga,

† 1:13 Yurþaena 19:21 †† 1:16 Mak 8:38 ‡ 1:21 Epis 4:17,18

ana amiyur̄maen ga nono la naḗa aḗar maran yaru pona maran manu pona maran sur mal la ne sane nopi lala pona ya, ana asitom ke asape alotun ga sur la ne sanene narui.

²⁴ Pogos naḗa akila sanene, Ntewa sinen maren kiela ḗarḗarera la nene, ana mligan la vena asur̄ma akilakila ga napiowaena ya naḗa la sinelania. E pogos nena nene narui tevisu naḗa yar la asur̄ma akila ḗelaga na mawaena lala e tasnela, ²⁵ a monar ve sanene, komin akovenlua visena lelaga kiena ne Ntewa, amligan visokanena kus lelana, a pe amlotu re si Ntewa naḗa popon ayeluar kiena kia wa silaga, ana apatanon ga sur la naḗa naga sii la.

²⁶ Apilopu kare suri make sanene, ana Ntewa pe pialuḗar la re si poli, ana tarḗan la apa akila ḗarila amio kiela nasinenanena viowa lala. Sa naḗa sira lala pe apa re si amio yerḗene poli, ana apa amio ke sina ga sira, ²⁷ a yerḗene ḗena lala pe asitom re si asape popon atalopa amio sira poli, sa naḗa Ntewa pisa pisape popon akila, ana la asur̄ma sinelan ga yaru, asur̄ma apa amio la ke sina ga e ḗelaga naḗa temawan visayuena. Yur̄maena la ne sanene pe mesmes re nena poli, a la naḗa asur̄ma akilakila ke sanene, yoko e kiela malena lala, alual ga nakoena la naḗa torokin yar naḗa kila sanene monar kusia.

²⁸ Yar sur la ne sanene, pe asitom re Ntewa poli e kiela malena lala, pe sinelan re ḗena kiliaena poli, ana Ntewa pe pialuḗar la re poli, ana mligan la vena kiela sitomen viowa lala were la ava nena e ḗelaga viowa lala. ²⁹ Akila ḗa sanene pano-o opisus kiela malena pimi pulen ḗelaga na kilaroen navisaluaena, amio napiowaena lala, navinayaena, amio sitomen viowa lala na kila kareen yar taḗena. Amloi, aḗmemoḗar yar lala, apeveyun la, apisokani, sinela kar yar taḗena lala, asur̄ma apisasayu la, ³⁰ apisataḗela, a e lepas kiena ne Ntewa, la pe sinelan re nena ga. A amio ḗelaga viowa la nene, ape ḗarḗarera paḗisi, aḗarwar la, apis vilave, amaplar na kilaen sur viu viowa lala naḗa nanua sumo na peraga, a pogos naḗa kiela yermarua la apis pan la, pe sinelan re nena loge laen poli. ³¹ Yar la nene tekilia tevisave la pe ape manmarua re poli, pe apuarar ruru re kiela navisaarena poli, pe ape lemam re poli, pe kiela nasineyena re nena poli.

³² Akilia ruru visena kiena ne Ntewa, akilia ḗa naḗa Ntewa pisaar marena pa yeririna la ne sanene rui, ana pe asitom re nena ga. Asur̄ma akila luen ga sanene, a metavana, akekarman manene paḗisi naḗa visae avisu kiela erau taḗena la asur̄ma akila ke viowa sanene amio la.

Ntewa naga taaga liḗere yaru lala

2 †Sanene, visae ko na yere Yu tai naḗa osur̄ma opisus ke napiowaena kiena yaru taḗena la nene, yoko ositom ve sanape? Pona ositom osape ko na opo, la apiowa ga, ana peraga, napiowaena naḗa teke e ko maran taaga, ana taḗatete si ovisa sur tai. Ko ope yar na liḗereen yar taḗena lala, ana osur̄ma omliḗere ko ke

ga ne, komin osur̄ma okila ke sur torokin ke naḗa omliḗere la vanonia. ² Ana sane tekilia ḗaga, yoko Ntewa la nakoena va la make naḗa akila piowa sanene maran ve taaga.

³ Pona ko tai naḗa ositom ke osape ko na opo yo, komin naḗa opisus ke pa yar na kilaroen navisaluaena, ana ko ḗena ga osur̄ma okilarovia, ana pe pon re ositom ovisave yoko nakoena naḗa Ntewa lavia taḗatete tol ko. ⁴ Pona ositom ke osape Ntewa pe lemam paḗisi yo, naga sinen miye yaru, pona kiena sitomena piavi, nane ositom ke osape taḗatete kila sur tai van ko yo? Ee, Ntewa po paḗisi sane osur̄ma opisa ke ne, ana kiena lemamienna pe tarḗan ko re naḗa osur̄ma okilaro navisaluaena poli, ana vena were koena ovilon ko vetan mlamulena viowa naḗa osike ea.

⁵ Ana ko na pe otaḗan re nena naḗa ovilon ko poli, okila luen ga ḗar ḗarera pa ḗaga, ana sanene osur̄ma okila naḗa omiuonpolo ke kiorḗa nakoena lala vano tol pogos naḗa yoko sinemimienna kiena ne Ntewa liḗere nena yar lala. ⁶ E pogos nene narui yoko naga vion plan van yar lala toroki taveve sa naḗa la asur̄ma akila ke ne.

⁷ Sane yeririna la ḗasa, apa rurula ga, asur̄ma akilakila ke ga ḗelaga wo la silaga vena kiela kia la wo e marana Ntewa, akilia kila naḗa atol naurarena nae peni. Ya naḗa Ntewa la van la, naga malena naḗa ve uro re.

⁸ Ana la ḗasa, ape yar na veveyuena, pe amlelaga re e visena lelaga po, asike ga vatanon ḗareraena viowa. Ya naḗa yoko Ntewa la van la, naga naliḗereena naḗa molue e pupia kiena nasinemimienna ga. ⁹ Yoko pogos ḗarera amio naloge viowaena imi tol make yeririna la naḗa akila ke piowa, siar e la naḗa Ntewa pisir plan la ḗesania, nane le Yu lala, va tol yar taḗena la naḗa pe ape le Yu re poli.

¹⁰ A la naḗa kiela malena po, yoko atol navisa rurueña kiena ne Ntewa, yoko kiela kia su ruru amio naga, kiena suḗare sike amio la. A naga ḗena nene siar e le Yu lala, va tol yar la naḗa pe ape Yu re poli, ¹¹ komin Ntewa naga pe pisuveve re sane yar tai pe taḗena poli, ana naga kila po maran taaga pan la.

¹² Le Yu la asike vatanon navisaluaena rui naḗa Ntewa mla pan la, ana visae akilaro navisaluaena nene, yoko Ntewa la nakoena van la. A yar la naḗa pe ape Yu re poli, pe atol re navisaluaena nene poli, pona pe akilia re ya naḗa navisaluaena nene pisa poli yo, ana visae akila viowa, yoko la akovio. Sanene, mlamulena viowa sike e ita punu ga maran taaga, ana yoko Ntewa monar liḗere make ita ga.

¹³ Yar la naḗa amesmesu e marana Ntewa, pe la re naḗa akilia ga ya naḗa navisaluaena pisa poli, ana la naḗa Ntewa kekarman sape were la, naga la naḗa kiela malena taveve ruru ke ya naḗa navisaluaena pisa narui. ¹⁴ Yar laḗasa pe ape le Yu re la poli, amninue navisaluaena kiena ne Ntewa, ana pe sur koren ga, kiela malena po pano-o, kiela ḗelaga sa ga naḗa navisaluaena kiena ne Ntewa sike amio la rui.

¹⁵ La sa ga naþa ya naþa navisaluaena suþna pisa ke ne, sike e losinela rui. Sanene, pogos naþa amloge visena kar lala apisa pan la asape ova e nene pona ova e nene, ana kiela sitomena wo suþna pisawal ruru ke pan la e ya naþa po a ya naþa piowa.

¹⁶ Sa naþa lologena wo naþa nesuþna nemlologonia pisa, pupia legiena naþani suþna pimi ke ne, a e pogos nene, yoko Ntewa la va Yesu Kristo vena visuveve ruru sitomena kiena yar lala, vano-o tol sur naþa amlawan ruru teke e losinela, a liþere sur la naþa akila, vano tol nena naþa asitom asape pe yar kilia re poli.

Le Yu lala amio navisaluaena kiena ne Ntewa

¹⁷ Nepisu sane popon nevis si va laa sane wa e lepas na sur la naþa ita le Yu lala tesuþna tepisa. Tesuþna tepisayu ke sanape naþa ita ke narui ita na tetaveve ke navisaluaena kiena ne Ntewa, tesitom ke tesape ita ke narui naþa Ntewa sinenan ita pa laa sane wa, ana kila narui kieta sitomena la pa manene laa metava.

¹⁸ Tepisa ke tesape tesukul ruru po e navisaluaena kiena ne Ntewa, kila narui tesitom tesape ita ga tekilia ruru Ntewa amio kiena nasinenanena, ita ga tekilia ruru sur la naþa lelaga pona naþa mesmesu napo. ¹⁹ Ita tesuþna tepisa ke tesape ita le Yu ga lala topon naþa tesumon la naþa pe ape Yu re poli, komin naþa tepisape la ape kilamara þala naþa pe akilia re mrapa poli. Toþape ita ga tepe yomerarava kien la naþa asike e yemalolo, ²⁰ ita ga topon naþa takawe ruru yaru naþa kila pal mrapa, ita ga tetorokin naþa tevian ruru la naþa asa ga sisi lala, pe akilia re sur poli.

Ana sineun nesape nevis re e lepas nene, sane poga-ga naþa tepisu kilale sane navisaluaena kiena ne Ntewa pulen make kiliaena wo lala a visena wo make la rui, ana piowagan ga naþa tesuþna tesape naga pe kieta ga. ²¹ A sur si tai naþa piowa manenea metavan nene, toþareran vianen yar taþena lala, ana nepisu sane pe tepian ruru ita re si poli. Visae ologon naþa ovisave yar ve vinau re sina, ana popon naþa ko na osuþna ovinau mþaga? ²² Ko naþa opian ke yaru osape monar ve akila re kolau, komin ya ne ko mþena okila? A ko naþa opisa ke osape nono la naþa la amiyuþnaenia, apiowa ga, opisa tanea, ana ko mþena ga, pona osuþna opinaun ke sur la ne pe kol naþa amligan sike e kiela lele wa lala, a?

²³ E lele nene monar tevisave piowa paþisi wa, komin ita la naþa toþarwar ita vanon naþa toþar Navisaluaena kiena ne Ntewa, ana tesuþna tekila kare ke sina kia wa kiena kieta Ntewa ne, komin naþa tesuþna tekilaro-ro ke kiena navisaluaena la nene. ²⁴ Visena Wa pisayu ke kieta þelaga nene rui, pisa sanini sape

“Amiu yeririna lala kiena ne Ntewa, kiamiu navisokanena kila sane yar taþena lala asuþna apisa kare ke kiena kia.”

Yaru naþa pe yere Yu kemua lelaga

²⁵ Ko osape ope þaviu rui, ana ope Yu kemua lelaga, nanene na po paþisi. Ana sur nene miila ko visae olo-

gear ga navisaluaena kiena ne Ntewa. Ana visae oki-larovia, ko ope Yu korena ga, ko opiowa pa Ntewa sa ga la naþa pe ape þaviu re poli. ²⁶ Ana pona yaru tai pe sa re le Yu la naþa ape þaviu poli yo, naga pe pe þaviu re poli, ana visae yar nene logear ruru Navisaluaena lala, e navisuena kiena ne Ntewa naga imi torokin ga yere Yu narui. ²⁷ Yere Yu naga pe þaviu rui a mla ke navisaluaena, ana visae pe mlogear re poli, monar visuar ruruia, visae peraga, yoko Ntewa kovenlua naga, a were taþena naþa pe pe þaviu re poli ana mlogear kiena navisaluaena.

²⁸ Nanene komin e navisuena kiena ne Ntewa, naga naþa pe yere Yu kemua lelaga, pe naga re ga naþa pe Yu e kulus poli. Ana þaviu naþa Ntewa pisu sane lelaga napo, pe naþa re ga e tas nen yar vanua poli.

²⁹ Yar naþa pe yeririna kiena ne Ntewa lelaga, pe naga re ga naþa þuarar nasiriena wa e limana poli, ana naga yaru naþa Ninuna Wa miyuþnae ke e losinena, naþa kiena malena pilonia pimi po. Yar na sanene, pona yeririna la asitom ke asape naga pe pe yar re tai nene poli yo, ana Ntewa kekaran naga paþisi.

Sur wo naþa sike e le Yu lala

3 Nepis ke sanene, pona naviunena tai mþalivi yo, viun sanini, visave “Visae yere Yu maran ve taaga ga amio yar taþena lala, sa naþa osuþna opisa ke ne, komin ya ne kia naþa Yu naga po, a tesitom ke tesape ita na tepe sur tai? Naþa tekila þaviu e ita, vena teim teve le Yu kemua lelaga, ana pona pe sur koren ga yo?”

² Naviunena nene mesmes ga, ana nevisataþnea nesape, Peraga, toþar kia na Yu, naga pe pupia sur wa tai naþa po manene laa pan ita. Lus kiena yeririna ai sina naþa Ntewa mligan kiena visena wa sike e limala? Pe yar taþena kar re la poli, ana ita le Yu ga lala. ³ Pe lelaga naþa kieta yeririna la þasa pe amlogear re visena kiena ne Ntewa nene poli, ana naviunena sike na sape: Sanape, pona yoko Ntewa ve visa ruru ita re sina sa naþa naga pisaaria sape yoko kila? Ana pe sa re nene poli. Pe sur koren ga naþa laþas pe apuarar ruru re visena kiena ne Ntewa poli, ana pe Ntewa purmatan li re kiena navisaaren e ita pogos tai poli wa. ⁴ Pona ita yeririna lala ita tepisokan lue ga, ana Ntewa naga pe lelaga lue ga, sa naþa Þarin Suþe Tepet pisa e kiena Tus na Yauena lala, naþa pisa sape

“Yoko avisu naþa ko ope lelaga kemua e kioþna visena lala vena liþerelaena,

a yoko sinelan liþere koena sina ga, ana ko na omesmesu ga na osike ne.”

Yauena 51:4

⁵ Kieta napiowaena lala apiowowa ga, ana sur tai naþa po towe laa ga, napiowaena la nene akila merarava e maran yeririna lala asape navisaluaena kiena ne Ntewa la naþa apisalupar ke napiowaena la nene, apo na apo. Nepisa sanene, pona visae yoko yar laþas naþa þarila pe wowe asuþnalalu avisave “Visae kieta napiowaena la akila sur wo nene, komin ya ne Ntewa sinena kar ita sape la si nakoena van itania?” Ana per-

aga, nanene sitomena kiena yaru ga, ⁶ pe sa re nena nene poli! Visae Ntewa ve liḡere ita re le Yu lala, ana pe pon re naga liḡere li taḡena la naḡa pe ape Yu re poli, ana peraga, naga mesmesu nena ga, a naga taaga torokin liḡereena.

⁷ Naviunena si tai ve sa nene kilia vim, naḡa pisa sanini, sape "Nanua sumo nesape nemlelaga e Ntewa, ana siraunia pe nemlogear re poli, ana sa naḡa nesuḡna nepisokan ga. Ana kiau visokanena nene suḡna pisawal ke sape visena kiena ne Ntewa ga pe lelaga paḡisi, a sanene na suḡna kila kiena kia pa metava. Ana visae ve sanene, komin ya ne naga sinena sape liḡere in ke na wa, sape in na nepiowa ga?" ⁸ A ḡisi na yar la ḡasa avilon visena la ne sanene va ve taḡena laa na wa, avisave "Visae ḡelaga viowa visawal visave visena kiena ne Ntewa pe lelaga, popon tesuḡna tekilakila ḡna mlamulena viowa la ve moki silaga, vena kilaen visena kiena ne Ntewa ve lelaga laa sane." Laḡas apisape nesuḡna nemlologon ke sanene, ana naga nene na visokanena ga, a la naḡa asuḡna apisa, yoko akus naliḡereena torokin kiela visen viowa la nene.

⁹ Nesape nowasuḡe in sina e sur naḡa tepisayu ke ḡa rui, tesape yar na ḡar kia na Yu, yoko ve sanapenia? Pona yar laḡasa, naviunena sike e la yo sape yoko wo vaḡisi vania taulu yar naḡa pe ḡar re kia nene poli, pona peraga? Pogaga, kiau navisataḡeena nesape ve sa re nene poli. Sa naḡa nepisa ḡa rui, le Yu amio le Kris lala, la make ga asike vatanon ḡareraena na mlamulen viowa maran taaga. ¹⁰ A sane visena na Tus Wa pisape

"Pe yar re nena tai naḡa kiena malena po poli.

¹¹ *Peraga, pe yar re nena tai naḡa pisu kilale mrapa poli,*

pe yar re nena tai naḡa suḡna kilali ke sape lual Ntewa e kiena malena poli.

¹² *Yeririna make ga apilipal ga mrapa naḡa mesmesu, apa apiowa manene laa.*

Pe tai re nena naḡa miyuḡnae po poli.

Yauena 14:1-3

¹³ *Kiela visena piowa ga, sa ga yar mare naḡa kona rui,*

purmenela suḡna miyuḡnaen ke ga visokanena, navisa kareena la naḡa suḡna ḡnalivi ke e kulugola lala, sa naḡa loḡnara viowa karḡnar yaru.

Yauena 5:9

¹⁴ *Lelaga ḡa, gola lala pulen ga viaiena amio visen melkalka lala.*

Yauena 10:7

¹⁵ *Lala lala suḡna ḡar la akirkirir kar ga la ne vena ki-laen kuruta lau,*

¹⁶ *kiela yalorena lala apa akila kare make suria, akila yaru la amloge piowa.*

¹⁷ *Pe asitom re asape mrapa na suḡnare tai sike poli,*

Ais 59:7,8

¹⁸ *pe apisu kilale re nena asape Ntewa suḡna pisu la ke poli."*

Yauena 36:1

¹⁹ *Ee, visen la nene amolue kome Navisaluaena kiena ne Ntewa, a tekilia tevisave ya naḡa Navisaluaena*

kiena ne Ntewa pisa ke ne, kiar ita ga le Yu lala. Ita tesike vatanon Navisaluaena nene, a yar naḡa pisu kilale ya naḡa navisaluaena nene pisa, naga pe kiena visena na visaen re si po, naga kilia sape yomarava wetelu kilarovia, yar make ga akus nakoena vanonia.

²⁰ †Pe yar re tai naḡa logear Navisaluaena kiena ne Ntewa torokin vena naga kilia mesmesu e marana, ana Navisaluaena nene kila sane yar make ga akilia ru-ruia asape mlamulena viowa sike e la.

²¹ Ve sa nene, mrapa na logearen visaluaena, yar la taḡatete atayu nena aimi amesmesu e marana Ntewa, a nane kila sane Ntewa pisu popon kila ruru mrapa viu taḡena tai naḡa tekilia tetavevea.

Mrapa viu nena naga po paḡisi, komin pe kana navisaluaen re la naḡa yar monar logear la poli. Mrapa nena, nasiriena marua wa lala amio visena kiena ne navisaluaena lala, apisawal ḡna ve torokak nanua sumo rui, ana nagane Ntewa kilologia pan ita rui.

²² ††A mrapa nena naga sanini: pe mrapa nalelagae-na. Sanene, yar ai naḡa viawa e Yesu Kristo, yoko Ntewa kila naga imi wo e marana. Mrapa nena pe kiena yar re ga laḡas poli, ana pe kien yaru make ga, ²³ komin yar make ga amlamla piowa, pe ta re poli naḡa kiena malena mesmesu va torokin naḡa tol malena wo naḡa Ntewa sinenania.

²⁴ Ana pogaga, komin Yesu Kristo pul lua ita rui, kila naḡa Ntewa kila ita tepim temesmesu e marana, sane kiena nalaena tai pan ita, naḡa mlavia pimi ga kome kiena lemamiena. ²⁵ Naga pul plan ita komin naḡa Ntewa pisirlua naga sane kuḡaḡaena tai naḡa kana kuruta mlau kee plan kieta mlamulen viowa ita la naḡa temlelaga ea.

Ana sanapen yeririna la naḡa siar e kas la nakonua rui pimi, pogos naḡa Yesu pe pimi re poli wa? Pe tepisu re naḡa Ntewa mla nakoena pan la vanon amlamla piowa poli, pona sitomena tai sape pona Ntewa mla ga nakoena pan mlamulen viowa kien yar laḡas yo, ana yar laḡasa pe mla re nakoena pan kiela mlamulena viowa la poli. Ana peraga, naga pe sa re nene poli. Nakonua manenea, Ntewa kila ke ga kiena sitomena piavi, suḡna piro ke ga kiena sinekar, a kila ḡna sanene pano-o tol pogos naḡa Yesu maren ḡnena mlamulena viowa kien la na sumo. ²⁶ Sanene Ntewa pisawal meraravan pan ita nagane narui sape naga miyuḡnae po silaga, kila sane yar ai naḡa viawa ga e Yesu, yoko ekik ruru nena e marana.

²⁷ Visae sanene, yoko tekilia towarwar ita komin si ya ne? Pe sur re si ta poli, komin ya ne kila ita si tepim topo temio Ntewa? Pe ḡelaga wo re na tai nalogearen kiena navisaluaena poli naḡa tesitom ke tesape tekila yo, ana peraga, kana purḡesa, kieta lelagaena ga e Yesu. ²⁸ Kiamimi lologena pisa sanene narui, sape visae yar imi mesmesu e marana Ntewa, naga wasine ga kiena naviawaena e Yesu. Taḡatete wasine kiena yuḡnaena wo la naḡa naga mlogear ruru navisaluaena make ga kiena le Yu silaga, komin naḡa taḡatete yaru tai kila ve sanene.

²⁹ Sanene, tepisu sa naþa Ntewa pe pe Ntewa kiena ne re ga ita le Yu la poli, ana pe Ntewa kiena ne mña li taþena lala. ³⁰ †Ee, Ntewa naga taaga ga, ana pe kien yar make ga, ana visae yere Yu, naga kilia imi mesmesu e marana Ntewa visae viawa ga e naga, pona visae yar naþa pe pe Yu re poli, naga mña ga kilia imi mesmesu e marana Ntewa visae viawa ga ea.

³¹ Ana visena la nene pe pisa re sape þelaga na lela-gaena kiena Yesu kovenlua navisaluaena kiena ne Ntewa naþa sike ne poli, sape pe kiena yuþnaena na kilaen re si poli. Pe sa re nene poli, ana kana kinasa sane pogos naþa tesuþna temlelaga ke e Yesu, tesuþna tepatanon ruru ke e sur la naþa navisaluaena pisa, tekila ke naþa ape lelaga.

Epraam tepo yoþmarua na vianen mrapa na viawaena van ita

4 Tesuþna tepisayu ke sane þelaga na lelagaen e Kristo naga pe mrapa na tolen natamaliaena, ana sanapen kata apua la nanua sumo, sane pupia apua na kieta lus naþa yermarua Epraam? ² Naga kila yuþnaena la moki naþa Ntewa kekarania, ana yuþnaena la nene taþatete kila naga mesmesu e marana Ntewa. Visae naga imi mesmes komin kiena yuþnaena lala, pona naga kilia warwar si e yo, ana pe sa re nene poli. Pe yar re tai naþa kilia warwar e marana Ntewa vanon yuþnaena la naþa naga kila, ³ ††ana naviawaena ga kilia kila yaru mesmesu amio Ntewa, sa naþa suniena kiena Epraam pisayu e Tusi na Siiena, naþa sape *“Epraam naga piawa m̄arera paþisi e navisaarena kiena ne Ntewa, ana Ntewa kekarania, mla viawaena nene kiena Epraam, kila narui pimi mesmesu e marana.”*

Nas 15:6

⁴ Ositomlia, sane yar naþa miyuþnaen kilavaru, pogos naþa kupario þisi monar waria ve kiena. Ana ve tevisa re tevisave kilavaru nene naga pe nalaena tai naþa kiena yerkawa mla pania molue kome kiena sitomena, ana kilavaru nene, yar na yuþnaena nene, þiyon paþisi naþa, ana popon kemua naga waria ve kiena.

⁵ Ana lepas naþa yaru imi mesmesu e marana Ntewa, naga pe pe sur re tai naþa teyuþnae vanon poli, naþa tekilia towaria sane sur tai naþa ita ga tetauluia ve kieta. Ita, kieta yuþnaena la pioyowa ga, ana monar towasine ga Ntewa, naþa naga ga kilia war plan napiowaena e kieta malena. Visae towasine ga naga, ana yoko kila ita temesmesu e marana.

⁶ Yermarua Þarin Suþe Tepet kilia sur nene nanua rui, ana kiena yauena tai pisayu sanapen naþa yoko wo vaþisi van yar naþa pe þasine re ke sina ga kiena yuþnaena poli, ana þasine ga Ntewa sape yoko naga kekara naþa kila naga mesmesu e marana. Yauena ne na pisa sanini, sape

⁷ *“Yar naþa Ntewa piowo kiena napiowaena lala, naþa yumu plan kiena mlamulen viowa, na nene navisa ruruena tai naþa yoko wo van vaþisi.”*

⁸ *Yar naþa Ntewa pisu naga sane pe namname tai to re si e poli, naþa monar war nakoenania, naga yoko kilia loge wo na loge wo.”*

Yauena 32:1,2

⁹ Ana la naþa akilia aloge wo sa naþa yauena nene pisape, a la nene? Navisa ruruena nene, yoko taþatete imi ga va þaviu lala, sa naþa ita le Yu ga lala, ana yoko imi mña va la naþa pe ape þaviu re poli, na nene naga merarava ruru po paþisi, komin sa naþa tepisape, Epraam pimi mesmesu e marana Ntewa, pe komin re naþa naga pe þaviu poli, ana pimi mesmesu e marana Ntewa komin ga naþa mlelaga m̄arera ea.

¹⁰ Ana tekilia sur nene sanape? A Ntewa sape Epraam mesmesu e marana na pogwai? Naga pisa e pogos naþa Epraam pe þaviu pa rui, pona pisa e pogos naþa pe pe þaviu re poli wa? Visae teva si e kiena suniena, yoko tevisu naþa Ntewa pisape Epraam mesmesu e marana pogos naþa naga pe pe þaviu re poli wa.

¹¹ Sanene, viawaena kiena Epraam e Ntewa, naga ga nene kila naga mesmesu e marana. E poglis nene naga pe þaviu re poli wa, ana siraunia, Ntewa mla þaviu pania sane kile tai naþa pisawal sape viawaena ga e Ntewa nane mrapa naþa yar imi mesmesu amio naga.

Epraam naga pe yar þesa naþa sanene, ana yar moki apim sirau naþa pe ape þaviu re poli, ana amlelaga e Ntewa ana Ntewa pisu sane amesmesu e marana. La pe amolue re e lus kiena Epraam naapo poli, ana naganane apisu naga sane pe kala apua marua mña tai, ¹² maran taaga sa ke naþa naga pe apua kan la naþa ape þaviu.

Ana nanua sumo, ita le Yu lala tesitom tesape yar naþa pe þaviu sane yermarua Epraam, lelaga kemua naþa naga ke narui naga molue kome kiena lusa. Ana nagane, sitomena tai m̄alivi naþa pisape yaru naþa kilia visa visave Epraam naga pe kana apua marua kemua lelaga, nanene pe yaru naþa mlelaga e Ntewa sa ke naþa Epraam mlelaga ea, pogos naþa pe pe þaviu re poli wa.

Naviawaena kiena yaru kila navisaarena kiena ne Ntewa imi ve lelaga

¹³ †Nakonua konua rui Ntewa pisaar pa Epraam sape yoko kiena navisa ruruena lala amolue akome Epraam amio kiena lusia avava vanua va va yeririna make ga na yomarava. Ana komin ya ne Ntewa kekaran sape kila kiena navisaarena nene va Epraam? Pe vanon re ga naþa Epraam mlogear ruru kiena navisaluaena poli, komin pogos naþa Ntewa kila navisaarena nene, pe navisaluaena re poli wa, pogos kiena ne Ntewa na laen navisaluaena va Mosis sike koperina wa. Sanene, tekilia tevisave naviawaena kiena Epraam ga kila naga mesmesu e marana Ntewa, nane Ntewa kekaran naþa la navisaarena wo nene vania. ¹⁴ ††Visae navisaarena nene pe kiena yar ga la naþa asmal amlogear ke navisaluaena, yoko kila sane yar naþa mlelaga, mlelaga korena ga ne, a kila sane navisaarena kiena ne Ntewa pe suþnal re si poli. ¹⁵ Suri taþena ke sina ga nini, naþa

kila meraravan pan ita sape navisaarena wo kiena ne Ntewa lala tařatete ařalivi e řelaga nalogearen navisaluaena. Naga nene komin pogos nařa navisaluaena sike na, ana řelaga na kilaroen navisaluaena monar řalivi, ana siraunia monar kana nakoarena nena, komin nařa pe yaru tai tokon re kilaroen navisaluaena pogos tai poli.

¹⁶ †Ve sanene, navisaluaena tařatete kilia iila ita vena tekila ruru kieta napiowaena e marana Ntewa, ana Ntewa pe lemam manene laa pan ita, ana naga ga kila. Naga pisa nařa tořasine ga naga, tevisu ga naga, ana naga kila tetol kiena navisaarena wo lala. Nanene na pe le Yu re ga la nařa navisaluaena pitomi řesan pan la poli, ana yeririna tařena řmena la asikola amio la. Yer pe lala, ana visae akus řelaga na lelagaena e Ntewa maran ve taaga sa ke nařa Epraam mlelaga ea, naga sane la řmena amolue e kiena lusa. A ita make řmena ga e řegas nen nalelagaena teliv piora e yomarava, tepisu sane naga pe pupia kata apua.

¹⁷ A nanene mesmesun ga nařa Ntewa pisaar pa Epraam nanua rui, nařa pisa pania sape

"In na nepisirlua ko, ko ope purřes nen lus nen yeririna lala na purvanua moki."

Nas 17:5

Pogos nařa Ntewa pisaar sanene pa Epraam, Epraam pe sinen kurkur re poli, ana řuarar ruruia, komin nařa naga kilia sape Ntewa nena nařa naga pisa visena nene pania, naga pe Ntewa nařa kilia kila ya nařa mare imi mali, kilia kila sur nařa pe su re poli wa vim řalivi. ¹⁸ Pe lelaga, Ntewa pisa sur ta pania řmarera pařisi nařa naga lelaga ea, komin nařa pisaar pania, sape

"Kiořna lus lala yoko aim ave moki na ave moki vařisi e yomarava nini."

Nas 15:5

Ana pogos nařa Epraam mloge, mlelaga ea sape monar ve sa ga nene narui. ¹⁹ E pogos nene, naga kilia sape naga amio wona Sera, kiela mrae lalua lavis vito tano narui, nařa kiena kasa lavis tol ponotia ve taaga [100], a wona pe řarli re sisi poli wa, ana kiena naviawaena pe mlor re nenaga. ²⁰ Naga pe sitom re nena suri ta poli, ana kiena sitomena sike ga e ya nařa Ntewa pisaaria. Kiena naviawaena suřna pimi řmarera laa narui, a silaga suřna mieluar ke Ntewa a pisa lue ga potena keviu pania vanon ya nařa yoko kila. ²¹ Naga pe sitomli re pogos ta poli sape Ntewa naga pe torokin re nařa yuřae taveve ruru kiena navisaarena poli, ²² a kiena řelaga na viawaena nene narui kila Visena Wa pisayu si naga, sape Epraam řasine ga Ntewa, ana Ntewa pisawal sape naga mesmes ruru e marana.

²³ Ana visena nene pisayu ga Epraam naga taaga, ²⁴⁻²⁵ ana popon tela sane visena tai nařa pisayu ita make ga, komin ita řmena ga temlelaga e Ntewa tesape yoko naga kila ita teim temesmesu e marana sa nařa naga kila pa Epraam. Temlelaga sane naga ke narui nařa mligan Yesu pitomin vena tol marena vanon kieta mlamulen viowa lala, a temlelaga tesape

† 4:16 Kal 3:7

Ntewa řere lua ke sina ga Yesu petan marena vena kila merarava ruru van ita sa nařa tekila si mara wo temio naga rui.

Tepe mara wo si temio Ntewa rui, tepisu suřmare a lemamiena

⁵ Pogaga, nagane merarava ruru po pan ita sane sur nařa kila ita tepe mara wo sina temio Ntewa, naga kieta naviawaena e ya nařa Yesu kila vena tamalia itaena. A pogos nařa tepisu kilale tesape tepe mara wo temio Ntewa sanene, kila nařa tepisu suřmare sike likan ita temio naga, ² a kila nařa tesu ruru ga tesike e kiena lemamiena silaga. Visae ve sanene, kieta sitomena řmareran sape siraunia, yoko ita monar teva loyuřna e naurarena kiena ne Ntewa, temio kekarena keviu.

³ A pe tekekaran re ga malena wo nařa yoko imi sirau poli, a tekekaran řmena pog řmarera la nařa tesuřna tepisu ke nagane. Pona temloge piowagan yo, ana teloge won ga komin nařa tekilia tesape naloge viowarena kilia kila sitomena ve piavi vařisi, ⁴ a sitomena piavi kila řelaga wo va laa e marana Ntewa, a řelaga wo nene kila nawasineen Ntewa va laa na wa, ⁵ a nawasineen Ntewa kila tařatete kieta sitomena lorun sur tai pog tai. Nanene komin nařa Ninuna Wa nařa naga mla pan ita, silaga suřna kokonia ruru ke sinesiena kiena ne Ntewa va loyuřna e ita vano vano-o toulen ruru nenaga.

⁶ Tekilia tesape Ntewa sinen si manene ita sanene komin nařa sumo, temloru e řiliřili ta rui nařa tařatete si tekila sur tai vena tamalia ita, ana e nena e kana pogos nařa pisaar pa rui, naga pitetalia Yesu pimin marewo ita yeririna viowa lala.

⁷ Ita na, pe tepisu manene li re nařa yar tai kilia tařnan kiena malena vena tamalia yar tařena poli, pona yam peve taaga yar tai kilia tařnan kiena malena vena tamalia yar tai nařa asitom asape naga po pařisi, ana sur ne nanene narui Kristo kila pan ita make ga nařa ita li viowa lala. ⁸ Nasinesiena kiena ne Ntewa keviu sa ke nene narui, komin pogos nařa ita yar na kilaen mlamulena viowa tekila ke řarřmarera wa, Kristo pitomin mare wo itania. ⁹ Kana kuruta mlau kevan ita temekiki rui, ana tepim temesmesu e marana Ntewa, a kila nařa pe sur re si tai sike e ita poli nařa yoko naga la nakoarena van itania. ¹⁰ Nanua, pogos nařa tepe nasinekar kiena ne Ntewa ke lala wa, marena kiena narina kila mara wo temio, a nagane, komin nařa tepe erau wo temio rui, yoko malena kiena narina kila ita řmena ga temal lue temio. ¹¹ Sanene, tekekaran pařisi nařa Ntewa pisirlua kieta Suře Yesu Kristo, komin nařa naga kila kieta mrapa na mara wo temio, tesu si veraga temio naga.

Atam kila marena pimi, Kristo mla malena

¹² A sur lua nene marena amio malena, lalua apim e yomarava nini sanape? Yar řes na yomarava nini nane Atam, a naga pe purřes nen mlamulen viowa, a kila

naþa nakoena na mlamulen viowa, sane marena, monar imi maliv e yomarava. A yeririna la naþa asirau-
nia, la mena ga atol mlamulen viowa, ana marena tol
la make mena ga.

¹³ Sumon pogos kiena Mosis, Ntewa pe mla re nav-
isaluaena poli wa, ana pe sur koren ga naþa pe nav-
isaluaena re poli wa, þelaga na mlamulena viowa sike
pa rui. Sanene, Ntewa pe mliþerela re e pogos nene
poli sape akilaro ke kiena navisaluaena, komin naþa
pogos nene, navisaluaena naga pere wa, ana kiela
mlamulena viowa la narui kila sane la monar akus
nakoena na marena na wa. ¹⁴ Tekilia tesape sanene,
komin siar e pogos kiena Atam, pimi tol pogos kiena
Mosis, pe navisaluaen re poli, ana yar la asuna amar-
mare maga, komin nakoena na mlamulen viowa sike
e yomarava rui. Pona laþas akila piowa sane Atam kila
yo, pona akila mena sur taþena lala, ana e navisuena
kiena ne Ntewa, kiela napiowaena make la nene ape
mlamulena piowa torok ga.

Sanene, tepisu ya naþa yar taaga ga nene naþa
Atam kila, tol make malena kien yeririna na yomarava,
sa ke ga naþa ya ne Kristo naga taaga kila sirau, naga
mena ga tol make kieta malena ita punu ga naþa tem-
lelaga.

¹⁵ A yunaena wo naþa Ntewa kila naþa molue kome
kiena lemamiena, naga po paþisi, kilia taulu yunaena
viowa naþa Atam kila naþa molue kome kiena mla-
mulen viowa. Mlamulen kiena Atam naga taaga kila
yar la monar amare, ana nawoena kiena Yesu Kristo
naga taaga kila tepim temesmesu e marana Ntewa.
Sur nene sane nalaena wo tai naþa toþar korenan ga
sa ga ne. ¹⁶ Mlamulen kiena Atam pe kila re nena sur
wo tai, ana nalaena nene po pan ita paþisi. Ntewa
mliþere mlamulen kien yar taaga nene, pisape yoko
pupia kiena nakoena va e yar make ga, ana siraunia,
Ntewa pisa nalaena naþa Yesu mla pan ita, naþa pul
plan kieta mlamulen piowa lala, ana sape temesmesu
ruru e marana rui.

¹⁷ Lelaga kemua naþa mlamulen kiena yar taaga ga,
naþa Atam, kila sane marena suna taulu ita, naþa kilia
war plan make malena kien yar lala. Ana yoko,
lemamiena kiena si yar taþena, naþa Yesu Kristo, mla
nalaena wo nene pan ita nanagane, kila sane
temesmesu e marana Ntewa, tetaulu marena rui, ana
siraunia yoko tetol malena wo temio naga. ¹⁸ Sanene,
kana kinas sane mlamulen viowa nene kiena Atam na-
ga taaga þere yeririna make ga apa e nakoena, ana
siraunia yunaena wo mesmesu taaga ga nene kiena
Yesu, kilia kila plan la make ga e nakoena nene, ana
mligan la ase malena naþa ve uro re. ¹⁹ Ana sa ke sina
nene, yar taaga pe þararera, pe miyagogon re Nte-
wa poli, ana kila yar make ga ape yar na kilaen mlamu-
lena viowa, ana siraunia, yar taþena mlogear ya naþa
Ntewa pisa pania, ana mare e lak torovia kila narui ita
moki naþa tepim temesmesu e marana Ntewa.

²⁰ Nanua, Ntewa mla navisaluaena pa Mosis, a nav-
isaluaena nena suna kilologia ke yeririna lala sape
kiela mlamulen viowa la pule paþisi. Ana pogos naþa

mlamulena viowa la suna pimi pe moki manene lue
ga, Ntewa mena ga pa laa sane, kila sane kiena
lemamiena pimi keviu manene laa. ²¹ Nanua sumo,
mlamulen viowa þar marena pimi, a marena nena
suna kila mlamulen viowa tolue ga metava silaga. Ana
siraunia, Ntewa kila kieta mrapa vena teim temesmesu
e marana, ana nane kila sane nagane kiena
lemamiena taulu make suria, komin naþa suna kila ita
make ga naþa temlelaga e kieta Suþe Yesu Kristo,
yoko tetol malena naþa ve uro re.

Popon toþisin mlamulen viowa, temal temio Kristo

6 Sa naþa nepisa ga na wa, ita tepe yar na kilaen
mlamulen viowa lala, ana Ntewa pe lemam pan
ita piewo ita, ana vanon sur nene, popon kieta malena
nanagane ve sanape? Pona yaru laþas apisape popon
tesuna tekilakila mlamulen viowa ve moki yo, vena ki-
la sane lemamiena kiena ne Ntewa mena ga suna imi
manene laa, sa naþa naga suna pieviewo ke kieta
mlamulen viowa la nene? ² Ana peraga, taþatete nena
ve sanene! Tekilia tevisave e lepas na sinenanen viowa
na kilaen mlamulena viowa, ita sa ga yar mare lala,
monar toþisin nena ga, ve tekila re sina.

³ Ositomli pogos naþa akee ita vena teve taaga
temio Kristo Yesu. E poglis nene, ya naþa malivin ita
naga torokin ke ya naþa malivin naga nanua rui. Sane
nanua sumo naga mare wo kieta mlamulen viowa, ana
nagane, pogos naþa akee ita, kieta malena marua na
mlamulena viowa mena lala monar mare. ⁴ †Sumo, am-
ligan tasnena mene lele na marena, ana nagane, po-
gos naþa akee ita, monar teligan kieta þelaga na mla-
mulena, toþisin ruru nena ga. A nanua mena sumo,
Ntewa kila yunaena na iilanena nene, naþa kila Kristo
sumalu mal sina, a nanagane, pogos naþa akee ita,
tesumal sina temialoro e malena viu tai.

⁵ Sanene, tepe taaga temio Kristo rui komin naga
mligan kiena malena mare e yomarava nini, ana ita
mena ga monar teligan kieta malena marua. Ana tekil-
iar ruru sane yoko teve taaga si temio ke na wa, komin
naþa naga þar si kiena malena viu tai, a yoko ita mena
ga towar kieta malena viu.

⁶ A monar tesitomal silaga, sane þelaga na kilaen
mlamulen viowa naþa tepaeme temio, naga sa naþa
asuar sike e lak torovia amio Kristo. Sanene, kila naþa
ve tekila re si mlamulena viowa la naþa tasneta la
sinelan kilaena, a mlamulena viowa taþatete kilia ve
suþen kieta malena sape tepe kiena yar nayunaena
ga. ⁷ Popon toþisin mlamulen piowa, nagane marerae-
na na sinenanen kilaena mlamulena viowa monar
þisin ita, komin ita na sane yar mare naþa sitomena
viowa na mlamulen viowa taþatete kila sur tai van ita.

⁸ Lelaga kemua, nanua sumo, sa naþa temare temio
Kristo rui, ana nagane, kieta lelagaena marera sape
yoko temal lue temio naga narui.

⁹ Tekilia tesape Ntewa kila Kristo mal si petan mare-
na, kila sane yoko Kristo mal ma vano-o yoko taþatete
si mare pog tai, naareraena na marena taþatete si

† 6:4 Kolosi 2:12

kilia tol naga pogos tai. ¹⁰ Kiena marena nanua ne, naga pe marena tai na war plan makeen nakoena na mlamulen viowa, a kiena malena nagane, naga pe malena tai na visirluaen kia kiena ne Ntewa, ¹¹ a yoko monar ve sa ga nene van ita. Monar tesitoŋalia tevisave ita ŋena ga popon toŋisin ruru ŋelaga na mlamulen piowa, a silaga monar tevisirlua kia kiena ne Ntewa e malena viu naŋa tesike ea temio Kristo Yesu.

¹² Sanene, kiau visena urmi e lele nene sanini, sane ve ataŋan re kiamiu sitomena la nakilaen mlamulena viowa imi ve sa naŋa naŋareraena ŋarera tai naŋa suŋa ve suŋen amiu. Visae peraga, tasnemiua lala, naŋa ape na yomarava ga nini, yoko asuŋa alogear ga nasinenanena viowa la na ŋelaga naŋa ita yeririna la tepaeme temio. ¹³ Ana sanene pe po re poli, komin lepas nen tasneta lala, pe pon re aim sane sur na yuŋaena naŋa napiowaena miyuŋae amio vena kilaen kiena ŋelaga viowa ne lala. Sumo, ita sane yar mare lala, naŋa malena na Ninuna pe su re nena e ita, ana nagane Ntewa kila ita si temali, ana monar teyawawo kieta malena viu nene va si vania vena naga lavia vena kilaen kiena yuŋaena. Sanene, yoko lepas nen tasneta lala apim sane sur na yuŋaena naŋa Ntewa miyuŋae amio, vena kilaen kiena ŋelaga mesmesu lala.

¹⁴ Sumo, tesike vatanon navisaluaena naŋa Ntewa mla pa Mosis, amio kana nakoena nena lala, ana ita toŋion logearen pano-o, ana peraga, pe tetorokin re natolen kana natamaliaena poli. Sanene, Ntewa sinen miye ita a nagane suŋa miila ita vena nasinenanena na kilaen mlamulen viowa taŋatete nena uarar ita.

Mlamulen viowa taŋatete si uarar ita, ana ita yar na yuŋaena na ŋelaga wo

¹⁵ Nepisa ke ga yam tai ŋisi ne nesape pe tesu re si vatanon navisaluaena naŋa Ntewa mla pa Mosis poli, ana namarau nesape pona yar laŋasa amla kiau visena nene pa piowa yo. Pona asitom asape, "Ke, Pol pisape ita na pe tesu re vatanon navisaluaena poli, a nagane ita tekilia tekila ya naŋa piowa naŋa sinetania, tekila naga pogaga, ana yoko Ntewa sinen ye ita, viewo ita." Ana peraga, pe nepisa re nena poli ŋisa. ¹⁶ Monar asitoŋal sane pogos naŋa yar tai sike vatanon suŋe tai, monar logear suŋe nena a monar imi sa naŋa yar na yuŋae kienaena tai. A ve sa ŋena nene e kieta malena. Visae nasinenanena viowa suŋa ve suŋen kioŋa malena, yoko monar okila mlamulena viowa la naŋa naga sinenan sape okila. Ana visae kioŋa suŋe naga Ntewa, yoko osuŋa okila kiena yuŋaena wo lala. Mrapa lua nene, tai yoko kila ko omio Ntewa amlua aviaŋa lue, ana taŋena yoko kila ko omesmesu omio naga.

¹⁷ Nanua sumo, amiu ŋena yar na yuŋaena vatanon ŋareraena na kiamiu nasinenanena viowa ga lala, ana potena paŋisi pa Ntewa naŋa nepian amiu, ana amligan ruru sike e losinemiua lala, ataveve ruru e kiamiu malena lala. ¹⁸ Sanene, amiu amolue vetan suŋe viowa nene nanua sumo, pe ape kiena yar na yuŋaena re si la poli, ana nagane ape yar na yuŋaena kiena ne Nte-

wa, naŋa amiu asuŋa akila ke sur mesmes lala sa naŋa naga sinenania. ¹⁹ Nekilia nesape navianena la nene ŋarera li ŋaga komin sitomena kiena yar naga pe sa re sitomena kiena ne Ntewa poli, nane kila nemi-ila amiu ke ne, nepis kome ŋakaiwa naŋa pisayu ga yeririna lala na yomarava nini, sane suŋe lala amio kiela yaru na yuŋaena lala.

Ana monar avisu kilale ruru kinas nen visena la nene, sane nanua, sitomena na kilaen sur viowa, naga keviu manene laa e amiu, naŋa suŋa ŋareran ke yepemiua lala vena kilaen mlamulena viowa naŋa apiowa na apiowa, ana nagane pe sa re si nene poli. Nagane, sitomena na kilaen ŋelaga wo monar ve keviu e amiu, naŋa kila sane kiamiu malena imi ve wa naŋa ve wa.

²⁰ Pogos naŋa sane ape yar na yuŋaen ga na mlamulen viowa, ŋareraena na sitomena na kilaen ŋelaga wo taŋatete yuŋae e amiu, ²¹ ana akila ke ga yuŋaena viowa lala. Ana sur la nene, pe amiila re nena kiamiu malena poli, ana amligan amiu nena e mrapa na marena, a nagane, visae asuŋa asitoŋal la sina, yoko amawan vaŋisi ya naŋa akila. ²² Ana nagane, Ntewa ŋerelua amiu petan ŋelaga na sinenanen kilaen mlamulena viowa la nene, amiu apim sane ape yar na kilaen kiena yuŋaena, kila naŋa po manenea e kiamiu malena naŋa apim ape wa ruruia, a nagane asike e mrapa na malena naŋa ve uro re.

²³ Wulena naŋa mlamulena viowa kila yar waria, nane marena naŋa ve uro re, ana kieta Suŋe Yesu Kristo kila naŋa towar malena naŋa ve uro re, naŋa pe topul re poli, ana pe nalaena tai naŋa Ntewa mla korean ga pimi pan ita.

Ita li nalelagaena lala pe tesu re vatanon Navisaluaena poli

7 Erau lala, nekilia naŋa amiu akilia ruru navisaluaena lala na kiamiu purvanua, ana yoko nevisayu sur tai e lepas na visaluaena la nene naŋa kilia iila kieta sitomena e lepas navisaluaena kiena ne Ntewa naŋa tesuŋa tepisayu ke ne.

Sur nene sanini, sape e navisaluaena, pogos naŋa temal ke ga wa, monar telogearia, ana visae temare, pe tesu re si vatanon po laa rui. ² Ositomyuli ŋelaga kiena yaru naŋa ŋere sira, lalua atalopa. Visae sira tai, pogos naŋa wona mal ke ga wa, navisaluaena ŋareran sape sira nene monar su ruru lue ga amio wona na yerŋene nene. Ana visae yar nene kovio, navisaluaena pe pisa re si sur tai e lepas na sira nene poli, sape naga monar suŋa ve wona yar ke nene na wa. ³ Ve sanene, visae sira nene, wona mal ke ga wa ana naga va vinaun yar taŋena, yoko navisaluaena visave naga taŋa ke kolau. Ana visae wona na yerŋene mare tania, navisaluaena taŋatete si visa sur tai ea. Naga kilia va talopa si amio yar taŋena woga, naga pe pe kolau re nene poli.

⁴ Pogaga, erau lala, sitomena nene naga sa ga nono ga na kilologia itaena temio navisaluaena naŋa Ntewa mla pa Mosis. Nanua sumo, yar la asike vatanon nav-

isaluena nene, naþa monar alogearia vena atol nataliaena, ana nagane, ita li nalelagaena lala temare petan navisaluena nene. Nagane pe tesu re si vatanon navisaluena poli, ana tekilia teva tesu vatanon yar taþena, nane Kristo naþa mare wo ita. Ntewa kilamalia sina, ana kila sane ita korowas nena lala yoko towar mras wo lala naþa naga sinenania.

⁵ Nanua sumo pogos naþa tesike vatanon m̄areraena na þelaga viowa naþa tepaeme temio, kieta nasinenanena viowa lala amiyuþmae e tasneta, akila tekila manene laa mlamulena viowa lala. Ana pogos naþa tekilia tesape navisaluena kiena ne Ntewa suþma naþa pisaluþar ke mlamulen viowa la nene, pisape ve okila re nene, ve okila re nene, ana sur nene kila kieta nasinenanena piowa lala pa laa metava narui. Sanene navisaluena na kilawoen þelaga viowa nene suþma kila ke sane tepim tepiowa manene laa narui, a mligan ita nena ga e mrapa na marena. ⁶ Navisaluena nene þuarar ita m̄arera sanene, kila tepim tepe yar na yuþmae korenaena kiena navisaluena marua la naþa asiripolo la asike rui. Ana nagane toþisin ruru nenaga mrapa nene, tomolue tokom ea ana tepim tepe yar na yuþmae korenaena e mrapa viu wo nene kiena ne Ninuna Wa.

⁷ Ana kam na asitom ya ne e kiau visena la nene, naþa nesape navisaluena kiena Mosis suþma kila ke kieta nasinenanena viowa pa laa metava narui? Pona kam na asitom ke asape sanene na nesuþma nepisa ke nesape navisaluena kiena ne Ntewa piowa ga?

Ana peraga, kiau navisaena pe naga re nene poli, komin navisaluena naga kiena yuþmaena wo toþma ga. Visae ve navisaluena re, yoko taþatete tekilia naþa nakilaroen navisaluena naga sanape. Sane navisaluena pisaar m̄arera sape "Ve oviniaia re sur ken yar taþena," ana visae navisaluena ve visa re, yoko taþatete tekilia tevisave navinayaena naga ya ne, pona navinayaena naga kana þelaga sanape. ⁸ Ana lelaga, pogos naþa navisaluena kilaro navinayaena nene, nagane narui sitomena na kilaroen navisaluena suþmalu m̄al kiena narin pulmas tai, kila navinayaena lala pimi moki loyuþma e ita. Ve sanene, navisaluena kiena yuþmaena toþma ga, komin visae ve navisaluena re, yoko taþatete tevisu kilale þelaga viowa nakilaen mlamulena naþa tepaeme temio.

⁹ Sane nanua sumo, nemninue navisaluena, a pe nesitoþmal re poli, nesuþma ga sanene. Ana siraunia, nepisu kilia naþa navisaluena pisape, Ve oviniaia re sur ken yaru taþena, ana nagane nepisu kilia narui nesape nesuþma nekilaro ke navisaluena, ¹⁰ a nekilia sane monar nokus nakoena vanonia, nemare.

Sanene þelaga na logearen navisaluena pe pe mrapa na tolen re si malena poli, ana navisaluena naga pimi sane pe kieta mrapa na marena rui. ¹¹ Nanua sumo, toþmape navisaluena naga pe mrapa na malena, ana nanene naga kieta nasinenanena viowa na kilaen mlamulena ga naþa kilali ita, kila tesitom sanene. Ana pe sa re nene poli, komin naþa tekilaro navisaluena nene, ana mligan ita e mrapa na marena rui.

¹² Naga ke narui yuþmaena naþa navisaluena suþma ki-

la, ana pe nepisa re nesape piowa poli, komin navisaluena naga pe wa na pe wa, a kana visena lala apo a amesmes ruru nenaga.

¹³ Ana pona laþasa aviun naviunena yo, avisave visae lelaga naþa navisaluena naga pe sur wo tai, ana sanape naþa kila ke yar la monar awar nakoena na marena? Ana peraga, pe nepisa re nesape navisaluena nene monar kilaþmar ita poli, ana kieta nasinenanena viowa nakilaroen navisaluena la nene, naga ga kila. Visena na visaluena la apogaga, ana pogos naþa nekila mlamulen viowa, in ga nemligan inu e mrapa na marena. Visae ve navisaluena re nene, taþatete tekilia tevisave mlamulen viowa naga ya ne, a yoko teninue tevisave ya ne po a ya ne piowa. Ana pogos naþa navisaluena suþmalu suþma ga, kila meraravan ruru pan ita sape þelaga na kilaen mlamulen viowa naþa sike e ita, piowa na piowa.

Suri lua apilup loyuþma e sitomena kiena yaru

¹⁴ Sa naþa nepisa, navisaluena kiena Mosis na pe wa paþisi, molue kome Ninuna ne Ntewa pimi, ana in na nepisu sane kiau þelaga pe pe wa re nenaga, in na nesuþma nemiyuþmae taveve ga kiau nasinenanena viowa lala. ¹⁵ †Sur viowa la naþa nesuþma nekila ke ne, pe nekilia ruru re poli aþma nekila sanape, pona aþma nekila vanon ya, komin sur wo naþa sineun nesape nekila, ana pe nekila re poli, ana sur viowa naþa pe sineun re kilaen poli, naga ke nane nekila ke narui.

¹⁶ Nanene narui, nesape navisaluena kiena ne Ntewa po paþisi, komin naþa monar navisaluena suþma ga vena visaluþaren kiau napiowaena la nene, naþa sa naþa nepisa ke nene, yepmavin kilaena, ana nesuþma nekila m̄aga. ¹⁷ Sanene, pe in re naþa nesitom kilaen napiowaena la nene poli, ana þelaga nasinenanena kilaen mlamulen viowa naþa suþma miyuþmae manene laa e kiau malena, naga ke narui naga suþma kila. ¹⁸ A kiau þelaga na kilaen mlamulena viowa nene, pe nepisuli re nesape naga kila sur wo tai se kiau malena poli wa. Yam moki kiau nasinenanena pisape nekila sur wo, ana siraunia, pe nekila re poli.

¹⁹ Sa ke naþa nepisa ke narui, pe nekila re nawoena naþa sineun kilaen poli, ana napiowaena la naþa pe sineun re kilaen poli, sur nene naga ke nane nesuþma nekila ke narui. ²⁰ A visae nesuþma nekila ke napiowae-na la naþa pe sineun re kilaen poli, nanene kana kinasane pe nekila re po poli, ana sur taþena suþma m̄areran ke sape nekila, nane þelaga na kilaen mlamulena viowa naþa sike e kiau malena.

²¹ Þelaga na kilaen mlamulen viowa nena, nepisu sane naga navisaluena m̄arera taþena sina ga tai naþa suþma miyuþmae ke e inu. Pona pogos tai sineun nesape neyuþmaen suri wo tai yo, ana sitomena viowa sike ga lavisi, kilali naþa were inu neva neviowa sina ga. ²² Pogos moki, e kiau sitomena in ga taaga, nesuþma nesitoþmal ke suri la naþa Ntewa pisa, a nepisu kiena visena lala apowo paþisi, ²³ ana nemloge e inu sane visena taþena si tai naga m̄ena suþma pis. Naga

† 7:15 Kal 5:17

nane ðelaga na mlamulen viowa, naða naga suða ðareran inu vena nesu vatanon ðareraena na kiau nasinenanena piowa lala. Naga sane nasinenanena viowa la nene asike e tasneu, asuða akila ke pupia mara amio nawoena la naða asike e kiau sitomena.

²⁴ Kei, sitomena wo amio ðelaga viowa, lalua asuða apeveyu ke e in sanene, nemloge piowa paðisi, nepisu kieta malena e yomarava na tolena marena nini ðarera paðisi. Ana ane yoko kilia iila ita, ane yoko werelua ita e naloge viowaena nene? ²⁵ Kieta malena ðarera paðisi naða, komin e kana lepas ne tai, kieta sitomena sinenan sape logear navisaluaena kiena ne Ntewa, ana e kana lepas ne komþasa, ðelaga na kilaen mlamulen viowa suða miyuða ke e tasneta.

Ana lelaga, potena paðisi pa Ntewa, komin naða naga pitetalia kieta Suþe Yesu Kristo pitomi, naða yoko iila ita, werelua ita vetan naloge viowaena nene, tamalia ita.

Malena wo amio Ninuna Wa

8 Kristo Yesu pitomin tamalia ita, ana kila sane ita naða kieta malena su ruru sike amio naga rui, yoko Ntewa taðatete la nakoena van ita pog tai.

² Nanene komin nanua sumo, tesike e malena viowa naða ðelaga na mlamulen viowa pa metava, a naða pisaar marena pan ita, ana siraunia, Yesu Kristo ðere-lua ita petan malena nene, mligan ita tesike e mrapa viu taðena tai naða tekilia tetol malena wo naða Ninuna Wa mlavia.

³ Yar la asuða aþion ke nalogear ruruen navisaluae-na kiena ne Ntewa vena atol natamaliaena ea, ana akila þele ga vanon yaru naga þarin ðarera paðisi. Ana ya naða akila þele ga, Ntewa ga kila. Naga mligan narina Yesu pitomi e yomarava, kila tasnena a kiena male-na maran taaga sa ke ita li na mlamulen viowa lala. Ana Yesu pitomi tañan tasnena a kiena malena nene, sane kuþaþaena tai vena weluaen nakoena na kieta mlamulena viowa lala. ⁴ Nakoena na kieta nakilaroen navisaluaena, naga ga þaria, kila ita temesmesu rui e visuena kiena ne Ntewa, ana nagane pe temial re si e ðelaga naða mlamulena viowa suða þuarar itania, ana tekilia teyaloro ga e ðelaga naða Ninuna Wa suða susumon ita ke ea.

⁵ Yar naða suða mialoro taveve ke ðelaga na mlamulena naða naga paeme amio, kiena sitomena suða pulen nasinenanena viowa na yomarava, ana yar naða suða mialoro taveve ke Ninuna Wa, kiena sitomena pule mamaga e sur wo la naða Ntewa sinenanena.

⁶ Nasinenanen maneneen ðelaga viowa lala e yomara-va nini, naga pe mrapa na marena, ana nasinenanena maneneen ðelaga wo kiena Ninuna, naga pe mrapa na suðare, pe mrapa na malena. ⁷ Yar naða kiena sitomena sinenan manene ðelaga na sinenanena viowa, naga pe nasinekar kiena ne Ntewa nenaga. Pona pe sinenan re vatanonen navisaluaena kiena ne Ntewa la poli yo, pona visae peraga, pona sinenan ða vatanon yo, ana komin naða naga pa piowa manene la rui pano-o, ana yoko vatanon þele sina, ana naga pe yar

na sanene narui. ⁸ La naða amiyaloro ataveve ke ðelaga na mlamulen viowa naða apaeme amio sanene, taðatete akila sur tai naða yoko Ntewa kilia kekarania.

⁹ Ana ko naða visae Ninuna ne Ntewa teke e ko, ve oyal re si e ðelaga na mlamulen viowa naða opaeme omio, ana monar osuða oyal e ðareraena kiena Ninuna naða Kristo mla pan ko. Ana visae yaru tai suða ga naða Ninuna nene ve to re si e naga, yar nena pe pe kiena re Ntewa poli. ¹⁰ Þelaga na mlamulen viowa na yomarava nini kila sane ita make ga tasneta monar mare pogos tai, ana ita naða Kristo sike e ita, naga kila ita temesmesu e marana rui, ana yoko ninuta mal lue ga. ¹¹ †Ninuna ne Ntewa naða kila malia si Yesu petan marena, nane ninuna ne nane teke e ita narui, a yoko kila ðena wo ve sanene van ita. Pe sur korena ga naða tasneta mare, ana Ninuna Ntewa naða sike e ita yoko kila malia ita sina.

¹² Erau lala, Ntewa kila po paðisi na pan ita sanene, ana kila sa naða kieta pupia lapui sike e naga narui. Sanene, popon telamaran si sur wo vania, ana pe pon re si teyaloro tetaveve kieta ðelaga na sinenanen mlamulena viowa poli. ¹³ Þelaga na mlamulena viowa naga pe mrapa na tolen marena, ana yar naða sinenan yali taveve mrapa na malena, naga monar tañan Ninuna yuða ea, iila vena te plan nasinenanena viowa nakilaen mlamulena viowa vetan kiena malena.

¹⁴ A ita naða temlogear pulgona ne Ninuna Ntewa sanene, ita ke la nene narui tepe narina ne Ntewa lelaga. ¹⁵ †† Nanene komin naða Ninuna ne Ntewa pe kila re tepim sane tepe yar na yuða korenan re poli kiena ne Ntewa, ana naga kila sane Ntewa kuslua ita tepe kiena, tepim tepe narina lala. Sanene, monar ve temaraun re Ntewa, ana pogos naða tevis vania, tekilia tevio sane arimata, tevisave "Ata." ¹⁶ Mesmesun ga naða tevio ve sa nene komin Ninuna Ntewa suða pian ita ke narui ana ninuta ðena kilia sape lelaga, ita tepe narina ne Ntewa.

¹⁷ Ana komin ita tepe narina ne Ntewa sanene, navisa ruruena wo la naða Ntewa mligan ruru sike ne ve kiena ne narina napo naða Yesu Kristo, yoko ave kiena ne ita narina taðena ðena lala, yoko towaria tevion pae temio. Lelaga naða sane ita ðena monar towar naloge viowaena sa ke ga naða naga þaria, ana visae tekekara ga, yoko Ntewa kila wo vaðisi van ita maran taaga ve sa naða kila po pa Kristo.

Yoko wo vaðisi va yeririna lelaga kiena ne Ntewa

¹⁸ Nagane e yomarava nini tesuða tepane ke pog ðarera la nene moki, ana visae kieta sitomena la su ga e naurarena naða yoko imi sirau, nekilia nevisa nevisave e kiau visuena, naloge viowaena la na nagane, ape suri korena ga. ¹⁹ Naloge viowaena la nene suða tol ke sur make ga naða Ntewa siia, a sur punu ga suðate ke ga wa, sinelan manene la asape popon legiena maro imi, vena Ntewa kipian ga na wa naða sape a la ne ape narina kemua lelaga. ²⁰ Nanua sumo, pe naloge viowaena re poli, vanon Ntewa si sur punu

† 8:11 1Kor 3:16 †† 8:15 Kal 4:5-7 † 8:15 Mak 14:36; Kal 4:6

ga apoga ga, ana siraunia, asuřna apim apililua, apororowaia, apioyowa sanene pano-o, sur make ga pe su re si sa nařa naga sinenan poli. Naga tařnan sape ve sa nene e yomarava, vena kilaen ve sa nařa yoko yeririna lala monar asitom asave monar awasine ga naga. ²¹ Sitomena nene yoko monar sike e narina lala, nařa monar alelaga avisave yoko sur la tařatete asu řna sanene silaga, monar asitořnal asave pogos tai yoko naga kila sur la punu ga nařa naga sii la aim awo sina, atol kiena naurarena, sa ke ga nařa ita narina la nene yoko tetolia.

²² Ana nagane tepisu ke yomarava nini na wa, nařa siar nanua sumo pimi, sur la nařa asike ea asuřna amloge piowa sa nařa sira tai sape war narina. ²³ †A maran taaga sa ke řmena ga ita nařa tetol Ninuna Wa sane nalaena řesia tai nařa Ntewa mla pan ita, nařa kila tesitořnal nařa řisi na nalaena keviu imi sirau na wa. Ita řmena ga, tagena sike e losineta la na wa, a tekilia sa nařa yoko teloge viowa řna vano-o tol pogos nařa Ntewa wereplan ita vetan yomerava. Sinetan manene sur nene pařisi, komin ita na sane ninis la nařa kus plan la ga. Ana e poglis nene, yoko teloge ga wo na wa sane ita tepe narin kemua la lelaga nařa teva tesike nena temio e kiena yo napo.

²⁴ Sur ne nanene naga tamalia ita vanonia, a siar e pogos nene pimi, tesuřna temlelaga ke řmarera e kiena navisaarena nařa sape yoko naga kila wo van ita ve sanene. Temlelaga řmarera e naga komin pe tepisu re poli wa, ana pogos nařa imi řmalivi, yoko tařatete si tevisave telelaga tevisave ve sanape, vanon sane ve sanene narui. ²⁵ Ana pe tepisu re sur nene poli wa, ana monar telelaga řmarera sane yoko ve sa nene, a monar tekila kieta sitomena la ve piayavi vena suřmateen vano-o kilamarata la visu ga na wa.

²⁶ Pogos nařa tesuřmate ke sanene, pogos tai sineta marenia a yepeta malumu, ana silaga Ninuna Wa suřna miila ita, pogos tai sinetan tesape telen wo pog řmarera lala, ana temloge piowa manene narui tekilali nařa tepis, tořnal řele visena napo navisaena. Ana e pogos nene Ninuna Wa kilia imi, kus leleta narui naga lenin kieta e tagena la nařa apisawal ke kieta sitomena la nařa visena la pe torokin re avisa poli. ²⁷ E pogos na sanene, Ntewa kilia make ya nařa sike e losineta lala ita kiena li na lelagaena lala, a kilia nařa Ninuna suřna mlenwo ita ke lala, nařa suřna pisa ke ga sur la nařa mesmesun nasinenanena nařa sike e sitomena kiena ne Ntewa rui.

²⁸ A e pog řmarera nařa tepanea, e ya nařa yoko imi řmalivin ita, tekilia tesape yoko Ntewa kila sane e kana luasa, yoko woga ga van ita nařa sineta si naga. Naga kila sanene komin nařa mligan plan ita sumo rui vena kila kiena yuřnaena wo lala e kieta malena. ²⁹ Naga kilia ruru ita nakonua konua rui pimi, mligan ruru kieta mrapa nakonua rui, ana kila kieta malena řar nono na narina nařa Yesu. Sanene, ita tepe puruvi a tepe vine-ta lala e mratava taaga, nařa Yesu naga sane kieta puruvi nasumo.

³⁰ Nane yuřnaena wo ne nane Ntewa kila pa yeririna la nařa mliganar la vena ave kiena namratava lala. Naga pio la vena aim puna, kila la ape mara wo amio naga, a kila sa nařa yoko atol kiena naurarena e legiena nařa yoko imi.

Sinesiena wo kiena ne Ntewa

³¹ Sur la nene akila merarava sane Ntewa sike amio ita, suřna kila ke po pan ita, a visae ve sa nene yoko tevisa si ya ne? Visae Ntewa sitom visae visir plan ita, yoko ane kilia kila si teloru? ³² Tepisu nařa Ntewa sinen miye ita manene pano-o tařnan sape aweřmar narina vanon ita, ana visae kekaran nařa kila pupia yuřnaena wo van ita sanene, yoko kekaran řmena la sur nowo tařena la van ita. ³³ A nanene Ntewa suřna kila ke pan ita rui. Naga ga mligan lua ita vena teve kiena narui, ana yoko a si nařa visave ita pe tetorokin re tořnalivi e marana poli?

Ntewa ke narui nařa suřna pisa ke sape ita temesmesu temio naga rui, ³⁴ ana a si nařa visave monar towar nakoena vanon kieta mlamulena viowa? Pe yar re tai po, okilakan nařa Navisaarena Yesu kila sur make rui. Naga mare wo ita, siraunia mal si petan marena, siraunia řasuřea pa teke tano e kiena lele wa ma metava amio Ntewa, a nagane pisawal ita ke pa Ntewa vena Ntewa viewo ita. ³⁵ Kristo sinen si ita manene sanene, sur ya si nařa yoko kilalua ita si vetan kiena sinesiena nene? Pe sur re tai poli.

Pogos tai, yuřnaena la urmi pan ita, pona yar la akila piowa pan ita. Pogos tai, tetol pog řmarera, pona pe karta kinanena re poli, pona pe řmata kulsota re poli. Pogos tai temaraun kieta malena, pona takan playu na mara, ana peraga, silaga Kristo sinen sii ita, a kieta malena su ruru sike e limana. ³⁶ Nanene sa nařa řarin Suře Tepet pisa nakonua rui, e pogos nařa naga řmena kus ke pog řmarera, nařa sape:

*“Kiořna kia sike e imimi,
ana sinelan asape awe mořmar imimi lue ga,
apisu imimi sane sipsip la nařa asvilevilesan vena
asiro kolmekila.”*

Yauena 44:22

³⁷ Ana sur kar la ne sanene, akilia aimi ařmalivi pun ita, ana pe suri korena ga, e sur punu ga na sanene, sinesiena kiena Kristo sike e ita, ana tesulue ga metava, tetaulu silaga. ³⁸ Nekilia nevisaar nena van amiu, nevisave pe sur re si tai poli nařa kilia kila Ntewa pe sinen sii ita re si poli. Visae temali pona temare, visae navisi la asike amio ita pona yermare la apimin ita ke yo, visae tevano sur la nařa asuřna ařmaliv ke nagane yo pona tevano sur la nařa yoko ařmalivi e legiena na pimi ke ga wa, ³⁹ a visae nařmareraena wo lala na yo na metava asike amio ita, pona nařmareraena viowa na yo tano asuwo ita, ana pe sur re nena tai nařa Ntewa siia kilia lalua kiena sinesiena vetan ita. Kristo Yesu kieta Suře mligan sinesiena kiena ne Ntewa sike e kieta malena la rui, ana sulue na sike ne.

Pol mloge piowagan naþa le Yu la pe sinelan re alelaga sane Yesu naga pe kiela Navisaarena poli

9 Erau lala, nagane sineun nesape nevisayu e lepas nene naþa ita le Yu lala, tesape ita na yeririna kiena ne Ntewa lala, ana ita mokliu naþa pe sinelan re Yesu poli. Ana yoko ve sanapen la nene? Pogaga, taþatete nevisokan, monar nevisawal van amiu e sitomena wo laþasia naþa Ninuna Wa kian pan inu e lepas nene rui, ² ana lelaga, visena la nene, akila sane kiau sineyeena a kiau naloge viowaena keviu paþisi, pe pito re nena tano poli.

³ Nanene komin nagane, kiau malena sikol amio Yesu rui, ana nepisu sane namratava taþena na Yu la naþa ita kuruta taaga, kiela malena pe sikol ruru re amio naga poli wa. Visae nekilia nourelua in sina vena la akilia aimi akus leleu, yoko nekekara ga, ana taþatete ve sanene. ⁴ Asitomyuli sur wo la naþa Ntewa kila pan ita le Yu la rui, naþa la na sanini:

ita ke narui naþa Ntewa mliganar kata apua lus nae Israel lala sape ape kiena yeririna lala, ita ke narui naþa Ntewa pisawal sape kuslua ita sane tepe narina lala,

ita ke narui naþa Ntewa mligan kapi vivaga na kiena urarena sumon kieta yeririna lala e yomema nanua sumo,

ita ke narui naþa Ntewa suþna kila ke naviranarena lala amio kieta yermarua lala,

ita ke narui naþa Ntewa mligan kiena navisaluaena sike e ita,

ita ke narui naþa pupia yuþna wa na lotunen Ntewa sike pun ita,

ita ke narui naþa Ntewa pisaar navisa ruruena moki pan ita,

⁵ ita ke narui naþa tepio yermarua wa nasumo lala, sane Epraam, Aisak, amio Sekop, ape kata apua lala, ana metavan sur make la nene, ita ke narui naþa Yesu molue kome kieta lusia, naga paeme e yomara-va nini sane pe yar ga, ana naga mþena pe Navisaarena, naþa naga Ntewa naþa pe suþen sur make ga, naþa popon teyeluar naga silaga vano-o ve uro re.

Sur wo ne naga ke la nene narui naþa Ntewa kila ve kiena ne kiena yeririna lala, ana ita mokliu naþa tepisua sane ape sur koren ga.

⁶ Nane la naþa pe asikol la ruru re amio Kristo poli, a pona yeririna laþasa asitom asape suri nene kila sane navisaarena naþa Ntewa mlaþesania pe mþalivi re sa naþa naga pisa poli, komin naþa naga pisaar sape yoko kiena navisa ruruena su make amio lus kiena ne le Yu lala. Ana pe sa re nene poli, komin sur taþena tai naþa pa sanini, sape la naþa amolue akome lus kiena Sekop, naþa tepio la le Israel lala, pe la make re naþa Ntewa sape la ape kiena yeririna la poli. ⁷ Pona tevisa si visena nene kome mrapa taþena, tevisave la naþa apisape la kala apua Epraam, pe la make re naþa tesape la amolue e kiena lus nena napo poli. Visena tai naþa sike e Visena Wa pisa sanene rui, naþa Ntewa pis

pa Epraam, e lepas na narina lua nene Ismael amio Aisak, pisape

“Kioþna lus napo lala yoko amolue ga akome naruþna naþa Aisak.”

⁸ Ana visena nene, kana kinasia sape la naþa Ntewa pisu sane asike loyuþna e þegas nen lus kiena ne Epraam kemua lelaga, la ape ai? Pe yeririna make re naþa amolue e lus kiena ne sisi taþena la naþa naga þar la poli, ana la naþa amolue e lus na nisisi naþa Aisak, naþa Ntewa kilologia naga, pisaaria sape yoko kiena navisa ruruena lala sike e la.

⁹ Tekilia tesape sanene, komin nanua sumo Epraam mla sisi pa kiela sira na kilavanen yo mþala naþa Aka, ana sisi nene pe naga re naþa Ntewa sape yoko lus kiena ne Epraam napo la amolue akome poli. Ana Ntewa piranar ruru sina ga amio Epraam, pisape “Epraam, yoko nekila van ko omio woþna Sera, sane e kas na sir-au, e pogos na sanini, yoko amiu lua awar narimiu tai, ve yerrþene.” Ana siraunia, sanena naþa Ntewa pisaaria, ana narina ne Epraam nene, Aisak, naga ke narui naþa ita lus kiena ne le Yu lala tomolue tokom ea.

¹⁰ A pogos naþa tepisu Aisak pimi keviu, naga narina tai, a maran taaga ke sina ga, wona naþa Repeka naga þar kaora Sekop amio Esau, ¹¹ a pogos naþa lalua pe apaeme re poli wa, Ntewa pisawal ya naþa maplar pe kiela lalua. Naga pe sitom re sape kila taveve kiela yuþnaena lalua poli, sape lalua akila suri piowa pona po, ana kila ga taveve ya naþa sinenania. ¹² Ana pogos naþa lalua apaeme, Esau na paeme þesa a Sekop paeme maro, ana Ntewa pisa pa kala auia, pisape “*Naga naþa paeme maro yoko taþatete logearia naga naþa paeme sumo, ana naga naþa paeme sumo, naga monar logear naga naþa paeme maro.*”

Nas 25:23

Sanene, pe þelaga marua nataveveen re nene poli, ana kila meraravanja sape Ntewa pisirlua yaru, pe taveve re sitomena kiena yaru poli, ana taveve ga ya naþa Ntewa maplaria. ¹³ A sur nene merarava po paþisi e lepas kiena kaora lalua nene, komin naþa visena taþena sike e Nasiriena Wa rui, naþa Ntewa pisape

“*In na nemligan Esau naþa naga paeme þesa, naga sike vatano, a nemligan Sekop naþa naga paeme maro, naga to metava.*”

Mal 1:2,3

¹⁴ Pogaga, Ntewa pisawal kiena sitomena merarava ruru sanene, ana yoko tevisa si ya narui? Þisi na tekilia tevisave þelaga kiena ne Ntewa nene piowa ga, pona naga kila pe mesmes re e lepas kiena lalua nene poli yo? Ana peraga, taþatete tevisa kare Ntewa sanene.

¹⁵ Nanene sa ke sina visena taþena tai naþa pisa pa Mosis nanua sumo rui, naþa sape

“*In na nepe Ntewa, sike ga e inu sane nekilia sineu ye yar ai naþa sineun nesape sineu yea.*”

Naw 33:19

¹⁶ Sanene na Ntewa suþna pisa plan kiena yeririna lala, pe taveve re naþa la ga apisape naga monar visa plan la, a pe komin re naþa la aþion asape akila sur laþasa naþa sane pona naga kekaran la vanon yo, ana

naga pisa plan yar lala taveve ga kiena sineyeena e yar la naþa asuþna amloge ke piowa.

¹⁷ Þelaga kiena ne Ntewa nene, naþa kila ke pa yaru taveve ga kiena sitomena, tepisu naga kila mþena pa Þarin Suþe Pero nae Isip, e pogos kiena Mosis nanua sumo. Pero nene naga yaru tai naþa naga kawe ke yeririna kiena ne Ntewa, ana Ntewa pialua naga mþena ga vena kilaen kiena yuþnaena tai, sa naþa Nasiriena Wa pisape, naþa Ntewa pis pa Pero, sape *"In na nepisirlua ko vena ovisuar kioþna purvanua. Yoko netaþnan ovilaven kioþna mþareraena sumo wa, ana nekila vena yoko ovisu ga kiau mþareraena na wa naþa naga mþarera manene taulu kioþna naþareraena, a sineun nesape yeririna la nae yo make ga yoko akilia sane naþareraena make ga sike ga e inu."*

Naw 9:16

¹⁸ Sanene, tepisu yar naþa Ntewa sinenan sape ve lemam vania, yoko monar ve sa nene, ana visae yar tai ve sa Pero nene naþa Ntewa sinenan sape kila kiena sitomena mþarera vania, ana monar ve sa ga nene narui.

Sinemimiena kiena ne Ntewa, amio kiena lemamiena

¹⁹ Nepisa sanene, yoko monar sitomena tai va meta-va naþa yaru kilia viun sanene, visave "Visae e yaru laþasia, Ntewa ve lemam van la, a e yar taþena lala, naga suþna kila ke naþa kiela sitomena mþarera, yoko ve sanape narui? Visae Ntewa naga ga narui naþa suþna kila sape teim towo pona teim teviowa, ana pe pon re naga liþere ita si poli. A visae Ntewa sinenan kila van ita taveve ga kiena nasinenanena, yoko taþatete tevisaluþar tevisave ve kila re."

²⁰ Ana yoko nevisataþne visena la nene, nevisave: Peraga Mara, ko na ope yaru ga, ko ope sur tai naþa Ntewa siia, ana ve okilali re naþa ovisataþne kioþna visena tometavan si naga. Naga sa naþa visae yaru tai suþna yuþnaen porotano ve piaki. Pogos na yuþnaen pae porotano ve piaki þisi, ana piaki na porotano nene taþatete kilia suþmalu vis sina vania, visave, "Ei, komin ya ne omiyuþnaen kare in ga sanene?"

²¹ Ana taþatete ve sa nene, komin yar naþa miyuþnaen piaki naþa e porotano, sike e naga kilia yuþnaen taveve kiena sitomena. Visae la narin porotano tai, kilia yuþnaen piaki taþena ve lua ea. Tai, piaki nowo tai naþa popon þaþagena lala, a taþena, naga piaki tai na uþna ga.

²² Ana Ntewa mþena ga kila sa ke nene, naga mþena ga kiena sur lua naþa naga sinenan sape kila. Naga sinenan sape kila yar la avisu kilale naþa naga sinen kar ke kiela mlamulen viowa lala, vano-o yoko kilia la ruru nakoena van la amio kiena naþareraena. Na konua rui, naga kila kiena sitomena piavi pan la, ana nagane sike ga e naga kilia kila van la ya naþa naga sinenania.

²³ A sur taþena naþa naga sinenan sape kipian la, naga kiena þelaga wo la naþa naga sinenan sape kila van ita la naþa naga pe lemam pan ita. Nanene naga sane nakonua rui, naga kila ruru kiena navisa ruruena nowo lala, a nagane miyuþnaen ita sa naþa pias nen

sur naþa kon la vito ea. ²⁴ Naga kila po pan ita sanene komin ita ke narui naþa naga pio ita, naþa ita laþasa tomolue e lus kiena ne le Yu lala, a ita laþasa pe tomolue re e lus kiena le Yu la poli. ²⁵ A þelaga nene sane visena kiena ne Ntewa tai naþa Navisawalena Osea pisawal e kiena tus, naþa Ntewa pisa sanini, sape *"Þegas nen yeririna la naþa nanua sumo la pe ape kiau re poli, a nagane nepio la, nesape ape kiau yeririna lala. Purvanua nene naþa nanua sumo pe nesitoþnal re poli, a nagane nesape nekekarana paþisi."*

Ose 2:23

²⁶ A yam si tai, Osea pisawal taþenan si visena kiena ne Ntewa tai, naþa pisape *"Nanua sumo nepisa pa yeririna nae e yo nini lala nesape la pe ape kiau yeririna re la poli, ana nagane, yoko aloge naþa asuþna avio la asape naruu lala, in na nepe Ntewa naþareraena, nepe Ntewa naþa nemali."*

Ose 1:10

²⁷ A visena taþena pisa ke mþena sanene, naþa sike e tus naþa Navisawalena Aisea siriyuia. E yo nene, naga mloge piowagan le Israel, pisape *"Þegas nen yeririna nae Israel lala la moki manene laa, la moki na moki, la sane mras nen none naþa yar wolo þele ga."*

Ana suri piowa tai, yoko la ve lua la ga naþa Ntewa tamalia la.

²⁸ Ana e pogos na liþereena, yoko naga la nakoena va yeririna lala na yomarava. Yoko kilapel ga la ve moki naþa pe amlelaga re poli."

Ais 10:22,23

²⁹ A nanene yoko ve sa ga visena taþena naþa Aisea siriyu nanua sumo rui, naþa pisayu pogos na liþereena naþa yoko imi, naþa visae Ntewa ve sinen ye re yaru, yoko la punu ga akokovio. Visena nene pisa sanini, sape *"Ntewa pitomi amio kiena yar na mara lala, lavisi we moþnar make ita. Visae ve sinen ye re narita la naþa avetorokaki, ana mligan la asikena, yoko kieta lus la akokovio make nenaga."*

Lavisi naga kila van ita maran ve taaga torokin ke ya naþa kila pa yar viowa la e pupia yo lua nene nanua sumo, Sotom amio Komora, ana siraunia kila sane ita laþas tekilia temal tesike ga wa."

Ais 1:9

³⁰ Pogaga, visena la nene kana kinasa sanini, sape la naþa pe ape Yu re poli, pe aþi re yon naþa ataveve navisaluena kiena ne Ntewa poli vena amesmesu e marana, ana siraunia, pogos naþa amlelaga e Yesu, Ntewa kila la ga apim amesmesu e marana na wa.

³¹ Ana le Yu lala, aþionli naþa aimi alogear navisaluena vena aimi amesmesu e marana Ntewa, ana akila þele nena yonia, ana la apiowa ga narui. ³² Nepisape piowa pan la sanene, komin naþa la aþilion naþa aimi amesmesu e marana Ntewa, ana la akome mrapa taþena, apa amlor ruru nena ea. La akome mrapa naþa asitom ke sape kiela yuþnaen wo lala kilia kila aim awo amio Ntewa, ana pe sa re nene poli. Monar

tesuñmal ga tese e ya naña Yesu kila, naga ke nene narui kieta mrapa naimen towo si temio Ntewa.

³³ Visena si tai sike e tus kiena Aisea, naña Ntewa pi-sawal ðakaiwa tai, naña pisayu kilavaru na ðeren yuñma tai, ana kilavaru nene naga Yesu, sane Nav-isaarena naña Ntewa mligan naga pimi. Visena nene pisayu sa naña yar laþasa pe sinelan re kilavaru nene poli, ana laþasa amlelaga ea, ana pisa sanini, pisape *“Avisu ruruia!”*

Nesuñma nepisirlua ruru kilavaru wo na ðeren yuñma tai, nane metava e kunus naña Saeon e pupia pulku-mali kiena kiau yeririna lala nae Yerusalem.

Kilavaru nena ðarera ruru po, ana yoko yar la ve mo-ki naña yepela mavinia, atan ðña lala ea vano-o kila alolor kar ga va ke ne.

Ana yeririna la naña alelaga e kilavaru nene, asuñmalarla ase, yoko nekila wo van la vaþisi.”

Ais 8:14, 28:16

Yesu ga kilia kila ita temesmesu e marana Ntewa

10 Erau lala, nemloge piowagan naña kiau lus ruru nena lala, sa naña le Yu lala, pe amlelaga re poli. Ana sineun manene nesape monar atol natamaliaena, nane nesuñma nemlen manene ke pa Ntewa vanon la ne. ² Asuñma aþikeyon naña akale Ntewa e kiela male-na, ana nepisa lelaga, aminue mrapa, yoko taþatete alualia. ³ Nanene komin ga naña asuñma ataveve ke ga kiela sitomena lala, ana yepela mavin taveveen mrapa naña Ntewa miyuñmaenia vena kilaen yaru imi mesmesu sina e marana. ⁴ Asuñma añareran ke ga naña asape nalogearen ga navisaluaena naga pe mrapa, ana mrapa nene piowa rui, komin naña ita make ga tekilaro navisaluaena lala. Mrapa naña tesape temesmesu temio Ntewa komin naña temlogear navisaluaena, Kristo suwo rui, a naga miyuñmaen kieta mrapa viu tai. A nagane, visae telelaga tevisave Kristo ðar plan kieta mlamulen viowa lala, ana Ntewa kilia kila ita teim temesmesu e marana.

⁵ Visae ve tekilaro re navisaluaena, yoko woga ga, tekilia teim temesmes e marana Ntewa komin naña temlogear navisaluaena, komin Mosis pisa visena tai e lepas nene rui, pisape

“Yaru naña taveve ruru sur make ga naña navisaluae-na nene pisa, yoko tol malena.”

Lev 18:5

Ana pe yar re tai naña kiena malena po sa naña Mosis pisa poli, ana taþatete tetol malena kome kieta yuñmaena wo la naña tekila. ⁶ Nakilaen sanene, naga ðarera paþisi, ana visae telelaga ga e Kristo tekilia teim temesmesu e marana Ntewa, a naga pe pe sur re tai naña ðarera poli. Sane visena tai naña Mosis pisa, naña pisape

“Pe pon re asitom avisave sur nene ðarera paþisi, ana asuñma aviuvun avisave ane yoko kilaþesan mrapan ita vena vaen ma e peni?”

Nav 30:12

Naviunena nene kana kinasa sape ane kilia va tol ma e peni were Kristo vitom tano e nini vena tamalia ita,

ana sitomena na sanene piowa ga. ⁷ Pona aviun naviunena taþena naña sike e Nasiriena Wa la yo, naña sape

“Ana ane kilia vito tano vito tol yo kiena yar mare lala ana wasuþe sina?”

Naviunena nene, kana kinasa asitom sape Kristo mare e lak torovia, ana naga ðña ga pito sike e lelen mare-na, ana asitom asape taþatete yar tai kilia vito si were-lua naga e yo nene vena vam tamalia ita, ana tekilia tesape visena la nene pe po re poli. Tekilia ruru rui tesape Kristo molue ma e peni pitomi tano rui, a sirau-nia mare, þisi na naga suñmalu mal sina a pa si ma e peni rui. ⁸ Visae ve sanene, tekilia tevisatañe naviunena la nene, tevisa visena taþena naña Mosis pisa nanua sumo, naña pisa pisape

“Visena kiena ne Ntewa naña pan ita ita yeririna lala sike amio ita rui. Sike e limata, ana tekilia teligan se gota, tekilia teligan ruru se kieta sitomena lala.”

Nav 30:14

A visena kiena ne Ntewa naña visena nene pisayuia, nane Lologena Wo naña mesuñma melologon ke ne, naña pisawal ke sape yar lala monar alelaga e Yesu Kristo.

⁹ A ko ai naña olelaga e Yesu Kristo e losineñma, ovisave Ntewa naga kila naga mal si petan marena, a okekarana naña ovisawal e yo metava ovisave omla Yesu pe kioñma Suþe, yoko otol malena. ¹⁰ Nanene komin naña visae yar naña lelaga e losinena visave Yesu naga mal sina petan marena, a visawal e yo metava visave Yesu naga pe kiena Suþe, yoko Ntewa ve la re si nakoena vania komin kiena mlamulena viowa lala, yoko tamalia naga. ¹¹ Naga nene sane vise-na tai na Siriena Wa, naña sane pisayu naña temlelaga e Kristo, naña pisape

“Yaru naña mlelaga ea, naga taþatete kiena sitomena loru pog tai.”

Ais 28:6

¹² Yaru naña mlelaga naga pe Yu yo, pona naga pe pe Yu re poli, ana Suþe naga taaga pe kiela suþe la punu ga, kila make po pan la naña atag ke pania. ¹³ Naga sane visena tai naña Navisawalena Soel siriyu nanua sumo, naña sape

“Yaru ai naña vio kia kiena Suþe, yoko tamalia naga.”

Soel 2:32

¹⁴ Ana lelaga, le Yu la mok liu naña pe apio re Kristo asape tamalia la poli, ana sanape na sanene? Nanene komin taþatete avio naga visae ve alelaga re ea, a taþatete alelaga ea visae ve alogeli re kiena kia pogos tai, a taþatete aloge kiena kia visae ve yar va lologon re van la. ¹⁵ A taþatete yar va lologo visae Ntewa ve ligan lua re naga vano, ana visae yaru nene kekarana naña vano, yoko ve sa naña Siriena Wa pisayu rui, naña sape

“Potena paþisi pa Ntewa naña kiena nalologena lala, temloge la amial tañin ke ava e kiela mraplepa la ne, asuñma apava ke amio kiena lologena wo.”

Ais 52:7

¹⁶ Nane visena naña yar laþas asuñma apisasa, ana nekilia nesape Peraga, Ntewa suñma pitetalia kiena

nalologena lala apava ke rui, ana piowa paḡisi naḡa le Yu la mok liu yepela mavin ga logeena. Nanene taveve ke sina ga visena na Siriena Wa tai, naḡa Navisawalena Aisea tagi pa Ntewa na mava, sape

“Ake Suḡe, mesuḡa memlologon ḡa kioḡa visena pano-o, ana sane yar la yepela mavin ga logeena.”

Ais 53:1

17 Ana nagane imimi sanene, mesuḡa memlologon ke Yesu Kristo pan la, a pogos naḡa mesuḡa memlologo, laḡasa amloge, a pogos naḡa amloge, laḡasa amlelaga.

Komin ya ne omlologon ke pa le Yu la naḡa apuloyu ke Siriena Wa la rui?

18 Nane nesuḡa nemlologon ke pa le Yu la ne, ana yoko naviunena tai kilia kate e nene, sape Pona osuḡa omlologon ke pan la sanene komin naḡa ositom osape pona la pe amloge re ya naḡa Siriena Wa pisayu poli yo? Ana yoko nevisataḡea nesape, Peraga, visena kiena ne Ntewa tol la nakonua rui. La make ga akilia maran taaga torokin ke naḡa la make ga apisu ke mrae amio kupario a verue lala, sa ke ga naḡa visena tai e Tus na Yauena pisayuia, pisape

“Yeririna make ga na yomarava nini wetelu apisu sur la meta e sinapane, a apisu kilalea sane Ntewa sike na, pano-o tol yeririna la e yo la naḡa asike koperina, la ḡena apisu kilale asape kiena ḡarareraena keviu paḡisi.”

Yauena 19:4

19 Sanene, sane le Yu lala apisu kilale sur mokliu rui, ana sur viowa tai, la asitom asape Ntewa tamalia la ga yo. A pe apisu kilale re asape Lologena Wo naga kiena yar make ga, komin Ntewa sinenan sape tamalia ḡena yeririna la naḡa pe ape Yu re poli.

Ana popon avisu kilale sur nene, komin kiela navisawalena marua lalua apisayu nakonua rui e Siriena Wa lala asape yoko ve sa nene. Mosis ḡesa, naḡa pisayu visena tai naḡa Ntewa pisa pa le Israel lala, naḡa sape

“Apisu piowa e la naḡa pe ape Yu re la poli, sa naḡa la ape sur korena ga, ana yoko amiu avielue e navisa ruruena la naḡa yoko nekila van la.

Amiu asitom asape taḡatete la nene akilia akila sur wo tai, ana yoko sinemiu kari la e pogos naḡa amiu avisu netamalia la ḡena ga.”

Naw 32:21

20 A nalua nena, naga Navisawalena Aisea, naga ḡena suḡalu pisawal nena visena taḡena si tai kiena ne Ntewa e marana kata apua ita le Yu lala, naḡa Ntewa pisayu la naḡa pe ape Yu re poli, pisa pisape

“Nanua sumo, pe akale in re poli, ana siraunia, yoko atarḡan inu,

nanua pe apiunin re poli, ana yoko siraunia, sinelan asape neva nakaten la.”

Ais 65:1

21 Ana Aisea siri plan taḡenan sina visena kiena ne Ntewa tai, naḡa Ntewa pisayu la naḡa pe ape Yu re poli, pisape

“Yar la nene asuḡa amlogelu inu, asuḡa akovenlua inu silaga.

Nakonua rui nepikeḡa ga luḡau pan la, sineun nesape awasuḡela aimi si pun inu, ana la na peraga narui.”

Ais 65:2

Le Yu la yepela mavin Yesu, ana Ntewa pe pilon re ḡasina pan la poli

11 †Naviunena taḡena suḡa ga, nane e lepas kiena le Yu lala, sa naḡa pe amlelaga re e Ntewa poli, ana naga ḡena ga suḡalu pilon ḡasina pan la, pona peraga?

Nekilia nesape peraga, naga pe kila re sanene poli komin in na nepe yere Yu na nesike ne, inu ḡena ga yermarua Epraam naga pe repiu marua, a in na nomolue e lus kiena yermarua Pensiman, a nekilia ruru po naḡa Ntewa pe koven lua in re poli. ² Sanene, nekilia nesape peraga, Ntewa pe koven plan ita re ita naḡa pio ita tepe kiena. Popon tesitoḡal Siriena Wa tai nanua sumo rui, e pogos kiena navisawalena Elaisa. E pogos nene, Elaisa mloge piowagan ḡarḡarera kiena yeririna lala kiena ne Ntewa, ana pisimumu pa Ntewa, sape

³ *“Suḡe, kioḡa navisawalena lala, kioḡa yeririna la asuḡa arḡemoḡar la,*

a kioḡa wonta wa lala, asuḡa akilarovia,

a piowa pano-o nepisu sane in ga taaga nepatanon ko ke narui,

a nagane in ḡena ga, ataveve in ke ne asape alalua kiau malena.”

Suḡe1 19:1

4 Ana e poglis nene, Ntewa pisataḡea, sape *“Peraga Elaisa, pe ko ga taaga re poli. Pe okilia re poli, ana e yo nene in na kiau yeririna la tol manu olua [7000] la asuḡa sane ko, naḡa pe akila re lotena pa nono navisokanena poli, naḡa Paal nene.”*

Suḡe1 19:18

5 A nagane, e kieta pogosa, maran taaga ga amio nene. Yar moki liu naḡa pe amlelaga re poli, ana ita ke narui naḡa tesike ne, ita narin ḡegas nen le Yu lala, naḡa Ntewa pe lemam pan ita, kian plan ita, narui temlelaga ea. ⁶ Ana popon tekilia ruru tesape Ntewa kian plan ita vanon ya? Pona yar laḡasa asitom ke asape naga kian plan ita komin tekila ke yuḡaena wo la moki naḡa naga kekaran yo. Ana peraga, komin visae ve sanene, kana kinasa sane lemamiena kiena ne Ntewa pe kila re nena sur tai poli. Ana Ntewa kian plan ita pe e re ga e naḡa tekila sur wo la moki poli, ana kian plan ita e ga e kiena lemamiena wo pan ita.

⁷ Tekilia tesape ita le Yu lala, ita make ga tesuḡa takale ke mrapa naḡa teim temesmesu temio Ntewa, ana ita lua la ga naḡa toḡalia. Ana visae ve sa nene, yoko ve sanapen taḡena la nene? Nanene kana kinasa sane la mokliu naḡa ape ḡarḡarera paḡisi, ana pe amal re mrapa nene po la wa. ⁸ Visena na Siriena Wa tai pisayu la ne sanene, sape

† 11:1 Piliḡae 3:5

*“Ntewa tañan la asuñna ga amio kiela wowe lala,
ana pimi tol nagane sa naña kilamarala la sike na,
ana pe apisu kilale re sur poli,
kiligala la sike na, ana pe amloge kilale re sur poli.”*

Ais 29:10

Naw 29:4

⁹ A sa ñena visena kiena Ñarin Suñe Tepet nanua sumo, pogos naña sinenan sape Ntewa lalua ñarerae-na kiena nasinekar lala naña asuñna añareran ke naga. E pogos nene naga piun tai Ntewa, sape

“Suñe, kiau nasinekar la nene silaga asuñna amloge ke pon kiela pupia ñağagena lala,

ana nesape neviun tan ko vena okila sane kiela na logewoena la nene vim sane suri tai naña kila kare ruru la nenaga, kan la ke sina ga, kila sane pe apisu kilale re sane kiela nasinekar la asike ga lavisin la poli.

¹⁰ Ana popon sane okila kilamarala imi ñala, vena ve akilia re si avisu kilale sur lala,

a okila naña kiela nasinekar la añareran naña ayuñnae koren ga, awar sur urmi la e ñasila.”

Yauena 69:22,23

¹¹ Ana e lepas kiena ne le Yu lala, Ntewa pe koven plan la re poli, ana pe lelaga naña, la apiowa towe ñaga. Ana napiowaena kiena la nene, kila narui Ntewa tamalia la naña pe ape le Yu re la poli, a pogos naña le Yu la apisu Ntewa sinena miye ñena yaru tañena la nene, apisu piowa ga, apieluen la, ana kila añareran vena la ñena ga monar aim amesmesu ke sina ga amio Ntewa. ¹² Ana na nene kana kinasa sane le Yu lala kiela ñelaga nene, naña pe amlelaga re e Yesu poli, nanene kila mrapa na viewoena a navisa ruruena kiena ne Ntewa kilia imi tol la naña pe ape Yu re poli.

A visae le Yu lala, la ñena alelaga, alelaga vano-o tol marana naña Ntewa pisaaria, yoko kilia kila naña kiena navisa ruruena lala aim ave keviu manenea.

¹³ Pogaga narui, sineun nesape nevisa narin visena tai e lepas na pun amiu la naña pe ape Yu re poli. In na nepe nalologena naña Ntewa pisirlua inu vena navanon nevisawal kiena lologena wo van amiu, a naga pe yuñnaena tai naña noñareran ruru kilaena, komin naña nepisu po pañisi. ¹⁴ Nanene komin naña nepisu sane pog naña nemlologon ke pan amiu naña pe ape Yu re poli, asuñna amlelaga, a kila naña imimi le Yu lañasa sinelan asape la ñena monar ava loyuñna ea, ana la ñena amlelaga.

¹⁵ Sumo na, Ntewa pilon ñasina pa le Yu lala, a nanene kila naga pisu la naña pe ape Yu re poli la rui, naga sitom sape kilia kila kiela mrapa aim ave mara wo sina amio naga.

Ana visae le Yu la avilon la a la ñena awasuñela puna Ntewa, vera wo na wo, komin nagane la sa ga naña amarmare rui, ana visae alelaga e Yesu, yoko aim sa naña amal sina. ¹⁶ Yoko nevisa ñakaiwa tai e yo nene e lepas na mralaki ñesia naña tesuñna toğar pa e yuñna na leniena, tepisa potena vanonia pa Ntewa, teyawawoia ve sur wa. Ana pogos naña toğar ñesan mralaki pa Ntewa, kila sane mralaki tañena ñena la naña pe toğar re poli, lala ñena ape wa, ape kana Ntewa. Ana yermarua kiena le Yu lala, la sane mras ñesia

naña apa ñesan e yuñna ñana Ntewa, a kila sane le Yu la naña aim sirau, la ñena ga ave kiena ne Ntewa. A yermarua la nene, la sane purlaki tai naña suñna kapur ke e lokove kana Ntewa, a visae purñesa ve kana Ntewa, yoko korowas la naña avim sirau la ñena ave kiena ne Ntewa.

¹⁷ Sanene, purñes nene amio korowas lala naga kana kinasa yeririna kiena ne Ntewa lala, sane le Yu lala. Ana siraunia, Ntewa pisu korowas lañasa piowa ga, ana peve plan la, a pa te plan ruru korowas nen laki tañena tai naña sike ga yoñmarua, ana ñar pimi, a teruruia piar la panon purñesia naña sike lokove, vena kus lelen korowas la naña peve plan la rui.

Ana korowas tañena la naña pimi sikol e purñes nene, kinasa sane kam la naña pe ape Yu re poli. Amiu na pe amolue re e purñes nen yeririna kiena ne Ntewa napo poli, ana naga sinenan sape amiu ñena monar asikol amiu amio la loyuñna e kana lokove, vena amiu punu ga awar kiena navisa ruruena lala.

La naña pe ape Yu re poli, la tağatete akilia awarwarlan naña Ntewa ñere la

¹⁸ Sanene kam naña pe ape Yu re poli, kam na monar ve awarwar amiun re naña Ntewa piran amiu amio kiena yeririna lala, komin naña amiu na pe ape purñes re poli, ana kam na ape korowas ga la naña Ntewa sikol amiu e purñes nene naña sike pa sumo rui. Korowas lala pe kila re purñes mali poli, ana purñes ke narui naga suñna kila korowas la amali. ¹⁹ Sa nene, pe pon re kam na asitom asape kam apo poli, ana asape, Ke, Ntewa na sinenan imimi pañisi, ana peve plan korowas lañas petan purñes nene vena kila sane mekilia mesikolia.

²⁰ Lelaga naña Ntewa peve plan korowas lañasa, ana kila ga pa le Yu la naña pe amlelaga re e Yesu poli, a pe lelaga naña sinenan sape amiu akilia asikol amiunia, ana nanene pe komin re naña akila yuñnaena wo lañas poli, ana komin naña asuñnal ñarera e kiamiu viawae-na e naga. Sanene, ve avilaven re naña apimi sane yeririna lala kiena ne Ntewa, ana monar ava ruru amiu asuñna asitom ruru sur wo nene naña Ntewa kila pan amiu. A monar marañe amiu ruru ñena ga, ²¹ komin naña sane Ntewa koven plan korowas marua la nene naña kiena yeririna la naña pe amlelaga re poli, yoko naga kilia koven plan amiu ña nenaga korowas viu lala maran va taaga sa ke ga, visae ve amiu awar re mras wo lala. ²² Sanene, e nene tevisu ñelaga kiena ne Ntewa e lepas ga luwoka. E kana lepas tai, kiena sine-mimiena ñarera na ñarera pan la naña amloru, naña pe asñal re ñarera e naga poli, sane le Yu lala. Ana e kana lepas tañena, naga pe lemam pañisi pan la naña pe ape Yu re poli, naga la naña akekarania a asuñna ataveve ruruia. Ana la ñena ga visae ve asuñnal re ñarera, naga kilia te plan la sina ga vetan purñes wo nene naña asuñna asikol la ea.

²³ Nanene naga kila pa le Yu la rui. Pe amlelaga re poli, ana te plan la, ana visae avilopu la ga, akilia awasuñela, ana Ntewa kilia sikol rurula sina e purñesa

sane kiena yeririna ruru nena la napo. ²⁴ Naga kila sanene rui pan amiu naþa pe ape Yu re poli, komin naþa amiu na sane korowas nen laki na yoþmarua, ana naga þere amiu apimi, sikol amiu e purþesa naþa sike e kana lokove, ana asikol amiu amio navisa ruruena naþa naga sinenan sape la van kiena yeririna lala. A visae kila van amiu þisi, yoko kilia kila mþena van le Yu la naþa naga te plan la, komin naga kekaran sikol ruru la sina e purþes nene naþa asikol e naga nanua sumo rui.

Ntewa sinenan sape le Yu lala atol natamaliaena

²⁵ Erau lala, sineun nesape nevisawal van amiu la naþa pe ape Yu re poli, sane monar avisu kilalea sa naþa Ntewa pe koven plan re kiena yeririna la nene poli, naþa le Yu lala.

Le laga sane asuþna ape þarþmarera ke ga wa a yepela mavin le lagaena, ana naga mligan la towe mþa ga sumo, a suþna kila ke naþa amiu naþa pe ape Yu re poli akilia alelaga, akilia aim ave moki loyurþa vano-o tol pupia maran naþa Ntewa sinenania. Sur nene sane sur tapolou tai naþa yar la pe akilia þesan re poli, ana nagane Ntewa kila meraravan ruruia. A monar akilia sur nene, komin pe pon re awarwar amiun poli, asitom asape Ntewa sitom amiu ga, ana pe kekaran re si le Yu la poli. ²⁶ Pe sa re nene poli, ana yoko naga tamalia la na wa, sane visena na Siriena Wa tai, naþa pisa sanini, sape

“Yar na tamalia itaen yeririna lala kiena ne Ntewa yoko mþalivi ga e kieta yo, e kieta pupia pulkumali nene Yerusalem metava e tavie naþa Saeon.

Ita lus lala kiena Sekop, ita le Yu lala naþa kieta napiowaena la moki paþisi, ana yoko naga ke narui imi war plan make kieta nakoena lala, kila ita towo sina.”

Ais 59:20,21

²⁷ Visena taþena na Siriena Wa tai pisawal navisaarena kiena ne Ntewa tai e mþena e lepas nene, naþa pisa sanini, sape

“Kiau navisaarena pan la sike pa rui, sape yoko nowar plan kiela mlamulena viowa lala, neviewo la make ga.”

Ais 59:20,21, 27:9

²⁸ Pogos naþa Lologena Wo pimi mþalivin le Yu lala, la pe sinelan re poli, ana e lepas tai naga po, komin naþa kila sane kam la naþa pe ape Yu re poli, Ntewa mla towe pulmas pan amiu vena alelaga. Ana e kana lepas taþena, naga mþena piowa ga, komin naþa kila le Yu la apim si sane nasinekar kiena ne Ntewa lala. Ana Ntewa taþatete kilia visu la ave kiena nasinekar silaga, naga monar sinena ye la sina, komin naþa naga taþatete sinen þesan kiena visaarena wo la naþa kila pan li marua lala kiena ne kiena yeririna la nene, le Yu lala. ²⁹ Ntewa pisaar navisaar ruruena la pan la þisi rui, a naga pio la ape kiena rui, a yoko naga taþatete kilia vilon sina ga kiena sitomena pogos tai.

³⁰ Sanene, naga miyuþmae e ita sanene. Nanua sumo, kam naþa pe ape Yu re poli, kam na pe amlelaga re e Ntewa poli, ana pogos naþa imimi le Yu la imimi pe melelaga re e Lologena Wo poli, nanene kila kiena mrapa vena sinena ye amiu. ³¹ A pogos naþa naga sinena miye amiu sanene, kila naþa imimi mþena memlelaga e Lologena Wo, ana yoko naga kilia sinena ye imimi sina. ³² Nane sitomena kiena ne Ntewa sanene narui. Nanua sumo naga taþan naþa ita punu ga teyal e mrapa naþa pe sinetan re logeen kiena visena poli, kila sane naga kilia sinena ye ita, kilia were ita punu ga teim teve kiena.

³³ Erau lala, navisa ruruena lala kiena ne Ntewa e ita keviu paþisi! Kiena manmaruaena a kiena kiliaena apa manene laa metava! Kiena sitomena la merorol paþisi, a kiena þelaga la apowo manene laa! ³⁴ Sa naþa visena na Siriena Wa tai pisa, pisape

“Pe yar re nena tai naþa torokin tol ya naþa teke e sitomena kiena ne Ntewa.

Pe yar re nena tai naþa torokin kilia la visena na iilarena va Ntewa.

³⁵ A pe yar re nena tai naþa kila po pa Ntewa torokin naþa kilia kila Ntewa monar lamaran si navisa ruruena wo la vania ve sa naþa naga suþna þar ke pan ita.”

Sop 41:11

³⁶ †A nesikol visena nene, nesape: Kieta Ntewa, naga taaga pe purþes nen sur make ga, naga taaga pe mþareraena na sur make ga, naga taaga pe luas nen sur make ga, ana popon ita punu ga teyeluar luen ga naga vano ve þisi re pogos tai.

þelaga wo kiena yaru naþa mlelaga

12 Erau lala, sa naþa Ntewa sinena miye amiu ruru nena ga, kila po pan amiu paþisi, sineun neviun manene van amiu vena monar ataþan kiamiu malena wetelu vania. Monar ave wa ruru wo, sa naþa amiyawawo tasnemiun pania sane kuþaþaena tai naþa amla pania. Naga pe pe kuþaþaena re sane sur mali tai naþa aþeþar mare, ana naga pe kuþaþaena naþa sane mali, a yoko Ntewa kilia kekaran manenea. Naga ke narui þelaga mesmesu na kilaen lotena va Ntewa naþa mesmesun naþa akila. ² A ve ataþan re sane naviowaena lala na yomarava nini awere amiu vena ataveve kiena þelaga, ana silaga, monar ataþan Ntewa kila kiamiu sitomena la imi ve urviu sina. Sanene, yoko kiamiu þelaga kilia vilonia, kilia imi wo silaga, a yoko akilia ayaloro ataveve nasinenanena kiena ne Ntewa, naþa po, merarava a mesmesu naþa mesmesu silaga. ³ Nepisawal visena la nene pan amiu, komin naþa Ntewa pe lemm pan inu, mligan lua inu, mligan yurþaena nene e luþau narui. A nesape nevisa re mþena suri tai van amiu, sane pe pon re si naþa asuþna akila kiamiu sitomena apa manene metava poli. Tekila kiena yurþaena sanape, ana kieta sitomena la monar mesmesu, monar su ga tano. ⁴ ††Taþatete tevisave ita na tepo laa taulu taþena lala, komin ita na sane tas nen yaru taaga, naþa kana korowasa la asuþna ga, ana

† 11:36: 1Kor 8:6 †† 12:4: 1Kor 12:12

korowasa la peve taaga nene kiela yuřnaena na kilae-na la susuřna ga. ⁵ Sane ita moki, ana Kristo řere ita make ga tepim tepe taaga, ana sane inu neřasine ko, a ko ořasine inu. ⁶ †A Ntewa pe lemam pan ita, a tařnan nakiliaena tařena lala pan ita, nařa sane nalae-na lala nařa naga kian plan pan ita vena teyuřnae temio. A ita veve taaga monar tořmareran teyuřnae temio ya nařa mla pan ita. Sanene,

visae Ntewa tařnan van ko sape kiořna, ko na ove navisawalen visena nařa mla pan ko, ana monar okila omio pupia lelagaena nařa sape sane kiena visena nene pe lelaga pařisi,

⁷ pona visae kiořna, ko na ove naiilaen yuřnaena na suřmare, monar okila omio kiořna řmareraena wetelu, pona visae kiořna, ko na ove navianena yaru e visena kiena ne Ntewa, ko na monar yepeřna řmaen ruru kilaena,

⁸ pona visae kiořna, ko na ove naiilaaren sitomena kiena yaru lala, ko na monar ositom urmin kilaen, pona visae kiořna, ko na ve nalaen naiilaena, monar owar ve moki,

pona visae kiořna, ko na ove nasumonen yaru lala e yuřnaena kiena ne Ntewa, ko na monar ve omalum re,

pona visae kiořna, ko na ve naiilaen la nařa asike e pog řmarera, ko na monar okekaran kilaena.

⁹ A naga ke nene narui řelaga wo tařena la nařa akila: kiamiu sinesiena e yaru tařena lala monar ve lelaga, monar aure vetan řelaga viowa lala, monar auarar ruru řelaga wo la řmarera,

¹⁰ monar avinaia amiu sane ave namratava taaga ga, monar akilali nařa avisu sane ane yoko kilia kila ruru řelaga navatanonena va la ga wa,

¹¹ ve atařnan re nařa kiamiu sitomena řmarera na kilaen suri wo la kovio sina vetan amiu, monar akila sane kapi vivaga sa Ninuna Wa suřna vivaga ruru e amiu,

¹² monar akekaran navisaarena kiena ne Ntewa nařa kiamiu sitomena wasinea sane yoko kila wo van amiu sa ga nařa naga pisa, pogos nařa avane naloge viowaena, monar akila kiamiu sitomena ve piavi,

monar alen silaga,

¹³ pogos nařa li nalelagaena tařena lala limala plasan suri lařasa, monar akekara aliureure suri van la,

a monar akekaran visuaren yaru tařena lala e řmamiu uřna.

¹⁴ ††A nanene suri si lařas nanini narui nařa monar asitom ruruia vena kilaen va yaru tařena lala:

visae lařasa asuřna akila kare amiu komin nařa amlelaga e Yesu, monar akila wo van la. Ve avis re viowa van la, ana aviun Ntewa visa ruru la,

¹⁵ visae lařasa amloge po komin suri nowo tai, amiu řmena monar akekara amio la, visae lařasa asuřna atagin ke sur tai, amiu řmena monar atag amio la,

¹⁶ visae amiu amio tařena lala, monar asu ruru ga amio la nařa kiamiu sitomena ve taaga ga, visae ayuřnae amio tařena lala, ve aligan amiu re metavan la, sane amiu na apo, ana akekaran ga narin yuřnaena lala, a akekaran ayakol amiu amio yar la nařa ave torokaki,

visae akila suri lařasa, ana ve asitom re avisave ape manmarua, ana akila kiamiu sitomena vito su ga tano,

¹⁷ visae yaru lařasa akila viowa van amiu, ana ve akila maran re si naviowaena van la, ana silaga monar asitořmalia vena akila suri punu ga nařa yoko yaru la akilia avisu kilale asape po a mesmesu,

¹⁸ a visae kiamiu suri viowa tai sike likan amiu amio yar tařena lala, monar akila suri make ga nařa sike e limamiu vena were si suřarena imi sike pun amiu punu ga.

¹⁹ Erau lala, sineu si amiu pařisi nane nepisa sur la nene pan amiu. Lařas sina sanini, sane:

“Visae lařasa akila viowa van amiu, ana ve akilali nařa ala nakoena van la. Akilia aligania van Ntewa vena naga liřere mare la sirau, komin visena tai sike e Siriena Wa rui, nařa Ntewa sape,
in ke narui nařa yoko nela nakoena van yeririna lala, inu ke narui nařa yoko nelamaran va la nařa akila ke piowa.”

Nav 32:35

²⁰ A sanene, visae kiamiu nasinekar la asuřna ga, monar akila ruru la, sa nařa visena na Siriena Wa pisa, nařa sape

“Visae kiořna nasinekar visokaria, ola kinanena vania, visae moto karia, ola wii vania. Visae okila sanene, yoko okila naga mawan kiena řelaga viowa vařisi, vano vano-o pona kekaran nařa amiu lua ave erau wo sina yo.”

řakaiwa 25:21,22

²¹ Taveve suri la nene, nepisa sanene pan amiu, ne-sape ve atařnan re řelaga viowa taulu amiu, ana monar ataulu řelaga viowa e kiamiu řelaga wo lala.

Li nalelagaena la monar avatanon yerkawa lala amio řarin suře lala nařa Ntewa pisir plan la

13 Nagane sineun laen visena lařasa e lepas kiena li nasumonena lala. Tekilia tesape Ntewa na mon manene laa metava, naga pe suřen ke suri punu ga, a naga ke narui řarin suře tařena la nařa asike ne, mla řmareraena pan la. Sanene, ita li na lelagaena make ga monar tevatanon řarin suře la nene, monar telogear la. ² Yaru la nařa visae asuřna akilali nařa avisaluřar řarin suře lala, asuřna apisaluřar ke suri nařa Ntewa pisirplania, a yoko Ntewa tařnan řarin suře lala akilia ala nakoena van la vanonia. ³ řarin suře lala, Ntewa pe pisiriplan la re poli vena kilaen yeririna wo la amarau, ana naga pisiriplan la komin la nařa asuřna akilaro ke navisaluaena. La ke nene narui monar amarau, komin nařa visae řarin suře tol la yoko la nakoena van la. A visae sinořnan sane ve omaraun re řarin suře, yoko monar okila mesmes ga

e ya naþa yerikawa la apisa, ana yoko ve akila re viowa van ko, yoko akekarana ko. ⁴ Ntewa pisiriplan la sane ape kiena yaru na yuþaena lala, vena kilaen yuþaena wo naiilaen yeririna lala, a visae sinoþan kilaen þaruþa, monar ovisuar ruruia, komin naþa asuþa aþarar ke mþena plaki, ana pe aþarar korenan re poli. Ntewa pisiriplan la, mligan e limala vena ala nakoena van la naþa akila piowa. ⁵ Sanene, popon tevatanon þarin suþe lala, komin naþa pe pon re tekila viowa poli vena ala nakoena van ita. A nekilia sane kieta sitome-na suþa pisa kilale ke mþena rui sape popon manene visae tesuþa tekila ke sur make ga wo mesmesu silaga. ⁶ †Taveve visena la nene, popon tekekarana toul takis lala naþa monar tela va þarin suþe, komin pog naþa þarin suþe kila kiena yuþaena, suþa kila ke yuþaena naþa Ntewa mligan vena akila. ⁷ Sanene, monar akila sur punu ga naþa mesmesun akila. Visae kilavaru na takis e leþas na kilavaru naþa tesuþa tetauluia, pona kilavaru tai naþa monar tokoan vanon sur laþasa, na monar toulia. A la naþa apuarar ke yuþaena kerkeviu lala, pona kiela kia pa metava loyuþa e þarin suþe lala, monar tekekarana la, mesmesun ga naþa tevatanon la.

Li na lelagaena lala monar akila wo va yaru taþena lala

⁸ Suri taþena tai, naga e leþas na lapui la naþa yaru la asuþa akila. Visae kioþa lapui teke e yaru tai, monar olamaran vania torokin ga ya naþa amiu lua apisaaria. A popon ositomyuli mþena sane kioþa lapui teke mþena e Ntewa, komin naga mla suri tai pan ko keviu manene rui. Suri nene naga sinesiena, a ko na monar olamaran ruru va yeririna taþena lala. Monar sineþa sisi la naþa asike lavisin ko, komin yaru naþa kila ke sanene, naga sane naga mlogear make navisaluaena kiena ne Ntewa rui.

⁹ Visena kar la moki sike loyuþa e navisaluaena, sane la naþa apisa sanini, asape: Ve okila re kolau, pona ve oweþar re yaru mare, pona ve ovinau re, a ve sineþa sun re suri kiena yaru taþena, a suri taþena la ne sanene. Ana visena na visaluaena make ga, asike vatanon pupia purþes nen navisaluaena tai naþa pisa sanini, sape: Monar sineþa si yaru naþa sike lavisin ko, okila wo vania sa naþa osuþa okila ke sina ga pan ko. ¹⁰ Yaru naþa visae sinena si kemua yaru taþena lelaga, yoko naga taþatete nena kila sur naþa viowa vania. Sanene, þelaga na sinesiena yaru naga kilia kila sa naþa sane okilia ologear make visena la naþa Navisaluaena pisa. ¹¹ Ita na monar tekila ga þelaga wo la naþa, komin nagane, pog pa ke narui. Monar tevisu kilale sane lavis pogos naþa tesuþal ruru narui, ve tomomalio re sina. Pogos naþa ita temlelaga mare ga na wa, ita tesitom tesape yoko Ntewa tamalia ita vetan yomarava nini pogos piavi ke ga wa, ana nagane, pimi ke lavis rui.

¹² Nekilia nevisa sanini nesape lavis yemalo þisi, yomerarava suþa pimi mþalivi, ana popon toþisin þelaga viowa lala na yemalolo, a monar towar sur na ki-

laen mara na þelaga mesmesu na yomerarava, vena tekilia tomolue tevano vena tekila mara van sur viowa la nene. ¹³ Kieta malena monar mesmesu ruru wo, torokin naþa tepe yeririna lala naþa tesuþa temial ke e yomerarava, a yoko monar teligan þelaga viowa lala. Ve tekila re þaþagena kar la naþa apulen ga kekarena na yomarava a yaru la amun wii vano-o akilalu þarila lala. Ve tesuþa tekila re suri naþa yerþene lala amio sira lala asuþa aureurela kar ga sa ga nene, a asuþa akila ke þelaga namname lala. Ve tesuþa teveveyun ita re, a ve tesikol ita re e vielueena lala. ¹⁴ Monar teligan þelaga viowa naþa tepaeme temio, a pe tesito-mþal re na taveven kiena nasinenanena poli, ana sa naþa tesuþa temiyen ke mþata kulsota nowo e marana yeririna lala, monar teyen þelaga mesmesu lala kiena ne Suþe Yesu Kristo e kieta malena, vena yeririna la avisu sane ita tepe kiena yeririna kemua la lelaga.

Popon li nalelagaena lala ve asuþa avisa kare la re sina vanon ga narin sur laþasa

14 ††Erau lala, sineun nesape akilia sa naþa nem-loge rui sane pupia visena tai sike e amiu nagane. Sane laþasa, kiela sitomena mok liu e sur laþasa, asape popon akila, pona viowa ga naþa akila, pona amaraun asape visae akila, sa þis Ntewa ve kekarana la re sina.

Sineun nesape la ne sanene, nepisu sane la pe api-awa re mþarera poli wa, ana pogos naþa asike amio ita, ve tekilali re naþa takawe manene laa, tekekarana naþa toure la. ² Sanene, yar laþasa akan kare ga kinanena lala amio mþena tata punu ga lala, a yar laþasa asitom asape Ntewa sinenan sape avalia kinanena laþasa, pona avalia tata. ³ Ana sineun nesape nevisa van amiu visae ko tai naþa okan ke ga tata, ve ovisu re viowa e yaru naþa palia, a visae ko tai naþa opalia tata, ve oliþere re naga naþa suþa kania, ovisave yoko Ntewa liþere naga vanonia. Ntewa kekarana make ita ga, ana amiu mþena ga monar akekarana amiu. ⁴ Li nalelagaena make ga asuþa apisu ke ga Ntewa asape naga pe kiela suþe, ana naga ga kilia visa van la visave la veve taaga akila nene pona ve akila re nene. A sanene, pe pon re ita ga teliþere ita si poli. A Ntewa pisa yeririna laþasa akan tata, a laþasa pe akan re tata poli, ana naga kekarana la make ga, komin naga kilia naþa sape yoko Suþe Yesu kilia suþa iila la silaga vena asuþa asuþal mþarera e naga.

⁵ A naga nene maran taaga e leþas na legiena lala. Yar laþasa amla legiena tai asape pe kiela legiena wa, a yar laþasa apisu legiena lala asape maran taaga. Naga nene naga pogaga, ana ita make ga monar ita veve taaga tekila kieta sitomena lala, ana tesu ea, ana ve toþareran re yaru taveve kieta sitomena. ⁶ Yar naþa mþareran sape la legiena tai sane kiena legiena wa, naga kila vanon sinenan sape visirlua kia kiena ne Ntewa ea. Yaru naþa kekarana sape kan suri make ga, naga pisa ke potena pa Ntewa vanonia, ana pogos naþa kinana, suþa pisirlua ke kiena kia. Yar naþa kila sane

† 13:6 Mat 22:21; Mak 12:17; Luk 20:25

†† 14:1 Kolosi 2:16

palia kinanena laþasa, naga mena ga suna kila ke naþa pisirlua kia kiena ne Ntewa, ana naga mena suna pisa ke potena pa Ntewa e kinanena taþena la naþa suna kania. ⁷ Monar tesitomalia, sane pe yar re tai naþa kilia sike e yomarava nini sane yar taaga ga poli, vena kilaen sur make ga sa naþa naga taaga sine- nania, a pe ita yar re tai naþa visae mare, ana sur nene pe kiena naga taaga ga. ⁸ Pe sa re nene poli, komin visae temali, temali naþa tevisirlua kia kiena Suþe, a visae temare, temaren naþa tevisirlua kiena kia. Sanene, sur make naþa tekila, monar tekila amio sito- mena naþa sane pe tekila re ga kieta nasinenanena poli, ana ita tepe kiena ne Ntewa, monar tetaveve ga kiena nasinenanena. ⁹ Nanene komin nanua ne, siraun naþa Kristo mare, na sumalu mal sina, ana kila naga pimi pe suþen kiena yeririna la naþa amare, a pe suþen kiena yeririna la naþa amali, ana silaga monar tesu ga vatanon kiena nasinenanena.

¹⁰ †Ana sanene, pogos naþa nalelagaena tai suna ki- la sur la taveve þelaga marua kiena ne le Yu lala, ana suna mliþere ke nalelagaena taþena naþa pe asuna akila re poli, naga nene na piowa manene laa paþisi. A pogos naþa yar tai ve kila re sanene, ana naga suna pisa ke piowa e yar taþena naþa kila, naþa sane kiena puruvi tai loyuna e namratava kiena ne Ntewa, na nene pe þelaga na mawaen tai.

Ve tesuna teliliþere ita re, komin naþa yoko ita make ga tesumalu tese marana Ntewa na wa, a yoko naga ke narui naþa visuveve ruru ya naþa ita make ga teki- la. ¹¹ Sur nene sike e Nasiriena Wa la rui, naþa Ntewa pisi, pisape

“In na nemal na nesike ne, ana nekilia nevisa ruru sane pogos na pimi ke ne naþa yoko yar make ga aki- nai vamon inu,

a yoko yar make ga avisawal avisave in ga taaga nepe Ntewa.”

Ais 45:23

¹² Sanene, yoko ita make ga teim e marana Ntewa, a yoko monar ita make ga veve taaga tevisawal sur la naþa tesuna tekila, a naga ke narui yoko visuvevea.

Monar ve okila re kiona erau tai kiena naviawaena loru

¹³ Taveve sitomena la nene, ve tevisuveve manene ita re sina ga, tevisayu ya naþa yar taþena kila, tesape po pona piowa ga. Ana ya naþa ita li nalelagaena lala monar tesitomia vena tekila sina van ita, naga sanini, sane monar ve tekila re sur tai naþa kilia kila nalela- gaena kila pal mrapa pona kilia kila naga loru e mla- mulena viowa. ¹⁴ Sane visae nesitomveve inu, nekilia nesape nesumalar marera ruru na nesike ne nemio Suþe Yesu, ana nemlelaga marera nesape taþatete sur tai naþa monar tevalia, ve takan re. A visave nalelagae- na tai war sitomena visave kinanena tai pe torokin re kan po, naga pogaga, ana kana kinasa sane monar valia ruru nenaga, a ita taþena lala monar tetanan na- ga taveve kiena sitomena nene. ¹⁵ A visae ositom

ovisave kinanena la torokin ga nakanena, okilia osuna okania, a visae kiona puruvi taþena tai naga valia, ve okilali re naþa ovisave naga mena ga monar kania. Visae peraga, yoko okilia okila kare nena kiena sitome- na, a naga nene naga pe þelaga wo re kiena ne ita yar la naþa sineta sisi ita poli. Monar tesitomal tevisave Kristo maren nakilaen kieta malena imi wo, ana pe pon re tetanan narin sitomena e lepas na kinanena imi ve sur keviu naþa suna kila kare si kieta malena poli.

¹⁶ A taþena sina, visae sur tai naþa ko opisu sane pogaga vena kilaena, naga pogaga, ana pe pon re naþa osuna okila þisi na kila kare sitomena kiena nalelagaena taþena tai, vano-o kila yar taþena lala avisa kare kieta kia ita li nalelagaena lala vanonia. ¹⁷ E lele nene tesuna tepisayu visena la na lepas nene naþa sape yoko tekilia tomun ya pona takan ya, pona monar tevalia namunena ya pona kinanena ya, ana monar ve sineta þesan re tesape nanene naga pe sur keviu re tai nene poli loyuşna e nasuþenena kiena ne Ntewa. Ana kana pupia sur ne lala, nane naþa ita tekila þelaga wo na malena mesmesu, a tese sumare temio yar taþena lala, a tetol kekarena naþa Ninuna Wa suna mlvia. ¹⁸ A pogos naþa tela sur la nene ve keviu e kieta sitomena, tekila ke yuşnaena wo naþa Kristo sinenania, ana yoko Ntewa kekarana ita vaþisi vanonia, a yoko yar taþena lala avisu sane po paþisi.

¹⁹ Sanene, silaga ita make ga monar tomareran li naþa tekila þelaga wo naþa kilia ligan sumare sike e ita li nalelagaena lala, a naþa aiila ita make ga kieta sit- omena la imi marua nena napo. ²⁰ Kinanena naga sane pe sur re ta nene poli, ana pe pon re tekila naga imi ve sur ta naþa kila kare ke sina ga yunaena wo naþa Nte- wa kila e malena kiena nalelagaena taþena la rui.

Nepisa sanene, nesape kinanena make ga po torokin kanena, ana pe pon re okan sur tai narui yar taþena vi- suaia ana kila naga loru, naga kila sur tai naþa sitom sape pe popon re naga kila poli. ²¹ Ana kana þelaga wo na kilaena naga sanini, sane ve okan re tata, pona ve omun re kuruta, pona ve okila re si sur tai, visae pogos naþa kioşna puruvi visuia, kilia kila kare naga, kilia kila naga loru. ²² Sanene, visae kioşna sitomena laþasa e laþas na narin sur naþa ositom osape pogaga nakilae- na pona ositom osape pe pon re okila poli, naga poga- ga, ana owarar ruru suna ve kiamiu ga amiu lua Nte- wa, ve ova olologon re e yo make ga. Yar naþa kila ga ya naþa naga kilia sape mesmesun ga naþa kila, yoko Ntewa kekarania, a naga pe mloge re piowagan poli sape kila sur piowa. ²³ Ana visae yar nene kiena sitom- ena veve lua e lepas na ya naþa kilia kania, ana kan ga, yoko Ntewa taþatete kekarania. Nanene komin naþa yar nene sitom rui sape kila sur nene, pona pe po re e marana Ntewa poli yo, ana pe sur korena ga, naga kila ga. Sanene, naga kila pa mlamulen piowa narui, komin naþa naga pe miyunae re amio kiliaena e ya naþa po pona piowa e navisuena kiena ne Ntewa.

† 14:10: 2Kor 5:10

Añareran li naña akila ke sina ga wo van amiu

15 Ita mokliu naña tesuñalu ñarera ga tesike e Kristo, a pe kieta sitomena peve lua re poli e lepas na narin sur lala naña li nalelagaena tañena lala asuñña apeveyu ke ea. Ana ita na sanene, monar ve tekila re ga ya naña sinetan kilaena, ana monar tekila kieta sitomena la ve piayavi ruru wo va nalelagaena tañena lala naña asitom ke asape tañatete akila sur lañasa naña tesitom tesape tekila woga ga. ²Ita make ga, monar tesitoñal li nalelagaena tañena la naña asike lavisin ita, a monar tekila ya naña la asitom asape po, vena akekarania, a vena iilaen kiela malena amio Suñe. ³Visae tesitoñal Kristo, naga sike e yomara naga pe kila re ya naña naga sinenan sape kila poli, ana naga pane pog ñarera yam mokliu, akila pania sa naña visena tai na Tus na Yauena pisa, naña yar tai pis pa Ntewa, sape

"Visen viowa la naña akoven pan ko, akoven ñena pan inu maran taaga."

Yauena 69:9

⁴Visena la ne sanene, naña asike e Nasiriena Wa la nanua sumo, asiria vena vian ruru itaen la naña teim sirau, ana touloia, akilia akila kieta sitomena la ñarera ruruia vena ita ñena tekilia teva teyupor e pog ñarera lala. Visena la nene vena iila itaena, akila tekilia ruru tesape yoko monar tetaulu sur make la naña Ntewa pisaaria.

⁵Sanene na, nemlen ke pa Ntewa vanon amiu, komin naga ke narui naga pe purpes nen sitomena viavi, naga ke narui naña kilia iilar malena kiena yaru, a nemlogin ke tania vena kila sane asuñña ataveve ñelaga kiena Kristo Yesu, asuñña ruru ga veraga amio ñelaga na ve taagaena, ⁶naña kiamiu sitomena ve taaga a kiamiu visena ve taaga, ana yoko ayeluar ruru Ntewa, naña naga pe armanane kieta Suñe Yesu Kristo.

⁷Sanene, amiu le Yu lala, amio kam la naña pe ape Yu re poli, pogos naña asuñña apim ke lele taaga, ana akekaran ga naña aworworun amiu punu ga aim loyurña, sa ga naña Kristo kekaran worworun itaena. Pogos naña visae akila ve sanene, naga pe mrapa si tai naña vena visirluaena kia kiena ne Ntewa. ⁸A popon naña akila ve sa nene, komin Kristo pitomi e yomara va, pe kila re ga yurñaena pan le Yu la poli, ana kila ñena pan la naña pe ape Yu re poli. Sane e lañas kiena le Yu lala, kila ya naña Visena Wa kiena ne Ntewa pisa, kila naña navisaarena lala naña Ntewa kila pa apua kana le Yu lala, pimi pe lelaga. ⁹A e lepas kiena la naña pe ape Yu re poli, naga kipianli lemamienna kiena ne Ntewa pan la, kila vena ayeluarua, maran taaga e naña Siriena Wa la apisa. Tai naña pis ñesania sike e Tus na Yauena, naña sape

"Nesike likan wolawa lala, nemieluar kioñña kia, yoko nelotun ko e yauena wa lala."

Yauena 18:49

¹⁰A tañena, sike e Tus Navisaluaena lala, pisape

"Kam wolawa lala, aimi vai amio nena yeririna lala kiena ne Ntewa naña le Yu lala, amiu make ga akekara!"

Nav 32:43

¹¹A tai sina sike sina e Tus na Yauena lala, sape *"Amiu naña pe ape Yu re poli, avisirlua kia kiena ne Ntewa, Amiu yeririna na yo make ga aieluarua."*

Yauena 117:1

¹²A na maro molue kome Tus kiena Aisea, pisayu Navisaarena kiena le Yu lala, sape yoko naga sumon ñena la naña pe ape Yu re poli. Ana visena nene pisa sanini, sape

"Yoko lus kiena yermarua Sese tai ñalivi, naña yoko Ntewa ligan lua naga metava ve suñen li tañena la naña pe ape Yu re poli, ana yoko awasinea vena naga kila navisa ruruena kiena ne Ntewa imi ñalivin la."

Ais 11:10

¹³Ana nemlenin amiu sina pa Ntewa, naña tekilia towasine ga kiena visaarena lala, nemlogin vena awasine ña naga vano-o kiena kekarena make ga a kiena suñare imi ulemamaga e kiamiu malena, ana kila vena ñareraena kiena Ninuna Wa kilia yurña e amiu vena kila sa naña amiu asuñña añasine ke kiena navisaarena lala, imi uleule va va sa nene.

Pol pisayu pa le Rom lala e lepas na kiena yurñaena naña kila pa la naña pe ape Yu re poli

¹⁴Erau lala, pe nesitom ñele amiu re poli, ana nekilia ruru nesape amiu sinemiu la po pañisi, akilia ruru sur la moki rui, a kam na atorokin naña akilia avian amiu sina e visena kiena ne Ntewa la ve moki. ¹⁵Sanene, pona ailan towe laa ñak nini yo, apisu naña nesuñalu nepisayu sur ñarera la moki towe laa pan amiu sane, a nepisayu ke sina ga sur lañasa naña pona kam na asape akilia yo rui. Ana nepisu sane monar nekila ve sa nene, komin Ntewa mligan nakiliaena nakilaen yurñaena nene e luñau vena nekila, sane nalaena wo tai, ¹⁶vena neim sane yar na yurñaena kiena Yesu Kristo vena visawalena Lologena Wo kiena ne Ntewa va yar la naña pe ape Yu re poli. Nekila yurñaena nene, in na sane yar wa tai naña nemiyurña ke loyurña e Yurña Wa ñana Ntewa, nekila la naña pe ape Yu re poli vena aim ave wa ruru nenaga, neyawawo la e kia kiena Ninuna Wa, vena akilia aim sane nalaena wo tai naña pa Ntewa naña yoko kekaran vañisi. ¹⁷Sanene, imimi lua Kristo Yesu memiyurña ke veraga, a nekekaran naña inu ñena nekila ke yurñaena kiena ne Ntewa kompañasa. ¹⁸Ve nevisin re kulin wowe, ana nekilia nevisave noñarwar inu pañisi e ya naña Kristo miyurñaen pimi ñalivi kome inu, komin nagane, imimi lua moñere la naña pe ape Yu re poli apim lavisin Ntewa, asuñña apatanonia. Nepisawal visena lala, nekila yurñaena moki, ¹⁹Ntewa kila kile la naña peve tañena, nañareraena kiena Ninuna Wa miyurña, ana kila sane lologena wo kiena Kristo pa vanua make nenaga e yo la moki, siar gar Yerusalem pa nena perina yalen

silau pa tol pupia lepas naþa Lirikam. ²⁰ Ana nepisu sane pe torok re poli wa, kiau sitomena m̃arera tai toṃna e inu naþa sape monar neva laa sane wa. Ana pe nesitom re nesape neva e naþa kia kiena ne Kristo pa pa e rui, komin pe sineun re nesikol yuṃnaena naþa yar taþena siar pa rui, ana sineun nesape neva e yo naþa yar la pe akilia re naga poli wa. ²¹ Nanene sane visena tai naþa navisawalena Aisea pisawal nanua rui, naþa pisayu Navisaarena, pisape

“La naþa pe yar pisawal re naga pan la poli wa, yoko akilia avisu kilalea, la naþa pe amlogeli re kiena kia poli wa, yoko alogekilalea.”

Ais 52:15

Pol maplanar ruru naþa va m̃alivin le Rom lala

²² †Sa naþa nepisa þa rui, yam mokliu naþa sineun nesape neim noṃmalivin amiu gar Rom, ana nesuṃna nekila ke yuṃnaena la e yo taþena lala, a sur taþena m̃ena la moki paþisi pano-o pe noṃmal re kana pulmas tai poli wa. ²³ Ana nagane, nepisu sane kiau yuṃnaena e lepas nini naþa Esia sane þisi narui, a sitomena naþa sike e inu kas mokli rui, sane sineun nesape neim noṃmalivin amiu re, noṃmape pona woga ga yo narui. ²⁴ Nekila ruru ke nesape noure matan e nini neva yalen sila u gar pupia purvanua naþa Spen, ana nesitom ke nesape yoko nokom pun amiu, vena tekilia tesu re veraga telual pog wo tai sanene temio ita sumo wa. Yoko taþatete nesike ve piavi ve sa naþa sineunia, ana visae akilia akila sur laþasa vena iila inuena e kiau mrapa, yoko nela sina ga kiau mrapa nevano. ²⁵ ††Ana nanene pe nagane re poli, komin naþa yoko neva nokom ke ne Yerusalem sumo na wa, komin naþa kiau narin yuṃnaena tai vena kilaen va li nalelagaena kiena ne Ntewa la naþa asike e nene sumo. ²⁶ La asike e pog m̃arera tai nagane, naþa la mokliu pe kiela sur re poli, limala korena ga, ana þegas nen li nalelagaena la nae yo make ga naþa M̃asitonia amio Kris, amloge, ana la ga aþar sitomena nene naþa asape popon akuan kilavaru tai vena iila laena. ²⁷ †Nanene sur wo tai naþa akila taveve ga kiela sitomena, ana nepisu sane naga pe sur wo tai naþa monar akila kemua. La nene pe ape Yu re poli, ana e kiela malena amio Suþe, aþar navisa ruruena moki kiena ne Ntewa pimi e la, kome le Yu lala, ana pogos naþa le Yu la nene atol m̃ena ga pog m̃arera, popon la naþa pe ape Yu re poli, akila maran towe van la, aiila la e sur laþas naþa limala plasia.

²⁸ Ana kilavaru nene naþa amiyuwon poloia, amligan e luṃau vena nowar vano, ana pogos naþa neva neligan ruru sike amio le Yerusalem la narui, yoko nowasuþe in sina neim nokom pun amiu gar Rom, siraunia yoko neva yalen sila u gar Spen. ²⁹ A nemninu rui visae pogos naþa noworun amiu, yoko wo na wo van ita make ga, yoko neim nemio navisa ruruena wo kiena ne Kristo la ve moki naþa nevion van amiu.

³⁰ Erau lala, sineun nesape neviun manene van amiu e kia kiena kieta Suþe Yesu Kristo, nesape asitoṃmal in

m̃a e kiamiu leniena lala. Nekilia nesape apulemama-ga amio sinesiena naþa Ninuna Wa mlavia, ana popon alen wo inu manenea, asikol kiamiu leniena amio kiau leniena naþa noþion ke nesape nelen silaga. ³¹ Pogos naþa nepa netol lepas naþa Sutea vena neva Yerusalem, la mokliu naþa pe sinelan re naþa alelaga e Lologena Wo poli asike ea, ana pe nekilia re nesape yoko la asitom akila ya ne van inu, ana nemie awis pan amiu vena alen va Ntewa kilawo inu e kiela sitomena viowa lala e inu. A monar alen m̃ena ga sane li nalelagaena wa lala naþa asike gar Yerusalem, yoko akekaran ala narin kilavaru naþa yoko nekian van la. ³² Ana visae sur make ga torokin nasinenanena kiena ne Ntewa, yoko nekilia noṃmalivin amiu amio pupia kekarena na losineu, a yoko nekilia nesu ruru nemio amiu, neva ruru inu sumo wa. ³³ A in m̃ena nesuṃna nemlen wo amiu, nesape yoko kieta Ntewa, purþes nen suṃmare, sike amio amiu vano-o ve uro re.

Pol pisawal sur laþasa pa li nalelagaena lala gar Rom

16 Erau lala, sineun kaloen kiau m̃aki e visena laþasa e lepas na kam laþasa. E lepas na vineta naþa Vipi, naþa naga ke narui þar m̃ak nene pimi m̃alivin amiu, sineun akilia sa naþa naga pe yaru na visuaren yuṃnaena wo tai na þegas kiena ne li nalelagae-na lala nae pulkumali naþa Kenkria, ² ana popon akekaran naþa aworworun naga, aure naga sane vine-miu tai loyuṃna e namratava m̃ana Suþe, sane torokin nenaga naþa ita li nalelagaena lala tekila van ita. Awis aiila naga e ya naþa naga limana plasia, komin naþa naga pe sira wo tai naþa pe erau wo amio imimi moki, miila ruru imimi po paþisi.

³ †Sineun m̃ena ga nesape avisa kiau pokolulagi pona pokolemalo va sira wo taþena nene Priska, amio wona na yerm̃ene Akwila, naþa mepe yar na yuṃnaevaena e yuṃnaena kiena Kristo Yesu. ⁴ Lelaga naþa, pogos tai nanua ne, nesike e lepas na marena rui, ana lalua akila naþa lavis akilalu kiela malena naþa apim atamalia inu, ana nepisa potena pan la vanon paþisi. A pe in ga taaga re poli, ana þegas nen li nalelagaena taþena m̃ena laþasa e lepas nene la m̃ena apisa potena pan lalua vanon ya naþa akila ne. ⁵ A pokolulagi pona pokolemalo naþa nepisa pan lalua, sineun nevisa m̃ena va taþena la naþa asuṃna loyuṃna e narin þegas nen li nalelagaena lala naþa apiora ke lele taaga e m̃ala loyuṃna lalua.

Sineun nesape nevisa m̃ena ve sa nini va la nene, sane kiau erau wo naþa Eþanatas, naþa naga pe yar þesa e pupia lepas na Esia naþa naga mlelaga e Yesu, ⁶ a Maria, naþa naga kila yuṃnaena wo moki likan amiu, ⁷ a yar lua taþena na kiau yo nene Antronikas amio Sunia, naþa nanua ne imimi make ga mesike e yuṃna na koena veraga. Nalologena lalua nene, lalua amlalaga e Yesu nanua rui, sumon inu, a lalua aþar kia wo paþisi e nalologena taþena lala.

⁸ Laþas ke sina ga, nane Ampliatas, naþa Suþe kila sane imimi lua mepe erau wo, ⁹ a Uþanas, naþa

† 15:22 Rom 1:13 †† 15:25: 1Kor 16:1-4 ‡ 15:27: 1Kor 9:11

†† 16:3 Yuṃnaena 18:2

memiyuŕmae lele taaga memio e lologena wo kiena Kristo, a kiau puruvi wo nene Stakis, ¹⁰ a Apelesi, naŕa pe sur koren ga naŕa pupia na kilaliena pimi pania, ana naga suŕmalu ŕmarera e Kristo.

A nevisa ŕmena pokolulagi a pokolemalo va la ne mratava puna Aristopeulas, ¹¹ a taŕena naŕa imimi lua kiamimi visena taaga nane Erotian, a li nalelagaena kiena namratava puna Narsisas, ¹² a sira wo lalua na yuŕmaena kiena Suŕe nene, Traepina amio luena Traeposa, a vineta ŕmena naŕa Pesis, naŕa sineta si naga paŕisi, a naga kila yuŕmaena kiena Suŕe moki manene laa rui, ¹³ †a Rupus, nasumonena wo na yuŕmaena kiena Suŕe, amio anena naŕa naga kila inu sa ga narina nenaga.

¹⁴ A laŕas sina nane Asinkritas, Plekon, Emes, Ŕatroŕas, a Emas, amio ŕmena puruvi taŕena la naŕa asike amio la, ¹⁵ a naga sina, pe sineu ŕesan re Pilologas, Sullia, Nereas amio vinena, a Olimŕas, amio li nalelagaena wa taŕena la naŕa akila lotena pa lele taaga.

¹⁶ Nekekarana naŕa nepitawe amiu make ga e kiau ŕmaki nini, a amiu ŕmena monar aworworun ruru amiu, akila kiamiu sinesiena imi kate e namunen pipimiu e sinewoena. A ŕegas nen li nalelagaena kiena Kristo ŕmena lala e lepas la nene apisawal asape asuŕma asitoŕmal amiu ke e kiela leniena lala.

¹⁷ Erau lala, nepiun ŕmareran ke sina ga pan amiu nesape monar avisu ruru la naŕa asuŕma asiar ke veveyuena, akila ke li nalelagaena la amliliŕere la, a asuŕma akawe ke visena na vianena la naŕa amiu atol pa rui. A pogos naŕa apisu ruru la, ve ava re lavisin la. ¹⁸ Na nene komin naŕa yaru kar la ne sanene, pe akila re yuŕmaena kiena kieta Suŕe Kristo poli, ana la asuŕma ataveve ke ga kiela sinenanena viowa lala. Akilia avisawal sur ve moki naŕa wo na wo, ana visen kiki ga la ne, a asuŕma akilali nena sitomena ken yar la naŕa pe akilia ruru re sur poli. ¹⁹ La punu ga akilia ruru rui asape amiu asuŕma amlogear ruru ke visena lala kiena ne Ntewa, a nanene kila nekekarana paŕisi, ana monar avisuar ruruia e lepas na sur naŕa po, monar yepemiu ŕmae ruruia, a e lepas na sur viowa lala, monar ve kala narin namname tai to re nena e amiu.

† 16:13 Mak 15:21

²⁰ A visae akila ve sa nene, yoko kila mrapa kiena kieta Ntewa na suŕmare, kila Yermare sike vatanon lolamiu lala vena aviemumuia. A kiau leniena nesape yoko lemamiena kiena kieta Suŕe Yesu Kristo sike amio amiu.

²¹ ††Erau naŕa Timote naŕa imimi lua memiyuŕmae lele taaga, pisa pokolulagi a pokolemalo pan amiu, a la telu nene nae kiau yo, Lusias, Sason, amio Sosipata, la ŕmena apisa.

²² In naŕa nemlarar sur na siriena, nesiri ŕmaki kiena Pol nini pan amiu, kiau kia Tesias, a in ŕmena ga sineun nesape nekekarana paŕisi naŕa nevitawe amiu e ŕmaki nini, e kila kiena Suŕe.

²³⁻²⁴ †Pogaga, inu si Pol nene nesiri ne, ana lavis nesiri make kiau ŕmaki narui, a pokolulagi a pokolemalo piŕmasu ke pan amiu, pimi kome la telu nene, Kaias, naŕa nesike e ŕmana uŕma, a naŕa li na lotena nae e yo nene asuŕma apim ke lele taaga e ŕmana uŕma, a Erast, naŕa naga yerikawa na visuaren kilavaru na pulkumali nene, a kieta puruvi naŕa, Kotas.

²⁵ Ana e kiau visena maro, sineun nesape nela maran si nayeluarena make ga va Ntewa. Nemlen nesape yoko naga la visena la na Lologena Wo, amio navianena wo la naŕa apisayu Yesu Kristo naŕa nemla pan amiu rui, ligan ruru sike e kiamiu malena lala, vena asuŕmal ŕmarera e legiena na pimi ke ne. Visena wo lela ga la nene, yar la pe akilia re poli e kas la moki ŕaro pa rui, ana nagane Ntewa kipian ita. ²⁶ Nanua, yar la apulo visena lala kiena navisaluaena lala, amninue asape visen lelaga la nene asike loyuŕma e la, ana nagane, mepisawal meraravana, a ita punu ga tekilia telogekilalea. A Ntewa, sane naga naŕa sike nakonua rui a yoko sike sike nena, naga pisaar sape Lologena Wo nene monar va vanua va yeririna na purvanua make ga, vena la ŕmena akilia aloge, a akilia alelaga ea.

²⁷ Naga taaga pe Ntewa, naga taaga pe purŕes nen manmaruaena, a naga taaga naŕa Yesu Kristo kila kieta mrapa na lotunena, vano vano ve uro re pogos tai. Inu, Pol.

†† 16:21 Yuŕmaena 16:1 ‡ 16:23-24 a Yuŕmaena 19:29; 1Kor 1:14, b 2Tim 4:20

1 Koren

Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Ńaki nini pe Ńaki naþa Pol siri þesa pa le Koren lala naþa amlelaga e Yesu. Naga siria komin suri viowa la suŃmalu e maliena kiena li nalelagaena lala nae yo nene, a naga mligan Ńaki nene pano vena iila la. SuŃmare nae Koren, Pol ke narui naga siaria.

Koren naga pupia pulkumali kiena le Kris lala, a naga pe pulkumali keviu na lepas naþa Akaea, naþa Ńeke vatanon þarin suþe nae pulkumali naþa Rom. Yaru nae purvanua taþena la moki asike e nene, a naga pe yo tai naþa yaru la akila ruruia e lepas na kilaen yuŃaena na tauluen kilavaru, a e lepas na kiela þelaga marua. A la nae yo nene, kiela kia keviu e yomarava komin kiela þelaga viowa lala, a naþa amlotun ke ntewa taþena la moki.

Suri kerkeviu la naþa Pol pisayu e kiena Ńaki nene sanini:

pisayu napiowaena naþa yaru na suŃmare la asuŃa amliþere la,

pisayu napiowaena naþa la asuŃa akila ke piowa pa sira lala,

pisayu mrapa mesmesu na kilaen talovaena,

pisayu sanape e kinanena lala naþa akila kuþaþaena e la van nono lala.

Pol pisataŃe kiela naviuniena laþasa, ana pian la e mrapa mesmesu na taveveena vena alotu e suŃmare, amio Ńareraena la naþa Ninuna Wa suŃa kian ke pa suŃmare, a nalelagaena naþa yaru kilia mali sina. Pol kila meraravan naþa kilia ruru napiowaena a navisataŃeena la nene, a pisa meraravan naþa lologena wo kiena Yesu ga kilia la navisataŃeena van la.

E marana na keviu 13 pisayu þelaga na sinesien Ntewa amio yaru lala naþa pe þelaga keviu tai naþa yeririna kiena Ntewa la monar atavevea. Marana na keviu nene pe komþasnen visena kiena ne Ntewa naþa yaru la akilia ruruia, taulu komþas taþena la na tusi nene.

Komþasnen tusi laþas nene

Visena þesa 1:1-9

Yaru na suŃmare la amliþere la 1:10—4:21

Mlamulena viowa amio sira, a malena na mratava 5:1—7:14

Li nalelagaena lala a yaru la naþa amninue Ntewa 8:1—11:1

Mrapa kiena li nalelagaena lala na kilaena lotena 11:2—14:40

Yesu mali sina, a yaru la naþa alelaga ea akilia amali 15:1-58

Nalaena naþa aligan va van li nalelagaena lala nae Yutea 16:1-4

Visena maro 16:5-24

Pol sike gar Episas, pisa pokolulagi pona pokolemalo pan le Koren lala

1 Erau nae Koren lala, inu naþa nesiri Ńaki nini piŃasu pan amiu, inu Pol, naþa Ntewa sinenan sape neimi neve nalologena tai kiena narina Yesu Kristo, ana pio inu, pisirlua inu vena nouarar yuŃaena na sanini.

Nesike e yo nini nemio kieta erau Sostinis, ana imimi lua mepisa pokolulagi pona pokolemalo pan amiu punu ga, ² †nae suŃmare kiena ne Ntewa e pupia pulkumali nene Koren. Kam ke narui naþa Ntewa pio amiu

aimi vena asikol amiu amio kiena li nalelagaena taþena lala, naþa asutetae asike e yo punu ga naþa asuŃa amlotun naga naþa kila ita tepe wa ruru rui, nane Yesu Kristo naþa naga pe kieta Suþe ita punu ga.

³ Memlen mesape lemamienna kiena ne Yesu Kristo a suŃmare kiena ne Ntewa arimata sike amio amiu.

† 1:2 YuŃaena 18:1

Pol pisa potena pa Ntewa komin naviawaena kiena le Koren lala

⁴ Nepisu sane pogos naþa apim ape yeririna kiena Kristo Yesu, lemamienna kiena ne Ntewa suþma miyuþmae keviu e kiamiu malena lala, ana silaga nesuþma nepisa potena keviu vanonia.

⁵ Asuþma apim apo manene laa e lepas na visawalen Lologena Wo, a asuþma apa ke metava e lepas na kiamiu nakiliaena, e mþena ga e lepas na þelaga wo taþena make ga lala. ⁶ Pogos naþa nepisu nene, nepisu sa ga kiau yuþmaena la nanua ne, naþa nepian amiu e Kristo, nagane suþma þar ke pupia mrasa.

⁷ Nalaena lala pona naþmareraena lala naþa Ninuna Wa suþma kian pan amiu, pe tai re naþa pe atol re poli wa, ana asuþma amiyuþmae ke amio la po paþisi, komin akirakiravan ke naþa kieta Suþe Yesu Kristo kilia imi mþalivi si e yomarava nini.

⁸ Naga pe pimi mþalivi re poli wa, ana naga suþma mila ita silaga vena tesuþmalu mþarera tesuþma ga vano-o tol legiena maro nene, ana pogos naþa tesuþmalu tese marana ne Ntewa, yoko naga kila naþa naviawaena taþatete se ita.

⁹ Ntewa pisaar rui vena viewo ita, ana tekilia towasine ruru kiena visena nene, komin naga pio ita, þere ita sikol ita teve erau wo temio narina, Yesu Kristo kieta Suþe.

Suþmare suþma mliliþere paþisi

¹⁰ Kiau namratava lala kiena kieta Suþe Yesu Kristo, nesape neviun manene van amiu e kiena kia, nesape aþionli naþa aim ave taaga sina. Popon ve aliliþere amiu re, ana amiu, kiamiu sitomena a kiamiu visena monar ve taaga.

¹¹ Nepisa visena la nene, komin la naþa puna yaru nene Kloe apim apisawal pan inu asape veveyuena sike likan amiu, olai lala a vineu lala.

¹² †Nemloge naþa amiu peve taaga asuþma apisasa ke kiamiu þegas lala asape "In na yoko netaveve Pol," pona taþena sape "O, in na nepe kiena Apolos," pona tai sina, sape "O, in na nesikol inu e þegas kiena Keþas." A laþas sina, apisirilua si kiela narin þegas laþasia, akoven plan taþena lala, asape "O, imimi ga mepe yeririna kiena Kristo lelaga."

¹³ Ke, ya ne akila ke sanene? Pona popon tetewowa Kristo ve kinakinasas, teliwerwere e kiamiu narin þegas la sanene? Pona laþas asape ape kiau Pol, komin naþa asitom asape in ke narui naþa netelan inu e laki torovia vena netamalia la? Pona laþasia sinela þesan naþa akeela e kia kiena Yesu, ana asitom asape akeela e kiau kia?

¹⁴⁻¹⁶ †† †Sanene, nepisu pogaga naþa nanua ne, pe nekee amiu re nena tai poli, Krispas ga lalua Kaias, pona sineu þesania, nekee mþena Steþanas amio namratava puna, a pe nesitoþmal re si po laa rui, sane la ga nene,

† 1:12 Yuþmaena 18:24 †† 1:14-16 a Yuþmaena 18:8, b Yuþmaena 19:29; Rom 16:23 † 1:14-16 1Kor 16:15

pona laþas sina? Nepisa sanene komin naþa visae nekee amiu ve moki, pona asuþmalu avis vilaveena rui, asuþma avisave "¡O, imimi ke narui, naþa Pol kee imimi e kiena kia!"

¹⁷ Sanene piowa ga, komin Kristo pe mligan inu re nepimin keen yar la poli, ana mligan inu nepimin lologonen kiena Lologena Wo van la. A pogos naþa nemlologon ke sanene, pe nekila re nemio mþareraena na manmaruaena na yomarava nini poli, ana nekila amio mþareraena na laki torovia kiena ne Kristo.

Kristo kipian manmaruaena a mþareraena kiena ne Ntewa

¹⁸ Ana yaru la naþa asuþma ataveve ke mrapa na kovioena, amloge visena na laki torovia kiena ne Kristo sane suri tai naþa pe sur korena ga pan la, ana ita la naþa tetaveve ke mrapa na malena, temloge visena na kiena laki torovia sane mþareraena kiena ne Ntewa natamalia itaena.

¹⁹ Naga nene sane visena kiena Siriena Wa tai, naþa Ntewa pisa sanini, sape "Yoko nowe plan manmaruaena kiena la naþa asitom ke asape ape manmarua, yoko nekilawo nakiliaena kiena la naþa asitom ke asape akilia suria."

Ais 29:14

²⁰ Ana visena nene pe lelaga paþisi, komin naþa tepisusu yomarava, tekilia teviun tevisa sanini tevisave awa kiena yaru na manmaruaena lala? Awa yaru la naþa apisuveve ruru kiliaena la naþa sike e tus lala? Awa yaru la naþa akilia avisayu ruru sitomena la naþa pe taþena pe taþena naþa tetelivi ke nagane? Tepisu sane peraga yo, a tepisu sane Ntewa kila manmaruaena lala na yomarava nini apimi sane sur wowe ga tai rui.

²¹ Ntewa ga pe manmarua, a e kiena manmaruaena, naga kila sane manmaruaena na yomarava nini taþatete kilia kila yaru kilia naga. Ana naga pisu sane po laa sane vena kila naþa kiamimi lologena lala, naþa yaru la asitom ke asape pe wowe ga, kilia tamalia yaru naþa mlelaga ea.

²² Le Yu la moki liu naþa yepela mavin lelagaena, asuþma apisavisa ke asape visae mekila kile lala, yoko alelaga ga na wa, a le Krik la moki liu yepela mavin lelagaena, asuþma apisa ke asape visae mevis mesmesu nena e kiela nakiliaena marua lala, yoko alelaga ga na wa, ²³ ana pe mekila re sanene pan la poli. Memlologon ga Yesu pan la, mesape naga marewo kiela mlamulena viowa lala e laki torovia, ana visena nene, le Yu lala asape taþatete alelaga ea, a le Krik lala, asape visena na wowe ga nene.

²⁴ Ana e lepas kiena ne la naþa Ntewa pio la vena ave kiena, sane ita, naþa ita laþas tepe le Yu a ita laþas tepe le Krik, pe sa re nene poli. Ve tesitom re tesape tevisu kile taþena, komin naþa tepisu kilale mþareraena kiena ne Ntewa e yuþmaena kiena Kristo rui, a ve tesitom re tevisave tetaveve kiliaena taþena, komin naþa

tepisu kilale namanmaruaena kiena ne Ntewa e mrapa kiena Kristo natamalia itaena.

²⁵ Yaru taþena lala apisu naþa Ntewa tañan Kristo mare e laki torovia, asitom ke asape Ntewa malumu ga, ana peraga. Sur nene kila meraravan kiena ñareraena naþa ñarera laa sane, taulu ñareraena kiena yaru. Apisu sur nene, asitom asape Ntewa pe wowe ga, ana peraga, kipian kiena manmaruaena naþa po manene laa taulu manmaruaena kiena yaru.

²⁶ Wolai a vineu lala, asitomyuli sane kam na sanapen naþa Ntewa pio amiu ape kiena? Pe ita moki re poli naþa e lepas na visuena na yomarava, ita temanmarua, pona tepe yaru ñarera, pona tepe yaru kerkeviu lala. ²⁷ Yomarava nini sape tepe wowe, ana Ntewa þere ita, ana kome ita suña kila plan ke manmaruaena na yomarava. Yomarava nini sape ita temalum ga, ana Ntewa þere ita, ana kome ita, suña kila ke ñareraena na yomarava pito tano. ²⁸ Yomarava nini pisa ke sape ita yaru korena ga naþa tesike tano, ana Ntewa þere ita, ana kome ita, suña kila ke pupia sur kerkeviu la pito tano, kila apimi ape suri korena.

²⁹ Sanini, pe yar re nena tai naþa kilia visirlua naga e marana Ntewa, sape naga pe manmarua, pona naga ñarera, pona naga yar tai ne, ³⁰ ana Ntewa ga pe purþes nen kieta malena viu temio Kristo Yesu. Naga ke narui pitetalia Yesu pimi kilologia mrapa pan ita, ana Yesu pul plan ita, kila ita temesmesu e marana, kila ita tepimi tepe kiena yaru wa lala.

³¹ Ana komin suri ne nanene, tepisu naþa visena kiena ne Tusi Wa tai pe lelaga paþisi, naþa pisa sanini, sape

“Yaru naþa sinenan sape warwaria, naga kilia warwarian ga kieta Suþe.”

Ser 9:24

Pol mlologon lak torovia kiena Yesu e ñareraena kiena Ninuna Wa

2 Erau lala, nanua kam na amninue visena kiena ne Ntewa lala, ana nepim nepisawal pan amiu. Ana sa ga naþa apisuia, pogos naþa nepimin nekila, pe nekila re naþa nepilaven visena piayavi lala pona manmaruaena kiena yaru. ² Nekila kiau sitomena ñarera nesape pogos naþa nesike likan amiu, yoko ve nesitoñal re si sur taþena, ana yoko nelologon ga Yesu Kristo, amio kana marena e lak torovia. ³ †Nesike nemio amiu, nemloge sane yepeu malumu paþisi, nemarau, sineu kurkur, ⁴ a kiau visena a kiau suniena pe pulen re nena manmaruaena pona kiliaena kiena yaru. Ana e pogos nene, amloge naþa kiau visena lala apulen ñareraena kiena Ninuna Wa, ⁵ a kila sane kiamiu naviawaena pe suñal re su e visena na manmaruaena kiena yaru poli, ana suñalu su e ñareraena kiena ne Ntewa.

Manmaruaena kiena ne Ntewa

⁶ Lelaga naþa kiau visena pe pulen re visena lala na manmaruaena na yomarava nini poli, pona kiliaena kar la naþa yerkaawa na yomarava nini la akekarani poli, ana pogaga, komin yomarava nini amio kiena yerkaawa lala yoko avano amap ga. Ana kam la naþa kiamiu sitomena marua ruruia, apisu kilale naþa kiau visena lala pulen ruru nena manmaruaena kiena ne Ntewa.

⁷ Kiena manmaruaena nene, naga þarpolo ruru sike pa rui sumon naþa naga si yomarava nini, ana manmaruaena nene tapolou ruru suña ga, yar la pe akilia re nena ga, ana nagane narui molue merarava ruru ga pan ita na wa sane pupia visaruruena tai naþa Ntewa mlavia vena kila ruruiaena. ⁸ A kiena manmaruaena nene ñalivin ita e mrapa naþa Yesu pimi tamalia ita, ana yerkaawa na yomarava lala pe apisu kilale re sur nene poli, ana atarar Yesu, naþa naga pe pupia Suþe na urarena nae ma e peni, la atelanñar naga metava e laki torovia. ⁹ Yeririna la pe apisu kilale re sitomena kiena ne Ntewa sanene poli, naga sane Siriena Wa tai, naþa pisa sanini sape

Sur nowo la naþa kilamarana yaru pe pisuli re poli wa, pona kiligana yaru pe mlogeli re poli wa, pona los nen yaru pe sitomli re poli wa,

ana sur ke la nene Ntewa kila ruru suña ga pe kiena ne kiena yaru la naþa sinela si naga.

Ais 64:4

¹⁰ Ana ita, ita na tekilia navisa ruruena la nene, komin Ninuna ne Ntewa naþa pisa kilale make suria, a kilia make sitomwanena kiena ne Ntewa, naga kipian itania. ¹¹ Sa ga ita yeririna, naþa yar taþena mninue ya naþa sike e kieta sitomena, ana ninuta ga kilia ruru po. Ana maran taaga ñena sa nene e Ntewa. Pe tekilia re ya naþa sike e kiena sitomena poli, ana Ninuna ga kilia ñaga, ana pisawal pan ita. ¹² Pe ninuna na yomerava re ga nini tai poli naþa pisawal pan ita, ana Ninuna Wa nene naþa molue ma puna Ntewa pitomi, naga ke narui naþa kila ita tepisu kilale ruru nalaena wo la naþa Ntewa suña kian ke pan ita.

¹³ Sanene, popon avisu kilale ñena sane kiamimi visena la naþa pimi ke pan amiu, pe amolue re e manmaruaena kiena yar poli, ana Ninuna Ntewa ga suña pian itania. Sanene, mesuñna moþar ke visena lelaga lala kiena Ninuna Wa nene, ana memligan sike e amiu naþa Ninuna nene sike e kiamiu malena rui. ¹⁴ Yar naþa Ninuna pe su re e kiena malena poli, naga taþatete visu kilale sur lala na Ninuna, naga sane pe yar tetan ga e la, ana naga taþatete nena tol ñareraena la naþa Ninuna kiania. ¹⁵ Yaru naþa Ninuna sike e naga, yoko naga kilia visu kilale ruru sur make ga, ana yar naþa Ninuna pe su re e naga poli, naga taþatete visu kilale ruru ya naþa sike e malena kiena yaru naþa Ninuna sike ea. ¹⁶ Visena Wa pisa sanini, sape

Pe yar re nena tai naþa kilia ya naþa sike e sitomena kiena ne Ntewa poli,

pe yar re nena tai naþa kilia vian si sur va Ntewa poli.

Ais 40:13

† 2:3 Yurñaena 18:9

Visena nene pe lelaga paʻisi, ana e ita naʻa Ninuna sike e ita, tetol sitomena kiena Kristo rui.

Pe pon re veveyuena su likan nalelagaena la poli

3 E pogos naʻa nesike nemio amiu nanua ne, sine-un nesape nevis ruru nemio amiu sa naʻa kam na ape yeririna naʻa Ninuna ne Ntewa sike e kiamiu malena rui, ana peraga. Nepisu sane kam na pe atoroki re poli wa, nane kila narui nepis pan amiu sa naʻa kam na ape yar na yomarava ke ga wa, naʻa e lepas na kiamiu malena amio Kristo, kam na sa ke sisi tomtom lala wa. ²†Sanene, nepagan amiu e ga e yu, taʻatete nela kinanena m̄arera van amiu, komin kam na pe atorokin re poli. Ana pimi tol nagane, nepisu sane kam na pe atoroki re poli wa, ³ komin naʻa ʻpela-ga na yomarava nini mok liu sike likan amiu wa. Pona kam na pe apisu kilale re poli yo, ana pogos naʻa vielueena amio veveyuena sike e amiu, kana kinasa sane asike e yemalolo na wa, kiamiu ʻpela-ga sa ga ʻpela-ga kiena yaru. ⁴††Merarava ruru po paʻisi naʻa amiu na sanene, komin naʻa asuʻma amliʻpere amiu ke sanene. Kam laʻasa asuʻma apisa inu, asape “Aulai, imimi na mekekan Pol, metaveve naga,” a kam laʻasa asuʻma apisa ke erau nalologena Apolos nene, asape “Ke, imimi na mekekan Apolos, metaveve naga,” ana sitomena sur la ne sanene, sitomena kien yar ga.

⁵Visae sinemiun avisayu kiamimi kia imimi lua Apolos, popon asitom ruruia avisave imimi lua mepe yar sur na sanape? Imimi lua mepe yar kiena Suʻpe ga, vena kilaen yuʻmaena naʻa mligan sike e limamimi, vena kila sane akilia alelaga ea. ⁶†E lepas na yuʻmaena nene, in ke narui nemapila kurusia, a Apolos ke narui naga ʻpeleule susia, ana Ntewa ga naʻa kila purʻesia kapuru pimi kerkeviu ʻpar mrasa. ⁷Ana monar tevisu kilale sane yar naʻa mapila kurusa, a naga naʻa ʻpeleule susia, lalua pe akila re pupia sur tai poli, ana naga naʻa kila purʻesia pimi keviu ʻpar mrasa, naga ke narui kila pupia suria. ⁸Ana imimi lua, naʻa tai mapila kurusa, a tai ʻpeleule susia, imimi lua memiyuʻmae maran taaga ga, a yoko imimi luoka ga mowar kiamimi nalaena torokin kiamimi yuʻmaena. ⁹Pe sa re naʻa imimi lua, imimi yar tai naga po, a tai piowa ga, ana imimi lua mepe yar na yuʻmaevaiena lele taaga kiena ne Ntewa, a amiu na sane porotano naʻa memiyuʻmae ea.

Pona kana totou taʻena na visaena, nekilia nevisave kam na sane yuʻma tai naʻa Ntewa suʻma miyuʻmaenia. ¹⁰Ntewa mla kiliaena wo pan inu, ana nemiyuʻmae sane yar tai naʻa yepena m̄aen yuʻmaena, nemiyuʻmaen ʻperen yuʻma tai naʻa m̄arera ruruia sike na. Ana siraunia, pe in re naʻa nepisirlua yuʻma metava e ʻperena nene poli, ana erau taʻena nene pimi suʻma miila nayuʻmaenen yuʻma. A kam ke sina ga laʻasa akilia aiila nakilaen yuʻma metava e kana ʻperena nene, ana yaru naʻa yuʻmaen sanene monar visuar ruru kana ʻpela-ga na yuʻmaenena. ¹¹Naga monar taʻatete liganli si ʻperena taʻena, komin nemligan ʻperena napo rui,

† 3:2 Le Yu lala 5:12,13 †† 3:4 1Kor 1:12 ‡ 3:6 a Yuʻmaena 18:4-11, b Yuʻmaena 18:24-28

nane Yesu Kristo. ¹²A pogos naʻa amiyuʻmaen yuʻma metava e ʻperena nena, pona laʻasa amiyuʻmaen e kol pona selpa pona kilavaru m̄arera, pona laʻasa amiyuʻmaen e laki pona m̄aero pona m̄akururuye.

¹³Ana siraunia, yoko kapi na legiena maro kekania kilali kiela yuʻmaena lala, kila yuʻmaena la naʻa akila, m̄alivi e yo metava. ¹⁴Visae kapi tol yuʻma naʻa yar tai pisirlua metava e ʻperena nene, ana kekan ʻpele ga, yuʻma suʻmalu ruru suʻma ga, yoko yar nene war kiena nalaena wo tai. ¹⁵A visae yar taʻena, kapi kekan make kiena yuʻmaena, yoko yar nene kilalu make kiena suria. Lavis kapi nene kilia kekanm̄ar m̄ena yar na yuʻmaena nene, ana pona naga purmatan kapi nene, tamalia kiena malena.

¹⁶††A kam na monar avisu kilale sane yuʻma nene naʻa amaplar metava e ʻperena nene, naga kam li nalelagaena lala, a sane yuʻma na lotena wa tai m̄ana Ntewa, naʻa Ninuna suʻma loyuʻma ea. ¹⁷Yuʻma na lote-na kiena ne Ntewa naga kam ga ne, a visae yar tai sinenan sape kila kare yuʻma nene, yoko Ntewa welua nena naga, komin kiena yuʻma na lotena nene naga pe wa paʻisi.

¹⁸Amiu monar ala ya naʻa nepisa ke ne, pe pon re asitom avisave naga pe sur korena ga. Visae amiu yar tai sitom ke sape naga pe manmarua ruru po e nakiliaena na yomarava nini, popon manene naga ligan sitomena navisokanena la nene sike na. E lepas nakiliaena na yomarava nini, naga monar kila naga sane yar ga tai naʻa pe wowe, ana visae naga kila sanene, yoko naga kilia ve manmarua ruruia e nakiliaena lala kiena ne Ntewa. ¹⁹E Visena Wa, tepisu visena tai naʻa kila meraravan sape manmaruaena na yomarava nini sane sur wowe ga e marana Ntewa, naʻa pisa sanini, sape *La naʻa asitom ke asape la ape manmarua ruru po e yomarava nini, asitom ke asape la akilia suria, ana e marana Ntewa la ape wowe ga, naga pisu kilale la ruru rui.*

Sop 5:13

²⁰A visena taʻena sina sanini, naʻa sape

Suʻpe pisu kilale ruru sitomena lala kiena li na manmaruaena la na yomarava nini, sape ape sur korena ga.

Yauena 94:11

²¹Sanene na, ve tevilaven re sitomena na yomarava lala. Taʻatete akila sur wo tai van amiu, komin naʻa Ntewa kian kiena navisa ruruena wo punu ga pan amiu rui. ²²Inu Pol nemio Apolos a Keʻpas, mekila yuʻmaena wo punu ga pan amiu rui, a nagane yomara-va nini sike e limamiu. Visae amal pona amare, visae asuʻma nagane pona ase legiena naʻa pimi ke ga wa, ana sur punu ga ape kiamiu rui, ²³a amiu ape kiena Kristo, a Kristo pe kiena ne Ntewa.

Yuʻmaena kiena Pol amio Apolos sane nalologena kiena Yesu

4 Sanene na, amiu ve aligan imimi re meva metava, ana popon avisu imimi sa ga yar na yuʻmaena

†† 3:16 1Kor 6:19; 2Kor 6:16

kiena Kristo lala, naþa naga mligan visawanena lala kiena ne Ntewa e imimi, vena mevisawal va la naþa pe akilia re poli.

² A pupia sur naþa sike e kiamimi sitomena, mekilia sane monar memasisun ruru wo e yuþaena nene naþa kiamimi yerkawa mligan e limamimi.

³ Pe nesitom manene re nesape aþna amiu asitom ke sanapen inu, po yar la aliþere inu ve sanape, a in mþena pe nepilevilen in re sina poli nesape in na sanene pona sanene. ⁴ Lelaga, pona nepisu in ke sina ga nesape nemiyuþae pogaga ne, ana nanene kiau sitomena ga ne. Kiau sitomena nene taþatete kilia kila inu nemesmesu, a Suþe ga naga pe yar naþa torokin liþere inuena.

⁵ Ve sanene na, ve tokoskosin re liþereen yar taþena, ana monar tesuþmate Suþe wasuþe e kana legiena na liþereena nena. E pogos nene, yoko naga la sur la naþa atapolou asike e yemalolo, kila naþa amolue e yomerarava, a yoko la sitomwanena la naþa atapolou ke e los nen yaru, kila naþa amolue e maran yeririna make ga. Yoko Ntewa waveve sur la nene, ana yoko naga vis va yeririna lala torokin ya naþa naga mþal e kiela malena.

⁶ Erau lala, visen la ne nesuþna nepisa þisi ne, nesuþna nepisayu ke ga imimi lua Apolos ne, ana nekila sanene komin sineun neviaan ruru amiu, sane ve avisusu re ve taþena e kiamiu navianena lala. Amiu laþasa apilave komin navianena na kiela þegasa, a asuþna apisusu ke piowa e navianena na þegas taþena, ana sanene na pe mesmes re poli.

⁷ Kam punu ga maran taaga, kam na pe apo manene re taulu taþena la poli, a visae sur wo tai sike e amiu, pe kam re na amiyuþaen poli. Ntewa ga kian pan amiu sane nalaena tai, ana sanene na pe pon re si avis vilave vanon poli. ⁸ Lelaga, nekilia nesape asuþna asitom ke asape kam na limamiu pulen sur wo lala kiena ne Ntewa rui, ana amloge po, asitom ke asape kam na ape kiena yerkawa lala na yomarava nini rui, naþa akoven imimi mesike nena varau. Visae lelaga naþa sane kam na ape þarin suþe lala kiena ne Ntewa na yomarava nini, po paþisi, ana pe nesitom re nesape sanene poli.

Ana visae pogos tai ve sanene, pona pe kam re ga poli yo, ana yoko Ntewa visu sane imimi lua mþena ga metorokin meto metava memio amiu vena ve suþenen kiena yeririna lala.

⁹ Ana nagane, imimi li nalologena lala pe mesu re e yo wo na sanene poli. Sane Ntewa mligan imimi mesike laa varau tano, naþa yeririna na yomarava nini amio mþena navisi lala apisu kare imimi, sane metorokin ke ga yaru lala naþa amla koaena na marena pan la.

¹⁰ Memlogear ke Kristo, mekila ke kiena yuþaena, ana li taþena la apisu imimi sa ga mepe wowe towe ga, ana asuþna apisayu amiu asape ape manmarua ruru nena e malena kiena Kristo. Apisu sane imimi na memalum ga, ana kam na aþnarera. Apisu imimi piowa ga, ana amligan amiu asike metava.

¹¹ Imimi na pe sa re nena amiu poli, komin siar nana u pimi tol nagane, viso kar imimi, moto kar imimi, pe mþamimi kulsota wo re poli, mesuþna mepane ke pog mþarera lala, mþamimi yuþna wo re naþa memon e poli, ¹² tana mesuþna memal ke ga e yuþaena na limamimi. Yar la apiuelin imimi, ana mepisa ruru la ga. Akila kare imimi, ana metaþnan ga. ¹³ Apisa kare kiamimi kia, ana mekilali naþa mepe erau ruru ga memio la. Mekila po sanene, ana akila imimi sa ga kororaki na yomarava nini. Lelaga, pimi tol nagane apisu imimi sa ga sur korena ga.

Pol piun sape ataveve lana

¹⁴ Pogaga, pe nepisa re visena la ne ne vena kila amiu amawa poli, komin kam na sa ga naruu lala naþa sineu sii amiu paþisi, a sineun neviaan ruru amiu.

¹⁵ Nekilia nesape yerkawa taþena la mok liu naþa apisuar amiu a amiila kiamiu lelagaena e Kristo, ana popon asitoþnal sane inu ga taaga nepe arimamiu. In na noþar þesan Lologena Wo kiena Kristo pimi pan amiu, ana in na sane arimamiu e kiamiu malena amio naga.

¹⁶ †Sanene na, nepisu sane mesmesun ga naþa nevis van amiu, noþareran amiu nesape ataveveli lenen lau sumo.

¹⁷ Sitomena ne nanene kila nesape nevitetalia Timote iþnasu pun amiu. Nepisu sane Suþe taþnan naga pan inu sa ga naruu tai, komin naga miyuþae ruru po e yuþaena lala a nekekarana naga paþisi. Ana pogos naþa visae imi mþalivin amiu, sineun nesape naga kila amiu asitom ruru si kiau þelaga nayalena naþa nataveveen Kristo, sa naþa nesuþna nepian ke pa yar lala na suþmare make ga la naþa nesuþna neteteliv ke e la. ¹⁸ Nekilia sane pogos naþa apisu sane pe noþalmþaliv re si pun amiu poli, kam laþasa akilali naþa amligan la sina asu metava.

¹⁹ Ana pogaga, komin naþa visae Suþe taþnan van inu, yoko ve ve piavi re neim noþalivin amiu. E pogos ne nanene narui, yoko yepu mavin logeen visena kiena la nene, ana sineun nesape nevisu sane kiela mþareraena na kilaen yuþaena mþarera sanape.

²⁰ Nanene komin naþa visena kiena yaru pe pe sur re tai poli loyuþna e nasuþnenena kiena ne Ntewa, ana mþareraena kiena Ninuna ke narui naga pe pupia suria.

²¹ Pogaga, sineun nesape asitom ruru sumo, sane visae noþalivin amiu, yoko ve sanape? Visae sinemiunia, nekilia neiþnasu pun amiu nemio kiau visena mþarera lala na veveyuena, ana po manene laa visae akila kiamiu sitomena la su tano sumo wa, ana nekilia neiþnasu nemio ga visena la naþa malumu, e þelaga na sinesiena.

þelaga viowa loyuþna e suþmare

5 Visena pimi tol kiligau sape sur tai sike likan amiu naþa piowa manene laa. Apisape kam yar tai, arimana pa talopa amio sira taþena, ana siraunia, yar

† 4:12 Yuþaena 18:3 †† 4:16 1Kor 11:1; Piliþae 3:17

nene pinaun wona arimana nena pimi sike amio. Lelaga kemua naþa, yaru na yemalolo lala taþatete akila þelaga nene, ana sanape na kam li nalelagaena tai suþma kila?

² Kam li nalelagaena lala asuþma apisir plan amiu, asape kam na amiyuþmae ke po, ana sanape asuþma ataþman ke þelaga na sanene suþma miyuþmae ke likan amiu? Popon aloge viowagan sur nene, a popon akovenlua yaru nene vetan kiamiu suþmare.

³ Ee, lelaga naþa nagane nesike e yo nini nesike laa perinan amiu, ana e ninuu nemloge sa ga nesike ga nemio amiu. Sanene na, e kia kiena Suþe Yesu, nesuþma nepisawal ke naliþereena tai kiena yar nene sa ga nesuþmal ke ga nesike e maramiu. ⁴ Sanene na, pogos naþa aim si lele taaga, monar avisu sa naþa ninuu sike ga amio amiu, a monar akilia sane Suþe Yesu mþena sike amio kiena mþareraena, ⁵ ana monar akovenlua yar nene vetan suþmare. Naga monar ure sina, wasuþe si e yomarava va e limana Yermare, ana popon þelaga lala na mlamulena viowa na yomarava akila naga loge viowa vano vano-o va þisi, ana suraunia pona wasuþe si imi yo, vena Suþe kekaran tamalia ninuna e legiena maro.

⁶ †Erau lala, pe pon re asuþma awarwar manene amiu poli, avisave kam na amekiki, komin kororaki nene sike e amiu na wa. Kam na akilia rui sa naþa narin is ga, ana kilia kila kilaparavi punu ga lapa. ⁷ Sanene na, popon vena awar plan is viowa nene naþa sike e amiu, vena amiu punu ga aim aekiki ruru sina. Monar tesitoþmal sa naþa yermarua lala asuþma akila ke kuþaþaena e narin sipsip vena kilaplanen kiela mlamulena viowa lala, ana Kristo pimi mare e laki torovia vena warplanen kieta mlamulena viowa lala, ana pe pon re kororaki suþma e ita poli.

⁸ Ana pogos naþa yermarua la akila kuþaþaena þisi, akila kana þaþagena nena, a ita nalelagaena mþena lala ita mþena kieta þaþagena tai. Ana pe pon re tesike e þaþagena nene poli, takan kilaparavi tai naþa is marua sike ea. Visena nene kana kinasia sane pe pon re sane mlamulena viowa a þelaga viowa na malena marua suþma ga e ita, komin loyuþma e malena na suþmare, sur make ga monar ikiki ruru wo, ve lelaga ruru wo, a ve wa ruru wo.

⁹ Kiau visena tai pan amiu sanene rui. E mþaki tai naþa nesiri piþmasu pan amiu nanua rui nepisawal nesape pe pon re ava lele taaga amio yar la naþa akila ke þelaga viowa la poli, pona asuþma akiriri kar ke vanon sira lala. ¹⁰ Ana pona kam laþasa amlogepal kiau vise-na nene yo, komin pe nepisa re e lepas kiena yar la naþa pe amlelaga re poli. E la nene, la moki akila kolau, la moki ape puluvis lala, la moki apinau, la moki amlotun kiela nono lala, ana visae sinetan tevisave tesu perinan la, pona monar teligan ga yomarava nini narui, komin naþa ita make ga tesike e yomarava, a tesuþma tepitawe ke yar sur na sanene silaga. ¹¹ Pe nepisaluþar re nene poli, naþa tesuþma tepitawe ke yar kar na sanene e kieta yalorena, ana ya naþa sineun

† 5:6 Kal 5:9

nesape nevisa, sineun nesape visae yaru tai suþma ga, neþa naga pe nalelagaena lelaga tai, ana apisu ke naþa e kiena malena naga suþma taþa ke kolau, pona suþma pe puluvis lue ga, pona suþma mlotun ke nono lala, pona suþma piuel, pona suþma mun kuruta namunena, pona suþma pinau, ana pogaga, yar sur ne nanene narui ve akila re nena sur tai amio naga. Yoko ve ava re lavisinia, ve akinana re lele taaga amio.

¹² Ve sanene na, e lepas kiena la naþa asike vanua e suþmare, pe pe kieta re naþa teliþere kiela malena poli, ana e lepas kiena la naþa asike loyuþma e suþmare, monar tevisuveve ruru la. Visae laþasa asuþma akila ke þelaga na mlamulena viowa la naþa sane nepisa ke ne, monar teliþere la, a monar tekila sur tai van la.

¹³ Ntewa ga yoko liþere la naþa pe asu re loyuþma e suþmare poli,

ana e lepas kiena yar nene naþa suþma kila ke þelaga viowa likan amiu, kam ke narui monar akoven lua naga vano.

Naw 17:7

þelaga wo na kilaruruen veveyuena

6 Nemloge mþena sane pogos tai, kieta puruvi tai na suþmare naga pepeyu amio amiu taþena tai, ana naga suþmalu þere taþena nene pa e pupia kumali apis pania. Nepisu sane sur nene pe memes re nena poli, komin naþa pe pon re yar la naþa amlelaga e Ntewa ava asuþmalu e marana yerkawa la nene naþa pe amlelaga re e Ntewa poli, vena yerkawa la nene aliþere la.

² Pogos naþa li nalelagaena lala aveveyu, popon li nalelagaena taþena ga lala akila ruruia, komin naþa monar tesitoþmal tevisave ita li nalelagaena ke la narui naþa teliþere yeririna lala na yomarava e legiena maro. Ana visae ita ke narui naþa yoko tekila pupia yuþmaena na sanene, pona amiu atorokin naþa akila ruru kiamiu narin veveyuena la ne sanene. ³ Yoko Ntewa ligan ita vena teliþere navisi lala nae peni, ana pogos naþa li nalelagaena taþena lala avisin sur na yomarava nini, sanape? Apisu sane mþarera paþisi, taþatete akila ruruia?

⁴ Peraga, monar akila. A visae peraga, pona asitom asape popon amiu li nalelagaena lala aligan kiamiu visena e limana yar taþena la naþa pe asuþma apim re e suþmare poli?

⁵ Nepis mþarera sanene komin naþa sineun nesape nekila amiu amawa towe laa ga! Ee, nemilan manene paþisi navisuena sa naþa pe amiu re nena tai naþa pe manmarua poli, naþa kilia kila ruru kiamiu veveyuena la nene. ⁶ Pona sur ne nanene narui kila sane kieta puruvi taþena na suþmare suþmalu mligan puruvi taþena nene pa e pupia kumali, ana suþma pisawal ke kiena napiowaena lala e marana pupia yerkawa lala e totanoena nene, la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli?

⁷ Nesuþma nepis ke pan amiu sanene e lepas na mrapa naþa monar atavevea vena kilaruruen veveyuena la naþa sike likan amiu, ana po manene laa visae ve veveyuena re mþena ga. Veveyuena la ne sanene, kana

kinasa sane Yermare suŕna taulu amiu rui. Pona pe akilia re poli yo wa, naŕa visae womla tai kila viowa van ko, pona vinaun kioŕna sur tai, ve ositom re, otaŕnan ga, komin mlamulena viowa naga kiena. ⁸ Ana visae osuŕmalu sinoŕnan oligan yar nene e pupia kumali vena ala nakoarena vania, ko ke narui ko osuŕna okila ke piowa pan womla nene.

⁹ Monar asitoŕmalia sane la naŕa kiela malena pe memes re poli, yoko taŕatete avisu nasuŕpenena kiena ne Ntewa imi ŕmalivi pu la. Pe pon re akilali akila sa naŕa aminue ke sur nene na wa, komin akilia rui asape Ntewa pe kekaran re nena la naŕa asuŕna amiyaloro kar ga, pona la naŕa amlotun ke ga ntewa navisokanena lala, pona la naŕa akila ke kolau, pona la naŕa asuŕna aŕiliwilin ke tasnela, pona yerrŕene pona sira la naŕa asuŕna aŕere la ke sina ga, ¹⁰ pona la naŕa asuŕna apinau, pona la naŕa pe apion re kiela sur pa yar taŕena la poli, pona la naŕa asuŕna amun wii, pona la naŕa apiueli, pona la naŕa akila urlelai.

¹¹ Lelaga naŕa, nanua sumo kam laŕasa akila sanene rui, ana potena paŕisi naŕa Ninuna Wa kevan amiu amekiki, kila amiu ape wa, a kieta Suŕe Yesu Kristo kila ita temesmesu ruru sina e marana Ntewa.

Tasneta monar ikik ruru wo

¹² †Nepisawal ŕelaga viowa la nene, naŕa pe pon re tekila poli, ana yar laŕasa pe sinelan re kilaen poli. La apisa sanini, asape “E, kiau malena naŕa, nekilia nekila ya naŕa sineun nesape nekila.”

Ana nevisataŕne la, nesape “Lelaga, pona kiamiu malena yo, ana avisuaria, komin sur moki liu naŕa sinoŕnan kilaena, akilia akila kioŕna malena imi viowa ŕnena ga. Sur mok liu naŕa sinoŕnan osape suŕna e kioŕna malena, ositom osape okilia okawe ruru woga, ana peraga, yoko ovisu naŕa sur ke la nene narui yoko akawe ruru si kioŕna malena.”

¹³ A yar si laŕasa naŕa sinelan asape akila ya naŕa la sinelania e tasnela, la asuŕna apisa ke visena taŕena tai, asape “Kinanena, naga na ŕneŕeu, a ŕneŕeu, naga pe na kinanena.”

Ee, lelaga, ana ovisuar ruru sina, komin naŕa yoko Ntewa kila sur lua nene ava akovio na wa. Sanene na, Suŕe mla tasneta pan ita vena ve kieta, ana ita monar tela tasneta tela si vania. Tasneta vena kilaen kiena yuŕnaena, ana pe nava kareena re ga poli. ¹⁴ Visae tetaŕnan tasneta vena kilaen ga yuŕnaena wo lala, yoko e legiena maro Ntewa kilia visirlua si tasneta, sa naŕa pisirlua tasnena ne kieta Suŕe Yesu rui, e kiena pupia ŕnareraena. ¹⁵ Monar tekilia sane tasneta lala la sane komŕas nen tasnena Kristo. Ana sanape, popon komŕas nen tasnena ne Kristo tai va sikol si amio sira na mrapa tai? Taŕatete ve sanene ŕisa!

¹⁶ Ana Visena Wa pisa sanini, sape “Yoko yerrŕene amio sira, lalua aim ave taaga,” ana yar naŕa va amio sira na mrapa tai, kila naŕa tasnena pimi pe taaga amio tasnena sira nene. ¹⁷ Pe memesun re yar tai kila sanene poli, ana monar tesikol ita temio Suŕe, naŕa

ninuta imi ve taaga temio Ninuna. ¹⁸ Monar tevisuar ruru wo e mlamulena viowa la naŕa yar la akilia akila amio tasnela, e lepas na yerrŕene amio sira. Mlamulena viowa taŕena la naŕa asuŕna akila, asuŕna akila ke piowa ga pa e yepen yar taŕena, ana yar naŕa kila mlamulena viowa amio sira, suŕna kila ke sina ga piowa pa e yepena.

¹⁹ ††Ve sineta ŕesan re, sane tasneta na sane yuŕna wa na lotena tai naŕa pulen Ninuna Wa naŕa Ntewa mligan sike loyuŕna e ita. Ana tasneta nene, pe pe kieta re ŕnena poli, ²⁰ ana pe kiena ne Ntewa, komin naŕa naga pul lua kieta malena e marena kiena Yesu. Sanene na, monar teyuŕnae temio tasneta vena kilaen ga sur la naŕa asuŕna avisirlua kiena kia.

Talopaena

7 Pogaga, nagane yoko nevisawal sitomena laŕasa e naŕa apiun tan inu e lepas na talopaena, asape popon tetalopa, pona popon tesuŕna ga sanene?

Ana pogaga, yoko nevisa ve sanini. Visae yaru tai sitom ke sape ve talopa re, naga nene pogaga, pe pe sur re tai poli. ² Ana komin naŕa tepisu naŕa nataŕaliena pimi ŕnarera, a nataŕaena lau pule manene la, popon manene yar make ga aure wola lala.

³ Sanene na, visae yar sinenan sape va lavisin wona na sira, wona nene monar kekarania, a pogos naŕa sira sinenan sape va lavisin wona na yerrŕene, wona nene monar kekarania. ⁴ Sira naŕa talopa taŕatete visave tasnena pe kiena naga taaga, ana wona na yerrŕene kilia visave naga pe kiena ŕnena ga. Ana yaru naŕa talopa taŕatete visave tasnena pe kiena naga taaga, ana wona na sira kilia visave naga pe kiena ŕnena ga. ⁵ Sanene na, tai ve visaluŕar re taŕena visave ve imi re lavisinia.

Ee, pona pogos tai lalua apisayu yo, lalua ataŕnan naŕa lalua aligania, ve amon re lele taaga e narin pogos tai, vena kila lalua akilia alen ŕnarera vanon sur tai wa, ana nanene na pogaga. Ana siraunia, lalua monar sinelan si aim lele taaga, komin visae peraga, pona Yermare visu kilale naŕa tai malum ga, taŕatete uarar naga, ana kila loru e nataŕaliena koyo tai.

⁶ Sur la naŕa nesuŕna nepisa ke ne, pe nepisa re sane navisaluena ŕnarera tai poli, sane yar monar talopa, pona monar ve talopa re, ana nemla ga sitomena naiilaena laŕas nene. ⁷ Visae yar make ga akilia asuŕna ga sane inu, naŕa pe netalopa re poli, nesuŕna ga sanene, pona yoko vera na wo na wo, ana sur nene sike ga e sitomena naŕa Ntewa mlavia pan ita pepe taaga.

⁸ Nesape nevisa visena tai van la naŕa asu ŕnaga sanene, sane la naŕa pe atalopa re poli wa, amio letano lala. Nepisu sane visae akilia asuŕna ga sanene, sane naŕa in ŕnena nesuŕna nekila ke ne, yoko wo na wo. ⁹ Ana visae laŕasa apisu sane peraga, yoko ŕnarera van la vaŕisi vena auarar la lue ga sanene, pogaga, po paŕisi naŕa visae alual tai naŕa atalopa amio. Pe pon re nataŕaliena suŕna kar la sanene vano-o asuŕna aloge viowagania silaga.

† 6:12 1Kor 10:23

†† 6:19 1Kor 3:16; 2Kor 6:16

¹⁰ †Visena taþena si tai naþa sineun nesape nevisa, naga van la naþa atalopa rui, naþa pe kiau sitomena re ga poli, ana naga pe visena tai naþa Suþe mlavia sane visena m̄arera tai pimi pan ita. Pisa sanini, sape sira monar ve ure matan re wona na yer̄mene. ¹¹ A visae pogos tai sira tai ligan wona na yer̄mene, ure matan sina, naga monar ve talopa re sina, ana monar suþna ga sanene. Pona visae peraga, popon naga amio wona na yer̄mene lalua akila ruru marala, lalua asu si lele taaga. A yer̄mene lala, ve aþnene plan re si wola na sira lala.

¹² Pogaga, yoko nevisawal si suri taþena laþasia. La pe sa re navisaluaena kiena Suþe poli, ana sane kiau sitomena ga laþasa vena iila itaena.

Suri þesia, naga e lepas naþa yaru tai naþa mlelaga e Yesu sike amio wona sira tai, ana sira nene mlelaga re poli. Ana visae sira nena kekaran ga naþa lalua asuþna veraga, po pon re yaru nene sitom sape m̄nelua si sira nene poli. ¹³ A maran taaga m̄ena ga visae sira tai mlelaga e Yesu sike amio wona yer̄mene tai, ana yer̄mene nene pe mlelaga re poli. Visae yer̄mene nene kekaran ga naþa lalua asuþna veraga, po pon re sira nene sitom sape m̄nelua si yer̄mene nene poli.

¹⁴ Nanene komin naga e lalua naþa mlelaga kilia kila suri wo tai van naþa pe mlelaga re poli, ana kiena þelaga wo kilia kila kiela talopaena lalua imi wo vaþisi sane talopaena kiena yaru lalua naþa amlelaga. A naga e lalua naþa mlelaga kilia kila suri wo tai va narila lala, komin naga yoko kilia ligan ruru narila lala e mrapa na malena wa, yoko akapuru loyuþna e mratava tai naþa po sa ke ga ninis taþena la naþa arimala amio anela la ga luwoka amlelaga. ¹⁵ Ana e lepas kiena lalua nene naþa tai mlelaga a tai pe mlelaga re poli, visae naþa pe mlelaga re poli sinenan sape ligan lua si naþa mlelaga, ita li nalelagaena taþena lala monar tetaþan ga sanene narui. Visae naþa pe mlelaga re poli yepen mavin naþa mlelaga, taþatete tekilali naþa toþareran naþa mlelaga suþna amio wona naþa sinenan sape ligania, komin Ntewa sinenan sape tese malena tai naþa pulen þelaga na suþnare.

¹⁶ Ko sira naþa omlelaga, pona ko yer̄mene naþa omlelaga, pona ositom osape okilia otaulu si woþna naþa pe mlelaga re poli, ana peraga, pe okilia ruru re naþa osape yoko ve sanene poli, komin pona taþatete nena otauluia þisa, peraga.

Monar teva ruru ita tesuþna e malena naþa Ntewa mligan ita tesike ea

¹⁷ Ana ya ga naþa monar tekila, ita make ga monar teligan ruru kieta malena ita punu ga su ruru e naþa kieta Suþe mligan ita tesike e rui, pona monar teyali ga e mrapa naþa Ntewa pio itania vena teyal ea. Nanene naga visena tai naþa nemligan sike e kieta suþnare lala. ¹⁸ Visena nene kana kinasa sane e nape naþa osike ea nanua, sumon naþa omlelaga, monar okekaran osuþna ga ea wa, pogos naþa osiar omlelaga. Sanene visae laþasa ape le Yu la yo, naþa asuþna

ataveve ke kiela þelaga marua lala, sane þaviu pona ya sina, nanene na pogaga, pe nepisa re nesape visae pogos naþa alelaga ana monar avilopu kiela þelaga marua la naþa asuþna ataveve ke poli. A maran taaga m̄ena ga sa ke la naþa pe ape le Yu re poli, naþa pe akila re þaviu poli ana asuþna ataveve ke kiela þelaga marua taþena lala. E m̄ena e kiela leþasia, pe nepisa re nesape visae alelaga monar avilopu la e kiela þelaga marua la poli. ¹⁹ Yaru taveve þelaga marua ya, sane ve þaviu pona ve ve þaviu re, naga pe pe suri keviu re tai poli e navisuena kiena ne Ntewa, ana Ntewa sinenan ga sape tetaveve kiena visaluaena. ²⁰ Nane nepisa ke pan amiu narui nesape pogos naþa olelaga, ova ruru ko ga osuþna e yo naþa osike ea pogos omiþuþna pe omlelaga re poli wa. ²¹ Sa ke ga naþa visae omiþuþna korena kiena yaru tai nanua sumo, ana nagane omlelaga ga na wa, nanene pogaga, monar okekaran naþa oyuþnae korena ga sanene. Ana lelaga, visae pog tai olual kioþna pulmas tai naþa okilia ourmatan e naþa omiþuþnae korena ke ea, naga m̄ena nene popon oþisina. ²² Visae ko na omiþuþnae korena kiena yaru tai, monar ositoþnal sane pogos naþa Suþe vio ko, naga visirlua ko ligan ruru ko nenaga e namratava puna. Ana e kana lepas ne tai, visae ko pe omiþuþnae korena kiena yaru tai poli, osuþna ga sanene, ko m̄ena monar ositoþnalia ovisave pogos naþa Kristo vio ko, ko na monar oimi sane kiena yaru na yuþnae korenaena tai narui, vena kilaen kiena yuþnaena make ga. ²³ Naga nene komin Kristo pul plan ita e pupia suri tai, sane kana kuruta, vena ita teve kiena, ana monar tevisu kilale ga narui sane mesmesun ga naþa teyuþnae koren ga vania, po pon re teyuþnae korena van yaru taþena poli, pona tesike vatanon sitomena kiena yaru taþena naþa temiyuþnae ke pania.

²⁴ Erau lala naga ke nene narui, yo naþa osike ea pogos naþa pe okilia re Ntewa poli wa, yo ke nanene narui monar osuþna ga ea, ana nagane omlelaga rui, yoko Ntewa suþna ga amio ko e nene silaga.

Naviunena e lepas kiena la naþa pe atalopa re poli wa, amio letano lala

²⁵ Pogaga, nesape nela narin visena tai van amiu e lepas kiena la naþa pe atalopa re poli wa. Visena nena, taþatete nevisave nanene navisaluaena tai kiena Suþe naþa pisa pan inu, ana visena nene naga sane kiau sitomena ga tai. Ana kam na akilia rui sane Suþe naga po paþisi pan inu, naga mla manmaruaena lala pan inu naþa yoko amiu akilia awasine ruru la, ana popon asitom urmi e kiau visena nini narui. ²⁶ Nagane, tesike e pog viowa tai naþa tesuþna tepisu ke suri m̄arera la naþa tepane la, ana popon nevisa si visena naþa nepisa metava rui, naþa nesape popon teva ruru ita tesuþna ga e malena naþa tesike pae e rui. ²⁷ Sanene, visae ko yaru tai naþa otalopa rui omio sira tai, popon osu ruru ga osuþna sanene, ve ositom re ovisave oligan lua naga. Visae ko pe opure re sira tai poli wa, ko m̄ena ga osuþna ga sa ga nene, pe ositom re osape otalopa omio tai poli.

† 7:10 Mat 5:32, 19:9; Mak 10:11,12; Luk 16:18

²⁸ Ana visae ositom sane peraga, sinořnan manene osape oure sira tai, pe nepisa re nesape piowa poli, a visae sira řnee tai talopa amio yaru tai, naga řmena nene pe sa re kiena mlamulena viowa tai poli, nanene na pogaga nene. Ana la nařa sinelan talopaena, la monar avisu kilale sane yoko tařatete kiela malena memea, yoko avane pog řmarera la ve moki vařisi e yomarava nini, a visae otaveve kiau visena, nařa ve otalopa re, yoko nekekara vařisi.

²⁹ Erau lala, nepisa ke sanene komin nařa narin pog plas ga sike ga wa vano-o tol pogos nařa sa Suře wasuře si vitomi, a pe yaru la moki re poli na kilaen kiena yuřnaena. Ve sanene popon manene visae la nařa ařure wola la rui, akila sa nařa pe atalopa re poli wa, ana akilia akila yuřnaena lala kiena Suře ve moki. ³⁰ A la řmena ga nařa asuřna atagin ke suri tai, popon sinela řesan suri nařa atagin ke ne, a la nařa amloge ke pon kekarena lala na yomarava, popon ve asitořnal re sina. La řmena nařa amiyuřnaen ke kilavaru, popon akila sa nařa limala korena ga. ³¹ La nařa akila yuřnaena tařena lala na yomarava nini, popon akila sane pe kiela sur re tai sike e poli, komin yomarava nini amio kiena suri make ga nařa sike ea sun ke nařa yoko va kokovio narui.

³² Nepisa ke visena la nene pan amiu komin nesitom amiu pařisi, pe sineun re nařa silaga aligan lue ga kiamiu sitomena se suri la ve moki poli. Yaru nařa pe wona re poli, naga kilia sitom urmi e yuřnaena kiena Suře silaga, sape yoko naga kila ve sanape nařa yoko Suře kekarania, ³³ ana yaru nařa sike amio wona, naga suřna sitom manene suri na yomarava la pařisi, ana kila ve sanape nařa yoko wona na sira kekarania, ³⁴ a yoko kilia kila řmena sa nařa kiena sitomena la ve ve lua. A sira řnee nařa pe wona re poli, naga řmena ga kiena sitomena řmarera ruru po vena kilaen yuřnaena kiena Suře, a kiena yalena amio kiena yuřnaena kilia ve wa ruru lue ga. Ana sira nařa wona suřna ga, kiena sitomena monar su ga e yuřnaena na yomarava nini, sane monar kila suri la nařa wona na yerřmene loge wonia. ³⁵ Kiau visena la nene, pe sineun re visaluřar amiuena e suri tai poli, nařa sinemiun asape akila, ana nepisa kiau visena kilali nařa iila kiamiu malena. Sineun ga nesape suri na suřmare punu ga kirir ruru wo, a sineun nesape ita li nalelagaena lala ve tekirakirai re, ana tekira tevisu ga kieta Suře naga taaga.

³⁶ Ita lařasia akila nařa akilawo kiela sira tai, ana asitom asape popon asutowe laa sane wa, pe asitom re talopaena poli komin nařa sinelan kilaen yuřnaena kiena Suře. Ana visae lala tai visu sane sitom manene la sira nene nařa akilawoia, sa nařa sitom manene vano-o visu sane yoko uarar řele si naga, naga popon akila ga lalua atalopa narui. Nanene naga pogaga ne, naga pe mlamulena viowa re tai nene poli řisa. ³⁷ Ana visae tai kila ruru sitomena řmarera nařa řmarera sape naga sinenan vena naga amio sira nene nařa akilawoia vena ve kiena, lalua asuřna sanene sumo wa, a visae naga visu kilale sane naga kilia kawean ruruia, nanene naga kila po pařisi visae ve talopa re ga amio

wona nene rui. ³⁸ Sanene, naga nařa talopa mare ga amio naga nařa akilawoia asape ve kiena, naga kila suri wo tanea tai pařisi, a naga nařa suřna ga, pe talopa re amio nařa apisawo poli, naga kila sur tai nařa po manene laa sane. ³⁹ E lepas kiena la nařa atalopa rui, monar ve aure matan la re sina. Sira nařa talopa naga monar su ruru ga amio wona na yerřmene nařa wona nene mali ke ga wa. Ana visae yaru nene mare, sira nena kilia talopa sina, akilia talopa amio yaru tai nařa naga sinenania, ana monar ure ga nařa naga řmena mlelaga e Suře. ⁴⁰ Sanena nařa nepisa ke ne, naga kilia talopa, ana nepisu sane yoko wo laa vania, pona kiena kekarena keviu laa sane, visae naga ve talopa re sina. Nanene inu ga kiau sitomena, ana nesitom nesape Ninuna Ntewa ga mla sitomena marua la nene pan inu, ana popon asitomruruia.

Sanapen tata la nařa ařneřmaria pe na kilaen lotena van nono lala?

8 Nagane sineun visatařneen kiamiu naviunena e lepas na tata la nařa yar la nařa pe amlelaga re poli akuřařain la ke pan kiela nono lala. Ana amiu asuřna apiun ke asape popon ita li nalelagaena la takan tata la nene, pona peraga?

Pogaga, yoko kiau navisatařneena visayu sur ve lua, řelaga na kiliaena, a řelaga na sinesiena. E lepas na kiliaena, yar la mok liu nařa la asape akilia ruru navisatařneena na kiamiu naviunena nene, a akilia avilaven towe řmaga nařa asitom asape akilia suria. řelaga na kiliaena kilia kila yaru ligan kiena sitomena va metava, ana řelaga na sinesiena pe sa re nene poli, suřna miila ruru ke ga malena kiena yaru. ² Yaru nařa sitom manene ke sape naga tol ruru řelaga na kiliaena, naga pe kilia ruru re Ntewa poli wa sane popon kilia naga. ³ Ana yaru nařa tol ruru řelaga na sinesiena, naga ke narui nařa Ntewa pisu kilale ruru naga.

⁴ Pogaga, nane kiau visena lua si ne nanene narui, e lepas na tata la nařa akuřařain pa nono lala. Suri na sumo pisa sanini, sape akilia asape sane nono la nene ape totou ga, a pe ape totou na sur lelaga re nena tai poli. A sur na lua naga sanini, sane kieta Ntewa naga taaga nena nařa pe lelaga sike na. ⁵ Yar la asuřna apisayu ke kiela ntewa tařena lala pona kiela suře tařena lala nařa asape asike ma e peni pona e yomarava nini, a apisayula ke sa ga la yo pulen la ga asuřna ga, ⁶ ana e ita, tekilia ruru tesape Ntewa na taaga ga suřna ga. Naga nane Ata Ntewa, nařa naga pe purřes nen sur make ga, nařa ita tepe kiena. A Suře taaga ga nařa sike na, nane Yesu Kristo, nařa naga sii make suria, a nařa temal ke řmena ga e naga.

⁷ Naga nene kiliaena napo nařa ita li nalelagaena la moki tetol rui, ana sur tai piowa ga, ita lařasa pe tekilia ruru re sur la nene poli wa. La nene, nanua sumo la řmena asuřna amlotun nono lala, ana pimi tol řane, řmarera pařisi nařa avisu kilalea sane naga nene pe sur na visokanen ga. Sanene na pogos nařa yaru la akukin tata la nařa akila kuřařaena ea pa nono lala, tekilia takania sa ga pe pe sur re tai poli, ana ita taře-

na la nene, pogos naþa akania, akan amio sitomena naþa asape tata nene naga kana nono lala, a siraunia yepela þilinia, amloge sane akila sur tai naþa pe mesmes re poli e marana Ntewa.

⁸ Ana monar tekilia sane kinanena, naga pe pe sur re tai naþa kilia kila Ntewa visu ita sane topo pona tepio-owa. Visae ve takan re tata nene, pe kana kinas re nane topo e kiena navisuena poli, pona visae takania, pe kana kinas re nane tepiowa poli.

⁹ Sike ga e ita visae sinetan takania pona yepeta mavin kanena, ana pe pon re tekila sur tai naþa nalelagaena taþena sitom sape pe mesmesun re kilaen poli. Pona ita tekilia tekila sur nena woga ga yo, ana pe pon re naga visu naþa tekila poli, ana kila kare kiena sitomena.

¹⁰ Sane e lepas na tata la nene, pona e kioþna sitomena, okilia okan woga yo, ana okilia okila pe pe sur re tai poli. Ana visae pogos tai osike omio yar lala loyurþna e kiela yurþna na lotunen nono lala, ana ala tata van ko ana okan omio la, yoko ve sanape naþa visae nalelagaena taþena tai visu ko? Pona naga tai naþa pisaar pisape naga mlon ke tata la nene yo, ana pogos naþa naga pisu ke naþa okania, yoko naga visave "Suwala, yar nene naga pe yar na suþmare tai naþa kilia ruru suria, ana naga suþna kan ke ga tata la nene. Sanape, popon in mþena ga nakania." Naga pisa sanene narui, ana naga mþena ga kania, ana siraunia yoko kilia loge viowagania vaþisi komin naþa sitom sape naga kila pupia mlamulen viowa tai.

¹¹ Naga nene kana kinasa sane ko na osuþna otaveve ke kioþna kiliaena napo, opisu kilale sane okilia okila sur nene. Ana monar ositom ovisave yar taþena nene, naþa naga pe womla tai naþa Kristo mare vena tamalia naga, naga maraun kilaen paþisi. Sanene, visae naga visu naþa okila pogos tai, yoko kilia kila naþa okila kare nena kiena naviawaena. ¹² Visae ve sanene, yoko Ntewa visu ko sane ko ke narui okila mlamulena viowa pa womla nene, komin naþa okila naga kila sur tai naþa e kiena sitomena piowagan kilaena. Naga nene piowa ga, sane okila ke ga mlamulena piowa pan Kristo.

¹³ Komin sur nene, in na nekila kiau sitomena tai, sane visae kiau þelaga na kanen tata nene naga pe sur tai naþa kila kare naviawaena kiena wolai nene, yoko neligan ga narui. Ve netol re sina, komin naþa yep-mavin naþa in ke narui nekila wolai nene loru.

Pol pisayu kiena þelaga na yurþnaena

9 Erau lala, sineun nevisa van amiu nevisave in na pe nesu re vatanon e sitomena kiena yar taþena poli, ana nemiyurþnae taveve ke ga ya naþa nekilia nesape mesmesun nakilaena. In na nepe nalogena tai naþa nepisu kieta Suþe Yesu e kilamarau, a amiu ke narui naþa sane mras nen kiena yurþnaena naþa nemiyurþnaena. ² Nekilia nesape yar la þasia yepela mavin visu kilale inena sane nepe nalologena tai, ana amiu na pe sa re nene poli. Nagane kiamiu malena su ruru sike amio Suþe rui, a sur nene kila apisu kilale as-

ape nemiyurþnae ke pan amiu sane nepe kiena nalologena lelaga tai.

³ Ana e la naþa sinelan liþere inena sane asape neki-la ke piowa sanene sanene, kiau navisatarþneena la suþna ga. ⁴ Nekilia sane asape asuþna apisuar imimi pano-o sinela mare, ana sanape? Apisuar mþa taþena la nanua sumo ne, ana pe apis re sanene poli, ana pogos naþa nepimi, apisa sur taþena narui. Pona asitom asape visae ve mekinana re pona ve momun re ana mek-ilia memal ga ve sanene vena kilaen yurþnaena pula?

⁵ A apisayu imimi laþas naþa atalopa rui, apiun asape komin ya ne wola mþena la apim asuþna ataveve imimi? Ana ane sape nene naga piowa ga? Nalologena taþena la ne apim þesa, amio wenla Suþe lala, amio Keþas, pogos naþa amiyalin ke yurþnaena sanene, wola na sira lala asuþna ataveve la, ana e poglis nene, yar la nene pe apisa re sur tai e lepas nene poli.

⁶ Ana asape avisaluþar imimi ke sina ga ve meyurþnaen re kilavaru vena ulen kiamimi suri lala. Visae imimi lua Þanaþas ve meyurþnae re ga woga ga rui, ana komin ya ne apisa ke ga sanene pan imimi lua Þanaþas, ana pe apisa re pan taþena la poli?

⁷ Asitomyuli yaru na mara lala na purvanua taþena tai. Pogos naþa apanon mara, ana ane pul ke kiela sur lala? La ga apulia, pona kiela þarin suþe naga pisuve-vea? A asitomyuli la naþa amapla kinanena e lokove. Visae akinana e lokove nene, taþatete yar tai vis van la vanonia. A sanapen mþena yar naþa pagan ke surmal lala? Pona naga pe kanli re nena kala tata ne tai poli yo?

⁸ Nepisa sur la nene vena kila amiu avisu kilale sa naþa visae yar tai kila yurþnaena tai, popon yar la naþa naga miyurþnae kiela monar avisuar ruruia. A nepisa sanene, pe molue re ga e kiau sitomena poli, ana kieta navisaluaena wa pisayu mþena ga sanene. ⁹ [†]Visena tai sike loyurþna e navisaluaena kiena Mosis rui, naþa pisa sanini, sape

Pogos naþa kioþna puluk tai suþna yaloro ke metava e kioþna mralaki sane kona vena vie plan kurusnela, ve oviar re gona, ana monar otaþnan naga yaloro ea ana kinana lilue mþaga vano.

Naw 25:4

Pogos naþa Ntewa pisa visena nene narui naga pe suþna sitoþmal re sur mal la poli, ¹⁰ ana naga sitoþmal ita naþa temiyurþnae, sape la naþa temiyurþnae kiela, monar avisuar ruru ita. Yaru naþa miyurþnae e porotano, mesmesun naþa naga sitom visave pogos tai yoko kan ya naþa naga mapila, a yar naþa va lokove war kinanena vitomi, mesmesun naþa naga mþena sitom visave yoko ataþnan ve tokaki vania.

¹¹ ^{††}Ana e lepas na kiamimi yurþnaena pun amiu, memapila mras wo la mok liu rui e kiamiu malena, ana popon vena amiu akekarana naþa avisuar imimi a akian navisa ruruena laþas naþa Ntewa mligan e limamiu van imimi. ¹² Amiu asuþna amiila ke yar taþena laþasa sanene rui, ana popon akekarana manene laa sane

nakilaen wo van imimi naþa imimi mekila þesan po pan amiu sumo rui.

Ee, popon akila sanene van imimi, ana tol nagane pe mepisa re nena pan amiu mesape monar akila. Memaraun mesape sa þisi mevisawal sanene þisa, yoko asitom viowa e imimi narui, sa þisi kilawo lawe mrapa na Lologena Wo imi pun amiu. Kila narui mepis re si poli, a visae meloge viowagan naþa pe apisuar imimi re poli, pogaga.

¹³ Ana popon asitomyuli mþena ga sane e Yuþna Wa mþana Ntewa, la naþa amiyuþnae ke loyuþna ea amio li na kuþaþaena lala, asuþna akan ke sur la nene, a asuþna amal ke e sur la naþa yar la amla ke sane kiela nalaena pa Ntewa. ¹⁴ †A Suþe pisawal mþena ga sa ke nene e lepas kiena ne kiena yeririna la naþa asuþna amlologon ke Lologena Wo. La mþena ga, mesmesun naþa akilia amal e nalaena la naþa yaru la ne amloge ke Lologena Wo nene asuþna ala van la.

¹⁵ Pogaga, in na yar la ne tai ne sanene, ana siar nana sumo pimi pe nepisali re nesape yar la monar ala sur tai sanene van inu poli, pona monar akila ve sanape na van inu. A nesuþna nepisakol ke ga sur la ne e mþaki nini, pe naga re ga naþa nesape neviun sur tai tan amiu poli. Pe sineun re nesape asiar naþa ala sur van inu poli, ana aþarwar amiu asape amiu ke narui apagan inu, ana sineun nesape in na nekilia nesuþna nowarwar inun nesape Ntewa ga suþna pisuar inu silaga. Pogos naþa nekilia nesape kiau malena sike ga e li mana, nesuþna nemloge po paþisi, a visae ve naga re naþa suþna visuar inu, pona yoko neloge sane popon sa nemarþan ga rui. ¹⁶ Nesape noþarwar inun naþa naga pisuar inu sanene pogos naþa nemlologon ke kiena Lologena Wo, ana e lepas na pun inu, lelaga paþisi pe sur re tai naþa nekilia noþarwar inun poli. Taþatete nevisirlua si kiau kia va metava, nesape in ke narui nepe yar na lologonen Lologena Wo, vanon Ntewa ke narui naga mligan e luþmau, ana nepisu sane monar nekila ga narui. Visae pogos tai nourenia ve nekila re sina, yoko viowa van inu vaþisi. ¹⁷ Visae nekila ke yuþnaena nene e ga e kiau sitomena tai, inu ga nesape popon nekila, vena Ntewa kekarania, pona yoko kilia la nalaena tai van inu komin yo, ana pe sa re nene poli. Pe inu re naþa nesitom nesape nekila poli, ana Ntewa ga pisawalia, mligan e luþmau, ana monar nelogearia, nekila ga ve sanene narui. ¹⁸ Ana sanene, nesitom þele nesape nela nalaena tai vanonia, ana naga nene pogaga, komin naþa Ntewa suþna kila ke sur taþena tai sane pul inu e sur wo tai rui. Sur nena, naga pupia nalogewoena nene naþa netolia, pogos naþa nesuþna nemlologon ke lologena wo pa yar lala, naþa nekila korenan ga sanene pan la. Pona nekilia nevisa van la nevisave ala sur van inu vanonia, pona avisuar ruru inu e pogos naþa nemiyuþnae ke sanene, ana pe sineun re nene poli, sineun nesape akilia atol ga sa ga nene, pe suri tai suwo la re poli.

Pol naga miyuþnae korena ga pa yaru lala sane nalologena wo tai kiena ne Ntewa

¹⁹ Sitomena ne nanene sike e inu, a nesuþna nemiyuþnae ke e þelaga tai naþa yoko nevisa meraravan van amiu nagane.

Sane, inu na pe nemiyuþnae kiena yar re tai poli, a pe yar re tai naþa pe yerkawan inu poli, ana inu na nekila inu nepimi sane yar na yuþnae korenenana van yar taþena lala, vena kila sane nekilia netaulu la ve moki aimi alelaga.

²⁰ E lepas kiena ne le Yu lala, nesuþna nekila inu nepim nepe yere Yu nena napo, vena kila sane nekilia noure laþasia aimi.

E lepas kiena ne la naþa pe ape Yu re poli, ana ataveve ke navisaluaena kiena Mosis, nesuþna nekila inu nepim sane yar tai naþa nataveveen mþena ga navisaluaena nene. Pe nepisu re sane nesike vatanon navisaluaena nene poli, ana nekekarana naþa nevatania ve sanene, vena tauluen la nene naþa sinelan suen vatanonia.

²¹ E lepas kiena taþena la naþa pe ape Yu re poli, naþa pe ataveve re navisaluaena kiena Mosis poli, nesuþna nekila inu neve taaga nemio la, komin nesape netaulu la mþena ga. Pe nepisa re nesape nesuþna nekilaro navisaluaena marua kiena ne Ntewa poli, peraga, ana pogos naþa nesike nemio la, nesuþna netaveve ke navisaluaena viu kiena Kristo vena kilia kila la alual malena.

²² E lepas kiena ne la naþa nepisu sane pe asuþnal ruru re mþarera poli, pe nepis mþarera re pan la poli, ana nekila ke sa naþa in mþena nemio la, nesuþna nemiila la, vena pona netaulu la yo.

Sanene, inu na nesuþna netaveve ke mrapa make ga nakilaen suri make ga naþa nekilia nekila van yaru make ga, vena kilaen sanene vano-o yoko nekilia netamalia laþasa aimi alelaga e Yesu.

²³ Nekila sanene, pe nekila re ga pan inu poli, pona vanon suri taþena tai, ana nekila vanon ga naþa sineun nesape Lologena Wo monar war mrasa e malena kiena yaru lala, a pogos naþa nepisu navisa ruruena naþa Lologena Wo kila pan la, nemloge po na po.

²⁴ Asitomyuli pogos naþa yaru na kiririena lala akiriri ke veraga. E pogos nene, la make ga monar akilali naþa akiriri koskos veraga avano, ana la ve via aim þes vamon la, a kilia taulu taþena lala? Yoko ve taaga kilia koven make laþasa, kiriri vano yuve la, la kiena nalae-na vanonia. Ve sanene narui, kam make ga monar aþararan yuþnaena kiena Suþe, monar aþararan akiriri avano vena ala kiamiu nalaena.

²⁵ Yar na kirakiraena la asuþna aþion ruru la silaga, a asuþna apalia ke suri make ga la naþa kilia kila tasnela ve mþarera ruru re. Asuþna akila ke sanene komin kiela sitomena lala mþararan sape monar atauluia, atol nalaena. Ana pogos natelanan meme e yaru na kirakiraena la nene, yam plas ga meme la nene piyowa sina, ana meme naþa popon toþion naþa atelan e ita, naga yoko sike sike nena.

† 9:14 Mat 10:10; Luk 10:7

²⁶ Sanene, in na nekila ke sanene narui e yuřnaena kiena Suře nađa nekila ke ne. Pe nekiriri koren kar re ga poli, a pe nekirakirai re ga sanene poli, ²⁷ ana nesuřna nakawean inu, nesuřna nepisuar ruru tasneu silaga, komin nađa pe pon re nesuřna nelologo ruru van yaru lala, nesape la sanene, sanene, ana siraunia, in ke narui nekila pal mrapa, pona pe netorokin re nađa nekila make ruru kiririena nađa nekiriri ke ea.

La nađa asitom asape la amesmesu rui, akilia akila pal mrapa, sa nađa apua kana le Yu la akila sumo rui

10 Erau lala, popon tesitomyuli ya nađa kata apua la akila. Naga nene e pogos nađa yermaru Mosis sumon la amolue gar Isip, amio naga ataveve lul nene nađa suřna sumon la apa akusro pupia sive nene nađa mliřere pan la. ² Ařmal pogos řmarera laa nene, ana Mosis řere la apa ařarpoyo ea, ana apim sane ape kiena yeririna kemua lelaga. ³ Kas moki asuřna amialoro ke e yokorena, la make ga akan kinanena nene nađa Ntewa kian pan la, ⁴ a pogos nađa moto kar la, Ntewa kila wii kate e pulus nen kilavaru nene vena amunia. E poglis nene, sane Kristo ga sike amio la, suřna pisuar ruru la e sur make ga.

⁵ Ntewa kila řna po pan la sanene pano-o, ana yepela mavin suřmalen řmarera se ea. Aylon řmasila pania, ana naga pe tařman la re apa loyuřna e yo nađa naga pisaar pan la poli, kila nađa asuřna amarmare tetai kar ga e yomema.

⁶ Ana ita nagane, pe pon re teve řarřmarera ve sa repita la nene poli, ana visae tesitom ruru e ya nađa pimi paemen la, kilia vian ita ea. ⁷ Visae ve sanene, monar ve teligan re sur tařena sumon Ntewa e kieta malena, sane nono tai nađa telotunia, sa nađa repita la nene akila. Visena tai nađa pisayu kiela řelaga e poglis nene, pisape

“La pe asitom re si sur tařena poli, sinelan ga kilaen řařagena, amun wii marala tetelivi, a ařure řmena sira lala e wolena lala, naga ga nene.”

Naw 32:6

⁸ La asitom asape malena wo ne nanene narui, ana ve sineta řesan re legiena nene nađa Ntewa kila lořmara viowa la apim akar yerrřene lala amio sira lala nađa akila lau, ana e legiena taaga ga nene la manu lualima yam lua pa telu [23,000] amare veraga e legiena taaga, sane kiela nakoena řmarera tai. Visae ve sanene monar tevisuar ruruia, pe pon re ita lařasa ava kar ga sanene poli. ⁹ Yar nađa pilave, kila mlamule na viowa sanene, a naga sitom sape pogaga ne, ana suřna miyur kare Suře pařisi. Yoko Suře kilia kila sur tai vania, yoko yar nene ilania, lořmara iminia sane yar na sumo la nene.

¹⁰ A pe pon re tevismumun Ntewa poli, sane la nađa asuřna akila nanua sumo e pogos kiena kata apua lala. E poglis nene, Ntewa pitetalia navisi tai na visaaren marena pimi pula, řmemořmar la.

¹¹ Tepisu nađa la asuřna akila ke mlamulena viowa sanene, ana tepisu nađa nakoena pimi řmalivin la ke sanene, ana pe suri tai naweřege itaena. La asirilua

kana suniena nena nakonua konua rui, ana tekilia tesitomyu si suri nene nagane, e legiena maro la ne tesike e ne. ¹² Sanene, visae yar tai visuveve si kiena malena naga taaga, a sitom sape naga suřna suřmalu ruru ke řmarera rui, popon naga visuar ruruia, komin viowagan nađa visae naga kila si viowa pogos tai, ana loru.

¹³ Apisu nakilaliena la imi, ana ve sinemiu kurkur manene re. Pe kam re ga apane ke natařaliena la nene poli, ana asuřna ařmalivi ke e malena kiena ne yaru make ga. Ana akilia awasine Ntewa, komin nađa yoko naga tařatete kila ko ovane natařaliena nađa ko pe otorokin re otaulu poli, ana pogos nađa natařaliena imi kilali ko, yoko naga vian kon kiořna mrapa nařmareraena nađa nasuwoen natařaliena, vano-oure matan nařmareraena na tařaliena nene.

¹⁴ Kiau erau wo lala, monar ve ava re nena lavisin řelaga nađa yar la asuřna amlotun ke nono na visokanena lala. ¹⁵ Nekilia nesape kam na yar sur la nađa akilia suria, ana pogos nađa nepisaar mesmesun nena pan amiu sanene, nemlelaga nesape kam na amninu kilale ya nađa nesuřna nepisa ke ne. ¹⁶ †Nepisa visena la nene komin nađa pogos na ova oyakol amio yar la nađa asuřna amlotun ke nono tai, sa ga nađa ko řmena omlotun ke nono nene narui. Naga nene maran taaga amio ita la nađa temlelaga ke e Kristo. E pogos na řařagena wa, temlenin namunena wa, temlavia, a na nene sa nađa ita tepisawal tesape tesikol ita e řegas kiena yar la nađa kana kuruta mlau komin la. Ana siraunia, takawero kilaparavi wa, temlavia, a na nene sa nađa ita temio la nađa akila kare tasnena nađa tamalele metava e lak torovia.

¹⁷ Nanene lelaga pan ita punu ga nađa tesuřna tepim lele taaga e řařagena wa nene, komin nađa tepim sane řegas taaga, a takan pae ga kilaparavi taaga nene.

¹⁸ A sa ke řmena ga nene pa le Israel lala, pogos nađa ařmemořmar suri na kuřařaena lala. Lařasa pe akila re kuřařaena poli, ana akekan kanen tata na kuřařaena nene nađa yaru tařena ga la akila, ana kila sa nađa ape řegas taaga nađa akila lotena na sanene pan Ntewa.

¹⁹ Pogaga, visena la nene kana kinas na ya? Nesuřna nepisayu ke nono lala amio nakuřařaena la nene, ana e kiau sitomena kana kinas pe nepisa re nesape sur la nene na lelaga poli, pona apowo liu. ²⁰ Pe sa re nena nene poli, ana popon nekila meraravan van amiu, nesape la nađa akila ke lotena kar la ne sanene, pe amlelaga re e Kristo poli, a kuřařaena la nađa asuřna akila ke ne, pe asuřna akila re pa Ntewa lelaga poli, ana asuřna akila ke ga pa yermare lala. Sanene, pe pon re ava lavisin la nađa asuřna akila ke poli, komin pe sineun re nesape asikol amiu amio yermare la poli. ²¹ Ko nađa ototano ke e lele na kinanena kiena Suře, osuřna omun ke e řmana piala wa, a osuřna okan ke kana kinanena wa, tařatete okilia ova ototano e lelen kinanena kiena yermare lala vena omun kiela namunena a okan

† 10:16 Mat 26:26-28; Mak 14:22-24; Luk 22:19,20

kiela kinanena. ²² Yar na kila sanene naga suřma miyur ke Suře, kilia kila Suře vielue vařisi, sinena karia. A pona yar nene sitom ke sape visae Suře sinena kar sanene, pe pe sur re tai poli, komin naga řmarera manene taulu Suře? Pe nesitom re nena sanene poli.

Li nalelagaena lala monar ve akila re sur nařa kilia kila li nalelagaena tařena lala aloge viowa

²³ †Visena tai suřma ga, nařa yar la mokliu apisa apisape, yaru kilia kila ga ya nařa naga sinenan sape kila. Pona visena nene pe lelaga yo, ana sur lařasa sike na nařa nekilia nekila, ana yepmavin ga kilaena, komin e kiau navisuena, la pe asuřma amiila inu re e kiau malena poli, a pe asuřma amiila re malena kiena yar la nařa asike lavisin inu poli. ²⁴ Nepisa sanene komin nařa pe pon re yar tai suřma sitořmal ga naga taaga poli, ana monar sitořmal řmena yeririna la nařa naga sike lavisin la.

²⁵ Pogaga, nagane yoko nevisa sur lařasa e lepas na tata na sur mali lala nařa akila kuřařaena ea pan kiela nono na visokanena lala. Visae awar tata la nene imi, aligan su amio tata tařena lala, vena awilwilin la, tekilia toulia takan woga ga. Nanene komin nařa tařatete tekilia tevisu kilale sane tata na ya la ne sanene, tesape tata ya nařa akila kuřařaena ea, pona tata ya nařa pe akila re kuřařaena e poli, ana ve tesitom manene re, ve teviun re, toul ga narui. ²⁶ Telavia, takania, komin nařa sane visena tai pisa sanini sape yomarava nini,

amio sur make ga nařa sike ea, naga pe kiena ai? Na ga pe kiena kieta Suře.

Yauena 24:1

²⁷ A visae yaru tai nařa pe mlelaga re poli, vio ko vena ova okinana e řmana yuřma, pona omaraun vaena yo, osuřma ositom ke osape pona awar kinanena lařasa van ko nařa akila pae lotena na kiela nono la e yo rui. Ana peraga, visae osuřma ositom ke nařa ovano, ova ga, a ve oviun re naviunena sanene, ola ga ya nařa visae ala van ko. ²⁸ Ana sur ga tai, visae ova osike pae e nařa rui, a nalelagaena tařena tai teke ea, ana pona naga visa van ko sanini, visave Wolai, tata nene, italua monar telonia, komin nekilia rui nesape akila pae e rui pa kiela nono lala. Visae naga visa ve sanene van ko, ana sanene yoko ko řmena ga ve okan re. ²⁹ Lelaga, e lepas na kiořma sitomena, okekarana ga kanena, ana e lepas na womla tařena nene nařa pisa sur nene pan ko, viowa vania, ana pe pon re si otol poli, komin visae peraga, yoko okila sur tai nařa kiena sitomena pe mesmesun re nenaga řisa.

Ana visae ko ga taaga, a pe yar tai pisawal re sur la sanene pan ko poli, okilia okila ya nařa ko sinořman osape okilia okila.

Nane kiau sitomena sanene e lepas nene. Nesitom nesape pe mesmesun re nařa yaru tařena ga kilia řmareran inu visave monar nekila nene, pona ve nekila re nene. ³⁰ Visae kinanena ya, nevisu sane visae nelenwo sumo, yoko nekilia nakania woga ga. Pe pon re

yaru tařena sinena karinun poli, nařa nakan ke tata nařa nepisa potena pa Ntewa vanon rui.

³¹ Pogaga, naga kana kinasa sanini, sane visae tekan suri tai, pona tomun sur tai, pona ya si nařa tekilia tekila, ana monar tekila make ga e řelaga tai na visirluaen kia kiena ne Ntewa. ³² Pe pon re akila sur nařa kila kare sitomena kiena le Yu la poli, pona le Kris lala, pona kieta li nalelagaena tařena lařasa, ³³ ana popon amiu akilali sa nařa in na nesuřma nekila ke pan la. E sur make ga nařa nesuřma nekila, pe nekilali re ya nařa yoko wo van inu poli, ana nořikeyon nařa wo van la, vena kila sane pona lařasa akilia atol natamali-aena.

11 ††Lelaga erau lala, sa nařa nesuřma nekilali ke nařa neyaloro nelilu lana Kristo, popon akilali ayaloro alilu lenen lau.

Řelaga wo kiena yeririna la pogos nařa ava e suřmare

² Erau lala, nemloge sane asuřma asitořmal ke yuřmaena la nařa nekila pan amiu na wa, a asuřma atarar ruru ke řelaga lala na yuřmaena nene nařa nepian amiyunia. ³ Ana e sur la nene, tai sike ga wa nařa sineun nesape monar akilia ruruia, nařa pisayu yerřmene amio sira, nařa lalua kiela yuřmaena pe maran taaga re poli. Sa nařa Ata Ntewa naga pe řarun Kristo, a Kristo naga pe řarun yaru, ana yerřmene naga pe řarun wona.

⁴ Ana taveve kieta řelaga, visae yar tai lotu, pona visi e marana li nalelagaena lala, naga monar ve yan re karo na řarina e řarina. Visae naga yania, tevisu naga sane wowe tai nařa mninue řelaga na vatanoena.

⁵ Ana sira lala na pe tařena. Visae sira tai lotu, pona visi e marana li nalelagaena lala, tepisu sane popon naga yenwo řarina e karo na řarina pona kulmrae tai. Visae ve yenwo re řarina sanene, naga řmena ga kila piowa, tepisu naga maran taaga visae akervan řarina ve řarmu ga rui suřmal se maran yaru lala. ⁶ Visae sira tai ve řarřmarera, yepen mavin kaloen řarina sanene, popon avisa vania avisave popon naga kervan vilřarina, ana yoko kilia suřmal ga na wa su loyuřma e suřmare ana lotu. Ana yoko naga mawa vařisi nakilaen sur nene, komin pe pon re sira la aweroro vilřarila ve plalas manene poli, pona akervan řarila ve řarmu. A visae ve sur na kilaen sira mawa sanene, popon sira la akekarana tararen kieta řelaga na vatanoena, monar ayenwo řarila la sanene pogos nařa aim alotu e suřmare.

⁷ Ana komin ya ne yerřmene lala la monar ve ayenwo re řarila lala? Nanene komin Ntewa sike metava, a naga pe řar pa rui, ana naga kila yerřmene sane naga, pisirlua yerřmene kila naga pe řarun sira. Nane sa ke nene narui, yerřmene tařatete kalo řarina, ana sira monar kalo řarina. ⁸ Tekilia sane yerřmene naga monar ve řarin sira sanene, komin Ntewa sii řesan yerřmene, siraunia sii sira molue kome lepas nen yerřmene, ana pe sii re yerřmene molue kome sira poli, ⁹ a naga sii sira vena iilaen yerřmene, pe sii re yerřmene poli vena iilaen sira. ¹⁰ Sanene, sira monar kalo řarina, vena kilaen sa

† 10:23 1Kor 6:12

†† 11:1 1Kor 4:16; Piliřae 3:17

naþa naga patanon ke wona. Ana pogos naþa naga kila sanene, navisi lala nae ma e peni apisuia, a kila naþa apisu kilale sa naþa sira kekaran vatanonen wona na yerþmene, a la mþena monar akekaran vatanonen kiela yerkaawa keviu naþa Ntewa. ¹¹ Lelaga naþa sira monar vatanon yerþmene sanene, ana nanene kana kinasa sane pe sa re naþa sane lalua pe atoroki re poli. Ita naþa tesike loyurþa e þegas nen kieta Suþe, tekilia rui tesape sira na taþatete suþa naga taaga, a yerþmene taþatete suþa naga taaga, ana lalua monar asuþa ayurþae lele taaga vena aiila la maran ve taaga. ¹² Nana sumo la e nasiiena, sira nasumo molue e tasnena yerþmene, ana siraun na nene, yeririna punu ga amolue akome tas nen sira tol nagane, ana tekilia tesape purþes kemua lelaga, naþa sur punu ga molue komea, naga Ntewa ga.

¹³ Pona laþasa pe akekaran re kiau visena poli yo, naþa nesape popon sira lotu monar kalo þarina, ana asitomyu rurulia. E kiamiu navisuena, apisu sane sira naþa ve kalo re þarina, mesmesun ga naþa suþmalu lotu va Ntewa? Peraga, e kieta þelaga na pe mesmes re poli. ¹⁴ E kieta malena na yomarava nini, merarava ruru pan ita rui sane pogos naþa yerþmene ligan vilþarina kapuru vim ve piayavi manenea, piowa pan paþisi. ¹⁵ Ana pogos naþa sira taþan vilþarina ve piayavi ruruia, po pan paþisi, a viluna na piayavi ne, Ntewa mla pania sane sur tai naþa miyowauia ruru yepena.

¹⁶ Ana sa naþa nepisa, li nalelagaena laþas asuþa apisliu, pe akekaran re sitomena nene poli, sane sira naþa sinenan sape lotu monar kalo þarina. Pogaga, kiau visena sanini, nesape imimi li nalologena lala, memlologon ga sanene, pe mekekaran re þelaga taþena poli, a suþmare kiena ne Ntewa taþena la ne asike ne, la mþena ga asape ve sa nene.

Mrapa mesmesu nakilaen þaþagena wa

¹⁷ Sur si tai sike ga wa naþa sineun nela sitomena laþasa ea van amiu. A piowa ga, komin naþa naga pe pe sur re tai naþa nekilia nevisir plan amiun poli, ana naga pe sur tai naþa monar nevis van amiunia. Naga e lepas na pogos na suþmare, naþa popon vena sur tai naiilaen kiamiu malena, ana akila sa naþa pimi pe purþes nen sur viowa si tai. ¹⁸ Nepisa sanene komin naþa nemloge rui sane pogos naþa amiu li nalelagaena lala apim lele taaga, pe ape taaga re poli, ana naliþereena suþa pa ke metava likan amiu. Visae visena la nene navisokanena ana po, ana peraga, nepisu sane monar ve lelaga ga. ¹⁹ Ana pe nekilia re poli vanon ya ne sine-miun asape akila sanene? Pona yar tai sinenan sape yuve tai, tai sape yuve tai sanene yo? Pona sinoþan osape otauluia vena yoko yar la avisave ko ke narui ope lelaga, pona ko ke narui naþa Ntewa sike amio ko?

²⁰ Ana e lepas na þaþagena wa, nemloge sane naga mþena nene asuþa akila ke piowa ga. Pogos naþa apim lele taaga vena kilaen þaþagena wa nene, pe akila re si sane nasitomwalena kieta Suþe poli, ana akila ke ga sa naþa kiamiu kinanena taþena lala. ²¹ Visae tai imi loge

viso karia, yoko naga suþmalu kian limana la kilaparavi ve keviu, pona taþena mun kuruta na munena ve keviu, ana ve torokin re si laþasia! ²² Pona pe kiamiu lelena viranen re kapi e poli yo, þisi na aim vena akinana loyurþa e suþmare? Pona asuþa akila sanene komin naþa asuþa asitom korenan ke ga suþmare kiena ne Ntewa, pona asuþa asitom korenan ke ga erau na lelagaena taþena lala? Nemninue kare narui aþa nevisa ya ne van amiu e sur nene, yoko nevisa ga nevisave pe nekekaran re nena poli.

²³ Mrapa mesmesu na kilaen kinanena wa, Suþe ga pisa pan inu, ana siraunia in ke narui naþa nemla lein pan amiu. Pa sanini, sa naþa Suþe Yesu, kiena yemalo maro nene, naþa Sutas pielua naga ea, naga mla kila-paravi nene, ²⁴ ana mlen pisa potenania, kawerovia, ana pisape "Tasneu ke nini narui, naþa netaþania vanon amiu. Ana monar asuþa ala luen ga kilaparavi sanini silaga, sa naþa sur na sitoþalinena tai."

²⁵ Ana siraunia, pogos naþa akan pae, mla piala na kuruta, kila ke mþena sanene, pisa pan la, pisape "Piala nini, naga kau kuruta, naþa vena kilaen naviranarena viu naþa Ntewa kila amio yaru suþmalu. A pogos punu ga naþa ala piala nene, awis, monar asitoþal inu."

²⁶ Erau lala, nane visena kiena Suþe e lepas nene, ana kila sane pogos naþa tela kilaparavi a tela piala sanene, tesuþa tepisawal ke nasitoþalena na kiena marena, a monar tekila mþa sanene vano tol pogos naþa naga imi mþalivin ita sina.

²⁷ A nalaen kilaparavi kana Suþe nene amio mþana piala, naga pe sur tai naþa pe wa paþisi. Visae yar tai la e þelaga tai naþa ve mesmesu re, yaru nene kila piowa ga, þarnena kare tasnena Suþe amio kana kuruta, sa ga naþa naga ga mþemoþaria. ²⁸ Ana pogos nakilaen þaþagena wa sanene, monar ita make ga veve taaga tevisu ruru kieta malena lala, þisi na, tela kilaparavi amio kuruta nene. ²⁹ A pogos naþa telavia, monar tevisu kilale sane sur nene kana pupia kinasa suþa ga, naþa pisayu kieta Suþe naþa naga taþan kiena malena vanon ita. Ana visae yar tai lavia, ve sitom re urmi sane ita make ga tepe tas taaga e Kristo, naga la korenan ga, ana yoko naga visu sa naþa viowa manene laa vana. ³⁰ Sur nene suþa kila amiu ke rui, naþa amiu mokliu yepemiu la miaiai a amai, pano-o tol naþa kam laþasa amare. ³¹ Ana visae tevisu ruru kieta malena silaga, yoko Ntewa ve la re nakoena sanene van ita. ³² Ana ita naþa Ntewa kila sanene pan ita, ve tela re sa naþa nakoena tai, tela sa naþa navianena tai naþa Ntewa kila pan ita sape tekirava, vena la pulmas tai van ita e legiena maro, naþa yoko ve akoven ita re teva temio yar na yomarava taþena la naþa yoko ava e lele naloge viowaena.

³³ Erau wo lala, kiau visena ne na nene e lepas na kilaen þaþagena wa. Pogos naþa aimi lele taaga sanene, ana akila ga e þelaga napo. Ve yar tai kilali re naþa la þesania vena kan ve keviu, ana ava ruru amiu ga, pogos naþa amiu make ga asike lele taaga narui, ana akilia akila ga na wa. ³⁴ Yaru naþa viso karia sitom manene laa kinanena, popon naga suþa ga uþa, ki-

nana ruru kana. A monar ataveve ruru kiau visena e lepas nene, visae peraga, pogos naña aimi lele taaga, ana yoko tařatete suri tai wo van amiu.

Sur tařena si lařasa sike e inu vena visawalen van amiu, ana yoko nevisayu la van amiu e pogos naña neim nořmalivin amiu.

řareraena la naña Ninuna Wa kian ke sa naña nalaena tai

12 Wolai a vineu lala, pogaga, sineun visayuen řareraena la naña Ninuna Wa kilia kian van ita li nalelagaena lala sane nalaena tai. E lepas nene, ve ave wopen re, ana sineun nesape monar akilia ruru toweli řaga. ² Ana popon asitom si wasuře va e pogos naña kam na pe amlelaga re poli wa. E poglis nene, nařareraena na ninuna tařena lala asuřa amiyuřae ke e amiu, ařure kare kiamiu sitomena la pa pe wopen ruru nenaga nalotunen nono kar la naña pe apis re poli. ³ Nane ninuna sur ne la naña akilia akila yaru vis viowa va Yesu, viuelin kiena kia, ana Ninuna Wa kiena ne Ntewa naga tařatete la visena la ne sanene. A ninuna la nene, tařatete akilia akila yaru visa visena wo lala, naña sape Yesu naga pe Suře ke-mua lelaga, ana yar naña visa sanene, tekilia tesape Ninuna Wa miyuřae ke e kiena malena, mla visena na sanene pania.

⁴ †Sanene, pogos naña tepisu řareraena wo la naña li nalelagaena la akilia amiyuřae amio, tekilia tevisave nane sane nalaena la naña Ninuna Wa mla ke pan la. řareraena mokliu nakilaen yuřaena la sike ne, ana Ninuna ne Ntewa naga taaga pe purřesan make ga. ⁵ Sa ga naña řelaga na yuřaena la mokliu sike ga wa, ana kieta Suře naga taaga pe řarun la make ga, ⁶ a sitomena wo na kilaen yuřaena la sike ne, ana Ntewa ga naga taaga kila la apa ke metava pan ita make ga. ⁷ Sanene, e lepas nařareraena lala naña Ninuna Wa kiania, li nalelagaena lala ařar peve taaga sane tai mla tai, tai mla tai, taveve ga ya naña Ntewa pisu sape yoko iila manene řegas nen li nalelagaena lala.

⁸ Pan tai, Ninuna kian visena la naña amanmarua pařisi.

Pan tai, kian navisukiliaena nowo lala.

⁹ Pan tai, kian pupia naviawaena, pan tai, kian naña kilia kila ruru maiena.

¹⁰ Pan tai, kian naña kilia yuřaen kile lala.

Pan tai, kian navisawalena suri la naña pimi ke ga wa.

Pan tai, kian naña kilia řene plan yermare lala.

Pan tai, kian naña kilia vis e visena tařena lala.

Pan tai, kian naña kilia vilon visena kiena la naña apis ke e visena tařena lala.

¹¹ Nane nalaena la naña Ninuna Wa naga taaga kilia ligan se malena kiena yaru, kian plan ke pan ita peve taaga taveve ga ya naña naga sinenania.

¹² ††Li nalelagaena lala ařar nalaena tařena la ne sanene, sa naña tasneta lala kiela kinakinas tařena lala mokliu. Kinakinas tařena la nene, amiyakolkol la

asuřa amiyuřae ruru ke veraga e tas taaga, a sa řena ga nene loyuřa e řegas kiena ne li na lelagaena lala, naña la na sane kinakinas nen tasneta Kristo.

¹³ Pona ita tepe yere Yu pona tepe yere Krik, pona tepe yerkawa pona tesuřa temiyuřae korena kiena yerkawa tai, ana Ninuna ne Ntewa naga řere ita make ga, kila akee ita vena teimi teve kinakinas nen tasneta ne Yesu komřasa, ana Ninuna ne nane naga taaga sike e kieta malena peve taaga.

¹⁴ Popon tesitom manene laa totou naña tesuřa tepisa ke ne, sane ita li na lelagaena lala ita na sane tasneta Kristo. Ana e lepas na tasneta lala, tekilia tesape kana kinakinas la mokliu. ¹⁵ Ana sanene, pe mesmesun re naña kinakinas komřasa sane lana, mloge piowa, suřalu pisape "Ke, in na nepe lana ga, in na pe nemiyuřae ruru re sane limana miyuřae poli, pona in na pe pon re ga neve kinakinas nen tas komřas poli." Ana peraga, lata pisa řele sanene, komin naga pe pupia kinakinas na tasneta komřas rui.

¹⁶ Ana pe mesmesun re naña kiligata loge viowa poli, suřalu pisape "Ke, in na nepe kiligana ga, pe nepisu kilale re sur sa naña kilamarana kila ke poli, pona in na pe netorokin re nesikol nemio tasneta poli yo." Ana peraga, kiligata tařatete visa sanene, komin naña naga kiena yuřaena napo e tasneta sike pa rui. ¹⁷ Naga nene komin naña visae tasneta ve kilamarana ga, yoko tařatete teloge kilia suria, a visae tasneta ve kiligana ga, tařatete telopon suria. ¹⁸ Ana e tasneta, Ntewa kila taveve kiena sitomena, mligan ruru kinakinas make ga su mesmesu ruruia sike nena e lelela lala, vena la veve taaga akila nena kiela yuřaena lala. ¹⁹ Visae kinakinas nen tasneta make ga maran ve taaga, yoko tařatete tevisu sane tas tai, ²⁰ ana kinakinas tařena la monar asikol la lele taaga vena kila sane tas nen yaru. ²¹ Kilamarata tařatete visa kare limata, visave "Ke, pe sineun ko re poli," a řarita tařatete řene lata, visave "Ke, pe nesitom ko re si poli." ²² Pe sa re nena nene poli, ne! Kinakinas nen tasneta la řasia amalumlum pařisi, ana tekilia sane asuřa akila ke pupia yuřaena. ²³ Kinakinas nen tasneta tařena lařasa, pe tesitom re tesape ařa la apo sanape wa, ana tesuřa tepisuar ruru la. Kinakinas nen tasneta tařena lala, pe sinetan re yar tařena visu poli, ana tesitom urmin naña teyenwoia.

²⁴ A kinakinas nen tasneta tařena lařasa, la atorokin ga naña yar la akilia avisuia, ana ve teyenwo re. Sanene tepisu ke naña Ntewa mligan ruru make kinakinasnena mesmes ga, a mligan sitomena tai sike e ita sape pe sur korena naña kinakinas lařasa amalumlum, po pe akila re yuřaena keviu poli, ana tesitom urmi e la a tepisuar ruru la. ²⁵ A naga nene kila naña kinakinas make ga pe apeveyun la re poli, asu ruru ga, asuřa amiila la ke sina ga silaga. ²⁶ Visae kinakinas nen tasneta tai loge viowagan sur tai, kinakinas tařena make ga monar aloge viowa amio, a visae avisirlua kinakinas tařena tai akila wo vania, kinakinas make ga akilia aloge wo amio.

²⁷ Ana visena la nene la kala kinasa sanini, sane ita li nalelagaena lala, ita na sane tasneta Kristo, a ita peve

taaga tepe kana kinakinas lala. ²⁸ †A Ntewa mligan ita kinakinas na tasnena Kristo, ve nakilaen yuřnaena lala na suřmare. Na sumo, Ntewa pisirplan lařasia ape nalologena, a nalua, lařasa ape navisawalena, a natelu, lařasia ape navianena, a suraunia, la řnaena ga řasia nařa ave nakilaen kile lala, pona akila ruru maiena lala, pona avisuar yuřnaena na suřmare, pona avis e visena tařena la, sanene. ²⁹ Ana řegas nen li na lelagaena lala, tepisu nařa la make ga ape nalologena? Pona la punu ga ape navisawalena? Pona la make ga navianena? Pona la make ga ape nakilaen kile? Peraga, sa re nene poli. ³⁰ Pona la make ga nakilaruruen maiena? Pona la make ga akilia avis e visen tařena lala, pona avilon visena tařena lala? ³¹ Pe sa re nena nene poli, ana popon vena la make ga akekarana nařa atol pupia nařareraena ya nařa Ninuna kilia kian van la.

A e řareraena la nene, tai suřna ga nařa monar imi řesa e kieta malena ita punu ga, nařa po taulu make tařena lala, nařa sineun visayuen van amiu, nane řelaga na sinesiena.

Sinesiena

13 Sinesiena, naga sur tai nařa monar ve sur nasumo e kieta malena. Pona nekilia nevisi kome visena kiena yar tařena la woga yo, pona nekilia nevisin visena kiena navisi la woga yo, nanene pogaga, ana visae ve sineu sii re yar lala, nekila ke sane kiau visena make ga sane ře tai nařa ařnea miyelu wowe korena ga. ² ††Pona pupia řareraena sike e in yo vena visawalen visena kiena ne Ntewa, pona nekilia ruru sur moki nařa yar tařena la pe akilia re poli yo, pona kiau naviawaena keviu manenea torokin nelotu ana sur la imi řalřalivi yo, sur la nene po manene pařisi, ana visae ve sineu si re yaru lala, nepe sur korena ga. ³ Pona nekian kiau sur make ga pa yar la nařa limala korena yo, pona nesuřmalu řarera řna pano-o asikap tasneu komin nařa nepe yaru kiena Kristo, naga řnaena nene po na po, ana visae ve sineu sii re yaru, nekila korenan ga.

⁴ Ana pupia sur nene, řelaga na sinesiena, naga sanape? Kiena sitomena piavi, a naga sinewo. Naga pielue re poli, naga pilave re poli, a naga pisirlua re si naga poli. ⁵ Kiena řelaga po, naga puluvis re poli, naga sinena mimi koskos re poli, a naga tarar re sitomena viowa piavi poli. ⁶ Naga pe sinenan re sur viowa poli, ana naga kekarana ga sur wo. ⁷ Sinesiena naga suřmalar lue ga, sinesiena naga lelaga lue ga, sinesiena naga wasine lue ga, a sinesiena naga taulu lue ga. ⁸ Sinesiena naga pe sinena mare re pogos tai poli.

Lelaga pařisi, nařareraena tařena lala, sane navisawalena lala, pona navisaen visena tařena lala, pona nakiliaena lala, yoko tařatete sike lue, ana nasinesiena ga naga su lue, naga tařatete řisi pogos tai. ⁹ E kieta pogosia, asuřna apisawal ke visena kiena ne Ntewa, a asuřna apian ke nakiliaena la ne sanene, ana ya nařa asuřna akila ke nagane, naga komřas nena ga, pe

wetelu re nenaga řisa. ¹⁰ Sur la nene ape nanagane ga, a e pogos nařa Ntewa yoko kila sur make ga imi wo ruruia, sur tařena la nene yoko ařisi, ana sinesiena yoko su lue.

¹¹ Naga maran taaga ga amio kieta malena. Pogos nařa tepe sisi ke ga wa, kieta visena amio kieta sitomena mla ke ga řelaga kiena sisi. Ana pogos nařa tepe yerkawa, pe tesa re si ninis poli, kieta řelaga marua ruru nenaga. Ana kieta malena amio Ninuna Wa monar ve sa řnaena ga nene. ¹² A maran taaga řnaena ga e kupito nařa tepisu ke marata ea. Pogos tai, visae kupito nene namname pona pe urmarua, ana tařatete si tekilia tevisu ruru marata ea. Ana e pogos nařa Ntewa kila ruru make sur la imi wo, yoko tevisu kilale make suria, a yoko tevisu nena marana Ntewa e kilamarata. A e řnaena e lepas na kieta kiliaena, nagane tekilia vitokak ga, ana e pogos nařa pimi ke ne, yoko Ntewa kila nařa tekilia ruru naga, amio sur tařena make ga, maran ve taaga sa ke ga nařa naga kilia ruru ita nanua sumo rui pimi tol nagane.

¹³ Sanene, sur tařena lala yoko řisi, ana sur la ve telu ga yoko kilia sulue, nane naviawaena, nawasineena, a sinesiena. A e sur la telu nene, naga nařa keviu manenea, nane nepisa maron ne, naga sinesiena.

Pol pisayu sina řareraena lala kiena Ninuna Wa, sa nařa avis kome visena tařena lala

14 Ana komin sinesiena naga pe sur tai nařa keviu manene sanene, monar aligan naga su řesia e kiamiu malena. A amio naga nene, monar aligan kiamiu sitomena se nařareraena la nařa Ninuna Wa suřna kiania, akekarana nařa atolia. A e řareraena la nene, tai nařa po manenea, na nařa yar visawal visena kiena ne Ntewa.

² Visae yar tai suřmalu visawal visena kome visena tařena nařa Ninuna Wa mla pania, pona wo van yo, ana sa nařa pis ke ga pa Ntewa, naga pe suřna pisa re visena nařa yar tařena la akilia aloge kilale poli. Pona naga suřna pisawal ke pupia visena la nařa Ninuna Wa mla ke pan yo, ana visena la nene pe merarava re pan ita poli, tapolou ga, tařatete tetolia. ³ Ana visae yar tai visawal visena lala kiena ne Ntewa van ita, vis van ita kome kieta visena, kiena visena wo la nene akilia akila ita tořarera, akilia avisir plan kieta sitomena, akilia akila luřeluře losineta. ⁴ Sanene, yar nařa pis ke kome visena tařena nařa Ninuna Wa mla pania, suřna pagan ke sina ga naga taaga, ana yar nařa pisawal ke visena kiena ne Ntewa nařa yar la amloge kilalea, naga suřna pagan ke suřmare make ga.

⁵ Pogaga, nekekarana nařa visae avis kome visena tařena la ne sanene, ana nepisu sane popon manene visae asuřna avisawal ke visena kiena ne Ntewa van yar tařena lala. Naga nařa suřna pisawal ke visena kiena ne Ntewa, kiena yuřnaena po manenea taulu yuřnaena kiena yar nařa suřna pis ke kome visena tařena. Naga nene komin yar nařa suřna pis ke kome visena tařena, kiena yuřnaena tařatete kilia war mrasa e malena kiena yar tařena. Kiena yuřnaena

† 12:28 Epis 4:11 †† 13:2 Mat 17:20, 21:21; Mak 11:23

tařatete vagan suřmare visae yar re tai nařa suřna vilon kiena visena vena yar tařena lala akilia alogekilalea.

⁶ Erau lala, asitomiyulia visae inu, pogos nařa nepim ke pun amiu nesuřna nemlologo kome visena tařena nařa Ninuna Wa mla pan inu. Ana yoko tařatete nena kiau visena la ne sanene kilia iila amiu. Ana pogos nařa nepis kome visena nařa akilia amloge kilalea, kila sane ya nařa nemla pan amiu, sane sur viu tai nařa Ntewa kipian inunia, pona kiliaena tai, pona navi-sawalena tai na visena kiena ne Ntewa, pona vianena tai, ana kilia iila ruru kiamiu malena.

⁷ Naga sane plaře amio kana laki naweena nařa ařnea apolu, visae sur lua nene amenunu, ana pogos na wolena tařatete ologe yauena pona pialu yelu.

⁸ Ana visae suře tai sinenan visave we ře na kumali, ana ře nene menunu, tařatete yelu ruru ve kiviau, yoko yeririna la tařatete akilia aloge kilale avisave suře ře na ya. ⁹ Ana sa ke řena nene e kiamiu suřmare gar e nařa. Visae yar tai suřna pisa ke visena lala kome visena tařena nařa yeririna la akilia re poli, yoko tařatete nena atol narin sur tai e ya nařa naga sinenan sape visa van la. Kiena visena yoko va kovio ga e yepesinas na řeke ne.

¹⁰ Sa nařa tekilia, visena mokliu sike e yomarava, a kiela visena lala kala kinas la suřna ga. ¹¹ Ana visae neva ko yo tai, neninue kiena visena, in na sane nepe wolawa ga e yo nena, a la řena ga ave wolawa ga e inu. ¹² Ana visena nene, kana kinas e amiu nařa asuřna ařion ke asape řareraena lala kiena Ninuna Wa ayuřmae likan amiu. A kana kinas sanini, ve akila re nařa kam veve taaga asuřna avisir plan amiu ga, ana monar awionlia vena amiu make ga asuřna avisir-lua suřmare imi řarera ruruia. ¹³ Ana visae amiu yar tai kilia visi kome visena tařena tai sanene nařa Ninuna Wa mla pania, popon naga lenin va Ntewa vena Ntewa la řareraena vania vena vilon kiena visena la nene ava e kiamiu visena. ¹⁴ Nepisa sanene komin nařa visae nelotu kome visena tařena na sanene, nepisu sane nesuřna nelotu ke ga e ninuu, ana loyuřna e kiau sitomena nemninue ya nařa nesuřna nepisa ke ne.

¹⁵ Visae ve sanene, yoko popon tekila ve sanape? E kiau navisuena, popon tekila e lepas ga luwoka veraga. Visae nesuřna nelotu, pona nesuřna neyau, ana popon nekila e visena nařa molue kome ninuu, a popon řena nekila e visena nařa molue kome kiau sitomena.

¹⁶ Visae peraga, pona osuřna olotu ga kome visena nařa molue kome ninuřna, osuřna ovisa potena va Ntewa komin sur lařasa, ana yar tařena nařa loge řele visena nene, yoko tařatete kilia, yoko tařatete visa "Sanene" e kiořna leniena. ¹⁷ Pona osuřna omlotu ke sanene, opisa ke suri wo la moki yo, ana kiořna lote-na nene tařatete kilia iila sitomena kiena kiořna erau řisa.

¹⁸ In na nekegara pařisi nařa Ntewa mla nařareraena nene pan inu vena nevisi kome visena tařena nařa Ninuna Wa mlavia, nepisa potena pan pařisi, a nepisu sane inu na nekila keviu pařisi taulu amiu make ga.

¹⁹ Ana nesuřna nekila ke e pogos nařa inu ga taaga nesiau, pe nekila re e maran yaru la poli e pogos na suřmare. E kiau navisuena, visae nevisa visena tai ve tokak ga kome visena tai nařa yar la akilia, nařa kilia vian kiela malena, naga nene po manene laa taulu nařa visae nekila visena la ve moki kome visena tařena tai nařa la pe amloge kilia re poli.

²⁰ Erau lala, awis akilali nařa asitom ruru e sur la nene, kiamiu sitomena ve ve sa re ga ninis. Pe lelaga nařa e lepas na řelaga viowa lala, popon ave sa ga ninis, ve akilia make re sur ea. Ana e lepas na řelaga wo, kiamiu sitomena lala monar marua ruruia. ²¹ Visena tai sike e Siriena Marua, pisawal visena tai nařa Ntewa pisa sanini, sape

Yoko noure yar la nařa apimi e purvanua tařena lala, nařa apisi kome visena tařena lala, neligan plan la avano vena avisawal kiau visena van kiau yeririna lala. Ana kiau yeririna lala ape řareraena pařisi, yoko tařatete ayagogon kiau visena la nařa wolawa la nene avisawal van la.

Ais 28:11-12

²² E visena nene, nepisu nařa Ntewa pisawalia pisape nařareraena na visinen visena tařena lala nařa Ninuna Wa kiania, naga na ya? řareraena nene pe pe kieta re poli ita la nařa temlelaga pa řisi rui, ana nai-laien la nařa pe amlelaga re poli wa. Pogos nařa aloge, avisu kilalea sane lelaga. Ana nařareraena navisawalen visen kiena ne Ntewa, naga kilia iila manene ita nařa temlelaga rui, nařa tekilia teloge ruru merarava wo. Ana nařareraena nene tařatete iila manene la nařa pe amlelaga re poli, komin yepela mavin yagogonen visena lala kiena ne Ntewa.

²³ Ana pogos nařa aimi lele taaga vena kilaen suřmare sanene, pe pon re asuřna avis manene kome visena la nařa Ninuna Wa mla ke pan amiu poli. Visae pogos tai, yar tai nařa pe kilia ruru re sur nene poli yo, pona pe mlelaga re poli, visae naga imi loyuřna e kiamiu suřmare, yoko naga visa ve sanape? Yoko naga monar sitom visave kam make ga ape wowe la. ²⁴ Ana visae imi loyuřna, visu nařa asuřna apisawal ke visena kiena ne Ntewa kome visena nařa amiu punu ga akilia, yoko naga yagogon ruru kiamiu visena wo lala, ana kilia yur kiena malena, kilia kila naga visu kilale kiena mlamulena viowa. ²⁵ A pogos nařa yagogon řna sanene vano-o, yoko naga loge visena kiena ne Ntewa tol kiena malena, va yupor e sur la nařa naga řarwan sike e kiena sitomena, a yoko kila naga sinena ye si naga, kinai tano lotun Ntewa, visawal visave lelaga, Ntewa sike likan amiu.

Monar teyuřmae e nařareraena kiena Ninuna Wa e řelaga mesmesu

²⁶ Taveve visena la nene e lepas na nařareraena lala nařa Ninuna Wa kiania, yoko akila ve sanape e pogos na kiamiu lotena lala? Pogos nařa aimi lele taaga, popon vena aliureure kana yuřmaena lala van amiu. Sanene, yar tai la yauena tai, yar tai la navianena tai, yar tai la sitomen viu tai nařa Ntewa pisawal pania,

yaru tai la visena tai e visena taþena tai naþa Ninuna Wa kian pania, a taþena kilia vilon visena nene vena yeririna la make ga akilia kana kinasia, ana suri punu ga kilia vagan ruru malena kiena li nalelagaena la naþa asike ne.

²⁷ Ana sa naþa nepisa, visae e pogos nene, yar tai sinenan vis kome visena taþena naþa Ninuna Wa kian pania, nanene pogaga. Visae ve lua pona ve telu naga pogaga mena ga, ana monar ve yuve re telu. A ve avis re veraga, ana ala pogos van la, tai sumo, siraunia taþena sanene. A tai mena ga, visae tai vis pae, yar taþena monar vilon kiena visena, vena la make ga akilia. ²⁸ A visae sinelan visen kome visena taþena sanene, ana visae pe tai re suma ga naþa tol naareraena na visawalen kinas nen visena la nene poli, yoko la ve avivis re si kome visena taþena la ne sanene e maran yaru lala. Yaru na sanene, yoko topur ga, a kilia vivis ga kome visena taþena e ga e ninuna, naþa naga ga amio Ntewa lalua akilia aloge.

²⁹ E lepas kien la naþa apisawal ke visena kiena Ntewa, popon sane la ve lua pona ve telu ga avis. A pogos naþa avis pae, popon li nalelagaena taþena lala avisawal kiela sitomena ea. ³⁰ Visae tai suma mlologo maga, ana Ntewa kila sitomena viu tai imi van nalelagaena taþena naþa totano teke ne, naga naþa suma pis ke ne monar þisi kone wa vena la pulmas van taþena nene. ³¹ Sanene, amiu punu ga akilia atol pulmas na visawalen visena kiena ne Ntewa, naþa tai visawal tai, þisi taþena visawal tai, sanene. Ana visena la nene yoko kilia visirlua sitomena kien yaru make ga, a la make ga akilia atol sur wo ea.

³² Visena wo tai sike ne, naþa torokin la naþa aþar ke naareraena naþa Ninuna Wa kian pan la. Visena nena pisa sanini, sape Ninuna naþa mla visena pan yaru naga pe mareran re yaru poli, ana naga monar logear ga manmaruaena kiena yaru nene naþa pisawal ke visena nene. ³³ Visena nene kana kinasa asape monar teyumae e þelaga wo sa naþa Ntewa naga sinenania, komin naga pe suma miyumae kar re poli amio kiena naareraena, ana suma miyumae ke sur punu ga torokin þelaga na sumarena.

A popon akila ve sa naþa þegas nen li nalelagaena wa taþena lala asuma akila, ³⁴ naþa pogos na lotena, akila naþa sira lala apa ruru la ga asuma ga. Pe ataman re sira la asumalu poli vena avis e marana yermene lala, komin sa naþa navisaluaena marua pisa, sira lala monar ve asu re metava taulu yermene lala. ³⁵ Visae sira la sinelan kiliaen suria, pe pon re aviun manene naviunena poli pona avisawal manene kiela sitomena loyuma e sumare, ana visae ava uma narui, akilia aviun ga va wola la na wa.

³⁶ Nanene kiau visena laþasa naþa pan amiu, ana pe pon re kam laþasa asitom asape nepisa sur nene pe memes re poli. Pe kamiu re naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pimi þes pan amiu poli, a pe kam re ga naþa atol poli. ³⁷ Visae kam yar tai sitom visave naga yar na visawalen visena kiena ne Ntewa, pona naga pe yar naþa sitom ke sape naga taveve ke mrapa naþa Nin-

una Wa kila pe merarava pania, naga ke narui naga po, ana visae ve sa kemua nene, yoko naga monar visu kilia visave sur la naþa nesuma nesiriyu ke pan amiu, ape visena kiena Suþe kemua lelaga. ³⁸ Ana visae naga ve visu kilale re sane kiau siriena la nene ape visena lelaga kiena Suþe, yoko monar ve ataman re si naga yumae amio amiu.

³⁹ Pogaga, monar asitom ruru kiau visena lala, nesape amareran naþa vena atol naareraena na visawalen visena kiena Suþe, ana visae la þasa atol naareraena na visena kome visena taþena naþa Ninuna Wa kian pan la, monar ve avisaluþar la re avisave kilaen toko. ⁴⁰ Ana visae akila nene, pona ya sina, ana monar akila sur make ga taveve kana mrapa naþa memes ruru po.

Sumalen sina e marena

15 Erau lala, sineun nesape nevisayu si Lologena Wo naþa nepim nemlologon pan amiu rui, naþa amlavia, asuma asumal ke marera ea, vena kila amiu ve sinemiu þesan re. ² Lologena Wo nene na naþa visae asuma amlarar ke marera yo wa, naga suma kila ke naþa atol kiamiu natamaliaena. Ana visae ve atarar re si marera torokin ya naþa nemlologon pan amiu, pona visae avilon ve ve taþena, kana kinasa sane amlelaga nanua sumo ana amlelaga korenan ga.

³ Lologena Wo naþa amla þesan pan inu nanua sumo, nane nemla narui, nepisawal ke pan amiu ne. Kana pupia visena ne lala apisayu Kristo, naþa naga kila maran taaga sa ke naþa Nasiriena Wa pisayu nakonua rui sape yoko naga kila, pogos naþa naga pe pitomi re poli wa. Pa sanini, sape Kristo, naga mare wo ita vanon kieta mlamulena viowa lala, ⁴ siraunia amligan naga mene puluve, siraunia e kana legiena na telu sumalu mal sina, ⁵ siraun naga nene naga malivi þesan e marana Keþas, siraunia, naga malivi ke sina ga e marana la lualima yam taaga pa lua. ⁶ A siraun naga nene, pogos si tai naga malivi e marana þegas nen li na lelagaena lala, la taulu ponotia lima [500], naþa la mok liu amal ke ga wa tol nagane, ana laþasa akokovio rui. ⁷ Ana siraunia, naga malivi sina ga e marana Semes, siraunia malivi e marana nalologena taþena lala, ⁸ ana siraun nene, naga þasuþe si pa ma e peni. In na pe nesu re e poglis nene poli, ana potena paþisi naþa siraunia, Suþe malivi si yam tai, naþa naga malivi maro nenaga, malivin inu. ⁹ In na pe netorokin re naþa naga kila sanene van inu poli, komin naþa e nalologena make ga, in na nesumaro tano, a in na pe netorokin re nena kia nene poli, komin nanua ne in ke narui naþa nesuma nomene ke þegas nen li na lelagaena lala kiena ne Ntewa. ¹⁰ Ana Ntewa naga pe lemam pan inu paþisi, pisirlua inu e yo naþa nesike e nagane, a naga pe lemam korena re sanene pan inu poli, komin naþa nekila ke kiena yumaena kerkeviu la moki. Lelaga, pona nekilia nevisave in na nekila ke

† 15:4 Mat 12:40; Yumaena 2:24-32 †† 15:5 a Luk 24:34, b Mat 28:16,17; Mak 16:14; Luk 24:36; Yoan 20:19 ‡ 15:8 Yumaena 9:3-6 †† 15:9 Yumaena 8:3

yur̄maena pa laa sane taulu make taḗena lala, ana pe in re naḗa nekila ke poli, ana lemamiēna kiena ne Ntewa ne nanene narui naḗa sike e inu, naga ke narui miyuḗmae ḗarpoyo kome kiau malena. ¹¹ Ana in na pe nesitom manene re nesape in na nemiyuḗmae ke sanape, pona nalologena taḗena lala amiyuḗmae ke sanape, ana pupia sur nena sane memlologon Lologena Wo pan amiu, ana amlelaga ea.

¹² A pogos naḗa memlologo ke sanene pan amiu, mepisawal meraravan ruru pan amiu mesape Kristo, naga mare, ana siraunia mal sina. Ana komin naḗa mekila ke sanene, nemilan paḗisi naḗa nemloge sane kam la ḗasa asuḗma apisape pogos naḗa tokovio, asin ita, ana yoko temare lue, ve temal re si pogos tai. ¹³ Sitomena na sanene pe mesmes re poli, komin naḗa visae asuḗma avisave pe yaru re tai naḗa kilia suḗmalu si poli, kana kinasa sane Kristo ḗmena pe suḗmalu re si poli. Ana peraga, Ntewa pisirlua naga mali si rui.

¹⁴ Visae naga ve visirlua re Kristo, kila sane memlologon korenan ka ga Kristo pan amiu, a amiu ḗmena amlelaga korenan ga. ¹⁵ A visae ve sanene, kila sane pogos naḗa memlologon ke sanene pan amiu mesape Ntewa pisirlua Kristo mal si rui, mepisokan paḗisi e kia kiena ne Ntewa, pona mepian amiu ke e sur tai naḗa pe lelaga re poli. ¹⁶ Visae lelaga naḗa sane yar mare taḗatete si mali, kana kinasa sane Kristo ḗmena ga taḗatete si mali. ¹⁷ A visae Kristo mare mon ḗnaga sanene, kana kinasia sane kiamiu naviawaena pe sur korena ga, a kana kinasia sane kiamiu mlamulena viowa la sike e amiu na wa. ¹⁸ A visae Kristo ve mal re ḗmena ga si sanene petan marena, kana kinasa sane kieta erau la naḗa amlelaga ana akovio rui, apa e yo viowa rui, komin pe yar re tai naḗa kilia tamalia la poli. ¹⁹ A visae kieta lelagaena e Kristo suḗma miila ita e ga e yomarava nini, ana taḗatete iila ita e pogos naḗa tokovio ea. A visae Kristo taḗatete tamalia ita e pogos naḗa tokovio e yomarava nini, yoko viowa manene van ita, sineta ye kare ita vaḗisi.

²⁰ Ana peraga, pe sa re nena nene poli, nekilia nevisa mesmesu nevisa ve lelaga, Ntewa kila si Kristo mal si petan marena, a pisirlua naga sane pe mras ḗesa kiena li na lelagaena make ga, naḗa visae akovio pogos tai, ana yoko Ntewa kilia kila amal sina ga vetan marena. ²¹ Nanua e purḗesa, yar ḗesa naḗa Atam ḗere marena pimi e yomarava, ana nagane, yar taḗena nene naḗa Kristo ḗerelua malena petan marena pimi.

²² Taveve ya naḗa Atam kila, yeririna make ga na yomarava monar amare, ana taveve ya ne Kristo kila, yeririna make ga na yomarava akilia alual malena.

²³ Ana sur make ga kala pog mesmesu sike ne, komin naḗa Kristo naga sumon naḗa suḗmalu ḗesa e marena, ana ita li na lelagaena lala yoko tesuḗmate ḗma vano-o tol pogos naḗa naga wasuḗe sina, ana yoko ita ḗmena tesuḗmalu e marena. ²⁴⁻²⁵ Ana siraun nene yoko naga wereplan ninuna viowa lala amio yermare lala na yomerava, a yoko naga taaga ve ḗarin suḗen sur make ga, vano-o taulu naḗareraena viowa taḗena lala asike vatanon lana. ḗisi yoko naga war nasuḗenen wetelu e

sur make ga wasuḗe si va Ntewa Arimana. ²⁶ A e nasinekar la naḗa yoko Kristo taulu e pogos nene, naḗa yoko naga taulu maronia, sur nene marena, amio kiena naḗareraena viowa lala. ²⁷ Kristo monar taulu marena nene, komin visena na metava ne pisa sanene rui, sape yoko Ntewa ligan sur make ga su vatanonia. Ana visena nene kana kinas pe pisa re sape Ntewa mligan ke sina ga naga sike vatanon Kristo poli, ana pisayu sur taḗena lala, naḗa yoko Kristo taulu make la nenaga. ²⁸ A pogos naḗa Ntewa mligan sur make ga sike vatanon Kristo sanene rui, yoko Kristo, sane narina Ntewa, mligan sina ga naga vatanon Ntewa, ana yoko kila naḗa Ntewa naga taaga ve Ntewa na sur make ga.

²⁹ Nowasuḗe si neva e visena naḗa nepisayu nesape visae temare, yoko siraunia tesuḗmal sina. Ana laḗas naḗa amlelaga sa nene, la asitom manene kiela erau la naḗa pe akeela li re poli wa, ana amarmare. Asitom ke asape la nene taḗatete atol malena, kila narui akee la sina e kia kiena ne kiela erau lala naḗa amare rui. La akila ke sanene, komin naḗa amlelaga ḗmarera asape visae temare, yoko tesuḗmal sina.

³⁰ A imimi ḗmena ga maran taaga, asitomli sane komin ya ne mesuḗma moḗmal pog ḗmarera lala e pogos make ga? Mesuḗma moḗar ke naloge viowaena la sanene komin ga memlelaga ḗmarera mesape visae yaru tai mare, yoko naga kilia mal sina ga vetan marena. ³¹ Lelaga erau lala, mesuḗma memiyuḗmae ke sanene, nekilia nevisa mesmesun sane nemloge sane nesuḗma netaḗan ke kiau malena vanon amiu e legiena make ga. Ana nanene pogaga, komin nekekara na nekekara e malena naḗa atolia amio kieta Suḗe Yesu Kristo. ³² A pogos naḗa nesike e pulkumali naḗa Episas, ḗarḗarera lala nae yo nene la asaga lokul tetan lala, asuḗmalun inu lue ga, ana komin ya ne nesuḗma nepisaluḗar la? Nesuḗma nekila ke sanene, pe netaulu re nena sur wo tai na malena na yomarava nini, ana nesuḗma nekila ke sanene komin nesitomḗal ke malena na pimi ke sirau.

Visae ve malena re nene, popon teve sa ga yar kar taḗena la naḗa pe amlelaga re poli, naḗa la asuḗma apivis ke sanini, asape, "ḗPane, tekila ḗpaḗagena, ve tesitom re sur tai, komin naḗa peni, ane kilia? Visae temare na ḗisi narui, yoko taḗatete tekilia sur tai."

³³ Ana monar ve ataveve re sitomena na wowe la ne sanene, visae peraga, yoko visena taḗena nene imi ve lelaga e amiu, naḗa pisa sanini, sape "Oyaloro omio erau viowa lala, yoko kiela napiowaena kila kare kioḗna ḗelaga wo." ³⁴ Monar aim ave manmarua, a monar aligan kiamiu mlamulena viowa lala. Nepisa sanene, pona asitom ke asape nekila kare kiamiu kia yo, ana monar nevisa, komin kam laḗasa pe akilia ruru re nena mrapa mesmesu lala kiena ne Ntewa poli.

³⁵ Ana e lepas na malena si e marena, yoko laḗasa aviun sanini, avisave "Yoko akila si yar mare la amal e marena ve sanape?" Pona yoko aviun sanini, avisave "La naḗa amare nakonua rui, yoko asuḗmal sina amio tasnela na sanape?" ³⁶ Ana naviunena la ne sanene ape

naviunena kiena yar naþa pe kilia re sur poli. Visae tesitomli narin kurus nen sur la naþa tesuþma temapila ke ne, yoko telual kana navisataþneena. Pogos naþa omapila narin kurus tai vito e porotano, okilia rui osape kurus nene monar menun, monar mare, ana siraunia, yoko sirus viu kilia kapur komea. ³⁷ Sur naþa omapila, naga kurus ga tai naþa yoko sike e porotano, ana sur naþa yoko kapur marea ve urviu sina, naga ve sur taþena. ³⁸ Sa naþa omapila ke kurus la peve taþena ana Ntewa suþma kila sirus viu lala peve taþena, ³⁹ a maran ve taaga e sur mali lala, naþa tasnela la peve taþena. Tasnena yaru kana tata pe taþena, a surmali lala sane na porotano, na si, po na metava, la peve taaga tata taþena la sike e la. ⁴⁰ A surmali la nene, tasnela lala pe taþenan manene laa e tas nen sur taþena la naþa asike ma e sinapane, ⁴¹ sane mrae, kupario, amio verue lala. La telu nene, tai marana pe taþenan maran taþena, a maran taaga mþena ga e lepas na verue lala, naþa tai, marana pe taþenan taþena.

⁴² Ana sur make ga la nene, tepisu naþa Ntewa kila la ape taþena manene laa, a sur nene þar totou na tasneta, kiena ita la naþa tokovio, naþa tekilia tokusia pogos naþa tesuþmalu temal sina. Tasneta vito e pulus nen porotano, sane kurus tai naþa amapla, naþa monar menun, ana siraunia, tasneta viu naþa molue yoko taþatete si imi viowa pogos tai. ⁴³ Tasneta naþa vito e porotano, tepisu piowa ga, a pororovia, ana tasneta viu naþa mþalivi sirau, yoko tevinaia vaþisi, a mþarera ruru wo. ⁴⁴ Sur naþa vito e porotano, naga e lepas na tasneta ga ne, ana sur naþa mþalivi sirau, naga e lepas na ninuta. ⁴⁵ A tekilia tesitoþmal mþena yar na sumo naþa Ntewa siia, naþa Atam, amio Atam maro naþa mligan e yomarava, naþa Kristo. Visena tai pisape Atam, Ntewa kila naga pimi amio tasneta tai naþa mali, ana Kristo, Ntewa kila naga pimi amio ninuna tai naþa pe purþes nen malena. ⁴⁶ Taveve nene, tepisu naþa sur na lepas nen tasia pimi þesa, ana sur na lepas na ninuna, pimi maro. ⁴⁷ Yar na sumo naþa Atam, Ntewa sii naga molue kome porotano na yomerava nini, ana yar na lua naþa Kristo, Ntewa mligan naga kom ma e peni pitomi. ⁴⁸ Ana ita yeririna taþena lala, ita naþa tepe na yomarava, tokus ke þelaga kiena yar na sumo na yomerava nini, ana ita naþa tepe nae ma e peni, tokus ke þelaga kiena naga naþa pitomi ma e peni. ⁴⁹ A ita naþa temlelaga, sumo tokus maran yaru na yomerava, ana nagane tokus ke maran yaru nae ma e peni. ⁵⁰ Erau lala, sur naþa kate ga e yomarava nini, sane tasneta, taþatete va loyurþa e nasuþenena kiena ne Ntewa nae peni, a sur naþa yoko va kovio, taþatete va tol yo naþa sike sike lue.

⁵¹ †Ana yoko ve sanapen li na lelagaena lala naþa amal ke ga wa, pogos naþa Kristo wasuþea? Sur nene, pe yar mok re naþa akilia poli, ana yoko nevisawal mesmesun van amiu. Lelaga, ita li na lelagaena laþasa yoko ve temare re e yomarava nini, ana e pogos nene, yoko tasneta vilopu nena veraga sa ga yekarpla. ⁵² Sa naþa toþelawa ve plas ga, yoko teilan ga kumasua

† 15:51: 1Tes 4:15-17

yelu, a yoko li na lelagaena la naþa amare pa rui yoko asuþmal amal sina amio tasnela viu, a ita mþena naþa temal ke e pogos nene wa, tasneta mþena lala yoko imi ve urviu. ⁵³ Tasneta marua monar vilon ve sanene, komin naþa sur na yomerava monar imi ve sur nae peni a sur na marena monar yoko imi ve sur naþa mal nalue. ⁵⁴ Ana pogos naþa toþar tasneta viu na sanene, yoko kila visena na Siriena Marua tai imi ve lelaga nena, naþa sape

“Naþareraena na malena kiena ne Ntewa mþenelua nena na mþareraena na marena.”

Ais 25:8

⁵⁵ E pogos nene, yoko tevisa lele kare sur naþa marena þisa, tevisa sanini tevisave

“Marena, ko sinoþnan osape otauluia, ana nagane kioþna kap mare. Kioþna nenos naþa nayur imimiena sike pe nagane?”

Ose 13:14

⁵⁶ Yoko tevis sanene komin navisaluaena naþa sike pa rui, naga mla mþareraena pan þelaga na mlamulena viowa loyurþa e kieta malena, naþa kila ita tepim sane yar lala na kilaroen navisaluaena, a kieta þelaga na mlamulena viowa nene mla na mþareraena pan marena vena ve sa nenos naþa kilia yurþar ita. ⁵⁷ Ana potena pa Ntewa paþisi, komin naþa naga kila naþa kieta Suþe Yesu Kristo taulu mþareraena navisaluaena a mþareraena na mlamulena viowa a mþareraena na marena, kila tetol malena naþa ve uro re.

⁵⁸ Erau nowo lala, komin naþa Ntewa kila po pan ita sanene, asuþmalu mþarera, ve akulkulu kar re, a ayurþaen ruru yurþaena kiena kieta Suþe amio kiamiu naþareraena wetelu. A pogos naþa akila ke sanene, popon asuþma asitoþmal sane kiamiu yurþaena nena ve ve sur korena re, ana yoko monar war mrasa sa naþa Suþe sinenania.

Kilavaru naþa akoania va li na lelagaena lala nae Yerusalem

16 ††Sineun nesape nela visena laþasa van amiu e lepas na warpoloen kilavaru vena iilaen li na lelagaena lala nae Yerusalem, naþa apane ke pogos mþarera, limala korena ga e poglis nene. Nemla visena pan suþmare kar make ga e lepas nae Kalesia rui, a nagane sineun nesape nevisawal van amiu narui. ² Sineun nesape nevisa sanini, nesape ve asusu koren re asuþma sanene va tol pogos naþa neiþmasu noþmalivin amiu ana awarpolo ga nalaena na wa, ana sineun nesape siar nagane, e legiena þesa na legiena olua make ga, kam veve taaga monar ala narin kinakinas nen ya naþa amlavia, ana monar aligan ruru toþna ga. ³ Ana pogos naþa neiþmasu, yoko towarpolo narin kilavaru la nene imi lele taaga, a yoko akilia akilalua yar laþasa awar nalaena nene va gar Yerusalem. A yoko nesiri mþaki laþasa awararia va va li na lelagaena lala gar ne, vena visawal amiuena van la. ⁴ Nemninue ke ga wa pona inu mþena nemio la yo, ana yoko nevisulia wa.

†† 16:1 Rom 15:25,26

Mrapa kiena Pol

⁵ †Pogaga, kiau mrapa sanini, sineun nesape neva nokom e lepas nae Masitonia sumo, ana suraunia yoko neiřnasu nořmalivin amiu. ⁶ †Neminue ke ga wa nesape yoko nesike nemio amiu va tol pogwai, ana nesitom ke nesape nesike nemio amiu e pogos na miava na pimi ke ne, ana siraun naga nene, akilia aligan inu si e kiau mrapa, vena neva si e nape nařa yoko neva ea. ⁷ Pe sineun re nokom pun amiu nagane poli nařa nesuřna nepanon ke Masitonia, komin visae ve sanene, yoko nekilia nesu yam ve plas ga ne, ana yoko neva ke ne gare sumo wa, siraunia neiřnasu, komin nařa visae Suře tařania, nekekarana nařa yoko nesu towe laa nemio amiu ve piavi. ⁸ †Nagane nesike Episas, a yoko nesu towe laa e nini na wa, tol pogos na Pařagena na Yui Marua warovia. ⁹ Kiau pulmas na kilaen yuřnaena wo la e nini moki ke wa, a suri si tai, nasinekar řarera řena la mokliu asike e nini, ana pe nekilia re poli nařa nekilia neyal pogwai.

¹⁰ †Visae avisu Timote imi řalivin amiu, awis, awo vana, akila naga logewon nařa sike amio amiu, komin nařa naga kila ke yuřnaena kiena Suře, maran taaga sa ke inu. ¹¹ Ve atařan re kam lařasa avisusu viowa e naga, ana avisuar ruruia e řelaga na suřmare, siraun aligan naga e kiena mrapa vena naga kilia wasuře ruru imi pun inu, komin nesuřmate ke nesape vena naga amio wolai tařena lala aim aworu e nini.

¹² E lepas kiena ne kieta puruvi nařa Apolos, nepiun manene pania vena naga taveve puruvi tařena la nene aiřnasu pun amiu, ana kiena sitomena řarera sape naga nene pe kana pog mesmes re poli nařa řalivin amiu, ana visae kana pog nena, pona yoko naga sirau iřnasu.

¹³ Erau lala, lavis ke kiau visena řisi narui, ana sineun nesape nevisa van amiu sane amiu avisuar ruru amiu, asuřmal ruru ase kieta lelagaena, ve sinemiu kurkurun re suria, ana ařarera. ¹⁴ A suri make ga e nařa akila, monar akila e řelaga na sinesiena.

† 16:5 Yuřnaena 19:21 †† 16:8 Yuřnaena 19:8-10 ‡ 16:10: 1Kor 4:17

¹⁵ ††Popon avisu kilale Steřanas nene amio kiena namratava lala, amio yuřnaena nařa asuřna akila ke ne. E yeririna nae make ga e kiamiu lepas nene, Akaea, la ke nene narui la amlelaga řesa. A siraun nařa amlelaga, asuřna akila ke yuřnaena wo pařisi, asuřna amiila ke li na lelagaena lala pimi tol nagane. ¹⁶ Yar nowo la ne sanene, popon avisir plan la vena asumon amiu, a popon avatanon řena yeririna tařena la nařa amiyuřmae ke lele taaga amio la. ¹⁷ Steřanas nene pimi řalivi e nini rui, naga pimi amio Posanatas a Akaekas, a nekekarana la telu pařisi. La asuřna amiila inu ke e suri moki, torokin ke ga nařa amiu řena akilia akila visae asike e nini. ¹⁸ La telu nene akila po pan amiu rui, ana pogos nařa apam e nini akila inu řena nemloge po pařisi, apisirlua kiau sitomena. Popon avisa potena ve keviu van la komin kiela pupia yuřnaena wo na sanene.

¹⁹ ††Suřmare make ga lala na lepas nini nae Esia asape asuřna asitom amiu pařisi. A kieta erau lua nene, Akwila amio wona na sira Prisila, amio yeririna lala na suřmare nařa e řala uřna, la apisa pokolulagi a pokolemalo pan amiu e kia kiena Suře. ²⁰ Kieta erau lala nae yo nini akekarana navitawe amiuena e řaki nene, a amiu řena, pogos make ga nařa avitawe amiu, popon asuřna atalopan amiu a asuřna aviran pipimiu, vena akekarana amiu amio sinewo.

²¹ Ana siar e narin yo nini, inu Pol nemlarar ke pensel nesuřna nesiria vena nevisa kiau visena maro van amiu. ²² Monar sinemiu sii ke řena Suře ve lelaga, visae peraga, yar nařa ve sinena sii re naga, visaarena na marena sike e naga. Nesuřna nemlen ke sanini, nesape Suře Yesu, awis, otom vilaga, ²³ a nesuřna nemlotuwo amiu ke řena ga, nesape lemamiena kiena kieta Suře Yesu sike amio amiu. ²⁴ A sane silaga, nekilia nevisa e kia kiena Kristo Yesu sane kiau sinesiena van amiu keviu sulue ga suřna ga. Kiau řaki řisi ga e nene narui, Inu, Pol.

‡† 16:15 1Kor 1:16 ‡† 16:19 Yuřnaena 18:2

2 Koren

Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Ńaki na lua nene naþa Pol siria pa li nalelagaena lala nae Koren, ana naga siria e pogos naþa pane ke pogos m̃arera amio li nalelagaena lala e suŃare nene nae Koren, naþa laþasia sinela kar manene naga paþisi, ana akawelan naga. Ana Pol kila mareravan panila sape naga kiena sitomiena m̃arera ke na wa vena kila ruruen napiowaena nene. Naga sinenan sape naga amio la aimi ave erau wo sina, ana pisawal panila pisape kerara paþisi naþa amlogear naga.

E komsusnen m̃aki na sumo Pol pisayu komin yane naga pis m̃arera e m̃aki na sumo tai naþa siri pa pan la. A pisa naþa naga kerara paþisi naþa mloge sape apilon kiela sitomiena komin kiela milamulena viowa lala, a kila ruru napiowaena la naþa sike pula, ana ape erau wo sina amio.

A siraunia, pisa panila sape monar akuwan kilavaru vena waren van kiela erau na lelagaena lala nae Yutea, la naþa pe kiela sur re poli. E komþasnen luwasnen m̃aki nene, Pol pis m̃arera pa yaru la þas nae Koren naþa la asape ape li nalologena wo kemua lelaga, ana asuŃa akila kare li nalelagaena la nae yo nene e kiela vianiena la naþa pe mesmesu re poli. AsuŃa apisa ke asape Pol naga pe nalologena kiena ne re Yesu Kristo lelaga poli, þisi na Pol pis m̃arera vena suwoyon laena, a kila meraravan sane naga pe nalologena kemua lelaga kiena ne Yesu Kristo.

Komþasnen tusi la nini

Visena þesa 1:1-11

Pol amio li nalelagaena lala nae Koren 1:12—7:16

Kilavaru naþa na warena va li nalelagaena lala nae Yutea 8:1—9:15

Pol kila meraravan naþa naga pe nalologena kemua lelaga 10:1—13:10

Visena maro 13:11-14

Visena þesia

1 †Erau lala, inu Pol nemio kieta puruvi naþa Timote; imimi lua mekekarana naþa mevitawe amiu sina e m̃aki nini, nane amiu suŃare kiena ne Ntewa e pupia kumali nae Koren amio m̃ena li na lelagaena taþena lala naþa asutetai asike e pupia lepas naþa Kris.

Ntewa kiena nasinenanena, naga pisirlua inu Pol vena neim sane nalologena tai kiena ne Yesu Kristo, kila narui kiau suri moki naþa nevisawal van amiu e m̃aki nini, ana sumon nanene, ² nevisa sanini nevisave kiau leniena nesape yoko Ntewa Arimata amio Suþe Yesu Kristo aligan lemamiena a suŃarena, lalua asike e amiu punu ga.

Pol pisa potena pan Ntewa vanon kiena sinewoena

³ Sineun manene paþisi neyeluar kieta Ntewa nene naþa naga pe Arimana kieta Suþe Yesu Kristo, a naga pe Arimata nowo tai naþa naga pe purþes nen þelaga

† 1:1 YuŃaena 18:1

na sineyeena, a naga pe Ntewa nowo tai naþa naga pulen þelaga na kila luþeluþeena. ⁴ Pogos ya naþa visae tevane pog m̃arera, Ntewa suŃa kila luþeluþe ita ruru nenaga, ana kila toŃarera ruru sina ga. Ana siraunia, tekilia tela þelaga na kila luþeluþeena naþa naga kila pan ita, tekila towe va kieta erau taþena lala naþa apane ke kiela pogos m̃arera lala, teilla la sanene.

⁵ Pe lelaga paþisi sane pogos moki tesuŃa ga toþar ke naloge viowaena maran taaga sa naþa Kristo þaria, ana naga kila naþa tekilia towar m̃ena kiena kila luþeluþeena nowo lala. ⁶ Pogos naþa mepane pog m̃arera lala, metaŃan ga narui, vena kila sane amiu akilia aloge wo a alual malena. A pogos naþa mevisu sane Ntewa kila luþeluþe imimi, naga m̃ena ga po paþisi, komin naþa kila sane imimi m̃ena ga mekilia mekilila luþeluþe amiu sina ga, a mekilia meilla amiu vena akila kiamiu sitomena ve piavi vena akilia awar ro e napiowaena la naþa amiu m̃ena ga akilia alualia. ⁷ Mesitomiya ya naþa amiu aþarpoyo e þisi rui, kila sane e lepas na pun amiu, pe kiamimi sitomena kurkur re ne-

naga, sane yoko amiu na ve sanape. Nanene komin naþa imimi mekilia ruru þisi rui sane pe sur korena naþa amiu monar avisu naloge viowaena maran taaga sa ke naþa mepisuia, ana yokorena amiu akilia atol mþena ga pupia kila luþeluþeena kiena ne Ntewa ve sa ke ga naþa imimi metolia.

⁸ †Pona pe amloge kilia ruru re poli yo wa, e pupia pogos naloge viowaena lala naþa mepisuia pogos naþa mesuþma memiyuþmae kar ke ga e pupia lepas nene naþa Esia, ana nekilia nevisa nevisave piowa na piowa paþisi. Sur la urmi manene la pan imimi, imimi pe metorokin la re si poli, pano pano-o mesitom mesape naga narui monar kiamimi luas nen malena narui. ⁹ Lelaga, memloge sa naþa visae yerkawa na kumali tai visawal visave awe moþnar imimi memarmare, yoko mevisu sane sa ve sanene na wo laa sane, komin naþa mepisu rui sane taþatete si mekila sur tai, moþasine imimi þele sina mesape yoko imimi moþarera ve sanape. E pogos nene, memligan kiamimi malena sike ga e limana Ntewa, moþasine ga naga komin naþa naga taaga ga pe Ntewa naþa kilia kila yaru naþa mare imi mali sina. ¹⁰ A moþasine naga sanene, mepisu naþa pe lelaga paþisi naþa naga tamalia imimi, a naganene kiamimi sitomena mþarera ruru po sane naga kilia tamalia imimi sina, pe yam taaga re ga poli, ana yoko naga suþma kila lue ga silaga.

¹¹ A monar amiu aiila imimi naþa asitoþmal imimi silaga e kiamiu leniena lala. Sa nene, pogos naþa Ntewa loge kiamiu leniena moki nene, yokorena visa ruru imimi narui, tamalia imimi sina vetan pogos mþarera la nene, a yoko amiu ve moki avisa ga potena vaþisi va naga vanon ya naþa yoko naga kila van imimi.

Pol pisa meraravan ruru sur naþa kila naga pe pimi mialiali la re si poli

¹² Moþar naloge viowaena la sanene, ana sur tai suþma naþa kila imimi memloge pon imimi paþisi. Nane sitomena tai naþa teke e imimi naþa pisa sanini, sape e lepas na kiamimi þelaga e maramiu, a e maran yeririna taþena lala na yomarava nini, mekila sur make ga pe wa ruru nenaga, a kiamimi malena pe lelaga nena na po, sa naþa Ntewa sinenania. Pe memiyuþmae re memio sitomena na yomerava nini poli, ana memiyuþmae ga memio lemamiena kiena ne Ntewa. ¹³ Sur make ga naþa mesiriyuia e kiamimi mþaki la nini, naga pe sur la naþa mekilia mesape aulo woga, a mekilia mesape akilia aulo kilalea. Ana visae sur laþas naþa amiu akilia ga komþasa, sineun nesape e legiena la ne pimi ke ne, yoko monar akilali naþa akilia ruru make la ga. ¹⁴ Visae ve sa nene, pogos naþa ita punu tesike lele taaga e legiena keviu nene naþa Suþe Yesu wasuþe sina, ana yoko amiu akekarani imimi vaþisi a imimi mþena ga mekekarani amiu vaþisi.

¹⁵ Ana komin naþa nekilia ruru nesape sitomena wo na sanene sike likan ita rui, sineun manene nesape pogos naþa neva e lepas nene Masiþonia, yoko neiþmasu noþmalivin amiu. ¹⁶ ††Lelaga, nesuþma nesitom ke ne-

sape neiþmasu nokom pun amiu yam ve lua, naþesia e pogos nene naþa nesuþma nepa ke Masiþonia, a yam ve lua nena e pogos naþa noþasuþe inu, naþa nesitom nesape amiu akilia aligan ruru inu e kiau mrapa vena nowasuþe si neva Sutea, ana peraga. Sineun nesape nekila wo van amiu sanene, ana sa naþa akilia rui, taþatete nekilia nekila.

¹⁷ Ana sineun nesape amiu monar akilia ruru sane pogos naþa nesitom ke nesape neiþmi pun amiu, naga sur tai naþa sineun manene paþisi nesape nekila, naþa kiau sitomena mþareran paþisi ve na kilaena. Naga pe pe sur re tai naþa kiau sitomena peve lua e poli, naþa nesitom ke nesape yoko nevano pona ve neva re. Peraga, inu na pe nesa re yeririna taþena la poli, naþa taþatete olelaga e kiela visena, ¹⁸ ana sa naþa amiu akilia awasine ga visena kiena ne Ntewa, akilia awasine mþena kiamimi visena. Kiamimi "Ore" pe kana kinas re naþa asape "Peraga" pona "Ana yo," ¹⁹ †ana pogos naþa mevisape "Ore," naga "Ore" ga. Monar meve lelaga sanene, vena meve maran taaga memio narina Ntewa, Yesu Kristo, naþa imimi telu Silvanus amio Timote mepimin memlologon pan amiu nanua rui. E pogos nene mepisawalia mesape kiena visena make ga pe lelaga silaga, komin kana "Ore" pe "Ore" nena napo, ²⁰ a navisaarena make ga naþa Ntewa pisawalia e lepas kiena ne Yesu, pe tai re naþa pimi sane pe navisokanena poli, ana punu ga pe lelaga. Sur ne nanene kila sane pogos naþa tesuþma temlen pa Ntewa, e kana nasiarena pitomi tol naþa tepisape "Sanene," tekila ga e kia kiena ne Yesu Kristo. ²¹ Kristo ke nanene narui naþa memlologon pan amiu, a Ntewa ga pisirilua imimi pe na kilaen kiena yuþmaena. A amio naga nene, Ntewa kila imimi memio amiu, ita punu ga tepim lele taaganian. ²² Ntewa kiar ita tepe kiena, ana naga mligan Ninuna e losineta, sane navisaarena tai naþa sape yoko temio naga e pogos la naþa suþma pimi ke ne.

²³ Kieta Ntewa nene naga pe lelaga silaga, a naga kilia iila visena nene naþa sineun nesape nevisawal van amiu. Sane nanua ne nepisa mþa nesape yoko noþmalivin amiu gar Koren nene, ana siraunia pe nepiþmas re si poli, a pona asitom piowagan inu e yo. Ana nesape nevisa van amiu naþa pe vanon re kiau sur tai poli, ana vanon amiu ga, komin naþa nekilia nesape visae neiþmasu yoko monar nevis mþarera van amiu komin kiamiu þelaga laþasia. Ana pe sineun re nesape yoko nekila amiu aloge viowa poli, nane kila sane pe nepim re si poli. ²⁴ Nepisa pan amiu sanene, awis monar ve asitom re avisave mesitom ke mesape mesike metavan amiu, vena meve þarun kiamiu lelagaena. Pe sa re nene poli, ana sinemimin mesape teyuþmae ga lele taaga, vena kila amiu akilia aloge wo silaga, asuþmalu ruru mþarera ase kiamiu naviawaena.

2 Sa naþa nepisa, nanua nepim sumo, sur laþasa suþma ga naþa monar nepis pan amiu panon narui, ana kila amiu amloge piowaganian. Ana naganene pe sineun re neim nekila amiu aloge viowa yam si tai poli, a sitomena ne nanene narui kila sane ve neiþmasu

† 1:8 1Kor 15:32 †† 1:16 Yuþmaena 19:21

‡ 1:19 Yuþmaena 18:5

nakaten amiu re sumo wa. ²Visae neiřnasu nevis van amiu, nekila aloge viowa, yoko inu řmena ga neloge viowa, ana pogos nařa ita punu ga teloge viowa sanene, yoko tařatete si nařa tai kilia iila tai vena loge wo sina. ³Sitomena ne naga nene nařa nepisa řesan e řmaki tařena nařa nemligan piřnasu nanua rui. Sineun nesape akilali akila ruru sur viowa la nene sumo wa, vena kila sane visae pogos nařa neiřnasu, yoko ve sur re si tai sike likan amiu nařa monar neloge viowagania. Ana visae akila ruru kiamiu yuřmaena wo, yoko nekilia neiřnasu nařa nevisu nařa apim apo si rui, a visae ve sanene, yoko nekekara vařisi, a yoko kiau kekarena nene kila kiamiu kekarena řmena ga ve keviu vařisi.

⁴Nepisa sanene komin nařa pogos na nesiri piřnasu pan amiu nanua ne, nemloge piowagan manene laa. Nemloge sane losineu lavis worovia, a wamarau la suřma mlalau. Visena řmarera la nařa nepisa pan amiu e řmaki nene, pe nekila re poli komin nařa sineun amiu řmena ga aloge viowa, ana sineun nekila amiu avisu kilale sane sineun sii manene amiu silaga.

⁵Ana sa nařa ita make ga tekilia, tai sike likan amiu nařa naga kila pupia naloge viowaena nene. Sineun nesape sane sur viowa nařa naga kila, kila inu nemloge piowa, ana pe in re ga poli, kila amiu řmena ga moki liu amloge piowa. Ana pe sineun re si nevisave monar ala manene si nakoena van poli, ⁶komin nekilia sane amiu punu ga apis pan řisi rui. ⁷Apis pania toroki narui, ana nagane pe pogos nařa aviewo naga, sinemiu ye si naga. Visae peraga, yoko naga loge viowagan manene sina vano vano-o viowa vania. ⁸Ore, nořmareran vena neviun van amiu ve sa nini, sane monar akila merarava ruru vania sane sinemiu si ke naga na wa.

⁹In na nesiri řmaki tařena nene nanua ne, sineun nevisuveve sane yoko amiu akekara nařa alogear kiau visena lala nařa sike loyuřma ea, pona peraga. ¹⁰Pogos nařa nepisa nesape popon aviewo yar tai, nemlologa nesape yoko akila, a naga nařa aviewoia, in řmena ga neviewoia. A nemninue ga, pona naga kila řma sur lařasia piowa pan inu yo, ana nekekaran nařa nevisawal e marana Kristo nesape nepiewo naga, ana sanene, iila amiu řmena ga vena akekaran aviewo yar tařena. ¹¹Monar tevisuar ruruia, komin nařa tekilia ruru sitomena viowa lala kiena yermare vena kila kare itaena, ana visae tesuřma teviewiewo ita silaga, yoko naga tařatete nena taulu ita řisa.

Pol pisayu kiena mrapa navaen ma Troas amio řasitonia

¹²†Ana pogos nařa nepam re si pun amiu ma Koren poli, nepito ga nemlologon lologena wo kiena Kristo garo kumali nařa Troas, ana e yo nene, nepisu sane pulutava pietava ruru nena pan inu vena nekila yuřmaena kiena Suře. ¹³Ana sur viowa tai e pogos nene, nesitom ke nesape yoko nelual wolai nařa Taetas e yo nene, ana naga pe su re poli. Ana kiau sitome-

na nesitom manene naga pařisi, kila sane pe piavi re poli nemligan la nene, nemla si kiau mrapa yalen silau ma lepas nene řasitonia.

¹⁴Kiau yalena pa sanene narui, ana potena pařisi pa Ntewa komin nařa silaga mligan Kristo naga suřma sumon ita. Nanua sumo ita tepe kiena nasinekar ga lala, ana naga taulu ita rui, ana tetaveve naga tepa kar ga e yo make ga, ana pogos nařa yar la apisu ita, yoko avisu kilale sane Kristo naga pe kieta Suře. Pona nekilia nevisa sanini, sane ita na sane ponotaninu wo tai nařa asikapia, ponos miyere řar make yo, ana pogos nařa yar la amloponia, yoko alopon kilalea sane Kristo suřma pimi řmalivin la. ¹⁵Ntewa kila ponotaninu nene pa vanua e yar make ga, pano tol la nařa asuřma apanon ke mrapa natamaliaena, a pano tol la nařa apanon ke mrapa na kovioena. ¹⁶Ana e la nařa apanon ke akovio, ponotaninu nene naga ponos piowa sane sur mare tai nařa kona, ana e la nařa asuřma ařmal ke malena, naga sane ponos nen řmařes wo na tamaliaena.

Nanene narui ita tevisu yuřmaena nařa mesuřma mekila naga pe pupia yuřmaena pařisi, komin memlologon visena kiena ne Ntewa nařa kilia kila yar tol malena pona tol marena. ¹⁷Nalologena la řasa pe asitom manene re urmi e yuřmaena nene poli, asuřma amlologon ke visena kiena ne Ntewa vena ataulu ga kilavaru ea, ana imimi na pe sa re nene poli. Ntewa pisir plan imimi ana memiyuřmae ga e yo metava e marana, a mepian visena lelaga kiena Kristo pa yar tařena lala, řarpoyo ga e řmareraena nařa mla pan imimi.

Imimi na yar na kilaen yuřmaena na viranarena viu

3 Nepisayu kiamimi yuřmaena keviu na metava ne, pe pon re asitom avisave nepis vilave ke sane navianena tařena lala navisokanena. La nene apim pun amiu amio řmaki la nařa apisayula asape la apo pa sanape, a pogos nařa amolue petan amiu, ařmareran asape monar amiu asiri si řmaki lařasia vena visawalen kiela yuřmaena nařa ařar ke pano. Ana visae sine-mimin meva si e lele tařena, pe mesitom re řmaki tai ne sanene poli vena visawal imimiena. ²Visae yaru tai sinenan kilia visave imi sanape, popon imi visu ga mras nen kiamimi yuřmaena e kiamiu malena lala. Amiu na sa ga řmaki tai narui, nařa Kristo siria navisawalen kiamimi yuřmaena. Yaru tařena lala akilia aimauloia, vena akilia ya nařa mesiria e losinemiu lala. ³Yoko avisu amiu sane ape řmaki tai nařa Kristo naga mligania, ana mořar pimi, a yoko avisu kilalea sane lelaga, mekila yuřmaena e amiu po pařisi. Ana řmaki nene naga pe řmaki re nařa wii na kilamemego na kapi nařa asiri e řmas nen tus tai poli, ana naga řmaki nařa Ninuna Ntewa siri e los nen yaru.

⁴Visae ve sanene, kiau visena la nene pe visen vilave re poli, ana mekilia mevis sanene komin Kristo ga naga taaga kila nařa mořasine Ntewa keviu pa řisi.

⁵Visae imimi ga, yoko tařatete mevisave imimi metorokin mekila sur tai, komin sur make ga nařa

† 2:12 Yuřmaena 20:1

mekila, Ntewa ga kila sane imimi mekilia mekila. ⁶ Naga ke narui mla m̄areraena amio kiliaena pan imimi, kila imimi mepim mepe kiena yaru na yuṁaena e lepas na viranarena viu naṁa naga kila amio ita yeririna lala na yomerava. Naviranarena p̄esa asiri plan kana visena ne lala e tus lala navisaluaena lala kiena Mosis, ana visena la nene amiila ita ana pe torok ruru re poli. Apowo, ana ya naṁa akila, akila meraravan ga asape ita yaru nakilaroen navisaluaena, naṁa yoko monar telual marena vanonia. Ana naviranarena viu, naga visena ne lala apim aṁalivi e Ninuna Wa, a Ninuna nene narui kila ita tetol natamaliaena.

⁷ Mrapa marua nasumo nene, naṁa ate kana navisaluaena lala e kilavaru la naṁa pe lepalepas nene, naga suṁa pisaar ke ga kieta marena, ana naga pe sur tai naṁa pe wa paṁisi. Pogos naṁa Mosis p̄ar lepalepas nen kilavaru la nene, naurarena kiena ne Ntewa pimi e naga, ana pogos naṁa p̄ar maran si kilavaru la nene pa le Israel lala, m̄areraena naurarena nene suṁa pito ke tano rui, ana la apisu p̄ele marana komin naṁa pilavila na pilavila. ⁸ Sanene, visae naurarena kiena ne Ntewa miyuṁae m̄arera e pogos naṁa apisawal mrapa na tolen marena, yoko yuṁae ve sanape e pogos naṁa yoko avisawal mrapa na tolen malena? ⁹ Yoko naurarena kiena ne Ntewa monar yuṁae ve keviu va manene va p̄isi e pogos nene, a tesuṁa tepisu p̄isi rui naṁa kapi vivaga na mrapa viu suṁa tego kar ga, suṁa taulu kapi na mrapa marua nene naṁa suṁa pito ke tano rui. ¹⁰ Lelaga, kapi viaga na mrapa marua nene naga suṁa tego ruru nanua sumo, ana nagane, tepisu naṁa kana kapi nena sane pe tego ruru re si poli, komin kapi na mrapa viu pimi p̄arpoyo, suṁa tego keviu e yo make ga. ¹¹ Kapi naṁa suṁa pito ke tano nene, lelaga naṁa naga pitomi p̄esa, pitomi amio kana pupia naurarena nena. Ana nagane kapi viu naṁa naga pimi mare ga sirau, yoko naga sulue na sike ne, a kana naurarena nena yoko ve keviu manene lue.

¹² Visae tesitomyuli nene, yoko kila kieta sitomena m̄arera ruruia, a ve temaraun re si naṁa tekila kapi vivaga kiena Suṁe tegoli yo kar lala. ¹³ Ana tesitomyuli m̄ena yermarua Mosis, naṁa naga pa metava e tavie, ana Ntewa pimi lavisinia, kila marana pilavila paṁisi. Ana pe pon re ita teve sa naga poli, komin pogos naṁa p̄asuṁe si pitomi pu le Israel lala naga kalo marana e kulmrae vena ve avisu re, vano-o tol pogos naṁa kana tegoena suṁa vito m̄a tano vano p̄isi. ¹⁴ E pogos nene, pe apisuli re kapi nene poli wa, komin naṁa p̄arila m̄arera paṁisi, ana tepisu naṁa pimi tol nagane, la sa m̄a ke nene na wa. Apulo ke visena lala e tus marua naṁa sike ne, ana sane kulmrae na sike ga wa, suṁa kilawo ke kiela sitomena lala. Ana visae alelaga ga e Kristo yoko naga kilia tarlua kulmrae nene vena akilia avisu kilale kiena yomerarava viu. ¹⁵ Pogos naṁa apulo ke navisaluaena kiena Mosis, naga sa naṁa sur tai kalo ke p̄arila, ¹⁶ ana pogos naṁa visae yaru tai imi e Kristo, a warlua sur nene naṁa kilawo ke kiena sitomena, ana naga kilia visu kilale suria. Sa ga visena na Nasiriena Wa naṁa pisayu yermarua Mosis nene, naṁa pisape

“Pogos naṁa Mosis pilon naga, kira pisu Suṁe, kulmrae nene mloru si petania.” ¹⁷ Ana pogos naṁa visena nene sape Mosis pilon naga kira pisu Suṁe, visena naṁa Suṁe, kana kinasia naga naṁa pe Ninuna Wa kiena ne Ntewa. A tekilia tesape e nape naṁa Ninuna Wa kiena ne Ntewa sike ea, yaru lala akilia aurmatan m̄areraena na viowaena, alual malena.

¹⁸ Sanene, ita make ga naṁa temlelaga rui, pe kulmrae tai towo re si marata poli, ana tesuṁa tepisu ruru nena pupia nauraraena kiena ne Ntewa. A pogos naṁa tesuṁa tepisu m̄a pano, nauraraena nene pimi puleule e ita, pano tol naṁa tepim tepe sane kupito vena tegoliaena kiena kapi vivaga va va yeririna taṁena lala. Ana kapi vivaga nene pe molue re kome kieta malena poli, molue kome kieta Suṁe, naṁa naga Ninuna nanene naṁa sike e ita.

Pol amio nalologena lala amlologon kapi vivaga nalologena wo

4 Mesuṁa mekila ke kapi vivaga kiena ne Ntewa pilavila ke sanene, naga pe kiamimi pupia yuṁae-na tai vena iilaena yaru taṁena lala. Losinena Ntewa pulen sineyena, a naga ke narui naṁa mla yuṁaena nene pan imimi, a pogos naṁa mesitoṁal nene, kila sane pe sinemimi maren re yuṁaenen pogos tai poli. ² A pogos naṁa memiyuṁae, mesuṁa memiyuṁae ruru po silaga. Yaru laṁasa, amiyuṁae vinau e ga e nakilakotaliaena lala pona akilali naṁa awere sitomena kiena yaru lala, a akilia avilovilon m̄ena visena kiena ne Ntewa va ve taṁena, a imimi na pe mekila re p̄elaga la sanene poli. Mekilia mesape pogos naṁa mesuṁa memiyuṁae, mekila ke ga e marana Ntewa, a monar meyuṁae wo. Yeririna taṁena m̄ena lala asuṁa aṁaveve ke kiamimi yuṁaena a asuṁa amloge ke ponia, komin naṁa asuṁa apisu kilale asape mesuṁa mepisawal make visena lelaga kiena ne Ntewa lala mesmes ga.

³ Memlologo sanene, pe yaru re tai naṁa kilia visave naga pe mloge kilale re lologena wo poli, naṁa mesuṁa mepisawalia. Ana visae yaru tai visave pe merarava re pan poli, naga pe yar re tai naṁa suṁa mialin ke yomerarava poli, ana monar ve yar tai naṁa suṁa mialin ke ga yemalolo, naṁa monar sur tai kilawo ke kiena sitomena, sane kulmrae naṁa tepisayu rui. ⁴ E lepas kiena ne la naṁa pe amlelaga re poli wa, suṁe viowa na yomerava nini naga kilawo kiela sitomena rui, naga kila la sane ape kilamara kata, komin naṁa naga yepen mavin sape avisu pupia kapi vivaga na lologena wo kiena Kristo. Kristo nene, kiena naurarena tego paṁisi, komin naṁa naga p̄arnena marana Ntewa lelaga. ⁵ Mesuṁa memlologon ke nene narui, nane Yesu Kristo, kieta Suṁe. Pe mesuṁa mepisiri plan imimi re sina pan amiu poli, ana mepe kiamiu yar na yuṁaena ga lala vena lologonen Kristo van amiu vena akilia naga.

⁶ A sur make ga la nene naga pe yuṁaena kiena ne Ntewa ga. E nasiiena, Ntewa pisa sanini, sape “Yoko kapi imi tegoli yemalolo naṁa m̄eke ne,” a suṁa kila ke

sanene pan ita na wa. Ntewa ke ga nanene narui naþa suþna miyuþnae ke nagane, kila kiena kapi vivaga tegoli losineta lala, kila tetol kapi nene naþa suþna tego molue kome marana Kristo, naþa molue nena e naurarena kiena ne Ntewa naþa sike ea.

⁷ Nakiliaena lala na naurarena kiena ne Ntewa sike e ita sanene, naga pe sur wo tai naþa pe wa paþisi. E imimi naþa memiyuþnaen ke yuþnaena kiena kieta Suþe, mepisu sane imimi na sa ga sur korena ga, a pe metorokin re naþa kiena nawaena la naþa powo nene ase e imimi, ana Ntewa naga po, suþna kokonia ke e kiamimi malena la silaga. A nanene kila sane visae pogos tai meyuþnaen sur wo la þasia, ana yoko mevisu kilale ga sane pupia mþareraena na kilaen sur la nene pe pe mþareraena na yomarava re tai nene poli naþa þar po yo kome imimi, ana naga mþareraena tai nae ma e peni naþa kom ga e Ntewa pitomi.

⁸ Nagane memiyuþnae ke memio mþareraena nene naga miila imimi keviu, komin naþa mepane ke pog mþarera la moki, ana pe memloru re poli wa. Sur la moki naþa akila imimi mesitom þele paþisi, ana kiamimi sitomena la pe kovio re poli. ⁹ Yaru la moki naþa akila kare imimi pano paþisi, ana silaga Ntewa pisuar ruru imimi. Moþar magka lala, ana taþatete awe plan imimi, memal ke na wa. ¹⁰ Lelaga, pogos mþarera pan imimi sanene narui, pano pano naloge viowaena na marena sike e yepemimi sa naþa Yesu þaria e kiena marena. Ana metaþan ga, komin naþa visae marena kiena Yesu sike e imimi, yoko kiena malena mþena ga sike e imimi. ¹¹ Memiyuþnae kiena Yesu sanene, kila sane pogos naþa memal mesike e yomerava nini, ana silaga mesike ga lavisin marena, ana nanene kila mþena ga sane amiu akilia avisu kilale sane malena kiena Yesu suþna mþalþalivi ke keviu e yepemimi na marena ga lala. ¹² Lelaga naþa mesuþna mepanon ke kiamimi marena, ana mekila sanene vena amiu akilia avano alual kiamiu malena.

¹³ Visena tai sike e Tus na Yauena Wa lala, naþa yaru tai pisi pisape "In na nemlelaga rui, nane kila narui nekilia nevisawal visena," a mepisu sane ninuna na viawaena naþa sike e yaru nene, nagane keviu mþena ga e imimi. Mesa ke ga naga, naþa imimi mþena ga memlelaga, a sur ya naþa memlelaga e naga, nanene mepisu sane mekilia mevisawalia. ¹⁴ A pe memaraun re nena visawalen poli, komin naþa mekilia ruru sane kieta Ntewa naþa naga kila kieta Suþe Yesu mali sina e marena, yoko naga kila imimi mþena memali sa ke ga Yesu, a yoko naga kila amiu mþena amal sina sane imimi, ana yoko were ita punu ga teva tesike temio naga. ¹⁵ Lelaga, mepa moþarpoyo e pogos mþarera la moki sanene, ana pogaga, komin naga kiamimi mrapa ke ga tai nanene narui naþa mekilia miila amiunia. Sanene sinemimin ga lemamiena kiena ne Ntewa monar momolue silaga va yar kar ga lala e yo punu ga, vena kila sane ayeluar Ntewa silaga, asuþna avisa potena vana vano vano-o vena kila kiena naurarena imi lapa ve keviu.

¹⁶ Sitomena wo la nene kila sane pe sur korena ga naþa viowa van imimi ve sanape, ana mesuþmalu moþarera ruru mesuþna ga. E lepas na yepemimi lala, pimi pe yermarua, suþna pimi pororovia, ana e lepas na ninumimi lala, Ntewa suþna kila pimi pe urviu, mþarera ruru lue ga e legiena make ga. ¹⁷ Narin pog mþarera lala e yomarava nini, la ape na yam plas ga, ana asuþna akila ita tesururuia vena teva toþmalivi tese e naurarena nae peni, naþa keviu paþisi, po pano-o po manene laa, naþa teloge ke wonia vano vano ve uro re. ¹⁸ Nagane ve kieta sitomena la ve su re e sur la naþa kilamarata visuia, ana kieta sitomena la sike e sur la naþa kilamarata pisu þele ga, komin naþa sur la naþa kilamarata kilia visuia, la ape na yam plas ga e yomarava nini, ana sur la naþa kilamarata pisu þele ga, la ape na sulueena ma e peni.

Leleta ma e peni

5 Tekilia rui tesape tasneta na yomarava nini taþatete sulue. Naga sane narin silparpara tai naþa tesuvania, naþa yoko pogos tai monar mþawowo make ga, pona yar taþena lala aimi aweplania. Ana tekilia mþena tesape pupia mþata yuþna mþarera tai mþeke ga wa, naþa pe amiyuþnaen re e yomarava nini poli, ana Ntewa ga kila ruru monmþate ita ke ma e peni ana siraunia tekilia teva tesu ea. ² Yomarava nini naga sa ga lele na tagiena ga, a tekekanan ga naþa tourmatania, sinetan teva tetapolou e mþata yuþna ma metava, ³ a pogos naþa teva tesike ea, yoko ve teloge re si sane pe mþata uþna re poli, ana tevisu ga na wa sane kieta yo nena napo nane suþna ne.

⁴ Lelaga, tasneta naga sa ga silparpara tai naþa tesuvania e yomarava nini, ana lelaga naþa, pogos naþa tesike e sanene tesuþna takar malueta silaga komin naloge viowaena lala na pog mþarera la naþa tesuþna toþarwowo ke yo ea. Pona pe pon re aimin awe kare tasneta poli, ana sitomena tai monar suþna ga e ita sane visae akila, pogaga, komin naþa popon sane toure matan silparpara nini, teva tese yuþna wo tai sumo wa. Monar tevisu kilale ruruia sane popon sa tasnen marena nene þisi, ana yoko tas viu tai kilia imi kus lelana. ⁵ Nakonua rui, Ntewa suþna miyuþnae ke e ita vena kila ruru ita teva e kiena yo sanene narui. Naga mligan Ninuna sike e ita vena kila ita tesitoþmal silaga sane kiena visaarena na kilaen van ita sanene yoko imi ve lelaga.

⁶ Tesuþna tesitoþmal ke nanene, kila sane silaga toþmarera. Tekilia tesape nagane, tesuþna tekila ke mþata uþna e silparpara nene, naþa tasneta, ana pe tesu re e mþata uþna wo temio Suþe ma metava poli wa.

⁷ Sanene, pogos naþa tesike e yomarava nini wa, monar ve tekilali re naþa tesuþmalu e ya naþa kilamarata ga kilia visuia, ana monar tesuþmalu mþarera e naviawaena. ⁸ A e lepas na pun imimi, moþarera ruru ke ga wa vena suen e yomarava nini vena mesuþna mekila kiena yuþnaena, ana mepisu sane po mþena ga visae mekilia meligan tasnemimi la na yomerava nini, meva mesu nena e mþamimi uþna memio Suþe. ⁹ Sanene,

visae tesike e yomarava nini, pona tesike ma metava, ana silaga monar tekilali ya naþa yoko naga kekarania. ¹⁰ †Monar tesitom sane pogos naþa Kristo pa totano metava e kiena yo wa na liþereena, yoko ita make ga veve taaga teva tesuñalu tese marana. Ana e pogos nene, yoko naga ga kila sane wo van ita, pona viowa van ita, taveve ga ya naþa tesuñna tekila e pogos naþa tesike e tasneta e yomarava nini.

Kristo kila ruru marata temio Ntewa

¹¹ Pogos naþa mesitoñal naþa yoko Kristo liþere yaru lala, memarau, a mepisu sane popon meyuñae ñarera vena metaulu yar lala vena ve akovio re. Ntewa pisu kilale ruru þelaga na kiamimi yuñnaena la nene, a nesitom sane amiu ñena apisu kilale sane memiyuñae sa ga naþa naga kekarania. ¹² Nesuñna nepisa ke sur la nene, pe nekila re poli komin naþa sineun vena amiu avisirlua imimi sina, ana popon vena akilia akekara e ya naþa mesuñna mepisa. Visae atol ruru kiamimi visena lala, yoko kila sane visena la nene kilia se amiu, ana yoko akilia avisatañe la naþa asitom ke asape apo rui. Ana la nene akila la ke apa metava komin ga ya ne akila ke e maran yaru lala, ana pe asitom re ya naþa sike loyuñna e kiela malena poli.

¹³ Nekilia nesape pogos naþa nepisa visena la nene, yoko la þas naþa asike amio amiu monar avisave nepe wowe, ana na nene na poga ga. Visae lelaga naþa mepe wowe, mepe wowe komin naþa mekila manene laa yuñnaena kiena ne Ntewa, ana visae þarimimi la woga ga suñna ga, þarimimi la po komin naþa mesitoñal amiu, ana monar ayagogon imimi. ¹⁴ Sur taaga ga naþa suñna kaweruru ke kiamimi malena vena mekila ruru yuñnaena wo la kiena Kristo, nane kiena sine-siena. Memlelaga ñarera mesape kiena marena naga taaga tamalia kieta malena ita make ga, visae peraga, yoko ita punu ga monar temare ga, yoko taþatete ita yaru tai kilia mali. ¹⁵ A naga mare wo ita punu ga sanene, naga sinenan sape ita la naþa temlelaga ea pona temal ke e yomerava nini wa, ve teyuñnae kieta re ga, ana teyuñnae kiena, naþa naga mare vena tamalia kieta malena, siraunia Ntewa pisirlua si naga.

¹⁶ Sanene, popon ve tevisuveve re si yaru lala taveve sitomena na yomarava nini. Nanua, pog naþa Kristo sike e yomarava nini, yaru la apisuveveve taveve sitomena na yomerava nini, ana nagane pe tepisu re si naga sanene poli, a pe pon re tevisuveve yaru taþena lala taveve ñena sitomena na yomerava nini poli. ¹⁷ Na nene na komin naþa visae yaru a naþa mlelaga e Kristo, naga pimi sane pe yaru viu ruru nena ga. Kiena malena marua na sumo kovio nena ga, ana nagane kiena malena viu pimi ñalivi rui. ¹⁸ Ntewa ga kila sane tekilia tevilopu kieta malena sanene, komin naþa naga ke narui mligan Kristo pitomi e yomerava ve na kilaen kieta mrapa towasuþe si teimi puna, a sinenan sape monar toure yar taþena lala la ñena ga awasuþe si aimi puna. ¹⁹ Visae ve sanene, Ntewa miyuñnae þarpoyo e Kristo vena wereen yar na yomerava lala awasuþe

sina vena aim ave taaga sina amio, naþa naga pe sitom re si sape la nakoena van la vanon kiela mlamulena viowa la poli. A amio ñena nene, naga sinenan sape ligan kiena visena lala e limata, vena tela va va yar taþena lala vena la ñena ga awasuþe si aim puna. ²⁰ Sur ne nanene narui kila sane mepim mepe yaru kiena ne Kristo vena waren visena kiena ne Ntewa vano. Sanene, pogos naþa mepisawal visena pan amiu, sa ga naþa Ntewa ga suñna pis, ana sinemimin paþisi mesape meviun manenea van amiu punu ga mesape awis, e kia kiena ne Kristo, monar awasuþe amiu aim puna Ntewa. ²¹ Naga ke narui sinena miye ita, ana mligan narina nene Kristo, naþa naga pe kilali re mlamulena viowa poli, kila naga pimi sane yaru na waren kieta mlamulena viowa ita make ga. Ntewa kila sanene vana vena kila sane ita yar na kilaen mlamulena viowa, tekilia teim teve yaru mesmesu lala e marana ne Ntewa.

Malena ñarera kiena yaru na yuñnaena kiena ne Ntewa

6 Mesuñna memiyuñnae ke sane yar lala na yuñnaena lele taaga memio Ntewa, a mekiliala sanape naþa naga pe lemam paþisi pan ita make ga. Sanene, mesape meviun manene van amiu, sane kiena lemamiena wo naþa pimi e amiu, pe pon re imi korena ga poli. Monar alavia, a monar atañania kila kiena yuñnaena e kiamiu malena. ² Visena tai teke e Tus Marua pisa sanene rui, naþa Ntewa sape, *“Mesmesun pogos naþa po pan amiu, neyagogon kiamiu tagena, a mesmesun legiena natamaliaena, neim neiila amiu.”*

Ais 49:8

Ana e kiamimi navisuena, mekiliala mevisawal mevisave nagane narui pe kiamiu pog mesmes narui, nagane narui pe legiena na natamalia amiuna.

³ E lepas na kiamimi yuñnaena, mesuñna moþikeyon naþa mekila wo lue ga, vena ve mekilawo re mrapan yaru kar ga naþa sinenan sape imi. Pe sinemimin re naþa yar laþasa asape mekila sur tai piowa, pona mekila pal yuñnaena koyo tai. ⁴ Mesuñna mekila ke sur make ga vena kilologia sane mekila ke yuñnaena mesmesu sane yar wo lala na yuñnaena kiena ne Ntewa, ana mesuñna metañan imimi vena mevane sur ve moki. Mesuñna makawean imimi vena meva mowar-poyon luas nen yuñnaena lala, pe suri korena naþa mepane sur viowa lala, pog ñarera lala, a sur nailanen viowa lala.

⁵ ††Asuñalu akawe imimi, a añe imimi, a akoven imimi e yuñna nakoena. Pogos moki, memiyuñnae na memiyuñnae, pe momomalio ruru re poli, a kamimi kinanena pe po re poli.

⁶ Piowa manene laa pan imimi sanene, ana mesuñna ga memiyuñnae mesmes ga, a mesuñna memiyuñnae memio kiliaena, a sitomena viavi, a sinewoena. Yeriri na la apisu naþa kiamimi malena pulen Ninuna Wa, a

† 5:10 Rom 14:10

†† 6:5 Yuñnaena 16:23

kiamimi þelaga pulen sinesiena naþa lelaga, ⁷ naþa mepisawal visena la naþa pe apisokan re poli, naþa memiyuñae e ñareraena kiena ne Ntewa, a naþa e limamimi lala, e lepas na þamarua a e lepas na þañeli, mopuarar sur na mara lala vena kilaen mesmesuena taulu naviowaena. ⁸ Yeririna la þasa apisir plan imimi, a laþasa amligan imimi mesike laa tano, laþasa apisa ruru imimi, laþasa apisa kare imimi paþisi, ana pe mesitom re poli, mekila ga. Pe mepisa kotalia re yar tai poli, ana asuñña apisu imimi sane pe mepe lelaga re nenaga. ⁹ Akilia ruru imimi þisi rui, ana asuñña akila ke sa naþa pe sinelan re akilia imimi poli. Memal ruru mesuñña ga, ana asuñña sinelan asape visae memare ga rui.

Nane suñña pa sanene pan imimi narui, ana pe sur korena naþa moþar ke nakoaena lala, la taþatete akilalua kiamimi malena na wa. ¹⁰ Pe sur korena ga naþa naloge viowaena la moki paþisi, ana sinemimi la kekara silaga. Pe sur korena naþa limamimi korena ga silaga, ana mesuñña mekila ke yar taþena la aþar ke sur moki. Ana pe sur korena naþa pe kiamimi sur re la poli, ana mepisu naþa sur make ga pe kiamimi ga.

¹¹ Erau nae Koren lala, pe kiamimi sitomen viowa re tai e amiu poli, naþa mekilawania pan amiu suñña ga. Mepisawal sur make ga pan amiu rui, a sinemimi sii amiu paþisi. ¹² Pe mekila re suri tai naþa pona kilawo kieta erau wo poli, ana visae kilawo e lele tai, nanene komin naþa amiu ga apuarar sitomena viowa laþasa e imimi suñña ga. ¹³ Ana visae ve sanene, monar nevis van amiu sa ga naruu la narui, nesape awis, ve akilawan re si kiamiu sitomena laþasia, ana monar akilali losinemiu vike van imimi.

Avisuar ruru e la naþa pe amlelaga re poli

¹⁴ Sineun nevisa van amiu nesape ve asuñña akilali re naþa aimi ave taaga amio la naþa pe amlelaga re poli. Popon asitoññalia sane þelaga na mesmesu amio þelaga na mlamulena viowa, lalua taþatete aviran la aim lele taaga, a legiena pe erau þele ga amio yemalolo.

¹⁵ Kristo kiena sitomena ve taaga þele ga amio Yermare, a yaru naþa mlelaga pe kiena sur re tai poli teke amio yaru naþa pe mlelaga re poli. ¹⁶ †Nono na visokanen lala asu þele loyuñña e yuñña wa ñña Ntewa pogos tai, a visena nene kana kinasa komin yuñña wa ñña Ntewa, naga pe yuñña re ga tai poli, ana ita li na lelagaena kiena ne Ntewa naþa mali. Naga nene taveve ga kiena visena laþasa, naþa pisa sanini, sape

*“Inu yoko nesike e la, yoko neyaloro likan la.
Inu yoko neve kiela Ntewa, yoko aimi ave kiau lus nena lala.*

Lev 26:12

¹⁷ *Ve sanene, sane kiela Suþe, nepisa pan kiau la nene nesape monar amolue vetan taþena lala, monar aviaþa vetan yar viowa lala.*

Monar aim ave wa nenaga, a monar ve atol re kororaki lala,

sanene yoko nekilia noworworun la aim asike amio inu.

¹⁸ *Yoko inu, sane Ntewa na mava, nekilia nevisa van la nevisave*

‘Amiu aim vena neve Arimamiu, a vena amiu ave naruu nena lala.’”

7 Erau lala, nanene navisaarena wo lala kiena ne Ntewa naþa pisape yoko naga were ita sane kiena namratava lala. Naga kila sanene pan ita po paþisi, ana popon monar tevtanon naga silaga, naþa monar towe plan make kororaki e kieta malena lala. Mlamulena viowa laþasa tekila e tasneta, a laþasa tekila ga loyuñña e losineta, ana monar toþisin la make ga, monar tevim naþa teve wa naþa teve wa sa naþa naga sinenania.

Pol kekaran paþisi naþa Ntewa miyuñña e la

² Sineun nesape neviun si tan amiu nesape ve sine-miu kar imimi re, ana aligan ruru lelemimi tai e sine-miu lala, vena nekilia nevisa re si sur laþasa van amiu sumo wa. Popon akila sanene, komin naþa pe amiu re tai poli naþa mekila piowa pania, pona mekila karea, pona mekila kotalia e sur laþasa. ³ Ana pogos naþa nepisa visena la nene, pona asitom ke asape nesitom ke piowa e amiu, pona nesape nevisa kare amiu, ana pe sa re nena nene poli þisa. Peraga, sa ga naþa nepisa rui, nesape amiu na asike e losinemimi rui, a tesuñña tepim tepe taaga pano pano tol naþa sanena naþa tesike ga e malena taaga, pona visae ita tai vane marena, yoko teloge sane ita make ga temare. ⁴ Lelaga nekilia nevisa sanini nevisave in na noþasine amiu keviu na keviu, noþarwar inun amiu pa þisi, a pogos naþa nesitoññal kiamiu yuññaena wo lala, suñña miila ke kiau sitomena keviu pa þisi. Lelaga naþa nepane sur viowa moki, ana asuñña akila pan inu naþa naloge-woena a kekarena suñña pule manene paþisi e losineu.

⁵ ††Nepisa sanini komin sanene narui nanua sumo ne, pogos naþa mepa moññalivi e lepas naþa ññasitonia. E yo nene, moþar ke si veveyuena ññarera lala, kila sa naþa memarau towe ñña, a tasnemimi pe pulmas re tai naþa va ruru e poli. ⁶ Ana kieta Ntewa naga pe Ntewa na kila luþeluþeen sitomena kiena yaru lala naþa amloge piowa, ana naga sitoññal imimi, kila kiamimi erau wo naþa Taetas pimi ññalivin imimi, a pogos naþa mepisu si naga memloge po paþisi. ⁷ A pogos naþa sun pa imimi, naga pisawal sur wo la naþa amiu akila, miilaar imimi keviu paþisi. Naga pisayu sanape naþa naga ñña ga, pogos naþa naga pimi ññalivi pun amiu, naga ññal sur mok liu e amiu naþa miila naga, a pisawal sape akila mara wo e kiamiu visena la nanua ne, naþa nagane apilopu kiamiu sitomena, asuññalu asike e kiau lepasa. Pisawal sape sinemiu un manene laa paþisi naþa neiññasu neyaliali amiu, a suwala, pogos naþa nemloge nene nemloge po na nemloge po!

⁸ Pogos naþa nesiri ññaki taþena nene pimi pan amiu, nemligan pae pano ana pe piavi re poli nesito-

† 6:16 1Kor 3:16, 6:19

†† 7:5 2Kor 2:13

miyu sina, nesape visae ve neligan re ga rui. Nanene komin naþa nekilia nesape kiau visena m̄arera lala yoko monar kila amiu aloge viowagan towe m̄aga. A poglis naþa memloge navisawalena kiena Taetas, nepisu sane lelaga ga na wa, kiau m̄aki kila kare ki-amiu sitomena þisa. Ana nanene na yam plas ga, sir-aunia avilopu amiu sina, ana kila sane nekekarana sina naþa nemligan m̄aki nene piþmasu. ⁹ Sane pe nepisa re nesape nekekarana naþa m̄aki nene kila amiu amloge piowa poli, ana nekekarana ga naþa naloge viowaena nene kila apilon amiu. A kiamiu naloge viowaena nena, pe imimi re naþa mekila pimi m̄alivin amiu poli, ana Ntewa narui naga kila pimi m̄alivi. ¹⁰ Sanene, naloge viowaena nene naga naloge viowaena wo tai naþa pitomi ma e peni, naþa kila yaru vilonia vena tol natamaliaena. Ana naloge viowaena taþena, naga naloge viowaena na yomerava nini, naþa naloge viowaena viowa tai naþa yoko kila yaru loge viowagan m̄a vano vano va tol marena. ¹¹ Amiu m̄ena akilia avisu kilale sane naloge viowaena naþa Ntewa taþan pimi pan amiu, naga kila yuþmaena wo tai paþisi. Kila sane asitom urmi manenea e kiamiu malena, aþareran ke paþisi vena kiamiu kia imi wo sina. Sumo na, sinemiu mimin naþa apisayu napiowaena naþa sike likan amiu, ana pogos naþa nepis pan amiu vanonia, apisu kilale ga mrapa na wa, ana amarau. Amiu ga asuþmalu apisi ke sina ga pan amiu, a amla nakoena pan la naþa akila piowa, vena ve naviowaena tai su re si pun amiu.

¹² Sineun nesape nevisa m̄aki nasumo, nemligania komin naþa nepisape nevis va lalua nene naþa akila piowa, a sineu miye m̄ena yermarua nene naþa lalua akila kare manene laa naga. Nemligan m̄ena ga komin naþa sineun nesape monar avisu kilale sane lelaga, sinemiu si imimi, ana pogos naþa mevis van amiu e kia kiena ne Ntewa, amiu akekarana naþa avatanon ya naþa mevisa. ¹³ Ana poglis naþa Taetas pimi pisawal pan imimi sape amiu akila sanene rui, kilalua kiamimi sitomena pa metava paþisi.

Mekekarana manene laa nene rui, ana pogos naþa Taetas pisayu sina pan imimi, pisayu sa naþa amiu akila manene po pania, mekekarana pa laa sane. Naga pisa ke naþa sike amio amiu, amiila naga a apisirlua kiena sitomena, a akila si naga kekara pa þisi.

¹⁴ Nepisayu amiu pania nanua sumo rui, nesape nekekarana kiamiu þelaga wo la pa þisi, ana pogos naþa piþmasu m̄alivin amiu, ana pisu ga na wa sane pe nepisokan re poli, nepisa ga lelaga. Sa ke ga nanua sumo, nepisa ke ga sur lelaga la pan amiu silaga, ana nagane, akila kiau visena naþa pa Taetas e kiamiu lepasa pimi pe lelaga ruru m̄ena ga. ¹⁵ Naga taþatete sinen þesan pogos naþa piþmasu, amiu amarau paþisi a sinemiu kurkur, ana poglis naþa pis pan amiu, amlogearia, apatanon ruru nena kiena visena. Kiamiu þelaga wo na sanene, kila sane pogos naga þasuþe sina, sitoþmal amiu lue ga silaga. ¹⁶ A e kiau lepasa, nepisa ga nesape nekekara naþa nekekara, a nagane nepisu sane nekilia nowasine ruru amiu e sur make ga e pogos make ga.

Popon ala nalaena

8 [†]Erau nae Koren lala, sinemimin mesape amiu aloge lologena na sur wo tai naþa suþma þarwowo ke yo e suþmare lala na pupia lepas naþa M̄asitonia, naþa Ntewa miyuþmaen ke e kiena lemamiena. ² E yo nene, apa aþarpo yo e pog m̄arera lala naþa sur moki liu kilali kare la, a pano tol naþa pe kiela sur re si poli, ana la nene, pe aþis re nena e kekarena ga e ya naþa la apisuia. Limala korena ga, ana memilan paþisi sane pogos naþa amloge asape nalelagaena taþena la gar Yerusalem apane m̄ena pog m̄arera, sinela miye la ana sane limala pimi pule ruruia amio sur lala vena laen vano sane kiela nalaena van li taþena la nene. ³ Pe yar re tai poli naþa pisape monar akila ve sanene, ana la ga asape akila, a nekilia ruru sane amla sur make ga naþa akilia alavia, vano tol naþa laþasa amlavia taulu ya naþa akilia alavia. ⁴ A pogos naþa aþar viraran punu pae rui, amligan e limamimi, aþareran asape melual mrapa tai vena liganen nalaena nini vano, komin naþa asape visae akilia alual si pulmas naiilaena na lelagena wa taþena la sanene, yoko ve sur wo manene laa tai van la, naþa yoko akekarana vaþisi. ⁵ La apo paþisi, komin nanua sumo ataþan make kiela malena sane kiela nalaena tai pa Suþe, a amligan la asike vatanon kiamimi visena, ana siraunia amla ya naþa la kiela sane nalaena tai pimi pan li na lelagaena taþena lala. Akila po taulu manene ya naþa mesitom mesape yoko akila, ana lelaga, akila mesmesun ga e nasinenanena kiena ne Ntewa.

⁶ Ana pogos naþa mepisu le M̄asitonia taþena lala akila sanene, mesitom mesape popon meligan si Taetas iþas pun amiu, vena iilar amiu vena akila m̄ena ve sa nene. Mekilia mesape pogos naþa naga piþmasu sumo, naga suþma pis pan amiu ana amiu asiar kilaen yuþmaena wo na sinewo nene rui, ana popon naga imi kila make ruru nena ga amio amiu. ⁷ Mepisu naþa yuþmaena taþena lala, asuþma akila ke po rui, naþa ki-amiu viowaena keviu paþisi, apisawal ke visena lelaga po paþisi, akilia sur moki rui, asuþma yepemiu m̄aen ruru yuþmaena, a asuþma sinemiu sii imimi li nalelagena taþena lala keviu paþisi. Akila yuþmaena la nene pano taulu ya naþa mesitom mesape atorokin akila, ana popon akila m̄ena ve sa ke ga e lepas na yuþmaena nakianen nalaena nene.

⁸ Nepisa sanene, ana visena nene naga pe sa re navisaluena tai naþa yoko monar atavevea. Sur nene sike ga e amiu, ana nesitom nesape popon sa nevisayu taþena laþasa ve sanene, nepisawal sur wo la naþa akila ke rui. A pogos naþa yoko aloge, yoko kila amiu avisuveve amiu towe li laa m̄aga sane, sane ki-amiu sinesiena keviu m̄aga yo, maran taaga sa ke kiena la nene pona peraga? ⁹ A popon tesitoþmal lemamiena kiena kieta Suþe Yesu Kristo ve keviu silaga, naþa sumo, naga sa naþa kiena sur make ga, ana naga sitom ita e yomarava, naga pitomi sa naþa pe

† 8:1 Rom 15:26

kiena sur re tai poli, vena kila sane tekilia teim teve yar na sur moki.

¹⁰ Pogaga, nanene kiau sitomena tai nene e lepas nene. Nepisa ga nesape nepisu sane sur nene sinemi-un asape akila e kas nanua rui, a nane asiar asape akila ne, ana popon manene laa naþa asuþmalun sina vena akila make ruruia. ¹¹ Kiamiu sitomena nakilaen sanene naga mmarera ruruia nanua þa rui, a nagane popon ammareran ruru nakilaena, a vena akila va amna pe naþa atorokin akila. ¹² Ntewa pe pisa re pisape monar tela nalaena taulu ya naþa teke e limata vena tekiania, ana naga sinenan ga sape tekekearan iilaen yaru taþena, a tela nalaena torokin ya naþa tekilia telavia.

¹³ Ana poglis naþa nepiun tan amiu vena akekearan iilaena sanene, pe nesitom re nesape nekila sane yoko yuþmaena urmi van amiu poli, ana imi melala ga van li taþena lala. ¹⁴ Nesuþma nesitom ke ga sane popon ita make ga teve maran taaga ga. E pogos nene, kiamiu sur mok liu, ana lala na peraga, pe kiela re poli, ana popon kiamiu sur komþasia vano ve kiela, vena kiela sur ma tai ve tokak ga. A pona yam laþasa visae kiamiu sur re e kas laþasa naþa pimi ke ne, kiela sur komþasia kilia imi kila sane kiamiu narin sur ma tai. Pogog naþa tesuþma teiila ita ke sanene na po, kila sane ita make ga tesuþma marana taaga, ¹⁵ a yoko ve sa vise-na na Tus Marua tai, naþa pisa sanini, sape

*"Yar naþa war kinanena ve moki vim,
yoko naga kan vano kan make nena ga, ana siraunia
visu sane pe kana re si tai poli,
a naga naþa pa þar kinanena vitokaki ga, naþa pisu
sane torok ga, yoko naga ve ve plasan re sur tai."*

Nau 16:18

Yoko Taetas wasuþe si va gar Koren

¹⁶ Nakonua rui pimi, nesuþma nesitom amiu paþisi, a nagane, nepisa potena paþisi pa Ntewa naþa naga kila pa Taetas sape sitomena mmarera tai sike e naga rui, sane naga monar imasu iila amiu. ¹⁷ Ana pogos naþa mepisayu mesape imasu malivin amiu, naga kekearan ga, komin naþa kiena sitomena tai sanene sike pa e naga rui. ¹⁸ A pe naga re ga taaga poli, ana yoko meligan imimi yar taþena tai imasu amio naga, naþa naga kieta puruvi tai naþa suþmare la na yo moki akilia ruru naga, komin naþa naga yar wo nalologonen Lologena Wo. ¹⁹ Suþmare make ga la akekearan kiena yuþmaena, ana amligan lua naga vena suþma yaloro amio imimi metelivi e kieta lepasa, pogos naþa mesuþma mekilapolo ke kilavaru na iilaen li nalelagaena lala gar Yerusalem. Mekila yuþmaena nene komin naþa sinemi-sii la paþisi, a pogos naþa atol nalaena nene yoko ailan ruru vaþisi e þelaga naiila laena naþa tekila pan la, yoko avisirlua kia kiena Suþe va metava. ²⁰ A mekekearan paþisi naþa kieta puruvi taþena nene taveve imimi, komin naga kilia iila imimi vena visuar ruruen pupia kilavaru nene naþa asuþma akoan poloia. Sinemimin mesape mevisuaria taveve ga kana mrapa wo ne lala, pe sinemimin re si meloge visena laþasa

imi sirau poli. ²¹ Sinemimin mesape mekila yuþmaena nene sa naþa yoko mesmesu e navisuena kiena Suþe, a yoko mesmesu mna e visuena kiena yar taþena lala.

²² Ana amio lalua Taetas nene, yoko meligan puruvi taþena imasu visu amiu. Naga mna ga pe yaru tai naþa memligan sur moki sike e limana rui, a mekilali ma naga sanene pano mepisu naþa naga yepen maen make sur la nene. Naga pe yaru wo tai na yuþmaena, a pogos naþa nepisayu kiamiu þelaga wo la pania, naga þasine amiu paþisi sape visae imi yuþmae re amio amiu vera wo vaþisi. ²³ Sanene, e lepas puna kiau erau wo nene Taetas, monar avisu naga sane imimi ke lua narui naþa memiyuþmae veraga vena iila amiuena, a e lepas na kieta puruvi taþena lua nene naþa yoko aimi amio naga, monar avisu la sane aim pun amiu e kia kiena suþmare taþena lala na lepas nene, a aimi e kia kiena Kristo naþa kiela malena suþma kipian ke kiena þelaga wo lala. ²⁴ Ana sineun nesape nevisa van amiu sane pogos naþa la nene aim amalivin amiu, kiamiu malena lala monar kipian mna kiamiu þelaga wo lala. Nesuþma nemlologon amiu ke pan la rui, ana popon manene sane la avisu kilale ruru ga na wa e kilamarala sa naþa nepisa ga sur na lelaga, nesape kiamiu sine-siena keviu manene paþisi, a akilia ala navisawalena wo tai naþa visayu amiu va va suþmare taþena lala.

Nalaena naiilaena va li na lelagaena taþena lala

9 In na nesiri plan visena moki rui e lepas na laena na kilavaru naþa toþar viravirania vena iilaen li na lelagaena taþena lala nene kiena ne Ntewa, ana nesitom ke nesape asuþma asitoþmal ke sur la nene na wa. ² In na nekilia ruru sane amiu akekearan naþa asikol e yuþmaena nawar viraviranen kilavaru nalaena nene, komin naþa e kas nanua þaro pano, asuþma akila ruru ke naþa ataulu kana narin kilavaru rui. A poglis naþa nepa e lepas nene Masitonia nepisayu amiu pan la, nepisape amiu le Akaea lala asiar rui, a pogos naþa la amloge miyur la towe maaga, kila sane miilaar kiela sitomena pa metava vena monar ammareran laa sane vena kilaen kiela komþasia. ³ Nepisayu amiu ke pan yaru taþena lala rui, sane amiu na amiyuþmae po sanene sanene, ana sa ve akila re na piowa ga! Naga ke nanene narui kila sineun neligan kieta puruvi telu nene aimasu avisuveve ruru amiu lia, komin naþa nepisa pan la nesape monar awar viraviran kilavaru la nene rui, ana la akilia aimasu alual sane sanene pona pere wa. ⁴ Visae pere wa, monar amiu akila vilaga, komin naþa lavis ke inu mna neiþmasu narui, a yoko neiþmasu nemio le Masitonia laþasa, naþa nepisayu amiu pan la rui. Ana visae meimmasu melual naþa pe akila ruru re poli wa, yoko kieta kap mare, pupia mawaena van inu, a van amiu mna ga, a yoko monar la avisave nepisa koskosin manene nayeluaren kiamiu kia pan la. ⁵ Nane kila narui nepisu sane monar nevisa van Taetas lala aimasu sumon inu, ana ayuþmae amio amiu vena war viraviranen kilavaru la naþa amiu apisaar asape awaria, awarpolo ruru suþma ga, ana

yoko meim̄asun mowaria mowar vano. Nepisa sanene, ana ve asitom re sane nesuṁna noṁareran amiun ke nesape monar awar nalaena nene. Waren nalaena na sanene, naga sur tai naṁa ape sinewo, ana kiamiu sito-mena ga kekaran nakilaena.

Navisa ruruena na ṁelaga nalaen suria

⁶ Ana visena tai ne nekilia nevisa manene van amiu sanini, yaru naṁa mapila ve tokaki, yoko naga war ve tokaki, ana yaru naṁa mapila ve moki, yoko naga war ve moki. ⁷ E lepas na kianen nalaena van yar taṁena, ita make ga veve taaga monar tela ga ya naṁa kieta sitomena pisaar sape tekila, ana pe pon re olavia naṁa pe okekaran re laen poli, pona olavia komin naṁa yaru taṁena ṁareran sape monar olavia. Ntewa pe sinenan re nene poli, ana naga kekaran manene yaru naṁa mla suria molue kome kiena sinewo a e ga e kiena sitomena naga taaga. ⁸ Ana visae ko tai naṁa osuṁna omla ke nalaena pano, ve ositom manene re, komin naṁa Ntewa kilia lamaran si nalaena wo la imi van ko, ve moki na ve moki. Naga kilia kila naṁa silaga owar toroki e sur make ga naṁa sinoṁania, a metavanja owar torokin naṁa owar sina ve na iilaen yuṁaena wo taṁena lala. ⁹ Nanene sane visena tai na Tus na Yauena Wa lala naṁa pisayu sinewo kiena ne Ntewa, sape *“Naga suṁna kiakian lua ke nalaena wo lala pa yar la naṁa limala korena, kiena ṁelaga wo lala sulue na sike ne.”*

Yauena 112:9

¹⁰ A Ntewa, naga ke narui mla mrasa pan ita vena temapila e porotano, a naga ke narui naṁa kila kurusa ṁar mrasa nakilaena kata kinanena ea, a ve sanene, yoko naga la ya naṁa sinetania vena kilaen yuṁaena ea, a yoko kila kieta sur la imi ve moki, a yoko kila naṁa kieta yuṁaena mesmesu lala awar mrasnela ve moki. ¹¹ Yoko naga visu kilale kiamiu ṁelaga wo nene, naṁa silaga akekaran kianen suria, ana yoko naga lamaran sina ve moki vim van amiu, a pogos naṁa mowar kiamiu nalaena va taṁena la nene, yoko kila naṁa ita punu ga tevisa pupia potena tai va Ntewa komin navisa ruruena nowo naṁa naga suṁna kian ke pan ita. ¹² Nalaena nene naṁa yoko ala vano, yoko iila li nalelagaena wa taṁena la ve keviu naṁa asuṁna apane ke pogos ṁarera, a yoko kila ayeluar ṁena Ntewa ve keviu vaṁisi, avisa manene potena vania vaṁisi.

¹³ Yoko ayeluar Ntewa sanene komin naṁa yoko avisu naṁa pe asuṁna amlologon re ga lologena wo kiena Kristo poli, ana asuṁna amlogear ṁena ya naṁa pisa, a yoko avisu nalaena naṁa amlavia keviu vaṁisi, naṁa yoko kilia iilala ve keviu a iila li taṁena ṁena lala. Ana pogos naṁa apisu sur la nene, yoko avisu kilale ṁena sane kiamiu yuṁaena suṁna kipian ke sane kiamiu vi-awaena ṁarera ruruia a pe lelaga na sike ne. ¹⁴ Yoko avisu naṁa lemamienna kiena ne Ntewa pule manene sanene e losinemiu, a yoko asitom amiu vano vano ṁisa, yoko sinela ye amiu, yoko asuṁna alen wo amiu silaga.

¹⁵ Popon avisa potena van amiu komin kiamiu nalae-na wo na sanene, ana po ṁena ga vena ita punu ga tevisa manene potena van Ntewa silaga komin nalae-na tanea naṁa naga mla pan ita, naṁa narina ne nane Yesu Kristo.

Pol mla navisatarṁeena pa la naṁa apisa kare kiena yuṁaena

10 Erau lala, akilia sane in ga Pol nesuṁna nesiri piṁasu, ana sineun nesape ala kiau visena e ṁelaga ṁa nena naṁa sike e Kristo, naṁa naga moṁau po a malumu po. Naga ke nene narui ṁelaga naṁa nesuṁna noṁikeyon kilaena pan amiu nanua sumo, ana nekilia ṁa sane yaru laṁasa asuṁna apisa kare in ke vanonia. Asuṁna apisa ke asape pogos naṁa nesike nemio amiu, in na nemalumu manene laa, a nemaraun visena, ana asape pogos naṁa nesiri piṁasu, nekila ga sane in na yaru tai naṁa nekilia nevis ṁarera, komin ga naṁa nesike perinan amiu. ² Na nene na pogaga, ana monar akilia sane pogos naṁa neim noṁalivin amiu, visae nevisu sane popon nevis ṁarera, nekilia nekila ga narui. Ana sur ne nanene narui nesape nevisa van amiu, a nepisa awis pan amiu, neviun manene van amiu vena akilali napiowaena la nene vim wo towe laa ga wa, pogos naṁa pe nepim noṁalivi re pun amiu poli wa. Visae ve sanene, pogos naṁa neiṁasu, yoko ve sur re si tai naṁa monar nevis ṁarera ea, ana visae peraga, in na pe nemaraun re nena nakua-nen visena laṁasa naṁa ṁarera na ṁarera van la naṁa asike loyuṁa e napiowaena la nene poli, a naṁa apisa kare imimi ke ne, apisape memiyuṁae taveve ke ga sitomena na yomarava.

³ Lelaga, ita make ga tesike e yomarava nini, ana imimi pe metaveve re kiena ṁelaga poli. A lelaga, mesuṁna mekila ke mara tai e yomarava, ana mara nena na pe nae re e yo nini poli. ⁴ Mesuṁna mesikol ke mara tai naṁa ṁareraena lala nae ma e peni asuṁna akila ke pan ṁareraena lala na yo naloge viowaena, a suri na mara la naṁa mesuṁna moṁaria, pe ape na yomarava re nini poli, ana mekila ke mara moṁar ke ṁareraena kiena Ninuna Wa naṁa kilia yumu plan make yo ṁarera la naṁa sur viowa la asuṁna atapolou ke ea. ⁵ Visae avisa visena viowa laṁas na kaween yuṁaena kiena Suṁe, ana mekilia metaulu woga. A visae avilaven, akilali naṁa avisaluṁar kiena yuṁaena, ana mekilia meva mowarpoyo vena kilaen yar la akilia naga e kiela malena. Visae asuṁmalu amio sitomena viowa lala, ana mekilia mevilon yar la nene aimi naṁa kiela sitomena imi ṁarera vena ataveve ga Kristo. ⁶ Yoko mekilia mekila ve sanene van amiu vano vano atarṁan amiu, vena aligan amiu asu vatanon visena kiena Suṁe, a siraunia, yoko mekila ṁa vano va e yo taṁena la naṁa yaru na kaween naga asike ṁena ea.

⁷ Ana e lepas na yaru nene naṁa pe purṁes nen napi-owaena nene, pona amiu asuṁna apisa ke asape sur punu ga pogaga komin naṁa yaru nene pisape naga pe yeririna tai kiena Yesu yo? Ana awis, ve avisu re ga kulyepena, aṁionli avisuveve sur lelaga naṁa sike pae

e maramiu rui. Naga pisape pe yeririna kiena Yesu na pogaga, ana naga suŕna kila ke piowa, a popon naga visu ruru si kiena malena. Sinemiun ke yagogonen naga na wa, ana sanape, inu ŕmena ga nepe yeririna kiena Yesu, ana komin ya ne yepemiu mavin yagogon inuena? ⁸ Nepisa sanene, pona yoko laŕasa avisa kare in sina avisave in na sineun ga netaulu luen suria, ana pe sa re nene poli. Pona lelaga sane pogos laŕasa noŕarwar inu paŕisi yo, pona nesuŕna nepisayu manene sane imimi ke narui mesuŕna mepisuar amiu, ana pe nesitom re nesape nekila sur tai piowa naŕa monar nemawania. Nesuŕna nepisayu amiu sanene komin naŕa Suŕe ga mligan amiu e limamimi nanua rui vena mekila kiamiu malena amio naga va metava. Visae amiu asitom avisave mesuŕna mepis ke pan amiu vena kila kareen si kiamiu malena, pe sa re nena nene poli. ⁹ A visae asitom ke asape in na nepe yar na sinemimiena tai naŕa nesuŕna nesiri ke ŕnaki la nene piŕnasu vena kila sane monar amaraun inu, naga ŕmena nene pe mesmesu re poli. ¹⁰ Nekilia nesape laŕasa asuŕna apisayu in ke sanene rui, asape "Suwala, Pol sur nene, naga ga kiena ŕnaki lala apulen visena urmi la naŕa ŕnarera, ana visae ovisu naga, naga sane pe yar malmale kar ga tai, a visae ologe naga visi, melala ga." ¹¹ Ana sineun nesape nevisa van la nene sane popon avisu kilale sane ya naŕa mesiriwal ke e ŕnaki, pogos naŕa pe mesu re memio amiu poli, naga maran taaga ga sa ke e ya naŕa yoko mesuŕna mekila e maramiu, pogos naŕa mesike memio amiu. ¹² Nepisa sanene, ana pe sineun re visaen sur ve moki poli vena kilaen si kiamimi kia va metava. Pe sineun re naŕa meim sane yaru taŕena laŕas poli, naŕa apilaven manene visawalen si kiela sur wo lala. Yar la ne sanene asuŕna apisuveve ke kiela erau lala, a asuŕna apisuveve ke ŕmena yar taŕena lala, ana asitom asape la apo taulu la, ana naga nene pe yuŕnaena na wowe ga tai, komin naŕa pona la punu ga nene apiowa maran taaga yo.

¹³ Sanene, yoko ve nevisayu manene imimi re va sanene, ana monar nevisa sur laŕasa van amiu naŕa atorokin yuŕnaena lala naŕa Ntewa mligan e limamimi, a loyuŕna ea, pano tol sur laŕasa e lepas navisuar amiuena naŕa mesuŕna mekila. ¹⁴ Pe mesitom re naŕa meva manene poli vena mekilali naŕa mesu metavan amiu, ana mesmesun naŕa mekilala mela visena laŕasa naŕa monar avatanonia, komin naŕa ve sinemiu ŕesan re sane imimi ke narui naŕa moŕar ŕesan lologena wo kiena Kristo pimi pimi yalen silau pimi tol amiu. ¹⁵ Visae taŕena laŕasa la apimŕes pun amiu, yoko ve mesitom re navisuar amiuena, pona nalaena visena la ne sanene van amiu. Ana siraun naŕa mesiar yuŕnaena memio amiu, monar meva re laa na wa memio amiu. Sinemimin ga naŕa kiamiu naviawaena suŕna kapuru silaga, a mekekarman manenea visae kiamimi yuŕnaena kilia imi ve keviu laa sane, ve e re ga e kiamiu yo, ¹⁶ ana yoko mekekarman vaŕisi visae amiu akilia aiila imimi vena kilaen sane teva re laa ga wa vena lologonen lologena wo va e purvanua taŕena lala na pun amiu lepas

ŕasa na vano, vena teva tetepo yoŕmarua e yo naŕa yar taŕena lala pe apa amlologo re e poli wa. Sanene, visae pogos tai tevisayu yuŕnaena lala naŕa yoko tekila e yo la nene, yoko taŕatete si avisa kare ita avisave tesuŕna tepilaven ke ga mrasa naŕa molue e lokove kana yar taŕena! E pogos nene, yoko la akilia sane tesuŕna tepisayu mrasa naŕa molue ga e kata lokove naŕa ita ga temapila.

¹⁷ Sitomena la nene apowo paŕisi, ana popon ve towarwar itan re sur naŕa tekila, komin Tus Wa pis rui, sape
"Yaru naŕa sinenan vilaveena sur tai, monar vilave ga e ya naŕa Ntewa kila."

Ser 9:24

¹⁸ A pe pon re ita ga teyeluar ita si poli, komin yar wo naŕa lelaga, pe naga re naŕa naga ga pisa si sape naga po, ana naga naŕa Ntewa ga pisa sape naga po.

Le Koren lala ataveve nalogena lala navisokanena

11 Pona apulo visena la ŕasa naŕa nesiri rui, asitom asape nepis wowe yo, ana awis, sineun nesape akila kiamiu sitomena ve piavi li laa sane e inu, ana yoko nekilali naŕa nevisa si laŕasa. ² Ana monar nevisa visena la nene komin naŕa silaga nesuŕna nesitom amiu paŕisi. Yoko nevisa ve sanini, sane nepisu amiu sane amiu na kiau sira ŕnee tanea tai, naŕa nepisarar vena talopa amio kiena yar mesmesu nene naŕa Kristo. Nemloge sane nepieluen ruru amiu nena ga, komin naŕa sineun visuar ruru amiuena vena ave lelaga e visaarena nene, a naga nene sa ga Ntewa, naŕa naga ŕmena ga pieluen ruru ita, pe sinenan re sape teligan naga poli vena teva si varau. ³ A inu ŕmena ga namarau towe ŕnaga sane saŕisi yar taŕena imi were si kiamiu sitomena va ve taŕena. Sa nanua sumone, loŕara nene pimi pisa kotalia sira naŕa Iv, kila kotalia kila mloru e mlamulena piowa, ana pe sineun re nenaga vena pogos tai ve aelaga re si e Kristo, sa ŕisi ve sinemiu sii ruru re si naga taaga.

⁴ Nepisa sanene komin naŕa nepisu kilale towe ŕna ŕarimiu rui. Pogos naŕa nalogena tai iŕnasu visayu Yesu taŕena tai naŕa pe Yesu re naŕa memlologon ke poli, ana aelaga ke e naga veraga. A pogos naŕa ninuna taŕena imi ŕmalivin amiu naŕa ve Ninuna re nene naŕa Ntewa mligania, apulan amiyopua ga. Pona pogos naŕa lologena wo taŕena tai imi ŕmalivin amiu, yoko akekarman logearan naga veraga. ⁵ Nalologena taŕena la apisa kotalia amiu ruru nenaga e sur la nene, ana nepisu naŕa amiu asuŕna asitom urmi manene laa e la. Amiu akila sa naŕa la ga ape nalologena e kieta yomarava nini, a amligan inu nesike tano, ana pe nesitom re nesape nanene naga mesmesu poli. ⁶ Lelaga, nekilia nesape yar laŕasa asitom ke asape in na pe nemlologo ruru re po poli, ana nekilia nesape pe yar re si tai naŕa kilia sur taulu inu poli, a nesitom nesape amiu apisu kilale suri nene rui, komin naŕa suŕna ŕmalivi ke e yuŕnaena punu ga naŕa nekila ke ne e maramiu.

⁷ Nekilia nesape e lepas na warpoloen kilavaru nene, yar laþas pe akekaran re nenaga, ana neminue ga komin ya ne sanene. Pona asitom asape nepiun ke kilavaru nene ve kiau ga? Peraga rui, komin pogos naþa nepimin nemlologon Lologena Wo kiena ne Nte-wa pan amiu, pe nepisali re nesape ala sur tai van inu poli. In na nemligan inu nesike laa tano, vena nekilia nevisirlua amiu ava metava, ana pona amiu þasia sine-miu karinun naþa nekila sanene? Pona asitom asape in na nekila piowa ga naþa pe nepiun re suri tai pan amiu e pogos nene poli yo? ⁸ Nekilia nevisa mesmesun van amiu nevisave e poglis nene, suþmare taþena lala asuþma amligan nalaena pimi vena illa inu, a nesuþma nakan ke ga kilavaru nene pogos naþa nemiyuþmae ki-amiu ke ne. Ana pe nekila re sur wo tai pan la nene poli e pogos nene, ana nemloge sane sa ga nesuþma nepinaun la ke ga. ⁹ †A pogos naþa nesike nemio amiu, luþmau plasa pano pano þisa, ana puruvi la lua naþa akom Masitonia apitomi apisu kilale naþa nemloge ke piowa sanene ana apisar ruru inu. Pe nepim netag li re pan amiu poli vanor sur tai, a nepisaaria sane yoko taþatete nekila kare amiu naþa noþmareran amiu nesape monar akila sanene pona sanene pan inu.

¹⁰ Nepisalar sanene komin naþa yepmavin yar la asuþma avisa kare inu asape visokar inun kiamiu kilavaru, ana yoko nevisawal kiau navisaarena nene va kar ga e yo punu ga e lepas nene Akaea. Pe nemarau re nenaga, nepisaaria e kia kiena ne Kristo naþa kiena visena lelaga sike e inu sane yoko nekila ga narui.

¹¹ Ana pogos naþa nepisa sanene, pona yar laþasa yoko avisave sineun ga kila kareen kiamiu kia, pona asitom asape pe sineu sii amiu re poli yo, ana in na pe sa re nena nene þisa. Ntewa kilia ruru sane sineu sii amiu paþisi. ¹² Ana monar noþmareran ga sane visaarena naþa nepisa, yoko monar nekila ga narui, komin naþa sineun kemaren kapi kiena taþena la nene naþa asuþma apilave kar ke sanene. Asuþma apisali ke pan amiu asape asuþma amiyuþmae lele taaga amio imimi, asape akila ga yuþmaena mna nena naþa mesuþma meki-la ke ne, ana pe sa re nene poli.

¹³ Yar la ne sanene ape nalologena navisokanena ga, amiyuþmae pe mesmes re nena poli, ana asuþma akila kotalia amiu ke ga li na lelagaena lala, sane aþar marana nalologena lelaga lala kiena Kristo. ¹⁴ Ana monar ve ailan re naþa akila sanene, komin kiela yerkawa naþa Yermare, naga mna ga suþma kila ke sanene rui. Naga kilia kila sane naga imi ve navisi wo na yomerarava, ¹⁵ ana tepisu naþa kiena yar lala na yuþmaena akila kotalia ke mna yar lala, akila la sane la ape yar na kilaen þelaga mesmesu. Ana pogaga, tekilia sane yoko ava ga narui aþisi e yo naþa mesmesun ga kiela yuþmaena viowa lala.

¹⁶ Ana sa naþa nepisa rui, pe sineun re sane nevisi ana kila laþasa asape nepe wowe, ana visae sinelan visaena, ataþman avisa. Ana visae ve sanene, popon la akila van inu sa naþa akila pa wowe lala, sane ve avisaluþar in re sumo wa, ana ataþman nevisa ya naþa

sineun nesape nevisa. ¹⁷ Pogos naþa nesuþma nepisayu ke kiamimi yuþmaena, visae nevis vilaveena manenea, kila sane pe lelaga kemua naþa nesuþma nepis wowe, a yoko Suþe taþatete kekarania. ¹⁸ Pe pon re tevis vilave manene poli, ana in na pe nesa re yar taþena la naþa asuþma apis vilaveena kiela sur lala na yomarava nini, komin naþa visae nevis vilave, nesuþma nepisayu ke ga sur wo lala. ¹⁹ A nepisu naþa asuþma sinemiu miye ke yar taþena lala naþa amiu asitom ke sane la ape wowe, komin naþa apisu sane la ape taþena, pe atol re manmaruaena wo nene poli naþa amiu asitom ke asape asike ea. Ana visae asitom ke asape in mna nepe wowe, komin ya ne taþatete akila kiamiu sitomena ve piavi laa sane e inu mna?

²⁰ Nepisu naþa asuþma ataþman ke pa nalologena navisokanena taþena la nene vena akila sur viowa la ve moki van amiu. Akila van amiu sa naþa amiu ape kiela yar na yuþmaena lala, la amiyelagain amiu, aþar kiamiu sur lala, amligan la asu metavan amiu, a visae sinelania akilia alipa maramiu. Amiu asuþma ataþman akila sanene, ana sanape? Ana pogos naþa nepisa ga visena tai pan amiu, komin ya ne yepemiu mavin yagogone-na? ²¹ Pona popon manene visae in mna nesuþma nekila þelaga kar la ne sanene van amiu, ana pona kila amiu akekaran inu ga yo na wa? Ana pe sineyeena, in na nemalum laa paþisi yo, in na pe netorokin re nekila nene poli yo?

Pogaga, nepisa visena nene, nekilia sane yoko yar laþasa avisave nesuþma nepis wowe ke sina ga, ana sineun nesape visae nalologena taþena la nene asitom sane akilia avis vilave komin naþa asitom asape sur laþasa na lepas pula naga po, ana in mna nekilia nevis vilaveena sur laþasa na sanene. ²² Visae asuþma avisir plan la ke asape la ape yer Epru, ana in mna nepe yer Epru. Visae asuþmalun avisave la ape yar na lepas nene Israel, ana in mna nae yo nene. Visae aligan la metava komin naþa apisape la ape lus kiena Epraam nena ga, ana in mna nepe lus nene. ²³ ††Ana yoko neviun naviunena tai van amiu narui, sane la nene amiyuþmae kiena Kristo pa tol yuþmaena naþa inu nemiyuþmaena? Peraga, inu nesitom sane in na nekila po manene laa taulu la. Piowa ga naþa nesuþma nepisayu inu ke sina sanene, ana þarimiu la mmarera paþisi kila sane in mna lavis þaruu ve wowe, nane nesuþmalu nepis sanene. Ana sur nene na lelaga paþisi, naþa in na nekila pupia yuþmaena la taulu la, yerkawa la akoven inu e yuþma naloge viowaena yam moki taulu la, aþne inu yam via nopulo þele sina, a yam moki mna ga naþa pano-o lavis ga nemare. ²⁴ Nekilia sane yam lima rui, yerkawa kiena ne le Yu lala aþne inu naþa yam taaga, kovilva kakapuru e mosineu yam lualima yam telu pa ovaru [39], ana akila sanene yam lima. Apisaluþaria asape ve akila re va tol lualima yam ve vari [40], komin visae peraga, vena marena ga narui. ²⁵ †Ana yam telu aþne inu e laki lala, a yam si tai akove inu e kilavaru pano pano lavis nemare. Yam telu noku-

† 11:9 Piliþae 4:15-18

†† 11:23 Yuþmaena 16:23 ‡ 11:25 a Yuþmaena 16:22, b Yuþmaena 14:19

lu e sive naþa waa talilu, e pogos la tai nene, sive mian inu mþaga tol lemalo wetelu tai a legiena wetelu si tai. ²⁶ †Pupia yalena piayavi lala, nemialoro e la yam moki manene laa, a e pogos la nene nepane sur la moki liu naþa namarena ga. Wii lala na þalu lavis ayanlua inu nevano, yar la naþa aþnevinaun ke yar lala aþnene inu, kiau yeririna ga lala sa naþa le Yu lala apisu piowa e inu, a la naþa pe ape le Yu re poli akila kare inu mþena ga. Nepa e yo nape, sane pulkumali, pona yoþmarua, pona losi, ana nepane pog mþarera, ana silaga, puruvi navisokanena la nene, asuþma akawe inu. ²⁷ Sila ga nepa nemio yuþmaena mþarera a pog mþarera, nepano naþa nomomalio þele ga, nepano naþa moto kar inu paþisi a viso kar inu naþa pe kinanena re nena poli, a nepano naþa pe noþmal re yo natapolounen miava poli. ²⁸ A metavan pog mþarera la nene, silaga nesuþma nesitoþmal luen ga kiau yuþmaena nemio suþmare lala, naþa sane sur tai naþa urmi na urmi e kiau malena. ²⁹ A nesitom amiu mþena ga paþisi, naþa visae nevisu amiu li na lelagaena yaru tai imi malumu, yoko kila neloge sane yepeu malumunia, a visae neloge naþa amiu tai loru e mlamulena viowa, yoko kila naþa neloge sineu laea paþisi.

³⁰ Nanene sur viowa la naþa nesuþma nepisuia, ana nepisu sane nemalumun manene laa yuþmaena kiena Suþe, ana pe nekila re sur wo tai naþa nekilia nevis vilaveena poli, kila sane nesuþma nepis vilave e pog viowa la nene naþa nepanea. ³¹ A kieta Ntewa, naþa naga pe Arimana Suþe Yesu, naþa yoko teyeluar luen ga kiena kia, naga kilia sape pe nepisokan re poli, sur la naþa nepisa ke ne ape lelaga make ga.

³² †A pupia sur viowa si tai naþa noþmalia, pe nepisa re ma metava poli, nanene e poglis naþa nepa e pupia pulkumali naþa Taþmaskas. E poglis nene, þarin suþe nae lepas nene naga yar naþa Aretas, a kiena yerkawa naþa naga pisirlua vena visuaren kiena pulkumali sinean sape tarar inu, ana pitetalia kiena lokul na taren yaru lala apa asuwo make mralaea punu ga e yo nene vena ve noure re. ³³ Lavis atol inu, ana erau laþasa amiila inu, akonwan inu e los nen pupia karo tai, ana apiar e kilika, asuþmalu metava e pupia arman kove na yo nene, amligan malumun pito tano vanua e yepas nen kove nene, pito malum mþa pito tol tano, ana nomolue e karo nene nopure nepano.

Sur la naþa Pol pisu e mþeniena

12 Poga, nepisu sane visae nesuþma nepisayu in ke sanene wa, yoko taþatete vilon kiamiu sitomena imi wo sina, ana pogaga, nemloge sane sineun nesikol si visena nevisayu sur la naþa nepisuia pona sur la naþa Suþe kilologia pan inu e mþeniena lala. ² Ana yoko nesunyu yar kiena Kristo tai sumo wa, naþa nekilia ruru naga, naþa kas lualima taaga pa vari [14] þaro rui, naga suþma ga milan aþere naga pa kate ma e peni ma metava. Nemninue ga pa amio tasnena wetelu, pona apitom aþerelua ga ninuna pavini, Ntewa ga kilia.

† 11:26 a Yuþmaena 9:23, b Yuþmaena 14:5 †† 11:32 Yuþmaena 9:23-25

³ Ana pe sur korena ga naþa visae pa e tasnena pona pa e ninuna ga, nekilia nesape lelaga sane yar nene pavini yalen silau pisu loyuþma e mþata uþma tanea e yo nene. ⁴ Naga mloge sur mok liu naþa pe navisawalen re si poli, naþa pe visena re si na yomarava laþas poli naþa torokin navisayuena.

⁵ Ana pogos naþa nepisayu yar nene, pona amilan yo, apisape ke, yar nene, naga pe yar tanea tai naþa ne. Ana sanape, visae nevisave pe yar taþena re poli, ana nepisayu in ke ga, pona yoko avisa ga avisave nanene naga pe pe sur re tai poli a? Sanene, nepisu sane visae sineun nevisayu pupia sur laþasa sanene van amiu, popon nevisa ga e kia kiena yar taþena, vena akekanan naþa alelaga ea, ana e kiau kia, yoko nevisayu ga kiau narin sur laþasia. ⁶ A visae sineun nevis vilave e pupia sur la naþa nekila, yoko taþatete si yar tai kilia visave nesuþma nepis wowe, komin sur la punu ga ape lelaga make ga. Ana pe sineun manene re nevisa sur la ne sanene poli, komin naþa pe pon re nekilali aligan inu metava vanon sur laþasa naþa pe apisuli re poli wa pona pe amlogeli re poli wa, ana in ga nesuþma nepisa. Sineun nesape asuþma avisuveve inu e yuþmaena ya naþa apisu nekila ke pan amiu, a e visena ya naþa nepisa pan amiu.

⁷ A nepisu sane Ntewa mþena naga yepen mavin sape kiau sitomena va manene laa metava vanon mþeniena lala pona sur la naþa naga pisa lologia ke pan inu, a naga mligan napiowaena tai sike e tasneu naþa nemloge sane kurumol tai naþa Yermare suþma miyur inu ke e silaga, naþa suþma kila tasneu mlalaea, a suþma kila kiau sitomena suþma ga tano. ⁸ Nepiun tan Suþe vena lalua sur nene vetan tasneu, ana pe kila re poli, ana yam lua sina nemleninia, yoko kana yam telu nena, ana peraga rui. ⁹ Ana naga pis ga pan inu, pisa sanini sape "Yoko kiau lemamiena ga torokin uarar ko, komin kiau mþareraena kilia yuþmae ve keviu manenea e pogos naþa yuþmae amio kioþma malumuena." Visena ne nanene narui kila sane nekekanan nevisayu manene in laa sane, ana yoko nevisayu ga kiau malumuena lala, vena kila sane mþareraena kiena Kristo kilia yuþmae kome inu sanene, sa naþa naga pisa. ¹⁰ Sanene, vena kila kiena kia imi ve keviu manene laa sane, netaþman sane nekekanan malumuena la se tasneu, pona avisu viowa e inu, pona nelual pog mþarera lala, pona akila kare inu, pona neva nowarpoyo e sur viowa lala, komin naþa nekilia sane pogos naþa yepeu malumu, Kristo ga yoko kila noþmarera.

¹¹ Suwala! Nesitoþmal ke visena la naþa nepisayu e yo nini, nepisu sane lelaga, nepisi sa naþa nepe wowe paþisi. Aviewo inu, ana po mþena ga naþa apisu kilale sane amiu ke narui naþa akila nepisi sanene. Nesitom ke nesape amiu ke narui yoko asuþma avisayu ruru inu, naþa akekanan sur wo la naþa nekila pan amiu rui, ana peraga, asuþma apisa kare ruru inu nena ga. Nekilia nesape in na nepe sur korena ga, ana pe nesitom re nesape in na nepiowa taulu nalologena navisokanen taþena la poli, ana vanon ya ne asuþma amieluar la sanene?

¹² Popon asitoŋal si sur la naŋa nekila likan amiu, naŋa pisawal inu sape in ke narui nepe nalologena lelaga. Sila ga, kiau sitomena piavi ruruia vena yuŋae malumu amio amiu, a nekila amiu apisu kile lala, amio sur nailanena lala, amio kile lala na naŋareraena kiena ne Ntewa. ¹³ Nekila sur make ga pan amiu po paŋisi, maran taaga e ya naŋa nekila pan suŋare taŋena lala, ana la pe apismumun re sur tai poli, ana amiu na apis liu wa. Sur ga tai naŋa nekila nemio la ana pe nekila re nemio amiu poli, pe nepiun amiu re poli nesape avisuar inu pona aiila inu, sa naŋa la akila, ana pona nane nekila pal e nene yo? Visae ve sanene, aviewo inunia, komin naŋa visae pona neviun ga sur ve moki vetan amiu vera na yoko akekaran in ga na wa?

¹⁴ Pogaga, nagane narui nesuŋa nekila ruru ke nesape neiŋasu nevisu amiu sina, naŋa kana yam telu ne narui. Nepisaar nesape yoko ve nekila re yuŋaena van amiu, komin naŋa ve neiŋasun re vena kiamiu sur la iila inu, a neiŋasun vena neiila amiu. Nanene sane ata lala a auya lala amio narila lala, naŋa pe yuŋaena kiena re nin sisi la poli naŋa avisuar kiela yermarua lala, ana yermarua ke la narui monar avisuar ruru narila lala, ¹⁵ ana visae sanene, in na nekekaran ga naŋa nekian make kiau suria, amio ŋena kiau malena, vena iila amiuena. In na nekilia nekila sanene komin naŋa sineu sii amiu manene paŋisi, ana nemloge piowa komin naŋa nepisu sane pog naŋa kiau sinesiena e amiu suŋa pa manene ke metava, ana kiamiu sinesiena e inu suŋa pito lilue ke ga tano. ¹⁶ Nepisa nanene komin nemloge visena taŋena e amiu. Asuŋa apisu kilale ke asape pogos naŋa nesike nemio amiu, pe nekila re yuŋaena tai ŋarera pan amiu ve navisuarinena poli, a pe nakan re nena kami kilavaru poli, ana sitomena tai teke ga e amiu wa. Amiu apisa apisaape in na nepe manmarua po e lepas nakilakotaliaen yaru, ana asitom ke asape nesuŋa nekila vinaun ke mrapa na visa kotalia amiuena vanon kiamiu sur lala. ¹⁷ Ana pe sa re nena nene poli ŋisa. Asitom ruruli la naŋa nepitetalia la apiŋas pun amiu. Apisu naŋa akila kare amiu e sur tai, pona aŋar kiamiu sur laŋasa pe kiau? Pe nesitom re poli. ¹⁸ A sanapen ŋena pogos naŋa noŋareran Taetas sane naga amio kieta puruvi taŋena nene, lalua monar aŋalivin amiu? Apisu naŋa lalua akilakokanin ga naŋa awar kiamiu kilavaru laŋasa? Peraga, komin imimi sane ŋegas taaga ga, naŋa Ninuna taaga ga sike e imimi, a mesuŋa metaveve mrapa na yuŋaena taaga ga, naŋa pe mesitom re nena naŋa nakilaen yuŋaena kiena Suŋe vena mowar sur laŋasa ve kiamimi.

Pol sitom manene paŋisi sape pogos naŋa va gar Koren yoko ve sanape?

¹⁹ Nesuŋa nepisayu ke kiau yuŋaena la sanene, pona asitom ke asape noŋikeyon nekilalua kiau kia va metava e maramiu yo vena ve asitom re si viowa e inu. Ana peraga, in na pe nesitoŋal inu re poli, ana nesuŋa nesitoŋal amiu ga, a visena la naŋa nepisa, nepis sane yar kiena Kristo tai, e marana Ntewa, vena

iilaen kiamiu malena. ²⁰ Nepisa visena la nene komin nemarau paŋisi sane pe pon re naŋa noŋalivin si amiu poli, ana nevisu naŋa amiu asike e yo tai naŋa piowa paŋisi e kiau sitomena, a nemarau ŋena ga sa ŋisi yepemiu mavin inu. Visae ve sa nene kilia kila sane teveveyun ita, pona tesitom ita viowa, pona sineta kar ita, pona ve tesitom re si yar taŋena ana tesitoŋal ita ga veve taaga. E pogos la ne sanene, yar kilia viueli, kilia vismumun yar taŋena, kilia vis vilave, a kilia ŋaga manene ŋena ga. Visae va sanene, ana viowa narui. ²¹ A nemarau manene ŋena ga sane pogos naŋa nowasuŋe si neim pun amiu la nene, yoko nevisu kiau yuŋaena lala e amiu sane aviowa ruru make nenaga. A visae ve sa nene, yoko kila inu nemawan Ntewa vaŋisi, yoko kila inu neloge sane naga mligan inu nepi to tano keviu paŋisi e maramiu. Ana nepisu sane yoko monar ve sa ga nene narui, komin pupia mlamulena viowa naŋa amiu laŋasa asuŋa akila ke ne naga pe ŋelaga na kororaki na kolau naŋa kilaro navisaluaena naŋa Ntewa mligan pa yerŋene amio sira vena atavevea, a pe apilon la re nena ea ŋisa, ana amiu ataŋan ga naŋa la asuŋa akila.

Visena maro na weŋege laena

13 Erau lala, sa naŋa nepisa ne, nanene yam telun naŋa nemialoro naŋa yoko nekila vena neimi neyalial li ŋa amiu, a pona yoko yam ve telun naŋa nevisi van amiu komin napiowaena nene. Nanene kila narui nesitoŋal visena tai na Tus Wa naŋa pisa sanini, sape

“Pogos naŋa apa kumali apis pa yar tai vanon mlamulena viowa tai, monar yar ve lua pona ve telu naŋa akilia avisawal mlamulena viowa nene, vena kila sane avisu sane lelaga.”

Naw 19:15

² Nesitoŋal nene komin pogos naŋa nepim ŋesan noŋarpoyo pun amiu yam lua nanua sumo ne, nepis nemio amiu la naŋa akila mlamulena viowa nene, nanene naga pogos naŋa nekila ŋesania. A nagane nesuŋa nepis ke sina ga yam lua pan la e ŋaki nini, a visae neim nevis sina, naga nene kila kana yam telu nena. A sineun nesape nevisa van la nene, amio la naŋa asike e yepas nela, visae neiŋasu nevis sina, nanene yoko ve nasineyeena to re si e inu narui, yoko neliŋere la e nakoena ŋarera tai. ³ Amiu asuŋa apisa ke asape popon nekilogia inu towe ŋaga sane ve lelaga naŋa Kristo suŋa pis ke ŋarpoyo e kiau visena lala, ana visae sinemiun sanene, popon aim ayagogon inu e poglis nene, ana yoko avisu ga na wa. Yoko avisu sane pogos naŋa Kristo sinenan kilaen kiena yuŋaena e amiu, naga pe malum re nena ga, ana naga kilia yuŋae amio kiena ŋareraena make ga. ⁴ Pogos naŋa aŋear naga mare e laki torovia, tepisu naŋa tasnena pimi malumu nenaga, ana pogos naŋa suŋalu e marena mali sina, naga pule ruru nenaga e ŋareraena kiena ne Ntewa. Ana imimi ŋena memalumu sane naga, ana pogos naŋa mekila kiena yuŋaena naiila ami-

uena, mesuřna memiyuřnae ke memio řmareraena nařa Ntewa tařnan pan imimi.

⁵ Sineun řmena nevisawal nesape nevisu sane amiu asuřna amlipere inu manene laa, ana sanape narui, tařatete nařa amiu ga akilia aliřere amiu re sina, sane kiamiu viawaena suřna řmarera ke ga wa pona sanape? Avisu ruru amiu, sane asuřna apisu kilale ke sane Yesu Kristo suřna miyuřnae ke e kiamiu malena wa, pona peraga? A visae peraga, pona lařasa asike nena e malena nařa Suře pe su re nena e poli, a pe ape nalelagaena re nařa pe lelaga poli. ⁶ A visae pogos tai visae sinemiun avisuveve řmena kiamimi malena, naga pogaga, ana sineun manene pařisi sane yoko avisu kilale nařa Suře suřna miyuřnae ke e kiamimi malena ana pe mekila pal re kana nin kinakinas tai poli.

⁷ A mesuřna memlen ke pa Ntewa vena yuřnae e kiamiu malena vena amiu řmena ve akila pal re suri tai. Visae ave sanene, yoko kilia kila řmena kiamimi kia wo, komin imimi ke narui mepian amiu, ana pe memlenwo amiu re poli komin ga kiamimi kia. Visae yar lala avisu sane memiyuřnae piowa sanape, nanene na pogaga, ana kiamimi pupia sitomena, sinemimin nařa asuřna akilalue ga mesmes silaga. ⁸ A imimi řmena ga, sinemimin nařa kiamimi yuřnaena make ga mesmes ga e visena lelaga kiena Suře, ve sinemimin re si kilaen sur tai nařa welua si kiena visena lelaga vito tano.

⁹ Mesuřna memiyuřnae kiena ke ga, a visae pogos tai kila imimi meim memalumu, mekekarana ga, komin nařa mekilua mesape pogos nařa meim memalumu,

ana amiu aim ařmarera. Mesuřna memlotun ke ga na nene, sane yoko asuřna aimi awo manene silaga. ¹⁰ Sitomena ne nanene kila nesiri řmaki nene piřnasu pan amiu nagane e pogos nařa nesike perinan amiu wa. Sineun nesape alogearia, a visae akila, yoko pogos nařa neiřnasu tařatete nevis řmarera van amiu. Suře mligan amiu e luřnu vena nevisuar amiu, pe nakila kare amiu re poli, ana nakila amiuena ava metava. A visae neiřnasu nevisu ve sanape, yoko monar nekila řmarera van amiu e ga e ya nařa mesmesun nekila.

Pol pisa pokolemalo pan la

¹¹ Erau lala, nepim e kiau visena maro narui, nevisa ga pokolemalo van amiu. Awis, akilali nařa akila ruru kiamiu mrapa mesmesu. Alogear ruru suri la nařa nepiun tan amiu. Amiu punu ga atařnan ga aviranar amiu e sitomena wo tai. Asururu ga e řelaga namalumenana, ana yoko Ntewa na sinesiena a na suřarena sike amio amiu. ¹² Pogos nařa asuřna avitawe amiu, atalopan ruru amiu, aviran pipimiu e kekarena wa. ¹³ Nalelagaena wa lala nae e nini apisa řmena kiela pokolemalo pan amiu.

¹⁴ Ana kiau leniena nesape yoko lemamiena kiena kieta Suře Yesu Kristo, amio sinesiena kiena ne Ntewa, amio řařagena kiena Ninuna Wa, asike amio ita make ga.

Inu na, Pol.

Kalesia

Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Kalesia naga leþas keviu tai naþa mēke vatanon Āarin Suþe nae Rom, a mēke e purvanua naþa nagane kiena kia Teki.

E pogos naþa nalogena kiena Yesu la asiaria vena ava alologon kiena lologena wo, yaru la naþa pe ape lus nae re Israel poli lala akekaran lologena wo nene paþisi.

Ana yaru laþasa asuþnaga, naþa e kiela sitomiena lala, asape visae yaru tai sinenan sape naga imi ve yaru lela-ga nalelagaena kiena ne Yesu, naga monar taveve ke navisaluaena marua lala naþa sumo na Ntewa mila pa Mosis. Ana Pol pis mārera kawē sitomiena nene, pisawoia sape þelaga nene pe mesmesu re nenaga. Naga pi-sawal merarava sape visae yaru naþa sinenan tolen maliena e Kristo, purþesnen suri nene na sanene, naga monar lelaga ga e Kristo. E ga e þelaga nene, yaru makega akilia aimi amesmesu e marana Ntewa.

Ana e suþmare lala e pulkumali lala nae leþas nae Kalesia, yaru laþasa apimi akawe Pol e visena lala, apian li-nalelagaena lala asape visae yaru tai sinenan sape imi mesmesu e marana Ntewa, naga monar taveve ke nav-
isaluaena lala kiena Mosis.

Maki nini, Pol siria pan la naþa asuþna ataveve ke vianena nene naþa pe po re poli, vena urela awasuþe si aimi e lelagaena na lelaga, a e þelaga la naþa mesmesu. E kiena maki, naga siar visena, pisawal sape naga kilia vis vanla sanenen komin naga puarar yuþnaena sane nalologena kiena Yesu Kristo, a li na lelagaena lala e yo pinu-ga apisukilia naga sanene. Naga pisa maga sape pe yaru la re apisa pania asape imi ve nalologena tai poli, ana Ntewa ke naþa pisirlua naga narui, pio naga vena visawalen lologena wo va yaru la naþa pe ape lus nae re Is-rael poli. A naga pisa luwega visena na kawēna vianena viowa la nene, naga sape lelagaena kiena yaru ga kilia kila yaru mesmesu e marana Ntewa. E maran tusi maro na maki nini, Pol kila meraravan sape þelaga wo naþa li nalelagaena la asuþna akila, molue kome þelaga naþa yaru sinensi wenlai a vinena, komin nanene nau naga þelaga po na malien kiena ne la naþa amlalaga e Kristo.

Komþasnen tusi la na nini

Visena nasumo 1:1-10

Naþareraena sike e Pol komin naga pe nalologena tai 1:11—2:21

Ntewa suþna miila ita e kiena lemamiēna 3:1—4:31

Li nalelagaena la apimi po, ana kiela yuþnaena suþnaga 5:1—6:10

Visena maro 6:11-18

Pol siar kiena visena pan la

1 ¹⁻² Inu Pol nesiri maki nini piþnasu pan amiu, amiu þegas nen li nalelagaen lala garu laþas nae Kale-sia, a inu nemio kieta wolai lala nae e yo nini, imimi mepiun tan amiu mesape sanape amiu asuþna pogaga pona amiu asike sanape? Inu nena nini naþa Yesu Kris-to, amio Ntewa Arimata, naþa naga pisirlua sina ga Yesu e marena, lalua ne na nene lalua amligan inu nepe yaru nalologena, ana in na sanene, pe yaru re naþa pio inu poli, a pe yaru re mēna ga naþa naga mli-gan lua inu sanene poli. Ee, amiu na monar ayagogon ya naþa nevisawalia.

³ Inu sineun nesape Ntewa Arimata amio Suþe Yesu Kristo, lalua amligan lemamiēna amio suþmare sike e amiu.

⁴ Yesu Kristo, naga kila mesmesu sa naþa Ntewa Ari-mata naga sinenania, naþa naga taþnan naga mare ve-na war plan kieta mlamulena viowa lala, vena kilia werelua ita e mlamulena viowa naþa tesike ea. ⁵ Vanon sur ne na nene, þisi na ita teyeluar manene kia kiena ne Ntewa nene va metava silaga, vano vano taþtatete þisi. Sanene.

Lologena Wo, taaga ga

⁶ Inu nemilan amiu paþisi, naþa Ntewa naga pio amiu rui, a Kristo kila po pan amiu paþisi rui, ana pe e

re ga e pogos nene poli ana amiu asuřna ařure ke sina ga petan Ntewa, nařa amiu asuřna ataveve ke sina ga visena tai nařa sane lologena wo tařena tai. ⁷ Ana tařatete si lologena wo tařena tai ve sanene, komin nařa lologena wo taaga ga nene nařa sike na. Inu nemloge apisa sanini, vanon nařa yar lařas nařa akila ke sinemiu la pilovilopuia, nařa la sinelan avilopu lologena wo kiena ne Kristo imi ve tařena. ⁸ Ana visae imimi yaru tai, pona navisi nae peni tai, pona a re řena ga, nařa naga lologon nalologena wo tai, nařa pe toroki re amio nařa imimi mepisawal pan amiu sumo rui, ve sanene popon manene nařa yaru nene akoven vitove e lele na logeen viowa. ⁹ Ee, in na nevisawal ke sina ga nene, van amiu narui, nesape visae yaru ai nařa pisawal visena na lologena wo tařena tai pan amiu sumo rui, nařa pe tařenan lologena wo nene nařa amiu amla řisi rui, ana řisi na yaru nene naga monar ala nakoarena viowa vania e kapi.

¹⁰ In na nekilia nesape yaru lařasia apisa kare inu yam mok rui, apisape in na sineun ga nesape yaru lala aloge wo e kiau visena lala, ana amiu amloge kiau visena řarera nene sanape? Pona yoko yaru lařasia sinela kar inu yo, ana pogaga, komin nařa ya ne in na sineunia, in na sineun ga nesape Ntewa, naga kekaran kiau visena, komin nařa visae in nemlologon ga vena yaru la aieluar inu, ve sanene in na pe nepe yar lelaga na yuřaena kiena ne re si Kristo poli narui.

Pol pisayu nařa Ntewa pio naga

¹¹ Wolai lala amio vineu lala, popon nevisa meraravan van amiu, sane, lologena wo nene nařa nepisawal ke ne, naga pe visena re tai nařa yar la asiar poli. ¹² In na pe nemla re lologena wo nene tan yaru tai poli ana pe yar re tai nařa pian inu e poli, peraga. Ana Yesu Kristo naga ga kipian ruru inu e lologena wo nene merarava.

¹³ †Nanene na sa nařa amiu amloge rui, nařa kiau namalena nanua sumo na sanape, e pogos nařa in na nesike loyuřna e lotuena kiamimi imimi le Yu lala. E pogos nene, inu silaga sineu kari luen ga řegas nen nalelagaena lala kiena ne Yesu, ana neřene la nekila kare la nařa pe nesitom la re nena poli, komin nařa sineun nesape nalelagaena la ne sanene na monar toko ga.

¹⁴ ††E pogos nene, netaveve ruru řelaga na lotuena kiamimi imimi le Yu lala, taulu yaru tařena lala nařa imimi na sane teras taaga, a inu nepuarar visena marua lala kiena ne repimimi la řarera, nařa kiamimi apua le Yu lala nařa asuřna ataveve pimi tol nanagane.

¹⁵ †In na nekila ke sanene pano pano-o, ana inu pe nekilia re nařa nesape Ntewa naga pisaar inu řisi rui, e pogos nařa in na pe nepaeme re poli wa. Ana e ga e kiena lemamiena, naga pio inu vena neve kiena, a e kiena sitomena wo, ¹⁶ naga kila narina řmalivin inu vena nevisu kilale naga, vena nevano nelologon Yesu nene van la nařa pe ape Yu re poli. E pogos nene, ana pe nepa re nepisu yaru tařena la řas poli vena nela

nakiliaena lařas tan la e lepas na lologena wo nene, ¹⁷ a pe nepa re řena ma Yerusalem poli vena nevisu nalologena la nařa la ape nalologena sumon inu vena neviun tan la nevisave “?Řisi na nelologon ya ne, pona nevisawal visena ve sanape?” Peraga, pe nepa nepiun re sanene poli, komin nařa Kristo naga kila make sur la nene merarava pan inu řisi rui. E pogos nene in na nemligan la vilaga, nepa perina pařisi e purvanua nařa Arepia, a siraunia neřasuře ke sina ga nepimi, nepa yalensilau ga nepa garu e pulkumali nařa Tařmaskas. ¹⁸ †Siraun nařa kas telu řarovia, ana e pogos ga nene narui in na nepa si ma Yerusalem. Nepa ma Yerusalem nepa nakaten Pita, ana pe nesu re nemio naga piavi poli, ana nesuřna nemio tol ga legiena lualima taaga pa lima. ¹⁹ A e pogos nene, in na pe nepisu re řena nalologena tařena lařas poli, ana nepisu ga kiela nasumonena naga taaga, nařa Semes nařa naga wenla kieta Suře. ²⁰ Naga nene narui, ya nařa nepisa ke pan amiu, naga lelaga pe nepisokan re nene poli, Suře kilia řaga.

²¹ Sanene narui, inu nesike ma Yerusalem pe piavi re nena poli, a siraun nene, inu nepa nemial vivia lepas lua nene nařa Seria amio Silisia, ²² kila sanene narui e pogos nene, nalelagaena lala nae ma e lepas tařena nařa Yutea, amio kana pulkumali keviu nena nařa Yerusalem, la nene pe akilia ruru inu re poli wa. ²³ La amloge ga ya nařa yaru la asuřna apisa ke, nařa apisape, “Yaru nene nanua sumo naga řene kare ita pařisi, naga suřna kilali nařa kila kare kieta nalelagaena, ana nanagane naga suřna mlologon ke řarera e kieta nalelagaena nene pařisi.” ²⁴ A komin suri ne nanene, la asuřna amieluar Ntewa keviu nařa naga pilon kiau malena sanene. Ana la asuřna apisirilua kia kiena ne Suře vanon inu.

Nalologena tařena lala apiran ruru amio Pol

² ¹² Siraun kas lualima taaga pa vari řarovia, ana Ntewa pisa pan inu sape monar neva si ma Yerusalem. Nemloge Suře pis sanene narui, ana imimi lua řanařas, imimi lua mepavini, a nepure řena Taetas pimi taveve imimi lua. Metol ma Yerusalem, ana metotano e viorena tai, memio nasumonena lala na suřmare nařa la ga apimi loyuřna ea. E viorena nene, nepisawal visena lala nařa inu nemlologon ke pan yaru la nařa pe ape le Yu re la poli. Inu nepisayu ruru sur punu ga nařa nekila pan la, komin nařa pe sineun re nesape yoko la asitom avisave in na pe nemiyuřmae mesmes re poli, ana pe pon re avisa kare kiau yuřmaena imi tol pogos nini poli, ana kila sane kiau yuřmaen nanene imi ve sur korena ke sina ga. ³ Sumo in na nořape pona řisi na la ařareran van inu, vena nevisa nevisave yar la nařa pe ape le Yu re poli la řena ga monar ave řaviu. ?Ana viorena nene pisa sur ya? E lepas na kiau erau nene Taetas, naga pe nae re Yu poli, naga yaru nae Kris tai, nařa naga pe pe řaviu re poli, ana la pe apirurua re naga asape naga monar ve řaviu poli. ⁴ Ana e viorena, yaru lařas nařa sinelan asape

† 1:13 Yuřaena 8:3, 22:4,5, 26:9-11 †† 1:14 Yuřaena 22:3

‡ 1:15 Yuřaena 9:3-6, 22:6-10, 26:13-18

†† 1:18 Yuřaena 9:26-30

Taetas naga monar ve řaviu, ana nepisu yaru la nene sa nařa la apisa apisape ape kieta wolai lala, ana la apisokan ga. La nene la apimi vinau ga loyurņa e viorena vanon la sinelan ga visu imimiena, nařa imimi mepian ke mesape imimi mepimi mepe taaga memio Yesu Kristo rui, ana řelaga marua la nene pe piar imimi re si poli ana imimi mořisin rui. Ana la nene pe akekaran re nena kiamimi visena nene po, la sinelan asape akila navisaluaena la nene na lotuena kiena ne le Yu lala monar aviar punu ita řnaga. ⁵ Ana imimi pe metařnan re nařa la ato metavan imimi poli, vanon nařa imimi mesitom pařisi nařa mouarar ruru visena na lelagaena na lologena wo nene, vena řisi na amiu atol ruruia.

⁶ Ana e viorena la řasia nařa yeririna la apisape ape kiela nasumonena la asurņa, ana inu pe nesitom re nesape la ape yerkawa pona la pe ape yerkawa re poli, nanene na pe pe sur re tai nene poli, vanon Ntewa naga sitom korena ga kia la ne sanene. Ana nasumonena ne la nanene, pe la apian inu re e sur viu tai poli vena nelologonia. ⁷⁻⁸ Peraga, pe sa re nene poli. La apisu kilale ga asape Ntewa, naga e kiena puriukawa, naga mligan inu nepe yaru nalologena tai, vena inu nevisawal lologena wo van la nařa la pe ape le Yu re poli, sa nařa e kiena puriukawa řnena ga, naga mliganar Pita řisi rui, vena naga ve nalologena tai vena naga řnena ga visawal nalologena wo va le Yu lala. ⁹ Ana Semes amio Pita a Yoane, nařa yeririna lala la apisa apisape la telu nene la ape kiela nasumonena, la telu nene la apisu kilale nařa Ntewa naga mligan yurņaena wo nene e luřnau e kiena lemamiena. Ana la telu nene la apim atalopan imimi lua řanařas, sa nařa imimi mepe řegas taaga memio la, ana imimi punu ga metařnania vena imimi mevion yurņaena lala, sa nařa sane imimi lua meva melologon e yo kiena ne yar la nařa la pe ape Yu re poli, a lala na yoko la alologon e yo kiena ne le Yu lala. ¹⁰ A la nene amla ga visena taaga ga pan imimi, asape imimi lua monar mesitořnal kiela yar la nařa pe kiela sur re poli, vena meiila la, ana nanene, naga sur tai nařa e pogos nene in na nekekaran řisi rui vena neyurņaen ve sanene.

Pol pis řarera pa Pita vena visaluřar naga

¹¹ Siraun na nene, inu nepito ke sina ga nesike garo e pulkumali nene Antiok, ana pogos nařa Pita řnalivin imimi e yo nene, nesurņalu e marana ne nalelagaena lala, nepisaluřaria, vanon nařa merarava ruru nena po nařa ya ne naga kila, ana pe mesmesu re poli.

¹² Nanua sumo, Pita kila mesmes ga nařa naga sumo kinana ke ga amio kieta wolai lala nařa la pe ape le Yu re poli, ana siraunia, Semes mligan kiena yeririna la řasia apim gar Yerusalem, ana la apis pa Pita, apisa apisape "La nařa pe ape le Yu re poli, la řnena ga monar ave řaviu, ana visae peraga, Ntewa naga tařatete tamalia la." Visena nene naga pe taveve re nena ya nařa viorena keviu naga pisa řesan poli, ana kila kare sitomena kiena ne Pita kila naga marau, ana naga pe kekaran re si su lele taaga amio nalelagaena

la nene nařa la pe ape řaviu re poli. ¹³ A pe Pita re ga naga taaga poli, ana kieta wolai řnena la nae e yo nene, nařa la ape le Yu, pimi tol řnena ga řanařas, la nene ataveve řnena Pita e sitomena na marauena nene. ¹⁴ Ana pogos nařa nepisu la nene asurņa amial ke e mrapa tai nařa pe mesmesu re amio ya nařa lologena wo pisa poli, inu nepis řarera pa Pita e marala, ne pisa sanini nepisape "Pita, lelaga kemua nařa ko ope le Yu tai, ana po pařisi ana ko osurņa nařa nanua sumo rui, nařa okekaran řnena ga řelaga kiena ne yar tařena la rui, nařa ko okinana ga lele taaga amio la řisi rui. ?Ana sanapen nanagane narui, nařa ko osape ořnareran ke sina ga la nene nařa la pe ape le Yu re poli opisape la monar ataveve kieta řelaga ita le Yu lala, nařa opisape la řnena ga la monar ave řaviu ve sa ke ga ita?"

Yaru ai nařa piawa e Yesu, Ntewa tamalia naga

¹⁵ A e pogos nene, in na nepisa ruru pan la sanene nepisape, "Ita punu ga na, ita tepe lus kemua kiena ne le Yu lala. Ita na pe tepe yaru tařena re la poli, sane la nařa le Yu la moki asitom asape ape kororaki ga."

¹⁶ †Peraga, ita tepe le Yu kemua lelaga, ana nanagane, ita tekilia rui, sa nařa yaru tařatete mesmesu amio Ntewa, vanon nařa naga surņa taveve ruru ke ga navisaluaena kiena ne Mosis. Yaru ga nařa naga mlelaga e Yesu Kristo, naga ga kilia mesmesu amio Ntewa. Sitomena nena nene narui kila ita le Yu lala ita řnena ga monar telelaga ga e Yesu vena ita řnena ga temesmesu temio Ntewa. Ana amiu monar akilia ruru visena nene nařa Visena Wa kiena ne Ntewa pisa, nařa pisa pisape pe yaru re tai nařa naga kilia mesmesu amio Ntewa poli vanon nařa naga surņa taveve ruru ke navisaluaena nene.

¹⁷ Ana ita le Yu lala, ita tesitom ke tesape temesmesu temio Ntewa narui, ana pe sa re nene poli. Ana visave lelaga kemua nařa ita tepe le Yu řnena ga, ita monar telelaga ga e Yesu Kristo vena ita temesmesu temio Ntewa, in na nesitom nesape pona yaru lařasia amloge piowagan visena nene, pona la apisali nařa apisape visena nene kila sane ita le Yu lala ita tepimi tepe yaru lala na mlamulena viowa maran taaga ga temio la nařa pe ape le Yu re poli. Ana pona akilali řnena ga nařa apisape ve sanene, nanene naga kana kinasia sane Kristo ke nene narui naga kila ita le Yu lala ita tepimi tepe yaru na mlamulena viowa ga. Ana peraga, pe sa re nena nene poli. ¹⁸ Nanene vanon nanua sumo, in na nesurņa nekilaroro ke řelaga marua lala navisaluaena nene rui, ana visae nagane nevisirlua ke sina ga řelaga na taveveen navisaluaena nene, nařa nesape ita monar teve řaviu a ita monar tekila ve sanene vena ita temesmesu temio Ntewa, naga nene kila sane nanua sumo in řnena ga nepe yar na kilaroen navisaluaena narui. ¹⁹ Lelaga, Navisaluaena nene naga sinenan pisape kila inu nemare, vanon nařa nekilaroro ke navisaluaena lala. Ana nanagane Navisaluaena nene naga sa ga sur mare ga tai e inu, inu neřisin naga rui. Nem-

ligan Navisaluaena nene rui, vena kiau malena su ga e Ntewa narui. Sa naþa asuar inu e laki torovia nemio Yesu, nemare nemio naga, ²⁰ a nanagane sa ga naþa pe in re si naþa nemal ke ne poli, ana Kristo na mal ke e inu. A kiau malena nanagane, naga komin naþa nepiawa ke e Narina Ntewa, naþa naga sitom inu paþisi, naga taþman kiena malena, naga mare wo inu. ²¹ E þelaga nene, tepisu naþa lemamienna kiena ne Ntewa keviu paþisi, ana in na taþatete naþa nekila kiena lemamienna imi ve sur korena tai, komin naþa visae yar tai kilia mesmesu kemua amio Ntewa vanon taveve navisaluaena, nanene sane Kristo mare kemua na pe suri korena ga.

Le Kalesia lala akilalu mrapa

3 In na nepisu amiu le Kalesia lala sa ga naþa þarimiu pe wowe pa rui. ?Pona yaru laþasia akila male e amiu yo, ana nane amiu apa akila pal mrapa sanene? Inu nepisawal ruru merarava e maramiu þisi rui, sanape naþa Yesu Kristo mare e laki torovia, a nanagane narui amiu apano ape taþena narui. ² In na sineun nesape neviun naviunena tai van amiu sumo wa. Naviunena ne sanini, sape “?Amiu nene, naþa amla Ninuna Wa nanua sumo rui, Ntewa mla pan amiu vanon ya? ?Amiu amlavia komin naþa amiu amlogear navisaluaena la nene kiena ne Mosis?” Peraga, amiu amlavia komin naþa amloge nalologena wo, ana asuþma amlelaga ea. ³ Sumo, amiu asiar malena viu amio Kristo e naþareraena na Ninuna ne Ntewa, a nanagane asitom asape aþisin ga e kiamiu naþareraena ga? !Taþatete ve sanene, peraga! !Amiu asuþma apa ape wowe la narui! ⁴⁵ E kiamiu namalena viu nene, suri wo la moki naþa pimi mþalivi e amiu rui, sa naþa Ntewa naga mla ke kiena ninuna pan amiu, a naga suþma kila ke kile lala e maramiu, ana sanape, pona amiu na pe apisu kilale re poli yo wa sa naþa sur la nene apimi e amiu komin ya. Amiu monar akilia ruru sa naþa Ntewa naga kila ke sanene, pe komin re naþa amiu amlogear ke navisaluaena nene poli, ana komin naþa amiu amloge ga lologena wo, ana amiu amlelaga ea.

?Ya ne po? Navisaluaena, pona naviawaena e Kristo?

⁶ †Amiu asitom li yermarua Epraam, naþa Visena Wa kiena ne Ntewa pisayu naga, pisape
“Vanon naga piawa e Ntewa, ana kila naga mesmesu amio Ntewa.”

Nas 15:6

⁷ †Ana yaru taþena la naþa apimi sirau naþa la aþasine Ntewa sanene, la ape lus kiena ne yermarua Epraam kemua la lelaga.

⁸ Ita tekilia tevisu e Visena Wa naþa lologena wo nene naþa ita tesuþma temlelaga ke e nanagane, Ntewa naga pisawal nanua sumo sumo la rui, pogos naþa pisa pa Epraam pisa pisape

“E ko þisi na Suþe kilia visa ruru lus kiena ne yeririna lala na yomarava nini.”

Taveve visena nene, Visena Wa kiena ne Ntewa pisaar mþena ga rui pisape þisi na Ntewa kilia kila yaru lala naþa pe ape le Yu re poli a mesmesu amio naga, visave apiawa e naga. ⁹ Ana la naþa la apiawa ke e naga sanene, ana kana kinasa sa naþa Ntewa naga pisa ruru la ke nanagane, sa naþa naga pisa ruru Epraam sumo, komin naþa naga piawa e Ntewa.

¹⁰ Ana la naþa asitom ke asape yoko akilia atol male-na komin naþa la asuþma akilali ke naþa alogear navisaluaena lala, la nene la asike vatanon naliþereen tai rui, komin naþa pe yaru re tai naþa mlogear make navisaluaena la nene poli, a Visena Wa kiena ne Ntewa pisa pisape,

“Yaru la naþa la pe amlogear re sur la punu ga naþa asike e tusi navisaluaena poli, la monar atol nakoena.”

¹¹ Sanene narui ana merarava ruru pan ita naþa yaru taþatete imi mesmesu amio Ntewa komin naþa naga logear ga navisaluaena nene ana sa naþa Visena Wa kiena ne Ntewa naga pisa naþa pisa pisape

“Yaru naþa naga mesmesu amio Ntewa komin naþa naga piawa e Ntewa, naga ga kilia mali.”

¹² Visena ne na nene naga pisayu þelaga naviawae-na, a ita tekilia tevisu naþa þelaga kiena ne naviawae-na nene amio þelaga na nalogearena e navisaluaena, lalua pe maran taaga re nenaga. Nanene komin naþa þelaga na logearena Navisaluaena, naga suþmalu se lepas na suri la punu ga naþa yaru ga kilia kila sa naþa visena wa pisa, naþa pisape yaru ga naþa kila punu sur la naþa navisaluaena pisa, naga kilia tol malena ea.

¹³ Ana komin naþa ita na pe yaru re tai naþa naga kila punu sur la naþa navisaluaena nene pisa poli, ana Navisaluaena nene naga pisaar nakoena amio mare-na pan ita punu ga. Ana Kristo naga pitomi narui, þurelua ita e naliþereena nene, taþman naga kus leleta, ana naga pa sike vatanon naliþereena nene, naga nene na sa naþa Visena Wa pisa, naþa pisape

“Yaru naþa apiar naga atelania mon metava e purlaki, vena mare komin naþa naga sike vatanon e naliþereena kiena ne Ntewa.”

¹⁴ Kristo taþman naga sanene, vena la naþa pe ape le Yu re poli, la mþena ga akilia atol navisa ruruena la nene naþa Ntewa naga pisaar pan Epraam, ana suri nena nene kila sane nanagane ita naþa tepiawa mþarera e Kristo, ita tekilia tela Ninuna Wa nene naþa Ntewa pisaaria pisape la van yeririna lala.

Navisaarena pimi sumo, Navisaluaena naga pimi sirau

¹⁵ Wolai lala a vineu lala. Yoko nevisa suniena tai e ga e kieta malena naþa kana kinasa pa lavisin ga navisaarena nene kiena ne Ntewa naþa pa Epraam. Visae yaru tai visawal maron kiena visena, visave pogos naþa nemare, yoko kiau sur lala naga monar ve sa nene ve sa nene, ana naga siriar kiena navisaarena nene sike e mþaki tai, ana pogos naþa visave naga kovio, la taþatete avilopu kiena navisaarena nene.

¹⁶ Pogaga, ana sanene, Ntewa kila kiena navisaarena

pa Epraam, a e kiena lusia. Ana e visen nene pe pisa re pisape Ntewa naga kila kiena visaarena e "Lus kiena ne Epraam la poli," naþa kana kinasa sane yeririna moki, naga pisa sanini, pisape "E kiena lus tai," naþa naga pisa sane yaru taaga ga, a yaru nane, naga Kristo.

¹⁷ Kiau visena e lepas nene kana kinas sanini nanua sumo Ntewa naga pranaria amio Epraam, a Ntewa pisaar pisape uarar kiena naviranarena lalua nene m̄arera. Ana siraunia kas ponotia vari lualima yam telu þarovia þisi rui, ana navisaluaena kiena ne Mosis pimi m̄alivi ana navisaluaena nene naga taþatete kilaro naviranarena nene naþa sike pa rui, taþatete si kilia yumulua naviranarena kiena ne Ntewa. ¹⁸ †Ana visae ita tekilia tetol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa komin naþa ita tesuṁa tetaveve ke ga Navisaluaena nene, naþa naga pe sur tai naþa pimi ga sirau, nanene naga kana kinasa sa naþa navisaarena kiena ne Ntewa nene naþa su la nanua sumo rui, naga pimi korena ga. Ana ita tepisu naþa Epraam naga tol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa nene, komin ga naþa naga þuarar ruru navisaarena kiena ne Ntewa, pe komin re Navisaluaena poli, komin e kiena pogosia, Navisaluaena pe pimi m̄alivi re poli wa.

Navisaluaena naga kiena yuṁaena suṁa ga

¹⁹ Poga, ana pona kana naviunena toṁa ga, naþa pisa pisape "Ve sanene, Ntewa mligan Navisaluaena kiena ne Mosis nene pe na ya pona komin ya?" Pogaga, nevisa van amiu narui, sanini, Suþe naga mligan ke sina ga Navisaluaena nene to metavan kiena naviranarena, vena iila ita yeririna lala tekilia tevisu kilale kieta mlamulena viowa lala. Ntewa mligan navisaluaena nene vena suṁalu su m̄aga, vano vano tol pogos naþa yar nene naþa pe lus kiena ne Epraam, naþa Ntewa pisaar pan imimi pimi m̄alivin ita.

Ana ita tepisu naþa Navisaluaena naga kiena yuṁaena wo tanea toṁa ga. Ana ita monar tesitoṁalia sane Navisaluaena nene, pogos naþa pimi m̄alivi, kom þesan puna ne navisi kiena ne Ntewa lala, siraunia amla pan yaru tai, naþa Mosis, ana naga mla pimi mla pan yeririna lala. Ana pogos naþa Ntewa naga kila naviranarena nene amio Epraam, nanene na pe sa re nene poli. ²⁰ Ana pogos naþa lalua nene apiran ruru ke kiela visena lele taaga, ana pe navisi re poli pona yaru taþena naþa suṁa likan lalua vena la visena, ana Ntewa naga ga taaga naga pisawal kiena navisaarena nene mesmesu e marana ne Epraam.

²¹ A nanene naga pe sa re naþa asape Navisaluaena nene kilali naþa kalwo navisaarena kiena ne Suþe poli, peraga. Komin naþa visae Suþe naga kilia la si navisaluaena taþena naþa visae ita telogear make ga ana kilia kila ita temali, pona naga mligan navisaluaena nene pimi yo rui vena ita tekilia temesmesu temio naga. ²² Ana pe sur tai sa re sanene poli, komin naþa Visena Wa pisa þisi rui pisape ita punu ga tesike vatanon naṁareraena na mlamulena viowa, ita tesuṁa tekilaro ke ga navisaluaena lala. Ana navisa ru-

ruena naþa Ntewa pisaar pisape yoko ligana imi, la akilia aimi la aṁalivi e ita komin ga naþa ita tepiawa ke e Yesu Kristo.

Pogos na wasineen Kristo pimi m̄alivi rui

²³ Sumo rui, pimi tol nanagane tekilia tepiawa e Kristo, navisaluaena kiena ne Mosis nene piar ita m̄arera pa þisi, sa ga naþa tesike e yuṁa na koena rui.

²⁴ Navisaluaena nene, naga sane pisuar ita, sa ga kieta navianena tai, pimi tol pogos naþa Kristo pimi, vena e pogos nene, ita tekilia teviawa e naga narui ana tekilia temesmesu temio Ntewa. ²⁵ Ana nanagane, Navisaluaena nene taþatete si kilia visuar ita, komin naþa pogos na viawaena e Kristo naga pimi m̄alivi þisi rui.

Amiu punu ga ave taaga e Kristo narui

²⁶ Ana komin naþa amiu apiawa e Kristo Yesu, ana amiu punu ga amio Kristo ape narina ne Ntewa.

²⁷ Akee amiu þisi rui, ana amiu apimi ape taaga amio naga, sa naþa amiu akus þelaga wo kiena ne Kristo lala e amiu, sa naþa amiu amien kulsota lala e yepemiu. ²⁸ Nanagane amiu punu ga apimi ape taaga ga e Kristo Yesu, suri ne na nene narui, amiu punu ga atorok ga. Popon ita monar ve teliþere re si yaru lala, tevisave nanene pe Yu, a nanene pe yaru nae ga lele taþena, pona tevisave nanene pe yerikawa, a nene naga pe yar nayuṁaena ga, pona sane nanene pe yerṁene, ana nanene naga pe sira ga. Ana þelaga nene monar ve to re si e amiu. ²⁹ †A komin naþa amiu ape kiena ne Kristo sanene, amiu ke la nanene narui amiu ape lus kiena ne Epraam kemua lelaga, a ve sanene, navisa ruruena lala naþa Ntewa naga pisaaria pa lus lala kiena ne Epraam, þisi na amiu ke narui amiu akusia.

Ita tepe narina ne Ntewa

4 Ana þisi na nevisa re laa e kieta þelaga nene sane vena nevisa ruru laa merarava sane e lepas nen Navisaluaena nene. Visae yaru tai, ana naga mare, þisi na narina naga kus kiena suri lala. Ana visave nisisi nene vitokaki ke ga wa, þisi na naga taþatete kilia visuar sur la nene. Naga sa ga yaru na yuṁaena kiena ne ariman ga, ² naþa þisi na naga monar suṁa ga vatano e liman yaru taþena ga lala, sane arimana taþena la nene, vano vano tol mesmesun nena pogos naþa arimana naga pisawal sumo rui, pisape naga kilia uarar sur la nene e pog nene. ³ E ṁena ga e ita sanene, naþa sumo, ita na sa ga nisisi, naþa ita kieta sitomena lala sike ga vatano e yermare lala na sumo na yomarava nini. ⁴ Ana pimi tol ruru kana pogos nena, Ntewa naga mligan narina pimi, naþa sira tai naga þaria, paeme e yomarava nini, naþa naga paeme vatano e Navisaluaena kiena ne le Yu lala. ⁵ †Naga paeme vatanon Navisaluaena nene, kapur ea, vena naga kilia wereplan imimi la naþa la asike vatano e

† 3:18 Rom 4:14

†† 3:29 Rom 4:13 ‡ 4:5 Rom 8:15-17

Navisaluaena nene rui, vena Ntewa kuslua ita, teimi teve narina lala.

⁶ Ana nanagane, sa naþa ita tepim tepe narina lala, naga mligan Ninuna kiena ne narina pimi e losineta lala, naþa kila ita tekilia tevio Ntewa, tevisave "Ata Ata."

⁷ Komin sur ne nanene, amiu na pe sa re si yar na yuþaena ga la poli, ana amiu na ape narin Ntewa kemua lelaga, naþa þisi na naga la suri wo van amiu sa naþa naga pisaar pa narina lala pisape þisi na la akusia.

Pol sinena mie le Kalesia lala

⁸ Nanua sumo, pogos naþa amiu pe akilia re Ntewa poli wa, amiu asike ga vatanon naþareraena kiena ne yermare la nene naþa pe ape Ntewa re nenaga, ⁹ ana nanagane, amiu akilia Ntewa þisi rui, pona popon nevisa nevisave nanagane, Ntewa kilia amiu rui. Ana inu sineun nesape neviun tan amiu, nesape komin ya ne amiu sinemiun awasuþe sina ga ava puna ne yermare la nene nanua sumo, naþa la pe aþarera re poli, a naþa la taþatete akilia akila wo van amiu pogos tai? Vanon ya ne amiu sinemiun asape asu ke sina ga vatanon kiela naþareraena? ¹⁰ Sanape na amiu asuþa asitoþmal ke legiena wa lala kiena ne la nene, a kiela kupario wa lala, a kiela pogos wa lala, a kiela kas wa sanene? Asitom asape þisi na Suþe kekararan amiu vanonia? ¹¹ Aulai, akila inu nemaraun amiu paþisi! Pona nemiyuþae þarera pan amiu paþisi ana nepisu sane pe sur korena ga!

¹²⁻¹³ Wolai lala a vineu lala, nanua sumo kam na pe asu re vatanon navisaluaena poli, ana pogos naþa nepim nesike nemio amiu, in na nekila inu mþena ga nesa ga amiu. Ana nanagane, nemloge asape amiu sinemiun asape awasuþe si ava e þelaga na navisaluaena nene, a vanon sur ne nanene nepiun þareran tan amiu vena amiu na aimi ve sa ga in narui, naþa in na pe nesu re si vatanon Navisaluaena nene poli. Amiu asitoþmali pogos naþa in na nemlologo pan amiu sumo, naþa kiau maiena ga kila narui noþmal pulmas naþa nesike nemio amiu, ana pe sur korena ga naþa nemai e pogos nene, ana amiu na pe akila re nemloge piowa poli. ¹⁴ Peraga, ana kiau maiena nene kila kare amiu keviu wa, ana amiu pe amloge re piowa e inu poli, a pe asitom re mþena piowa e inu poli, peraga. Amiu aþure inu nepa e mþamiu yuþa lala, sa naþa visave in na neve navisi kiena ne Suþe tai, pona sa ga in na Yesu Kristo lelaga. ¹⁵ Sumo, amiu akekararan inu paþisi, naþa nepisu sa naþa visave amiu akilia akila, pona amiu akekararan naþa aurelua kilamaramiu vena aligan te kilamarau, vena iila inu. Ana sanape nanagane narui? ¹⁶ Pona nenagane, kiau visena lelaga la nene, akila inu nepimi sane kiamiu erau viowa sina. Ana ya ne sanene?

¹⁷ Yaru taþena la nene naþa nemloge apisape la asike amio amiu nanagane, ana la nene asuþa apilonvilon ke lologena wo kiena ne Kristo, la apimi asuþa veraga amio amiu vena ave erau wo amio amiu, vena akila amiu asu vatanon la, ana nanene la

akila kotalia amiu ga ne. Komin naþa la sinelan asape aure lua amiu ga vetan inu. ¹⁸ Ana pe nepisa re nesape vena in ga taaga ga nekilia nesuþa nemio amiu poli, vena in ga taaga teve erau wo, komin naþa þelaga nene naþa na erau wo amio yaru taþena, naga wo silaga, ana popon sane nakilaen ga yuþaena wo lala.

¹⁹ Naruu lala, inu na sane sira tai naþa mþena mlaea vena war sisi, sa naþa nesuþa nemloge piowa paþisi vanon amiu, nesuþa nemiyuþae þarera pan amiu paþisi vena amiu ala Kristo amio kiena þelaga wo lala e kiamiu malena. ²⁰ Aulai, visae nesuþa nemio amiu nanagane, nanene na kila inu neloge wo paþisi. Visae ve sanene, þisi na nekilia nevilon li laa kiau vise-na vito tano sane, ana nanagane naþa nesike perinan amiu sanene, inu pe nekilia re si po la rui sane aþa sanapen amiu narui.

Suniena kiena Eka amio Serai

²¹ Amiu laþas naþa sinelan asape ita na monar telogear kieta Navisaluaena vena ita ve sa ke Ntewa, inu sineun nesape la avisataþe kiau naviunena tai, sape "Navisaluaena naþa apisayuia, la asuþa amloge kilale ke ya naþa Navisaluaena nene pisa pona pe apisu kilale re poli?" ²² Visena wa nene pisayu ke yermaru Epraam nene, naþa naga narina na yermene lua, naþa tai, sira naþa miyuþae kiena ne wona naþa Eka naga þaria, a narin taþena tai naga wona ruru napo naþa Sera naga þar maronia. ²³ Naga naþa paeme sirau, kiena kia Aisak, naga paeme komin naþa Ntewa pisaaria, a naþa naga paeme sumo, kiena kia Isþael, naþa sira na yuþaena nene naga þaria, naga paeme ga sa ga nene. ²⁴⁻²⁵ Ana ita tekilia tela suniena nene sa naþa þakaiwa tai, naþa sira la lua nene, lalua na sa naþa naviranarena lua naþa Ntewa naga kila. Sira naþa Eka naga sa ga naviranarena naþa Ntewa kila e tavie keviu nae Sinae, nanene na e purvanua naþa Arepia, yo ne nanene naþa Ntewa mla Navisaluaena nene pa Mosis ea. Eka nene, naga pe sira na yuþaena ga tai, a narina mþena ga lala la ape yaru na yuþaena ke mþena ga lala. Sanene, Eka mþena ga naga na sa mþena ga pulkumali keviu naþa Yerusalem, naþa kana yaru ne lala apuarar Navisaluaena lala þarera, ana la sa naþa ape yaru na yuþaena ke mþena ga, komin naþa la asike vatanon navisaluaena nene narui. ²⁶ Ana sira taþena nene, naþa Sera, pe yaru re tai naþa þuarar e yuþaena poli, naga ga, a naga nene naga sane Yerusalem taþena nene, naþa pe Yerusalem nae ma e peni. A narina ne Sera lala, la mþena ga la pe yaru re tai naþa þuarar la vena ayuþae poli ana la mþena ga asuþa ga sanene, kila sane Sera nene sane aneta naþa ita tepiawa e Kristo. ²⁷ Visena Wa pisayu li mþa sur la nene naþa pisa pisape,

"Sira nene, ko naþa sumo na ko ope luþaluþa ga, naþa mopoþa pe mlaeli re pogos tai poli vena waresisi,

nanagane ko omloge po, ko okegara ko omiau, komin naþa woþa na yermene mligan ko rui ana nanagane naruþa lala apimi ape moki la narui, ataulu

la naþa sira naþa wona suþma amio naga silaga naga þar la."

Ais 54:1

²⁸ Visena nene naga sa naþa Ntewa naga pisaaria pisape yoko narina la ve moki, na ve moki a amiu kiau wolai lala a vineu lala, ita ke ga na ita tepe narina ne navisaarena kiena ne Ntewa nene narui, sa ke ga naþa kiena navisaarena nanua sumo naþa kila Sera þar narina naþa Aisak. ²⁹ Ana pogos naþa Aisak paeme sumo, sisi taþena nene naþa Ismael naga paeme sa ga nene, naga suþma mēne nisisi nene naþa Aisak naþa naga paeme e yuþmaena na Ninuna Wa kiena ne Ntewa. Ana pimi tol nanagane, tepisu þelaga sa ke ga nene na wa. ³⁰ ?Ana Visena Wa pisa sanape? Naga pisape Ntewa pisi pa Epraam, pisa pisape "Ko monar okuwanlua sira naþa naga pe sira na yuþmaena ga nene amio narina, komin naþa narina nene, naga pe torokin re si naþa la sur tai e kioþna sur la poli. Sur la punu ga monar va ga e limana narina naþa sira naþa naga ga naþa woþma naapo."

³¹ Poga, erau lala, Ntewa pisa sanini, a inu nevisa van amiu nagane nesape ita nini, ita pe tesa re narina ne sira naþa na yuþmaena poli, naþa ita tesike vatano e Navisaluaena kiena ne Mosis, ana peraga, ita na sane tepe narina ne sira naþa naga suþma ga sanene, sa naþa sane ita na temlelaga ga e Yesu. A sur la naþa Ntewa naga pisaar pa narina na lelaga lala, þisi na ita ke ga na yokorena tokus narui.

Yesu pure plan pa nalelagaena la rui

5 Pogos naþa Kristo þurelua ita, naga kila sanene vena tomolue, naþa ita tomolue lue, ana vena ita ve towasuþe ita re si teva tesuþma vatanon Navisaluaena kiena ne Mosis nene poli. Ve sanene, monar aviawa m̄arera, vena ve aþararan amiu re si sa naþa amiu na sa ga yaru na yuþmaen lala, naþa Navisaluaena nene piar manene ruru amiu ke sina ga.

² Amiu na ayagogo ruru e visena nene naþa inu Pol nesuþma nepisa ke pan amiu. Visae amiu ataþman la aþararan amiu avisave amiu ave þaviu, þisi na yuþmaena nene naþa Kristo naga kila þisi rui taþatete iila amiu. ³ Ee, nepisa ke sina ga visena m̄arera nene pan amiu, nepisape visae yaru naþa taþman naga ve þaviu, naga ga suþma mligan ke sina ga naga sike vatano e Navisaluaena nene. A yaru naþa sike vatanon Navisaluaena sanene, naga monar visuar ruru naga naþa naga logear sur punu ga naþa Navisaluaena nene naga pisa, visae peraga, yoko naga tol nakoena. ⁴ Amiu la þasia nene naþa asuþma akilali naþa alogear Navisaluaena nene rui, vena amesmesu amio Ntewa vanonia, amiu la nene asuþma ate plan amiu ke e Yesu rui, amiu apilon m̄asimiu rui e lemamiena kiena ne Ntewa. ⁵ Ana ita na, ita tesuþma sinetan manene tesape þisi na Suþe kila ita temesmesu ruru temio naga, komin ga naþa ita tepiawa ga e naga, a pogos naþa ita tesuþmate ke ga wa, Ninuna Wa naga suþma miila ita temlelaga m̄arera, tesape þisi na Suþe naga monar kila sanene van ita. ⁶ Pogos naþa ita tepimi tepe taaga

temio Kristo Yesu sanene pe sur korena ga naþa yaru naga pe þaviu pona pe pe þaviu re poli, ana sur keviu na e lepas nene nane kieta naviawaena e Kristo naþa naviawaena nene naga kila ita tesitom Suþe, a ita tesitom m̄ena ga yeririna taþena lala.

⁷⁻⁸ Sumo na nepisu amiu akiriri na po paþisi wa, ana nanagane, pe sa re si nene poli. Suþe naga pio amiu sumo þisi rui, ana sineun neviun nevisave yeririna ai nene naþa naga suwo amiu sina ga, naga kila amiu pe amlelaga re si e visena lelaga poli? !Pe Ntewa re nena poli! ⁹ †Navianena viowa nene naþa kila kare kiamiu sitomena naga sa naþa visena pisa pisape "Narin korme ga, ana naga kilia kila kare kilaþmiu la melkalka vaþisi." ¹⁰ Ana sa naþa amiu amio inu, ita tepimi tepe taaga e Ntewa, nesuþma nemlelaga m̄arera ke e amiu na wa sa naþa þisi na ita kieta sitomena ve taaga, sa naþa ita ve toþararan re si li na lelagaena lala naþa la pe ape Yu re poli tevisave la monar ave þaviu. A nemlelaga m̄ena ga m̄arera ke ga wa nesape yeririna nene naþa suþma kila kare amiu ke sanene pe sur korena ga naþa naga pe yeririna ya, þisi na Suþe naga la nakoena vania.

¹¹ Puruvi lala a vineu lala. Visena laþasia pisa ke pisape inu m̄ena ga nesuþma nemlologon ke ga wa nesape li nalelagaena m̄ena ga lala monar ave þaviu vena Ntewa kilia tamalia la, ana visena nene pe pe lelaga re poli. Visae nelologon ve sanene þisi na yeririna la nene naþa asike amio amiu akekaran in ga. Ana amiu apisu ke ne, la asuþma sinela karin ke na wa, komin naþa kiau navisawalena e laki torovia naga suþma yumulua kiela sitomena lala. ¹² Inu na nesitom ke nesape yar la nene naþa la asuþma apilovilopu amiu ke sanene, akila ke sinemiu kurkur naþa la sinelan manene asape monar ave þaviu, popon ala playu ana asila ke sina ga, akila kare rurula ke sina ga.

¹³ Ana amiu naþa kiau erau lala, lelaga paþisi naþa Suþe pure lua amiu rui, amiu pe asu re si vatano e Navisaluaena kiena ne Mosis la nene poli. Ana maraþme amiu, avisuar ruru amiu, ve asitom re avisave, "Pogaga nene narui, in na nomolue e navisaluaena nene rui, inu ga taaga narui. Þisi na nekilia nekila sur punu ga naþa kiau sitomena sinenan narui." Amiu ve avisa re sanene, ana þisi na kiamiu sitomen wo naga monar kila amiu akekaran naþa aiila yeririna taþena. ¹⁴ Þelaga na sanene naga taveve ruru visena tai naþa Navisaluaena naga pisa, naþa naga kalo ruru visena taþena lala e Navisaluaena nene, naþa pisa pisape, "Ko ositom nalavis puþma lala, akila wo van la, ve sa ke naþa ko ositom ko m̄aga." ¹⁵ Ana visae amiu ave sa suri mali tetan lala, naþa amiu ga agorua amiu, ana amiu ga asuþma akarkare amiu sanene, ana monar avisuar ruru amiu, þisi na þelaga nene naga kila kare punu amiu ke sina ga.

Þelaga kiena ne Ninuna Wa amio þelaga kiena ne yeririna

¹⁶ Inu sineun nesape nevisa visena nene van amiu. Amiu nene na Ninuna Wa naga monar sumon amiu,

† 5:9 1Kor 5:6

amiu na ve ataveve re si kiamiu þelaga marua naþa apaeme amio. ¹⁷ †Vanon þelaga nene naþa ita tepaeme temio, naga pe sinenan re þelaga kiena ne Ninuna Wa poli, a þelaga kiena ne Ninuna Wa naga pe kekaran re þelaga nene naþa ita tepaeme temio poli. Suri nene naga sa naþa þelaga la lua nene sane la lua ape nasinekar la ga, ana sur ne na nene narui, visae Ninuna Wa suþna sumon amiu, taþatete si amiu akilia akila ga ya naþa kiamiu sitomena sinenania. ¹⁸ Ana amiu monar ve sinemiu þesan re mþena ga naþa visae Ninuna Wa naga suþna sumon amiu, ana amiu ve asu re si vatano e Navisaluaena nene narui.

¹⁹ Yuþnaena la na þelaga nene naþa yeririna lala la apaeme amio naga merarava ruru ga. Yuþnaena la nene la ne nanene narui sa naþa nataþaen lau, a sur la naþa namawaena, a þelaga namname ga lala, ²⁰ amio nalotunen nono lala, amio nawarena kimi. Amio mþena ga, nagorualeena lala, namaraena lala, navielueena lala, nasinekarena lala, napuluvisena lala, naliliþereena lala, nakawene yaru lala, ²¹ a nasine-suniena lala, amio namunen wii keviu, a naþnaagena viowa lala, amio mþena sur taþena la sanene. Ana nevi-sawal sina ga van amiu, sa naþa nepisawal pan amiu sumo rui, nesape amiu avisuarua vanon yaru naþa suþna kila ke þelaga la sa nene, þisi na naga taþatete su e nasuþenena kien Suþe pogos tai.

²² Ana mras naþa Ninuna Wa kila pitovi e malena kiena ne yeririna naga sane: nasitomiena, a nakekarena, a nasuþareena, a namalumena, a nasinewoena, a nawoena, a nayepeþnaena, ²³ a navatanoena, a nawanaren sine. Þelaga la nene na po paþisi, a pe visena navisaluaena re tai naþa pisa luþar amiu pisape amiu ve akila re si suri la nene. ²⁴ Ana þelaga naþa ita tepaeme temio, amio kiena nasinenanena viowa la nene, ita tesuarua e laki torovia þisi rui. Nanene, ita naþa tepe kiena Kristo Yesu, ita temligan sur la nene þisi rui.

²⁵ Ana komin naþa ita temali e Ninuna Wa, popon ita teyali mþena ga e kiena þelaga wo lala. ²⁶ Pe pon re to-warwar ita poli, pona ita ga tekilaweke ke sina ga naþa sineta mimi, pona ita ga tesuþna tepieluen ita ke sina ga.

Amiu punu ga monar aiila amiu

6 Kiau wolai lala a vineu lala, visae amiu yar tai naga loru e mlamulena viowa, popon amiu naþa Ninuna ne Ntewa teke e amiu, amiu monar aiila naga vena akila ruru ke sina ga naga. Ana amiu monar avis malumu ga vania, sa naþa amiu sinemiu miye naga, a amiu monar avisuar ruru amiu mþena ga, vena sur naþa amiu akila ruru yaru taþena nene vanonia ve imi kila li amiu re mþena ga. ² Amiu na monar aiila amiu ve sa nene narui vena akuspae ga naurmiena kiena ne amiu taþena lala. Ve sanene sane amiu asuþna amlogear ke ya naþa navisaluaena kiena Kristo naga pisa ke narui. ³ Ana taþatete si avilave van amiu, sa naþa yaru tai suþna sitom ke naga pisape "In na yar tai nini."

† 5:17 Rom 7:15-23

Visae ve sanene yaru nene naga suþna pisa kotalia ke sina ga naga ne, komin naþa naga pe pisu kilia re sape naga pe pe yaru re tai nene poli. ⁴⁵ Ana amiu punu ga monar amiu veve taaga avisu veve ruruli kiamiu yuþnaena lala naþa akila. Visae sanene, yaru tai taþatete kilali visu veveli sa naþa kiena yuþnaena po taulu yar taþena lala, ana naga monar visu veve kiena yuþnaena naga taaga. A visae kiena yuþnaena nene po, naga kilia kekara narui, komin kiena yuþnaena wo nene. Komin naþa yaru punu ga pe maran taaga re poli, la kiela naurmiena taþena lala peve taaga naþa la akus ke e kiela malena lala.

⁶ Amiu naþa asuþna apian amiu ke e visena nalelagaena, pogos naþa visae amiu alual narin sur tai popon amiu avion van amiu amio kiamiu navianena lala.

⁷ Amiu avisuarua, ve avisa kotalia amiu re sina ga. Ko taþatete ototoroun Ntewa. Kurus nen ya naþa omapila e kioþna lokove, naga kana mras ke naþa þisi na ko ga okan narui. ⁸ Yar naþa mapila þelaga naþa naga paeme amio, yoko naga sane kurus nen sur tai e kiena malena, þisi na naga war mras viowa lala e þelaga nene, naþa marena napiowa ga, ana visae naga mapila þelaga kiena Ninuna Wa e kiena malena, þisi na Ninuna Wa naga la kinanena marua lala naþa po vania, naþa naga pe malena naþa ve uro re. ⁹ Ana þisi na ita tekilia towar kinanena wo lala e ruru e kana pogos naþa marua, visave ita ve teligan re yuþnaena. Ve sanene, ita na monar ve sineta maren re naþa tekila þelaga wo lala, ¹⁰ ana ita na monar sineta wo va yaru lala silaga, a monar sineta wo va laa sane va la naþa ita tepe mratava taaga temio la e Kristo.

Visena maro kiena ne Pol

¹¹ Poga, þisi na inu nesiri maron kiau visena la nene e ga e luþau, nane amiu akilia avisu kana mras nen visena lala kerkeviu sanene. ¹² Inu sineun nesape nevisa sanini, la naþa sinelan asape aþnareran amiu ave þaviu, nanene naga sa naþa la sinelan ga vilaveena komin sur la naþa na kulus nen yaru ga. Ana la sinelan asape akila sanene komin sur taaga ga, naþa la sinela asape la akilia aligan nalologonena na laki torovia kiena ne Kristo naþa kilia tamalia ita. Vise-na nene la yepel mavinia komin naþa la amaraun asape saþisi la asuþna alologon lologena wo na marena kiena ne Yesu naga mesmesu ve sa nene, þisi na yar taþena laþasia aþene la. ¹³ A la nene naþa la sinelan asape amiu monar ave þaviu, la sinelan mþena ga ve sanene vena þisi na la akilia awarwar lan avisave la ataulu amiu þisi rui, naþa la amligan amiu apito si vatano e Navisaluaena kiena ne le Yu lala. Ana amiu na avisu ruruia, komin naþa la mþena nene la pe asuþna amlogear re si sur la punu naþa Navisaluaena nene pisa poli.

¹⁴ Ana e inu, pe sur re tai naþa sineun nesape nowarwar inu e poli, ana e ga e laki torovia kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo, in na neþarwar inu ea, komin kiena marena nene kila þelaga lala na yomarava nini la apimi sane sur mare ga e inu, a kila inu mþena ga nepimi

sa ga yar mare ga tai e þelaga lala nataþaliena na yomarava nini.

¹⁵ Naþa yar tai imi mesmesu amio Ntewa, ana pe sur korena ga naþa yar nene naga pe þaviu pona pe pe þaviu re poli, ana visae Ntewa naga sii ke sina ga yar nene imi ve yar viu sumo wa, ana þisi na yar nene kilia imi mesmesu amio naga. ¹⁶ A naga narui in na nelen wo la naþa þisi na alogear visena la nene, naþa þisi na aimi ave le Israel kemua lelaga lala kiena ne Ntewa, nesape suþarena kiena ne Ntewa a kiena nasineyeena sike amio la.

¹⁷ Kiau visena naga loka ga nene. Ana in na pe sine-un re si naþa þisi na yar tai kila ke sina viowa van inu sanene poli, komin naþa nesuþa noþar ke piakapila kiena ne Kristo e tasneu rui, sa naþa la akove inu a la aþne inu.

¹⁸ Wolai lala a vineu lala, nemlen nesape þisi na nasineyeena kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo naga sike amio ninumiu la punu ga,
Sanene.

Episas

Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Purþesnen sitomiena naþa Pol pisayua e maki nini naþa naga siria pan li nalelagaena lala garu Episas, nanini visena tai naþa siria teke marana na keviu taaga na vetokaki lualima [1:10], naþa pisayu na maplarena keviu kiena Ntewa. Pisape Ntewa sinenan sape suri la naþa naga kila, yoko aimi aviranar la lele taaga. Naga sinenan sape suri nae mae peni a nae yomarava yoko asikolia ga amio Kristo, naþa naga pe þarin suri makega. Pupia maplarena kiena Ntewa nene, naga miliganaria sape ve kiena yaru makega na yo punuga aimi aviranar la e þegas ve taaga ga e yomarava nini. Visae alelaga e Yesu Kristo, akilia akila sanene, a naga pisa ruru pa yeririna lala kiena Ntewa vena asiar naþa akila meraravan maplarena nene e kiela maliena.

E komþasnen maki þesa nini, Pol pisayu mrapa naþa Ntewa arimata miyuþmae ea vena kilaen yeririna makega aimi ave taaga. Naga pisayu þelaga naþa Ntewa mligan lua kiena yaru lala, a pisayu naþa e Yesu Kristo narina Ntewa, Ntewa piyewo la, a þar plan kiela milamulena viowa ea, kila apimi amesmesu apo. A pisayu mþena naþa Ntewa mila Ninuna Wa pan kiena yeririna lala, vena kila meraravanen naþa yoko naga la sur la van la, sanaþa naga pisaar sape yoko kila. E komþasnen maki na lua, Pol pisa pan la naþa yoko aulo maki nini, sape la monar akila meraravan naþa ave taaga amio Kristo, e þelaga naþa akilia asikol la ruru amio li nalelagaena taþena lala. Pol pis pan la e þakaiwa lala, vena kila meraravanen þelaga naþa yeririna kiena Ntewa lala asuþma asikol ruru la ke amio Kristo. Naga pisape suþmare naga sane tas tai, naþa Kristo naga pe þarunia, pona sane yuþma tai, naþa Kristo naga pe kemraþe keyowo po na mrapun yuþma nena, pona sane sira tai naþa Kristo naga pe wona. Ntewa sinen sii manene yeririna na yomarava la paþisi, a yaru la apisu kilia sinesiena nene pim kome Kristo. Pupia sinesiena nene kiena Ntewa miyuri sitomiena kiena Pol, ana naga pisawal kiena lelagaena e Kristo e maki nini. Maki nini kila meraravan þelaga kiena Kristo naþa sinen sii ita paþisi, mare vena ulplan ita, viyewo ita, suþma iila ita e kiena lemamienna, a kila ita temesmesu ruru nena ga e marana Ntewa.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Kristo a kiena suþmare 1:3—3:21

Malena viu e Kristo 4:1—6:20

Visena maro 6:21-24

Pol siar kiena visena pan la

1 †Inu Pol, naþa Ntewa ga naga mligan inu vena neve yaru nalologonen Lologena Wo kiena ne Kristo Yesu, inu nesiri luþmaki nini piþmasu pan amiu, amiu li nalelagaena lala nae pupia pulkumali naþa Episas, naþa amiu apiawa mþarera e Kristo Yesu.

²Inu nemlenwo amiu ke nesape þisi na lemamienna a suþmarena kiena ne Ntewa Arimata a amio mþena ga kiena ne Yesu Kristo kieta Suþe, suþma amio amiu.

Ntewa naga visa ruru ita e Kristo

³Popon naþa ita teyeluar Ntewa, naþa naga Ntewa kiena ne kieta Suþe, Yesu Kristo, a naga pe Arimana

† 1:1 Yuþmaena 18:19-21, 19:1

mþena ga, vanon naþa ita, naþa tepe taaga temio Kristo, ana Ntewa naga kila po paþisi pan ita e navisa ruruena wo lala nae ma metava. ⁴Nanene naga sa naþa pogos naþa yomarava nini naga pere wa, ana Ntewa naga pisaar ita þisi rui vena ita teve taaga temio Kristo, vena ita teve kiena, a vena kieta malena ikik ruru wo e marana, naþa pe kororaki re e poli. ⁵Nanua sumo laa rui, kome pupia kiena sitomena, ana Ntewa naga mliganar ita vena kuslua ita sane narina lala, kome Yesu Kristo. Suri nene, Ntewa naga kila sane mesmesun e ya naþa naga pisa sape po, a naga kekaran mþena ga paþisi naþa naga kila. ⁶!Teyeluar Ntewa vanon kiena pupia lemamienna nene a vanon mþena ga nalakorenanena wo nene naþa naga mla korenan ga pan ita, naþa pimi kome narina naþa naga sitom paþisi!

⁷†Tana ne narina nene mlau, ana vanon suri nena nene, ita naþa tepe taaga temio Kristo nene, Ntewa naga pure plan ita, naþa naga piwio kieta mlamulena viowa lala. !Lelaga þa, lemamienna kiena ne Ntewa e ita keviu manene paþisi, naga pa re laa na wa! ⁸ Ntewa naga pe manmarua paþisi wa, a naga pisu kilale make suria, ⁹ ana naga kekarana naþa taþan ita tekilia kiena sitomena tai naþa naga sane navisawanena tai pan ita sumo. Naga kila sitomena nene pimi merarava ruru e ita narui, a kiena sitomena nene, nayurþaenen suri wo la ve moki imi mþalivi ga e Kristo. ¹⁰ E sitomena nene narui na, Ntewa naga sikol ruru suri punu ga va lele taaga, naþa naga sii la sike ma e peni, a e mþena ga e yomarava nini, la aimi lele taaga vatanon Kristo, ana Ntewa naga yurþaen ruru make suri punu ga torokin kiena sitomena nene, vano vano kilamake ruru ga e kana pog nena naapo.

¹¹ Ana þisi na suri punu ga monar imi mþalivi mesmesun nena ga naþa Ntewa naga sitom ruru ke pisape kila. Ana vena taveve kiena sitomena nene nanua sumo, naga pisaar imimi le Israel lala vena imimi meve kiena, naþa imimi meve taaga memio Kristo. ¹² Imimi ne nanini, Ntewa naga mliganar imimi vena imimi naþa memligan þesan kiamimi sitomena mþarera e Kristo, a visae sanene, popon imimi monar meieluar Ntewa silaga, komin naga po paþisi.

¹³ Ana amiu yeririna taþena mþena ga lala, naþa pe ape le Yu re la poli, amiu amloge visena lelaga nene þisi rui, nanene Lologena Wo naþa amiu atol kiamiu natamaliaena e naga, a amiu amlelaga e Kristo þisi rui, ana amiu apimi ape yeririna kiena ne Ntewa þisi rui. A vanon naþa amiu na ape kiena, Ntewa naga mligan kana kile na suri nene tai e amiu, naþa naga mla Ninuna Wa pan amiu, sa naþa naga pisaaria. ¹⁴ A Ninuna Wa nene, naga sane komsus nen navisaarena na sumo kiena ne Ntewa e ita, vena ita tekilia ruru tesape metavan Ninuna nene, þisi na ita tokus lalimana punu ga ve kieta, nanene na e pogos naþa Ntewa naga wereplan yeririna lala ava puna, nanene na la ga naþa naga pul plan la þisi rui ana la ape kiena. !Ita teyeluar Ntewa, pe mias naga po paþisi!

Leniena Kiena ne Pol

¹⁵⁻¹⁶ Komin suri ne la nanene, silaga e kiau leniena lala, nesurþa nesitoþmal amiu luen ga, a nepisa luen ga potena pan Ntewa vanon amiu. Þelaga nene, nesiar e pogos naþa nemloge naþa amiu apiawa mþarera ke e Yesu, kieta Suþe, a naþa asitom manene mþena ga nalelagaena wa taþena lala, ana pimi tol nanagane, nesurþa nemlen ke sanene. ¹⁷ Sila ga naþa nesurþa ga nemlen ke pa Ntewa, naþa naga pe Ntewa kiena ne Yesu Kristo kieta Suþe, a naþa naga pe Arimata naþa pe naurarena keviu, nesurþa nepiun ke tania vena naga ligan Ninuna na manmaruaena naþa Ninuna na kipianena van amiu, vena akilia Ntewa va ve keviu laa sane.

¹⁸ A nesurþa nepiun ke tania vena naga vike kiamiu sitomena lala, vena avisu kilale kiena yomerarava, vena akilia suri nene naþa Ntewa naga pio amiu vanonia, a naþa kiamiu sitomena monar mþareraena vena atol suri nena. Suri la nene, naga lalimana la nene naþa pe kiamiu, sa naþa suri wo la moki naþa Ntewa naga kila ruru sike na, naga pe kiena ne nalelagaena wa lala.

¹⁹ A amio mþena ga naga, monar avisu kilalea a monar akilia ruru pupia naþareraena kiena ne Ntewa, naþa naga surþa miyurþae ke e kieta malena lala, naþa ita temlelaga e naga. ²⁰ Nanene naga naþareraena keviu ke ga nene naþa Ntewa naga miyurþae ea e pogos naþa naga pisirlua Kristo surþalu mali sina ga e marena, ana naþa siraunia, naga þere naga pa mligan naga teke tano e kiena lepas marua ma e peni. ²¹ Naþareraena nene, naga pa laa metavan mþareraena taþena lala, amio mþena ga suri mþarera taþena lala, amio yerkawa taþena lala, amio nasumonena taþena lala nae ma e peni. Kia kiena ne Kristo naga mon manene laa metavan make kia taþena lala, pe e re ga e yomarava nini poli, ana e mþena ga e yomarava taþena nene naþa yoko imi. ²² ††Ntewa naga mligan suri la punu ga asike vatano e lana ne Kristo rui, a naga mligan lua Kristo pa e kiena surþare wa, ana naga pe þarin suri la punu ga. ²³ A kiena surþare wa nene, naga sane tasenna ne Kristo, naþa naga pule ruru e Kristo, a naþa Kristo ga rui naga pule ruru e suri punu ga e yo punu ga.

Nanagane ita temal e Kristo

² †Nanua sumo, ana sa ga naþa amiu amare ga, vanon naviowaena lala, a kiamiu mlamulena viowa lala, ² naþa e pogos nene, amiu amial ga e þelaga viowa na yomarava nini. A nanua sumo, ataveve ga suþe nene na naþareraena na yo yau lala, amlogear ga naga narui, naþa naga ninuna nene naþa naga surþa kila ke kiena yurþaena e la naþa pe amlogear re Ntewa poli. ³ Ana nanua sumo, imimi le Israel mþena ga lala, imimi na maran taaga ga memio yeririna taþena lala, naþa imimi mesurþa memialoro metaveve ga nasinenanena na þelaga viowa kiena ne yeririna lala. Imimi mþena ga mesurþa mekila ke ga suri la naþa kiamimi sitomena la sinemiminia, a suri la naþa imimi memloge po ea. Komin suri la nene, imimi na sa ga yeririna taþena ga la nene, naþa þisi na Ntewa naga sinena kar imimi mþena ga, taþatete kila si suri tai van imimi narui, vano vano þisi na naga monar la nakoena van imimi.

⁴ Ana Ntewa, kiena sineyeena a kiena nasitomiena naga keviu paþisi e ita, ⁵ ana pogos naþa sane ita na temare þisi rui vanon kieta mlamulena viowa lala, ana naga kila ita temali temio Kristo. Nanene na lelaga, Ntewa naga tamalia ita kom ga e kiena lemamienna. ⁶ Ana sa naþa ita na temali temio Kristo, Ntewa pisirlua ita temio mþena ga naga, ana Ntewa naga mligan ita teto tano temio mþena ga naga e yo nametava.

⁷ Ntewa naga kila sanene vena e pogos la naþa apimi ke ne, þisi na yeririna lala, la akilia avisu kilale sane

† 1:7 Kolosi 1:14

†† 1:22 Kolosi 1:18 ‡ 2:1 Kolosi 2:13

kiena lemamiena nene naga keviu manene pařisi, nařa naga sitom ita sanene kome Kristo Yesu. ⁸ Ntewa naga tamalia amiu e ga e kiena lemamiena, vanon nařa apiawa e naga. Suri nene naga pe pimi řmalivi re e kiamiu yuřaena wo lařas poli, peraga, Ntewa naga mla korenan ga pan amiu. ⁹ Ana nanene naga pe suri re tai nařa yaru kilia yuřae vanon poli, komin visae ve sanene, řisi na towarwar itan vařisi, tevis vilavenia, tevisave "O inu, in ga netamalia in e kiau yuřaena." ¹⁰ Ita na sane suri wo tai nařa Ntewa miyuřaen ruru po pařisi, nařa naga sii ita tepimi tepe yaru viu lala e Kristo Yesu, a Ntewa naga kila sanene vena ita tekila řmena ga yuřaena wo lala, nařa naga mligan ruru sumo rui, vena ita teyuřaenia e kieta malena lala.

Ita na teve taaga e Kristo

¹¹ Amiu na monar asitořmali pogos nařa apaeme, ana amiu na pe ape yeririna kiena ne Ntewa re poli sane le Yu lala, amiu na ape yaru tařena ga lala. Komin suri ne nanene, le Yu lala, la asitom ke asape la ape yaru wa, komin nařa la apuarar manene řaviu řmarera, ana la apisa kare amiu apisa "Kulpaona" pan amiu. Ana řaviu nene naga pe suri korena ga na vanua ga e tas nen yerřene ne. ¹² Ana komin nanua sumo, amiu na sa ke nene narui. Amiu ve sinemiu řesan re nařa nanua sumo, amiu asike laa koperinan Kristo pařisi, amiu na asike vanuan řegas nen le Israel lala, amiu na ape wolawa ga, nařa amiu na tařatete akilia atol suri la nařa Ntewa naga pisaar pan kiena yeririna lala. Ana amiu nařa asike e yomarava nini, amiu na peraga ape suri korena ga narui, a amiu na pe akilia re nena Ntewa poli. ¹³ Ana amiu, nařa nanua sumo asike laa perina, nanagane amiu apimi lavisi rui komin tana ne Kristo, nanagane narui amiu na ape taaga amio naga.

¹⁴ Kristo naga pe kieta suřarena, ana naga kila kieta řegas lua nene apimi ape taaga. Nanua sumo, imimi le Yu lala memio amiu yeririna tařena lala, nařa ita sineta kar ita řmaga silaga, sa ga nařa pupia kove tai mliřere ita, ana Kristo naga řme plan suri nene e kiena marena. ¹⁵ †Naga pialuřar navisaluaena kiena ne le Yu lala, amio kana narin visena ne lala, a naga kila sanene nařa kila kieta řegas lua nene lalua aimi ave yaru taaga e naga, sane lalua aimi ave suri viu tai. Visae ve sanene narui, Kristo naga kila suřarena van ita. ¹⁶ ††E kiena marena e laki torovia, naga kilalua sinemimiena e ita, naga kila kieta řegas lua nene apimi ape yeririna taaga, ana naga pure ita sina ga tořasuře si puna ne Ntewa, naga kila ita tepe mara wo temio naga.

¹⁷ Pogaga, e řelaga nene narui, Kristo naga pimi, pi-sawal lologena wo na suřarena nene pa yeririna la punu ga, nanene na amiu nařa pe ape le Yu re poli, nařa amiu asike laa perinan Ntewa, amio imimi řmena ga le Yu lala nařa imimi na mesike lavisin řisi rui.

¹⁸ Ana komin suri ne la nanene nařa Kristo naga kila rui, nanagane ita punu ga kieta mrapa taaga e Ninuna taaga, nařa teimi e marana ne Arimata.

¹⁹ Ve sanene, ana amiu na pe ape wolawa la re si poli narui, a amiu na pe ape yaru re si nařa pe kiela yo re poli, peraga. Nanagane, amiu na sa ga yeririna na yo kiena ne Ntewa, amio li nalelagaena wa tařena lala, a amiu asike loyuřa e řmana mratava. ²⁰ Amiu na sane kemraře lala na yuřa tai, nařa li nalologena lala amio li navisawalena lala, la sane kemraře na mrapun yuřa lala. E yuřa nene, Yesu Kristo naga sane kemraře wo nařa pe keyowo řmeke lika, ²¹ nařa naga suřa řuarar ruru ke kemraře tařena la nene. Naga puar la, ana la asuřmalu řmarera, ana yuřa nene naga sa nařa suřa pimi pe yuřa wa řmana ne Ntewa. ²² Ntewa naga miyuřaen amiu ke sanene narui, vena e Kristo amiu li nalelagaena lelaga lala, amiu asuřa apimi ke sane yuřa tai, nařa naga kilia va sulueen ga loyuřa ea e Ninuna.

Pol kila yuřaena kiena ne Suře pan la rui

3 Ana komin suri la nene nařa nepisa řisi rui, inu Pol, nemlen wo amiu pa Ntewa. Nanagane nesike e yuřa na koaena, vanon nařa nemiyuřaen ke yuřaena kiena ne Kristo Yesu pan la nařa pe ape le Yu re poli, sane amiu, a in na nemlen wo amiu ke na wa pa Ntewa. ² ?Pona amiu na apisu kilale řmaga nařa sane nesuřa nemiyuřae ke vanon amiu sanene, pona peraga? Kiau yuřaena naiila amiuena nene, Ntewa naga mla pan inu e kiena lemamiena, ³ ana naga sane kiena sitomena tai nařa sumo naga mlawania, ana siraunia naga kipian inu ea.

Ana suri nene nesiriyu řisi rui, ⁴ †a visae amiu auloia, řisi na amiu atol kiau kiliaena e lepas nen sitomena nene kiena ne Ntewa, nařa nanagane suřa pimi ke merarava e Kristo. ⁵ E teras nasumo lala, yeririna lala la pe akilia re suri nene poli sane nanagane, nařa nanagane Ntewa kipian ke e li nalologena wa lala amio řmena ga kiena navisawalena lala kome Ninuna Wa. ⁶ A visena nene nařa naga pimi merarava, naga sanene narui, nařa pisa sanini pisape, yeririna tařena řmena lala, la amio le Yu lala, la ga luwoka ga la atol navisa ruruena lala kiena ne Ntewa, a nařa la sa ga ape lepas nen tasnela taaga ga, a nařa navisaarena kiena ne Ntewa lala, la ga luwoka kiela. Suri wo la nene la apimi ařmalivi komin lologena wo kiena ne Kristo Yesu.

⁷ Ana Ntewa naga kila inu nepe yaru na yuřaena kiena ne lologena wo nene tai narui, ana yuřaena nene naga pe nalaena wo tai nařa Ntewa naga mla pan inu, nařa kiena nařmareraena suřa miyuřae ke kome inu. ⁸ Inu neto manene laa tanon nalelagaena wa tařena lala, ana nekekara pařisi nařa e lemamiena kiena ne Ntewa, naga mligan e luřmau vena nelologon kiena lologena wo van la nařa la pe ape le Yu re poli. Ve sanene narui, nesuřa nepisawal ke pan la e suri wo kiena ne Kristo lala, nařa aulo řele ga, ⁹ a nekipian la ke řmena ga sanape nařa Ntewa naga suřa kila ke kiena sitomena nene pimi řarpoyo. Siar e pogos nařa Ntewa naga sii suri punu ga, pimi tol pogos la nařa ařaro pa řisi rui, Ntewa naga mlawan kiena sitomena

† 2:15 Kolosi 2:14 †† 2:16 Kolosi 1:20

‡ 3:4 Kolosi 1:26,27

nene toña ga, ¹⁰ ana e kieta pogos nini narui, naga kila navisi lala amio nañareraena lala e yo na metava ma e peni, la avisu kilale kiena namanmaruaena tañena lala, e suri la naña naga miyuñaenia e lotuena kiena ne Kristo. ¹¹ Suri la nene na, la torokin sitomena kiena ne Ntewa, naña naga sitom ruru kemua sumo rui, pogos naña yomarava nini na pere wa, ana naga kila suri la nene la apimi añalivi rui kome Kristo Yesu, kieta Suñe. ¹² Ana komin naña ita tepiawa e Kristo, a komin naña ita tepe taaga temio naga, ana ita tekilia teimi tesuñalu e marana ne Ntewa narui, naña kieta sitomena ve yuwawa re, a monar sineta ñarera e naga tevisave ñisi na naga kekaran ita. ¹³ Komin suri ne nanene, nepiun ñareran pan amiu, nepisape, awis, amiu na ve atañan re sinemiu la aloru pogos tai, naña ve aloge manene re viowagan inu e pog ñarera la nene naña nekus ke vanon amiu e yuñña nakoena nene, naña la akilali inu ke pañisi. Suri la nene na, la vena iilaar amiueña vena atol naurarena kiena ne Ntewa.

Leniena kiena ne Pol

¹⁴ Sanene, komin suri ne la nane nepisa ke ne, nek-inai, nemlen wo amiu pa Arimata, ¹⁵ naña naga pe Arimata kemua lelaga, naña ata tañena lala na mratava lala nae ma e peni amio ñena ga nae yomerava nini, la asuñña amla ke ñelaga wo a kiela kia wo lala, e ga e naga.

¹⁶ Nesuñña nepiun ke tan Ntewa, nesape sa naña naga kiena naurarena keviu pañisi, ñisi na ligana kiena nañareraena e losinemiu kome kiena Ninuna, vena sinemiu lala asuññalu ñarera asulue. ¹⁷ Inu nesuñña nemlen ke ñena ga, nesape Kristo naga suñña pumi silaga e losinemiu lala kome kiamiu naviawaena, a nemlen wo amiu ñena ga vena ñelaga nasitomiena imi sane purñes nen kiamiu malena lala. ¹⁸ Visae ve sanene, ñisi na amiu, amio nalelagaena wa tañena lala, akilia u atorokin naña avisu kilale pupia nasitomiena kiena ne Kristo, sanape naña pe lepalepasa, pona piavi, pona pa metava, pona merorol sanape. ¹⁹ Lelaga ña, kiena nasitomiena nene naga keviu manene pañisi, ita tañatete tevisave tekilia ruru rui. Ana pe suri korena ga, nemlen ga vena ñisi na amiu na akilia avisu kiena nasitomiena nene e kiamiu malena lala, vano vano-o ñelaga wo kiena ne Ntewa lala, a kiena malena wo, aule ruru e amiu.

²⁰ Ana nanagane, teyeluar Ntewa, naña e kiena nañareraena keviu naña naga suñña miyuñae ke ea e losineta lala, naga kilia yuññaenia taulu manene ya naña tekilia teviun tania, pona ya naña tekilia tesitomia. ²¹ Ana nanagane, nalotena kiena ne Ntewa wetelu miyeluar naga komin Kristo Yesu, nanagane, a e ñena ga e teras lelein lala na pogos la naña apimi ke ne, vano vano-o ve uro re, sanene.

Ita na sane tepe tasneta taaga e Kristo

4 Sa naña nesike e yuñña naloge viowaena, komin yuññaenia kiena ne kieta Suñe, neñareran amiu, nesape kiamiu malena lala monar mesmesu ruru e ñelaga nene naña Ntewa naga pio amiu vena amiu ayal ea. ² †Ve sanene, amiu avatanon amiu, a amoñau silaga. A kiamiu sitomena lala monar malum ga van amiu, naña ve sinemiu mimi koskos re van amiu. Ñelaga na nasitomiena ne nanene. ³ Amiu na akilayonli naña auarar ruru suññare nene naña naga suñña sikol ruru amiu, ana ve sanene, akilia avisuar ruru navetaagaena naña Ninuna Wa naga suñña mla ke pan amiu. ⁴ Amiu na sa ga ape tasnemiu taaga ga, a Ninuna ñena ga taaga ga sike e amiu, a e ke e ñelaga nene ana navisaarena taaga ga, naña kiamiu sitomena kilia suññalu ñarera se ea, naña Ntewa naga pio amiu vanonia. ⁵ Ana Suñe Yesu naga taaga ga, a kieta nalelagaena taaga ga, a nakeena ñena ga taaga ga, ⁶ a Ntewa ñena ga taaga ga naña sike na, naña naga pe Arimanane yaru punu ga, a naga pe suñen suri punu ga, a naga miyuññaen kiena yuññaenia ñarpoyo e yo punu ga, a naña naga sike e malena kiena ne yeririna punu ga.

⁷ Ana e ita punu ga peve taaga, Kristo naga mla nalaena tañena lala e kieta malena lala, naña la apowo pañisi, mesmesu e kiena pupia lemamiena. ⁸ Nanene na sa naña Visena Wa naga pisa nanua sumo rui e Yauena Lala, naña pisa pisape

“Pogos naña naga pa metava e yo na metava manene,

naga ñere kiena nasinekar lala naña naga taulu la rui, ataveve naga,

a naga mla nalaena pan kiena yeririna lala.”

Yauena 68:18

⁹ ?Ana visena naña pisa pisape “Naga pa metava,” naga kana kinasia na ya? Kinas nen visena nene sape nanua sumo, naga pito manene laa tano rui, naña naga pitomi tano e yomarava nini, naga pito tano e kana ñiliñili merorol ne lala. ¹⁰ A yeririna nene, naña sumo naga pitomi tano, naga pe yaru ña ke sina ga nene naña sirau naga pa laa metava, metava ma e peni, ana ñisi na, naga pa ke laa metava na wa, vena naga kilia kokonia yo la punu ga naña Ntewa sii la. ¹¹ A naga yaru ke ga naña naga mla nalaena pa kiena yeririna la narui, naña lañasia, naga mligan la ape li nalologena lala, lañasia, naga mligan la ape navisawalena lala, lañasia, naga mligan la ape yaru na visuaren li nalelagaena lala, ana lañasia, la ave navian laena ñena ga lala. ¹² Kristo naga kila sanene vena kiena li nalelagaena wa lala akilia akila kiena yuññaenia, vena ñegas kiena ne li nalelagaena lala e yomarava nini, naña sane tasnena, kilia kapuru manene, a imi ñarera laa sane. ¹³ Ve sanene, ñisi na ita punu ga tekilia teimi teve taaga ga e kieta naviawaena e Narina ne Ntewa, a ita teimi teve taaga ñena ga naña tevisu kilale ruru naga e kieta malena lala. Naga ke nanene narui, tekilia teimi

† 4:2 Kolosi 3:12,13

teve sa naþa yaru na marua, vano vano tol naþa temarua ruru sane Kristo, naþa þisi ita teimi teve yerkaŵa kemua lelaga sane naga.

¹⁴ Sanene, þisi na ita ve teve sa re si sisi, naþa naviana taþena kiena ne yaru na visokanena lala aure kieta sitomena lala va ve taþena, a naþa kiela navisa kotalia itaena lala la apilovilon ita, sa ga naþa lagi miyu ita, pona sive suþna kuakuankare ita tepa sane, tepa sane, peraga. ¹⁵ Ana monar towarar nalelagaena e þelaga nasitomienna, a e kieta mrapa la punu ga, monar tekapuru vena teimi teve yerkaŵa lala e Kristo, naþa naga pe þarin þegas nen kiena nalelagaena lala. ¹⁶ †A ita na sane kinakinas nen tasnena lala, a naga suþna kila ke kinakinas la nene apimi ape tas taaga ga e naga, naþa kiena merpu lala la asuþna asikol ruru kana kinakinas la nene van þarina. A pogos naþa kana kinakinas nen tasnena la nene, la ataveve ruru kiela yuþnaena lala, a la asuþna asitomila, ana tasnena nene naga kilia kapuru, kilia imi m̄arera va laa sane.

Malena viu e Kristo

¹⁷ E kia kiena ne kieta Suþe, noþareran amiu ke sina ga, nesape amiu na monar avisuar amiu, þisi na amiu na ve ataveve re si þelaga kiena ne la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli. La nene, kiela sitomena lala apiowa rui, ape mias pa rui, ¹⁸ ana asike ga e yemalolo. Ana la asike manene laa perinan malena nene naþa Ntewa naga mligan ke pimi, komin naþa la þarila m̄arera paþisi sa ga kilavaru, la pe amloge kilia re suri poli. ¹⁹ Sinela lala taþatete si amawan kiela naviowaena lala, ana la ataþan la ga e lau narui, a e þelaga na kororaki lala, naþa la asitom korenan ga.

²⁰ Ana e Kristo, pe apian amiu re nenaga e þelaga tai ne sanene poli, peraga. ²¹ Ana la apisayu kiena suri wo la moki pan amiu þisi rui, pan amiu naþa ataveve ke naga, a la apian ruru amiu e nalelagaena la nene naþa sike e Yesu. ²² †Sanene, ana amiu na monar aligan lua þelaga marua naþa apaeme amio. Þelaga nene naga suþna kila ke kiamiu malena na sumo pimi piowa, a sumo, kiamiu nasinenanena viowa na þelaga la nene asuþna apisa kotalia amiu, ana asuþna akila kare manene kiamiu malena la keviu paþisi. ²³ Ana nanagane, sinemiu lala a kiamiu sitomena lala monar imi ve urviu nenaga, ²⁴ †a amiu na monar akus þelaga viu lala na kiamiu malena viu e Yesu nene, naþa Ntewa naga sii e amiu, sa ga kiena, naþa yeririna lala la akilia avisu sa naþa mesmesu ruru kemua, a pe suri wa.

²⁵ †Sanene narui, visokanena toko! Komin naþa ita tepe kinakinas nen tasnena ne Kristo ga, ana monar teve lelaga lue ga va nalavisin ita la silaga.

²⁶ A visae sinemiu mimi pogos tai, ve akila re naþa nasinemimiena nene were amiu ava e namlamulen viowa, a kiamiu nasinemimiena nene monar vito tano sumo, þisi na mrae vito tano. ²⁷ Amiu na monar ve ala re pulmas tai va Yermare, vena naga imi kila kare amiu, ava aviowa laa sane.

²⁸ Yaru naþa sumo naga pe yaru na vinauena, naga monar þisin vinauena. Naga monar yuþnae m̄arera e li mana, e þelaga na mesmesu, ana þisi na naga kilia visuar ruru naga, a iila m̄ena ga yaru la naþa limala korena.

²⁹ E kiamiu visena lala, ve avisa re visena kar lala, ana avisa ga visena la naþa naga kilia iilar kiela sitomena lala, naþa la aloge kiamiu visena nene, naþa naga toroki ga, a naþa mesmesu, a naþa kilia iila la. ³⁰ Amiu ve akila re Ninuna Wa memawa, pona loge viowa vanon kiamiu visena viowa la nene, komin naþa Ninuna Wa nene, Ntewa naga mligan e amiu sane kiena kile tai, vena naga visawal visave amiu na ape kiena, a vena visawal m̄ena ga visave þisi na naga wereplan amiu e legiena maro. ³¹ Sanene, popon ve akila re si sinekarena lala, a sinemiu ve uarar re si simimiena, a sinemiu ve melkalka re sina. Amiu aligan þelaga na vilupena a navisviowaena, a aligan þelaga na sinekarena.

³² ††Ana amiu na awo van amiu, a sinemiu lala malu-mu ga van amiu, aviewo amiu, sa naþa Ntewa naga piewo amiu rui kome Kristo.

Amiu na ayal e yomerarava

5 Ana komin naþa amiu ape sisi wo kiena ne Ntewa lala, amiu akilali naþa ataveve kiena þelaga.

² Amiu na monar ayal e nasitomienna, sa naþa Kristo naga sitom amiu, naga taþan kiena malena pan amiu, sane ponotaninu tai naþa po pan Ntewa, a sane nakuþaþaena tai naþa Ntewa kekarania.

³ Komin naþa amiu ape nalelagaena wa kiena ne Ntewa, ana pe mesmesun re nenaga naþa pogos tai, suri laþasia imi kakate e amiu sane lau, pona suri na memawaena lala, pona þelaga nasinesunienna suri lala, a suri la nene pe pon re m̄ena ga ava atakorkoron poli. ⁴ A pe pon re naþa amiu avisa visena kar la poli, a vise-na namname lala, a visena na totorouena viowa. Ana popon amiu na asuþna avisa ga potena van Ntewa.

⁵ Nesape nevisa meraravan van amiu sanini: la naþa la asuþna ataþa ke lau, a la naþa asuþna akila ke suri na memawaena, a la naþa sinela sun manene suri la silaga, la nene þisi na akokovio. Yaru na sinenan manene laa suri la silaga, naga maran taaga ga amio yaru naþa naga mlotun ke suþe taþena lala. Amiu na monar alelaga e visena nini silaga, pisape la naþa apuarar ke þelaga viowa la nene, þisi na la taþatete nenaga akilia ava loyurþna e Nasuþenena kiena ne Kristo amio Ntewa.

⁶ Amiu na ve ataþan re yaru la aure amiu ava e mrapa taþena lala, naþa la avisa kotalia amiu ga e kiela visena kiki lala. Suri ne la nanene naga kila Ntewa naga sinena karla rui, sa naþa visae la pe amlogear re naga poli, ana þisi na naga la nakoena van la. ⁷ Þisi na amiu ve ava ave þegas re nena amio yeririna la ne sanene. ⁸ Nanua sumo na, amiu la nene ape yeririna na yemalolo ga lala, ana nanagane naþa amiu asike e kieta Ntewa narui, ana amiu asike m̄ena ga e kiena

† 4:16 Kolosi 2:19 †† 4:22 Kolosi 3:9 † 4:24 Kolosi 3:10

†† 4:32 Kolosi 3:13

yomerarava. Ve sanene na, amiu monar ayal silaga ve sa naþa amiu na ape yeririna na yomerarava nene narui, ⁹ komin e yomerarava nene, þisi na kiamiu malena wo, a mesmesu, a ve lelaga, ana þisi na kilia war mras la naþa po ve moki. ¹⁰ Amiu na monar akilay-onli naþa alual þelaga ya naþa kieta Ntewa naga kekarania. ¹¹ Þisi na amiu na ve amio re yeririna la naþa la akila ke suri viowa lala, naþa pe yuþaena korena ga lala na yemalolo. Ana popon visae amiu avitavan suri viowa la nene aimi e yomerarava. ¹² Ita na tememawanli mþena ga vena tevisayu suri la naþa la apa akilawania, ¹³ ana pogos naþa Ntewa naga vieta-van suri la punu ga nene, aimi e yomerarava, þisi na yomerarava nene naga kila þelaga la nene la amolmolue. ¹⁴ A pogos naþa yomerarava naga kila suri la punu ga imi molmolue e yometava sanene, suri mþena ga la nene þisi na imi ve sa yomerarava. Nanene na sa ga yauena nene pisa, naþa naga pisa, pisape
 “Ko nene naþa omomalio rui, otavilo,
 osuþmalu e marena, omal sina,
 ana þisi na Kristo naga tegoli ko.”

¹⁵ Komin suri nene, amiu na monar avisuar ruru amiu, sane þisi na yoko ayal ve sanape. Þisi na amiu na ve ave sa re la naþa la pe þarila re poli, ana amiu na monar akila þelaga kiena ne yeririna la naþa ape manmarua ruru po. ¹⁶ †Amiu na monar ava ayuporu e pulmas punu ga naþa amiu aþalia, vena kilaen yuþaena wo lala ea, komin naþa ita tesike e pogos na viowaena. ¹⁷ Þisi na amiu ve ayuþae wowe re, ana monar amiu na akilali akilia suri punu ga la naþa kieta Suþe naga sinenan sape akila.

¹⁸ Þisi na amiu na monar ve amun re si kuruta na munena vano vano-o akilalu þarimiu, vanon þelaga nene, þisi na naga kilia kila kare make ke sina ga kiamiu malena lala. Ana amiu na monar aule ga e Ninuna Wa. ¹⁹ ††Popon naþa amiu asunyu visena na Tus na Yauena lala, a yauena wa lala, a yauena na yeluarena Ntewa lala van amiu, a amiu monar ayau e yauena wa lala, vena aieluar kieta Suþe e sinemiu la wetelu. ²⁰ A vanon suri la punu ga, silaga amiu asuþna avisa potena va Arimata Ntewa, e kia kiena kieta Suþe, Yesu Kristo.

Þelaga na talopaena

²¹ Amiu li nalelagaena lala, yerþmene a sira, monar avatanon amiu, sa ke ga naþa asuþna apatanon ke Kristo.

²² †Amiu sira la naþa atalopa, monar avatanon womiu lala, sa naþa asuþna apatano ke pa kieta Suþe, ²³ komin naþa yerþmene naga pe þarin wona, naga sa naþa Kristo naga pe þarin kiena lotuena, naþa lotuena nene naga pe tasnena, naþa naga tamalia. ²⁴ Komin suri nene, sira lala la monar avatanon wola lala e suri punu ga, sa ke naþa lotuena kiena ne Kristo suþna patanon ke naga.

† 5:16 Kolosi 4:5 †† 5:19 Kolosi 3:16,17 ‡ 5:22 Kolosi 3:18; 1Pit 3:1

²⁵ ††Amiu yerþmene la naþa atalopa, monar asitom manene womiu lala, sa naþa Kristo naga sitom manene kiena lotuena, ana naga taþnan kiena malena vanonia. ²⁶ Naga kila kiena lotuena mekiki, a naga kevania e wii, a e kiena visena, ana naga miawa pa Ntewa. ²⁷ Kristo naga kila sanene vena kilia were kiena lotuena imi puna, naþa naga pe wa naþa pe wa ruru manene laa sike na, sane sira mþee tai, naþa naga suþmate ke sape talopa, naþa naga mekik ruru po, a naga pe namname re poli, a sa naþa amiyowau ruru tanea naga po na po. ²⁸ E þelaga mþena nene, yerþmene naga monar sitom manene wona, visuar ruruia sa ga naþa naga pisuar ruru ke ga tasnena. Yerþmene naþa naga sitom manene wona, naga suþna sitom ke sina ga naga. ²⁹ Yaru la ve asuþna avisu kare re tasnela lala, pona akila kare la, peraga, ana yeririna la asuþna apagan rurula, a la asuþna apisuar ruru ke tasnela lala. Naga nene naga sa ke ga naþa Kristo kila ke pan kiena lotuena, ³⁰ a ita na tekilia ruru suri nene po paþisi, komin naþa ita na tepe kinakinas nen tasnena lala. ³¹ Visena Wa naga pisayu mþena ga þisi rui, naþa yerþmene amio wona, lalua na aimi ave tasnela ve taaga ga, naþa naga pisa pisape
 “Komin suri ne nanene, yerþmene ligan arimana amio anena, vano vilolar wona na sira, ana lalua aimi sane ave taaga ga narui.”

³² Visena Wa nene, visena urmi tai naga suþna ea, naþa sumo naga sane navisawanena ga tai, ana nanagane, nekilia nesape visena nene naga suþna pisawal ke Kristo amio kiena lotuena ne. ³³ Ana ve asitom re avisave visena nene naga pe pisa amiu re mþena poli, peraga, pisa amiu ke mþena ne. Ee lelaga þa, amiu yerþmene lala, monar asitom manene womiu lala, sa ga naþa asitom amiu ke ga, a amiu sira mþena ga lala, monar avatanon womiu lala.

Þelaga kiena ne sisi lala amio arimala lala a anela lala

6 †Sisi lala, amiu na ape sa naþa li nataveveena Kristo, amiu alogear arimamiu lala a anemiu lala, sur ne nanene na mesmesun naþa amiu akila. ² Navisaluaena tai e Visena Wa kiena ne Ntewa pisa sanini, naþa pisape “Amiu na ato ga tano e arimamiu amio anemiu lala,” a naga nene navisaluaena na sumo naþa kiena navisaarena tai teke metava e a, ³ naþa naga pisa, pisape visae akila sanene,
 “þisi na sur na kiamiu malena lala kilia kiriri wo, a vena þisi na kiamiu malena e porotano nini naga ve pi-avi.”

Naw 5:16

⁴ ††Amiu arimala lala a anela lala, sinemiu la ve vilul re va narimiu lala silaga, vano vano la sinela kar amiu ke sina ga. Ana amiu na monar akawe ruru la mesmesu, a amiu avian la, a akiþian la e mrapa na kieta nalelagaena e Kristo.

†† 5:25 Kolosi 3:19; 1Pit 3:7 ††† 6:1 Kolosi 3:20 †††† 6:4 Kolosi 3:21

Ĕelaga kiena ne yaru na yuřnaena amio kiela yerkawa lala

⁵ †Amiu yaru na yuřnaena lala, alogear kiamiu yerkawa lala na yomarava nini, sa nařa amaraun la, a avatanon la, a amiu monar akila sanene e sinemiu la wetelu, sa nařa amiyuřnae ke kiena ne Kristo. ⁶ Amiu na pe pon re asuřna akila ve sanene e pogos ga nařa la asike amio amiu poli, vena amiu akilali ga nařa la akekaran amiu, ana monar akila suri la nařa Ntewa naga sinenania silaga, amio kemua sinemiu lelaga, sa nařa amiu na ape yaru na yuřnaena kiena ne Kristo. ⁷ Amiu na monar akekaran kiamiu yuřnaena lala, a popon ve akila re si yuřnaena sa ke nařa amiyuřnae ke ga pa yaru, ana akila sa nařa amiyuřnae ke pa kieta Suře. ⁸ Amiu na asitomli sa nařa visae yaru tai naga pe yerkawa tai, pona naga pe yaru na yuřnaena ga tai, ana pe suri korena ga, řisi na Suře naga lamaran suri wo vania torokin kiena yuřnaena wo lala.

⁹ ††A amiu yerkawa kiena ne yeririna na yuřnaena lala, amiu řnaena ga akila mesmesu va kiamiu yeririna na yuřnaena lala, a ve avisin re sinekar van la silaga. Amiu na asitořmalia, nařa amiu amio la, amiu punu ga kiamiu Yerkaawa taaga ga nařa sike ma e peni, a naga suřna kila maran taaga ga pa yeririna la punu ga.

Tekila mara pa yermare

¹⁰ Lavisi ke nekila make kiau visena narui, ana nesitom nesape nevisa van amiu sanini, amiu ařnareran manene li nařa amiu ařnarera e kieta Suře, amio kiena pupia nařareraena. ¹¹ Amiu na ayen kulsota řnarera na mara lala nařa Ntewa naga mla pan amiu, vena amiu akilia asuřmalu, a akilia asuwo mraai kiena ne Yermare, amio kiena navisokanen viowa lala nařa naga suřna kila ke pan amiu. ¹² La nařa ita tesuřna tekila ke mara pan la e kieta malena, la pe ape yeririna re poli. Ita tesuřna tekila ke mara pa nařareraena tařena la ne, amio yerkaawa lala kiena ne yermare lala, amio suře lala kiena ne la nařa nanagane la ape purřes nen yemalolo e yomarava nini, a tesuřna tekila ke řnaena mara temio kimi viowa la nene, nařa la moki liu, nařa asuřna ke e yo punu ga.

¹³ Ana popon ayen ruru suri na kilaen mara kiena ne Ntewa la nene narui, ana pogos punu ga a e legiena punu ga, nařa Yermare naga imi vena kila mara van ita, řisi na ita tekilia tekila mara va nasinekar la nene, vano vano řisi, ana ita tesuřmalu řnarera ke tesike na wa.

† 6:5 Kolosi 3:22-25 †† 6:9 a Kolosi 4:1, b Kolosi 3:25

¹⁴ Pogos nařa amiu asuřmalun kilaen mara sanene, kiamiu sur řnarera nakilaen mara lala na sanini narui. Kulka nařa ařreari e řneřemiu, naga sa nařa amiu apuarar řelaga na lelagaena. A kulsota řnarera na kila-woen yepemiu vanon mraai lala, nanene na sa nařa amiu apuarar ruru řelaga mesmesu suřna e kiamiu malena lala wetelu. ¹⁵ Ana pupia kulus nen lamiu na yalena, naga na sa nařa amiu asun ke asape ava avisawal Nalologena Wo na suřnarena. ¹⁶ Kulřave nene nařa amiu na apuararia nakilawoen mraai kiena ne Yermare la nene, nařa kapi pivavaga ke e la, nanene naga sane kiamiu naviawaen řnarera e Ntewa. ¹⁷ A kiamiu kulparimiu na mara, naga sane natamaliaena, nařa Ntewa naga mla pan amiu, a playu na kilaen mara kiena ne Ninuna Wa nařa amiu awaria, naga sane Visena Wa kiena ne Ntewa.

¹⁸ A amio suri la nene, amiu na monar alen řnaena ga, monar aviun tan Ntewa vena iila amiu. A silaga monar alen e nařareraena kiena ne Ninuna Wa, a řisi na monar asitořmal li nalelagaena wa tařena la silaga e kiamiu leniena lala, nařa maramiu ve kawa re pogos tai. ¹⁹ A naga ke sina ga, amiu na monar alenwo inu řnaena ga, vena řisi na Ntewa naga la pulmas na visena tai van inu vena nevis, vena ve nesitom řele re nařa nekilia nelologon Nalologena Wo kiena ne Kristo, nařa sumo naga su tapoloun yeririna lala, ana nanagane, řisi na neřnareran nařa nevisawal van la. ²⁰ Inu na nepe yaru na lologonen Nalologena Wo nene, ana nesike e yuřna nakoena, ana amiu na monar alenwo inu vena ve nesitom řele re nařa nelologon Nalologena Wo nene e nini, sa nařa mesmesun ga nařa netařa.

Visena maro kiena ne Pol

²¹ † ††Inu sineun nesape vena amiu na akilia kiau suniena lala, ana komin sur ne nanene yoko neligan kieta erau wo nene, Tikikas, iřmasu pun amiu. Naga na řar yepe řnaen yuřnaena lala kiena ne kieta Suře e yo nini, ²² ana řisi na naga visawal van amiu visave imimi mesike sanape, vena amiu na akilia aloge wo si e imimi.

²³ Ana suřnarena, sitomena a naviawaena la apitom kome Ntewa Arimata, a Yesu Kristo kieta Suře, la asuřna amio ita, amio řnaena li nalelagaena la punu ga.

²⁴ A lemamiena kiena ne Ntewa naga sike e amiu, a e řnaena ga e ita punu ga nařa tesuřna tesitom manene laa kieta Suře Yesu Kristo, nařa řisi na ita tesitom naga vano vano-o, ve uro re, sanene.

Inu, Pol.

‡ 6:21 Yuřnaena 20:4; 2Tim 4:12 †† 6:21 Kolosi 4:7,8

Piliþae

Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Pol siri maki nene pa e suþmare nae Piliþae naþa la nene ape yaru þesa nae Yurop naþa Pol mlologon þesan lologena wo pani la, ana apimi ape li nalelagaena. Piliþae naga pulkumali keviu tai na lepas ne Masetonia, naþa sike vatanon Þarin Suþe keviu nae Rom. Pol siri maki nini e pogos tai naþa meke e yuþma naloge viowaena, a e poglis nene li nalelagaena laþasa asuþma akawe naga, a naga miloge piowa mþenaga e vianena na visokanena naþa sike loyuþma e suþmare nae Piliþae. Maki nini kila meraravan naþa Pol naga þasine ga Ntewa, a naga kekara na kekara, ana tekilia sane naga sanene komin naþa naga mlelaga mþarera e Yesu Kristo.

Pol siri maki nini vena visan potena van li nalelagaena lala nae Piliþae naþa amiila naga e ya naþa naga sinenania. La nene amligan kilavaru laþasa pa pania vena iilaen naga, a naga siri maki nini pani la, vena visirluaen kiela sitomiena vena alelaga mþarera e Yesu Kristo. Naga kila sanene komin naþa visae aloge sane naga meke yuþma naloge viowaena, ana pe aloge viowagan vaþisi.

Naga pisa pan la vena akila kiela sitomena la suþmaga tano, sane sitomena kiena Yesu Kristo. Pe pon re avilave poli, a asuþma asitom la ga. Naga pisa panila sape kiela maliena viu naþa sike e Yesu Kristo, naga suri naþa Ntewa mla korenan ga sanene pan la e kiena lemamiena, a atol ga e kiela lelagaena lala. Pe atol re kome naþa amlogear navisaluaena kiena lus nae Israel la poli, peraga, atolia komin amlelaga ga e Yesu Kristo.

Pol sinenan sape li nalelagaena lala nae Piliþae monar atol þelaga kiena Yesu Kristo. Naga sape la naþa asikol la ruru e Yesu, Ntewa mla suþmare na lelaga sike e kiela maliena, a kila la asuþma akekara luwega.

Pupia suri tai naþa Pol pisayu e maki nini, naga sape li nalelagaena lala monar asikol ruru la amio Kristo, monar akekara, a kiela sitomena lala a kiela lelagaena lala suþmal mþarera e naga silaga. Maki nini kila merarava pan ita naþa Pol naga sinen sii paþisi li nalelagaena na suþmare lala nae Piliþae.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-11

Suri la naþa Pol suþma mloge ke piowagania 1:12-26

Malena kiena yaru naþa mlelaga monar taveve maliena kiena Kristo 1:27—2:18

Pol sape vitetalia Timote va gar pun la, a pitetalia Epaprotætas þasuþe si pa uþma 2:19-30

Le Piliþae lala monor avisuar la e kiela sinekar lala 3:1—4:9

Pol amio kiena erau lala nae Piliþae 4:10-20

Visena maro 4:21-23

Visena na sumo

1 †Maki nini, yar na yuþmae korenena la lua kiena ne Yesu Kristo, nane imimi lua Pol amio Timote, imimi lua mesiri piþmasu pan amiu, naþa asike e pulkumali naþa Piliþae, nane amiu naþa kiamiu malena su ruru ke amio Kristo, sane ape li nalelagaena wa lala, amio kiamiu nasumonena lala amio kiamiu yaru naiilaena lala. ²Imimi lua mekekaran navitawe amiuena sina ga e maki nini, e kia kiena ne Ntewa arimata a Suþe Yesu Kristo, a imimi lua mepiun tan lalua nene,

vena aligan lemamena a suþmarena sike amio amiu nanagane.

Pol mlenwo la

³⁻⁴In na nesitoþmal amiu lue ga e kiau leniena, a nekekara lue ga nalenwo amiuena van kieta Ntewa, a navisaen potena paþisi vania vanon amiu. ⁵In na nesitoþmal ke kiamiu navisuarinena, amio mþena kieta nayuþmae veragaena e lologena wo, siar e naþa nesiar kiau yuþmaena e amiu, pimi tol nanagane, ana nepisa potena paþisi vanonia. ⁶In na nemlelaga sane Yarkeviu, naþa siar kiena yuþmaena wo tai pan amiu rui, naga kilia yuþmaen mþa vano, vano-o kila ruru punu ga, nane e pog maro e pupia legiena nena kiena Yesu Kris-

† 1:1 Yuþmaena 16:12

to. ⁷ Vanon sanene, avisu naþa in na nesitom amiu manene laa, nepisu sane nanene na mesmas ga, vanon tepa lele taaga loyurña e lemamena kiena ne Ntewa rui, ana amiu amio inu e sur la mok rui, e pog wo a e pog m̄arera. Nanagane, nepuarar ruru amiu asike e loyurña e inu, kila sane nanagane pogos naþa nesike e yurña na koaena, sa ga naþa ita m̄a nena ga. Pona visae aure inu neva e kumal na visen van inu vanon lologena wo naþa nepisawal ke ne, ana sa ga amiu amio inu ke na wa. ⁸ Nanene pe lelaga ne, ana Ntewa kilia sape sineun m̄ena nesape nevisuli si maramiu wa. Awe, sineu miye amiu paþisi ne, e sine-siena make ga kiena ne Yesu Kristo. ⁹ Nemlenwo amiu sanini, nesape kiamiu sinesiiena monar kapuru lue ga, a visae na kiliaena wo a namanmaruaena a navisuveve ruruena sike e amiu, kilia iila sinesiiena nene imi ve keviu lue van amiu. ¹⁰ Visae amiu ave sanene, yoko akilia atol make ga þelaga wo lala, a aligan la naþa piowa, ana yoko kiamiu malena la kilia merarava ruruia, taþatete sur tai te amiu e legiena kiena ne Kristo naþa pimi ke ne. ¹¹ A kiamiu malena la yoko kilia war mras nen mesmesuena naþa Yesu tañan pimi, ana sane ki-eta mrapa tai naþa tekilia teyeluar Ntewa vanonia, a Ntewa m̄ena þarwarinia.

Pol sike e yurña na loge viowaena a kila ke yurñaena kiena Suþe

¹² Wolai a vineu lala, nesape nevisawal sur nene van amiu, sane pog m̄arera la naþa pimi pan e inu ke narui, pe akilawo re kiau yurñaena poli, peraga. Ana la amiilaar ke lologena wo kilia va manene laa sane e yo taþena la ve moki. ¹³ †E lepas nen yo naþa nesike ea, nepisu sane yar na mara lala amloge lologena wo na rui, a pa tol yar na mara e yurña m̄ana ne Þarin Suþe Sisa, amio yeririna taþena lala. Nanagane na la apisu kilale rui sane noþar ke sen la nene vanon ga Kristo. ¹⁴ A nekekara m̄ena paþisi navisuen pogos naþa apuarnu e yurña na koaena sanene, ana sur nene pe kila re li nalelagaena taþena la e nini amarau poli, kila la asuñal m̄arera laa sane e Suþe, a aþaryon ke ga navisawalen visena kiena ne Ntewa.

¹⁵ Lala amlologon visena kiena ne Ntewa, pe sur wo tai, ana sur taaga, nekilia sane lala þasia amlologon Navisaarena Kristo e sitomena wo, a þasa amlologon e sitomena na vielueena a e sitomena na vilaveena. ¹⁶ A la naþa amiyurñae po, apisuluþar sane nesike e yurña na koaena vanon nemiyurñae lologena wo, ana sinela piowagan inu, a sinela piowagan la naþa pe amloge re poli wa, þisi na amlologo e sitomena wo. ¹⁷ Ana lala taþena nene, amlologon Kristo ana pe ape lelaga re poli, aþarwar la paþisi, asape akila sa naþa lala towe ava metava. Sitomena viowa na sanene sike e la, ana pogos naþa apisu naþa apiar ruru inu e sen la nene nesike e nini, apisu sane pe kiela pog naþa akilia avisayu kare kiau kia e maran yar lala, ana akila kiela kia la pa metava. ¹⁸ Ana ane kilia, pona pe pe sur re tai poli. Kiela sitomen po yo, po piowa ga, ape lelaga

pona apisokan, ana pupia sur keviu, kia kiena ne Kristo monar molue lue ga silaga.

Pol sape mal pona mare, ana sinenan ga Yesu

¹⁹ Sur ne na nene, pogos naþa nemloge asape kiena kia momolue ke pa rui, nekekara paþisi, ana sa pogos tai neloge sane kiena yurñaena pa po manene laa ke sane, yoko neloge won vaþisi. Nanagane na nepisu sane amligan nu neñeke ga e marena, a pe mrapa re naþa nekilia nemolue si vetan poli, ana pogos naþa nemloge sane kiena yurñaena pa ke meta sanene, milialua si kiau sitomena sane, kila nemlelaga manene laa sane e kiamiu leniena lala, amio naiilaena wo kiena ninuna ne Suþe Yesu Kristo, sane yoko wo van inu na wa. ²⁰ Sanene na, nanagane na nemlelaga ke m̄arera sane akilali ya ne van inu, ana taþatete akila nekila sur tai na piowa pona nevisa visena tai naþa yoko nemawan sina e marana ne Ntewa. Visae nemal po nemare, pe pe sur re tai poli, ana sane pogos punu ga, sineun ga nesape neñareran ga kilaen kia kiena ne Kristo va manene laa metava wa, e sur ya naþa yoko vim katen inu po e tasneu. ²¹ Sur naþa teke e inu sanini, visae nemali, malena wo kiena Kristo sike amio inu, a visae nemare, neva nesike nemio naga, naþa wo manene laa sane. ²² Visae ve kiau naþa nemal ve piavi re laa sane e yomarava nini, naga nene sane kiau yurñaena wo þas sike ga wa nayurñaenena, naþa kilia war mras wo lala. Sanene na, nepisu sane visae nesurña, woga ga, a nepisu m̄ena sane visae nevano, naga m̄ena poga ga. Þisi na nemninue narui, popon netaveve nape narui. ²³ M̄arera pan inu paþisi navisuveveen mrapa lua nene navisa lologiaena tai, komin e kana lepas tai, sineun manene laa paþisi vena nevetan yomarava nini, neva nesike nemio Kristo, naga po manene laa sane, ²⁴ ana nepisu m̄ena sane popon manene nesu re laa e nini sane, vena neiila amiu re laa ga wa. ²⁵ Sitomena ne sanene m̄arera ruru pan in rui, kila sane nanagane nepisu sane nekilia nevisaar van amiu sane nesike si nemio amiu na wa, vena kila amiu akilia aloge wo e kiamiu viowaena e Kristo Yesu, a vena akilia ava re laa sane amio naga. ²⁶ Ve sanene, yoko visae pogos tai neim nekaten amiu, nemlelaga sane yoko kila amiu akekaran Kristo va laa sane na wa, a yoko wo vaþisi van amiu, kila ne kiamiu sur la ve moki sina na visaen potena vania a ve nayeluaren naga vanonia.

Monar teyakolkol ita ruruia, teve taaga na kilaen mara van sinekar lala

²⁷ Ana pe tekilia ruru re poli wa sane yoko ve sanapen inu, ana pe sineun re asitoñal in poli, asitoñal amiu ga. Ayal ruru e mrapa na po, mesmas sane ave yar na lologena wo kiena ne Kristo. Pona nekilia neim nakaten amiu, po taþatete neiñasu, ana popon visena tai tol kiligau sane apiawa m̄arera ruruia, naþa ninumiu ve taaga, kiamiu sitomena taaga ga na suñalen lele taaga, amiu añareran sane nalelagaena

† 1:13 Yurñaena 28:30

e lologena wo monar tauluia. ²⁸ Ana ve amarau re, asitom korenan sur la naþa sane yoko nasinekar la akila van amiu. Pogos naþa neloge sane akila ke sanene, yoko wo na wo, vanon yoko ve kile kiena ne Ntewa van nasinekar lala vena welualaen, a ve kile kiena ne Ntewa van amiu vena kiamiu natamaliaena. ²⁹ Lelaga, yoko monar akila mara amio sinekar la sanene, vanon pogos naþa Kristo þere amiu ape kiena, pe naga re ga naþa aviawa ga e poli, ana yoko akus mēna naloge viowaena vanonia. ³⁰ †Monar ve sanene, vanon nanaganane tokus pae ke pupia mara nene naþa nanua apisu ke nokusia, pona naþa asuṁna amloge ke asape nokus ke ga wa.

þelaga wo naþa popon tekila van ita

2 Sineun nesape amiu asitom veveli kieta malena wo temio Kristo. Kiena þelaga miilalua ke kieta sitomena, ne! Kiena sinewoena kila temloge po paþisi, ne! Ninuna kila tesu ruru ke temio ita, ne! A naga kila naþa malumuena a sineyeena pulen ita, ne! ² Ana komin naþa kila po pan ita sanene narui, nesape neiakol visena, neviun van amiu vena ava re laa sanene. Awis, ataṁan sane kiamiu þelaga pan amiu, yoko maran ve taaga ga sane kiena þelaga pan amiu. Ana popon sinemiu iyeiye amiu, maran taaga ga sa naþa naga sinen miye amiu, a kiamiu visena a kiamiu sitomena ve taaga. Visae nevisu akila ve sanene, yoko neloge wo, nekekara na nekekara. ³ Ve sanene na, ve teyuṁnae re si e þelaga na puluvisena, a ve tekila re si suria e nawarwarena, ana monar temalumu, tekila ita tesu ga tano, tevisu yar taþena la sane apo taulu ita. ⁴ Ve tesitoṁal ita re ga, amio ya naþa pe kieta, ana monar tesitoṁal mēna yar taþena lala, amio ya naþa pe kiela. ⁵ Popon sitomena wo amio þelaga wo su lue ga e ita, komin naga nene naþa tepisu e Kristo Yesu rui, naþa po na po.

⁶ Naga sa naþa yauena tai naþa pisa, sape Naga pe nono na Ntewa, sa ga Ntewa, ana pe m̄areran re sape naga maran taaga ga sane naga poli.

⁷ Naga mligan kiena naurarena sike ma e peni, pitomi sane pe sur korena ga tai, paeme e yomarava nini pe yeririna pimi sane yaru na yuṁnaena naþa pe kiena kia re poli.

⁸ Lelaga, yaru nae ma e peni pimi pe yeririna nae yomarava,

kila naga pito tano, sike ga tano vatanon nasinenana kiena ne Ntewa, pano-o tol marena e laki torovia.

⁹ Mlogear Ntewa, þisi na Ntewa pisirlua naga kila kiena kia pa metava manene laa taulu kia taþena la punu ga.

¹⁰ La nae peni, a la nae yomarava, a la nae yo tano, yoko la punu ga avatanon kia nene, yoko akinai vania.

¹¹ Yoko gola la punu ga ayeluar Ata Ntewa, avisawal e marala, asape Yesu Kristo naga taaga ga pe Suþe.

¹² Erau lala, e yo nene tepisu naþa Yesu mlogear ari-mana, a amiu mēna, nanua nepisu sane amlogear ruru mēna naga po na po. A nanene pe nakilaen re ga e pogos naþa nesike nemio amiu, komin nanaganane pe nesu re si nemio amiu poli, pe nepisu re si sane asike sanape, ana sineun nesape asuṁna akila m̄na wo va laa sanene.

Amiu atol pa natamaliaena rui, ana piowa naþa atotano korena amio, ana monar asitom urmi ea. Monar avisuar ruru pupia yuṁnaena wo naþa Ntewa kila, na amiu mēna monar ayuṁnaen lili m̄aga yuṁnaen wo lala na malena viu nene naþa naga mla pan amiu. ¹³ Ana nemlelaga sane tekilia tekila, vanon Ntewa ga nene miyuṁnae ke e kieta malena la ita peve taaga, m̄ila ruru ita naþa kieta sinenanena lala kekaran na kilaen kiena sinenanena, a kila ita ke tetorokin nakilaen suri nene.

¹⁴ Ve sanene, sur ya naþa sike e lumoṁna na kilaena, okila naþa sane ve ovis mumu re pona ve ovisamaran re sina. ¹⁵ A tesike likan yeririna la naþa akuspal mrapa, kiela sitomena la pe taþena, ana ita monar teyuṁnaen kieta yuṁnaena la wo a mesmes. Ita tepe narina ne Ntewa lala, naþa popon kororaki ve to re e ita, a monar tepe sane kap tego na tegolien mrapa kiena yeririna la na yomarava nini. ¹⁶ Amiu auarar ruru visena namalena vanla, vano-o tol pogos naþa pupia legiena naþa Kristo yoko wasuþe sina ga. Sanene yoko nekilia nevisu sane pe nekikir korena re poli, ana nekilia nevilaven amiu, nekekaran amiu sane ape pupia mras nen kiau yuṁnaena tai. ¹⁷ Pona vano-o tol sane kau kuruta monar lau vanon amiu, a visae ve sanene, nepisu sane pogaga. Nepisa sanene vanon nepisu sane amlogear Yesu, akila amiu sane pe kuþaþaena tai pan rui, ana popon in mēna nekekaran nataṁanen kiau malena vanon yuṁnaena kiena Suþe. ¹⁸ Nane nepisa, sane nekekaran ve sanene, a popon amiu mēna akekarania, komin naþa visae Ntewa kekaran sape nekilia netarlu kiau malena vanon yar taþena lala, naga pe sur wo tai naþa naga kila van inu.

Pol sinenan sape vitetalia Timote va pula

¹⁹ Nesape nevisawal mēna van amiu sane e lepas kiena ne wolai nene Timote, kiau sitomena m̄arera e Suþe Yesu sane yoko ve ve piavi re, yoko nevitetalia naga iṁasu pun amiu. Nekekaran naga paþisi sane popon sa naga iṁas visu amiu, þisi na war kamiu lologena þasia imi si pun inu, naga nene yoko kila neloge wo vaþisi ne. ²⁰ In na nepisu sane pe nekirawal re si yar tai e nini poli sane naga, po torokin naþa nevitetalia iṁas pun amiu. Naga kiena sitomena maran taaga ga amio inu, ana nekilia sane visae naga sike amio amiu, neþasine sane yoko naga sitom lue ga nakilaen wo manene laa van amiu. ²¹ Lala taþena la asikena, ana pe asa re naga poli. In na nepisuluþar la rui, sane sur naþa keviu e kiela sitomena, nane sur la naþa pe kiela ga, ana sur kiena ne Yesu Kristo, asitom korenan la ga, pe asitom re urmi e poli. ²² Ana Timote tekilia sane naga po paþisi, akilia rui sanape naþa imimi lua

memiyuñmae veraga e lologena wo, pano-o nepisu naga sane pe naruu, a naga pionu pe arimana. ²³ Sanene na, nepisu sane pe yar mesmes naþa nevitetalia iñas pun amiu, ana taþatete iñas na wa. Sineun nesape nevisuli sane yoko ve sanape van inu e nini sumo wa, þisi na naga kilia iñas visawal van amiu. ²⁴ Visae yoko imi wo van inu e nini, nekilia sane yoko ve naga taaga re kilia vim katen amiu, ana nemligan ke e kiau leniena, nemlelaga e Suþe sane yoko ve ve piavi re na yoko akilia avisu ñena marau neiñas nakaten amiu.

Pol pisu sane popon Epaprottaetas wasuþe si pula

²⁵ Sur taþena si tai na visawalen van amiu, sane kieta puruvi naþa Epaprottaetas, naga mai paþisi pano-o nepisu sane popon neligan naga wasuþe si pun amiu sumo wa. Amligan naga pimi sane kiamiu naiilaena tai van inu, þisi na memiyuñmae veraga po, mesuñal veraga e mara na po na po. ²⁶ Ana sur taaga ga, maiena nene tolia, kila kare naga paþisi, kila naga sinenan pisape iñas si uñma pun amiu. Ana pogos naþa naga mloge sane lologena na kiena maiena nene tol pa pulkiligamiu la rui, kila naga mloge piowa li ñaga, sinenan pisape visu amiu. ²⁷ Lelaga ga, maiena nene kila naga piowa pano-o mepisu sane yoko taulu naga, þisi na Ntewa sinen miea, pe mare re poli. Ana in na nesitom ke sane Ntewa pe sitom re ga naga poli, a sitom in ñena ga, komin visae naga mare, yoko ñarera ñena van inu vaþisi, yoko yakol si pupia naloge viowaena metavan si naloge viowaen taþena la naþa nokus ke pa rui. ²⁸ Ana pogos naþa mai sanene, sike amio in e nini wa, nemloge piowagan naga paþisi. Ana sineun nesape neligan naga wasuþe sina pun amiu sumo wa, a nemlelaga sane amiu ñena akekaran navisuen si marana. ²⁹ Sineun aworworun naga e kia kiena ne Suþe, avisuar ruru naga sa naþa apisuluþar naga amio kiena yuñmaena la naþa kila e nini. Yar sur la ne sanene, popon tevisuar ruru la, po tewatanon la, ³⁰ vanon akila yuñmaena kiena ne Kristo po paþisi. Epaprottaetas naga sanene narui, naþa sitom manene laa yuñmaena nene, kila sane pe sitom re nena kiena malena, lavis marena. Naga kila sanene vanon sinenan sape ve masisu e yuñmaena naþa amligan e limana. Amiu taþatete aim aiila inu, ana amligan naga kus kiamiu kia, pimi miyuñmae ke amio inu. Naga nene aure si naga, akila wo vania.

Sineun nesape nekilia ruru Kristo va laa sane, amio kiena puriu kawaena

3 Wolai lala a vineu lala, poga ga, nesape nesiar nokotawe kiau visena narui. Visena maro tai na po na visaen van amiu sa nini, amiu akegara silau e malena wo naþa Suþe mla pa pan amiu rui.

Pona visena nene nepisa pa pan amiu yam moki yo rui, ana ve sinemiu kar in re, pe nesitom re sane piowa navisaen sur wo la van amiu yam ve moki poli. Naga poga ga pan inu, a nesitom sane kilia iila amiu ñena ve keviu va laa sane.

² Ana visena viu si tai naþa nesitoñalia navisaen van amiu sanini, sane monar avisuar ruru amiu e la naþa amlologon manene ke þaviu. Na nene komin naþa añareran ke asape þaviu nene naga ga pe mrapa naþa yar kilia va loyuñma e namratava puna Ntewa, ana na nene na pe lelaga re poli. In na pe nekekaran la re nena ga, nepisu la sane amiyuwon polo la asu kar ke ga sa ga lokul tetan lala.

³ Sur naþa tesike ea, naga pe sa re nena nene. Ve tevisu re sur la naþa sike e kulu yepeta, sane sur ne la nene kila ita temerarava e marana ne Ntewa, komin temlotun ke naga e ninuta, a tekekara silaga na sitoñalen Yesu Kristo kila ruru kieta mrapa. !Visae asun avisasa ke asape þaviu ga kila Ntewa kekaran yeririna, monar tevisa tesape naga pe na yepela ga. A naþa nalelaga nena, nane ita tesike e ne, naþa tete plan ke þelaga viowa a sitomena viowa vetan kieta malena lala!

⁴ A visae añareran ke asape Ntewa yoko kekaran ita e sur ga la naþa sike e ita, pona nekilia nevisawal kiau sane yoko wo taulu si kiela yo. ⁵ †Visae nevisa plan kiau sunena lala, yoko amiu avisu punu ga mesmes ga a po, taveve þelaga mesmes a ya naþa navisaluaena pisa. Sur na sumo, e kiau lus lala, in na nemolue mesmes ga e pupia lus nae Israel, nepe kuruta mal mesmes e lus kiena ne yermarua apua naþa Pensiman. Ata amio auia, lalua ape Yu, kila in ñena nepe Yu nena napo. A ta sina, in na nepaeme, tol kana wik taaga ga, nepe þaviu. Sur taþena, e lepas na navisaluaena kiena le Yu la, in na nepim nekeviu nepe kana Varasi tai, nepian ke pan yar taþena lala. ⁶ ††A nanua sumo, e lepas na iilaaren lotena kiena le Yu la ñarera, in ke narui naþa netaulu punu la la sane, nekilaþel ke ga li nalelagaena na suñare la paþisi. Ana na maro naþa nekilia nevisa, e lepas na þelaga mesmes, pe visen re nena tai e navisaluaena kiena le Yu lala naþa neki-larovia pona nekila palia.

⁷ Sur la nene, kila apisu sane in na nepo paþisi, amligan inu nemon laa metava paþisi. Ana pogos naþa Kristo pio inu, pe nepisu re si sur la nene sane pe sur wo la pan inu poli, nepisu la sane pe sur na kokovioena ga, þisi na nemligan punu ga sike na, nesiraun ga naga. ⁸ Lelaga, nekilia nevisave ve sa nene narui, sane nepisu ke sur la punu ga nene pe sur na kokovioena ga, ana sineun ga nesape nekilia Kristo Yesu sane pe Suþe e kiau malena, va re laa sane. Sur taaga ga nene nepisu po, naþa kana napoena po taulu sur taþena la punu ga, ana naga ga nene sineunia. Sineun manenea na tolen naga e kiau malena, ana nekilalu kiau sur taþena la punu ga kominia, ana woga ga, nepisu sur la nene sane pe kororak ga pan inu.

⁹ !Visae kiau malena kilia yakol ruruia e kiena malena yoko wo na wo! Naga nene in ga taaga taþatete neyuñmaenia, komin naþa sa nelogear navisaluaena, yoko navisaluaena taþatete kila sane netorokin naþa nemesmesu e marana ne Ntewa. Ana kieta mrapa

† 3:5 a Rom 11:1, b Yuñmaena 23:6, 26:5 †† 3:6 Yuñmaena 8:3, 22:4, 26:9-11

taþena natolen namesmesena suþna ga. Na nene, naviawaena e Kristo, a naga pe mrapa namesmesena naþa Ntewa ga pietavan ita ke la naþa temlelaga e narina.

¹⁰!Visae nekilia naþa nekilia ruru ga naga, amio pupia puriukawaena kiena ne Ntewa naþa kila naga mal sina ga e marena, yoko wo na wo! In na nekekan ga na kuspaeen naloge viowaena la naþa naga kusia, a visae nekilia netorokin naþa nemaren marena ta ne sane kiena marena, yoko nevisu wo manene vaþisi van inu. ¹¹Sur m̄arera ya na sa nene naþa monar nowaro ea, na woga ga, ana monar nekila ga ya naþa nekilia vena netol malena viu na suþmalen sina e marena.

Sur naþa tesuþna toþarwaryon ke ne

¹²Nepisayu inu ke sina ga sanene, pe sineun re nesape asitom ke asape in na nesape nepo punu pa rui, pona netol pa kana m̄ak rui. In m̄ena pere ke ga wa, ana komin nekilia sane Kristo Yesu þure inu nepe kiena pa rui, sineun nesape nowaryon lue ga vena netol lele tai naþa naga kilia kekarania. ¹³Wolai a vineu lala, monar nevisa ruru van amiu, nepisu in sane pe netol re lele nene poli wa, ana yuþmaena taaga ga nene teke e kiau sitomena silau, sane in na monar sineu þesan sur ya naþa sike varaun inu, ana monar newaryon natauluen sur ya naþa sike e marau. ¹⁴Sur naþa neþaryon ke ne, naga sanini, sane kiau malena monar yoko wo ruruia amio Kristo Yesu, vano-o yoko in m̄ena neve yar tai naþa neloge vioena wo kiena ne Ntewa naþa visa van inu, sape "¡Pogaga, ko ovam metava osike amio inu narui!" Sur nene sa naþa tropi tai naþa amligan ruru m̄eke rui, ana tekiririn ke, vena tetaulu ve kieta. ¹⁵Visae ita þasia kieta sitomena la marua ruru þisi, popon teyuþmae ve sanene narui, ana visae e sur la þasia, ita þasia kieta sitomena la pe marua ruru re sanene poli wa, nemlelaga sane Ntewa yoko kila sur la nene merarava ruruia van la. Pona e sur la moki pe tepim tepo re e poli wa, ana yoko naga iila ita e na wa. ¹⁶Ana monar towarar ruru naga naþa tepim tepo pa e rui, sane piowa naþa teloru teviepal sina ga vetania.

Ataveve lau

¹⁷Wolai a vineu lala, nepisa awis pan amiu sane monar ayakolkol ruru amiu, ataveve li lelen lau e mrapa na kiau malena. Visae avisu kilale amiu þas sane akila ke po sanene rui, amiu taþena towe lai, ayal ataveve lala lala. ¹⁸Nepisawal visena nene pan amiu yam mok li rui, a nanagane na nepisa ke sina ga naþa nemloge piowagania, amio wamarau mlau. Nanene komin naþa nepisu ke amiu þasia sane aþar ke kila naþa ape li nalelagaena, ana kiela malena þarlologia ga sane ape sinekar amio Kristo, amio kiena lak torovia. ¹⁹Kieta nasinekar la nene, sur naþa amlotunia, naga meþela ga. Kiela naviowaena lala, popon amawania, ana apilaven manene laa. Sur naþa pulen kiela sit-

omena, sur na yomarava ga la nini, ana luasnela, akovio viowa ga.

²⁰Ana ita, pe tepe yeririna na yomarava re la nini poli, kieta purvanua napo, nane ma e peni metava. Yar keviu nae e nene, nane Suþe Yesu Kristo, kieta nataliaena, ana tesike e yomarava nini wa, tesuþmate ke naga, tepisusu ke sane yoko ve ve piavi re vitamin ita sina. ²¹Ana pogos naþa visae naga vitomi, yoko yuþmae amio kiena pupia puriukawaena naþa torokin nakilaen sur punu ga su vatanon kiena nasuþenena, ana yoko vilopu ita. Nanagane, tesike temio yepeta marua la na yomarava nini wa, naþa menunū pororowa ga, na ape sur na marena ga, ana yoko naga la tas viu la van ita naþa po sane tasnena, naþa merarava, tego, m̄arera, suþna wo sulue ga.

4 Ve sanene, wolai lala a vineu lala, popon amiu asuþmal m̄arera sanene e kieta Suþe. Nepisa sanene vanon nesitom amiu, sineun amiu paþisi, amiu akila inu nekekan keviu, noþarwarin amiu paþisi, ana sineun nesape yoko wo van amiu silaga.

Visena kiena yeririna þasia

²Nemloge piowa komin nepisu sane monar nevis ve tokaki van kieta sira lua nene, Yuotia amio Sintike. Lalui apis vitawa pan la paþisi, ana nepisa pan amiu sane sineun lalui monar akila kiela sitomena vito ga tano, vim ve taaga vatanon kieta Suþe. ³Sira lua nene, nanua nemiyuþmae veraga nemio la po paþisi, amio m̄ena yaru nene Klemen amio yar taþena lala, naþa moþaryon lologena wo pano-o imimi punu ga kiamimi sitomena taaga ga. Nekilia sane kia kiena ne yeririna nayuþmaena punu ga nene asiriar sike pa e tus na malena rui, ana pogos naþa amlifere la sina, nemloge piowa paþisi. Ve sanene, kiau naviunena tai van ko ne, kiau erau naþa nanua sumo tepe yar na yuþmaen vera-gaena konua rui pimi. Neviun tan ko vena ko na oiila sira lua nene vena aim ave erau wo sina ga.

Visena na iilarena lala

⁴Ana kiau visena si tai van amiu punu ga, nesape amiu akekara e Suþe, akekaran naga silau. ⁵Pogos naþa alual pog m̄arera, ava ruru ga, akila sa naþa yar la avisu kilale sane kiamiu sitomena la piayavi ruruia. Akilali naþa asitoþmal lue ga sa naþa ve ve piavi re na, Suþe wasuþe sina. ⁶Amiu ve akila re sinemiu la pepen sur lala, a e sur ya la naþa imi kate e kiamiu malena, avisa siþa van Ntewa vanonia. Avisawal vania e sur ya naþa apilasina, aleninia, atagin vania, ana nanene monar akila silau e sitomena na visaen potena.

⁷Ana pogos naþa aligan sur punu ga e limana sanene, yoko avisu naþa Ntewa yoko ligan kiena suþmare e amiu, iila amiu. Kiena suþmare nene keviu paþisi, kilia kila wo vaþisi van ita taulu ya naþa tekilia tesitomia, vano-o kila naþa uarar ruru sineta po kieta sitomena vena m̄arera e Suþe Yesu.

⁸Wolai lala a vineu lala, lavis nevisa make kiau visena van amiu narui, ana nesape neiilar amiu vena kiamiu

sitomena la ulen ga sur la naþa Ntewa sinenania. Sur ya na pe lelaga, po sur ya na mon metava, po sur mesmes ya, po sur merarava ya, po sur nowo ya, po sur ya navinaiaiena, po sur ya na yeluarena, po sur taþena ya napo, nanene kana sur ne la naþa po asulue ga e kieta sitomena lala. ⁹ Naga nene pe þelaga la naþa noþaryon ke vena neviani amiunia, pona atol tan inu, pona metavania, apisu e kiau malena. Ana visae avisu sane pe lelaga sane þelaga wo laþas nene sike e kiau malena, nemiye awis pan amiu vena amiu mþena aligan ruru e kiamiu malena lala. Ana visae akila sanene, nemlelaga sane kieta Ntewa nasuþmareena yoko sike amio amiu, iila amiu.

Potena e nalaena

¹⁰ Nesape nevisa van amiu nesape pupia kekarena pan inu, sane yam piavi li mþa ga pe nepisu re sur tai poli, þisi na netol ga narin nalaena naþa amligan pimi. Nemlelaga sane asitom in mþa ga, ana nekilia sane amiu pe mrapa re ga naþa akilia akila sur imi tol inu e nini poli. Ana pogos naþa nepisu kiamiu nalaena nene, nepisu sane kiamiu sitomena naiilaena kiau yuþmaena mal sina ga, ana nemiyeluar Ntewa vanonia. ¹¹ Nepisa sanene, a pe naga re ga naþa sane nepisape pe kiau sur re poli, vanon sur nene neþarpoyo e rui, sane sur ya na vim katen inu, po nesike sanape, nekekarana ga.

¹² Nesike tano po nesu metava, visokar inu po kau kinanena moki, luþmau korena po luþmau pule, in na nokom e sur la punu nene rui. Pog viowa pona pog wo, ana mrapa kien Ntewa navawarpoen ea teke ne, a naga pian inu ea, kila neþarpoyo e sur la nene rui.

¹³ Ve sanene, nanagane na nepisu sane nekilia netaulu sur la punu ga naþa þisina vim e inu, nane e pupia puriukawaena naþa Kristo kila ke neþarera ea.

¹⁴ Nesape nevisa sanene, amiu nae Piliþae, asitom na iila inuena e pog mþarera la ne sanene, amiu ape lemam paþisi ne. ¹⁵ Sa naþa apisuluþar pa rui, pogos naþa nesiar kiau nayalinen lologena wo nene, pogos naþa nepetan Masionia nepano, pe suþmare re nena tai naþa miila inu, peraga, amiu ga. In na neþar sur wo

la moki pan la paþisi, a pe lala yar re tai naþa sitom sape ligan sur tai vim poli vena iilaen kiau mrapa pona kiau yuþmaena. ¹⁶ † †† Ana amiu apo paþisi, pogos naþa luþmau plasia amiilala inu, amligan nalaena la pimi pan inu yam mok li mþaga, pano tol pogos naþa nepa nemiyuþmae ke gare gar Tesalonaika. ¹⁷ Nepis ke sanene, pe naga re ga naþa nesape nowar lue nalaena la poli, ana vanon naþa sineun nevisu naiilaena la molue e suþmare lala na iilaena yuþmaena kiena Suþe. Nanene vanon sane visae akila wo sanene van yar taþena lala, ana kiamiu þelaga wo nene yoko war mrasa, kila sur punu ga wo laa sane van amiu sina ga. ¹⁸ Vanon nagane, nepisa potena pan amiu paþisi e nalaena la naþa apitetalia Epaprotætas þar pimi, netol la punu pa rui. Nalaena la nene pimi, pa taulu ya naþa sineunia, ana nepisu sane nanagane po laa pan inu. Kiamiu naiilaena la nene, sane ponotaninu tai naþa ponos po paþisi, la sane kuþaþaena tai naþa akila pan Ntewa naga pisu po paþisi, kekarania. ¹⁹ Ana nekilia sane visae limamiu plas pogos tai, yoko kiau Ntewa visuvevea lue ga, vanon Yesu Kristo kila pa rui naþa nau-rarena lala kiena ne Ntewa nae mae peni akeviu paþisi. ²⁰ Sanene, yoko tesuþma teyeluar kia kiena ne ari-mata Ntewa silau, yoko teyeluar mþa naga vano-o ve þisi re pogos tai, sanene.

Visena maro

²¹ Aliganlelein kiau visena nene van li nalelagaena wa lala naþa asike ne, avisawal van la apisape nesitoþmal la ke silau. Wolai taþena lala amio vineta taþena lala naþa asike amio inu e nini, lala mþena asape avisa pokolulagi po pokolemalo van amiu. ²² Þas si naliganen visena sanene iþmasu van amiu, nane li na lelagae-na wa la punu ga e nini, amio mþena la naþa amiyuþmae kiena þarin suþe nene Sisa e mþana pupia yuþma nene.

²³ Kiau leniena, sane lemamiena kiena ne Suþe Yesu Kristo sike e ninumi lala, sike likan amiu silaga. Inu, Pol.

† 4:16 Yuþmaena 17:1 †† 4:16 2Kor 11:9

Kolosi

Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Kolosi naga pupia pulkumali tai na lepas nae Esia naþa nanua sumo na mēke vatanon Þarin Suþe keviu nae Rom. Pulkumali nene sike e purvanua naþa nagane kiena kia Teki. Pulkumali nene mēke yepasnen pulkumali taþena naþa Episas e lepas naþa mrae molue ke komea. A mēki nini Pol siria pan yaru na suþmare lala nae yo nene. Pol pe siar re suþmare nae Kolosi poli, ana pulkumali nene sike lavisin Episas, naþa pupia pulkumali na lepas nene, naþa Pol miyuþmae ke e silaga. Pogos naþa Pol sike garu Episas, naga mligan plan ke kiena yaru lala apa amlologon ke lologena wo e yo lala na lepas nene, a Kolosi naga tai naþa mēke e yo la nene. Ana komin suri ne nanene, Pol pisu sane yuþmaena na visuaren yo nene Kolosi naga mēna sike e limana. Pol mloge visena tai asape navianiena lala na suþmare nene, asuþma apisa ke asape yaru lala monar alotun ga yerkawa lala a nasumonena kiena yermare lala, vena akilia ruru Ntewa, a vena akilia atol maliena naþa pulen suri makega. A apiyan ke yaru lala, asape monar ataveve navisaluena marua e lepas na kinaniena, a suri taþena si laþasa, a monar ave þaviu vena atol maliena. Ana Pol siri mēki nini vena visaluþaren sitomiena viowa la ne sanene, a pisawal visena lelaga kiena Yesu Kristo pan la. Purþesnen sitomena naþa pisa na sanini, sape Yesu Kristo naga taaga kilia la maliena naþa ulen suri makega van ita, a vianena viowa la nene asuþma aþere plan yaru lala aþure matania. Kristo miyuþmaen yuþmaena kiena Ntewa na sien yomarava nini, a naga miyuþmae kiena Ntewa vena wereplan si yaru la aimi ea. Yaru monar sikol naga e Kristo vena kilia tol malena, a pe mrapa taþena re si poli. Þisina siraunia, Pol pisawal panila e suri la naþa akilia atol e kiela maliena komin naþa amlolaga e Yesu, a naþa asikol la ruru amio naga. Pol mla mēki nene pan yaru tai kien kia Tikikas vena la va van li nalelagaena la garu Kolosi. Tikikas nene, naga yaru mēna nena naþa lalua Onesimþas apano, naga mla Onesimþas þasuþe si pa kiena yo. Suniena nene sike e mēki kiena Pol naþa pitetalia pa puna Pilimon.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-8

Þelaga kiena Kristo, a kiena yuþmaena 1:9—2:19

Malena viu e Kristo 2:20—4:6

Visena maro 4:7-18

Pol siar kiena visena

1 ¹⁻²Inu Pol, naþa in na yaru nalologena kiena ne Kristo Yesu naþa Ntewa naga mligan inu, a nekekara naþa nevitawe amiu e mēki nini, naþa nesiria piþmasu pan amiu li nalelagaena wa lala nae Kolosi, naþa amiu punu ga ape kiau wolai lala a vineu lala e Kristo, naþa asuþma apiawa mēarera e naga. In na nemio Timote, naþa naga sike amio inu, imimi lua memlen mesape þisi na lemamiēna a suþmarena kiena ne Arimata Ntewa sike amio amiu.

Pol pisa potena pan Ntewa vanon la

³A silaga e kiamimi leniena lala, imimi lua mepisa potena pan Ntewa Arimana ne kieta Suþe, Yesu Kristo,

vanon amiu. ⁴Naga nene vanon naþa imimi lua mekekaran amiu paþisi, naþa visena tol imimi sape kam na asuþma apiawa ke mēarera e Yesu Kristo, a asuþma sinemiu sii manene ke mēna li nalelagaena taþena lala. ⁵Þelaga wo nene naga suþma molue ke ga e kiamiu malena lala komin naþa sinemiun manene naþa þisi na akilia atol suri wo la naþa Ntewa mligan ruru sike ma e peni vena ve kiamiu. Suri wo la ne sanene, amloge lologena wo pisaar pan amiu þisi rui. ⁶Visena lelaga nene pimi pun amiu þisi rui, a nagane, suþma pa vanua manene ke mēna ga e yo taþena lala e yomarava nini narui. Suþma pava ke sanene, ana suþma kapuru a suþma þar ke mēna ga mras la naþa powo, torokin ke naþa kila pan amiu e ke e pogos naþa amloge þesania, naþa apisu kilale sane lemamiēna kiena ne Ntewa e ita naga keviu a lelaga paþisi. ⁷Sur la

nene Eþaþras naga pian amiu e rui, pogos naþa naga kus lelemimi imimi lua, ana naga pimi pisawal þesan lologena wo nene pan amiu. Naga pe yaru tai naþa imimi memiyuþmae ke lele taaga, a naga masusun yuþmaena wo lala kiena ne Kristo. Imimi mekekearan naga paþisi,⁸ a nanagane, naga þasupe si pimi pun imimi rui, mla lologena wo tai pan imimi, naþa pisayu sanape naþa kiamiu malena lala suþma pule luen ga e pupia sinesiiena naþa Ninuna Wa mla pan amiu.

⁹ Komin sur nene, pogos naþa imimi lua memloge visena nene kiena Eþaþras, memlen wo amiu silaga pimi tol nagane, a mesuþma mepiun ke tan Ntewa mesape þisi na Ninuna Wa la manmaruaena a nakiliaena wo lala van amiu, vena akilia ruru nasinenanena wo punu ga kiena ne Ntewa.¹⁰ Ve sanene, þisi na yoko akilia ayal mesmesu e mrpa napo naþa popon yeririna kiena kieta Suþe la ayal ea, a þisi na akilia akila naþa naga kilia kekearan make kiamiu þelaga punu ga. A yoko mras wo lala kilia imi mþalivi e kiamiu malena lala a e mþena ga e kiamiu yuþmaena lala, a þisi na kiamiu kiliaena e Ntewa kilia va merorol manenea.¹¹ Imimi lua memlen mesape þisi na pupia puriukawaena kiena ne Ntewa suþma kila amiu mþena ga aþmarera, vena akilia asuþmal ar amiu e pog mþarera, a vena kiamiu sitomiena ve piavi, a akekara ga e pog la ne sanene.¹² Ita na monar tevisa potena va Arimata, naþa kila ita mþena ga temio li nalelagaena wa taþena lala, tekilia tokus lalimana loyuþma e kiena nasuþenena na yomerarava nena,¹³ komin naga þurelua ita rui petan mþareraena na yemalolo, ana naga mlen plan ruru ita tepa e nasuþenena kiena ne narina nene, naþa naga kekearan naga paþisi.¹⁴ †Ore, Ntewa naga þerelua ita þisi rui, naþa piwo ita komin kieta mlamulena viowa lala.

Kristo pe þarun yo yau wetelu

¹⁵ Narina nene, naga Kristo nene, naþa naga pe nono tai naþa tekilia tevisuia, naga kiena ne Ntewa naþa taþatete tevisu naga, naþa naga pe mþearun make suri la punu ga naþa Ntewa sii la.

¹⁶ E ga e Kristo nene, Ntewa sii make sur punu ga, naþa ma e peni a e yomarava, naþa tekilia tevisuia a naþa taþatete tekilia tevisuia, amio sur la naþa apisuar ke yo yau, sa naþa þarin suþe lala, naþareraena lala, yerikawa lala, a navisi lala. Ntewa sii make suria e Kristo, a Ntewa sii make suria pe kiena ne Kristo.

¹⁷ Kristo naga sike pa sumon sur taþena la rui, a naga mligan ruru make sur la nene, asuþma amiyuþmae ruru ga e lelela.

¹⁸ ††Kristo pe purþes nen malena kiena nalotena, a naga pe þarin lotena nene, sa naþa lotena nene naga pe tasnena.

Naga sumon þes yaru la naþa amal sina e marena,

ana sanene naga kila sane nanagane naga sike laa metavan make sur taþena lala.

¹⁹ Kristo to metavan make sur la sanene, komin naþa Ntewa taþman kiena naurarena sike e naga, sa naþa kiena malena wetelu a kiena naþareraena sike ea.

²⁰ †E ke e Kristo nene na wa, Ntewa þar ke sina ga sur nae ma e peni amio yomarava nini awasuþe ke sina ga vana.

Naga kila yo yau wetelu kilia imi ve mara wo ke sina ga amio naga, nanene e ga e tana ne Kristo naþa mlau e laki torovia.

Amiu ave marawo ke sina ga amio Ntewa

²¹ Nanua sumo, kam na ape wolawa ga, a asike laa perinan Ntewa, a ape kiena nasinekar ga, komin kiamiu sitomena viowa a kiamiu þelaga viowa lala.

²² Ana nanagane, naþa Kristo pimi pe yaru sane ita, kiena marena kila ita teve mara wo ke sina ga temio Ntewa. Ntewa kila sanene, vena kilia were amiu aimi puna naþa ave yar wa kemua lelaga, a ayekiki ruru wo, a naþa ve sur viowa re nena tai teke e amiu.²³ Ana nanene na kilia ve sanene, visae asuþmalu ga mþarera ase Kristo, a visae amlelaga ke e naga wa. Popon amiu ve auresun amiun re naþa auarar manene lelagaena e navisaarena lala kiena ne Ntewa, monar alelaga sane yoko naga monar la sur punu ga van amiu naþa amloge rui e nalologena wo nene, naþa yeririna na yomarava la amloge rui, naþa inu Pol in na nepe yaru na lologonena.

Pol miyuþmae mþarera komin li nalelagaena lala

²⁴ Nanagane nemloge piowa e tasneu komin amiu, ana in na nekekara ga ea. Nanene naga sa naþa nesuþma nemiyuþmaen sur na loge viowaena make ga e tasneu, naþa Kristo naga mliganar inu vena nowaria, sa naþa naga þar þisi rui, vena neiila þegas nen li nalelagaena lala vena asuþmalu mþarera.²⁵ Ntewa mligan inu vena neiimi ve sa yaru na yuþmaena tai na þegas nen li nalelagaena lala, a nagane nekilia neiila amiu e yuþmaena nene naþa Ntewa mligan e luþmau, nanene vena nevisawal kiena visena va yeririna lala vena akilia make ga.²⁶ Kiena visena nene sane visena tai naþa nakonua konua rui, tapoloun ga e yermarua lala, naþa la pe akilia re nenaga, ana nanagane Ntewa kila pimi merarava pan kiena li nalelagaena wa lala.²⁷ Kiena sitomena naga pe na kilaen sanene narui, sane visena nene naþa kiena yeririna la naþa le Yu lala, la pe amloge kilale re poli, ana þisi na naga visawal kana sur nowo ne lala, naþa po manene laa, va la naþa pe ape le Yu re poli. ?A visen tapolou nene pisa ya? Naga pisa sanini narui, pisape Kristo naga kilia suþma e losinemi lala, a amiu akilia alelaga asape þisi na Kristo naga kilia kila amiu akilia asikol Ntewa e kiena malena wo nae ma e peni.

²⁸ Imimi lua mesuþma memlologon ke Kristo ne nanene narui pan yeririna lala, mesuþma mepisa ke

† 1:7 Kolosi 4:12; Pilimon 1:23 † 1:14 Epis 1:7 †† 1:18 Epis 1:22,23

‡ 1:20 Epis 2:16

pan la mepisape la monar avisuar ruru la, a mesuŕna mepian la ke e manmaruaena lala. A visae laŕasia naŕa kiela sitomena lala a kiela lelagaena lala marua ruru wo, la akilia aimi asuŕmalu amio imimi lua e marana ne Ntewa. ²⁹ Nesuŕna nemiyuŕnae ke ŕmarera paŕisi komin sur ne nanene, ana silaga nesuŕna nemiyuŕnae ke e pupia naŕmareraena nene naŕa Kristo naga kokonia inu ea.

Monar amiu alelaga ŕmarera e Kristo

2 Ee, naga sa naŕa nepisa ne, naŕa nesuŕna nemiyuŕnae ŕmarera komin amiu, a komin ŕmena ga la naŕa nae Laotisia a amio ŕmena ga yeririna taŕena lala naŕa la pe apisuli re marau pogos tai poli wa. ² Sineun nesape nekila kiela sitomena suŕmalu ŕmarera suŕna ga, a vena kiela sinesiena lala kilia sikol ruru sinela lala la aimi ave taaga. Sineun manene nesape ŕisi na la atol pupia nakilia wanen suri nene naŕa sumo na la pe akilia re poli, naŕa naga Kristo ke narui, ana ŕisi na kiela sitomena lala ve veve lua re sina. ³ Naga nene komin naŕa e Kristo, yeririna lala la akilia alual sur la naŕa powo na manmaruaena amio na kiliaena kiena ne Ntewa, naŕa naga ŕarwania suŕna ga e Kristo.

⁴ Nesuŕna nepisa ke visena nene pan amiu, vena taŕatete yeririna lala akila gola kiki van amiu vano-o aure kiamiu sitomena lala va ve taŕena, e kiela visokanena na manmaruaena lala. ⁵ Nepis sanene pan amiu komin naŕa nesitom manene amiu paŕisi. Pe sur korena ga naŕa tasneu sike laa perinan amiu, ana silaga kiau sitomena sike amio amiu. Ana nekekarmanene amiu ŕmena ga, naŕa nemloge asape amiu na pe asu re ga sanene poli, ana asuŕna amiyuŕnae mesmesu ruruia, a asuŕna apa veraga aŕasine ke Kristo ŕmarera.

Kieta malena monar suŕmalu se Kristo

⁶ Komin naŕa ita tokus Kristo Yesu naga pe kieta Suŕe rui, silaga monar teyal ga e naga, ⁷ a naga monar ve sa naŕa ŕeligas nen kieta malena, pona yuŕna na kieta malena monar suŕmalu su metava e naga. Ve sanene, kieta naviawaena e naga kilia imi ŕmarera laa sane silaga, sa naŕa apian ita e ŕisi rui. Ana silaga, monar tevisa luen ga potena vania.

⁸ Ana amiu monar avisuar ruruia vena ŕisi na taŕatete yeririna lala aimi aviar amiu e visena la naŕa taveve ga namanmaruaena kiena ne yeririna, pona navianena la naŕa pulen ga nakiliaena na yomarava nini. Visena korena la nene pe navisokanena ga, a la amolue ga kome sitomena marua kiena ne yeririna lala, a la amolue e lepas kiena ne yermare lala amio kiami lala, ana la pe amolue re e Kristo poli.

Kristo naga pe ŕarin sur punu ga

⁹ Ntewa naga mligan kiena malena amio kiena naŕmareraena make ga sike e tasnena ne yeririna nene naŕa Kristo, ¹⁰ naŕa naga pe ŕarin sur la punu ga, a naga su metavan naŕmareraena taŕena lala. A e ŕelaga

ŕna nenaga nene, Ntewa mligan kiena sur tanea lala asike e kiamiu malena lala, amiu naŕa asike e Kristo.

¹¹ Ana komin naŕa amiu asike e Kristo, naga te plan ŕelaga viowa lala a sitomena viowa lala vetan amiu, sa naŕa naga kila ŕaviu e amiu, ana pe nepisa re ŕaviu nene naŕa yaru la asuŕna akila ke poli, nepisa ke ŕaviu taŕena tai naŕa Kristo naga kila, sa naŕa naga ŕar plan napiowaena lala e kiamiu malena. ¹² †A pogos naŕa la akee amiu, naga sa naŕa Ntewa sin amiu amio Kristo, a naga kila amiu amal ŕmena ga amio Kristo, naga nene komin naŕa amiu aŕasine naŕmareraena keviu nene kiena ne Ntewa naŕa kila Kristo mali sina ga e marena rui. ¹³ ††Ana amiu la nene, nanua sumo Ntewa pisu amiu sa ga naŕa kiamiu mlamulena piowa lala ki-la amiu amare pa rui. Amiu na pe ape ŕaviu re sane le Yu la poli, ana Ntewa pisu amiu sa naŕa kiamiu male-na pe pe ŕaviu re ŕmena ga poli, sa naŕa kiamiu male-na pe pilon ruru re poli wa, a ŕelaga viowa lala sike e amiu wa. Ana nagane, naŕa asikol amiu amio Kristo, Ntewa mla malena viu pan amiu ŕisi. Ita tetol malena viu nene komin naŕa Ntewa na piewo ita vanon kieta mlamulena piowa lala, ¹⁴ †a naga miyumu plan kieta lapui la rui. Nanua sumo, lapui la nene la asike e tus nene naŕa navisaluaena ŕmarera kiena ne Ntewa sike ea, naŕa la apiar ita paŕisi, ana Ntewa mlalua sur la nene. Amio kana tus ne lala, sa naŕa sane suar make ga e laki torovia amio Kristo, ana pe lapui re si la nene poli. ¹⁵ E laki torovia nene, Kristo taulu sur taŕena la naŕa puriula ŕmarera, a naga kilaro nena naŕmareraena kiena ne yermare lala, sa naŕa naga taulu la e pupia mara tai, ana naga kila kiena nasinekar la nene aimi ave sur korena ga e marata ita yeririna lala, vena ve tesitom re si tevisave la ato laa metava.

Kristo naga pe ŕarimiu

¹⁶ ††Visae ve sa nene, amiu na monar ve ataŕnan re yaru tai visaluŕar amiu visave ve akan re suri nene, pona ve amun suri re nene. A amiu na monar ve ataŕnan re naŕa yaru tai ŕmareran amiu vena ataveve kiela ŕelaga marua lala e lepas na sur sane legiena wa la na kasa, pona e lepas nen ŕaŕagena na kupario viu, pona e lepas na legiena na olua. ¹⁷ Navisaluaena la ne sanene, yeririna lala la apisa vena akilali naŕa alual mrapa naŕa mesmesu, ana la sa ga ninun sur ga naŕa naga pimi ŕarpo re yo poli wa, ana purŕes nen sur lelaga punu ga, naga Kristo ga. ¹⁸ Yeririna la ŕasia asuŕna ga naŕa la asitom ke asape la apo manene taulu amiu, komin naŕa la apisu sur la moki e kiela ŕmeniena lala, ana la asitom ke asape la akilia manene e lepas nen navisi lala. Ana asitom ke asape la apo, akila kiela sitomena lala sike ga tano yo, taulu yeririna taŕena lala, ana peraga, la nene la sa ga keriko. La asuŕna apilave ga e kiela visena lala, naŕa la apisayu manene laa ke sina ga paŕisi, ana kiela sitomena lala pulen ga vilaveena amio kiela sitomena korena taŕena laŕasia, vano vano-o tol naŕa la asuŕna amieluar la ke

† 2:12 Rom 6:4 †† 2:13 Epis 2:1-5 ‡ 2:14 Epis 2:15 †† 2:16 Rom 14:1-6

sina ga. Ve sanene, amiu ve atarman re si la nene aliþere amiu avisave amiu na pe atol re sur nene poli wa naþa la asike e þisi rui, ¹⁹ †komin naþa la nene la amligan Kristo þisi rui, la pe apuarar ruru re si naga mmarera poli sa naþa naga pe þarila. Ana Kristo naga suþna þuarar ruru ke ga la naþa la sane komþas nen tasnena, a naga suþna pagan ruru la, suþna kawes mesmesun ruru kilamerpu amio kana kowiu lala, ana tasnena naga suþna miyuþnae po a suþna kapuru po sa naþa Ntewa naga sinenania.

Amiu na atol malena viu e Kristo

²⁰ Inu nekilia nesape sa naþa Kristo naga mare nanua sumo rui, amiu mmena ga amare amio naga, kila naþa e lepas na þelaga viowa, amiu amare e þisi rui, a pe pon re si þelaga viowa imi tol kiamiu malena poli. A Kristo naga þurelua amiu mmena ga rui e mmareraena na sitomena nasumo lala na yomarava nini, amio kiena yermare lala. Sanene narui, sineun nesape neviun tan amiu sanini: ?Sanape asuþna amialoro ke sa naþa amiu ape yaru na yomarava ke ga wa? ?A komin ya ne amiu asuþna amlogear ke navisaluaena marua la naþa apian e sumo, naþa la apisa apisape: ²¹ "Amiu ve auarar re sur nene," pona "Amiu ve amunli re sur nene," pona "Amiu ve atol re sur nene." ²²⁻²³ Ana pe lelaga naþa yaru la amloge visena la nene, ana la asitom asape navisaluaena la ne sanene ape manmarua ruru po, ana navisaluaena la nene la amolue ga kome sitomena kiena ne yar lala, la pe ape lelaga re poli e vianena kiena Kristo. La apisayu ga sur na yomarava la nini, sa naþa kinanena, pona sur na munena, ana sur la nene taþatete iila amiu, a la taþatete mmena ga akila kare kiamiu malena, komin naþa visae olavia pona oyurþaenania, þisi na sur la nene yokorena akokovio.

Pona yaru la apisirilua visaluaena la nene vena akilali yurþaena wo laþas yo, naþa la apisa apisape yaru monar len sanene pona sanene, a pona la apisa apisape yaru monar ligan kiena sitomiena su ga tano sanene pona sanene, a pona la apisa apisape yaru monar kilali naþa kawes ruru tasnena sanene pona sanene e sur la naþa mmarera pan naga.

Ana nevisa van amiu, sane visaluaena la ne sanene, la pe puriula mmarera re nena poli vena suwoen sitomena viowa lala a þelaga viowa la naþa sike e los nen yaru.

Malena naþa mekiki ruru po a pe wa ruru nenaga

3 Amiu la nene, Ntewa naga pisirlua amiu amal sina ga e marena amio Kristo, ana sanene na monar aþionli ga sur la naþa nae ma e peni, e yo nene naþa Kristo naga toþna tano e lepas nen Ntewa na þamarua. ² Amiu na monar asitoþnal ga sur lala nae e yo nene, ve asitom re si sur na yomarava la nini, ³ komin naþa sane amare e þisi rui. Nanagane kiamiu malena viu naga tapolou amio Kristo e Ntewa, ⁴ komin naþa Kristo pe purþes nen kieta malena nagane, ana surau-

† 2:19 Epis 4:16

nia, e pogos naþa naga kate e maran yeririna lala, yoko ita mmena ga takate temio naga e kiena pupia naurarena.

Kiamiu malena na sumo monar þisi

⁵ Amiu na monar awe plan punu ga þelaga lala na yomarava nini e kiamiu malena lala, sane nataþaena lau, sur na mawaena lala, nasinenanena viowa lala, nakekaranen mlamulena viowa, a navinavinayaena mmena ga. Þelaga la nene piyowa ga, a navinavinayaena nene, naga sa naþa yaru kila sane sur la naþa naga sinenan manene laa paþisi apimi sa naþa kiena ntewa taþena lala. ⁶ Komin þelaga ne la nanene narui, Ntewa sinena mimi paþisi, ana kiena naliþereena naga suþna pimi ke pan la naþa la pe amlogear re naga poli. ⁷ Sumo na, kiamiu malena sa ke nene narui, naþa amiu amiyal ke ga e þelaga la nene, ⁸ ana nagane, pogos na liganen þelaga la nene, pogos na sur la nene aþisi e kiamiu malena lala. Ve sanene, amiu taþatete sinemiu mimi, a taþatete avis kapuru va yaru taþena, a taþatete asuþna ave erau viowa van amiu. Þisi na taþatete avismumun yar taþena, a ve avisa re visena la naþa pe kororaki. ⁹ ††A ve avisa kotalia amiu re mmena ga, nanene komin naþa amiu na amlalua þelaga marua naþa apaeme amio naga þisi rui, ¹⁰ †a amiu na amiyen þelaga viu tai e amiu, sa naþa malena viu tai naþa Ntewa naga siia pe kiamiu. A pogos punu ga, Ntewa naga suþna kila ke malena nene pimi pe urviu ke sina ga, vena kila amiu akilia ruru kemua naga lela-ga, a vena kila amiu aimi laa ve sa naþa ave kiena totou. ¹¹ Komin sur ne la na nene, ita na ve teliþere re si yaru lala, sa naþa tevisave laþasia ape le Yu, ana laþasia ape li na yo taþena ga lala, pona laþasia la ape þaviu, ana laþasia pe ape þaviu re poli, pona laþasia la ape suþe, ana laþasia ape li nayurþaena kiena ne suþe ga lala. A ita na ve tevisa re mmena ga tevisave yaru laþasia la apian ruru la ana akilia suria, a laþasia ape yer ura ga, pe akilia re sur tai poli. Ana pupia suri taaga ga naþa tekilia tevisuvisu yaru ea, tevisave naga mlelaga e Kristo pona ve lelaga re, komin Kristo naga sike e sur punu ga a e yar punu ga.

Amiu aligan malena viu nene e amiu

¹² †Pogaga, sa naþa Ntewa naga sinenan manene amiu paþisi, ana naga ligan amiu vena ave kiena yeririna wa lala, monar ayen þelaga viu nene e amiu sa naþa naga sinenania. Þelaga viu nene naga sa naþa sur la nene asike e kiamiu malena, sa naþa nasineyeena yaru, nasinewoena, navatanoena, namoþauena, a namalumena. ¹³ ††Amiu na monar ve sinemiu kar amiu re vilaga, a visae amiu yar ve lua, sur tai sike likan lalua nene, þisi na monar aviewo lalua. Ana monar amiu aviewo amiu, e ke e þelaga nene naþa kieta Suþe naga piwo amiu. ¹⁴ Ana amio þelaga wo taþena la nene naþa monar ayenia, monar ayen mmena

†† 3:9 Epis 4:22 † 3:10 Epis 4:24 †† 3:12 Epis 4:2 †† 3:13 Epis 4:32

sitomena e amiu, komin sitomena naga kilia sikol ruru þelaga wo la nene vena la ayuŋmae ruru ve raaga, vena la aimi ave taaga. ¹⁵ Þisi na suŋmare naþa Kristo naga mligania naga kilia visuar sinemiu lala, komin naþa Ntewa naga pioproan amiu vena ave taaga, naþa amiu punu ga asikol ruru amiu amio naga e þegas tai naþa naga pe þarunia, vena silaga suŋmare nene kilia su lu-en ga amio amiu. A silaga avisa potena e sur punu ga.

¹⁶ †A visena wo kiena ne Kristo, silaga naga monar imi sa naþa mali e sinemiu wetelu, komin naþa kiena visena la nene naga po tanea wa. Amiu monar asuŋma avian amiu ea, a amiu ga asuŋma akila ruru amiu ke sina ga e kiena manmaruaena wo lala. A popon asuŋma ayau va Ntewa e sam lala, a yauena wa lala, a e yaue-na lala na yeluaren Ntewa, ana e pogos naþa asuŋma ayau ke sanene, þisi na sinemiu la punu ga ulen visaen potena vania. ¹⁷ Sur punu ga naþa amiu akila, a visena punu ga naþa avisa, ana monar akila e kia kiena ne Yesu, naþa kieta Suþe, a pogos punu ga na monar avisa potena kome naga va Ntewa Arimata.

Malena viu kiena yaru lala

¹⁸ ††Amiu sira lala naþa atalopa rui, monar avatano e womiu lala, sa naþa mesmesun naþa sira naþa mlelaga naga kila.

¹⁹ †A amiu yermene la naþa atalopa, monar asitom manene womiu lala, a kiamiu þelaga lala monar ve melkalka manene re silaga van la.

²⁰ ††Amiu sisi lala, monar alogear arimamiu lala amio anemiu lala, komin naþa kieta Suþe naga kekaran þelaga nene paþisi.

²¹ ††A amiu arimala lala a anela lala, þisi na sinemiu lala ve vilul re va narimiu la silaga, komin naþa visae ve sanene, akila kare la, akila kiela sitomiena lala loloru.

Suþe lala a kiela yar na yuŋmaena lala

²² †††Amiu yar punu ga na yuŋmaena kiena ne suþe lala, silaga monar alogear kiamiu yerkawa la nene. Þisi na ve akila re sanene e ga e pogos naþa la asike amio amiu, vena akilali naþa la akekaran amiu, ana silaga monar ayuŋmae naþa kiamiu sitomena la ve lelaga make ga, sa naþa e yuŋmaena nene, asuŋma amlogear ke kieta Suþe silaga. ²³ E yuŋmaena ya naþa amiu akila, monar akila naþa akekarania, sa ke naþa asuŋma amiyuŋmae kiena ne Suþe, pe kiena yaru re ga la poli. ²⁴ Popon asitoŋmal sa naþa Suþe ke nene narui þisi na naga la kiena lalimana van amiu, sa naþa naga pul amiu, komin yerkawa ruru napo naþa ayuŋmae vania, naga Suþe Kristo. ²⁵ †††Ana yaru naþa suŋma kila ke pe mesmesu re poli, þisi na naga kilia la maran ke sina ga vanon kiena napiowaena nene lala, komin Ntewa pisuveve yuŋmaena kiena ne yar la punu ga mesmesu ga.

4 ⁵ †Ana yerkawa lala, amiu ŋmena ga monar akila mesmesu ruru wo va yaru lala e kiamiu yuŋmaena

† 3:16 Epis 5:19,20 †† 3:18 Epis 5:22; 1Pit 3:1 † 3:19 Epis 5:25; 1Pit 3:7 †† 3:20 Epis 6:1 †† 3:21 Epis 6:4 ††† 3:22 Epis 6:5-8 ††† 3:25 Epis 6:9 § 4:1 Epis 6:9

lala, komin naþa amiu ŋmena ga kiamiu Suþe tai sike ma e peni naþa þisi na naga liþere kiamiu þelaga lala.

Pol naga pian la

² Amiu na monar aŋarera e leniena pogos punu ga, a monar alen naþa asitom ruru e sur la naþa avisa e leniena, a naþa kiamiu sitomena lala naga suŋma pisa ke potena pan Ntewa. ³ Sineun ŋmena ga nesape monar alen wo imimi, vena þisi na Ntewa vike kiamimi mrapa mekilia melologon sur wo nene naþa sumo na tapolou, naþa visena kiena ne Kristo, naþa nanagane na nesike e lokap vanonia. ⁴ Awis, sineun nesape alen naþa þisi na nekilia nevisi wo, vena kila visena la nene merarava, sa naþa mesmesun ga naþa yoko monar nekila. ⁵ †E þelaga la nene naþa asuŋma akila ke e maran yar la naþa la pe amlelaga re e Kristo poli, monar ave manmarua wo vena akilia ataveve kiamiu pulmas lala, vena aurela aimi e Kristo. ⁶ Amiu na monar avis ruru amio la, e ga e visena lala naþa nasinewo a kiki, ana la aloge visena la nene aloge wo, a monar akilia mrapa na visataŋmelaena visae aviun naviunena kar ga lala e lepas na kiamiu viawaena.

Pol mligan yaru la lua apa pula

⁷⁻⁸ Kieta wolai wo nene Tikikas, naþa naga sike amio inu, þisi na neligan naga la ŋmaki nene iŋasu pun amiu vena visawal van amiu visave imimi mesike sanape, vena akilia aloge wo. Nekekaran manene kieta wolai nene paþisi, naþa pogos punu ga naga ŋmareran naþa iila inu e yuŋmaena kiena ne Suþe. ⁹ ††A kieta wolai taþena naþa erau wo nene Onesiŋmas, naga ŋmena ga þisi na taveve Tikikas iŋasu pun amiu. Onesiŋmas naga nae ga kiamiu yo, a naga ŋmena ga suŋma mlelaga ke e Kristo. Lalui nene þisi na avisawal van amiu, e sur la punu ga naþa kakate ke e yo nini.

Visena maro kiena ne Pol pan la

¹⁰⁻¹¹ Aristakas naþa naga sike e lokap amio inu, a ŋmak nene naþa naga wenla Þanaþas, a Sisas naþa apio naga Sastas, la telu nene apisape asitom amiu paþisi. ŋmak nene, kana visena piŋmasu tol amiu pa rui, a pisape visae naga imi kome lepas nen yo na pun amiu, monar akekarania vena aure naga sukol amiu.

E le Israel la naþa amlelaga e Kristo þisi rui, la ga telu nene amio inu, imimi memiyuŋmaen ke yuŋmaena nasuþenena kiena ne Ntewa, a la telu nene la amiila inu keviu paþisi rui e pogos ŋmarera lala. ¹² †Eþaþras nene naþa naga ŋmena ga amiu kiamiu yar tai, naga pe yar wo tai na yuŋmaena kiena ne Kristo Yesu, a naga ŋmena ga pisa pokolulagi pona pokolemalo pan amiu, pisape silaga naga suŋma mlenwo amiu ke ŋmarera paþisi, vena akilia asuŋmalu ŋmarera, vena amarua ruruia e Kristo sane keyowo, a vena asuŋma aŋarera naþa akila ga sur la naþa Ntewa sinenania. ¹³ Sineun nesape nevisa mesmesun van amiu, nevisave yar naþa Eþaþras naga

§† 4:5 Epis 5:16 §†† 4:9 Pilimon 1:10-12 §† 4:12 Kolosi 1:7; Pilimon 1:23

suŕna miyuŕnae ŕmarera manene paŕisi komin amiu, a komin le Laotisia lala, a le Erapolisi ŕmena ga lala. ¹⁴ †Ki-eta erau wo nene, naŕa Tokta Luk, amio kieta wolai taŕena nene Timas, la ŕmena lua asikena a lalua apisa apisape lalua na asuŕna asitom amiu paŕisi.

¹⁵ Sineun nesape aligan kiau visena van kieta wolai lala a vineta lala nae Laotisia, amio sira nene Nemeva amio ŕegas nen nalelagaena lala naŕa asuŕna apiora ke e ŕmana yuŕna, avisave in na nesuŕna nesitom la ke paŕisi. ¹⁶ Ana yoko pogos naŕa amiu aulo kiau ŕmaki nene ŕisi, awis sineun nesape aligan van le Laotisia lala, vena auloia van ŕegas nen li nalelagaena lala e yo

† 4:14 a 2Tim 4:11; Pilimon 1:24, b 2Tim 4:10; Pilimon 1:24

nene, a monar aulo ŕmena ga kiau ŕmaki taŕena nene naŕa ŕisi na le Laotisia lala la aligan imi van amiu.

¹⁷ ††A kiau visena tai naga va Akiŕas, nesape “Ko ovisuar ruru yuŕnaena nene naŕa Suŕe naga mligan e lu-moŕna, monar okila make ruru yuŕnaena nene.”

¹⁸ Ana nanagane, nelalua kilamemego e limana ne yar na sirien ŕmaki, ana inu ga Pol, nesiri kiau visena maro nini van amiu e ga e luŕnau, nevisa pokolulagi pona pokolemalo van amiu. Amiu ve sinemiu ŕesan re sen la naŕa apiar manene inu ke ne, a lemamiena kiena ne Ntewa sike make e amiu.

Inu, Pol.

†† 4:17 Pilimon 1:2

1 Tesalonaika

Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Pulkumali keviu nene Tesalonaika naga pulkumali keviu na provens nene Masetonia, naþa m̃eke vatanon Þarin Suþe keviu nae Rom sumo. Pogos naþa Pol molue Piliþae, pa ma Tesalonaika mlologon lologena wo e yo nene, ana suþmare nene siaria. Ana siraunia pe yam piyavi manene re poli, lus nae Israel laþasa e yo nene apisa karea, la apieluenia komin naþa apisu sane yaru moki naþa pe ape lus nae re Israel poli, nanua sumo la amloge kiela vianiena lala, ana pogos naþa amloge lologena wo naþa Pol pisawalia, ana amlelaga e Yesu. Ana lus nae Israel la nene sinela kari Pol, ana aþnenelua e yo nene, ana pae pulkumali si tai, Perea. Siraunia, naga pa tol pupia pulkumali naþa Koren, naga mloge lologena kiena li nalelagaena lala nae Tesalonaika e kiena erau Timote, naþa miyuþmae ke amio naga.

Pol siri þesan kiena m̃aki nini pa li nalelagaena lala nae Tesalonaika vena visirluaen kiela sitomiena, a vena kila meraravan va li nalelagaena lala nae yo nene sape naga sitom la m̃aga, a Ntewa sike amio la. Naga pisa potena pa Ntewa komin naga mloge sape asuþma amlelaga ke m̃arera e Ntewa, a sinela sii ke yaru lala, a pisa panila vena la asitoþmal si kiena þelaga wo e pogos naþa sike amio la, vena atavevea.

A naga pisa taþme kiela viunena lala naþa apiyun tania, asape yoko Yesu wasuþe si ve sanape. Sinelan asape akilia meraravan sane visae yaru naþa marþan þesa ana Yesu ve vitom re wa, yoko tol malena naþa ve uro re, pona peraga. A sinelan akilia naþa yoko Yesu wasuþe pogwai. Pol pisaruru panila, sape monar ayuþmae ga, naþa kiela sitomena la varuru ga suþmaga, a naþa aligan kiela sitomena lala suþmalu m̃arera e Yesu vena asuþmatea, vano vano-o tol pogos naþa naga wasuþea.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1

Pol kekaran la a pisa potena pa Ntewa vanon la 1:2—3:13

Pol piyani la e þelaga kiena yaru naþa lelaga 4:1-12

Pol piyani la sape yoko Kristo wasuþe sina 4:13—5:11

Pol kila make kiena vianena lala 5:12-22

Visena maro 5:23-28

Visena na sumo

1 Inu Pol, nemio Saelas a Timote, imimi telu mekekara paþisi nasirien m̃aki nini imi van amiu, þegas nen li na lelagaena lala e suþmare na pulkumali naþa Tesalonaika. Memlelaga sane kiamiu malena lala asike ruru ga e Arimata Ntewa amio kieta Suþe Yesu Kristo, ana memlen ke sane lemamiena a suþmarena sike amio amiu punu ga.

Pol lala akekara komin namasisuena kiena le Tesalonaika lala

²Lelaga, silaga na memlen ke pan Ntewa Armata, monar mevisa potena vania vanon amiu. ³Mesitoþmal amiu ke e kiamimi leniena lala sanini, taþatete sinemi mi þesania sanape naþa kiamiu naviawaena,

amiyuþmae m̃arera tavevea, a sanape naþa kiamiu na sinesiena pimi plamolue ke e kiamiu þelaga wo lala, a sanape naþa kiamiu sitomen piyavi lala kila amiu asuþmal m̃arera ruru ga po e kieta Suþe Yesu Kristo.

⁴Erau lala, mepisuluþar sane Ntewa pe sinen sii amiu re ga poli, ana naga kilologia amiu m̃ena sane ape kiena lelaga, ⁵komin pogos naþa memlologon lologena wo pan amiu, naga sa ga pe visena korena re kiena yaru poli, ana naga pimi pan amiu sane visena urmi tai naþa m̃arera. M̃areraena kiena ne Ninuna Wa sike ea, a naga miyur ruru sinemiu la pano-o amlelaga.

Amiu akilia kiamimi þelaga la pogos naþa mesike memio amiu, moþaryon paþisi na kilaen sur punu ga naþa mekilia mekila na kilaen naþa alelaga, ⁶þisi na atolia, apimi sa naþa ape kiamimi nataveveena lala,

† 1:6 Yuþmaena 17:5-9

ana pe kiamimi re ga poli, apim ape nataveveena kiena Suḗe. Pe sur korena ga naḗa lala taḗena la akila pupia naloge viowaena a akila amiu atol pog m̄arera e pogos la nene, ana aporworun ga lologena wo, ana pupia kekarena kiena ne Ninuna Wa sike e amiu. ⁷ E kiamiu ḗelaga wo la nene, sane akuspo yoḗmarua, asumon vena kipianen mrapa van li nalelagaena taḗena lala e lepas na yo la naḗa M̄asitonia amio Kris. ⁸ Lologena wo kiena Suḗe molue e amiu pa vanua, pe e re ga e yo lua nene poli, a pa ḗmena yo punu ga la ne, kila yeririna la amlogeyu kiamiu nalelagaena e Ntewa ḗisi rui.

Naga nene po paḗisi, ana nanagane sane e yo ya naḗa visae meva si ea, pe sur na visaen re si poli, komin visena la punu ga pimi e amiu pa tol la rui! ⁹ Pe mesun re si pan li taḗena la nene poli, ana lala asun ke sina ga pan imimi, apisayu sanape naḗa amiu le Tesalonaika lala aḗure imimi pimi pun amiu, a sanape naḗa apilopu amiu, akuwan plan kiamiu nono na marena lala, apim ape yeririna kiena ne Ntewa Mali naḗa pe lelaga. ¹⁰ Ana amio naga nene, apisayu ke ḗmena naḗa amiu, asuḗnal ke m̄arera, asuḗna asuḗmate ke narina ne Ntewa, Yesu. Naga yoko imi ḗmalivin ita sina ga, vanon Ntewa pisirlua sina ga naga rui taulu marena, ḗisi na ligan naga imi ḗmalivin ita yam na luania, vena tamalia itaena e pogos na liḗereena na pimi ke ne.

Pol pisayu kiena yuḗnaena pogos naḗa sike gar Tesalonaika

2 Erau lala, memloge visena tai asape memiyuḗnae piowa ga, ana nesitom nesape apisu kilale sane kiamimi nayalin amiuena naga ḗar mras wo lala moki. ² †Nanua susumo, pogos naḗa memiyuḗnae gar Piliḗae, apis kar ke sanene pan imimi rui, a sa naḗa amiu akilia pa rui, pogos naḗa meḗmalivin amiu, akawe imimi ke sina ga paḗisi. Ana mepisu sane Ntewa miila imimi ḗnaga, pe memaraun re naloge viowaena poli, moḗaryon ga na lologonen lologena wo van amiu.

³ Memlologon pan amiu, ana nekilia nevisa nevisave kana visena lala pe sa re naḗa yar laḗas apisasa ke ne poli. Pe amolue re ga e kiamimi na kila palen tai poli, pona e kiamimi na sitom viowaena tai, a pe naga re ga naḗa metaḗali na were kare amiuen e poli, peraga.

⁴ Pe sa re nena nene, ana e pogos nene, imimi sane yeririna la naḗa Ntewa mligan kiena lologena wo e limamimi, ḗisi na mepim mepisawal kiena visena nalelaga nene pan amiu. Imimi na pe memiyuḗnae re naḗa yeririna la avisu imimi sanape poli, ana imimi sinemimin ga mesape vena Ntewa kilia kekaran sur ya naḗa memiyuḗnaenia, komin naga ga kilia sur ya naḗa sike e losineta peve taaga. ⁵ Amiu akilia ruru po sane pe mepimin re nakuwanen visen kiki pona visen vilave la van amiu poli, a Ntewa kilia ruru ḗmena sane pe sinemimi sun re kiamiu sur tai poli, pona mepimin vena visa kotalia amiuena. ⁶ Ana e pogos ḗmena nene, pe memla re nena sitomena tai vena kilaen naḗa sane amiu pona yar taḗena lala ayeluar kiamimi kia.

⁷ Pe lelaga naḗa mepimi moḗmalivin amiu sane li nalologena lala kiena ne Kristo, naḗa mesmesun sane monar akila sur ve moki vena visuar imimiena, ana pe mesitoḗnal re sur nene poli. Imimi mepimi memalum ga, mekila pan amiu sa ga naḗa auya tai pagan narina.

⁸ Mekekaran amiu sanene paḗisi wa, sinemimin mevisawilwilin lologena wo kiena ne Ntewa van amiu, ana memloge sane mepinaia amiu paḗisi, vano-o mesuḗna metaḗnan kiamimi malena vena iilaen kiamiu malena.

⁹ Erau lala, nepisa sanene, pe nepisokan re poli, komin akilia asitoḗnal sanape naḗa imimi memninu e yuḗnaena urmi na limamimi e pogos nene. Memiyuḗnae ea legiena a kolemallo, vena kilaen sane pogos naḗa mesike memio amiu memlologon lologena kiena ne Ntewa, pe mekila re urmi pan amiu poli. Imimi ga mepisuar imimi, pe amiu yar re nena tai naḗa pisuar imimi poli, peraga.

¹⁰ Imimi mesitom mesape e maramiu, a e marana ne Ntewa, mekilia mevisawal mesape pogos naḗa mesike likan amiu li nalelagaena lala, kiamimi malena pe sur tai piowa re e poli, mesmes ga, a pe wa ruruia. ¹¹ Pona asitoḗnal ke yo wa, naḗa mekila pan amiu sane ata tai naḗa naga kila po paḗisi e naiilaen malena kiena ne narina lala.

¹² Mekila sinemiu la malum ruruia, memla visena na iilaaren la pan amiu, a memiilaar kiamiu sitomena lala vena monar akila kiamiu malena la mesmes ruruia e ḗelaga lala kiena ne kieta Ntewa, naḗa naga ga pio amiu vena aim loyuḗna e naurarena wo na kiena nasuḗpenena.

¹³ Sur taḗena si tai naḗa silaga mepisa ke potena pan Ntewa paḗisi vanonia, nane kiamiu ḗelaga pogos naḗa lologena wo pimi porun amiu. Amiu amlogeyuia, ana pe akovenlua re poli sane pe visen kien yar ga tai, ana apisuia sane pe lelaga, pe visen kiena ne Ntewa lelaga. A amiu naḗa amlelaga ea, apietavan losinemiu pania pano-o suḗna miyuḗnae ke e kiamiu malena pimi tol nanagane.

¹⁴ ††Wolai a vineu lala, nekilia sane pogos naḗa amlelaga, pe piavi re poli naḗa yar la nae ke sina ga pun amiu asuḗmalun na kilaen viowa van amiu, kila apane pogos m̄arera tai paḗisi. Sanene na piowa ga, ana e lele nene amiu amiyal ke ga e mrapa taaga ga naḗa li nalelagaena kiena Yesu Kristo e suḗmare kiena ne Ntewa e lepas nae Yutea amiyal e nanua susumo rui. La ḗmena, pogos naḗa amlelaga, ana le Yu ḗmena la akila kare la paḗisi! ¹⁵ †Ana ḗelaga nene, le Yu la asuḗna akilakila kemua nanua susumo rui pimi. Susumo, pe sinelan re navisawalena la poli, siraunia, lala ke sina naḗa akila aḗneḗar kieta Suḗe Yesu mare, a lala ke sina ga naḗa asuḗna aḗene imimi yam mok rui. Sur la naḗa asuḗna akila ke ne, Ntewa pe kekaran la re nena vanonia, komin asuḗna akakawe visena silaga.

¹⁶ Mesuḗna memlologon ke lologena wo pan la ga naḗa pe ape le Yu re la poli, ana pe sur korena ga naḗa pulmas nene na tamaliaen kiela malena, ana le Yu la

† 2:2 a Yuḗnaena 16:19-24, b Yuḗnaena 17:1-9

†† 2:14 Yuḗnaena 17:5 ‡ 2:15 Yuḗnaena 9:23,29, 13:45,50, 14:2,5,19, 17:5,13, 18:12

nene asuřna apisawo imimi ke ga, pe sinelan re nařa mevasawal van la poli.

Kiela řelaga viowa la nene, asuřna amiyakol ke sina metavan kiela mlamulena viowa la nařa amiyuřnaen la nanua pimi, kila sane nanagane kiela naviowaena la nene piowa manene laa. Amiyuřnaen sanene pano-o pe asitom re sur tai poli, ana tekilia sane pupia na sinekar kiena ne Ntewa pitomin la ke rui.

Pol naga sitom la pařisi vena visu la si yam tai

¹⁷ Erau lala, mesape mevasawal van amiu, mesape memligan amiu nanua ga ne, meřure mepa li ve tokak ga, sinemimi miye amiu ga, sinemimin mesape mevisu si maramiu. Lelaga, tesutetai e tasneta, ana e losineta, tepe taaga ga. ¹⁸ Mesike sanene, mesape mekirawal si mrapa tai na iřasen pun amiu, ana inu Pol neřaryon yam moki pařisi, ana yar viowa nařa Yermare, naga kila wo ke silaga. ¹⁹ Ana komin ya ne mesape meim mevisu amiu sina? Naga nene komin a sina nařa mowasine la? A si nařa kila imimi mekekara? A si nařa ve kiamimi mras nen yuřnaena wo, nařa mekilia melogewonia pogos nařa visae kieta Suře Yesu vim sina? Pe yar tařena re si po, amiu ga narui! ²⁰ Pe lelaga pařisi, amiu na sane tropi nowo tai nařa metauluia, apim sane pupia purřes nen sineyeena na kiamimi malena.

Pol pisayu nařa pitetalia Timote pa katen la nanua rui

3 [†]Mesitořnal amiu řna sanene pano-o, mepisu sane peraga, imimi yar tai monar imi katen amiu sina. řisi na mepisa mesape imimi lua Saelas monar mesu Atens sumo wa, ² ana yoko Timote iřasu pun amiu. Wolai nene, memiyuřnaen yuřnaena kiena ne Ntewa veraga memio naga, vena kilaen lologena wo kiena ne Kristo va vanua, ana nepisu sane naga pe yar wo tai na katen amiuena. Nekilia nařa naga kilia iilaar amiu, kilia iila amiu vena kiamiu naviawaena suřnalu řmarera silaga, ³ vena ve sinemiu la kurkurun kare re pogos nařa avane pogos řmarera la nařa asuřna apimi. Pog řmarera na sanini, tekilia ruruia sane pe lepas na kieta malena tai, nařa ita li nalelagaena lala tařatete toure tania. ⁴ Ana visae tesitořnal ke ga wa, tekilia sane pogos nařa mesike memio amiu, mesuřna mepisawal ke pan amiu, mesape mepisusu ke pa rui sane yoko ve ve piavi re, yoko monar akila viowa van ita. A nanagane, sur nene pimi kate sa ke ga nene rui, nařa amiu nena akus ke pařisi. ⁵ Sur ne na nene kila sane in na nemloge sane pe pon re nesuřna sanene poli, ana monar nekila sur tai vena neloge lologena tai sane amiu asike sanape. In na nemarau li řmaga sane yar viowa na tařalien yar nene, sa lual kiena mrapa tai nakila amiuen aloru rui, řisi na nesape nelogelia sanape, asuřnal řmarera ke ga wa po sanape, komin piowa ga nařa kiamimi yuřnaena wo lala e amiu imi ve sur korena sina ga. Sanene nepitetalia Timote piřasu.

Timote řasuře si puna ne Pol amio navisaplanena wo e lepas puna ne la nae Tesalonaika

⁶ ^{††}Timote piřasu pisu amiu, ana nanagane ga ne naga řasuřea pimi katen imimi. Pogos nařa pimi, řar lologena wo, pisayu sanape nařa kiamiu naviawaena amio řelaga na sinesiena keviu ga sike na wa, suřna poga ga, řisi na kila sineu kekara keviu. Naga mla kiamiu visena pimi pan imimi, sape asitořnal imimi ke silaga, ana sinemiu visuen si maramimi pařisi, sa ga nařa imimi řmena mesape mevisu si maramiu. ⁷ Ana pe sur korena ga nařa mesike memloge piowa sanene e yo nini komin naviowaena nařa akila ke pan imimi, ana pogos nařa memloge lologena na kiamiu masisuen amiu kiamimi erau lala, memloge sane pisirlua si kiamimi sitomena. ⁸ Memloge nařa asuřnalu ke řmarera e Suře, řisi na kila memloge sane memal ruru sina.

⁹ Pogos nařa memlen wo amiu ke sanene, mepisu sane pe imimi re nařa mekila ke sur wo tai pan amiu poli, peraga, ana amiu na akila ke sur wo tai pan imimi, komin amiu akila ke nařa mokus pupia kekarena e losinemimi, pano-o pe kiamimi visen re si tai navisaen potena van Ntewa vanon poli. ¹⁰ Naga nene kila sane sinemimin manene pařisi vena melen kolegiena a kolemalu, sane sa mekilia mevisu amiu sina ga, visae narin lele tai nařa kiamiu naviawaena tai kulkulul li řmaga, ana yoko mekekaran vařisi naiilaen si nařa kilia řmarera ruru sina silaga.

¹¹ Sur ne nanene nařa nemlenin ke řmarera nanagane, sane kata Ata Ntewa amio kieta Suře Yesu, avitavan kiamimi mrapa vena mekilia meim meialiali amiu sina. ¹² Pano tol pogos nene, nemlen ke pa Suře, nepiun ke sane yoko naga kila kiamimi sinesiena kapuru ke imi sane kokonia ruru kiamiu malena vano-o tataroi va tol si yar tařena lala, imi ve keviu manenea maran taaga ga sa nařa kiamimi sinesiena e amiu. ¹³ Ana amio naga nene, nemlen sane naga ligan sitomena wo tai nařa řmarera ruruia e amiu, vena akilia auarar ruru kiamiu malena vano-o tol pogos nařa kieta Suře Yesu imi kate sina amio kiena li wa lala, ana e pogos nene akilia asuřnalu e marana ne Ata Ntewa nařa amerarava po, ape wa ruru ga asuřna ga.

řelaga na malena nařa Ntewa sinenania

4 Erau lala, pogos nařa mesike memio amiu, mepian ruru amiu sanape nařa amiu akapuru laa sane e řelaga na malena nařa Ntewa sinenania, ana memloge sane akila lili řna rui, naga po pařisi. Ana e kia kiena Suře Yesu, mořmareran van amiu sane ve aligan re, awaryon ga kilaen vano. ² Suře Yesu mligan kiena navianena lala e limamimi na visawalen van amiu, ana akilia ruru la rui. Sanene, popon atavevea.

³ Poga, sur ne lařas nanene nařa Ntewa sinenania kiena yeririna la monar ayuřnaena. Kieta malena monar ve wa ruruia, sane ve tekila re řelaga viowa e

† 3:1 Yuřnaena 17:15

†† 3:6 Yuřnaena 18:5

lepas na yerġene amio sira. ⁴ Ita punu ga monar tetaveve ruru mrapa mesmes na talopaena, vena yerġene kilia su amio wona na sira naapo e ħelaga naġa merarava ruruia, vena ve akila kare re si kiela kia lalua. ⁵ Sanene, pe pon re yaru talopa koskos poli taveve ga kiena sinenanen sira ġarera, komin nanene pe ħelaga ken yaru na yemalolo ga lala, naġa pe akilia ruru re Ntewa poli. ⁶ Visae yar la akila ke ga ħelaga wo silaga e nini, yoko wo vaġisi, yoko ve akila kare re si sur nowo naġa pe kiena kiela puruvi taġena lala. Amiu monar avisu ruru yo nene, vanon Ntewa mla ke nakoena silaga pan yeririna la naġa amlor ke e mlamulena viowa kar la ne sanene, sa naġa mepisawal pan amiu rui, mesape maraġne amiu.

⁷ Asitomveveli naga nene. Pogog naġa Ntewa pio ita tepim tepe kiena yeririna lala, naga pe kila re vena kieta malena imi ulen si ħelaga la naġa pe merarava re poli, a naga kila vena sane kieta malena imi ulen ħelaga la naġa ape wa ruruia. ⁸ Sanene na, yar naġa pe kekaran re navianena la nene poli, naga monar visu ki-lale sane pe pe visen ken yeririna re la naġa naga mi-aslua poli, ana miaslua ke visena kiena ne Ntewa, naġa mligan kiena Ninuna e ita naġa sane Ninuna naġa pe wa.

⁹ Sur si tai naġa nesape nesunyu van amiu, naga kieta ħelaga ita li nalelagaena lala, naġa monar tekekaran ita tepe namratava taaga. Sur nene amiu akilia ruru ħisi rui, pe pon re nesiriyu si van amiu poli, vanon Ntewa kilapian ita make ga rui sane naga nene pe sur wo tai po tanea paġisi. ¹⁰ Nekilia sane amiu akila ke pa sanene rui pan li nalelagaena lala nae Masitonia po paġisi, a nesape nevisa ke sina ga, nesape amiu auarar ruru ħelaga wo nene, akila imi ve keviu laa sane likan amiu.

¹¹ Nanagane na nesape nesiri si sur laġasia naġa popon sane awaryon na kilaena. Nasumo, ve oulaula kar re, ana osu ruru ga. Nalua, ve okian re kunuġna va e kove kiena yar taġena lala, ana ovisusu ga kioġna malena. A tai sina ga, ve ove yowen re, ana oyuġnae ġarera wo e yuġnaena naġa sike e lumoġna, sa naġa mepisawal susumo rui. ¹² Visae okila sanene e kioġna malena legiena punu ga, yoko la naġa pe amlelaga re poli akilia avisu ruru ko, apisuluġar naġa pe yaru taġena re la apisuari ko poli, a ko ga osuġna opisuar ruru ko.

Nawasuġeen si kiena ne Suġe

¹³ Ana erau lala, nepisu sane popon amiu akilia lili ġna sur la ħasa e lepas kiena ne ita ħas naġa amomalio rui, sa naġa akovio e yomarava. Yaru la moki naġa pe amlelaga re poli, amaraun marena, asitom asape yar la akovio yoko viowa vaġisi van la, ana kila sane pogog naġa lala tai kovio, atagin paġisi.

¹⁴ Ana ita na sa re nene po, komin temlelaga sane sir-aun naġa Yesu mare e lak torovia, naga suġnal mal sina ga, ana e ħelaga ġna ne nanene, temlelaga ġna sane lala naġa ape taaga amio naga amare, yoko Nte-

wa kila la ave taaga amio naga amal sina, ana awasuġe aimi sina amio naga.

¹⁵ †Nekilia nevisa ve lelaga van amiu, sane taveve visena tai naġa Suġe ga pisa, ita naġa temal ke ga wa tol pogog naġa nawasuġeena sina, ita taġatete teva metava sumon lala naġa akokovio rui. ¹⁶ Peraga, ana sur naġa kate e pogog nene sanini. Ĥarin navisi nae ma e peni vion manene va metava, a kumasua kiena ne Ntewa yelu, ana kieta Suġe vetan ma e peni vitom tano, yoko li nalelagaena la naġa amarmare asike ne, yoko asuġnal si sumo. ¹⁷ Ĥisi na, ita naġa temal ke ga wa tesike yomarava, naga wereplan ita ġna teva metava temio la, tekem likan lul meta e sinapane, teva tevitawe kieta Suġe meta e yo yau. Teva sanene, ana yoko tesike lue ga temio naga.

¹⁸ Navisaarena nene naga po paġisi, ana popon teiila ita silaga e sitomen wo la nene.

Monar tesururuia, tekirava; ve ve piavi re na naga yoko vim

5 Erau lala, nekilia sane yeririna la moki sinelan asave akilia sur la nene yoko vim kate e legiena ya, pona pogwai. A naga nene pe pe kiau re nene naġa nesiriyu van amiu poli, ² ††komin akilia pa rui sane sur nene pe kiena re yeririna na kilia poli. Naga ħarlologia ga sa naġa yar na vinauena kila kiena yuġnaena kole-malo. Naga taġatete visawal ħesania pog ya naġa naga imi!

³ Pona naga imi e pogog tai naġa yar la apisa ke pan la, asape "O, nanagane pe pog na suġnarena pa rui!" Pona asape "O, nagane tesike e pog wo narui!" Lala amninue ga, ana sur nene naga sa naġa auia tai vera-ga ga mloge sa naġa kiena sisi vaeme narui. Ana pogog nawasuġeena ve sa ke ga nene, naġa yoko yeririna la aila ga, sane pe asitoġnal re poli, ana pupia pog viowa imi katen la, naġa sane taġatete nena aur mata-nia.

⁴ Ana amiu erau lala, pe asu re si e pupumalko poli, ana visae pupia legiena nene imi kate, nesitom pule ga sane amiu akilia ailania, sa naġa pe yar na vinauen tai pimin kiamiu sur lala. ⁵ Pe tepe yeririna na yemalolo na kole-malo re si poli, ana tepe yeririna na yomerarava na legiena rui. ⁶ Sanene na, kieta sitomen la monar tavolo ruru silaga, touarar ruru kieta malena, vena ve teve sa re yeririna taġena lala na yemalolo. ⁷ Yuġnaena la naġa asuġna amiyuġnaenia, la asuġna amun ġna wii pano-o wii ġne la, ħisi na asuġna amomomalion ga, ⁸ †ana ita naġa tepe yeririna na yomerarava, monar tekila kana yuġnaena mesmes lala. Tekila kieta malena la mesmes ruruia, tekilawo yepeta e ħelaga na viawaena amio ħelaga na sinesiiena, a monar teyanwo ħarita e nalelagaena ġarera naġa tesape yoko Ntewa monar tamalia ita. ⁹ Naga nene pe pon re naġa kieta sitomen veve lua poli tesape Ntewa tamalia ita pona ve tamalia ita re, komin naga pe kiena sitomena re naġa sape yoko kiena li nalelagaena lala atol nakoae-

† 4:15 1Kor 15:51,52 †† 5:2 Mat 24:43; Luk 12:39; 2Pit 3:10
‡ 5:8 Epis 6:13-17

na poli, ana naga pisaaria sape yoko tetol natamaliae-na nene naþa Suþe Yesu Kristo tauluia pe kieta. ¹⁰ Naga marewo ita, vena kilaen sane visae wasuþe sina, pe sur korena ga naþa visae tomomalio, sane tokovio pa rui, pona tetavilo, sa ga naþa temal ga tesuþa ga, ana kieta malena su ruru ga amio naga silaga.

¹¹ Visena ne na nene popon amiu avisasa vena iilaaren kiamiu sitomena, aiila amiu vena yuþaenen kiamiu naviawaena imi m̄arera ruru laa sane, sa naþa nekilia sane amiyuþaen ke pa rui.

Visena maro

¹² Erau lala, nesape neviun m̄ena van amiu vena avisu kilia ruru li la naþa amiyuþae m̄arera ke e yuþaena kiena ne Suþe likan amiu. Nanene komin naþa naga mligan la vena ave suþen amiu, avian amiu. Amiu monar avatanon ruru la, ¹³ aligan la asu metava e kiamiu sitomena lala, akekaran la, vanon yuþaena la naþa amiyuþaen ke ne. A þisi na, amiu ve akakawe amiu re, ana sinemiu la monar ve lemam van amiu silaga.

¹⁴ Nepiun m̄areran tan amiu puruvi a vineu la, visae amiu þas ape yowena, popon avis van la vena yepela m̄ae la sane. Visae amiu þas amarau, avis van la vena akilia asuþalu m̄arera. Visae laþas yepela mavi, avis van la vena iila laena. Ana e la punu ga nene akila sane kiamiu sitomen la viayavi ruruia.

¹⁵ Amiu awaryonli sane visae yar tai kila viowa van amiu, ve akilamaran re si viowa vania. Ita monar teki-

lali sane sineta wo ruru van ita silaga, a sineta wo ruru m̄ena van yar taþena lala.

¹⁶ Pe sur korena ga e sur ya naþa imi katen ita, ana tekekara silaga, ¹⁷ telen silaga, ¹⁸ tevisa potena van Ntewa silaga. Na nene kiena sinenanena naþa sape teyuþaenia, e lepas pun ita naþa tepe kiena Yesu Kristo.

¹⁹ Sur si tai, visae kapi kiena ne Ninuna ne Ntewa vi-vaga ruru ke yo tai, yoko weþaren toko, ²⁰ ana visae yar tai suþa pisa plan ke navisawalen lala, ve avisalele kare re naga, ²¹ ana asitomveve ruru sur punu ga. Naga naþa po, auarar m̄arera, ²² ana naga naþa piowa, aligania. ²³ Nanagane nelen sane Ntewa ga, naþa pe Ntewa na suþarena, kila sinemiu amio kiamiu sitomena a kiamiu malena ve wa naþa ve wa ruruia. Sineun manene nesape pogos naþa visae kieta Suþe Yesu Kristo wasuþe sina ga, yoko ninumiu wetelu, losinemiu wetelu, amio tasnemiu wetelu, ve narin kinakinas nen kororak re nena tai se e la. ²⁴ Naga naþa piolua amiu naga pe masisu lelaga, a naga yoko yuþae m̄aga ve sanene vano.

²⁵ Sur maro, nevisa van amiu erau lala, neviun tan amiu sane ve sinemiu þesan imimi re e kiamiu leniena lala. ²⁶ Avisu pokolulagi po pokolemalo van li nalelagaena wa taþena lala naþa asike ne, ²⁷ a e kia kien Suþe, nepisa sane luþaki nini, aulolua e marala.

²⁸ Lemamiena kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo sike amio amiu.

Inu, Pol.

2 Tesalonaika

Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Yaru lala na suřmare nae Tesalonaika amloge piowa komin amloge ke visena la mokliu, nařa asape Yesu řasuře rui, a amininuwe kare narui ařna visena nape nařa lelaga. Ana Pol siri kiena řmaki na lua nini pano pa li nalelagaena la garu Tesalonaika vena visawalen visena na lelaga vani la. Naga pisape yoko Yesu wasuře sina, ana sumonia řelaga viowa lala monar imi viowa manene la vatanon nasuřenena kiena yaru tai nařa yoko imi řmalivi, nařa kiena kia "Yaru na kilaroen navisaluaena," a yoko naga visakare Kristo amio li nelagaena lala. Pol pisawal meraravanja sape yaru la nařa aulo řmaki nini monar asuřmalu řarera e kiela lelagaena lala, pe suri korena ga visae avane suri viowa la ve moki, pona aloge viowa manenea vařisi. A naga sape monar ayuřmae ga řarera vena atol suri la nařa limala plasania e kiela maliena lala, sanařa naga amio yaru la nařa amiyuřmae ke amio naga, la asuřma akila kene, a monar akila luwe ga yuřmaena wo lala.

Komþasnen tusi la na nini

Visena řesa 1:1-2

Pol pisawal sape kekaran la pařisi 1:3-12

Pol pian la sape Yesu yoko wasuře si ve sanape 2:1-17

Pol pian la e řelaga kiena li nalelagaena lala 3:1-15

Visena maro 3:16-18

Visena na sumo

1 †Pegas na li nalelagaena lala kiena ne Ntewa Arimata a kieta Suře Yesu Kristo, nařa asike e kumali nene Tesalonaika, imimi telu Pol, Saelas a Timote, mekekara pařisi navitawe amiuena sina e řmaki nini. ² Lemamiena a suřmarena kiena ne Ntewa Arimata amio kieta Suře Yesu Kristo sike amio amiu.

Pol siar kiena řmaki e leniena na visaen potena

³ Sur tai nařa popon meyuřmaen silaga, monar mevisa potena van Ntewa vanon amiu kiamimi erau wo lala. A nanagane, mekekaran mesape meyuřmaen sanini, komin memloge ke kiamiu lologena lala, sane kiamiu naviawaena pam manene laa meta sane silaga, a amiu punu ga akekekaran amiu tařena lala pimi keviu manene la. ⁴ Naga nene po pařisi, ana pogos nařa mepa metelivi ke puna řegas nen li nalelagaena tařena lala kiena ne Ntewa, memieluar amiu ke pařisi pan la. Mepisa meraravan ke pan la sane amiu ařar ke řelaga řarera kiena li nasinekar lala, ana amiu apa ařar-poyo ke e yo řarera tai nařa kila kare amiu pařisi, ana pe akukulul re poli, kiamiu naviawaena pe mlor re nenaga.

⁵ Pogos nařa asuřmal ke řarera sanene, mepisu sane pogos nařa Ntewa kilologia amiu, naga kila mesmes ruru ga, komin nařa pisuluřar sane amiu ape yeririna la nařa tařatete aloru. Nanagane, naga pisuluřar rui nařa ařar ke naloge viowaena lala komin kiena nasuřenena, a siraunia yoko naga visu amiu atorokin vaen loyuřma ea.

⁶ Naga, silaga miyuřmae mesmes ga, a yoko kilamaran viowa van la nařa akila piowa pan amiu. ⁷ Lala akila amiu akus naloge viowaena pařisi, ana naga yoko kila řisi, naga yoko iila amiu gar ne, a iila imimi řmena e nini nařa mepane ke sur lařasia. Pogos nařa tevisu pupia kapi tego ma e sinapane, tekilia tesape kila ke mrapa nařa Ntewa ligan lua Suře Yesu ma e peni vitom tano e yomarava, amio kiena navisi řarera lala, nařa yoko wereplan ita vetan naloge viowaena lala na yomarava. ⁸ Naga řmalivi, yoko liřere la nařa yepela mavin Ntewa, nařa yepela mavin logearen lologena wo kiena ne kieta Suře Yesu.

⁹ Naloge viowaena kiena ne la nařa yoko akusia, yoko akokovio lue ga narui, yoko akilawo la tařatete nena asike amio Suře pogos tai e yo nowo nařa kiena řareraena miyuřmaenia mon řmaga. ¹⁰ E pogos nařa naga řmalivi, yoko kiena yar wa lala ayeluar vařisi, la nařa amlelaga ea avisu naga sane po na po pařisi, ana amiu amio la akilia ataveve naga. Akilia akila

† 1:1 Yuřmaena 17:1

sanene komin amlelaga e kiamimi lologena, ana li taþena la nene, taþatete nena atavevea.

¹¹ Mesuřna mesitomveve řna sur la nene pano-o, kila imimi mořmarera ruruia na lenwo amiuena silaga. Mepiun ke tan kieta Ntewa nařa iila amiu vena atorokin malena wa nařa naga pio amiyunia. Memlen ke sane kiamiu naliganarena wo la nařa sike e kiamiu sitomena vena taveveena, amio yuřnaena wo la nařa kiamiu naviawaena kilia kila, yoko Ntewa yuřnae e kiena řmareraena vena kila awar mrasa. ¹² Memlen ke sanene vena ayeluar kia kiena ne kieta Suře Yesu imi ve keviu likan amiu, a vena akapur manenea amio kiena řelaga wo lala. Visae akilia akila sanene vano-o maran taaga amio lemamiena wo kiena ne Ntewa kieta Suře, nane Yesu Kristo, yoko wo na wo.

Yar viowa nene, Nasinekareena Navisaluaena, yoko imi řmalivi

2 †Nesape nevisayu sina ga nawasuřeen sina kiena ne kieta Suře Yesu Kristo, amio sanape nařa yoko were ita lele taaga tesike temio naga. Erau lala, e lele nene nesape nevisa sanini, ² sane ve sinemiu pepe re, ve amarau re. Nekilia sane visena tai tetelivi ke sape yar lařasia apisasawalia pona amlologon ke asape nanagane legiena na nawasuřeen si kiena ne Suře naga pimi kate rui, ana la řasia apisasa ke asape imimi ke nalologena la narui mepisawal sur nene e kiamimi luřmaki tai rui. Ana amiu ve alelaga re e visena nene, ³ ve atařnan re nařa avisa kotalia amiu sanene. Sur na apisa ke ne, pe sa re nena nene, komin pupia nakawelanen van Ntewa monar va meta sumo. Siraunia yoko yar viowa na kovioena, nařa apio Nasinekareena Navisaluaena, naga řmena monar imi kate e yometava. ⁴ Yar nene naga piowa pařisi, naga pilolon kare make ga sur wo lala, a naga mligan ke naga mon metavan sur make ga nařa kia kiena ne Ntewa sike ea, amio sur wa taþena la nařa yeririna la apatanon ruruia. Yoko naga kila řna sanene vano-o, naga ga visirlua si naga sike e lele wa loyuřna e Yuřna Wa řmana ne Ntewa, visawal naga sape naga ga pe Ntewa rui. Ana pogos nařa kila sanene, nanene naga e pogos ke nařa lavis ke towarpoyo e legiena maro narui.

⁵ Visae amiu asitořnal ke ga wa, pogos nařa nesike nemio amiu, nepisasawal ke suri nene pan amiu yam mokli rui. ⁶ Ana taveve ya nařa nepisa meraravan ke ne, akilia avisu kilale sane yar nene, kan pog mesmes nařa vim kate sike ga wa, ana apisawo ke ga wa komin kan pog nena na pere wa.

⁷ Ana pe sur korena ga nařa Nasinekareena Navisaluaena pe kate re poli wa, ana kiena řmareraena suřna miyuyuřnaen wan ke kiena řelaga viowa lala e yomarava nini rui. Taþatete imi kate e yometava amio kiena pupia řmareraena na wa, komin Ninuna Wa suwo ke naga, ana pogos nařa Ninuna Wa ure si vavini, ⁸ yoko naga suřmalu amio kiena řmareraena make ga. Naga yoko kila mara vano lavis taulu make sur narui, ana yoko Suře Yesu vim kate, yoko lagi na kiena vise-

na lelua yar viowa nene veraga ga, pupia yomerarava nařa pimi amio, řmenelua yar nene va kovio e pupumalko. ⁹ †Pogos nařa Nasinekareena Navisaluaena nene vim kate, yoko naga yuřnae amio řmareraena kiena Yermare, řisi na naga kila pupia kile lala amio sur na ilanen lala, ana ape navisokanen ga lala. ¹⁰ Naga yoko kila ve sanene komin sinenan werekareen sitomena kien yeririna la nařa ave na kovioena. A yoko kila řmena řelaga viowa lala nařa kilia were kare kiela sitomen la va ve taþena, komin ape yeririna la nařa pe sinelan re akekaran visen lelaga lala kiena ne Ntewa poli, pe asitořnal re nena sane yoko naga kilia tamalia kiela malena poli. ¹¹ Ana pogos nařa Ntewa pisu kiela sitomen la řmarera sanene, yoko naga ligan la ga, tařnan nařa sane pupia visen navisokanena la kilia taulu la ga sane, yoko alelaga ruru e visokanena la nene.

¹² Ana siraunia, yoko naga liřerela mesmesu nena, sape ape yeririna la nařa yepela mavin lelagaen e kiena visen lelaga, ana sur nařa la akekarania, naga řelaga na kilaen viowa la nařa akilakila ke pa rui.

Asuřnal řmarera ruru silau

¹³ Sur wo tai nařa popon meyuřnaen silaga, monar mevisa potena van Suře Ntewa vanon amiu kiamimi puruvi a vinemimi lala nařa naga kekaran amiu pařisi. Siar nanua susumo rui, naga kilologia amiu vena kam na ape mras řesia nařa amlelaga e kiena visen nalelaga, a Ninuna myuřnae e kiamiu malena lala ana apim amerarava e marana, řisi na naga kilia tamalia amiu.

¹⁴ Naga pio amiu kome lologena wo nařa mokus pimi, komin naga sinenan pisape amiu řmena ayakol e pupia naurarena vena yeluaren kia kiena ne kieta Suře Yesu Kristo. ¹⁵ Ve sanene erau lala, pe pon re amiu yar tai kila pal poli. Monar asuřnal řmarera ruru silaga, a monar auarar ruru nakilapianen la nařa mekila pan amiu rui e kiamimi visena lala pona e řmaki la nene.

¹⁶ Armata Ntewa kekaran ita pařisi, pe lemam pan ita a miilaar si kieta sitomena e kiena navisaarena wo tai, sane ita na tesu wo lue ga temio vano-o taþatete řisi pogos tai. Ana nemlen pania, sane narina, kieta Suře Yesu Kristo, ¹⁷ iilaar kiamiu sitomena lala, kila amiu ařmarera ruruia e visen wo punu ga lala a e kiamiu yuřnaena wo punu ga lala.

Pol piun vena alenwoia

3 Erau lala, sumon neřisin kiau visena nesape neviun tan amiu punu ga ve sinemiu řesan imimi re e kiamiu leniena lala, vena mekilia meyuřnae řmarera laa sane vena visena kiena ne Suře kilia momolue vilaga e yo la punu ga. Visae ve sanene, yoko yar taþena řmena la akilia aloge kiena visena nalelaga, akilia avisirlua kiena kia, sa ga nařa amiu amiyuřnaenia pogos nařa pimi řmalivin amiu sumo ne. ² Ana pogos nařa visae alen, popon asitořnal řmena sane pe amiu punu re amlelaga poli, a yeririna viowa řas asike nařa ařar ke sit-

† 2:1 1Tes 4:15-17

†† 2:9 Mat 24:24

omen taþena lala, ana amiu akilia alen vena Ntewa suwo ruru imimi vena taþatete atol imimi.

³ Ita tekilia sane tekilia towasine Suþe silaga, ana pe sur korena naþa Þarin Yar Viowa taþali kila ya ne van ita, a nemlelaga sane yoko Suþe kila ita toþarera ruruia, yoko visuar ruru ita vaþisi. ⁴ Kiau sitomena nekili-aar sane naga yoko kekaran naiila amiuen sanene, komin sur la naþa mepisawal pan amiu, nemlelaga sane amiu akila ke pa rui, a nemlelaga sane amiu yoko awaryon nakilaena e legiena la ne pimi ke ne. ⁵ Amiu akila sanene po paþisi, ana kiau leniena sane kieta Suþe Kristo sumon amiu vano tol naþa kiamiu sitomena la viayavi lelaga sane kiena, a losinemiu la va ulemamaga e sinesiena kiena ne Ntewa.

Visena e lepas na yowena a na su korenenaga

⁶ Erau lala, e kia kiena ne Yesu Kristo nesape nevisawal van amiu, sane visae puruvi tai pe miyuþae ruru re poli po pe taveve ruru re navianena la naþa mepian amiun poli, popon asu perinan li laa ga naga sane. Yowena la ne sanene, ve ava re lavisin la, ⁷ komin pogos naþa mesike likan amiu, pe mesu koren re ga sanene po. Mekila meraravan mrapa wo pan amiu, ana amiu akilia ruruia sane popon asiraunia. ⁸ Pog naþa visae memla kinanena tai, ana monar moul ga, komin memiyuþae legiena a kolemalo natauluen narin kilavaru vanon sur ya naþa sinemiminia. Imimi na memninu sanene sane ve mekila re yuþaen keviu van amiu na visuar imimiena. ⁹ Visae amiu avisuar re imimi ve tokaki pona mesmesu yo, ana moþaryon mesape imimi ga mevisuar imimi, vena kilapian amiuen e þelaga wo naþa akilia atavevea. ¹⁰ Pogos naþa mesike memio amiu, amloge ke naþa mepisa ke sur nene, sane pe kiamimi navisaluaena tai, ana memla mþena

pan amiu, mesape yar na yepen mavin yuþaena, naga taþatete kinana. ¹¹ Nepis ke sanene komin narin vise-na tai pimi tol kiligau sane kiamiu yeririna þasia pe amiyuþae re la poli, asusu korena ga asuþa sane, ana asuþa apisimumu e sur la naþa yar taþena ga la amiyuþaena.

¹² Kiamimi visena e yar la ne sanene pa sanini, sape ve asu kare re sanene, akilia ava ruru amiu la sane, ana akila towe li la yuþaena na tauluen kamiu kinanena sa naþa amla ke legiena punu ga. ¹³ Ana visena pan amiu punu ga puruvi lala a vineu la, sane ve ita yar re tai naþa loge yepen malumun yuþaena wo la naþa sike ne vena teyuþaena.

¹⁴ Mepisawal sur la moki e mþaki nene, ana visae yar tai ve kekaran re, popon avisu ruru yar nene. Yoko ve akilali re naþa ayuþae veraga amio naga sumo wa, vena kila naga mawa towe la sane, vena visu kilale kiena viowaena. ¹⁵ Ana ve akila re suri tai vania sane naga ve kiamiu sinekar tai, ana aweþeþe si naga sane imi ve kiamiu puruvi wo ga tai.

Visena maro

¹⁶ Kiau visena maro, nemlen nesape yoko Suþe na suþarena ligan kiena suþarena sike e amiu e kiamiu mrapa la punu ga, nemlen nesape naga sike amio amiu punu ga silaga.

¹⁷ Narin yo na tano yoko ovisu sane in ga nesiri vise-na la nene e luþau. Sineun nesape nekila ve sanene e kiau mþaki lala vena akilia avisu kilia luþau sane in ke narui nemligan mþaki nene piþasu. Naga kiau nasiriena ga nane teke ne, nesape:

¹⁸ Lemamena kiena kieta Suþe Yesu Kristo sike amio amiu punu ga.

Inu, Pol.

1 Timote

Visayuena Na Tusi Nene

Komþasnen suniena plas na tusi nini

Timote naga pe yaru viu tai nae pupia pulkumali naþa Litra, a naga mlelaga e Yesu Kristo. Anena naga pe lus nae Israel tai a arimana naga yaru nae Kris. Timote na erau kiena Pol tai naþa tavevea apa ke e yo makega vena visawalen lologena wo kiena kieta suþe Yesu Kristo. Pol siri maki nini pa Timoti, e pogos naþa sike garu provens naþa Masetonia, a Timote naga sike Episas.

Pol siri maki nini pan Timote, pisa pania sape visuar naga e vianiena na visokanena lala naþa kilia imi loyurña e suþmare. Vianena na visokanena nene molue kome sitomena tai naþa pisape suri makega na yomarava piyoyowaga pona pe namname. Yaru la naþa apian ke yaru la e vianiena na visokanena nene, asape yaru kilia tol malena visae ga viyon sape tol kinasnen kiela vianena la naþa tapolou, a monar lon kinanena laþasa, kan ga kinanena la naþa asitom sape torokin akania, a yoko naga ve talopa re, a taveve kiela þelaga taþena si laþasa. E maki nini Pol pisayu þelaga wo la naþa li nalelagaena lala akilia atavevea vena akila lotena, a vena visuaren suþmare. A naga pisa þelaga wo laþasa naþa nasumonena na suþmare lala a li nalelagaena lala monar atavevea. A suri maro naþa Pol pisa, naga pisa pa Timote sape naga monar imi ve yaru wo tai vena kilaen yurñaena kiena Yesu Kristo. Naga pisa pania sape kiena þelaga monar ve senape, pogos naþa naga yalin þegasnen li nalelagaena taþena la a naþa vianila.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-2

Vianena e lepas na suþmare a nasumonena lala 1:3—3:16

Visena lala na iilaren Timote e kiena yurñaena lala 4:1—6:21

Visena na sumo

1 Naruu Timote, inu navisawalena Pol nesiri maki nini piþmasu pan ko, naþa Ntewa kieta natamaliaena amio Yesu Kristo kieta nawasineena amligan inu vena neyurña e lologena wo. ² Nekekara navitawen ko si e nini, vanon nepisu ko sane ko ope naruu wawa loyurña e namratava na kieta naviawaena. Nemlenin ko ke, sane Ntewa arimata, amio kieta Suþe Kristo Yesu yoko aligan lemamiena, sineyeena, amio kiela suþmarena sike amio ko.

Okilawoli nakilapianen visokanen lala

³ Nesape nevisawal si van ko sur naþa tepisayu nanua ga ne, pogos naþa nesike nemio ko gar Episas, sumon naþa nemligan ko navaen Masitonia. E pogos nene tepisu ke naþa þar mārera laþas asurña ga, naþa tekilia ruru la, ana nesape osurña ga e yo nene wa, vena okilali naþa okilawo la. Sur ne nanene nesape nevisawal si van ko, sane osurña e nene wa, vanon la nene, asun akilapian ke sur la naþa pe mesmes re poli. ⁴ Sila

ga kiela sitomena la mlor ke ga e kiela suniena marua ga lala, ana sinelan ke ga navisayuen lus kiena ne kiela li marua la na nanua sumo sumo, ana popon aligan sur la nene sike na. Visena sur la ne sanene kila ke yeririna la kiela sitomena peve lua paþisi, ana taþatete nena aiila la vena atol malena wo naþa Ntewa sinenania, naþa tekilia tetolia e ga e lelagaena e naga.

⁵ Sanene na, popon tevisawo la, vena kilaen sane yoko kieta yeririna lala, losinela kilia merarava ruruia, kiela sitomena kilia mesmes ruruia, a kiela naviawaena ve lelaga, komin sa ve sanene, yoko þelaga wo na sinesii itaena kilia imi ve keviu sina vaþisi likan ita.

⁶ Ana nanagane piowa ga, komin la þas e neþña, aterere akuspal mrapa wo nene, amial mña e mrapa naviswween lala. ⁷ La apilave, sinelan asape avim ave navianena na navisaluaena wa, ana asurña apisawal ke kana visena mārera ne lala, pe akilia ruru re sur la naþa apisa ke poli, taþatete avisa meraravan ruruia.

Navisaluaena kiena ne Ntewa pe na ya?

⁸ La nene apisin manene navisaluaena kiena ne Ntewa, ana tekilia tesape navisaluaena, visae teyurña e ruru ea, naga pupia kana yurñaena sike ea. ⁹ Ita monar

† 1:2 Yurñaena 16:1

tekilia tesape navisaluaena naga apisirlua pe naiilaen re la naŕa amesmes ruru pa rui, ana naiilaen yar taŕena lala, sane la naŕa akilarovia amio la naŕa yepela mavin logearena. Lala nene, nane la naŕa pe akekaran re Ntewa poli, la naŕa asitom korenan ga sur wa lala, la naŕa ŕar m̄arera ga lala, a la naŕa aŕne arimala lala amio anela lala, po aŕne m̄ena yar taŕena lala. ¹⁰ Amio yar la nene, ŕasia naŕa ataŕa kolau, amio naŕa yer-m̄ene were si yer-m̄ene po sira were si sira, ŕasia apin-aun nisisi vena awililinia, lala na visokanena, amio lala na kilawanen kiela naviowaena. Navisaluaena nene pe kien la nene narui, amio la naŕa akila ke ŕelaga taŕena la ne sanene, vanon yepela mavin kieta navianena wo lala. ¹¹ Pe ataveve re nena lologena wo kiena kieta Ntewa wa nowo, naŕa mligan sike e inu vena nevisawal van amiu.

Lemamena kiena Yesu pa Pol

¹² Yuŕmaena nene sike e luŕmau vena neyuŕmaenia, ana nesape nevisa potena ve keviu va kieta Suŕe Kristo Yesu. Naga ga naŕa pisuveve ruru kiau malena, pisu sane nekilia nemasusu wo e yuŕmaena nene, ŕisi na pisirlua inu vena neyuŕmaenia, ana monar nevisawalia nesape naga ga mla ke puriukawaena pan inu silaga vena neyuŕmaen sa naŕa naga sinenania. ¹³ †Nanua sumo, in na nepe yar tai naŕa nepepeyun kare ke kia wa nene naŕa Yesu, ana nekila kare ke naga paŕisi, naŕa nekila piowa manene laa paŕisi pan kiena nalelagaena lala, mesmesun ga naŕa la nakoena van inu vanonia. Ana peraga, pisu sane nemial ke ga e pupumalko, pe nemlelaga re e naga poli, ana pe nekilia re sur naŕa nemiyuŕmaen ke poli, ŕisi na naga kila po manenea, sinen miye inu.

¹⁴ Sanene na, nepisu sane kieta Ntewa mligan kiena lemamiena nowo e inu keviu paŕisi, kokonia kiau malena e naviawaena a e sinesiiena naŕa pe kieta ita punu ga naŕa tepe taaga temio Yesu Kristo.

¹⁵ Visena tai toŕma ga, naŕa tekilia towasinea, popon yar punu ala e kiela malena, naŕa pisa sanini, sape Kristo Yesu pitomi tano e yomarava nini vena tamalialaen malena kiena ne yar ai naŕa taŕa mlamulena viowa.

Ana e la naŕa amiyuŕmaen mlamulena viowa sanene, nepisu sane in ke nanini naŕa nepe kiela nasumone-na, nepiowa manene laa taulu la make ga, ¹⁶ ana potena pan Ntewa naŕa sinen miye inu. Nepisu sane pe pon re naga viewo inu sanene poli, naŕa nepe nasumonena kien yar na mlamulena viowa lala. Ana naga kila pan inu sanene, vena yeririna la akilia avisu kilale sane Yesu Kristo, kiena sitomena naga piavi paŕisi vena sinen ye yar viowa lala. Ana visae la naŕa aim sir-au avisu naŕa Ntewa kekaran were inuena sanene, yoko avisu kilale sane la m̄ena akilia alelaga ea vena atol malena naŕa pe luas re poli.

¹⁷ Nesitoŕmal kiena ŕelaga wo nene, kila nemiyeluar naga, nepisa nesape naga pe ŕarin suŕe na nanua sumo, ana naga mal sulue ga narui. Naga sike e yo

punu ga ana yar taŕatete visuia, naga taaga pe Ntewa, pe yaru re si tai poli. Sanene popon tewatanon naga, teyeluar kiena kia vano-o ve ŕisi re pogos tai, sanene.

Osuŕmalu m̄arera, ve oloru re

¹⁸ Timote, in na nepio ko ke sane ko na ope naruu, ana nesitoŕmal navisawalena la naŕa apisayu ko nanua ne, naŕa akila meraravan ko pan inu. Akila sane nepisu kilia ko sane ko na ope yar tai naŕa nekilia nowasinea. Sanene na, visena urmi la ŕasia pona pupia na vianena ŕasia sike na naŕa sineun nesape neligan e ko. Visena la nene kilia iila ko oŕarera vaŕisi e mara wa naŕa tesuŕma tekila ke ne, ¹⁹ vena yoko aiila ko nauarar ruruen ŕelaga na nalelagaena a akilia akila ko naŕa kioŕma sitomena merarava ruruia silaga.

Yar la ŕasia, sa naŕa apilolon ke waa, ana kiela sitomena wo pisawal pan la sape mrapa nanene, ana yepela mavin yagogenena, ana akuspalia, kiela naviawaena pa tawa ruruia e piaŕne tai. ²⁰ Pona ko okilia lalua nene Aemeneas amio Alikanta, ana pe sineyeena naŕa nesape nevisawalia sane lalua sanene rui. Akila m̄a piowa pano-o, pe sinelan re si yagogen poli, ana nekuan plan lalua apa si e liman Yermare sumo wa, ana vena lalua avisu kilale si yo, sane popon ve asuŕma akila kare re kia wa kiena ne Kristo sa naŕa asuŕma akilakila ke ne.

Nakilapianena ŕasia e lepas na lotena

² Pogaga, nevisawal nakilapia-nena nene narui. Sur nasumo, nemiilaar amiu sane e pog na leniena la, monar avisa potena van Ntewa vanon yar taŕena lala, a monar alen wo la m̄arera, monar aviun m̄areran tania vena iila la. ² Naga nene monar akila m̄ena e lepas kiena ne yerkawa lala, sa naŕa ŕarin yar wa lala amio nasumonena la naŕa asu metavan ita, vanon sa ayuŕmae ruruia, yoko wo laa van ita. Tekilia tese e malena wo, naŕa nawaena amio suŕmaena sike ea, ana tekilia teyuŕmaen yuŕmaena wa kiena ne Ntewa la punu ga, e ŕelaga wo sa naŕa naga sinenania. ³ ŕelaga la ne sanene apo paŕisi, pe ŕelaga naŕa Ntewa natamaliaena kekaran visuena e kilamarana, ⁴ vanon sinenan sape yeririna punu ga atol kiena natamaliaena, sinenan sape yeririna punu ga akilia kiena visena na lelaga. ⁵ Pe mrapa re si tai poli, komin naga taaga pe Ntewa suŕma ga, a yar taaga ga naŕa kilia kila mara wo temio naga, nane Kristo Yesu, ⁶ naŕa pimi pe yeririna, sirania kus leleta, taŕman si kiena malena, pul plan yeririna punu ga na yomarava petan limana ne yar viowa.

Yuŕmaena naŕa Yesu miyuŕmaenia, kila navisaarena lala kiena ne Ntewa na susumo apim ape lelaga, apaeme e kana pog nena napo, ⁷ ††ana mloru e luŕmau narui, vena nevisawal van yeririna lala. ŕas asitom ke asape nepisokan ga yo, ana peraga, nepisa ke pe lelaga narui. Apisirlua inu sane yar tai nawaren visena

† 1:13 Yuŕmaena 8:3, 9:4,5

†† 2:7 2Tim 1:11

pona nepe lologena tai, vena neviau yolai lala e þelaga na viawaena a e mrapa na visena nalelaga.

⁸ Vanon sitomena la nene, sineun nesape yeririna la punu ga monar asuŋa alen lue ga e yo punu ga, ana sa asuŋal vena alen, monar ave wa ruruia, naþa sinekar ve su re e la, a sinemimiena ve su re likan la amio yeririna taþena lala.

þelaga kiena ne sira lala

⁹ †E leþas kiena ne sira lala, sineun nesape visae avim loyumu e yuŋa na lotuena, monar la avisu ruru kiela þelaga lala. Popon ayowauia ruru la wo, ana piowa naþa ava laa sane, monar torok ga e yo wa naþa apa ke loyumu ea. Pe sineun re akila manene vilula la ve taþena ve taþena sanene poli, po atelan manene kol la se yepela lala, a pe pon re avilaven manene kulmrae la naþa apul e pupia kilavaru poli. ¹⁰ Sur taaga naþa kilia yowauia rurula, nane kiela yuŋaena wo lala, naþa mesmesun ga malena kiena ne sira naþa mlotun ke Ntewa. ¹¹ Sira la monar atotano ruruia, avarurula na yagogon ruruena navianena la naþa apisa ke pan yeririna lala.

¹² In na pe netamuŋan re sira la avian yermene la poli, pona ave þarun la, monar avarurula ga. ¹³ Nanene mesmes ga, vanon Ntewa sii þesan yar nene Atam, sirau sira nene Iv, ¹⁴ a pe Atam re naþa Yermare kila kotalia naga poli, ana Iv, naga kilaro þesan navisaluaena.

¹⁵ Yermare kila kotalia Iv, ana Ntewa sinen miye ke sira la na wa, mla yuŋaena wo pan la, sane yoko la ke narui awar sisi viu lala aim e yomarava nini. Ana visae sira tai naga viawa marera, kiena þelaga ulen sinesiena, kiena malena ve wa ruruia, a kiena sitomena to ga tano, yoko Ntewa kekaran tamalia naga.

Nasumonena na suŋare lala

3 Visae yar tai, naþa sitomena tai teke e naga sinenan sape war kia naþa nasumonena, nanene na po paþisi ne, komin pe lelaga kemua, naga pe yuŋaena wo tai naþa naga sape yuŋaenia. Ana kieta nasumonena lala, yoko nevisawal van la sane lala monar ave yar la ne sanape.

² †† Sur na sumo, nasumonena naga monar ve sur viowa tai to re e kiena malena.

Naga monar were sira ve taaga a ve lelaga wo van silaga.

Naga monar kawe ruru kiena þelaga lala, monar ve manmarua, yeririna la monar avatanonia, monar kekaran na visuaren yeririna la e mŋana uŋa, a monar kilia ruru þelaga nakilapianena.

³ Amio sur la nene, naga monar ve ve yaru namun maneneen re wii va ve torog, naga ve suru re, kiena sitomena monar viavi sinena monar malum ga. Naga monar ve vilup re,

a ve sinenan manene re kilavaru.

⁴ Tai mŋena ga sanini, monar ve suþen ruru mŋana uŋa, naþa narina la vatanon ruru naga e sur la punu ga, ⁵ vanon sane visae yar ta ne sanene ve sumon ruru re mŋana uŋa, ve sanape na kilia visuar ruru suŋare kiena ne Ntewa?

⁶ Yar nene monar marua li mŋaga, sane mla Yesu e kiena malena yam piavi li mŋaga, visae pere na yoko þarina kilia imi ulen vilaveena, þisi na kila naga kila pal mrapa lor vito e þiliþili mŋa nena naþa Yermare mlor pito e nanua sumo.

⁷ Na sumonena na suŋare lala monar ave yar la naþa yeririna punu ga, vito tol la naþa pe amlelaga re poli, avisave lala ape yar mesmesu wo, vanon Yermare kilayon ke paþisi naþa kila kotalia la, sinenan sape kila vena yar la asitom asape sur tai piowa teke e la.

⁸ Na nene na sumonena lala, ana nagane neva e leþas kiena ne yaru na visuaren yuŋaena lala. Yar naþa þuarar yuŋaena na visuaren yuŋaena,

kiena sitomena monar su ga tano, naga ve yar naþa visa visena la ve lelaga ga, a naga taþatete purmenena ve lua.

Naga ve mun re kuruta silaga, monar ve sinenan manene re sur lala,

⁹ ana monar uarar ruru ga þelaga na lelagaena e kiena malena, taulu naþa yaru taþena la atolia.

¹⁰ Yar naþa na uararen yuŋaena na visuaren suŋare, monar avisusu ruru naga, akilali kone naga sumo wa, a visae yuŋae wo, kiena þelaga mesmesun yuŋaena nene, akilia ala kiena kia, siar yuŋaena narui.

¹¹ Wona yaru na visuaren yuŋaena, naga mŋena kiena sitomena la monar varuruia, ve visamumun re yar taþena lala, monar ve sira tai naþa kilia warar ruru kiena þelaga lala, a monar kila yuŋaena punu ga wo.

¹² Yaru na visuaren yuŋaena la monar aure sira ve taaga ga, monar ave yar la naþa akilia asumon ruru narila lala, akilia avisuar ruru mŋala uŋa.

¹³ Yaru na visuaren yuŋaena la naþa yepela mŋaen ruru kiela yuŋaena, þisi na avisu sane yeririna la akekaran la vaþisi, ana aloge naþa Kristo Yesu miila la ke vena ve amaraun re na suŋalen marera e kiela yuŋaena nena.

Pupia visawanena na kieta lelagaena

¹⁴ Timote, nesape neiŋmasu nevisu ko ve ve viavi re navisaen visena la nene van ko, ana nepisu sane peraga, monar nesiriwal ko ne ga van ko sumo wa. ¹⁵ Pona sur la þas auarar inu e nini yo na wa, ana sineun nesape monar otol navianena la nene vilaga, vena okilia ruru þelaga la naþa mesmesu vena akila e mratava wa mŋana Suþe. Namratava wa nene, na ne pe suŋare kiena ne Ntewa mali, naþa monar tarar kiena visena na lelaga silaga, sane þeren yuŋa þuarar kana kemraþe lala. ¹⁶ Lelaga, þelaga na kieta lotuena suŋal sike

e nalelagaena tai naþa sane pe visawanena tai, naþa pito ruru tano, urmi ruru po. Tepisawal ke kieta nalelagaena nene sanene, tesape

Yesu, naga pe Ntewa naþa paeme e yomarava nini e tas nen yeririna,

mareraena kiena Ninuna miyuþmae manene ea, a navisi la asike amio naga,

amlologon naga pa tol yolai taþena lala, kila sane amlelaga e naga telivi e yomarava,

siraunia Ntewa pure naga pa si metava e kiena pupia naurarena ma e peni.

Avisuar ruru amiu e navianena na visokanena lala

4 Ninuna Wa pisawal visena tai merarava paþisi, naþa pisape e pog maro lala, na lala þas naþa amlelaga sumo rui, yoko ayagogan ninuna na visokanena lala, ana ataveve navianena kiena ne yermare lala, ana kila la aure ava e malena naþa pe po re poli. ² Naviane na viowa la nene, yoko amolmolue e yeririna na visokanena lala naþa la asitom ke asape la akilia suria, ana kiela sitomena naga malolo sa ga kilamemego.

³ Sur la þas naþa yoko avisa sanini, sane yar taþatete talopa, ana avisaluþar manene yeririna lala e kinanena wo lala naþa Ntewa sii la vena tekekarana na kanena. Komin ita naþa temlelaga a tekilia sur naþa pe lelaga, tekan ke suri la nene silaga rui, a tesuþma tepisa lue ga potena pania.

⁴ Naga nene vanon sur punu ga naþa Ntewa sii la, pe tepisa re tesape piowa poli, ana tepisu sane po na po paþisi. Pe sur re tai naþa tepisusu ke piowa e poli, ana tekekarana nawaren sur punu ga, tevisa potena van Ntewa vanonia. ⁵ Ana pogos naþa tekila sanene, kila sur la nene pimi pe wa. Visena kiena ne Ntewa amio kieta leniena la kila merarava pa rui.

⁶ Navianena la nene, visae ovisa merarava va li nalelagaena lala, naga sa naþa opisawal ke osape ko na ope yar na viawaruruen e yuþmaena kiena Navisaarena Yesu. Pogos naþa apisu ko omiyuþmae po sanene, yoko akilia asape ko osuþma opa ruru metava rui sane yar tai naþa marua ruru e visena lelaga na kieta viawaena. Yoko akilia ruru naþa ko mþena osuþma otaveve ruru ke navianena wo ya naþa osuþma opisawal ke pan la, ana yoko akekara vaþisi.

⁷ E lepas na suniena marua wowe la nasusumo, naþa apisayu sur kar ga lala, ana pe kioþma sur tai to re e la poli. Oligan la sike na, ana ko na monar okilarar ruru ko oþmarera e malena wa. ⁸ Yar la sinelan ke akilarar tasnela marera ruruia, ana naga nene pogaga e lepas þasia, ana pogos naþa okilarar ruru ko oþmarera e malena wa, naga kila po manene laa sane e lepas punu ga. E lepas na malena na nanagane, malena wa naga kilia iila ko, ana e lepas na malena naþa pimi ke sirau wa, yoko malena wa kila kioþma mrapa okilia ova loyuþma puna.

⁹⁻¹⁰ Sur nene, temiyuþmaen keviu, toþaryon ke paþisi, vanon temligan kieta sitomena sike e Ntewa mali naga taaga ga, naþa pe natamaliaena kiena ne yeririna

punu ga, sane la naþa amlelaga ea. Visena nene pe lelaga paþisi, okilia olelaga ea e sineþma wetelu.

¹¹ Kiau visena la nene naþa nepisa ke pan ko, sur ne la nanene monar ovian van yeririna taþena lala, oþmareran van la vena alogearia. ¹² Visae yeririna þasia avisu ko piowa ga vanon ko na ope teras ga tai, ve omarau re, ova ga. Lelega, sane ope teras ga, ana sa naþa osuþma okila ke rui, monar ovike mrapa van li nalelagaena taþena lala. Popon naþa ataveve laþma, naþa okila pian ruru la e malena wo, e lepas na visena, e lepas na þelaga wo, e lepas na sinesiiena, naviawaena, a mekikena.

¹³ Vano tol pogos naþa visae neiþmasu neþmalivin ko, ouarar pog na lotena la marera. Oulolua visena wa e maran yeririna lala, olologonia, ovian lania.

¹⁴ Ve sineþma þesan re puriukawaena wa naþa Ntewa mla pan ko e pogos naþa þegas nen nasumonena lala apu þaruþma. Visena kiena navisawalena tai e pogos nene pisawal sape puriu kawaena nene naga pe kioþma, ana oþmareran oyuþmae omio. ¹⁵ Ko na monar okilarar ko e yuþmaena la nene naþa amlor asike e lumoþma, monar owarwaryon nakilaena silaga, ana yoko yeririna punu ga akilia avisu kilale sane ko na opa manene laa ke amio Ntewa e kioþma malena. ¹⁶ Monar ovisuar ruru ko, a ko mþena monar otaveve ruru nakilapianena la naþa omla ke pan yeririna taþena lala. Visae ouarar ruruia, yoko okila sane ko omio la naþa amiyagogon ko ke ne, amiu punu ga akilia atol natamaliaena.

þelaga wo na kilaen van li nalelagaena lala

5 Timote, visae ovisu yermarua tai naþa kila suri tai pe mesmes re poli, ve ovisin re sinemimiena vania. Omoþmau woga vania, okila vania ve sa ga naþa naga pe arimoþma narui. Popon okila mþena sanene van taþena lala. Ovisu teras lala sa ga womla, ² ovisu sira marua lala sa ga anoþma, a ovisu sira mþee lala sa ga vineþma. Visae okila ve sanene, yoko kioþma sitomena kilia mekiki ruru silaga.

Letano lala

³ E lepas kiena ne letano lala, ita na suþmare monar sineta iye ruru la, monar tevisuar ruru la naþa asike lala ga, pe ola re tai naþa iila la poli. ⁴ Ana visae letano tai, narina la asuþma ga, pona mapina lala, yoko la nene monar avisuaria. E mrapa nene, akilia awar maran sina ga vania navisusu warena wo lala a naiilae na naþa naga kila pa pan la e kas lala naþa þaro rui. Lala monar avisu kilale sane naga nene pe yuþmaena mesmes tai, po suri wa tai nakilaen van yaru tai na mþala mratava mesmes, a naga pe þelaga wo tai naþa Ntewa sinenan paþisi.

⁵ Letano naþa pe yar re tai naþa visuar poli, naþa lala amarmare tania pano-o naga taaga ga sike na, naga monar wasine ga Ntewa naga taaga. Naga kilia sitoþmal ke Ntewa legiena a lemalo vena len vania vena kirakira visu ga naga e sur ya naþa naga sinenania.

⁶ Ana visae letano tai sitom ke ga naieluaren naga e malena na yomarava nini, naga sa naþa naga mare tan Suþe sa ga naþa namratava la puna amare tania nanua sumo rui.

⁷ Nemloge sane amiu li nalelagaena lala asitom asape akila mrapa tai na iilaen letano lala. Na nene po paþisi, ana nemaraun sa þisi visena ve keviu lawe vanonia, ana sineun laen visena laþas van amiu e leþas nene sumo wa.

⁸ Visena na sumo naga sanini, sape visae li nalelagaena lala tai, ve visuar ruru re la na kiena lusia, a na keviu nena, ve visuar ruru re kiena namratava mesmes lala, yar nene naga sane pe pe yeririna kiena Kristo re poli. Naga piowa manene laa narui, nepisu sane naga piowa manene laa taulu la naþa pe amlelaga re poli.

⁹ Ana nalua e leþas kiena ne letano lala, na sanene. Þegas kiena ne letano la naþa suþmare visuar la suþma ga, a visae letano tai naþa sinenan sape kiena kia va loyuþma, monar naga ga naþa pe sira marua, sa naþa kiena kas siar e lualima yam orai [60] va metava.

Taþena, naga sira ga tai naþa talopa yam taaga, pure wona taaga ga, a pe lelaga pania silaga.

¹⁰ Yam si tai, monar ve sira tai naþa yeririna la avisu kilia sane pe sira tai naþa miyuþmaen yuþmaena wo la paþisi, naþa naga pian ruru narina lala, naga tai naþa kekarana na visuaren yeririna taþena lala e mþana uþma. Pogosa naþa li nalelagaena wa taþena lala aim aþmalivinia, naga kevan lala lala, a naga miilaar ke la naþa amlolor e naloge viowaena kar lala. Sira marua letano naþa þaryon yuþmaena wo la naþa sanene, naga ke narui naþa kiena kia kilia va loyuþma.

¹¹ Ana visae letano laþas naþa asike ga wa pe ape sira marua re poli wa, popon ve owar re kiela kia. Naga nene komin akilia avisaar va Kristo sane yoko asuþma ga sa nene amio naga vano-o tol luas nen kiela male-na, ana siraunia, ve ve piavi re, pona sinenanena na talopaena imi mþarera sina ga, ana þisi na ailan ga, letano nene suþmalu were si yar tai. ¹² Visae kila sanene avisu viowa e naga, vanon naga kila pal kiena navisaarena, kilaro sina ga. ¹³ Ana amio naga nene, letano viu la nene akilia ayowo pona yepela mavin kilaruruen yuþmaena, ana asun atetalivi akakate ke e yuþma mþana yar lala, ana metavanja asun apisasayu ke lala taþena, akian ke kunula pa e sur la naþa pe pe kiela visena su re loyuþma e poli.

¹⁴ Ana e kiau navisuena, nepisa nesape letano la naþa ape mþee ke ga wa, popon tetaþman la ga atalopa sina ga wa, popon awar sisi, avisuar mþala uþma lala, ana yoko ve sur re naþa yeririna la avis viowa van la vanonia. ¹⁵ Nepisa nanene vanon lala þas akuspal pa mrapa rui, ataveve ke mrapa na marena naþa pa puna ne Yermare.

¹⁶ Sanene na, visae ita yar tai naþa pe nalelagaena ana letano tai teke e mþana mratava, naga ga monar iila ruruia. Visae naga kila, yoko suþmare taþatete visuyonia, ana kilia visuaveve ga letano taþena lala naþa pe yar naiilalaena re poli.

Kilavaru kiena ne nasumonena lala na suþmare

¹⁷⁻¹⁸ †E leþas na narin nalaena naþa temla ke pan kieta nasumonena lala, neure ita teva si e visena lua na Tusi Wa. Nasumo, pisayu puluk la naþa temligan la amial atalivi metava e þegas nen wit lala vena avie plan mras lala. Visena nene pisa sanini, sape
“Ve oviar re gon kioþma puluk naþa pie plan ke kioþma wit lala, otaþman naga kan re mþa ve tokak ga.”

Naw 25:4

A visena na lua pisa sanini, sape

“Yar naþa miyuþmae, mesmes naþa naga visu sur tai naþa molue e limana vanonia.”

Luk 10:7

Sanene na, popon tekila mþena van nasumonena na suþmare lala. Ana lala naþa amiyuþmae po, aþaryon nalologonen lologena wo a nakilapianen yeririna lala, popon atol ve keviu li laa sane, va yam ve lua.

¹⁹ Visae yar tai imi visawal nasumonena tai, sape naga kila sur tai piowa naþa monar avis van e kumali vanonia, visena kiena yar nene naga taaga pe torokin re naþa akila sanene poli. Visena na sanene, monar yar ve lua po ve telu vena aiilaaria, þisi na akilia aure va kumali. ²⁰ Ana visae nasumonena tai taþa lue ga mlamulena viowa, yoko monar ovisaluþar nena vania e maran þegas nen nalelagaena lala, ana pogosa naþa nasumonena taþena la avisuia, marauena tol ruru la, sane lala mþena ve alor re sanene.

²¹ Italua tekilia sane Ntewa amio Kristo Yesu amio kiela navisi wa lala apisu ita mþaga, ana e marala, nevisa van ko sane ouarar ruru kiau visena la nene. A nepisa mþena ga nesape pogosa naþa sa oyumuþmaen ke sur la nene, ve ovisu re yar la veve taþena, ana ko na monar okila maran taaga ga van la punu ga.

²² Visena si laþasia naiilaena sanini, ve okoskosin re wuen þarin yaru vena imi ve nasumonena tai, ana ovisu ruruli kiena malena sumo wa. Pe pon re naga kilawan mlamulena viowa naþa suþma miyuþmaenia. A ko na owaryon ruru ga vena losineþma merarava, a ve wa silaga.

²³ Sa naþa nesuþma nemloge ke rui, nekilia sane ko na osuþma omai lili mþaga, ana nesape nevisa van ko ve ovalia re si munen kuruta. Ve osuþma omun re ga wii, a okilia omun narin kuruta pogosa þasia, þisi na pona kilia iila mopoþma yo.

²⁴ Ta sina sanini, sane yar þasia, akila naþa kiela mlamulena viowa sike e marata merarava ga, þisi na tevisu kilia sane yoko atol nakoaena vanonia. A yeririna taþena laþasia, akila naþa kiela mlamulena viowa tapolou ruru ga suþma ga, a siraunia, naga mþena yoko vim kate e yo metava sirau.

²⁵ Yuþmaena wo mþena la ne sanene. Laþasia, asike e marata merarava ruruia, a laþasia, atapolou ruruia, pe tekilia re poli. A naþa tapolou sike ne, taþatete tapolou lue, a naga mþena monar kate e maran yaru lala.

† 5:17-18 Mat 10:10; Luk 10:7

Yaru la naþa amiyuñae koren ga kiena yar tai

6 Nagane nesiri e lepas kiena ne ita þasia naþa asuñña sane pe kiela sur re poli, silaga asike e li-mana ne yerkawa tai, amiyuñae koren ga pania e mñana uñña.

Malena na sanene mñarera, sa naþa sur urmi tai mon lue ga e mñasila, ana taþatete sinela kar kiela yerkawa, monar avisu naga sane mesmesu ga naþa avatanonia. Visae akila ve sanene, yoko kiela yerkawa taþatete visu viowa e kia kiena ne Ntewa naþa teke e la.

² Nekilia sane yeririna laþas naþa amiyuñae koren sanene, kiela yerkawa mñena la amlelaga. Sanene, yaru na yuññaena amio yerkawa, lalua ape wenla ga e Kristo, ana naga nene pe pe naga re ga naþa yar na yuññaena kilia kirakirai e yuññaena kiena kiena yerkawa. Peraga, monar ayuññae ruru laa sane, monar akekarana ga naiilaen yar naþa amiyuñae kiena, komin naga lala tai e þegas kiena ne li nalelagaena a naga mñena pe lala tai naþa monar sinela siia.

Navianena na visokanena

Naga nene navianena þasia naþa avisa lelein van lala taþena, naþa monar oiilaar la ea vena ataveve ruruia.

³ Yar naþa kila navianena taveve sitomena taþena, naga tarlu visena nowo lala kiena ne kieta Suþe Yesu Kristo, kiena visena ve maran taaga re si amio navianena naþa kilia were þelaga kiena ne yeririna imi ve sa þelaga kiena ne Ntewa.

⁴ Yaru naþa taveve kiena sitomena va ve taþena sanene, tepisu naga þarwaria, þarina keviu paþisi, ana pe kilia re nena suria. Naga to lue ga e sinenan manene vilupena, pis liu, ana pe sur wo tai kate re e lele nene poli. Þelaga viowa ga la akakate e naga, sane vielueena, wankareen visena, visena mumu amio sitomen viowa lala van yar taþena. ⁵ Yar la naþa amiyuññaen nene asuñña apilup kare ga, naþa sitomena naþa wo amio visena naþa pe lelaga pe su re nena e la poli. Ana apa apiowa re laa sane wa, vanon asitom ke asape nayakolen suññare naga pe mrapa wo tai natauluen kilavaru. ⁶ Ana pe sa re nene poli, vanon yar naþa kiena þelaga po sane Ntewa, a naga kekarana ga sur ya naþa Ntewa mla pania e kiena malena, yar ke nanene narui naga taulu sur wo tai naþa po rui.

⁷ Pogos naþa tepaeme e yomerava nini, tepe plamoñe ga tepimi, limata korena ga, ana yoko tevetan sina ga sa mña nena ga nene tevano, pe sur re tai naþa tekilia towarar poli. ⁸ A pogos naþa temal ke e yomera va nini wa, visae telual narin kinanena tai, amio narin kulmrae nakalo itaena, nanene naga torok ne, tekilia tekekarana ga, sinetan ke si ya?

⁹ Ana lala naþa sinelan manene laa sur lala, sinelan asape ave yar na sur moki, pona pe apisuluþar re poli yo, naþa asike pa e yo nataþaliena rui, ana Yermare suñña tol la ke rui e kiena nakilakokanena la.

Yoko nasinenanena viowa naþa na kila kareen male-na kien yeririna lala vim ve moki e la, vano-o aure la

ava viowa laa, akuspal sur punu ga, ava atalilu e lele na kovioena.

¹⁰ Lelaga, þelaga nasitom maneneen kilavaru naga pe purþes nen þelaga viowa kar la punu ga. Nasinenan maneneen waren kilavaru ve moki naga karmo sineta ita þasia, þere la amial lili mña apano, ana amilan ga naþa amolue punu ga petan mrapa na viawaena rui.

Siraunia, akus viowaena moki vanonia, a kila naloge viowaena la tol la, ana asiar ga apisuluþaria, asitom sina ana piowa ga rui.

Þelaga wo

¹¹ A Timote, ko na sane yar kiena ne Ntewa lelaga, monar ovilon masuñña van nataþaliena viowa punu ga na sanene. Sur ya naþa monar oligan to vamon ko silaga, naga pe þelaga na mesmesuena, þelaga naþa yar imi wo sane Ntewa, þelaga na viawaena, þelaga na sinesiiena, þelaga na uarar ruruen yuññaena, a þelaga na moññaena.

¹² Ko monar osuññalu mñarera e kieta mara wa na lela-gaena. Ve sineñña þesan re pogos naþa osuññalu e marana ne li nalelagaena la moki, naþa opisawal kioñña navisaarena nanua ne. Ntewa pio ko vena okus malena nene naþa ve þisi re, ana mla pan ko e pogos nene, ana ko na monar ouarar ruru vano-o ve lor re sina ga vetan lumoñña. ¹³ †Ntewa naga pe purþes nen malena na sur make ga, a Yesu Kristo, pogos naþa aþure naga aþaro pa puna yaru naþa Pontis Paelat, ana naga pe marau re poli, ana mñareran ga pisawal ruru kiena naviawaena, ana sa naþa italua tesike e marana lalua Ntewa amio Yesu, sineun nesape nela si pupia visena tai van ko.

¹⁴ Nevisa ve sanini, nevisave noññareran ko nesape monar olarar ruru visena kiena ne Ntewa la nene, naþa pe kioñña kororaki pona kioñña nakila palen re tai poli, vano tol pogos naþa kieta Suþe Yesu Kristo wasuþe ea. ¹⁵ Kiena nawasuþeena nene, yoko mñalivin ita e kana pog ne napo, sa naþa Þarin Suþe wa na mava sinenania, komin Þarin Suþe wa nene naga taaga pe suþe kiena suþe la make ga, a pe yerkawa kiena yerkawa la punu ga. ¹⁶ Naga taaga mal lue na sike ne, naþa sike loyuñña e kiena pupia naurarena naþa pisaluþar sape taþatete yar va lavisinia, pe yar tai pisuli re pogos tai poli wa, a taþatete yoko yar tai visu pogos tai. Kieta Ntewa nene, tevetanon naga, a popon navesuþeen sur make ga ve kiena naga taaga, vano-o taþatete þisi pogos tai, sanene.

Nalelagaena la naþa kiela sur moki

¹⁷ Pe lelaga naþa ita laþasia, kiela kilavaru moki, li-mala pulen ruru make nena suria. Nanene pogaga, ana monar ovian la mñarera ovisave ve avilave re, ve awarwar lan re sina vanonia. A pe pon re awasine ga kiela kilavaru la nene poli, naþa pona pogos tai ailan ga, avisu sane kokovio make nenaga, ana monar awa-

† 6:13 Yoan 18:37

sine ga Ntewa. Naga ga pe purþes nen sur make ga la nene, surña þar ke nalaena la nene mokliu pimi m̃alivin ita, mok paþisi, vena iila ita tekekara e kieta malena lala.

¹⁸ La naþa limala pulen kilavaru, kiela malena monar ulen yurñaena wo la naþa amiyurñaen ke amio. Ve asitom manene re avisave monar auarar manene kilavaru nene ve kiela ga, ana popon akekaran naþa avion va yar taþena naþa kiena pe torok re poli.

¹⁹ Visae akian plan va ve sanene, yoko Ntewa kila naþa asurña amiyuwon polo ke kiela navisa ruruena ma e peni, sa naþa asurña apisirlua ke m̃ala yurña nowo tai monñate pog na pimi ke ne. E mrapa ne nanene, asurña apanon ke naþa awarpoyon atol malena naþa pe lelaga.

Visena maro

²⁰ Ake Timote, olarar visena wo make ga naþa nepisa piñasu pan ko, naþa nemligan e lumorña vena okian lelein va laa sane.

Ve ova re loyurña e visena la naþa taþatete aiila kiorña malena amio Ntewa. Yar moki apian la ga e kiliaena na yomarava, ana apisape kieta lelagaena amio visena wa kiena ne Ntewa, sur la naþa pe lelaga re poli sike ea. Ana kiela kiliaena nene pe lelaga re nena poli, naga pisokanin ke sina ga kiela sitomena lala.

²¹ Laþas atol ruru manmaruaena na yomarava nini, amlologon ruruia pa e yo make ga, ana sur taaga, aki-la pal mrapa na lelagaena naþa akila pal ruru nenaga.

Kiau visena þisi e nene, ana sane silaga, nemlen nesape lemamiena kiena ne Ntewa sike amio ko.

Inu, Pol.

2 Timote

Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Ɔaki na lua nene naŕa Pol siri pan Timote, ana pulen visena wo lala na iilaen Timote naŕa kiena erau viu naŕa suŕna miila naga. Sitomena keviu naŕa sike e Ɔaki nini, Pol pisa pan Timote sape suŕmalu Ɔarera vena visawal lologena wo kiena Yesu Kristo. A pisa pania sape naga monar uarar vianiena lelaga na lologena wo, a na Tusi Marua. Naga pisa pan Timote sape monar kila luwe ga yuŕnaena na vianen yaru lala, a vena kila yuŕnaena na wereen yaru lala, pe suri korenaga visae yaru la avisakare naga pona avisakare yuŕnaena na suŕmare naŕa naga suŕna kila ke ne.

Pol pisa pan Timote vena ve va sikol re naga e visena wowe lala a visena na veveyuena naŕa taŕatete kila suri wo tai, ana vena kila kareen ga yaru lala.

E Ɔaki Ɔenaga nini Pol pisa pan Timote sape taveve ŕalaga wo la sa naŕa naga kila ke ne e kiena maliena. Nanene ŕelaga kiena Pol sa naŕa mlelaga Ɔarera, a kiena sitomiena piyavi, a sinen si yaru lala, a kiena ŕelaga naŕa pa ŕarpoyo e pogos Ɔarera lala naŕa yaru la akila miloge piowa e tasnena, ana naga pe paruru re poli, suŕna pisawal luwen ga lologena wo kiena Yesu Kristo.

Komŕasnen tusi la na nini

Visena ŕesa 1:1-2

Pol mieluar Ntewa vanon Timote ana pian Timote 1:3—2:13

Pol mila visena na iilaen maliena kiena Timote 2:14—4:5

Pol pisayu naga amio kiena yuŕnaena 4:6-18

Visena maro kiena Pol 4:19-22

Visena ŕesia

1 Naruu Timote, in Pol naŕa nesiri Ɔak nini piŕnasu pan ko, naŕa nasinenanena kiena ne Ntewa ga naga pisirlua inu nepim nepe nalogena kiena Kristo Yesu. Kristo Yesu naga pe purŕes nen malena naŕa Ntewa pisaar pan la naŕa amlelaga pania.

²†Timote, kiau leniena nesape yoko Ntewa Arimata a kieta Suŕe Yesu Kristo, lalua aligan pupia lemamienna, sineyena, a suŕmarena su lue ga pun ko.

Visena na potena pa Ntewa

³Sa naŕa kau apua lala ataveve nanua rui pimi, in na noŕareran lue ga kilaen yuŕnaena kiena ne Ntewa, a in na nesuŕna noŕikeyon naŕa nelotun naga amio losineu wetelu. Ana legiena a lemalo, e pogos na leniena lala, nesitoŕnal ko Ɔaga, nesuŕna nepisa lue ga potena paŕisi pania vanon ko. ⁴Nesuŕna nesitoŕnal ke wamararŕa lala nalogeen viowa, ana kila narui sineun manene paŕisi naŕa neiŕnasu neiŕalivin ko sina. Visae nevisu sina ga mararŕa, yoko neloge wo na neloge wo!

⁵††Nesuŕna nesitoŕnal Ɔena ga kioŕna naviawaena lelaga, naŕa nanua se koŕna apua naŕa sira marua Lois, siraunia se koŕna Ɔarŕa naŕa Yunis, a sa naŕa nepisu kilale rui, nagane sike e ko.

⁶Naga ke narui nesuŕna nesitoŕnal Ɔena ga nalaena naŕa Ntewa mla pan ko, pogos naŕa nopu ŕaruŕna nemlotuwo ko. Sineun nesape nevisa van ko sanini, ve otaŕnan re kapi na nalaena nene vito tano, ana monar osuŕna okila lue ga vivaga ruru silaga. ⁷Monar ositoŕnal Ninuna naŕa Ntewa mla pan ita, naga pe ninuna re naŕa na maraunen yaru poli, ana naga pe Ninuna na Ɔareraena, pe Ninuna na sitomena, a pe Ninuna naŕa kila yaru kawe ruru kiena malena.

⁸Visae lelaga kemua naŕa Ninuna ke nanene narui sike e kioŕna malena, monar ve omawan re visawalen lologena wo kiena Suŕe va yar lala, pona monar ve omawan re naŕa ovisawal va yaru lala ovisave lelaga sane ko na ope kiau erau wo tai. A amliganin nesike e yuŕna naloge viowaena vanon kiena yuŕnaena, ana pe pon re omawan inu vanon sur nene poli. Kioŕna suria naŕa yoko okila, monar okekarana ove ŕegas omio inu e naloge viowaena vanon Lologena Wo, vano tol naŕa

† 1:2 Yuŕnaena 16:1

†† 1:5 Yuŕnaena 16:1

ñareraena kiena ne Ntewa kila ko otorokin oyurñae-nia. ⁹ Ntewa ke narui, naþa naga tamalia ga ita luwoka rui, a pio ita ga luwoka teyaloro e mrapa na kiena malena wa, ana silaga kilia iila ita. Nanene pe vanon re ga naþa italua tekila kiena yurñae-na wo poli, pona italua tekila ya, ana naga kila ga molue kome kiena sitomena amio kiena lemamienna wo pan ita. Kiena lemamienna nena, naga kila ruruia, mligan ruruia sike amio Kristo Yesu nanua sumo rui, sumon naþa siar kieta pogos ita yeririna lala na yomarava.

¹⁰ Ana lemamienna nene surña sanene pano-o tol nagane towe ga, naþa mñalivi mare ga e yomarava naþa kate e marata kome kieta natamaliaena Kristo Yesu. Naga pitomi e yomarava, kila make nañareraena na marena pimi pe sur korena ga tai, a kiena nalologena wo kila naþa nagane tesike e yomarava nini wa, tekilia telual malena wo. Ana naga kila mñena naþa siraunia, yoko tekilia teva loyurña e malena naþa taþatete þisi pogos tai.

¹¹ †Lologena wo nena, naga ke narui naþa Ntewa pisirlua inunia nepe kana navisawalena nena, nepe kana nalologonena nena, nepe kana navianena mñena ga. ¹² Kiau yurñae-na nena nane kila nepane ke pogos ñarera lala loyurña e yurña naloge viowaena nini vanonia, ana pogaga naþa, pe pe sur re tai pan inu poli. Pe nemawa re poli, komin nekilia nesape yar naþa nemlelaga ea, naga pe lelaga, kiau nalelagaena ea ñarera ruru po paþisi sane ya naþa nemligan e limana, yoko uarar ruru ñarera suña ga vano-o tol Legiena maro.

¹³ Sanini Timote, nesape nevisa van ko sanini, monar otaveve ruru mrapa na visena mesmesu lala naþa nemla pan ko, monar osuñmalu ñarera e Yesu Kristo silaga, a monar oligan ruru kiena sinesiena suña ule e kioñma malena. ¹⁴ Ninuna Wa suña kokonia ruru losineta, ana ve oligan re navisa ruruena la naþa naga mligan ruru sike e kioñma malena rui, ana oloun ruruia.

Pol pisayu Onesiporas

¹⁵ Nekilia nesape omloge lologena viowa tai rui, naþa asape li na lelagaena lala nae pupia lepas naþa Esia, apilon mñasila pan inu rui, a la nene amio mñena kieta erau lua naþa Paekelus amio Emosenisi.

¹⁶ Ana kieta wolai wo naþa Onesiporas, naga kila po paþisi. Pe sur korena ga naþa apiar inu e sen lala loyurña e yurña naloge viowaena nini, ana naga pe mawan re naþa imi katen inu poli, ana nemlen pa Suþe vena visa ruru naga ve keviu amio kiena namratava lala. ¹⁷ Naga pimi mñaliv Rom nini, pe yam piavi re nenaga naga þiyon naþa sape lual inu, pano-o pimi tol inu e yo nene. ¹⁸ Naga suña kila manene ke sina ga suri wo la paþisi pan inu e Rom nini, sa ke ga naþa mila ruru inu sumo rui pogos naþa nesike gar Episas nanua ne, sa naþa kam na akilia ruru rui. Naga po pan inu sanene, nemlelaga nesape yoko Ntewa sinen ye ruru nena naga e legiena maro.

Yaru na mara kiena Yesu monar war naloge viowaena

² Naruu Timote, nesape nevisa van ko sanini, ponon ola lemamienna kiena Kristo Yesu ve keviu e kioñma malena, ana yoko okilia oñarera ruru wo vena osuñmalu osulue. ² Yam moki rui naþa omiagogon kiau visena lala naþa nepisawal ke e maran yeririna lala, ana monar olual yar laþasia naþa auarar ruru yurñae-na, ola visena la nene van la, ana siraunia, la mñena ga akilia avian liluen la vano tol yeririna taþena lala. ³ Ita yar na kilaen mara lala kiena ne Kristo Yesu, yoko ita veve taaga monar kieta pogos na lualen pog ñarera la sike ne. Ana visae nagane kioñma pogos narui, monar ola ga ve sa naþa kioñma lepas na yurñae-na tai.

⁴ Ositom ruruli yar na mara lala. Kiela yurñae-na monar akila kare ñareraen na sinekar kiena ne kiela yerkawa vito tano, ana pe asikol la re amio yurñae-na kar la poli, sa naþa yar taþena la asuñma amiyurñae-na ke ne.

⁵ A monar ositomyuli mñena yaru viua la naþa akila kiriena. La añareran ke naþa atauluia, vena atol kiela nalaena tai, ana visae akilaro navisaluaena na kiriena, yoko akila plan la, taþatete atol sur tai þisa.

⁶ A ositoñmal mñena yaru na yurñae-nen lokove lala. Yar na ñareran yurñae-nen lokove mapila ve moki, nane yar ne nane popon war kinanena ea.

⁷ Sur la ne nesuñma nepisa ke ne, visae ositom ruru la, yoko Suþe iila ko vena otol kiena manmaruaena wo lala a kiena kiliaena lala ea.

Popon yar na lelagaena la asuñma asitoñmal lue ga Yesu

⁸ Naga naþa yoko ositom manene laa naga, nane Yesu Kristo. Naga paeme e yomarava molue kome lus kiena yermarua Þarin Suþe Tepet, a siraunia, añeñar naga, ana naga mal sina sa naþa Lologena Wo pisa. Nane Lologena Wo ne nane nemlologon ke ne, ⁹ a nane Lologena Wo naþa netol pupia kana naloge viowaena e yo nene, naþa kila narui nagane apiar tasneu la wetelu e pototo, sa naþa in na yar viowa na kilaroen navisaluaena. Ana sur tai naþa yar la taþatete aviaria, nane visena wa kiena ne Ntewa, komin momolue ke ga wa taþatete avisaluþaria.

¹⁰ In na nesuñma sineu miye manene yeririna la naþa Ntewa mligan plan la vena nekila la atol malena kome Kristo Yesu. A sitomen ne na nene narui kila sane pog ñarera ya naþa nokom ea, ana in na nesuñma nakawean inun ga vena nekila make suria, vena la mñena ga akilia atol naurarena nae ma e peni naþa taþatete þisi pogos tai.

¹¹ Yauena tai pisayu sur nene, kana visena ne lala lelaga paþisi, naþa pisa sanini, sape "Visae teva e marena temio naga, yoko temal temio naga.

¹² ††Visae tesuñmal ñarera e pogos ñarera, yoko teve suþen yo temio naga. Visae tevilon mñasita vania, yoko naga ligan ita,

† 1:11 1Tim 2:7

†† 2:12 Mat 10:33; Luk 12:9

¹³ ana visae tekila pal naĝa teloru, yoko naga tarar ita ĉarera suĝa ga, komin naga kuslua ita tepe kiena, ana naga taĝatete visokan, taĝatete si kovenlua ita.”

Yaru wo na yuĝaena kiena ne Ntewa monar uarar ĉareran visena lelaga

¹⁴ Nalelagaena la ne asike ne, monar osuĝa ovian la ĉaga vena ve sinela ĉesan re sur la nene. A monar ovis ĉarera van la ovisave e kia kiena ne Ntewa, ve aveveyun la re. Apepeyun ke kinas nen visen la sane asuĝa akila ke ne, pe akila re sur wo tai poli, a pe amila re nena la taĝena naĝa asuĝa amiagogon ke poli.

¹⁵ Sur wo ya la naĝa okilia okila sane yaru wo tai na yuĝaena kiena ne Ntewa, monar okila make ga vena wo vaĝisi e kiena navisuena. Visae okila wo ve sanene narui, yoko taĝatete omawan mras naĝa kioĝa yuĝaena waria, a okilia oim ove yar na vianen visena lelaga lala kiena ne Ntewa va yaru lala mesmesu a wo.

¹⁶ Ovisuar ruru e visena korena la naĝa yar la asuĝa apisayu kare ke ne. Visena la ne sanene pe nasuen re e sitomena kiena lelagaena la poli, komin naĝa akilia aure la ava manene laa e ĉelaga naĝa Ntewa pe sinenan re poli. Popon ve ova re lavisin yar la naĝa akila ke sanene, ¹⁷ komin visena kien la nene sa naĝa magka wa tai, naĝa kar ke tas nen yaru taĝatete imi wo pogos tai.

Nepisu sane monar nevisa sane lalua nene Aeme-neas amio Paelitas, lalua sa towe ĉa nene rui, ¹⁸ komin naĝa apur matan mrapa na visen lelaga, asuĝa amlologon ke kiela lelagaena tai naĝa pe pe lelaga re nenaga. La asuĝa apisasa ke asape e luas nen yomerava, nasuĝalen si e marena na peraga, komin e kiela sitomena, asitom asape Ntewa kila ke rui, nane e pogos naĝa naga miyuĝae e kieta malena. Ana pogos naĝa amlologon ke kiela visokanena nene, asuĝa akila kare ke lelagaena kiena yeririna la moki, kila narui kiela sitomena pimi peve lua sina. ¹⁹ Ana ko ĉena ga monar ve sineĝa kurkur re, komin yuĝa naĝa Ntewa suĝa miyuĝaenia, miasin namaplarena la nene suĝal ĉarera ruru suĝa ga. Visena lala e siriena wa kiena ne Ntewa sike ne naĝa torokin e lepas nene, a tai pisa sanini, sape

“Ntewa kilia ruru po paĝisi a la naĝa ape kiena yeririna lelaga.”

A nalua nena, pisa sanini, sape

“Yaru naĝa mla kia kiena Suĝe teke e kiena malena, naga monar ligan ĉelaga lala na mrapa nakilaen mla-mulena viowa.”

²⁰ Ositomyuli pupia yuĝa ĉana yar na sur moki lala. Loyuĝa e yuĝa la nene, tekilia tevisu pias nen sur na kinanena lala, naĝa laĝasa, amiyuĝaen e kol pona sel-pa, a laĝasa, amiyuĝaen ga e porotano pona e laki. La naĝa apisu sane po, asuĝa apio kinanena pa ea, e kiela pupia ĉaĝagena kerkeviu lala, ana laĝasa, asuĝa akinan kai ga ea. ²¹ A ita yeririna lala ita maran taaga sa ke ga nene. Yar naĝa kila kiena malena merarava ruru po, a pe wa, a pe kila re yuĝaena viowa la poli,

yoko kiena yerkawa were naga kila kiena yuĝaena wo la ve moki e maran yar lala.

²² Visae sinoĝan osape ko ove sanene, monar ovisa luĝar kioĝa naninuena ĉarera lala a nasinenanena viowa lala naĝa sitomena kiena ĉee lala kilia ulenia. Monar oĝionli naĝa kioĝa sitomena ulen nawoena, a viawaena, a sinesiena, a suĝarena, ana sanene yoko wo vaĝisi van ko omio taĝena la naĝa kiamiu sitomen taaga, naĝa asuĝa amlen ke pa Suĝe vanon kiena nai-ilaena.

²³ Yam mokliu, yar la akilia aveveyu vaĝisi van la komin sur wowe lala pona kiela sitomena kar lala, sa naĝa pe akilia re suri tai poli. Pogos tai veveyuen la nene va ĉaga tol naĝa asulania, akilia aliĉerela sina, ana ko na pe pon re ova loyuĝa e visen la ne sanene poli. ²⁴ Yar nayuĝaena kiena kieta Suĝe, naga monar ve sinena kar re yar taĝena lala, ana naga monar vi-suar ruru la, monar kilia ruru mrapa na vian malumunlaena. Naga monar ve sinen mimi re vilaga, ana kiena sitomena ve piavi ruru wo van la.

²⁵ Pona pogos tai laĝas ve aloge re naga yo, yepel mavinia, ana visae kilali naĝa were ruru kiela sitomena, ana naga monar malum ga van la. E mrapa ne nanene pona Ntewa yoko kilia la narin pogos tai van la vena vilonen kiela sitomena, vena atol kiena visena lelaga. ²⁶ La ne sanene, Yermare suĝa ĉuarar ruru la ke rui, suĝa ĉareran la ke vena akila ya naĝa naga sinenania. Ana visae akilia atol maran si kiela kiliaena wo, yoko akilia aure vetan kiena pova a kiena visokanena lala.

ĉelaga na ĉarĉarera lala na legiena maro

3 Timote, monar ve sineta ĉesan re sane e legiena maro la nini, yoko monar pog ĉarera la ve moki aimi aĝaliv. ² Monar ve sa nene narui, komin naĝa e pogos nene yoko ĉelaga kiena yar lala va viowa manene laa. E pogos nene, yoko ave sanini:

yoko ave yaru na sitoĝal laen ga,
yoko asitom manene ga kilavaru,
yoko avilave a awarwarla vaĝisi,
yoko ave yar na veveyuena,
yoko taĝatete alogear visena kiena kiela yermarua lala,

yoko taĝatete nena avisa potena e sur tai,
yoko asitom korenan ga sur wa lala,

³ yoko taĝatete awo van yaru taĝena,

yoko ave ĉarĉarera vaĝisi,

yoko aviueli a avisa kare sur wo lala,

yoko sinela kar yar lala, asu la,

yoko yepel mavin sur wo lala,

⁴ yoko avisa kotalia kiela erau lala,

yoko ve asitom re suri tai,

yoko asitom asape la ga na apo,

yoko ve sinela si re Ntewa, ana sinela si ga malena wo ya naĝa la sinelania,

⁵ a visae akilali naĝa auarar towe laa narin yuĝaena na suĝare lala, ana na nene e ga e kulusa, komin

naþa kiela malena pisawal ruru rui sape m̄areraena lelaga na lelagaena e Ntewa pe to re nena e la poli. Nane þelaga na malena kiena yaru na legiena maro lala, a monar ve osu re lavisin la. ⁶ Sineu miye m̄ena sira la nene paþisi wa naþa navianena navisokanen lala asuþma ateteliv ke m̄ala uþma lala. Sira la nene laþasa asuþma aþar ke urmiena namlamulen viowa rui, a laþasa sitomen taþena la sike e la, kila sane visae yar la aimi vinau sanene, ana sira la nene ameu paþisi, pe puriula re si naþa avisaluþar la poli. ⁷ Ya naþa yar la nene apisa, ana amlelaga ga narui, akila m̄a sanene pano-o ana pe atol ruru re kiliaena napo poli e visen lelaga kiena ne Ntewa.

⁸ Yar la ne apivim ke sanene, nepisu la sane ape nasinekar kiena ne visena lelaga napo, sane e pogos kiena ne yermarua Mosis nanua sumo, lalua naþa Sanes amio Sampres, apim apian kare sitomena kien yar la moki. Yuþmaena ne nanene yar la nene asuþma akila ke na wa, naþa kiela sitomena la pilolon kare pa piowa, pe apuarar re si kieta viawaena poli, ana apurmatan apa e taþena. ⁹ Ya naþa la akila naga piowa manene laa, ana pogos na waren kana nakoena nena yoko imi m̄aliv pogos tai na wa, sa naþa m̄alivin lalua na nepisa ga na wa. Pogos tai, amilan ga kiela visokanena kate ga yometava, ana yar la apisu kilalea.

þelaga wo lala kiena ne Pol

¹⁰ Timote, tesu lele taaga nakonua rui, ana nekilia nesape ko na opisuveve inu po paþisi. Okilia inu sanene, naþa

okilia ruru ya naþa nepian ke pan yar la ea,
okilia ruru kiau þelaga,
okilia ruru ya naþa sineun nesape neyuþmaen e kiau malena,
opisu kiau viawaena e Kristo keviu sanape,
okilia ke osape kiau sitomena piavi,
opisu ke sinesiena naþa teke e inu pa yar taþena keviu,
okilia ke osape pog m̄arera ya naþa pimi pan inu,
ana nesuþmalu ga,

¹¹ †okilia ruru napiowaena la naþa kiau nasinekar la akila pan inu, sane e pupia kumali telu nene, Antiok, Aekoniam amio Listra,
a okilia ke yepe lalaea naþa noþaria e limala e pogos la nene.

Naloge viowaena la nene aþmarera paþisi, ana nakawean inu ga pano-o noþmal naþa Suþe pimi þere-lua inu e napiowaena make la nene.

¹² Ee, ita punu ga naþa sinetan Kristo Yesu se ita, pona telual malena wo temio, monar tekilia tesape yoko towar naloge viowaena e yar taþena lala.

¹³ Nanene na pogaga, ana naloge viowaena taþena sike ga wa naga piowa ga, naþa yaru viowa lala amio yar navisokanena yoko awaria. Nagane asuþma akila manene ke piowa rui, a yoko akila m̄a viowa sanene vano vano-o viowa manene la, vano vano viowa naþa viowa.

¹⁴ Ana ko Timote, okila ga omio kiliaena wo la naþa otol rui, ana oyum̄ae va sanene omio lelagaena wo la naþa opiawa ruru m̄arera e rui. Ve sineþma þesan re sane imimi ai naþa mepian ko, ¹⁵ siar e pogos naþa ove tokak ke ga wa gar moþma, pimi tol nagane, ana kila sa naþa okilia ruru Tusi Wa, naþa kilologia mrapa na tamaliaena kiena yar naþa mlelaga e Kristo Yesu.

¹⁶ Siriena Wa la nene, Ninuna ne Ntewa sike e la, ana akilia aiila ita ve keviu vano-o vaþisi. Avian ruru ita, aweþeþe sineta, akawe ruru kieta þelaga, a akila kieta malena wo nenaga, ¹⁷ vano vano-o ita yeririna lala kiena ne Ntewa teim towo a tetorokin nakilaena kiena yuþmaena wo lala.

Pol miilaar Timote

⁴ Timote, sane italua tesike e marana Ntewa, a e kia kiena Kristo Yesu, nepiun tan ko nesape owarar ruru sur laþasa naþa sineun nesape nevisa van ko. Italua tekilia tesape kieta Suþe yoko liþere la naþa amarmare rui amio la naþa amali, a italua tesuþma tesitom ke urmi paþisi e kiena nawasuþeena sina, amio kiena nasuþenena naþa yoko naga visirlua, ana monar ologe ruru visena la nene.

² Ya naþa yoko okila na ve sanini, monar ologogon Visena Wa silaga. Visae pog wo pona pog viowa, ana monar osuþmalu m̄arera vena visawalena, monar oþion tauluen yeririna lala, monar oure ruru la naþa akom ke e mrapa taþena, a monar oiilaar yaru la naþa amlelaga.

A pogos naþa okila yuþmaena la nene, silaga kioþma sitomena monar ve piavi ruruia, a ve sineþma maren re vian laena. ³ Pogos la ne pimi ke ne yoko yeririna la yepela mavin vianen wo lala, ana yoko kiligala lala viki-raran sitomen kar lala, a yoko asuþma aure navianena la ve moki naþa asitom ke asape yoko akilia avisa sur wo lala vena kilaen alogewonia. ⁴ Yoko aligan logeen visen lelaga, a yoko akila pal mrapa ava ataveve suniena lala naþa yar ga la akila.

⁵ Ana ko na ve ove sa re nene, ana okila ga kioþma sitomena va ruru suþma ga, okawean ko e pogos m̄arera lala, okila kioþma yuþmaena na lologonen Lologena Wo, a oyum̄ae taveve ya naþa Ntewa pio kon sape oyum̄aena.

Pol pisu sape lavisu awerþar naga narui

⁶ E lepas naþa pun inu, nemloge sane nagane nepim ke lavisin luas narui, nepimi ke e lele tai naþa yoko monar nokuþaþain kiau malena vanon Lologena Wo narui. Ee, nepisu sane kiau pogos na liganen yo pimi ke lavis narui. ⁷ Ana pogaga, komin naþa nekilia sane nekila mara, noþaryon m̄arera po; nekiriri, nekila make nenaga; a nopuarar lelagaena, pe nemligan li re pogos tai poli.

⁸ Yar napo lala kiena ne Suþe yoko atol karo wa na þarila, a nesitom sane naga mligan ruru kiau sike ma e peni rui, vena yoko e ga e legiena maro ana la van inu.

† 3:11 a Yuþmaena 13:14-52, b Yuþmaena 14:1-7, c Yuþmaena 14:8-20

E pogos nene, yoko naga liþere yaru make ga, a yoko naga la nalaena van ita make ga naþa kieta sitomena m̄araran naþa tekrakravan kiena nawasuþeena.

Visena maro

⁹ Timote, sineun manene nesape owarlion naþa oyal kawa oim e nini. ¹⁰ †Sineun ko paþisi, komin wolai naþa Timas, sur na yomarava la aþere kiena sitomena pano-o pure pa garu Tesalonaika. Kresens m̄ena ga pa garu Kalesia rui, a Taetas pe su re si amio inu poli, naga pito ke Telmesia. ¹¹ ††Erau ga tai sike amio inu nagane, nane Luk. Ana visae okilia olual Mak, yoko oure naga imi amio ko, komin naþa nepisu naga suþna miila inu ke-viu paþisi e yuþnaena kiena Suþe naþa sineun nesape nekila. ¹² †Taekikas, nepitetalia naga pa garu Episas rui.

¹³ ††Yoko nevisa kiau sur laþasa, sanini pogos naþa ovam e nini, yoko owarar la avami. M̄au kulkota na miava, nemligan m̄eke puna Karþas pogos naþa nesike gar Troas, a kiau tus lala amio m̄as nen tus lala, sineun nesape owarar sur la nene imi.

¹⁴ ††Okilia ke yar na yuþnaenen piaki naþa Aliksanta, naga kila visena viowa la mok liu pan inu. Yoko Suþe ga visuvevea vena kila ya ne vania, ¹⁵ ana monar nekila m̄ena okilia naþa naga kawe manene ke kieta Lologena Wo, ana monar ovisuar ruru ko ea.

¹⁶ Yer kawa nae Rom lala apis pan inu kumali yam tai rui. E pogos nene, kiau erau taþena lala apureure

† 4:10 a Kolosi 4:14; Pilimon 1:24, b 2Kor 8:23; Kal 2:3; Taetas 1:4
†† 4:11 a Kolosi 4:14; Pilimon 1:24, b Yuþnaena 12:12,25, 13:13, 15:37-39; Kolosi 4:10; Pilimon 1:24 † 4:12 Yuþnaena 20:4; Epis 6:21,22; Kolosi 4:7,8 †† 4:13 Yuþnaena 20:6 †† 4:14 a 1Tim 1:20, b Rom 2:6

make ga, pe la yar re tai naþa pimi e lepasneu poli. Ana nanene na pogaga, popon sane Ntewa ve sinen karla re vanonia. ¹⁷ E poglis nene, Suþe ga naga taaga amio inu, ana nemloge sane naga mla pupia naþmareraena pan inu, ana noþararan visawalen sur make ga na Lologena Wo e maran yeririna lala, kila narui þegas nen la naþa pe amlelaga re e Ntewa poli amloge. E pogos nene, lelaga, nesike pae e logon laion rui, ana naga þerelua in sina petania.

¹⁸ Nemninue narui aþna nelual naviowaena ya ne yoko nevan ea, ana nemligan inu e limana Suþe, nesape yoko naga tamalia inu vena nesike nemio e kiena yo wo ma e peni, a silaga yoko nelasuþe si naurarena la vania, vano vano-o ve uro re, sanene.

¹⁹ ††Sur si laþasa navisaena, awis ovisa pokolulagi pona pokolemalo va sira nene Prisila amio wona Akwila, a va m̄ena namratava puna ne Onesiporas.

²⁰ †††Erastas pe pam re si e nini poli, sike ga Koren, a pogos naþa mepam, metol yo Maelitas, ana Tropimas mai, nemligan naga sike e yo nene.

²¹ Timote, sineun manene paþisi nesape monar okilayonli ovam e nini vilaga, komin pogos na miava pimi ke lavis narui.

La ne e nini asape nevisawal van ko, la asape asitom ko paþisi, nane Yupulus, Putensa, Linas, Klotia, amio erau taþena lala.

²² Noþisi e nene narui, nesape Suþe sike amio ninuþna, kiena lemamienna sike amio amiu make ga. Inu, Pol.

††† 4:19 a Yuþnaena 18:2, b 2Tim 1:16,17 ††† 4:20 a Yuþnaena 19:22; Rom 16:23, b Yuþnaena 20:4, 21:29

Taetas

Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Taetas, naga pe yaru viu naþa naga pe pe lus nae re Israel tai poli, ana naga pimi pe yaru tai naþa mrelaga e Yesu, ana naga suþna taveve Pol vena iila naga e yuþnaena a na visawalen lologena wo kiena Yesu Kristo. Pol mligan Taetas sike e purvanua naþa Krit vena visuar yuþnaena na suþmare e yo nene, a naga siri mþaki nini pania vena visayuen suri telu.

Nasumo, Pol pisa pa Taetas vena sitoþnal þelaga naþa nasumonena na suþmare la monar atavevea. Naga pisa sanene, komin le Krit la moki, kiela þelaga a kiela maliena pe mesmesu re poli.

A na lua, Pol pisawal mrapa pa Taetas naþa monar tavevea vena vianen yaru lala e þegas taþena lala loyuþna e suþmare. Nane yermarua lala, a sira marua lala, a yaru viu amio yaru na yuþnae korenen lala. A naga sape sira marua lala monar avian ruru sira mþee lala.

A namaro, Pol pisawal pa Taetas e navianena naþa naga monar la van yaru lala, a monar ave erau ruru wo amio la, naþa asuþna ve apeveveyu re, a yaru na suþmare lala monar ve aliþerela re.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-4

Na sumonena na suþmare lala 1:5-16

Yuþnaena kiena yaru taþena lala loyuþna e suþmare 2:1-15

Visena na vianen yaru lala 3:1-11

Visena maro 3:12-15

Pol porworun Taetas

1 Kiau erau Taetas, In na Pol, nekekaran nevitawe ko sina e mþaki nini, e kia kiena ne Ntewa, naþa in na kiena yar na yuþnaena, a e kia kiena ne Yesu Kristo, naþa in na nepe kiena nalologena.

Nesike e yo nini, nesuþna nemiyuþnae ke ga wa, nemio yeririna la naþa Ntewa pisaar la sape ape kiena, komin sineun nesape popon kiela viawaena imi mþarera laa ga wa, a kiela nakiliaena e visena lelaga imi ve keviu laa ga wa. Visae ve sa nene, yoko kiela þelaga kilia imi torokin þelaga kiena yar wa taþena lala kiena ne Ntewa, ² a yoko akilia atol malena naþa ve uro re.

Kieta sitomena mþarera pa rui sape yoko tetol malena nene, komin Ntewa pisaar na konua konua rui sape yoko monar ve sa nene, a tekilia sane naga pe pisokan li re pogos tai poli. ³ Naga pe kieta Ntewa natamaliaena, ana pogos naþa pisu sane kana pog ruru napo, naga mligan kiena visena imi mþalivi vena kilaen mrapa na kieta malena, a nagane mligan sike e inu vena neva nelologon va e yo make ga.

⁴ †Ana Taetas, nane kiau mþaki nene pan ko. Nepisu ko sane ope naru ruru nenaga naþa ita lua kieta navi-

awaena taaga, ana kiau leniena pan ko pa sanini, sane lemamiena a suþmarena kiena ne Ntewa Arimata a Kristo Yesu kieta natamaliaena sike amio ko.

Yuþnaena kiena Taetas e purvanua naþa Krit

⁵ Nesiri piþmasu pan ko, sineun iilar koena e yuþnaena naþa omiyuþnaen ke gar Krit wa. Nanua sumo, ita lua toþar þesan lologena wo pimi mþaliv e yo nini, ana pogos naþa nepetan ko, pupia yuþnaena komþas mþeke ga wa, ana nemligan ko osun ke naþa okila ruru ke ne yuþnaena la imi wo laa sane wa.

Sa naþa nepisa pan ko e poglis nene, sineun nesape ova oteliv make e kumali lala, owu þarin kiela yaru laþas, aim ave li nasumonena wa lala.

⁶ ††La nene, la monar ave yaru la naþa pe naviowae-na re e kiela malena poli, monar atalopa amio wola ve taaga ga, a narila lala, la mþena monar alelaga e Yesu, pe pon re tevisu la ave þar mþarera poli, pona asuþna apilon ke visena kiena kiela yermarua luwoka. ⁷ Monar ve sa nene komin naþa ape yerkawa na suþmare lala. La ape yar na visuaren yuþnaena wa kiena ne Ntewa, ana monar ave yar mesmesu. Ve asitom re asave la na

† 1:4 2Kor 8:23; Kal 2:3; 2Tim 4:10 †† 1:6 1Tim 3:2-7

yar tai ne, ve sinela mimi koskos re, monar ve amun manene re wii m̄arera, monar ve ave yar na kilaen re mara, a monar ve asitom manene re sur lala toko.

⁸ Ana visae ve sa nene, yoko nasumonena naga kiena malena ve sanape? Yoko popon naga kekaran visuaren wolawa lala e m̄ana ūma, amio p̄elaga wo taḗena la ne sanene. Popon naga sumon ruru yūmaena lala, ve manmarua ruruia, kiena sitomena mekik ruruia, a naga kawē ruru kiena malena mesmesu. ⁹ Visena lelaga la naḗa apian ea, naga monar uarar ruru m̄arera, vena kila sane naga towe kilia vian liluen vano.

Ovisuar lelagaena navisokanena lala

Yeririna la p̄asa asitom asape kieta lelagaena pe navisokanena ga, ana kieta navianena wo lala kilia kiela visena lala taḗatete sūmal ruruia.

¹⁰ Yar la mok liu asike ne naḗa yepel mavin loge itaena, ana apis m̄arera paḗisi, pona asūma akilali ke naḗa aure sitomen kien yar la va ve taḗena. Garu e neḗa Krit, ita lua tekekara paḗisi pan le Yu la moki naḗa tetaulula apim ape yeririna kiena Yesu rui, ana nagane li taḗena la nene sinelan asape aure kare la ava aviowa sina. ¹¹ Sa nene, popon sa sur tai mono logola, komin akila kare ke mratava wetelu laḗas rui. Asūma apian ke sur laḗas naḗa pe mesmesun re naḗa avisayu poli, ana asūma aḗareran ga asape akila, pe na sitomen wo re poli, ana komin ga sitomena viowa naḗa asape pona ala narin kilavaru la e yo.

¹² Pona le Krit lala, kiela p̄elaga sa ga nene yo, komin yar nasirien suniena tai nanua sumo, naḗa naga pe yar nae nena kiela yo tai, pogos tai pisayu la sape "Le Krit lala, la ape yar na visokanena, apiowa taulu nompui, ape yar na yowena, ape yar na sitoḗmalen ga m̄eḗela."

¹³ Yar nene, kiena visena m̄arera li m̄aga, ana in na nepisu sane pona lelaga yo, ana po paḗisi naḗa ovis m̄arera van la, visae peraga, yoko kiela nalelagaena taḗatete imi wo ruru pogos tai. ¹⁴ Nagane asūma apuarar ke sunena marua na sumo kiena le Yu lala, asūma akekaran ke visen kiena ne yerkawa taḗena la naḗa akoven lua visen lelaga, ana komin ya ne pe sinelan re lelagaen e visen wo kiena ne Ntewa naḗa tesūma temla ke pan la?

¹⁵ Yar naḗa kiena sitomena merarava ruru nena po, sur naḗa namname pe torokin re kila kiena sitomena imi namname poli, ana sur make ga merarava ga pania. Ana yar naḗa pe mlelaga re poli, naḗa kiena sitomena namname, pona sur tai merarava m̄a yo, ana taḗatete kilia kila kiena sitomena imi merarava, a pe sur re tai naḗa merarava ruru e naga poli. Nanene komin naḗa kiena sitomena pona losinena apa apiowa rui.

¹⁶ Yar la naḗa nesiriyu la ke ne, asūma apisawal ke asape akilia Ntewa, ana kiela yūmaena lala kila meraravan pan ita sape pe akilia re nenaga. Losinela la menun a melkalka, ape p̄ar m̄arera paḗisi, pe atorokin re nena kilaen si sur wo ta poli.

Navianena wo kila p̄elaga wo m̄alivi

² Ana Taetas, nekilia nesape ko na yoko ve ove sa re nene, ana yoko ko na monar osūma ovisawal van la visena la naḗa torokin navianena la napo.

² Visen laḗasa nalaen van yermarua lala naga sanini, sape monar ve aulaula re, avarurula ga, a popon asitom urmi e kiela malena, amio kiela sitomena na manmarua ruruena. E lepas na lelagaena e Yesu, e lepas na sinesien yar taḗena, a e lepas na sūmal ruruen m̄arera e yūmaena, monar aulen p̄elaga mesmes silaga.

³ Visena na sanene kiena sira marua m̄ena la sūma ga, sape monar aulen p̄elaga na vatanonen Ntewa, ve asūma re ga avis kar viowa va yar taḗena lala, a sitomena na laen wii m̄arera ve sukaḗara re e la silaga. Yūmaena naḗa popon akila naga sanini, sape monar avian taḗena lala e sur ya naḗa po vena ayūmaenia.

⁴ Keviu manene paḗisi e lepas na sira m̄ee la naḗa atalopa mare ga na wa, monar akipian la ruru e mrapa wo na sinesi ruruen wola lala amio narila lala. ⁵ Sira marua la nene, kiela sitomena la monar manmarua, kiela malena monar ekiki, monar avisuar ruru m̄ala ūma, ave sinewo lala, a monar avatanon ruru wola lala. Visae akila sur la nene, yoko yar la visu kilalea sane visena kiena ne Ntewa naḗa pisawal mrapa wo la nene, naga pe nasiriena wa tai naḗa po paḗisi.

⁶ E m̄a nenaga e p̄elaga nene, sineun nesape oḗareran yar viu lala, ovisave la monar akawe ruru kiela malena lala. ⁷ Po paḗisi visae pogos naḗa avisu ko, alual naḗa osūma omiali osumon la ke e mrapa na malena na po, naḗa pulen make yūmaena wo lala, ana la akilia ayal e lenen laḗa.

Ya naḗa ovian lania, monar sike e kioḗma malena rui, a monar naḗa akilia avisu kilale asave ko m̄ena osūma ositom ke si urmi ea. ⁸ Ya naḗa aloge ovisawalia, monar ve ve visen re tai naḗa yoko akilia avis van ko vanonia. Visae ve sa nene, yar la naḗa sinela kar ita, yoko akilali naḗa asuwo ita, ana yoko akila wowen ga suria, yoko kiela visena tai taḗatete si sūmalu.

⁹ E lepas kien la naḗa amiyūmae korena ga kiena ne yerkawa tai, okila la akilia ruru asape monar avatanonia, a monar aḗionli naḗa akila sane kilia kekaran yūmaena naḗa akila pania. Monar ve avistaḗne re si vania, ¹⁰ a pe pon re asitom avisave akilia avivinaun kiena narin sur laḗasa ve kiela. Monar ave lelaga ruru napo, vena kila naḗa kiela yerkawa kilia wasine la e kiena sur make ga. Pogos naḗa li nalelagaena la ayūmae ruru wo sanene, akilia akila kiela vianena e lepas kiena ne kieta Ntewa natamaliaena va manene metava ve keviu e visuena kien yar taḗena lala.

¹¹ Popon sane yar la avisu kilale kieta lelagaena, vanon Ntewa naga pe lemm e yomarava nini, mla natamaliaena pimi m̄alivin p̄egas nen yeririna make ga peve taaga.

¹² Ana ita naḗa tetolia, tepisu kilale naḗa Ntewa sūma kilapian ita ke e kieta malena lala, sape monar teligan p̄elaga viowa kiena yeririna la naḗa pe akilia re naga

poli, a monar tevilon m̄asita van nasinenanena viowa lala na yomarava nini. Yomarava ne nane yo naḗa temal tesike e ne, ana kieta malena monar moḗau ruru wo, a monar mesmesu, monar torokin nena yeririna lala kiena ne Ntewa. ¹³ Monar tesuḗa ga sane, a monar tesuḗa tesuḗate ga pog wo naḗa kieta sitomena sike ea, naḗa kieta Ntewa keviu, kieta Natamaliaena Yesu Kristo yoko imi m̄alivi ea, amio kiena pupia naurarena.

¹⁴ †Naga ke narui naḗa taḗan kana kuruta mlau vanon ita, ḗere plan ita petan m̄areraena naviowaena, kevan ita temekiki tepim tepe ḗegas wa na yepemaenen yuḗaena wo lala sa naḗa naga sinenania.

¹⁵ Visena ne naga ke la na nene narui yoko osuḗa ovisawalia. Yar naḗa popon aiilaria, oiilaaria, a yar naḗa popon avis vania, ovis vania. Pogos make ga oyuḗae omio naḗareraena amio m̄areraena, a ve otaḗan re avisa kare ko pona asitom korenan ko.

ḗelaga wo kien yaru naḗa mlelaga e Yesu Kristo

3 Popon ovian li na lelagaena lala vena silaga asitoḗal ḗelaga wo nakilaena. E lepas na kiela suḗe lala, amio kiela yerkawa la naḗa asike ne, monar avatanon la, alogear la, a akekaran kilaen yuḗaena wo punu ga. ² A monar okila pian la ḗena ga, ovisave la nene, ve asuḗa avisa kare la re sina, a pe pon re ava e veveyuen poli. Ana ḗelaga naḗa monar akila va yar taḗena ve sanini, sane monar amoḗau, ve akila re ḗelaga m̄arera, a monar akila ḗelaga navatanoena ve keviu silaga.

³ Visena la ne sanene pan ita make ga, komin naḗa nanua sumo pe yar taḗena re ga la poli, ana, ita ḗena tesu ga e malena viowa. Tekila wowe pa Ntewa, a tepe ḗar m̄arera pania. ḗelaga viowa ḗere kare ita pano-o tepim tepe yar na suen vatanon m̄areraena nasinenanena viowa lala amio nakekarena viowa na yomarava. E poglis nene, kata kinanena na kanen e legien punu ga nane sinemimiena amio vielueena lala. Kieta sitomena lala piowa pan yar taḗena lala, a metavana, tepiowa ke sina ga pan ita.

⁴ Tesuḗa e malena viowa sanene pano-o, ana sirauania, kieta Ntewa natamaliaena, kiena nasinewoena a kiena nasinesiena wo pimi m̄alivin ita, ⁵ naga tamalia ita ruru nenaga. Tamalia ita sanene, pe komin re ga kieta yuḗaena wo naḗa tekila poli yo, ana vanon ga kiena nasineyena wa pan ita.

Naga sinena miye ita, ana kevan ita temekiki, ana kiena Ninuna Wa kila tepaeme sina e malena viu, ⁶ e kuruta kana Yesu Kristo kieta natamaliaena, naḗa mlau kalo ita.

⁷ Naga mrapa ke nene narui naḗa e kiena lemamiena, tepim temesmes ruru e marana. A pe naga re ga nene poli, ana metavana, naga kila ita tepim tepe narina lala, naḗa yoko towarpae ga kiena lalimana, naḗa yoko war van ita, nane malena naḗa ve uro re.

⁸ Potena paḗisi pania, visena la nene ape lelaga paḗisi.

Pol miilaar Taetas

Sineun nesape oḗarera, oḗareran li nalelagaena lala kiena ne Ntewa, sane monar auarar ruru visena la nene, a monar aḗilion naḗa auarar ruru yuḗaena lala naḗa po, a naḗa akilia aiila ḗena yarunia.

⁹ Pogos tai asuḗa apisasa ke ga visen koren lala naḗa taḗatete iila malena kien yaru, sa naḗa asuḗa apeveyu wowe ga e sitomena la naḗa pe kana kinas re poli, pona asuḗa apeveyu komin sur lala kiena ne kiela yermarua la naḗa apuarar ruru kiela kia la suḗa ga. Pogos tai asuḗa apiuelinila, pano-o tol naḗa kiela sitomena la kilia liḗere ḗena e visena naḗa navisaluaena kiena ne Ntewa pisa. Ana popon ovisa va li nalelagaena ovisave la monar ve aviran la re e visena la ne sanene.

¹⁰ Visae yar tai suḗa sikolia, kawekapin ḗa visena silaga, akilia avis vania yam tai, sa pere yam ve lua, ana visae sitom korenan ga, suḗa kila ḗaga, pe pon re si akilavain sur tai amio naga poli.

¹¹ Tekilia yar la ne sanene rui, sane kiela malena pilon pe taḗena, a kiela sitomena pulen ga mlamulen viowa. Pe ita re naḗa tesape naga piowa poli, ana kiena yuḗaena pisawal kiena napiowaena e marata ita punu ga.

Visena maro lala

¹² †Taetas, sineun nesape nevisa van ko sane visae olual neligan lalua nene tai Artemas pona Tikikas iḗasu m̄alivin ko, e pogos nene narui okilia ourmatan yo naḗa, owaryonli naḗa oim ovisu inu gar Nikopolis. Na nene komin naḗa ve ve piavi re, yoko neligan e nini, sineun nesape neva nesuḗa e yo nene vano-o tol pogos na miava warovia.

¹³ †Lalua taḗena naḗa asike amio ko nagane, yar na navisaluaena nene Sinas, amio Apolos, yoko okilali okila sane lalua akilia ala si kiela mrapa lalua ve ve piavi re, vena ava ḗena e yo taḗena laḗasa. Awis, oiila lalua e ya naḗa limala plasinia.

¹⁴ Sike ḗena e ko vena oiilaar kieta yeririna lala sane nepisa ga na wa, la monar awion naḗa atarar yuḗaena wo lala. Visae ve sa nene, pogos naḗa sur na ilanen tai, ana kiela naiilaen la sike rui, a kila ḗena naḗa kiela malena kilia war mras ve moki sa naḗa Ntewa sinenania.

¹⁵ La naḗa asike amio inu nagane apisa pokolulag pona pokolemalo van ko. A yeririna la naḗa asike amio ko naḗa asitoḗal imimi asape ita punu ga teve taaga temio la e kieta viawaena ve taaga, awis, ovisawal van la sane imimi ḗena ga mesuḗa mesitoḗal la ḗaga.

Kiau leniena nesape yoko lemamiena kiena ne Ntewa sike amio amiu make ga silaga.

Inu, Pol.

† 2:14 1Pit 2:9

†† 3:12 Yuḗaena 20:4; Epis 6:21,22; Kolosi 4:7,8; 2Tim 4:12

‡ 3:13 Yuḗaena 18:24; 1Kor 16:12

Pilimon

Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Pilimon naga pe yaru na lelagaena tai, a naga suŕe kiena yaru na yuŕmae korenena tai naŕa kiena kia Onesimŕas. Onesimŕas pure petan kiena suŕe naŕa Pilimon, pa sike garu pulkumali keviu naŕa Rom, ana e lele nene naga ŕeke loyuŕma na logeviowaena ea. A e yo nene naga pitawa amio Pol, a pogos naŕa sike amio Pol naga pimi pe yaru kiena Yesu. Ana Pol siri ŕmaki tai pa Pilimon, piyun tania vena naga monar were Onesimŕas wasuŕe imŕasu sike amio naga. Pol pisa pa Pilimon, sape nagane Onesimŕas pimi pe yaru kiena Yesu rui, a popon naga sinena kar re, ana naga viewoia a werear sina vena ve yaru na yuŕmae korenaen sina. Ana yoko naga ve ve yaru na yuŕmaena koren rega, naga imi ve wenla ruru napo komin lalua asikol la amio Yesu Kristo.

Komŕasnen tusi la na nini

Viena ŕesa 1-3

Pol mieluar Pilimon komin kiena yuŕmaena 4-7

Pol piyun ŕmareran pa Pilimon vena were si Onesimŕas 8-22

Visena maro 23-25

Pol siar kiena visena pa Pilimon

¹ Inu Pol, nesiri ke ŕmaki nene pan ko Pilimon. Nanagane nesike e pupia pulkumali nae Rom, a komin naŕa nekila ke yuŕmaena kiena ne Yesu Kristo, la amligan inu nesike e yuŕma naloge viowaena e nini na wa. Kieta wolai naŕa, Timote, naga sike amio inu e nini na wa, ana imimi lua mepisa pokolulagi pona pokole-malo pan ko, naŕa ita ga teloka temiyuŕmae ke pa Suŕe taaga ga, ²†a kiamimi visena imimi lua sanene pan ke ŕmena ga vineta nene, Lewia, a yaru na kieta ŕegasia nene, Akiŕas, naŕa naga pe yaru ŕmarera na kilaen mara e lepas na yuŕmaena kiena ne Suŕe, amio ŕegas kiena ne li nalelagaena taŕena lala naŕa asuŕma apiora ke e moŕma yuŕma.

³ Imimi lua memlen mesape Arimata Ntewa, a kieta Suŕe Yesu Kristo, lalua aligan kiela lemamiŕna a suŕmarena sike amio amiu e yo naŕa asike ea.

Sinesiena a naviawaena kiena ne Pilimon naga keviu manene paŕisi

⁴ Wolai Pilimon, pogos naŕa nesitoŕmal ko e kiau leniena lala, silaga nesuŕma nepisa ke potena pan Ntewa vanon ko. ⁵ Na nene komin naŕa nemloge rui naŕa la apisayu kioŕma ŕelaga wo, asape kioŕma naviawaena e kieta Suŕe Yesu ŕmarera po paŕisi, a kioŕma sinesiena pan nalelagaena lala, keviu manenea. ⁶ Nemlen wo ko

† 1:2 Kolosi 4:17

ke, nesape pogos naŕa ko osuŕma okianlua ke kioŕma naviawaena pa yaru taŕena lala, ŕisi na kila la akilia manene laa sane e navisa ruruena nowo la naŕa ita kieta, naŕa temla Kristo e kieta malena lala. ⁷ Ee, Pilimon, kioŕma sinesiena wo naga suŕma kila ke li nalelagaena wa lala, la sinela la amloge po paŕisi, a pogos naŕa nemloge, suri nene kila nemloge po sina, a kila inu ŕmena nekekara paŕisi.

Pol naga piun ŕmareran pa Pilimon vena were si kiena yaru na yuŕmaena nene Onesimŕas

⁸ Ana Pilimon, sineun nesape neviun suri tai van ko. E pupia yuŕmaena kiena ne Kristo naŕa nesuŕma nekila ke ne, pona mesmesun ruru ga naŕa nevisa ruru ga van ko nevisave popon ko okila ve sanene ve sanene, ⁹ ana taveve ŕelaga na sinesiena, pe sineun re nevis ŕmarera ve sanene van ko poli. Nanagane, in na nepimi nepe yermarua ke narui, nesike e yuŕma nakoena vanon Yesu Kristo, ana sineun nesape neviun ga tan ko, visae ko okekaran naŕa otaŕman suri nene naŕa nesape neviun tan ko.

¹⁰ ††Yaru tai sike e nini, pogos naŕa nesike pa e yuŕma naloge viowaena sanini rui, ana nesumon yaru nene pimi e Kristo, a nanagane nesuŕma nepisu ke yaru nene sa ga naruu tai. Yaru nena Onesimŕas, naŕa sumo pe kioŕma yaru na yuŕmaena tai, siraunia naga pure petan ko, pimi e yo nini. ¹¹ Ee, yaru nene, kiena kia

†† 1:10 Kolosi 4:9

kana kinas sape "kila yuřnaena wo," ana nesitom nesape nanua sumo, naga suřna kila kiořna yuřnaena pe po ruru re poli. Ana nanagane, nařa pilon kiena male-na rui, nemlelaga nesape naga kilia kila yuřnaena wo lala na iila koena, a naga kilia kila řnaena ga yuřnaena na iila inuena.

¹² Ana, nanagane nesape neligan si Onesiřnas wasuře ke sina ga iřnasu puřna narui, sa nařa nemlalua ga kiau malena komřasia nane nemligan piřnasu puřna ne. ¹³ In na nekekarar nesape popon naga suřna ga amio inu e nini, vena iila inu e pogos řnarera nini nařa neřneke e yuřna naloge viowaena vanon lologena wo, a visae naga kila sanene, sa nařa naga kus leleřna, naga kila yuřnaena tai pan inu nařa torokin ko okila van inu.

¹⁴ Ana pe pon re nořnareran naga vena naga sike amio inu sanene poli, vanon nařa ko na omninue ga. Sineun nesape visae ko okila kiau yuřnaena wo tai sanene van inu, řisi na ve vanon re ga nařa neřnareran kon poli, ana vanon kiořna sinesiena wo a kiořna sinewoena ga. Ya nařa yoko Onesiřnas kila, naga pe kiořna nařa ovisawalia.

¹⁵ Lelaga nařa Onesiřnas naga pur matan ko, ana ane kilia, pona Ntewa kila naga pur matan ko yam plas ga sanene yo, vena visae wasuře ke sina ga imi puřna, řisi na naga ve kiořna lue narui, vano vano-o tařatete řisi. ¹⁶ Sanene komin nařa nanagane, řisi na naga wasuře ke sina ga puřna, naga ve ve sa re si yaru nayuřnae kiořnaena, ana naga wasuře puřna sane womla tai e Yesu, nařa sanene na po maneneea. Sineu si naga keviu pařisi rui, sa ga wolai tai, a nemlelaga nesape řisi na sineřna si naga vano vano-o vařisi, komin naga pe kiořna yaru řisi rui, a metavanja, nanagane naga pimi pe womla řnaena ga. ¹⁷ Suri ne na nene nesape neviun tan ko. Visae ko opisu inu sa nařa ita lua tepe wolai, a ita lua tepe yaru nakilaen yuřnaena taaga ga, sineun nesape oure si Onesiřnas wasuře iřnasu puřna, sa ke ga nařa visae neiřnasu puřna, řisi na ko okekara vařisi nařa oure inu neiřnasu e mořna yuřna. ¹⁸ A visae Onesiřnas naga pinaun kiořna suri tai,

pona kila kare kiořna suri tai, pona ya sina, ana řisi na inu ga nevisuveve suri la nene.

¹⁹ Visena nene inu ke ga Pol narui nesiri ke ga e luřnau, sane kiau navisaarena tai van ko, nesape visae sinořmania, řisi na neul plan make kiena lapui vetan ko. Ana pona ko osuřna ositořnal ke nařa ko řnaena ga kiořna pupia lapui tai nařa sike e inu, nařa kiořna malena wetelu, komin nařa inu na nekila ko otol male-na nene e pogos nařa nemlologon lologena wo pan ko.

²⁰ Ve sanene, sineun nesape okila yuřnaena wo nene van inu nařa nesuřna nepiun ke tan ko e kia kiena ne Suře. Wolai, visae okila ve sanene, řisi na neloge sineun wo sina vařisi, nařa malena wo kiena ne Kristo naga suřna miyuřnae ke sanene e kieta malena lala.

²¹ Pe nemaraun re nařa nesiri visena la ne sanene van ko poli, komin nařa nekilia ruru po rui nařa řisi na ko okila taveve ya nařa nepiun tan ko. Ee, nekilia řnaena ga nesape pona řisi na okila řnaena ga wo laa sane yo, vano taulu kiau naviunena nene.

²² A nesape neviun ke řnaena ga suri tařena tai tan ko, nesape awis, okila ruru řnau lele na monena tai e mořna yuřna, komin nařa nesuřna nekila ke kiau sitomena řnarera nesape ve ve piavi re, řisi na Ntewa naga tařnan inu nowasuře ke sina ga neimi pun amiu, sa nařa amiu asuřna apiun ke tania e kiamiu leniena lala.

Visena maro kiena ne Pol pa Pilimon

²³ †Eřařras nene, nařa naga řnaena ga imimi lua mesike e yuřna nakoena e nini vanon Yesu Kristo, naga pisa pisape Ntewa visa ruru ko. ²⁴ ††A yaru tařena la nene, Mak, a Aristakas, a Timas, a Luk, nařa la amiila inu keviu pařisi e yuřnaena, la řnaena ga apisape la asitořnal ko ke e kiela leniena lala. ²⁵ A nanagane, kiau leniena sanini, nesape lemamiena kiena ne Suře Yesu Kristo naga sike e losinemiu la punu ga.

Inu, Pol.

† 1:23 Kolosi 1:7, 4:12 †† 1:24 a Yuřnaena 12:12,25, 13:13, 15:37-39; Kolosi 4:10, b Yuřnaena 19:29, 27:2; Kolosi 4:10, c Kolosi 4:14; 2Tim 4:10, d Kolosi 4:14; 2Tim 4:11

Le Yu Lala

Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Yaru naþa siri maki nini, naga siri pano pa þegas tai kiena li nalelagaena lala naþa asuþna aþnal ke pog mmarera lala e kiela maliena, komin yaru la naþa pe amlalaga re poli asuþna akawela ke amio la. Þelaga naþa yaru la akawela manene amio la sanene, kila sane aþnal mmarera, a lavis aligan kiela lelagaena e Yesu Kristo. Ana yaru nene pisa panila sape monar asuþnal mmarera e kiela lelagaena lala. Naga pisa panila sape Yesu Kristo ga pe yaru wo naþa pisa meraravan Ntewa pan ita. Ana na visa meraravanen suri nene, naga pisayu suri telu.

Suri na sumo, naga pisayu sape Yesu naga pe narina Ntewa kemua lelaga naþa suþna vano vano taþatete þisi pogos tai. Pe lelaga naþa naga pe narina Ntewa rui, ana naga mþena suþna þikeyon kinasinen þelaga nene na logearen Ntewa, e sur la naþa kila naga mloge piowa e tasnena. Ana komin naþa naga pe narina Ntewa, naga mon la metavan navisawalena lala, pona navisi lala, pona Mosis mþenaga.

Suri na lua, Ntewa pisawal rui sape Yesu, naga pe þarin yaru wa naþa naga mon manene metava naþa suþna vano vano taþatete þisi pogos tai. Naga pe þarin yaru wa naþa taulu make þarin yaru wa na sumo lala.

A suri na telu, e yuþnaena kiena Yesu naþa naga pe þarin yaru wa na mon manene metava, naga maren nataliaen yeririna makega, þarplan kiela milamulena viowa lala, kila la pe amarau re si poli, a mla malena naþa ve uro re panila. Na kuþaþaena nasumo lala, la ape totou na kuþaþaena ga naþa Yesu Kristo kila.

E marana na keviu lualima taaga pa taaga, yaru naþa siri maki nini naga pisayu yaru laþasa e Tusi Marua naþa amlalaga mmarera e Ntewa. A naga pisa pa la naþa naga siri maki nini panila, sape popon ataveve malena kiena la nene, vena akilia asuþnal mmarera silaga, vano vano-o tol luwasnen kiela maliena. A silaga, monar akira avisu Yesu, vena akilia ava awarpoyo e pog mmarera lala, naþa asuþna atol ke e yaru la naþa asuþna akila ke mmarera panila paþisi. A na kilamakeen kiena visena, naga pis ruru pan kiena yaru lala, pisa panila sape monar avisuar ruru kiela maliena lala.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa. Kristo kila meraravan Ntewa panita 1:1-3

Kristo naga mon laa metavan navisi lala 1:4—2:18

Kristo naga mon laa metavan Mosis amio Yosua 3:1—4:13

Kristo naga mo laa metavan þarin yaru wa lala 4:14—7:28

Naviranarena viu naga mon laa metavan naviranarena marua 8:1—9:28

Kuþaþaena naþa Kristo kila naga mon laa metavan kuþaþaena marua lala 10:1-31

Þelaga na lelagaena naga po paþisi 11:1—12:29

Visena la naþa kila yaru la asuþnal mmarera, a visena maro 13:1-25

Yesu na mon la metavan li navisawalena lala

1 Kiau erau le Yu lala, nakonua konua la rui Ntewa pisawal kiena visena yam mokliu pa kieta yer-marua lala, e mrapa la moki a e þelaga wo la naþa peve taþena, pimi molue kome kiena navisawalena lala. ² Ana nanagane, e legiena maro la naþa tesike e ne, naga pis mesmes nena pan ita pimi kome Narina Yesu. Narina ne nane nanua sumo, e nasien yomara-va, Ntewa miyuþnae kome naga, lalua amliganar make pog a yo lala, a siraunia, Ntewa pisirlua Narina nena, mligan sur punu ga sike e limana, naga pe þarun la.

³ Narina nene, naurarena kiena ne Ntewa tego e kiena malena, sane kus nena marana ne Ntewa veraga, pe totou na þelaga kiena ne Ntewa. A naþareraena na kiena visena mmarera paþisi, naga ga þuarar sur make ga na yomarava nini, a yo taþena mþena lala su ruru suþna ga. A naga ke narui naga taþnan naga pimi kilavan make kieta mlamulen viowa lala, a pogos naþa ki-la make ruru kiena yuþnaena nene e yomarava nini, þasuþe si pa ma e peni, pa to metava e lepas nen Ari-mana na þamarua, Þarin Suþe nae ma e peni.

Yesu na mon la metavan navisi lala

⁴ Yesu totano e nene sanene, naga mon manene la metavan navisi la naþa asike ne, komin kia naþa naga þaria vanon kiena yuþaena, po manene la taulu kiela kia. ⁵ Visae tevisu e Siriena Wa lala, visena moki naþa sike ea naþa asape Ntewa kila Narina mon manene la metavan navisi lala. E visena la ta nene, Ntewa pis pa kiena Navisaarena nena, sape

"Ko na, nepisu sane þane opim ope naruu nenaga, a nepim nepe Arimoþna kemua lelaga."

Yauena 2:7

A ta sina pisa mþena sanini, sape

"Yoko in na neim neve Arimana, a yoko naga ve naruu."

Sam2 7:14

Visena lua nene, Ntewa pe pisa re nena pa kiena navisi la ta poli, sape pe Narina Wa, ana pisa ga pa Yesu. ⁶ A visen si tai, pisayu pogos naþa Ntewa sinenan sape ligan narina mþearu nene imi e yomarava, ana pisape

"Popon navisi make ga alotunia."

Nav 32:43

⁷ E lepas kiena ne navisi lala, la akila yuþaena wo la mokliu, ana Visena Wa pisayu la, sape

"Navisi kiena ne Ntewa lala aþar kiena visena, asa ga lagi, amiyuþmae kiena ne Ntewa, asa ga kapi."

Yauena 104:4

⁸ Ana pogos naþa Visena Wa pisayu Narina ne Ntewa, sape naga mon manene la metavan navisi lala, pisayuia sane naga maran taaga sa ke Ntewa, pio naga Ntewa. Pisayu naga, sape

"O Ntewa, kioþna lele wa na totanoena naga mon lue ga na mþeke ne. Plaki na kioþna nasuþenena, naga þelaga wo ke narui."

⁹ Ko okekaran manene la þelaga naþa po, ana yep-mavin visuen þelaga viowa, ana kioþna Ntewa na mava naga mligan ko opa metava, opa manene la metava otaulu kioþna erau lala, kila ko okekara keviu sa naþa miyowauia ruru ko e ponotaninu wo tai."

Yauena 45:6-7

¹⁰ A e visen si tai, tepisu naþa Ntewa na mava pio Narina sape Suþe, a pisayu pupia sur kerkeviu la naþa naga sii la, sape

"Suþe, ko ke narui ko opisirlua purþes nen yomarava, lumoþna ga miyuþmaen sinapane ma metava."

¹¹ Ana sur la nene, yoko amenunu makea, akokovio, ana yoko ko na osike osike lue.

¹² Sane takue marua tai, yoko osulowar la owar plan la nenaga, a sane moþna kulsota marua tai, yoko oyen-lua nenaga, ana yoko ko na ove urviu maran ve taaga silaga, a kioþna kas la taþatete þisi pogos tai."

Yauena 102:25-27

¹³ A visen kiena ne Ntewa taþena si sike ga wa, naþa pe pisali re pa navisi tai poli wa, ana pisa ga pa Narina naga taaga, sape

"Ototano e lepasneu na þamarua, otoþna sanene, vano-o yoko neligan kioþna nasinekar lala aim ave takue na vilanvanen laþna ea."

Yauena 110:1

¹⁴ Nane visena maro e lepas nene narui, naþa pisayu sanape naþa navisi kiena ne Ntewa lala la na amiyuþmae kiena ga, la ape ninuna na warden kiena visena, a ape naiila itaena vena tetol natamaliaena, ana yaru tai sike ga wa naga mon metavan la make ga, nane Narina Wa ne nane Yesu, naþa Ntewa pis maro pan ita ea.

Nalologena wo viu kiena ne Yesu mon la metavan navisaluaena marua kiena Mosis

² Sanene, visena wo lelaga nalologena wo la naþa temloge pa narui, monar tesitom urmi manene e la, monar touarar ruru mþarera. Visae peraga, tevisuar-ia saþisi korur yan plan ita si vetania.

² E lepas nen navisaluaena marua nasumo lala, navisi ga la aþar pimi, ana kana visena ne lala amesmes ga, a aþarera paþisi. Ana na kilaroen kana visena make ga, a kana nalogeluen make ga, kana nakoena ruru napo sike þa rui. ³ Ana nanagane, nalologena wo viu pimi tol ita þa rui, a naga keviu taulu manene navisaluaena marua nasumo. Sanene, visae tesitom korenan mrapa na kieta natamaliaena naþa sike ea, yoko taþatete nena toure vetan kana nakoena nena-a þisa. Kieta Suþe ke narui naga kila þesan lologena wo pimi mþalivi, a la naþa amloge pisawal e kiligala, la apisawal liluen pimi pan ita, akila merarava van ita apisape lelaga. ⁴ A Ntewa mþena miila naga e visena nene, naþa naga kila kile lala, a sur nailanen lala, a yuþaena lala na kiena naþareraena, a metavana, naga kiakian plan nalaena lala kiena ne Ninuna Wa pan ita ai naþa naga sitom sape la vania. Ana tepisu sur la nene, tekilia tesape lologena wo kiena ne Yesu Kristo naga pe vise-na tai naþa naga po manenea taulu kieta navisaluaena marua ita le Yu lala.

Yesu ve Suþe e yomarava naþa yoko imi na wa

⁵ Tekilia tesape Yesu naga mon la metavan navisi lala, komin naþa e lepas na yomarava naþa pimi ke ne, yoko Ntewa taþatete ligan navisi la ave suþenia, ana mligan sike vatanon Narina. ⁶ Sur nene Tus Marua mþena pisa, e visen tai kiena ne Þarin Suþe Tepet naþa pisa pa Ntewa, sape

"?Sur wo ya na sike e yaru, naþa kila ositom manene naga sanene?"

?Pona ya ne kila oþalivi ke e narina ne yeririna?

⁷ Nanua, omligan naga sike tanon navisi lala, ana nanene na yam plas la ga, a nanagane, opisirlua si naga rui. Omligan naga metava e yo wo tai amio kana pupia naurarena a nawarwarena nena,

⁸ ana omligan sur make ga sike vatanon kiena naþareraena."

Yauena 8:4-6

Ana pogos naþa Ntewa kila yaru ve þarun sur make ga, kila sane pe sur re nena tai naþa naga pe pe suþen re poli. Naga kila sane sape ve sanene, ana pimi tol nanagane, pe tepisu make re sur la e yomarava nini poli wa e kilamarata pa mapin sa naþa Ntewa sinena-

nia. ⁹ Sur la pere wa, ana silaga tekira tepisu ga Yesu, naþa Ntewa pisirlua naga pa mon manene la metava. Nanua sumo Ntewa sinen miye ita paþisi, ana kila Yesu pito tano yam plas la ga, kila naga patanon navisi lala, a kila naga þar manene pupia naloge viowaena na n- marewoitaena, ana siraunia, pisirlua sina, paia ruruia amio naurarena nae peni.

Yesu pe kieta natamaliaena, pe kieta þarin yar wa

¹⁰ Þelaga na yuþaena kiena ne Ntewa na tamali- aitaena nene naga mesmesu, komin naga sii sur make ga, a sur make ga pe naga kiena, ana sinenan sape taulu maran si pupia þegas nen narina la tai vetan yomarava nini, aim si ave kiena. Naga sinenan sape ki- la sanene, ana nakilaena na mþarera paþisi, ana mþal mrapa taaga ga nakilaena, naga sanini: mrapa naloge viowaena kiena ne Yesu, naþa Ntewa kila ga naga pimi pe yeririna, naga pe yar natepoen yoþmarua vena taulu kieta natamaliaena. ¹¹ Yesu kilia sumon ita sanene komin naga ke narui naþa kila ita temekiki, kila narui naga kekaran naþa pisu ita sane tepe mratava taaga ga temio. ¹² Visena telu e lepas nene apisa sanini. Tai sike e tus kiena ne Yauena lala, sane Yesu pis pa Nte- wa, sape

“Yoko nevisawal ruru kiorþa kia va wolai lala, yoko neieluar ko likan yeririna lala.”

Yauena 22:22

¹³ Ta sina, pisawal naþa Yesu mlelaga e Ntewa sa ke naþa temlelaga e naga, visena naþa sike e tus kiena ne Navisawalena Aisea, sape

“In ke narui, naþa kiau nawasineena, nemligan sike e naga.”

Ais 8:17

Namaro, visena si tai kiena ne Aisea, pisayu Yesu amio wenla lala, sape

“Nane in ke nane nesike nini narui, nemio narina ne Ntewa taþena lala naþa naga mligan la e luþau.”

Ais 8:18

¹⁴ Ana ita narina ne Ntewa la nini, ita make ga tepe yeririna, temio tasneta a kata kuruta, ana naþa Yesu imi ve wenla kemua lelaga e ita, naga pimi e yomarava nini, naga tasneta a kana kuruta sa ke ga ita. Sanene, pogos naþa taþan si naga mare wo ita, ana kiena marena nene mþelua puryukawaena kiena ne þarin suþe na mþareraena na marena, nane Yermare. ¹⁵ Naga mþelua mþareraena kiena ne Yermare, mluþar plan kili- ka lala naþa aþanaria kararkare ruru ita nenaga, sane maraunen marena naþa temloge viowaganian e kieta malena wetelu. ¹⁶ Lelaga naþane, yuþaena wo na iilaena kiena ne Yesu, pe kila re pa navisi nae ma e peni la poli, ana kila ke ga pan ita na yomarava nini. Visena la mokliu apisa visena sanini, asape

“Naga suþa miila ruru ke lus kiena ne yermarua Epraam lala.”

Ais 41:8-9

¹⁷ Nane sitomena kiena ne Ntewa sanene. Naga pisu sane Yesu monar imi sane ita wenla lala e sur make ga, vano-o kilia kilia ruru ita, kilia sinen ye ita. Ana tek- ilia towasinea, sa naþa yoko naga masisun yuþaena

naþa yoko naga kila va Ntewa komin kieta mlamulen viowa lala, naþa kila kieta marawo temio Ntewa, sane pe kieta Þarin Yar Wa. ¹⁸ Naga pisu pupia nakilaliena pimi mþalivin kiena malena, mloge piowagan pano-o tauluia, ana kila naga kilia iila ruru ita sina e pogos naþa nakilaliena imi mþarera mþena ga van ita.

Yesu mon la metavan yermarua Mosis

3 Wolai a vineu wa lala, naþa amlogear navioena nae peni rui, nepisa pan amiu rui nesape Yesu kil- ia iila ruru ita, ana nenagane noþmareran amiu, sineun nesape popon asitomyu manene naga va laa sane wa, sane naga pe nalologena a naga pe þarin yar wa na ki- eta nalelagaena. ² Tevisu veve ruru li Yesu amio yer- marua Mosis nanua. Yermarua Mosis nanua sumo, na- ga masisun kiena yuþaena la paþisi e mratava mþana ne Ntewa, a Yesu mþena masisun yuþaena la paþisi naþa Ntewa pisirlua naga sape naga yuþaenia. ³ La ga luwoka amasisun yuþaena, ana Ntewa pisirlua Yesu pa manene la metavan Mosis, komin naþa sane Mosis naga sike ga loyuþa mþana ne Ntewa, kila ke kana nar- in yuþaena ne lala, ana pupia yuþaena na visirluaen yuþa nena, Yesu ga kila.

⁴ Yuþa make ga, monar yar tai naþa yuþaenia, ana Yesu ke narui naga miyuþaen yuþa mþana Ntewa, ana Ntewa naga pe þarun yuþaena nene. ⁵ Sanene, Mosis naga pe yar na yuþaena, masisun ruru kiena yuþae- na make ga loyuþa e mratava mþana Ntewa, pano tol naþa naga pe yar na visawalen pupia visen kiena ne Ntewa lala naþa apisawal liluen ke pimi tol nanagane, ⁶ ana Kristo naga kila pa manene la sane, komin naga masisun visuaren pupia yuþaena make ga na yuþa nene, sane naga pe mþearu na pupia kana þar nena.

?A yuþa nene na pisa ke ya ne, pona pisa ke ai? Suþa pisa ita ke ga ne, komin visae ve temarau re, a visae tekekaran kiena navisaaren lala, touarar ruru ki- eta nawasineena e la, ita teve kiena namratava wa ru- ru nena lala.

Yesu mon la metavan Mosis, a monar telelaga manene va la sane taulu la naþa Mosis sumon la

⁷ Visena ta teke e Siriena Wa, naþa pe visena kiena ne Ninuna Wa na kilaþege itaena, naþa pisa sanini, sape

“Þane, visae aloge pulgon Ntewa,

⁸ pe pon re si kiamiu sitomena la imi si mþarera poli, sa naþa kiamiu yermarua la akila rui.

Nanua sumo, e yomema, asike e pog na kilalien tai paþisi, asuþa pano-o asuþal ke sina ga akila þarila.

⁹ Ana Ntewa pisu la, pisa sanini, sape

Nayalena kena la nene naþa tol kas lualima yam vari ne, nesike nemio la silaga, apisu kiau naiilaena wo la pan la, ana þelaga kien la nene na kilali in paþisi.

¹⁰ Kiela þarmþarera kila sineu pikirara paþisi, ana nepisu sane peraga, la nene na, silaga asuþa apa e nene apa e nene amiyepe ke petan kiau mrapa mesmes lala.

¹¹ *Sineu maren la ne sanene narui, sineu kar la paḡisi, ana nesuḡmalu narui, nepisaar pan la nesape purvanua wo navaruruena naḡa nekila ruru suḡmate la nesape ve kiela, yoko ve ava re si loyuḡna ea.*

Yauena 95:7-11

¹² Wolai a vineu lala, komin sur ne la nanene, popon kam na avisuar ruru amiu. Pe pon re visae amiu yar tai, sitomen viowa sike e naga, pona sinena ve lelaga re si narui, kila naḡa naga werelua si naga vetan male-na wo kiena ne Ntewa mali. ¹³ Pe sinetan re ita yar tai loru sanene poli, ana monar tela visena naiilaaren van ita silaga e legiena punu ga, vena ve ita yar re tai naḡa ḡelaga na mlamulen viowa la visa kotalia kare re naga vano-o naga manin nenaga. Visena naḡa meta ne sape “ḡane, visae aloge pulgon Ntewa,” ana naga pe visena nasumo tai, ana suḡmal suḡna ga, pulgona pio ke na wa, tesike e kana legiena na logearen la na wa. ¹⁴ Popon touarar kieta lelagaena ḡarera ve sa nena ga naḡa temlelaga ḡesan ea, popon tesuḡmal ḡarera tesuḡna vano-o tol luasa. Ana visae tekila ve sanene, yoko temio Kristo, teve yar na war viraviranen nau-rarena wo lala kiena ne Ntewa. ¹⁵ Lelaga naḡane-e, Visena Wa naḡa metava pisa sanene, sape pe pon re si sinemiua la im ḡarera poli, sa naḡa yermarua lala akila e pogos na kilaliena lala e yomema, naḡa asuḡmalu akawe visena kiena Mosis.

¹⁶ ?Ana la ne akila ḡar ḡarera sanene, a la nene? La naḡa akila sanene, la naḡa akekaran amlogear ḡesan pulgona Ntewa, ḡis narui apatanon kiela yar keviu yerka-wa Mosis, naga sumon la apetan Isip. Naga sumon la amolue petan yo nene ana pe yam piavi re poli, akawe ke sina naga. ¹⁷ ?A la naḡa akilali Ntewa, amiyuyur sinena e kas lualima yam vari nene e kiela nayalorena, pano-o sinen kar manene la la, la ke nene na wa? Ee, la naḡa akila sanene, la ke ga nene na wa, naḡa naga tamalia la, ana siraunia akila luen ga mla-mulena piowa e marana, pano naga kila amarmare ga, puryula la sutetai kar ga sike e yomema. ¹⁸ ?A la naḡa naga pisaar sape yoko la taḡatete ava loyuḡna e kiena purvanua wo tanea navaruruena naḡa kila ruru sape ve kiela, la ape yeririna la ne sanape? La naḡa taḡatete ava ea, naga la naḡa akilakila ke ḡarila, naḡa pe amlogear re sur ta poli. ¹⁹ ?A ya ne kila narui taḡatete ava loyuḡna e yo wo na varuruena nene? Taḡatete avavini vanon pe amlelaga re e Ntewa poli, a pe aḡasine re na ga poli.

Navaruruena wa kiena ne yeririna lala kiena ne Ntewa

4 Nanua sumo, Ntewa kila ruru tanea yo na varuru-ena tai kiena ne kieta yermarua lala, ana nana-gane ḡmena ga kila ruru si kieta yo wo na varuruen rui. Nasiiena tere nene naga mal ruru ga sike na wa, ana pe pon re teve sa yermarua la nene poli, naḡa akilalu kiela navaruruena nene, la moki naḡa pe apa re loyuḡna e poli. Peraga, popon ita tevisu ruru ita yo, pe pon re naḡa vano-o ḡisi na ita laḡasa, la ḡmena akilalu kiela pulmas, Ntewa visu veve ruru la sa ḡisi ve ava atol re kiela navaruruena. ² Naga nene komin naḡa ita

maran taaga ga sane yermarua la nene, naḡa lologena wo kiena ne Ntewa tol ita, sa naḡa tol la, ana akila sa naḡa amloge, ana pe amla re si lelagaena to metavan poli. Pe amla ruru re si kana visena la nene e kiela malena la poli, ḡisi pe ḡar re mras e la poli. ³ Ana e le-pas kiena ne la nini naḡa pe amlelaga re sanene poli, Ntewa pis ḡarera rui, pisa visena naḡa nesiri metava yam tai rui. Visena nene, pisape

“La nene akila sineu kar la paḡisi, ana nepisaar nesape yoko la taḡatete akilia atol kiau navaruruena nene.”

Yauena 95:11

Ana ita naḡa temlelaga kemua e lelaga, navaruruena nene naga pe kieta naḡa teva loyuḡna ea.

Navaruruena kiena ne Ntewa nene, naga kila ruru pe kieta su nakonua rui, komin e pogos nasiiena, naga miyuḡmae pano-o tol kana legiena orai ana ḡisi nena ga, ⁴ ana sa naḡa Visena Wa pisa e yo laḡasa, sape e kana legiena olua, naga pa ruru e kiena yuḡmaena ne lala, pe miyuḡmaen re si sur la nene poli.

⁵ Ana sur si tai, visena na metava pisayu naḡa Ntewa pisape yoko yar laḡasa taḡatete nena atol kiena navaruruena, ⁶ ana visena nene kila meraravan sape sane monar yar si laḡas asike koyo tai naḡa yoko Nte-wa taḡan la ava loyuḡna. La nanua sumo, amloge lolo-gena wo kiena ne Ntewa amio purvanua wo naḡa pisaar pisape ve kiela, ana pe asuḡmal re ḡarera poli, pe amlogear re poli, ana akila pal ruru nena ga, pe apa re loyuḡna e poli. ⁷ Ana kieta navaruruena sike na wa sike ne, a Ntewa pisaar kana legiena na tolona, komin kas mok ḡaro rui, ḡarin Suḡe Tepet pisawal visena la naḡa sike meta rui, naḡa pisa sanini sape

“Nanagane visae aloge pulgona, pe pon re kiamiu sit-omena la imi ḡarera si poli.”

Yauena 95:7,8

Popon tevisu kilale sane “nanagane” naḡa pisa e nini, nane kieta pogos ne nanini narui, naḡa Ntewa kila ru-ruia vena tetol natamaliaena. ⁸ Asitomyuli yermarua Yosua nanua. Naga sumon kieta yermarua la komḡasa apa loyuḡna e purvanua wo naḡa Ntewa pisaaria, ana visae naga ke narui navaruruena kiena ne Ntewa naḡa akus rui, yoko Ntewa taḡatete si visayu pogos taḡena tai va Tepet, visave pe legiena na vaen loyuḡna e kiena navaruruena. ⁹ Ana peraga, naga suḡna pisa ke pisape navaruruena wa nowo tai sike ga wa kiena ne kiena yeririna lala, ¹⁰ ana visae a naḡa va loyuḡna ea, yoko wo naḡa wo vana vaḡisi, yoko naga kilia va ruru e kiena yuḡmaena make ga, sa ke ga naḡa Ntewa ḡmena pa ruru e kiena.

¹¹ Visae sanene, popon toḡareran li naḡa tetol navaruruena wa nowo nene, ana pe pon re ḡmena ita yar tai ve logear re Ntewa, yoko kilapalia.

Visena kiena ne Ntewa po paḡisi

¹² Tesike vatanon visena kiena ne Ntewa, vanon kiena visena naga mali, miyuḡmae ke ḡarera paḡisi, kil-ia yur malena kien yaru, mal paḡisi taulu playu na mara naḡa mal lepas luwoka. Visena kiena ne Ntewa

kilia va warpoyo va loyurña e losineta, kilia va liþere sur ya naþa teke e kieta sitomena, pona visuveve ya naþa teke e ninuta. ¹³ Lelaga, naga naþa yoko visuveve kieta malena, kilamarana tol make suria, taþatete ita yar tai tapolounia.

Yesu pe kieta þarin yaru wa

¹⁴ Ntewa kilia make sur la ne lepas na e ita, ana pote-na pania naþa narina, pupia þarin kieta yaru wa naþa Yesu, naga mligan yo nini pa yalen silau ma e kiena yo ma metava e peni, pa kila ruru si mara wo pan Ntewa vanon ita. Ana vanon naþa kila ruru ita ke temio Ntewa sanene, popon touarar nalelagaena mñarera ea, a popon ve teligan li re si naga pogos tai. ¹⁵ Kieta þarin yar wa nene, naga pe yar ta naþa pe mninue re kieta ursuen la poli, ana kilia ruru po paþisi naþa ita pe tesuþmal re mñarera poli. Naga sinen miye ita, yoko iila ita, komin nanua naga mña ga, nataþaliena lala apim ke e naga mñarera paþisi pania e lepas punu ga, sa ke ga naþa apim ke e ita. Naga sa ga ita, ana sur ga tai, nataþaliena pe þere re nena naga mloru e mlamulena viowa poli. ¹⁶ Visae ve sanene, tepisu sane toþmal kieta mrapa narui vena tekilali naþa telen ita teva la lavis pun lele natotanoena wa kiena ne Ntewa, naþa pe purþes nen lemamiena. Ve temarau re sina, tekekaran naþa teim puna Ntewa, ana yoko tekilia tetol kiena sineyeena e kieta malena, yoko tevisu naþa kiena nasinewoena iila ita e pog mñarera ya naþa tesike ea.

Yesu pe þarin yar wa na sineyeen yar lala

5 La naþa apuarar yuþmaena na þarin yar wa, apisiriplan la petan li wa taþena lala vena kilaen yuþmaena na sanene narui. Yaru naþa pe þarin yaru wa, naga suþmalu su likan yeririna lala a Ntewa, vena waren kiela nalaena lala amio nakuþaþaena lala vania, vena naga kilia viewo kiela mlamulena viowa lala.

² Þarin yaru wa nene pisu kilale ruru naþa yar la asuþña amiyuþnae piowa ga, asuþña amiyepe ga petan mrapa, komin naþa naga mña pe kumpui ga, naga mña kilia malum, kila sane sinena kilia ye ruru nena yeririna taþena lala, naga moþñau ruru nena pan la.

³ Naga sa ga yeririna taþena lala, ana pogos naþa kila nakuþaþaena lala, monar kila ve vanon re ga mlamulena kiena ne yeririna lala, ana vanon mña kiena mlamulena viowa lala. ⁴ Komin sur ne nanene, pe pon re yar tai liganar si naga poli visave popon imi ve þarin yaru wa, ana Ntewa ga kilia liganar yaru vena war pupia kia na sanene, sa naþa naga mliganar yermarua Eron nanua sumo pe kieta þarin yaru wa þesa.

⁵ A e lepas kiena Kristo, sa ke mña nene. Naga pe kieta pupia þarin yaru wa, ana naga pe pisirlua re naga pa metava sape naga sanene poli, ana Ntewa ga pisirlua naga. Visena kiena ne Ntewa naþa pisa sanene sike e nasiriena wa na sumo lala, naþa ta pisa sanini, sape

“Ko na nepisu sane þane opim ope naruu nenaga, a in na nepim nepe arimoþña kemua lelaga.”

Yauena 2:7

⁶ Taþena, pisa sanini, sape

“In na nemligan ko sane yermarua Malkusteke, ko na yaru wa maro e kiena lus, naþa yoko ouarar mña yuþmaena nene vano-o ve uro re.”

Yauena 110:4

⁷ †Ntewa mligan yuþmaena nene pa Yesu, ana tepisu e pogos na kiena malena e yomarava nini, naga kila ke pa rui. Sila ga naga sitom manene yomarava nini pa þisi, ana tagin pa Ntewa, wamarana mlau vanonia. Naga suþmalar mñarera sike e Ntewa sape visae kiena malena kovio, yoko Ntewa kila malia sina, ana naga mñareran la sane naþa mlenwo itania.

Ana Ntewa pisu þelaga wo na moþñauena a navatanoena kiena ne Yesu, ana sinena myea, mloge kiena naviunena lala. ⁸ Lelaga naþa Yesu naga pe narina ne Ntewa rui, ana Ntewa taþman naloge viowaena na pogos mñarera lala pimi pania, sape vian Yesu vena tol ruru þelaga na logearena e kiena malena. ⁹⁻¹⁰ Naga patanon make nasinenanena lala kiena ne arimana, pano-o kila make yuþmaena la naþa Ntewa mla pania, kila narui pisirlua naga sane yermarua Malkusteke. Sanene, Yesu pimi pe Ntewa kiena þarin yaru wa, pim pe purþes nen malena naþa ve uro re kieta ita punu ga naþa temlogearia.

Popon teimi temarua ruru wo e Kristo

¹¹ Ana kia naþa Malkusteke, kiena suniena marua wo la sike ne, naþa akilia akila meraravan ruru van amiu sanape e yar nene amio kiena yuþmaena. Mñareran navisayu rurun merarava van amiu, komin naþa yam tai sa naþa kiligamiu poþe towe la sane. Ana visae kam na asitom asape aloge kilalelia, ¹² †yoko wo vaþisi, komin naþa kam na amlelaga nakonua rui, ana atorokin naþa aim ave navianena na visena wa kiena ne Ntewa rui. Ana peraga, asuþña ga sa ga nene, ana monar avian amiu si ea, siar si e kana purþes nen vise-na ne lala.

!Lelaga naþa, kam na nakanen kinanen mñarera la rui, ana sa ga naþa asuþña sinemiun ke amun yu na wa! ¹³ La naþa amun ke yu sanene wa ape sisi ke ga wa, ana taþatete ave manmarua e visena na mrapa lelaga, ¹⁴ ana la naþa akan ke kinanen mñarera, la amarua ruru rui. La ne sanene, kiela sitomena la miyuþnae ruru pano-o apisu veve ruru make sur punu ga, ana akapur apimi po tol naþa apisu kilale ruru sur ya naþa po a sur ya naþa piowa.

Popon tevisuar ita ve towasuþe re si teva varau

6 Komin sitomena la nene, popon teligan þelaga na sisi sike na, teva re laa sane wa e navianena mñarera kiena ne Kristo na atorokin sitomena naþa marua.

Tepilopu ita e kieta yuþmaena piowa namarena la rui, tetol naviawaena e Ntewa rui, ana popon ve tesuþña teva re si ea. Naga sa naþa tekilavan lelen yuþña rui, pe pogos na visirluaen narui. ² Apian ita e nakeena rui,

† 5:7 Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46 †† 5:12 1Kor 3:2

apu þarita rui, temlelaga rui tesape yoko tesuñmal si e marena, a tekilia rui naliþereena ta sike ne amio kana nakoarena nena naþa yar viowa la akus vano-o taþatete þisi pogos tai. Sur la nene toþaro make e rui, ana pe pon re tesuñma teteteliv ñaga e sur la nene silaga poli, ana popon tesuñma teva re laa sane temio kieta Suþe. ³ Sur nene ñarera paþisi, ana visae Ntewa tañan ga van ita, yoko tekilia teyuñmaen wo ga. ⁴ Lelaga, yoko tekilali naþa teva re laa ga wa temio naga silaga, ana sanapen la naþa amloru, apa si varau rui?

La nene, la amial ruru þes e yomerarava asuñma akinan ke e lokove nae ma e peni rui, a Ninuna Wa pimi ñena e la, a pogos naþa apa si apiowa sanene, yoko taþatete si avilopu la awasuþe aim e malena. ⁵ Visena Wa kiena ne Ntewa miila la e kiela malena rui, a atol towe ña nañareraena na suþenena naþa pimi ke ne, ⁶ ana pogos naþa apilopu si ñasila, akila þarila sanene, yoko aim awo si sanape? Peraga, yoko viowa van la vaþisi, komin naþa akila ke sane asuar ke si Narina ne Ntewa meta e lak torovia, sa naþa asuñma apisirilua ke naga e maran yar lala vena aviuelin kare si kiena kia.

⁷ Asitomyuli na nene. Porotano naþa mun yua naþa mloloru ea, ana þar manene kinnan kan la naþa amiyuñmae ke ea, ana Ntewa kekaran paþisi, kiena navisa ruruena sike ea. ⁸ Ana porotano naþa pe þar re sur wo poli, þar ga viluñini viowa lala, naga sa ga naþa apiain ga maren pania, ana taþatete akila sur wo ta ea, yoko asikap ga narui.

⁹ Erau lala lelaga paþisi, visena la ne sanene añarera paþisi, ana e lepas na pun amiu, in na pe nesitom re nesape kam na sanene poli. Peraga, noþasine amiu, sane mras nen malena viu naþa po kapuru ke e amiu na wa. ¹⁰ In na nemlelaga nesape yoko taþatete Ntewa sinen þesan kiamiu yuñmaena wo lala, a yoko taþatete sitom korenan vinayaena a sineyeena naþa kam na akila pania, pogos naþa kam na amiila kiena nalelagaena wa taþena lala. Kam na amiyuñmae po sanene, ana kila Ntewa kekaran paþisi, yoko naga ñena kila ruruia a kiela wo van amiu.

¹¹ Sanene, nesape neiilaar amiu sina, vena ve ava re si varau, kam na añareran ava re laa ga wa, ava ñaga atol ga luas rui, vena akilia atol sur punu ga naþa kiamiu sitomena sike ea. ¹² Kam na ve ave yowen re, ve yepemiu malum re, ana monar avesinaia e yuñmaena maran ve taaga sa ke kieta yermarua wo la naþa amasusun ruru yuñmaena, kiela sitomena la piayavi pano-o atol sur punu ga la naþa Ntewa pisaar þesan pan la.

Visaarena kiena ne Ntewa pe lelaga paþisi

¹³ Navisaarena ta naþa Ntewa kila, naga kila pa yermarua Epraam, pisaar ñarera pania e lepas na lus la naþa yoko amolue raunia. Pe kia taþena re si naþa Ntewa kilia visa vena kila kiena navisaarena nene ñarera poli, komin kiena kia naga mon metavan make kia taþena lala, ana Ntewa pisaar ke sina e ga e kiena kia, sape

¹⁴ *"In na Ntewa, yoko nevisa ruru ko ve keviu vaþisi, nekila kiorñna lus la aim ave moki vaþisi e yomarava nini."*

¹⁵ Ana Epraam lavisi sitom þele visena nene, ana pisu naþa Ntewa kila kiena navisaarena nene ñarera ruru po paþisi, ana pe sur koren ga naþa Epraam tol pogos ñarera la mok paþisi, ana pe mligan re navisaarena nene poli, þuarar ruru ña pano-o pisu naþa siar tol ya naþa Ntewa pisaar pania.

¹⁶ E lepas na þelaga nakilaen navisaarena ñarera, yar la asuñma apisa kia kiena yar wa tai pona sur wa tai. Ana pogos naþa yar taþena la aloge, la monar alelaga ea, taþatete si avisin sinekar vania, komin kia naþa apisa kila visena ñarera.

¹⁷ Ana sanapen Ntewa? Naga ñena sinenan sape kila kiena visena van ita ñarera ruruia, vena telelaga ea, ve tesitom þele re. Ita na sane narina lala na waren kiena lalimana, ana naga sinenan sape tekiliaar ruru tesape kiena sitomena wo naþa teke e ita taþatete þisi pogos tai, ana kila kiena navisaarena pan ita ñarera paþisi.

¹⁸ Navisaarena kiena ne Ntewa naþa pan ita ñarera ruru sanene rui, komin naga pe pisokan li re poglis tai poli wa, kiena visena taþatete vilovilopu karea, ana metavan kiena navisaaren nene, pisa si amio kiena kia wa, vena kilaen kiena visena nene ñarera nenaga. Ana sur lua nene, kiena navisaarena amio kiena kia, lalua amiyuñmae lele taaga vena kila ita tesuñmal ñarera tese kiena visena. Ita topur matan yo viowa naþa tesu þes ea, takalewele ke yo na suvanena, ana navisaarena lala kiena ne Ntewa akila kieta sitomena la piayavi ruru po. Sanene yoko tekilia teva tetol ruru yo wo naþa Ntewa kila ruruia a mligan sike e marata woga ga naþa.

¹⁹ Kieta nalelagaena ñarera nene, naþa tesape yoko Yesu tamalia ita, naga sitomen ta naþa sane kilavaru na tararen waa. Yoko uarar ruru kieta malena, vena ve sur re si ta naþa kilia werelua ita, vano-o tol pogos naþa teva varaun pupia kulmrae loyuñma e Yo Wa naþa pe Yo Wa paþisi. E yo nene teva tesuñmal nena tese marana ne Ntewa, yoko kieta sitomena lala akilia añarera ruru ke na wa asape woga ga van ita.

²⁰ Naga nene komin naþa Yesu sumon ita pa e yo wa nene rui, pa kila kiena yuñmaena sane kieta þarin yar wa, vena kila kieta mara wo temio Ntewa.

Sa naþa tepisa rui, naga sane pe þarin yar wa maro na lus kiena ne yermarua yaru wa Malkusteke, ana naga pul plan kieta mlamulen viowa la rui, a yoko kila ña kiena yuñmaena na sanene vanon ita vano-o taþatete þisi pogos tai.

Malkusteke na sumo naga mon la metavan make þarin yar wa taþena lala

7 ?Ana yermarua Malkusteke nene, naga ai, a kana suniena naga pa sanape? Tus naþa Nasiarena pisayuia, pisape naga pe yar na pogos kiena ne Epraam nanua sumo, pe þarin suþe na kumali marua wa naþa Salem, a naga pe pupia yar wa kiena ne Nte-

wa na mava. Ana pogos tai, yermarua Epraam pa kila mara pa kiena nasinekar lala, naþa þarin suþe taþena lala, ana taulu la, þasuþe ke si narui, pitawe Malkusteke kinae patanonia, ana Malkusteke pisa ruruia. ² Ana Epraam mla nalaena pania, mlalua lualima petan ponotia na sur make la naþa taulu e pogos na mara naþa þarar ke sape wasuþe si va mþana. Pupia yar wa nene naga pe yar tai, sa naþa kiena kia ga luwoka apisa. Kiena kia þes nena, Malkusteke, kana kinasas pisape "Þarin suþe na mesmesu," a kiena kia na lua pisa sanini, sape "Þarin suþe na suþmare," komin naga pe þarin suþe nae pulkumali naþa Salem, naþa kana kinasnena na suþmare. ³ Yar nene, kana suniena nena pe taþena ga, komin naþa pe temloge re apisape kiena yermarua lalua na sanape, pona aþna repina lala la ape lus nae pe wa. La pe apisawal re kiena maliena poli asape aþna siar sanape, a pe suniena na kiena marena re poli. !Sa naþa naga pe mare re nena poli, suþna þuarar ke kiena yuþmaena na wa! Sanene, naga sa ga narina ga Ntewa narui, naþa yoko naga ve kieta yar wa mþa vano-o taþatete þisi pog tai. ⁴ Komin sur la nene, tepisu e visena marua kiena ne Ntewa naþa kia na Malkusteke, naga pe kia tai naþa pa metava paþisi, pano-o tol repita yermarua Epraam, naþa asitom ke asape naga mon la metava rui, naga mþena patanonia, þar nawaren pania e komþas nen sur la naþa taulu e mara.

⁵ Ana þelaga na laen nawarena na sanene, naga þelaga ta naþa navisaluaena pisape le Israel lala la monar akila luen ga. Kiela yar wa lala na lus kiena ne Livae, la monar avisuar ruru la, awarplan lualima petan ponotia e kiela sur make ga van la, komin la na sa ga namratava taaga, naþa ape lus kiena ne Epraam. ⁶ Ana Malkusteke nene, naga pe nae re mratava puna ne yermarua Epraam poli, ana Epraam pisa kilalea sape naga yaru wa tai, mliþere nawarena komþas pania. Yermarua Epraam nena naþa Ntewa pisaar sur wo la pania, ana naga patanon Malkusteke.

Ana pogos naþa Malkusteke tol nalaena nene, kekara, pisa ruru Epraam, a nanene kila meraravan si pan ita sane naga mon manene la metavanian, ⁷ komin yar naþa torokin visa ruru yar taþena, naga monar mon laa metavan yar nene. ⁸ Ana Malkusteke amio yar wa taþena la nene, la make ga atol kiela nalaen la torok ga, ana la ape taþenan sur tai. Suri nene sanene, sape yaru wa lala aþar kiela, ana siraunia amarmare, ana Malkusteke mla kiena, asape naga suþna pano-o pe mare re poli. ⁹ Ana sanaþa Malkusteke mon la metavan yermarua Epraam, naga mon mþena metavan pupia kia taþena naþa Livae. Lelaga kemua, Livae naga þesan naþa pe repina ne lus kiena ne yaru wa lala, ana naga mþena ga molue kome lus kiena ne Epraam, ana pogos naþa Epraam patanon Malkusteke, mla nalaena pania, sa ga naþa Livae mþena patanon Malkusteke mla nalaena pania. ¹⁰ Suri nene naga sane pogos naþa Epraam mþalivin Malkusteke, kila pania, Livae pe paeme re e repina nene poli wa, ana sa ga naþa naga mþena kila.

Yesu pe molue re e lus kiena ne yaru wa la poli, ana molue ga kome lus viu tai

¹¹ Ana visena la ne ma metava apisawal ke pupia sur ta ne paþisi. Akila meraravan asape Ntewa þere plan lus na yaru wa lala kiena ne Livae, pisirilua lus taþena tai kiena ne yar wa lala, kus lelana. Yermarua Eron mþena pisirilua yuþmaena na lus kiena ne yar wa lala, ana Mosis þar kiena navisaluaena nene pimi mþalivi, ana visae Ntewa visu sane sur lua nene torokin kila ita temesmes ruru nena temio, vera na ligan suþna ga. Ana peraga, naga pilopuia, mligan si þarin yar wa viu tai pimi mþalivin ita, naþa pe lus kiena ne yermarua taþena nene Malkusteke. ¹² Ana komin Ntewa pisirilua þarin yar wa viu nene, mesmesun mþena naþa visirilua kana navisaluaena viu tai. ¹³ Monar ve sanene, komin e nene naga pisayu kieta Suþe, naþa naga mþalivi e lus ta naþa pe la re nena ta suþnal se wonta ana kila yuþmaena kiena ne yar wa poli. ¹⁴ Lus naþa Yesu mþalivi ea, tekilia tesape naga lus nae Suta, ana pogos naþa Mosis pisawal kia kiena ne lus kiena ne yar wa lala, naga pe pisawal re nena kia naþa Suta poli.

¹⁵ Ana lus na yar wa taþena lala suþna ga, naþa Yesu molue komea, nane lus kiena ne Malkusteke naþa tepisasa ke narui. Sur ne nane kila narui tepisu sane Yesu pe sa re yar wa taþena la poli, ana naga sa nena Malkusteke ne narui. ¹⁶ Taþena la nene, apim ape yar wa komin ga naþa sane ape kana lus na kuruta mal nene, sa naþa navisaluaena marua pisa, ana Yesu pimi pe kieta þarin yar wa e pupia naþmareraena na kiena malena naþa taþatete akila karea, naþa sike sike lue narui. ¹⁷ Tekilia tesape naga su lue sanene, komin naþa visena kiena ne Ntewa pisa rui, naþa sape
"In na nemligan ko sane yermarua Malkusteke, ko ope yar wa maro na kiena lusa, naþa yoko ouarar yuþmaena vano-o taþatete þisi pogos tai."

Yauena 110:4

¹⁸ E nene, pimi merarava ruru pan ita sane Ntewa pilopu kiena mrapa na yuþmaena. Mrapa marua naga navisaluaena kiena Mosis na sumo, naþa suþnal sukaþar paþisi, ana sa naþa kiena naþmareraena naga pe torokin re kila sur wo ta van ita poli. ¹⁹ Naga kila þele yon naþa kila mesmesun ruru ita, ana Ntewa mli-gan mrapa marua nena sike ga narui, kila si sitomen viu ta pa metava, kus lelana. Mrapa viu nane tekilia telelaga mþarera tesape naga pe mrapa namalena naþa pe lelaga, naþa kilia sumon ita teim lavisin Ntewa.

²⁰ Ana mrapa viu nena, navisaarena kiena ne Ntewa tai kilarar suþmalar mþarera su lue na sike ne. Yar wa taþena na sumo lala, poglis naþa apuarar þarila, amiyawawo la vanon kiela yuþmaena, pe navisaarena re tai sanene poli. ²¹ Ana pogos naþa Ntewa pisirilua Yesu pimi pe kieta þarin yar wa, kila amio kiena navisaarena mþarera tai. Naga sa naþa visena tai na Tus na Yauena Wa Lala pisa, naþa sape
"Ntewa pisaar mþarera rui, ana taþatete si vilopu kiena visena nene, visave"

'Ko na yoko ouarar yuŕnaena sa naŕa ŕarin yar wa kiena ne kiau yeririna lala, vano-o taŕatete oŕisin pogos tai.'"

Yauena 110:4

²² Ana Yesu ŕuarar ruru kiena yuŕnaena nena sanene, pe kile na naviranarena viu kiena ne Ntewa amio ita, naŕa po manene la taulu na sumo, a pe nasiaren suri la naŕa Ntewa pisaaria pan ita, yoko kila make ruru nena van ita sirau.

²³ Nanua sumo na yar wa la moki, komin naŕa ta miyuŕnae pano-o kovio, taŕena kus lelana, miyuŕnae ŕna pano-o, naga ŕna kovio, la akilakila sanene. La taŕatete asu lue, ²⁴ ana Yesu, naga yoko su lue ga narui, ana yoko naga taaga ga uarar kiena yuŕnaena sa naŕa kieta ŕarin yar wa vano-o taŕatete ŕisi pog tai. ²⁵ Sanene, naga sike ga e marana ne Ntewa silaga, mlen lue ga pania vanon ita, ana kila sane ita nana-gane, pona ita la naŕa tepim ke rau wa, ana naga ke narui naŕa yoko tamalia make ruru ita punu ga naŕa teva tokom puna teim lavisin Ntewa.

Yesu na pe ŕarin yar wa nena napo

²⁶ Tekekara paŕisi naŕa Ntewa pisu sane popon ligan ŕarin yar wa ta naŕa po manene sanene imin ita. Naga pe yar ta naŕa pe yar wa paŕisi, pe napiowaena ta to re nena ea ŕisa, merarava paŕisi, kiena ŕelaga pe sa re nena yar na kilaen mlamulen viowa la poli, kiena kia pa manene laa to metavan punu ga sur nae peni.

²⁷ Yar wa taŕena la nene, la monar akila luen ga kuŕaŕaena na ikikena legiena punu ga. Sumo, monar akila vanon si kiela mlamulena viowa lala, a siraunia, akilia akila vanon mlamulena viowa kiena ne yeririna taŕena lala, ana Yesu na pe sa re nene poli. Naga kila kuŕaŕaena na ikikinen mlamulena viowa na yomarava wetelu yam taaga, nanene e pogos naŕa kuŕaŕain si tasnena vanon ita.

²⁸ Lelaga kemua naŕa navisaluaena marua pimi sumo, ana kiena ŕarin yar wa pe yar ga, malum ga, ana naviranarena viu naŕa pimi marea, kiena ŕarin yar wa naga mesmes lue ga, nane Yesu narina ne Ntewa.

Naviranarena viu: yuŕnaena kiena ne kiena ŕarin yar wa naga po manene la

8 Ana vianen la naŕa meta ne apisa sur mok liu e lepas na ŕarin yar wa lala. Ana pupia purŕes nen visena tai suŕna ga, naŕa popon tesitom urmi ea, naŕa pisa sape kieta ŕarin yar wa wo tanea ta sike rui. Naga Yesu, naŕa ŕasuŕe si pa ma e peni, ana Yerkawa Keviu na Yo na Ma Metava mligan naga totano teke e lepas nena na ŕamarua. ² Naga sike e yo nene, kila ke kiena yuŕnaena wa lala, sa naŕa yar wa la nanua sumo akila lotena e yuŕna kanus wa naŕa e yo mema. Ana lelen kilaen lotena nene, yar ga la amiyuŕnaena, ana kieta ŕarin yar wa Yesu naga miyuŕnae ke loyuŕna e yo na lotena naŕa po, pe lelaga ruruia, naŕa Ntewa ga miyuŕnaena. ³ A ŕarin yar wa taŕena la nene, kiela yuŕnaena, silaga apisir plan la vena waren nalaena va Ntewa, a akila kuŕaŕaena la pania, ana po-

pon teviun tevisave kieta ŕarin yar wa nene, pona naga ŕna mla nalaena pa Ntewa, a kila kuŕaŕaena pania? ⁴ Visae e ga e yomarava nini, yoko taŕatete avisu naga sane yar wa tai, komin naga pe molue re kome lus kiena ne Livae poli, naŕa navisaluaena pisalua pan la sape lala ga akilia awar nalaena va Ntewa. Sanene, kieta ŕarin yar wa nene suŕna miyuŕnae ke ga e yo wa na ma e peni.

⁵ Yo wa na yomarava nini, amio yuŕnaena la naŕa aki-la ea, naga sa ga kana yanen ga, ana naga naŕa ma e peni, naga napo nena ga lelaga. Ntewa ŕna pisa sa ke ga, pisa kilale pa Mosis, ve sanape naŕa yoko yuŕnaen yuŕna kanus wa, pisape yoko yuŕnaen taveve kana nono nena torokin naŕa naga pisuia poglis naŕa pa ma e tavie. ⁶ Ana sanene tepisu naŕa Yesu kieta ŕarin yar wa pe lelaga napo, a kiena yuŕnaena punuga powo la sane. Naga totano likan ita temio Ntewa, miyuŕnaen naviranarena viu tai van ita temio naga po manene la sane, naŕa sike e navisaarena lala kiena ne Ntewa naŕa po laa sane, pano-o tepisu naŕa sike ma e yo wa na peni kila yuŕnaena po manene laa sane. ⁷ Visae naviranarena ŕes nene naga woga ga rui, vera na taŕatete si nalua nena, ana peraga, kila narui nana-gane Ntewa pisirlua naviranarena viu amio ita naŕa po manene rui.

Naviranarena viu: Ntewa pisaar nanua rui

⁸ Naviranarena naŕa na sumo, Ntewa pisu sane pe miyuŕnae po re poli, pe torokin re kiena sitomen poli wa, ana kila naga pisaar sina na urviu tai. Naga pisawal sanene e visena ta naŕa mla pa Navisawalena Sereŕnaea vena visawalia. E visena nena, Ntewa pisaar sanini, sape

"Ayagogo ruruia. Sineun nesape nevisa van amiu nevisave pogos ta pimi ke ne, naŕa yoko nekila naviranarena viu tai nemio amiu kiau yeririna lala, kam na lus kiena ne Suta amio lus nae Israel.

⁹ *Yoko naviranarena nena ve maran taaga re amio naŕa nekila nemio kiamiu yermarua la nanua sumo ne. Naviranarena na urmarua nene, naga e pogos naŕa sineu mie la, noŕere plan la e pogos ŕmarera gar Isip, ana siraunia, pe asitoŕnal re si naviranarena nene poli, pe amlogear re si poli, kila narui in ŕna nepilopu ŕnasuu pan la.*

¹⁰ *Ana nanagane, yoko nevisirilua si naviranarena viu tai nemio si kiamiu lus lala. E naviranarena nene, yoko nekila sanini:*

Yoko neligan ruru kiau navisaluaena lala sike e kiela sitomena lala, yoko nesiri kiau visena la sike e losinela lala, yoko neim neve kiela Ntewa kemua lelaga, a yoko aim ave kiau ŕegas nen yeririna.

¹¹ *E pogos nene, taŕatete si akilali naŕa avian la, sane ta kilali naŕa pisawal van nalavis puna, visave 'Ke, mrapa nanene,' pona ta pisawal va wenla, visave 'Ntewa, naga sanene sanene.'*

Peraga, yoko taŕatete si akila ve sanene, komin yoko la punu ga veve taaga avisu kilale inu e kiela malena,

siar e la naþa pe kiela kia re poli, vano-o tol kiela yerkawa ne lala.

¹² *Nepisaar nesape kiela napiowaena lala, yoko neviewo nena ga, a kiela mlamulen viowa lala, yoko ve nesitoþmal re si na rui.*

Nane kiau naviranarena vii ne nanene narui nemio kiau yeririna lala."

Ser 31:31-34

¹³ Ana e kiena visena nene, Ntewa pisayu naviranarena vii nene, kila ita tepisu kilale sane naga pisu ke kiena naviranarena na sumo nene sane pe urmarua rui. A sitomena ta suþna ga sane sur naþa Ntewa pisa ne sape pe urmarua rui, nagane pito la tano narui, ve ve viavi re yoko kovio make nenaga.

Naviranarena vii: kiena lele na lotuena naga po manene la

⁹ Ana tekilia ruru po naþa sane naviranarena marua, naga kana mrapa lala na kilaen lotena asuþna ga, amio mþena kiena lele na kilaen lotena tai, naþa sike ga yomarava nini. ² Lele na kilaen lotena nene, naga kana yuþna kanus wa nena, naþa aþere pupia kulmrae ea, akila þerea sane loyuþna lua. Lepas tai, naþa apio asape Yo Wa, purþes nen kapi vivaga tai naþa kana koruas olua sike ea, amio varvara tai na kilaparavi lualima yam taaga pa lua, naþa apio kilaparavi na vianen van Ntewa.

³ A varaun kulmrae nene, lepas þas na vano, naga apio asape Yo Wa naþa pe Yo Wa paþisi. ⁴ Loyuþna e yo nena, naga kana wonta na ponotaninu nena naþa amiyuþnaen e kol, amio pias nen navisaluaena. Pias nene amiyuþnaen kana kulusa e kol, yepas na loyuþna a vanua, naþa e kana loyuþna nena, amligan ruru sur telu sike ea. Nasumo, naga pialora naþa pe kol, naþa kinakinasnen kinanena na yo mema naþa asape mþana teke ea, a sur na lua, naga plasgai kiena ne yermarua Aron naþa nanua na pitovi, a sur na maro, naga kilavaru lua naþa pe lepalepasa naþa Ntewa siri kiena navisaluaena sike e la. ⁵ A e wos nen pias nen navisaluaena nene, naga pe keplamarana, naþa asape lele na totanoena na sineyeena kiena ne Ntewa. A nono lua na navisi asuþmal asike meta ea, naþa akian kupela suvivi yo naþa naurarena kiena ne Ntewa pitom ke tano ea. Ana yo wa na lotena naviranarena marua naga kana sur ne la powo paþisi, ana taþatete si tevisa sur ve moki e lespasnela. Ana sur na visaena taaga, tesape yo na lotena nena, amio kana sur ne lala, naga amiyuþnaen ga e sur na yomarava la nini, taþatete nena sike sike lue, naga pe po re sane yo na lotena na naviranarena vii poli.

Naviranarena vii: kana nakuþaþaena nena naga po manene la

⁶ Sur la ne sike meta ne, nane sur ke la nene narui naþa amligan ruru sike loyuþna e yuþna kanus wa na sumo nanua ne, ana poglis naþa yar wa la apa loyuþna, amiyuþnae amio la. Ana silaga, apava ke e ga e yo wa naþa mon þesa, ⁷ ana e yo wa na lua naþa pe

yo wa manenea, yar wa lala pe apa li re nena loyuþna e poli. Yo nene yar taaga kilia va loyuþna ea, nane kiela þarin yar wa, a naga pe pa re silaga poli, kilia va ea yam ve taaga ga e kasa. A visae pogos naþa vavini, taþatete va koren ga sanene, ana monar taveve kana mrapa ne lala.

Sumon naþa vavini, monar kila kuþaþaena e sur mal tai, ana monar war piasnen kana kuruta nena va loyuþna sane nalaena tai, nanene na e lepas nen kiena mlamulen viowa amio kiena ne yeririna lala. ⁸ Ana pogos naþa akila ke sanene, naga sane pe kile na Ninuna Wa naþa kila meraravan pan ita sape pog naþa visae yuþna kanus nene susu mþa ke ga wa, vera na ita yar kar la pe kieta mrapa re nena ta poli naþa teva toworu e yo naþa Ntewa sike ea.

⁹ Kanus na yuþna wa naþani, amio kana kulmrae nena naþa telan liþere loyuþna, a kana sur ne lala, la na ape sur na konua na þa rui, ana apisa ke pupia sur ta ne pan ita na nagane ne. Akila narui tesuþna tepisu kilale tesape nalaena la naþa yaru wa lala amlavia pan Ntewa, amio kuþaþaena la naþa akila ke ne, akila poga ga, ana sur la nene taþatete kilia kila yeririna la aloge sane kiela sitomena la mekiki ruru nenaga e navisueena kiena ne Ntewa. ¹⁰ Akila sur la nene, amio ya la naþa narin navisaluaena la apisa, naga nene e lepas na mrapa na yuþnaenen kinanena amio namunena, a e þelaga na kevanen sur lala. Ana sur la nene ape na yepas nen yar ga na vanua, ana pe atol re losinena pona kiena sitomena poli. Kieta yermarua la apuarar mþa þelaga marua na sanene pano-o, ana sur la nene na ve nauarar laen ga vano-o tol pogos naþa Ntewa kieta kieta mrapa vii, naþa kana naviranarena vii nena naþa pimi mþaliv rui.

Tana ne Kristo kevan ita mekiki rui

¹¹ Ana pogos naþa Kristo pimi mþalivi, naga pimi sane kieta þarin yaru wa, naþa pe na þelaga marua re poli, ana pe na mrapa vii, vena kila narui tekilia tetol navisaruruena wa la naþa Ntewa mligan ruru sike na. Naga pe pa miyuþnae re e yuþna wa kanus marua na sumo poli, miyuþnae e ta naþa po manene la paþisi, pa la metavan nene. Yo wa naþa kila ke yuþnaea ea, pe yar re miyuþnaen e limana po, a pe su re mþena e yomaraava nini poli, sike nena e yo merarava e marana ne Ntewa nae peni. ¹² Ana pogos naþa Kristo pa loyuþna e yo wa nene, naga pano pano-o tol nena kana yo wa naþa pe yo wa nena napo, ana pa yam taaga ga, pe navaen re si pogos taþena poli. A pogos naþa pa loyuþna, kuruta naþa naga þaria pe pe kuruta na nane re poli pona kuruta na narin puluk, ana kana kuruta nena napo naþa mlau e lak torovia. Ana kurutana sike e marana ne Ntewa sanene, taulu naul luaen kieta mlamulen viowa la, naþa taþatete þis pog tai. ¹³ Monar ve sanene, komin naþa e þelaga marua, visae yar tai kila sur ta viowa, amla narin kuruta na nane pona puluk, amio posnoyavi na narin puluk naþa askapia, amla pa e yo wa. Ana e pogos nene asitom asape nalaena na sanene kilia kila yar nene ikiki si e marana ne Ntewa.

¹⁴ Ana visae kuruta na sur mal ga la akila sanene, yoko kuruta kana Kristo naga kilia kila va ve keviu laa sane. Kristo pe yaru wa tai, naga mekiki ruru nena ga, pe kororaki ta to re e poli, ana naga tañan kiena malena vena Ninuna Wa la va Ntewa sane nalaena tai, ana naga pim pe kieta natamaliaena. Sanene, yoko kuruta kana Kristo kilia kila sineta la ikiki, kilia wereplan ita vetan kieta yuñnaena na marena lala, pisir plan ita vena tekila yuñnaena lala kiena ne Ntewa mali.

Tana ne Kristo kila naviranarena viu suñmalu ñarera

¹⁵ Ana komin naña Yesu kila yuñnaena wo pan ita sanene, tekilia tevisu naga, sane naga pe yar na waren sur wo lala na viranarena viu imi ñalivi e ita. Nanene naga miyuñnaen e kiena marena, naña sane marena ta naña pul plan make maliena kiena ne yeririna lala naña akilaro navisaluaena lala na viranarena nasumo. Ana komin naña naga pul plan ita sanene, kila sane visae ita a naña Ntewa vio ita, tekilia tetol kieta lalimana naña yoko tañatete ñis pogos tai. ¹⁶ Visae Yesu ve mare re, tañatete tetol kiena lalimana la nene, ana sa naña sane mare kemua lelaga, navisaarena make ga naña na naviranarena nena apim sane visena maro kiena Yesu, ana sur make ga pimi e limata. ¹⁷ Komin naña visae yar tai visaar maron sur tai sa naña kiena visena maro, ana pogos naña naga mal ke ga wa, apuarar ruru kiena visaarena nene suñna ga, ana pe amiyuñnaen re poli suñna pano-o tol pogos naña visae naga mare narui, yoko ayuñnaen ga na wa. ¹⁸ Sa ke ñna naviranarena naña Ntewa kila ñesania, naña visae kuruta na kuññaena lau, ana visena naviranarena suñmalu.

¹⁹ Sur nene Mosis ñna kila, naña Ntewa kian kiena navisaluaena la pania ma e tavie, ana pitomi tano pisawal make kana visena ne lala pa yeririna lala, ana pogos naña pisawal make pae, ñmemoñar nakuññaena ne lala, vena kila sa naña visena navisaluaena nena amali, a asuñmalu. Añne moñar narin puluk lala a nane la nañani ana naga mla kala narin kuruta ne lala, taron narin wii pito amio, ana mla narin laki tai, apio asape isop, piar vilus nen sipsip naña pivaga pa ea, ana puton pito e kuruta nañani, peven ve tokak ga e tus navisaluaena nena, a peven ñna e yeririna lala, pisawal pan la, sape

²⁰ "Naga nene kuruta na sur mare naña vena kilaen navisaluaena kiena ne Ntewa mali. Ana monar tevanonia a telogearia."

²¹ A sa naña peven kuruta nene e la, ana peven ñna ve torokaki e yuñna tapolen nene, amio sur la naña asike loyuñna ea, naña asuñna akila ke kiela lotena amio la.

²² Mrapa na yuñnaena la naña na navisaluaena marua nene la sa ke nene narui, naña lavis sur make ga naña amiyuñnae ke amio la, monar aveven kuruta ea vena akila aim ave sur wa silaga. Naga nene sane kila meraravan pupia sur ta ne pañisi van ita, sane visae kuruta ve lau re, mlamulen viowa tañatete aviewoia.

Naviranarena viu: kana kuññaena ñar plan make ga mlamulena viowa lala na yomerava

²³ Sanene, sur la naña li wa la amiyuñnae ke ea, monar akila mekik lue ga taveve kana narin ñelaga ne lala. Ana yuñna wa kanus nena, amio kana sur ne lala, la ape sur na yomarava ga nini, ana sanapen yo wa naña na lelaga, naña nane Ntewa teke ea ma e peni? ?Naga ñna monar kana kuññaena na viewoen tai? Ee sanene, naga ñna monar kuruta lau vena kila make kana sur ne la ve sur wa, amio ñna yeririna la naña apa ke ea. Ana kuññaena na yo wa nae ma e peni, naga pe sa re kuññaena na sur mal la naña akila ke e yo wa na yomarava nini poli, naga pe kuññaena na tai naña keviu manene la, a po lue ga. ²⁴ A kuruta na kuññaena nene sike e marana ne Ntewa rui, komin kieta ñarin yaru wa Kristo ñar pa loyuñna e yo wa rui, naña pe yo wa re ga naña yar la amiyuñnaen poli, ana yo wa nene yo wa lelaga napo, nane ma e peni. ²⁵ A pogos naña kila kiena kuññaena nena, naga pe sa re naña ñarin yaru tañna wa la akila ke poli. La akuññaen ga kuruta na sur mal lala, ana naga kuññaen ke si na kana kuruta. A silaga apa akila e kana yo wa nena yam taaga e kasa punu ga, la akila luen ga sanene pa ke ne, ana naga kila yam taaga nena ga, pe nakilaen re si pogos tai poli. ²⁶ Visae Yesu monar kila luen ga kiena kuññaena nene vanon mlamulen viowa la naña yeririna la asuñna akila lue ga pa ke na, kana kinasa sane siar e nasiiena na yomarava nini pimi tol nanagane, naga tamalele ga ñneke e lak torovia mloge piowagan naña kana kuruta mlau lue silaga.

Ana e nalganaren naña Ntewa pisir lua naga pe sa re nene poli. Naga pisa naña luas nen pog naña tesike e nanagane pimi ke lavis narui, ana kila Yesu pimi pae-men ita mare ga na wa. Naga pimi ñnalivin ita, kuññaen make nena kiena malena, ñne plan ñelaga na mlamulen viowa.

²⁷ E lepas naña ita yeririna lala, Ntewa kila sape temal e yomarava nini, ana yoko tokovio ea ñisi na temal sina vena teva e nalipereena, ²⁸ a e lepas kiena ne Kristo, naga ñna sa ke ga. Naga pimi ñnalivi e yomarava nini, siraunia kuññaen naga ve na waren kieta nakoena na mlamulen viowa lala, ana yoko naga imi ñnaliv si yam ta ne, pe na ulen re si mlamulen viowa poli, ana ve na wereplan ita vetan nakoena na kieta mlamulen viowa. Sanene, ita toñasine ke ga naga, tesape monar naga imi tamalia ita.

Nakuññaena kiena ne Yesu naga po la sane

10 Tesitomyu li si navisaluaena marua kiena ne Mosis. Naga pisa ñna sur wo lañasa, ana pe pisawal make re navisaruruen wo naña Ntewa sinenan sape Kristo kila imi ñnalivin ita poli, kila sane navisaluaena nene sane pe kulus ga, ana pe kana kinas re napo poli. Navisaluaena marua nena, naga suñna kila ke ga kana kinakinas la sanene, kana kinas nene sane

kiena kuþaþaena la naþa akila silaga, maran taaga ga e kas punu ga, pe atorokin re poli, taþatete akilavan make la naþa akila ke lotena amio. ²Visae peraga, vera na la naþa akila lotena sanene, aim amekiki ruru make wo þisi, ve aloge re si sane mlamulen viowa sike e la, ve asitom re si kilaen kuþaþaena, ana peraga, akila ke sina ga sanene silaga. ³Kuþaþaena lala, popon naþa kila naþa aninu sane pe kiela mlamulen viowa re si poli, ana peraga rui, e kas make ga apisu sane kuþaþaena la nene akila sane asitoñal si kiela napiowaena lala, ana amloge sane kororak na kiela mlamulen viowa sike e la wa pano-o pimi piowa manene la. ⁴La amninu ke sanene komin naþa kiela sitomena ta sike na, naþa asape kuruta na purwolu puluku pona kuruta na nane kilia yumu plan kiela mlamulen viowa sanape ne? Sur nene, asitom þele paþisi, pano-o apisu sane peraga, aþi þele yonia, kiela mlamulena viowa su ña ga.

⁵Ana komin sur ne la nanene, pogos naþa Kristo pitomi ñalivin ita e yomarava nini, naga pisawal kiena mrpa vii narui. Naga mla visena tai naþa teke e tus na Yauen wa lala, pisa pa Ntewa Arimana, sape
"Ko na pe sinoñan re si kuþaþaena lala amio nalaena lala poli, ana okila ruru tasneu naþa yoko netañan van ko."

⁶Sur la naþa asikap lele ke ne, opisu apiowa ga, a nalaena la nakilaena mlamulen viowa ikiki, pe sinoñan re nena ga.

⁷Ana siraunia, nesuñalu nepisawal ruru pan ko, ne sape

"Ntewa in na nekekarana ga nekila ya naþa ko sinoñania,

sur ne nanene in na nepitominia, sa ga naþa Tus Marua sape yoko nekila."

Yauena 40:6-8

⁸Ana popon tevisu ruru visena naþa Kristo pisa ne. Sur þes naþa pisa, pisa ke kuþaþaena lala amio nalaena taþena la naþa asuñna akilakila ke ne, pe sur korena ga naþa navisaluaena sape monar akila, ana Ntewa pe mloge re nena pon la, a pe sinenan re si sape akila poli. ⁹Siraunia, sur na lua naþa Kristo pisa, naga sape tañan naga narui, vena imi kila nasinenanena kiena ne Ntewa.

E nene, tepisu mrpa na sumo na kilaen kuþaþaena komin mlamulen viowa lala, Ntewa koven lua nena ga, ana kom ga e kiena mrpa na lua. ¹⁰E mrpa vii ke nanene narui, Yesu Kristo kila sa naþa nasinenanena kiena ne Ntewa pisa, tañan make tasnena wetelu, nane kila narui tepim temekiki a tepe wa e marana ne Ntewa, sike sanene sulue narui.

Kuþaþaena kiena ne Yesu naga sulue na sike ne

¹¹Yar wa la naþa asuñna amiyuñae ke e þelaga marua, monar la þas naþa e legiena make ga asike e Yo Wa. La asuñna akila ke narin kuþaþaena la silaga, naþa akila lue ga maran taaga silaga. Kuþaþaena la nene akila ke ne komin mlamulen viowa la naþa yeririna la akilakila ke na, ana pe atorokin re nena naþa akil-

ia awar plan þelaga na mlamulen viowa petan malena ken yar la poli.

¹²Ana kieta þarin yaru wa naþa Yesu, kiena kuþaþaena na pe sa re nene poli. Naga kuþaþain sur taaga ga panon mlamulen viowa make ga, a kila yam taaga ga, ana pogos naþa naga kila pae, pa teke metava e yepas nena Ntewa na þamarua. ¹³Ntewa pisu Yesu kila ña sanene, na pisawal pisape yoko war nasinekar kiena Yesu lala, ligan la asike vatanonia sane takue tai naþa yoko vilavan lana ea. ¹⁴Pe yuñnaena taþena re si ta naþa yoko Yesu monar kila sanene poli, komin naga mla nalaen þisi rui, naþa kana kuruta kila ita temekiki, nanagane tepo rui e marana ne Ntewa, tesu ruru tesu ña sanene vano-o taþatete þisi. ¹⁵Ninuna Wa ñena miakol visena pan ita e lele nene, e visena ta pimi kome Navisawalena Sereñaea. E visena nena, Ntewa pisa sanini sape

¹⁶*"Ana nanagane, yoko nevisirlua si naviranarena vii tai nemio kiau yeririna lala."*

Ser 31:33

E naviranarena nena, yoko nekila sanini: neligan ruru kiau navisaluaena lala sike e kiela sitomena, nesiriar kiau visena lala sike e losinela."

¹⁷Ntewa pisa pa sanene ana sukol si pa la sane, pisa sanini sape

"Yoko kiela mlamulena viowa lala amio kiela napiowaena lala, taþatete si nesitoñalia."

Ser 31:34

¹⁸Visena nene pisawal ke pupia naviewoena naþa Ntewa kila pan ita rui, ana visae ve sa kemua nene, pe nalaen taþena re si ta naþa tekilia telavia komin naviewoen kieta mlamulen viowa lala pona kieta napiowaena lala, komin naþa Ntewa kila ruru þisi rui.

Ve temaraun re va lavisinen Ntewa

¹⁹Wolai a vineu lala, sa nena naþa visena la nene apisa narui, kuruta kana Yesu pike mratavan ita rui, ana pe pon re si temarau poli, popon tokom ea teva loyuñna e Yo Wa naþa Ntewa sike ea. ²⁰Sumo na pupia kulmrae nene telan mono kieta mrpa, ana pogos naþa tasnena ne Yesu porovia, kulmrae ñena nene purþa lepas lua, pietavan kieta mrpa na vaen loyuñna. Nanagane tesike e mrpa wo ne narui, naþa pe mrpa vii tai, a pe mrpa na vanonen malena.

²¹Ana Yesu kila kieta mrpa navaen loyuñna e Yo Wa sanene, naga pimi pe kieta pupia yar wa, naþa naga pisuar make ita ga la naþa na mratava puna ne Ntewa.

²²Kana kuruta war plan kieta kororak napiowaena la naþa sike loyuñan ita, kiena wii merarava kevan tasneta imi mekiki nena ga, ana ve temawa re sina, a tekilia teva loyuñna. Tekilia teva lavisin Ntewa naþa sineta la ve lelaga, teviawa manene ñarera e naga tesape yoko ve koven lua ita re, yoko naga worworun ita ga.

²³Tekilia telelaga ruru tevisave yoko Ntewa kila wo ve sanene van ita, komin naþa silaga, naga suñna kila nena taveve ya naþa naga pisaaria. Ve tesitom þele re sina, ana touarar ruru yuñnaena wo navisawalen va yar taþena lala sur tanea naþa naga kila pan ita. ²⁴Ana e

ke sina ga e lepas na pun ita, popon tesitom ruruia, telual mrapa na yuren kieta sitomena lala vena sineta si manene ita la sane, a vena tekilakila ruru yuřnaena wo la van ita va laa sane. ²⁵ Pe pon re teligan řelaga na viranar ruru itaen poli, sa nařa yar lařas akila ke rui, ana popon teiilaar ita silaga. řelaga wo la nene, monar tekila lue ga van ita, a visae tevisu pogos řarera na legiena maro la asike lavisi narui, popon towo lue ga van ita sanene va řna ga.

Ve tesitom korenan re naliřereena kiena ne Ntewa

²⁶ Popon teviun naviunena e lepas na pan ita nařa tetol nakiliaen la e visena lelaga rui. Teviunia tesape visae ve tevisuar ruru ita re, sane tesuřmalun nařa teki-la ruru ke mlamulena viowa, yoko ve sanapen ita narui? Navisatařneena nena, sanini, mlamulen viowa la ne sanene, pe kana kuřařaena re si tai nařa yoko war plan poli. ²⁷ Ya ga nařa sike pa rui, nane navisaarena kiena ne Ntewa nalaen nakoena řarera vanonia, amio pupia lelen kapi nařa yoko kekan make nena kiena nasinekar lala. Nanene naga pe sur tai nařa monar temaraun vařisi. ²⁸ E navisaluena marua kiena ne Mosis nanua sumo, visae yar tai kilaro kana visena ne tai, a visae yar ve lua pona ve telu avisave lelaga kemua, pe mrapa na sineyeena re si poli, yar nene yoko akilalua kiena malena veraga. ²⁹ Visae akila ve sanene va yar nařa kilaro navisaluena kiena ne Mosis, ana yoko ve sanapen yar nařa pilon ke si řasi-na pa Narina ne Ntewa? Yoko naga kiena nakoena ve keviu manene laa na wa, komin nařa naga řarnena kare kuruta nařa naviranarena viu nařa kila naga mekik rui e marana ne Ntewa. Yoko Ninuna na lemamiena loge viowagan řelaga nene vařisi, sinen kar li yar nařa kila na wa. ³⁰ Yoko monar war nakoena nena, komin Ntewa pisaar sanene řa rui. Kiena Visena Wa tai sike e Tus na Visaluena, nařa pisa sanini, sape *“Naliřereen mlamulen viowa, naga kiau in ga taaga. Yoko nelamaran si van la řarera na řarera vanon kiela naviowaena lala.”*

Nav 32:35

A e ke e lele nene na wa, visena tařena pisa ke řena ga sanini, sape

“Yoko Ntewa na mava liřere kiena yeririna lala.”

Nav 32:36

³¹ Monar tevisuar ruruia, komin yar nařa kila mlamulen viowa, pogos nařa aligan naga e limana ne Ntewa vena visu vevea, nanene na pe narin sur re nene poli, naga pe sur namarauen ke nene narui.

Viawaena řarera navisuen sur nařa yoko imi řmaliv na wa

³² Temninue kare narui ařna yoko ve sanapen legiena la ne pimi ke ne wa, ana popon tesitořmal luen ga mrapa wo la nařa Ntewa miila ita ea, e legiena la nařa řaro pa rui. Nanua pogos na tepim tořmaliv e yomerarava, pe piavi re nena poli, tepane pogos řarera la pa řisi, nařa akila piowa manene la pan ita nařa temlelaga ke e Yesu. ³³ Pogos la řasa, e ga e maran yar lala,

akoven visena viowa la pan ita, a pogos tařena lařasa, akilapel ita ga e řelaga viowa la nařa piowa na piowa manene la. Pogos lařasa, pe akila re pan ita poli ana akila pa kieta erau tařena lala, ana tepa tesuřmal tesu temio la, temiila la.

³⁴ Ita lařasa, akoven la apa e yuřna nakoena, ana sineta miye la pa řisi, tepanon tekilali nařa teiila la vena towar plan re kiela pupia naloge viowaen nařa apisu e yo nene. A pog tařena si lařasa, la nařa sinela kar ita apimin kieta sur lala, ařar plan kare petan ita nařa tekilalu manene la sur lala. Ana e pogos nene, pe sineta kar la re poli, tetařman ga, komin nařa nasinekekaren tai sike e ita, sane sur la nařa ařar plan pavano lala ape na yomarava ga nini, ana kieta sur nowo la nařa apowo manenea asike ga wa, nařa tařatete akovio pog tai, yoko ave kieta lue narui.

³⁵ Nane kieta pupia naulua itaena nane nanene narui, nařa yoko Ntewa la van ita, ana komin nařa nalaena tanea nene sike e marata, pe pon re si tekilapal nakiliaaren řarera nařa sike e ita poli, ³⁶ ana monar tesuřmal ruru nena řarera tese Ntewa. Kieta sitomena la monar ve piavi ruruia vena tesuřna tekila ga kiena nasinenanena ne lala, ana tekilia tetol sur la nařa naga pisaar pan ita. ³⁷ A pog na tolena, pona ve ve piavi re yo, yoko imi řmalivin ita, sa nařa visena kiena ne Ntewa tai nařa navisawalena Ařakuk pisawalia, sape *“Yam ve plas la sina, ve ve piavi manene re, ana yerkawa nařa yoko imi ne, naga tařatete si su laa sane, yoko imi řmalivi nenaga.”*

³⁸ E pogos nene, kiau yar mesmes lala, yoko amal ruru nenaga, komin nařa amlelaga e inu, *ana visae nevisu lala yar tai yepen mavin inu, weresu si naga, yoko tařatete nena nekekarania-a řisa.”*

Ařa 2:3-4

³⁹ Ana pe ita re nene poli. In na pe nesitom re nesape ita yar sur la ne sanene yoko temaraun Ntewa poli. La nařa ařeresula sanene, yoko monar ava akovio ga narui, ana ita naviawaen řarera ea, monar tetol malena.

?Naviawaena naga ya ne?

11 Kieta viawaena nena, yoko tevisave naga sur ya na sanene? Tekilia tevisave naga pe řelaga na wasine ruruen Ntewa řarera, nařa kilia kila kieta sitomena kapuru ruru wo e ga e naga, a kilia kila kieta lelagaena řarera, tesape sur la nařa pe tepisu re poli, ana pe lelaga nařa asuřna ga. ² Viawaena naga pe pupia sur tai pa řisi e navisuena kiena ne Ntewa. Siar e repita nasumo lala pimi, mrapa taaga nena nanene nařa Ntewa kila sane kilia kekarana yaru. ³ řelaga naviawaena ne nanene narui kila ita tepisu kilale sane pe lelaga kemua, visena kiena ne Ntewa ga sii make suria, kila kieta yomarava nini pimi řmalivi. Kiena řareraena ne nane mla sur la nařa yar tařatete visuia, miyuřnaen make sur la nařa tepisu sike ea. ⁴ Popon tesitomyu si repita na sumo lařasa, sanape nařa la řena apiawa e Ntewa nakonua.

† 11:3 Yoan 1:3

Ta naþa naga yermarua Epol. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mlotun e nalaena ta naþa mesmes paþisi, ana Ntewa kekarania, naga pisu po manenea taulu nalaena naþa wenla naþa Ken sinenan sape lavia. Ana Ken sinen mimi, mēmar wenla nena, ana þelaga wo naviawaena kiena ne Epol e Ntewa kila Ntewa pisu sane naga pe yar mesmes tai, a suri nene kilia iila ita ke vim tol nagane na wa.

⁵ Taþena sina, nane yermarua Inok. E kiena naviawaena e Ntewa, naga pe tol re marena poli. Naga pe yermarua, ana Ntewa ga pitomi þerelua naga, kovio e yomarava nini pa metava, ana akale pano-o pe amlal re poli. Ntewa kila sanene pania komin pogos naþa sike e yomarava nini, naga pe yar tanea tai naþa Ntewa kekarania paþisi.

⁶ Lelaga paþisi, visae naviawaen e Ntewa ve su re e ita, taþatete tekila naþa yoko Ntewa kekarania ita. Yar a naþa sinenan sape kilia Ntewa e kiena malena, sinenan sape imi lavisinia, naga monar viawa manene sanini. Naga monar lelaga sane pe lelaga kemua paþisi, Ntewa suþa ga, a monar wasinea sane yoko Ntewa kila wo vaþisi va la naþa akale ke naga.

⁷ Yermarua si tai naga Noa. E kiena naviawaena e Ntewa, naga kila ya naþa pisa pania. Ntewa pisawal pupia womie nene pania, ana pogos naþa Noa pe pisu re nena kana kile ta poli wa, ana kila ga ya naþa Ntewa pisa pania, kila kiela pupia waa nena vena namratava puna lala akilia amal ea.

Naviawaena kiena ne Noa nene e Ntewa tamalia la nene, kila mēna pupia nakoaena pimi mlalivin make yar taþena lala e yomarava, komin naþa pe amlelaga re poli. Ana Noa naga pe na þegas kiena ne nalelagae-na lala tai e Ntewa, ana Ntewa kila amesmes e marana.

⁸ Taþena si tai, naga yermarua Epraam. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mlogear ruru paþisi, molue petan yo naþa sike ea, pa e yo taþena tai, naþa Ntewa pisaar sape taþan vania. Naga mialin ke sape va ea, mninue kare sape aþa kope ke na wa, ana komin naþa Ntewa pio, naga pa ga narui. ⁹ Naga mial mēna pano-o, pogos naþa pa mlalivi ea, sa ga wolawa ga tai, ana purvanua ke naþa Ntewa pisaar pan narui. Ana þere yuþa tapolen mēne yo nena, sike e nene amio na mratava puna lala, sa naþa narina lala, naþa Aisak lala amio mapina lala naþa Sekop lala, naþa la mēna akus porotano nene naþa Ntewa taþan pan la ve kiela lue. ¹⁰ Ana Epraam tol yo nene, sike ea, ana pe kila re pupia mēna yuþa ta poli, mēke ga e yuþa tapolen la naþane. Naga nene komin naga kiliar ruru po paþisi sape pe mēna uþa re napo nene poli wa, ana naga sukoko ga e nene na wa, vena yoko va e pupia pulkumali kiena ne Ntewa, naþa Ntewa pisirlua a miyuþaen amio kana þeren mārera naþa taþatete si wororowa pogos tai.

¹¹ Ta sina, naga sira marua Sera. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mēþenan þesan narina naþa Aisak. Nakonua nena, pe þarli re sisi poli wa pano-o pimi pe sira marua, ana suþal mārera sike e naþa sape yoko

navisaarena kiena ne Ntewa ve lelaga vania amio wona yermarua Epraam, sape yoko lalua awar narila.

¹² Yermarua Epraam mēna ga sa naþa mrae pito tano rui, ana narina naþa þaria kila namratava puna la apim ape mok paþisi. Ana siraunia aþarliluen la apitom sanene, pano-o kiena lus lala apim ape mok sane verue la metava ma e sinapane, taþatete si aulola, asaga mras nen none la garo losi narui.

¹³ Ana yermarua make la naþa amlelaga e Ntewa sanene, Ntewa pisaar kiela sur wo lala pan la, ana aþar ga kana narin kinakinas komþasa, ana amar tan yomarava nini. Ana akilia asape Ntewa þar ligan ga laþasa sike ga wa, yoko warpo nakeviu sirau, ana kila apisu kilale asape ape wolawa ga e yo nena. ¹⁴ Yomara-va nini naga pe kiela yo re nena poli, ana kiela sitomena sike e mēla uþa taþena naþa napo. ¹⁵ Ana visae yo naþa asitom manenea naga purvanua ke naþa amli- ga apim, visae la sinelania, akilia avilopu la awasuþe si ava e wo ga. ¹⁶ Ana peraga, pe kiela sitomena þasuþe re si pa e nanene poli, la asitom ke asape atol yo taþena naþa po manene la sane, sinelan ga uþa nae ma e peni. Ntewa kila ruru make kiela pulkumali wo nene rui, ana naga sinenan paþisi sape popon loge avisave naga pe kiela Ntewa kemua lelaga, a naþa avisave mēna uþa, naga ve mēla uþa lue narui.

¹⁷ Ana e lepas kiena ne yermarua ke la nene na wa, tevisayu si yermarua Epraam, naþa e kiena nakilaliena mārera naþa naga pisuia. E kiena naviawaena e Ntewa, naga taþan nena narina taaga naþa Aisak pania, taþan sape kuþaþain ke sina ga vania. Aisak ke naþa nanua ne Ntewa pisaar mārera pa arimana, sape ¹⁸ *"E naruþa nene, yoko kioþa lus la aim ave moki."*

Nas 21:12

¹⁹ Ana pogos naþa Aisak lavis mare, Epraam pe kiena sitomena re poli e navisaarena kiena ne Ntewa nene, ana naga mlelaga ke naþa sape visae monar weþar narina nene mare, Ntewa kilia tamalia si wo ga ne. Ana Ntewa pisu naþa kiena naviawaena pe lelaga sanene, ana Aisak pe mare re si poli, ana ariman pisu ga naþa Ntewa mla maran si malena kiena ne narina nene pania mligan e limana.

²⁰ Ana yermarua taþena si tai, naga narina ne Epraam naþa Aisak. E kiena naviawaena e Ntewa, mla kiena visena maro pan narina lua nene Sekop amio Esau, mlelaga mārera sane yoko sirau navisa ruruena imi van lalua sa ga naþa pisaar pan la.

²¹ Ana Sekop mēna nene sanini, e kiena naviawaena e Ntewa, þasine ga naga sane yoko kila wo van kiena lus lelein la naþa avim sirau. Naga þar narina naþa Yosop, ana Yosop þar narina la lua. Ana pogos tai, lavis repila marua naþa Yosop kovio, suþalun kiena plasgai telan þarina pito tano vena lotun Ntewa, þisi na pisawal navisaarena navisa ruruena pan mapina la punu ga.

²² Arimala marua nene Yosop, naga mēna popon sa tesitoþalia. E kiena naviawaena e Ntewa, naga mlelaga mārera sape Ntewa ve ligan re yeririna nae Israel la asulue Isip, ana yoko wereplan la awasuþe si e kiela

purvanua wawa. Naga pisawal sanene, ana pogos naþa kiena malena lavis þisi, pisa mþena sape visae naga mare, ve asin re mon Isip, monar akus vano-o asin mþene kiela yo.

²³ Taþena sina naga yermarua Mosis, kiena yermarua lua. E kiela naviawaena e Ntewa, pe amaraun re navisaluaena mþarera kiena ne Þarin Suþe Pero poli, pogos naþa narila nane Mosis paeme, apinaia naga paþisi, pe ataþan re aþneþar poli, ana akuswan naga mon moþna ga, pano-o tol kupario telu.

²⁴ Ana Mosis nene, naga mþena, pogos naþa kapuru pa keviu pae na, naga mþena pe yar na lelagaena. E kiena naviawaena e Ntewa, pe sitom manene re e kia wo naþa amla pania, sa naþa Þarin Suþe Pero narina naþa sira, narina, ²⁵ ana naga sitom manene la kiena lus taþena lala, yeririna na mratava kiena ne Ntewa. Naga mligan uþna mþana yar keviu, amio þelaga la na yomarava nini, naþa sane kana kekarena pe na þane ga ne, þisi na pa miakol amio kiena yeririna lala e malena na pog mþarera la naþa le Isip la akila ke pan la. ²⁶ E pogos nene, naga suþna sitom veve ke ga navisaruruena la naþa kilia imi mþalivin naga e pogos la naþa pimi sirau. Naga mnunun sape visae kus ke naloge viowaena amio la vanon yuþnaena kiena ne Navisaarena, naga po manene la taulu naþa naga kus ke sur wo lala na malena memee ga e uþna mþana ne yar keviu nae Isip. ²⁷ E kiena naviawaena e Ntewa, pe maraun re sur ya naþa Þarin Suþe Pero kilia kila vania, ana naga mligan ga Isip sa naþa Ntewa pisa pania. Naga pe pisu re marana ne Ntewa poli, ana þar yon ga naþa logearia sa ga naþa pisu nena e kilamarana.

²⁸ Naga ke sina ga, e kiena naviawaena e Ntewa, naga þuarar ruru mrapa natamaliaena naþa Ntewa pisa pania, a naga kila kiena yeririna lala aplan ke kuruta na sipsip e mþala pulutava lala, ana pogos naþa Ntewa mligan kiena navisi na marena pitomi vena la nakoaena va Pero, war ro ga kom metavan mþala uþna lala, pa mþemar mþearu na uþna punu ga nae Isip. ²⁹ Ana siraun nanene, yeririna nae Israel la nene aþure matan Pero, amial apa atol Sive naþa Pivaga. E kiela naviawaena e Ntewa, akusro pupia sive nene apa lepas þasia, amial ke apano-o sa ga amial ke ga e porotano. Ana la nae Isip asirau apimin la, ana la mþena amial asape akusro sa ke ga, ana pupia sive nene pimi pranwo la sina, kila talilun make la ga amarmare. ³⁰ Ana pogos naþa yeririna nae Israel lala amial apa la sane apa atol pupia kumali naþa Seriko, amio kiena li na mara la naþa asike loyuþna e kana pupia kove naþa amiyuþnaen e kilavaru telivi piora. E kiela naviawaena e Ntewa, la nae Israel amial atalivi e kumali nene pano tol legiena orai, pano-o tol legiena na olua, apisu naþa Ntewa kila kove la nene amloloru veraga.

³¹ Ana loyuþna e kumali nene, sira tai suþna ga, naþa nanua sumo pe sira na mrapa, kiena kia Reap. Sumon, yar la lua navisu veveen yo kiena ne le Israel lala, la apa atapolou loyuþna Seriko, ana pogos naþa asike ea, sira nene þerewan la e mþana yuþna, miila la keviu paþisi. Yaru taþena la nae kiena yo, pe sinelan re

avatanon Ntewa poli, ana e pogos na mara, amarmare, ana e kiena naviawaena e Ntewa, Reap pe mare re poli, atamalia kiena malena.

³² Nane repita marua la þasia naþa ape purþes nen yar naviawaena nakonua. Ana tekilia teva laa sane, vanon kia moki sike ga wa, sane yermarua la nene Kition, Þarak, Samsen, Septa, amio Þarin Suþe Tepet, amio mþena Samiuel amio navisawalena taþena lala, ana nepisu sane torok ga wa, pe aora torokin re poli naþa nekilia nesiri plan kiela suniena la veve taaga e la punu ga. ³³ Pe lelaga kemua, visae teloge ga sunena la nene na, apo na apo. E kiela naviawaena e Ntewa, kieta yermarua lala akila pupia sur la moki. Yoko tevisu naþa akila mara ataulu purvanua mþarera taþena lala, ana akila naþa yeririna na yo viowa lala monar ayuþmae ataveve navisaluaena na po, ana aþareran na tolen ya naþa akilia asape Ntewa pisaar pan la. Yeririna taþena lala akuwanla apito e þiliþili na laion vena akan la, ana pe akan la re poli. ³⁴ Akuan la e pupia kapi, ana taþatete nena kekan la. Pogos laþasia apane playu na mara, ana aþure matan poga ga, a pogos laþasia li na mara la akila kare la mþa pano-o pe puriula mþarera re si poli, lavis ga þisi. Ana siraunia, apisu ga naþa apa sina metava, aþarera manene paþisi, akila mara amio kiela li na mara na purvanua taþena la nene, pano-o ataulu la, aþnene plan la aþasuþe sina.

³⁵ Lala þas amarmare e pog mþarera la nene, ana ola la atagin la, ana amilan ga Ntewa mla si ninula pan la sina, pisir plan la amal sina.

La sina þasia, nasinekar la akila yepe lalae moki pan la, a akilali la visae la avisave la pe amlelaga re si e Ntewa poli, yoko aligan la awasuþe la sina. A visae avisave asuþna amlelaga ke ga e Yesu wa, yoko akila mþarera la sane van la na wa.

Ana e pogos nene, yeririna lala kiena ne Ntewa asape visae akila mþarera la ve sanene van la, poga ga, ana taþatete aligan kiela Suþe. Asitoþmal ga asape e pogos naþa visae naga visirplan la sina, la sinelan suþmalen se marana naþa akekara, a ve amawan re sina.

³⁶ Lala þasia apiar la, aþure la apa aþne la e yometava e maran yar la naþa apisa kare la ke paþisi. La þasia, pogos naþa apiar la, nane e sen urmi lala, akuan la þararia e yuþna na koaena. ³⁷ Lala þas sina ga, akove moþmar la, la þas apiliro la komþas lua e sowa, þasia ateþmar la e playu na mara lala. La naþa visae ve amare re, la mþena ga sur mþarera van la pa þisi. Pe kiela sur re poli, limala plas paþisi, þisi na asi plan ga kulus nen nane pona sipsip vena ayenia nakilaen yepela visusun. Sur la punu ga piowa lue ga pan la, a yar taþena lala pe apisuar la re nena ga, akila kare la keviu þisa. ³⁸ Pe mþala uþna re poli, a pe kiela yo re naþa ava e poli, þisi na asuþna amialaloro kar ga e yo mema a metava e tavie lala, asu kar ga e pulþe lala.

Nane yar na viawaena lala na sa nene. Yomarava nini na piowa manene la pan la, sa naþa tekilia tevisa tesape yomarava nini pe torokin re si yeririna wo la na sanene ase poli, yar la na sanene popon asuþna ga

řmala urřa metava ma e peni. ³⁹ Tepisu sane la punu ga nařa tepisayu la pa rui, apane pog řmarera la mok pařisi, ana pe amlor re poli, asurřal řmarera ga, kila temnununu kilale kiela naviawaena e Ntewa keviu, a pe lelaga. Ana la ape na pog nane naviranarena marua nanua sumo, ana asurřa amloge navisaarena wo lala kiena ne Ntewa, sane yoko naga kila mrpa nařa akilia atol malena nařa ve uro re, ana pe apisu re mras navisaarena nene molue pula poli. ⁴⁰ Ana Ntewa pisuveve sape popon kila mrpa viu tai van ita. Ana pitetalia Yesu pitom kila pae kiena yurřaena, kila sane la nanua sumo ne, amio ita, ita punu ga towar mras na visaarena kiena ne Ntewa nene e mrpa ve taaga ga, a e pogos taaga ga.

Kilamarata surřa ga e Yesu, nařa naga řmarera manene pano taulu pogos řmarera lala

12 A la punu nařa tepisayu la řaro rui, la na sane ape pupia purřes nen viawaena lala, asa ga pupia řegas nena nařa asurřal asurřa apisuveve ita ke ne, asurřa apisu ruru ke kieta viawaena, asape yoko tekirir va ve sanape. Sur ya nařa suwo ke kieta mrpa, monar teyaslua, a mlamulen viowa la nařa surřa piar kare ita ke ne, monar towarplania, ana tořmareran kiririen e mrpa piavi nařa sike e marata, nařa sitomiena na liganena ve su re si e ita, kieta sitomen la ve piayavi ga.

² Tekira tevisuar manene Yesu, nařa surřal sike e luas nen mrpa gare. Naga pe purřes nen mrpa na viawaena, a pe kana luas řmena ga, ana pogos nařa tesitořmalia, yoko la řmareraena van ita. Tekilia tesitomyu si pogos nařa naga řar ke yepe lalaea a naloge viowaena meta e lak torovia, naga sitom korenan ga pogos řmarera nařa naga panea. Naga mligan kiena sitomena řmarera su ga e pupia kekarena nařa sike e marana, kila řna pano-o tauluia, ana nanagane teke e lepasnena ne Ntewa na řamarua, e pupia lelana wa ma e peni. ³ Popon tesitomyu řna Yesu, e pogos nařa yeririna viowa la nene akuan make visen viowa la pania, sinela kar manene pařisi, ana naga tařnan ga naga pano tol luas. Sanene, ita řmena popon ve sineta maren re yurřaena vilaga, a tařpatete temarau, ve tesitom re urmatanen ya nařa monar tekila. ⁴ Pona tesitom ke tesape temloge piowagan kilaen mara temio řelaga viowa ana torok yo narui, sineta mare, ana pe tetol re ya nařa Yesu kila poli wa, pe tesu wo li re mlamulen viowa poli wa, pano-o kata kuruta mlau e yepeta. ⁵ A popon ve sineta řesan re visena na iilaren nařa Arimata Ntewa pisa pan ita, sape pio ita sane narina lala, sape

"Naruu, visae nevisu popon sane naloge viowaena tai imi tol ko, ve ositom korenan re,

pona visae yam lařasa nevisu sane monar nela nakoena van ko, kiořna sitomena ve lor re, komin kiau řelaga navian koena naga sanene.

⁶ *Visae la nařa sineu sii la, yam lařasa monar nekila aloge viowa,*

a la nařa nepe Arimala, yam lařasa monar nowela."

řakaiwa 3:11-12

⁷ Sanene, visae pog tai ovisu sane ve sanene van ko, monar ořmarera, otařnan ga sane mrpa ke tai nařa Ntewa sinenan sape vian ko e narui, sinenan sape kila ruru kiořna malena ne. Ita punu nařa tepe ata, tesurřa tekila ke sanene pa narita lala, ana visae Ntewa pisu ita sane narina lala, naga monar kila řmena ve sa ke nene van ita. ⁸ Sur nene naga yoko ita make tetolia, a visae ve kila re van ita tai, naga pisu yaru nena sane pe pe narin ruru re napo poli, naga pe narin yar nae ga koyo tai. ⁹ A nanua sumo, ita make ga, pogos nařa arimata la amla ke nakoena pan ita, pe sinetan re poli, ana pe lelaga, nenaga ne tepisu kilale sane amesmes ga, a kila sane tesitom la va la sane. Ve sanene na, popon manene tevatanon Arimata e ninuta, tekekanan ya nařa kila pimi řmalivin ita, vanon naga ke nene narui pe mrpa na malena.

¹⁰ Arimata lala amla ke nakoena pan ita e kas la nařa tepe sisi ke ga wa, akila sanene komin asitom asape yoko wo la sane van la ke sina ga, ana pogos nařa Ntewa mla nakoena pan ita, kila vena yoko wo ke sina ga van ita, vena ita řmena ga tekilia tetol kiena malena wa. ¹¹ Nakoena pe sur tai nařa e ke e kana pog na kusena, pe kiki re nena ga, melkalka pařisi. Ana siraunia, visae tetařnan naga vian ruru kieta malena, yoko war mras napo lala, sane řelaga na mořmauena a surřarena, amio řelaga na waena a na mesmesuena. ¹² Ve sanene, visae sur ya nařa avitaweia, amiu akilali sane navisawaliena Aisea pisa sumo, nařa sape *"Avisir plan limamiu la nařa tayoi sike ne, akila la akulul sina, a purpur na lamiu la nařa miyuyuwawa ke ne, akila la ařmarera sina."*

Ais 35:3

¹³ Sanene, amiu řmena ga akila ruru si kiamiu mrpa la amesmes ruru wo, ana kiamiu laulu la nařa ayaloro atavevea, yoko lala ve viowa manene re la sane, ana yoko imi řmarera sina.

Avisuar ruruia ve akila pal re mrpa

¹⁴ Sur lua na waryoen silaga la sanini. Tai, naga řelaga na ve erau woena amio yeririna tařena lala, a ta sina, naga řelaga na malena wa nařa yaru monar se ea visae sinenan sape visu marana ne Ntewa na mava. ¹⁵ Ana monar ayurřae řmarera vena ve amiu yar tai nařa kirir řna pano-o řisi ga e mrpa komsusia, nařa pe tol re lemamiena kiena ne Ntewa poli wa. Ovisuar ruru řmena ga nařa ve narin řeligas melkalka ve imi tawa re e sineřna. Visae pere, řisi na kapuru war mras la ve moki nařa piowa e kiořna malena, a kana kororak ne la ve kila kare re malena wa kiena ne li na lelagaena wa tařena lala. ¹⁶ Monar řelaga viowa na yerřmene amio sira ve imi re e amiu, a monar ve řelaga nasineřesan ruruen re Ntewa, sa nařa Esau kila nanua sumo. Esau nene, Ntewa kilologia naga pe řmearu kiena ne arimana vena kilia war lalimana ve kiena, ana pogos tai nařa visokaria, mlopon ponos nen pursi wo nařa wenla na vetokaki Sekop miyurřaenia, ana mias lua sitomiena kiena ne Ntewa e kiena malena, pisa pa

wenla, pisape “Ei, ola pursi nene im van inu nagane, a lalimana ne ata make ga naþa pe kiau, ana nela vaniko.”¹⁷ Ana sa naþa tekilia þa rui, siraunia Esau pisa sape yoko war maran si lalimana ne arimana ve kiena, ana apisalupar ga, vanon naga þiliwilin plan rui. Ana mloge piowagania, tagi pano-o kila þele ga rui. Naga sitom ke sina ga, sape sa ve kila re ga, ana nagane kilalu rui.

Tavie naþa Sinae na yomarava, amio tavie naþa Saeon nae peni

¹⁸ Ana popon tesitomli si ve tokak ga e lepas nen navisaluaena na sumo wa, amio lologena wo kiena ne Yesu Kristo naþa pimi ga na wa. Sur lalua nene pe taþena paþisi, ana sur nene tekilia tevisu kilale e kala tavie la lua.

Tavie na navisaluaena marua, nane Tavie Sinae, naþa na yomarava ga nini. Kieta li marua le Yu lala akilia apisu e kilamarala, ana apisu sane pe pupia yo wa na marauena, naþa kap mþeke ea a kana pulþalu ne lala yo malolo ga rui, amio kan yaku nena naþa yemalolo kalo make ga, a lagi tai miyui lue ga ea.¹⁹ Ana pupia kana kumasua nena miyelyelu mþalia, ana amloge pulgo tai pis naþa urmi paþisi, kila sane amarau pano-o, atag asape ve visa re si sur tai van la.²⁰ Apisu sane yo nene pe wa paþisi, akranwo ruru nena, sane visae sur mal ya naþa waro lavisin tavie nene, kus pal laea, yoko monar akoveþmaria.²¹ Ana yermarua Mosis pisu sur la nene, naga mþena marau, pisape “Lelaga naþane, nemiyuwawan ga marena.”

²² Naga nene tavie wa na navisaluaena marua na sumo, ana nanagane na pe tepa re si e poli, tepim e tavie wa viu na lologena wo nene na Tavie Saion. Naga sike ma e peni, naþa pulkumali kiena ne Ntewa mali mþeke ea, naga pe Yerusalem viu ne nae yo mava. Naga pulen ga navisi lala, mok na mok naþa sane apulopule ga, naþa asuvileviles kar ga vena kilaen yauena na kekarena.²³ Ana likan la, ita þegas na li na lelagena wa la tesike lele taaga ea, naþa ita tepe sane mþearu lala kiena ne Ntewa naþa teþar lalimana. A amio ita mþena, ninuna ne kieta yar mare lala asike ea, nane la naþa amesmes ruru pa rui e yomarava, ana pogos naþa amare, aþure plan la apa atol luasnen mrapa natamaliaena, naþa apa asu ruru e yo nene. A yaru nalipereena mþena tai totano teke metava e yo nene, naga pe Ntewa na sur make ga.²⁴ A amio sur wo taþena la naþa asike e kieta kunus wa nalologena wo nene, tekilia tevisu Yesu, amio kana kuruta naþa mlau, naþa apeven pa e losineta lala vena kila temekiki. Kana kuruta nena, pe sa re kuruta kana ne yermarua Epol nanua poli, naþa asape kuruta na ween yaru, a kuruta na kilamaranen napiowaena, ana kana ne Yesu naga pe kuruta na tamaliaena yaru, a pe kuruta na viewoena. Yesu kila po paþisi wa, naþa suþmal su likan Ntewa amio yaru, kila kiela naviranarena viu lalua suþmalu ruruia, vena kila lalua ave erau wo sina.

Ayagogon ruru pulgona ne Ntewa

²⁵ Navisaluaena marua, naga sane visena na kilapegeena ta naþa paeme e yomarava nini, a lologena wo, naga sane visena na kilapegeena ta naþa pitom ma e peni. Ana la naþa apilon mþasila pan navisaluaena marua nene, taþatete nena aurmatan nakoena þisa, ana visae ve sanene, yoko ve sanapen la naþa apilon mþasila pan lologena wo? Yoko taþatete nena aurmatan ve tokaki. Visae ve sanene, popon teyagogon ruru pulgona ne Ntewa, telogearia.²⁶ E pogos naþa Ntewa pis pa yermarua nasumo la nene, kiena visena urmi paþisi kila yemninu, ana siraunia, kiena visaaren tai pisa si mon metavana, sape

“Yoko yam si tai nokululun make yo punu ga, ve yomarava re ga nini, a amio make yo la ne ma metava yam veraga.”

Akai 2:6

²⁷ Visena naþa pisa e nini, naþa sape “Yam si tai,” naga pisa ke sur keviu ta ne. Naga kana kinasa sape Ntewa kululun yo yam tai rui, ana kiena sitomena mþarera sike ga wa sape kululun li si yam tai ana visu ruru li make ga suria. E legiena maro yoko kululun wowa yomarava nini, amio sur make naþa naga sii la sike ea, ana yoko sur naþa taþatete kululun rovia yoko suþmal mþarera sulue na sike ne.²⁸ Sur ga tai naga kilia su lue na sike ne sanini, nane nasuþenena kiena ne kieta Ntewa nena, a potena paþisi naþa mligan kieta male-na su ruru sike loyuþma ea. Popon silaga tekila lotena wo tai vania naþa kilia kekarania, tepisu kilale naþa naga pe na wa paþisi, tewatanonia.²⁹ Komin kieta Ntewa naga kapi ke nene narui, naþa kilia sikap van make sur punu ga.

þelaga la naþa Ntewa kekarania

13 Visen si laþas nini vena iila amiuena, naga sanini. Popon asuþma akekaran amiu lue ga, sa naþa kam na ape mratava taaga ga amio Kristo.² Ana ve akekaran amiu re ga, akekaran ke mþena wolawa lala, akekaran naþa avisuar la e mþamiu uþma lala. Popon akilakila sanene, komin pog laþasa, kam na amninue ga, ana wolawa la naþa apisuar la ke ne, la na navisi kiena ne Ntewa ke la narui.³ Asitoþmal la naþa asike e yuþma nakoena, awar pae kiela naloge viowaena lala, sa ga naþa akoven amiu mþena apa asike amio la. Kam na ve sinemiu þesan re mþena la naþa yar taþena la asuþma akilakila kare la ke silaga, komin ita punu ga tesike e yomarava nini, a monar tokus pae pogos mþarera la naþa yoko tevisuia.

⁴ Popon yar make ga avisu kilale þelaga na talopaena naga pe sur wo a pe sur wa mþena ga, a komin sur ne nanene, pe pon re si kororak tai imi kila kare tog naþa aþaenia pe mþala lalua naþa atalopa, komin lalua apisaaria asape yoko ve aure re si taþena. Yoko Ntewa la na lipereena va la naþa amiyalyal kar ga, sane li na talopaena naþa akila kolau, pona yar viu la naþa akila lau.

⁵ Ovisuar ruruia naŕa ve oligan re kilavaru imi ve suri na sumo e kioŕna malena. Popon okila ko okekaran ga narin ya naŕa teke e lumoŕna rui, komin navisaarena kiena ne Ntewa naŕa sike pa rui, pisa sanini, sape *“Taŕatete neligan ko yam tai, taŕatete nevilon ŕmasuu van ko.”*

Nav 31:6

⁶ Ana pogos naŕa tesitomyu si naga nene, mla si naŕareraena pan ita, vena tevisawal visena naŕa sike e Tus na Yauena lala, pimi pe kieta visena, naŕa tevisave

“Yar na iila ruru inena, naga Ntewa na mava ga, ana ve nemarau re si narui, yoko yar taŕena kilia kila si ya ne viowa van inu ne?”

Yauena 118:6

⁷ Sur taŕena, popon asitoŕmalar ŕna kiamiu nasumonena lala, naŕa apisawal ŕesan visena kiena ne Ntewa pan amiu. Avisu veve ruru mras naŕa molue kome ŕelaga wo na kiela malena, a akila ga nono na kiela lela-gaena ŕarera e kiamiu malena lala. ⁸ La amlelaga ruru po, ana ita ŕmena tekilia telelaga, komin Suŕe Yesu Kristo naga piloulou re pogos tai poli, naga maran taaga sa ke nakoneva, ŕane, a peni, sulue na sike ne.

⁹ Popon tevisa ŕmena tevisave avisuar ruru amiun visena kar taŕena lala amio navian wowenen lala ve aim aure plan amiu re vetan kove wo naŕa kam na asike pae rui. Yar laŕasa asitom manene la e ŕaŕage-na wa lala, amio kala kinanena ne lala, ana kinanena la nene taŕatete nena iila kiela malena lala. Sur taaga ga naŕa kilia kila sineta la ŕarera ruruia, nane lemamiena kiena ne Ntewa pimi pan ita. ¹⁰ Kinanen la ne tai ne sanene, naga nane kilaŕiu na kuŕaŕaena lala naŕa yaru wa la akuan ke e wonta. Amlenwoia, akila pa yuŕnaena la e narui, ana siraunia akania sa naŕa akinan kala ke narui. Yar wa la nene la amal ga e kinanena na wonta la nene, ana ita naŕa temlelaga e Yesu, ita na pe tekian re e wonta nene poli, ita na kata wonta taŕena ŕneke na, naŕa temal e kana kuŕaŕaena nena naŕa akuan su ea, naŕa yar wa la pe apisu kilale re poli, a la taŕatete akinana ea.

¹¹ La asuŕna akila ke kiela kuŕaŕaena la nene, ana tai na pe taŕena towe laa sane, sa naŕa asape kila totou na marena kiena ne Yesu, kuŕaŕaena nena naga naŕa asape na lakorenanena na viewoen mlamulen viowa, ana pogos naŕa ŕarin yar wa kila naga, naga pe kus make re tas nen sur mal pa loyuŕna naŕa pe yo wa manene poli, ana ŕar ga kana kuruta, pa mligan se wonta. Ana tas nen sur mal nena, akuslua si petan uŕna, akus pa vanua, ana askapia.

¹² Naga sa nenaga naŕa Yesu kila, naŕa akus ŕmena naga pa vanua e purkove na pulkumali, akila mloge ŕna piowa pano-o kana kuruta mlau make nenaga, naŕa pe mlau koren re poli, ana mlaun naŕa kila ita kiena yeririna lala tepim tepe yar wa ruru nena napo lala e marana ne Ntewa. ¹³ Ana komin naŕa Yesu kekaran sape kila ve sa nene vanon ita, ita ŕmena ga monar tekekaran teva tesuŕnal tesu temio naga vanua e uŕna, yar la avisu kare ita sa naŕa apisu kare naga,

tokus naloge viowaena ve sa ke ga naŕa naga kusa.

¹⁴ Visae viowa ga van ita e yomarava nini sanene, sanene na pogaga ne, komin naŕa pe tesitom re tesape yoko tesike e pulkumali tai e nini ana tesulue poli, ana temligan kieta sitomena sike ga e ŕmata uŕna napo e pulkumali viu naŕa tepanon ke rui.

¹⁵ Popon kemua tesitoŕnal lue ga naŕa Yesu kila po manene la pan ita, naga pietavan ita e mrapa rui ana silaga tekilia tevisa potena va Ntewa vanonia. Ve tekila re kuŕaŕaena e sur mal la vania, ana nalaena tai toŕna ga naŕa tekilia tela luen ga van silaga, naŕa yoko kekaran vaŕisi, naga nalaena na yeluarena. Tesuŕna tepisirlua ke kiena kia sanene, ana visena na gota ne lala sa ga mralak tai naŕa kiki ruru nena po pania.

¹⁶ Visae sanene, ve sineta ŕesan re naŕa tekila yuŕnaena wo lala, komin naga sane kuŕaŕaena naŕa tekilia tela va Ntewa. Tai naŕa naga kekaran manene la sane, naga sanini, sape tekila luen ga wo va yar taŕaena lala, tekekaran ga naŕa teviovion kieta sur la temio la.

¹⁷ Sur si laŕasa, sane monar telogear kieta nasumonena lala, monar tekekaran ga naŕa tesu vatanon kiela visena lala. La aŕion ke paŕisi naŕa avisuar ruru ita, komin naŕa pupia yerkawa kerkeviu la naŕa asu metavan la asuŕna apisu veve ke kiela yuŕnaena a kiela ŕelaga ŕmena lala. Visae kieta nasumonena lala, kiela sitomena la marmare, ana yoko yuŕnaen make ga va viowa nenaga, ana visae telogear ruru la wo, yoko kila yuŕnaena ve urmi manene re van la, akekarania, ana yoko wo manene ŕmena van ita, yar na yuŕnaena lala.

¹⁸ Pogaga, lavis ke visena make la ŕisŕis narui, ana sinemimin mesape meviun ŕmena tan amiu mesape asitoŕnal imimi e kiamiu leniena lala, vanon yoŕarera naŕa mesike e nanagane. Pe mepisu re sur tai piowa teke e imimi poli, kiamimi sitomena la merarava ruru ga, a mesuŕna mesuŕmalu ŕarera lue ga mesike e ŕelaga wo la naŕa mesmesu e maran yar lala.

¹⁹ Ana sineun nesape visena la nene akila ruru vilaga, vena nekilia neviaŕa e nini ve ve piavi re nowasuŕe si neiŕas pun amiu. ²⁰ In na nesuŕna nemlen wo amiu ke ŕmena ga, nesape yoko Ntewa iila amiu. Naga pe Ntewa na suŕmare, naga pe Ntewa naŕa sinena miye ita kiena sipsip lala, ana pitetalia kieta Suŕe Yesu pitom e yomarava nini, pitom pe yerkawa na visuaren kieta sipsip lala, kana kuruta mlau vena visirluaen navi-ranarena viu naŕa yoko sike sike nena. Naga pe Ntewa ŕmena naŕa Yesu taŕnan kiena malena pania, ana naga ŕerelua petan marena, pisirlua malia sina, ²¹ ana noŕa-sine naga nesape yoko la sur nowo make ga naŕa kam na sinemiun ke nanagane vena kilaen kiena yuŕnaena e yomarava nini sa naŕa sinenania. Naga suŕna miyuŕnae ke e kieta malena la pe ve taaga, komin Yesu Kristo suŕna miyuŕnaen ke kieta ŕelaga wo vim ve sa naŕa naga sinenania, ana yoko teieluar manene naga vanon vano-o taŕatete ŕisi, Sanene.

²² Na mratava pun inu lala e Kristo, nesiri ŕnaki nini piŕmasu pan amiu, pona visae ve ve piavi manene re yo, ana visae avisu ve sanape kam na ve sinemiun karin

re, ana kam na ala kiau visena na iilaen la naña sike ea.

²³ Sineun nesape nevisawal van amiu aloge kieta wolai naña Timote, amligan lua si naga molue petan yuñña nakoarena rui. Visae ve ve piavi re imi kom e nini, yoko imimi lua, meirñas mevisuveve amiu.

²⁴ Sinemimin mesape avisawal va kiamiu nasumone-na lala, amio mña yeririna tañena lala kiena ne Nte-

wa, avisave mepiun ke mesape la asike sanape, asururuga pona sanape? A le Italia la naña asike e nini la mña sinelan asape avisa pokolemalo van amiu. ²⁵ Kiau visena maro nae e nini, nane nesiri van amiu narui, nesape yoko lemamiena wo a sinewo kiena ne Ntewa sike amio amiu make ga.

James

Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Ɔaki kiena Semes, naga kiena visena wo lala naŕa vena vianen yeririna lala kiena Ntewa naŕa asu tetai asike e yo punuga e yomarava nini. Semes naga kila totou la mokliu e kiena visena vena iilaen yaru lala, vena atol sitomena a kiliaena wo lala. E Ɔaki nini, naga pisayu suri moki naŕa nalelagaena lala monar kiela sitomena tolia a monar akila. Naga sape nalelagaena naŕa limana korena, naga monar kekara pogos naŕa visae Ntewa visirlua naga va metava, a nalelagaena naŕa kiena suri moki, naga monar kekara pogos naŕa visae Ntewa ligan naga vito su tano. A pisayu ŕelaga wo naŕa yaru monar kila, a naga sape lelagaena a yuŕnaena, suri lua nene lalua monar akiriri lele taaga. Pisayu Ɔena sape yaru naŕa kila ke ŕelaga wo na iilaen yaru taŕena, yoko kiena lelagaena Ɔarera.

Semes pisayu suri lala na kilalien yaru lala, a naga sape yaru naŕa suri la aimi akilalia, ana naga suŕna ŕuarar ke ŕelaga mesmesu, naga kilia loge wo. Pisa sape nalelagaena monar ve taŕan re gona visa suri viowa, ana monar yeluar ga Ntewa ea. A pisayu manmaruaena naŕa Ntewa kiania, amio ŕelaga taŕena leŕas naŕa po, sane ŕelaga kiena yaru naŕa kila kiena sitomena pito ga tano, pona kila kiena sitomena piyavi. Pisayu Ɔena ŕelaga laŕas naŕa piowa, sane yaru la asuŕna apeveyu, apilave paŕisi, amila nakoena pa yaru taŕena, pona akila kiela sitomena pa metava.

E Ɔaki nini Semes pisayu lotena naŕa navisataŕneena sike ea, a suri keviyu si tai, pisawal ruruia naŕa lelagaena amio yuŕnaena wo, suri lua nene monar asike lele taaga e maliena kiena yaru naŕa lelaga, ana nanini naga taveve sitomena kiena Ntewa.

Komŕasnen tusi la na nini

Visena ŕesa 1:1

ŕelaga na lelagaena a ŕelaga na manmarua 1:2-8

La naŕa limala korena a yaru na suri moki lala 1:9-11

Suri na kilalien lelagaena kiena yaru 1:12-18

Yaru naga monar loge visena kiena Ntewa a monar kila suri la naŕa visena nini pisa 1:19-27

Visena na kila woen yaru pisu suri piowaga e yaru taŕena 2:1-13

Lelagaena a yuŕnaena wo 2:14-26

Li nalelaga monar visuar ruruia e kiena visena 3:1-18

Li nalelagaena a ŕelaga lala na yomarava 4:1—5:6

Suri taŕena la naŕa Semes pisa 5:7-20

Visen ŕesia

1 †Inu Semes inu nepe yaru na yuŕnaena kiena ne Ntewa, a kiena ne kieta Suŕe Yesu Kristo, naŕa inu nesiri luŕaki nini pimi pan amiu naŕa amiu lus nae Israel lala lualima taaga pa lua naŕa amiu asutetai asu ke e narin ŕegas lala e yo punu ga e yomarava nini. Inu nepiun nesape sanapen amiu asu pogaga pona amiu na asike sanape?

Naviawaena amio namanmaruaena

² Puruvi lala a vineu lala, pogos naŕa na kilaliena lala imi e amiu, amiu na akilia avisu la sa naŕa suri nalogewonena. ³ Nanene na sa naŕa amiu akilia, pogos naŕa suri nakilaliena naga kilali kiamiu naviawaena lala, ana amiu atauluia, nanene kila kiamiu naviawaena imi Ɔarera manenea vena suŕmalu sulue. ⁴ A pogos naŕa amiu asuŕmalu Ɔarera sanene, nanene naga kilia kila kiamiu malena mesmesu ruru wo vaŕisi marua ruru nenaga a ule ruru e suri wo la punu ga, pe ŕelaga wo re tai naŕa naga pe kiena re poli.

† 1:1 Mat 13:55; Mak 6:3; Yuŕnaena 15:13; Kal 1:19

⁵ Ana visae amiu yaru tai naga sitom pisape kiena manmaruaena ve tokaki ga, naga monar viun tan Ntewa e kiena leniena, ana Ntewa kilia la van naga. Vanon naþa e þelaga kiena ne Ntewa, Ntewa naga taþatete visi viowa va yaru naþa naga viun suri tania, vanon Ntewa naga mlaluen ga nalaena wo silaga e kiena sinewo. ⁶ Ana pogos naþa yaru viun suri sanene e kiena leniena, naga monar lelaga m̄arera, naþa naga ve sitom þele re sina, vanon naþa sitomena kiena ne yaru na sanene naga sane sive naþa lagi miyuia kulukululu, lagi suþna supon kare ga pa e yo punu ga. ⁷⁻⁸ Yaru na sanene, kiena sitomena peve lua, a kiena þelaga lala kar ga, ana yaru na sanene taþatete si sitom visave þisi na la suri wo tai e Ntewa.

Yaru la naþa kiela suri re poli, a yaru la naþa kiela suri la moki

⁹ Kieta puruvi laþasia limala korena ga, pe kiela suri re poli, ana la popon awarwar la vaþisi naþa Ntewa pisirlua kiela sitomena pa metava, ¹⁰ a kieta puruvi taþena m̄ena ga lala, naþa la kiela suri moki, ana la m̄ena ga popon awarwar la manene vaþisi, komin naþa Ntewa naga kila kiela sitomena la sike ga tano. Lala akilia akekara sa naþa la apisu kilale asape yaru naþa naga kiena suri moki, naga sa ga naþa meme tai naþa to yam plas ga. ¹¹ Pogos naþa mrae pa metava, naþa yo pisun paþisi, ana mlege meme la nene la apimi ameu, ana akekapili pito tano ana maran meme la nene kokovio. A e þelaga ke nene, e pogos naþa yaru na suri moki lala asuþna akilapolo ke kiela kilavaru lala wa, ana þisi na la aloru m̄ena ga akokovio.

Nakilaliena lala

¹² Yaru naþa suþnalulu m̄arera e nakilaliena lala naþa aimi e naga, navisa ruruena sike e naga, vanon pogos naþa naga taulu suri la nene þisi, ana Ntewa yowauia ruru naga e nalaena wo tai, naþa naga namalena nene naþa Ntewa naga pisaaria þisi rui pan la naþa la asitom manene naga. ¹³ Visae nakilaliena lala imi e amiu, ana la ataþali amiu, ana amiu na ve avisa re avisave "O, nataþaliena la nene la amolue e Ntewa." Amiu taþatete avisa ve sanene, vanon naþa taþatete suri viowa naga kilia taþali Ntewa, a þelaga nakilaliena yaru Ntewa naga pe kiena þelaga re nene poli. ¹⁴ Nataþaliena la nene apimi m̄arera e yaru, e ga e pogos naþa kiena nasinenanena viowa ga naþa kila luþeluþe naga, ana pure naga pano. ¹⁵ Siraunia, ana nasinenanena viowa nene naga pitovi pimi keviu ana naga þar narina, naþa mlamulena viowa, a siraunia, pogos naþa mlamulena viowa nene naga m̄ena ga pitovi pimi keviu, þisi na naga m̄ena ga þar narina, naþa naga marena.

¹⁶ Kiau puruvi wo lala, þisi na amiu avisuar ruru amiu, ve ataþan re yaru la aimi avisa kotalia amiu, naþa la avisave "Nataþaliena naga pimi e Ntewa."

¹⁷ Amiu na monar akilia sa naþa suri wo punu ga, a nalaena tanea punu ga, la amolue ma e peni la apito-

mi e ita. La amolue e Ntewa naþa naga sii suri lala punu ga naþa la apivavaga ke e sinapane, suri vivavaga la nene naþa la akilia avilolou la silaga, ana naga kiena þelaga pe pe taþena re nena pogos tai poli, naþa naga taþatete vilon m̄asina van ita pog tai, vena ligan ita tesuþna ga e yemalolo. ¹⁸ Nane Ntewa ne nanene naþa sane kiena sitomena ga, naga kila ita tepimi tepe narina, komin naþa ita temlelaga e kiena visena lelaga, vena ita na sa naþa teve mras þesia na yeririna moki lala naþa þisi na lala alelaga mare e Kristo sirau.

Ita monar telogear visena kiena Suþe

¹⁹ Kiau puruvi wo lala, þisi na ve sinemiu þesan re visena nene, naþa apisape yeririna punu ga monar avitaþilin yagogoena, a monar avis male ga. A monar ve avitaþilin re m̄ena ga sinekarena, ²⁰ komin naþa nasinemimienena kiena ne yaru, naga taþatete nenaga kilia kila þelaga namesmesuena kiena ne Suþe imi kate pog tai, peraga. ²¹ Ve sanene, amiu na monar akoven plan þelaga namname lala, a yuþnaena viowa lala e kiamiu malena la wetelu, a amiu monar aligan kiamiu sitomena suþna vatano e Visena Wa naþa naga kilia tamalia amiu, naþa Ntewa naga mapila e losinemiu lala þisi rui.

²² Amiu monar akila ya naþa Visena Wa nene naga pisa, pe pon re naþa amiu asuþna avisa kotalia amiu ga poli, naþa amiu asuþna ayagogonia ana amiyagogo korena ga e Visena Wa nene, amiu pe akila re suri la naþa pisa ke poli. ²³ Nanene sa ga naþa yaru tai pisu marana e wii naþa ato e kilika, ²⁴ naþa pogos naþa naga pure petania, pog plas laa ga nene, naga sinena þesan ke sina ga marana pisape m̄a naga marana sanape wa. ²⁵ Ana yaru naþa naga pisu ruru loyuþna e navisaluaena wo nene naþa naga kilia wereplan ita e mlamulena viowa, a naga yagogo ruru ea, naþa naga ve yagogo korena re ga þisi sinena þesania, ana naga logearia a naga yuþnaenia, yaru ne nanene narui þisi na Ntewa naga visa ruru naga e kiena yuþnaena punu ga.

²⁶ Visae yaru tai naga sitom ke sape naga pe yaru mesmesu nalelagaena tai, ana naga pe þuarar ruru re purmenena poli, naga suþna pisa kotalia ke sina ga naga, a kiena nalelagaena pe suri korena ga. ²⁷ Ana þelaga na lelagaena naþa mesmesu ruru po, a naþa naga pe lelaga kemua naþa po e marana ne Ntewa, naga sanini: þisi na amiu aialiali ninuyu lala a letano lala, vena aiila la e kiela malena m̄arera lala, a amiu auarar ruru kiamiu malena m̄arera vena þelaga viowa amio kororaki lala na yomarava ve atolkare amiu re.

Amiu na ve awaveve re yaru lala

2 Kiau puruvi lala a vineu lala, sa naþa amiu apiawa e kieta Suþe Yesu Kristo, naþa naga pe Suþe Nawarwarena, þisi na amiu ve awaveve re yaru lala, naþa amiu akila wo van laþasia, a amiu akila viowa van laþasia. ² Sa naþa visae yaru la ve lua, aimi loyuþna e

kiamiu yuřna na leniena, tai nařa kiena suri la moki nařa řmana kulsota miyowau ruru po a naga miyen piataliga tai nařa pe kol teke e mrasilmana, a nařa tařena naga pe kiena suri re poli, naga řmana kulsota la pororo ga, ana řisi na amiu ve akila re ve tařena van lalua nene. ³ Pe pon re nařa amiu asitom manene yaru nařa naga mien kulsota nařa miyowau ruru po poli, nařa amiu aure naga va e yo nařa po a avisa vania avisave "řaraga leleřna napo nanene, imimi sinemimi mesape ko ototano e yo nene," a e yaru tařena nene amiu avisa ga avisave "řisi na ko osuřmalu ga osuřma varau e nařna, visae peraga oto ga tano e nařna." ⁴ Pogog nařa amiu akila ke řelaga la ne sanene, amiu na asuřna apisuvisu yaru lařasia la apo, a yaru lařasia la apiowa ga, nanene na vanon ga suri la nařa la amien ke ne, a kiamiu navisuena na sanene naga pe řarpoyo re nena e sitomena wo nene poli.

⁵ Kiau puruvi lala, amiu aloge inu. Yeririna la nařa na yomarava nini la nařa limala korena ga, Ntewa naga pure plan la nene la ape kiena, vena naga kila sa nařa la kieta suri wo lala e lepas nen kiela nalelagaena lala. A Ntewa kila řmena ga ve sanene vena akilia ava ala kiela lalimana lala e nasuřenena kiena, sa nařa naga pisaar řisi rui pan la nařa asitom manene naga. ⁶⁻⁷ Ana amiu na asuřna apisuvisu ke yaru la nařa la limala korena la sane ape kororak ga. Ana amiu na asitomyulia: ?A la nařa la asuřna ařnene amiu ke ne nařa la asuřna ařpure amiu ke apa kumali? ?A li pe řmena ga la nařa la asuřna apiuelin amiu ke e kia keviu wo nene nařa Ntewa naga mligan e amiu? Nanene na pe yeririna re la nařa limala korena poli, ana nanene na yeririna la nařa kiela suri moki.

⁸ Mrapa mesmesu nařa amiu ataveve e nene naga sa nařa purřes nen navisaluaena kiena ne nasuřenena kiena ne Ntewa pisa nařa naga pisa pisape "Ko na ositom nalavis puřna lala, okila wo van la, ve sa ke ga nařa ko na ositom ko řnaga." ⁹ Ana visae amiu asuřna avisuvisu ke yeririna lala awaveve la ke sanene, nanene na amiu asuřna amlamula ke piowa nene ne, a navisaluaena kiena ne Ntewa řisi na naga liřere amiu visae amiu na ape yaru na kilaroen navisaluaena.

¹⁰ Komin yaru nařa naga kilaro ga visena kiena ne navisaluaena ve taaga ga, naga kila ke mlamulena viowa ne e marana ne Ntewa, naga sa nařa naga kilaroro make visena kiena ne navisaluaena la nene punu ga řisi narui. ¹¹ Komin Ntewa nene nařa naga pisa pisape "řisi na amiu ve atařa re kolau," nanene na Ntewa ke ga nene na wa nařa naga pisa pisape "řisi na amiu na ve aweřmar re yaru." A visae amiu ve atařa re kolau ana amiu aweřmar ga yaru, řisi na amiu na ave yaru na kilaroen ga navisaluaena narui. ¹² E pogog na liřereena, řisi na Ntewa naga ve la re nakoena van amiu sa nařa řisi na naga la van yeririna viowa lala, řisi na naga ure plan amiu e nakoena nene narui. Komin suri ne nanene, kiamiu visena lala a kiamiu yuřnaena lala naga monar ve sa nařa amiu na pe akila re suri tai nařa mesmesun nařa amiu akus nakoena vanon poli. ¹³ Nanene na komin nařa Ntewa naga

sinena mie amiu, a kiena nasineyeena nene naga řisi na yumuvanlua naliřereena nařa naga mesmesun nařa amiu akusia. A pogog nařa Ntewa naga řisi na liřere yeririna la nařa la pe sinela mie re yeririna tařena poli, řisi na naga řmena ga tařatete sinena ye la.

řelaga na viawaena a na yuřnaena wo lala

¹⁴ ?Puruvi lala, sanapen nařa visae yaru tai naga suřna visa ke visave naga piawa ke e Kristo, ana řisi na naga pe kila re yuřnaena wo la poli? ?řisi na kiena naviawaena ga nene naga kilia tamalia naga, pona peraga? Nanene na, tařatete suri wo tai kilia molue kome kiena visokanena naviawaena kiena ne yaru na sanene. ¹⁵ ?A sanapen řmena ga nařa visae kieta puruvi lařasia amio vineta lařasia nařa la pe řmala kulsota re poli, a la pe kala kinanena re poli? ¹⁶ Visae amiu yaru tai naga visin sineyeena van la visave "Ntewa naga visa ruru amiu, amiu na ve miava tol amiu re, a ve viso kar amiu re," ana naga pe mla re nena suri tai pan la poli vena iila la, visave ve sanene pogaga ne pona pe po re nene poli? Peraga, kiena visena na sanene ana pe vise-na korena ga. ¹⁷ A kieta naviawaena na sa ke ga nene narui, nařa visae naga suřna naga taaga, a ve yuřnaena wo lala ve su re amio, ana kieta naviawaena nene pe naviawaen korena ga, mare ga ne.

¹⁸ Ana pona řisi na yaru lařasia la aloge visena nene, ana řisi na la akilali nařa avisatařnea avisave, "Naga pogaga, ana pe sa re nene poli. Ana naga sa ga nařa yaru lařasia, la ape yaru na viawaena, a yaru lařasia, la ape yaru na kilaen yuřnaena wo lala."

Ana řisi na inu nevisatařne la nevisave "Visae inu nevisu ko nařa ko ovisa ovisave ko na ope yaru na viawaena ga, ana ko na pe yaru na kilaen re yuřnaena wo la poli, ana ve sanene řisi na tařatete nevisu kile tai nařa sane naviawaena kiořna pe lelaga. Ana visae ko ovisu nařa nesuřna nekila ke řelaga wo lala, nanene kilia kila merarava van ko sane kiau viawaena naga pe lelaga kemua." ¹⁹ Ee, inu nekilia řnaga nařa ko omlelaga nařa Ntewa taaga ga sike na, nanene na po pařisi nene. Ana nevisa van ko, yermare řmena ga lala la amlalaga sa ke ga, ana la asuřna amiyuwawa pařisi vanonia. ²⁰ Sa nařa nesuřna nepisa ke ne, yaru nařa naga pisape naga piawa řnaga, ana pe kila re řelaga wo la poli, kiena naviawaena nene pe suri korena ga, yaru na sanene na pe wowe ga nene. ?Pona amiu sine-miun asape nevisa meraravanli la suri nene sane wa? ²¹ Pogaga, amiu asitomli repita nařa Epraam ne. ?Ntewa naga kila Epraam naga mesmesu e marana vanon ya ne? Nanene komin nařa Epraam naga řere narina nařa Aisak, piar naga e wonta, ana tařnan narina nene pisape kila kuřařaena ea va Ntewa. ²² Amiu apisu ke ne, e lele nene ita tevisu nařa naviawaena kiena ne Epraam a kiena yuřnaena lala, ana suri la lua nene amiyuřnae ga lele taaga. Kiena yuřnaena lala la akila sane kiena naviawaena naga pe lelaga ruru kemua nařa lelaga, ²³ a suri nene naga kila Visena Wa pe lelaga kemua, nařa pisa pisape, "Epraam naga piawa ke e Ntewa, a pe miasi suri ne nanene, Ntewa naga kila

Epraam mesmesu amio naga." A nanagane ita tesuřna tepio ke Epraam tesape naga pe erau kiena ne Ntewa. ²⁴ Komin suri ne la na nene, ita tekilia tekirawal sane Ntewa naga kila yaru mesmesu amio naga komin kiena řelaga wo na malena řmena ga, pe komin re ga kiena naviawaena poli. ²⁵ A amiu asitomli Reap nene, nanua sumo naga pe sira na mrapa ga tai. ?Ntewa kila naga mesmesu amio naga vanon ya ne? Nanene vanon nařa naga pisuar ruru le Israel la lua nene nařa lalua apim vinau ga apisape avisu kilia Seriko. Naga řerewan lalua nene e řmana yuřna, a řisi na naga kipi-an lalua nene e mrapa tařena tai vena lalua akilia aure ana awasuřela si akom ea. ²⁶ Pogaga, ana sa nařa tas nen yaru nařa naga pe nina re poli, naga mare, naviawaena řmena ga, nařa pe řelaga wo re lařas ayuřnae veraga amio poli, naga řmena ga mare ga.

Ita monar touarar ruru purmeneta

3 Puruvi lala a vineu lala, pe pon re nařa amiu ve moki akilali nařa auarar yuřnaena na vianena e yuřna na lotuena la poli, vanon nařa amiu akilia řmaga, e legiena na liřereena, řisi na Ntewa naga kila naliřereena van imimi navianena lala ana řmarera laa sane. ² Visae yeririna tai naga pe kila pal re kiena vise-na pogos tai poli wa, yaru nene naga po na po, naga kilia řuarar ruru kiena malena wetelu. Ana peraga, ita punu ga ita tesuřna tekila pal luen ga kieta visena lala silaga. ³ Popon ita tesitomli narin pototo nene nařa ita temligan pa teke e logon wosi. Pogos nařa ita temligania, ita na tekilia tekila wosi nene logear ita, a ita tekilia tevilon pupia tas nen wosi nene naga va e yo nařa ita sinetan tesape naga va ea. ⁴ A ita na tesitomli řmena ga waa lala, nařa pe suri korena ga nařa aurmi pařisi, a pona pupia lagi miyuia ana sinenan pisape sapon vano, ana narin řeligas ga, naga kilia kila pupia waa nene va e yo nařa yaru na uararen řeligasia naga sinenan pisape va ea. ⁵ Purmeneta lala naga sa ke nene narui, nařa la ape narin suri ga tai, ana la akilia avis molmolue ve keviu vařisi.

Amiu na asitomli, nařa narin řmau na kapi ga tai, ana naga kilia kekan ga pupia laki lala e pupia yořmarua tai. ⁶ Ee, lelaga kemua, nařa purmeneta naga sane kapi ta ne. Komřas nen tasneta la moki, ana purmeneta naga ta nařa suri viowa punu ga na yomarava nini la apule manene la ea, a kiena naviowaena la nene la asuřna akila kare make kieta malena wetelu. Purmeneta nene na suřna mla ke kapi e lele na loge viowaena, a naga suřna kila ke kapi nene pivaga e kieta mrapa na male-na punu ga. ⁷ Ita tekilia tepisu nařa yaru naga kilia kila suri tetan lala aimi amořmau, sane suri mali na yořmarua lala a manu lala, lořmara lala, a ika lala, ⁸ a pe yaru re tai nařa naga kilia kila purmenena mořmau poli. A purmeneta lala la apiowa la, a tařatete touararia, a kiela visena lala la sa ga mrasuřapo nařa kilia kilařmar yaru. ⁹ Ita tesuřna tepis ke e kieta purmeneta nene vena teieluar Ntewa Wa nene nařa naga pe Arimata, ana siraunia, ita tepis ke sina ga ea

ana tepiuelin yaru tařena lala nařa ita na pe tesitom re tesape Ntewa naga sii la poli. ¹⁰ E gota taaga ga, ita tesuřna tepis po ea, a tepis řmena ga piowa ea. Puruvi lala, suri nene naga piowa manene la. ¹¹ Pe puluwii re ta nařa mon řmaga ana e pulusa si amio wii lalua akate veraga e poli. ¹² A sa ke řmena ga nařa purpik tařatete kilia war mraolip, a kilkerp tařatete war mravik. Tařatete řmena okilia ova ovio wii e pulusive.

Namanmaruaena wo nařa Ntewa naga mlavia

¹³ Visae amiu yaru lařasia nařa ape manmarua pa-řisi, la akilia ruru suri po, popon lala akila suri la nene imi merarava ruru wo sa nařa la kiela malena mesmesu, kiela sitomena lala monar vito ga tano, a kiela řelaga lala monar marua ruru wo. ¹⁴ Ana visae amiu asitom sa nařa amiu ape manmarua, ana kiamiu sitomena lala apulen navielueena amio řmena ga nakalawae-na, visae ve sanene amiu na apisokani ke ga ne. Amiu na ve avisvilaven re si vanon kiamiu visokanena na manmaruaena nene, vanon nanene na pe řelaga na manmaruaena re nenaga nene poli. ¹⁵ Nanene naga pe manmaruaena nae re ma e sinapane nene poli, ana naga manmaruaena na yomarava ga nini ne, a naga pe kiena ne yeririna viowa ga lala, naga pe manmaruaena nařa naga molue ruru ga kome Yermare. ¹⁶ Vanon pogos nařa yaru la nařa avielue ana la sinelan asape ato kalawa make yeririna tařena lala, ana suri la punu ga asutetai ga narui, tařatete si akirir ruru wo. ¹⁷ A visae yaru nařa naga tol namanmaruaena nae ma e peni, ana kiena řelaga ve tařena. A meta-va suri tařena lala, kiena malena ikik ruru wo, a naga ve yaru nasuřmareena řmena ga, naga ve yaru mořmau, naga ve erau ruru wo van yeririna tařena lala, a naga ve yeririna na sineyeena. A naga ve yeririna řmena ga tai nařa e kiena malena war mras la nařa po. A naga ve waveve re yaru lala, a kiena sitomena ve veve lua re. ¹⁸ Yaru na sanene, suri la punu ga e kiena malena naga mesmesu ruru po pařisi, a řisi na ve sa ke řmena ga e yaru la punu ga nařa la ape yeririna na suřmare, nařa la amiyuřnae ke e řelaga na suřarena.

Yaru nařa naga kila erau wo amio yomarava nini

4 ?Ana visae suřarena nene ve su ruru re amio amiu, ana amiu asuřna akila ga mara van amiu, a aveveyun amiu, ana ya ne pe mias nen suri nene? Suri nene naga molue kome kiamiu nasinenanena lala, nařa la asuřna akila amiu amiyuřnae řmarera pařisi vena akilali nařa aloge wo e suri punu ga nařa sike e yomarava nini. ² Amiu na sinemiun manene la suri la nařa sike e yomarava nini, ana amiu tařatete akusla, ana nane kila amiu na sinemiun asape awe yeririna vanonia. A amiu na sinemiun manene la suri kiena ne yeririna tařena lala, ana tařatete řmena ga akilia akusla, ana kila amiu apeveyu a aře amiu řmaga vanon suri la nene. Ana amiu pe atol re suri lařas nařa amiu sine-miun poli, vanon nařa pe apiun re tan Ntewa poli. ³ A pogos lařasia amiu apiun tan Ntewa, ana pe atol re

poli, vanon naþa apiun pal ga. Ana nanene komin naþa amiu asuþna apiun ke ga vena kila kiamiu nasinenanena lala akilia awar ya naþa la sinelania vena aloge wo ea.

⁴ Amiu na sa naþa yeririna la naþa la pe ape lelaga re pa wola poli, naþa amiu pe akekarmanene re si kiamiu Ntewa poli, amiu pe ape lelaga re pan poli. Ana yaru naþa naga sinenan pisape naga ve erau wo amio yomerava nini a amio mþena ga kiena þelaga lala, ana naga sane suþna kila ke erau viowa amio Ntewa ne, naga sane pe nasinekar kiena ne Ntewa þisi narui. ⁵ Visena lelaga tai teke e Visena Wa, naþa naga pisa pisape “Ninuta naþa Ntewa naga mligan teke e ita, naga suþna sinenan pisape va viowa silaga e kiena nasinenanena viowa lala.”

A nanene naga pe pe visena korena re nene poli, ⁶ a Ntewa naga suþna miilla ita keviu paþisi e kiena sinewo, vena ita ve tekila re si ve sanene. Ana naga nene sa naþa Visena Wa naga pisa, naþa naga pisa pisape “Ntewa naga suþna pisaluþar ke yaru naþa naga þarwaria, ana naga pe sinewo pa yaru naþa naga kiena sitomena to ga tano.”

⁷ Vanon suri ne nanene, amiu monar aligan amiu asuþna tano, vatano e limana ne Ntewa, a amiu na monar asuwo Yermare Lego, ana þisi na naga ure vetan amiu. ⁸ Amiu na monar aimi manene laa lavisin Ntewa sane wa, a þisi na naga mþena ga imi manene laa lavisin amiu sane. Amiu yeririna viowa lala, amiu monar akevan limamiu lala. A amiu naþa amiu kiamiu sitomena pepe lua, amiu monar akila sinemiua lala imi ikik ruru wo. ⁹ Nanagane kana pogos ruru naþa amiu sinemiua viowagan kiamiu mlamulena viowa la narui, amiu aloge viowa vanonia, amiu alokain tagiena. Popon amiu akila kiamiu vitalena imi ve kiamiu tagiena ga, a kiamiu kekarena imi ve kiamiu nasineyeena.

¹⁰ Ana amiu monar akila kiamiu sitomena su ga tano e marana ne Ntewa, naþa naga mon metava a naga þisi na visirlua amiu.

Amiu na ve aliþere re kiamiu puruvi lala

¹¹ Puruvi lala a vineu lala, pe pon re amiu asuþna avisa kare amiu poli, a aliþere amiu ke sina ga. Þelaga nene, Navisaluaena kiena ne Ntewa pisaluþar þisi rui, ana yaru naþa naga suþna kila ke sanene pan kiena puruvi lala, naga suþna pisa kare ke mþena ga Navisaluaena nene, a naga suþna mliþere ke Navisaluaena nene pisape naga piowa ga. A pogos naþa amiu apisu Navisaluaena nene apisape piowa sanene, amiu asuþna amligan amiu apa ke metava e naga, ana amiu pe asu re si vatanon naga poli. ¹² Ntewa nene naga kilia tamalia yaru a naga kilia kila yaru kovio, a mesmesun naþa naga taaga ligan Navisaluaena a naga liþere yaru. ?Ana amiu na asitom asape amiu ape Ntewa, vena akilia aliþere kiamiu puruvi la sanene?

Amiu avisuar ruru amiu, ve avis vilave re

¹³ Amiu laþasia akilia avisa avisave, “Þane pona peni þisi na imimi meva e pulkumali taþena tai. Ana e yo nene, þisi na imimi mesuþna ga tol kas wetelu ve taaga, ana þisi na imimi mekila yuþnaena na warena kilavaru ve moki.” Ana amiu ayagogon inu. ¹⁴ Amiu na pe akilia re nenaga ya naþa þisi na naga kilia warpoyo e kiamiu malena peni poli. Kiamiu malena naga sa ga mþau naþa pimi kate e tavie a naga su plas ga ana sir- aunia kokovio ke sina ga. ¹⁵ Ana visena naþa mesmesun naþa amiu avisa, naga sanini, pisape “Visave Ntewa naþa mon metava naga sinenan ve sanene, þisi na imimi mekilia mesuþna memal re la ve plas ga na wa, ana þisi na imimi mekilali ve sanene ve sanene.” ¹⁶ Ana peraga, amiu asuþna apisi vilave ga, a amiu aþarwar amiu paþisi wa, ana nanene na piowa nene. ¹⁷ Ana yaru naþa naga kilia ruru þelaga wo lala naþa mesmesu naþa naga kila, ana naga pe kila re poli, nanene naga kiena mlamulena viowa nene.

Yeririna na suri moki lala, monar maraþne amiu

5 Li na suri moki lala, popon amiu mþena ga ayagogon inu. Popon amiu na alokain tagiena vanon pogos mþarera la naþa asuþna apimin ke naþa atol amiu. ² †E marana ne Ntewa, kiamiu suri wo lala sa ga suri la naþa apililua þisi rui, a mþamiu kulsoa wo mþena ga lala sa ga naþa kirara lala akarwowo þisi rui. ³ A kiamiu suri mþena ga lala naþa sane kilavaru, la sa naþa asuþna asiar asape avililua narui, ana þisi na tasnemiua mþena ga lala avililua, sa naþa kapi kekania, a nanene naga kila merarava pisape amiu na amiyuþnae piowa ga amio kiamiu kilaveru la nene. Ita tesike e legiena maro la ne, ana amiu na asuþna apanon aþarpolo manene ke kiamiu kilavaru la pa laa na wa. ⁴ Li na yuþnaena lala amiyuþnae þisi rui e kiamiu lokove lala, ana amiu na pe apulila re poli wa. Kiela naulena lala naþa amiu apuarar sike na, naga sa naþa suþna mlokai keviu vena visawal naþa amiu apisokan ga. Li na yuþnaena mþena ga la nene asuþna atagi, a kiela tagiena nene naga pa tol kiligana ne Ntewa naþa naga pe Ntewa na mþareraena. ⁵ E yomarava nini, kiamiu malena meme ga, naþa amiu akilia aul ga suri punu ga naþa amiu sinemiunia naþa alogewonia. Amiu na akan ga kinanena wo la silaga, ana inu nevisa van amiu, amiu na sa ga suri mali lala naþa yaru la apagan ruru la po pano-o amlapa ruru po paþisi, nanagane amloge po paþisi, ana legiena na we moþar laena pimi ke lavisin narui, ana suri mali la nene aminue ga. ⁶ Amiu na asuþna apisu ke la naþa limala korena ga la apito ga tano. Amiu amla naliþereena viowa lala pan la, pe suri korena ga naþa la amesmesu ga. Amiu akila kare la mþaga pano-o amiu amemoþar la amare. Suri la nene, amiu akila pan yeririna lala naþa taþatete nena ga la akilia avisaluþar amiu.

† 5:2 Mat 6:19

Amiu monar amalumu ga

⁷ Puruvi lala, amiu na monar amalumu ga vena asuŋate m̄naga kieta Suŋe vano vano-o naga wasuŋe sina ga. Naga sane yaru na lokove, naŋa naga to malumu ga toŋa ga toŋate pogos wo na yuŋaenen kiena lokove lala, a vena yua naga imi kepapania, a vena war kinasa naŋa marua sike ea. ⁸ Ana amiu na monar amalumu m̄na ga sanene narui, vena asuŋate kieta Suŋe naga wasuŋe sina ga imi. A amiu monar kiamiu sitomena lala asuŋalu m̄arera, vanon naŋa ŋisi na naga ve ve piavi re ana naga imi ke sina ga.

⁹ Puruvi lala, amiu ve avismumun amiu re silaga, vena ŋisi na Ntewa naga taŋatete liŋere amiu vanonia. Vanon naga pe yaru naliŋereena, a sa ga naŋa naga suŋa suŋalu ga sike e pulutava narui vena imi loyuŋa.

¹⁰ Puruvi lala, popon ita tesitomli navisawalena na sumo lala kiena ne Ntewa. La apian ita e mrapa wo tai, naŋa pogos na yeririna lala akila piowa pan la, la amalumu ga a kiela sitomena lala pe mloru re poli.

¹¹ La asuŋalu m̄arera asuŋa ga pano pano-o, ataulu suri la nene, a komin suri ne nanene, ita tepisua tepisape Ntewa naga pisa ruru la paŋisi wa. Yeririna naŋa Sop, naga m̄na ga tai naŋa naga suŋalu m̄arera su piavi e suri m̄arera la ne sanene, a ita tekilia suri wo lala naŋa Ntewa naga kila pania sirau ŋisi. Nene na lelaga, Ntewa naga pe lemam pan yeririna la paŋisi, naga sinena mie la paŋisi.

ŋelaga na visaena visena naŋa lelaga

¹² †Kiau puruvi lala a vineu lala, metavan suri taŋena la punu ga, pogos naŋa visae amiu apisaar suri tai, pona amiu apisa pupia visena keviu tai, ŋisi na amiu ve avisa re amio kia kiena ne sinapane, a kia kiena ne yomarava nini, pona kia kiena ne suri taŋena tai, vena kila kiamiu visena nene m̄arera. Visae amiu avisa avisave "Lelaga," monar avisa ga "Lelaga." A visae amiu avisa avisave "Peraga," monar avisa ga "Peraga." Visae kiamiu visena ve lelaga ruru kemua sanene, ŋisi na Ntewa naga taŋatete liŋere amiu vanonia.

† 5:12 Mat 5:34-37

Leniena naŋa navisataŋeena pimi ea

¹³ Visae amiu yaru tai naŋa naga mloge piowagan ke suri tai, naga popon len, a visae amiu yaru tai naga kekara, ana naga popon yeluar Ntewa e yauena. ¹⁴ ††A visae amiu yaru tai mai, nanene naga mesmesun naŋa naga vio nasumonena na suŋare lala vena aimi avisu naga, ana ŋisi na lala akilia alenwo naga, a la akilia ataron sirveve va e naga e kia kiena ne kieta Suŋe.

¹⁵ Ana komin naŋa apiawa m̄arera e Ntewa, ana alen vania, ŋisi na Ntewa naga tamalia namaiena nene, kila ruru sina ga naga. A visae maiena nene naŋa tol yaru nene naga vanon kiena mlamulena viowa laŋasia, a visae yaru nene visa plan kiena mlamulena viowa la nene, ŋisi na Ntewa naga viewo m̄na ga mlamulena viowa nene. ¹⁶ Komin suri ne nanene, ana popon amiu na asuŋa avisa plan kiamiu mlamulena viowa lala van amiu, a popon m̄na ga amiu asuŋa alenwo amiu ana vena ŋisi na Ntewa naga kila amiu awo sina. Pogos naŋa yaru mesmesu naga len m̄arera, kiena leniena kilia war mrasa ve moki. ¹⁷ Elaisa naga pe yeririna ga sa naŋa ita, ana naga mlen m̄arera pisape yua ŋisi, ana tol kas telu komsusa ana pe yua re nenaga e kiena yo poli. ¹⁸ Ana siraunia naga kila ke sina ga leniena, ana yua kove ke sina ga ana lokove lala ape kinas sina ga.

Amiu na monar aure si yeririna naŋa pure wasuŋe sina ga imi

¹⁹ Puruvi lala a vineu lala, visae amiu yaru tai molue vetan nalelagaena, ana amiu yaru tai naga vanon ure naga wasuŋe sina ga imi, naga nene na yuŋaena wo ta nene. ²⁰ †Amiu na monar asitoŋalia, sa naŋa visae yaru naŋa naga vilon yeririna viowa tai molue e mrapa naŋa piowa wasuŋe sina ga imi e mrapa naŋa mesmesu, naga tamalia yeririna viowa nene narui, ana ŋisi na taŋatete yeririna viowa nene naga kovio. A naga kila sa naŋa ŋisi na Ntewa naga kilia ure plan punu ga mlamulena viowa kiena ne yaru viowa nene.

†† 5:14 Mak 6:13 † 5:20 1Pit 4:8

1 Pita

Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Ťaki řesa kiena Pita, siria pan la nařa amlelaga rui, nařa naga pio la sape yeririna lala kiena Ntewa, nařa naga ga pisirplan la. La nařa asu tetai asike sane wolawa lala e provens makega e yo nene nařa nagane tepio sape purvanua nařa Teki. Sitomena keviu na řmaki nini, vena visirluaen sitomena kiena li nalelagaena la nařa yaru la asuřna akila ke řmarera manene panila pařisi, kila la ařnal ke řmarera panila pařisi komin nařa amlelaga e Yesu Kristo. Naga pisa panila sape monar asitořnal lologena wo nene, nařa Yesu Kristo maren ita, a mal sina, a yoko naga wasuře si vitomi sina vena were kiena yeririna lala. Sitomena nene kilia iila ita vena tesuřmalu řmarera, a kieta lelagaena la kilia řmarera suřna e Yesu Kristo.

Komin suri ne nanene, pogos nařa atol pog řmarera, a yaru la akila suri řmarera la panila, akilia asuřmalu řmarera, kiela sitomena tařatete loru, pe suri korena ga nařa yaru la akila piowa manene panila. Visae akila sanene, yoko kila meraravan nařa la amlelaga kemua e Yesu, a yoko atol suri wo la nařa Ntewa miligan ruru sike mae peni, sape ve kiena kiena yeririna lala, e legiena nařa yoko Yesu Kristo vitom řmalivi ea.

Amio visena nene na visirplanen kiela sitomena lala, naga pisi řmarera řmenaga panila, sape monar akila kiela maliena la mesmesu ruruia, komin nařa ape yaru lala kiena ne Kristo.

Komřasnen tusi la na nini

Visena řesa 1:1-2

Mrapa kiena Ntewa nařa tamalia kiena yeririna lala 1:3-12

Maliena kiena li nalelagaena lala monar ve wa 1:13—2:10

Yuřnaena kiena li nalelagaena lala pogos nařa asike e nalogeviowaena 2:11—4:19

Sitomena kiena yaru na lelagaena monar vito ga tano 5:1-11

Visena na maro 5:12-14

Visena na sumo

¹ Erau lala, inu Pita nevisa pokolulagi a pokolemalo e kia kiena Yesu Kristo, nařa in na nepe kiena nalogena.

Ťaki nini piřmasu pan amiu yeririna kiena ne Ntewa lala, nařa nanua asike gar kiamiu yo Yerusalem, ana ařnene plan amiu, nagane kam na ape wolawa ga nařa asike e pupia lepas la nařa, Pontas, Kalesia, Kapatosia, Esia, amio Pitinia. ² Amloge piowagania, ana sineun nesape nevisawal van amiu, Ntewa armata naga kilia make mrapa na kiamiu malena nanua nanua rui. Naga mligan plan amiu nanua rui, ana Ninuna miyuřnae ke e amiu, amlogear Yesu Kristo, amla e kiamiu malena, kana kuruta kevan amiu amekiki, apim ape kiena yar wa lala.

Kiau leniena nesape yoko naga ligan kiena lemamiena a suřmare vena suřna iila amiu silaga.

Natamaliaena nařa nalelagaena la atolia

³ Popon tesitořnal sanape nařa Ntewa Armanane kieta Suře Yesu Kristo, naga kilali po pan ita wa.

Temieluar naga pařisi, komin sinen miye ita laa, kila ita tepim tepaeme tepe urviu si e mratava puna. Sa nařa naga kila narina Yesu Kristo mal si e marena, tekilia nařa suri nařa sike vamon ita, pe maren re si poli ana malena nařa ve uro re. ⁴ Naga sane lalimana ne Ntewa nařa po nařa yoko tetol sirau. Naga kila ruru rui, mligan sike ma meta e peni, yoko tařatete menun, a tařatete viowa, tařatete si kovio pog tai. ⁵ Sur nene pe tetol re poli wa, ana temlelaga tesape yoko nařareraena kiena ne Ntewa suwo ruru ita nenaga, uarar ruru ita suřna vano-o tol legiena maro. Ana e pogos nene, yoko naga kilologia natamalia itaena e maran yar tařena lala.

⁶ Nekilia nesape nanagane, asuřna ařar naurmiena na loge viowaena e nakilaliena la nařa asuřna atol ke ne. Pona yoko suřna ga sanene yo e pogos lařas nařa pimi ke na wa, ana e sitomen la ne nepisa řisi ne, po-

pon kila amiu akekara, sinemiu la loge wo sina. ⁷ Sur na kilalien la nene, apimin ga naþa kila kiamiu naviawaena suþmal laa sane, imi m̄arera ruruia. Nanene naga sa naþa kol naþa visae sinelan asape ikik ruru wo, monar askap plan kororak la naþa sike ea, pona omlelege kiai okaweruruia imi mesmesu, ana ita m̄ena ga sa ke ga. Nakilaliena la naþa tetol ke ne, sane kap tai naþa kekanvan ke kieta naviawaena vena imi merarava ruruia, a m̄arera ruruia. Visae pogos naþa Yesu Kristo imi sina, naga lual kieta naviawaen ekik ruru sanene, ana yoko ita make ga tekekekara, tekilia tevisu ruru ita, teloge wo vaþisi.

⁸ Nesuþma nepisayu ke Yesu sa nene, nesitoþmal si nanua sumo nesike nemio naga, nekilia ruru naga, kam na peraga. Lelaga naþa nanua kam na pe amio re naga poli, ana pe sur koren ga, nagane na kam na akekaran paþisi, a pe apisuli re naga e kilamaramiu poli, ana asuþma amlelaga ruru ke m̄arera e naga, sine miu la kekaran e pupia kekarena ta ne keviu paþisi, naþa pe atorokin re avisa meraravan poli. ⁹ Kiamiu kekarena nene, pe kiamiu mras nen nalelagaen wo tai naþa akilia akan nagane, ana pe naga re ga nene poli, komin amio m̄ena, e pogos la ne pimi ke ne, yoko akan tai naþa kiki laa sane, nane natamaliaen kiamiu malena.

¹⁰ Sur nene naþa tepisayuia, sa naþa natamaliaen malena ken yaru, naga sur tai naþa navisawalen nasumo la aþion kiliaen paþisi. Akilia ruru navisaarena kiena ne Ntewa po, naþa sape yoko naga sinen ye kiena yeririna lala, yoko tamalia la, ana asuþma apisawal ke sanene. ¹¹ Apisa ke sanene, ana pe akilia meraravan re asape yoko naga kila ve sanape poli, pona yoko kila pogwai. Amloge ga naþa Ninuna Navisaarena suþma kipian la ke sape yoko akila kare þesan naga, sirauia, navisa ruruena lala imi m̄alm̄aliv, ana aminue asape Navisaarena naga yar na sanape, pona naga ai. ¹² Sumo na asitom asape naga yerikawa yar ga tai na kiela pogos ne, ana siraunia, apisu kilale ga na wa asape sur la naþa apisa ke ne, pe e re e kiela pogos poli, a e kieta pogos la ne pimi ke sirau. Ana kam m̄ena apisu kilale asape suri la naþa navisawalena la apisawal nanua sumo, nane apim ape lelaga e visena kiena lologena wo naþa memlologon ke pan amiu e naþareraen kiena ne Ninuna Wa nae ma e peni rui.

A pe navisawalen re ga la poli, ana navisi m̄ena lala sinelan asape akilia sur la nene, ana peraga, pe kiela re naþa akilia poli. Sur la nene aþmalivi ga yo metava e kieta pog na wa.

Monar ove yar wa ruruia

¹³ Ana pogos naþa Yesu Kristo pitomi m̄aliv e yomarava e nena e kieta pogosa, ita ke narui monar tekila ruru kieta sitomena vena toþmareran ruru naþa tekila kiena yuþmaena. Monar takawe ruru kieta malena, a ve tesitom re yomarava nini, a monar tesitoþmal ga navisa ruruena wo naþa yoko towaria pogos naþa yoko Yesu vitom warpo si yo e yomarava nini. ¹⁴ Yoko monar teim teve sa sisi wo la naþa asuþma amlogear ruru ke ar-

mala, a nasinenanen viowa na wowe lala, pe pon re si tetaþman ave suþen kieta malena poli, sa nanua sumo e pogos naþa pe tekilia re sur tai poli.

¹⁵ Armata, naga ke narui naga pio ita, ana monar tekilia tesape naga naþa sinenan sape teim lavisinia, naga pe wa paþisi, ana ita m̄ena monar teve wa ruru e mrapa make ga na kieta malena. ¹⁶ Visen kiena ne Ntewa tai teke e kiena navisaluaena marua, pisa sanene rui sape

"In na nepe wa, kam m̄ena monar ave wa."

Lev 11:44,45

¹⁷ A sur si tai, yam mokliu naþa tesuþma tepio Armata vena iila ita, ana monar tevisu kilale tevisave naga suþma pisuveve ruru yaru lala mesmesu ga e kiela yuþmaena la peve taaga, ana teyaloro e yomarava nini monar kieta sitomen vatanonia, temaraunia. Naga mligan ita tesike e yo nini yam plas ga sane ita tepe wolawa ga ea, ana monar tesitom tevisave siraunia, yoko teva tesuþmal nena tesu e marana.

¹⁸ Nanua sumo, kieta li marua lala pe akilia re Ntewa poli, ana akiakian lelein m̄a kiela malena na yemalolo pitomi pitomi tol pogos naþa Yesu Kristo pimi þerelua ita petania. A sa naþa akilia, naga kila sanene, pe pul plan ita re e sur na yomerava sane kilavaru poli pona kol pona ya si naþa sane yoko kovio pogos tai. ¹⁹ Peraga, naga pul plan ita e kana kuruta nena napo, komin naga taþman kiena malena kus leleta, naga taþman naga sane narin sipsip tai naþa pe narin maran sur tai pe to re e poli, vena kilaen kuþaþaena ea.

²⁰ Ntewa kilalua Yesu vena tamalia itaena sanene nanua rui. Nanua e pogos naþa si yomarava, ana þuarar narina nene suþma amio pano tol pogos naþa sinen miye ita keviu, narui kila naga pitomi m̄aliv ga na wa e legien maro la nini. ²¹ Naga pitomi m̄alivi, naga pike mrapa pan ita na vaen si puna ne Ntewa po paþisi. A pogos naþa toþmal naþa Ntewa kila malia si naga, mligan sike amio naga ma e kiena naurarena, toþar sitomena naþa tesape, Ntewa ne nanene narui, popon telelaga vania, teviawa ea, towasinea.

²² Siar e nene narui, amlelaga e visena lelaga kiena ne Ntewa, a kiamiu malena la mesmes ruru po, a asitom manene laa kiamiu erau taþena lala. Ana ve akilakila re ga, monar aþmareran li naþa akekaran amiu e sinemiu lala ve keviu manenea.

²³ Apaeme apim ape urviu sina, atol malena viu rui, ana nanene na pe sa re naþa m̄arþma la aþar sisi poli. Kieta malena viu nene naga pimi þarpo ga yo e visena kiena ne Ntewa, pe visena mali, a visena naþa taþatete kovio pogos tai.

²⁴ Malena kien yar taþatete su ve piavi, komin kapur ruru po sane m̄aki, kilia imi wo vaþisi sane meme, ana siraunia m̄ak nene kilia mano, ana meme kilia loru.

²⁵ Ana sur taaga naþa sike sike lue, nane visena kiena Suþe.

Ana visena ne nane, mesuþma memlologon ke pan amiu siar nanua rui pimi tol þane.

2 Ana komin naþa lologena wo tol amiu rui, monar aligan þelaga viowa lala. Nasinekareena lala, vi-

sokanen lala, namlamulen wanen viowa lala, vielueen lala, a navis viowaena lala, ðelaga la ne sanene monar awar plan vetan kiamiu malena.

² Sa naða sisi tomtom la sinelan manene munen mñala yu vena amal ea, kam mñena monar añareran naða atol kamiu kinanena a namunena wo naða kilia kila ninumi kapur imi marua ruru, torokin ðelaga kien yeririna la naða Ntewa tamalia la. ³ Akan li kinane-na kana Suđe rui, a visae akan kiki, popon akan lue ga, mñeþemiu ulen silaga.

Yesu naga pe purþes nen kilavaru na þeren yuñna naða mali

⁴ Ntewa sinena sape visirlua yuñna wa tai, ana naga pisaar kilavaru na þeren yuñna tai naða mali, naða pisu po paþisi, nane Yesu. Yar taþena laþasa yepel mavinia, akovenlua, ana ita tesitom naga paþisi, tetavevea.

⁵ Ana Ntewa þere ita, pisirlua ita tesu meta e kilavaru nena, naga pran kolkol ita sane kilavaru mali lala na mñana yuñna nena. Naga pisu ita sane kiena þegas nen yar wa na yuñnaena lala, naða tekilia towar kuþaþaena nowo vania naða naga kekaran la, naða towar vania komin ga yuñnaena naða Yesu Kristo kila rui. ⁶ Sa ga visena tai naða sike e tus kiena yermarua navisawalen Aisea rui, naða Ntewa sape:

"Apisu kilale rui pona pere wa? In na nepisaar kilavaru wo na þeren mñau yuñna tai rui, naða nekekaran paþisi. Yoko nevisirlua nena se kiau kumali wa naða Saeon.

Yaru ai naða visirlua kien malena se ea, taþatete nena loru vito viowa pog tai."

Ais 28:16

⁷ Ana ita naða temlelaga e kilavaru nene, tesape kietu visuena po na po, ana laþasa pe sinelan re poli, akovenlua ga pano. Ana visen taþena mñena kiena ne Ntewa e lepas nene sike e Tus na Yauena lala, naða sape:

"Pe sur koren naða yar na yuñnaenen yuñna asape kilavaru nene piowa ga, akovenlua, ana in na nemla kilavaru nena, nekila naga pe kilavaru na þeren mñau yuñna wa nena napo."

Ais 8:14

⁸ A e ke sina e Tusi kiena Aisea, visen kiena ne Ntewa tai pisayu ke kilavaru nene wa, pisa sanini, sape:

"Kilavaru nene, yoko yar ve mok naða lala tau ea, kila ayal wowe.

Naga pe kilavaru tai naða yoko kila yeririna na yomarava nini aloloru."

Ais 8:14

Visae teviun tevisave ya ne kila amlolor sanene, naga komin ga naða pe amlogear re visena lelaga naða amloge poli, yoko akekapil make atotano e lele na kovioena naða su ruru sike pa rui ve kiela.

⁹ †Ana e ita pe sa re nene po, ita tepe þegas taaga naða Ntewa pisirlua, ita tepe li na þarwa lala vena ve suþenen kiena yo, ita tesike loyuñna e kiena purvanua wa, ita tepe yeririna na mratava nena puna lala. Ita ke

narui tepe yeririna na yeluaren naga vena visawalen kiena sinewo naða kila pan ita, naða þere plan ita petan yemalolo, mligan ita tesike e kiena yomerarava napo. ¹⁰ Nanua sumo ita tepe yeririna kar ga lala, ana nagane tepim tepe þegas kiena ne Ntewa taaga. Nanua sumo pe tetol re kiena sineyeena poli, ana nagane kiena sineyeena pulen ga kieta malena.

¹¹ Erau lala, visae ve sanene, popon avisu kilale naða yomarava nini pe mñata uñna re napo poli. Sa ga tepe yar taþena ga lala, tepe sane wolawa ga, ana monar teligan ðelaga nasinenanen nakilaen mlamulen viowa lala na yomerava nini, komin kiena napiowaena lala ape nasinekar nena na ninuta. ¹² Sila ga tesike likan la naða yepel mavin lelagaena, akawe ita silaga, a pogos naða tesike e marala, kieta malena monar wo na wo. Visae ve sanene, yoko akilia avisu kilale ya naða tesuñna tekila ke ne naga po na po, ana visae la mñena alelaga, yoko ita make ga temio la teieluar Ntewa e pogos naða yoko imi mñalivin ita sina.

Þelaga wo kiena li nalelagaena lala pogos naða asike e yomarava

¹³ Sa naða tepe li nalelagaena kiena Suđe rui, kieta ðelaga naða tesike e yomarava nini monar torokin ga kiena kia naða tesuñna temlologonia.

Li nalelagaena lala monar avatanon yerkawa la naða apisir plan la vena visuaren yeririna lala. Suđe la yo, pona yerkawa kerkeviu lala, ¹⁴ pona þarin suđe keviu la, ana monar tevisu kilale la sane Ntewa ke narui naga mligan e limala vena liþereen yar lala, vena laen nakoan va naða pe mesmes re poli, a vena yeluaren naða kila yuñnaena wo. ¹⁵ Ntewa sinenan sape kiena yeririna la monar ayuñnae wo, komin naða visae akila mñana sanene silaga, yoko yar la naða pe akilia re sur po, naða asuñna akoven ke ga visen kar lala kawe ita, yoko taþatete avisa si sur tai. ¹⁶ E lepas tai, lelaga sane tekilia tekila ga ya naða sinetania, a e lepas komþasa, yar naða mlelaga naga pe sitom manene re sanene po. Pona naga sitom ke sape visa ve sa nini yo, visave Ke, sur nene sike ga e in naþane, nekilia nekila ga suri viowa ya naða sineunia. Ana pe sa re nena nene poli þisa, komin monar tevisu kilale tevisave ita la naða temlelaga tepe yar na yuñnaena kiena ne Ntewa, ana monar tekila ya naða naga sinenania. ¹⁷ Li nalelagaena lala monar avatanon yar taþena lala, monar akekaran manene wenla taþena lala amio vinela taþena lala e namratava puna ne Ntewa. Monar amaraun Ntewa, avatanonia, a monar avatanon mñena kiela suđe lala.

¹⁸ E þegas nen li nalelagaena lala, laþasa ape kiena ne yerkawa lala, naða ayuñnae korena ga van la. A kiela yerkawa lala, laþasa apowo paþisi, a laþasa añarera paþisi, ana pe sur koren ga naða yerkawa naga po pona piowa ga sanene, ana yar na kiena yuñnaena monar vatanon ruruia.

¹⁹ Pogos la þasa, pona yar na yuñnaena miyuñnae pogaga yo, ana kiena suđe kilia sinen karkare vaþisi, kilia viowa lue ga vania. Yar nene yoko loge viowagan ðelaga kiena ne kiena suđe naða pe mesmes re poli,

† 2:9 Taetas 2:14

ana po pařisi visae torokin tařnan ga ve sa nene, nařa e kiena sitomena řasine ga Ntewa, ana yoko loge kilale nařa Ntewa sike amio vena iilaena.

²⁰ Ana visae yar na yuřnaena kila sur viowa ve moki, pona yoko kiena yerkawa monar visave ala nakoena vania. Ana visae pogos nařa ala nakoena van yar nene, naga va ruru ga teke na, yoko ve tevisa re tevisave naga pa ruruia komin naga pe yar wo tai, ana tekilia tevisave naga pe pis re poli komin pisu kilale kiena napiowaena.

Ana visae okila ga sur wo la sa nařa Ntewa sinenania, asuřmalu sinela kar ko, ala nakoena řmarera tai van ko, ana ova ruru ko ga, řelaga wo ke narui nařa Ntewa sinenania.

²¹ Sur nene nařa yar wo loge viowa ga nařa akila piowa pania, naga pe lepas nen kieta malena tai nařa Kristo pio itania, komin sa kemua nene pan naga sumo rui. Pe kila re sur tai poli, ana akila naga mloge piowa manene laa, ana naga tařnan ga, vanon ita. Ana sa ke ga mrapa nařa kieta Suře mial kome nanua sumo rui, monar teyal ga e lelen lana tetaveve tevano.

²² Visena Wa marua pisayu naga sumo rui, nařa pisa sanini, sape
"Naga pe kila re nena mlamulen viowa pogos tai poli, visena na visokanena pe kate li re e gona poli."

Ais 53:9

²³ A sa ke ga nařa tekilia řnaga, pogos nařa akuan visen viowa la pania, pe pisamaran re si poli, a pogos nařa ařne kare yepen lala, pe pisa re nena sur tai pan la. Pa ruru ga mon řnaga, mligan sur make ga sike ga e limana ne Ntewa Arimana nařa kiena naliřereen lala mesmes make ga.

²⁴ Pogos nařa Yesu telan řneke e lak torovia, nakoena na kieta mlamulen viowa make ga mloru e tasnena, a kiena marena kila nařa řelaga na mlamulen viowa mare petan ita, ana kila řelaga na kilaen mesmesu mal suřna e kieta malena. Lelaga, kiena yepe lalaea lala kila kieta yepe lalaea lala pimi po nenaga.

²⁵ Sumo, tesuřna temyal wowe sane sipsip la nařa akila pal kiela mrapa, ana nagane yar na visuaren sipsip řmal ita si rui, nagane tepim tesu ruru tesike temio naga nařa pe yaru navisuarena kieta malena.

La nařa atalopa rui monar avatanon wola lala

3 [†]Sa nařa ita la nařa temlelaga monar tevatanon řarin suře na purvanua, ita nařa tetalopa monar tevatanon řmena wota lala.

Nevis řesan van amiu kam sira lala, nesape monar avatanon ruru womiu na yerřene lala. Pona sira tai, wona na yerřene pe mlelaga re e Tus Wa poli, yepen mavin yagogonen wona na sira visayu vania, ana visae wona na sira kila lue ga wo vania, pona yoko kilia were řmena naga imi lelaga yo. ² Visen manenea tařatete taulu yar nene, ana pogos nařa visuveve řelaga na sitomena wa a řelaga na vatanoena kiena wona sira nene, yoko naga kekaran nařa lelaga.

³ ^{††}Sira lala, popon avisu kilale nařa sane kiamiu purřes nen nawoena pe vanon re nařa avilovilon vilřarimiu veve tařena poli, pona atelan mrařmalela lala, pona ayen kulmrae wo lala. ⁴ Sur nene, pe komin re nařa apaia ruru tasnemi la sanene poli, ana ya nařa yoko kila amiu aim awo ruru napo lelaga nane řelaga wo nařa teke loyuřna e amiu. Ee, lemamiena nařa malumu a sinemi nařa vito ga tano, naga ke na kiamiu nawoena narui, a naga tařatete imi ve urmarua pog tai, nane řelaga ne nanene Ntewa pisu po pařisi.

⁵ Apua sira marua nasumo lala, la řmena kiela řelaga la sa ga nene. La ařasine Ntewa, ana amlelaga asape naga ga kilia iilala aim awo manene e marana a e maran yar tařena lala. A pogos nařa ola na yerřene řmena lala apisu nařa wola na sira la nene apatanon ruru la sanene, apisu po na po. ⁶ Sira tai nařa kilakila sanene naga sira marua Sera, nařa naga kekaran patanon ruru wona yermarua Epraam, pano pano-o pio ke naga sape kiena suře. Sira marua Sera nene, tepisu ke naga sane aneta sira marua tanea, ana kam sira na nagane lala, visae asuřna akila luen ga wo va womiu lala, sa nařa naga kila, kam na aim ave narina nena napo lala. Pona lařas amaraun asape sa řisi akila ve sa nene va wola na yerřene lala yoko ve sanapen la, ana peraga, monar avatanon la ve sa nařa Ntewa sinenania.

⁷ [†]Ana visena van amiu kam yerřene lala, sape monar asitom urmi manene e womiu na sira lala. Visae yar tai sike uřna řmana amio wona na sira, monar visu kilale sape naga yerřene, naga řmarera manenea, ana wona na sira, naga pe řmarera manene re sane naga poli. Monar sitořmal silaga sane Ntewa pe mla re ga malena viu pa yerřene naga taaga poli, ana mla ga pan la luoka, yerřene amio sira la ga luwoka maran taaga.

Ana visae yerřene tai ve řmarera manene re va wona, ana kiena sitomena vito ga tanonia, malum ruru wo vania, yoko lotena kiena lalua nene ve va map re ga mrapa komsusa, ana yalen silau va tol yo e nařa Ntewa sike ea.

Monar avatanon amiu vena kiamiu sitomen la imi ve taaga

⁸ Visen maro tai e lepas nene, nesape popon ala ruru sitomen la ne nepisawal ma meta ne. Kam punu ga, monar ařmareranli nařa silaga asu ruru amio amiu nařa kiamiu sitomen la imi ve taaga ga. Sinemi ye amiu, akekaran nařa sane kam na ape mratava taaga, awo van amiu, aligan amiu asike sina vatanon amiu. ⁹ Naga nařa kila piowa pan ko, ve okila maran re si viowa vania, a naga nařa viuelin ko, ve oviuelin maran re sina. Visae ya nařa imi van ko, yoko osuřna ola ga navisatarřeena navisa ruruena wo vano. řelaga wo la ne sanene Ntewa pio itania, vena tela ve sanene silaga, a visae tela navisa ruruena va yar tařena, yoko Ntewa ligan kiena navisa ruruena sike e kieta malena.

† 3:1 Epis 5:22; Kolosi 3:18

†† 3:3 1Tim 2:9 † 3:7 Epis 5:25; Kolosi 3:19

¹⁰ Navisaarena la ne sanene sike e Tusi na Yauena la rui, naþa pisa sanini, sape:

“Yar naþa kekaran sape su ruru suþma wo e yomarava nini, pona sinenan sape kiena malena va wo, ve piavi, monar kilawo visena viowa lala ve molue re kome pulgona, monar visuar ruruia sa naþa ve visokan re.

¹¹ *Monar ligan naviowaena, kila ga wo. Monar m̄ar-eran suþmare, a monar þiyonli naþa silaga were imi lavisi likan yeririna lala.*

¹² *Suþe suþma pisu manene ruru ke yar naþa kila ke po, ten kiligana pan leniena kien yar wo la ne sanene. Ana la naþa akila ke piowa, maran m̄arera pan la, pilon ga m̄asina pan la.”*

Yauena 34:12-16

Pogos naþa akila piowa pa yeririna wo kiena ne Ntewa lala

¹³ Visae toþareranli naþa tekila ruru sur make ga wo na wo, ve tesitom re tevisave yar laþas sinela kar ita vanon poli. ¹⁴ †Pona pogos tai avisu naþa tesuþma tekila ke po sa naþa Ntewa sinenania, ana teilan ga asuþmalu akila kare ita vanonia. Ana visae ve sanene, monar tevisu sane naviowaena nene pe pe sur re tai poli, naga navisa ruruena ga tai naþa Ntewa mla pan ita. Tekilia tesitoþmal visena na tus kiena ne yermarua navi-sawalena Aisea, naþa pisa sanini, sape:

“Yar kiena ne Ntewa, ve sineþma kurkur re, ve omaraun re ya naþa yeririna na yomarava la amaraunia.”

¹⁵ Visena nene sape monar ve temarau re, ana ya naþa monar tekila, e losineta, monar teligan Kristo ga su metavan sur make ga, naga taaga pe kieta Suþe. A monar tekila ruru ita silaga, sa naþa visae naviunena tai imi viun sape komin ya ne temlelaga, komin ya ne toþasine Yesu, ana monar tekilia ruru ve sanape naþa yoko tekilia tela navisataþeena tai naþa po vano. ¹⁶ A visae navisataþeena vano, monar va amio ga þelaga malum, a þelaga navatanonen yaru. La naþa sinelan ke kila kareen la naþa amlelaga e Kristo, akilia akoan visen viowa ve moki vim van amiu, ana avisuar amiu, pe pon re si akuan maran si visen viowa la van la poli. Visae akila ve sa nene, siraunia akilia amawan si ki-amiu visena m̄arera la nene vaþisi, a visae amoþau ga van la, yoko la ga monar amawan si kiela visena m̄ar-era lala.

¹⁷ Visae Ntewa sinenan sape naloge viowaena kilia vim m̄alivin ita pog tai, pe pon re naloge viowaena nene vim m̄alivi komin ga sur viowa laþas naþa ita ga tekila poli. Ana popon manene laa naþa visae naloge viowaena nene vim m̄alivin ita, komin ga suri wo la naþa temiyuþmaen ke ne. ¹⁸ Asitoþmali Kristo, naga sanene. Naga pe yar mesmes manene laa, ana naga mloge piowa manene paþisi komin yar viowa lala. Ki-eta mlamulen viowa ita yeririna na yomarava lala mok liu, ana e kiena marena yam taaga nene kila sur make rui naþa kila sane kieta mrapa suþma naþa kilia were ita teva lavisin Armata Ntewa. Akila kare m̄a tasnena

† 3:14 Mat 5:10

Yesu sanene pano-o marþan nenaga, ana po paþisi naþa siraunia, naga mal sina e naþareraena kiena Ninuna ne Ntewa.

¹⁹ Ana sumon naþa mal si sanene, naþa m̄eke e lelen marena naþa, naþareraen kiena Ninuna ne Ntewa pimi pulemamaga ea, kila naga pa mlologon meraravan pa ninuna taþena la naþa asike e nene, sape nagane Ntewa taulu la narui, ana Yermare naga kila þele nena yonia. ²⁰ Ninuna la nene, nane yeririna sur la naþa yepel mavin Ntewa, sane la nanua e pogos kiena ne yermarua Noa. E pogos nene Ntewa suþmate la ke sape avilon la, mla pog piavi pan la. La asuþma ga sane, Noa miyuþmaen m̄a kiena pupia waa nene, ana pe asitom re nenaga, ana pogos naþa womie pulemamaga la atalilu. La mok naþa akovio e pogos nene, ana yar la lua la ga naþa amal asike e pulu waa, nane Noa ga la orelu nene.

²¹ Ana pupia wii naþa kus la amal e kiela waa nene, naga kana kinasnena ya ne pan ita nagane? Naga kila tesitoþmal si wii taþena, wii na tamalia itaena, nane wii naþa akee ita ea. Wii nakeena na nene, naga pe kila re sa naþa yepeta la mekik poli, ana kiar ruru ita sape Ntewa piewo kieta mlamulen viowa lala, ana ve temawan re sina vania.

Nakeena naga mligan kieta malena tesu ruru tesike temio Ntewa narui, ana popon tesitoþmal m̄ena tesape ane kila kieta mrapa sanene? Yesu Kristo ga kila, pimi kome kiena nasuþmalen si petan marena. ²² A siraun nene, þasuþe si pa ma e peni, pa totano teke amio Ntewa e limana marua ma metava, naþa navisi lala, a pupia yerkawa lala, amio m̄areraena lala, la make ga asike vatanon kiena navesuþpenena.

Nasinenanena kiena ne Ntewa naga su þes e kieta malena

4 Sa naþa nepisa rui, Kristo naga taþman naþa þar naloge viowaena la moki e yepena, ana ita m̄ena ga monar tekila kieta sitomena ve sa ke ga nene. Yar naþa tasnena mloge piowa, ve visa re visave viowa, komin naþa visae naga va warpo yo e naloge viowaen ta sanene, kilia kila naga m̄arera manene laa sane, ve-na liganen þelaga na mlamulen viowa lala. ² Yar sur na sanene, naga pe pa manene re si e kiena malena na yomarava nini poli, naþa sinenanena viowa na þelaga kiena ne yeririna imi ve keviu manene e kiena sitomena, ana naga sitom ga sur mesmesu la naþa Ntewa sinenania. ³ Kieta malena, naþa tekila kare komþas keviu pa rui, naþa tesuþma tetelivi ke ga temio erau la naþa pe amlelaga re poli. Ita temio la e malena viowa naþa pule e nakila maneneen þarita, na wereen sira lala, na mun maneneen wii pano tepe wowe, na veveyuena a na kilaen mara, na kilaen m̄aagena kar la pano-o yemlagi, nakilaroen navisaluaen lala, amio nalotunen nono lala.

⁴ Nane kieta malena ke na sumo narui, ana nagane, kieta erau nene aminue asape ita na sanape narui. Aþnal naþa pe sinetan re si taveve laen poli vena kieta malena talilu e pulmaran kiela sukoþene, ana pe

akekaran re nenaga, kila sinela kar ita paḡisi. ⁵ Ana ve tesitom re suria, yar sur la ne sanene yoko asuḡmalu ase marana ne naga naḡa yoko liḡere yar mal lala amio ḡḡena yar la naḡa amarmare rui. Yoko monar avisawal kiela sur la vania, ana e pogos nene narui, yoko avisu kilale kiela napiowaena lala. ⁶ Ana taḡatete ve sanene va nalelagaena lala. Pona yar na yomarava la aliḡerela ala nakoena na yomarava van tasnela, kilia va tol naḡa akilalu kiela malena. Ana pogos naḡa asuḡmalu ase marana ne Ntewa, yoko naga la nalaena na malena van ninula. A malena ne nane pe pupia sur naḡa kila tesuḡḡa temlologon ke lologena wo van yaru lala.

ḡelaga kiena li nalelagaena lala e pogos naḡa legiena maro pimi ke lavis

⁷ Nesape nevisa sanini, sane lavis tetol luas nen sur make narui. E pog na sanene, nalelagaena lala monar asḡmal ruruia naḡa kiela sitomen la ekik ruru wo, vena ve aursulan re leniena. ⁸ A metavan sur taḡena make ga, monar asitom manene la si vaḡisi, komin naḡa visae tesitom yar tai, kila sa naḡa meme ga na viewoen kiena mlamulen viowa lala. Visena tai pisa sanene rui, sape mlamulen viowa mok liu, ana nasinesiena kilia kalo la make ga. ⁹ Sur taḡena, li nalelagaena lala la monar akekaran ga naḡa avisuar la sina e ḡala uḡḡa. ¹⁰ A la make ḡḡena lala monar akilia ruru naḡareraena amio nakiliaena taḡena taḡena lala naḡa Ninuna mla pan la, monar ayuḡḡae ruru amio vena iilaen kiela erau taḡena lala. Visae avisuar ruruia, akilia akila naḡa yoko lemamienna wo kiena ne Ntewa imi warpo yo e la. ¹¹ Yar naḡa nakiliaena na visena teke ea, naga monar vis ruruia sa ga naḡa visen kiena ne Ntewa ga lelaga suḡḡa ḡar wowo ke e pulgona. Yar naḡa nakiliaen naiilaen yuḡḡaena sike ea, naga monar kila wo amio naḡareraen make ga naḡa Ntewa mla pania. Visae silaga tekila make sur wo ve sa nene, yoko yar make akilia aieluar Ntewa vanonia, aieluar naga komin kia kiena ne Yesu Kristo, naḡa naurarena make ga a naḡareraen make ga ape kiena ga vano vano ve uro re.

Naloge viowaena kiena ne li nalelagaena lala

¹² Erau lala, nekilia nesape nagane apane ke pog na loge viowaena tai naḡa kila amloge piowa paḡisi. Ana sineun nesape nevisa van amiu, sa naḡa ve ailan manene re, ve avisu re sur nene sane sur tai naḡa asitom ke asape taḡatete imi ḡalivin amiu pog tai yo. ¹³ Ana ya ga naḡa akila, akekaran ga naḡa akilia ave ḡegas amio Kristo e kiena naloge viowaena lala. Visae sanene, yoko sirania, pupia kekarena vaḡisi van amiu, naḡa akilia ave ḡegas si amio e pogos naḡa imi ḡaliv amio kiena naurarena. ¹⁴ Visae taḡena la akilia asape kia kiena Kristo sike e ko, yoko akilia akoven viuelen viowa la imi, ana ve ositom manene re. Yoko pupia navisa ruruena sulue ga e ko, komin naḡa Ninuna ne naurarena kiena ne Ntewa nae ma e peni sike e

kioma malena. ¹⁵ Visae ala nakoena tai pona naloge viowaen tai imi van ko, pe pon re akila komin naḡa asape ko na yar na weḡaren yaru, pona ope yar na vinuena, pona ope yar na kilaren navisaluaena, pona ope yar na kilaen viowa yo.

¹⁶ A visae akila komin ga naḡa akilia asape ko na omlelaga ke e Kristo, ve okila re sane omawa, ana monar oyeluar Ntewa naḡa pisa ko ke sape ko na otoroki naḡa kia kiena ne Yesu Kristo sike e ko.

¹⁷ Nagane, pogos na liḡereena siar ke rui, a yoko va ḡḡa tol ḡesan mratava ḡḡana ne Ntewa. A tepisu naḡa naga kilia taḡan pog ḡarera laḡasia warpo yo e malena kiena narina lala, ana visae kila ve sa nene va la naḡa amlelaga, temninue kare narui aḡḡa yoko ve sanapen la naḡa pe sinelan re logearen kiena Lologena Wo poli. ¹⁸ Nanene na sane visena tai na Tus marua na Visena na Manmaruaena naḡa pisa sanini, sape: *“Yar naḡa asitom asape naga mesmes rui, pe sur ḡarera tai naḡa Ntewa kilia tamalia.”*

ḡakaiwa 11:31

Ana visae ve sanene, ositomyuli yar la naḡa yepel mavin Ntewa, la ape yar na mlamulen viowa ga narui. Yoko ve sanapen la?

¹⁹ Pogaga, e nene nevisa narin visen tai van amiu naḡa Ntewa taḡan naloge viowaena pimi ḡalivin amiu. Nesape asuḡḡa akilakila ga wo van yeririna make ga, a asuḡḡa aligan kiamiu malena sike e limana Ntewa. Naga pe Ntewa naḡa sii make suria, naga pe Ntewa naḡa masisun ruru sur make ga, a naga pe Ntewa naḡa tekilia towasine ruru naga silaga.

Visena pa pa nasumonon lala

5 Pogaga, nagane sineun nesape nevisawal sitomena laḡasia van amiu nasumonon lala na suḡḡare. Nesitom nesape netorokin nevis van amiu sanene, komin naḡa in ḡḡena nepe nasumonena, a metavanja, in ḡḡena tai naḡa nepisu Kristo e kilamarau, pogos naḡa kus ke naloge viowaena metava e lak torovia. Ana nekilia ruru nesape in ḡḡena tai naḡa yoko nesike loyuḡḡa e naurarena la naḡa yoko imi sirau, nane nepisu sane popon nekila visen la nene vena iila amiu. ² [†]Neviun manene tan amiu sanini, nesape monar avisuar ruru ḡegas nen sipsip la naḡa Ntewa mligan sike vatanon kiamiu navisuarena. Nanene na yuḡḡaen tai naḡa keviu paḡisi, ana lelaga, pe pon re visae akila naḡa pe sinemiun re nakilaena poli. Ana popon akila ga amio sitomena naḡa kekaren nakilaena, sa naḡa Ntewa sinenania. Ana yuḡḡaena ya naḡa akila, ve akila re ga komin narin nalaen tai naḡa yoko alavia, ana akila ga komin naḡa narin sitomen tai teke e amiu sape akila vena iilaen yar taḡena lala. ³ A la naḡa asike e limamiu vena avisuar la, ve akila re naḡa akilali awarar manene laa, ana monar asumon ruru la, avian la e mrapa, ana akilia ataveve lelen lamiu. ⁴ Visae ayuḡḡae ḡḡa sanene vano, yoko ḡar na visuaren sipsip kiena ne Ntewa yoko kekaran amiunia. Pogos naḡa imi ḡaliv sina, yoko visir plan amiu sane kiena ḡarin suḡe lala,

† 5:2 Yoan 21:15-17

yoko vaia ruru amiu naþa kiena pupia navilavilaena naurarena vila e amiu naþa taþatete si vito tano pog tai.

Visena pa yar taþena lala

⁵ Nagane visena imi van amiu kam m̄ee lala. Nepiun manene pan amiu nesape monar akekaran naþa avatanon kiamiu yermarua lala a kiamiu nasumonena lala. Visen la ne sanene kam punu ga monar alavia, komin naþa popon silaga tekila þelaga na vatanoena van ita. Nanene sane visena tai na Tusi na Manmaruaena tai pisa nanua laa rui, naþa sape

“Ntewa pisaluþar þelaga na vilaveena, ana miila þelaga na vatanoena.”

þakaiwa 3:34

⁶ †Sanene, popon tekila kieta sitomena su lue ga vatanon Ntewa. Teligan ita e limana, ana e kiena m̄areraena yoko kilia visirlua ita si pogos tai. ⁷ Teligan kieta naurmiena la sike e m̄asina, komin naga sitom ita paþisi, sinenan sape iila ita.

Avisaluþar Yermare

⁸ Nesape nevisa m̄ena visena na weþege amiuena tai, sane monar avisuar ruru amiu, monar avisu kilale towe laa mrapa. Kieta nasinekar naþa Yermare, naga telivwo ita lue ga, naga sane pupia sur mal tetan tai naþa sane visokarian manene laa nalelagaena lala, visae suþmalun la karwowa kare la vitolwowa la vaþisi. ⁹ Ana ve ataþan re kila sanene, monar asuþmal m̄arera e kiamiu naviawaena vena avisaluþar ruru naga. Pe kam re ga naþa naga suþma kilali amiu ke poli, ana akilia rui sane kieta erau taþena la mok liu teliv e yomara va nini piora, naloge viowaena la pimi m̄alivin la ke m̄ena ga, ana popon ita make ga tesuþmal m̄arera vena Yermare ve taulu re ita yar tai. ¹⁰ Lelaga naþa asuþma

† 5:6 Mat 23:12; Luk 14:11, 18:14

amloge piowa towe laa e pogos nene, ana kieta Ntewa nalemamiena make ga yoko iila amiu. Naga ke narui naþa mligan plan amiu rui vena yoko amiu amio Kristo loyur̄ma e kiena pupia naurarena, a naga ke narui yoko ligan ruru amiu sina nagane. Yoko sinemiu ve kurkur re, yoko ve akulul re, ana e kiena naþmareraena, yoko akilia aviawa ruru sina. ¹¹ Nane, teyeluar kieta Ntewa nene, komin kiena naþmareraena suþma taulu make suria, a yoko suþma taulu vano-o taþatete þisi pog tai, sanene narui.

Visena maro

¹² ††Nesike e nini nemio kieta puruvi wo naþa Saelas, noþasine ke naga e sur moki, a naga miila inu sirilua kiamiu m̄aki nene. Nekilia nesape m̄aki nene plas laa ga, nepis ve tokak ga, ana ya naþa sike ea, nekilia nesape pisawal ruru þelaga wo tanea lala na lemamiena kiena ne Ntewa pe lelaga, naþa torokin amiu naþa asike e nagane. Ve sanene, auloia, alavia vena iilaen kiamiu sitomen lala, silaga asuþmalu m̄arera ase ea.

¹³ ‡Lala na suþmare nae nini Rom, amio m̄ena Mak, naþa nemla naga sa ga naruu narui, apisa po kolulag pona pokolemalo pan amiu. Mesike e nini, mepisu piowa towe ga, memloge sane mesike e pupia pulkumali viowa nasumo naþa asape þapilon. Ana naga pogaga, komin naþa mekilua mesape Ntewa mligan plan imimi naþa memio amiu, ita teve kiena.

¹⁴ Nevisa maron sanini, nesape pogos naþa aim lele taaga, aworworun amiu, amun pipimiu sa naþa akekaran ruru amiu.

Ana kiau leniena sa naþa suþmarena wo kiena ne Yesu Kristo sike make amio amiu naþa ape kiena.

Inu, Pita.

†† 5:12 Yuþmaena 15:22,40 ‡ 5:13 Yuþmaena 12:12,25, 13:13, 15:37-39; Kolosi 4:10; Pilimon 1:24

2 Pita

Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Ťaki kiena Pita na lua, Pita siria pan li nalelagaena lala e pogos tai naŕa navianiena la asike ne, ana kiela vianiena la pe mesmesu re poli, kila naŕa yaru la ataveve la asuŕna amloru e mlamulena viowa. Ana Pita pisawal pa li nalelagaena la nene vena monar avisuar ruruia vena yaru la nene ve avilovilon kare re kiela sitomena. Ana na kila woen ŕelaga viowa la nene, monar yaru kilia ruru Ntewa, a monar taŕnan Yesu Kristo, naŕa kieta Suŕe, vimi ve suri na sumo e kiena maliena. Li nalelagaena lala e pogos nene, amloge lologena wo nene e yaru la naŕa apisu Yesu e kilamarala, a naŕa amloge kiena visena lala, e pogos naŕa pian ke yaru lala. Pita siri ŕaki nini vena visirluaen sitomena kiena li nalelagaena lala, komin naŕa e pogos nene, navianiena la naŕa kiela vianiena pe mesmesu re poli, asuŕna apisawal ke asape yoko Yesu taŕatete si wasuŕea. Ana Pita sape Yesu pe ŕasuŕe re polua komin naŕa Ntewa pe sinenan re yaru tai kovio poli. Naga sinenan sape yaru makega monar avilon kiela sitomena vetan kiela mlamulena viowa lala (3:9). Ana yoko naga monar ve ve piyavi re, Yesu wasuŕe si imi.

Komŕasnen tusi la na nini

Visena ŕesa 1:1-2

Malena kiena li nalelagaena lala 1:3-21

Navianena la naŕa kiela vianiena piowaga 2:1-22

Yesu yoko wasuŕe sina 3:1-18

1 Ťak nini, inu Saemon Pita na nesiria, sa naŕa nepe yar na yuŕnaena kiena ne Yesu Kristo, a nepe kiena nalologena. Nesiri ke piŕnasu pan amiu, amiu naŕa atol naviawaena e naga rui po paŕisi sa ke ga naŕa metol sumo. Naga pe Ntewa a pe kieta nataliaena ita punu ga, naga kila lue ga po pan ita silaga. ²Sanene, nesitoŕnal amiu, nemlen nesape yoko akilia ruru Ntewa kieta Suŕe naŕa Yesu va re laa ga wa, vano yoko naga kila kiena lemamiena a suŕarena ulemamaga e kiamiu malena.

Yesu pio ita vena teve kiena

³Yesu po pan ita paŕisi, naŕa e ŕmareraena na kiena urarena a kiena sinewoena, naga pio ita vena tekilia ruru naga sanene. A pogos naŕa tekilia ruru naga, naga ga kila sur punu ga e kiena naŕareraena wa nene, naŕa kila malena kiena ne Ntewa a kiena ŕelaga wa ule e ita. ⁴Yesu kila na tetol nalaena wo la nene naŕa apowo paŕisi, tepisu naŕa taveve ruru nena ga kiena navisaarena lala. A e mrapa nene, tepisu naŕa naga kila kieta malena pa pranar ke amio malena wa kiena ne Ntewa, a suŕna miila ita vena toure matan kororak lala na sinenanena viowa lala na yomarava nini. ⁵Komin sur ne na nene, monar aŕareran naŕa akila kiamiu malena lala imi wo la ve sa nene. E naviawaena naŕa

teke e amiu rui, popon asikol si sinewoena. E sinewoena nene, popon asikol si kiliaena amio manmaruaena. ⁶E kiliaena amio manmaruaena nene, popon asikol si nawanar ruruena, a e nawanar ruruena nene, popon asikol si sitomena viavi, a e sitomena viavi nene, popon asikol si ŕelaga wa. ⁷E ŕelaga wa nene, popon asikol si sitomena wo, a e sitomena wo nene, popon asikol si sinesiena.

⁸ŕelaga wo la punu ga nene, visae asike e amiu, a visae asuŕna akapur ke silaga, yoko kiamiu malena kilia war mras wo la naŕa kiki vaŕisi. Pona kam na akilia kieta Suŕe Yesu Kristo rui, a visae ŕelaga la nene ve su re e amiu, yoko taŕatete nena akila kiena yuŕnaena tai. ⁹Yar na sanene pe kilamara ŕala ga, taŕatete visu kila suria a kiena sitomen plas ga. Naga sinen ŕesan sape akevan kiena mlamulen marua viowa lala, pe sitoŕnal re si sape sike e malena wo tai poli. ¹⁰Erau lala, pe pon re yar ve sanene poli, ana noŕareran amiu ke nesape kam make veve taaga monar aŕionli naŕa silaga akila yuŕnaena wo lala vena avisawal ke asape Yesu pio amiu ape kiena, naga pe pe sur na visokanen re nene poli, a pe pe sur na kirakiraen re ŕmena poli, ana naga pe sur na lelaga. ¹¹Visae akilakila ŕna sanene, yoko taŕatete aloru pog tai, a pulutava na vaen loyuŕna e nasuŕenena kiena ne Yesu Kristo naŕa naga

pe kieta Suŕe a Natamaliaena yoko suwowo ruru nena van amiu. Yoko aworworun ruru amiu vena ava asulue asike amio. ¹² Nekilia nesape visena la nene, pe pe urviu re pan amiu poli, komin naŕa apuarar ruru yam piavi rui. Ana taŕatete neligan naŕa monar nevisasawal kaŕaran m̄na visena lelaga la nene van amiu. ¹³ Naga nene pe yur̄maena na kiau malena, vena iila amiuena vena ve sinemiu ve ŕesan re, a nekilia yoko monar nekila m̄na sanene vano vano-o tol pogos naŕa kiau malena ŕisi. ¹⁴ Suŕe Yesu Kristo pisawal pan inu rui sape in na ve ve piavi re yoko neligan tasneu nini nevin, ¹⁵ a sumon nene, sineun nesape nesiri plan sur make su ruru suŕna ga. Ve sanene, visae nevin, ana mrapa sike ŕa rui vena akilia asitoŕnal visena la nene silaga.

Visena kiena Pita amio nalogena taŕena lala pe lelaga

¹⁶ Imimi nalogena lala mepian amiu mesape kieta Suŕe Yesu Kristo yoko wasuŕe sina amio kiena pupia naŕareraena. Ana pe pon re laŕas avisayu navianena la nene asave nanene na visena na sitomen kien yar ga, pona avisave nanene na sa ga suniena marua ga lala. Mekilia mevisaar van amiu mesape pe sa re nene poli, komin naŕareraen kiena Yesu Kristo naga pe sur lelaga naŕa mepisu e kilamaramimi rui. ¹⁷ †Nanua na, mesike memio e pogos naŕa Ntewa mligan naurarena nae ma e peni sike e naga, a mieluaria, naŕa kiena visena tai molue kom meta pitomi pisayu naga, sape “Nanene naga naru nena napo naŕa sineu si paŕisi, nekekaran nena ga naga.”

¹⁸ Imimi ke narui memloge pulgon nae ma e peni naŕa pisawal visena nene, naga nene e pogos naŕa mesike memio Suŕe ma e tavie wa naŕani. ¹⁹ Ana komin sur la naŕa mepisuia a memloge, mekilia ruru merarava e ki-amimi sitomen lala, mesape nanene naga sur lelaga la naŕa navisawalena nasumo la apisawalia. Kiela visena lala sane kapi vivaga wo tai vena vivagali yemalolo naŕa tesike ea, ana popon touloyuia ana telavia. Sanene yoko kilologia mrapa van ita vano tol pogos naŕa legiena viu imi m̄alivin ita, a verue na kolulag vam metava e kieta sinapane vena tegoli kieta sitomen lala.

²⁰ Ana sineun nesape nevisa si sur tai e lepas na visawalena kiena ne navisawalena marua lala naŕa asirilua sike e Tus Wa. Naga sanini, sa naŕa navisawalen lala nene, taŕatete yar tai suŕnal visave naga taaga kilia ruru kala kinasa. ²¹ Nanene komin naŕa visawalena la nene, taŕatete amolue vetan sitomen ken yaru, ana Ninuna ne Ntewa naga miyuŕmae e la, sumon la vena avisawal visawalena kiena ne Ntewa lala.

La naŕa apian ke visena navisokanena

2 Ana sa naŕa tekilia, e pogos kiena ne navisawalena wo la na sumo, pogos laŕasia navisokaninen navisawalena m̄na aŕmal̄alivi ke e marana ne yeririna kiena ne Ntewa lala. A yoko ve sa ke m̄na nene

† 1:17 Mat 17:1-5; Mak 9:2-7; Luk 9:28-35

van ita nagane, naŕa pog tai, navianena navisokanena pona aim aŕmaliv yo. Navianena kar la ne sanene, yoko awar vinaun ga navianen laŕas naŕa pe pe lelaga re poli imi, la akilia asape amlelaga e Suŕe na mava, asape naga tamalia la, ana kiela navianen la nene akawe ke sina ga naga. Navianen la nene kilia kila kare naviaena kiena ne nalelagaena lala, ana navisokaninen vianena la nene pe apisu kilale re asape kiela nakoena pimin la ke vilaga narui. ² La apiowa manene paŕisi, a temawan tevisayu ya naŕa akilakila ke ne. La asape amlelaga, ana akila ke ga naŕa yeririna taŕena la apisu kilale kiela ŕelaga, asuŕna apisa kare ke kieta mrapa na lelagaena paŕisi. ³ Yar na visokanen lala, sinelan manene la sur lala, yoko akuan visena kiki la ve moki van amiu vaŕisi, yoko akilayon li naŕa aure amiu e suniena la naŕa apule e suri la naŕa pe pe lelaga re poli. Ana pogaga, Ntewa na pe momalio re poli. Naga mliŕerela, kila ruru kiela nakoena su ruru sike nakonua rui.

⁴ Popon tevisu kilale ŕelaga kiena ne Ntewa naliŕereen yaru a natamaliaen yaru nanua sumo. Naŕesa, asitomyuli navisi kiena ne Ntewa la nanua sumo, naŕa laŕasa asuŕnal asape asu metavana. Naga sape pe sur re tai nene poli, ana suŕnal koven plan la veraga, apito tano e puluyo malolo e kapi na loge viowaena, vena asuŕna e nene vano tol pupia legiena na liŕere maronen yar lala.

⁵ Ana asitomyuli m̄na yeririna nasumo la nene, naŕa e pogos kiena ne yermarua Noa. Pogos naŕa mlologon ke ŕelaga wo kiena ne Ntewa pan la, ŕarila m̄arera paŕisi, yepel mavin ga. Ana Ntewa kila pupia womie ŕere plan la, ana Noa ga amio namratava puna la olua, tamalia la.

⁶ A naga sina, asitomyuli pupia pulkumali keviu lua nene naŕa Sotom amio Komora. Ntewa m̄nal kiela napiowaena lala, ana sikap mumu la apim ape posnoyavi nenaga, a naga nene vena visawalen sanape naŕa yoko kila va la make ga naŕa asike e malena viowa.

⁷ A nasitoŕnal maronen la nanua sumo ne, nane yaru naŕa Lot. Naga pe yar memes tai, a naga mloge lue piowagan ŕelaga na kororak kiena yar la naŕa akilaro-ro ke navisaluena, naŕa naga sike likan la. ⁸ Legiena make ga naga suŕna pisu ke kiela malena viowa lala, a suŕna mloge ke kiela viuelen lala, ana Ntewa kila sanape? Mla nakoena pa yar viowa lala nene, ana tamalia kiena yeririna wo naŕa Lot.

⁹ Ana visae tesitom ruru e la nene, yoko telual ŕelaga kiena ne Ntewa tai, naŕa sanini. Naga kilia ruru ve sanape naŕa wereplan kiena yeririna wo lala vetan sur na kilalien lala, a naga kilia uarar ruru yeririna viowa lala asuŕna awar kiela nakoena lala. Yoko kila la awar malumun m̄na nagane sumo wa, ana e legiena naliŕereena awar make ruru nena napo.

¹⁰ Visena nene tol make yeririna lala, ana tol manene laa naŕa asuŕna ataveve ke nasinenanen viowa lala na ŕelaga na mlamulena naŕa apaeme amio, ana tol m̄na la naŕa pe sinelan re yagogonen poli, ape ŕar m̄arera paŕisi. Yar kar la ne sanene, aŕarwarlan kiela ŕar

ñarera la ne sanene þisa, ana aplaven mēna kiela napiowaena lala, pano pe amaraun re si sur tai poli, ana apisa kare yerkawa kiena ne Ntewa lala. ¹¹ Navisi nae ma e peni añarera taulu la nene, ana akilia asape asike e marana ne Ntewa nae ma e peni, ana amaraun visa kareen yaru la nene, ana yar la nene na pe sa re nene poli, la asitom korenan ga sur la nene. ¹² Sur la mok liu naþa tepisu sane apa laa metava pona ape wa manene laa, ana yar la nene pe apisu kilale re poli, asuþna aþarnena kare ga sur wa la nene. Kiela þelaga la sanene, kila narui la asaga sur mal tetan ga lala, naþa akila ke ga þarila pe akila re suri wo poli. Akila mēna wowe sanene pano pano ailan ga sa naþa yaru la aligan lokulia la, awe moþar la amare, a yoko ve sa ke mēna nene van la nene, ailan ga alual kiela marena. ¹³ Yar sur la ne sanene, akekarana ga akila þaþagena lala na ve torog kareen ga kolpae, a e pogos na kilaen kamiu kinanena wa lala apim asike loyuþna, kiela sitomena pulen ga kekarena na kiela viowaena lala. La na sa ga kurka pona magka la naþa akila kare tasnemiwo lala, ana pe asitom re nena asape kiela napiowaena lala yoko kila ke sina ga la aloge viowa manene poli. ¹⁴ Kilamarala pulen ga sira na kilaen kolau, a akan mēna mlamulen viowa pano-o pe sinela maren re poli. Kam laþas naþa amalum towe ga lala, aþere la narui apa amio la, a ape yar mēna la naþa apian ruru la sina e mrapa na vinayaen sur lala. Lelaga naþane, la nene ape þegas tai naþa yoko nasinemimiena kiena ne Ntewa yumu plan la make na wa. ¹⁵ Amligan mrapa mesmes rui apa ataveve ke narin mrapa la naþa tekilia tesape mrapa kiena yaru naþa Palam Peor, naþa Visena Wa pisayu naga sane yar tai naþa pe navisawalen þesa, ana pano naga kekarana manene kan mras nen napiowaena. ¹⁶ Ana pogos tai, milan ga naþa Ntewa ki-la narin togki tai pis pania vanon kiena napiowaena lala. Togki lala pe akilia re apis poli, ana nanene naga pis sane yaru, þere mesmesun towe laa kiena þelaga viowa lala. ¹⁷ Yar viowa la naþa nepisayu la ke ne, nekilia nevisa mēna nesape la sa ga pulus nen wii naþa mema rui, yar naþa moto karia taþatete lual wii ea. Pona asaga lul malolo tai, tekekarania toþape yua kove, ana peraga, lagi mlelua pano. Ana yar la nene, lelela napo pe yemalolo ga mēke ga wa, yo ne nanene pe lele na loge viowaena. ¹⁸ Yoko monar awar nakoena na sanene, komin naþa gola la pulen ga visokanena amio visvilaveena naþa þere manene sitomena kiena yar taþena la paþisi. Yar taþena la nene, aþure matan yomarava nini apimi ga loyuþna na wa, ana nagane yar viowa lala nene asuþna apisa ke visena la naþa pagan nasinenanena viowa na mlamulen viowa la naþa sike e la pimi keviu manene laa narui, ana e mrapa ke nene asuþna aþere plan la ke sina ga. ¹⁹ Kiela malena sike vatanon yerkawa na kilaen mlamulen viowa rui, ana sanape naþa apisa kotalia ke yar la asape visae atavevela, yoko alual malena wo? Taþatete ve sanene, komin nañareraena ya naþa pe suþen kioþna malena, ko ope kiena yar na yuþnaena narui, sane la nene, naþa na nagane apim sa ga yar na yuþnaena na

nañareraena na mlamulena viowa narui. ²⁰ Visae lelagana naþa asape aþmal kieta Suþe Yesu Kristo Natamaliaena e kiela malena, apisu kilale naþa þelaga na yomarava suþna kila kare la ga, kila narui aþure matania apim, sanene na po paþisi. A visae yam ve plas ga awasuþe ke sina ava e kiela malena naþa aþure matan ga na wa, nanene na yoko va viowa la narui. ²¹ Visae pe akiliali re nena mrapa na þelaga mesmes po, sanene na po towe laa pan la, ana pogos naþa akilia ruru po, apa li e ve tokak ga, ana siraunia aþasuþela ke sina apa varau, nanene piowa paþisi. Visena wa kiena ne Ntewa la naþa amla pan la, la na akekarana þesan naþa ala e kiela malena lala, ana nagane aplon ke sina mþasila pania.

²² Yar la ne sanene, visen lua naþa pisayu la, naþa tai, pisa sanini, sape

“Lokul ga kilia va kan ke sina ga kana liluaena,”

þakaiwa 26:11

a nalua, pisa sanini, sape

“Visae okevan ruru kioþna nompui, yoko monar yal mesmesun ga sukoþene va kupo ke sina yo mēke ea.”

Legiena keviu kiena ne Suþe naþa wasuþe sina

3 Erau lala, sa naþa apisu kilalea, nane kiau mþak na lua pimi pan amiu. Ya naþa teke e kiau sitomena vena sirien mþaki la luoka ga nini, sineun visawalen visen wo laþas naþa yoko akilia asike lue e kiamiu sitomena la silaga vena iilaen kiamiu malena lala. ² Sineun nesape popon tesitoþnal mēna visena kiena ne navisawalena wa la na sumo silaga, amio mēna navisalu-aena viu la naþa kieta Suþe Natamaliaena mla pan imimi kiamiu li na lologena lala, naþa mepisawal liluen pimi pan amiu.

³ Sur þes naþa sineun nesape nevisa naga sanini, nesape monar akilia sa naþa e legiena maro lala, yoko yar la naþa na visa kareen yuþnaena kiena ne Ntewa akilia aim aþmalivi. Þelaga kien la nene, la sinelan ke ga suri ya naþa asitomia, ana asitom korenan ga sitomen kiena yar taþena. ⁴ Sur tai naþa yoko avitalia ita vanonia, naga e lepas na visena kiena kieta Suþe naþa sape yoko wasuþe si imin ita. Yoko asuþna aviuvionia, avisave “Nawasuþeen kiena kiamiu yerkawa naþa pisaaria pan amiu, nanape? Siar e pogos kiena kata apua la pimi, sur make ga na yomarava nini suþna kiriri pogaga. Imimi na pe mepisu re nena sur tai poli wa, pona kam ga apisu yo?”

⁵ Ana pogos naþa apisa ke visena la nene, la pe asitom re naþa navisaarena kiena ne Ntewa naga pe lelagasilaga, a kana visena nena kana pupia mþareraena sike ea. Sa naþa e pogos na siiena yomarava, kiena visena ga kila sinapane, a kila yomarava nini amio kana porotano lala a kana si lala. ⁶ A siraun nene, kiena visena kila pupia womie kalo sina yomarava nini, naþa þere plan make nena sur punu ga naþa sike ea e poglis nene. ⁷ A kiena visena nena miyuþnae ke nagane na wa, suþna þuarar ruru ke sinapane a porotano na yomarava vena asuþna vano tol naþa pupia kapi na

legiena na liḗereen yaru yoko imi kekan plan malena kien yar la naḗa pe sinelan re Ntewa e kiela malena poli. Nanene pe m̄areraena kiena ne Ntewa, ana yaru la nene pe sinelan re naḗa akilia poli.

⁸ Ana erau lala, e lepas naḗa na visaarena na wasuḗeen sina kiena ne Suḗe nene, popon naḗa ve sine-ta ḗesa re naḗa Ntewa naga pe pulo re legiena amio kas sane ita poli. E kiena visuena, kas manu taaga pona legiena taaga, lalua maran taaga ga. ⁹ Pona yar laḗasa asitom asape naga kila malen li sur yo, pe kila re ya naḗa naga pisaar poli, ana pe sa re nene poli. Naga pe kila malion re sur poli, suḗa kila ke kiena sitomen piavi paḗisi, komin pe sinenan re yar tai kovio poli. Naga sinenan sape la pogos ve piavi sanene vena yar la akilia avilon kiela sitomena. ¹⁰ †Ana lelaga, yoko pogos tai pupia legien kiena ne kieta Suḗe imi m̄aliv e yomarava. Yoko ve sa yar na vinauena, naḗa yomarava ninue sape pimi ke narui, ana yoko iilan ga naḗa imi worunia. E pogos nene, yoko sinapane lala akakapuru sane polilu, yoko akokovio nenaga, a yoko kapi kekan make suria vano-o tol naḗa yomarava amio sur make ga naḗa sike ea, yokorena. ¹¹ Ana komin naḗa yoko yomarava imi ve sur koren ga m̄eke na, nesape neviuntan amiu, nesape pogos naḗa asike ea wa, popon kam na ave yaru na sanape, a popon ave wa pona akila yuḗaena kiena ne Ntewa ve sanape? ¹² Monar akekaran legiena nene imi, a visae kam na ave yar wo lala, ayuḗae m̄arera yoko akilia akila imi m̄alivi vilaga.

Yoko kapi kekan ma e peni, kekan makea, a yoko imi kekan mumu make sur naḗa sike e yomarava. ¹³ ††Ana tesuḗmalu m̄arera tese kiena visaarena, naḗa sape yoko m̄ata uḗa viu tai, naḗa peni viu amio yomarava viu, naḗa pe purḗes nen ḗelaga mesmesu make ga.

¹⁴ Erau lala, nane tesuḗmate ke ne vena imi were ita teva e yo nene, ana pogos naḗa pe tetol re poli wa,

† 3:10 Mat 24:43; Luk 12:39; 1Tes 5:2; Nakilol 16:15 †† 3:13 Nakilol 21:1

monar toḗareran teve yar wa tesuḗa ga, teyekiki, a tesuḗa e suḗare.

¹⁵ Lelaga sane Suḗe pimi re poli wa, a ve tesitom re viowa, monar tekekaran naḗa mla pogos pan ita vena tevilon ita, mla m̄ena pulmas pa kieta erau lala, vena la m̄ena akilia atol natamaliaena. Sitomena nene, kieta puruvi wo naḗa Pol naga m̄ena pisa pan amiu nanua sumo rui e m̄aki tai, naḗa siri amio manmaruaena wo la naḗa Ntewa mla pania. ¹⁶ A nane visena ke nene naḗa suḗa kiakian ke e kiena m̄aki taḗena lala, pogos naḗa pisayu si na wasuḗeen si kiena ne Suḗe.

Kiena m̄aki la nene po paḗisi, ana pogos laḗasa kala navianena la urmi towe m̄aga, kila sane visen laḗas naḗa naga siria yaru laḗasia pe apulokilale re poli. Ana pogos tai, yaru la naḗa pe ḗarila po re poli, naḗa pe akilia ruru re sur poli, apuloia apulolon kare kana navianena ne lala pa pe taḗena, sa naḗa asuḗa akila ke yam mok li rui e visen taḗena lala e siriena wa lala. Ana pogos naḗa akila sanene, pe yar taḗena re la naḗa aloge viowagan poli, ana kila la ke ga apa e mrapa na kovioena.

¹⁷ Kiau erau wo lala, komin sur ne la nanene nesitom amiu paḗisi. Nekilia nesape akilia ruru sur la nene rui, ana sineun nesape nela si visena m̄arera van amiu, nesape monar avisuar ruru amiu. Ve ataḗan re sitomena navisokanen ken yar la naḗa pe ataveve re navisaluae-na kiena ne Ntewa poli aim aure plan amiu sina. Lelaga, pe pon re si alor vetan yo wo na viawaena m̄arera naḗa asike pa e rui.

¹⁸ Kiau visena maro, nesape akapuru aim amarua ruru e ḗelaga wo na lemamiena a namanmaruaena kiena ne Yesu Kristo kieta Suḗe a kieta Natamaliaena. Ana tela maran si naurarena vania, nagane, a e pogos la naḗa pimi ke ga wa, vano vano-o ve uro re, sanene. Inu, Pita.

1 Yoane

Visayuena Na Tusi Nene

Suniena na plas na tusi nini

Ńaki řesa kiena Yoane, naga kiena sitomena keviu lua.

Nasumo, Yoane sinenan sape visirlua sitomena kiena li nalelagaena lala nařa aulo řaki nini, vena silaga monar asikol la ruruia nařa kiela sitomena ve taaga ga, a vena asikola ruruia amio Ntewa, amio narina nařa Yesu Kristo.

A nalua, naga vena visaen vanila vena ve ataveve re navianiena la nařa kiela vianena pe mesmesu re poli, komin navianena la nene akilia akila kare suřmare e kiela visena na visokanen lala, ana yoko kilia kila nařa li nalelagaena la tařatete si asikol ruru la e sitomiena ve taaga.

Navianena la nene asuřma apian ke yaru lala, asape řelaga viowa la apimi ařmalivi komin yaru la asike e yomarava, a amiyuřmae ke ga e suri na yomarava la ne. Amio nanene, asitom sape Yesu, naga narina Ntewa, ana pe pe yaru ruru re sane ita poli. La asuřma apisa ke asape visae Ntewa tamalia yaru, yaru nena tařatete sitomali si malena na yomarava nini, a pe pe suri re poli visae yaru na sanene kila milamulena viowa po pe kila re milamulena viowa poli a pe pe suri re řmena poli visae naga sinena si yaru tařena pona ve sinena si re, ana suri la nene maran taaga ga, pe suri na yomarava ga.

Yoane siri řaki nini, sape kila meraravan nařa naga yepen mavin sitomiena la nene pano-o pařisi, a pisawal meraravan nařa Yesu Kristo, naga pe yaru nena sane ita. A naga pisaar řarera sape yaru la nařa amlelaga e Yesu, a sinela si Ntewa, monar sinela sisi la řmenaga.

Komřasnen Tusi La Na Nini

Visena řesa 1:1-4

Legiena a yemalo 1:5—2:29

Narina Ntewa lala a narina Yermare lala 3:1-24

Ninuna nařa pe purřesnen visena lelaga a ninuna nařa pe purřesnen visena na visokanena 4:1-6

Řelaga kiena yaru nařa sinena si yaru 4:7-21

Řelaga na lelagaena nařa kilia taulu make suri la silaga 5:1-21

Yar na visawalen malena kiena ne Ntewa van ita, naga pimi e yomarava řisi rui

¹ †Sur tai, nanua sumo e pogos nařa yomarava siaria, ana nagane in na nemloge, nepisu e kilamarau, in na nepisu ruru pano-o, netol nena e luřmau. Sur nene, kiena kia sanini, sape Navisawalen Malena, po Purřes nen Malena, po Malena Nařa Ve Uro Re Pogos Tai, nane in na sineun nesape nesiri van amiu.

² ††Sur nene, nanua sumo pe tekilia re poli, naga suřma ga amio Ntewa arimata pano-o, nagane na pimi řarpoyo merarava e marata e yomarava nini narui, ana imimi moki mepisuia, a mepisawal pan yeririna lala.

³ Imimi memloge ruru nena e kiligamimi lala, a mepisu nena e kilamaramimi, ana mesape mevisawal van amiu vena kam řmena ga alelaga ea. Visae kam alelaga

ea, yokorena kam řmena aim ave taaga amio imimi, sa nařa imimi mepe taaga ga memio arimata Ntewa a narina Yesu Kristo rui. ⁴ Sur nene kila pupia kekarena sike amio imimi silaga, a visae auarar ruru visena la nařa nesape nevisa van amiu e řaki nini, yoko pupia kekarena nene sike řmena amio amiu, řisi na kila ita punu ga teloge wo vařisi.

Ntewa naga pe purřes nen yomerarava

⁵ Visena nařa narina ne Ntewa mla pan imimi, pisape monar mevisawal van yeririna tařena lala, sa nene, naga pisa sape, Ntewa pe purřes nen yomerarava, pe narin yemalolo re nena tai teke puna. ⁶ Ve sanene, visae tepisawal ke tesape tepe taaga temio Ntewa, ana tekila ke ga řelaga na yemalolo la na wa, nanene tepisokan ke ga ne, pe tekila re sur na lelaga nene poli. ⁷ Ana visae tesuřma teyal řma e yomerarava nařa Ntewa sike e silaga, kila yoko telapran ita ruru wo sila-

† 1:1 Yoan 1:1 †† 1:2 Yoan 1:14

ga, ana tevisu tana na narina, Yesu, kilia kevan ita temekiki e kieta mlamulena viowa lala.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar teligan plan þelaga na mlamulena viowa lala

⁸Yeririna naþa pisawo ke, pisape naga pe naviowaena su re e kiena malena poli, kiena visena nene pe pe lelaga re poli, naga pisa kotalia ke sina ga naga. ⁹Ana visae tevisa plan ga kieta naviowaena lala, yoko Ntewa viewo ita, þisi na war plan kieta naviowaena lala vetan ita, kila ita temekiki. Naga ga kila ruru mrapa na kilaen sanene rui, ana ita towasine ga naga sane yoko kila van ita sanena naþa pisaaria. ¹⁰Ana visae tesuþma tevirovia, tevisa mna tesape pe tekila re naviowaena poli na, nanene ita tekila sane Ntewa naga pisokan ga, a ita tekila sane kiena visena nowo na lelagaena, pe tepuarar ruru re nena e kieta malena la poli.

²Naruu lala, sineun nesape nesiri visena nini van amiu vena iila amiu avisuluþar sane pe pon re si ataþa mlamulena viowa poli. Ana visae pogos tai, amiu yar tai kila viowa, monar tesitoþmal silaga Yesu sulue ga sike na, sane pe yar wa tai na waren kieta visena lala. Naga mesmes, a mekiki, naga kilia va suþmal mesmes e mara Ntewa, kilia viun tania vena naga sinen ye ita, viewo itania. ²Ana mrapa na kilaen sa naþa yoko Ntewa kilia viewo itania sanini, nane Yesu ga ne, komin naga pe kuþaþaena na warplanen kieta mlamulena viowa lala, ita yeririna punu ga na yomera-va.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar telogear kiena navisaluaena lala

³Visae yar tai viun ve sanini, visave: ?In na pe nekilia re poli, nekilia ruru Ntewa, pona pe nekilia ruru re naga poli? ?In na nepe kiena, pona pe nepe kiena re poli? Ve sanene na, teviun si tania, tevisave, ?Sanape, ko na omlelaga ke e kiena visena lala, pona pe omlelaga re poli? ⁴Nanene vanon naþa visae yar tai visa sape naga kilia ruru sape Ntewa, naga pe kiena, a naga pe kila re sur la naþa navisaluaena kiena ne Ntewa pisa ke ne, yar nene naga pe pisa re lelaga ne poli, pisokan ga. ⁵Ana yar naþa mlogear ruru visena kiena ne Ntewa, naga kila meraravan sane naga kekaran kemua lelaga, pimi keviu lue ga. Ana e mrapa na sanene narui tekilia ruru kemua tesape ita tepe kiena ne Ntewa na lelaga. ⁶Yar naþa naga pisa ke sape pe kie Yesu, yoko monar tevisuluþar naþa naga mla kemua Yesu pe lelaga e kiena malena.

⁷Erau lala, e lepas tai na, navisaluaena naþa nesiri ke pan amiu, naga pe pe visena viu re tai naþa na nanagane poli, naga pe visena tai na susumo, pe vise-na kiena ne Ntewa ga naþa amloge pa na susumo rui. ⁸Ana e lepas taþena tai na, pe lelaga mna naþa navisaluaena nene, naga sa ga pe urviu si tai pan ita, komin ita tepisu ke sane nagane þere ke yemalolo þaro pano, kila ke yomerarava na lelagaena pimi

narui. Naga sane e malena kiena ne Yesu narui, a nanagane pimi ke mna sanene e kieta malena la narui, þisi na kila ita tepisu kilale ke visena viu nene pe lelaga kemua.

⁹Visae yar tai visa sape mial ke pa e yomerarava rui, ana tepisu naga sinen kar ke wenla, kila ke piowa pania, yar nene sike e yemalolo wa. ¹⁰Ana yar naþa kekaran wenla, kila ke po pania, yar nene mial ke pa e yomerarava narui, taþatete sitoþmal sape þisi na yalwowe sina e yemalolo, lolor si pogos tai. ¹¹Ana naga naþa sinen kar ke wenla, naga ve ve sa re nene. Naga sike e yemalolo wa, yemalolo kila sane kilamarana þala, mial wowe lue ga e pupumalko, pe pisuluþar re kiena mrapa poli, pisuluþar re lele ne kom ke e poli.

Nayalena e yomerarava kiena ne Ntewa: Ve tekekaran re yomarava nini

¹²Amiu naruu lala, amiu kiau nin sisi lala e kieta na lelagaena, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke narui naþa Ntewa arimata piewo kiamiu mlamulena viowa komin kia kiena Yesu Kristo, ana amiu akilia naga. ¹³Kiamiu yermarua lala, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke narui akilia ruru laa naga rui, naþa naga mali sike nanua sumo, sumon na siena yomarava nini. ¹⁴Kiamiu yar mnee lala, in na nesiri ke visena la nene pan amiu komin kam ke naþa aþarera ruru po narui, amligan ruru pa visena kiena ne Ntewa teke e kiamiu malena la rui, ataulu pa Yar Viowa nene rui. ¹⁵Sineun nesape nevisa ve sanene van amiu, ve akekaran manene re yomarava nini, pona kiena sur lala. Yar na kekaran manene yomarava nini, naga taþatete kekaran ruru arimata. ¹⁶Nanene komin naþa sur na yomarava lala, pona kiena þelaga lala, ape taþena, pe sa re sur kiena ne arimata Ntewa amio kiena þelaga lala. Sur na yomarava la nene la sanini, lala ape purþes nen nasinenanen sur moki, ape purþes nen nawereen kilamarata, ape purþes nen warwarena e kieta malena. ¹⁷Yomarava nini, amio kiena sur la naþa yeririna la sinelan manene silaga, naga pimi ke vena kovioena ga, ana yar naþa kila ke mesmes e nasinenanena kiena ne Ntewa, naga yoko sulue ga sike narui.

Nayalen e yomerarava kiena ne Ntewa: Monar tevisuar ruru ita vanon sinekar

¹⁸Naruu lalo-o, nagane tesike e pog maro narui, sa naþa amloge pa rui, na yar naþa apio asape Nasinekar kiena ne Kristo, yoko kilia vim katenia. Pe tepisu re naga poli wa, ana tepisu pa narin yeririna moki na kila kareen Kristo rui, ana kila tepisuluþaria sane yoko ve ve piavi re na Legiena Maro mliivi. ¹⁹Sinekar la naþa nepisayu ke ne, kam na akilia ke ne. Nanua, la asu amio ita asu ga likan ita, ana siraunia, asuþmalu narui, amligan ita aþure matan ita sina apano. Nanagane na, tepisuluþar la ruru nenaga, sane pe apimi re veraga ga amio ita poli, vanon visae peraga, yoko la asu ruru ga amio ita. ²⁰Ana kam naþa asu ruru ke ga wa, yar wa

Kristo pisa ruru amiu pa rui, ana apisuluþar kiena vise-na, yoko taþatete aurmatan si naga. ²¹ Ve asitom re asape in na sineun nesape nevisi van amiu vanon sitomena tai naþa asape amiu na amninue ga suria, vanon pe sa re nene poli. In na nepisu sane akilia aloge ruru kilale visena na lelaga a visena na visokanen þisi rui, amiu akilia pa rui visena navisokanena taþatete molue e visena nalelaga, ana nesape nevis van amiu ve nailaar amiuena. ²² ?Ana visokanen ya ne la nene apisa ke ne? Visena ne nane, apisa sanene, asape Yesu naga pe pe Navisaarena re poli naþa Ntewa mligan pimi tamalia yomarava nini. Visena nene naga pe visena kiena yar la naþa sinela kar ke Yesu, ana yar naþa pisa sanene, naga kawe ke Ntewa arimata, a kawe ke mþena narina. ²³ Yar naþa pilopu mþasina pa narina ne Ntewa, Ntewa taþatete se e naga, a yar naþa pisawal ruruia pisape naga mla narina ne Ntewa e kiena malena, yoko Ntewa mþena ga sike amio naga silaga.

²⁴ Lologena wo naþa amloge þesania nanua sumo, naga pe visen wo a pe lelaga, ana popon aligan ruruia e kiamiu malena lala. Visae ve sanene, yoko kiamiu malena naga suþa wo e Ntewa amio Narina silaga, ²⁵ nagane akilia atol malena naþa naga pisaaria sape la maran si van ita, naþa ve uro re pogos tai.

²⁶ Naga ga nene nesape nevisa van amiu e lepas kiena ne la naþa apisa kotalia amiu ke ne, asape aure amiu ava ave taþena sina. ²⁷ Kristo na miawawo amiu pa rui, ana Ninuna Wa naþa amiu atolia e pogos naþa, naga sike amio amiu wa. Naga kilia vian amiu e sur punu ga naþa pe lelaga a mesmes, ana taþatete si akale yar tai naþa naga kilia vian amiu sina ga e sur laþasia. Yoko akilali ga sa naþa Ninuna Wa pian amiun e þisi rui, naþa pisape popon amiu aligan ruru kiamiu malena to ruru lue ga e Kristo. ²⁸ Naga nene, naruu lala, visae kieta malena naga su ruru lue ga e Kristo, taþatete teloge viowa pogos naþa naga wasuþe sina ga pun ita. Ana visae peraga, pupia memawaena, þisi na tesape tokuswan marata pogos naþa tevisu naga vim. ²⁹ Tekilia tesape Kristo, kiena þelaga punu ga po a mesmesu, ana yar naþa naga mþena sanene, tekilia tesape yar nene naga mþena pe narina ne Ntewa sane Kristo.

Ita tepe narina ne Ntewa lala

3 [†]Asitomveveli sitomena kiena ne arimata Ntewa e ita yeririna viowa lala. Naga kekaran ita keviu paþisi, pano-o kila pan ita sa ga naþa tepisu ita sane narin ga lala. Ana pe ita re ga tepisu ita sa nene poli, naga mþena pisu ita sanene, komin naþa pure ita tepa loyurþa e namratava puna rui, sane narina wawa lala. Yar taþena lala e yomarava pe akilia ruru re arimata poli, sa naþa ita tekilia naga, ana sur nene kila la pe apisu kilale ita re mþena poli, sane ita tepe narina lala. ² Erau lala, ita tekilia tevisa tesape tepe narina ne Ntewa, ana pe tekilia re poli wa, sane þisi na sirau, yoko naga kila ita teim teve ya sina ga. Ana sur tai tekilia ruruia, naþa visae Suþe Yesu warpoyo sina ga, yoko tevi-

su ruru nena naga e kilamarata napo, tevisu ruru naga, naga ke narui, ana pogos naþa tevisu sanene, yoko teimi teve sa ga naga. ³ Ana yar naþa sinenan sape yoko naga mþena imi ve sa Yesu Kristo, naga monar uarar ruru kiena malena mekiki ruruia a ve wa, sa ga Yesu.

Ita narina ne Ntewa lala: Monar teligan þelaga viowa lala

⁴ Yar naþa taþa mlamulena viowa, kilaro ke navisaluaena kiena ne Ntewa, komin purþes nen þelaga viowa, naga pe þelaga na monen logearen navisaluaena. ⁵ ††Ana pogos naþa Yesu pimi e yomerava nini, naga pimi naþa pe mlamulena viowa tai to re nene e naga, naga pimin vena war plan kieta mlamulena viowa lala. ⁶ Ana visae sanene, yar naþa kiena malena teke ruru e naga, yoko mlamulena viowa ve su re si e naga, naga taþatete si kila naviowaena. Ana yar naþa mlamulena viowa teke e kiena malena silaga, naga pe pisu ruru re naga poli wa, naga pe kilia re nena naga. ⁷ Kiau narin sisi lala, piowa naþa avisa kotalia amiu. Yar naþa kiena malena po, naga pe yar mesmesu sane Kristo. ⁸ Yar naþa kiena malena piowa, naga pe yeririna kiena Yermare, naþa naga pe purþes nen mlamulena viowa e yomarava, siaria e nasiiena pimi tol nanagane. Þelaga viowa kiena ne Yermare kila narina ne Ntewa pitomi mþalivi e yomarava nini, vena we plan kiena yurþaena viowa lala a kila kiena puriukawaena naga þisi. ⁹ Yar naþa sike loyurþa e namratava kiena ne Ntewa, naga taþatete si taþa mlamulena viowa, vanon malena kiena ne Ntewa te ea. Naga pe narina ne Ntewa, ana monar kus þelaga wo kiena ne arimana nene, þisi na taþatete si kila viowa. ¹⁰ E mrapa ne la nene ita monar tevisu kilia ruru ga sane ane pe narina ne Ntewa, a ane pe narina ne Yermare. Yar naþa pe kila re mesmes poli, pona yaru naþa pe kekaran re namratava puna poli, yar na sanene naga pe pe nin sisi kiena ne re nena Ntewa poli.

Ita narina ne Ntewa lala: Monar telogear navisaluaena nasitomen yeririna taþena lala

¹¹ †Lologena naþa amiu amloge siar e purþesia pimi, na sanini, naþa pisa sape: ita monar tekekaran ita silaga. ¹² Asitoþali yar sa Yermare nanua ne, Ken, naþa pe kekaran re wenla naþa Epol poli, naga mþemoþaria. Piowa naþa tekila sanene, ana popon tesitomvevelia mias ya ne naga kila sanene? Nanene vanon kiena yurþaena lala, Ntewa pisu piowa ga, ana kiena ne wenla, naga mesmes ruru po, ana Ntewa kekarania, þisi na kila Ken pieluen wenla panonia, sinen karia, mþemaria. ¹³ Erau lala, þelaga viowa na sa nene, yeririna la akila ke pimi tol nanagane, ana ve teilan re naþa visae tevisu la avieluen ita mþena ga, avisa kare ita vanon yurþaena wo lala kiena ne Ntewa naþa visae teyurþaena. ¹⁴ ††Ana ita naþa pe sineta kar re yar la poli, tekekaran ruru na mratava pun ita, nanene pe mrapa

† 3:1 Yoan 1:12

†† 3:5 Yoan 1:29 ‡ 3:11 Yoan 13:34 †† 3:14 Yoan 5:24

na kila meraravanen sane temligan marena, tepim e malena rui. Ana yar naþa sitomena pe to re e naga poli, naga sike e marena na wa. ¹⁵ Yar naþa sinen kar na mratava puna tai, naga sane pe yar na wemoñaren yar la narui, ana sa naþa ita tekilia ruru þa rui, yar na wemoñaren yaru, malena naþa ve uro re pe to re e kiena malena poli.

¹⁶ Pona ita yar tai piun ke pisape, ana sur naþane sitomena, naga pe sur na sanape? Pogaga, tekilia tesape sitomena naþa pe lelaga, naga sanini: Yesu Kristo tañan kiena malena wetelu panon ita, ana visae sitomena nene teke e ita, þisi na ita ñena tetañan kieta malena vanon kieta wolai lala. ¹⁷ Yar tai naga limana pulen sur nowo lala a, wenla tai, limana plas kemua lelaga, pe kiena sur re poli. Þisi na naga pisuluþar wenla nene, ana naga kila sinen ñarera laa sane pania, pe miila re poli, yar na sanene sitomena kiena ne Ntewa pe to re nena e poli.

¹⁸ Naruu lala, kieta sitomena ve e re ga e kieta visena lala. Sitomena naþa pe lelaga, naga pe sur re tai na visaen ga poli, pe sur na yuñanena a na kilaena.

¹⁹ Ana visae kieta sitomena þarlologia ruru marana sanene, nane pe mrapa naþa ita tekilia tesape visena lelaga kiena ne Ntewa þar ke mras e kieta malena. Ana ve sanene na, teloge ga wo vena vaen lavisin Ntewa, ve temaraun re si naga. ²⁰ Pogos laþasia tekilia temaraun naga, vanon naþa yoko kieta sitomena kilia liþere ita sina, kila ita tesitoñal sina tese kieta naviowaena lala, ana Ntewa naga kilia ruru punu pa rui, ana kieta na viewoena na naga keviu manene laa sane, þar plan petan ita. ²¹ Erau lala, visae losineta naga merarava ruru wo, þisi na naga taþatete liþere ita sina, kila pe temaraun re nena na va suñalen se marana ne Ntewa na viunen sur tania. ²² Visae telelaga ña e naga, tekila ña sur la naþa naga sinenania, þisi na tekilia tetol suria la naþa tepiun ke tania. ²³ †Navisaluaena kiena ne Ntewa pan ita sanini, pisape: Monar telelaga e kia kiena ne narina, Yesu Kristo, a monar tekekan ita silaga, sa naþa naga pisa pan ita. ²⁴ Yar naþa mlogear e navisaluaena kiena ne Ntewa, naga sike amio Ntewa. Ntewa teke e kiena malena. ?A yoko ita tekilia tesape naga teke e ita sanape? Sur nene, Ninuna naþa naga mla pan ita naga kilia kila ita teloge kilale sane pe lelaga.

Ita narina ne Ntewa: Monar tevisuar ruru vanon sinekar kiena ne Kristo lala amio þelaga na yomarava

4 Erau lala: visae amiu yar tai visa ke sape Ninuna Wa teke e naga, kila ke naga pisawal ke kiena visena, popon sa amiu avisu ruruia aninuluþar ninuna na teke e naga, pe lelaga ninuna kiena ne Ntewa, po pe kiena re Ntewa poli. Ita monar tevisu ruruia komin navisawalena navisokanena lala moki asu make yo la ne e yomarava nini rui. ² ?Ana tekilia teninu luþar ninuna la nene ve sanape? Ita tekilia tevisu luþar Ninuna Wa kiena ne Ntewa komin naga pisawal pisape Yesu Kristo pimi pe yeririna, paeme e yomerava, ³ ana visae

ninuna tai ve visa re sanene, ninuna nene pe pe kiena ne re Ntewa poli. Ninuna na sanene na molue kome nasinekar kiena Kristo, naþa amiu amloge pa rui sane pimi ke rui, pona sike pa e yomarava nini rui. ⁴ Ana naruu lala, ve amaraun re navisawalena la nene, komin amiu asike e lepas kiena ne Ntewa, akilia ataulu la ga. Lelaga paþisi, naga naþa teke e amiu naga ñarera laa taulu naga naþa sike e yomarava. ⁵ Yar na visokanen la ape yeririna na yomarava ga nini, ana vise-na la naþa apisa ke ne molue ga e sitomena na yomarava nini, ana yeririna taþena la na yomarava nini amiyagogan la. ⁶ Ana ita yeririna na lelagaena, ita na pe na yomarava re nini poli, ita tepe kiena ne Ntewa. Yar naþa kilia ruru Ntewa, naga kekan yagogon itaena, a naga naþa pe kiena ne Ntewa re poli, mon yagogon itaena. E mrapa ne la nene ita tekilia teninu luþar Ninuna na visena naþa lelaga, a ninuna na visokanena.

Þelaga na sinesiena

⁷ Erau lala, popon naþa tekekan ita silaga, komin sinesiena naga pe þelaga kiena ne Ntewa. Yar naþa sinen si yeririna, naga pe narina ne Ntewa, þarlologia ga þelaga kiena ne Ntewa, kilia ruru Ntewa e kiena malena. ⁸ Yar naþa pe sinen si re yeririna la poli, naga kilia re Ntewa poli, komin Ntewa na pe purþes nen nasinesiena. ⁹ ?Ana tepisu pupia nasinesiena kiena ne Ntewa nene pogwai? Tepisu kiena sinesiena nene e pogos naþa mligan narina taaga nene pimi e yomara-va, vena kila ita tekilia temal. ¹⁰ Nanene nasinesiena naþa pe lelaga kemua: pe naga re naþa sineta si Ntewa poli, ana naþa naga sinena si ita, pano-o tañan narina pitomi pe kuþaþaena pe na kilaruruen marana ne kieta naviowaena lala.

¹¹ Erau lala, komin naþa Ntewa sinen si ita keviu sanene, kila po pan ita sanene, popon ita ñena ga sineta sisi ita ve sanene, tekila wo van ita. ¹² †Yar taþatete kirawal Ntewa, ana visae ita sineta si manene ita, yoko tevisu sane Ntewa teke e kieta malena, ana þelaga na kiena sinesiena yoko imi ve keviu manene laa sane e kieta malena.

¹³ Ita tekilia Ntewa teke e kieta malena, a ita tesike ruru ga e losinena, komin naga mla Ninuna mesmes pan ita, pe na kilaen ita telogekilale tesape sur naþa pe lelaga. ¹⁴ Tekilia ñena ga pe lelaga ga naþa Arimata Ntewa mligan narina nene pitomi vena natamaliaena na yomarava, ve sa naþa ita tepisu pa e kilamarata rui a naþa tepisawal ke e yo punu ga. ¹⁵ Yar naþa pisawal ke sape Yesu pe narina ne Ntewa kemua lelaga, Ntewa teke e losinena, a naga ñena teke e losinena ne Ntewa. ¹⁶ Tekilia ruru po naþa Ntewa sinen si ita, komin naþa tekilia teloge kilia e kieta malena lala, ana tekilia telelaga e kiena visena naþa pisawal pan ita. Ntewa naga pe purþes nen nasinesiena, ana yar naþa þelaga na sinesiena pimi keviu e kiena malena, naga teke e losinena Ntewa, a Ntewa teke e losinena. ¹⁷ Ntewa sinen sape kila þelaga na sinesiena vim ve keviu la sane e kieta malena lala, vena kilaen kieta þelaga lala

† 3:23 Yoan 13:34, 15:12,17

†† 4:12 Yoan 1:18

na yomarava nini ve sa ga þelaga kiena ne Kristo nanua ne. Ana visae kieta þelaga lala vim wo ve sa nene, yoko wo van ita vaþisi ne, vanon taþatete si temarau po tememawa e legiena na liþereena na pimi ke ne.

¹⁸Visae yar tai naga marau, nanene vanon naþa naga pisu kiena nakoena tai pimi ke rui, a naga mloge kilale re sinesiena kiena ne Ntewa kila ruru kiena male-na poli. Ana þelaga na sinesiena napo naga kilia mnenelua nena pupia marauena nene.

¹⁹Visae sineta si ke yeririna taþena lala, nanene vanon Ntewa naga sinen si ita þesia. ²⁰Yar naþa pisa sape naga sinen si Ntewa, ana sinen kar ke namratava tai puna, naga pisokan ke ga. Visae namratava puna naþa suþna pisu lue ga ana naga pe sinen si re poli, naga taþatete sinen si Ntewa naþa naga pe pisu re e kilamarana poli. ²¹Navisaluaena kiena ne Kristo e kieta malena naga sanini, sape: yar naþa sinenan sape ve yar nasinesiruruen Ntewa, naga monar sinen si ruru mna namratava puna lala.

5 Yar naþa mlelaga sape Yesu na pe Navisaarena, yar nene naga pe narina ne Ntewa lelaga. Ana visae narina ne Ntewa nene visa sape naga sinen si Arimana Ntewa, naga monar sinen si mna narina ne Ntewa taþena lala. ²?Ana yoko naga kilia sape sinen si ruru la ve sanape? Visae sinen si Ntewa, ana mlogear kiena navisaluaena lala, yoko naga visu naþa sinen si kemua narin Ntewa la pe lelaga ga. ³þelaga na sinen si Ntewa naga sanini: touarar ruru kiena visena. Kiena navisaluaena lala pe urmi manene re pan ita naþa teyuþaen poli, ⁴komin ita sisi la naþa tepaeme pu Ntewa, visae tesuþnal mmarera e kieta naviawaena, ita tepe yeririna na tauluen pa yomerava nini rui. ⁵Neviun si vetan amiu: ?Yar naþa taulu ke yomarava nini naga ai? Naga ga naþa visae suþnal mmarera sape Yesu naga pe narina ne Ntewa kemua lelaga.

⁶⁻⁸?Ana tekilia ve sanape naþa Yesu naga pe narina ne Ntewa? Yar la telu naþa apisawal visena nene pan ita: tai na Ninuna Wa, tai na wii, a taþena na kuruta, a la telu nene apisawalia sane visena taaga ga. Wii naga pisa sape e þelaga kiena ne Yesu Kristo, naþa paeme e yomarava sanape, naga tol nakeena sanape, ita tekilia tevisuluþar sane naga pe narina ne Ntewa. Ana pe naga re ga nene poli, ana kuruta mna pisa sape e þelaga kiena ne Yesu ma ke na wa, naþa naga mare sanape, ita tekilia tevisuluþar sane pe lelaga. Ana metavan si nanene, Ninuna Wa, naþa kiena visena pe lelaga lue ga, pisawal meraravan mna e maran yeririna la nakonua rui. ⁹Ana visena la naþa Ninuna Wa kila, la aurumi paþisi, visae ve sanene monar telelaga ga ea, komin nanene pe pe visena kie yeririna re ga la poli, naga pe visena kiena ne Ntewa navisawalen sape naga pisu Narina sanape. ¹⁰Yar naþa naga mlelaga ru-

† 5:3 Yoan 14:15

ru e narina ne Ntewa ve lelaga, visena la nene tawa ruru ga sike e kiena sitomena, pe sitom þele re si poli, ana yar naþa pe mlelaga re e narina ne Ntewa poli, pe mlelaga re e sur naþa Ntewa pisa meraravan ke e narina poli, naga pisu sane Ntewa pisokan ga. ¹¹††Ana visena la naþa monar tesuþnal mmarera e silaga, sa nene, asape: Ntewa mla malena naþa ve uro re pogos tai pan ita, ana purþes nen malena nene na pe Narina ga. ¹²Yar naþa narina ne Ntewa teke e kiena malena, naga tol pa malena rui, ana naþa narina ne Ntewa pe to re e kiena malena poli, naga pe tol re malena poli wa.

Visen maro: Malena naþa pe luas to re e poli

¹³Nesiri ke maki nini pan amiu naþa amlelaga pa e kia kiena ne narina ne Ntewa rui, vena iila amiuna ve kiamiu sitomena ve veve lua re, vena akilia ruru sane atol pa malena naþa ve uro re. ¹⁴Pogos naþa kieta sitomena ve pepe re, ita tekilia tesuþnal mmarera e naga, þisi na sur ya ne teviun tania mesmesun e kiena nasinenanena, yoko naga loge ita. ¹⁵Ana visae tekilia ruru sane naga mloge ita pa rui, tekilia ruru mna sane sur ya naþa tepiun tania, sa naþa tetol pa rui.

¹⁶Visae tevisu kieta wolai tai naga kila ke naviowaena, naþa naviowaena nene pe keviu re poli, pe torokin re yar mare vanon poli, pona wereplan si yeririna lala vetan Yesu Kristo, ita tekilia telenwoia, þisi na Ntewa kilia taþan ga naga to loyuþa e malena. Ana pe nepisa re nesape poga ga amiu alenwo yar naþa kila pupia naviowaena, vanon naviowaena þasia naga na marena ga, ana visae yar tai naga kila sanene, yoko ita taþatete si tevisa sur tai. ¹⁷Sur nataþaviowaena make ga naga mlamulena viowa nene, ana naviowaena þasia ape na marena, ana þasia pe na marena re poli.

¹⁸Ana tekilia pa rui sane yar naþa pimi pe narina ne Ntewa, naga ve kila re si viowaena na marena pona viowaena na pe na marena re poli. Yar na sa nene monar visuar ruru naga, vilon mesmes ruru kiena malena, þisi na yar viowa nene taþatete si kila sur tai vania, taþatete kila kare si naga. ¹⁹Yomarava wetelu nini sike vatanon puriukawaena kiena ne Yar Viowa nene, ana ita yeririna lala naþa temlelaga, tekilia ita tepe kiena ne Ntewa ga. ²⁰Ita tekilia sane narina ne Ntewa pitomi, mla pan ita navisu kilaleena vena tekilia Ntewa naþa pe lelaga, ana ita tesike ga e naga ga narui, amio narina nene, Yesu Kristo. Kieta Ntewa nene naga pe lelaga, ana malena naþa mla pan ita naga pe luas re poli.

²¹Naruu lala: amiu avisuar ruru amiu, amiu alotun Ntewa nene naga taaga ga silau, ve ataþan re nono taþena lala aimi akus lelana e kiamiu sitomen lala.

†† 5:11 Yoan 3:36

2 Yoane

Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E maki kiena Yoane na lua, Yoane pio si naga sape "nasumonena", a pisa ke sape siria "pa sira tai naþa Ntewa pisirlua naga", a sape siri mēna "pa narina lala". Kinasnen visena lalua nene "sira" amio "narina lala", tesape naga pe pisa re sira tai amio narina lala, ana pisa ke "suṃare" amio "nalelagaena lala". Maki nini pisa panila vena sinela sisi la mēna silaga, a naga pisa panila sape monar avisuar ruru la, vena navianena la naþa kiela vianiena la pe mesmesu re poli ve aimi akila kare la re e kiela vianiena na visokanena lala.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1-3

Li nalelagaena lala monar sinela si yaru lala 4-6

Visena na visaþegeen li nalelagaena lala 7-11

Visena maro 12-13

Visena þesia

¹ Inu nasumonena marua nesiri maki nini pimi pan ko, sane ope sira tai naþa Ntewa pisirlua ko, ana naruṃa wa mēna lala. Sineu si paþisi na vitawe amiue-na sina e maki nini, nesitom amiu paþisi, ana pe in ga taaga re poli, li na lelagaena taþena mēna lala asito-mal amiu silau. ² Sineta sisi ita ke sanene vanon visena lelaga kiena ne Ntewa teke e kieta malena la rui, ana toṃa e ita vano ve uro re sina pogos tai.

³ Nemlen wo amiu, sane lemamena, sineyeena, a suṃarena, vim kome arimata Ntewa, amio narina Yesu Kristo, sike e ita, kila þelaga na lelagaena a sitomena vim ve keviu manene laa sane e ita silau.

Ataveve þelaga na sinesiena silaga

⁴ Nesape nevisawal van ko, nepisu naruṃa la þasia e yo nini rui, ana nekekanan la paþisi naþa nepisu la amial ruru ke e þelaga na visena na lelagaena po paþisi, sa naþa Arimata pisa pan ita. ⁵ †Auia, nepisu sur nene, ana nesape neiilaar amiu sina, vena alogear kiena navisaluaena la, naþa ita tetol sumo e purþes rui, sa naþa ve nevisa re sur vii tai van amiu, ana nevisawal ga visena mēna nena nene, naþa nesape ita monar sineta sisi ita silau. ⁶ Visae sinetan tesape tekila ve sa nene, naga kana mrapa sa nini: monar telogear visena kiena ne Ntewa. A kiena pupia navisaluaena naþa temloge nanua rui pimi tol nagane pisa sape monar teiali silau e þelaga na sinesiena.

⁷ Yeririna na visokanena lala la mokliu asike pa e yomarava rui, vena vilonen sitomena kiena ne yeririna lala. La apisa ke asape Yesu naga pe yar ga tai maran taaga ga sa ga ita, pe sinelan re asape yar la alelaga e Yesu poli, naþa asape pe Navisaarena pimi kome Ntewa a pe natamalia itaena. Yar la na sa nene, ape yar na taþalien yeririna ga lala, ape nasinekar lala kiena ne Kristo. ⁸ Visae ve sanene, monar avisuar ruru amiu e visena la ne sanene, vena ve akila pal re sina ga male-na wo naþa memiyuṃaen māraran vanon amiu. Monar asuṃal mārera ga, þisi na akilia atol kiamiu nalaena nowo punu ga sirau. ⁹ Yar naþa suṃalu, pula petan kove pa vanua, pe mlelaga re si e na vianena na Kristo, naga pe pe kiena ne re si Ntewa poli. Ana yar naþa suṃa ruru ga loyuṃa e kieta visena na lelaga lala, Ntewa arimata amio narina asike e naga.

¹⁰ Visae akirawal lala tai imi mālavin amiu, ana pe pisa re visena la naþa mesmes sa naþa kieta na kilapianena poli, aligan lua si naga vano. Ve aure re naga va e mamiu yuṃa lala, ve aurear re naga su amio amiu, ¹¹ visae peraga, amiilaar ke naga pe na kilaen kiena yuṃaena viowa nene pa ke metava ne.

Visena maro

¹² Visena moki navisaena sike ga wa, ana pe sineun re neligan se e maki nene poli. Yoko nekilalia nevim nevisu amiu ga, vena tekilia tevisi ruru ga van ita e ga e marata. Visae ve sanene naga po manene laa sane, yoko ita punu ga tekilia teloge wo vaþisi.

† 1:5 Yoan 13:34, 15:12,17

¹³ Lueña tařena ta nene, nařa Ntewa pisirlar naga suñalu sa nařa ko, narina ñena ga lala asike e nini, apisa ke asape Ntewa visa ruru amiu.

Nesape naga ga nene yo, nařa nesape nevisa, visena maro ga e nene.

3 Yoane

Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E maki kiena Yoane na telu, naga pio si naga sape “nasumonena”, a naga siria pa yaru tai, kien kia Kaias, naþa naga nasumonena tai na suþmare. Mieluar Kaias nene, komin naga miila ke li nalelagaena lala, a pisa pania ve-na naga ve taveve re þelaga kiena yaru viowa tai naþa kiena kia Totriþas.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1-4

Nasumonena mieluar Kaias 5-8

Nasumonena naga pisi kawe visena kiena Totriþas 9-10

Nasumonena kekaran þelaga kiena Timitrias 11-12

Visena maro 13-15

Visena þesia

¹ In na yermarua nasumonena nesiri maki nini piþmasu, wolai naþa Kaias. Pona ita laþasia apieluen ko ke yo, ana nesape nevisa van ko nekekara paþisi na nepitawe ko sina e maki nini, komin nesitom ko paþisi, taveve þelaga wo na visena na lelaga kiena Suþe.

² Erau, nekilia sane ko na osuþma ga omloge poga ga silaga komin kioþma malena teke pa e limana ne Ntewa rui, ana nemlenwo ko ke silau, vena kioþma yuþmaena la wo lue ga silau, a vena inanena ve kila kare re yepeþma.

³ Nanagane na pe yam piavi re poli, wenlaita þasia apim atol e nini, la asunyu pan inu sanape naþa ko na otaveve ke visena na lelaga kiena ne Suþe, okila ke kiena yuþmaena wo lala pano-o yar la apisu sane kioþma malena naga mesmes nenaga. Kiela visawalena kila sineu kekara na kekara paþisi. ⁴ Pe sur re si ta naþa kila kila neloge wo sanene poli, ana pogos naþa nemloge naruu la asuþmalu ke mþarera sanene e visena na lelaga kiena ne Suþe, naga nene na nepisu po paþisi.

Kaias naga pe yar tai naþa akilia awasinea

⁵ Erau, potena van ko e yuþmaena la naþa omiyuþmaen ke pe na iilaen yar la naþa amial ke amio Lologena Wo, pogos naþa apim atol amiu. La apim sane ape wolawa ga lala, ana amiu þasia amon visuar laena, a ko, ko na okila po pan la paþisi. ⁶ La apim apisawal pan na lelagaena lala e suþmare nae e nini rui, asunyu yuþmaena wo na kioþma sinesiena. Ana nagane yar taþena si laþasia apim asike amio ko nanagane,

ana nepiun tan ko vena ko oiila la mþena ga. A visae akila yuþmaena punu þisi, popon akilia avisuvevelia e narin sur tai, vena iila laena e kiela mrapa, sane mesmesun na kilaen van yar naþa miyuþmaen ke yuþmaena kiena ne Ntewa. ⁷ Lala nene amialin ga sur nene, pogos naþa la apa amlologon ke visena pan yar la naþa pe amlelaga re poli wa, la pe sinelan re asape la nene avisuar la e sur tai poli, komin pe amla re Yesu e kiela malena poli wa. ⁸ Ana ita naþa temla Yesu e kieta malena, teke e ita narui vena iila laena. Popon teiilaar la, teiila la, vena kilaen sane ita mþena ga teyakolkol temio la, ita punu ga na yuþmaenen veraga e visena na lelaga kiena ne Suþe.

Totriþas naga pisuar suþmare pe po re poli

⁹ Pona ko na okilia pa yo rui naþa in na nesiri maki panon sur nene pan nalelagaena lala e suþmare rui, ana Totriþas nene, naga sinenan pisape ve suþen la, naga pe pisu kilale in re poli, naga pe sinenan re yagogonen kiau visena la poli, naga pisawo ke yuþmaena kiena Suþe naþa memiyuþmaen ke ne. ¹⁰ Naga pis ke paþisi, pisa ke visena viowa lala moki pan imimi, pisa kotalia kare imimi paþisi. A pe pis viowa re ga poli, ana miyuþmae mþena piowa ga, vanon naþa yar la naþa akila ke yuþmaen kiena ne Ntewa aþmalivin amiu, pe sinenan la re poli, pisape awasuþe la sina. A metavan nene, pogos naþa amiu þasia apisuar la, amiila la e yuþmaena naþa lala apiminia, a naga suþmalu koven plan amiu mþena petan suþmare. Sur la naþa naga kila ke ne pe mesmes re nena poli, pogos naþa sa neviþmasu nekaten amiu, yoko ita punu ga teva lele taaga tevi-saweke tekila ve sanapenia.

† 1:1 Yuþmaena 19:29; Rom 16:23; 1Kor 1:14

¹¹ Erau, nesape nevisa van ko, yar nene kila piowa pan ko pařisi, a piowa ga nařa ko mřena okila si viowa sanene vania. Ve otaveve re řelaga viowa, ko na monar otaveve řelaga napo. Yar nařa kila po pan yeririna tařena lala naga pe yeririna kiena ne Ntewa lalaga, ana yar nařa kila piowa pan yar tařena, naga pe pisu re Ntewa poli wa, sike perina wa.

Timitrias naga pe yar wo tai

¹² Ana Timitrias nene, naga yoko iila ko. Yeririna la akekan naga, apisa asape naga miyuřae po pařisi, a visena kiena ne Ntewa pisayu ke řelaga la nařa sike e kiena malena, pisape po pařisi. Ana in mřena nepisu

sane pe yar wo tai, a nekilia sane ko na omlelaga e kiau visena, sane nepisa ke sur lelaga pan ko ne.

Visena maro

¹³ Sur la mokliu navisaen van ko sike ga wa, ana pe sineun re nesiri e mřaki nini poli. ¹⁴ Ana sineun nesape ve yam ve viavi re na neiřasu nevisu amiu, řisi na tekilia tevis van ita e ga e marata.

¹⁵ Suřare sike amio ko. Kiořa erau lala nae e nini asape Ntewa visa ruru ko. Ana awis, ovisa van erau la punu ga nařa amiu asike ne, ovisave Ntewa visa ruru amiu mřena ga.

Nesape naga ga nene yo nařa nesape nevisa, visena maro e nene.

Sut

Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

Ńaki kiena Sut, Sut siri e pogos naŃa navisawalena a navianiena la moki asuŃaga naŃa la asape amlelaga e Yesu, ana kiela vianiena la pe mesmesu re poli. Ana komin suri ne nanene naga pisa pan li nalelagaena lala, vena monar avisuar ruruia vena yaru la ne sanene ve akom re varaun la, vena akila la aloru. Ńaki na plas ga nini, kana sitomiena naga maran taaga amio Ńaki kiena Pita na lua, naŃa sape li nalelagaena lala monar atarar Ńelaga na lelagaena naŃa Ntewa mila panila Ńarera, naŃa yoko sike sike luwe vano ve uro re.

KomŃasnen tusi la na nini

Visena Ńesa 1-2

Ńelaga a vianena kiena navianena piowa, a kiela nakoena 3-16

Visena na kilaŃegeen li na lelagaena lala 17-23

Visena maro 23-25

Visena Ńesia

1 †Inu Sut, naŃa nepe yaru na yuŃaena kiena ne Yesu Kristo, a nepe wenla Semes, nesiri Ńaki nini piŃasu. Nemligan pimi pan amiu yeririna la naŃa Ntewa arimata pio amiu ape kiena rui, naŃa naga sitom amiu paŃisi, a naŃa asike vatanon navisuar ruruena kiena ne Yesu Kristo. ² Kiau leniena nesape sineyeena, suŃarena, a sitomena, la aim aule e amiu, asuŃa aim ave keviu manene laa silaga.

Ńaki nini na e lepas kiena ne la naŃa apilon kare ke visena kiena ne Ntewa

³ Erau lala, sumo sineun nesape nesiri Ńaki tai van amiu vena visawalen sitomena laŃasa e lepas na nataliaena naŃa ita punu tetolia, ana nanagane ga ne visena tai kom pun amiu pimi tol inu, ana nepisu sane monar nesiriyu suri taŃena nene narui.

Nemloge sane suri laŃas pe po manene re poli, ana nesape nevisa van amiu aviawa Ńarera, aŃareran naŃa atarar ruru kieta nalelagaena. Kieta nalelagaena nene, Ntewa mligan pitomi pan li nalelagaena wa lala nasumo e pogos ta rui, ana pe nakepuen re si poli pona pe naliganen re si taŃena mon metavan poli.

⁴ Ana suri naŃa nemloge, nepisu sane yaru la naŃa apimi aŃarpran amiu, la akepu ke kieta nalelagaena rui. La nene, pe mesmesun re awarpran amiu poli, apim vinau ga, pe akom re e pulutava poli, ana nanagane asike pun amiu rui. La nene ape nasinekareen ki-

eta nalotena, la pe sinelan re Yesu Kristo naŃa naga taaga pe Yerkawa a pe kieta SuŃe. Ntewa pisape sanene, sape e kiena lemamienna, naga kekaran viewoen kieta mlamulena viowa lala, ana la nene apilopu ke sina ga kiena visena, asuŃa apisa ke asape visae sanene, akilia akila mlamulena viowa ya naŃa la sinelania, pe pe sur re tai poli, yokorena Ntewa viewo la wo ga ne. Visena nene piowa paŃisi, a la naŃa asuŃa apisa ke sanene, Visena Wa pisaar kiela nakoena nanua sumo rui.

Yeririna viowa la nene yoko monar atol nakoena

⁵ Popon asitomyuli la Ńas naŃa akila piowa sanene, ana Ntewa mla ruru nena nakoena pan la. Suniena la nene apian ruru amiu e rui, pona sinemiu Ńesan yo rui, ana yoko nevisa si van amiu.

Nasumo, naga le Israel la nanua amiyuŃae korena garu Isip. Ntewa tamalia pupia Ńegas nen yeririna la nene, Ńere plan la sina ga garu Isip, ana siraunia, la mok liu naŃa apilopu Ńasila pania, ana naga Ńe plan la amarmare.

⁶ A nalua, naga navisi la naŃa asuŃes ma e peni. Ntewa mligan la e yo wo tai naŃa mon meta rui, ana pe sinelan re poli, sinelan asape akus ke sina ga lelana, ana kila sanene narui naga piar la e sen lala, naŃa taŃatete akekapil vetan la pogos tai. Naga kila lelela taŃena e yemalolo, kuan plan la apa asike ea asuŃa vano-o tol pupia nakoena e Legiena Maro.

⁷ A natelu, naga le Sotom lala amio le Komora lala, amio yaru taŃena lala na pulkumali la naŃa lavisin la. La Ńena ga sa ke ga navisi la nene, kiela sitomena la

† 1:1 Mat 13:55; Mak 6:3

pa laa metava. Pe ataveve ruru re þelaga mesmesu naþa Ntewa mligan sike e ita poli, ana asuþna akila ke ga naþa yerþnene pa þere ke sina ga yerþnene, ana nasinenanena na kororak la ne sanene keviu manene la pu la silaga. Ana monar tesitom ruru ya naþa pimi mþalivin la nene. Pupia kapi kekan la, ana asuþna atol ke nakoana nene na wa e kapi taþena naþa ve vito re tano pogos tai.

Yaru viowa la nene la apano-o apiowa manene laa

⁸ Ana yaru viowa la nene naþa apim asike amio amiu, la mþena nene akila ke mlamulena piowa sa ke ga. Asuþna apisu ke sur viowa lala e kiela mþeniena lala, ana ya naþa la apisuia, sinelan asape akila. Akila suri piowa la e tasnela lala, akovenlua ga visena kiena yaru naþa sape visli van la, a asuþna apitalia kare ke naþmareraena wo taþena la naþa taþatete tevisuia. ⁹ †Ana naþmareraena taþena la nene pe nakirakiraen re nena amio poli. Tekilia tevisu naþa Þarnavisi Mþaikel, pogos naþa pepeyu ke amio Yermare, sape lalua nene ane yoko kus tasnena ne Mosis, ana pe pis re piowa pan poli. Pona tesitom ke tesape naga popon visa visena mþarera pona visena na sinekarena lala van yo, ana naga pe pisa re poli, pisa ga pisape "Ntewa Namava yoko vis van ko na wa." ¹⁰ Ana yaru la nene, apis piowa a apisin sinemimienena e suri punu ga. Suri la naþa akilia pona sur naþa pe akilia re poli, ana la apisayu kare pa piowa ga. Kiliaena naþa la atolia, maran taaga ga amio kiliaena kiena ne suri mali, naþa suri ya naþa mloge sape kila, po pona piowa ga, ana kila ga narui. Þelaga piowa la naþa asuþna akila ke nene, kila sane kiela vianena lala pe na visokanen ga, pe mesmesu re poli, taþatete nena suþnalu.

Yaru viowa la nene akila kare yuþnaena na suþnare lala

¹¹ La asuþna amlulu ke mrapa namarena nene naþa yaru nene Ken mlilu nanua sumo, komin naþa naga sinen kar wenla. Ana yaru viowa la nene amligan la asike mþena e yo viowa nene naþa Navisawalena Pelarþna mligan naga se sumo, komin naga pisa visena naþa pe mesmesun re vena tauluen kilavaru e poli, ana kiena visena kila yeririna kiena ne Ntewa lala apa amlotun ntewa taþena. A ta sina, amloru apito akovio e pulus nen porotano naþa Kora nasumo pito kovio ea, na nene e pogos naþa porotano naþa naga suþnalu sike ea purþaia, komin naþa naga kawe visena kiena ne nasumonena naþa Ntewa naga mliganaria.

¹² A pogos naþa aim lele taaga vena kilaen kinanena naviranaren kiamiu sinewo, ana la nene asike sane piarþne tai naþa tapolou mþeke vatanon sive, naþa visae waa va la lavisinia yoko va velan ga mþeke ea. Akila kare ga kiamiu kinanena la nene, naþa akinan kar ga paþisi, amun wii pano-o akilalu þarila, arþaaga paþisi, a pe asitom re yaru taþena poli, pe asitom re sur ta poli.

Yaru la ne sanene sa ga lul naþa lagi kus pa þaro ga, pe mligan ruru re kana yua pitomi kove kata lokove poli. La sa ga laki tai naþa atelua mon mþaga menunu, vanon pe þar re mras poli. ¹³ La sa ga pupia sive naþa þan wowoia kuan kana sirpup amio lakee pe kororaki ga pa sike ura. La sa ga verue naþa mlai e sinapane, naþa asu yam plas ga þisi na akokovio make sina, apa asulue e pupia pupumalo na yemalolo.

Navisawalena Inok nasumo naga pisayu yaru la ne sanene rui

¹⁴ Asitomyuli mþena visawalena tai kiena ne yermarua Inok nanua susumo laa rui, naþa naga molue kome lus olua kiena ne Atam. Naga pisayu ke yaru viowa la ne sanene narui, naþa naga pisa sanini, pisape "¡Avi-suarua! Yoko Ntewa Namava vitom amio kiena navisi wa la ve tenario, ¹⁵ vena liþereen yaru viowa na kilaen mlamulena naþa pe amlogear re naga poli. Yoko naga la nakoana van la komin kiela yuþnaena navioawaena na þarþarera, a komin kiela visen viowa na sinekar la naþa akoven e marana."

¹⁶ La naþa apim asike pumiu, visena nene torokin la nenaga, vanon la ape yar na vis mumuena, la ape yar na kaween visena e sur punu ga, la ape yar la naþa sinelan la ga, a la ape yar na vilavenen visaen pupia visena lala. Ana visae sinelan atol sur tai pumiu, monar avisuar ruru la, vanon la ape yar na visen kiki a ape yar na visruruena mþena ga.

Nalologena la mþena apisayu yaru la ne sanene

¹⁷ Ana amlilu kiau erau lala, popon asuþna asitomyu mþena ya naþa nalologena lala kiena ne Suþe Yesu Kristo apisape yoko imi mþalivi na wa. ¹⁸ ††Asuþna apisa ke pan ita apisape "E pogos maro, yoko yar la avitalia lele kare yuþnaena kiena ne Suþe amio kiena yeririna lala. Yoko akila þarila, akila ga ya naþa kiela nasinenanena viowa la sinelania." ¹⁹ Yaru la ne sanene la asape kiela þegas ga naga po, asape la ga amiyuþnae ke e Ninuna, ana sineun nesape nevisawal van amiu nesape la amiyuþnae ke ga e sitomena na yomarava nini, Ninuna Wa pe su re nena e la nene poli.

Visena na iilaaren li nalelagaena lelaga lala

²⁰ Ana amiu, kiau erau lala, popon kiamiu yuþnaena e kieta lelagaena wa naga suþna mþarera lilue va metava. Monar alen silaga e naþmareraena kiena ne Ninuna Wa. ²¹ Aligan ruru amiu asu luen ga vatano e sinesienena kiena ne Ntewa, a ava ruru amiu asuþna avisu ga Suþe Yesu Kristo, vano-o naþa naga, e kiena sineyeena, wereplan amiu ava e malena na pe luas re poli.

²² Yaru naþa sitom þele ga, aiila naga vena kiena sitomena imi mþarera sina. ²³ La moki na sanene asuþna e is nen kapi, lavis akekapil avito e narui, ana avitaþilin aure plan la, atamalia la. Popon sinemiu ye yaru lala, ana laþas naþa apiowa laa sane, amaraun la towe mþa ga. Kiela mlamulena a kiela namnamena, tol make ga

† 1:9 Nakilol 12:7

†† 1:18 2Pit 3:3

kiela malena a kila kare kiela þelaga punu ga, a suþña e tasnela make ga, a monar ve ave erau manene re amio la, alon la towe mþaga.

Visena maro: Leniena na yeluaren Ntewa

²⁴ Ana teyeluar Ntewa, naþa naga kilia tarar ruru ita vena ve telor re, vano-o naga were ita teva tesuþmalu tese e kiena naurarena wa, naþa kieta malena ikiki ru-

ru wo e marana, a tetol pupia kekarena. ²⁵ Memieluar ko Ntewa na mava, naþa ko ga taaga ope Natamaliaena. Mepisirilua kioþña kia, komin naþareraena a puriukawaena a nasuþeena naga pe kioþña ga. Memieluar ko pimi kome Yesu Kristo kiamimi Suþe, siar e pogos la nakonua rui, pimi tol nanagane, vano-o ve uro re, sanene.

Nakilologianega

Visayuena Na Tusi Nene

Suniena plas na tusi nini

E tusi nini, Yoani siriyu suri la naþa Yesu Kristo kila meraravan pania. Tusi nene, kiena kia na plas . Yoane siri tusi nini e pogos naþa le Rom lala akila suri m̃arera manene la paþisi pa li nalelagaena lala, a asuṃa aṃeṃoṃari la ke amarmare, komin naþa amlalaga e Yesu Kristo. Yoane siri ṃaki nini vena visirplanen sitomiena kiena la nene, vena asuṃalu m̃arera e pogos m̃arera lala. E tusi nini, tekilia teulo suri la naþa sane ṃeniena naþa Yesu kila meraravan pa Yoane, naga pisayu totou na suri lala vena li nalelagaena la e pogos nene akilia alogekilalea kana kinasa. Ana yaru taþena lala taþatete akilia kana kinasa. Sitomien kiena totou lala na tusi nene sanini. Yesu Kristo, naga pe Ntewa namava, a pe kieta Suþe, a e limana, Ntewa yoko kila kare make nena Yermare amio nasinekar taþena lala. Pogos naþa kila make yuṃaena nene, yoko naga la nalaena kiena yaru la naþa asuṃalu m̃arera e kiela lelagaena lala. Yoko were la ava asike amio naga mae peni viu a e yomarava viu naþa naga kila ruru make rui.

Komþasnen tusi la na nini

Visena þesa 1:1-8

Suri þesa naþa Yoane ṃenia pisuia, ana luṃaki lala pae suṃare olua 1:9—3:11

Tusi naþa ve yaru vike re, naþa suri la olua sike ea 4:1—8:1

Kumasua olua 8:1—11:19

Alkita amio suri mali lua naþa la apiowa paþisi 12:1—13:18

Suri na ṃeniena taþena la naþa Yoane pisuia 14:1—15:8

Pialora olua naþa apulen sinemimiena kiena Ntewa 16:1-21

Ntewa kila kare pulkumali naþa Þapilon a taulu surmali naþa piowa, amio navisaluaena kokani, amio Yermare 17:1—20:10

Ntewa la nakoena va yaru lala e legiena maro 20:11-15

Peni viu amio yomarava viu, a Yerusalem viu 21:1—22:5

Visena maro 22:6-21

Navisa meraravanen tus nini

1 Tus nini naga nakilologiaena na sur ya la naþa yoko aim aṃaliv e legiena la naþa pimi ke na wa. Ntewa sinenan yar la naþa amiyuṃae kiena ke e yomarava la monar akilia ruru sur la nini, ana naga mla nakiliaena la nene pa Yesu Kristo, yoko Yesu pitalia kiena navisi tai pimi ṃalivin kiena yar na yuṃaena naþa Yoane, kila sur la nene pimi þarpoyo e kiena ṃenien tai. ² Yoane tol ṃeniena nene, ana pisu kilale sape nanene visena kiena ne Ntewa pe lelaga, pe visena lelaga nena napo naþa navisa meraravanen ya naþa yoko Yesu Kristo yuṃaen sirau, kila narui siriwal ruru make sur naþa naga pisuia, vena nasirau takilia tauolia.

³ Ana yoko yar a naþa wolo visena na visawalen la nene, pona yagogonia, ligán ruru teke e sinena, yoko na visaruruena kiena ne Ntewa ve keviu e kiena male-

na, komin naþa pogos na legiena keviu nene pimi ke lavis manene laa narui.

Yoane siar visawalen kiena ṃeniena e visen tai nayeluren Ntewa

⁴ †In na Yoane, nesiri plan visena la nini iṃasu van amiu þegas na lelagaena la olua naþa asike e pulkumali lala e pupia lepas naþa tepio tesape Esia. Nekekarán naþa nevitawe amiu e kia kien naga naþa sike na konua rui, sike nanagane, a yoko sike sike lue. Nemlen wo amiu ke nesape pupia lemamiena a suṃare sike e kiamiu malena la silaga, naþa yoko tol amiu imi kome kieta Ntewa nene amio kiena ninuna olua naþa asṃal asike vamon kiena lele wa na tota-noena. ⁵ A kilia imi ṃena kome Yesu Kristo, naþa naga masisu ṃa pano kana kuruta mlau, siraunia naga þes

† 1:4 Nakilol 4:5

naþa mal si petan marena, naþa nagane naga pe þarin suþe kiena ne þarin suþe na yomarava lala.

Ee, Yesu Kristo ke nanene narui naþa naga sinen sii ita paþisi pano-o taþan kana kuruta mlau vena ul plan ita vetan koaena na kieta mlamulen viowa lala, ⁶†ana naga pisirlua ita teim teve mratava ve taaga na lus kiena ne kiena narin suþe lala, a naga mligan plan ita vena teiila naga sa naþa tepe yar wa na yuþaena kiena ne arimana, nane Ntewa na mava.

Yesu na kila po pan ita sanene wa, ana popon teyelu- ar kiena kia, tevisirlua naga va manene laa metava, vano vano-o ve þisi re pogos tai, sanene.

⁷††Avisu ruruia! Naga ke narui naþa suþa kupanpo lul la metava malivin sape vitom tano! Yoko ita make ga kilamarata visuia, ore, amio mena la naþa asuar naga e lak torovia, la mena yoko avisu kilale si naga. Ana yoko pupia sineyeena a tagena molue e yeririna na yomarava lala pogos naþa asitomal si e ya naþa la aki- la pan nanua sumo. Yoko ve sa ke nene narui, nevisa "sanene" ea.

⁸‡Popon tevatanon Suþe Ntewa, Ntewa na marerae- nae meta manenea, naga naþa sike kemua rui, sike nagane, a yoko sike sike lue, naþa kiena visena urmi tai pisa sanini, sape

"In na nepe purþesa, in na neve luasa."

Yoane pisu totou na Yesu

⁹ Kam erau make lala, in Yoane in na nepe wenla amiu, naþa nevisawal sur make van amiu. Nesape nevisawal van amiu komin naþa ita ke narui naþa tepe kiena ne Yesu, ita ke narui naþa tesike vatanon kiena nasuþenena, ita ke narui naþa tesuþa toþar pae ke nalogeen viowa na pog marera nene, a ita ke narui naþa tesuþa takawean ita ke temio sitomena napi- ayavi.

Pogaga, kiau sunena va sanini, sane nanua sumo, nesuþa nepisawal ke visen kiena ne Ntewa, nemlolo- gon ma Yesu Kristo pano-o, le Rom la amla nakoena pan inu, amligan inu nepim nemiyuþmae korena e nar- in purvanua nini, kien kia Patmos. ¹⁰ Ana e Legiena Wa tai, nesuþa sane nemloge sane Ninuna pimi e inu, nemloge pulgo tai varaun inu, pulgon keviu sane ku- masua mielu, pisa sanini sape

¹¹ "Ya ne yoko ovisu ne, ovisuia osirilua va e tus tai, yoko oligan va teliliv viora e suþare punu ga na lepas nae Esia, vena akilia auloia.

Suþare la nene, la olua, nane Episas, Suþana, Pekaþam, Taeatara, Satis, Pilatelpia, a Laotisia."

¹² Pulgo nene suþa pis pan inu sanene, ana sineun nesape nevisu ane sanene, noþarpu inu sane nepisu lan kantel ga la sike na, la olua naþa amiyuþmaen e kol.

¹³ Lan kantel la asmal ga asike sanene, ana yoko nomal yar tai suþal sike likan la, naþa naga sanena naþa asape Narina ne Yeririna. Naga miyen kulsota pi-

† 1:6 Nakilol 5:10 †† 1:7 a Mat 24:30; Mak 13:26; Luk 21:27; 1Tes 4:17, b Yoan 19:34,37, c Mat 24:30 ‡ 1:8 Nakilol 22:13

avi tai, amio kulmrae tai naþa amiyuþmaen e kol, atelan þaro e yerena. ¹⁴ Vilþarina, miyuwowo na miyuwowo manene laa, a kilamarana tego sane kap naþa mlu- amene. ¹⁵ Lana marera ruru po, sane pototo naþa marera ruru po, pilavila, a pogos naþa naga pis, pulgo- na maaga sane sii naþa þanpo e piaþe.

¹⁶ Naga suþalar suþa ga sa naþa e limana marua, mlarar ke verue olua, a playu na mara naþa mal na mal e lepas luwoka molue ke kome logona. Marana mena ga, suwala, miyuwowo na miyuwowo, sa naþa mrae tego marera kolpae.

¹⁷ ‡†Nepisu sanene, lelaga, kila narui nemare nenaga, nemlor nena e mialana. Ana kian limana marua pimi tol inu, pisape

"Ve omarau re, in naþa nepe nasiarena a nepe nalu- asa.

¹⁸ Naga naþa pe purþes nen malena, inu, komin ne- mali, þisna nemare, þisna nemal sina, ana nemal lue narui.

In ke narui naþa ki namarena amio ki na pulukapi viowa kiena ne yar na marena lala sike e luþau.

¹⁹ Ana marauen toko, osiri plan ga ya naþa opisu ke ne, naþa lepas nanagane, þarar lepas naþa na legiena la naþa pimi ke na wa.

²⁰ A nevisa sur ta van ko sumo wa, e lepas na verue olua naþa opisu e luþau, amio purþes nen kantel olua naþa amiyuþmaen e kol. Sur la nene sane kiliaen tai naþa tapolou, ana kala kinasa sanini, verue olua nene, naga navisi la olua vena visuaren suþare la olua."

Luþaki na suþare olua

2 Ana Yesu pisa ke sina pan inu, sape "Nagane yoko nevisawal ya naþa okilia osiri va vininua suþare olua naþani."

ak nasumo, naga va e suþare nae Episas, naga suþare naþa pe sinesiiena su re e poli

"Osiri þesan mak va van navisi na suþare na pulku- mali naþa Episas, osiri sanini, ovisave †Visena nene pi- mi pan amiu pimi kome naga naþa mlarar ke verue olua e limana marua, suþa mialoro teteliv ke likan mi- asin kantel la olua naþani.

² "Naga pisawal pan amiu sanini, sape, "In na nepisu kilale amiu rui. Nepisu kiamiu yuþaena wo lala, nepisu naþa aþio paþisi, nepisu naþa aareran amiu amio kiamiu sitomena viayavi lala po paþisi. Nepisu mena po paþisi sa naþa pe ataþan re yar viowa la apim akila kare amiu poli, komin naþa laþas, pog naþa apim aalivin amiu, apisape la ape li na lologena, ana sa naþa kam na akilali la, a apisuveve ruru la, ana aki- rawal rui sane apisokan ga. ³ Komin ga kiau kia naþa amla ke rui, kam na apane pog marera lala, a la akila kare amiu, ana nekilia rui kam na pe amligan re poli wa, kam na apuarar ke marera wa, a sitomen naþa kam na asape sinemiu male paþisi, pona amloge sa naþa toroki, nanene naga pe to re nena e amiu poli.

‡† 1:17 Nakilol 2:8, 22:13

4 " "Kiamiu þelaga la nene na po paþisi, ana lelaga, sur tai teke naþa kam na asuþma akila ke ne naþa in na pe nekekarana re nena ga, a nanene na popon nevisawal mesmesun nena van amiu. Naga sanini, naþa sane pupia sinesiiena naþa toþesan e amiu, nagane pito laa tano, pe sa re si nanua poli. 5 Akilali naþa sinemiu wasuþe si e pupia þelaga na sinesiiena wo nanua ne, naþa sinemiu sii inu paþisi, a sinemiu siisii amiu amio yar taþena lala. E pogos nene na po na po, ana nagane na, pito tano na pito tano. Ana pogaga, monar avilon amiu ga, a monar awasuþe amiu e yo wo naþa asu þes e sumo. Ana visae ve avilopu amiu re, nekilia nesape yoko neim noþmalivin amiu, neurelua purþes nen kap vivaga naþa suþmal sike ne pivaga ke likan amiu nagane.

6 " "Lelaga, naga nene naga kiamiu pupia napiowae-na tai ne nepisa ga pan amiu na wa, ana sineun nesape nevisawal mþena van amiu sane kam na akila mþena pupia sur wo tai, naþa nekekarana paþisi. Nane naþa kam na asuþma akawe amiu ke amio la naþa akila ke sur nawowe taþena lala, naþa yar naþa Nikolaita mlologon þesania. Apiowa ga, in mþena ga yepmavin nenaga.

7 " "Yar naþa kiligan teke ea, popon loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa þegas nen li na lelagaena lala. Yar naþa suþmal mþarera suþma vano-o taulu naviowaena, yoko netaþman vana vena kilia va su nena loyurþma likan lokove nowo kana ne Ntewa, va kan mrasnen lak na malena." " "

Mak na lua, naga pa e suþmare nae Suþmana, naga suþmare naþa yar la sinela karia

8 †† "Monar osiri mþak va va navisi na suþmare na pulkumali naþa Suþmana, ovisa sanini, ovisave 'Visena naþa pimi pan amiu, pimi kome naga naþa naga þesa a naga maro, naþa aþmeþmar mare, ana siraunia mal sina.

9 " "Naga visawal van amiu sanini, sape "In na nekilia ruru pog mþarera la naþa kam na apisuia, a nekilia nesape limamiu koren ga. A monar akilia naþa pe limamiu koren re poli, ana ape yar na sur moki paþisi! Ee, nekilia sane la naþa asape la ape le Yu, akuan ke visen viowa mok liu pan amiu, ana ve asitom re, pe nepisu re nena nesape la ape kiau le Yu la poli, peraga, la na ape yar na taveven nena Yermare. 10 A pe lelaga, pona ve ve piavi re kam laþasa monar awar pupia naloge viowaena la yo, komin naþa amllelaga e inu, ana ve amarau re. Pona Yermare kilia kila naþa yoko akoven amiu laþas ava e yurþma nakoena yo, vena kilali amiu, ana nekilia nevisave naga yoko kila kare amiu vano tol ga legiena ve lualima. Visae sanene, monar asuþmal mþarera vano-o tol naþa alalua kiamiu yalua, ana visae ve alor re e pogos nene, yoko pogos naþa aim aþmalivin inu, yoko nela pupia nalaena van amiu, nane karo naþarila namaliena naþa pe kol.

11 †† " "Yar naþa kiligan teke ea, popon naga loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa suþma pisawal ke pa li na

lelagaena lala. Yar naþa taulu þelaga viowa na malena nene, yoko naga ve va warpo re yo e marena na lua naþa yoko imi sirau." " "

Mak na telu, naga pa e suþmare nae Pekaþmam, naga suþmare naþa taþman navianena viowa taþena lala apim loyurþma

12 "Yam si tai, monar osiri mþak va va navisi na suþmare na pulkumali nene Pekaþmam, ovisa sanini, ovisave 'Visena naþa pimi pan amiu ne, pimi kome naga naþa þarar ke playu na mara naþa mal ga lepas luwoka.

13 " "Naga pisawal pan amiu sanini, sape "Nekilia ruru sane e naþa kam asike e ne, naga lepas tai naþa likan nena yo naþa Yermare pe suþenia! Naga lelaga lala sike ga ko pun amiu ne, ana kam na apuarar ke kiau kiau na po paþisi. Nanua loyurþma e kiamiu pulkumali nene, pona tevisa tevisave pulkumali kiena Yermare, la aþmeþmar kiamiu puruvi naþa Antiþas, ana la aþmareran asape kam na monar aluþar kiamiu lelagaena e inu. Ana peraga, sa naþa naga piawa mþa mþarera e inu pano tol marena, kam mþena ga yar tai pe purmatan inu re poli.

14 " "Naga nene naga lepas napo ne, ana sur laþasa naþa sineun nesape nevisa mþena van amiu. Sur þesa, loyurþma e kiamiu þegasa, yeririna laþasa asuþma naþa ataveve ke sitomena laþasa sa ke ga Navisawalena Pelaþma nanua. Visae asitoþmal mþaga, naga ke narui naþa pisayu mrapa laþasa pa Pelaka, ana pe piavi re poli Pelaka towea mlavia pa pisayu pa le Israel lala, kila sanene pe piavi re poli, la asuþma akan kinanena wa la naþa yeririna taþena la akila kuþaþaena ea pa kiela nono lala, a la asuþma akila lue ga kolau lala. Akila ke mlamulen piowa la ne sanene, ana taveve visena naþa amloge ne, la asitom asape pogaga.

15 " "A kana na lua nena, laþas si naþa kam na ataþman la asike likan kiamiu li na lelagaena lala. Naga nene la naþa asuþma ataveve ke navianena na wowe taþena la nene, naþa yar nene Nikolaita naga mlologon þesania.

16 " "Visae ve sa nene, kam na monar avilopu kiamiu sitomen vetan naviowaena la nene! Visae peraga, yoko ve ve piavi re neim nakate pun amiu, a yoko visen la naþa nevisa e gou van la e pogos nene, yoko ve sa playu na mara naþa te kinekinela, kilapel la vaþisi.

17 †† " "Yar naþa kiligan teke ea, popon naga loge kilale ya naþa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa þegas nen li na lelagaena lala. Naga naþa taulu napiowaena, yoko naga la kiena nalaena wo tai. Yoko nela kinanena tai vana, kinanena nena sa naþa le Yu la akan e yokorena, ana naga nene na pe kinanena tai naþa pe yar pisu re poli wa. A yoko nela kilavaru yuwowo tai vana, naþa ate kiau viu tai sike ea, naþa naga naþa waria, naga ga yoko kilia ruru kana kinasa." " "

† 2:7 Nakilol 22:2 †† 2:8 Nakilol 1:17, 22:13 ‡ 2:11 Nakilol 20:14, 21:8

‡† 2:17 Yoan 6:48-50

Āmak na vari, naga pa e suṁmare nae Taeatara, naga suṁmare naṁa taṁan ga ṁelaga piowa suṁna loyurṁa ea

¹⁸ “Pogos si tai, monar osiri ṁak va va navisi na suṁmare na pulkumali nene Taeatara, ovisa sanini, ovisave ‘Visena na pimi pan amiu pimi kome Narina ne Yeririna, naṁa kilamarana pila a pivaga sane purmenen kapi, a lana ṁarera sane pototo. ¹⁹ Naga pisawal pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yurṁaena lala, a kiamiu sinesiiena lala amio kiamiu naviawaena, kiamiu yurṁaena ṁarera a sitomena la naṁa piayavi, a metavanja nekilia nesape nagane kam na akila pa laa narui, taulu naṁa akila ṁesania.

²⁰ “ “Naga nene naga kana lepas napo ne, ana sur si tai monar nevisa meraravan van amiu. Nanene e lepas na sira viowa nene, Sesepele, naṁa apisu kilale kiena napiowaena lala, ana ataṁan ga kila ṁa wowe e sur viowa la naṁa kilakila ke ne. Naga sape naga pe sira tai naṁa pe navisawalena, a pona kam na amlelaga e naga yo, ana naga pisokan ga ne. E kiena navianena lala, naga suṁna ṁere yar na kiau yurṁaena la apa ape taṁena la narui, naṁa nagane asike e ṁelaga na mlamulena na kolauena rui, a asuṁna akan ke kinanena kana nono lala, a la asitom asape ṁelaga la nene na pogaga ne.

²¹ In na nemla pulmas pania vena sitom ruru sina, vilon naga vetan kororak la nene, ana naga yepen mavin ga.

²² “ “Pogaga, kiau sitomena teke rui sane yoko nekila naga ṁene tog tai na maiena ṁarera lala, a yoko nekila yar la naṁa akila kolau amio sira nene, visae ve avilon la re e kiela mlamulena viowa lala, yoko la ṁena aloge viowa vaṁisi na vaṁisi. ²³ Sira nene, yoko taṁatete narina mali, yoko sineu kar la make ga. Ana pogos naṁa la na ṁegas nen li na lelagaena la avisu sur nene, yoko avisu kilale sane in ke narui, kiau navisuvevena telivi pano tol ya naṁa teke e sinen yaru, a kilia lual ya naṁa teke e kiena sitomena. A yoko avisu kilale ṁena sane in ke narui nesuṁna nekila maran ke pa yar lala torokin ga ṁelaga na sur la naṁa akila ke e kiela malena lala.

²⁴ “ “Ana e lepas na pun amiu kam yar taṁena lala nae Taeatara, nekilia nesape kam na pe ataveve re navianena kiena ne sira nene poli. Naga kilali naṁa koven visen kiki la pan amiu, sane yoko naga vike sitomena urmi la naṁa tapolou van amiu, ana kam na apisu kilale naṁa Yermare ga naga pe purṁesnen visena la nene. Yoko ve nevisa re si sur taṁena van amiu, ²⁵ ana nevisa ga sane kam na auarar ga visena lelaga la nene ṁarera naṁa kam na atol rui, ve aligan re, auarar la ṁa vano-o neim si na.

²⁶ “ “Naga naṁa taulu na viowaena, kila ga taveve ya naṁa sineunia vano-o tol luas nen pogos nini, yoko nela pupia nalaena vania. Yoko netaṁan vania naga ve suṁen purvanua lala, ²⁷ sa ga naṁa Tus na Yawena la pisayuia, naṁa sape

Naga yoko ve suṁen yeririna lala naṁa laki naṁa mlarar ke e limana, naga pe pototo ṁarera tai,

a la naṁa ape ṁarṁarera, naga yoko kuan wowa la e porotano ave kinakinasia sane piaki tai naṁa amiyurṁaen ga e porotano.

Yauena 2:9

“ “Naṁareraena na kilaen sanene, Ata taṁan pan in rui, ana yoko netaṁan lein va kiau yaru nene. ²⁸ Ana pe naga re ga nene poli, ana yar nene, yoko neligan verue naṁa ṁelag sike e limana.

²⁹ “ “Yar naṁa kiligana teke ea, popon naga loge kilale ya naṁa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa ṁegas nen li nalelagaena lala.” “

Āmak na lima, naga pa e suṁmare nae Satis, naga suṁmare naṁa momalio ga mon ṁaga

3 “Monar osiri si ṁak va va navisi na pulkumali na suṁmare nae Satis, ovisa sanini, ovisave ‘Visena nene naṁa pimi pan amiu ne, pimi kome naga naṁa pisuar ke ninuna la olua kiena ne Ntewa amio kana verue ne la olua.

“ “Naga pisa pan amiu sanini, sape “In na nekilia ruru kiamiu yurṁaena lala. Amiyeluar amiu paṁisi, asape kam na suṁmare tai naṁa mal ruru po, ana peraga, in na nekilia ruru paṁisi kam na amare ga aṁeke na.

² Nagane pe pogos naṁa kam na akirava towe narui.

Kiamiu yurṁaena lala, in na noṁal sane e visuena kiena ne Ntewa, kam na pe akila make ruru re poli, a kam na akila pe po re nenaga. Kiamiu kapi pe kovio make re poli wa, ana naga suṁna panon ke naṁa lavis mare narui, ana komin sur ne nanene, nepisa ruru pan amiu nesape kam na monar ayurṁaen ruruia vena imi wo sina.

³ “ “Visae ve sanene, kam na monar asitoṁal si vise-na wo la naṁa amloge, a amla rui. Alogear ruruia, a avilon kiamiu malena wasuṁe si na, komin naṁa visae ve atavilo re, nekilia nevisa nena van amiu sanini, yoko neim noṁalivin amiu sane yar na vinauen tai naṁa kam na taṁatete akilia.

⁴ “ “Ana lelaga, nekilia nesape kam nae Satis, kam pe moki re poli naṁa asuṁna pogaga, naṁa pe akila re ṁala kulsota la namname poli sane laṁasia. La ke narui amekiki ruru nenaga, ana yoko ayen sur yuwowo, ayaloro amio inu meva e kiau yo. ⁵ ††Yar a naṁa taulu naviowaena, naga ṁena yoko ayowa ruru wo e kulsota yuwowo la ne sanene. Naga, kiena kia taṁatete nena neyumulua e tus namalena pogos tai, ana yoko nekilogia naga va Ata amio kiena navisi lala, nevisave yar nene naga pe kiau yar lelaga nena napo.

⁶ “ “Yar naṁa kiligana teke na, popon naga loge kilia ya naṁa Ninuna ne Ntewa suṁna pisawal ke pa ṁegas nen li nalelagaena lala.” “

Āmak na orai, naga pa e suṁmare nae Pilatelpia, naga suṁmare naṁa pulmas wo na kilaen yurṁaena sike e marana

7 “Monar osiri si ṁak va va navisi na suṁmare na pulkumali naṁa Pilatelpia, ovisa sanini, ovisave ‘Visena

† 3:3 Mat 24:43,44; Luk 12:39,40; Nakilol 16:15 †† 3:5 a Nakilol 20:12, b Mat 10:32; Luk 12:8

naþa pimi pan amiu ne, pimi kome naga naþa pe wa, a pe lelaga, naþa naga ke narui naga þar ke ki na kiluaen pulutava m̃ana Þarin Suþe Tepet nanua. Ya naþa naga vietavania, taþatete si yar tai kotawea, a ya naþa naga kotawea, taþatete si yar tai vietavania.

⁸ "Naga pisawal pan amiu sanini, sape "In na nekilia ruru kiamiu yuþmaena rui. Ana monar avisu ruruia, in na nevietava e pulutava tai van amiu naþa yar tai taþatete si kotawea. Nekilia m̃a naþa kiamiu m̃areraena ve tokak ga, ana nekekara paþisi naþa apuarar ruru ke kiau visena, a pe akila kare re kiau kia naþa teke e amiu poli.

⁹ " "La naþa ataveve ke Yermare, la apa ke lele taaga vena avisirlua kiela þegas, a la apisa ke asape la ape le Yu nena napo, ana pe sa re nene poli, apisokan ga. Ana siraunia yoko nekila la nene aim akinai e lamiu vena avisu kilale sane pe kiau sitomiena su re e la poli, ana sike ga e amiu.

¹⁰ " "In na nepisa m̃a pan amiu nanua rui nesape monar asuþmal m̃arera amio sitomen la naþa piayavi silaga, ana nepisu sane apuarar ruru kiau visena nene. Komin sur ne nanene narui, nekilia nevisaar van amiu sane visae pupia naloge viowaena yoko imi e yomara va vena kilali la naþa asike ea, ana yoko in na nesuwo amiu ruru nena ga, yoko sur nene taþatete tol amiu."

¹¹ " "Ve ve piavi re, neimin amiu sina. Ya naþa asuþmal asike e rui, monar auarar ruru m̃a vano-o neim noworun amiu, ana yoko akilia ala kiamiu nalaena, ana taþatete yar taþena kilia warlua kiamiu karo na þarimiu naþa pe kol vetan amiu. ¹² †Yar naþa taulu nakilaliena make ga vano-o neimi, yoko noure naga imi sane pupia kemraþe na loyuþma e yuþma wa m̃ana Ntewa, yoko yar nene sulue sike loyuþma nene narui. Yoko neyowauia naga amio kua la naþa nesiri se ea, sane kua kiena ne kieta Ntewa, a kua kiena ne pupia pulkumali, na Yerusalem viu, naþa mligan ma e peni kiena ne kieta ne Ntewa pitomi, a amio la nene, yoko nesiri m̃ena kiau kua viu ea.

¹³ " "Yar naþa kiligana teke ea, popon naga logekilale ya naþa Ninuna ne Ntewa suþma pisawal ke pa þegas nen li nalelagaena lala." " "

Mak na olua pa e suþmare nae Laotisia, naga suþmare naþa pa piowa rui, ana pe asitom re sur poli

¹⁴ "Na maro, monar osiri m̃ak van navisi na suþmare na pulkumali naþa Laotisia, ovisa sanini, ovisave "Visena naþa pimi pan amiu pimi kom pun naga naþa pe þarin sur make ga, naþa naga ga kilia visave "Sanene." Naga masisu pona pe lelaga e Ntewa vano tol naþa kana kuruta mlau, a naga pe suþen wetelun yomarava naþa Ntewa siia.

¹⁵ "Naga pisawal pan amiu sanini, sape "In na nekilia ruru kiamiu yuþmaena lala, a nekilia nevisu kilale sane pe kiamiu sitomena la manin manene re poli, a pe pisun manene ruru re m̃ena poli. Popon manene la naþa visae sinoþan omanini, ko omanin ruruia, pona visae ovisunu, ovisun ruruia, ana naþa sinemiu la peve

lua ga sanene, þelaga nene pe sineun re nenaga.

¹⁶ Ana komin naþa sinemiun amanini a sinemiun aviun sanene, in na nesape neluelua amiu e logou narui.

¹⁷ " "Kam na asape amiyuwon polo kiamiu sur wo la mokliu, ana kam na asape taþatete yar tai kilia la sur van amiu, kam na amla ke rui. Ana peraga, e kiau navisuenape sa re nene poli. Kam na pe apisu kilale amiu re poli, ana pe kiamiu sur wo re nena tai, kam na limamiu koren ga, kilamaramiu þala, a yepemiu mian ga. ¹⁸ Nevisa van amiu, popon awasuþe si aim pun inu, aim awar kol nini naþa kap kekan van kana namname rui, vena akilia alarar sur wo tai e limamiu. A popon aim awar kulmrae la naþa miyuwowo, vena akalo amiu, vena ve amawa re, a popon aim awar m̃aki na vilanen e kilamaramiu, ana vena akilia akirava sina.

¹⁹ † " "Yaru ai naþa sineu siia, monar nevisvania vena nakawe ruru kiena malena, ve sanene, monar ala kiau visena lala, ana avilopu amiu. ²⁰ Ayagogo ruruia! In na nesuþmal nesuþma nesigariga ke pulutava na kioþma malena. Ko naþa ologe pulgou pio, ovieta van inu, neiþmasu loyuþma italu tesun, italu tekinana.

²¹ " "Naga naþa suþmal m̃arera vano-o taulu naviowaena lala, netaþan vana sane naga topae amio inu e leleu wa na totanoena, sa ke ga naþa in m̃ena netaulu kiau nasinekar, ana siraunia Ata þere inu netotano ke nemio e lelenu wa na totanoena.

²² " "Yar naþa kiligana teke ea, popon naga logekilale ya naþa Ninuna ne Ntewa pisawal ke pa þegas nen li nalelagaena lala." " "

Ntewa na lelenu naþa meta manene laa ma e peni

4 Pogos naþa nepisu pae sur la nene, noþmal ke sina ga pulutava tai navaen loyuþma ma e peni, m̃eke ga vamon inu. A nemloge ke sina ga pulgo naþa pis pan inu nanua, pis na pulgona miyelu keviu sane kumasua, ana pisa pan inu, sape "Ovam meta e nini sumo wa, vena nekila ovisu sur la naþa yoko aim sirau."

² Pisa sanene, ana veraga ga, nemloge sane Ninuna ne Ntewa þerelua ninuu, mligan inu ma e peni, ana nekira pa e pupia lele wa na totanoena tai m̃eke ga e marau, naþa yerka wa tai totano teke ea. ³ Nepisu sa naþa pila, þar maran kilavaru la naþa po na po, a kana kap nena miyervivia sa ga kuperierier. ⁴ Kana pupia lele na totanoena nena m̃eke ga lika, a lele na totanoena m̃ena laþasa miyervivia, nopuloia tol lualima yam lua pa vari [24]. E la peve taaga, yar taaga teke e tai kila sane la m̃ena tol lualima yam lua pa vari [24], la nene ape nasumonena nae ma e peni lala. La nene, m̃ala kulsota la miyuwowo paþisi, a amien karo na þarila naþa pe kol. ⁵ †Nesuþma nepisu ke sane, nemilan m̃ena yekarpla ke ga likan yo wa naþani, amio m̃aageena na pupia polilu tera ke ea. Vamonina, kap vivaga la olua asuþma apivavaga, naga nene nane ninuna ne Ntewa olua, ⁶ asuþmal asike e yotop tai, naþa meri ga

† 3:12 Nakilol 21:2

†† 3:19 Le Yu lala 12:6 ‡ 4:5 a Nakilol 8:5, 11:19, 16:18, b Nakilol 1:4

meke na sa ga sive, pilavila a merarava ruru po sa ga kupito.

Ana likan yo nařani, yar mali la vari asuřnaga, nařa kilamarala la moki liu sike vamon la a varaun la, asuřnal lavisi, asuvivi pupia lele wa na totanoena.

⁷Yar mal řes nene, sa ga laion, na lua sa ga puluk nařa purwolu, na telu naga řar ga maran yaru, na maro na sane pepauřa. ⁸La nene, la make ga kupela la orai, nařa kilamarala la kalo make ruru řena kupela la nene, pa řena e pulugala.

La nene kiela yuřaena, legiena a yemalo, la pe aparurula re pog ta poli, la asuřnal apisawal lue ga, asape "Ntewa na řareraena na mava, naga su řesa, naga sike nagane, a naga sike sike nena. Naga pe wa nařa pe wa, naga pe wa pařisi."

⁹E visena la ne sanene, la asuřna apisirlua ke kia kiena naga nařa totano teke lele wa likan la, apatanon ke naga, asuřna apisa ke potena pa naga nařa yoko mal lue narui. Pogos nařa asuřna apisa řnaga, ¹⁰nasumonena řena la nene apatanonia, amlotun ke naga nařa tařatete mare pogos tai. Ana siraunia, ařar plan kiela karo na řarila nařa pe kol, amligan su tano se lana, asape:

¹¹"Kiamim Suře Ntewa, mesmesun nařa naurarena, navatanonena a nařareraena make ga, ala van ko, kiořna ko ga taaga. Ko ke nařa osii make sur narui, e ga e kiořna nasinenanena atol kiela malena rui."

Tus nařa apulonaria, amio narin sipsip, nařa lalua asike ma e peni

5 Ana yokorena nepisu si yerkawa nene nařa totano teke e lenea wa, naga mlarar ke sur tai e limana marua, sur nena naga tus tai, nařa asiri ga e lepas luwoka, řisi na apulonaria, ana atelan kana lok olua suwoia.

²Ana nemloge pupia navisi tai pion manene pa metava, piunia pisape "Ane torokin kilaroro lok la nene? Yar tai sike ne kilia vae tus nene woga pona peraga?"

³Mořna ga sanene pano-o, peraga, pe yar re tai nařa ma e peni pona yomarava, pona vatanon yomarava, nařa kilia vae tus nene poli, pe yar re nena tai nařa torokin kira va loyuřa e poli. ⁴Nepisu sanene narui, nemloge piowa, netagi na netagi, nařa tařatete yar tai kila.

⁵Ana nasumonena la tai nene pis pan inu, pisape "E, ve otag re sina! Opisu ke ne, nanene naga laion nařa molue kome yeririna la nae Suta, nařa apio asape lus kiena ne Tepet, naga taulu make sur la řisi rui. Naga ke narui naga kilia kilaro lok la olua nene, naga ke nařa yoko vae tus nene narui."

⁶Ana nekira pano, pe laion re poli, ana nepisu narin sipsip tai suřnal sike likan yar mal la vari a nasumone-na lala vamon yo wa nene. Naga pe narin sipsip ga, ana kana lařnaliu olua amio kilamarana olua asike e řarina. Naga suřnal sike na, naga apisu sa nařa akila kuřařaena e rui, ana mal ruru ga suřna ga. ⁷Naga mi-al pimi, kuslua tus nařa petan limana yerkawa na řa-

marua, metava e pupia lele wa na totanoena. ⁸Mla pae, ana yar mal la vari nene amio nasumonena la lualima yam lua pa vari [24] nene amloru e lana. La peve taaga ařar kiela yukalele lala a kiela piala la nařa amiyuřnaen e kol, pulen ga ponotaninu la nařa asikapia, ana kala ponos taninu po pařisi nařa pa ke metava, nane leniena lala kiena nalelagaena wa lala.

⁹⁻¹⁰†A la amiyaun ke yau viu tai nařa sanini, "Akuřařain ko, ana e kořna kuruta opul plan yeririna lala ape kiena ne Ntewa, nařa amolue e řegas nen yeririna make ga, e visena kar make ga, e purvanua kerkeviu make ga, a e narin purvanua make řena ga. Ko osikol la apim ape řegas taaga navatanonen řarin suře ve taaga ga, aim ave yar wa lala na yuřaena kiena ne Ntewa, nařa yoko ave suřen yomarava nini. Ana komin nařa okila sanene, torokin sane ko ga taaga ola tus nene narui, owar plan kana lok lala, ovae."

¹¹Nesuřna nepisusu ke sanene, ana nemloge navisi la amiyau, la mok na moki, ařna la tenario via na sanene. Amiervivi lele na totanoena wa amio yar mal lala a nasumonena la nene, ¹²amiyau řarera pařisi, apisa sanini, asape,

"Narin sipsip, nařa akuřařainia, naga taaga po na po. Nařareraena make ga, nawoena make ga, manmaruaena make ga, puriu kawaena make ga, navatanonena make ga, naurarena make ga, nayelua-arena make ga, torokin akila ga van naga taaga."

¹³Siraun nanene, nemloge si surmal make ga la řena amiyau, surmal la nařa asike ma e peni, amio la nařa asike e yomarava, pona e porotano pona e sive, kiela yauena pisa sanini, pisape,

"Nayeluarena, navatanonena, naurarena, a nařareraena va va yerkawa nařa totano teke e lele wa, amio řena narin sipsip, vano vano ve uro re."

¹⁴Ana yar mal la vari nařani apisawalia asape "Sanene" komin visena la nene, ana nasumonena lala amloru, akinai, amlotun lalua.

Lok la olua na tusi nařa aplonaria

Lok řesia: Yerkawa na řelaga na kilaen mara, nařa kus wosi yuwowo

6 Nepisu manene řnaga, nepisu narin sipsip nařa kilaro lok na sumo na tus nene. Naga kila pae, ana yar mal la vari nene tai pio e pulgo tai sa nařa polilu, pisape "Oimi!"

²Ana nořnal ga wosi tai nařa miyuwowo suřnal sike e marau veraga. Nořnal yar tai teke meta ea, řar ke viu lamias, ana la amligan karo na řarina kiena řarin suře

teke e þarina, ana kus kiena wosi naþani kirir pano sane yar namara tai naþa vanon vena taulu kiena nasinekar lala.

Lok na lua: Yerkawa na þelaga na weþaren yaru, naþa kus wosi pivaga

³Yoko narin sipsip kilaro lok na lua. Kila pae narui, ana nemloge yar mal na lua pio, naga mþena sape "Oimi!"

⁴Ana wosi taþena ke sina ga pimi kate veraga, naþa pivaga. Yar naþa kusia, ataþman pania vena va war plan suþarena naþa sike e yomarava, vena yar la asuþna aweve moþmar la. Amligan pupia playu na mara tai e limana, ana naga mþena kiriri pano.

Lok na telu: Yerkawa na þelaga na visoena e yomara-va, naþa kus wosi malko

⁵Yoko, narin sipsip kilaro lok na telu. Kila pae narui, nemloge yar na telu pio, naga mþena pisape "Oimi!"

Ana nepisu ga wosi si tai naþa malko suþnal sike e marau veraga. Yar naþa kusa, naga mlarar ke skel tai e limana, vena visuveve kinanena lala kana yeririna na yomarava.

⁶Ana nemloge visena tai molue ga likan yar mal la vari naþani, asape "Ovano, ataþman pan ko asape okilia okila naþa yo ve plasan kinanena, naþa yoko monar aul narin kinanena ga e kilavaru keviu. Ana ve okila kare manene re purþes nen purolip lala naþa amiyuþnaen ke sirveve e mrasnela, a ve okila kare manene re purþes nen kilkerep lala naþa amiyuþnaen waen e mrasnela." Apisa sanene narui, a naga mþena kiriri pano.

Lok na vari: Yerkawa na þelaga na marena, naþa kus wosi na yepen pe yavi

⁷Yoko, narin sipsip kilaro lok na vari, kila pae ana nemloge yar mal na vari pio, naga mþena sape "Oimi!"

⁸Ana noþmal ga na wosi taþena naþa yepena pe yavi suþnal ga sike e marau. Yar naþa kusia, apio kiena kia asape Marena, a naga, kiena erau tai mial ke amio, naþa kiena kia asape Pulukapi. Ana e lalua nene, ataþman asape lalua akilia akila viowa va yar ve moki e yomarava, e playu na mara, pona e viso, pona e maiena, pona e surmal tetan lala. Visae ve sanene, yar la vari asike yomarava, la telu akilia asururu ga, ana taþena tai akilia akilapel naga sanene.

Lok na lima: Li na lelagaena la naþa ape masisu panoo aþemoþmar la

⁹Yoko, narin sipsip kilaro lok na lima. Kila pae, ana noþmal wonta pulen ninuna ne yeririna lala amiyuwon la miyervivi miasina. Nanene la naþa aþemoþmar la komin aþmarera e logearen visena kiena ne Ntewa, a asuþnal mþarera asape amlalaga e Yesu. ¹⁰La nene, noþmal atag ke pa Ntewa e pupia pulgo keviu, asape "Ake Suþe na sur make ga, ope wa a ope lelaga, awis ovisu kilale kamim kuruta nene. Pogwai naþa yoko oki-

la maran va yar viowa la naþa akila ke piowa sanene?"

¹¹Apisa pa sanene narui, ana aþar kulsaket yuwowo la pan la amiyenia, ana apisa pan la asape sur naþa la apiunia naga pere wa. Asape monar asuþmate li ga ve plas ga wa, komin naþa kiela erau laþasa asike ga wa, amio mþena kiela puruvi taþena lala a vinela lala, naþa yoko la mþena monar awe moþmar la komin naþa amlelaga, ana pogos naþa la punu ga aimi toroki, yoko Ntewa kila ga ya naþa la apiun na wa.

Lok na orai: Legiena maro

¹²†Yoko, nepisu naþa narin sipsip kilaro lok na orai. Kila narui, yemninu veraga, a pe piavi re poli mrae pimi malko yemalolo nenaga, a kupario pimi pivaga sane kuruta, ¹³a verue la naþa asike ma e sinapane akekapil apitom tano e porotano, sa ga naþa mralak mene, pogos naþa pupia lagi miyui kululun lasa. ¹⁴††Yoko, avilonar sinapane sa naþa apilonar takue akus pano, a tavie make ga a purvanua make ga alen plan la vetan lelela lala.

¹⁵Ana pogos naþa yar la avisu sur la nene, pupia marauena naþa pupia marauena. Þarin suþe na yomara-va lala, yerkawa lala, nasumonena kiena ne yar na mara lala, yar na sur moki lala, yar mþarera lala, amio mþena kiela yaru na yuþnaena lala, a yar taþena make ga e yo kar ga lala, la make ga ayalin mesmesun puluve lala pona pulkilavaru, avavinin yo la metava e kunusa, akilayonli naþa atapolou ea. ¹⁶‡Atol yo la nene, ana marauena pimi keviu manene laa, a apion pa kilavaru lala amio kunus lala, asape "Awis, aloru akalo ruru imimi, vena navisuena kiena ne naga naþa teke meta e lele wa ve tol imim re, a vena nasinekar kiena ne narin sipsip ve kila kare imim re. ¹⁷Pupia legiena na sinekar kien la lua nene pimi rui, a yoko ane kilia suþmalu mali e pogos nene? Peraga ne, nagane yoko viowa manene laa van ita make ga."

Ntewa pisaar kiena pupia þegas nen yeririna tai vena ave kiena

7 Siraun sur la nene, nepisu navisi la vari asuþnal asike e mrapun yomarava varoka, asuþna akilawo ke lagi vari naþa amiyui ke e yomarava, vena lagi la nene ve ayui re si e sive, pona e porotano, pona meta e lak lala. ²Yoko nepisu ke sina navisi taþena, þar sur na ween totou kiena ne Ntewa mali van kiena yeririna lala, ana naga molue e naþa mrae pa meta ea pimi. Naga kilia mþa sape navisi vari nene, la aþar ke naþmareraena naþa akilia akila kare porotano a akilia akila kare sive, ana naga pion manene pan la, pisaluþar pan la vena ve akila re si sur tai. ³Pisa sanini, sape "Ei, toko, ve akila kare re sive pona porotano pona lak lala, vano vano tol naþa teligan totou tai te piamenan yar mesmes lala naþa ape kiena ne kieta Ntewa."

⁴⁸E pogos nene narui nemloge ga na wa naþa apisawal nena maran la naþa amligan totou e la. La nene

† 6:12 a Nakilol 11:13, 16:18, b Mat 24:29; Mak 13:24,25; Luk 21:25 †† 6:14 Nakilol 16:20 ‡ 6:16 Luk 23:30

amolue akom e lus nae Israel la lualima taaga pa lua, naga lus la naþa aþar kia kiena yermarua apua kan la nene, nane Suta, Rupen, Kat, Asa, Naptali, Manasa, Simion, Levi, Isak, Sepulan, Sosep, a Pensiman. Ana e lus make la nene, tai kana manu lala tol lualima taaga pa lua [12,000] amolue komea, kila la punu ga tol sane kana manu ne lala tol ponotia lualima yam vari pa vari [144,000].

Pupia þegas taþena lala naþa amiyen kulsota yuwowo lala

⁹ Ana siraunia, nekira pa vamon inu narui noþmal pupia þina na yeririna lala, naþa moki na moki, taþatete auloia, la ke naþa amolue akom e lus taþena la narui. La ke naþa ape yeririna taþena lala na purvanua taþena lala, amio kiela visena taþena lala, apim asuþmal asike vamon pupia lele na totanoena naþa narin sipsip totano teke ea. La make ga amien kulmrae yuwowo nowo lala, a aþarar mþamela lala, ¹⁰ a apio manene pa metava, asape "Kieta Ntewa teke e kiena lelana wa, naga ga amio narin sipsip, lalua ape purþes nen kieta natamaliaena."

¹¹ Ana amio la nene, navisi mþena lala asuþmal amiyervivi yo wa, a amiyervivi mþena nasumonena lala amio yar mal la vari naþani, ana la mþena akinai aþan þarila pito tano vamon yo wa, amlotun Ntewa, ¹² asape "Ee, lelaga pa!

Nayeluarena make ga, a naurarena, a namanmaruae-na, a navisaen potena, a navisirluaena, a puriukawae-na, a namareraena,

la punu ga nene ape kiena ne kieta Ntewa naga taaga, a yoko ve sanene sulue na sike ne.

Yeluaren van Ntewa!"

¹³ Ana e pogos nene, nasumonena la tai piun tan inu, sape "Pupia þina naþa amiyen kulumrae yuwowo la ne, okilia osape a la nene, a okilia osape la asu pe na apimi?"

¹⁴ †Ana nesape "E peraga, ana ko ope yerkawa nae e nini tai, ko okilia mþa yo?"

Ana pisataþnea sape "Ore, la ke nene narui naþa aþaro e pupia pogos naloge viowaena. Kulsota la ne amiyen ke ne, akevanla e kuruta kana narin sipsip naþani, nane apim amiyuwowo ruru sane opisu ke ne.

¹⁵ La na kiela yuþmaena sanini, sane

'La asike vamon yo wa kiena ne Ntewa, legiena a lemalo amiyuþmae kiena ke loyuþma e mþana yuþma wa, a naga naþa totano teke meta ne, naga yoko visuar la,

¹⁶ Yoko taþatete si viso kar la, yoko ve moto karla re si narui, mrae ve kila kare la re sina,

a pupia kapi ve visun la re sina,

¹⁷ komin narin sipsip naþa teke likan yo wa meta ne, naga yoko vagan la, naga yoko sumon la ava e purþes nen wii na malena, a yoko Ntewa yumu plan make wamarala.' "

Lok na olua: Yo pa ruru nenaga

8 Siraun nene, nepisu narin sipsip kilaro lok na olua. Kila narui, sur make ga nae mae peni aparurula veraga, pe mþaagena re si ta poli, yo mþano nena ga mon mþa pano-o tol komsus nen aora taaga.

Kumasua la olua

² A pe yam piavi re nenaga, noþmal navisi la olua naþa asuþmal asike e marana ne Ntewa vena kilaen kiena yuþmaena, a amla kumasua olua pan la, tai kus tai, tai kus tai.

Pias nen ponotaninu naþa amiyuþmaen e kol

³ Ana siraunia, navisi taþena pimi. Naga kus pias nen ponotaninu tai, naþa amiyuþmaen e kol, a naga kus pimi suþmal sike e wonta, naþa naga mþena amiyuþmaen e kol, a naþa sike vamon lele wa na totanoena. Ana aþar ponotaninu mokliu pania vena sikapia e wonta vena kila ponos wo, a amla mþena leniena lala kiena ne nalelagaena wa lala pania, vena ligan to meta e wonta sane nalaena tai. ⁴ A pogos naþa kapi nene kekan ke ponotaninu nena, kana ponosa amio leniena kiena ne nalelagaena wa lala, amolue petan limana ne navisi naþani akaka ava atol marana ne Ntewa.

⁵ ††Yoko, navisi naþani þar plategkap laþas naþa apranar sike e wonta nene, kokonia pito e pias nen ponotaninu nene ana koven pito tano e yomarava. Ana pogos naþa suri nene tol yomarava, kila polilu kapur kar ga e yo punu ga, amio kana mumuena sa naþa kapiapo, amio mþena yekarpla, a yemninu.

Kumasua na miyelu þesa: yua amio kuruta

⁶ Ana navisi la olua naþa aþarar kumasua olua nene, asu ruru ke naþa asape ayu narui.

⁷ Navisi na sumo miyu kiena kumasua, ana kila narui mrayua la naþa mþarera sane kururu kilavaru, amio kuruta naþa pisusun sane kapi, aptom akila moþmar sur kar la e yomarava. Amiyuþmaen mþa sanene pano-o kapi kekan make yomarava komþasa amio kana purlaki ne lala, amio sur make naþa kapur sike ea.

Kumasua na lua miyelu: tavie na kapi

⁸ Ana siraunia, navisi na lua miyu kiena kumasua. Nanene kila pupia tavie kar tai, naþa kap molue ke komea, akovenlua pito e sive. Pogos na kove sive, ana sive komþas pimi sane kuruta, ⁹ ana kana sur mal ne lala amarmare, a waa la naþa asike e pupia lepas nene atalilu.

Kumasua na telu miyelu: verue naþa kirir ma e sinapane

¹⁰ Yoko navisi na telu miyu kiena kumasua. Nanene kila pupia verue tai, naþa kapi pivaga ke ea tegoli yo sane kapi vivaga, molue ma e sinapane, miere pitomi

† 7:14 Mat 24:21; Mak 13:19

†† 8:5 Nakilol 11:19, 16:18

miae yomarava. Ana kana kapi nena pa tol wii la naþa mlau a þarin wii lala. ¹¹ Kia kien verue nene, asape Wii Melkalka, ana kila narui wii nae yo la moki pimi melkalka, ana yeririna la amun þele ga, moto karla mña pano-o amarmare.

Kumasua na vari miyelu: yemalolo

¹² Yoko navisi na vari miyu kiena kumasua. Nanene kila naþa mrae komþas pimi malolo, a kupario komþas pe tego re si poli, a verue la moki naþa pe amlal la re si poli. Kila narui legiena pimi plas manene laa, a pe lepamiema re si poli, kila narui yemalolo paþisi e yomara-va wetelu.

¹³ Nepisu manene ke sane, noþmal pupia pepauþma tai ka ke metava, suþma mlolokai kar ke metava na, pisape "Yo piowa rui e, ana na nene naga kulus ke na wa. Navisi la telu asike ga wa, la kiela kumasua miyelu mñarera manene laa sane. Kam na yomarava, avisuar amiu, pupia na loge viowaena pimi mþaliv ke narui!"

Kumasua na lima miyelu: pulus naþa pito manene laa tano, naþa na þesia na loge viowaena mñarera na telu

9 Yoko navisi na lima miyu kiena kumasua. Nanene kila verue taþena kirir mþalia þarpoyo ma e sina-pane pitomi e yomarava. Verue nene, amla ki tai pania, nanene ki naþa vietavan pulus naþa pito tol kap naþa garo tano. ² Pogos naþa mlalua keplamaran pulus nene, kapi piu þar wowo yo molmolue ke ea, sa naþa pupia kap tai piu, ana pa kar ga meta e sinapane, kilawo maran mrae, kila yemalo ke sina ga. ³ Ana pogos naþa kap piu kalo make yo sanene, kelsisi la amolue apitom tano e porotano, ana pe asa re si kelsisi poli ana apim sa naþa pupia kimi natano.

⁴ Apisaluþar la asape ve atol re purlaki lala a kinanena lala pona sur la naþa pitotovi sike e yomarava, ana ataþnan asape akilia akila viowa va yeririna na yomara-va lala, la naþa pe aþar re totou kiena ne Ntewa naþa naga mligan sike nena e piamenana ne kiena yeririna lala. ⁵ Kimi na tano la nene, pe ataþnan la re naþa akilia awe moþnar yar la poli, ana ataþnan la ga ayuyur la mña va tol kupario ve lima. Ana pogos naþa akila mña sanene vano-o, yoko yar la aloge yepela la lalae kar vano vaþisi. ⁶ E pogos nene, la ve moki na asave popon amarmare ga, yoko akale mrapa la naþa amare ea, ana yoko marena yepen mavin la, ligan la asuþma ga sanene.

⁷ Ana kelsisi la nene, pogos naþa nepisu ruru la, atorokin wosi la naþa yar namara la akus ke ne. Amyen karo naþarila naþa pe kol suwo þarila, a pogos naþa nepisu ruru marala, nemilan la ga asa ga yaru.

⁸ Aþne vilþarila sane sira, ana maluela lala, sane na maluena laion. ⁹ Amyenwo yerela lala e pototo, a pogos naþa akaka tetai, kupela la kakapur mþalia sa naþa wosi la naþa aþere kiela kat lala akiriri ava akila mara.

¹⁰ Kelsisi la nene kesila sike e la, a sur na yuren yaru lala sike e la, naþa akilia ayur mña yar vano-o tol kupario ve lima.

¹¹ La kiela þarin suþe tai, naga navisi tai, ana pe navisi kiena ne Ntewa re poli, naga navisi naþa pisuar ke mratava na pulukapi. Yar nene, kiena kia e visena kiena le Epru lala, asikia asape Apatono, a e visena nae Krik, asikia Apoliono, kinas nen kia lua nene asape yar na warnena kareen suria.

¹² Kelsisi ne la nanene, naþa nasumo e naloge viowaena la telu nena nanene. Noþmal naga þaro pa rui, ana lua sike ga wa.

Kumasua na orai miyelu: navisi lala na weþnaren yaru, naþa nalua na naloge viowaena mñarera na telu nene

¹³ Yoko navisi na orai miyu kiena kumasua, nemloge visena tai molue kom e mrapun wonta wa nene varoka naþa amiyuþmaen e kol naþa sike e yo wa vamon Ntewa. ¹⁴ Visena naþa pisa pa navisi nene sanini, sape "Navisi la vari naþa apiar la asike e yo naþa wii mlau ke ea naþa kiena kia Yupretes, nagane kana pogos naþa ova okila plan la sina avavano narui." ¹⁵ Navisi la nene, apuarar la ruru asuþma sanene pano-o tol nena kana aora na kana legiena na kana kupario, naþa akilia amolue ea vena akila kiela yuþmaena. Ana navisi taþena pa mluþar plan la, kila sane amolue apano, apa kar ga e purvanua lala aþne yar lala lavis tol komþas nen yeririna na yomarava.

¹⁶ Apa amio kiela yar namara lala naþa akus wosi namara lala, ana nemloge apisawal kana marana tol tenario tol ponotia lua [200,000,000]. ¹⁷ A pogos naþa nepisu manene wosi la nene amio yar la naþa akusia, noþmal pototo sur tai naþa amligan mono ke yerela, amiyowa ruru la apivavaga sane kapi, amemaena sane lowe memaena, amleleru sane mrae. Kiela wosi lala ape taþena ga, naþa þarila sa ga laion, a pogos naþa amiyuveve noþmal kapi a mþau a posnoyavi na kapiapo mleleru molue petan logola. ¹⁸ Sur la telu ne nanene, sane kapi a mþau a posnoyavi na kapiapo kila lavis yeririna na yomarava nini la komþas akokovio e pogos nene. ¹⁹ Naþmareraena kien wosi la nene sike e ya naþa molue ke kome logola, a sike mþena e kesila lala, komin kesila la pilolon sane loþnara, a sur sane þarin loþnara mþena sike e luas nen kesila naþa mla ke pupia magka pa yeririna lala.

²⁰ Napiowaena la ne mñarera paþisi sanene, a pupia komþas nen yeririna lala, nane laþas naþa amal ke na wa, pe asitom re poli. Pe apulon la re nena e kiela napiowaena la naþa akila ke e limala poli, ana asuþma akila luen ga lotena pa yermare lala, a asuþma akila ke leniena pa nono lala na kiela ntewa lala, naþa pe akirava re poli, a pe amloge kilale re sur poli, naþa pe amiyal re poli, naþa yar ga la amiyuþmaen e kol, pona selpa, pona pototo, pona kilavaru, pona laki.

²¹ A amio mþena nanini, pe apulon la re nenaga e þelaga na weþnaren yaru poli, pona kimi lala, pona naki-laen viowa amio sira, pona e kiela vinauena la naþa asuþma akila ke ne.

Navisi tai mlarar narin tus naþa apilonaria

10 Ana siraunia, nepisu si navisi m̄arera taþena molue ma e peni pitomi tano. Naga mien lul sa naþa m̄ana kulsota, a kuperierier miervivi þarina, marana m̄ena ga sane mrae, ana lana luwoka sane pupia kemraþe ana ape kapi. ² Ana nepisu naga tarar ke narin tus tai, naþa pike þa teke e limana luwoka. Ana piaþereren lana marua piawa ke e sive a lana m̄el piawa ke e porotano. ³ Naga suþmal ga suþma sanene, ana mligan pupia vioena tai naþa sa ga laion, a pogos naþa naga kila, polilu make kar ga lala apisataþe pimi, apis kome kiela mumuena lala. ⁴ Pogos naþa polilu la atera sanene, sineun nesape nesiri plan kiela visena lala, ana lavis nekila narui, visena taþena molue ma e peni pitomi pan inu, sape "Toko, ve osiri re visena kiena ne la nene. Sur la naþa apisa, pe nakilaen re yeririna la akilia poli."

⁵ Visena nene sanini, ana noþmal ga navisi naþa piawa e sive amio porotano, kian limana marua pa ma e peni. ⁶ Ana pisa kiena visena m̄arera tai, pisaar e kia kien naga naþa mal sulue, naþa sii peni amio ya la naþa asike ea, amio yomarava a ya la naþa asike ea, amio sive a ya la naþa asike ea. Kiena visena pa sanini, sape "Nagane pe pogos na suþmateen re si poli! ⁷ Lavis ke navisi na olua nene yu kiena kumasua narui, a visae kila ga rui, vera na nasitomwanena kiena ne Ntewa la imi m̄alivi rui, vera na sur make ga imi merarava ve sa ga naþa naga pisawal þesan pa navisawalen la naþa amiyuþmae kiena þesa."

⁸ Pisa pa sanene narui, in m̄ena nemloge visen taþena molue ma e peni pitomi pan inu, sape "Narin tus naþa pike teke e limana ne navisi naþa suþmal sike e sive a porotano, ova ola ke ne wa."

⁹ Ana nepa lavisin navisi naþani, nepiun narin tus nene tania. Ana taþman ga pan inu, sape "Poga, okilia olavia. Visae olavia monar okania. A nesape nevisa van ko sanini, pogos naþa okania, yoko ologe kiki e logoþma vaþisi, ana siraunia, yoko ologe melkalka e mopoþma."

¹⁰ Ana nemlavia nakania, ana kiki e gou paþisi. Ana nesinom pae, ana sanena naþa pisa, naþa sur nene melkalka, kila kare m̄eþeu paþisi. ¹¹ Yoko, visena pitomi si pan inu yam tai, sape "Yoko ve sa ga nene narui, komin navisawalena taþena la asike ga wa naþa yoko monar oto ovisawal sina, naþa apisayu þegas nen yolai lala, purvanua punu ga, yaru na visena taþena la punu ga, a þarin suþe la naþa asike e yomarava."

Yar la lua na iilaaren visen kiena ne Ntewa

11 Ana e pogos nene amligan kiai tai te luþmau, asape neva nela totou na yo la ea. Asape, "Ova e yuþma wa m̄ana Ntewa, ola ruru kana totounena na keviu pa sanape, a ola totou na wonta naþa sike loyuþma ea, a oulo m̄ena yeririna la naþa akila ke lotena e yo nene, sane m̄a tol via. ² †Ana kana pupia yo naþa m̄eke

vanua, naga ve ola re kana totounena, komin yuþma wa nene komþasa yar la naþa pe ape Yu re poli la yoko akusia. Wolawa la nene yoko aim ataulu pupia kumali wa nene Yerusalem, yoko aim loyuþma ayalar kar ga ea sa naþa la lelela, ana yoko akila ga va tol kupario ve lualima yam vari va lua [42]. ³ A pogos naþa asike e nene, yoko yar lalua naþa asuþmal m̄arera asike e kiau visen lelaga aim aþmalivi. Lalua ayen ga kulupak sa naþa m̄ala kulsota, a yoko avisawal kiau visena e siarena na kupario la nene va tol luasa, naþa kana legiena nena tol manu ve taaga ponotia ve lua lualima yam orai [1260]."

⁴ Yar lalua nene visena wa kiena ne Ntewa pisayu la nakonua rui, naþa pisayu sape purolip lalua asuþma ga, pona naþa pisayu kemraþe na kantel lua, naþa luoka ga asuþmal asike e marana ne kieta Ntewa naþa naga pe suþen yomarava wetelu. ⁵ A visae yar tai kilali naþa kila viowa va lalua nene pogos tai, yoko kapi kilia molue e logola, yoko kilia kilapel ruru nena kiela nasinekar lala. Nane mrapa ne nanene naþa visae yar sinenan sape kilaþmar la, yoko naga ga kan ke sina kiena marena narui. ⁶ Lalua nene kiela naþareraena keviu liu, naþa akilia akilawo sinapane metava vena yua taþatete kove e pogos naþa apisawal visena kiena ne Ntewa, a akilia akila wii lala imi ve kuruta, a akilia akila naþa sur viowa kar ga imi pona pogos m̄arera imi kila kare yomarava e pogos ya naþa lalua asitom asape akila.

⁷ ††Ana lalua nene, lalua ave navisawalen sanene vano tol pogos naþa lalua akila yuþmaena na sanene þisi. E pog nene narui, yoko pupia sur mal viowa naþa m̄eke tano e pulukapi molue vamin lalua, a yoko kiena naþareraena taulu la luwoka, kilaþmar la. ⁸ A yoko akoven tasnela m̄eke likan mrapplepa e pupia pulkumali naþa naga pulkumali m̄a nena naþa kiela suþe naga m̄ena aþeþmaria meta e lak torovia. E nene, naþa e þelaga na visawanen suria, apisa kia na kumali naþani, pogos tai asape kia na kumali marua viowa naþa Sotom, pona apio asape Isip. ⁹ Tasnela moþma ga e yepisun sanene yoko þegas nen yeririna lala, pona lus lala, pona visena lala, pona purvanua la aim avisu la, yoko avisaluþar la ve asinla re vano-o tol legien ve telu komsusa. ¹⁰ A pogos naþa apisusu m̄a tasnena yar mare lua nene pano-o yoko apisa karela paþisi a apitalia kare la þisa. Yoko asitoþmal naloge viowaena lala naþa navisawalena lalua akila pimi pa yar na yomara-va lala, ana yoko akekara na akekaran naþa lalua nene amare pa rui, yoko akila pupia þaþagena a yoko awarwar si nalaena lala van la vanonia.

¹¹ A pogos naþa legiena telu nene komsusa þaro pae, pe asin re luwoka poli wa, la amilan ga lagi na malena tai molue kome Ntewa pitomi tol maren lua naþa ne, kila si la ga luwoka asuþmal aþanarla asuþmal asikena. Pogos naþa yar la apisuia, amarau na amarau, ¹² a pe yam piavi re poli, amloge pupia visena la kom ma e peni pitomi, pisa pan lalua, sape "Poga, amlua avam metava narui." Ana la ga luwoka apa metava veraga, akus lul lala apa atol ma e peni, naþa kiela

† 11:2 Luk 21:24

†† 11:7 Nakilol 13:5-7, 17:8

nasinekar lala apisu sane asuñmalu wowe ga asikena, logola suwowo ga rui apis re si poli.

¹³ †A e ke e pogos nene, pupia yem-ninu, naña kila lepas nen pul kumali nene komþas, yuñna make ga akekapil apororowa make nenaga, a yeririna la naña amarmare e yemninu nene tol manu olua. La naña amal ruru ga asuñaga la apisu ke sur nene, amarau kar þan wa, ana apisu sane popon la ayeluar ga Ntewa nae peni komin kiena pupia mñareraena naña la apisu kilale ga na wa.

¹⁴ Yemninu nene sur sane pupia naloge viowaena na lua þaro narui, kana yam telu nena pere wa, yoko naga ve ve piavi re na imi.

Kumasua na olua mielu: pogos na liþereena, naña kana naloge viowaena mñarera maro na teloka nanene

¹⁵ Yoko navisi na telu miyu kiena kumasua. Nanene narui kila pulgo la moki apisasawal ke pupia visena la ma e peni, amieluar Ntewa apisa sanini, asape

“Nagane narui yo punu ga naña sumo sike vatanon suþe viowa na yomarava nini, la asike vatanon kieta Suþe Ntewa narui, lalua kiena Navisaarena, a yoko naga ve þarin suþen vano-o taþatete þisi pogos tai.”

¹⁶ A nasumonena mñena la lualima yam lua pa vari [24] amio la, naña atotano ateke e lelela la naña pa metava, akinai tano vamon Ntewa, amlotunia, ¹⁷ asape

“O Ntewa keviu nañareraena na mava, ko naña osu nakonua rui, ko naña osike nagane, ko naña ope na pogos la ne pimi ke ne.

Mepisa potena pan ko paþisi wa, komin naña oþarar kioñna pupia mñareraena rui, nagane narui osuñmalu mñarera e kioñna nasuþenena.

¹⁸ Purvanua make ga na yomarava nini sumo na sinela kar ko, ana pogos na kilologiaen kioñna sinekar van la narui.

Nagane kana pogos naña yoko oliþere yar mare lala, a yoko okila kare yeririna la naña akila kare kioñna yomarava.

Ana kioñna yar na yuñnaena lala, naña navisawalena lala, amio kioñna li nalelagaena wa lala, a la naña apatanon ke kioñna kia, yoko awar kiela nalaena wo la e pogos nene, pe sur koren ga naña ape yerikawa lala e kioñna yuñnaena, pona pe ape yerikawa re poli.”

¹⁹ ††Ana e pogos nene apietavan yuñna wa mñana Ntewa ma e peni e marana yeririna lala, a añnal pias nen navisaluaena wa mon mñaga. Amilan ga yo pe taþena veraga, komin nañareraena kiena ne Ntewa sike ea, naña yekarpla e yo punu ga, amio polilu tera, yo mñaaga, yemninu, a pupia mras nen yua aes kekapili.

Sira nowo amio pupia nopi tai

12 Nepisu manene ke sur nae peni lala wa, ana nemilan ga pupia kile tai. Naga sira tai, naga kus mrae, mien pe mñana kulsota, suñnal sike e kupario, a

† 11:13 Nakilol 6:12, 16:18 †† 11:19 a Nakilol 8:5, 16:18, b Nakilol 16:21

karo na þarina, verue lualima taaga pa lua [12] sike ea.

² Sira nene mñeþena, ana mloge piowa mlokai na mlokai, komin kiena kupario þisi narui, lavis waria.

³ Nepisu manene mña sanene, pupia surmali taþena molue ma e peni, naga pe namarauena manene laa. Naga pupia arman nopi tai, pivaga, þarin olua naña amien karo na þarin suþe olua sike e la, a lañmalu mñena sike e þarila, make ga tol lualima. ⁴ Ana noñmal ga sur naña kuþin kesina sane, ku plan verue la mokliu akekapil akowowo yo tano e yomarava. Ana sur viowa naþani pimi suñnal se maran sira nene, naga sitom ruru rui sape sa sira nene war sisi, kariñar ke veraga.

⁵ Suñna sanene pano-o sira naña þarlua narina, pe yerñene. Ana Ntewa sinenan sape sisi nene imi ve þarin suþe vena uarar pototo e limana vena ve suþen yeririna na yomarava lala, ana pogos naña sur mal viowa nene pe tol re sisi nene poli wa, ana akuslua veraga, akuslua pa ma puna ne Ntewa mñae kiena pupia lele na totanoena. ⁶ Ana sira nene marau, pure pa tapolou e yomema, e yo tai naña Ntewa kila ruru pe lelena, ana pa tapolou e yo nene, apisuar ruru naga e legiena moki, legiena tol manu taaga ponotia lua lualima pa orai [1,260].

⁷ †Ana e pogos nene pupia mara tai kapur ma e peni. Þar navisi nene Mñikel amio kiena navisi lala, akila mara amio pupia nopi naþani, ana naga mñena ga amio kiena navisi lala akila mara mñarera paþisi pan la.

⁸ Akila mña mara sanene pano-o, tol naña nopi nene, kiena nañareraena þisi, ana amio kiena navisi lala amloru apito tano. Ana akila kare la paþisi, amla nakoena pan la, aþar plan lelela ma e peni petan la. ⁹ ††Ana pupia nopi naþani, akovenlua nena ma e peni veraga pitomi e yomarava, naga amio kiena navisi lala.

Ana e poglis nene nepisu kilale ga pupia arman nopi nene na wa, naga ke ga naña kus maran loñara nana sumo narui, naga yar sur naña asape Yermare, pona Yermare Lego, naña nanagane naga ke na wa, naga þere yomarava nini wetelu kusal ke mrapa silaga.

¹⁰ Ana siraunia, nemloge pulgo tai pio þar make yo ma e peni, sape

“Nagane na natamaliaena kiena ne Ntewa suñmalu, puriukawaena kiena ne Ntewa tauluia, nasuþenena kiena ne Ntewa pimi mñalivi, nañareraena kiena ne kiena Navisaarena pimi mñalivi, mon metavan make suria.

Yar viowa nene naña suñna pisa kare mratava puna Yesu, akovenlua naga rui.

Legiena a lemalo suñnal ga sike e marana Ntewa kilali naña visawal mlamulen viowa kiena ne yeririna lala, ana nagane narui, akovenlua naga rui.

¹¹ Nalelagaena la mokliu naña pe asitom re si kiela malena la poli, pe amaraun re si marena poli, ana la asñmal mñarera mña pano-o ataulu yar viowa naþani,

‡ 12:7 Sut 1:9 †† 12:9 Luk 10:18

a ya naþa la apuarar ke e limala vena akila mara amio,
naga kuruta kana Narin Sipsip ga, amio visena lala navisawalen kiela lelagaena e Yesu.

¹² Ataulu yar viowa nene rui, sane nagane ma e peni, amio la make naþa asike ea, akilia akekara na akekara, ana la naþa asike e yomarava pona sive, amloge pi-owa a monar amarau,

komin Yermare pito tano sike likan la amio sine-mimiena naþa pule manene laa, komin naga kilia sape kiena pogos plas ga teke na, lavis naga þisi narui, ana sirag manene laa.”

¹³ Visena nene yar tai pisawal ma e peni, nemloge pae, þisi na noþmal nopi nene pisu kilale naþa akoven-lua naga pito tano e yomarava, ana sinena mimi laa narui, naga pisaar m̄arera sape yoko monar tol sira naþa þarmare ga narina na yerm̄ene nene na wa.

¹⁴ Naga pa m̄areran si pa sira naþani, ana milan ga amligan kupen lua pa sira naþani, sa naþa kupen pepauþma, vena ka va tapolou e yo tai e yomema naþa akila ruru pa rui vena avisuar naga ea. Naga pa sanene narui pupia nopi nene taþatete si tol naga e yo nene, asape yoko naga sike e yo nene pogos ve piavi towe m̄aga naþa kas tai, siraunia kas ve lua, þisi kom-sus nen kas si tai.

¹⁵ Ana nopi naþani pisu sira ka pano, naga kilia ga sape taþatete si va war po yo, naga sinen mimi laa narui, plamolue mliluan pupia womie tai vena werelua sira nene va talilunia. ¹⁶ Pupia wii nene mlau pano, lavis tol sira naþani, ana amilan ga yomarava sinen miye sira naþani, miila naga naþa porotano purþa ver-aga pikepaia sa naþa pupia logona, sinomlaun ga wii naþa nopi nene mliluania. ¹⁷ Nopi pisu narui, nagane kiena sinemimiena pimi piowa laa narui, ana mligan sira naþa sike na, sape vanon ga narina taþena lala, nane yeririna la naþa asuþma ataveve ke navisaluaena kiena ne Ntewa, sane la naþa apuarar ke visena kiena ne Yesu m̄arera.

¹⁸ Pisa pa sanene narui, pano amio kiena pupia sine-mimiena, panon kila mara amio taþena la nene.

Surmal viowa þesa, naþa molue e sive, nopi mla naþmareraena pania

13 †Pupia nopi mialoro pitove, suþmal sike yepas nen sive. Ana pe piavi re poli, noþmal ga surmal tai molue e sive paminia. Yar naþani naga þarina olua, a kana laþmaliiu tol lualima, a e kana laþmaliiu la pepe taaga karo wa na þarila kiena ne þarin suþe lala telan sike ea. A e piamenala la pepe taaga, asiri kia tai sike e la, naþa na viuelena nawarnena kareen Ntewa. ² Surmal nene, noþmal pe taþena ga, naga sane sape ve sa towe m̄a laion, komin logona sanena laion, ana lana varoka sane lana surmal taþena naþa pea. Ana naga pimi suþmalu sike e nopi naþani, a nopi mla puriukawa pania, kila naga pe þarin suþe e kiena lepasa, taþman naþmareraena make ga pania.

³ Ana nepisu veve ruru surmal naþani amio þarina lala, noþmal þarin tai pupia piakapila na magka tai m̄eke ea, keviu paþisi. Pogos naþa þar magka nene, naga pe na marena ga, ana yar na yomarava la amilan ga naþa akila ruru pimi m̄ao sina, ana kila narui apilon kiela sitomena lala apim amlelaga e yar mal nene, ataveve ke naga.

⁴ Sanene, la akekaran manene laa surmali nene, ana pogos naþa apisu nopi mla naþmareraena pania vena imi m̄arera manene laa, akekaran paþisi, amlotun nopi, a amlotun yar mal nene naþa suþma sumon la. Apisa sanini, asape “Ane kilia taulu kieta yar mal na kilaen mara nene pogos tai? Nagane pe yar re si tai naþa m̄arera manene torokin naga poli.”

⁵ Ana pogos naþa yar mali nene pimi m̄arera ruru sanene, siar vena kila kiena napiowaena lala. Naga suþma kila ke kiena visena na vilaveena lala, suþma piuel kar ga, a suþma miyuþmae ke amio kiena naþmareraena viowa, a kila m̄a pano tol kupario lualima yam vari pa lua [42], sane kas telu komsusa. ⁶ E pogos nene, naga suþma þarnena kare Ntewa, piuelin ke kiena kia, a suþma koven ke visena viowa pan peni amio yar wa la naþa asike ea. ⁷ Puriukawa naþa amla pania, torokin naga kila mara va va nalelagaena wa lala, vano-o kilia taulu la, a naþmareraena naþa naga þar ke na, torokin naþa naga ve suþen yolai make ga, yeririna make ga, visena make ga, amio purvanua make ga. ⁸ Naga kilia ve suþe m̄a sanene vano-o yar make ga na yomarava nini yoko avatanonia, ana laþasa yoko taþatete avatanonia, a naga nene la ga naþa siar e nasiiena yomarava pimi, kiela kia asiriir sike loyuþma e tus na malena kiena ne narin sipsip naþa aþm̄aria.

⁹ Ko naþa visae ologe visena la nene, visae kiligaþma toþma ga, popon ologe kilale ruruia. ¹⁰ Nalelagaena naþa vena akusvinaun ga e kiena purvanua vena va yuþmae kiela, naga yoko monar va ga narui. A naga naþa na teluaen kolmekina e playu na kilaen mara, ee, yoko playu na kilaen mara monar te ga kolmekina narui. Visae pogos m̄arera tai sanene, yoko li nalelagaena wa lala monar asuþmal m̄arera amio kiela sitomena viayavi lala, monar amasisu m̄a vano-o awar ro ea ava atol luasa.

Sur mali viowa na lua, naþa molue e porotano

¹¹ Ana siraunia nepisu ke sina ga sur mal viowa taþena tai, naga molue e porotano pam. Naga kana laþmaliiu na þarina lua ga, sa ga narin sipsip tai, ana pogos naþa pis, pulgona sa ga nopi naþa sumo.

¹² Ana surmal na sumo taþman na lua nena yuþmae amio kiena naþmareraena m̄arera make ga, naga kila m̄a pano-o yomarava amio kiena yeririna make ga la amlotun surmali na sumo naþani, naþa þar pupia magka na marena ga yoko m̄ao sina. ¹³ Ana na lua nene asuþma akila ke pupia kile lala amio pupia sur na ilanen lala, pano-o akila tai naþa kap molue ke ma e peni pitom e yomarava e maran yar la naþa apisu ke ne. ¹⁴ Ana e kile la nene naþa naga kila ke ne e kia kiena ne sur mal na sumo, naga suþma pisa kotalia ke

† 13:1 Nakilol 17:3,7-12

yeririna na yomarava lala, ðere la apa ape wowe laa narui.

Naga pisawal pan la sape ate nono kiena ne surmal nene, naða playu sia ana mal si moŋa ga. ¹⁵ Ana amiyuŋaen pae, amla ŋareraena pan surmali na lua vena kila nono nene kilia yuveve, akilia vis, a amla ŋareraena pania vena kilia weŋar yar ai naða pe kekaran re vatanon naða lotun nono nene poli.

¹⁶ A amio ŋena nanini, naga ŋareran make la ga vena awe tatu se limala marua, visae peraga, e piame-nala. Yaru kar ga lala amio yerikawa lala, a la naða limala korena ga amio la naða limala pule, a yar la naða amiyuŋaen, amio kiela nasumonena lala, la make ga awar tatu nene. ¹⁷ Visae tatu nene ve su re e la, taðatete aul sur tai e yuŋa na wilwiliena, a taðatete awilwilin sur tai va yar taðena.

Tatu nene naða awe se e la, molue kome kia kiena ne surmali nene, naga marana na kiena kia.

¹⁸ Ko naða oulo tus nini monar omanmarua ruru e yo nene. Visae ovisu kilale make suria, yoko okilia olual marana na kia kiena ne yaru lala, ana apuloviraviran marana na kia na surmali nene, aŋal tol lualima yam orai pa orai, pona sa naða laðasa asape, orai orai orai [666].

Narin Sipsip amio la naða atol manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari [144,000]

14 †Nekira ke sina pa yam tai, noŋal tavie nae Saeon ŋeke ga vamon inu, a ma e luasa noŋal Narin Sipsip suŋal sike ea, naga amio kiena pupia þina na yeririna tai. La asiri kiena kia amio kia kiena ne arimana Ntewa sike e piamenala, a la moki paþisi, kana marana tol manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari [144,000].

² Ana pupia ŋaagena tai kom ma e peni pitomi, taulu naða sive þanpo e piaŋe pona polilu tera. Ana nemiagogonia, nemloge ga naða aŋe kita la amiyelu, ³ a la asuŋal asike vamon yo wa, e marana ne yar mal la vari nene amio nasumonena lala, amiyaun ke yaue-na viu tai. La taðena la mokliu naða akekaran yaue-na nene paþisi, la sinelan ŋena asape ayaunia, ana akilayon þelea. La ga naða akilia ayaunia, nane þina na manu yam ponotia taaga lualima yam vari pa vari nene, naða apul plan la petan yomarava rui. ⁴ La ke naða pe akilali re piowa amio sira yam tai poli. La apuarar ruru kiela malena mekik ruru po silaga, a ataveve ke Narin Sipsip nene va e yo nape naða naga va ea. Yeririna la mokliu naða asike ne, ana la ke naða apul plan la petan taðena la narui, a la akilala apim sane mras þesa nalaena va Ntewa amio Narin Sipsip.

⁵ La nene pe visokanen re tai molue kome logola poli, pe sur viowa re nena tai sike e kiela malena poli.

Navisi la telu

⁶ Ana e poglis nene, noŋal navisi tai moŋa kaka ke e yo punu ga ma metava. Amla lologena wo naða ve uro

† 14:1 Nakilol 7:3

re pania, vena naga kilia va lologon va e yo punu ga va yeririna na yomarava lala, vena va tol purvanua make ga, yolai make ga, a visena make ga. ⁷ Naga pisawal ke pa e yo punu ga amio pulgona naða keviu, sape “Amiu avatanon Ntewa, avisirlua kiena kia, komin naða kiena aora na liþereen yomarava ŋalivi rui.

Alotun naga naða sii sinapane, yomarava, a sive amio purþes nen wii lala.”

⁸ ††Ana siraun na nene, navisi nalua taveve pimi naða naga piovion ke sape

“Pupia pulkumali viowa naða Þapilon naga mlor rui!

Naga pa mla ntewa naða pe pe lelaga re poli, a þere plan yeririna mokliu naða apa ape wowe amio, la sa ga yar na ve torogen ga lala.

Nanagane, pupia pulkumali nene pimi piowa rui amio kiena nono lala.”

⁹ A yam si tai, navisi na telu taveve la pimi, pisawal manenea sape “Yoko yar la ve moki naða akinai vena alotun yar mali viowa amio kiena nono, a yoko yar la ve moki naða ataŋan awe kiena tatu se piamenala pona limala.

¹⁰ Ana yar naða kila sanene, yoko naga ŋena ga mun e piala naða pulen kuruta namunena naða melkalka na pupia sinemimiena kiena ne Ntewa. Yar na sanene, mapulukapi luamene lege kare tasnena e marana navisi wa lala a e marana Narin Sipsip.

¹¹ Ponoyoŋe na kiela naloge viowaena yoko molue lue e kapi naða taðatete mare pog tai. La naða amlotun ke Sur mal Viowa, apatanon kiena nono, amio la naða aþar ke tatu na kiena kia e tasnela, la taðatete atol yo wo na va ruru laena, ana yoko ayuŋaen ga loge viowaena ko legiena a kolemalu nalue ga narui.”

¹² Nakoena nini naða navisi pisa ŋarera paþisi, ana kana kinasa sape ita li nalelagaena wa lala monar tesuŋalu ŋarera temio kieta sitomena viayavi. Monar telogear navisaluaena lala kiena ne Ntewa, a silaga monar teve lelaga e Yesu.

¹³ Ana nemloge visena tai molue ma e peni, sape “Nanene visena tai naða yoko osirilua, naða sape, siar nagane vano, la naða yoko amare, naða kiela malena su ruru sike e limana Suþe rui, yoko awar pupia navisa ruruena.”

Visena nene þisi, ana nemloge Ninuna taŋania, sape “Ee, la nene yoko kiela yuŋaena wo la avam metava amio la, a nagane yoko taðatete si ayuŋaen narui, la atol kiela navaruruena wo rui.”

Navisi la telu apito aþar kinanena naða marua e yomarava nini

¹⁴ Nekira si pano, ana lul yuwowo tai ŋeke ga vamon inu, ana noŋal yar tai, sane Narin Yeririna, totano teke e lul nene rui. Totano teke amio karo na þarila kiena ne þarin suþe lala e þarina, naða amiyuŋaen e kol, a e limana tarar ke uknaep tai naða mal paþisi vena teen kras nen kinanena lala. ¹⁵ Ana navisi taðena molue e

†† 14:8 Nakilol 18:2

yuřna wa, pio ke nařa teke tano e wos nen lul nene, sape "Poga, osuřmalu, otar kiořna playu ova osiar yuřnaena. Kinanena la nařa sike e yomarava amar-marua rui, nagane pogos na teen narui." ¹⁶ Ana nařa teke tano e lul suřmalu, silin kiena playu pa e yo kar ga e yomarava, te kinanena la nařa marua sike ea.

¹⁷ Ana navisi tařena molue e yuřna wa ma e peni, nařa naga řmena řarar ke kiena playu nařa pe uk, naga řmena mal na mal. ¹⁸ Ana navisi ke sina tai pitomi, naga nařa pe navisuaren pulukapi, ana naga řaro e wonta pimi pio tařena nařa mlarar ke playu, sape "Pogaga, ko řmena ga, pogos nařa oto okila kiořna narui. Otar kiořna playu oto owar punu kilis nen kerep la nene teliv e yomarava nini viora, ote polo mras la nařa marua telan sike e kilisa."

¹⁹ Ana navisi nařa mloge, teran kiena playu e yomarava, pito řarpolo mras nen kilkerep e yomarava, koven la e lele na winplanen was nela nařa asike vanua e pulkumali. ²⁰ †Ana nasinemimiena kiena ne Ntewa kilapel la ga, pumumu kare la pano-o kuruta mlau řar-poyo, mlau pimi keviu sa ga womie, kokonia make purvanua wetelu merorol pa tol kolmekin yaru, pano pano kilamarala plasania.

Navisi olua amio pog viowa maro olua

15 Nepisuveve ke sur la ma e peni wa, ana pe yam piavi re poli wa nepisu pupia kile tařena nařa pe pupia sur na ilanena pařisi, nane navisi la olua, nařa la ařar maron pog viowa la olua. La maro sanene komin nařa visae la awar ro pae, nane kila sane pupia nasinemimiena kiena ne Ntewa yoko řisi ruru nenaga. ² Ana nořmal pupia yotop tai, meri ga pano řmeke na sa ga sive, ana naga kap řmeke ea, ana pila na pila. Ana e lepas nen yo nene, nepisu yar la mokliu asuřmal asike ea, a la nene, naga yeririna make la nařa ataulu yar tetan, la ataulu kiena nařareraena, a la ataulu puriukawa na marana na tatu nařa ařne sike ea, nařa yar nene řaria sane kiena kia nowo tai.

La nařa atauluia, asuřmalu asike amio kiela kita lala nařa Ntewa řar pan la, ³ ana asuřna ařne ke kita la nařani, la asuřna amiyaun ke kiela yauena tai nařa yauena kiena ne yar na yuřnaena kiena ne Ntewa nařa Navisawalena Mosis, ana nagane pimi nařa apio asape yauena kiena ne Narin Sipsip. Yauena nene pa sanini, sape

"Akee Ata Ntewa na řareraena

kiořna yuřnaena la akerkeviu pařisi, apowo pařisi, ko ope řarin Suře kiena pog make ga, kiořna řelaga la mesmesu a ape lelaga.

⁴ Ko ope Suře, pe yar re nena tai nařa ve maraun ko re.

Pe yar re nena tai poli nařa ve vatanon re kiořna kia. Ko ga ope na wa kemua lelaga, ana yolai make ga monar akinai tano alotun ko, komin nagane, sur mesmes la nařa ko okila, lala ařmaliv apim amerarava ruru e kilamaran yeririna na yomarava la rui."

† 14:20 Nakilol 19:15

⁵ řisi na nekira ke sina ga pa loyuřna ma e peni ana nořmal pulutava na yuřna wa lala suwowo ga sike na. Nepisu sane silparpara na tapolen nena nanua sumo akutarar kome yomema pimi, nařa amligan ruru navisaluena kiena ne Ntewa sike ea. ⁶ Apike pae, ana navisi la olua amolue ea. La amiyen kulmrae urmi la nařa amekik ruru po, apilavila, a atelan kulka nařa amiyuřnaen e kol řaro e yerela. Ana amial apim, amio pog viowa olua nařa ařar ke ne.

⁷ La apim asuřmal asu narui yar mal la vari tai nene kian piala nařa pe kol olua pan la, tai kus tai, tai kus tai, nařa apulen ga nasinekar kiena ne kieta Ntewa nařa sulue na sike ne.

⁸ La akuspae, ana komin pupia naurarena na nařareraena kiena ne Ntewa sike e yuřna wa nene, kapiu řar punu yo pařisi, kila yar tařatete va loyuřna. Ana suřna sanene pano-o tol nařa pogos viowa olua kiena ne navisi la olua nene řisi ruru nenaga.

Pias nen nasinekar kiena ne Ntewa olua nařa puleule nenaga

16 Ana nemloge visena řarera tai molue ma e peni pa pa navisi la olua nene, sape "Nagane, pogos na yuřnae kiamiuena narui. Ataron plan pias nen nasinekar kiena ne kiamiu Ntewa veve taaga vito e yomarava."

² Pisa pae, ana navisi na sumo pa taron plan kiena piasia pito e porotano, ana kana wii nena mlau pa kila magka wa la molmolue kalo tas nen yeririna la nařa ařne tatu na sur mal viowa sike e yepela, nařa la amlotun ke kiena nono, ařar kare magka pano-o řisa amloge sinelalaea pano-o pařisi.

³ Yoko navisi na lua towe taron plan kiena piasia pito e sive, ana kana wii mlau pito tol sive kila pimi pe kuruta sane na yar mare, a sur mal la nařa sike ea amar-mare make nenaga.

⁴ Yoko navisi na telu taron kiena piasia pito e wii lala nařa amlau, řarar purřes nen wii lala, ana kana wii mlau pitove kila la řmena apim ape kuruta veraga.

⁵ Ana nemloge visen tai pitomi e navisi nene nařa pe řarun ke wii na yomarava lala, naga sape

"Ko na osike řna na konua rui, a osike nagane, ope Nawa,

kiořna nakoena la nene ařarera manene laa, ana kiořna naliřereena mesmes ga.

⁶ Lelaga nařa yar na yomarava lala, ařmemořar kiořna yar wa lala, akila kuruta na kiořna navisawalen mlau, ana omla maran ke sina pan la pogaga, nařa řmala wii namunena ape kuruta make ga."

⁷ A visen tařena si molue řmena e wonta, sape "Ntewa na meta manenea, pe lelaga pařisi, kiořna naliřereena lala amesmes ruru nenaga, ape lelaga pařisi."

⁸ Yoko navisi na vari taron plan kiena piasa pito e mrae, ana kana wii kila mrae yo pisun manene laa, kilia lege yeririna na yomarava la sane kapi. ⁹ Ana amloge yepisusun, yepisun kekan la pano-o apiuelin kare kia kiena ne Ntewa pařisi. Akilia ke asape naga mligan

ke nakoena la nene pimi, akilia m̄a asape naga visae sinenania kilia visaluḡaria, ana yepela mavin ga vilon laena, asape taḡatete avatanon naga, a taḡatete aieluar naga pog tai.

¹⁰ Yoko navisi na lima taron plan kiena piasia pito e pupia lele na totanoena kiena ne sur mal viowa naḡani, ana kana wii mlau pito kila lepas wetelu na kiena nasuḡenena, yo malolo make nenaga. Yar la amloge piowagan nakoena nene ḡisa, akarar purmenela la pano-o, ¹¹ apiuelin kare Ntewa nae peni komin kiela yepelalaea a kiela magka wa lala, ana apisaluḡar ga, asape taḡatete nenaga avilopu la e kiela naviowaena.

¹² Yoko, navisi na orai taron plan kiena piasa pito e pupia wii naḡa mlau, kiena kia Yupretes, ana kana wii nena mlau pito ḡartaḡe wii naḡa mlau ke ne pimi mema nena ga. Nanene kila narui ḡarin suḡe na purvanua make lala na lepas naḡa mrae ḡarpo yo ke ea, pe kiela mrapa narui, vena waroen yo ea aimi amio kiela yar na mara lala.

¹³ Ana noḡmal ninuna viowa telu naḡa sane prok, naḡa tai molue e logona pupia arman nopi, tai molue kome logona Sural Viowa, a tai molue kome logona navisawalena na visokanena. ¹⁴ La telu nene, ninuna ne yermare la telu naḡa asuḡma akila ke kile lala, a asuḡma aḡaro make puna ḡarin suḡe na purvanua lala na yomarava, aḡerela apim lele taaga vena akila ruru make suria komin pupia mara naḡa yoko kapur e pupia legiena maro naḡa Ntewa na mava pisaar rui. Ntewa pisayu legiena nene rui e kiena visena tai, naḡa sape

¹⁵ †Avisuar amiu, yoko noḡmalivin amiu vinau ga, yoko ailan inu sa naḡa visae yar na vinauena tai imi.

Yar naḡa kon ruru kiena sur lala, naga su ruru ke narui, a tavolo ke ga wa, vena suḡmate inu, vena imimi lua mevano, yoko wo van vaḡisi.

Ana yoko laḡasa ailan sane yepela ve sinas ga akiriri tetai, amawa vaḡisi e pogos nene.”

¹⁶ Ana noḡmal pog na mara na legiena maro pimi ḡarpoyo, a ninuna la nene aure ḡarin suḡe na yomarava la ava lele taaga, nane e yo naḡa visena na Epru sikia sape Aḡaketan.

¹⁷ Yoko navisi na olua taron plan kiena piasa, ana taron plan ga pitomi metava e yepesinas na ḡeke ne. Ana visen tai molue kome yo wa na totanoena loyuḡma e yuḡma wa nae ma peni e pogos nene, pion manenea sape

“Nagane pogos na luas nen sur make ga.”

¹⁸ ††Ana yekarpla siar e yo punu ga veraga, ḡarar kana polilu ne la naḡa atera, a navioena lala a ḡaage-na lala. A ḡarar ḡmena, pupia yemninu, yemninu ḡma pano-o pa piowa manene laa sa naḡa pe yar tai pisuli re yam tai poli wa, siar e naḡa yar mal e yomarava pimi tol nagane. ¹⁹ Ana yemninu nene kilaḡa porotano, kila pulkumali lala na purvanua make ga teliv e yomarava nini piora amloloru, a kila pupia pulkumali naḡa ḡapilon purḡa lepas telu.

† 16:15 Mat 24:43,44; Luk 12:39,40; Nakilol 3:3 †† 16:18 Nakilol 8:5, 11:13,19

Ntewa suḡma sitoḡmal ke yo nene, ḡarar kiena napi-owaena lala, ana kila karepel manene paḡisi torokin nena kiena ḡelaga naḡa kilakila ke ne, kila naga mun e piala naḡa pulemamagan kuruta na munena na ḡar-eraena na kiena nasinekar. ²⁰ †A ḡarar yemninu nene, narin purvanua la apureure apano akokovio, a tavie la nanua asḡmal asu ne, aḡmal la re si poli. ²¹ ††Aes yua la meta e sinapane amloloru sane pupia kilavaru lala, a monar yeririna la naḡa asike e yomarava. Amloge manene laa piowagania, apisu naḡa sur viowa nene ḡarera manene laa, pano-o asuḡma apisalele kare Ntewa.

Sira viowa teke tano e surmal viowa

17 ¹⁻² Ana e pogos nene navisi tai pimi, naga na navisi la olua tai naḡa akus ke piawi pias olua nene. Naga pimi mesmesun in ga, pisawal sape “Otaveve inu. Yoko nekipian ko e pupia pulkumali viowa naḡa ḡapilon, naḡa ḡeke e naḡa pupia wii la mlau ke ea. Pulkumali nene miyuḡmae piowa ga, sa ga sira na mrapa tai. Naga sa ga ḡarin suḡe na purvanua taḡena apa akila ke kolau pania, a sa naḡa ḡmana kuruta na munen kila sitomena kien yeririna na yomarava la apa apiowa laa narui. Ana oimi, yoko nekila ko ovisu ya naḡa yoko imi ḡmalivinia e pogos naḡa yoko naga war ruru kiena nakoena napo.”

³ ††Ana navisi naḡani pimi ḡerelua ninuu, mligan inu nesike e yomema tai. Ana nepisu sira tai totano teke meta e purwolu na puluk tai. Sur mal nene pivaga make ga, naga ḡarina olua, a kana laḡmalieu lala tol lualima, a e yepen make ga asiri kia viowa lala navisalelekareen Ntewa. ⁴ A sira naḡani, naga miyowau paḡisi e kulsota la naḡa amemaena a apivaga, a apaia kare yepena lala e mrakotal lala, a e pialaliga lala, a e sur la naḡa pe kol, a e kilavaru la naḡa merarava po naḡa kana kilavaru ne pa metava paḡisi, amio sur la naḡa asike loyuḡma e mratamelilivi. Naga mlarar ke piala tai naḡa pe kol, a piala nene pulen ga kiena ḡelaga viowa lala amio kiena kolau. ⁵ Asiri visena tai sike e piamenana, pe visen wan ga tai, visena naḡani naga sane kia tai, naḡa pisa sanini, sape

“ḡapilon naḡa keviu, anenane sira na mrapa lala, purḡes nen ḡelaga la naḡa ape kororaki e yomarava.”

⁶ Nepisu manene ḡma sira nene sanene, nepisu kilale sane mun wii ana maran telivi, a pe komin re naḡa mun kuruta na munena poli, ana komin naga mun ke kuruta kana li na lelagaena wa lala, nane la naḡa aḡemoḡmar la komin naḡa ataveve Yesu. Nepisu sira naḡa sanene narui, yepeu ḡili na ḡili!

⁷ Ana navisi pisa pan inu, sape “E, ya ne kila omila manene sanene? Osuwa, yoko nevisa meraravan van ko na wa. Sira nene, ḡarar purwolu puluk naḡa teke e wos nena, a ḡarar ḡarina olua a kana laḡmalieu lualima, suri la nene kala kinasia suḡma ga, a yoko nekila ovisu kilale ne.

‡ 16:20 Nakilol 6:14 †† 16:21 Nakilol 11:19 †† 17:3 Nakilol 13:1

⁸†Purwolu puluk naþa opisu ne, naga m̄eke kemua nakonua rui, ana naga pe su re si nagane poli. Ana e pog tai naþa pimi ke ga wa, yoko molue si vetan pulus naþa m̄eke e nagane, yoko vanon marþanun kiena nakoena. Ana e pogos nene, yoko yeririna na yomarava la naþa asike ga wa, yoko avisu purwolu naþane. Nane la naþa siar e nasiiena yomarava pimi, kiela kia pe su re e Tus na Malena poli. Pog naþa avisuia, ailan vaþisi, komin akilia asape naga sike kemua na konua rui, yoko pe su manene re si yam piavi poli, ana sirau-
nia, naga molue sina. ⁹ A yar naþa pe manmarua ruru po, yoko naga kilia visu kilale ruru kinas nen sur la naþa yoko nevisa.

“Nasumo, þarina la olua. Kana kinasa, pisa pulkumali tai naþa sira nene pe suþenia, kunus olua sike ea. A kunus la nene, la m̄ena kala kinas suþa ga, naþa sape pupia þarin suþe la olua asuþa ga. ¹⁰ Tol nagane, þarin suþe la lima nene aþis rui, a tai suþal sike nana-gane. Tai m̄ena ga pe m̄alivi re poli wa, sike ga wa, a pog naþa imi, yoko su towe laa ve piavi na wa.

¹¹ “Ana purwolu puluk m̄ena, naþa suþes nanua a na-gane pe mon re si poli, nanua sumo naga m̄ena þarin suþe la olua nene tai. Naga la ke tai narui, ana yoko wasuþe sina sane þarin suþe na orely tai. Naga pe yerikawa sanene, ana pe sur koren ga, komin yoko na-ga m̄ena þisi, va war kiena nakoena m̄arera.

¹² “Sur taþena na vike meraravanena, nane la m̄aliu la lualima naþani. Nanene kala kinasia nane þarin suþe si lualima. La nene pe asuþal re poli wa vena ave suþen kiela lepas lala, ana yoko akila ga kiela yuþaen la na wa e pogos na purwolu nene suþalu. Yoko ave suþen pae yomarava nini amio, ana nane naga pe na yam plas ga, sa ga aora taaga.

¹³ “La lualima naþani, la taþatete akila kiela yuþaena lala, ana la ape nakilaen ga yuþaen kiena purwolu puluk nene, vena kiela na m̄areraena iila naga, vena kila naga imi ve keviu la sane. ¹⁴ Yoko la punu nene aim ve-raga vena akilali mara amio Narin Sipsip, ana taþatete atauluia. Peraga, ana yoko naga taulu la, komin naga ke narui naga pe suþe kien suþe lala, naga pe þarin suþe kien þarin suþe lala, a kiena yeririna nowo lala, nane la naþa naga pio la, naga mligan plan la, a la nane ave lelaga e naga.

¹⁵ “Sur navisa meraravanena taþena, naga wii lala amio sive lala naþa opisu sira viowa nene naþa towar la ke ne. Kala kinasa, naga yeririna la naþa asike e yomarava, amio yolai lala, a purvanua lala, a visena lala.

¹⁶ “Ana siraunia, purwolu puluk nene amio kana la m̄aliu lualima, yoko yepel mavin sira viowa naþani. Yoko asuþalu akila imi viowa van vaþisi, naþa ayen plan m̄ana kulsota lala ve plamoþe e maran yar lala, a yoko akan make kana kila m̄iu lala ana okoven kana puriu lala vito kapi kekana.

¹⁷ “E mrapa ne nanene naþa yoko akila va sira nene, tepisu sane torokin nena nakoena naþa Ntewa pisawal e kiena visen tai nanua sumo rui, sinenan sape sira

nene monar waria. Naga ga mligan e kiela sitomena lala amio purwolu puluk nene, vena akila sanene vania.”

¹⁸ Ana navisi naþani kila make kiena visena e poglis nene, sape “Nane navisa meraravanen sira nene narui, naþa naga pupia pulkumali naþa pe suþen þarin suþe taþena lala e yomarava.”

Pulkumali viowa naþa Þapilon mloru

18 Yoko, nepisu navisi taþena molue ma e peni pitomi tano. Naga pe navisi m̄arera tai kiena ne Ntewa, pitomi þarar pupia na m̄areraena, a kana nategoliena kila yomarava pilavila. ² ††Naga pio e pupia pulgo tai naþa pisawal sape

“Pupia pulkumali viowa naþa Þapilon, mloru rui.

Nagane, yo nene pimi pe uþa tai m̄ana yermare lala a pe yo tai naþa ninuna viowa la atapolou ea.

Manu make ga naþa akila ke þelaga na kororak viowa lala, la m̄ena aþe m̄ala ponovi sike ea.

³ Naga pa þere ntewa la naþa pe ape lelaga re poli, a þere yeririna taþena la apa ape wowe amio, la sa ga yar la naþa amun wii þarila telivi. Sa ga naþa naga pa þere þarin suþe na purvanua taþena lala, apa akila kolau amio, a yar la naþa amiyuþaen ke kilavaru e yomarava telivi piora, la ataulu kilavaru namname paþisi e yuþaena viowa lala na pulkumali nene, pano pano-o apim ape yar na sur moki manene laa.”

⁴ Navisi pisayu sanene þisi, ana nemloge visen taþena kom ma e peni pitomi, pisa sanini, sape

“Kiau yeririna lala, o! Popon aurmatan yo nini vilaga, visae peraga, naga warar amiu ava e kiena mlamule-na viowa lala,

visae peraga, naga warar amiu m̄ena ava e kiena nakoena lala.

⁵ Kiena mlamulena viowa lala ponpolo m̄aga pa tol ma e peni, a Ntewa taþatete sinen þesan naþa naga kilaroro kiena navisaluaena yam via.

⁶ Popon ga naþa alamaran si naloge viowaena vania sa naþa naga kila pa yar taþena lala, popon aul maran vania va yam ve lua e ya naþa naga kila rui.

Wii melkalka naþa naga kila yar taþena la amunia, popon akokonia ruru m̄ana piala ulemamaga.

⁷ Nanua, kiena nalogewoena e kiena malena meme ga, naga keviu paþisi, ana yoko vilon imi ve naloge viowaena e yepe lalaea lala amio tagiena lala.

Ana nanene na pere ke na wa, komin naga pilaven ke kiena sitomena na wa, suþa pisa ke pania, sape ‘Ke, in na nepe þarin suþe sira sanene, neto ruru na neteke ne. Sur make ga po manene laa pan inu, ana taþatete nena neve sa letano tai naþa pe kiena sur re poli, taþatete nena netagin naloge viowaena pogos tai.’

⁸ Ana naga, e legiena ta ne pimi ke ne, yoko sur viowa la kila kare ruru naga veraga. Yoko marena, warar tagiena, amio viso, a yoko kapi kekalele kare naga.

Naga pe sitom re sur poli, ana Suþe Ntewa naþa yoko liþere naga, kiena nařmareraena naga keviu manene laa."

⁹ Ana navisi pisa sanini, sape "Þarin suþe make ga na yomarava nini telivi piora, la naþa apa amlotun ke nte-wa lala na pupia kumali nene, yoko avisu kilale naþa naga mlor rui. La ke narui naþa sane apa akila ke ko-lau amio, apa amloge po amio naga e kiena malena wo pano-o, pe asitom re nena sur tai.

"Ana pogos naþa mloru, kana kap la naþa kekan ke ne piuyu pa metava, nanene narui yoko sinela viowagan vaþisi, yoko ataginia. ¹⁰ Yoko avisu nakoena la naþa naga suřna þaria, yoko kila la řena asiar ayuyuwawa. Yoko asu la gar perina akira avisusuia, avisave

'Ake, pupia Þapilon, pulkumali nařmareraena, sinemimi miye ko paþisi.

Lelaga naþane, osu ruru řna pano-o, ana e aora taaga ga nene ořal kiořna luasa, omloru, ořisi nenaga."

¹¹ A þarar řena, yar na stoa lala e yomarava wetelu yoko atagi a sinela yea, komin naþa pe yar na ulen re si kiela sur la poli. ¹² Nanua sumo, akila kiela waa lala pulen ga tegaki nowo lala, sane sur la naþa amiyuřnaen e kol þarar selpa, amio kilavaru na kupito naþa pupia kilavaru, amio sur naþa sike e mrakiav, a kulmrae la naþa kala marala la powo, a lak la naþa ponotaninu, a sur la naþa amiyuřnaen e maluen elepen, pona e lak lala, pona e pototo lala, pona e kilavaru lala, ana nagane, kiela yuřnaena na tauluen kilavaru la nene apim amlolor make ga. ¹³ A e legien nene, yoko yar la ve aul re si sur na kilaen kinanen lala, sa naþa řmaki lala, þarar mrasil lala, pona yago lala, puluyavi na kilaen kilaparavi amio kona lala, þarar řena sur na munen lala sane kuruta na munena. Yoko yar ve ul re si sur la ne sane ponotaninu a sirveve na mrasnen olip, a sur na tauluen kilavaru la ea sa nanua sumo, sane puluk, sipsip, wosi þarar kana sur naþa řerewerea. Laþasa nanua sumo apuliwilin yar lala apim amiyuřnae korena ga pan yerkawa la sane, yoko ve akila re si narui, komin pogos naþa pupia pulkumali nene mloru, yoko yuřnaena toko narui, ana yar taþatete si taulu kilavaru na visuaren kiena malena.

¹⁴ E pogos nene narui, yoko avisayu yo nene, avisave "Ko sinořnan osape owar mrasnořna la naþa ve kerkeviu ve moki, ana naga pe marua re poli wa, kekapil make rui.

Nanua, ko na lumořna pule ruru nenaga, kiořna sur la punu ga po tanea paþisi wa, ana nagane kokovio make nenaga, taþatete nena yar tai visu si sur wo tai e ko narui."

¹⁵ A yar na wilwilinen sur la nene, naþa la ataulu kilavaru la mok li e rui, yoko asuřnal ga asike perina akira vano, ailania a amaraun nakoena naþa pupia pulkumali nene suřna þaria. Yoko sinela ye vano-o vaþisi, ¹⁶ yoko atagin vaþisi, avisave

"Ake, pupia kiamimi pulkumali, mesitom ko paþisi wa. Nanua sumo ko na omyowau ruru po paþisi wa,

oþar kotal a na kolmekiřna la naþa pe kol piataliga la þar punu yepeřna lala, ana nagane na ko na peraga narui, kap mare.

¹⁷ Sanapen na kiořna pupia sur mok la nene kovio ga e narin aora taaga ga sanene?"

A yar lala na uararen řeligas nen waa la naþa nanua aþarwar ke tegaki lala, þarar kiela yar na yuřnaena lala, amio la naþa akomkom ke e waa, pona ataulu kilavaru e sive, la řena asuřnal ga asike perina apisu manene ke yo naþani. ¹⁸ Pogos naþa kana kap ne la piu, pa ke ma e sinapane, yoko avisasa yo nene avisave

"Lelaga o, pulkumali nene na yo ta nene naþane, e yomerava nini yo tai pe sa re si nene poli."

¹⁹ La asitom sanene, a amloge piowa, akoven kare posnoyavi e þarila řisa, atagi, asape

"Ake, kiamimi pupia pulkumali, piowa pan ko paþisi wa.

Ko na opulen ga kilavaru, ana memiyuřnae e kiamimi waa lala, moþar kiořna tegaki lala, pano pano-o imimi řena ga mořnal kilavaru naþa miila imimi, ana nagane piowa narui.

E pogos plas ga nene, ana opim ope yo na kovioena ga."

²⁰ Ana pogos naþa pupia yo viowa nene mloru sanene, visena tai molue kom ma e peni, sape "Ma e peni, pupia kekarena a logewoena.

Amiu nalelagaena wa lala, a nalologena lala a navi-sawalena kiena ne Ntewa, amiu akilia aieluar naga vaþisi, komin naga mliþere sira viowa nene rui, kila maran si pania komin napiowaena la naþa kila pan amiu nanua."

²¹ Ana e pogos nene, navisi tai pimi kawelua pupia kilavaru tai, kusyaun pa metavan þarina koven pito kopo sive, talilu pito kovio. Siraunia navisi naþani pisa sanini, sape

"Pupia pulkumali viowa naþa Þapilon nanene narui, yoko akoven lua va ve sanene, akila naga loru vena taþatete si kilia suřmalu pog tai.

²² A ko Þapilon, visena na van ko sanini, sape yauena veraga amio yuka lala, yoko taþatete yar tai loge si e ko,

yar na kilaen yuřnaena lala, yoko taþatete si tai se ko pogos tai,

a yoko ve řmaagena na vilien re si kinanena lala.

²³ Yomerarava na kapi vivaga lala taþatete si tegoli kiořna yo lala,

a yoko taþatete si ologe visena na kekarena kiena řnee amio sira řnee naþa atalopa mare ga na wa.

Yar na kilaen kiořna kilavaru lala, e yomarava nini pe tai torokin la re poli,

a nařmareraena kiena ne kiořna kimi lala a kiořna navi-sokanena ga lala kila oþere sitomena kiena purvanua taþena lala apa ape wowe."

²⁴ Nane tepisu naþa Þapilon nene, naga pe yo tai naþa pe purþes nen napiowaena manenea. Navi-sawalena ai pona nalelagaena wa pona yar taþena naþa ařneřar la komin naþa ape kiena ne Ntewa, ana

kala kuruta la mlau e porotano na pulkumali nena, naga ke nene narui, naþa kila naliþereena a nakoena kiena ne Ntewa mloru ea m̄arera manene paþisi.

Pupia kekarena ma metava komin naþa ma e peni taulu make suria

19 Siraun naga nene, nemloge pupia þina ma e peni apion manenea, asape

“Potena pan kieta Ntewa!

Tamaliaena, urarena a m̄areraena naga taaga ga kiena.

² Kiena naliþereena make ga ape lelaga a amesmesu paþisi.

Sira na mrapa la nene anela naga piowa ga, kiela na kolauena la akila yomarava pimi pe kororaki paþisi, ana Ntewa mliþere naga rui.

Ana naga mla pupia nakoena tai pania komin kuruta kana kiena yar na yuþaena la naþa mlau.”

³ Asuþna amlolokai m̄na sanene, ana asikol ke sina ga, asape

“Potena pa Ntewa! Kapi kekan ke kororaki la nene rui, yoko kana kapi nena viu lue ga va metava narui.”

⁴ Ana nasumonena la lualima yam lua pa vari [24] amio sur mali la vari akinai e marana ne Ntewa naþa totano teke meta e kiena yo wa, ana amlotun ke naga. Apionia, asape

“Po paþisi! Potena pan keviu!”

⁵ A visen tai molue m̄na e yo wa naþani, pisa sanini sape

“Kam na yar na kilaen yuþaena kiena ne Ntewa, amiu yerka wa lala a yeririna kar ga lala, kam make ga naþa amlogear naga, nagane kana pog nena napo naieluarena.”

⁶ Ana nemloge sina pupia þina naþa pio naþa kiela m̄aagena sa naþa sive þanpoia mumu, sane polilu. La asape

“Potena panial!

Kieta Suþe Ntewa na Mava, naga taulu make sur rui!

⁷ Teieluar naga,

tevisirlua kiena kia, tekekarania.

Nagane pog wo na kilaen þaþagena na talopaena kiena narin sipsip narui.

Wona na sira paia ruru naga su ruru ga sike na,

⁸ a amiyowauia ruru naga e kulmrae viu wo lala, apowo a amerarava paþisi.”

Ana kulmrae nowo naþa miyuwowo ne naþa wona narin sipsip na sira miyenia, naga kana kinas toþna ga, kana kinasane sane yuþaena wo la naþa nalelagaena wa lala kiena ne Ntewa la akila rui.

⁹ †Ana navisi naþa sike amio inu e pogos nene pis pan inu, sape

“Yoko nevisa kioþna visena tai vena osirilua e kioþna tus nene. Visena sanini, sane yar naþa yoko avio naga vena naga m̄na va e kinanena na þaþagena na talopaena kiena Narin Sipsip, yoko naga loge wo na wo vaþisi.”

A sikol sina visena nene, sape

“Naga visena lelaga tai kiena ne Ntewa naþa pe lelaga paþisi.”

¹⁰ Ana nemloge naga pisa sanene pan inu, nekinai pania, nesape nelotunia, ana naga pialuþaria. Pisape “Toko, ve okila re sanene van inu! Monar olotun ga Ntewa naga taaga. In na nepe kiena yar na yuþaena ga, sane ko, a sa m̄na wolai taþena la naþa apiawa m̄arera ke e visena lelaga lala kiena ne Yesu. A po paþisi naþa amiu asuþna akila ke sanene, komin naþa purþes nen kinas nen navisawalena lelaga make ga naþa apisawal nanua pimi, naga Yesu ga ne, amio kiena visena lelaga la naþa apuarar ke m̄arera.”

Yar m̄arera naþa kus wosi na miyuwowo

¹¹ Ana e pogos nene, ma e peni pietava pan inu, neki-ra pa loyuþna, nepisu wosi yuwowo tai naþa po paþisi suþmalar ga sike na, a yar m̄arera tai naþa kusa totano teke ea. Naga ke narui naþa kila mara suwo napiowae-na, pona pogos naþa kila kiena naliþereena, ana naga miyuþnae nena mesmes paþisi. Yar nena, apio kiena kia asape Þarin Suþe Lelaga Naviawaena. ¹² Ana kiena kia taþena m̄na tai asiri sike ea pe yar tai kilia re kana kinas poli, naga taaga manene kilia. Kilamarana pilavila sane kap naþa pivaga, a e þarina miyen ke karo na þarila kiena ne þarin suþe lala. ¹³ Naga miyen m̄na kulkota viavi tai naþa aputon pito e kuruta vena kila ve maran la ea, ana naga kiena kia si tai na naþa asuþna apio naga ea, naga sanini, asape Visena Wa kiena ne Ntewa.

¹⁴ Ana e pogos nene, þegas nen yar na mara lala nae ma e peni, amiyowau ruruia e kulmrae yuwowo a akus kiela wosi yuwowo lala, asuþna ataveve ke kiela nasumonena nene apano. ¹⁵ ††Naga þere la apano, kiena visena molue ke kome gona sane playu na mara naþa mal ga lepas luwoka, naþa yoko te plan purvanua na yomarava la akekapil. A siraun naþa yoko naga taulu la, yoko naga suþmalu ve suþen la, a naga þuarar ke plaki e limana, pototo tai naþa urmi. Nakoena m̄arera ya naþa sinemimiena kiena ne Ntewa na mava ligan va yar la akusia, ana yerka wa ne nanene narui yoko naga war imi m̄alivi.

¹⁶ Ana naga kiena kia taþena sike ga wa, naþa asiri e m̄na kulkota a e lana, sape

“Þarin Suþe kiena ne þarin suþe lala, Yerka wa kiena ne yerka wa lala.”

¹⁷ Nepisu navisi tai suþmalar sike na naþa yepisun tegolia, naga pion pa manu lala naþa akaka ke metava ne, sape “Ei, kam punu ga aim lele taaga e pupia þaþagena kiena ne Ntewa. ¹⁸ Kam manu na kanen tata lala, yoko ve ve piavi re ayuþnaen kinanena tai torokin amiu nenaga, naþa tas nen yar mare lala kiena ne nasinekar kiena ne Ntewa. Þarin suþe lala, pupia yerka wa na mara lala, yar m̄arera lala, wosi na mara lala, amio la naþa aþerela ke ne, amio yeririna kar ga lala la naþa ape yerka wa pona ape yar ve torokaki na yuþaena ga lala, la make ga asuþmalu vena akila mara va Ntewa, ana naga taulu la kila moþar la pa ke ne.”

† 19:9 Mat 22:2,3

†† 19:15 Nakilol 14:20

¹⁹ Ana nepisu surmal viowa amio þarin suþe na yomarava amio kiela þegas na kilaen mara lala, apim amiyuwon vain la ke lele taaga. A sinelan asape akila mara amio naþa kus ke wosi yuwowo ne amio kiena yar na kilaen mara lala.

²⁰ †Ana asape akila mara narui, ana yar viowa lala amilan ga naþa lepas kiena ne Ntewa asuñal veraga apa atarar kiela na sumonen luwoka naþa atarar ruru la nenaga, nane sur mal viowa amio navisawalena naþa pisolokan ga ne na pe yar naiilaena e kimi lala a sur nailanena lala. Sumo, naga miyuñmaen sur la nene pisa kotalia ruru nena yar lala naþa þere kiela sitomena pano atañan añe tatu na sur mal viowa pa e piamenala, apa amlot wowe pa kiena nono.

Ana la atarar ruru nena nasumon-ena luwoka na þegas viowa nene, ana akuwanpran luwoka pito e pulukapi naþa mumu ke ne.

²¹ Ana taþena la pe akila re mara poli wa, amilan ga playu na mara tai molue kome gona naþa kus ke wosi yuwowo ne, pa sanene, pa sanene, te moñar kare la amarmar pa ke ne. Ana taveve ya naþa nepisuia, manu na kanen kilañiu lala apim atewowa tas nen marena la naþani, akan pano-o meþela la puleule.

Apiar Yermare pa tol kas manu taaga [1000]

20 Ana nepisu navisi tai molue ma e peni pitomi tano, mlarar ke ki tai e limana, ki na pulutava na pulus nen marena naþa pito na pitove pe luas re poli, a amio ki nena, þarar ñena sen ñarera tai. ² Ana naga þere mesmesun pupia nopi nene, naþa pe yermarua loñara naþa Yermare naþa Yermare Lego, pa tarar ruru ñarera, piar ruruia e sen, pisaar sape yoko mon ña sanene va tol kas manu ve taaga. ³ Ana kutarar naga amio kana sen naþani koven pito e pupia pulus naþa pito manene tano ne, ana kotawea, kiar ruru ñeke ea, vena yar viowa nene ve va re si kilali yeririna lala na purvanua wetelu, va tol naþa kas manu ve taaga nene warovia. A kiena ñareraena taþatete þisi make na wa, komin naþa siraunia, e narin pogos tai ve plas ga, yoko naga kilia molue vena kila ke sina ga þarina yam tai.

⁴ Ana nepisu yo wa lala, amio la naþa atotano ateke e wos nela, naga la naþa apisir plan la rui vena akilia aliþere yar lala. A nepisu ñena ninun yar la moki naþa asuñga ga amio la, nane yar þes la naþa amlologon Yesu amio visena wa kiena ne Ntewa, ana ateroro kolmekilania. La nene pe amlotun re sur mal viowa nene poli, pe akinain re kiena wonta poli, a pe aþar re kiena tatu e piamenala poli, pona e limala, ana Ntewa kekaran la, kila la amal sina vena akilia asuñal amio Kristo vena avisuar yo punu ga va tol luas nen kas manu ve taaga naþani.

⁵ Naþa amal si sanene, naga pogos þesia naþa yeririna lala amal si petan marena, ana la ga nene atolia. Taþena lala naþa amare ga asike na wa e pogos nene, la nene yoko atol ga kiela malena na wa e kana nalua nena, nane e luas nen kas na manu taaga nene. ⁶ Nav-

isa ruruena wo kiena ne Ntewa sike e la naþa amal þes sina vetan marena nene, naþa la na kiela malena pe wa ruruia. Marena na lua taþatete nena tol la, ana yoko la ayuñmae sane la ape yar wa kiena ne Ntewa, ape yar wa kiena Kristo, a yoko naga visir plan la avisuar yo amio naga e kas manu ve taaga nene.

Yermare, kana luas

⁷ Ana pogos naþa kas manu ve taaga nene þisi pae, yoko Yermare kilia molue sina e lele nakoena naþa sike ea. ⁸ E pogos nene, yoko naga va kar ga e purvanua punu ga e yomarava nini, visa kotalia si yar lala, a yoko naga werepran pupia þegas lua nene aim ve taaga, nane yer Koko lala amio yer Ñakoko lala, vena aim si ave taaga vena akila mara va yeririna lala kiena ne Ntewa. A visae þegas lua nene aimi ave taaga, la ave moki na ave moki, sane mras nen none la garo losi.

⁹ Ana apureviraviran ruru la sa naþa li na kilaen mara lala, amial vera ga akusro yomarava apim atol yo Yerusalem, yo naþa Ntewa kekaran paþisi, naþa naga yo kiena ne kiena yeririna la naþa asike ea. Ana amier-vivi ruru nena pupia pulkumali naþani, asape sinelan siaren mara narui. Ana amilan ga pupia kap tai molue veraga kom ma e peni pitomin la, kekan la pano-o kekan make la nena ga. ¹⁰ A Yermare, naþa naga pisa kotalia la sumo rui, akoven lua naga pa e pupia pulukapi naþa mumu ke ne, nane kapi ña nena naþa akoven surmali viowa amio navisawalena navisokanena lalua apa asike e rui. Ana la telu nene yoko akus naloge viowaena e yo nene ko legiena a kolemallo, vano vano-o ve uro re.

Naliþereena maro kiena ne la naþa pe amlelaga re poli

¹¹ Ana nepisu pupia yo na liþereen yar lala, naþa miyuwowo na miyuwowo, amio suþe keviu naliþereen yar lala totano teke metava ea. Kiena naurarena kokonia ruru make yo nene, kila porotano amio sinapane la luwoka aþure apevenin plan la apano akovio. ¹² Ana nepisu pupia þegas nen yar la tai, naga yar la naþa amare nanua rui e yomarava, pupia yerkawa lala a yar kar make ga lala. Ana apim añalivi e naþani vena asuñal ase marana ne suþe keviu naliþereen yaru. Nepisu tus laþas pike þa suñga ga, ana apa akus ke sina taþena, naga asape Tus na Malena, ana naga ñena apike. Ana apisu vevea asape alual ya naþa asiriyu sike e tus nene e lepas kiena ne yar mare la nene, ana la peve taaga akus kiela nakoena taveve tus la nene. ¹³ A yar mare la nene, amio ñena la naþa amarmare asike e sive, amio ñena la naþa amare apa asike e yo nalogeen viowa rui, la make ga aimin si naþa aliþerela taveve kiela yuñmaena lala.

¹⁴ Ana amlipere yar mare la nene pano-o þisi, asuñalu akus sur lua nene naþa marena amio ñena yo nalogeen viowa nene, ana akovenpran ga luwoka veraga vito e pulukapi. Ana marena naþa yaru la atol e yo nene, naga asape marena na lua. ¹⁵ A a si naþa pe

añal re kiena kia sike e Tus na Malena poli, naga ke narui akoven řmena naga vito e pupia pulukapi.

Pulkumali viu nařa Yerusalem

21 †Ana siraun nene, nepisu peni viu amio yomara-va viu añalivi, komin peni nasumo amio yomara-ava nasumo amio kana porotano lala a kana sive nena, akokovio make nena rui. ² ††A nepisu pulkumali wa wo nene, Yerusalem viu, molue kom puna ne Ntewa ma e peni pitomi tano e yomarava. Nepisu nařa apaia ruru po wa, sane sira tai nařa amiyowauia po pařisi imin vena akila talopa amio wona.

³ A e pogos nene nemloge visena wo tai molue ma e peni, pisawal sanini, sape

“Nagane, Ntewa sinenan sape sike amio yeririna lala na yomarava, sinenan sape kila řmana uřna sike pu la.

Yoko aim ave kiena yeririna lala, komin nařa yoko naga amio la lue narui, yoko naga imi ve kiela Ntewa lela-ga.

⁴ Wamarala make ga, yoko naga yumuplania, yoko marena pona tagena pona yepelalaena pona naloge viowaena, la nene peraga narui, komin nařa pogos marua nakonua la řaro pano pa kovio rui.”

⁵ Visena nene řisi, ana yar wa nařa totano teke metava pisawalia, sape

“Ee, lelaga pařisi řan wa! Yoko in na nekila make sur la imi ve urviu sina!”

A naga sikol ke sina ga pisawal nena pan inu, sape “Nanini yoko nevisa visen tai van ko nařa pe lelaga nena napa, nařa okilia owasine ruru nenaga, a popon osirilua.”

⁶ Ana naga pis řna ga, sape

“Kiau yuřnaena make ga, nekila punu ruru nena ga! In na in řesia a in maro, in na nasiarena a naluasia.

Yar nařa loge moto karia, yoko nevio řmana wii tai e purřes nen wii na malena, nela vania mun korenan ga sanene.

⁷ Yaru nařa kiena malena řaro e pog řmarera lala, suřnal řmarera suřna vano-o taulu viowaena, yoko naga tol navisa ruruena lala sane kiena lalimana. Yoko nesuřna neve kiena ne Ntewa kemua lelaga, yoko noure naga imi ve naru.

⁸ Ana yar viowa lala, la řmena yoko atol kiela lalimana lala. Nane yar sur la nařa pe apiawa re řmarera e in poli, nařa pe amlelaga re poli, kiela řelaga piyowa pařisi, ařmar yar tařena, akila piowa amio sira pona yerřmene, ařar kimi, amlotun nono, ape yar navisokanena. La ke nene narui yoko ava atol marena na lua, nane e lelela ke napo narui, nane pulukapi nařa pe ponoyorře, nařa řmewo řele ga.”

⁹ Visena nene nane řisi ne, ana navisi nasumo la olua nene lala tai, nařa ařar pias nen sur olua na loge viowaena maro la olua na yomerava, pimi pio inu. Sape “Oim ke ne sumo wa, yoko nekila ovisu sira va talopa, nanene wona Narin Sipsip.”

¹⁰ Ana řerelua inu nepa ga e ninuu, ana imimi lua mepa metol pupia tavie tai metava. Imimi lua mesuřmalu mese yo nene

narui, kipian inu e pupia pulkumali wa nařa Yerusalem, nepisu sina nořal nařa molue ma puna ne Ntewa ma e peni pitomi ke tano.

¹¹ Pitomi ke sanene narui, naurarena kiena ne Ntewa suřna puleule, kila tego pařisi, sa nařa sur tai nařa pilavila ruru po pařisi. ¹² A kana pupia kove nena miyervivi nenaga, pa metava na pa metava, a pupia pulutava lualima yam taaga pa lua [12] sike ea, nařa kana navisi la peve taaga apisuar ruru la řnaga. A pulutava la make ga, tai kia sike ea, tai kia sike ea, nařa kia kiena ne lus nae Israel la lualima yam taaga pa lua, ¹³ nařa pulutava telu sike lepas na lagawa, telu sike lepas na lagi pasipuruia, telu sike lepas na mrae molue ea, a telu sike lepas na mrae pito tano ea. ¹⁴ A pupia kove nena suřmalu sike e kana pupia kemraře nena tol lualima yam taaga pa lua, asiri kia sike e peve taaga, nařa kia la nene kiena nalologena la lualima yam taaga pa lua kiena narin sipsip.

¹⁵ Ana navisi nařa imimi lua mesun ke ne, naga kus ke natotou viavi tai nařa kol e limana, vena va lual totou na pulkumali nene keviu sanape, amio kana kove nena a kana mratava lala. ¹⁶ Kove na pulkumali nene, lepas varoka piavi maran taaga, ana navisi pa mla kana totou nena, taulu tasma manu lua [2000]. A mla řmena totou na yepasia siar tano pa tol metava, maran taaga ke sina ga e kana lepas la vari nene. ¹⁷ řisi na pa pisu kana kove, mla totou na kana merorol nena, polo kana merpu ne lala pa taulu nena lualima yam orai [60] veraga. ¹⁸ A kove nene pe amiyuřnaen re e kilavaru kar ga la poli, ana miyuřnaen e kilavaru tai nařa kana marana la po pařisi, a pulkumali yepas make ga lala amiyuřnaen ga e kol, mekiki po na po, pilavila po na po pařisi. ¹⁹ A pupia kana kemraře na kove nena, la řmena ga apaia ruru la amio kilavaru la nařa powo, nařa tai amiyowa e kana kilavaru nařa maran taaga sanene, tai řmena amiyowa e kana kilavaru nařa maran taaga sa ke ga, pano pano-o tol make kana kemraře lualima yam taaga pa lua nene. A kia kiena ne kilavaru lualima yam taaga pa lua la nene, sanini. Nasumo, kiena kia saspas, na lua kiena kia sapaia, na telu, naga kalseton, na vari naga emrol, ²⁰ na lima naga satonik, na orai naga kanelion, na olua naga krisolaet, na orelu naga perol, na ovari naga tořas, na lualima naga krisopres, na lualima yam taaga pa taaga naga sasin, a na maro nařa lualima yam taaga pa lua naga ametis.

²¹ A kana mratava lala, la make peve taaga ape pupia perel peve taaga. Ana nepisu řmena pupia mrapa na pulkumali nene, nařa naga amiyuřnaen make nena e kol, po na po, pilavila pařisi.

²² Ana sur tai nařa nemilania, nořape yoko nelual pupia yuřna wa tai řmeke likan pulkumali wa nařani, ana nekira nořal re tai poli. Yo nene na pe yuřna re na sanene poli, komin Ntewa na mava amio narin sipsip, yar la apa amlotun la e yo punu ga silaga. ²³ A nořal nařa e pulkumali nene naga mrae amio kupario pe tego re e poli, komin narin sipsip naga sane kana yomerarava nena, naurarena kiena ne Ntewa kila yo

make ga asike ga e yemlagi silaga. ²⁴ Purvanua taþena lala yoko ayal e kana pupia yomerarava nena, a sur wo ya la naþa pupia þarin suþe taþena na purvanua lala aþar mþaga pe kiela, yoko awar van Yerusalem viu nene, sane kiela nalaena lala. ²⁵ Yo nene yemalolo taþatete yoko imi e pogos tai, kila sanene pupia kana mratava ne lala kilia suwowo ga suþna silaga, ²⁶ a nau-rarena a sur wo lala na purvanua taþena lala yoko asuþna aim lue ga loyuþna e silaga. ²⁷ Ana e lepas na sur la naþa pe mekik ruru re nena poli, yoko taþatete nena tai va loyuþna e nene pogos tai, a yar ai naþa kila yuþnaena naþa na mawaena pona na visokanena, yoko naga mþena ga taþatete va loyuþna ea. La naþa navaen loyuþna, naga la ga naþa kiela kia, narin sipsip siri sike loyuþna e kiena Tus na Malena rui.

Purþes nen wii na malena

22 Siraunia, navisi kilologia purþes nen wii na malena pan inu. Nepisu kana wii wo nena, mer-arava na merarava, mlau siar e yo wa kiena ne Ntewa naþa Narin Sipsip sike ea. ² Kana wii ne mlau pano, kana yo naþa mlau pa ea mlau nena pa likan pupia mrapa na pulkumali viu naþa Yerusalem. Wii na male-na nene mlau sanene pano, a purþes nen lak na male-na lala asuþnal asike lepas luwoka. Laki la nene apo pa-þisi, komin naþa aþar mrasa e kupario make ga, yam lualima yam taaga pa lua [12] e kas taaga. A mþas mþe-na lala, apowo paþisi, komin naþa akilia akila ruru maiena kien yolai na purvanua make ga na yomarava. ³ Sanene, yoko þelaga viowa la kiena ne Yermare na kila kareen sur make ga, yoko e pulkumali nene naga peraga narui. Narin sipsip sike e yo wa kiena ne Ntewa e yo nene, a pulen ga kiena yar lala naþa kiela yuþnae-na, amlot lue ga e silaga. ⁴ Asike ga lavisinia, a asiri kiena kia sike e piamenala. ⁵ E yo nene, pe yemalolo re si poli, yo merarava make silaga, a pe yomerarava na kap vivaga re tai poli, pona mrae. Peraga, Suþe Ntewa ga pe purþes nen yomerarava naþa tegoli ruru ke yo nene, a naga þere kiena yeririna la naþani, pisir plan la ape þarin suþe na visuaren sur make ga.

Nawasuþeena kiena ne Yesu

⁶ Ana navisi naþa pis pan inu, sape "Sur la naþa opisua pona omloge, ape lelaga paþisi, a yoko aim ave lelaga make nena napo. Kieta Suþe keviu, naga Ntewa naþa navisawalena na sumo lala amiyuþnae e kiena ninuna, naga pitetalia imimi kiena navisi lala mepim moþmalivin ko vena mekipian ko e sur la nene. Naga kila sanene komin naþa naga sinenan sape kiena yeririna lala monar akilia sur la naþa yoko ve ve piavi re aim aþmalivi."

⁷ A visena kiena ne Yesu e lele nene pa pan kiena yeririna lala sanini, sape "Avisuaria! Ve ve piavi re, neimin noþmalivin amiu sina. Yar naþa tarar visena la nene mþarera, naþa apisawal sike e kiau tus wa nene, yoko wo van vaþisi, yoko naga loge wo vaþisi."

Yoane pis maro

⁸ Inu naþa nepisu sur lala nene, nemloge visena la nene, inu yermarua Yoane. A pogos naþa nepisu make pae, nemloru nekinai e lana navisi naþa naga kipian inunia, nemloge sane sineun nesape nelotunia. ⁹ Ana naga pialuþar inu, sape "Toko, ve okila re sanene. In mþena nepe yar na yuþnaena kiena ne Ntewa ga, sanene ko omio womla la naþa navisawalena la nanua sumo, amio mþena yar taþena la naþa apuarar ruru ke visena na tus wa la nene. Popon telotun kieta Ntewa naga taaga ga."

¹⁰ A naga pisa mþena visen taþena pan inu, sape "Ve owarwan re navisawalena lala naþa sike e tus nene. Pog pimi ke lavis narui, popon yar la akilia ya naþa asuþna apisa ke ne. ¹¹ Yar naþa yepena ma yagogena, yoko kila kiena þelaga viowa va viowa laa sane, yoko kororaki na kiena mlamulen viowa lala va viowa ve ke-viu manene laa. Ana yar naþa loge, yoko kiena yuþnae-na mesmes lala aimi awo vaþisi, yoko kiena þelaga wo lala aim ave wa ruru nenaga."

¹² Visena kiena Yesu e lele nene, naga sanini, sape "Avisuaria! Nepimin ke naþa ve ve piavi re nenaga noþmalivin amiu. Neimi nemio kiau nalaen wo lala naþa powo, naþa yoko nekian plan va yar lala taveve yuþnaena wo la naþa akila pan inu. ¹³ Inu þesia a inu maro, inu nasumo a inu nasirau, inu nasiarena a inu naluasua na sur make ga.

¹⁴ "Ve ve piavi re, yoko pupia navisa ruruena imi mþalivin ruru nena kiau yeririna lala. Apuvan ruru mþala kulsota lala, amiyowau ruru rui, ana akilia ava awarpo yo e pulutava vena ava loyuþna e pulkumali wa kiena ne Ntewa, akilia ava atol purlaki na malena. ¹⁵ Ana yar taþena la mokliu naþa taþatete avam loyuþna. Nane yar la naþa asuþna apa kar ga sane lokul lala, amio la naþa aþar kimi, amio la naþa ataþa kolau amio lau, la naþa aþeþar yaru, la naþa amlotun nono lala, a la naþa sinelan asape akila þelaga lala na visokanena.

¹⁶ "In na Yesu, nemligan navisi nene pimin vena vi-sawal visena la nene van ko, vena okilia ova ola va kiau suþmare make ga. Navisaarena naþa apisaar asape molue kome lus kiena ne yermarua þarin Suþe Tepet nanua, in ne nanini. In na nepe verue naþa Melag, naþa pisawal ke sape lavis yelagi imi warpoyo narui."

¹⁷ Ninuna ne Ntewa mloge visena nene, pisawal pa Yesu sape "Pogaga, okilia oimi!"

Sira naþa na talopaena amio, sape "Ee, popon oim narui!"

A yar ai naþa loge visena la nene, popon naga mþena visawalia, visave "Ake Yesu, visae oim ga rui!"

Yar naþa loge moto karia, avietava vana vena kilia vam loyuþna. Yar naþa sinenan imiiena, yoko naga kilia tol mþana wii na malena, sa naþa kiena nalaena tai naþa pimi ga sa ga nene.

¹⁸ Ana nevisa visena mþarera tai van amiu naþa yoko aloge visena lala na visawalena lala na tus wa nene. Visae yar tai sukol si visen taþena tai to metavan naþa

sike pa rui, yoko Ntewa kila naga war naloge viowaena make ga naþa tus nene pisa ke pa rui. ¹⁹ Pona visae yar tai lalua si visena laþas naþa sike pa rui, yoko Ntewa lalua si lalimana vetania naþa sike e purlaki na malena, yoko naga taþatete tol sur wo la sa naþa tus wa nene sape asike loyurña e pulkumali wa.

²⁰ Naga naþa pisawal visena la nene, pisape "Sa ke nene narui. Ve ve piavi re, yoko neim noñalivin amiu."

A sitomena kiena ne yeririna kiena ne Ntewa lala, asape "Visae ve sa nene, wo vaþisi. Awis Yesu, oim vilaga!"

²¹ A visena maro na lepas na sunena na kiau ñeni, in yermarua Yoane nemlen nesape yoko lemamienna wo kiena kieta Suþe Yesu sike amio amiu, kam yeririna lala kiena ne Ntewa.

Sanene.